VE RI
TAS

VE RI
TAS

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

ЗА ГОДИНУ 1879.

УРЕЂУЈЕ

Др. ИЛИЈА ОГЊАНОВИЋ.

У НОВОМЕ САДУ,

ИЗДАЈЕ ЛУКА ЈОЦИЋ.

1879.

Штампарија А. Пајевића у Новоме Саду.

ЈАВОР

САДРЖАЈ.

ПЕСМЕ.

ПРИПОВЕТКЕ, НОВЕЛЕ, ДРАМЕ.

ЖИВОТОПИСИ.

ПОУЧНИ ЧЛАНЦИ.

РАЗЛИЧНИ ЧЛАНЦИ.

ЛИСТАК.

Различни чланци.

КЊИЖЕВНОСТ.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 1. У Новом Саду 1. Јануара, **1879.**

1 8 7 9.

(По Арању.)

Ново лето, (то је тек!)
Опеват' се каним,
Да успавам болове
А бригу сахраним;
Да наздравим... шта ће то?
Срећи смо на крили!
Песма је већ готова:
Живи, здрави били!

Хлебац нек је бадава,
Мера нек је права,
Учитеље, попове
Нек не боли глава;
Тежак доста имао
И жита и зоби
А трговац добио
На свакојзи роби.

Сваки човек трошио,
А не имо дуга,
У радости пропев'о
И газда и слуга;
Нека срећа од никог
Не окрене лица,
А банака нек је тма,
Макар и петица.

Не тонула никоме
Галија и лађа,
Морија и зараза
Нек нас не похађа;
Адвокати, лекари
Ништа нек не раде,
Па и опет богато
Нека се награде.

Не имали преврата
Штете или буне;
Деца нек су у школи
А на паши јуне;
Нека роди шеница
И на лози грожђе,
На разбоју никада
Не требало гвожђе.

Српски народ (боже дај!)
Нек цвета у миру,
Синови му нека су
Слози на извиру;
Мир нека је у кући
У срцу, у души;
А где ј' суза канула
Радост нек је суши!

Још судија свакоме
Право нека суди,
Душе нека не губи
А злата не жуди;
И не било, да когод
У неправду страда,
Већ једнако у земљи
Закон нека влада.

Раздор и неспоразум
Нека нас нецепа,
Већ нека је међ нама
Увек љубав лепа!
Нека сваки верује
У сретније дане,
И живот, што долази,
Браће оковане.

На жртвеник рода свог
Сваки нек прилаже,
Али зато никоме
То нека некаже;
За име и народност
Да смо каил мрети.
Кад би дошло, да тиран
Окови попрети.

Бог д'о „Зори", „Јавору"
Млого претплатника,
Нека буду роду свом
И понос и дика;
А песници и писци
Нека се не гложе,
Већ нек раде — бесплатно
Ко колико може!

Коме још да наздравим?
Гуњцу или свили?
Нећу ником, доста је,
Још би се опили?
Ал и збиља: шта ће то?
Срећи смо на крили!
Једна реч ко стотина:
Живи здрави били!

Мита Поповић.

ЈЕЛКА.

Новела Косте Ристића.

I.

Над Фрушком Гором разилазила се топла летња киша; облаци, из којих још мало па немилице сипаше, пођоше пут југа, остављујући за собом накввшене ливаде и шуме. Сва је природа одахнула. И цвеће и дрво, и лоза и трава, све је ведрије и живље подизало освежене и мокре главе; шарене тице на гранама и у џбуновима веселије су цвркутале а она краката рода на ливади тамо, још је озбиљније корачала и тражила ситне жабице, које су таман измилиле, јер су једва дочекале, да и њих освежи небесни дажд.

Из малена, укусна летњиковца, што стајаше на десној обали Дунава, између Каменице и Варадина, зачу се песео, несташни женски глас. Час је певао, час се смејао, час опет говорио речи, свеже и чисте, као што беше ваздух а невине и миле, као што беше и сам.

— Изиђи само напоље, драга мајко, рече глас и у тај се мах указа на отвореним вратима младо и свеже девојче са широким сламњим шеширом у руци, па да видиш како је све лепо и како све мирише, рекла би чисто, да се чашице на цветовима наново отворише. И младо девојче намести на главу сламњи шешир, испод ког се заблистаху два красна плава ока, гледећи с необичним одушевљењем на предео, што се ширио пред њом.

— Хајд, хајд, несташко мој! зачу се из летњиковца одмерен и лаган глас. Мамиш ме опет из наслоњаче а врло добро знаш, да једва идем и онако, а камоли сад, кад је напољу тако клизаво.

— Ослоните се, драга мајка, само на мене, рече плаво девојче, стојећи још на вратима, водићу вас као увек, лепо и све натонане.

— Е па нека је на твоју, зачу се опет одмерени женски глас из летњиковца, и после неколико тренутака ступи на праг стара госпа. Девојче је ухвати одмах испод пазуха, и лагано корачајући, упуте се обоје кроз баштицу, што се пред летњиковцем пружала до Дунава к покривеном, округлом кућерку, што стајаше на узвишеном месту, на другом крају баште, не далеко од Дунава.

— Је ли мајко, да вам није жао, што сте изишли на свеж ваздух? запита путем брижљива унука остарелу мајку.

— Није, чедо, није! беше мајчин одговор. Али бих ипак волела, да смо већ тамо; старе ноге неће баш да несе.

— Сад ћемо стићи у кућерак, рече девојче, а тамо, знате, да имате такође своју наслоњачу.

— Тако, рече стара госпа, кад су стигли на мету и кад је већ заузела обично место своје, тако; сад ми је све још једаред тако лепо. Ала је ваздух чист и провидљив! Могла бих чиста разазнати, колко има сати на новосатском торњу.

— Па ја ћу вам рећи, прозбори девојче брзо и упре своје оштре очи на означен торањ, таман је пет.

— Како пролази време, рече стара госпа машући главом, чини ми се да смо тек устали од ручка.

— Та ви сте спавали, рече девојче и насмеши се.

Стара се госпа насмеши такође.

— Пет сати, рече п сле кратке почивке и погледи своју унуку, то Станић тек што није дошао.

— Нека само, нек дође, говораше девојче, и тако сам спремила пуну врећу питања.

— Ти му досађујеш и сувише, рече стара госпа чисто оторо.

Девојче не имаде кад, да се правда, јер се у тај мах зачу одважно корачање, које се све већма приближивало усамљеном кућерку и након кратког времена стаде очекивани гост пред мајку и унуку.

Станић беше човек од својих четрдесет и више година, стаса висока а изгледа врло обиљна; црне му очи севнуше, кад спазише младо девојче, а десна му се рука диже и нехотице, хватајући се зар нека дањна идеала. Кроз црну косу и браду провлачила се многа седа влас, али право му држање не издаваше ни за тренутак е су га године можда притисле.

Кад је приступио, пољуби стару госпу учтиво у руку а девојчету пружи своју.

— Добар дан мајко, добар дан госпођице, рече опет затим; како вам је пријала шетња?

— Сасвим добро одговори девојче зачуђено а онда дода, али зашто ме називате госпођицом, зашто не више по имену, као досад?

— Зато, насмеши се Станић, што вам је д нас шеснаест година и што прелазите из друштва швигарица у друштво великих девојака, госпођица.

— Да збиља, Јелка, чедо моје, викне јој мајка и окрене се својој унуци, а ја сам заборавила! Ох, стара памет ...

— Госпођица Јелка примиће дакле моју скромну и свесрдну честитку, доврши Станић и пружи поново своју руку Јелци.

Јелка се лако на смеши и положи своју ручицу у Станићеву.

— Захваљујем вам рече затим и глас јој задрхта, што сте ме се сетили. Ви не заборављате ни маленкости, а то годи међу пријатељима.

Драго ми је госпођице, рече Станић на то узбуђеним гласом, што сте уверени о пријатељству мом. Пријатељ вам и јесам, и душом и телом још од она доба, од кад ми удес удели, да се старам за вас, након смрти ваших родитеља.

Јелка обори главу и тиха суза, позвећена успомени покојних родитеља, пусти јој се из ока.

— Тако је, синко, прозбори на то стара госпа и убрише марамом сузу с лица, ти си био ваљан и с вестан чувар; не би је штитио боље ни рођени отац, мој покојни син.

Међутим је служавка донела у котарчици свеже воћа, ставила га на сто и око њега наређала тањире, ножеве и салвете.

Станић седе такође за сто али се не отимаше баш да окуси лепо воће. Настаде тишина, коју прекидаше по кад-кад брзи бат надничара, који пролазише путем, на далеко од убава летњиковца. С друге стране, по огромној реци појури по гдекоји хитри чун, носећи брбљав свет, који налажаше своју забаву, да дадне свакоме на знање, да се воза. Ни су ни примећивали, како се сунце приближавало западу, како је међутим попило сву воду, што заоста још од бујне кише на цвету и листу, на чокоту и грозду.

— Да, да рече мајка, продужујући свој пређашњи разговор, ти си био савестан чувар не само скромног нам иметка, већ и части наше, а особито моје полетарице.

*

И мајка се насмеши на своју унуку.

— Да шта више, продужи, и дух си јој изобразио. Та Јелка ми зна више него какав прота. Но, но, немој се отимати, кад је тако.

— Ја сам се трудио по савести, рече Станић; из почетка беше доста тешко, али доцније схваташе госпоћица врло лако.

— Кад умете лепо да кажете, примети Јелка, и лак јој осмех изведри бело лице.

— Добро, добро, рече брзо Стачић, да прекинемо тај разговор, јер прелазимо на немило земљиште: почињемо се хвалити. Збиља, дода одмах затим, нисам вам ни казао, да ми је синоћ дошао брат.

— Шта, дошао је, викне радосно Јелка и пљесне руку о руку, бар ће мо се опет играти заједно.

Станић се насмеши.

— Заборављате, госпоћице, рече, да ни сте више деца.

— Да, заиста одговори Јелка и обори главу заборавила сам била.

— Па што није дошао? запита стара госпа.

— Није могао данас, беше Станићев одговор, али ће сутра доћи зацело. Међу тим сам вам донео другу забаву, коју радо очекујете.

— Ваљда „Јавор“? запита Јелка радознало.

Станић климну главом, маши се у џеп и извади најновији број књижевног листа тог.

Јелка га узме и чим баци поглед на њ зарадова се.

— Но једва! кликне. Лаза нас баш мучи, што тако ретко издаје на јавност одељке из свог дрáмата „Пере Сегединца“.

Станић се задовољно насмеши Јелчином жару; та како и не, кад и сам беше искрен поштовач Костићеве музе.

— Допада вам се дакле, рече затим одмереним гласом, кроз који се ипак чуло ситно вибрирање узбуђена, осећања, допада вам се дакле? Верујем Јелка, да вам се морају допасти гранитни стихови ти. Читајте их само! Као из једна лива стоје ти божанствени јамби, те оличене идеје дичног нашег драматика.

Јелка пажљиво посматраше Станића, очи јој се блистаху, груди јој се таласаху, образи гораху.... та и њу је собом повукао Станић у одушевљење, тим пре, што и њој беше Лаза Костић можда најмилији песник

— Слушајте само, Јелка, продужи Станић, како Пера поносито довршује:

„Не бран' ме, момче, зла ми беше ћуд;
ал' Пери само Пера бива суд.“

То је понос, који му шири стару и слободну груд, која само за војничку заповестзна, за другу никако. Али та војничка заповест мора бити таква, да је он заповеда, а не, да је прима. Класична слика, Јелка, вредна Лазиногa пера.

— Лаза је геније и оригинал, рече Јелка скромним гласом.

— Госпоћице, примети Станић и чудан му осмех пређе преко лица, и ја сам вашег мнења, али ипак морам рећи да се много греши на рачун генијалности. Ситне особености ваљада су споредна својства и знаци генијалности али никако главна. Но хајдмо даље, настави после кратке починке, да видимо, шта има још у „Јавору“.

— „Хомољска лепотица,“ приповетка Милорада П. Шапчанина читаше Јелка јасно; многе приповетке сам читала од Шапчанина, мени се допадају.

— Шапчанин?! рече Станић и стаде мотати цигару, Шапчанин спада међ наше најбоље описиваче и стилисте; језик пријатан и леп, ток у приповетци складан.

Јелка гледаше још неко време у Станића, као да очекиваше још неколико речи, али пошто се Станић ревносно бавио око своје цигарете, скиде с њега очи своје.

— „Да су т' груди“ ... од Милке, говораше Јелка, гледећи у лист.

— Немојте Јелка, захтевати, да вам протумачим садржај песмице те. По себи није рђава, замисао је лепа и доста оригинална али јој је постанак трагичан чисто бих рекао, да је писана врелом крвцом. Небих желео, да дођете до такве тежње.

— А како то! запита га Јелка радознало.

— О том ћу вам причати други пут, примети јој Станић озбиљно, немојте ме дакле ни питати. Ви знате госпођице, продужи живљим гласом, да ми је од вајкада намера, да вам тумачим само оно од чега ћете имати хасне.

— Тако је чедо моје, рече јој и мајка, која до сад ни једном речи не прекиде њихово разговарање, господин Станић зна, шта ради.

— Па добро, одговори Јелка и насмеши се тајно, кад нећете, нећу ни ја.

Тим су прешли на други разговор и продужише га, док се није сунце већ сасвим приближило западу и дирнуло правим зрацима Јелку у очи.

За чудо, рече и подиже руку да сачува очи, док је падала киша, желили смо, да нам сија сунце, а сад, кад ми се жеља испунила, сад га се опет клоним, шта више, сакривам и очи од њега.

Станић није одговорио ништа на Јелчину примедбу, него је замишљено гледао преда се, на Дунав и на равницу, што се пред њим пружила у недоглед. Очи му блистаху чудноватим жаром, скакутајући често с једног предмета на други; густе обрве се час приближаваху, час удаљаваху једна од друге, узане и бледе усне стискаваху се све јаче и јаче — знаци, да у њемуври и кипи, а да му мисли нису на оним предметима, на које случајно гледи. Тако се био задубио, да се задрхтао сав, кад зачу, где га Јелка именом зове.

— Шта сте се тако замислили? запита га девојче гласом, из ког извириваше чисто саучашће.

— Мислим о таштини васцелога света, рече Станић и уздане и нехотице.

— Како то? запита га Јелка даље.

— Мислим и премишљам, настави Станић, како ће се завршити започето ми дело. Да ли ће онај цвет. . . . али, пређимо на други разговор. . . Гледајте, госпођице, како се у смелом луку уз Дунав савија дивна Фрушка! Тамо се диже [illegible]чина над планином; зелено дрвље покрило им је хладовити венац, уз ребра им се савија винова лоза а на дну ваља [illegible]ки Дунав вечите своје таласе, један за другим. Гледајте мало на лево! Пред очима вам лежи убаво сеоце Каменица сред густа и мирисава зеленила, из ког се једва види торањ српске наше цркве; диван положај! Па видите ли тамо десно ону варош, понос угарских Срба? И над свем тим, над Фрушком и Бачком, над Каменицом и Новим-Садом, над свежим ваздухом, и хладним Дунавом шиље данас јарко сунце потоње своје зраке; прашта се од нас, да другима сија, да друге греје и усрећава. — Јелка зар није то тренутак, кад бисмо зажелети могли, да гредимо за њим!

Јелка је мирно и ћутећки слушала Станићеве речи и чисто се нашла у чуду, јер га још није видила никад у таквом усхићењу. Станић није мотрио на Јелчине црте, он се опет постепено удубио у посматрање, као да је заборавио, да није сам.

Ни Јелка, ни стара госпа не хтедоше га узнемиривати. Стара госпа гледаше у бели свет, који се пружао пред њом а Јелка је својим очима ишла за трагом Станићевих очију.

— Хвата се сутон по мало, рече Станић мирно, као да није ни престао говорити, доба је, да се кренем. Хоћу још мало да се прођем. Не замеравати ми ништа?

Стара се госпа насмеши и пружи му руку, коју Станић с поштовањем принесе к устнама и пољуби.

— А шта да вам замеримо, драги Станићу, ми смо такве, да остављамо свакоме, да ради по своми бећењу. Од вас смо научени, да искусимо само лепог и племенитог.

— А како стоји с вама, и госпођице? запита Станић Јелку меким гласом.

— Са мном, прозборио Јелка ? проумени, а кад су имале девојке своја мнења

— Та ваљда није тако страшно, рече стара госпа и насмеја се.

— То је знак, примети Станић озбиљно, да се госпођица Јелка мало срди на мене.

— А није, рече Јелка живо и пружи Станићу своју руку.

Станић је топло прихвати, поклони се затим обема, и упути се кроз башту на пут, који води у Варадин, остављајући госпе, да доврше дан у читању и разговору, као што су довршили и сваки други.

(Наставиће се.)

ПРЕД МАНАСТИРОМ СВЕТОГ ЈУСТА.

(Г. Фицер.)

Виче старац сред поноћног сата:
Калуђери, отвор'те ми врата!

Да одморим старе кости моје
Док јутрења песма не запоје.

Лако ћете подворити госта —
Њему старом мантија је доста.

Ја сам негда, млађих својих лета,
Половину освојио света.

Многа греха сад у себи носим —
За једну вас ћелијицу просим.

Глава, која мира тражи туна,
Са више је увенчана круна̂;

Плећа ова, с расом вашег чина,
Покриваше плашт од хермелина;

Ал, сад Боже ништа није моје,
Ја и царство — развале смо твоје.

М. П. Ш.

Т Р И Н О Ћ И.

Новела Драгутина Бирци-ја*)

I.

— Да ли желим од тебе шта више од љубави? Уживај, бесни, расипај, као нико други, па опет неће благајна Јудите Рамачини стењати, да ти испуни жеље. Жели, па ћу те пратити као робиња у ледену домовину северног пола; заповедај —, па ћу ти и пунити, ма ме стало небесног блаженства; све, све ћу учинити, све ћу жртвовати, свашта ћу претрпити, само ме љуби!

— Јудито! шта ти је дало повода да сумњаш о мојој љубави!

— Ох ладни Мађаре! — зар су то код тебе речи љубави? Кад ме погледиш, у очима ти тиња бледа светлост плама, који се већ гаси; ал' видила сам, добро сам видила, да су ове очи некад ватренијe гледале, због којих је потомче кнежева рамачинских пружило руку незнаном Мађару. — На лицу ти се огледа досада и науживање, а оно баш чари тог ведрог лица измамише чедо жарког поднебља у туђу домовину, — у твојим спорим и муклим речима нема више снаге, нема више искрености, нити ичега, што је од срца, а оно баш некадањи мили звуци и песничка ватра тога гласа беху узрок, те је кнегиња одлучила, оставив своје млетачке дворане, да подели свој живот са сиромашним сликарем.

Млади муж је грискао усне, преко лица прелети му румен, а преко црта јарост, због повређеног поноса. Али се брзо прикупи и могућом мирноћом одговори на пребацивања женскиње.

— Јудито, не буди неправедна наспрам оног, који истим жаром чезне за тобом и сада, као кад се први пут дивио ништавој копији твог божанственог лика у млетачкој сликарској дворани.

— Густаве, Густаве! — ох кад би тако било! — кликну потомче Рамачина загрлив младића са свом страшћу свог поднебља и обасу му усницу врелим пољупцима; за мало као да њом овлада накова помисао, отисну ту лепу главу и продужи са жаоком сумње: — ал' не, свака ти је реч издаја! Не љубиш ме више и тако си ладан крај мене, као ледени врхунац Апенина над љупким дубравама Италије. Завлада кратка тишина. Женска ма-

*) Из књиге: „Живот и фантазија“. — Преводе Урош Топонарски и Светозар Грубић.

ком ућута, као онај који на пребацивање ишчекује мило оспоривање. У прсима густавовим борили су се неисказани осећаји, који су му у грлу речи задржали. — Он своју жену Јудиту није волео. Густав је другу љубио, а Јудиту је мрзио!

— Ви'ш Јудито — рече на послетку усиљеном љупкошћу, ја немам речи, с којима би могао нацртати моју жарку наклоност: ал жели ма живот мој — —

— Јесте, упаде, му у реч Талијанка, живот твој или љубав! од тог двога једно мора бити моје! Ал љубав нек ти је топла, топла и неподелима! Чуј, душо! неподелима као срце, које ако се расече, престаје бити. Мало су ми речи твоје, закуни ми се. Видиш овај нож? ову светињу породице Рамачини, на њему хрђа карнарова и борџијина крв. Више Рамачина издахнуше под његовим на распетије наликим балчаком. Закуни се на то распетије, да ћеш ме љубити до последњег тренутка живота твога.

— Заклињем се! — рече Густав бледим лицем по краткој почивци. — Јудитина оштра пажња није превидила бледо дрхтање, које се указа на лицу мужевљевом при заклетви. То јој је сумњу још увеличало, а узрујаност јој постиже највиши степен.

— И ја се заклињем, да ће у истом тренутку, кад заклетву погазиш, пресуда над кривцем овим ножем изречена и извршена бити! Сети се, Густаве, да као што одапета стрела није никад била натраг повучена, тако нису биле никад повучене моје речи, услови обећања и заклетве!

Кад је завршила ту страшну заклетву, удали се брзим корацима из дворане и остави свог младог мужа на богатим ћилимовима, који је задубљен у мисли с прекрштеним рукама гледао за њом.

— Хахаха! прсну горко у смеј, — каково право има та женскиња на моју љубав? Зато ваљда што ме је дигла из праха незнања и патити научила у ладно атмосфери сјаја и раскоша? ил зато да јој за оно неколико недеља, које са њомо у блуду пробитанцио, дадем цело блаженство мог жића? Бар да сам још и сад онај сиромашан, усамљени, и остављени сликар, ал да питам наде у будућност и да сам одушевљен за свету уметност! То је све поскидала с мене вашарска вика, као што поскида ветар лишће о дрвећа; а сад сам кукавни роб обвезан ћуди љубоморне женскиње, за милијоне, које би ногама могао згазити; сад сам вероломник и лажљивац, пред женскињом, коју мрзим као свој грех, а лажљиви сам витез од заната пред анђеоском девојчицом коју обожавам из дубине душе! . . . .

— Емелка и она! — рече опет по краткој почивци — врлина и грех, рај и пакао! Хијена сумња нешто; такову узбуђену још ју нисам видео, настави по што је погледао кроз прозор, који се отвраше у двориште, — у њеној спаваћој соби горе још свећа, чекајмо док заспи, па онда да се наплатим за горке муке дугог дана!

У чекању прође по сата, Густав међутим баци огртач на раме и беше спреман на одлучену пустоловину. У тренутку кад се угаси свећа у спаваћој соби — изађе из куће.

На свима сатовима варошких торњева изби поноћ, а Густав је усамљен ишао по пустим улицама, само се кад и кад срете са гдекојим, који се кући жури. На једно педесет корачаја иђаше за њим све по ладу нека друга, у широки огртач замотана прилика, коју наш пустолов као да није спазио, јер и не осврћућ се изиђе из унутрашњег града и застаде близу жељезнице пред једном двокатницом која налик беше на какву сеоску кућу, отвори капију исте и брзо униђе. Пред том кућом застаде и друга прилика. Испод раскопчаног огртача таласаху се страшћу узбуркана женска прса, а слаба светлост лампе осветли лице, које, претурив ружичасто доба младости своје, и у лету живота свога лепо беше. Њене богате власи покриваше капа од кадиве, а очи, које јој се дивље светлуцаху, упрла је у осветљене прозоре на кату.

То беше Јудита.

— Нисам се дакле преварила, рече гушећи се од беснила и јарости, он другу љуби, а не прође ни један час, како ми се заклео, да ми је веран. Он је своју заклетву погазио; ја ћу моју одржати.

Беше прекрасна летња ноћ. На небесном своду трептаху милијони звездица, природа је мирна и тиха, баш противно женским прсима, које је страст усколебала.

Јудита се наслони на зид једне куће преко пута и заглода се у прозор, на ком беше бела завеса, на којој се могаху видети сенке оних, који се унутри крећу и мимо прозоре пролазе. Осим мушке, коју је она врло добро познавала, могаше се распознати и женска сенка, како се првој час о врат обеси, а час ју ова загрли.

— Хај, како уживају, како се наслађују! — муцаше кроз грчевито стиснуте усне, — а ја то морам гледати и, трпити! Кукавица, неблагодарни — ког сам зато подигла из праха, да другу љуби.

Лице сакри у руке и јецаше горко.

— Па шта ми може за ту муку дати, сатисфакцију, шта друго, нег . . . . да нек му последњи час у животу буде онај, кад се помоли на капију. Ал не, не, то би била кратка сатисфакција за толике муке. — Ох! Јудита Рамачини је знала жарко љубити: ал ће јој бити и освета страшна.

После неколико тренутака постаде соба мрачна а улица празна и пуста.

II.

— Умири се, мајко, избаци из главе ту сумњу, која ти неда мира ни дању ни ноћу, и веруј ми, да после бога у њега се може уздати. Није ли вазда био тачан господар речи своје. Пре две године пође у Италију и завери се сиротој девојци. Његова уметност и срећа обасу га благом. У таком случају други ужива, заборавља, дигне нос, а он се вратио натраг, старим жаром је загрлио незнатно девојче, које ће за кратко време женом својом назвати.

— Дај боже, ћери да се не вараш.

— Зашто та сумња? Да ме хтеде оставити, није ли то могао учинити пре, него нас је из сиротињске собице довео овамо у овај сјајни стан, није ли то могао учинити још онда кад би му цео грех био то, што ме је заборавио и што је погазио љубичицу, која се скриваше у коров. Па кад ме заборавио, како ће ме преварити! Мати, мати, ти сунцу тражиш мане, ти грешиш против најплеменитијег срца — — —

— Емелко! први сан љубави не види, не чује, не долази к себи. Ја му добро видим забуну на лицу кад споменем ваш брак; па зашто одгађа он то? зашто се извињује онако неразумљиво и усамљено. Хај! колико сам пута зажелела нашу стару сиромашну собицу и волела би ручним послом заслуживати свакидању кору леба, нег провађати време у овом светлом ал бојим се, скупом двору! —

— Ви'ш, мати, те речи мене болу, то пребацивање вређа и мене. Он има узрока, које ми нисмо у стању схватити. Ал ја верујем његовим речима, као светом писму, на брзо нестаће препона, а и дотле буди мајко спокојна и задовољна.

Мати и кћи загрле се, и дуготрајним необичним загрљајем опросте се за кратку ноћ. — Није ли то био тајни шапут предосећаја, што је пришапнуо тим двема женскињама, да се сада виде последњи пут?

Емелка узе један од дивно израђених свећњаки, удаљи се из мајчине собе, и за неколико тренутака баци се на канапе свог, ћудљивим укусом намештеног стана и немо се задуби у мисли. Немо: ако та реч значи само мањкање речи; да је јавно не издаје поглед великих плавих очију, које се топе у слатком уображењу, да је не издаје влажна румен усница, које се у ватреној нади смеше, да је не издаје таласање прсију, које жеља заталаса; да ју све то не издаје, да свога Густава чека.

Па које тај жељно ишчекивани, тај љубљени, тај сретни Густав?

Пре неколико година сиромашни сликар, који не имађаше ништа осим кичице коју му је у руке дала наклоност, надахнуће и страст; који у том лепом отвореном свету не могаше нигде ништа

својим назвати, осим прве чисте симпатије једног анђелка.

Сад је — муж, роб богате талијанске кнегиње — која је хтела за леден, блед метал да купи топлу љубав; — сад је мученик својих осећаја, који га с болом вуку к изгубљеном блаженству, сад је скитница и прогнаник уметности, наклоности, страсти. . . . Тад му је црне дане муке, нужде, патње, ведрила, зрака наде, коју је лепом сањао — и он је кичицом у руци, на прсима својим с девојчицом весело живео, осећаји му беху лаки, а душа млада; богови му беху: уметност и љубав.

Сад му се силно злато, које имађаше и које могаше расипати, навали на срце, као вериге; у сјају му се огледаху бауци продатог блаженства; осећао је, да му је из душе излетило надахнуће, а из руку испала кичица; — заводио се са срцем својим, људма, светом. - - —

Сваки тренутак, који је морао са женом својом провести, беше му паклено столеће, сваки њен поглед беше му у душу забоден нож; свака њена реч, питање беху му ченгеле, на које му душу разапињу; — на дан је свакога часа сто пута проклињао тренутек, кад је примио јудитин мамљиви позив, па онда је плакао и увек премишљао о најлакшој смрти.

У уметности хтеде наново потражити скровишта.

Ова презре неверног сина.

Палазо Питијеви ремеци: Тицијани, Корецни, Тинтероти, Паоло-Веронези, поругљиво му леђа окренуше. Истрчао је из сликарске дворане — а код куће је раздерао платно своје. Срце га је вукло натраг у домовину, јер мишљаше, да ће тамо остављено блаженство опет наћи, да ће му ваздух домовине залечити патње.

Јудита га је пратила, као што црна сенка прати летећи облик, као што прати савест грешника. — Богата Талијанка која је прешла оно доба, да чарима привлачи, мишљаше, да ће у красном мађарском младићу наћи сталан плен својој безграничној страсти, који јој је ваљада осигуран из благодарности за оно благо, којим га је подигла из невоље у безбрижан живот.

Као што се то често догађа, женскиња, која је преживела полак века, после оргија необузданог живота и после скупо плаћеног удварања најмљених удварача, које често мењаше, није додуше чезла за млађаним мужем својим чистотом праве љубави, али је с повратним лудилом лебдила над њим; но кад је после неколико месечног топљења у заношљивом уживању слутити почела, да овај не држи за преплаћен свој лажни жар и да је тај купљени муж д садан сам себи, да му је досадна жена и свет, онда јој се разли у жилама огорчење, јарост, мржња. Та мржња до душе измерена беше, једним умилнијим погледом, једном лепшом речи, ал трошне груди преслабе беху играти дуго лажну улогу, и пустише женском Отелу прелаз у љубомору, јарост, бесноћу.

Тако је на изменце мучила своју жртву час љубављу, час мржњом.

У мужу њеном је сваки дан расло отуђивање, мржња.

Дођоше у Пешту!

Густав, ког су црне мисли водиле, у једном часу сав расејан стиже нехотице у кућу, где је пре н колико година Емелка становала.

(Свршиће се.)

ИЗ ПРОШЛОСТИ НОВОГА САДА.

Од ЂОРЂА РАЈКОВИЋА.

(Предавање од 16/28 дец. 1878. на другој вечерњој забави у н. садској српској читаоници.)

Посвећено г. д-ру Лази Станојевићу, практ. лечнику у Н. Саду.

Честити зборе!

Намеран сам с овога места проговорити коју из прошлости Новога Сада, развити пред вама слику, у којој ће те наћи нацртане различне појаве, што се на ову

нашу варош односе. Јер заиста ништа нам поузданије не открива завесу будућности, него тачно познавање прошлости.

Као што лечник мора темељно познавати човечији организам, ако жели функције једнога уда тачно исписати, тако и историк тек онда може схватити, и као што треба оценити поједине важније догађаје, исписане на листовима историје, ако је кадар право уочити цео живот прошлости у свима његовим облицима. Особито ваља нагласити обичаје и навике народне, појаве у дружини, социјалне одношаје, што је све кључ за сазнање политичког живота. Морамо дакле обележити као недостатак историјске науке од најновијег укуса, што она карактер прошлости, као што се ова огледа у гибању свакидашњег живота, по заслузи не цени, те рекао би преко рамена гледа писце, који свој труд посветише поглавито обрађивању културне историје.

Да према слабим својим силама у неколико доскочим споменутоме недостатку, почео сам већ од више година прибирати и обрађивати културно-историјску грађу. За мене, и ако ми је зима живота власи посребрила, није био никакав терет, проводити по више часова на дан у влажним намастирским библиотекама. Често је зрак у њима тако густ, да мислим, могао би га човек ножем сећи. Обишавши све намастире Фрушке горе, а већином и Славоније и Баната, многе сам старе, гуетим праом покривене, кашто једва читке исправе превртао, размршивао, исписивао. Да и за монографију Н. Сада прибавим материјала, обратио сам се пре неколико месеци на ововарошко представништво с молбом, да ми дозволе прегледати аркив варошкога магистрата, и оно ми, на велику моју радост, ту молбу одобри. Све дакле, честити зборе, што ћу из прошлости Н. Сада саопштити, оснива се на аутентичким изворима. Само вечерас не чекајте систематски израђену расправу: што ја могу за овај ма дати, то су тек лаки потези, јер потпуни материјал није још ни прикупљен, а камо ли савладан. А никако не би ни било на свом месту, говорити као с академичке столице — та ми смо овде на „вечерњој забави“, и ја пред собом видим више заступљен спол женски, него мушки. Просто дакле и без фраза, а с додиром спомена неки заслужни породица и особа, које су с предметом у свези, дозволите да Вам причам, како нам се одзива глас из прошлости новосадске.

Нови Сад, Neoplanta, Neusatz, Ujvidék — зове се од г. 1748, кад га је царица Марија Терезија прогласила за слободну краљевску варош. Донде се звао Н. Сад „Варадинска коморска варош“, сами му Немци у званичним списима дадоше име „Peterwardeiner Cameral — Varosch“, а у диплома се варошкој спомиње као „Oppidum Camerale Petrovaradiense trans Danubium“. Варош је ова била насељена на пустари Исаилову, а пре тога звала се „Варадински Шанац“ или просто „Шанац“, немачки „Militär-Schanz“, латински „Fossátum Petrovaradiense“. Назив „Шанац“ све је до скора живио у устима народа српског, особито би сремски тежак на питање: куда возиш или куд идеш, одговарао идем у Шанац.

Како нема у аркиву стари повластица, то се не може тачно дознати за најранији спомен овога места, и кад се населило. Неки веле да су они Срби, који су зидали град Варадин, после свршеног посла ту остали и место населили; други држе, да је крајем 17-ога века то место јаче насељено, али да су ипак Срби и донде били ту први становници. Ово последње посве је вероватно, јер у то доба, г. 1690, досели се из турске области 37,000 српски породица на челу с патријаром Арсенијем III. Чарнојевићем, заузевши пределе поред Тисе и Дунава и населивши тим начином тако звани Шанац; јер ранији му период једва да заслужује спомена. Назив Шанац“ поста је по свој прилици отуда, што је место лежало близу шанчева, који су подигнути за обрану града Варадина. Неко време би је Шанац, данашњи Н. Сад, пола под коморском управом, а пола под милитаријом

тако да је северни део, наиме од темеринске линије па до наше саборне цркве, припадао не давно развојаченом шајкашком батаљону, а део према југу припадао је комори.

Како на далеко није било вароши, те како је и Дунав био згодан за трговину и радиност, то се све већма поче Н. Сад насељавати, и границе му, како коју годину, стадоше се све јаче проширивати. Нема примера у историји Угарске, да се тако младо место узвисило до краљеве вароши, као Н. Сад.

Окром православни Срба налазимо г. 1748. у Н. Саду и Срба римокатоличке вере, названи Шокаца (спомињу се под именом „Dalmatae“ или „Cypriani“,) Немаца, Маџара, Словака, Руснњака и Цигана. С већином Срба и Немаца, кад оно паде Београд, за време несретног аустријског-турског рата од г. 1737—1739, пређоше у Н. Сад и Грци, Арнаути, Јермени и Јевреји.

У опсегу данашњег Н Сада ваља споменути ова топографска имена:

Горња бара, пре тога је била мочарна земља, сад пашњак.

Ледине (Uebcrland) земља за пашу и усев

Пратер, растова шума близу футошког властелинства. Некад ју је насилице држао Футог, те је истом доцније постао Н. Сад господар од ње.

Доње и Горње Исаилово има главице и равнице: главице су засађене лозом — равнице се ору. Граничи с футошком и горњо-пирошком општином.

Бела поља (Weissfeld), **Ривица** — то су ораће земље. Ривица јужно граничи с Кисачем, северно са Старим Кери, а западно с алпарском пустаром.

Курјаковац, пре тога шипраг, где се курјаци легли — отуда и назив. земља за орање.

Мртваљош, **Камендин**, ораће земље. Камендин ваља да је кадгод био сам ен. Мртваљош је била негда земља, се није употребљавала (дакле као тва). Камендин северно граничи са Старим Кером и пустаром Сириг, а североисточно с Темерином.

Ченеј, некада село, које је припадало Шајкашком батаљону, сад је земља за орање и ливаде, на којој су многи салаши и српска црквица. Наишао сам међу списима на једну молбеницу Васе Јечинца, негда становника ченејског, коју је г. 1768 поднео царици, где вели, да га магистрат Н. садски нагони на плаћање порезе, ако и јест он стар немоћан војник, многим ранама обасут. Спомиње, да је **двадесет и пет** година био војник. лијући крв за царски дом, да је био допао турскога ропства, ког се тек откупом од 200 дуката, што га је из продаје целог свог очинства зглавио, могао опростити. Наводи даље, да су му у оно доба оца и синовца убили у рату; а кад је — вели — **с тешком муком на земљи ченејској, која Н. Саду припада, саградио кућицу, онда да му је магистрат исту разрушио, а он да је морао доселити у варош.** Желећи за тим леба ради поћи куд на другу страну, вели да га је магистрат уапсио, да му 25 **батина** (дакле равно онолико, колико је година цара служио!), те га натерао да остане. Завршује с молбом, да га царица као инвалида, који се једва лебом рани, узме у закриље, да га опрости од сваке дације и да му на издржавање поклони комадић земље, било на н. садском грунту, било тамо, где се он (Јечинац) нађе.

Салашине, oраћа земља и ливаде.

Касапска ада, била је некада уступљена касапима; данас је то добра oраћа земља.

Капетанова ада, или, као што се још пре тога звала, **Мала ада**, веле да је било седиште **капетана Секуле Витковића**. Витковићи воде своје порекло из Ерцеговине, из села **Мустаћа**, близу града **Требиња**. Секулин дед, **Аџи-Секула Витковић**, имао је седам синова: **Аџи-Јована**, **Вука**, **Симу**, **Стевана**, **Мићу**, **Саву** и **Шишуна**. Аџи-Јован умре без деце, Вук је имао сина **Јевту**, Сима нашега **Секулу** ка-

петана, Стеван опет Стевана, Мића Симу, Петра и Јакшу, Сава Мићу а Шишун Мату. Капетан Секула имао је сина Гаврила, а овај Симу и Јевту; Мата је имао сина Косту.

Године 1739. после свршеног турског рата пређе Секула с браћом од стрица у Ћесарију, те се најпре сви настане у Вуковару. Секула по том дође за капетана у Варадински Шанац данашњи Н Сад, к регементи, која је стајала с ову и с ону страну Дунава; а Стеван и Мата оду у Русију и ступе у војничку службу, где је доцније стеванов син, Стеван, дотерао до генерала. Секула, поставши обрстлајтнант, оде крајем године 1748. у Старе Бановце, где је 1754. и умрьо. Секула се двапут женио, најпре неком Станом из Врбаса, а други пут (ако се не варам) ћерком обрстара Танасија Рашковића. Син му је Гаврило био 1756 коњички капетан у руској војсци. Друга му је жена привела доцу Јована, Марију и Ану. Не знам је ли, и у каквој је свези сродства са Секулом негдашњи капетан у Рватској крајини Витковић, о коме Везилић пева:

Витковић витеже твое перо дивно
Поручуетъ Туркомъ седити мирно,
Ер ће добити главе ровашене,
Чалме простране.

У Русији неки тадашњи капетан Петар Симоновић Витковић издавао се за члана породице витковићеве, али он није био од мушке лозе аџи-секулине.*) Његова је мати Деспиња била из далека рођака витковићева, те ју је Петров отац Сима у Требињу, кад је ишла на воду да бели платно, на силу одвео и себи привенчао.

*) „Attestat. Wir endes unterschriebene bezeugen auf das Verlangen des Herrn Rittmeister Gabriel Vitkovitz wegen des abstammens des Herrn Rittmeisters Peter Semenoffs Sohn, welcher sich in Ihro Russ. Kays. Kön. Diensten befündet, und sich wie wir vernehmen auch Vitkovitz nennet: dass uns solches auf keine Art bekannt seye, das der obbenante Herr Rittmeister ein Vitkovitz und von dem männlichen Stamme des verstorbenen Hadschi Seculae Vitkovitz sey, worinnen wir auch unserm reinen Gewissen und Christenheit nach hiemit bescheinigen gegeben Neusatz den 15. Martij 1756. (L. S.) Stephan Pischzewitz Rittmeister. Ivan Vitkovitz Stratimirovitz. Alexei Mirosavljevitz. Vasiley Duminovitz.“ (У списима архив.)

Интересантно је једно писмо секулино, писано из Бановаца под 4. апр. 1749 новосадском бирову X јлу, у коме се жали, што је неки н. садски трговац Јован Животин пред његовим људима јавно на пијаци рекао: „Има овде још вараунске вајте секулине.“ Секула се позива на своје многоструке заслуге, стечене како за стари Варадински Шанац, тако и за нову слободну краљ. варош Н. Сад, те додаје да му није мило, што се споменути Србо толико заборавио, да нападне на његову част. Даље у писму иште Секула од бирова сатисфакцију, јер — вели — ако он где сретне насртача, он ће с њим по војнички. Секула уједно вели, да иначе његово није освртати се на којекакве сокак-лакрдије, нити мисли да би се то догађало, кад неби било подбадања с друге стране. **) По томе, што су Секулу подругљиво звали Фараоном, мора да је био врло црномањаст. Не знам чува л' се где слика секулина — никада је нисам видио. И оволико, колико сам споменуо из жи-

*) Ево извода из писма у оригиналу: „Hoch-Edelgebohrner, sonderss Hochgeehrtester Herr Statt Richter! Ich erfahre mit äusserstem Entfremden, wie dass meiner vielfältigen Dienste ohngeachtet, welche sowohl der vormahl gewesten Militär Schanz, als auch einer nunmehro königlichen Frey Statt Neusatz geleistet, ohne des geringste Bedencken meiner Person zu tragen, an meiner Ehre vor jetzo angetastet, und so vor dem Pöbel auf öffentlichem Platz mit de[n] schimpflichsten Spottworten aussgerufen werde, gleich wie der Kaufmann Jovan Schivotin sich mit seine[r] vermessenen Zunge in Gegenwart meiner Leuthe mi[t] diesen Worthen verlohren; „es befänden sie[h] noch einige von des Sekula seine[r] Pharaonischen Familie allhier“. Die[sem] nach werden Euer Hoch Edelgebohren dahin bedac[ht] seyn, mir die so gemessene als billige Satisfaction [zu] verschaffen, der Ich wiedrigenfalls wissen wer[de] bey des unverschämten Verläumders Ergreifun[g] von Ihme selbst die Militär gebräuchige Satisfakti[on] zu nehmen; wiewohlen Ich eben nicht der Meynu[ng] und übeln Opinion gegen den einfältigen und [un]bedachtsamen Pöbel bin, dieweil solcher sich [ge]wiss nicht in so weit vergessen würde, wenn ni[cht] von andern Partheyen dergleichen Ehrnehme[nde] Anhetzungen gescheheten.“

вота му, не нађо нигда досад наштампано. Чамило је дуго ево двадесет и две године у новосадском аркиву, а бог зна колико је још и пропало бурне 1849 године приликом бомбардовања Н. Сада, где су списе из аркиве разносили ветри по нијаци и осталој вароши.

Вуковићева ада, пре тога адица а сада ораћа земља. Име је добила отуда, што је некад била својина слављеног нашег добротвора народног, Саве Вуковића. О Сави рећи ћу коју више приликом другог предавања.

Слана бара беше некад мало језеро, сад се само напуни од млоги киша.

Доња бара. Пре тога је била мочарна земља, а сада се може употребити за орање и ливаде, од како су подигнуте долме.

Лиман (вртлог) стајаћа вода близу Дунава, сада мала, а у старо време тако велика, да су могле зими лађе пристајати.

Велики и мали јарак. Под тим именом разумеју се шанчеви, који потичу из римских времена. Пази се и чува да не пропадну. Велики римски шанац према истоку је граница између Н. Сада и Каћа; мали римски шанац повлачи се од југа на североисток, те пресеца Мртваљош и Ривицу.

Међу списима од г. 1788 нашао сам да је сва н. садска земља заједно с тереном, на коме је варош сазидана, износила 36,134,940 квадратни фати, наравно по одбитку бесплодних баруштина. По варошком премеравању то је чинило 34.454 јутра, а по царској мери — 1300 квадратни фати по најутро есапећи — 21·289 јутара.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

НЕШТО О НАШИМ ХАЉИНАМА. *)

Поштовани зборе!

Менијe вечерас та срећа у део пала, да започнем и отворим говоре и предавања, која ће се ове зиме држати у нашој „Читаоници“. Пословица каже, да је сваки почетак тежак и заиста је тако. Узмимо примера ради неколико „почетака“ у претрес, пак ћемо одмах видети, да то није лака ствар.

На пример, кад човек почне пушити. Што то муке и труда (или труди) стаје, кад запали прву лулу или прву цигаретлу! Дечак, који још ни апостола читати не зна, дочепа се мало оне танке хартије, у коју су лили-свеће увијене, одере од прилике четвероуголан комадић, оде у јовановску порту, набере сува лишћа и направи прву цигаретлу, па запали. Изнајпре почне кашљати и сузе брисати, али га то ништа не буни он опет вуче, да се све пуши. У том наиђе други кицош, његов компорат, али овај је а-кус много практичнији: он је дочепао из ...ине тубакере правога дувана и хартије, те понуди и своме колези, те обојица запале и ...ну вући. Најпре пребледе снађе их мука и т. д., али то их ништо не буни јер они знају да без муке нема науке, и да је сваки почетак тежак.

Да наведемо други пример. Има мати младу ћерку, која још никад на балу била није. Ове ће зиме на прилику први пут да је води на бал. Оцу је мало тешко: он је чиновник са 50 фор. месечне плате, а толико управо треба, а богме и више, да изда новаца, да се ћерка за бал људски и по моди удеси, особито кад девојче почиње да иде у јавна друштва, први утисак највише вреди. Почетак је тај за оца тежак, али после већ лакше иде, јер он после нађе два сигурна потписа, узајми коју стотину форината (први пут у свом веку), те му је онда већ лакше.

Само је почетак тежак, а после већ иде лако. Ево још једнога примера. Кад се оно г. 1876. наш валовити Дунав разбалаћио, те се почео на све стране да шири, изнајпре му је мучно било да пробије насапе и дуго се с њима борио у почетку. Али тек што је долму на „кречани“ и на „лиману“ надвладао, за неколико часова већ смо му видели један рукав у дунавској улици до пијаце, а једну ногу чак код магистрата, као да је хтео да гурне ногом магистрат наш, пркосећи му, што није јаче долме саградио. —

Отварајући јавне говоре овде у нашој читаоници, рекао сам у почетку, да је и отварање тежак и мучан посао, на пример ко ће отворити вертхајмову касу без кључа? Али поштована господо и госпође, моје данашње отварање није тешко, јер ја имам кључа. А какав је то кључ? Кључ је тај

*) Говорено на првој вечерњој забави „Срп. читаонице“ у Н. Саду 4 (16) дец. 1878.

ваше призрење, доброта вашега срца, која не жели на говорника никакве велике претензије Неколико искрених речи у доброј намери казане, задовољиће ваша захтевања и за то сваки и најскромнији брат ступиће без страха на ово место, да коју братску реч проговори.

* * *

Прелазећи на предмет разговора данашњег и питајући се, о чему да говорим, мислим, да се у ово зимско доба само о **топлим** стварима говорити може. Хајде дакле да изаберемо. Шта је топло? Топла је **кава** топал је **теј**, топла је **љубав**… Али то нам све узбуђује јако живце, и кава и теј и љубав! Срце нам од свега трога јаче куца, крв бурније тече, па још ако се не помеша у каву, теј и љубав мало сласти (шећера) онда је врло горко и сваки их се ратосиља. За то ћемо изабрати другу тему, другу топлоту, а у ово зимско доба најпаметније ће бити, да говоримо о ономе што нам је најнужније, а то су — **топле хаљине**. Дакле о хаљинама нашим биће овде говора о **оделу** какво треба човек да носи, и то не што се тиче кроја, него материје из које се прави одело. — Сећаћете се Јове звонара, што је казао оној госпођи што се тужила да јој је зима: „Ајд' — вели — што је вама зима, ал' ја и го и бос, па и мени зима!“.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНОСТ.

Статистика наставе у кнежевини Србији за 1873 — 74 шк. годину. По званичним изворима уредио **Богољуб Јовановић**. Са три картограма и осам графичних таблица. **У Београду 1878.** Издање и штампа дужавне штампарије. Текст CXXXIII стр. Табеларни део 285 стр 4-тине Цена 7 динара и 60 пара дин. — Писац књиге ове, којој изложисмо горе потпуни наслов, вредни српски статистичар г. Богољуб Јовановић заинтересовао је својим озбиљним и врло марљивим статистичким студијама цео научни свет српски за једну грану науке, која је у нас недовољно или бар непотпуно обрађена а која би по позиву своме могла и требала да буде јасно и оштро огледало нашег свеколиког живота. Једну страну живота тога приказао нам је вредни писац дела овога статистиком наставе у кнежевини Србији за год. 1873 и 74 ту. У садржају дела тога приказана нам је велика школа, богословија гимназија, реалка београдска и гимназијске реалке, наша женска школа, учитељска школа, земљоделска школа, и основне школе у Србији — свака пак посебице по устројству, по наставницима, по ученицима, по наставним средствима, по материјалним средствима која се троше на издржавање. Уз то су изложени стастистички податци о државним питомцима на страни, о школи осуђеничкој у Топчидеру — а све је то осветљено јасним табеларним прегледом.

Српска књижевност ваља да је писцу тим захвалнија, што је он огромно дело то по свима партијама својима морао да израђује сам без ичије помоћи. Оно неколико речи у име предговора делу своме нека су озбиљна напомена српским државницима да преустроје према потребама садашњега времена и државнога живота српскога, прикупљење статистичких података по свима гранама српског државног и друштвеног живота. Бар у Србији нема основана изговора да што омета примени резултата новије науке — добра воља и мало више пажње према ономе што иште наука — па ето напретка и на томе пољу.

Ма колико да смо ради да саопштимо занимљиве групе ових статистичких података не можемо то чинити у оквиру овог летимичнога књижевнога приказа — но упућујемо читаоце наше на саму књигу.

Поводом овим нека нам се д пусти да искажемо једну жељу, ради да она нађе и одзива.

Ми не знамо да ли се који од српских научника с ову страну Саве бави статистичким студијама као стручњак. Не верујемо да има кога за тај посао. Ми Срби с ову страну Саве имамо своју црквено-просветну самоуправу а у оквиру те самоуправе имамо 2 богословије (у Карловцима и Задру) 3 учитељске школе (у Сомбору, Пакрацу и Г. Карловцу) 2 гимназије (у Карловцима и у Н. Саду) 3. више девојачке школе (у Н. Саду Панчеву и у Сомбору) више просветних завода, (Матицу Српску, позориште народно, Текелијин завод и т. д.) и више стотина основних народних школа. Виши и средњи заводи ти публикују стање своје у годишњим извештајима, а о основним школама прикупљају наше управне власти неку врсту статистичних исказа — али се све то гомила по архивима, јер нема вешта стручњака који би ту грађу прибрао, упорадио и научно обрадио те нам израдом својом изнео огледало, у коме би се огледало наше просветно стање.

Г. Богољуба Јовановића извесно би грађа та интересовала и као стручњака и као родољубива књижевника. Не би ли се дакле они који рукују тим у нас могли ради тога после споразумети са ученим писцем горње књиге, те придобити га да изради статистику српске просвете с ову страну Саве? Има у нас фондова књижевних који би могли одредити пристојну награду у то име — а податке би лако било прибрати које званичним које приватним путем.

Надајмо се да ће ова жеља наша наћи одзива како у г. Б. Јовановића тако и у они

који су на челу нашег свестраног просветнога рада. Ми држимо да би посао овај био од врло велике користи за нас.

—В.—

Флора у околини београдској. По аналитичној системи сложио др. Јосиф Панчић. Друго издање. Flora agri belgradensis recusa. У Београду у државној штампарији 1878. к 16-ни IX и 472 стр. и 1 лист.

Известићемо читаоца о овој књизи неколиким цитатима из приступа пишчева.

„За ово тринаест година од како је „Флора у околини београдској“ свега угледала, прибрао сам подоста биља за ову флору нових и осим тога дугом сам се практиком уверио, да је анализа родова по системи ламарковој одвише заметна и да бива посве неупотребљива, ако се догоди, као што се то мени у штампању књиге догодило, да се упутним бројевима која погрешка подкраде.“

„Важније промене у другом издању флоре ове су: 1-° у анализи сам већином задржао дихотомну ламаркову систему, а само сам за главније разделе (класе) где је управо најтеже за ученика да се нађе, где лако може с пута да зађе, узео сексуалну систему Линеја; 2-° поред ново нађених биљака у околини београдској уврстио сам у ову флору и васкуларне криптогаме, који су малобројни, те су могли боље да се проуче; 3-е органографском опису биљке додао сам на крају приступа толико из систематике и фотогеографије, колико је потребно, да може ова, пак и свака друга локална флора да се разуме и како ваља употреби; 4-°, на крају књиге ставио сам индекс родова, којих у нашој флори има, а то за оне који су већ нешто напреднији, да могу знате им родове по списку том олако наћи по врстама даље аналисати.“

„Флора је у околини наше престонице доста богата — око 1200 врста фанерогамних биљака. Ово богатство, а и та околност, што ... већа обитавана места у вегетацији ... више слажу, чини, те ће ова књига се употреби не само у београдским већ и другим нашим школама у којима се ботаника предаје; јер и ако другуд има биљака, ... у нас нема, оне су већином у нашој ... другим, сродним врстама заступљене. ... наших вароши највише одступа од флоре ... околина Алексинца и Врање, већ ... мање Неготина и Ужица, али и разлика ... јужне Врање и северног Београда износи највише 50 до 100 биљака што не чини ... — 10 % од целе вегетације. Учитељ ... Београда може дакле слободно овом флором ... послужи. Ако би где што нашао што је ... нека загледа у флору кнежевине Србије, а ако нађе да околина онога места, где он живи, вегетација у многоме одступа од флоре у околини Београда, нека све то бележи и нека на тај начин прибира материјал за флору онога краја, и младеж у ботаници наставља“.

Напослетку на крају књиге видимо терминологијски речник ботанички српским именима испред латинских и српска имена биљака у флори околине београдске, обоје у азбучном реду.

БЕЛЕШКЕ.

(Предавање Ђорђа Рајковића). На другој вечерњој забави, што га приреди овд. „Срп. читаоница“ било је осим свирке и певања и једно предавање што га је држао наш заслужни књижевник и сарадник нашега листа г. **Ђорђе Рајковић.** Тема му је била „**Прошлост Новог Сада.**“ „Матица Српска“ већ од десетак година расписује награду за онога, који напише монографију наше вароши и до данас се не нађе човек, који би томе послу дорастао, јер је то мучан, врло мучан посао. А сад видимо из овога предавања, да г. Ђ. Рајковић ради на томе послу. Г. Рајковић је добио дозволу, да може разгледати акта у ововарошкој архиви, која су важна по историју Новога Сада, а он већ од неколико месеца сваки дан штудира онде старе, већином латинским језиком писане документе, те их слаже у грађу за израду свога предмета. Ову по изгледу сувопарну тему, израдио је г. Рајковић тако занимљиво, да је пошт. публика наша, која се у великом броју у дворанама читаоничким искупила, с највећом пажњом предавање му слушала и да јој је неприметно прошло оно време, док је г. Рајковић говорио. Ми смо срећни, да можемо у нашем листу донети то предавање и радујемо се да се г. Рајковић заузео, да и ову данашњу потребу нашу — монографију Н. Сада — у колико му извори допуштали буду изради. Живео наш ваљани књижевник и нека му бог да века и средства, да још много уради и изда од оног богатог материјала, што га је започео и замислио!

(Срп. народна позоришна дружина) стигла је у нашу варош и други дан божића започела је своје представе. Бавиће се у Новом Саду око три месеца дана. До сада је давала „**Добрилу и Миленка**“ и „**Циганина**“ изван предплате, а представе у преплати отвара са новим комадом „**Варошани у селу.**“ За сада у кратко примећујемо, да код глумаца наших опажамо вољу к својој уметности, а о важнијим представама доносићемо опширније извештаје, у којима ће се и радња појединих глумаца наших оценити и карактерисати.

(Успомена на Бранка Радичевића). Дружина „Зора“ у Бечу изабрала је одбор, који

ће на дан св. Саве о. г. приредити светковину у спомен Бранку Радичевићу. На тој ће светковини говорити подпредседник „Зоре“ г. Јован Симеоновић Чокић. Осим говора биће свирке, декламације и певања.

(Промоција). Број српских лечника умножио се двојицом садруга. Г. Г. Милан Лакић и Јован Велимировић промовирани су за докторе медицине на будапештанском универзитету. Живили!

(Беседа са игранком). На св. Саву о. г. даваће гимназијска наша омладина „Беседу с игранком“ са врло одабраним програмом, а у корист својих сиромашних саученика.

Р А З Н О.

(Механичка радња срца). Какву ванредну механичку радњу наше срце обавља, то може човек увидети из рачуна славног француског наученјака Х. Парвиља. Механичари рачунају по килограмским метерима, а ту они разумеју радњу, која терет од 1 килограма за један секунд за један метер покрене. Парна машина може 75 килограмских метара да учини. Срце пак учини за 24 сахата 70.000 килограм. метара. По томе би могло наше срце за годину дана терет од 25,500,000 килограма на висину од 1 метар да дигне! или што је све једно: 1 килограм могло би да дигне у висину од 25,000,000 метара. Отуд може човек судити, шта би могла сва срца, што на земљи бију, да учине. — Једно једино срце човечије могло би у човечијем веку од 70 до 80, година толико радње да развије, да би се овом могао жељезнички влак дићи на висину Монт-Бланка.

(Мир). „Господине докторе“, рећи ће нека силом болесна госпа своме лекару „ви ми морате штогод преписати.“ „Али госпо“ — одговори лекар, пошто јој је пулс опипао — „вама не фали ништа! Треба вам само мира и ништа више.“. — „Али погледајте само мој језик“, рече госпа. Пошто јој је и језик разгледао рећи ће лекар: „Та да, баш језик ваш треба мира!“

Ч И Т У Љ А.

(† **Антун Јакић**) Хрватски народ изгубио је смрћу овога одличног сина свога врло вредна заступника својих народних интереса — да стече у њему народнога мецената. Јакић се родио 1822 у Костајници и био је трговац Био је у пуном смислу речи самохраст што Енглези веле self made man. Премда самоук прибрао је себи толико знања и вештине да је од год. 1861 па све до смрти своје играо важну политичку улогу у јавноме животу тројedне краљевине као члан земаљског, после угарског сабора, делегације регниколарнога изасланства, као председник виших новчаних завода у земљи. Срцем и душом Хрват био је оправедљив и према Србима — јер им није као многи други занешењаци одрицао народно име, карактеристичан је у том обзиру говор његов што га је скоро држао у ствари саборских избора у Срему. Јагић би могао да је остао жив, било му је 52 год., учинити још великих услуга домовини својој нарочито као финансијер. Тековину своју од 50.000 фор. оставио је сву на народне цели 25,000 фор. југосл. академији; остало пак „Матици Хрьатској“ „друштву св. Јеронима,“ на стипендије и награде ради унапређења економије.

Слава му!

НОВЕ КЊИГЕ.

У штампарији и накладом браће Јовановића у Панчеву изашле су ове књиге:

Прва настава у вери, за православне срп. ученико I. и II. разрода осн. школа, написао Никола Ђ. Вукићевић. 1879. Цена 10 н.

Краљевић Марко у народним песмама. Са сликом „Сан Краљевића Марка“ и протумаченим турским и другим мање познатим речима, Цена 50 новч.

У државној штампарији у Београду изашла је књига:

Физиологија и хигијена, за школу и кућу написао Др. Џ. К. Далтон, проф. физиологије у школи медицине и херургије у Њу-Јорку. С енглеског превео при помоћи писца Др. Е. Акоста, с француског превео М. Ђ. Милићевић. Београд 1878. О овој важној књизи проговорићемо други пут више.

О Д Г О В О Р И.

Г. Н. М. у Т. — Песник Сима Милутиновић Сарајлија (Чубро Чојковић) родио се у Сарајеву 1791; учио се у Београду, Карловцима и Сегедину. После је био учитељ у младости песнику и владици Петру II. Његушу. Умро у Београду 1848.

Дру Н С у Н. — У Загребу излази већ од године дана „Liečnički viestnik,“ као орган збора лечника краљевине Хрватске и Славоније. Излази сваког месеца по једанцут. За нечланове збора стаје годишње 5 фор., а претплата се шиље дру Бауеру, благајнику збора. Осечки пак „Glasnik liečnika slavonskih“ престао је овом годином излазити као лист, него ће на крају године изићи годишњак.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 2. У Новом Саду 14. јануара, 1879.

Г Њ У Р А Ч.

(**Шилерова балада.**)

„Ко је јунак и јуначке воље,
Да зарони у ову чељуст?
Златан пехар ево бацам доле;
Прогута га већем понор пуст.
Ко с усуди горе га изнети,
На дар нек му од мене на веки!“

Краљ узвикну, па пехара хита
Са литице стене стрмене
На дно бесна мора валовита,
Сред харивде хучне, мамене.
„Ко је јунак, опет питам ево,
Да би на дно занорити смео?“

Сви јунаци ћовикнули редом,
Повикнула госпоштина сва.
Мере море плашљивим погледом;
Свак пехара ману злаћана.
Краљ и трећи пут је већ повико:
„Зар се не сме усудити нико?“

Све од страха уступа и стида;
Слуга јечан истаче се сам,
Појас баца, кабаницу скида,
Смеран јесте, ал и слободан.
Сваком срце претрну у груди,
Па се момку и диви и чуди.

А он ступа на окомак стени,
Па погледа у паклени јаз:
Харивда се бесна кида, пени,
За млазима баца други млаз,
Кидајућ их из дубоких тмина
Громком хуком паклених дубљина.

Бруји, струји, тутњи, колеба се,
Ко кад водом гасиш огањ жив,
До небеса хука уздигла се.
Ко да пак'о на њих лије кив;
Мислиш никад смирити се неће.
Море ствара, мислиш море веће.

Ал замало — утаја се врело,
А кроз пену црни зену зјан,
И разјапи своје грозно ждрело
У понора смртни неповрат;
Чини ти се мирна чељуст љута,
По таласе немилице гута.

И док глену у ту пропаст црну,
А јунака неста млађаног:
Врисак само кроз светину прну:
Момче смело, помого ти бог!
И затвори с' над њим бездна љута,
Зар млађани живот да прогута.

Стишали се подивљали вали,
Али на дну сад затутњи тек.
Гледаоци брижни уздрхтали:
„Збогом момче; збогом за навек!“
Па што тутањ све се чује више,
Чинити се, ни један не дише.

Круну златну да си хитно доле,
И реко ми бићеш краљем ти!
Изнешли је са дна само горе —
Не заграмзи за њом срце ми!
Какве чељуст тамо тајне скрива,
Не зна душа ни уснити жива!

Млоги брод је ковитлац пролуто,
Ког нанела туда лоша коб;
Млогог, који овуда залуто,

„Прождрьо је незајажљив гроб.
И опет се хука зачу веће,
Као да с нова бура се залеће.

Бруји, струји тутњи колеба се,
Ко кад гасиш водом огањ жив,
До небеса хука уздигла се,
Ко да пак'о на њих лије кив;
Мислиш никад умирит' се не ће,
Море ствара, мислиш, море веће.

Ал погледај! Из понора тамна
Какав оно заблистао сјај?
Ко просеца вртлога помамна,
Ватајућ' се обали за крај?
Он је! Левом издиг'о пехара,
Десном руком таласе обара.

Тешки му се отимљу уздаси,
Весо здравља сунца сјајаног.
А с обале закликташе гласи:
„Жив је, жив је! Помого му бог!
И васкрсну здрав из гроба тамна:
Не сврви га Харивда помамна!"

И ево га! Сваком дану душа.
Њему лете; он пред краља гре,
На колени пехара му пружа;
А краљ ћерку милу дозивље.
Кад му винцем налила пехара,
'Вако момче краљу проговара:

„Здраво, краљу! Благо сваком, кога
Дивног сунца љуби рујни зрак!
Ал у ждрелу вира машенога
Грозна ј' страва, ледени је мрак.
Не испутуј; ком се живот мили,
Што страхотом богови пам скрили!

„Као муња ме хитра заошину
Неодољив, љути несавлад,
Па ме врже у тавну дубљину,
Мал' свест што ми не помрча јад:
Са свих страна струје на ме лете,
Е већ мишљах: Збогом, бели свете!

„Онда сам бог, коме се помолих —
А одсудни беше већем час,
Самртну ми невољу утоли:
Спазим стену, намењен ми спас;
Загрлим је, те ту сред мерџана
И пехара нађем закопчана.

Још пода-мном дубоко, дубоко
Зијао је безднe недоват.
А ко кроз сан ту ми бистро око
Угледало млоги гнусни гад:
Саламандри, гуштери и змаји
По мутних се праћакају вали.

„И безбројне гмизаху авети
Сколутане у грозни колут:
Морски вуци и морски јакрепи,
Чудовишта сама одасвуд,
Ко утворе иза сваке стене
Кезе зубе, кипте око мене.

„Висио сам ту у леђној страви,
Ван помоћи људске, закопчан,
Самрт црну сневајућ на јави
Сред амбиза грозног саморан:
Испод мене провалија свуда,
А нада-мном зрака ни од куда.

„Наједаред, да ме сможди, смлави,
Ускомеша с' руку неизброј;
Куд ћу, шта ћу? — па у смртној страви
Сад испустим станац-камен свој,
А струја ме врже сред вртлога,
Вртлог ево из мора дебелога."

Слуша краљу, диви се па збори:
„Е право је, да је пехар твој!
Ал хајд, момче, још једном зарони,
Краљевски ти ево прстен мој;
Даћу т' у њем' и алеме сјајне,
Докучиш ли и најдубље тајне."

Ћи краљева чула речи таке,
Па га моли, а мио јој глас:
„Прођ' се бабо, шале наопаке!
Он је опро своју мушку част.
Мало л' ти је, господу накани,
Нека који детића посрами."

А краљ плану, па пехарем ману,
Те у амбиз опем хитну њим:
„Брзо, море! Вратиш ли га горе,
Учинићу тебе честитим,
Кћер за љубу краљ ће да ти даде,
Кад за тебе тако молит' знаде."

Вишња сила душу му очара,
Из очију засијну му плам.
Мома трне, па лице обара,

А румени облива је срам.
Он је глену — ој жељице жива! —
П'онда опет у понор заплива . . .

Вал за валом бије о мраморе,
Стење ломе, ломе се о кам.

Мома гледа у црне поноре,
Поглед јој је жељан, љубаван
Тамо — амо за вали кривуда —
Ал јунака никад ниодкуда.

(13) 36. xII. 1878. М.

ЈЕЛКА.

Новела Косте Ристића.

II.

За својим писаћим столом седио је истог вечера Станић и укоченим очима гледао је преда се. Изгледаше старији него што беше заиста: проседа брада пружала му се преко груди, давајући свој појави његовој нешто уморно, зловољно: ланите, које не држаше у свежини тренутна узрујаност, попустише и упадоше. Сав му поглед беше сличан човеку, који је на одсудној тачци у животу и који само чека, да му се судба реши, не хотећи ни кораком притећи себи само у помоћ. Кад и кад пређе нежном и белом руком својом преко усијана чела, кроз разбарушену косу, као да хтеде тим да ускори решење, које му у глави постепено сазреваше. По гдекоји покидани слогови, који би се тешко дали сложити у реченице, истециваху му из бледих усана.

— Тако на даље не иде више, рече најзад себи самом и подигне главу, до нечег извесног морам доћи, јер ће ме још чежња уморити сасвим.

Станић устане и наглим корацима поче мерити своју собу, погледајући чешће на повелику фотографску слику, која беше над столом му.

Та слика преставља̀ше Јелку.

— Али ипак, поче опет и стаде пред Јелчином сликом, ако ме наће! Зар ме она може љубити, мене, који сам преко двадесет година старији од ње?

И Станић подиже очајно очи горе и тежак му се уздисај отме из намучених груди.

— Можда ме неће одбити, продужи разговор и ходање, она је свагда према мене љубазна и пријатна, блага и поверљива па опет нисам у стању да се решим да јој искажем у очи оно што ме мучи од она тренутка, од ког је почела да се развија тако диви̶о̶. Да ли ту нема и нешто мало неповерења у сопствену ми снагу? Да ли се није у мене увукла мисао: нисте једно за другог? Држим, да је то у мени глас, који ме опомиње да се чувам нагла корака, да у хитрини можда не покидам и ону свезу, која ме је спајала и до сад с њоме и која ми је бојној и измученој души мојој добротворан мелем била. Жалост је то, кад човек, након најбољих и најбујнијих година својих, дође до уверења да је ипак — бар у неком правцу — проћердао скупоцено време. Горка је то истина, коју човек себи мора признати. Ох, зар нам се прошлост не да заборавити, зар нас се мора држати и пречити нам сваковрсни полет!?

У овај се мах зачу на ходнику лако корачање, које се све већма приближиваше Станићевим вратима. Станић нагло скине Јелчину слику са стола и мете је у чекмеџе. Међутим се отворише врата и у собу ступи Милан, Станићев млађи брат.

— Добро вече браца, рече веселим гласом и пружи Станићу руку, како си?

— Добро вече Милане, отпоздрави Станић братовљев поздрав и стисне му руку, не баш најбоље.

— А шта ти је? запита га Милан брижљиво.

— Не могу ти рећи, беше Станићев одговор, јер не знам ни сам.

— Да се ниси расхладио после да-

нашње кише, дродужи Милан своје питање.

— Не бих рекао, дода Станић, јер ми није ни најмање језа.

— Чувај се само, добри браца, рече Милан па одмах затим настави, шта нам ради госпођа Марићка и лепо јој унуче? Држим зацело да је лепа, ма да је нисам видио већ две године и више.

— Здраве су, здраве су, рече Станић као расејано и баци хитар поглед на брата свог; Јелка је заиста лепа девојка, спреми се да те одведем сутра к њима.

— И тежим да им одем, прихвати Милан, та они су нам прави пријатељи. Жао ми је, што нисам могао већ данас.

— Ја сам те већ извинио. У осталом, Јелка је тако добра, да неће замерити, што ниси, дошао одмах први дан.

— Драги браца, рече Милан нагло и узме Станића за руку, немој се срдити само ти, па нека се срди онда сав свет на мене. Та добар си, као добар дан, као што си био још онда, кад сам почео да тепам име твоје. Немој ми се зачудити, али те морам загрлити, да одолем души и бујним осећајима у њојзи.

Станић рашири своје руке а Милан улети у њих: у топлом се загрљају држаху два рођена брата.

— Сад седи Милане на ону наслоњачу, рече Станић кад им се мало уталожило бујно осећање, па ми причај како си провео у страном свету.

— С драгом вољом браца, прихвати Милан гласом који још дрхташе од узрујења последњих тренутака.

Станић заповеди још старој служавци, да им спреми чаја и хладна јела; и док је старица удешавала вечеру, раскомоте се оба брата. После вечере, за које Милан причаше што-шта, запале цигаре и наскоро затим мотали се лаки котурићи над њима кроз ваздух.

— Тако је то, браца, рече Милан, срчући топла чаја, ми техничари немамо скоро никад слободна дана. Већ прве се године морамо мучити; за мене беше онда двострук терет, јер сам исте године одслужио и своју годигу као добровољац.

Станић климну главом ћутећки

— Година војничка прође ми које весело, које дуготрајно, настави Милан своје причање, час техника, час касарна час шестар, час пушка. Друге године беше ми већ мало боље; познанства, искуства стекао сам. Нарадио сам се, науживао сам се, нагледао сам се свега. . . и то све драги браца, све имам да благодарим теби! Како да ти се одужим?

— Буди ваљан човек, одговори му Станић озбиљно, и свагда на свом месту. Ради само оно, чега се не мораш стидити а остало је моја брига.

Узбуђено гледаше Милан у старијег брата и толико му је само рећи могао, да је готов учинити за њега све на свету. Станић то нехтаде примити, шта више, разлозима се противио благодарности те врсте.

— Кад се само уталожи оно, продужи, што у теби кипи иври, онда ћеш тек потпуно моћи уважити моје речи, до тог доба не марим, ма се мало и срдио на мене.

Тако су се оба брата разговарали дуго, дубоко у ноћ, док није Станић споменуо да ваља лећи.

Пре но што ће се растати и отићи сваки у своју собу, пољубе се оба брата, као што беху научени радити и сваке ноћи, још од ране младости Миланове. —

Сутра дан, кад је сунчана препека већ попустила и лак ветрић освежио угрејани ваздух, кренуше се оба брата да походе старе и миле познанице.

Обојица, и Станићи и Милан, беху људи угледни. Чаролија, која човечијем лицу даје онај израз, који — да употребимо највишу реч — називамо божаственом сличношћу а није друго ништа, но: интелигенција, тај је израз, можда у свом најплеменитијем облику очаравао слична лица и једног и другог.

У Станића се видео већ прекуван жар, који је Милану у најжешћем пламену избијао из очију: старији брат је корачајући, већином гледао у земљу

млађи смело у свет, преда се: онај као да нема од свег много да очекује а овај опет све.

Ћутали су обојица, као да су осећали, да им се приближује можда најважнији тренутак у животу. — Постоје у свету слутње, има нека тајанствена сила, која улива у човека магловити појам о догађајима, који ће свем раду његовом, и нагону и животу сасвим други, можда баш противан правац дати. Ко би смео рећи, да се те слутње односе на известан предмет неки? Оне су просто ту: и кад се с нама догоди ванредно што, онда нас увере догађаји, да су биле још пре њих. —

— Хајде Милане, да се мало посвежимо, рече Станић, кад су стигли до хладне воде, али пре свега да се издухамо, јер смо прилично брзо корачали.

— Радо, браца прихвати Милан, ком беше чисто лакше, што се више не ћути, ево у мене је кожњи пехар, те можемо и пити коју кап воде.

Станић простре горњи капут, који је носио преко руке и легне на њега. Милан је замишљено гледао у брбљав извор, чије чаровно шаптање изгледаше њему, као звуци из доњег света.

Кад су се одморили и освежили били, пођу даље и неколико минута затим уђоше у башту и упутише се управо дрвеном кућерку, из кога им, као горско лане, весело на сусрет скакуташе Јелка.

— Ево вам водим брата, рече Станић, показујући руком на Милана; познајете ли га још?

— Како не, одговори Јелка и насмеши се, господин Милан се није вишта променио.

Милан се поклони.

— Верујем, да ја нисам, рече затим, али на вама примећујем голему промену: оставио сам девојче а нашао сам мому. Промена госпођице, која се десила с вама, испаде само вама у корист.

Јелка се насмеши на те речи, које можда није ни разумела и понуди госте да приђу сеници, где их чека стара мајка.

После првих поздрава, кад је већи део разних питања нашао своје одговоре, заузеше места а Јелка оде у летњиковац, да донесе воћа, да јој се мало освеже уморени гости. Милан је чисто и нехотице гледао за њом, кад се, лаким кораком, удаљавала од њих и није скидао очију са оних врата, кроз која нестаде Јелке, док се није умилно девојче опет указало, носећи у руци пун тањир зрелих бресака.

Станић, који је такође мотрио за Јелком, примети Миланово гледање и лак облак превуче му се преко чела.

— Допадају л' ти се свеже бресркве, Милане, запита га, кад тако гледиш у њих?

Милан порумени сав, као да је ухваћен при злочину каквом и хтеде већ одговорити, кад му прекиде реч долазак Јелчин а особито чудновати сев из Станићевих очију. Станић је, истина у тај исти мах превукао трепавице на очи, али беше већ доцне, Милан је приметио онај сев и срце му се стегне, ма да ни сам није потпуно знао, зашто.

— Ево, господо рече Јелка весело, ево свежа воћа; набрала сам га данас сопственом руком, уверавам вас да је добро.

Сви узеше по коју бресткву, па и Милан, али не гледећи више у чаровне очи младе домаћице. Осећао је, да је некако сувишан и дао би бог зна шта, само да га није било у друштву, да је био далеко далеко...

Станић је пажљиво посматрао брата свог, али као човек, који већи и обилатији део живота свог за собом имађаше, могао се боље уздржати, те се није одао тако брзо унутрашњем жару; он се могао с Јелком и разговарати и шалити, шта више, позивао је чешће и Милана да говори

— Шта сте тако ућутали, Милане? запита га стара госпођа Марићка.

— Та говорио сам доста, одговори Милан.

— Немој тако, синко, продужи стара госпа, разговарајте мало мог несташка, приповедајте му мало о горњем свету, то радо слуша; а ја ћу вам поверљиво рећи, да се томе јако радује.

И стара се госпа насмеши, гледећи своју унуку, која се од неприлике мало и збунила била.

— Шта не говориш, Милане, позове га и Станић, кад видиш да је то жеља наших домаћица.

Милан пређе руком преко чела и поче приповедати о животу горњем, о својим тежњама, о путовању свом и о превеликој љубави братовљевој. Умео је лепо да прича, живо његово предавање, згодан нагласак, богат предмет, његова личност — све је допринело, да су госпе па и сам Станић пажљиво слушали његове речи. Јелка није скидала очију с њега, те није ни опазила како је Станић посматрао њу и како му је лице бивало све блеђе и блеђе.

Био је сумрачак, кад су се браћа праштала од својих домаћица.

— Посетите нас чешће, рече при поласку стара госпа Милану; брат вам је и тако наш свакидашњи гост, будите нам и ви.

— Да, настави Јелка мајчин позив, још да не долазите ви, не бисмо ни знале, шта бива по свету

Милан се ћутећки поклони Јелци, пољуби стару госпу у руку и пође за братом, који се већ, пошто се опростио био, упутио кроз мрак. —

Тог вечера се догоди први пут, да су браћа одступила од стара обичаја, да се свесрдно изљубе, кад се растају, да иду спавати; пола хладан, пола у обичајен поздрав „лаку ноћ“ беху им једине речи, кад се разиђоше.

Станић је дуго гледао на врата, кроз која је Милан изишао, затим се окрене тужно дивану, баци се на њ, запали цигару и ода се сасвим упливу догађаја, што их је проживео данас.

Он није омрзнуо на брата; гњев и страст нису отели маха над његовим осећајима. Нада за коју је почео држати да ће му се осујетити, није породила у њему жељу, да је оствари ма каквим начином; голем бол, да му је можда рођени брат за неколико тренутака преотео све земљиште, које је трудно заузимавао; страх, да је постао можда излишан, тамо, где је држао, да ће бити кадкод најнужнији..... све то није породило у њему очајну борбу с девизом: ја или нико! Нека трома резигнација почела да надвлађује остала му осећања, а то беше за људе, као Станић можда опасније и од грозничаве хитрености и журње, јер претише, да ће у ништа да сатре велику му душу.

Цигара, коју је држао међ прстима давно се в ћ угасила била; свећа, која му је светлила, и слике раздрагане му маште још већма оживљавала, догорела је скоро сасвим; кроз завесу, која је на прозору спуштена била, рудила је по мало зора, јављајући, да се рађа нов дан.... све то Станић није приметио! Отвореним очима гледао је у ваздушну слику Јелчину; у магловитој прошлости гледао је несигурне сенке из минулих сретних и несретних тренутака; душевно му се око вргне и у будућност и — али сунчани зрачак, који га дирне по очима уштеди му, да домисли ту слику од краја.

(Наставиће се.)

ТРЕНУТАК.

(ХАМЕРЛИНГ.)

Неки пут ти тако дође:
Поље мислиш гробље да је;
К'о пред буром нових бола,
У шумици тишина је.

Воде жубор попритаје,
Па се снужди и цвет чио
Чини ти се, као да се
Цео живот ућутио.

Па из те ће сад тишине
Небо страшан гром да вући,
Ил' ће с' земља да затресе,
Ил' ће твоје срце пући.

1878 М. П. Ш.

ТРИ НОЋИ.

Новела Драгутина Верци-ја

(Свршетак.)

У првом тренутку састанка заборавише тешке муке двеју дугих година; тај заборав беше много слађи, а да га неби тај нови извор живота брнаровим мишицама занео к опетовању истог.

Ватра бића, која је већ почела да се гаси, букну на ново, оживе му свака реч, поглед, покрет. Јудита се испочетка радовала тој промени, ал за кратко време се уверила да није она та чудотворна рука, која тако потајно упливише на-њ, па зато поче сумњати, слутити и истраживати, а нашав темеља својој сумњи, страшна узрујаност потпали у њој најгрознију жудњу за осветом. — —

Ал прва љубав није двоумила, није слутила, није долазила к себи, само се једног бојала: да је повраћени Густав, његова жарка љубав, тај сјај и безбрижност, тај мили рај златних часова, да је то све сан, да то неможе дуго трајати, да ће се распасти — отвори очи и види јаву око себе, драгана јој још нема, па кад је опет затворила очи, а његова слика стајаше пред њом, те настави даље своје фантазије.

За мало час учини јој се, да чује лаки ход.

— Ах Густав! Нисам му се тако рано надала, — шапуташе усплamтелим лице, и скочив с душека пожурити се к вратима.

На иста уђе нека замотана прилика, вапут заврну кључем, па онда га извуче и тури у шпаг.

Преко уста девојчиних прелети плашљив цикут; јер тај ниски стас, то голобрадо лице, те светле очи не беху густавове. Настаде нема тишина.

Етелка посрћући дође до неког санука и страшно дрхташе, а Јудита је укочено као статуа, орловским оком мерила своју супарницу.

— Дакле то је тај вечити оригинал сентиметалних Мадонских глава? пропишта, а узбуркана њена прса се страсно таласаху; — образац је добро изабран, јер девојче је лепо, то ни завист неможе опорећи; то голубије лице, ти ружичасти образшчићи, те очи небесне боје, — мора се признати — имаду доста привлачне снаге. Штета за њима — додаде јачим нагласком — штета, што се морају тако брзо за навек заклопити.

— Ко си, страшило? — промуца Етелка једва дишући, — шта желиш од мене? —

— Срце! — одговори Јудита кроз зубе и извади испод плашта десну руку, којом стискиваше нож, — срце, које си добила у замену, и које је по праву моје. —

— Ја те не разумем, говори јасније, шта сам ти скривила?

— Још то питаш, шта си скривила? — ти га љубиш! — Да си заклела полак света, да си све ногом згазила што је свето и богу и љума, пред-а-мном би била праведна; ал ти њега љубиш, и зато мораш умрети? —

Кога? ох, ја само њега љубим, ти га не познајеш неможеш га познавати, ти се вараш. . . .

— Не варам се, видила сам га у твом загрљају; познајем га, јер ми је муж, а с очитовањем: да га љубиш изрекла си себи смртну пресуду.

Јудита подиже у вис нож и ступи с једним кораком ближе жртви својој. Девојче се спусти на колена и склопљеним рукама мољаше џелата свога.

— Не, ох не убијај ме! — муцаше

грозничаво опет ти велим, ти се вараш, мој је Густав још нежењен, он није твој муж.

— Он је онај вероломник, који се јуче у то доба наслађивао на твојим блудним прстима, а сад у сну од маковог сока можда баш о теби сања. Ал немам кад бадава трошити р чи; — мораш умрети!

— Не, не може бити? вришташе девојче заклопљеним очима и силно дрхташе.

За часак покуша подићи се. Бледо лице обли јој румен, наде. Сада извуче малу слику, која јој је о свиленој трачици висила на прсима, па ју пружи Талијанци и рече:

— Погледај ту слику, па ће ти нестати сумње, то је мој Густав.

Јудита погледи слику и зграби ју срдито левом руком, у десници јој сину нож и уђе до балчака у прса уморног голупчета.

III.

— Глава ми је тако тешка, тако занешена, као да сам годину дана у гробу лежао, — јел' то дан ил је ноћ? зашто је тако тамна та соба, ил су ме збиља у гроб метули, жива сахранили? тако ми се давно чини — премда се само слабо сећам, — кад сам последњи пут био будан, могао сам дуго, врло дуго спавати. Дај да зазвоним послужитељу — — шта је то? куд допаде гајтан од звонцета? ил су га пресекли, ил га само у мраку не могу наћи? Џироламо, хеј Џироламо! ти талијански обешењаче, брже дај свећу, ил отворај прозор. Џилорамо!

Отворише се врата са необичним шкропутом и промоли се једна округла рука држећи лампу од метала са кристалном куглом, и за њом одмах уђе и власник руке подебела црномањаста женскиња.

— Јудито! — повика Густав, шта је то — чему да захвалим ту изненадну посету?

— Код милих брачних парова нема изненадних посета, а и ми се љубимо, јел' Густаве?

Ох да како — неизмерно — стењаше овај и седе на кревет — но реши ми ту загонетку, где сам ја? овај ћилим, ова слика Мадоне, овај намештај и околица, то је све из моје собе, ал ипак моја је спаваћа соба пространија, па тамо нема прозора — —

— Чини ми се, да ти је осим моје посете, још и положај необичан, — рече женскиња, и лампу од бронза метну на стол и спусти се у једну наслоњачу до његових ногу.

— Опет те питам, какова је то загонетка? доста сам будан, да се могу мислити и уверити, да нисам код куће, — па онда — какав је то мукли шум под нама и око нас, као да су узбуркали таласи, каково је то вејање?

— Ветар веје страшно на пољу и шиба запенушене таласе, што под нама шуме.

— Под нама? па где сам ја? — куд сам доспео — — ?

Сећаш ли се на воденицу, што стоји више острва на сред Дунава, о којој си једном у шетњи онако фантазирајућ рекао: како би лепо било у гипком крилоцу љубави живети, далеко од светске хуке-буке, оздо вода, озго небо, и у срцу топла љубав? Замисао је твоја, а мој је извод. Ову сам воденицу купила за двадесетоструку цену — и као што видиш за све сам се побринула, што ти је нужно за угодност.

— Проклета ћуд; мишљаше сликар, и усиљаваше се, да прикрије љутито лице.

— Но душо употреби прилику, настави женска, довде не допире светска хука-бука, озго небо оздо вода, у срцима нашим топла љубав — ил се у твом, Густаве, већ угасила? — и баци оштар поглед на мужа и смести се до њега на постељи.

— Ох Јудито? та — ја те волем промуца усиљеним гласом; а тајно помисли: као што воле грешник вечиту муку.

Ал зато, да оправда своје речи и грли ју принуђеним ласкањем и приљуби се уз њу. На једаред се трже, као да га је муња ошинула.

— Каква је то трака, Јудито, где си ју добила — шта виси на њој? извади ју, морам видети — — додаде брзо и чврсто држаше траку, која се с врата пуштала у недра њезина.

Ова мирно извуче слику, што је висила на траци и принесе ју к лампи.

— Немаш узрока бити уображен, рече хладно, слика је твоја, таковых си више сликао — —

— Па како си дошла до ње? запита ју муж успламтелим лицем.

— Чудновато питање! ако је оригинал мој, немам ли права и на копију? Ти си раздражен, Густаве, ал пређимо на друго шта — па, читај данашњи број дневног листа. —

— Не интересује ме. —

— Ал ипак — исти пише о чудноватом самоубиству, које се догодило јуче у једној улици предграђа, што на ст ани лежи.

— Па које самоубица? запита Густав скоро вичући и окрену се приповедачици.

— Чини ми се, ствар те почиње интересовати. — Само-убица није какав Инглез, ком је живот додијао, та то неби била новост, већ једна лепа млада девојка, коју су нашли мртву у соби с ножем у срцу. —

— Како се зове? — — име, име!

— Та ти си тако раздражен, Густаве, баш као да је о сестри твојој говор. — Име јој не спомиње дневни лист до ли само почетна слова имена, а то су: Е. Р.

— Ох боже свети! то није мобуће. — —

— Гле, гле какав утисак чини последња сцена те мале трагедије на сликара, који си већ то преставља изобојадисано, — види раштркане плаве витице, укочене плаво очи, у полак отворене усне, беле груди при последњем уздаху у којима тако романтично стоји крвави нож — —

— Жено, ти си побеснила, ил ако истину говориш, нешто страшно сумњам.

— Беле груди, црвена крв; ох то тако лепо мора бити, настави жена даље, као да није ни приметила, шта је он рекао — бил' волео видети, сликару мој, те мешовите боје? ви'ш можемо покушати на овој слици Мадоне, ја ћу је убости у срце, а ти надопуни, те нацртај крв, како цури. — — Изрекав те речи, устаде и приби слику Мадоне, која је висила преко пута од њих, у зад воденице.

— Јудито! страшило! ти си убица, ти си ју убила —

— Јест! ја сам убица, ја сам ју убила, наложницу твоју, која је од тебе отела благодарност, а од мене љубав твоју — ја сам јој забола нож у срце, ја сам јој чула грчевиту молбу за живот, ја сам јој чула цикут, последњи уздах — ја сам јој стргла с прсију твоју слику, као што ћу ју сад с мојих прса стргнути и у прах сгазити; а тако ће бити и с твојим животом ти вероломчиче, ти подли гаде, ког сам мужем називала!

Јудитине се очи светлуцаху, свака јој се црта топила у слаткој јарости освете. Повреда и страст нађоше жељну сатисфакцију. . .

Густав гледаше непомично, као да га је капља ударила, бесну жену. Ум му стаде, срце му престаде бити за неколико страшних тренутака.

Тигар настави даље:

— Рекла сам, а и заклела сам се: љубав или живот, а ја нећу неверно погазити заклетву као ти. Љубав си другој поклонио, — живот ти је мени остао, а ја ћу узети мој део. — Ту ћеш погинути кукавно мучно, неизбежно — изгорећеш, да ти не остане ни праха од костију:—жив ћеш ступити у муку вечиту.

Претрнула густавова душа добијаше постепено све јачу снагу — при последњим речима жениним, да брзо скочи. да зграби бесну, гадну жену, која му прети, ал ова се окрени зверском пажљивошћу и јурну напоље кроз врата, која у следећем тренутку затвори с поља. На вратима беше мали прозор, па сад кроз-а-њ погледа дивља фурија на свог роба и дактећи повика унутра:

— Нема, нема ти спаса, ова соба ти је гроб, из ког ћеш се тек онда ослободити, кад ти бесни ветар распе прах, — — не чујеш, како хуји, како веје? нечујеш ли, како пуца сува јеловина ове зграде, коју од једаред запалише двадесед и четир венца смоле? Не видиш ли црвенкасту светлост како се шири? Не осећаш ли се још, како сам ти одају огрејала? топлота ће се претворити за неколико тренутака у жегу, а после у пламенити пожар, да те, душо, оближе, да те испече и прогута. — То је удес вероломника, то је освета Јудите Рамачини!

Кад је то изговорила, онда се по жури к прагу од воденице, где ју је требао дочекати после палидбе верни слуга Циролламо — Ал ту небеше ни чуна ни Цирола̄ма.

После првог страшног тренутка усплахирена погледи у наоколо и опази чун на неколико хвати међу узбурканим таласима, у ком могаше видети слугу, који се борио са вијором, кад је светлост од воденице, која је буктила, бацила на њега зраке.

— Циролламо! вришташе махнита, — Циролламо, оди натраг, избави ме Цироламо!

— Adie Exelenza! — допираше иронични глас, ког је ветар доносио. — добру забаву! шта ћете поричити у Млетке?

— Проклет био! рикаше ова и стропошта се. Запаљена воденица дивно осветљиваше мрачну ноћ. Многи од становника из главне вароши дођоше на мост, да се диве великој светлости, која допираше из даљине. Ал како је вијор страшно беснио заситише се гледања и вратише се у варош.

После годину дана узела је полиција у Паризу на око неког талијанског маршеса који је становао у „Hotel des princes“ и раскошно трошио. Код истог дође брзо на видик, да је био верни коморник кнегиње Рамачини, којој већ годину дана нема ни трага ни гласа.

Вештом полицајном званичнику испаде за руком дознати од кривца све шта је и како је.

У Печују 1877.

ИЗ ПРОШЛОСТИ НОВОГА САДА.

Од ЂОРЂА РАЈКОВИЋА.

(Свршетак.)

У 1730-им годинама коморске вароши и села у Бачној млого претрпише од вармеђаша, особито од како ји комора поче продавати арендаторима. Срби су у прошла времена с оружјем у руци против непријатеља Турчина и бунтовника Маџара, где оста пуста скоро сва Бачка, верно служили своме цару, а овамо ји стадоше као марву и говеда продавати. Што су арендатори плаћали комори, то су они цедили стоструко од кукавног народа, тако да је овај готов био расути се и резбећи, те да Бачка на ново опусти од прекомерне честе дације и неправедног отимања, као што се то показало на Хамершмиту перцептору и осталим вармеђашима, који су до 158,000 форината више, него је требало, народ испили. Тако је и арендатор Билхарт узео некакви 9000 форината више, а и неки Гомбош за време свога арендаторства љуто је глобио, те су Срби на то предали тужбу од 20 тачака народноме сабору београдском 1730 године. Да није у то доба владика новосадско-бачки Висарион Павловић (који је купио и пустару Сириг за себе и своје наследнике-владике) народ благим речима склонио, да и даље остане у Бачкој, потегао би народ по свој прилици на другу страну. Већ у то доба севнула је мисао у глави делебџија Варадинске комор ке вароши (данашњег Н Сада), и то: Давида Рацковића, Пантелије Миланковића, Стоића Богдановића, Мардарија Вуића, и трговца: Павла Поповића Пеције, Мишка Саранде и Косте Јовановића, прадеде нашег песника Змај-Јована Јовановића — у глави велим ти првака севнула је мисао, да покушају ослобођење вароши што им је доцније, у друштву с неколи

ценом имућнији римокатолика у месту, заиста и пошло за руком.

Варош је за своје ослобођење приложила краљев ком ерару 80,000 форината („certam Octuaginta Mille Florenorum Rhenensium Pecuniarum Summam“) Као што се спомиње у диплоии варошкој, издатој 1 фебр. 1748. године Н. Сад се проглашује за краљевску варош с тога, што су његови становници како за време унутрашњи немира, тако и о ратовима турским, не мање и за време рата с краљем пруским и француским, верност према круни засведочили и заслужни се по казали. Уједно се као повод к ослобођењу спомиње и то да ће варош, чим се више насели, тим б оље бити од помоћи у време рата с Турцима, како краљевској војсци. тако и граду Варадину. *) По томе и у „јураменту пургерском“ наодимо, где се дотични заклиње, да ће он у време ратне опасности с комендантом варадинским у дослуку бити, да ће се у свему, што се тиче споменутога града, мушки, верно и поштено владати, и до последње капи крви бранити га. Шеста тачка дипломе варошке наређује, да се при магистрату биров бира на две године, а сенатори да задрже своја места док су живи, нити да ји ико без дозволе краљевске може сметнути; седма пак тачка подељује вароши Jus gladii, што ће рећи право, да магистрат сме судити за главу и да сме подићи зидана вешала и пеленгир. *) Варошка диплома има свега двадесет тачака.

За краљевског комесара при намештању магистратлија новоослобођене вароши и одређен члан краљ. угарске коморе у Пожупу, Јосиф Медњански де међеш. Комора под 20-им фебр- 1748 пише у Н. Сад, да ће се комесар кренути на пут око 8. марта и. г. и то само до Пеште; како је пак опасно путовати опустошенима доњим пределима, то да се зарад чувања особе комесарове изашље на сусрет до Пеште довољан број врсни, оружани новосађана. **) Варош одабере из своје средине 30 најугледнији своји становника Срба и католика, који се на добрим коњима а под светлим оружјем, на челу са Србином Савом плем. Николићем, лајтнантом народне милиције кренуше на пут, те из Пеште, из куће грофа Адама Баћаније, с помпом допратише комесара у Н. Сад.

Комесар, стигавши у варош, искао јо пре свега зписак имена свију становника како Срба тако и латолика, заједно с кућама и добрима њиовим, изузев поданике турскога царства. Искао је такођер и списак општи варошки добара и бенефиција грађански у и изван вароши, да се види, колики су сад приоди и колики у напредак могу бити. На жалост! не нађо ови списака у аркиву.

За прве магистратлије бише комесаром потврђени ови: биров Игнац Хајл, пивар, немеш; капетан: Сава Николић, ког смо горе споменули, лајтнант у војсци („Officailis Militaris Locumtenens“) немеш, који је међу тим у првој седници зафалио, а на његово место би потврђен Ђорђе Чамандели, такођер лајтнант у војсци. За сенаторе беше потврђени: Јозеф Тир, коморски ишнан; Пантелија Миланковић, целебџија; Томас Андерле, апотекар; Стоић Богдановић, целебџија; Јоанес Месер, котаричар; Давид Рацковић, целебџија; Матијас Пршл, ципелар; Лазар Рубе-

*) Пасус тај у оригиналу гласи до словце: Quo magis populosus fuerit saepefatus Locus (Н. Сад) eo majori eeiam, Tempore belli Turcici (quod Deus clementer avertere dignetur) tum Exercitui nostro, tumque etiam e regiono illius posito Fortalitio Petrovaradiensi ejysdemque Defensioni adminiculo esse valebit.“

*) „Ine Gladij, cum Facultate Columnam infamem et ?atibu um Opera Murariorum erigendi.“

**) — „et siquidem longiquam viam emensuro praetitulato Domino Commissario. signanter per vastas illas inferiores Partes proficiscenti de sufficiente Securitate et adhibenda Corporis Custodia, tot selectos, cosque probos viros armatos cum uno Ductore, quot talismodi habenda securitate requiri videbuntur, Pestinum usque ita expedire velint, ut circa praenotatum Tempus, quo nimirum braelibatus quoque Dominus Commissarius illue perventurus est, ijdem quoque exmittentur, Equites infallibiliter eo pertingant, et per totum Iter commemorato Domino Commissario praestent Commitivam.“

шић, провизур спахилука футошког, немеш; Георг Милер, резач; Мијаило Рашковић, трговац и Јозеф Штвртецки чизмар, немеш.

За Давида Рашковића нашао сам међу списима где се вели: vir idoneus, Literatus, et variarum linguarum gnarus, што ће рећи: човек способан, књижеван, који говори различне језике. Рацковићева је кућа била стециште први наши књижевника онога доба, као: архимандрита ковиљског Јована Раића, окр. школског директора Аврама Мразовића, адвоката новосадског и фискала фрушкогорски намастира Јована Мушкатировића, првог новосадског штампара и даровитог младог књижевника Манојла Јанковића, који се с Доситијем у Хали учио, Безилића и др. Везилић је и умрьо у кући Рацковића у Н. Саду крајем месеца јануара 1792. У његовом делу „Краткое написаніе о спокойной жизни" читамо о Рацковићу ово:

Рацковичъ Давиде Столпе Новосадскій
Ты совѣтом доведе многе на путь кроткій.

За време свога службовања Рацковић је четири пута био биран за бирова. Године 1786 слабости ради остави службу. Било му је преко 80 година, кад је 1793 умрьо. О тавио је иза себе сина Симеуна, који га је једва две године преживио.

Сенатор Рубешић звао се, пре него је немешаг добио, Грубић. Пре провизурства у Футогу био је неколико година коморски ишпан у Врбасу. Године 1734 у јесен одио је у Беч са Живичем Милошевићем, великим бировом села Пивница, и с Павлом Дамјановићем, великим бировом села Каћа, да с нашим народним пуномоћником при царскоме двору Јосифом Јамбрековићем и с корнетом милиције острогонске Мијаилом Јакшићем, као и с неким Сурдучким, који се тада обојица у Бечу бовише, настоји око тога, да би се аренда коморски места збиља одузела од арендатора и народу дала, те да народ оно, што арендатори годишње плаћају комори, може сам давати преко људи, које на то нареди.

Пошто је Рубешић до год. 1756 сенаторисао, опадне га двору фискал новосадски, барон Јосиф Демковић млађи, као да Рубешић има потајне састанке с Димом Хорватом, царско-руским капетаном, који се у пролеће 1755 кратко време у Н. Саду бавио, а после се у Беч и отуда у Русију вратио. Царици оде денунциација, да је Хорват огледао приволети народ на емиграцију, и да му је Рубешић у томе десна рука. Рубешић би заиста г. 1756 сметнут са сенаторства, бавећи се неко време у Пешти, а доцније као интернисан у Бечу, док му најпосле г. 1759 не пође за руком умакнути сретно у Русију, где је постао капетан. У Н. Саду остаде му жена и деца, где му ради неки дугова пописаше одело и оружје. Да знају моји велештовани слушаоци, како су се носили стари српски н. садски сенатори, навешћу овде из инвентара рубешићеви ствари, који је на српском језику зготовљен, нека места од речи до речи, заменивши само стари правопис с новим. Дакле: „Једна ћурдија црне чое са златни дугмети и иликама, црним фелбером постављена и богазлуком оперважена. — Једна долама плаветна од чое ачик с портом белим, са сребрени дугмети с каршилуци и панталири и ланци 20 пари, и један пар копчи испод дугмета велики, и на рукави 30 пари копчи, и накрај копчи по једна павта. — Једна долама плаветне чое тунгл (dunkel), са сребрени 16 дугмета и иликама позлаћ ним на обадве стране. — Једне чакшире од чое ачик с портом сребреним, и на њима 22 пара копчи сребрени, и накрај копчи по једна павта. — Један свилен појас са шкофијом црног гајтана. — Један појас од свиле кармазин увијен белом шијувијом. — Један појас зелено камелхара с карикама сребренима цинцарског посла. — Један пар чизама жути — Један калпак са зердавом, чоа меркрен (meergrün). — Један калпак стар од чое црвене. — Десет кошуља с талијама. — Једна палица сребром оковата.

А од оружја се спомиње: „Један пар сребром оковати пиштоља у силај. — Једна сабља широка московска. — Д[illegible] сабље турске димискије. — Једна сабља

карадемирска. — Један анжар сребрени и позлаћени корица на четир ћошка. — Једна флинта шпанска за Лов — Једна турска. — Један штуц турски жеферли.“

Рубешић је у Русији тужио за женом и децом. Залуду се руски министар кнез Галицин заузимао на дотичном месту, да дозволи Рубешићу не само продају добара у Н. Саду него и сеобу жене и децо му у Русију — вазда се одговарало, да то због тадашњи околности није било могуће. *)

Скоро одма з Рубаешићем (1757) остави и Чамандели сенаторство. У девет година свога службовања у Н. Саду био је двапут биран за варошкога капетана. Издата му магистратска сведоџба вели, да је био веран овој вароши, да је био човек сваког уважења и фале заслужан, погодан, поштен, неподмитљив, — да је у својим званичним ословима засведочио особиту рутину, тачност и ревност. Не имајући иначе економије нити друге које заслуге, а не могући на крај излазити самом платом, даде оставку и оде у Темишвар, где је (по једном својеручном потпису) био „Славено-Сербскаго магистрата Синдікусъ.“ плата је тада била новосадском бирову 200 фр. шајна, капетану 150, а сваком сенатору по 100 фр. Наравно да се уз ова у плату, па нека је бог зна каква јевтиноћа, једва могао крај с крајем састављати.

Овим, честити зборе, завршујем своје прво предавање; ако ли и друго, које о истом предмету намеравам држати, поздравите оволиком посетом, то ће бити моја особита радост и дика.

*) Конзилија мацарска под 18. јул. 1764. пише магистрату: „Suprema armorum per Hungariam Praefectura Consilio huic Locumtenentiali Regio repraesertat, qualiter certo Lazaro Rubesics Russico Centurioni, abspuo Passualibus in Russiam anno adhuc 1759 clam emigranti, erga iteratos Russici Caes. Ministri Principis Galliczin catenus factos recursus, non modo substantiae suae in Civatate hac Neoplatensi existentis distractio, verum etiam Uxoris et Prolium suarum in Russiam ob modernas Circumstantias eductio sna via denegata sit.“

ЛИСТАК.

НЕШТО О НАШИМ ХАЉИНАМА.

(Наставак.)

Око човека је свуда унаоколо ваздух. Тај ваздух човек удише у своја плућа и то удише га врло много, тако, да се рачуна, да одрастан човек удише ваздуха око 9000 литара или 150 акова за 24 сахата, дакле много више, него што може и најдревнија пијаница вина попити за читаву годину дана. То дисање бива дању ноћу, од рођења, па све до краја живота нашег. Узмите сад, шта би од нас било, кад би онај ваздух, што га увлачимо у плућа своја ушао у наше груди онако хладан, као што је зими на пољу, онако хладан, да се од њега Дунав заледи! Али бог постарао и створио је справу, која тај ваздух загреје пре, него што доспе он у џигерице наше, а та справа је поглавито у носу, где се налазе извијугани путови и оделци у којима се ваздух загреје; — а те справе нема у устима, и за то не ваља на хладном зраку отворити уста и разговарати се, па још случајно око поноћи ићи из бирцуза весео те певати и давати серенаде госпоћицама

Осим тога што ми ваздух дишемо кроз нос и кроз уста, има ваздуха и око целог тела нашег, а тело је наше по себи топло, јер у њему силно струји крв, која је топла $37\frac{1}{2}$ гради целзијевих. Она је топла и лети и зими; она је једнако топла и у јужним топлим крајевима наше земље и на хладном северу. Црнац око екватора има тако исто топлу крв, као и Ескимо у најдаљем северу — свуда је крв $37\frac{1}{2}$ гради. Предели дакле, у којима људи живе могу најразличније топлоте бити. У тропским пределима бива топлота до 35°—40° преко нуле, а у поларним крајевима 32, па чак и 47 гради испод нуле, дакле разлика до 100 гради, и то све човек може да издржи и има уз то једнако врелу крв.

Па чиме може човек тако грдну разлику у спољашњој температури да изравна? Какна оружја имаде он у овој големој борби?

Осим свега другог најважније нам је оружје у томе — наше одело. наше хаљине. У обичном животу цени се морална и естетична вредност хаљине више, него ли њезина права и највећа вредност, а то је здравствена. При наруџбини хаљина више се пази на то, да лепо стоји, да је по моди скројена, него ли на то да је по здравље наше што пробитачнија. Ако је у моди „исечена“ хаљина, онда свака госпођа наручује исечену; ако је кратка хаљина у моди — носи се кратка, па ма неисечена и дугачка хаљина деведесет и девет пута здравија била. На материју, од које ће се хаљина зготовити, пази се само у толико, што се гледи да је што скупља, па ма она јефтинија сто пута топлија и здравија била. (Наставиће се.)

КНЕЗ НИКОЛА I. КАО ПЕСНИК.*)

У престо ици Црне Горе влада племе песничко. Још је владика Петар I., који је од 1782—1830 Црном Гором управљао, и Турцима данак отказао, пашу Махмуда Бушатлију потукао, Котор добио, први црногорски законик издао и прве почетке образованости у своју земљу увео, певао неке песме. Немирно доба када је Црногорац у непрестаним бојевима био, не даде му да се много са пешништвом бави. — Његов наследњик Петар II., који је до 1851. владао, с правом заслужује да је најславнији српски песник.

Његов „Горски венац“ сведочи, да је Петар II. био одиста женијални песник, потпуно самостални који је разумео дубоку појезију, којом је живот народа његовог задахнут од самога почетка свог. — Наследник Петра II., први светски кнез црногорски, Данило I., истина да певао није, али да је појетичног дара имао сведоче сви, који га познаваху. Кад се Данило I. раздрагао, веле, да му је реч била сам слик, готова песма и ако не писана. — Брат његов, славни диндушман Турака Мирко, отац кнеза Николе, није умео скоро ни читати ни писати, али његове песме, које је он саставио и уз гусле певао, сачуваше нам слушаоци његови у препису.

Војвода Мирко славно победи Турке на Грахову 1858. год. кад је престала ратна туча, сео је са кнезом Николом, који је тада још младић од 17 година био, на бојишту. Замишљени, ни речи не зборе, Никола метнуо ногу у песак а у оку му огањ живи. Отац је познао, шта светли из ока синовљева. Ћутећи узео је гусле, даде их Николи и рече му „Певај Николо!“ Никола прими из руку очевих гусле и прва песма полетела је из душе његове.

Међутим је Никола отишао у Париз на науке, где је свој таленат познао. Кад се год. 1860. вратио на Црну Гору, да по смрти Данила I. владу прими, донео је собом у рукопису свеску песама. Млади владар у 20 години ожени се са дивотном Миленом Вукотићевом, која је онда једва у 14. години била. Отац Мирко владао је из почетка у име његово; а одушевљени идејални дух младога владара, који још владарских брига не знађаше, даде излива својим осећајима у многим песничким плодовима.

Кад је српски песник Јован Сундечић постао секретаром кнеза Николе, поверио му се овај са својим песмама и питао га је за савет, шта да шњима почне. Сундечић прочита и рече: „Светли кнеже. да нисте владар, који мора, да врши важна дела за народ, рекао бих Вам, да је у Вама српство новог ђенија нашло. Али при свему томе не могу Вам никако препоручити, да дајете у штампу своје љубавне песме. Мој је савет тај, да их задржите у рукопису и да их предате осуди.“

После неког времена дође опет реч на песме. Кнез је поверио Сундечићу да их је спалио, да му не би икад ко пребацио, да је у животу његовом било тренутака, каде се чим другим бавио, него ли мислима о слави и ве- личини Црногорској.

Ипак зато песнички осећаји у кнезу Николи не изумреше. Он је још и даље певао, и ако на јавност излазио није — јер јавношћу не можемо назвати малени круг црногорских чи- талаца, којима се подаде прилика да познају неке песме свога господара, које су у алмана- ху „Орлићу“ — што је за четир године по- уредништвом Сундечићевим на Цетињу излази- штампане биле. Али ни онда не изађе са по- пуним именом, јер се само са јединим Н. по- писивао.

У „Орлићу“ наилазимо и на одломак др- ме „Вукашин“, који је пун дубоких рефле- сија. Драма је ова у рукопису готова. Кад наш Халек на Цетињу био, дао му је кн- „Вукашина“ да прочита.

Сундечићево одвраћање мало је помогло,

*) Ово је одломак из већег дела чешки „Za svobodu“ слике из црногорских и херцеговачких бојева против Турака, а написао га је за нас врло заслужни Чех Ј. Холечек. Писац је посветио дело своје светлом кнезу Николи, и писао је дело са оном великом љубављу, која га је „браћи у помоћ“ одагнала и која у Словенству врхунца налази. — Како с. дозволом г. писца ово дело већ у велико преваћам и скорим јавности предати мислим, то ћу тада имати прилике да опширно о самом писцу, његовим заслугама по нас Србе рећи могу. За сад само велим да је само дело тек пре неколико недеља света угледало; и да у преводу своме уводим Чеха писца да Србима српски прича, шта је своме народу поднео.
Преваћач.

дух песнички обамре. Јер све поново ускршавале су мисли, које је у стиховима изражавао А кад их је доста накупио, пробуди се у кнезу-песнику жудња, да своје плодове штампане види.

Кнез је одговорио и саве у Сундечићевом и својој жудњи. кад је пре четир године неке од својих песама у маленој књижици у штампарији својој на Цетињу штампати дао, и то њега само тридесет примерака, које је међу сенаторе и званичнике раздао. На тој књижици опет никаква потписа нема.

Из те збирке подајем у преводу песму „Онамо онамо,*) коју за најлепшу држим:

„Onamo, onamo, za brda ona,
am gde můj kdysi pžebýval car,
e pyšném dvoru, v junáckém sboru,
epřítel přišel, vše padlo v zmar

Onamo, onamo` byeh viděl Prizren,
j můj je Prizren, krb to je můj!
inulost volá, duch neodolá,
m hodlám zatknout jednou meč svuj.

amo, onamo' s rozvalin dvoru
rových vrahu zahřimám v sluch:
Pryč z těchto dvoru, nákazo moru,
u, abych splatil dàvný ti dluh!"

amo, onamo, za brda ona,
prý se stinný z lená háj,
até se v háji Dečany tají,
o se v nich modlí, úděl mu ráj.

amo, onamo, za brda ona
silný nebe konči se sklon,
pole hojná, na pole bojna
e se bratři, v pochod a shon!

mo onamo, za brda ona
pàn koni volá nás Jug:
pomoc děti, nedlete spěti,
ěte za mne strašné msty luk!"

o, onvmo! Já starce pomstím,
brech turských otupim meč
čem r ruce v rozrazím prudce
é ráji okovů léč.

Onamo, onamo, za brda ona,
kde tmavy skrývá Miloše hrob!
Tamo se zhojí duše ma, zkojí,
až Srbín více nebude rob."

*) Сама Србима врло је добро позната, зато ју овде у преводу Чешком дајем, као што ју је писац ове књиге превео и тиме учинио, да је и међу Чесима добро позната. —

Преваћач.

Песничко име кнеза Николе остало је иза граница Црне Горе тако непознато, да сам August Šenoa у „Antologiji hrvatskog i srpskog pesništva“ незна, да је песма „Онамо, онамо“ од кнеза Николе. и држи ју за својину Јована Сундечића.

Песма „Онамо, онамо“ у Црној Гори је тако обљубљена, да влада као народна химна. Како се неколико Црногораца скупе, запевају ту песму и расплamте се при њеним ватреним речима и љупкој мелодији исто тако, као што ми при „Hej Slované“ или „Kde domov můj“.

Речено ми је, да је кнез Никола већ напустио мишљење, да се владар нема песништвом бавити, и веће, да мисли после рата издати већу збирку својих песама. —

Прев. —**Данчин.**—

ВЕЛЕШКЕ.

(**„Матица српска“**) Књижевни одбор „Матице српске одредио је 400 фр. као припомоћ г. **Фр. Кухачу** у Загребу за издавање његових „Народних попјевака“ ћирилицом, и то тако, да му се сваке године по 100 фор. накнадно даје, кад која књига (биће их четири свеске) на свет изиђе. Вредни скупљач и издавач народних песама ових заиста је сваку потпору и заслужио.

(**О св. Сави**) ове године држаће „Матица српска,“ као и сваке године светковину, на којој ће говорити г. **Стеван В. Поповић** у спомен покојницима Ђури Јакшићу, Стевану Љубиши и Илији Коларцу.

(**Одбор за издање дела и за старање о породици пок. Ђ. Јакшића**) склопио се у Београду. У корист породице Јакшићеве издате су фотографске слике Ђ. Јакшића, које ће се моћи добити и у уредништву нашега листа Било би врло потребно, да се и с ове стране Саве одбор са истом намером образује, који би се имао старати да се умножи фонд за издржавање породице Јакшићеве. Од прекосавске се браће не може бог зна шта очекивати, јер су они исцрпени трогодишњим ратним трошковима, али ипак показују они доста воље за ту ствар. Прионимо дакле! Сетимо се његових красних песама, приповедака и драма, сетимо се његове жене и четворо деце у највећој сиротињи, метнимо руку на срце, — пак ћемо онда знати, шта нам ваља чинити!

† **Ђенерал Петар Вига**), јунак србобрански који је живео овде у Н. Саду и уживао ми-

ровину, умрьо је лицем на ново лето о. г. у 68. години свога живота. На укопу беху многобројни поштоватељи искупљени. Г. Антоније Хаџић држао је сходан говор на опелу а г. Емил Чакра на гробу ђенералову. Вечна му успомена!

ЧИТУЉА.

(† **Албин Рихард Мужа**,) професор у реалци у Осеку умрьо је 23. дец. (6. јан.) од врућице. Покојник се родио 8. априла 1854. г. у Сиску а родитељи му се доцније преселише у Нови Сад, где му је отац чиновник код паробродског друштва. Изнајпре је почео учити трговачке науке, те је испите на трговачкој академији са одликовањем положио, но доцније добије вољу да се ода на универзитетске науке, те изабра струку географије и историје. Тек што је стигао кући буде изабран за суплента на новосадској реалци. Наскоро положи професорски испит и по укинућу новосадске реалке буде 16. априла 1877 г. од земаљске владе у Загребу за професора географије и историје у осечкој вел. реалци наименован. Ступив пре тога у војничку службу постане наскоро лаћманом у резерви. Као професор умео је да задобије својим знањем и педагошким тактом љубав и поштовање својих ученика. Код куће је много радио на статистичким датима, која је прибирао за многе научне радње. Од ових је једна изишла у годишњаку осечке реалке под насловом „Најважнија обретна путовања према стожерима (половима)“. Као официр морао је летос у Босну да иде, где је изложен био многим штрапацима. Један пријатељ покојников посвећује му у „Осечким новинама“ један подлистак ради успомене. Вечан му спомен међу нама!

РАЗНО.

(**Најстарије штампане новине**). Енглески историк Челмерс држи, да су најстарије новине на сваки начин „Gazeta di Venecia“, које су постале — као што он тврди — године 1536, кад је оно силни султан Солиман Венецију заратио, у ком је рату изгубила Венеција своје источне земље. Цела се Италија у оно време јако интересовала за ратне догађаје, јер је од исхода тога рата много зависило, нарочито што се тиче трговачке радње. Приватна писма нису била довољна, да ратне вести брзо шире по народу, с тога су прибирана и као летећи листови штампана, те продавана по једну „газету“ од комада; „газета“ је један мали млетачки новац. Отуд се новине и прозваше „Газета“, те их и сада тако зову сви романски народи, а и Енглези и Руси.

(**Задруга против оних, који неће да се жене.**) У Њу-Јорку се прошле године основала девојачка задруга, којој је цељ, да нежењене људе натерује да се жене. Задруга ова отворила је прави рат против оних, који неће да се жене, а у томе су јој на руци и сви мужеви, јер ови сматрају нежењене људе за своје опасне непријатеље. Сачињен је списак свију нежењених људи, па и удоваца. Удовцима само се толико даје мира, док се не утеше. Удовци су још опаснији него други нежењени људи, јер они су само равнодушни или несретни, а удовци, који неће више да се жене, показују тим оклевањем да им брачни живот није мио, да је брак терет и да се ваља радовати, кад га се човек опрости. Удовац је издајица јер он познаје тајне брачног живота. Сви нежењени подељени су — као при вој[ном] чењу — у класе и узима се једна класа [за] другом. Најпре добије онај нежењени, на ког[а] је већ ред, учтив писмен позив, да изабе[ре] себи жену и одреди му се рок од шест нед[е]ља дана. Ако ово време без успеха прође, он[да] добије прву опомену; не помогне ли ни о[на] онда се започну гоњења. Јогуницу ту нај[е]дн[ом] пут опколе силне непријатности и кињењ[а] кудгод долази наилази увек на саме беде и [...] катуре. Газдарица га оставља, и неможе дру[гу] да нађе; сва му се нега и послуга одуз[ме]. Његове кредиторе подговоре да га сваки [...] узнемирују иштући дуг; дегод оде на заб[аву] нико га и негледа; и уопште све се употре[би] само да му се огади „бећарски“ живот и [...] поведају, да и најјогунастији напослетку [...] пусте, ако нису ради да се селе из земље.

ОДГОВОРИ.

Гђици М. Ј. у В. — Песма „По вољи живи[м] вољи гудим, Попијем винце, веселим срце,“ је [...] Мих. Витковића. О томе се можете увери[ти] [...] павловићевог „Српског народног листа“ за г. 1838. [...] има лик и кратак животопис Витковићев, где се [...] песма поименце спомиње, и додаје писац биогр[афије]: „Та (песма) содржава у себи филозофију живота [...]вићева; као што песма казује тако је живио, [...] игда живописац који боље и художественије него [...]ковић себе самог образ душе и срца у истој пес[ми] годио“. Затим разлаже како то не треба тумачити [...]во, нити је он живео у смислу францеских бонви[вана] [...]

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. За стране земље: на читаву годину 6 фор.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад[у].

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 3. У Новом Саду 21. Јануара, 1879.

ЈЕЛКА.

Новела Косте Ристића!

(Наставак.)

— Зар је већ дан, шапташе и устаде уморно са дивана, зар се људи већ крећу, један на рад, други на уживање! Што ли ће донети мени, не знам, али то знам, да сам изгубио и онај мали део раја, за који сам држао још ономад да је мој. —

У другој соби, растављен од брата свог, лежао је Милан с отвореним очима на постељи. Ни он није тренуо, и њега је морила голема борба, јер је осећао, да му животна срећа и несрећа зависи од исхода те борбе. Али ток његових мисли није био тако тих и одмерен као брата му. Његова је борба била очајна, јер је осећао, да јој је темељ неправ, да клица у њојзи већ није искрена и ваљана. Он се — ма и нехотице — диже на старијег брата, на добротвора свог; он се — ма и случајно — увукао у светињу братовљеве тајне; он се — ма и против сопствене воље — нашао у околностима да отима права оном, који на њих има првенства. Милан је горко уздисао под притиском оптужбе, коју је ваљао на себе самог. Да је видео иоле сретна успеха по брата, можда би и учинио и какав очајан корак који се никад више не би дао поправити. Овако, овако се још надао, да ће моћи поправити сâм, што је сам и погрешио. Али опет — прва љубав, која је у њему захватила клицу и све већма добила маха, раздера све лепо склопљене наде и дивље очајање обузе му млађане груди. Он хоће, али не може; он тежи али му се не да; он се отима, али га јача сила вуче у суноврат, из ког не може да види друга решења, до оног, до ког би дошао, кад би силом покидао све плетиво, сред ког се налази. На послетку му тихе сузе олакшаше муку и бол: он устаде са постеље, истина с лакшом душом али без икаква решења.

III.

Прође неколико дана. Браћа се морадоше састајати, ако иначе не а оно при ручку, ни један не хтеде да се упусти дубље у ма какав разговор. Станић не хтеде много да говори а Милан избегаваше не само реч, већ и поглед брата свог.

Међутим је Станић редовно одлазио Јелци и доносио новости из свог места. Често је почињао разговор о Милану, пажљивим очима посматрајући своје младо и безазлено ђаче и дошао је све то већма до непобитна уверења, да није он, Станић, за којима би то мало срце жешће почело куцати. У први мах се није могао уверити, да ли Јелка мисли о Милану, само је приметио, да пажљивије слуша кад говори о њему, шта више да често остављa и ручни рад у крило и да на њега, говорача, упре своје плаве очи, да јој се не би можда изгубило ни словце. Станића је мучило још и то, е да ли је приметила Јелка, да јој је умиљата појава

утицала на њега. Та неизвесност, здружена с могућним смешним положајем, кад не би нашао баш никаква одзива, одузимаше од њега, човека искусна и светска, ону сигурност, која се узвишава над сваковрсним положајима, те тако и влада њима. Често се сред разговора замислио. Своје назоре о овој или оној појави није изрицао тако одсудно и темељно, као до сад; његов поглед, којим управљаше иначе свако кретање Јелчино, постаде непоуздан; не смеде јој сваки пут ни гледати слободно у очи; глас његов, кад је говорио о предмету нежнијег садржаја, не имађаше онај метални звук, као до сад; његова рука, кад се при сатанку и растанку такнула Јелчине, дрхтала је — можда и случајно, али је тек дрхтала и Јелци је то пало у очи. Све, све то, да ли је тумачио из оне слутње, која му даваше на знање, да ће можда изгубити оно благо, које највећма љубљаше на свету, а које пак — ако ће бити искрен према самом себи — није његово било. Али се он храбрио и тешио, да Јелка то није приметила. Та како ће девојче младо о њему тако шта помислити! — При том и остаде. Никад не даде Станић прав одговор; он га се бојаше и сам.

Јелка је међутим опазила промену на Станићу а осим тога беше јој и чудновато, што нема никако Милана. Често хтеде запитати Станића за узрок, што му не долази брат, али се свагда устручавала, не знајући управо ни сама, зашто, шта више, једном, дође у неприлику, кад је пред њом запитала госпођа Марићка Станића, где му је брат и што га нема.

— Не могу вам, госпођо, савесно одговорити на то питање, рече јој Станић, звао сам га и звао, али ми дивљак мој свагда рече да ће већ доћи, само да га засад извиним, особитито код госпођице Јелке.

Станић је, наиме при последњим речма, пажљиво посматрао Јелку кроз огледало, које вишаше преко пута од девојчета и приметио је, да јој се при његовим речма лице мало разведри. На љубав можда ни помислила није, њој беше ваљда довољно, што за њу разбира млад момак, угледан и разборит. На послетку, ко је могао знати, шта се све развијало у то[ј] лепој глави, у тим нежним грудма, ко[ја] је тек почеше да отимљу маха.

Ни тог дана није дошао Станић ни до каква успеха. Са Јелчиног лица није могао считати ништа, што би му иоле дало темеља, на ком би градио своје претпоставке. Незадовољно, несложан сам собом опрости се од госпође Марићке и Јелке и оде. Јелка је замишљено гледала за њим за својим досадашњим најбољим другом који јој од неког времена постаде права загонетка.

Појам о љубави беше у Јелке још тако неразвијен, тако нејасан, да би свагда запитала Станића, да јој растумачи гдекоје појаве из новела и приповедака, које јој после савесног избора, донесе Станић на читање. Потање жице, срећа и мука искуство и замисао, у кратко тумачење о љубави беше јој непознати свет, а овамо јој се у срдашце већ увукла клица осећања тог у оном тренутку, кад је дубље погледала у црне очи Миланове, кад је пре неки дан тако вешто цртао живот свој у туђем свету. Јелка је сама знала да јој је мало непријатно, што Милана нема — кад је где који пут Станић изостао био, беше јој само необично — а да би се, бар тако слути, веома обрадовала, кад би случајно, па ма и у овом тренутку ступио у башту Станићев брат Она то осећање није себи разјашњавала а није баш ни полагала много важности на њега, шта више, можда је држала, да тако мора бити, јер јој Милан никакво зла учинио није: девојачко тумачење љубавног зачетка, у ком са срцем својим још није на чисто, јер јој љубав још није дошла до свести.

— Станић је данас би врло ћутљив примети госпођа Марићка кад су се, у ноћи обе повукле у собу, где ће спавати

— Да, мајко, дода Јелка, а не знам зашто.

— Хм, продужи стара госпа, а зашто не долази Милан, кад зна да су му врата наша отворена.

Међутим је онај, о ком су таман говориле, седио у механи и замишљено гледао у пуну чашу вина пред собом, наслонив главу на руку, а ову на сто. Мало нехатно одело, разбарушена коса и опуштено држање показиваху, да о свачем мисли пре, него о спољашности својој. Ко би му пажљиво погледао у лице, једва би га и познао, тако је био опао за то неколико дана, од кад је у неизвесности. Не беше то више онај чили и расположени Милан, који свагда имађаше досетку на језику, то беше његова сенка, тужна и оболела сенка.

Њега није морила мисао о несретној љубави, та до тог степена још није ни дошао; њега је морио неугодан положај му, да он, Милан, буде на путу рођеном брату, добротвору свом. Та помисао је расла у њему, слично лавини, прикупљајући сваковрсне околности око себе. Он је увидио, да се Јелке одрећи мора, ако неће да буде подао, а осећао је, да је се неће моћи одрећи тако лако, шта више, да ће му то временом бити потпуна немогућност. С једне стране дужност, с друге стране љубав — заиста, Милан беше у очајном положају.

У тој борби паде му несретна мисао на ум, да вином растерује големе боле, шат у ћору буде задовољнији, те тако и сретнији. Али, њему се није дала ни та олакшица: вино му се није попело у главу, ма пио колико му драго.

Тако и данас. Тма разноврсних начина, да размрси заплетени положај свој, стварао је у себи, али их је стварао само то, да их опет баци све у закутак. Док мудровао, изгледао му је начин који бар, али чим беше план готов, нашао на њему ма каву ману, само да га ет напусти. Хтео је да бежи, да иде ре, у свет, али му то изгледаше кука-ки; хтео је да напише брату писмо, му нацрта сваку маленкост, па чека писмен одговор, али му то изаше, као да приписује себи велику ност; хтео је да оде девојци, али је намеру напустио одмах, прво с тога, не може уплести и њу у своје јаде а друго — можда она за њега и не мари. И нехотице је, кад му то паде на ум, испио пуну чашу и не гледећи је ли велика или не. Та то би било ужасно! Ужасно, али ипак могуће. Зар он има права на њу? Зар може захтевати, да она мисли о њему?

Тако је Милан лупао главу и не пазећи, да ли когод гледи или не. Није ни приметио, да се механа међутим већ и напунила гостију, који се радознало мотрили на њега,

— Сад ваљда већ спава већи део нашег света, рече најзад самом себи; идем и ја.

Милан плати, устане и изиђе на улицу. Ноћ беше тиха и блага, по гдекоји облак стајаше на небесном своду, иначе се загасито плаветнило пружало у недоглед, у васиону. Лагано се упути преко пијаце Дунавској улици и одатле на променаду и дошав до средине, савије у алеје, које се у правилним вијузима пружају дуж шанчева и, корачајући по њима, дође до Дунава. Ту се спусти сасвим до реке, и, пошто беше малена, упути се лево по узаној стази поред шанчева и црквице до моста. Кад је ступио на мост застане и обазре се неколико пута, мерећи очима сву блиску околину, да ли га ко види. Кад се био уверио, да нема никога, пређе хитрим корацима мост. Ступив на варадинску страну, савије одмах на лево, те пође између Дунава и бедема кроз алеју, држећи се правог пута. Корачао је доста нагло кроз алеју, између Дунава и варадинских шанчева, док не стиже до првих мајурских кућа. Ту застаде опет и поче се освртати, али не беше никог, који би му сметао, само је из далека чуо потмуо лавеж мајурских паса. Затим се упути на ново кроз алеју, имајући десно варадинске шанчеве, док није дошао до кућерка мајурског виноградског друштва. Ту савије на лево у другу алеју, која се пред њим отворила. Нагло, као да га ко вијаше, хитао је, све поред нових винограда, затим десно уз брег, преко брега, остављајући десно град Варадин. У наглом ходу застаде по кад кад и прислуш-

живаше; чинило му се, као да когод за њим иде, али чим застаде, престаде и бат који га узнемираваше. Биће одјек мога хода, помисли у себи и пођe даље.

Кад је дошао до колебице, која стоји на крај брега, где се спушта на каменачки друм, застаде и дубоку уздахне,

— Да сам ишао кроз Варадин, можда би ме ко год и видио, мумлаше у себи, а морао бих и лупати и мољакати, да ми отворе капије; овако је боље.

Кад беше мало одахнуо, спусти се лагано на друм. У тај мах зачује зврјање кола; као зликовац који се боји и сопствене сенке, скрије се нагло иза џбуна, који баш на том месту дељаше друм од брежуљка и чекаше у највећем узбуђењу, да кола прођу. Кад беше око њега опет све тихо, извуче се из заседе, пређе преко друма и дође до путање, која води доле Дунаву.

Што се већма приближаваше мети својој — летњиковцу госпође Марићке, то су му кораци све већма застајали; срце му лупаше у груди, крв му јурне у главу а била на њојзи одбијаху нагло одјек срца његова. Он се маши за главу и приступи дворцу, који беше затворен са свију страна.

Чудновато га осећање пробе: час језа, час зној, час нада, час очајање; он се склони иза врба, што стајаху крај Дунава и гледаше у тамне прозоре, као да очекиваше, да ће му с те стране сунце сијнути. Али он гледаше узалуд; бела завеса на прозору није се помакла, да иза ње провири ружичасто лице, којег би осмех дао Милану можда нов правац у животу му — сад, да ли на добро или на зло, то не знађаше ни сам, ма да жељно очекиваше ма какава знака.

Бујна младости! Чиме се не задовољаваш само! У једном истом си тренутку и сретна и несретна; од осмеха лепе девојке зависи ти одлучност, рад, све на свету. А видиш ли девојче озбиљно и равнодушно, готова си да изречеш наглу пресуду, па и на сам живот свој. —

Кроз тију ноћ зачу се одјек: сат на варадинском торњу избијаше дванаест. Милан се трже из своје сањарије; лагано као што је дошао, крене се на пут. Још један поглед баци на усамљени дворац, где свеже девојче сањаше снове, невине и бајне, као што беше и само невино и бајно, и с тешким уздисајем окрене се путу, који води горе уз брег.

Није прешао тек неколико корачаја а он се укочи, као да се скаменио био у тај мах и разрогаченим очима, као у највећу ужас, гледаше у мрак: пред њим стајаше — Станић.

Браћа се меришe дуго са врло разним осећајима. Станић стајаше с прекрштеним рукама пред Миланом, одмерено и мирно, као судба неумитна; у лицу му се изражаваше голем бол, усне му дрхтаху али гласа од себе дао није. Милан, кад је после прве изненаде дошао мало к себи, обори главу и покрије лице рукама: слика очајника.

— Хајдмо кући Милане, проговори најзад Станић, да чујеш од мене причу неку.

И Станић узе Милана за руку и поведе га собом, као што се води дете, кад је ухваћено при погрешци.

IV.

— Седи на ону столицу тамо, рече Станић Милану, кад су били код куће, и саслушај ми причу, па суди онда сам. Ево, запали цигару! Ја пушити морам, јер ми се мисли онда лакше нижу.

Милан махаше главом ћутећки, ка да неће да пуши а Станић се задовољ и тиме, запали своју цигару и седе наслоњачу.

— Био си још безазлено дете, по лагано да говори, тек што си пошао школу, кад сам ја довршио права и к конциписта ступио код овдашњег једи адвоката. Мој најбољи друг, с којим с се пазио из детинства, свршавао је дицину, и годину дана после мене д као лечник кући и отпочне праксу сво Ишла му је врло добро; за кратко је в ме задобио лепа гласа, те имађаше п тма. Ја сам међутим доста чемерно служивао свакидашњи хлеб, те хра матер и тебе и себе, јер оно мало има

што нам заоста после нагле очине смрти, потрошио сам већином ја, док сам учио права. Тог изобиља, што га видиш сад, није онда било. Али ништа, и та невоља прође; после две године положим адвокатски испит и отпочнем праксу. Имао сам среће одмах у почетку, неколико заплетених процеса решио сам сретно по клијенте моје, те сам после једва могао најамити руку, да савладам огроман посао. Тада сам положио темељ садањем стању мом. Ти си међутим ишао у школу и не водећи бриге какве: срећа твога брата беше срећа и твоја. Кад си већ дорастао, желио си да учиш реалне науке; добро, ја те дадох на страну, и ево до данас си ми долазио само о великом распусту а ја сам те свагда дочекао са раширеним рукама, као најбоље добро своје.

Станић застаде мало а Милан, који до сад није скидао очију с њега, обори главу и крупна му се суза скотрља низ образе.

— Слушај само даље, продужи Станић, јер сад долази тек моја прича права. Док си тако растао и одлазио на науке, проживио сам међутим ја најочајније доба живота мог. Што сам га претурио преко главе, то је просто случај. Ти само знаш да сам био опасно болестан и да сам после дужег времена сретно оздравио и опет пошао за послом својим. Шта се догађало у мени, какав сам преврат претрпио, то не зна сад нико живи — госпођа Марићка можда само слути — јер оне, који су га знали, покрива већ давно хладан гроб. . . .

Станић уздахне дубоко при успомени на прошле дане, али на брзо се ослободи тог притиска и продужи своју приповетку.

— Да, брате, рече, та болест промени правац у животу мом: одлазио нисам никуда али сам радио још више него пре, имање ми је расло на очиглед. Али, што сам био споља у све већем изобиљу, што ми кућа беше све пунија, унутрашњост моја беше црња и празнија . . . . све до скора . . . .

(Свршиће се.)

Ж Е Љ А.

Да сам птица певачица,
Чила, мала, весела,
У песми би љубав нашу.
Небу горе узнела.

Да сам роса, мила моја,
А ти ружа, — онда знај
Никад не бих остављао
Твој слађани загрљај.

Да сам тихо поветарче,
Шануо бих речи две —
Твоме срцу шануо бих
Миле речи: „љубим те!“

У Суботици 1878. † **Сима Јовановић.**

Т Е С Т А М Е Н А Т.

Брац'-Андрија крчмар, мало је посрнуо.

Е, па зар му је то једареда пасирало! Боже мој, посрне коњ, а има четир ноге, па како не би, — што казо онај, — човек, који има само две?

Ал не мислим ја, да је он посрнуо, што је ногом склизно, или га глава претегла на еро,... него посрнуо **имањем**. Мислите опет, ваљда зато, што је још пре десет година банкротиро, па после отворио крчму.

Боме баш зато.

Па та његова крчма пливала је полак у води а полак у дуговима.

Душа ваља, кажу неки: Вода је добар слуга, ал зао господар... Оно — да богме тако је, но да ви'ш, није увек ни тако. „Све сос мерос,“ — казо Цинцар. И да се брац'-Андрија „сос мерос“ слу-

жио водом, можда би боље прошао, ако ништа друго, бар би имо више муштерија.

Јест додуше има и вина доста. Па ни у вину није умео да се умери, а вино је враг. Никад не каже: „Устани, доста је!“ Него канда те све одостраг вуче, па вели: „Та седи ајд још мало!“ Кад устанеш, ко да шапће: „де коју с ногу!“

Е па тако најлакше посрне.

Не може баш ни највећи злотвор набедити Андрију, да је љубио чашу. То не! Он је грлио бокал, а миловао славину.

Пијаница — пропалица! Тај печат је носио брац-Андрија на свом патлиџанносу, пропалим лактовима и шеширу кроз који му је скромно провиривала кика.

Од како је банкротирао, нико му не хтеде позајмити ни парића. А био би најбогатији човек у селу, само да је нешто имо — вере. Ни грк-Стева, негда његов колега по рувету, није имао друга капитала до кредита ал он је имао друкчији мозак. Какву тај има трговину! Па је богат дакле и поштен човек, у општини ваљана потпора, љубитељ књижества (држи новине, ал их слабо чита,) поборник вештина (у његовим дућану ћете наћи ковчежић за скупљање прилога на српско нарадно порзориште... није он крив, што је борба за опстанак тако неодољива, да су пауци и то давно већ своје мреже испрепредали!) . . . Изображен, родољубив, Србин.

Брац-Андрија зна, као што је све врло добро увежбао, колко још има вина у бурету, кад први пут славина цвркне ... он зна, рекох, да грк-Стева нема исто тако ништа свога ко ни он сам, па опет да је он, т. ј. брац-Андрија, богаљ. А то га је тако пекло на срцу, да је од дерта оболео.

Лечнику се исповедио, да је свет, крај све његове невоље, ипак тако леп и да му није празно буре тако мрско као смрт. Лечник га поутеши, да се не „скорби“; он, т. ј. лечник, учиниће све што му спада у дужност.

Али ево доброг комшије, да се упита еда ли је болесник збринут, како ће он, комшија доћи до „оно мало рештанције?

— За све сам се ја побринуо одговори Брац'-Андрија слабачким гласом, — Еј само да нисам тако све, ама баш све одгађао на последњи час! — Јел' он ту?

— Ко? — Питају они око њега.

Натарош. Нек дође натарош. Па нек понесе мастила и перо.

Дакле тастаменат!

Натарош неда чекати на себе, као запета пушка. А и сведока је лако наћи. Та згрнуло би се цело село, само да дозна, шта ће Брац-Андрија писати у тестеманту.

Подсмеваху се:

— Дугове своје остављам веровницима. А нека шаљивчина примети:

— Грло му је најпоштеније од свега што има. Ја бих најволео, кад би ми њега могао оставити.

Дотле су код болесника писали његову последњу вољу.

— Боље би било, да сам све непокретно имање моје покојне био распродао; овако ме је стајало — говори он, — излишна труда и трошка. Сваке године путуј тамо .... Елом у име божије! Што имам поштено ћу расположити. Деце немам. Од својте никога. А сад, господине изволите пи-ати.

Натарош је већ давно умочио био перо у мастило, отресао га и опет умочио.

— С . . чани — поче болесник — имају три звона на цркви; онда ми треба да имамо четири. Четврто се мора наручити. Понда и ово запише: Првозваног Андрију на целиваоници изела црвоточини, да му ребра провирују — мора се нова икона дати насликати. Школа прокишњава... и то запишите, господин натарош, ... ал немојте ... Наша црква нема неба, елем то се мора купити. А за моју душу нек се сваке недеље чита после еванђеља молебствије . . . зато нек се да неки део свештенику. Рипиде и чираке треба репарирати. Требало би још много штошта ал сиротиње се ваља најпре сетити. Зато остављам сав преоста-

так, што преостане од горенаведених мојих завештанија нек се утроши после моје смрти на даћу, парастосе и годишњицу... Немојте ми захваљивати. Ко може, треба да учини штогод добро, а тим пре, кад мора да иде с овог света, па да на оном ухвати души места . . . Јел све написано? Дакле у реду је. А кад мо метнете на астал, потражићете у сламњачи. —

Заморио се и ућута.

За тили час распростре чика-Маша сеоски колотер, глас по свем селу, с куће на кућу:

— Ко би се томе надао? Четир хиљаде шајна писо браца-Андрија на цркву и сиротињу. Тако ми свеца, људи, треба да га саранимо, како још није село видило. Велики барјак треба изнети. Штета . . . о ала је то грдна штета, да већ немамо четвртог звона! Чудни су људи, те тврдице! За живота их нико и незарезује. А изгубиш их, познаш их, добијеш их!. . . . Онда треба све рипиде да понесемо, и на сваку ћемо везати по једну мараму... тако и на барјак. На три места ћемо до гробља стајати са сандуком, да попа очита молебствије.

И сам се узверио, куд је чак забасао.

А сељани, брац-андријини сграђани, почеше се спремати, да што параднијe отпрате до „тија гроба“ поштеног и ваљаног брац-Андрију.

Попа већ два дана саставља надгробно слово. Ал по дана је само измишљао плачевни надпис, што ће доћи на крст више брац-Андријиног гроба; натпис гласи: „Сеј памјатник дижет свом незаборавимом добродјеју и приложнику храма господња верном божијем рабу и благочестивом христијанину Андрејју Борковић — захвално општество једноспасајеме вере православне.“ (Изоставио сам правопис господина попе. Скроман сам, па и не тражим, да кажете зато фала.)

— Та само да једаред умре! — Помисли нека шуца без алата и заната зануто.

У тај пар зазвони звоно на цркви.

— Дакле успокојио се! — Уздану чика-Маша, па скиде капу с главе. — Да бог да достао рајског насеља.

И потрча до првог комшије, да му трогателним гласом рекне:

— Дакле умрьо!

Ал то звоно није огласило брац Андрију. Заборавио чика-Миша, да је сутра светац, па зазвонило на вечерње.

А брац-Андрија је још жив. Живио је и до довече. Ту целу драгу ноћ бдила је баба-Сара. А она још није пропустила, да самртника не окупа, те обуче и скрсти му руке. Чекала је, да је само позову.

Кад ујутру јутро освануло пуче глас, да је болеснику — боље.

И после четрнајст дана устане из болничке постеље.

Сад поврвише сви, да му изразе своју радост, што је оздравио, па каква би то грдна штета била, да је он умро, а тек је у најбољим годинама! Сви га увераваху, како им је тешко било, док је он лежо. А неке бабе му се исповедаху како су се усрдно молиле богу и спаситељу, да га изцели и подржи здраво бар још коју годину.

— Гле, та ја нисам ни знао, да мене моја браћа тако љубе! — Вели брац-Андрија.

Дабоме, досад му то нико није ни посведочио. А сад... све се утркују, ко да му помогне у овом или оном, било саветом било снагом. У његовој крчми увек муштерија.

Шта више изабраће га на јесен за дванајстог (т. ј. за поглавара).

Е па сад је мало по мало и дугове одуживо. А веровници опет мишљаху, да немају сигурнијег дужника од њега.

Често би се завукао сам међу четир зида, па узео свој тестаменат и читао га.

Баш је враг! Гле како се смеши!

„Па да! Ако им треба четврто звоно, нека га наруче. И зар није св. Андрија пострадао? Небо за цркву! Нека га купе!

. . . Коме се може, нека чини!

Ал би и тражили после његове смрти по сламњачи! Сву би сламу могли изести .. па не би нашли ни . . . ни бангуре!

Кад умре — е онда ће бити ваљда друкчије. Кредита је стекао, а посо му иде. Па тај исти тастаменат важиће и после, ако не направи донде други...

Четврто звоно је већ давно подигнуто на кулу. Млогога је већ огласило и отпратило.

Али брац-Андрија још живи. Шта више, како звоно звони његов кредит све већи.

1878. По Росегеру М.

ЗНАМЕНИТИ БОКЕЉИ.

Пише
ТОМО КРСТОВ ПОПОВИЋ.
српски народни учитељ.

О лијепо је кад нам име
Смрт са собом не однесе,
. . . .
. . . .
. . . .
. . . .
Па о дјелма суд оставит'
Свом народу и свом богу.
Ј. Суботић.

Читајући по највише, бо' зна, у страним писцима, ђе мимогред напомињу и слушајући разним приликама спонашати од стогодњика, каковиx је људи одњијала ова чаровна наша Бока, паде ми на ум, да то све покупим, те како боље узумијем, сложим и изнесем на јавје.

По најприје ме на то понукала жива жеља, да обнародим и по могућности достојни вијенац сплетем неколицини мужева (viri) о којима жље, ко ваистину, и у Боци зна, а камо л' у растрганом и поцјепаном српству; друго, да градива пружим повјесничару за народну повјест; а треће, што је најглавније, да млађи појас, тај цвијет народа на ком свијет остаје, читајући присвоји врлине ових дичних и поноситих дика, таман „ка' што лептири присвајају маст лишћа које их пита;“ јер, као што вели наш оглашени педагог Милићевић, **карактер највећма кријепе примјери којима се човјек диви и које воли.**

Не ће ја, мним, згорега бити, да овима придружим и неке животописе ђе и ђе већ објављене, е да овај слабашни мој рад не би изгледао окрњен, а ма да се барем као цјелина комегођ удвори.

Испадне ли ми за руком, да предузети посао иоле вјешто изведем, ко тад веселији од мене; не ли, довољно ми онда, читаоче, твоје признање, да ми је намјера свакако племенита била: па ћу, ако бог да временом поправити и надокнадит' ђегод поправке и надокнаде устреба, док ми млађаном боље крила поодрасту.

Међу тим обраћам се препоруком и молбом свакоме родољубу, особито господи свештеницима и браћи учитељима у Боци, да скупљају и побирају што чују у народу о чесову знатну чоеку, па да ми то све танко по танко доставе.

Осим мене благодариће им на труду читаво српство.

У Ерцог-Новоме на Илијн-дан 1875.

Т. К. П.

I.

Јоко Мијатов Катић Ерцегновљанин.

Знатни су људи као буктиње, себе
троше док другијема свијетле.
М. И.

Отрагу шездесет и четир године, то мајде неће одма чим оно зли удес трже под Москвом Наполеону с главе вијенац витешке славе, прикучио се је у Ерцег-Новоме знаменит догађај кога повјест, тај неумитни свјецки судија, не смије мучке мимојићи, а да не жигне ондашњу разузданост француску, и у исто доба не окује у звијезде једног народног мученика, о коме и данас постарија чељад овђена поносом и диком повиједају.

У то даклем крваво и мутно доба, кадно се око Боке прегонили разни владари, живљаше у Ерцег-Новом Јоко Мијатов Катић чоек сољене памети а поштеног и јуначког срца, па с тога оглашен у онај земан на далеко и на широко.

Сва је прилика, да су Катићи предигли из загорја ерцеговачкога и станили се у Жвињама, крај Суторине, још концем сед[illegible]

наестог вијека, баш кад оно на врат и на нос утече испод сабље турске и владика Саватије Љубибратић из манастира Тврдоша у земљу дуждеву. Но како било да било о њиховом шљегнућу при обали морској, то нам најмања старост, кад почисто знамо, да су они на Жвињама староку ћићи и старосједиоци и да је у Катића васуда вијека бивало виђенијех глава, које је народ пазио мимо људе.

Тако и Росе, стопањица Мијата Катића, роди српству ље три сива сокола: Сима, Лесо и Јока. Ранио и ода зла бранио отац два старија до оружја, кад их стала гарит наусница вину се Симо и Лесо у бијели свијет да благо теку: Јоко пак, мезимче мајчино и очино, оста на свом каму, да грохнулим и овехчалим родитељима буде у свакој работи десна рука,

Бављаше се Мијат трговином, па радњом и штедњом бјаше доћерао до лијепог имућа, које му стечни синови учетверостручише, тако да Катићи разлогом постадоше гавани с крај Суторине.

Будући инокосни, без женскијех глава, стаде Мијат из далека приговарати Јоку, да проси за се ђевојку а старој мајци одмену ђе му се свиди да би прикладна била за њи, ову кућу. И збиља занесе га у брзо лепотом и складношћу Мара Балтића с Игала, коју вјенча себи за љубовцу и шњоме лијепи пород породи: три сина и двије ћери. Ал ками! Не би, црном кукавцу, суђено да подњиви синове, е обесини на пријечац; а ћери му, Јелена Сабљичића и Савета Русовића, живе и дан данашњи обје удомљене у Ерцег-Новоме. Након мало година обудови, те мораде опет да се жени, е му осташе сиротна ђеца иза мајке све једно другом до ува. Вјенча другом удовицу Јану Даниловића, која му такођер породи три сина и две ћери. Од овизих другијех вијенаца у животу му је син Глиго, капетан поморски.

Него Јоко бјеше одвојио памећу не само од Катића, ама и од осталијех Срба у околици. Без ичесове науке знадијаше се он свуђ наћи, свакој работи начин дати, у свему свакога мудро посавјетовати, а у рјечитости не бјаше му такмаца на далеко. Никаква се ствар не зачимљаше без њега: на збору, у вијећу, међ писменим и књижевним главама његова вазда међу првијема; еле без Јока не бјеше збора ни договора.

Нада све љубљаше почепљено и изнемогло српство, чији се јаук онда разлијегаше на све четири стране бијелога свијета, е је штоно се у пјесмама пјева, крвца из земље поврвјела била. Стара му постојбина потпаде под тељигу турску још године 1699. ушљед карловачкога мира по том имађаше довољно прилике да се ситан нагледа, како бијесна турадија:

Немилице народ стеже.
У народа што год има,
То на силу она отима,
Све до голе душе свлачи . . .
А ко неда ? тога тлачи ;
А ко нема ? имат' мора.
Ил му на зло свиће зора. †)

Као Србин даклен без престанка подговараше рају да се не да крволоку, ама да се сили силом одупре, доказујући јој, како је сто у стотини пута боља и поштена истрага но срамотна натрага.

Турци нањуше та његова подбадања и нукања, те стану зазирати од њега и радити из петинијех жила, да га се ће дочепају на само, како би му од ува начињели највећи комад тијела. Не преостајаше му друго но: јал' цјеливати руку која га може посјећи, јал' селити са Жвиња. Предигне даклен са свием из турске земље и придомазети се на Топлој у жениној кући.

То се случило године 1805. таман кад оно ушљед пожунског мира мораде Аустрија уступити Француској Боку. ††)

Глас о предаји Боке Французу, немило косну Бокеље у опће, будући су они свеђер чезнули за природнијем својијем господарем, владарем српскијем, рашта једанак народ спреми њеколико главара св. Петру на Цетиње, а неколицину опет Сењавину, подадмиралу рускоме, у Крф, који туна чуваше бродовљем јонску републику од Француза. Задатак им бјеше, да изјаве владици и подадмиралу како је народ у Боци листом готов ако му они притеку у помоћ, бранити своју постојбину до пошљедње капи крви.

†) Сундечић: „Кула Баја Пивљанина."

††) Премда ми је ток рата причао ка из књиге чештити старац Перо Достинић, ипак сам историјске податке црпио из повјести Милаковића.

Међу посланицима наодаше се, да како, и наш Јоко, који се већ давно у свему и по свему бројаше Бокељем са шта га ја и назвах Ерцеговљанином.

Свети Петар и Сењавин једва то и дочекају, те први маом шљегне са својим Црногорцима у приморје и разлозима склони ћесареву војску, да му без капи крви уступе Боку. Ћесаревци лако му у том попуштају, будућ давно већ бјаше протекао рок, кад је имађаху предати Французу.

Међу тим владика доплови под Ерцег-Нови, и уз велику пратњу уђе свечано у светоуспенску цркву манастира Савине, ђе по молбану изговори пригодно слово, освешта барјаке и нарече међу осталијема Ђура кнеза Војновића и Јока Катића капетанима приморске војске, те их придружи к руској.

У то просу се као муња по Ерцег-Новоме глас, како ће Дубровчани пропуштити Француза преко своје земље и дат му лађе, да га превезу из Стона у Дубровник. То се брзо обистини, а кад се чу, да је непријатељ већ стигао у Дубровник, владика с Црногорцем, Бокељем и Русом једанак му крене на сусрет.

У свакој се битци наши боријаху обилићки, те чудества починише, тако да им се и сами главом Дубровник шћадијаше предат, да којом срећом не стиже из ненада налог од Александра I. цара мошковскога, да се с те стопе предаје Бока ћесару, како ће је овај опет Наполеону. Та црна вијест скамени Бокеље у опће, као да их свију спржи гром из ведра неба. Стану бунити и богорадити Сењавина, да им не предаје ником постојбине до неког извјесног времена, е су наумили спремити посланике у Петроград пред цара, који би га умолили, ако зна што је љута невоља, да их не предаје кивноме туђину. Сењавин по савјету владичину пристане на то, те брже боље крену четворица њих на пут.

Ни у том посланству не изоста Катић, да паче му том приликом украси мошков витешке прси великом златном медаљом о врату, што нам такођер јамчи какав покојник по избор делија бјаше.

Након два мјесеца, по наредби александровој настави се рат с Французом; а и Турчин га објави на 24. декембра 1806. Ушљед тога спријатељи се Француз с ерцеговачкијем и арбанашкијем Турцима, те крволок стаде још већма пакостити и горке јаде задавати појађеној раји. Лелек и вриска њена омечи благо срце владичино, те удари на Никшић; а живим заузимањем Катићевим друга војска оде пут Требиња ђе и он потече својом четом, да свети косовске ране. Него се и туна у томах потоком крв лила, јер с рогатим се бости и с ћелавим чупати није, вјере ни, лако.

То се све neће згађало, кад се Наполеон бјаше попео на врхунац јуначке славе. У цигло шест нећеља дана покори он у накрст сву Пруску, па дође ред на Русију. Но Александро, пошто изгуби битку код Фридланда, не шћедне се даље тући, већ закључи с Наполеоном мир у Тилзиту 25. јунија 1807. По условима мира мораде опет Бока под Француску. Тог истог мјесеца и године прими ђенерал Лористон у име Наполеона сву Боку, која оста у француским шакама све до свршетка 1813. године.

То да знаш да је кашњи Француз немилице злостављао Бокеље, особито прваке и поглавице народне, као што ће ти то по најбоље засведочити наш Јоко, та жива уста, која нам најживљим сликама преставља доклен бјаше онда допрла свирјепост и разузданост француска.

Једног дана уз госпођине пости године 1813. зовне Јока на страну ондашњи грацки капетан Васо Ђурасовић, Срб душом и тијелом и туна му у четири ока каже, како му је било наређено од колунела мјестне француске посаде, да га зивне к себи, те једанак спреми преда њ. Ја сам незнам шта му шћаше, рече Васо, а то је, ко што и сам знаш, лукава звјер леденијех уста а отрована срца, па се, болан за злотвором, бојим чесове пријеваре; но, мој ти луди свјет, не иди му на очи, ама се уклони ђе без чесова ненадна чуда, док се једном збиља не ријеши чија ће да буде ова тамна Бока, сто пут окупана љуцком крвљу.

На то му Катић крстећи се поврне, како се чуди ђе му се памет ђела, па онако да збори. Ни крив ни дужан, да се уклања са-

свог пријеклада! Да по' старост удари у скитање, срамотно страдање ....

А Ђурасовић: Та, болан никад не био, ето и сам видиш, какова су опет црна и мутна времена; све се узбуркало и узкомешало, да незнаш ни ко пије ни ко плаћа! Па ја, вазистину мним, да у овом метежу и прост човек носи главу у торби, а камо ли ми, који неке јаде више вредимо. Него те лијепо молим, да се мичеш одавде, док си на вријеме, док не буде отуд напасти, док те не буде чесов злотвор колунелу, тој подмуклој лисици, опањкао, и тако си мнозињи трун у оку, па ништа ласније, да ти се попара скува од куда се никад и не надаш.

Јоко му на то отповједа, како је голема мука остарела дрва пресађивати, па с тога не може, све да ће га на мијех дерати, е опет воли да му и своја земља крв попије но туђа.

Тријезни и отресни капетан Васо, баш као да је знао какво ће га чудо без пријебола задесити опет се облијеколи и окојаси око њега, не би ли га какогођ пресловио, ама све заман!

Ни глуву шапћи, ни слијепу намигуј; а да ни мени не говор' о том, е нема тога који би ме преговорио, да оставим свој род и пород сада, кад се стало опет над нама облачити, не. пријатељу мој, све да ће ме млини мљети, одговори одважно Катић и оде.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НЕШТО О НАШИМ ХАЉИНАМА.

(Наставак).

Хаљине, што их људи и жене носе, врло су разноврсне по кроју, по имену и по материји; каквога смисла има сва та различност о томе не можемо опширно овде говорити, јер је време врло кратко, те би поштованим госпођама било досадно, јер за време говора не сме се певати, ни свирати; а господи би било дуго, јер за време говора не смеју послужитељи доносити пива. А најпосле није нико ни дошао овамо, да слуша чије предике него да се који часак забави, за то ћемо споменути овде само оно што је најглавније.

Замислимо човека, као топло, влажно тело, које стоји у сред хладнога медијума — ваздуха. Свако топло влажно тело губи у хладнијем медијуму — као што је ваздух — своју топлоту на три начина; з р а ч е њ е м, и с п а р а в а њ е м и о д в о ђ е њ е м.

Да посмотримо најпре први начин — з р а ч е њ е. Зрачењем би топлота нашега тела расипала се из нашега тела на хладнији ваздух и све хладније предмете, што су око нас. Хаљине, које покривају тело наше задржавају то расипање и упијају ту топлоту у себе, што је хтела изишав из нашега тела, да се по ваздуху распе. Тако хаљине наше задржавају топлоту ту, да ова остаје опет уз наше тело, сметају даклем да се топлота та губи у ваздуху. Нека је хаљина та, што покрива тело наше ма и најтања, већ је нека сметња томе губитку топлоте; и најтањи вео („шлајер") на лицу, већ је по томе топлији него кад је образ сасвим го. Кад је ведра ноћ, онда наша земља путем споменутога зрачења губи толико топлоте у светској просторији, да на њезиној површини постаје таква хладноћа, да се вода из ваздуха пушта доле у виду росе или мраза или леда, ако је пак земља облацима, што су изнад ње, покривена, ако је ноћ дакле облачна, онда се већ не охлади тако, да се прави роса или мраз. (Петенкофер).

Топлота што улази из нашега тела у хаљине, не остаје у хаљинама, него пролази кроз њих спорије или брже — већ како је која материја. Доктор К р и г е р је испитивао разне материје у овом обзиру, и нашао је да што се тиче губљења топлоте из тела нема велике разлике, кад се обуче памук, или кожа, или свила или вуна или платно; а тако исто и што се боје тиче; али је нашао велику разлику у томе, како ће тело наше споља угрејано бити од оних предмета, који нас греју, као што је н. пр. сунце, пећ и т. д. И ту што се каквоће материје тиче није нашао велике разлике, али што се боје тиче — разлика је велика. Он је узео један суд од лима (плеха), па га је напунио водом,

заодевао га у разне материје споља и онда мерио топлоту воде, што је у суду. Узео је н, пр. ширтинга од разне боје и нашао је да кад бела боја прима под каквим условима 100 делова топлоте, онда под тим истим условима примају друге боје од те исте материје (дакле н. пр. ширтинга) оволико делова:

бледо-жута	102.
угасито-жута	140.
бледо-зелена	155.
угасито-зелена	168.
црвена боја	165.
отворено-плава	198.
црна	208.

Из овога се види оно, што је већ сваки и на себи могао приметити, да нас у лето сунце најјаче греје, кад смо обучени у црне хаљине, а најмање кад смо у белом оделу. Што лети важи за сунце, то стоји зими за пећ. С тога нам се наше лепе госпођице играчице могу ругати кад дођу на игранку у лаким вилинским белим хаљанама, докле ми кукавци у чојаним па још црним хаљинама вртимо се по оној великој дворани, могу нам се ругати, па и — сажалевати нас, јер кад се оне зажаре и зноје у белим танким балским хаљинама, како нама тек мора бити у црним фраковима и салонским капутима! —

Кроз наше хаљине струји дакле непрестано ваздух. Хоће ли више или мање ваздуха прострујати, то стоји до величине пора на нашим хаљинама, зависи даље од разлике у топлоти између спољашњег ваздуха и зависи од брзине, којом спољашњи ваздух струји око нас. Кад је спољашњи ваздух миран, кад стоји, онда нам је топлије, него ли кад он неком извесном брзином иде око нас и поред нас. Кад је госпођицама врућина, а оне машу лепезом. А шта оне чине тиме? Доводе устајани ваздух у кретање, у струју. Енглези кад отиду на југ, на индијско полуострово, а они држе по неколико Индијанаца, који у стану њиховом неку машину са лепезама у неко доба године непрестано окрећу, да им хладе станове. Машину ту зову они „панках". То се у оно доба године чини, кад је спољашњи ваздух топлији него човечија крв, кад је ваздух н. пр. 40 гради целзијевих, што тамо не бива ретко, а човекова је крв као што рекосмо 27½ гради, те по томе не би могао издржати оне топлоте. Ваздух дакле који се креће, који не стоји мирно хладнији је, и онај Циганин је знао шта је казао, кад је рекао: „Нема зиме без ветра".

Други је начин губљења топлоте путем испаравања. А шта је то испаравање? Она вода и влага, што је у нашем телу, претвара се услед топлоте у пару, те путем дисања и на кожу излази из нашега тела напоље, а тиме се топлота у телу нашем умаљава, кад се догоди, да ми на оба споменута начина, дакле и зрачењем и испаравањем нагло врло много топлоте изгубимо, кад на пример из топле собе, где смо се угрејали и знојили, наједанпут изиђемо напоље на хладан ваздух, те почнемо путем зрачења просипати из тела нашега топлоту у спољашњи свет — онда одиђе врло много топлоте од нас, те она што је заостала у телу није довољна да одржи све органе тела нашега у својој радњи, те се разболемо, јер се нагло поремети крвоток у телу нашем.

Трећи је пут, којим топлота од нас одилази, тако названо одвођење т. ј. топлота се од нашега тела одводи на медијум, што је око нас, на ваздух, те ако је тело наше топлије него ваздух, онда се овај од топлоте тела нашег загреје и буде топлији него што је био, али уједно и лакши, те се пење горе, а други хладнији (и по томе тежи) долази на његово место, докле се и он не загреје и не уступи место другом хладнијем, и то тако непрестано бива. Сваки човек дакле изазива у себи непрестано струју ваздуха, који се греје и пење горе, као год што чини и пећ, кад је угрејана Ми сви сад држимо, да је ваздух у овој дворани миран и да стоји, па ипак се ваздух овај на хиљаду страна непрестано креће и комеша на све стране, ми смо тако сретни, да имамо живце, који то ништа не осећају, те велимо, да се том ваздуху ништа не миче, као што крат-ковид човек, кад какву ствар не види, ка-же да је и нема, а кад узме стакло на око, а он, види да је ту.

(Свршиће се.)

ПРЕ БЕСЕДЕ И НА БЕСЕДИ

српске, гимназијске, новосадске омладине.

— Извините, госпођице Милева, што се усуђујем замолити вас за прву четворку. И истина није лепо, што вас још данас ангажујем, кад је тек сутра беседа, али знате, рад сам ју играти с вами, па се бојим, да ми вас когод не отме.

— Драге воље. Само вас молим, немојте да заборавите.

— По томе мислите, или да сам забораван или немате воље играти са мном, па не знате, како да ме се отресете.

— Не, боже сачувај, господине. Деси се често, да се ко ангажује, па заборави те мора госпођица да седи, док њене другарице играју. Но манимо се тога, него ми реците, надате ли се, да ће беседа добро испасти. Ви сте боље познати са господом професори, па шта веле?

— Госпођице драга, није добро напред приповедати, али опет слободно је разговарати се. Судећи по разговору, што сам од више њих чуо, можемо се надати лепој забави. Позив сте примили и видели, да је први део лепо удешен; само у очи пада, што ове године учествују у првом делу само ђаци.

— И јесте, зар није могао г. Грчић наћи коју госпођицу, да одсвира што на гласовиру? Но, кад се промислим, дајем му за право: забава је ђачка па нек они и уживају.

— Него г. Грчић је и дао себи труда, да беседа добро испадне. Неуморљиво је вежбао ђимназисте. Није имао мира ни у школи ни код куће. У школи поучаваше све а код куће певаче сола, дуета и терцета. Имао сам прилике бити једаред код његове куће на проби, ох, да видите како је то лепо.

Вече је било, собе му осветљене, а ученици певају дивним гласом. Кад уђох, чисто застадох и помислих: та ово је храм науке и вештине. Остао сам цело вече. Певали су ђаци, свирали ђаци. Чисто сам био ван себе гледајући, како с вољом све раде. Доиста признати морам, да ове гимназијске беседе поред материјалне користи имају исто тако и још веће моралне вредности. Гимназисте се уче и вежбају у лепим вештинама: у песми, у музици, у декламовању. Све је то знатан корак унапред за цивилизованијим светом.

— У осталом праштам се. Збогом.

— Та ви већ морате по свом обичају усред најинтересантнијег разговора скочити и отићи.

Е тако интересантније одем, а госпођицама оставим времена да промишљају о ономе о чему смо говорили.

*

Мрак се хватао, али се нису свеће палиле по многим новосадским кућама. Та упаљене су још за вида скоро, справљале се госпођице на беседу, па да се боље наместе и удесе осветлише собе пре времена.

Шест је избило, избило је и четврт на седам и гимназисте одборници већ се понамештали у ред, да дочекају миле госте своје. Долази се већ. Но слабо. Још је рано, још госпођице навлаче рукавице па ни како да се крену. Још мало па ће поврвети све у салу позоришну. Не потраја дуго после седам, а сала пуна лепа света. И ко иначе није леп, вечерас је леп, то што се мало боље удесио, то што се напред радује уживању, те се смеши а смешење га лепша. Свакои госту читаш са чела радост. Ко рад да се наслуша лепе песме, ко пак да се наужива свирке. А највише их је, који су дошли да се изиграју.

Сала је већ дупком пуна. Изгледа, као да се још на неког чека, и доиста. . . . . Улази високи гост, врховни патрон гимназијски: владика бачки.

Знак је дат. Завеса се диже. Тишина је: нико и не дише, та свак се намешта да боље чује „Хај“. И отпева лик гимназијски Јенкову композицију. И запљеска му задовољна публика.

Песма је отпевана. Сад ће се свирати. Свираће се српска народна песма Станковићева Српска песма, српска свирка, Србина дира.

Отпевана је и друга песма, отпевана и трећа, отпевано је све, декламација је прошла. Приближујемо се крају првог дела. Још Бранкове коло је крај.

И диже се завеса и последњи пут. И поче се певати Бранково „коло“ из „ђачког растанка“: коло, коло наоколо.

Па сад да си погледнула читалице лепа, у ведра лица српска. Ала је баш и тај Грчић, оставио „коло“ на послетку. Јесте, хтео је да зачини најлепшим лепи свој програм. Шта, лепо је „коло“? Не сумњајте, госпођице. Спевао га Бранко, сложио Пачу а отпевао лик гимназијски; та ту нема сумње. Коло се пева. Усне се мичу, али ни ноге не мирују. Заборавиле лепе госпођице да седе, заборавили Срнчићи да стоје — занемили од милине.

Отпева се и коло. И понови се и понављало би се још, да је срца у певача колико воље у слушалаца. Доста већ беше нашим певачима.

Ревносни заузимач око беседе, гимназијски коровођа, професор Грчић, одликовање заслужио. Ђаци знадоше оценити труде његове. И дадоше му мио знак своје захвалности. Одарише га лавор-венцем украшеним тробојницама и једним и другим.

* *

Прошла је беседа, дошла игра. Игра се, свак мисли у себи: „како играм да играм’ само да се наиграм“. Света је пуно. Велика позоришна дворана је мала. Гурање велико ал

се ипак — игра. Играју и Новосадкиње ал' места праве и првенства дају милим својим гошћама. Играју и Вутошкиње и Черевићкиње и Каменкиње. Играју и све друге. Зашто да спомињем да је колом почето играње? То се зна.

Играле се све игре по реду и по два и по три пута и ногама још не беше доста до одмора Дошао одмор и прошао, али се друштво не одморило, већ уморило.

Поноћ увелико провалила. Зора зарудила. И што ближе да засвити, и што ближе белу дану све то мање лепотица на окупу. Разлази се помало. Госпођице се прате. Срнчићи се хвале, како не заборавише, да се ангажовали још пре времена. . . . .

Брат се брата сећа на где био.

Гимназистама гимназисте браћа. Ђацима опет ђаци. Новосадским гимназистама беседу поздрављају са „благодарећи на братском и срдачном поздраву желимо вам сретан и добар успех, пријатну забаву вечерас."

Карловачке гимназисте.

„Здраво и весело провели живели на понос и дику свом роду" телеграфишу другови и познаници са препарандије сомборске.

„Искрени поздрав на данашњу светковину, живела браћа ђаци, живела српска велика гимназија" доноси се и из Беча од три брата, три Стратимировића, три бивша ученика гимназијска и учасника гимназијског весеља.

И да завршимо.

Уз песму и попевку, уз игру и забаву беседа је ова постигла и своју главну цел. На једанаест стотина, чиста прилога, ш о већ стиже, долазе још непрестано поклони, неће доцкан доћи никада. Леп новац оде на племениту цел „у корист сиромашним ученицима српске гимназије."

Свака је беседа била лепа. За пет година дана беше лепша за лепшом; ова је, свак ће рећи, још лепша.

С. М.

СТАТИСТИКА.

Нешто из статистике српске војске. Познато је, да српска војска има сразмерно врло мален број официра. Новом организацијом војске прилично ће се умножити број њихов, са чега је и буџет министарства војног за 1879. годину знатно увећан бити морао. Наравно, скупштина у Нишу решиће, да ли ће бити могућно у данашњим тешким финансијским приликама, у које је запала кнежевина Србија услед последњег ратовања, остварити мисао министра војног, и да ли је сад одмах потребно уводити у живот нову организацију војске. Дакле наше није, да о истој организацији овде говоримо, јер је сам народ позван, да одговори: је ли потребна иста организација или није. У место тога изнећемо пред поштоване читаоце бројно стање српског официрског кора у 1868 години, поредивши га с годином 1878.

Број официра.

По чину:	1868.	1878.	више у г. 1878.
Ђенерала . . .	—	4	„ „ 4
Пуковника . . .	4	21	„ „ 17
Подпуковника . .	4	31	„ „ 27
Мајора	8	38	„ „ 30
Капетана I. класе	39	55	„ „ 16
Капетана II. класе	31	89	„ „ 58
Поручика . . .	51	122	„ „ 71
Потпоручика . .	75	292	„ „ 217
Свега	212	652	„ „ 440

Годишње увећавао се број официра са 44. Пошто у 1868. г. санитетско особље није било у чиновима официрским, то смо га и у 1878. години испустили из горњег прегледа. Официра у струци санитетској било је 1878. год. 26 и то:

потпуковника . .	4
мајора	5
капетана I. класе	6
капетана II. класе	5
поручика	5
потпоручика . .	1

И по томе српска војска имала је свега 678 активних официра. Осим активних било је још официра.

и то:	на распол.	у недејст.	контракт.	и почас.
пуковника	2	—	1	—
потпуковника	1	—	—	—
мајора	—	—	1	—
капет. I. кл.	3	1	—	2
капет. II. кл.	4	—	3	—
поручика	—	—	10	12
подпоручика	3	—	23	26
Свега	13	1	38	40

Затим с одличјем официрским:

Ђенерал . . .	1	капетана II. класе	4
мајор	1	поручика . . .	6
капетан I. класе	1	потпоручика . .	26

Кад све неактивне официре додамо активним и онда поредимо год. 1878. год. 1868., онда налазимо да број официра

и то:	износи у 1878. г.	увећава се од 1868.—78. године са
ђенер. и пуков.	29	60·5%
потпуковника	36	80·0%
мајора . . .	45	46·3%
капетана I. кл.	68	7·4%
кап. II. кл.	105	23·9%
поручика . .	155	20·4%
подпоручика .	371	39·5%
Свега	899	28·2%

Кад официре по чиновима међу собом поредимо, онда налазимо, да је од 100 официра долазило

на	у године 1868.	1878.
генерала и пуковника	1·88	3·59
потпуковника . . .	1·88	4·59
мајора	3 78	5·56
капетана I. класе . .	18·40	8·41
капетапа II. класе .	14·62	12·98
поручника	24·06	19·16
потпоручника . . .	35·38	45·85
Свега	100·00	100·00

Кад официре распоредимо по редовима оружја, онда имамо официра

за годину	1868	1878	више у 1878,
ђенералштапских	18	23	5
инжинирских . .	20	59	39
артилеријских . .	56	205	149
пешачких . . .	94	380	286
коњичких . . .	24	72	48

Од 1868. до 187 . године увећан је број официра :

ђенералштапских	са	2·8	процента
инжинирских	са	19·5	„
артиљеријских	са	26·6	„
пешачких , . .	са	30·4	„
коњичких . . .	са	20 0	„

Буџет министра војног износио је у округлој суми за годину

1868. 3,730.000 динара

1878. 6,620.000 динара, био је дакле већи у последњој години са 2,890.000 динара. Ово увећање износи свега 77 % или 7·7% годишње. Па како се број официра увећавао четири пута јаче; то су и на плату веће суме трошене, и на опрему војну.

Р А З Н О.

(Папуча.) И код нас има папуча важну и тајанствену улогу, јер је она страшан скиптар у руци наших жена, али на истоку има папуча своју много вишу судбину. Кад је која мусломанска жена од свога мужа увређена — јер и тамо имаде несталних и неверних мужева — онда она само оде кадији и метне пред њега папучу наопачке, тако да ђон окрене горе. Ово је довољно. Она није нужно ни речи да каже, кадија разуме шта се хоће и он јој одмах даде допуштење, да се може од мужа раставити. О, колико би се код нас папуча пред судију носило! — Туркиња кад жели да се разговори са својим мужем, а она му по робињи својој пошље папучу. Ако јој је која другарица дошла у посету, а она метне пред врата папучу, а то значи, да муж — ако би дошао — не улази унутра, јер има страна женска у соби, па с тога није му слободно улазити. Овај знак Туркиње кадкад и злоупотребљују. — Знаменито је и то, што сваки мусломан има у цркви своје папуче, које обује кад уђе, а изује кад изиђе из мошеје, као што код нас у цркви има многи свој сто; при уласку у мошеју има кадкад читав брег од папуча. — А одкуд долази израз: „нико не зна, где га ципела жуљи?“ Кажу да је то први изрекао римски сенатор Павле Емилије, и то овом приликом: Он је дуго живео са својом женом Папиријом, која му је родила сина, који се после под именом Сципијона Емилијана јако прославио; па је доцније Павле своју жену отерао. Пријатељи га одговараху од тога, но он дигне, место сваког одговора, ногу и рећи ће својим пријатељима: Зар ово нису лепе ципеле? Зар нису нове? Пак ипак нико не зна где ме жуље! —

¹) Без официра санитетских и с одличјама официрским.

²) Овде смо додали 4 ђенерала.

НОВЕ КЊИГЕ.

Сад је баш изашла као „X. издање Чупићеве задужбине“ **„Годишњица Николе Чупића“.** Издаје његова задужбина. Година II. у Београду у државној штампарији 1878. На 8-ни 4 л. и 377 стр. „Годишњица“ се ова као и лањска дели на два дела: у првом (стр. 1—93) је радња одбора од 7. априла 1877. до 21. јуна 1878; у другоме су чланци. Ни у првом делу нису голи протоколи. Ту су мотивирана мишљења (управо критике) о делима, подношеним одбору на издање и то: о Туромановом преводу Демостенове „Беседе за венац“ од Ђ. Малетића и Св. Николајевића; о Милићевићевим „Животима и делима великих људи из свих народа“ од Стојана Бошковића и Ст. Новаковића; о Витковићеву преводу Калајеве „Историје српскога народа“ од Чедомиља Мијатовића и Љуб. Ковачевића; о В Антићеву преводу Јиречкова дела „Die Meerstrasse von Belgrad nach Constantinopel“ од Светисл. Вуловића и Ст. Ковачевића. У другом су делу ови чланци: 1. Српске народне песме о боју на Косову. Критичка студија Ст. Новаковића; 2. Колика је аксађа? Од Љуб. Ковачевића; 3. Општине у Србији. Проматрања М. Ђ. Милићевића; 4. Нешто о Босни дабарској или дабро-босанској јепископији и о српским манастирима у Босни. Од арх. Илар. Руварца. 5. Паланка — паланга — полуга — Брвеник. Ка историји речи српскога језика. Од Стојана Новаковића. 6. Ка години 1807. српске историје. Из бележака с путовања X. Пуквиља кроз Босну и Ст. Србију. Од Стојана Новаковића. 7. Сима Милутиновић Сарајлија, песник српски. Од Свет. Вуловића. 8. Римски историк Тацит. Од проф. Светомира Николајевића.

Како чујемо, прва књига годишњице, поред свега изврсног садржаја и поред свију ласкавих одзива по нашим листовима врло се слабо продала. Но то се може сад поправити. Свака књига стаје за Аустро-Угарску једну форинту аустр. вредности. Време би

било, да наша књижевна публика научи, да добро књиге не вреди само хвалити, него да их ваља и куповати и чинити, ако смо ради, да се множе и да их је свагда више и више! Празне хвале не унапређују књижевност.

НОВИНЕ.

Изашла је из штампе трећа свеска **Страже, књига за науку, књижевност и друштвени живот,** којој е ово садржај: 1. Писма Свет. Марковића (Оцена партија I. Либерали. II Конзервативци). 2. Теорија о поетанку васионе и развитак земље од Х. О. 3. Историја једнога злочина, по казивању једнога сведока, од Виктора Хига, превод с француског (наставак). 4. Слепа мајка (из Беранжера) од Ахила. 5. Ревизор, шаљива игра у пет чинова, написао Никола Гогољ, превод с руског. 6. Хлеба, хлеба! (посвећено једном либералу) од Ја. 7. Станоје Главаш, драма у 5 чинова, од † Ђ. Јакшића. 8. Дописи: Вести из Србије (из два приватна писма), од једнога социјалистичкога пропагандисте. Румунски сељак, од Бон. 9. Срдита немоћ, писмо г. Милину Ђорђевићу, доктору и уреднику „Заставе“ и „Сокола“ од једнога сасвим простога стражара. 10. О противности у мушкој и женској нарави или злоставлање психологије, од Тод. 11. Књижевни преглед а) српскохрватска књижевност б) страна књижевност. 12. Кроника а) научна Кроника (антропологија на париској изложби) б) политичка кроника (скупштина у Србији, аустријска цивилизација у Босни. 13. Губитци (Ђ. Јакшић, Степан Митров Љубиша. Сима Јовановић. 14. Смесице (одзиви новина о „Стражи“. Разне вести. 15. Библиографија.

„Стража“ излази месечно у свескама од најмање 10 табака и стаје за Аустро-Угарску на четврт (3 свеске) 2 фор. 50 новч., а за стране земље урачунава се већа поштарина. Поједине свеске се продају по 1 фор. а могу се добити ван администрације „Страже“ код свију књижарб и познатих пријатеља српске књиге. Претплата се шиље: **Administraciji „Straže“** Neusatz.

Почетком нове године почео је у наклади књижаре Миливоја Каракашевића у Сомбору да излази.

Голуб, лист за српску младеж. Уређује Јован Благојевић учитељ. Излази једанпут у месецу на табаку. Цена на целу годину 60 новч., на по године 30 нов. Поједини бројеви 5 новч. Први број донео је овај садржај: Голуб, песма Мите Поповића; Како је било у најстарије време? од Бл. Нов Адам и Ева, приповетчица од Бл.; Голуб од Д.; Влагомер од Д.; Здравље од Бл. Кратке науке. — Сећајмо се! - Белешке - Загонетне задаћа. — На знањ. — Одговори. — Српској младежи. — Од како је „Радован“ престао да излази неимадосмо никаква листа, који би намењен био дечици у основним школама. С тога је господин Каракашевић врло уместно радио, што је прегао да ову осетљиву празнину попуни. Судећи по овоме првоме броју можемо се с правом надати да ће лист бити ваљан, а нека се уредништво постара да прикупи у коло својих сарадника ове пријатеље деце српске, који су за „Радована“ писали, као што је „Чика-Стева“, „Чика-Јова Змај“ и т. д. Родитељи би требали да увиде већ једанпут да је оваки лист од преке потребе за њихову децу, те да не допусте, да се и опет тако подузеће осујети са крајно немарности њихове, а овде би у толико већа срамота била, што је листу нечувено скромна цена — 60 новчића за читаву годину дана.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Црне душе, трагедију од Лад. Струпежницког превео је један наш пријатељ са чешкога и поднео ју „Народном позоришту“ у Београду на откуп. Трагедија је ова тек пре годину дана света угледала и први пут у Прагу на позорницу дошла, где је особито добро примљена.

ОДГОВОРИ.

Г.—ћ. у Веограду. - Ових дана изићи ће из штампарије А. Пајевића ново поправљено издање књиге Дра. Љ. Радивојевића „Како се чува и негује здравље женскиња и мале деце“, у којој ћете наћи лепих савета и упутства. Осим тога има у овогодишњем Сандићевом „Великом календару“ чланак „О одхрањивању деце“, што га је један старији практичар ваљано написао.

Г. ds' у С. — Лист ћемо вам од сада уредно слати, што до сада добивали нисте, поглавити је узрок, што дуго време нисмо знали где се налазите. Обећане „неводе“ очекујемо скорим и радо ћемо употребити.

Г. В. П. у З. - Претплату за „Стармалог“ ваља слати директно „Штампарији А. Пајевића у Н. Сад“. Оно што сте преко нас послали предали смо.

Гђици М. Ј. у С. — „Санскрит“ је стари индијски језик, којим је писано њихово свето писмо и стари песнички радови. То је главна грана индогерманских језика. Кажу, да је што се тиче богатства, благогласности и граматичког строја најпотпунији од свију језика. Од 11. века само се научњаци њиме баве.

☞ 51. број „Јавора“ од прошле 1878. године има се сматрати као поседељи број за ту годину. Ако који наш штов. претплатник од лане није добио „Садржаја“ за прошлу годину, нека нам изволи што скорије јавити, да му пошљемо.

АДМИНИСТРАЦИЈА.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 4. У Новом Саду 28. јануара, 1879

ЛОРЕЛАЈ.

(Х. Хајне.)

Ој туго, туго тавна,
Што си ми стисла груд?
Ој причо из века давна,
Зар ћеш ме пратит' свуд?

Вечер се спушта лака,
Тијана Рајна спи;
А спрам вечерњег зрака
Трепере врлети.

Врх стена седи старих
Цурица дивахна,
Златни јој адиђари
И коса злаћана.

Па златним чешљем чешља
Ибришим-косицу,
А нуз то од мила гласа
Попева песмицу.

Бродара на малом брду
Бол хвата зао, клет;
Па не мотри на кршно стење,
Већ у њу упрьо глед.

Све ми к'о у сну снива,
Пропашће бродар тај;
А том је песма крива
И кобни Лорелај.*)

М.

ЈЕЛКА.

Новела Косте Ристића.

(Свршетак.)

— Све до скора, Милане, говораше ганић и после застаде опет. — Јелку аш, поче затим, видиш како је дивна, ко је нежна и мила . . . . још дивнија, ш нежнија и милија беше јој мати! Мла- се људи отимаху за поглед само; ко би осмех, беше сретан, пресретан! Њој- се удварасмо и ја и мој најбољи друг - први пут, што нам се тежње сукобише. бијаше угледнији, вештији, имађаше и гласа и новца — ја сам био тек четник без гласа, без довољна новца. је задоби, њему пружила руку своју ја морадох одступити. На дан венчања им пао сам у постељу — то знаш — али не знаш зашто сам после болести био тако озбиљан и суморан. Нисам гледао никога, па ни њу, па ни њега. Био сам неправедан, можда би очајавао и он, да је мене избрала. — После три године сретног брака умре он нагло, оставив за собом удовицу и малу ћерку, Јелку. Неколико недеља после његове смрти добијем писамце од удовице му, у ком ме учтиво позиваше, да јој дођем, ради важна посла. У први мах нисам хтео никако, али на послетку надвлада нада мном дужност и ја се упутим њојзи. Срце ми бесно лу-

* Лорелај (или Лурлај) је стрменита стена на десној обали Рајне између Кауба и Ст. Гоарсхаузна где је Рајна најужа; стена одаје многократан одјек. Некад је туда по лађе било опасно пролазити, но доцније су стене разваљене силом и сад нема више опасности. Има немачка скаска о вили Лорелај, која је модерног порекла. Ур.

паше, кад сам јој се приближавао, али ми лице остаде хладно а речи ми звучаху одмерено као сат, кад избија, ни један удар бржи од другог. „Звала сам вас, господине,“ поче и преко нежна лица прелети јој ужасно бледило, „држећи, да се у невољи на вас ослонити могу.“ Поклоним се и седнем на столицу, коју ми понуди руком. „Покојни мој муж,“ настави она, „оставио је за собом имање своје у доста заплетеном стању, молила бих вас да будете тако добри, да га доведете у ред. Хоћете ли?“ Одмах изјавим своју готовост, примим писмена и за кратко време доведем јој имање у ред. Кад сам то учинио био, изостанем. Пет година затим — Јелци беше већ седам — дозове ме мати њена опет к себи. Одем јој и затекнем је у постељи; суха боља јако беше већ отела маха — једва познадох негдашњу лепотицу. Слабим гласом, кроз плач замоли ме, да јој удесим последњу вољу и да јој малој ћерци будем тутор, отац, све на свету, јер ће скоро остати сироче.... Тада се стопи лед са мојих груди, плакао сам као мало дете. Осам дана доцније сахранили смо Јелчину матер а ја — по вољи покојнице — постанем тутор усамљеном девојчету. Дете остаде у кући својих родитеља а мајка му вођаше непосредан надзор над њим. Кад Јелка пређе почетне науке, кад је већ добро знала читати и писати, узео сам са̂м бригу, да је даље васпитавам, јер ме занимаше разборити дух њен. Тако се, видиш, преда мном развијала Јелка, тако сам гледао сваки дан, како се снажила и како је лепшала и душом и телом. Сличност на матер постаде сваким даном све јаснија и извеснија — у мени се пробуде старе гује, зарасла ра̂на ми се отвори на ново, сва срећа и несрећа, што сам је негда проживио и претрпио поче из нова да се појављује: ја сам Јелку заволео... Заволео? Постао сам махнит, луд, јер и не помишљах на њене и на моје године! — Тек сад, од кад дође ти, и од кад приметих, да ћу на скоро постати сувишан, да ће тебе да заволи свом душом, сад ми се тек отворише очи и ја видех пред собом ужасну провалију. Милане! Сурвати се суноврат са својих нада, из својих најдивнијих снова — — то могу можда поднети једини ја, јер ми се догађа по други пут. Тамо мати и друг, овде ћерка и рођени брат! Након деветнаест година исти удар на исто место — држао сам у први мах, да ћу подлећи; али сам издржао и тај горки тренутак.... Милане! Јелка је твоја.

— Никад! викне Милан у највећем узбуђењу и скочи са столице, на којој све до сад мирно сеђаше; никад! Зар мислиш, браца, да бих је спокојно и савесно својом назвати могао кад знам, да ми је рођени брат у срце рањен? Пољупци њени били би ми горки, загрљај мучење. При свакој милој речи, што би је управила мени, морао бих се згрозити, јер би ме гонило уверење, да си их ти искупио својом врелом крвцом. Сваки поглед из дивних јој очију била би стрела за мене, која би ме опомињала на твоју несрећу, на твој бол! Не, браца, ти се вараш, ја,... Јелку... не љубим....

Бледо лице Миланово сведочаваше најбоље, да су му последње речи неистините; скоро јасно куцање срца његова беше највернији доказ, да је љуби, да је љуби силније и јаче, него што мишљаше и сам.

Станић се само жалосно насмеја.

— Немој тако, поче лаганим гласом, ја знам, шта радим. Девојка је најбољи судија. Не треба да речма каже, ког љуби, видио сам ја то већ добро, камо јој тежи невино срце. Немој се чудити томе. Погледај мене, па себе; моје године, моју озбиљност, моје седе власи, па ћеш увидити и сам, да мора тако бити, како са̂м рекао.

— Никад! рече Милан опет и махаше главом.

— Ти си дете, рече му Станић озбиљно, ти треба да слушаш. Зар не знаш, да се људи свагда клањају сунцу, кад се рађа, а не кад залази! Ја сам дубоко на западу живота мог, ти још ниси ни на зениту. Окрени се само и гледај кроз прозор!

— Та то је дан! кликне Милан и умуче на мах.

— Да, то је дан, то је сунце, рече Станић, што већ давно позива људе на рад; нас ће на одмор. Сад иди, брате, па лези а сутра ми јави твоје решење.

— Ма преспавао живот свој, не мењам се, викне Милан и нагло изиђе из собе. — —

Истог дана после подна, кад је топлота уступила места пријатноме свежилу, седила је госпођа Марићка с младом унуком својом у башти. Стара је госпа пажљиво слушала Јелку, која јој читаше из књиге.

— Мајко! рече Јелка и прекиде читање, ала их данас дуго нема.

— Доћи ће већ, одговори јој стара госпа, још је рâно.

— Господин Станић је обрекао, да ће данас зацело довести и брата свог, рече Јелка и затезаше сваку реч.

— Та било би и време, да дође онај дивљак, рече мајка шалећи се. Видиш, Јелче, опет смо сретни, а особито ти.

— Како то? запита Јелка.

— Ако и не имаш родитеља, имаш два искрена брата.

— Ја сам се већ и научила, да сматрам господина Станића за брата свог.

— А стекла си међутим и другог.

— Па зар и Милан да ми је брат? запита Јелка; али се чисто трже од сопствених речи и нагло је руменило пређе.

— Добро је имати и два брата.

Јелка на то не одговори одмах, нити је и одговорила, јер се у тај мах зачу корачање кроз башту.

— Ево их, ево их, кликне Јелка радосно и скочи им на сусрет.

— То је лепо што сте дошли обоје, рече стара госпа и поздрави их машући главом. Мислила сам већ Милане, да сте отпутовали.

— А зар би отишао без опроштаја, говори Станић за Милана, који пред гошама стајаше блед, као осуђеник.

Његове очи и тражаху и избегаваху њу, али им се погледи ипак сусретоше хитра румен осу се по његовом и по њеном лицу. Станић је то опазио, јер је спреман на такав призор, али му се на лицу није изменила ни цртица, као да га се не тиче или као да није ни приметио. Милан је после тога избегавао Јелчин поглед, шта више, кад га је госпођа Марићка запитала кад што, прелазио је својим погледом у великом кругу преко Јелчине главе, само да јој ни на часак не гледне у невине и дивне очи њене.

И Јелка осети на себи промену, од кад дођоше браћа; неки немир је обузео био. Миланов је поглед — као и он њен — и тражила и избегавала; тражила га је у невиности својој, јер мишљаше, да ће наћи у њему нечег пријатног, а избегавала га је у тајној слутњи, е има можда иза тог пријатног и горка кап, која је чека.

— Данас сам, децо, поче госпођа Марићка, имала са Јелком мојом необичан разговор. Помислите, говорили смо о том, како би добро било да има брата.

Јелку пређе језа при тим речма, и ма да им је садржај невин и природан, осећаше ипак, да није за мушко ухо, а најмање за Миланово.

— Ја сам готов да се побратим с госпођицом, рече Милан нагло и нехотице баци поглед на брата свог који га мирно посматраше; ако само госпођица хоће, дода и поклони јој се.

Ја држим, поче Станић, мерећи сваку реч, да би госпођици приличио најбоље брат, кога она већ добро зна и који је њу и до сад искрено и братски водио кроз свет.

Док је Станић говорио, бледио је све већма и већма, тек при крају надвлада своје осећање и кад доврши, беше опет господар над собом.

— А зар вам не бих могао бити и ја добар брат? запита Милан Јелку а кроз глас му прође струја, која имађаше зачетка у најтајнијем куту срца његова.

Јелка осети ту струју; наклоност, коју имађаше према Милану, стаде јој прелазити у свест, али је још није могла изразити речма, нити је себи преставити. Борба, која нагло поче у њојзи, отимаше све већма маха: час је обасу румен, час

[illegible] речи [illegible]

[illegible] рече [illegible] на [illegible] јој [illegible]

[illegible] гос- [illegible] јаком [illegible] На [illegible] унесе [illegible] по-

[illegible] рече Ста- [illegible]

[illegible] лeч- [illegible]

[illegible] беше већ [illegible] и с леч- [illegible]

[illegible] закључати и [illegible] Марићки.

[illegible] сама, [illegible] Го- [illegible] готови, [illegible] бојица се [illegible] кола, [illegible]

[illegible] Сат. затекну [illegible] где припи- [illegible] махаше [illegible] извесни [illegible]

V.

— [illegible] рече лечник Станићу [illegible] као што рекох већ [illegible] су морали претрпити го[illegible] лем [illegible] ком нису могли одолети. Го[illegible] сподине... ствар је опасна.

Станић пребледи; таквом се одговору није надао.

— Не знам, шта да вам кажем, рече потмулим гласом, не сећам се никако.

Лечник слегне раменима.

— Биће тако, као што рекох, одговори лечник; али, за сад извините; за сат ме ево опет.

Лечник се рукује са Станићем и оде наглим корацима. Станић уђе лагано у собу, где Јелка лежаше у највећој ватри, Очи јој беху затворене, свеже њене ланите осуло је грозничаво руменило, дисање јој беше кратко и брзо. До постеље, на столици седила је госпођа Марићка бришући марамом сузне очи.

Станић позове лагано стару госпу, да дође за њим у другу собу, што ова и учини, Станић затвори врата за собом.

— Господин доктор вели, да су Јелчини живци јако потресени, поче Станић да шапуће, је ли вам се тужила Јелка пре нашег доласка?

— Ништа, одговори госпођа Марићка, још смо се разговарали.

— А о чему сте говорили? запита Станић даље.

Стара се госпа мало замисли.

— Та да, рече на то; та ми смо исти говор продужили заједно; говорили смо о томе, што нема брата ни једнога.

Станић се трже.

— Па шта је говорила Јелка? запита нагло.

— Говорила је, да она сматра вас за брата свог, одговори стара госпа.

— А је ли рекла шта и за Милана? запита Станић даље и дисање му застаде на тренутак.

— Мислим, да није; бар га није хтела одмах за брата.

Станић је чуо доста; сад је знао извесно, на чему је ствар. Из тих невиних речи уверио се Станић потпуно, да Јелка Милана љуби; само што још није умела речма да каже, што јој беше у грудима већ као готово осећање. Станић је сад следовао реч по реч разговору, што су га имали, и уверио се, да је девојче потресла мисао, с ће је навести на изјаву, која јој се учини ужасном, јер јој у том тренутку и љубав према Милану дође до свести. Нежно девојче не могаше одољети том силном душевном потресу, живци јој подлегоше — Јелка паде у бољу. —

Још који дан а болест беше на врхунцу. Милан који је долазио преко дана небројено пута и запиткивао служавку о стању младе њене газдарице, усуди се тај дан и горе. У предсобљу затече Станића и лечника; обојица се пренеразише, кад опавише опала и очајна момка. Станић му се приближи.

— Послао сам по тебе, рече му, јер Јелка захтеваше у бунилу, да те види.

— Мене је догнала слутња, одговори Милан и примаче се вратима, која водише у Јелчину собу. То им беху прве речи од кобна вечера, кад је позлило Јелци.

У соби се зачу Јелчин глас, како пун љубави и туге призива Милана по имену.

— Ако преболе ово неколико тренутака, рече лечник Станићу, онда је спашена. Наша је вештина свршена, природа сад влада, ако нас напусти и она, онда . . .

— Милане, Милане! Јеси ли ту? зачу се по ново Јелчин глас, који је дубоко потресао све у соби.

Милан, у највећем очајању, приђе јој постељи.

— Ходи к мени, поче Јелка опет и упре своје велике очи на Милана, немој се плашити мене . . . нећу те повести! Али хоћу да те видим, да те загрлим и пољубим, јер те волем као душу своју.

Сви плакаху. Милан је обгрлио Јелку и јецаше као мало дете; Станић се окренуо прозору а из очију му се низаху крупне сузе . . .

— Немој, Јелче, немој! јецаше Милан; остаћеш ти, остаћеш . . .

— Ако ћеш ми обрећи, да ћеш ме узети за верну љубовцу, рече Јелка и руком гладише бледо чело Миланово. Хоћеш ли?

Милан беше скоро ван себе; не могаше дати одговора. Међутим Јелка и не чекаше на њ, она поче тихо да пева и лагано се спусти опет на јастук и обамре;

— лечник опусти тужно своју главу и пређе руком преком сузних очију.

*

Два дана затим ишао је жалостан спровод из саборне цркве на успенско гробље: спровађао је Јелку на вечни мир. За мртвим чедом ишли су Станић и Милан, водећи у средини ојађену госпођу Марићку.

— — Свет се већ разишао, над Јелком се подигао свеж брежуљак, одоше и гробари својим путем, само су остала још два рођена брата, држећи се у топлом загрљају.

— Јеси ли ми опростио, браца? питаше Милан кроз сузе.

— Тако ми сенке овог анђелка ту, прозбори Станић, никад се на тебе ни срдио нисам. Жалио сам само све троје.

Обојица пођоше. Кад су дошли до капије, окрене се Милан још једаред.

— Зар мораде пасти Јелче, да се не помути споразум између два рођена брата! рече тужним гласом.

— Тако је ваљда хтело бити, уздахне Станић и обојица изиђу из гробља.

ЗА СЛОБОДУ.

За истину одважно ћу стати,
А за правду најмилије дати,
Та гдегод се ово двоје брани —
Ту слобода мора да се стани!

У Црњи Д. Г.

АНТИКРСТ.

Приповетка из народног живота.

I.

Будна вам је то глава, тај газда-Рајин деран. У школи је најбољи од све деце. Па што неки пут запита господина учитеља, нађе се овај у запари, те незна шта да му одговори.

Ипак га је учитељ јако волео, јер што он више зна, за учитеља боље. Кад је Тодор (тако се звао газда-Рајин деран) први пут читао на први дан божића апостол, добио је уча прасе. Ал што га је очитао, то више не роди! Неко рече: „К'о попа еванђеље!“

Још се није ни уписао у псалтирце, па је (било је то одмах друге године) већ трећи дан божића на св. Стевана, очитао апостол, па ни да запе гдегод; а светостевански је апостол од свију најдужи. И тад је добио уча од газда-Раје печенку; а газда Раја је на св. Стевана свечар.

Једаред се наопако ражљутио на њега господин учитељ. И ћушио га је. А ево шта је радио. Него и јесте био несташан, тај Тодор! То нема више! Скочити, потрчати — то није ништа. Ал ниједно тичије гњездо није остало од њега на миру. Па ма било на врх вршке. Са црквене куле је расплашио све чавке и савуљаге; и не зна звонар, кад се он брже боље тамо попентрашио и поскидао тичиће, или гњездо с јајима, па однесе кући и насади на њих кокошку или голуба. Па ни брегунице, ни говедарке није остављао на миру. Није се плашио турити руку у рупу, где је знао да је брегуничино гњездо. Једаред је ухватио брегуницу на јајима.

Е да грдне његове радости!

Елем ево за што га је једанпут учитељ ћушио. Седе сва деца на своме месту по скамијама; ал мали се Тодор нешто узврпољио. Чудо је то учитељу, кад је досад био најпажљивији ђак! „Ал“, ко вели, „нека га, дете је!“ Па га није ни опоменуо, да метне руке на скамију или да клечи. А Тодор једнако држи руку у торби, па као да нешто показује девојчици што седи поред њега. Шапће јој:

— Гле, гле, шта ја имам?

— Шта ти је то? — Запита га девојчица а види нешто црно у његовој руци па то црно као зинуло и палаца нечим рашљастим тако брзо, тако брзо, као што брзо затрепери звезда у јесеној звезданој ноћи, кад стегне зима, да мислиш; камен ће пући.

— Погоди!

Таман да се девојчица надвири, а он истрже руку из торбе; а у руци му се стаде нешто надугачко пресавијати и увијати, те час изгледа као пекарска кифла, час као параграф.

Док девојчица цикнула: „Змија!“ — већ и учитељ смотрио, шта Тодор ради, па уплашено потрчао њему и дрекнуо на њ:

— Шта ти је то?

Сва деца пођипала, па погледала на ону страну. А девојчица устукну натраг; пребледила и задрхтала, канда ће је прекојас уватити.

Па ето видите шта је било. Тодор уватио змију, и донео је у торби у школу, да плаши њом своје другове, а покаже се јунаком. Цељ је, душа ваља, постигнуо; ал је од господина добио две позамашне ћушке. Па да је на тим само остало, ни по јада! Већ га и газда-Раја пропустио кроз своје руке. . . Јест додуше учитељ казао, да има змија, које и нису отровне, ал је рекао, и да их се опет ваља чувати.

Ко је год чуо за то, вели:

— То је неки стоћаво, тај газда-Рајин деран! Опасно дериште!

Господска и господарска деца се нису смела више дружити шњим; а учитељ га је метнуо остраг у „магарећу скамију“, где обично седе најневаљалија дечурлија. . .

Ал било то, па и прошло.

Изучио Тодор сеоску школу. И дошло време, да га отац испише, те отера, можебит на ледине да му чува свиње или бојтари код оваца ил говеда.

Но дошао попа, па око газда-Раје иле иле, да да Тодора на школе. Не знам, ете се добро учи, иде му књига у главу, а лепо поји, па ово, па оно, и овамо осврни, тамо обрни — елем натента он газда-Рају за пуна два месеца дана, да пошље сина на науку. Па кад сврши биће поп.

Пошље газда-Раја Тодора на науке. И дете се лепо учило.

Имао газда-Раја још које синова, које ћери осим Тодора. Па то мало неправо било овима, да се троши из комуније на Тодора, а он ништа кући не привређује. Ал шћутка њих газда Раја. Вели:

— Нек буде из наше куће и један поп. Доста смо дали цару војника; па је био један и овицир. Служили смо цара толике године, па нисмо Богу вала, пропали; нек један и народу послужи.

Па му мило, боже, мило му, и свима им мило, кад Тодор дође о реграцији кући на неколико недеља, па пева у цркви „Ко анђелак!“ — веле бабе. П'онда ево ти после цркве — све сами старци богомољци иду газда-Раји, па честитају. „Лепо ти је то имати сина ученика!“ А газда-Раји кика расте, па их нонуди ракијом.

Елем ишао Тодор у школу, ишао и опет одлазио у варош. „Мај“, чуди се газда-Раја „докле ће то тако трајати!“

Ево ти га попи.

— Ма, — вели, господине, мој Тодор учи и учи, па кад ће то бити једанпут доста? Осма је година како ја трошим на њега. Оде, касти, и црно испод нокта.

А попа њему:

— Твој ће син сад свршити латинску школу, п'онда га подај, да учи богословију, па —

— Па докле тако?

— Још четир године.

— Још четир године! Па шта ће онда бити од њега?

— Биће поп, а ако хоћеш да се не жени, може бити владика, па можда и патријарх.

Газда Раја разрогачи очи, па погледа у попу, понда обори главу и замисли се, а штапом боцка земљу. Ипак му се допада. Баш и некаје се тако. Оде од попе и фали се свету. —

Свршио Тодор најпосле и осам латинских школа. И дошао кући.

— Па шта ћемо сад? — Пита га отац. —

— Сад ћемо даље — одговори он.

— У богословију. А?

— Не, него на универзитет.

— Шта ти је то опет?

— То је највећа школа.

— Па шта можеш одатле бити?

— Могу бити лечник.

— Доктор јел да мећеш пијавице и пушташ крв? То зна и наш берберин, а није учио никаквих школа. А што зна баба-Дота обајати од чина и урока, па наместити ногу или руку, не зна богме ни ваш први доктор на свету.

Тодору и не пада на ум да објашњава оцу, шта је лечник, а шта проста врачара и бајалица, већ се насмеја па вели даље:

— Могу бити судац, адвокат. —

— Двокат! . . . Хм! То је још боље него поп. Ајд буди ти двокат. Већ су ми долазили толики и питали, кад ћеш доћи да им пишеш молбе и контраке. Ено пријатељ-Ћира хоће да жени сина, а син му још није прешао солдачину, па те је молио да му ти пишеш молбу на цара. Обећао ми је шиљега, него гледај па ти то њему изради за љубав, — наш је човек.

Нашао се ту и тодоров кум, па му вели.

— Ма немој, куме, ићи у двокате већ да би просио! Куд ћеш да глобиш сиротињу, ако бога знаш.

— Е па зашто ја на њега толико потроших? — Опет ће на то газда Раја. — А ако не ће он глобити, глобиће други, па он може просити, поред све своје науке и учености.

— Па што ти, рече, да ће он народу служити? — Примети му кум. — Та ја се обрадовао. Рекох, једва једаред да ће се и нас когод сетити.

Тако се њих двојица заведоше у диван, а и не знадоше на чему ствар оста.

Кад се Тодор састаде са старим попом, запита ће га стари латин (А зна старац још латински! Та за његово време, па то је он често приповедао, морали су ђаци још у трећем разреду писати задаће латинским језиком. А ко није знао ма једну оду сковати хорацијевим метром и језиком, није смео аспирирати на високоученост. Па и данас ће још стари латин цитирати коју сентенцију из Цицерона, Овида или другог ког „мудраца“, само упусти л’ се у дишпут са каквим ученим човеком, особито с Тодором). Елем запитаће попа Тодора:

Quid nunc? (Шта сад)? Хоћемо л’ у богословију?

— Не; него на универзитет.

— А што не у богословију?

— Што је данас друга ора.

— Омладина!

Тодор се насмеја.

— Та да; — вели попа, — омладинац и карловачки богослов!

— Данас ће се тешко когод одушевити идеалима средњовечним, који су већ сами себе преживели. Племенитији и узвишенији позив чека омладину у народу. . .

— Мани се, јес чуо, тог „узвишено“ . . . „племенито“. Шта је то? То значи код мене, терати ветар капом. Данас се, мој синко, иде трбувом за лебом. Знам ја доста тих и таквих, који су, као и ти, ревновали за којекаквим фантазнјама и „вообљаженијама“, што ви омладина зовете племенитим, узвишеним и незнам како још; па кад баш дошли до масног залогаја, те могли и требали, да негују то „племенито“ и узвишено“, а они нос у футрол — па ћуткац! Не исправи се свет раменом! А ко се за времена тако не опамети, никад не ће доћи у „грунтовницу“, већ увек кика пропала, а лактови продерани. То су све само лармације код мене. Нит их ко слуша, нит хоће да чује. Па шта је нарадила та омладина? Ето шта је нарадила. Оборила углед и чин „свештенически“ код простоте, па сад нема кога ни да поштује; децу ваљаних родитеља скренула с пута и отпадила од својих старијих. То све ти ваши мајчини народњаци, што вичу „племенито“, „уз-

вишено“ — ти адвокати, што вичу на сва уста на попове и калуђере, што хоће да унесу у наш храм скамије и оргуље, а од манастира да начине фабрике. Леп морал! А шта нас је одржало до данас од унијаћења, шокчења и турчења. Вера и калуђери. Држ’ се ти, синко, онога, чега су се и твоји стари држали, па им добро било! Мудра је изрека оног „мудреца“, који је казао: Quidquid agis, prudenter age, et respice finem! (Штогод радиш, мудро ради и пази на свршетак!)

— То је већ отрцана фраза да је православије и калуђерштина одржала српство. Да не беше гусала и гуслара —

— Е баш си жутокљун!

Почео попа већ да се и љути; а Тодор слеже раменима и ућута.

II.*

Прошло је четир године од то доба. Тодор беше на универзитету. И опет дошао кући.

Променуо се момак. Не само да га окрасила брада и бркови, него и иначе постао друкчи. Пре био ћуталица, па само слушао, шта се гдегод говори; а сад ће са сваким стати, па говорити. Није се поневидио . . . ни дај боже! Ал изашао особењак . . .

Газда-Рајина мати, тодорова баба — то вам је побожна православна хришћанка, да не може бити веће. Највеће јој чудо на свету, како бог трпи на земљи и оне, који се не крсте тројицом.

Једанпут ће јој неко рећи:

— Ма, дадо, (тако су је сви звали) окај се ти овога и онога. Него пази само шта твој Тодор ради? Тај нит се крсти тројицом ни песницом. Безбожник није, јер је крштен; а није ни Јуда, ма да сваке недеље обрезује — своје нокте. Твој Тодор није нико и ништа.

А њен Тодор ваљда увртио себи у главу, да је он апостол; него не апостол хришћанске, већ природњачке вере. Науке, што их учио, хоће да му разлупају главу и срце; па гдегод би стао и с ким би год говорио, експлодисао би му мозак. То јест гдегод би стао и с ким год би проговорио, приповедао би науку.

Још кад је био тамо горе у школи па му донесе газдарица у јутру каву с млеком, разјашњавао би јој он, зашто се чаша зноји, кад се успе у њу свеже воде из бунара и у каквом одношају стоји то с временом; ако се чаша ознoји, ево главе, не буде ли лепа времена! Понда и на то је обраћао бабину пажњу, да је кава у шољи поуздан барометар. Заподенуо би:

— Кад се у чаши растопи шећер, што сам га ја сад бацио унутра, видићете, да ће на површини запенити. Остане л та пена у среди шоље, подржаће се лепо време; разиђел се по крајевима, добићемо скоро кише . . . Ето видите, на среди је. — Чудновато. Јел те? Дакле слушајте, сад ћу вам ја то разјаснити.

Газдарица би се још зарана извукла из собе. Она се дивила учености у свог господина, али није разумевала из његових предавања ни беле. Волела је и веровати него слушати разјашњавања.

Е тако би Тодор и код куће радио. Кад је ружно време, сео би, па читао — читао по вас цели дан.

— Та шта радиш ти већ толико над тим књижуринама? — Запита ће га газда-Раја; а већ му неправо било, што му син одбија толике пријатеље, који су долазили и молили га, да им тера процесе.

— Учим бабо.

— Па шта си радио у школи!

— Учио сам и тамо; човек се учи догод је жив.

— Па знаш ти мени приповедати штогод о Французу, Енглезу, Талијанцу? Ја знам да Турци имају више жена, да не верују у Исуса; ал како живе Француз‌и? Дед’, кад си учеван.

Тодор му стаде говорити о тим народима, шта је више знао.

— А какве су ти то накараде? — Запитаће га опет баба, видев у његовим књигама насликане разне животиње, костуре, итд.

Сад му стаде Тодор тумачити, шта је ово, шта је оно.

Газда-Раја врти главом.

* По П. К Росегеру.

— То није ништа, кад не знаш терати процесе. Куд си пристао? За господу ниси, за паора ниси. Та твоја наука не ће те изранити лебом.

А кад је лепо време, шврљао би Тодор то по селу, то по пољу. Главна му је тежња билм, да народу протумачи ову или ону појаву у природи и његовом обичном животу.

Тако је Тодор говорио са сељацима о газдовању, о радњи по пољу, шта је то хумус, какве су користи од ђубрета и ђубрења, п'онда и о томе, како киша није благодет по земљу непосредно као вода, него као средство, што растопи соли у њој, те тако могу ови да допру у биљке. Ко га слушао, ко и не слушао. А његов баба ће му рећи:

— Ти ћеш мене учити, како се земља ради! Ја од моје мале малоће идем за плугом, а ти га никад ниси ни имао у руци.

Бадава је њему Тодор доказивао, да се и учени људи тиме баве, те своја искуства пишу у књиге и хоће да обавесте оне, што не знају.

А кад би нашао на пољу каквог пастира, најрадије му приповедао о пољском цвећу и травама, и давао му читава ботаничка предавања. Па кад би му пастир окренуо леђа, чудио би се он том окорелом индиферентизму.

Најсретнији би био, кад би наишао на какву сеоску мудрицу, која мисли, да све зна па о свачему да приповеда, дабоме све у најсакатијем облику.

Тако овај вели: „Хе, те звезде, што их видимо на небу, нису тако сићушне, као што нама са земље изгледају; у збиљи су оне тако грдне као аковче.“

Или тумачи грмљавину. Каже: „Кад грми, то је знак, да се свети Илија вози по небу на ватреним колима.“

А бабе би плашиле децу: „Кара бога“.

Други опет зна, да Краљевић Марко није умрьо, него су га Турци на превару заробили, па га држе у једној тавници а неће да га пусте, јер би он побупио народ, па би Срби свуда добили опет своје право. (Наставиће се.)

ЗНАМЕНИТИ БОКЕЉИ.

Пише
ТОМО КРСТОВ ПОПОВИЋ.
српски народни учитељ.

I.

Јоко Мијатов Катић Ерцегновљанин.

(Свршетак.)

Од толен упути се он управ својој кући, ђе се ођедне стајаћијем рувом, па пред подне тако ођевен без околишања пред колунела.

Кад га виђе ова змија присојкиња, измери га мучке неколико пута уза њ низа њ, па довати са стола звонце и зазвони. У очни трен, ступе у собу два човека оружана до зуба. Чим их Јоко виђе, јаду се своме досети, па оде да збори, ама, потамјеном другу, не дадоше опепелити црне ни бијеле. Излакте му брже боље руке наопако, утегну му их тешкијем ланцима, те безобзирце ш њим у тамницу, у ту љуцку неситу гробницу.

Када пуче по Ерцег-Новоме зли глас, да је Јоко Катић, сиротинска мајка, допао француског сужанства, пренерази се и смути до зла бога мало и велико; ал нико не смје зуба обелити, јер шут с рогатим не може се бости.

Тог истог мајде дана, по сунчаном заоду, оде само-сам, занаго послат од кога као несумљичав човек, шетајући из града пут манастира Савине, ондашњи опћински тајник Пиерин Фонтана, чоек латинске руке но ипак, што је веома трудно онда било наћи, наклон погаженом и обатаљеном народу. Туна се он састане с честитијем старцем архимандритом Никанором Богетићем и каже му све по тенану што се је Катићу прикојасило, додавши како је, без сумње, све то притрува турска, е је причуо да ће га Француз, мртва а жива, предат Турцима у Суторину

за небројено благо. Кад, да још чисто не зна, ал да ће му и то јавит чим сазна; само да га не би, за једнога бога, коме просочио, е се не смије зборит о цијени живота, будући би и он тада могао лако једну вече омркнути, да не осване никада више.

На тај пусти и жалостан глас старац архимандрит онесвесну од чуда и веље жалости. Кад пак дође к себи, запљушти сузама, а залелече са дна душе: Ао витешке невоље; грдно ли с главе погибосмо! Да је иђе брата србина, да пусторуке и истражнике пожали, као да би, ками, објеручке помогао!

Прођи се, оче, нарицања, то је женски посао, рече му отресно Фонтана, него се разабери и промисли, како да претечемо то зло, ако мог будемо, да нас о најмањој сумине.

Пошто се оба нагнаше на свакојаке мисли вијеше дивно, да ту одлагања и оклевања није; с чеса зивну к себи и друге калуђере, па се туна скупа договоре, да се одма разашљу по свој Боци поуздани људи, да на поклич: Ко је витез и брат бокељ! што прије и што више дође крадом народа у манастир на опћи збор.

У глуво доба ноћи, кад поспава ка заклано штогођ дише под капом небеском, стаде врвљети у манастир народа сила васиљена, баш као да су крилима лећели а не одили на опанцима, е освану у истоме и кривошијана, и ришњана, и грбљана, и кртољана и других без броја из околнијех села.

Кад било у праскозорје сабра их архимандрит око себе, те заче да збори: У добри ми час, ако бог да, стигли браћо и синци који! — Па но одушку сјетно невесело —*), „Витезови, несита турска аждаја, која тамне Србе од Косова немилице гњави и мори, по никако да нас се прође. Пошто је поганим својим отровом скоро побљувала васколико свегдашње огромно царство душаново, не могући у ланце спучити и овај углић српски, оно подмити мамна на благо француза да ми дом ископа, како ће нам без стара пања протит огњиште. Јоко Катић, чоек од чоја, кога и цигли од вас познаје и преда ње с поштовањем капу скида, од јуче на правди вишњега бога, чами у тамници француској. Ал ни пола дугијех јада, да га изкопајница не кане предат турцима у Суторини, како ће му дин-душманин српски крв полокати, те се тим курталисати овог бича и ужаса турскога.

Давно је већ речено, да ко људи пита не залази с пута, да је договорна најбоља, да договорна селу одговара: рашта вас и сабрах, браћо и витезови, да скупа изнађемо начин, којим да на пут станемо тој погибији, док нас није губала јакова љубав, те нас не буду потомци разлогом у кам затуцали ка издајничко племе Бранковића.“

Тај говор родољубивог дуовника дирне у срчаник околостојеће. У божији час узруја се старо и младо: момцима крв узкипи, старци зажедне осветом. На сами миг архимандритов шћаше с те стопе до цигли насрнути у град, да упитају тог олог француза, рашта им у дому таке јаде гради. Него их итри Богетић вјешто утишма.

Знате ли која је, рече им он, пошто ми је поуздано чељаде тврду вјеру задало, да ће ми јавити, кад узмисли француз провести Катића, то бих ја, да му од Србине па до у дно Игала запнете замке, те кад наљегу, да јуришите и јуначки им га отмете. Ко ту погине, погинуће не само славно, ама и успјешно, да пас пасу о њему диком повиједа.

На ту архимандритову сви задовољни бјаху.

Ама треба, да се утврдимо заклетвом, да један другога не ћемо издати док једнога тече, примјети један средовјечни човек.

У то Богетић, дигнувши часни крст у вис, закле их косовскијем даном и лијепијем заузима госпођинијема, да не би један другога издао до пошљедне капи крви.

Не ћемо, тако нас не спопала брука Бранковића, тако у добри час завезали, а још бољи, ако бог да, одријешили, заупише сви у глас, те у знак чисте, непреломне божије вјере приступе редом крсту, па дуовниковој десници.

По том разиђу се опет крадом куд камо, док не куцне час, да кидишу мрскоме туђину, који доскита из бијела свијета, да их на свом огњишту немило чепље и табани.

На три дана пред сами велики госпођин дан стиже архимандриту абер из града, да

*) Овај сам говор саставио по причању освијесног земљашњег старца Ђорђија Поповића из Ратишевина, ки је ту био и својим ушима слушао.

ће те ноћи француз оцрнити себи образ за до вијека. Док би длан о длан ударио, све се то спреми и уреди баш као да ће у сватове. Једно их само тиштијаше, што се ометаху кога би спремили у град да прежи кад ће помолити, а да се не би сјетили ршта се врза по граду у оно доба ноћи. Док на бога, некоме на ум наде, да би за тај посао најприкладнији био чесов месар, будући они капљу дневи и ноћи туда, кано ти људи од трговине. С те стопе опреме даклен троицу њих.

Кад било у прве кокоте, чу се све од једном у граду топот коњскијех копита и бапћење луцкијех нога. Док, до мало, бану по најприје на грацка врата официр на коњу голом сабљом у руци, па но за њим камени Јоко такођер на коњу, ама везатијих очију и спученијех руку, а око њега ље педесет војника оружатијех каковаља и треба. Протрнуше она троица, кад то виђеше, са вр главе до дно пета. Ал опет не озебу, нит клону дуом, већ се једанак дадоше странпутицом у сав трк, да срећно изврше повјерени им посао. Више Топле, видећ да је непријатељ примакнуо ногама, те бојећи се да, по злој срећи, не умине прије нег они стигну до дружине, опале пушку, што знак бјаше да иде.

Нешто с тога ђе из ненада пуче пушка, а нешто ђе из убаха стаде на Игалу граја и гунгула, официр сјети се лијепо на што ће нагазити, те, не буди ти он лијен, зажди кубуром у Јока, предрије га и по два пута сабљом, док га састави црном земљом; а шћаше му чисто, и главу осјећи, но виђе пас — осим крста! — смрт пред очима, те побјеже дружином без стрва, баш као да их земља од једном продрије.

У то слеже се туна народа пљеве и мрава. Свак се зачуди вражијему послу, те скамени ка станац кам. Нит ко збори, ни ромори! Док стаде да к себи доводи задешени и сметени пут честити калуђер Јосиф Троповић ондашњи свештеник тспаљски.

Нека, људи, не ђетињите, за једнога бога, рече им он озбиљно, ама се разаберите да начин покојнику учинимо прије бијела дана док се злотвор није поврнуо већом снагом, те му и мртву главу одрубио.

Метнуше га на носила, уз „свјати боже," плач и лелек донијеше у вознесенску цркву на Топлу, ђе му свештеник очати и опјева што самртну треба.

По опјелу свак приступи скрушено, да пошљедни пут целива тог мученика, који цигло с тога, ђе љубљаше свој народ и осјећаше његове јаде, тако кучки докончa свој живот, те уцвијели народ листом, а задеси и у црно зави пojaђену супругу с нејаком сирочади, да се у јаду пренемажу и лелечу за онаким чоеком до пошљедњег душка.

При погребу пак обећају му и мртву, да ће га брацки осветити ма се листом истражили те све да ће и циглом на угашеном огњишту закукат' кукавица.

Шјутри дан падоше из ненада пред црквом нешто пет шест официра са приличнијем бројем војника. Тражаху свештеника. Ту не би одлагања ни одмицања, мораде им се, и про воље, Троповић приказати. Стадоше га из далека испитивати, као да пусти и жалосни не знађаху, што се је прошле ноћи на Игалу догодило. Но не наиђоше, ками да им је, на меко ждријело, јер калуђер не би луд, већ им вјешто одповједај, како је, до душе, чуо нечесову уку и буку, пуцњаву и грају, ама да није излазио прво и прво, да не би нагазио на чесову напаст, а друго, ђе се не доликује његовом чину, да млита по двору у оно доба ноћи.

Овђе је ноћас неко укопан, рече намрђено један између њих.

Могуће је да се и то случило без мога знања, одговори понизно калуђер.

Треба одма одкопати овај гроб, дода опет ијетко официр.

А отац Јосиф смирено: Ваше господство, ваша и заповјед.

Потражу даклен пелетара за тај посао ал му ниђе стрва. Зивну Петра, Павла, Живка, Станоја, ама не ће то ђавољи, сваки се нечим испричава. Док једноме између њих паде на ум, да пошљу једнога војника у град по палу и мотику. Ама шта ћеш да видиш! Чим прва мотика удари у земљу, да одкопава мртво тијело Катићево, плануше више цркве да ти ни мало не лажем преко трист а пушака. Ту неколицина падоше, да

никад више не устану; а остали побјегоше, зли и гори, пут града.

Одма иза подна стиже Троповићу и неколицињи другој, о којима се сумњаше, звање, у ком стајаше, да су с мјеста пред колунела.*) Но, будуђ они тврдо увјерени, да ни њих не би минула срећа јокова, побјегну без обзира на Жлијеби, ђе остану све до 4. октобра 1813. бива док црногорац и бокељ скупа с енглезом не истисну јуначки француза за вазда из Ерцег-Новога.

*) Колико сам се трудио да сазнам како се зваше овај никоговић, па све заман, е ми нико не умје казати.

* * *

Србине, навезешли се кадгођ јадранскијем морем, да се нарајиш чаровне питомине залијева бокељскога, не заборав свратити се у Ерцег Нови. Туна ћеш у православном гробовљу на Топлој уз остале наићи на гроб овим надписом: Јоко Катић. 1813. Те три скромне ријечи много ће ти боље, но што ја умједох, преставити какав чоек и србин покојник бјаше, па кад и нас сунце огране, кад и нама скоријех дана сване, сјети се благодарношћу кликнути: И Катић је радио за ослобођење српско и Катић је за српство погинуо — слава му!

ЛИСТАК.

НЕШТО О НАШИМ ХАЉИНАМА.

(Свршетак).

Да је ваздух тако миран у овој дворани, као што се нама чини, онда ми неби могли осетити какав јак мирис, кад би се у једном крају ове дворане развио, као н. пр. мирис од мошуса, који би се одмах раширио по целој дворани, јер га ваздух на све стране у своме комешању носи. (Петенкофер).

Да се вратимо опет на одело наше.

Топлотом, што из нашег тела излази, грејемо ми материју наших хаљина, а хаљине опет греју онај ваздух, што кроз њихове поре и тканину пролази, те тако је и на најјачој зими у нашим хаљинама ваздух топал као у лето. Кад би мерили ми температуру онога ваздуха, што је између наших хаљина и уз наше тело, нашли би да је 24—30° Целз. Из свега овога види се, да су хаљинама нужне поре, те с тога не ваљају хаљине од оних материја, које ограничавају то пролажење, н. пр. каучук, гутаперка и т. д. а напротив вунене и кончасте материје најбоље греју.

Сада ћемо још само да споменемо нешто о томе, како стоје наше хаљине према води и у опште према влази и мокроћи. Све су материје, од којих ми хаљине правимо, хигроскопичне, т. ј. све упијају у себе воду из ваздуха, што је око нас, а то већ поремећава дужност и радњу наших хаљина. Кад се хаљине наше поквасе, онда им се поре, кроз које ваздух струји, и које су због грејања тела нужне, запуше ако не сасвим, а оно бар у неколико. Што је грубља материја, тим јој се поре теже запуше, те дуже пропуштају ваздух, дакле боље греју. А где су поре једнаке по својој величини, онде зависи од каквоће материје, да ли ће се спорије или брже те поре запушавати. И ту је велика разлика између свиле, платна, памука — и између вуне. Оне напред споменуте материје (свила платно и памук) врло се брзо запуше, напротив вуна скоро никада. С тога вунене чарапе кад се поквасе опет много боље греју него чарапе кончане, памучне. С друге пак стране чини нам платно и свила добре услуге онда, кад на то идемо, да тело разхладимо и сачувамо га да остане сухо.

Сад би ваљало да пређемо на поједине хаљине и да говоримо о материјама, које су за овај или онај део нашега одела згодне, али овде немамо ми сада времена на то, јер је одбор прописао врло кратко време за ове говоре. За то ћу само једну врсту хаљина да споменем, и то једну врсту, која се управо и не броји у хаљине — а то су креветске хаљине. Од рођења па до краја живота свога проводи човек велики део века свог у кревету. Здравим и болеснима нуждан је кревет и обично се сматра за највећу невољу, кад човек нема где уморену главу своју да наслони. Браћа, која су била овога лета у Босни знала би о томе доста причати. Кревет није само за одмарање, он нам је и спаваћа хаљина наша. Хаљине креветске праве се од

оних истих материја, од којих се праве и хаљине што их носимо. Ту вам је платно, свила, памук, вуна и т. д. И креветске хаљине морају тако исто да кроз поре своје ваздух пропуштају. Топло тело наше загреје креветске хаљине (као и хаљине, што их дању носимо), а креветске хаљине греју онај ваздух што у њима од доле горе струји.

Креветске хаљине много јаче раде него друге хаљине — јер прво, тело нам је у спавању у највећем миру, те је измена материје тела нашега много спорија, дакле се много мање топлоте троши, него дању кад радимо; друго пак кад лежимо, онда ваздух, који се као што рекосмо, пење од доле горе већи део тела нашега додира, него кад стојимо управо те тако топлота од доњних делова увек боље загрева делове горње. Креветска топлота — кад је тело у миру — чини да крв наша струји већином по површним деловима тела нашег, а тиме се унутарњи органи ослобађају великог дела терета, те се дакле мирно одмарају, јер нема у њима бурнога крвотока. Ко дакле по више ноћи не спава људски у кревету, тај се рђаво одмара, те се може лако пореметити и разболети. Ово с тога спомињем, да ваше племенито човекољубље не стара се само за храну и обично одело код сиротиње, него да јој се састара и за добар конак, добре креветске хаљине (Петенкофер). Креветске хаљине и кревет даклем од велике су благодети по човечије здравље, али овде нам ваља приметити, да је то само онда случај, ако човек чини употребе од њега; — седи ли човек по целу ноћ у бирцузу, те пије и карта се скоро сваку ноћ, онда већ неће приметити благодети ове, па ма кревет био од саме свиле и кадифе и макар анђели својим златнии крилима махали над везеним јастуцима.

За сад нека буде доста о овом предмету, а ако би ко желио опширније о томе да чита, нека набави предавања професора Петенкофера о томе, којих смо се и ми овде поглавито држали.

Захваљујући се пошт. збору на поклоњеном ми стрпљењу док сам читао ово о грејању нашег тела хаљинама, а сада изволите приступити другим предметима, који такође и тело и душу нашу греју, а то је песма и свирка, вино и искрени братски разговор.

Др. И. О.

У ПОМОЋ ПОРОДИЦИ ЂУРЕ ЈАКШИЋА!

Јесенас нас порази глас, као гром из ведрог неба, да је Ђура Јакшић умр'о. Промеривши у души својој шта смо све у Ђури изгубили, тужисмо за њиме и јадасмо, тужимо и јадамо и данас.

Но је ли то доста? Је ли доста да кажемо: ваљан је човек био, вредан радених, ваљан уметник, двогуби уметник: молер и песник? Не, ми треба да га за толике услуге, што их почини роду своме и наградимо. А како можемо ми наградити раденика, који је оставио овај свет, те у гроб сишао? Наградићемо га достојно и човечански онда, ако ми бригу његову на се примимо, ако дужности његове, које је он имао да врши и савесно вршио, наставимо и недовршена дела његова допунимо и довршимо.

А какве су то бриге, које је Ђура са собом у гроб понео? Какве су то дужности, које није могао да доврши, него их је нама оставио?

После Ђуре остаде самохрана сиротица са четворо нејаке дечице. То је била брига Ђурина, док је жив био, на њима није он могао старатељске дужности своје да доврши. А ми ћемо само онда бити достојни Ђуриног рада, Ђуриног генија и духа, његових дарова, што нам их је пером и кичицом поклонио, онда ћемо му само захвални бити, ако се постарамо за јадну удовицу му и нејаку сирочад његову.

У Београду је већ склопљен одбор, који се стара да се помогне покојниковој породици. Они ће да издаду сва скупљена дела Јакшићева, они приређују забаве у корист Јакшићевој породици, они издају лик Ђурин, који се у хатар преосталој његовој удовици и дечици продаје, и уопште води бригу о томе, да не угине од глади својта онога човека, који је нас преко 20 година духовном храном хранио.

На посао дакле, браћо са ове стране Саве и Дунава! Покажимо делом, да ценимо и уважавамо рад Ђуре Јакшића, да му признајемо заслуге. Склапајмо и ми овде одборе и пододборе са намером, да олакшамо зли удес

породици јакшићевој! А на првоме месту потребно је, да се у Новоме Саду, где је највећи број поштовалаца покојникових на окупу, склопи главни одбор у тој цељи и ми се тврдо уздамо, да Нови Сад заиста неће ни заостати, него ће умети себи образ осветлати!

Уредништво „Јавора."

БЕЛЕШКЕ.

(**Милорад П. Шапчанин**). Хрватски педагошки књижевни збор у Загребу, у својој скупштини од 21. пр. м. изабрао је за свога редовног члана г. Милорада П. Шапчанина, секретара министарства просвете и црквених дела у Београду, уважавајући његов педагошко — књижевни и остали рад на пољу народног образовања.

(**Српска Читаоница у Новом Саду**) имала је у недељу 21. јануара о. г. своју редовну главну скупштину, на којој је изабран за председника читаонице г. А. Хаџић, за потпретседника др. Лаза Станојевић а за тајника проф. Милан А. Јовановић.

(**У корист породице Ђ. Јакшића**). Овдашња народна позоришна дружина даваће скорим једну преставу у корист породице песника српског Ђ. Јакшића. Не сумњамо, да ће приход бити достојан новосадске публике која се у добрим делима увек одликовала.

(**Пластићева заклада**). На св. Саву раздата је припомоћ добрим ученицима из закладе пок. Пластића, Србина из Трнове. Осам ученика добили су по 50 фор. Слава завештатељу!

(**Светковина 25-тогодишњице Бранка Радичевића**). Академијско друштво „Зора" у Бечу прославила је на дан св. Саве успомену на незаборављеног Бранка. Преч. прота руски г. М. Рајевски одслужио је службу и парастос у покој души бранковој. У вече је била свечаност у дворани глазбене задруге, на којој је било говора, певања, декламовања и свирке.

ДРУШТВА.

(**Збор лечника краљевина Хрватске и Славоније**). Данас је сасвим излишно говорити и доказивати, како је за сваки рад, ма у којој струци било, нужно удруживање, како би се заједничким силама, састанцима и договором, што напредније и корисније развијало деловање појединаца у хатар науци и народу, за који се ради. Ми имамо сада књижевних друштава, ватрогасних, занатлијских, болничких задруга, само још никако, да се у нашим крајевима заведе задруга лекарска, која би у друзи болје могла водити рачуна о здравственом стању у овим крајевима. Такве задруге постоје у другим пределима, па и лекари у Хрватској и Славонији основаше по примеру колега својих у другим круновинама један „Збор лечника", у којему је задаћа, да негује лекарске науке, да води бригу о здравственим интересима, да поучава народ предавањима и популарним списима, како ваља чувати и неговати здравље, а поремећено лечити; како се могу опасности од заразних болести отклањати, и осим тога стараће се збор да саставља научну терминологију, помоћу народних речи. Збор овај има седиште своје у Загребу, држи свакога месеца по једну седницу, издаје ево већ трећа година свој гласник под насловом, *„Liečnički Viestnik"* а тако исто издаје штампом на јавност радњу своју у месечним састанцима. Као што из досадањих таквих извештаја видимо, збор овај врло озбиљно ради и код овако вредне радње зацело ће и бити благодетна резултата по оне крајеве, за које они делају. Председник је збору Др. Сима Шврљуга, физик града Загреба, потпредседник Др. Никола Северински, тајници Др. Л. Раковац и Др Ф. Хензлер; одборници су: Др Ант. Шварц и проф. Др А. Лобмајер. Редовних чланова из обе краљевине има 112. Ми ћемо се више пута обазрети на рад овога вредного збора, а за сада ћемо само да запитамо, да ли би се могао овде у бачкој жупанији основати за себе, или са торонталском заједно један такови збор лечника, који би био од непрегледне користи за ове крајеве. Ми држимо да би се то дало извести, само кад би се — хтело. Наравно, да би карактер збора имао бити интернационалан, као што је и у Загребу.

(**„Болничка задруга трговачке омладине у Новоме Саду"**) држала је на св. Саву своју трећу редовну главну скупштину, на којој је предаван рачун о стању задрузином од прошле године, и на којој је биран управљајући одбор, часници и лекар. Готовина задруге износи 1. јануара 1879. год. 1707 фор. 12 нов. Чланова се уписало преко године 76 од којих је због одласка из Новога Сада иступило 36, остало је дакле 40. Потпомажућих чланова има „задруга" 52, који годишње по 4 фор. прилажу. За председника задруге изабран је поново г. Љуба Стефановић, за потпредседника г. Арсен Миленковић, за благајника г. Л. Алтвирт, за подблагајника г. Александар Јојкић, за перовођу г. Милан Стакић, за одборнике су изабрани гг. Ст. В. Димитријевић, Густав Уртика, Сима Григоријевић, Владислав Фишер Петар Бошњак, Сигфрид Вајценкорн и Ђорђе Стајић; за задружног лекара др. Илија Огњановић. — Болујући чланови имају бесплатно лекарску помоћ, лека-

рије кад је потреба онда и стан, огрев и храну, све о задрузином трошку, а уз малени прилог од 50 новчића месечно С тога би ваљало да се сваки трговачки помоћник у Новоме Саду упише у ову благодетну задругу, која се свим силама и с највећом братском љубави заузима око својих болујућих чланова.

РАЗНО.

(Ђенерал Скобељев). Кад се ђенерал Скобељев код Плевне онако јуначки бранио против турског надмоћија, искао је он од главнога стана помоћи. Он се позивао на ото, да је за њега одређено 15.000 војника, а он нема више од 10.000 Велики кнез заповедник одговори му: Помоћи вам не могу више послати; број ваших војника пак потпун је: Ја вас самог бројим да важите за 5000 момака!

(Обичаји неких знаменитих људи.) Аубер је правио своје композиције само јашући на коњу; Доницетиа нису ни мало занимале лепоте природине, он и кроз најлепше швајцарске и италијанске пределе путујући — увек је спавао; Адам је компоновао играјући се у кревету с мачкама; Мајербер је најрадије компоновао кад грми и сева; Хајдн је при радњи својој увек морао седети на меканој столици и упрети очи у небо; Моцарта је одушевљавало читање Омира, Дантеа и Петрарке; Шилера је одушевљавао мирис од трулих јабука; Коцебуе је пишући драме и сам био глумац, т. ј. све је оно и радио што је писао, — приповедају, да кад је оно Санд убио Коцебуа, његов мали синчић видећи то, рећи ће: „Гле мати, отац опет игра комедију“; Херделин је плачући писао своје стихове, код Александра Дима владао је увек највећи неред кад је писао: по патосу је свуда раштркана хартија и књиге, око њега сијасет мачака, вашака, голубова, кокошака и тица, које он за време радње храни и милује, за леђима му стоје слагачи и штампари, с којима се он међутим разговара, он ради врло брзо; Христ. Грабе је као бесан по соби тумарао и викао, кад је писао своје трагедије.

НОВЕ КЊИГЕ.

Вредна и подузетна књижара Браће Јовановића у Панчеву, обрадовала нас је у најновије доба опет новим својим издањима ваљаних и корисних књига српских, а то су ове:

Речник српскога и немачкога језика. Саставио Ђорђе Поповић. I. Немачко-српски део. Панчево 1879 Наклада књижаре браће Јвановића, велика осмина. Стр. 385 Цена 3 фор., фино увезан 4 ф. а. вр. — Ову је књигу баш права потреба изазвала, јер не имадосмо никаква честита речника. Исајловићев је застарео и распродат, Фрелихов је латиницом писан и пун неспретних речи и назива, Лазићев је мален, стар и распродат тако, да садањи нараштај српски није ни имао речника, који би био за употребу. Вуков немачко-српски део изашао после смрти Вукове може се сматрати да је недовршен, јер је непотпун и састављен је по картонима, који су се нашли готови после смрти му. Желити је да и немачко-српски део што скорије изађе.

Гајење кртоле, написао М. Д. Дејановић, народни учитељ Са више слика, Панчево 1879. Стр. 115. Цена 70 новч. — Писац у предгвору своме каже, да познавајући корист кртоле у страних народа особито у сев. Америци, Енглеској па и у целој Немачкој, једина му је тежња, ако је могуће, да овом књигом распростре добре врсте, рацијонално гајење и очување кртоле у нашем народу. Књига је разговетно писана и где је нужно сликама попуњена.

Скупљене приповетке Владана Ђорђевића. Књига IV. Цена 1 ф. — Владан је припознат као вешт и занимљив приповедач, а у овој свесци је једна од најбољих његових путописних приповедака „Кроз Швајцарску“, коју ће сваки са највећим удовољством прочитати.

Ових дана изишле су из штампе у накладн Браће Јовановића **„Песме у два гласа** за ученике народних школа“ саставио Мита Топаловић, свеска I. цена је 30 н. Ова књига је одобрена од школског савета и препоручена за школску књигу. Како је досад била велика оскудица у дечијим песмама, и за песме које се у школској читаоници налазе измишљавао је сваки учитељ себи другу арију, то ми ово подузеће можемо као корисно и нужно поздравити, а од г. Топаловића се надамо, да неће остати код ове прве свеске него да ће свима бољим песмама што се налазе у читанци дати сталну арију.

Песме су врло складно удешене а има их у I свесци 12. Препоручујемо свакои учитељу да ову књигу набави.

Песме Бранка Радичевића, најновије и попуњено шесто издање, са предговором Јована Бошковића. Са сликом бранковом и факсимилом потписа бранкова. Панчево 1879. Цена 50 новч.

ОДГОВОРИ.

Г. Н. Н. — „Отела“ од Хауфа не можемо штампати, не зато што је од Хауфа, него с тога, што је лош превод. Ви велите „множество“, „плакајући“ „лебдаху“ „блистателне рибе“, — а и иначе су и реченице сувише „германске.“ Тиме и питање о хонорару наравно отпада

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић.

Срп. нар. задружна штампарија у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 5. У Новом Саду 4. фебруара, 1879

Садржај: Антикрст, приповетка из народног живота, од М. (Наставак). — Српскоме пастиру, песма Томе Оравца. — Исповест једног сужника од Иванке. — Знаменити Бокељи, од Томе К. Поповића. II. — Листак.

АНТИКРСТ.

Приповетка из народног живота.

(Наставак.)

Трећи каже: „Биће војне — страшне војне! Наш цар послао свога највећег генерала у Турску Турчину, па иште од њега земље и градове, што је некад било наше. А Турчин натакао његовог генерала на колац. Па онда њему наш цар поручио: Како ти смеш натаћи мог генерала на колац? А турски цар опет њему отпоручи: Ја сам понатицао толики свет на колац, па ми неће и несме нико ништа; баш се вала не бојим ни тебе! . . . И зато ће бити војне.“

Онај опет приповеда, како се мати божја појавила у једном бунару. А то је знак, да ће нанћи на народ помор и глад и ни десети неће остати, јер се свет проуљнјо и отпадио од бога. Па ће народ гулити кору с дрва и млети за лебац. Па и тога још кад би било доста.

Ту је за Тодора посла пуних руку. Кад би тако штогод чуо, крв би му појурила у мозак. Упео би се, што кажу, из петиних жила, да научном истином обори те заблуде и будалаштине.

По он је требао само нешто да зна. Да се светина цигло држи оног, што на њу највише има уплива, а то је већином фантазија а врло мало логика.

Него то није њему ни падало на ум.

Овом би тумачио, како дрва расту; оном, да је наша земља округла. Трећем би показивао помоћу свеће и једне јабуке помрачење сунца и месеца. Четвртог би учио о разним својствима разног камења, о привлачној снази великих телеса или о другим каквим физичним силама, као о магнетизму, електрици, и тако чему.

Више пута би нашао и на пажљивог слушаоца, а неки пута и поучљивог. Е онда би био задовољан у дубљини своје душе; па би одануо и с неком утехом помислио: „Елем једва једанпут пође напред! Мора напред ићи! Ново покољење биће свесно; а можда ћу штогод успети и код овог.“

Једаред се сусретне с неким кржљавим, дрљавим, сипљаивим, лудаком. Ухвати га поверљиво за руку, превуче га поред себе на клупу па му стаде читати о кретинизму. Вели му да он — кретин — није сам крив, што га је та несрећа снашла, него је томе често узрок геолошка околност, мочаран предео и ваздух, пијаћа вода, а на жалост више пута и васпитање.

Лудак упро очи у њега; па полагано пружи своју дугачку, суву ручерду, те дрпну Тодора за брк и стаде се кикотати.

Ал се Тодор не даде збунити, него га поче поучавати, шта треба да ради: да се млого креће, да се рани месом, да пази на здрав ваздух и чистоћу. Тиме ће му се тело развити; а кад се развије тело развија се и дух.

Згеба прсну у смеј.

И обојица остадоше још дуго седећи један поред другог. —

Други пут спази своју негда другарицу у школи, коју је онако змијом уплашио, где бели платно. Певала је уз то неку враголасту песму. И преливала водом дугачко, прострто платно. Господин се Тодор мало загледа у њу.

Биће то ваљана газдарица! Паде му на памет, да неби рђаво било, кад би се он једанпут и оженио. Да, то треба сваки паметан човек да ради. Није то мудрост, што веле неки бојаги женомрсци из нека дерна начела; а овамо мисле у себи, што казао онај: „Коју не ћу, ону ми намећу; коју хоћу, она мене неће.“ Новац — еј проклети мамоне!

Тако — кад спази наш Тодор девојану, па како хуљасто пева, те га покаткад обешењачким оком промери, дође готово до уверења: то би некад могла бити ваљана и честита тодорова газдарица и кућевница.

Пређе јој ближе.

— Ти белиш платно, — а?

— Па зар невидиш?

То њено просто срдачно: „Па зар невидиш?“ — подиже у тодоровом срцу праву ребелију.

— А знаш ли ти, одкуд је то, да платно постане бело поливањем воде? — Запита он њу.

— Дакако да знам. Видиш, да се покваси.

— Зато што се покваси! То није доста. Треба још и сунце да препече.

Те сад јој узе разлагати уплив светлости на боје; и како се платно још и другим кемичним путем може набелити.

Девојка узела канту у руку, стоји, па је држи, слуша и нескида очију с момчића, та он тако лепо дивани, да је она од свега тога на послетку мање разумела, него баке кад слушају попину придику, па од милине плачу, а не знају ни десете, што је попа говорио.

Па кад Тодор доврши своје предавање рећи ће она:

Е да!

А он једва да претаја радост у себи. Помисли: „Но, то је интелигентна девојка. Разумела ме и љуби; а љубав по природним законима изједначује жену с човеком — и у душевном погледу.“

Опрости се с бељиљом.

Ал сутра дан ево ти га опет тамо! Него тај дан је падала плаха киша. Те не затече девојче на белилу.

А он хајд па у кућу.

Девојка сама. Отац јој отишао у општину, мати некуд у село, браћа у поље.

— Добар дан, Драга.

— Бог вам дао добро господине.

— А што „господине“? Јуче си ми казла „ти“. Ја бих волео, да ми и данас тако кажеш.

— Није човек увек код једнаке ћуди. А поћас ни сам добро спавала.

— Снивала си ваљда о сватовима — Нашали се Тодор.

— Ја се боме нећу скоро удати.

— А што?

— Тако.

— Ваљда ти нема у селу по вољи момка.

— И нема. . . Мој је момак далеко. Ево већ трећа година како служи цара.

— Аха! Па за то ниси добро спавала!

— Није; него морила ме мора.

— Мора?

— Да, скоро целу ноћ. Ју, ала је то страшна бабетина! А мислила сам, удавиће ме.

— Каква бабетина? — Засмеја се Тодор, па дода озбиљно: — Мора није баба, као што ви мислите, која се претворила у вештицу, па покајала, те не ће да дави свет, него га само мучи у сну. Мора није никако физично створење нити авет, него предукат заптивеног дисања. Она постаје онда, кад нам падне на уста или на нос, куд дишемо, покривач, јастук или друго штогод. Услед тога наиђу на нас одмах страшни снови, који нас дотле море, догод се непробудимо или какогод у сну покретом каквим не смакнемо са себе оно, што смета нашим респирационим органима.

— Ви знате ваљда лека од тога. — Рече девојка као обрадована, боме ја сам пробала метнути месту иза врата стрмоглавце, па ништа не помаже. Незнам ка-

ко би било, да ми напишете чело главе соломуново слово? Кажу и то није рђаво против море. Знате ли ви написати соломуново слово? Зајамачно — Ви сте учили школе.

Одмах отрча, па му донесе парче чивита. И одведе га у свој вајат код свог кревета. Није то куповни кревет, већ миндерлук, па на њему ваздан белих чистих јастука, а преко њих два три велика шарена српска ћилима, што је она сама откала на поуци њене нане.

— Овде то треба. — Каже му девојка и покаже прстом на дувар у зачељу.

— Е лепа моја, — вели јој Тодор — ја ти то немођу учинити, јер бих тиме припомагао празноверици; ал кад би ми штогод дала, ја ћу ти друго нешто написати . . . Знаш шта? Ајд ме пољуби.

— Није него ти ротквe! — Прсну Драга у смеј.

— Знаш шта, Драга? — Узе опет Тодор. — Ајд пођи ти за мене. Видиш ја сам положио професуру и наскоро ћу добити и место за професора. Често сам мисло на тебе — и у туђем и оном господском свету. Па и јуче си ми се допала. Ја ћу те избавити од глупости и начинићу те ваљаном госпојом. Хоћеш?

Драга оборила дубоко своју главу, навукла повезачу на очи, па ћути.

(Свршиће се).

СРПСКОМЕ ПАСТИРУ.

Ти једини што си срећан
На цијелом земном шару;
Ти једини не завидиш
Ни на престол силном цару!
Ти си блажен, задовољан,
Вазда стојиш у мирноћи:
Е до тебе свецка злоба
Тешко може игда доћи! . . .
Ти славуја слушајући
Умиљато гледаш цвјеће,
И поточић ђе кроз њега
У бисерне капи шеће! . . .
Гледаш брда и долине,
И у јутру сјај зорице,
И у росу како сунце
Огледује своје лице! . . .
Цјелог дана сунце пратиш
На заоду доклен мијне;
А у томе повратиш се,
Бл'једи месец опет сине,
Иза брда појави се:
На те своје зраке пружи,
Ка' да и он пун весеља
Иде тебе да послужи!
Вазда дичан и поносан
Пратиш своје дивно стадо;
А по-ђе-кад псотице
Ти загрлиш дјевче младо . . .
А грлећи срце ти је
К'а пролетни сјај зорице;
Мушки понос и невиност
Показује твоје лице! . . .
Другови су твоји вјерни
О рамену дуга шара,
А за појас пушке мале
А поред њих и анџара!
С једног брда другом летиш
А у врулу слатко свираш,
И умилним гласом тијем
Око себе виле збираш:
Да по пјесми твојој оне
Поскакују лаким скоком,
И да н'јежно грију тебе
Поноситим својим оком!
Ти си готов умријети
Кад се роду слава иште;
Неустрашно као соко
Показат' се на бојиште!
Бога молиш да погинеш
На јуначком томе пољу
Ђе се браћа за слободу
Домовине своје кољу!
А кад тамо ти погинеш
Над гробом ти вила стоји
И јунаштва твоја ц'јела
Дневи ноћи вазда броји! . .
Ко пролази мимо гроба
Да јунаштва твоја чује;

Путник опет ће год дође
Другијема да кажује! —
Тако цијели живот твој је
Весеље и радост сама;
После гроба име опет
Не скрива ти вјечна тама!

У Котору 1878.

Томо П. Ораовац.

ИСПОВЕСТ ЈЕДНОГ СУЖНИКА.

— Осећам да ће скоро крај моме патничком животу бити! Телесна бољетица све ми више руши још оно мало заостале снаге — осећам и по радосном куцању срца да ћу се скорим опростити овог јаднога живота — и при помислу да ћу скорим вечити санак боравити — санак, де ме неће пратити крваве слике мојих жртава — да ће једном тешки грешник мира у црној земљи наћи — радост и милина које давно већ неосећах, обузеше моју душу.

— Мисао ми дође, да моје грехе на хартију испишем, чини ми се, да ће ми и у гробу лакше бити, ако које милостиво срце овај записник прочита, и помисли „сиромах сужник, та он је своје грехе тешко покајао!“ —

— Проклет да си, та ти си свога јединог брата убио! — те речи одјекују из свих кутова моје мрачне тамнице.

И тога ти не беше доста, твоја рука умртви и млађани живот твоје драге! — те речи одјекују из свих кутова моје мрачне тамнице.

— Ох, тешко грешнику, тешко јадном покајнику.

* * *

— Добро нам дошао, сретно „Милане“ и ја се отргох из братовог загрљаја, да пољубим румене усне моје веселе мајке, а моја два нећака превртаху моје џепове, да виде, е да ли им је чика играчака из те велике вароши донео.

— Ја сам се вратио из Беча, де сам положио испит за професора, и дођох моме брату у походе, који беше шумар на једном великом добру у Срему, да се мало од учења одморим.

— Ретко се тако браћа љубљаху као ми; јер оставши још малени без родитеља бесмо један другом и отац и мати.

— Кад се редом поздрависмо, и мојим нећацима поклоне дадох, јави служитељка да је обед готов, ја понудих мојој снајци руку и ми седосмо око укусно намештенога стола.

— У шали и смеју прође обед и брат ми предложи да се мало по шуми прођемо; ја предлог примим и опроставши се са снајком, одосмо у шуму.

— Брат ми причаше, како је са својом љубом срећан и како му сад добро иде. Ја се томе од срца радовах и запитам га, дал спахија на двору живи.

— „Он живи у вароши“ одговори ми брат „а на добру има надзорника, исти је удовац и има једну лепу ћерку, која с мојом женом добро живи. — Лепа девојка, а посла никаква нема, помислих да неће бити згорег, ако се што пре с том породицом упознам, и замолим брата да надзорнику посету начинимо и ако хоће одма. Мој се брат не противи и ми се упутисмо дворцу.

— Надзорник нас лепо прими и понуди нас вином; упустисмо се и ми у доста жив разговор али зато опет нестрпљиво чеках на долазак домаћинове ћерке.

— Једва једном отворише се врата, и унутра ступи лепо млађано девојче, и приметивши стране госте у соби, застаде и порумени.

— „Ходи ближе Маро да ти нашег страног госта представим“ рече надзорник, и затим нас једно другом представи.

— Мара ме погледи својим лепим плавим очима — и ја се сав збуних, немогавши ни речи проговорити поклоним се немо. Али мало доцније, и ја бејах опет онај стари весео Милан, и шетах се с Маром по врту. Она беше веома весело девојче, кад и кад и сувише и ја приметих да она мало лакоумна беше. —

Али један поглед на њено анђелско лице и ја па све заборавих — ах, да анђелско лице, али онда још незнадох да није имала анђелску душу!

— Ох, тешко грешнику, тешко јадном покајнику!

— Да, да, ја је љубљах више но живот свој, она ми беше моје небо, сунце, моје драгољубимче, моја лепа Мара! —

— Па када ми и она рече да мене љуби, да само мене љуби, и да ће мене навек љубити — хај, та ко беше од мене сретнији.

— Зар се ја родих да срећан будем? Лој срећо ала си кратка, ала си варљива!

— Дани пролажаху брзо, за мене и сувише брзо. Још кратко време морам одлазити у В. де сам добио место за професора на реалци.

— Мара беше моја вереница, и сватови ће бити док се ја у вароши наместим? Да ми је ко онда прорицао, да ће за кратко време моје руке, ладни ланци окивати, ја бих му викао „лажеш“ — али би била истина, горка истина. —

— Једног дана рече ми брат, да је син старога спахије у дворац дошао, да по шуми лови и шалећи се примети да чувам Мару, јер млади спахија радо гледи младе девојке „истина није тако леп као ти, али је богат и велики ласкалац!“

— Ја се на то одсмејем, али опет неимадох мира и одем Мари.

— Али она не беше дома, слуга ми рече да је са оцем и младим господарем у село отишла. Ја неодговорим ништа и вратим се кући, у намери да више од данас Мари не идем. Ту поћ немогах спавати, отворивши прозор, слушах шуштање дрва и понављах братове речи „али је богат и велики ласкалац“.

— Сутра у јутру одох Мари, она беше дома и сама, али мени се чинило да беше много хладнија спрам мене и нешто расејана.

— Рекох, да сам је јуче тражио, да не беше дома и да је у друштву младога спахије била.

— Она поруменн и срдито рече, да ваљда сме чинити што хоће, ако је моја вереница, није зато ропкиња, да нема слободе.

— Од тога тренутка постадох љубоморан.

— Љубомора је велика, страшна болест, која се неда излечити. Коме се једном у срце увуче, тај нема више мира. Љубомора је отровна гуја, која полако живот човеку трује.

— Од тога доба неимадох мира. Поглед, речца, које би Мара младом спахији поклонила, изгледаше ми неки споразум. Али да Мара спрам мене хладнија беше и да се радо са младим спахијом забављала, беху сви приметили, и брат ми саветоваше, да надзорнику говорим да Мара к нама дође, док млади спахија у варош не оде.

— Мој будући таст обећа да ће то учинити, али млади спахија сутра дан отпутује.

Ја се опет после дугог времена осећах срећан, терет ми са срца пао, од како је спахија дворац оставио.

— Трећи дан после одласка младог спахије, немогох ноћу да спавам, устанем из постеље, обучем се и одем мало у шуму да се прошетам. Замишљено ходах по шуми горе доле, кад ал чух коњски бат, ја се склоних за један дебео раст, и чеках да коњаник поред мене projaxa.

— Коњаник беше млади спахија, и одјаха путем који вођаше дворцу. Да ли ја то сањах, беше ли то сан?

— Крв ми појури у главу, мени се стаде пред очима смркавати, ја се наслоним на дрво и стадох мислити — млади спахија у то доба! Ха, Мара! И ја стадох као бесомучан трчати, и зауставих се код баштенских врата која вођаху у дворац.

— Врата беху отворена, ја лаганим корацима иђах кроз башту, дошавши до једне сенице, чух неки шапут, — крв ми се у жилама следи, ја хтедох даље корачати, али ми ноге беху као олово тешке — после неколико тренутака дођох себи, лаганим корацима дођох сеници ближе и распознах глас младога спахије. „Ах Маро, па сад морам већ да идем — али још

данас долазим крадом, а сутра — — Ја нисам више ништа чуо, ужасан бол обузе ми душу, љубомора ми срце чупаше — и ја као бесомучан одлетих дома — јурнух у моју собу, зграбим пиштољ који висаше над постељом, стиснувши пиштољ у руку одјурим у шуму, и сакријем се за оно исто дрво де сам мало пре коњаника очекивао.

— И сада чеках, чеках мога супарника да му живот одузмем — ја немишљах да је то убиство, да сам ја убица — ја бејах жедан крви мога супарника — освета! освета!

— Запетим пиштољем недишући, чеках моју жртву — ха, та чујем кораке, ено сен једног човека — кораци се приближаваху ближе — црна сенка долажаше ближе — а месец се сакрио за облаке.

— Црна сенка беше од мене на три — до четир корака удаљена, ја подигох руку — и мој супарник без једног гласа стропошта се доле — — моје га је тане добро згодило.

— Са дивљим криком радости скочим ја иза дрвета и клекнувши поред мртва тела моје жртве слушах да ли још дише — али у њему не беше више живота. —

— Ноћ беше јако мрачна, и ја немогох црте убијенога разпознати — упаливши жигицу, клекох поново да погледам у лице убијенога. —

— Да опишем моје осећаје мој бол, кад бацих поглед на осветљено лице мртвога тела, и кад у убијеном познадох тело мога јединог драгог брата — то не могу, — то беше ужасно. —

(Свршиће се.)

ЗНАМЕНИТИ БОКЕЉИ.

Пише

ТОМО КРСТОВ ПОПОВИЋ.

српски народни учитељ.

II.

Сава кнез Владиславић, Ерцегновљанин.

Hljeb iz zemlje, a ljepost iz puka.
Nikola Tomaseo.

Ни у каквом, ја мним, народу под капом небеском нема више примјера што у српском, да све што је добра, лијепа и узвишена то је потекло од људи, које строго пучка колијевка одљуља. Кара-Ђорђије као гођ и кнез Милош роди се у сељачкој појати, Мушицки у тежачкој кући, Милетић у занатлијској, Ајдук-Вељко, Доситије, Вук, Узун-Мирко, Лука Вукаловић, Пеко, Сочица и иљаду их других у јаду и невољи, голотињи и босотињи.

У српској сиротињи разклопи такођер трепавице своје и Сава кнез Владиславић.

Ама као да те чујем, Србине, ђе ме од свукуда ка из једног грла озбиљно питаш: Чесов је то чоек, те се чак осуђујеш успоређивати га људма, који сјају на обзорју српскоме таман ка сјајне звијезде у пучини мркле ноћи?

Читаћеш, па судит јел заслужио.

* * *

Кад су Сави добјежали предци из данашње Ерцеговине у ондашње дуждево, како му се зваше отац и мајка, кога имађаше од ближње својте осим брата Мата, то је све густом маглом обавијено, свак отиша богу на истину, ко би ми иоле умио што о том казати. Ал се занаго зна, да се је он родио на Бајеру, одма више Ерцег-Новога, да је ђететом учио занат код нечесовог ћурчије, те младићком пошао у Цариград, да тамо занатом стече себи и својима кору љеба.

Причали ми људи, који су ближи гробу но дому, како су у ђетинству чули повиједати од стогодишњика, да у доба те се је Сава бавио својим занатом у Цариграду, бјаше тамо стигао непознат Петар Велики. Од уста до уста, док вијест доприје до ушију и самоме падиши. Чим он то сазна, стаде буљуке и телале вика по свему у накрст граду, како је неђе у Стамболу цар мошковски, но да султан дава соку соцбине небројено благо, тек му насочи ђе је и у кога. Кад Владиславић разумје шта буљуци урлају, забоље га витешко срце, е лијепо виђе, да ће се

мошков лудо изгубити. Стаде даклем с те стопе да обија дрвље и камење, не би ли ђе по лику Петра назирао и познао, тек да неман турска не наслади губаво срце. Док га некако по дивноме чуду нађе, каже му се чеговић је и од куда, исприча му све по тенану што је и како, те га закуми свачим на свијету да дође к њему, е да какогођ умине грдној погибији. Петар му с прве све повјерова, оде без околишења ш њим и ста нешто три дни скривен мећ ћурцима, док му се не деси згодна прилика да измакне одатле. Нетом пак стиже у своју државу, писа Сави, избавитељу своме, да не почаси часа, но да маом креће, као што му је обећао, к њему у Русију. То да знаш, да се Сава није ни најмање либио; ама један тјесио у Цариграду своје после, те кренуо к Петру, ђе је течајем времена, као што ћеш доцније чут, прославио себе и име српско у братској нам Русији.

Но прије нег наставим даље своје повиједање о Сави, осврнут нам се је скупа ако ће и часком, на поменуто причање, да га по могућности избиштемо, не би ли какогоћ дознали, да ли се је то збиља прилучило, јал је когођ на влаш и од обијести изнитио.

Да како, да ћеш се од прве бит сјетио, како исту мисао наодимо у владичину „Шћепану Маломе“, ђе на питање попа Андрије Ђурашковића са шта га разцарише, Шћепан међу осталим крупним лажима вели:

Те ја дођи срећно у Цариград
У једнога добра рипћанина.
Све му кажи што је и како је,
Он ме кровом у кућу намјести,
Док телали на свакоју страну
Заурлаше по клету Стамболу:
Цар је руски нејђе у сакрову
У нашему граду великоме,
Ко га цару на поклон доведе
Дава султан небројено благо
Нек га носи доклен се надости и т. д.

Да, овако пјева оглашени побратим виле ловћенске; ал свакако непобитна је истина, да се тај згођај у народу много прије спонашао, но што је владика написао свога „Лажнога цара“; а зна се међу тим, да је Раде ље три године и по провео у Ерцег-Новоме учећи се код игумана Троповића, па мним чисто, е ми не ће нико замјерити рекнем ли, да је можда и он то чуо повиједати о Владиславићу, па и не сјећајући се употребио мисао у свом дјелу.

Истина је жива и то, да нам никакав повјесничар, барем од оно мало те их ја пребрах, чисто не вели, да је кадгоћ Петар додио у Цариград; ал ипак, узмем ли у обзир његову мушку одважност да свуђ допре, те неограничену љубопитност да све види, да за свашто сазна, како би ова неуморна чела све боље и боље доприниjела у своју кошницу; па к свему томе додам, да у доба, кад је он првом путовао по Европи, опет се бјаше зађела Турска с Русијом рад некијех предјела на азовском мору; узмеш ли, вељу, све то у обзир, допустићеш ми ваистину, да у ствари мора нешто да буде, е, у з'о не, није ни народ то из прста изпосао по оној давнашњој: „Која се не уради, за ону се и не чује“.

Напоменут ми је свакако још овђена, како учени архимандрит Дучић у свом дјелу „Црна Гора“ на страни 67 вели, да се је нечесов Влаисав Владисавић одселио из Ерцеговине у Русију од зулума крвничких Ченгића.

Да није по чем, питам ја, Сава к њему био отишао тамо?

Еле било како било, чисто је барем то, да је он пошао из Цариграда пут Русије још као момче голобрадо, ђе га је Петар, не без неке, упознао, заволио као кутње чељаде, подњивио и чоеком учинио.

Нешто с тога ђе га сама природа бјаше повргла даровита и мудра, а нешто опет ђе се из петнијех жила бјаше одао науци, стаде, у брзо да лепрша крилима, па да полијећа, док, бог и душа, поче и да лети без мане; тако да га разлогом по свој у накрст Русији стадоше убрајати међу по избор главе. У сваком иоликo важнијем послу шћадијаше га Петар призвати к себи, те васуда вијека и његову саслушати; е му, валај, ни једна не излазаше штоно ријеч, из дроба, ама свака из мозга.*)

Таман нејђе у ово доба, кадно Сава знањем и умљењем бјаше стекао мећ мошковима

*) Слушао сам у народу више пута, да кад ко у чесовом друштву рече што неслано, један ће когоћ из дружине зларад и у спрдњи упитати га: Одклен та, вјере ти, изађе, из мозга јал из дроба?

пребрано име, поријеча се и посвади Русија с Кинешком рад добросретнијех монгола у Азији. Час по час изчекиваше и једна и друга страна, кад ће у крв. Но оба цара паметно увиђеше, да им је боље и корисније тај спор на лијепе размрсити; рашта Петар спреми у Пекин (чуј ову!) самога главом Владиславића, да ствар уљуди. И, божија вјера, не превари се мошков у избору; е Сава, препредени дипломат, на опће задовољство обију држава уреди с миром и с богом у Пекину границе измеђ двију царевина, склопије међу истима у Киатки трговачки уговор, те се поврати у Русију дочекан и причекан.*)

Ама му у том не би сва слава, нити му се тим заврши сва фала!

У рати руско-шведској, по погибији код Полтаве, Карло XII, као што и сам знаш из повијести, пошто виђе злу и гору побјеже у незрелице к султану Ахмету III, да бајаги код њега уточишта и спаса нађе. Ту се он облијеколи око падише, те удри данас, удри шјутра, док га, аманета ми, преласти, те бијесно туре неће при концу 1710 године објави мошкову рат.

Ко ће опет туна, да припомогне Петру савјетом? Ко ли други до Владиславића, десне му руке а перјанице наше! Познавајући он дивно Црну-Гору и тадањег јој витешког владара, владику Данила, предложи цару, да уз остале југо-славене особито позове на оружје кршна црногорца и љута ерцеговца како би ови ударили на погранична турска мјеста, те се ерцеговачки и арбанашки турци забавили о свом јаду и тиме омели да не притијечу султану у помоћ против мошкова. Ушљед тог ваљаног његовог предлога бише послати године 1711 к владици Данилу и брату му Луци пуковник Мијајло Милорадовић ерцеговац и капетан Иван Лукачевић подгоричанин с царскијем граматама од Петра Великога.†)

Ради тизих и многих других заслуга, по најприје буде примљен међ руску властелу, е су старином бивали Владисавићи племићи у лијепој земљи ерцеговој, у негдашњој области светитеља Саве, по том нарече га Петар тајнијем савјетником, а Катарина му кашње украси прси разнијем орденима: па уза све то уживао је он повластица у Русији ка икакав мајчин син.

Него Сава у далеком свијету, при сваком изобиљу и благодету, не заборави у дуго вријеме ни своју убогу чељад у овим странама; па се он лијепо сјети и сиротне му постојбине, која у оно доба стењаше под железном тељигом шјенովите владе гривастога и крилатога лава светога Марка.

Од неколико већ година борављаше ш њим у Петрограду брат му Мато, кога, ако се не варам, баш неће при измаку 1717 године спреми у завичај разнијем послом.

Прво и прво наложи му, да ђе на прикладном мјесту озида кућу једну и у истој смјести својту, како се не би већ злопатила кад им је бог дао, да могу као једни по једни. И збиља, чим Мато стиже амо, купи у Србини, одма више Ерцег-Новога, комад земљишта на ком огради из темеља приличну кућу, и то, по причању народном, камењем од порушене им кућиштине на Бајеру, ђено се оба родила и одранила. Та кућа, то ти је данашња закладна школа у Србини, која се, да како, кашње понављала, те коју завјешта роду своме на олтар просјете Јевросима Лакетића, ћи матова; па и дан данашњи мо'ш виђети више кутњијех врата грб породице Владиславића с почетним словима: М. В. Овај грб, као што се лијепо разабира на неким сосудима у цркви топаљској, раздјељен је на четверо. На лијевој раздјелби с горње стране стоји рука у оклопу с мачем; на десној до ње три звијезде; на трећој под руком два ступца; а на четвртој под звијездама глава с круном.

Осим тога посла Сава по Мату цркви топаљској црквенијех књига и скупоцјенијех сосуда: а и доцније је прилагао овом храму знатне прилоге као што нам то свједочи година на светој чаши, дискосу и кадионици слиједећим надписом: Сеј сосуд устројен во свјатују церков вознесенија Господња, что при Кастелу — Новје на Топлој, по објешчанију Јеја Императорскога Величества все-

*) Le Bocche di Cattaro del Dr. Alessandro cav. de Soracuchi.

†) Историја Црне-Горе Д. Милаковића.

русинскоj таjнаго совjетника и кавалера, илирскаго графа Сави Владиславича во вjечноjе поминованиjе по души jего и jего родителеj и сродников 1738 года септемврија Москва.

Вриједно је још овђена прибиљежити, како је Мато донио собом из Русије и двије огромне мраморне плоче, од којих једна се и дан данас наоди по сред мале цркве светога Ђорђије на Топлој, а друга под звоником велике цркве манастира Савине. На објема је истовјетни слиједећи надпис:

Comes Sabbas Wladislavich
avgustissimae caesarae maëstatis
Petri I Magnae Rusiae imperatoris
consiliarius hintimus
annuente excelso senatu
monumentum hoc
comitissae titorianiae Wladislavich
parenti suavissimae
religioni et disciplina graecae ortodoxae
et posteris
posuit
anno a Cristo nato MDCCXII idibus octobris.

Под овим стоји опет исти надпис руски, но пошто су се неке ријечи излизале, а опет се по горњем разумије садржина истога, нијесам се, да ти сву истинуречем, ни старао да га препишем.

Шта им шћаху двије гробнице истим надписом, и то једна на Топлој а друга на Савини, сам бог зна: ама свакако и ово нам је јасан доказ, колико се та породица овђена уважавала и цијенила, кад јој ето уступаху и прва мјеста, ђе ће јој земља кости радовати.

По обављеном у завичају послу врати се Мато опет у Русију к своме брату и собом поведе остарјелу мајку, да зар тамо, по старинском обичају, зажме напокоњи-пут очима у загрљају своје ђеце.

Носаше се старица на ерцеговачку: кошуљу, копоран, пас, зубун, опрегљачу, чарапе, папуче, на глави крпу и капу, а за појасом бритвицу; па кад је тамо стигла причају, да се око ње скупило мало и велико, тек да се је од мила бога нагледа.

Не ће при свршетку сувишно бити, да, ако ће и мимогред, напоменем што се још у народу спонаша о овој дуовитој старици.

Кад је, веле, дошла у Петроград одведе је Сава Петру, да му цар види и честита путника. По дочеку и причеку, стаде сам главом Петар водити је по двору, да се она нагледа дивоте не виђене и у свом вијеку не чувене. Од собе до собе док је уведе и у царску благајну. Снеби се и продевети од чуда, старица, кад виђе ону красоту, не изказану и оно благо ни у сну снивено. Пошто се свега сита нагледа и за свашто по танко разпита, Петар ће ти њој: „Ево, бако, ца сад кад си све лијепо прегледала, узми и нос' што ти гођ срце љуби“. А она брже боље сребрну бритвицу иза појаса прислони međ оним големим благом, па њему куцкајући га руком по рамену: „Мој синко, да се одавде дизало а не мећало, вјера ти је моја, давно би свега нестало“.

Налик нешто овоме прича и Љубиша у својим „Приповијестима“, да се је прилучило у Венецији с дукатима Кањошу Мацедоновићу; а да ли је ово о Владиславићки истина, по најбоље би се увјерили, кад би когођ пропитао наодили се збиља та бритва у царској благајни.

* * *

Ово је све, те могох дознати о овом поноситом и заслужном човеку, па нека ми при пошљетку његова сјен опрости ђе не умједох, да свакоm његовом дјелу боље и лепше вијенац сплетем. Да, којом срећом, дознаде Самуило Смилес, како се је он од простог ћурчије попео до великог царског доглавника, шћадијаше га, без сумње, уврстити у пребрану киту, да мирише уз имена Франклина, Линколна, Џонсона, Сховела, Систа V. и иљаду их других, који, све препуки сиромаси, попеше се крвавим знојем и неуморним радом с низоке низине чак до високе висине. По ипак тврдо сам увјерен, да ће му и овај скромни мој рад овјековјечити међ потомцима име, јер:

Вјечна вубља вјечне помрчине,
Нит' догори нити свијетлост губи!

*) Види његово дјело на српском језику од М. Павловића: „Radišu i bog pomaže“.

ЛИСТАК.

О СВ. САВИ 1879.

Говор Стевана В. Поповића у свечаној седници књижевног оделења „Матице Српске“.

Велезаслужни г. председниче, господо чланови, поштована публико!

Када је лане у ово доба зла коб времена изазвала ме на ово говорничко место, да у име друштва, коме имам част припадати као члан, одам пошту имену и раду оних наших садругова, чланова овога друштва, који су током године преселили се у вечност — помишљао сам, да ће бар ове године пријемник мој на овоме месту моћи зачинити овај свечани састанак друштва нашега говором, који би вам свратио пажњу на коју год страну рада нашега у науци и животу, на место да вас води, као што сам вас ја водио лане, на гробове заслужних покојника.

За наго ми је било то моје уздање. И крваве године 1878. у којој је остала нерешена судбина живота једнога великога дела нашега народа, зарсђала је смрт косом својом и по редовима мирних трудбеника, не штедећи ни младо ни старо.

Ваљда се ни у једном народу не осећају тако тешко губитци које смрт нанесе редовима људи, који посвећују рад свој општој користи, као што се то осећа у нас, извесно за то, што се у нас врло споро и врло тешко ствара замена за таке губитке.

И ја следећи осећају пијетета коме се по лепом обичају у нашем друштву посвећује свечани састанак овога дана — ступам на ово говорничко место, да и ове године одам пошту успомени оних, који су радом и животом својим показали се заслужни, да их се сећамо и онда — када већ бораве вечни санак у гробу. Кад бих то могао у кратком времену које је одређено за овај наш састанак — ваљало би да поменем редом све покојнике наше у год. 1878.

Прилика би била да изложим шта смо изгубили у ревносноме народноме учитељу Арону Михајловићу, који је сав век свој посветио настави српске деце; у професору др. Александру Вељкову, који је с таким лепим успехом отпочео учитељски рад свој на свеучилишту у Загребу; да наведем овде потање колико је изгубила српска књижевност у вредноме књижевнику Милану Р. Радовановићу; у наде пуним писцима Милану Б. Јовановићу и Др. Ђоки Мијатовићу и млађаном Сими Јовановићу, да поменем како је нежно родољубиво срце сарањено у вредној српској списатељици Милици Стојадиновићевој — колико су болници и патници наши изгубили у младим лечницима Др. Милану Ђукићу и Др. Ради Петровићу — јер и то су тешки губитци, непобусани гробови кобне год. 1878.

Но при свој доброј вољи мојој, при свем поштовању којим сам испуњен и према тима покојницима нашим, ја ћу се данас ограничити у данашњем говору мом на спомен, који смо дужни да одамо умрлим члановима овога друштва нашега — младој снази, члану Стевану Недељковићу, професору и књижевнику — и поштовања достојној старини члану Илији Милосављевићу Коларцу, дарежљивом меценату наше књижевности за живота а новоме другу Текелије и Гавриловића након смрти своје. — Уз то ћу вас молити да ми допустите, да у кратке изложим и најновији велики губитак који постиже књижевност нашу смрћу двојице одличних радина, смрћу Стевана Митрова Љубише и Ђуре Јакшића. (Наставиће се.)

ПРИЛОГ ЗА ЖИВОТОПИС С. МИЛУТИНОВИЋА САРАЈЛИЈЕ.

У архиви г. Милана А. Симића, управитеља народног позоришта, налазе се два писма С. М. Сарајлије, писана пок. Алекси Симићу. која доносимо овде у целини:

1.

Изъ Лайпцига 2-а Маія 1. 1837-е г. у Београд.

Високопочитаемый Господине
Алекса Симићу

Прекрасни ми Србине и Сербовићу!!!

Одма на ваше писмо ніесам имо шта одговорити хитнога и неопходно-одложнога, те самъ очекивао досада; єрбо самъ већ, бuо ферлегера нашао, и шъ њиме погодио, да онъ штампа мою Исторію о своме трошку, а мени да онолико екземплара даде за половину ціене мноме у обяву назначене, колико я имаднемъ пренумеранта, па све друго нѣму. Осимъ тога моро самъ га јошъ осигурати на случай, ако бы у Ђесарию и у Сербію забрањена была, да му є штампѣ трошакъ подмиренъ; зато самъ

му дао истый мой айлукъ савъ у залог. како самъ га изъ Беча одъ Радовића прійміо, а самъ надвезуємъ лико на опуту, и живимъ као нитко мой. . . . . ! а и то коекако докъ ми јошъ траѥ коя ц'ркавица, и тек што' није издушила ми кесетина и хазнетина . . . єръ ми млого хрђаво иде шпекулація, изъ Мачжарске никаква помоћъ према падньи. Тек' фала и Богъ да прости ово мало помоћце изъ Сербіе на Троесестарство, кое є већ' готово и разаслано свуд пакъ и Возаревићу 224 екземплара и броширано по евовди общемъ обичаю; али на Исторію јошъ ни динара неймамъ ни одкуда пренумеранта и ако ми што изъ Сербіе и на ню пренумераціе небуде, я мучно, пропаде ми овай айлукъ, и неимам съ чиме другога доживѣти, пакъ є после све по рѣпу.... Радовићъ ми каже, да сте му ви рекли, колико пріими одъ мене књига, онолико да за мене штампару плати — чудна ми є и то помоћъ!...? Радовићъ кои дан одлази, пакъ ту . . . я те я на билѣзи муцы яду и ненаду. — Бечъ ми узалуд прождріе вріеме и трошакъ, прождрла га корела. . . те да га одъ чуме заклони. Къ томе споро ми штампа и готово-мртвачки работи, па ми є к'о рыбицы на удицы а у водицы. — Тек ако ме вы јошъ съ некима отуда приян'ма свойски кано свой свога и за свога непригледнете, а оно мене Богъ да прости, морам скапати, крепати, препући, ако и никако радъ бю небы ту любавъ барем заовда ни моимъ приятельима. . . . то ли свременству и Сербству своем! . . учини. Г. Живановићъ (мои Божиій братъ) писао ми є од стране Господареве, да Радовићу будемъ овди у помоћи, а у чему ни слова. . . . тек' што самъ ишао дружтва ради съ Радовићемъ у Фрайбергъ ка Хердеру, те сам се само с чоекомъ мужемъ упознао, него ево ми є и то на мое яде, зове ме у госте овога времена, те да ме свуда крозъ выове рудокопе преводе, што и ту ми валя и дневій (коректура нейма другога) а и трошка, єръ му ни увольити ни одказати могу благодарну и полезну му позиву. Страхъ ми у Бихору одъ варваро-Турскога мача ништа є бю при страху прамъ безчестія. . . одъ неимаштва. — Све ми Серблѣ братски поздравите и духом заг'рлите и обгрлявайте како што и я васъ и ваше све почитуємъ.

Ваш свагдашньи слуга
Симеонъ Милутиновић Сарайлия.

Н. В. Топрвъ тры табака имамъ досадъ одъ Исторіє наштампана — шта ли га є јошъ тога?! —

2.

Честитый Сербыне й Сербовићу
Господине Алекса Симићу
Здравовали и напредовали у свему
и свога вы и ваши сви!

Фала вамъ на любави! . . ! Недао Богъ заборавити. Ако є угодно Князу да я у напредакъ описуємъ сву Историю Сербіе од почетка овога столѣтія те до амо у данашньост а етако како є та троегодишня описана, то є мени необходно нужно с княжескомъ препоруком отићи одавде у Ст. Петербургъ, и тако копирати сва изъ Архиве сношенія Србска съ Руссима, пак се отуда вратити преко Беча, те и ту што нађемъ у Архивама о Сербскима дѣлима да саберемъ, пак се дома у Сербію вратимъ то све тамо још допунити, и у редъ ставити.

Осим свега тога пакъ молимъ васъ и све, да'и на ме Князъ погледа, што усердніе, єръ докле двѣста Ексемплара Исторіе прода и у новацъ учини, я неимамъ шта єсти, а то ли о чему овди се бавити, како ни путовати; одъ плате ми мое єсенић јошъ расплативши овди квартиръ костъ и друге ситнице, неостае ми ни до Беча трошка. Свакій ми се знанацъ чуди о коликомъ айлуку и о чему живимъ; и премда се я фалимъ и доволян показујемъ предъ ньима, али ме сожалую, и укоравају зашто я небы што болћ содржанћ имао. Я вамъ озбиљску мою нужду тимъ напоминћмъ, а и наумивши се оженити єданпутъ у животу и я, наравно ми повише требуе, нит' имадемъ и одкуда ишта, ако ми Кньаз недаде, и аво ми вы што у нѣга неизрадите; докъ самъ я и самъ бю, тешко ми є и кратко было живѣти о досаданьой моіой плати, али самъ ћутао и трпіо бю доволянъ што ми се є пружало и давало; али сада ме нужда заставля или умолити се за себе, или отчаяти. — Ютросъ или юче тко є у Сербію служити дошао, имаде плаћу мою, а я самъ савъ мой животъ и све мое труде и добро ту жертвовао и приложіо, пакъ. . . .

Уздаюћи се да баремъ вы нећете ми ово ружно разумѣти и наопако толковати, а то ли на зло употребити напоминћмъ вамъ самимъ то; ако ли є вама и то противно и тешко што, а вы прочитавши сажежите писмо ово пак ми, па ме спростите и Богу препоручени сви, те и я —. Жертва самъ бю савъ и досада, па што Бог да и одсада; тек из Мачжарске пошавши у Русію та у Петробургъ (и то зар . . . са снашомъ? . .) обилазимъ влашкій и Бессарабскій контроманац и преко Беча Берлина и Любека стићи могу за колико бы контромацирао, у мѣсто и за посломъ, кои се тамо заръ по томе надню у мѣсецъ ил два ли дана свршити може, па натрагъ — те дома.

Све ово премозгавжи чините како васъ Богъ учи, и што вам угодно буде одговорите у Пешту и на Миловука, да ми предаде; али молим васъ и брзо и скоро и добро да ми одговорите.

Вашъ и свепочитатель и свеслуга
Сима Милутиновићъ Сарайлия.

У Лайпцигу 2. (14.) Новембра 1837. годишта; одакле сутра съ божіом помоћу полазимъ натрагъ, куд самъ више опоменуо. —
Вашъ те вашъ Петий.
Саопштио Д. П—К.

КЊИЖЕВНОСТ.

Učevna knjiga za učenice primaljstva. Po spisih prof. dra A. L o b m a y e r a. kr. hrv. slav.-dalm. zemalj. vladi podnesenih za tisak priredio kralj vladni zdravstveni odsjek. Sa 69 medju tekstom utiskanih slika. U Zagrebu 1877. 8⁰ Стр. 251. Цена 2 фор. — Књига ова, која је још пре две године света угледала, истом нам је сада стигла до руке, а како је она јединствена у хрватско српској књижевности (изузимајући „Примаљство“ од Кузманића, што је изишло у Задру, али је писано икавштином и пуно је провинцијализама), то свакојако мора обратити пажњу нашу и вредно је да се она прикаже у књижевноме листу. О самоме делу немамо много да говоримо, а и то иде више у стручни медицински, или специјално гинеколошки лист, те нам је доста споменути, да га је писао човек од струке, професор бабичлука у Загребу, а уз употребу најбољих извора, што их имају стране књижевности, а нарочито немачка (Шпет, Хусе, Шулце, Штренг и т. д.) У књигу је ушло све оно, што у такву књигу припада, и што је нужно бабицама да знају, шта више, пре се може рећи, да се и сувише о њој говори о б о л е с т и м а и н е у р е д н о с т и м а, где бабице и нису позване да помажу, него је нуждан стручан лекар и бабице су у таквим случајевима и законом обвезане дозвати лекара, али се ово даје оправдати тиме, што у многим местима, где нема лекара, а појаве се незгодне евентуалности, ко ће други да помаже, него бабице, те је нужно да у својој ручној књизи има поуке и упутства за такве случајеве, а писац књиге и школа нису криви што бабице у практичноме животу од тога злоупотребе чине, те и онде где има лекара, својим надризнањем се размећу и оклевањем породиљама шкоде и доводе их у опасност. Врло је добро писац учинио, што је на свима нужним местима нарочито казао, да треба што скорије лекара звати, Опису карлице („zdjelice“) обратио је г. писац особиту пажњу, као што је за овакву књигу и преко потребно, и додао је јасне илустрације, да би ученицама својим и уопште читаоцу ствар што темељније разложио.

Највеће је тешкоће морао имати г. Лобмајер са техничком терминологијом. И врло је похвално од њега, што се у томе обзиру освртао на све крајеве, у којима наш народ живи, те је узео у обзир народне речи и у нашим крајевима, у Србији, Далмацији и т. д., уз то је — као што приватно дознајемо — у филологиском обзиру употребио дело Валентино (словеначки), Крижеково (чешки) и Амбро-а (словачки). Г. Писац је тим начином нашао за сваки назив реч, а неке је и сковати морао (као „окрајнине“ — екстремитети). Од ових речи многе су врло згодне и разумљиве, друге пак — бар за наше овде крајеве — сасвим су стране, али то је посве наравно, кад немамо усвојене опште терминологије. Ми смо уверени, да је г. писцу много тежег посла и веће муке задавало тражење удесних речи, него и писање самога дела, јер је он у овоме послу стручњак, а терминологија је наша сиромашна, особито у овоме послу, којега се, осим нешто анатомских чланака, нико до сада ни лаћао није. Ми смо уверени, да ће г. писац при спремању дела овога за друго издање, које учевне књиге обично доживљују, избацити речи, које су ређе, нејасне, незгодно сковане, те и њих заменити бољим и јаснијим именима, а разуме се, таквим, које се заиста у народу употребљују. А како ова имена не може ј е д а н човек покупити, то држимо, да би г. Лобмајер добро радио, да или он сам или „Збор лечника Хрватске и Славоније“ наштампа и по свима крајевима где наш народ живи на поуздане људе, наше књижевнике и филологе, особито, који у народу и с народом живе, и који су купили по народу речи и разне умотворине, разашље п и т а њ а, као оно пре неку годину што је В. Богишић разаслао питања за правне обичаје, а Владан Ђорђевић за народну медицину. Можда би још најбоље било, да се „питања“ разашљу на л е к а р е у свима крајевима нашим, јер би ови питања боље разумели, а и они су непрестано у народу и с народом.

Завршујући ово неколико редака, поздрављамо књигу ову као ваљану у својој струци и добро би било, кад би овако корисне књиге, и ако су за школу писане, продрле мало јаче и у публику, јер се књига ова баш за њено добро стара, те би ваљало, да је многа старија свесна жена поручи и у нужним случајевима, где нема стручне бабице, од помоћи буде.

Д О П И С.

(Из Београда). С в е т к о в и н а С в. С а в е. Мислим да ће вас интересовати, и да за штоване читаоце „Јавора“ неће бити на одмет, што ћу вам попричати како је прослављен први српски просветилац и учитељ овде у престоници српској и што ћу вам поред тога јавити још неке интересантности, које више мање засецају у просветни живот.

Св. Сава, најомиљенији српски светац, патрон свију српских школа, слава школина, сла-

ва ђачка и радост њина, прослављен је ове године овде у Београду лепше и сјајније но икада можда, и с онаком свечаношћу кака само доликује престоници. А да вам ово боље извесем, морам вам најпре попричати нешто друго што стоји у свези с овом светковином, а што ни мало није од мањег значаја.

1875. године основан је овде у Београду ф о н а д за сиромашне ђаке свих беогр. основних школа. Те исте године порастао је на 675 дук За сада барем главно му је да одева голу слабеж и сирочад школску. Одева два пут у години: у пролеће („о Врбици") и у јесен („о св. Аранђелу".) Први пут у јесен 1875 одео је 62 а други пут идуће године у пролеће 46 које мушких које женских ђака, а прошле јесени 243 д е т е т а (115 мушких и 128 женских), потпуним оделом.

Кад узмете на ум ове издатке фондове а сетите се каке су мисли до сада занимале Србију, и на шта су њене жртве за ове две три године биле управљене, видећсте и знаћете како је стање фондово било после свега овога.

Одбор, који рукује са имаовином овога фонда, старајући се о увећању његовом, знајући да је и сама ова установа поникла на св Саву постарао се је, из међу осталог прво, како ће се школска слава удесити и прославити што сјајније и лепше. Рад тескобе и малених локала, у којима се прослава врши, одбор је дошао на мисао и зажелео, да не слави више школа заједно, па ни мушке уједно са женскима, но свака школа засебно, и мушки у својим, а женске у својим школама одвојено. А да би се избегли издаци, који би се на овај начин, а на рачун фондов, учинили, одбор се обратио овдашњем грађанству! Ко је вољан да се прими домаћинства о св. Сави као школској слави у тој и тој школи. И одбор није остао нечувен и непоможен. И овом приликом буди речено: хвала престоници, која се за оваку просветно-добротворну ствар одазвала одбору са оном готовошћу и онаком вољом како само доликује престоници. Не само домаћини за мушке, но се нађоше и примише се домаћинства у женским школама госпође као мајке. Домаћини у мушкима а домаћице у женским школама водиле су даље сваки у својој школи сву бригу и сав трошак о прослави св. Саве. И да већ нису званичне новине изнеле на јавност њина поштована имена, ја би вам их с највећом пријатношћу изнео овде.

Одбор са домаћинима и домаћицама, учитељима и учитељкама свих осн. школа позвао је на славу грађанство овдешње преко новина, а родитеље нарочитим позивницама преко деце. Одзив је био неочекиван, посета је необично велика. Сити топовске грмљаве и ратне кукњаве једва смо чекали да после не пуне три године чујемо глас школин и песму оних, којима остаје данашња наша тековина. И нема школе, која није била дупком пуна у правом смислу те речи.

Учитељи и учитељке саветом и спремом деце за певање и декламовање, домаћини и домаћице својом добром вољом, издашношћу и спремом свега што је требало за дочек гости, а његово високопреосвештенство г. митрополит, под чијим покровитељством и стоји овај фонад, распоредом свештеника и својом личном помоћу и посетом: помогли су те је учињено све оно, што је доликовало и првом српском свецу просветиоцу и престоници.

А да би се видило каке су мисли провејавале и каке су тежње и жеље занимале српску школу, публику и омладину њину овом приликом, после овако бурног времена, које нам је прејурило преко главе, да вам испричам само како је текла светковина у једној школи.

После обичног „водоосвећења" започела су деца милу им песму:

„Ускликнимо с љубави светитељу Сави!"..

За тим је дошла ова декламација:

Кад орач није умео да оре; кад ткаља није умела да тка; кад је човек карлицом мрак износио из своје собе: тада ти, свети Саво, каза орачу како ће да оре; каза ткаљи како ће да тка; каза Србину како ће да изнесе м р а к а да унесе с в е т л о с т у своју кућу!

Продужи се песма: Ој Србијо рођена....

За овим опет декламација:

Св. Сава српска глава, св. Сава ђачка слава; слава наша, и ми је славимо сваке године. Но ево, драги другови, поштовани учитељи и мили родитељи, где га две године заборависмо. Грешни ми! —— Не, не тако! Нисмо! Сетисмо се да је његова Србија била много већа, па се побојасмо да се он не љути на нас, што му ми не чувасмо целу кућу, па потражисмо С р б и ј у. За то ће нам он опростити, а опростите нам и ви сви мили наши гости! —

Опет се продужује песма: Српска је дика...

За овим излете једно мало ђаче, па као какав анђео небесни и пророк рече:

И „Процветаће српска слава,
Победиће Србин лава,
Што је рек'о свети Сава,
Над Србијом некад глава!"

Опет се настави песма: Пуна јеси кошнице, трудољубна Србијо, итд. А за овим је дошла дивна декламација „Турчину на нову годину од Змаја Ј. Ј.:

„Ој Турчине, ој авети,
Сад те више нећу клети! . . ."

За овим је опет дошла песма, па онда она красна декламација о спаљењу тела св. Саве на „Врачару", која је слушаоце толико потресла, да им се чинило, е је та страва ту, и дешава се сад пред њиним очима.

По жељи поштованих гости, отпеване су још неке песме и декламовани још неколики комади, па је онда изишло ђаче сироче:

„Поноћна тишина
Нигде никог нема,
Тек сироче једно
Код два гроба дрема.

Што је било суза
Пролило је туди,
Сад тек уздах тешки,
Надимље му груди.

Час хоће да пође,
Час се опет врне,
Не мож' да с' опрости
Од те земље црне.

И право је да се,
Наплаче, навајка,
Кад му туна лежи,
И отац и мајка!"

Ах, и ја сам ђаче сиромашче
Ах сироче без оца и мајке!
Оца немам, да ми што год купи,
Слатке мајке да ме помилује,
Миле сеје да се њом поиграм,
Нити брата, да јаде делимо;
Никог свога, до Бога једнога! —
Школа ми је и отац и мајка,
Другови ми и браћа и сестре.
Њина љубав — љубав материна,
Њина милост — милост материна,
Њина брига — брига материна,
Њине речи мајкино тепање,
А жаљење, мајкино вољење,
А учење, мајкино љубљење. —

Туђе очи моје сузе виде,
Туђе уши моје куку чују,
Туђе срце мене јадног жали,
Туђа рука мене свашта дели.
Подржи ми, Боже, барем здравље.
Да порастем, па свима да вратим!

Ово вам достављам овако цело за то, што је млогоме сузу натерало; а другом једном приликом, кад је друго једно „ђаче сиромашче" ово декламовало било је плача као кише, и изазвало је толико сажаљења и симпатије, да је не само фонд богато обдарио прилозима, него и оно лично, добило преко два дуката поклона, (а уверени смо да није нигде штампана, јер је овде створена, осим онога Миленковога под наводом).

За овим је прочитан извештај фондов, од његовога постања до сад, послуживани гости и примани опет прилози фонду. — Место даљег говора о овоме, споменућу вам само, да је тога дана које у мушким које у женским школама пало прилога фонду преко сто дуката! Из овога можете видети и сјај светковине, и похвалну дарежљивост поштованога грађанства. А нека се помисли још, да је ово све после толиких ратних трогодишњих жртава, па ће се још боље знати, колико је с овим учињено и речено.

Ја вам више попричах о светковини у основним школама. А не с мањим сјајем и свечаношћу прослављен је светац српски и у другим овд. школама. На великој школи беседио је проф. Валтровић, и раздавате су награде за темате израђене. Но држим, да ћете о овоме добити тачнија извештаја.

Да би светковина и за децу имала више вредности и дражи, одбор је смислио и решио да покуша оно, што пре тога никад није видела престоница српска. Намисли да учини и њима једну ретку пријатност. Реши: да замоли позоришну управу да на дан св. Саве да једну претставу, особиту за децу, па да се сва деца из свију школа одведу у позориште. И учини то. И замоли управу, и она се драговољно одазва овој молби и понуди одборовој, но не на св. Саву, већ у очи св. Саве у суботу после подне од 3 до 5 часова. И дође то жељено време. Сви ђаци из свих школа и мушких и женских, сва деца вароши Београда, табор за табором, са својим командантима, учитељима и учитељкама, слегоше се позоришту, као војска на Косово. Ох, силне радости дечије!.... Ретке слике, која је сама собом позориште!.. Око две хиљаде ђака у паради и реду, а колико света гледалаца овога веселог призора! И све уђе и смести се у позориште и испуни све празнине и сва места у њему. „Силне" и „отмене" публике, Боже мој!.....

Колико радости с једне стране, толико је било страха и зебње с друге стране, е ће се десити какав ванредан малер у оној гомили и блеску. Но не само да тога није било, но је био такав ред, и деца су се показала тако уредна и скромна, да се само можемо радовати овакој појави и желети да се и даље сачува и развије.

Не желим даље да вас задржавам и забављам овим крупним ситницама. Спомињем вам само као реткост и првину, и као део светковине светосавске.

Услед овога наш омиљени песник Змај рекао је једном приликом да ће гледати да удеси и напише особите драме за децу, па ће ћe да се овако воде у позориште, а временом да и сами претстављају. И ми се само можемо радовати овоме.

Као што се види ово је нова и скорашња установа. Њен је и капитал још мален према броју школа који обухвата и деце, која ишчекују дар њен. Но нама се чини, и чини нам се да се не варамо, да ће ова установа не само расти и брзо поћи у напред, већ да ће кроз кратко време изаћи на таку висину, са које ће ви-

дети свуколику сиротињу школску, и постати какав „текелијанум“ итд.

Београд, 1879. г.

J. M.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Дружина „српског народног позоришта“, која се од 26. децембра прошле године у Новоме Саду бави, приказала је до данас (25. јануара о. г.) осамнаест разних глума, и то четир трагедије, седам глума (позоришних игара) и седам шаљивих игара. Међу тим глумама су четир нове преведене и то 1. „Варошани на селу“ од Сарду-а; 2. „Весели двори“ од Сарду-а и Хенекена; 3. „Тврдо срце“ од Месер-а; 4. „Цврчак у мравињаку“ од Легуве-а и Лабиш-а. Остале глуме су већ прешле преко позорнице; с тога ћемо само наведене да ближе посматрамо.

1. „Варошани на селу“, шаљива игра у 5. чинова. Иста спада међу боље игре Сарду-а, али има то засебно својство, што може пријати само Французима или народима сличне културе. За нас је Србе мало непојмива, тим више, што је у зао час пала у руке човеку који има вољу, да „прерађује“, т. ј. да страну глуму удеси за наше прилике. По себи то није лоша замисао, али је израдак далеко зашао од цели. Г. прерађач, Бранко М. Јовановић, извео нам је Французе са српским именима, те тако су типови из „Варошана на селу“ постали не само непојмиви него и карикатурама. Глума је спашена само веома вештом приказом наших глумаца, наиме гђе С. Максимовићке, гђе М. Рајковићке и г. г. Рајковића, Ружића и Добриновића.

2. „Весели двори“, шаљива игра у три чина. Та је глума још несретније прерађена од прошле. Публика је њу с праведном увредом одбила, давајући тим г. прерађачу, Бранку М. Јовановићу, на знање, да јој или преведе француску глуму или да се окане посла, ком није дорастао. Ни вешта игра глумаца не мога спасти ту „прерађену“ шаљиву игру.

3. „Тврдо срце“, позоришна игра у 1 чину. Иста је глума изведена сасвим уметнички, поглавито је психолошки моменат на одличан начин стављен на видело. „Тврдо срце“ зато није продрло тако, као што је заслужило, што је приказано после „Гренгоара“, који потреса живце гледаочеве и у најтањим витицама. Овом ћемо приликом споменути изврсну приказу гђе Д. Ружићке, која нам изнесе слепу грофицу тако уметнички, да заслужује признање наше, решавајући ту мучну улогу.

4. „Цврчак у мравињаку“, шаљива игра у једном чину. Та глума није потпуно задовољила публику, које што нема жива заплета које пак, што јој је завршетак привидно непотпун. Ипак ће се, доникле, одржати у репертоару, јер је у добрим рукама.

Остале глуме већ су познате. Ми ћемо их само навести, делећи их на два раздела, на оригиналне и на преведене. Оригиналне: 1. Добрила и Миленко. 2. Милош Обилић 3. Сан и јава. 4. Избирачица. — Преведене: 1. Циганин 2. Еј, људи, што се не жените! 3. Стари бака и његов син хусар. 4. Низ бисера. 5. Ромео и Јулија. 6. Последње љубавно писмо. 7. Паришка сиротиња. 8. Гренгоар. 9. Војнички бегунац 10. Ултимо.

Особље „српског народног позоришта“ броји седамнаест чланова, и то: седам женских и десет мушких. Ми ћемо их навести у азбучноме реду. Женске: гђца Љ. Зорићева, гђа С. Максимовићка, гђца Ј. Поповићева, гђа М. Рајковићка, гђа Д. Ружићка, гђца Б. Хаџићева и гђца Л. Хаџићева. — Мушки: г. г. Добриновић, Зорић, Јовановић, Лукић, Марковић, Поповић, С. Рајковић, Рајчевић, Ружић, Ћирић.

Као што се види, с тако маленим бројем не дају се извести велике глуме ма да их има у репертоару. Али опет зато може се с поносом гледати на малени и одабрани број наших глумаца и глумица. Добар део су снаге опробане, с којима бисмо продрли и на великим позорницама, и пред публиком, која је навикла на изврсну приказу.

На дан преставе излазаше, под уредништвом привр. управитеља г. А. Хаџића лист „Позориште“, који доношаше ван сходних прича и бележака још и рецензије не само о којој глуми већ и о приказу наших глумаца.

К. Р.

БЕЛЕШКЕ.

(Прва Српкиња — доктор медицине). Госпођица Драга Љочићева, родом из Шапца, проглашена је ових дана на циришком свеучилишту за доктора целокупне медицине. Ово је прва српкиња, која се одала на изучавање овако тешке и велике науке, а која је поред свих материјалних незгода, у којима се за време од четири године непрестанце борила, ипак сјајно довршила и на велику нашу радост положила све испите с одликовањем!

П.

РАЗНО.

(Бановић Страхиња.) Српску народну песму о Страхињи Бану превео је Вилхелм Герхард на немачки. Песма има у преводу немачком као и у српском оригиналу 810 редова. Занимаће наше читаоце, да им нешто о овој ствари приповедимо. Песма ова, кад ју је Герхард превео, примамила је на се особиту пажњу великог војводе вајмарског, и дала је повода дописци између Герхарда и Гете-а. Велики војвода тај, кад је прочитао српске песме

што их је Герхард превео, напише одмах Гете-у писмо у којем му вели, како му душа жуди за њим (Гете-ом), да му изјави радост своју о српском делу, што му га је Гете пре четрнаест дана припослао; он — вели, сиса скоро сваки дан сласт из овог драгоценог плода, који је чаробним укусом зачињен и он жели, да Герхарду ма којим начином благодарност своју укаже, само му у песми о Страхињићу Бану нешто није по вољи. Јер, вели, то је и сувише великодушно од Страхиње, да он својој жени, која је с Турчином ашиковала, опрости, и да је шта више од њена рођена оца и брата, који је хтедоше на комаде исећи, у обрану узме и милостиво је опет прими. „То је погрешно“, писао је велики војвода вајмарски 16. априла 1827. год. (песма је мало пре тога изишла у штутгартском јутарњем листу) Гете-у „у српском оригиналу стоји, да су жену рођаци њезини заиста раскомадали, али немачком је песнику то било грозно, те је он волео сентиметалан и мелодраматичан свршетак“. Гете се обратио 21. априла 1827 на самога Герхарда (а није о војводи ништа спомињао) и запита га, шта је у ствари. „Међу овдашњим пријатељима“ вели Гете у писму — „имају неки, који не би рекли, да тако јако увређен муж може тако попустљив бити, него држе, да би карактеру његовом сходније било, да је пустио девет браће да му жену утуку; с тога замерају преводиоцу што је по модерном начину ствар ублажио, што се мене тиче, ја сам наклоњен да верујем у ону варварску самовољу.“ Вилхелмо Герхард одговори — као што је истина — да је он верно превео и није ништа мењао, те назначује књигу, број и страну у вуковој збирци.

(Учитељевање — сиротовање.) Покојни Вук Караџић дошавши једне године у Београд, походи међу осталима и удовицу Симе Милутиновића Сарајлије, која се је тада тамо са учитељевањем занимала, те ју затече у кујни за банком и по свом обичају поздрави са речма: „Помози вам Бог госпо! како сте, јесте ли ми здраво?“ — „О! добро нам дошли господине Вуче, ето као што видите, браним устав с подерани рукави!“ одговори оштроумна удовица нашега славнога Сарајлије, показавши оба лакта са подераним рукавима од своје хаљине.

Р.

(Од беснила). „Драги господине Ладнокрвићу, како је то, да сте ви ево у току ових дванаест година, пет жена сарапили?“ — „Ево како“, одговори петоструки удовац, „ја нисам мојим покојним женама никад противуречио, него им увек за право давао, оне су се на моју флегму јако љутиле и од беснила свиснуле.“

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 1.

Од Павла Поповића, медика у Б. Пешти.

ка ли	не, та-	мо- сту	из- да-	след- се	љу од	у- бав	тац ми-
ра, чи-	да- им’	ни- про-	кад же	мрет љу-	да де	по- ни-	шта те
ра- ки	је ми-	па ство	не: да	бо- веч-	њој, што	о- ли	се со-
сад тељ	бол- си:	ди но-	што да,	под- мо-	да бом	пњим још	у кад
ср- дак	да спо-	мла- да	де, но-	ви- га	по- зи-	ој! да.	ће бо-
дак још	не- ја-	но, за	след- са-	ди: јер	кад же,	ћи не	ра- дно
ви- мен	це мла-	шта ност	хом од	зна- си,	у ки-	гра- по-	ка, сва
ма при-	стра- њих	ње да	мир- под-	да бож-	че- ко	ди, је-	но- рас-

ОДГОВОРИ.

Од администрације. Нека господа претплатници имају од прошле године добрих те их овде поименце о томе извештавамо: Г. Л. Николић у Брестовцу има добрих 25 новч.; гђа Софија Кекез у Јарковцу 26 новч.; п. н. председништво министарства у Буда-Пешти 1 фор.; г. Мих. Ем. Николић у Иланџи 25 новч. гђца Тинка Монашевићева у Меленци 25 новч.; гђа Персида А. Поповића у Панчеву 2 ф. 50 н.; г. Антоније Колак у Писано 6 новч.; гђ. Милева Пауновић у Ст. Пазуви 10 новч. г. Тодор Станић у Вуковару 1 фор.; г. Драгаш потпоруч. у Бечу 1 ф. 25 новч. Ово им јављамо ради њиховога управљања при обнављању претплате.

Г. Г. М. М. у В. — „О обрту угљеника од дра: Адолфа Бајера“ већ је пре 7—8 год. изишло и то у Београду. И уредник овога листа имао је малер, да је још ђаком превео тај чланак и од писца, који је професор хемије у Берлину, добио неке измене и поправке према напретку науке, али га је неко претекао у Београду.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић.

Срп. нар. задружна штампарија у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 6. У Новом Саду 11. фебруара, 1879

КАО ТЕШКЕ СТЕНЕ...

Као тешке стене
  Јади су ме стисли;
„Певао бих, душо,
  Али немам мисли“:

Однесе их бездан
  За навек, дубоко,
Однесе их мудро
  Црно твоје око.

Не видим од нојце
  Очајности клете,
Са усана тешки
  Уздаји ми лете.

Па ни једног зрачка
  Од питоме наде:
Надеђу ми благу
  Ти, лане, украде.

И крвник и сужан
  Има каткад мира:
Са ним сведе очи,
  Ништа их не дира.

Ал ја немам, душо,
  Ни санова више,
И снови ме с тебе
  Мукло оставише.

Топло ли сам, топло
  Молио се богу,
Ал од јако, дико,
  Ни то већ не могу:

Што да му се молим?
  Та дати ми неће,
Да ја чела будем,
  А ти њено цвеће.

И волим те, волим
  У тузи и срећи,
Волим те бескрајно,
  Ал не могу рећи.

Крилата ми душа
  На усне ти паде,
Па на веки ваљда,
  Тамо и остаде!

Па врати ми, сунце,
  Врати што је моје,
Дај ми веру, срце,
  Да и опет поје,

Дај ми душу, мисли
  Надеђу и снове:
Ил дај веренику,
  Да те љубом зове!

Мита Поповић.

*) У трећој свесци „Страже“ изишла је оцена календара „Сокола“, у којој се узгред спомиње и радња г. Мите Поповића као песника, па се цитира из његових песама овај стих: „Певао бих, душо, али немам мисли“ и тумачи се као сопствено песниково признање, да „нема мисли“. Пошто је овај стих ишчупан из целе песме, те се незна у којој је прилици изговорен, па се може и криво тумачити, то ми доносимо овде целу песму, у којој се тај стих налази, да пошт. читаоци видећи целину судити могу, какав је прави смисао овога стиха, и да ли је основан поступак „Стражин“.

Уред.

АНТИКРСТ.

Приповетка из народног живота.

(Свршетак.)

— Ја разумем, зашто се устежеш; — примети Тодор. — Јер ти је још непозната дефиниција љубави. . . Ево шта је љубав? Љубав, у коју ми обоје хоћемо да ступимо, нису до данас умели дефинирати ни највећи људи у њеној целости. А љубав са модерног гледишта данашње науке јесте она електромагнетична сила, која спаја две особе разног пола, и то увек само тако, да се физична својства, као и психично изображење обе особе допуњују и савршују. Да ти то докажем, нужно ће бити, да ти покажем математичну процедуру и формулу, и то —

Сад стаде чивитом шарати по зиду:

— Plus A и minus B, да се по пуларно изразим, немогу заједно хармонирати! а још мање plus A и plus B; исто тако ни minus A и minus B. Потоме је дакле у овом примеру само ова композиција допуштена: plus A и minus A или plus B и minus B. А то значи толико, да су та два предмета слична, и ако нису једнака, те један другог допуњују и спајају . . . Ето то је доказ.

Драга рече, да чује, где прасици циче, па оде да види, ваљда долазе већ из поља. И остави ученог професора самог у вајату . . .

После неколико дана потражи Тодор опет девојку. И рече јој, ако га дифинитивно љуби прегореће, па ће јој можда приликом, ма се и огрешио против својих принципија, а њој за љубав, . . . написаће јој чело главе и соломуново слово.

— Ој-ој повиче Драга, смејући се. — Доцкан, господичићу доцкан, мој Петар дошао из Коморана, па ми га је већ и написао, па сам ноћас спавала ко окупана.

Да богме да му није хтела рећи, да и јуче није могла неко време да дане на уста као и кад би је досад мора мучила; само што то јуче није била мора, него сладак, дугачак пољубац њеног Петра.

Тодор је и сам тако нешто послутио, па никад није више ни долазио код Драге.

III.

Ал од сад је чешће одлазио код попе.

И да видите, то није било попи баш сасвим неправо. Има у њега ћи.

Па казао бих вам нешто. Само немојте да ме одате. То је још тајна. Попа мисли, Тодор је свршио науку своју. Има изгледа, да ће скоро добити и место. А његова Даринка је девојка — —

Већ знате шта сам хтео да кажем. А баш ако и незнате, лако је погодити.

Него што јест — јест. Ваљана девојка!

Ал што да фалим? Тодор то зна најбоље.

Није баш најлепша.

Маните се, молим вас, и лепоте! Која вајда и од тога? Лепота је само за време. А Тодор и ако је млад, зна, да није баш све и добро, што је и лепо. Он се уверио, да му је она врло вредан ђак.

И газда-Раја есапи, да није прилика лоша. А најпосле, мисли, то је тодорова ствар.

Него то све је још тајна.

Јавно је то, да Тодор често одлази у попину кућу, и да је тамо, као што рекох, лепо примљен.

Попа се помирио шњим; не коре га, што није отишао у богословију. „Попови су изгубили свој чин и углед код простоте. И одсад ће бити све теже за попове. Нема бира а мало по мало излазе из обичаја многи благословени приходи свештенически.“ То је сад његово уверење.

Ал ће се и сад често упустити у диспут с Тодором

Него овај опет све је више губио на то вољу. Са сваким другим ће радо престати у диван; а особито с Даринком.

Даринка је постала његовим ђаком

Сваку бубицу, сваку травчицу, тицу лептира — све, штогод је он познавао и знао описивати, све је то морала Даринка чути, ако је могуће и видити. И сама би по кад кад узбрала какву биљчицу, па донела свом учитељу, да јој је опише.

А Тодор је уживао у томе. То је био за њега живот, да га није могао бољег пожелети. Чим се пробуди, већ мисли, о чему ће Даринци да приповеда.

Једаред јој показао, да жаба може да живи неко време без срца. Е то је за Даринку било штогод страшно — више него вавилонска кула! . . . Тодор уватио жабу, распорио је, извадио из ње срце; па жабу метнуо обашка, а срце обашка. Срце дрхће без жабе, жаба дише без срца.

Даринка скаче, тапше рукама, о виче, о цичи, да је морала доћи и мати јој и деда, тодорова баба. Дада није, тако рећи, ни избивала из чопинне куће. А сад се крсти и чуду чуди! па тек не може да примети свом унуку:

— Како би ти то радио? Знаш да не ваља ласте и жабе туђи и мучити. Видиш, како ти матер куне. Тако је . . . (не знам ко) радио, па му мати умре одмах после годину дана. —

Једанпут ће застати Тодор Даринку, где чита неку дебелу књигу, а у њој ъ и ь, ѣ и я, ы и й; па ће је запитати:

Каква је то књига?

„Љубомир у Елисиуму“.

Кад оде својој кући потражи међу својим књигама нешто, шта би дао Даринци да чита. Ту су дела од Бихнера Хекла, Хекслија, Дарвина, Дрепера, Миља, Чернишевског, Ласала, Св. Марковића, А. В. Поповића истраживања по Фрушкој Гори, и још више списа ситних и крупних по облику, а по садржини од саме науке, што засеца у природу и друштво у прошлости и садашњости. Извуче најпосле из фијоке неке рукописе. И од тих узме један и спреми у џеп.

Мисли: „У преводу ће га боље разумети.“

Сутра дан ево га опет Даринци и пружи јој рукопис.

Девојче чита наслов: „Идеализам и материјализам, Написао Луј Бихнер. С немачког превео Тодор Станковић.“

Дакле то је он превео; ал још пре две три године.

— Ето то читајте. Није велико, а лако је и разумети. Бихнера је уопште лако сватити, он врло популарно пише. Кад прочитате, кашћете ми.

Кад он отишао, узела Даринка, па чита. Прочитала прву страну. Ал, чини ми се, не допада јој се — није ко „Љубомир у Елисиуму.“ Тамо има и да се сит насмејеш и сит наплачеш. А ово? не иде јој некако у главу. Па кад прочитала прве две стране у рукопису, стала, па мисли, где је оно прекинула „Љубомира“? Шта ли ће бити са Драгињом? Дал ће је избавити из влајковог двора? Понда опет прелети очима преко неколико писаних реди, што леже пред њом на столу.

Кад дошао опет Тодор, пита је:

— Но, јесте прочитали?

— Јесам. — Одговори Даринка, па као мисли: „фала богу, сад ћу се опростити.“

Ал Тодор иде даље.

— Па шта сте читали?

Не нађе се у већој запари ни ђак, кад му пофесор да у руке овидове „метаморфозе“ или платоновог „Критона,“ да прочита неколико реди из среде ил с краја, па га запита, шта је читао; ни биљарџија, кад дође из читаонице, па га слете, да им приповеда, шта има новог у новинама? Ни они се, рекох, не нађу у већој неприлици, него што сад Даринка.

Једва се прибра, да промуца:

— Лепо је. Ал мени се баш тако не допада.

Тодор би се гротом насмејао, да се није паљутио.

— Ви ваљда нисте то разумели?

— Та. . . . .

Тодор се замисли. Као вели у себи:

— „Треба најпре разговарати шњом о таким стварима, па је упутити, да добије појма. Unsere Wissenschaft muss practischer und unsere Praxis muss wissen-

*

schaftlicher werden. . . *) Не може се све из књига научити. Па да нашто би била ту жива реч?“ . . .

Тако се једном поведе реч о библији. Ту је био попа, газда-Раја, дада и Тодор.

Било је то о св. Стевану. Газда-Раја свечар а попа дошао, да му свети водицу.

— Па зар ви мислите, да је све истина, што пише у библији? — Запитаће наједаред Тодор.

Сви занемише, па се убезекнуше.

Ко би у то још посумњао? Та што каже свето писмо, то је. . . не сме, нити може и бити друкче, него „когод што стоји у светом писму“. . . „то је свето.“

Ето Тодор сумња. . . не, уверен је, да није све онако . . . он, који је поскурицама, тако рећи, одрањен, (јер дада је од вајкада месила поскурице за цркву), . . . он, кога су још у пеленама тешили и плашили „богом“, пита попу, који је оседио, „служећи богу на олтару свете православне, богоспасајеме цркве, . . . пита своју даду, која га је крстом и оченашом и успављивала и будила, . . . и свог бабу, који, и ако није можда знао све заповести божије и црквене, ал увек је празновао своје свето крсно име, као што ваља и приличи сваком православном, благочестивом християнину!

— У то нико не сумња, токмо безумен. — Одговори попа.

— Наука обара библијске гатке као измишљотину. — Рећи ће на то опет Тодор.

— Мој синко, — поче попа, — лепо је, да знаш, и треба да знаш, што си учио, јер си се на тај лебац одао. Ми тако што нисмо ни учили, ни знали, па, фала богу, добро нам, до његове воље! А какве су то опет сада науке? . . . Него ти си, синко, још зелењак, па док будеш зрео, увериђеш се, да је све то лаж. Беспослени људи измишљају и бубају којешта а ви младе, усијане главе, штогод чујете примите за готов новац, штогод видите, да се сија мислите, злато је. Ал кад ступиш на наше гране, па те бриге опхрвају, по сто пути ћеш се молити богу; обраћаћеш се источнику једине нам утехе у беди и невољи, да ти пошље свог анђела утешитеља и избавитеља. И тешко теби, ако ти то не успомогне!

Тодор већ плану, па се затрча речма:

— Та да! Ко не зна, да растумачи себи и најпростије појаве у природи, ко не зна моћ необоривих њених сила и непромењиве јој законе, (јер и „у природи влада закон“, бољи и уређенији, него што су икад људи у икојој држави написали,). . . ко све то не зна, том је крива судбина, ако га штогод са непознавања тих закона задеси, . . . тај верује у вештице, ђаволе и не знам, како глупост још назива неке уображене зле духове, па се маша као утопљеник сламке, неког бића. . . . .

— Ћути! — Дрекну стари попа на њега. — Ћути, несретни сине! Ти ниси ученик, већ. . . већ антикрст!

Још хтеде да му чита, да му каже: „Та, ти си, несретниче, у твојим школама учио и науку християнску, црковно пјеније; па су те професори терали, да сваке недеље, свеца и празника идеш у цркву. И толике си христољубиве ктиторе твоје гимназије отпратио по християнској дужности до гробља, певајући песме православне! Зар се ниси могао поред других наука научити, да верујеш и у св. писмо?“

Хтеде, рекох, попа и то да му каже. Ал стара дада се пренерази, кад чу, да јој назва унука антикрстом; па ђипи с клупе, те јурну на поље из собе.

И побеже у комшилук. Као без душе улети у собу.

Комшиница сама седи код топле фуруне, па доји дете. Газда отишао у село да по свечарима пијуцне који полића ракије и продивани којy паметну.

— Које добро, дадо? — Запита домаћица газда-рајину матер. Чини јој се да је у невреме дошла, кад јој кућа слави своје крсно.

— Не питај, ћерко! . . . Антикрст — Одговори баба, а једва одише.

*) Рекао v. Savigny.

*) Дрепер.

— Какав те антикрст снашао!

— Рајин деран!... Антикрст!

— Прекрсти се.

— Све нешто има он посла с гујама и жабетинама. Оне дави, па им купи отров; ове пара, па учи из њих манђије .. Ајак, није се то мени свидило таки с почетка!... Ког ће му врага оне књижурине све с неким аветињама и којекаквим утворама?

Газдарица се стала крстити. Остави дете у коританце, па пређе ближе баби.

— Ја, слатка ћерко, — опет ће баба, антикрст је Моје дете; ал јесте, наворе ми. Та није бадавакана ватао змијурине и жабетине, бог их не видио... жалосна сам ти!

— Жалосници мени јеси л', дадо, ти код себекана? — Повика млȃда.

У тим дође и газда; мало је накресан.

— Каква је то ларма у мојој кући?

Кажу му, шта је.

— Ајди (ајд иди) збогом! Какав антикрст? — Вели он. — Та у све нас се увукло канда по два антикрста. Куд ће нам горе, кад нас заборавила и божија милост и судска правда?

— Помакни се, човече! Како то говориш? — Приватиће на то његова млада. — Зар не видиш, бог те видио, толика безакоња по свету? Па зар ниси чуо, да се мати божија појавила у оном бунару? И зар си заборавио, шта је ономлане рекао бољевачки пророк? „За коју годину родиће се антикрст. Касти: родио се, ал ће се тек појавити. Па тешко онда свету! Глад, помор, куга! Све ће се онда тумбе окренути, и наступиће страшни суд. Бог ће да се свети.“

— Та знам ја њега, — узе опет дада, — од његове мале малоће. Није то било дете као што су деца. Одмах сам помислила: „Ово није дете као друго дете.“

Боме и њему се нешто следи око срца. Као мени:

— „Е то је већ друго штогод. А и стари попа каже... Ваистину, чудан посао! Ето ти сад опет белаја! Код свију зала, морао се и антикрст појавити. Код толиких невоља: суше и породице, даћа и недаћа... и та напаст! Ала, боже, боже, ... ил си заборавио на сиротињу, ил не знаш, шта је то, патити се!“

У том зазвони с цркве први пут на службу. И сви се прекрстише...

Није дуго потрајало, па је скоро цело село знало, да се појавио антикрст, и да тај антикрст није нико други већ баш главом газда-рајин Тодор. Неко врти главом, неко ћути, а неко боме и стрепи, мислиш, камен му се навалио на срце.

Омладина збија шалу.

Један вели:

— Маните се комендије. Какав антикрст?

Други:

— Ал ако је, ћоће знати, у чије је село дошао.

Трећи додаје:

— Бога ми, повући ћемо се клипка.

А четврти приповеда:

— А ја њега видим пре неки дан, поред баре шврља. Питам га: „Шта ти ту, Тодоре, радиш?“ Каже: „Ватам жабе.“ „Ајд окај се,“ рекох, „ћорава посла.“ А он ме погледа, па се насмеја... Ал да сте га видили само, ... мислиш, прогутаће ме.

Драга се опет сад тек одаје, да је и код ње долазио и све којешта говорио, па је гледао, као да ће је устрелити.

Пети се тек сад домишља, зашто га Тодор већ неколико пута питао, како се зове ова или она травка? Шта се њом лечи? И т. д.

Тодор се завукао у своју собу, он и не зна шта се све овамо збива. Тек зна, да га је попа крстио Антикрстом.

Знате л', шта је то антикрст?

Најгрђи богоклеветник. Највеће страшило правоверних хришћана. У сваком веку се рађао по један или више антикрста; а глупост их је тим именом крштавала... Славни астроном, Галилео Галилеи, који је, — као и Коперник, учио, да се земља окреће око саме себи, па уједно и око сунца, (а не, као што се пре њега мислило и веровало, да се сунце окреће око наше земље,) — морао је

свечаном заклетвом опорећи ту своју истиниту науку пред калуђерском инквизицијом, прогласити је за лаж, и сам признати, да је антикрст... Јан Хус, проповедник праве христове науке, коју су лакоми попови и калуђери у средњем веку изопачили и до подсмеја понизили, изгоре жив на гломачи као антикрст; па и пепео му просуше у мутну Влтаву, да му се ни трага не зна... И колико ли их је поспаљивало римске папе, римска црква и попови свију вероисповести!

— „И ја зар најгрђе страшило по народ, ког сам хтео, да учим истини!“ — Мисли Тодор у својој соби, кад унутра уђе његов отац, газда-Раја.

— Синко, зар ја зато потроши на тебе толике хиљаде? Мислио сам, да будеш паметнији од мене паора човека, да не капљеш крвав зној за кору леба и да не презаш од сваке шуше, која обуче на себе капут и задене перо за уво, па мисли, да је бога уватио за пету, а ми простота да смо његове овце за мужу и стрижу. Међер сад видим, да је залуд моја мука и радовање! Ја знам, шта ти хоћеш, и сви, који су таки као и ти? Ал шта вама смета, што ми прости људи дамо једаред дваред у години дана на цркву свећу ил за крајцару две тамјана? ... Како смо ударили, престаће и то. Ал дабогда, да нам буде боље! Па кад бих знао, да би било да не би плаћали толике намете, да наша крваво одрањена деца не би морала гинути коједи по бојиштима ко стока по касапницама ни криви ни дужни... прости, боже, што морам, да грешим, ... ја бих данас одмах, нек ми је св. Стеван, моје свето, сведок, ја бих још данас престао празновати своје крсно....

Тодор узе шешир, па изађе на поље.

Куда ће?

Оде у попину кућу.

Даринка изађе пред њега.

Изненади се, кад га виде. Механично протре очи руком. А очи јој беху црвене, зар исплакане.

Неко време ћутаху обоје.

— Шта сте урадили? — Запита она после неке почивке, у којој се видило, да су обоје у неприлици.

— Нисам ништа! — Одговори Тодор бајаги и невешт свему, што је било.

— Направили сте само буну. Мој отац дошао кући и подигао читаву ларму на вас. Пита ме, о чему смо разговарали, кад сте долазили овамо? Каже, да је мислио, да сте ви друкчији младић, и да се радовао — —

Даринка ућута и обори очи.

— Сад више не ћете смети овамо долазити... Ах!... Идите, идите, молим вас, док вас није ко видио; а зацело вас је већ и видио... Идите, идите, кад вас молим.

Тодору некако необично око срца. Хоће да јој уватн поглед, ал она крије своје очи, зар да притаји израз, каквог је он више пута могао у њима видити... видио би га, кад не би био и сувише занесен својом страшћу, да сваког само поучава.

Куда ћу? — Проговори, а глас му је био мекши, него као кад је досад држао своја учитељска предавања.

Даринка га погледа.

— У цркву.

— Тамо?

— Да.

Тодор се загледа у њу, па преда се.

— Идите у цркву, кад вас молим. И знате, шта још? Морате појати тамо.

— Појати? Ја!

— Да, ви.

— Морам?

Даринка се збуни.

— Не морате, ... ал ја... вас молим...

— Добро. Идем.

— У цркву? — Повика она радосно.

— У цркву.

— И појаћете.

— Хоћу....

*

Данас је Тодор негде у вароши.

„E pour si muove!“ (И опет се окреће!) Узвикнуо је, кажу, старац Галилео Галилеји, пошто је насиљу тада свемоћног језуитизма морао да опорече своју

науку о кретању сунчаног система, полазећи из калуђерске суднице да тавнује.

„И опет је тако!“ Мисли Тодор у себи и тврдо верује у своју науку, па јој и пером и речју крчи пута у мрак и глупост

Право и има. Богату жетву науке не треба расипати по светини сићушним мрвицама, да је ова исмевањем и неразумевањем баца и гази у калу свог огромног незнања. Постепено и својим правилним током развија се детенце до дива умног, било телесног. Постепено ће и наука продирати у масу. И народ не ће ни осетити, како је то дошло, кад узбуде могао погледати у свет више себе, испод и око себе друкчијим очима. То не ће, нити може бити наједаред Вековима се боре велики подузеци, док не увате чврста темеља, па вечност се ни за један тренутак не окрњи.

Тодор, учивши друге, и сам је млого штошта научио; а особито му је од асне то, што се уверио, да многе његове теорије одавно већ у народу имају свог практичног темеља.

И његова верна и добра женица, Даринка, не тражи од њега, да јој дефинира, шта је то љубав, јер јој он увек ревносно доказује — не математичним процедурама ни формулама, него лепом праксом, као и она њему да се обоје дефинитивно љубе.

1879. М.

САН.

Ноћас сам ти мила селе
Диван санак снио:
Да сам тебе к’о анђела
С крили видио.

Гледо сам те како лебдиш
Са крилима на ме,
Па из бајни твоји недра
Бацаш венце саме.

Ал од свију тих венаца
Најлепши је био;
Изоплетен рузмарином
Што ми беше мио.

Ја га узе, па га стиште
На одморне груди,
А то цвеће од милоте
Сузе ми пробуди. —

Тад си мене у сну душо
Овако заклела:
Да до гроба венац чувам
Јер ти си га плела.

У том дође и зорица
Па ми те отеше.....
Ја потрчим, да т’ загрлим
..... али санак беше. —

Н Сад.. Љ. Ј—ић

ИСПОВЕСТ ЈЕДНОГ СУЖНИКА.

(Свршетак.)

— Ја га почех слатким именима викати, сузе моје падаху на његово бледо лице, молим га да само једну речцу проговори — али све беше заман — он беше мртав а — ја, ох Боже, ја бејах братоубица.

— У оном беснилу кад чеках младог спахију, бејах заборавио да он на коњу беше, и држах га за ону црну сенку — и ја бејах братоубица. —

— Мени се чинило, да се по целој шуми орили гласови. — „А гле, та овај је свог рођеног брата убио, ухватите братоубицу“ —

— Ја стадох нагло трчати — а ти ме гласови једнако пратише — колико дуго трчах, то незнам, кад се наједаред предамном засветлише горећи фењери који по улицама вароши В. горише. —

— Ја бејах сасвим изнемогао и падох

на земљу, наслонивши усијано чело, на хладан праг; који беше пред једном великом кућом. Колико сам тако лежао незнам, тргнем се, осетивши да ме неко дрма. Ја подигох уплашено главу, предамном стајаше један пандур, и питаше ме сурово шта ту радим, и да се торњам кући.

— Он је за цело држао да сам пијан — ха, ха, ха! — а није знао да сам свог рођенога брата убио!

— „Натраг“ дрекнух ја громовитим гласом, кад ме он хтеде горе подићи „натраг човече, та ја сам братоубица!“ и покривши лице рукама, стадох горко плакати.

— Ох тешко грешнику, тешко јадном покајнику!

На ту моју вику скупи се љубопитан свет и ја чух како неко пандуру световаше да још више другова сазову и да ме свежу „та зар невидите да је тај човек луд.“

— Ох изреци још једном те речи тај је човек луд“! ох јели да сам луд та ја сам с ума сишао, та де ће човек здравим разумом свог брата, свог јединог брата убити!

— Ох камо среће да сам полудио, те неби тако тешко своје грехе кајао.

— Али ја не бејах луд, кад ме хтедоше свезати, ја се отргох и рекох им мирно, сасвим мирно. „Људи ја нисам луд, али сам убио мог рођеног брата, нећу се отимати, водите ме судији.

Пандури се најпре згледаше, напослетку пређоше двојица и узевши ме у среду, одведоше ме судији.

— Кад сам судији све исповедио, беше ми лакше и када ме одведоше у тамницу, готово се радовах и беше ми лакше међ она четир зида, у оној тами.

— Прву ноћ што проведох у тамници, беше по мене грозна. Кад промислих шта сам учинио, кад помислих, да сам моју снајку с њене двоје сирочади у велику несрећу бацио, убивши њихова храниоца, а мога брата — кад помислих да је томе узрок неверна драга, моја неверна вереница! Ха то беше грозно!

— Једва једном ослободи ме из тих грозних мисли мој тамничар, који дође да ме из тамнице ослободи и да ме у судницу одведе.

— Ја уђох у дворану судску клецајућим ногама, која беше дупком пуна — та свет је дошао да види човека, који је свога брата убио!

— Дубока тишина владаше, кад сам у дворану ступио, сви гледаху на мене, ја спустих главу доле, и седох на опредељено место.

— Звоно зазвони и истрага отпоче.

— Сведоци беху позвати.

— Ја погледах на врата, и унутра ступи моја снајка, на лицу јој беше туга, а црно одело дизаше још више њену бледоћу — ја задрхтах, и несмедох јој у очи погледати. Она започе свој исказ тужним гласом.

—„ Беше око пола ноћи, кад ал неко закуца на наша врата од спаваће собе. Мој муж - и ту јој глас још већма задркта — запита: Ко је? „Ја сам, одговори један глас, и ми познадосмо глас нашега слуге, који је у дворишту спавао. Муж мој запита шта хоће? Он рече да је видео господина Милана као бесомучна у шуму отрчати са запетим пиштољем у руци, и да је ужасно изгледао, непмавши ни шешира на глави. Мој муж скочи из кревета и обукавши се брзо, рече да нешто зло слути, и оде да брата тражи. Ја остадох сама код куће, и мене неки чудни страх обузме; обучем се и изађем у двориште, презајући на сваки шушањ. По сата је могло проћи а ја зачујем коњски бат, срце ми стаде јаче лупати, кад ал на коњу дојезди млади спахија и рече ми, да мој муж у шуми убијен лежи“ — снаја немогаше даље говорити, сузе јој на очи грунуше — а ја, ја стајах као окамењен.

Судија позове младог спахију и Мару унутра, и он уђе водећи мојy неверну версницу Мару под руку. — Ха, та она беше још онако исто лепа, имађаше још оно анђеоско лице — и ја тешко уздахнем.

— Млади спахија причаше, да се око поноћи у варош враћао, кад ал коњ му наједанпута застаде, и нехтеде даље

њи „Ја га шибах, али заман, напослетку љутито скочим с коња доле, да видим шта је узрок, пошав неколико корака гурнем ногом нешто тешко; ја брзо запалим жигицу, и познам мртво тело нашег шумара — скочивши на коња, вратим се натраг и послах слуге по сеоскога судца, а ја одох да јавим шумарци за смрт њенога мужа.“

— Сад дођоше на ред остали сведоци и буду испитани. Сада поче мој бранилац да говори.

— Ја нисам слушао шта је говорио, ни како ме је бранио — мој поглед беше на Мару управљен, која је до младог спахије седела, и пажљиво беседу браниоца пратила — ја заборавих мој бол за братом, заборавих да сам убица — љубомора се поново у моме срцу пробуди, крв ми у главу појури — ђаволска мисао дође ми у главу, мени се учини да чух братов глас, који ми шапташе: „Због ње си ме живота лишио, она те је убицом начинила, изневерила те, да љубовца другоме постане — освети мене, освети себе,“ — ја истргох једном од мојих чувара бајонет из корица, једним скоком бејах пред Маром — и забодем јој бајонет до пола у беле груди — крв јој појури, мени се пред очима смрче — и ја падох у несвест.

— Ох тешко грешнику, тешко јадном покајнику!

— Кад се из несвестице пробудих, нађох се у мојој мрачној тамници — тедох руку на чело подигнути, али нешто зазвечи — ох та ја бејах окован.

— Наслонивши чело на ладан зид, стадох премишљати, зашто сам окован?

— Сећал се да кад сам у судницу дошао, не бејах окован, сетих се исказа моје сироте снајке, сетих се спахије и Маре — ах Мара — та ја сам је убио. —

— Сад се свега сећах — сетих се да сам крв Марину пролио — да сам поново убицом постао — да сам два живота угасио — па зато ти окови.

— Та убио сам мужа младој љуби, убио оца двоје сирочади, убио рођеног брата — бејах братоубица!

— Убио сам јединицу стара оца, убио своју веренипу — две жртве — та зато ти окови.

— Кад ми тамничар уду храну донесе, запитах га, шта би са Маром.

— „Несретни човече, твој ударац беше добро погођен, она је мртва!“

— Ја покрих лице рукама и плакао сам горко.

— — — ✦

— Осудише ме на вечиту робију — Ја сам клечећи молио судије, да ме на смрт осуде, али заман, рекоше да више та казна не постоји.

— Они се нехтедоше на мене смиловати, да ме тог јадног живота опросте.

— Али зашто неуздедох себи живот? Ја несмедох то учинити, јер ми се чињаше, да Бог хтеде да ме тако грозно казни — да освети две невине жртве — давши ми да дуго живим, да мученик будем.

Тридесет година проводим овај мученички живот, тридесет година грехе кајем — коса ми је сва побелила, тело ми је изнемогло, старац сам — и после дугог мучења, једном се Бог смилова да ми живот одузме, јер ево сам тешко болан, смилова се Бог, да ми грехе опрости.

— Ох тешко грешнику, тешко јадном покајнику.

Н. Саду. 1879. Иванка.

КАКВА НАС БУДУЋНОСТ ЧЕКА.

БИОЛОШКА ШТУДИЈА.

Млоги у неразборитом поносу радије држе, да смо ми некада по облику божијем створени и овако се сад изопачили, нежели што ће да одобре, да смо се из животињског стања до овог степена развитка оплеменили. Стоји ли то, да смо се мало по мало као и све живо

једно из другог развили, то нам се онда намеће питање, да ли ће се тај **биолошки ред развитка** свршити или не; понос који се у нами рађа када на нашу културу погледимо, могао бих нас у први мах и неотице да заведе, те да се изразимо: она звезда, која је поприште човечанске историје, свршила је своју цел; али такав назор нема научне вредности. Сви људи у почетку били су једна хомогена раса, данас пак видимо пет такових (кавказка, монголска, етиопска, малајска и американска) то нам је доказ, да је човек некад имао ту способност да се **промењује** (**variren**) али и то се зна, да су поменуте расе већ од више хиљада година стационерне, т. ј. застале да се промењују. По најстаријим египатским сликама наилазимо да је израз лица тадањег црнца исти онакав као и данас једнога.

Пита се сада зашто се првобитна моћ варијације код људих изгубила?

Спољни упливи — (клима, рана, нови непријатељ и т. д.) су узрок да варијација наступи т. ј. да потомци одступе нешто од својих предака у правцу развитка, (промену се.) Животиње и биље у периоди carbon-ској (пер. угљена) сасма су другојачије него што су данашње. Оне одговараху тадањим околностима земне површине — њима беху прилагођене. Али како су се спољне околности од онда промениле, то видимо и на земљи сасма друге животиње па и биље. Помоћу астрономије и геологије, кадри смо да докажемо, да се спољне чињенице једнако промењују, што ми то неможемо да приметимо сами, узрок је, да ми само прекратке просторе у времену на око узимамо.

Па ипак у пркос спољњој промењљивој природи осташе људске расе стационарне, док су се биље па и животиње усљед тога промењивале и **природном избору за расплод** (Natürliche Zuchtwahl) подлегали. (Код овог избора само оне животиње остају и надаље да живе и да се плоде; које су кадре да претрпе спољне непогоде што на њи наиђу; доцније ћемо видити код тако званог **вештачког избора** (Künstliche Zuchtwahl) **за приплод** остају оне животиње respective она својства у њих и надаље, која су човеку у вољи; као кад на прилику хоће економ извесну расу — својства те расе — да ухвати. било код биља или ти животиња.) Овде дакле видимо један узрок и разна дејства.

Узрок дакле да са човеком не бива тако као што бива са осталим животињама, кад се спољне околности мењају, тај је, да се код њега, по времену појавила сасма нова чињеница, која ове прве паралелише.

Дарвин, Валас и други нашли су да је та снажна чињеница **мозак** у човека. Постепеним развитком мозга, корачала је и култура која је ону зависност човека од спољне природе све више и више смањивала. У природном стању мора човек да се прилагођава спољњим упливима околне природе, у културном пак удешава и преображава оне. У првом стању подлежи човек као и цело царство животиња природном избору за расплод, у култури пак не само да паралелише спољне незгоде својим проналасцима од разне руке, него мање више удешава спољни свет по своме ћефу.

Уплив културе на своју моћ развитка, може човек себи тако разтумачити, ако погледи на оно, шта сам са расама своје домаће живине чини, док их од убитачних чињеница брани, на које у слободном стању наилазе и подлежу. У природном стању или би се извесна животињска раса **прогресивно прилагођавала**, тим што би њихове телесне промене са променама природе у корак ишле или би у прилагођивању застали, када би постигли равновес између своје организације и спољне природе; и догод се ова последња неби променула, остала би раса на степену коме се већ прилагодила, и то би ко **конзервативно прилагођење** било. Али ако неку врсту одомаћимо ту прогресивно прилагођевање престаје и то у толико већма у колико је више од спољних незгода уклањамо. Ми на овај начин остављамо нашу живину иза **борбе за опстанак** а тиме неподлеже прир. избору. Међутим и конзервативно прилагођ. не остаје како је, јер моћ варирања код домаће животиње траје и надаље, али како сада с поља убитачних чињеница нема, то престаје и **природни избор** (Naturauslese,) те све особености појединих индивидуа и на даље остају, од којих се у слободном стању, тек најпоспешније одрже.

Кокоши, које су наши стари морали притворене држати, данас се одомаћиле са свим, али су им усљед тога крила окрачала, мускули за лет се редуцирали; и они ће летење сасвим изгубити тим што не леже (нелетењем, Lamark). То исто ваља и за патке и за гуске. Код питоме патке доказано је шта више, да јој је и један инстинкт повремену нестао. Дивља патка живи моногамично, питома пак полигамично. Ово неможемо рећи да је патка од воље учинила, човек је хотео исту профит, а што мање патака да рани. Тако исто мозак питомог зеца, знатно је на величини изгубио, када се са оним у дивљега зеца сравни, а то зато, што као домаћа животиња није имао да преза од опасности и о овој размишља, за рану да се брине, те је у тим ненапрезању и закржљавио. Сасвим ће обратно испасти онда, ако човек узхте да извесне племенитости у животиња и биља усаврши и одрани. Као што сад иду да лет (мускуле) у голубова писмоноша усавршe, и као што је познато с веома добрим успехом и у Њемачкој па и Француској чине с њима пробе. Даље да се што већа ружа произведе. Како је свака животиња када је довољно заклањамо од убитачних чињеница, кадра да даље живи и да се плоди, то отуд и сљеди у наших домаћих животиња велика разноликост у форми. Код животиња у слободном (дивљем) стању, није то случај, оне су једно другој јако налик и у погледу на величину и боју која их штити. Што се тиче боја да штити, ваља овако разумети. Гусенице што на лишћу живе зелене су боје, змије обично су боје као и земља на којој живе — а то зато да их штити од непријатеља. Јер ће их ови теже смотрити. Променул они своје место пребивања, докле и од тамошњих се непријатеља уклоне,онда као непотребну и ону боју по времену изгубе.— Појавом човека ударилe су натраг неке животиње у погледу организације. (Ритлмаер нашао је да су твор, лисица, куна у доба грађевина на стубов, (Pfahlbauten) у Швајцарској, више развијену чељуст имале, него ли њихови данашњи потомци, зато што дапас нису више изложени већим грабљивцима, (човек је од чести ове потаманио) но су на кућевну живину упућени, која јих не стаје толико зноја. У култури толико је човек своје непријатеље надкрилио, да — изузев неке поједине земље — слободно рећи можемо, да се он не налази с њима у борби за опстанак. Он не само што се брани од зверова оружијем у руци, него и против глади , тим што обделава земљу, а од убитачне климе што се према њој одева. Дочим се први човек издиферентисао у расе, доцнији се одтргао природног избора, и у форми и структури стационаран постао. Па као што код домаће живине влада велика индивидуална разноликост, што је случај и код народа у култури, и то тим већа, што су ови цивилизованији, тако да нећемо у целој држави ни два лица сасвим једнака наћи, и овде је онај случај, довољна заштита против спољних убитач. околности, тако да сваки индивидуум са својим особеностима преживи и до расплода дође. Код дивљих народа неудаљују се поједини индивидуи од оног „у средњу руку узетог.“ (Durchschnittscapacität) код цивилизованих врло јако, тако да чисто морамо — хоћеш — нећеш макар и иронично уз хиндостанског песника Тирувалувера пристати, који једном приликом рече: „прост народ изгледа ко људи; и ја још никад невидех, што би човеку сличније било.“

И ако се човек ослободио борбе за опстанак, то ипак неможе кржљавост његових душевних способности наступити, зато што култура ствара уму то шира и шира поља за радиност и на место прве наступила је друштвена борба за опстанак још у већој мери.

Дакле да још једаред кажемо: човек гледе свог животињског строја остаде стационеран, међутим мозак његов задржао је способност да се и даље промењује. И тако културан човек са својим душевним способностима у стању је да са променама околне природе равновес држи, а без да се и у самој организацији мења. Животиње па и први људи реагирали су на околне утицаје тиме, што су се модифицирали према њима у телу, културан човек својим изналасцима. Узмимо да сада глацијелно доба (Eiszeit) на Европу наиђе, биље па и животиње морале би се мање више у својој организацији променити, ми не. Неке животиње (природ. одгајањем) би добиле много гушћу и дебљу длаку, а човек би сам себи топлије хаљине и обиталишта

правио. Одмах како смо почели у друштву да живимо почео је и природни одгој за нас да пада.

Из свега тога види се да је диферентисање људства у расе у далекој епоси прошлости морало се развити, дакле пре, нешто се човек на онај степен друштвености попео, са кога би био у стању, отрћи се из борбе са природом.

Зато, што сада не варирамо морамо се оставити наде, да ћемо икад вишем каквом створу дед порекла бити. Природа је сама себе до дувара дотерала, тиме, што је човека створила. Људи су биолошки узето, непроменљиви само обим наше главе може још приметних промена достати.

У течају времена мораће напослетку и то време доћи, када ће човек целом површином земље господарити, када ће природ. непријатеља из животињског царства нестати сасвим и у његовој околици само питомо биље и животиње бити. Тада ће још само у дубинама морским борба за опстанак са старом енергијом да траје, јер ће сва остала органска природа од борбе за опстанак да се отргне. По томе се нама чини, да неће никад каква год виша врста, него што смо ми, на земљи постати. Човек дакле репрезентира последњи изданак биолошке гране.

Међутим, господо, као оно, кад хоћемо да какав јендек прескочимо, а ми неколико корака натраг узмакнемо (премда смо у оном случају најближи кад код њега стојимо) да би тако маха задобили — тако исто и код природе се опажа, да она није при стварању из најсавршенијег у онај пар, даље и даље терала, но је увек на мало нижу врсту сврнула, и тако ову створила, које се врх над највишом пређашњом врсти, међутим почетак испод ове налази. Зато би се могло запитати, да неће природа сврнути на коју нижу врсту од човека и нешто одатле створити, што би савршеније од овог било.

Буде ли човек својим енергичним поступањем биље и животиње на домаће и питоме редуцирао, те тиме им моћ даље прогресивне промењивости одузео — онда цела ствар тако изгледа, да природа неће никакву странпутицу наћи, којом би нешто више створила но што је човек.

По ди Прелу Ђ. Т. Д.

ЛИСТАК

О СВ. САВИ 1879.

Говор Стевана В. Поповића у свечаној седници књижевног оделења „Матице Српске.“

(Наставак).

Нема ни пуна десетина година како је подмладак наш, који се учи књизи и науци, почео поклањати озбиљнију и већу пажњу новој струји, којом струји образованост у народа на које смо ми по положају своме упућени да им будемо ученици. Реалистички правац у науци стицао је у нас полако, тек из тија својих следбеника — и тек што видесмо, да у школи и у књижевности нашој поче да ниче један по један ученик и учитељ тога правца, зла коб нека зарећа их, те нам поче косити једнога за другим. У редовима наших млађих научника припадао је правцу томе и летос умрли, млади друг наш Стеван Недељковић, учитељ природних наука велике гимназије новосадске, члан књижевног оделења „Матице Српске“, дописник царског геолошког друштва у Бечу.

Стеван Недељковић рођен је 14. маја 1851. а умръо је 1. јула 1878. овде у Н. Саду. Многи од нас, који смо данас овде на овоме састанку, живи смо сведоци, како је с отличним успехом свршио науке на овдашњој гимназији, како је после изаслан као питомац народнога фонда, марљиво изучавао природне науке у Липиској. Да је још као ђак обрицао леп успех у својој струци, види се и по томе, што га је многи немачки научењак на гласу одликовао својим пријатељством. Још као ђак почео је проучавати природно богатство које крије у себи оближња нам Фрушка гора, испитивајући нарочито геолошке одношаје њезине. Испитивање то продужио је он после и год. 1873, када је дошао за учитеља на овдашњу гимназију. Од младости своје вредан и усталац, улагао је сву снагу своју у позив

свој учитељски и научнички — ма да је вршењем позива тога водио очито борбу са својим слабим телом, у којој је борби на жалост брзо подлегао. Гимназија наша сачуваће му спомен вредна и способна учитеља, а научни књижевни послови, његови изнешени на јавност у „Летопису“ друштва нашега, у листу „Јавору“ у „Извештајима бечког геолошког друштва“ биће трајни сведоци његове научне збиље, којом је прианьао да користи науци и просвети свога народа. Једно и друго вије се над гробом његовим као неувели спомен — једног младог али радљивог живота, који је свенуо служећи општој користи.

Док се тако срце наше с тугом одваја од гроба овога, у који је положено толико лепога нада, зауставља се оно с другим чувством пијетета над гробом у који је спуштено тело Илије Коларца, великога мецената српске књижевности, славнога добротвора народне просвете.

Од како је, од Доситија па амо до наших времена, пренула књижевност наша новоме животу, лепа је то појава, да се међу људима, који су посветили рад живота свога неговању својих личних и породичних материјалних интереса, да се нарочито међу српским имућним трговцима налазило вазда великих пријатеља развитка српске књижевности. Превръните листове књига наших старијих писаца, па ћете често наићи на књиге, које су писци ти приказивали и посвећивали овоме или ономе „великокупцу“ српскоме, одајући му топлу хвалу на родољубивој потпори његовој, којом је једино књига та у корист рода могла да угледа света. У оно доба, кад у нас још није било уређене књижарске радње, као што је има данас бар у покушајима, доприносили су осим мецената, тако звани „љубитељи чтенија“ родољубиви „совокупитељи“ пренумераната — да се књиге шире по народу, да се читају, те су тако они ударили први темељ на ком се могла у нас створити данашња наша читалачка публика.

Културни историк наш не сме равнодушно проћи мимо ову лепу појаву у књижевности нашој, него ваља да ода признање своје овим првим трудбеницима, као пијонирима, који су прокрчили пута, да књига наша нашла намењена народу промиче у народ.

У тој колтурној повесници нашој, а на листовима које диче имена толиких родољубивих српских трговаца, биће златним словима забележено и име дарежљивог мецената српске књиге, родољубивог трговца Илије Коларца, — који је за седамнаест последњих година потпомагао српску књижевност са 100 дуката годишње, који је након смрти своје оставио 10 хиљада дуката на даљу помоћ те књижевности, а 50 хиљада дуката, да се отуд подигне универзитет српски.

Ми смо, господо моја, мален народ, на ограшју смо историјских догађаја, који нису удесни по развитак и напредак малих народа; али кад у малих народа као што смо ми, могу да поникну људи тако велике душе као што је био Илија Коларац — онда ваљда још није изгубљен сав над, да ће мо се и ми одржати и развијати у тој струји светско историјских догађаја.

Коларац се родио год 1800 у селу Коларима, округу смедеревском, у Србији. Отац му Милосав, по коме се Илија презивље Милосављевић, био је један од највиђенијих људи у Коларима. Милосав је за Карађорђево доба војевао за слободу своје отаџбине, приjуришу на Београд год. 1806 погоди га тане баш у чело али га не убије, него му издуби чеону кост тако, да му је целог живота остала та частна белега, као леп спомен његовога дичнога јунаштва.

Илија је био најстарији син у оца који је имао што но кажу „двије шћери и четири сина“. Пошто је Илија изучио за оно доба велику науку, псалтир и часловац, дође око 1814 у Београд и ступи у трговину. Стекав као трговачки помоћник знања и искуства уортачи се ту са Ђуром Главинићем трговцем београдским; у радњи његовој потпомагао га је и зет му његов Ђорђе Јовановић житарски трговац, који је 1813 прешао из Србије у Панчево и тамо лепо имање стекао. Око 1827 год. ожени се Илија са Синђелијом ћери Милутина Радовановића, оновременог првог трговца београдскога. „Ова женидба — вели један животописац Илије Коларца — имала је благотворан уплив на његов будући живот и напредак у радњи. Имајући добру потпору у своме старцу, Илија отвори засебну трговину, коју није мењао ни напуштао све до

свога преласка у Панчево. Људи који памте Илију из тога времена описују га као угледна, паметна, вредна и необично слободоумна човека“.

Историја забележила је факта да се оновремена влада у Србији у постизању својих цели, није увек служила законитим средствима. Животописац Коларчев, од кога сам ја узајмио ове податке, наводи да је Коларац год. 1836 поводом неких самовласних чина те владе уклонио се из Србије те прешао у Панчево. Радећи ту за двадесет и више година дана житарску радњу, стекао је Коларац своје знатно имање, а у послу томе била му је на великој помоћи вредна и честита жена му Синђелија. Смрт њена у год. 1856 испунила је Коларца великом жалошћу. Пошто је Коларац довршио своје трговачке послове, вратио се год. 1857 опет у Београд, и заузимао је отличан положај у грађанству своје отаџбине.

Живећи ту на своме имању Коларац се много дружио са ученим људма, у кући својој виђао је он радо дуго времена све пријатеље просветнога напредка народа.

Колико је иначе Коларац био у своме приватноме животу чуваран и штедљив, толико је био дарежљив, кад је ваљало помоћи каквом сиромаху, да доврши своје школовање, или књижевнику да изда дело своје.

Видљив израз овој својој великој љубави према напретку наше књижевности дао је Коларац завештајем својим од 15 јуна 1861 када је завештао, да ће од тога дана па до смрти своје давати по 100 дуката годишње у потпору српске књижевности — када је бавећи се о Текелијној светковини у Н. Саду дао 1500 фр. на фонд српској правној академији — којим фондом и данас рукује наше друштво.

Те исте године у јесен саставио је Коларац одбор од 7 лица у Београду, који ће руковати тим његовим књижевним фондом. Одбор тај огласио је 10 нов. 1861 год. да по правилима фонда тога могу добити награде из њега: „Сва књижевна дела на језику српском, која частност, родољубље и полезна знања распростиру у народу“ (Даница бр. 35 год. 1861.)

И доиста, честита старина одржао је реч своју до смрти, јер ми видимо да почев са год. 1863-ом из годину у годину добијају све то боља књижевна дела награду из тога фонда. Колико сам могао сабрати податке, изишла су потпором тога фонда ова дела у нашој литератури:

1 Марко Аврелије од Д. Матића I и II део (1863) 2. Преодница србске слободе или србски ајдуци. Жалосна игра од Ђ. Малетића (1853). 3. Мињеа Историје француске револуције од 1798 — 1814 I и II део, превод Љубомира Ненадовића (1863,) 4 Кавкаски роб, поема А. Пушкина, превод Ст. Новаковића (1863) 5. Историја српске револуције од Л Ранкеа I. превод Ст. Новаковића (1864) 6. Торквато Тасо од Б. Гета, превод Д. Павловића (1864). 7. Поука о подизању белих дудова о неговању свилене бубе, од Косте Поповића (1864), 8. Смрт цара Михаила драма од Ђ. Малетића (1866). 9, Историја народног образовања код Срба I. од А. Алимпића (1867.) 10. Мелодије из трагедије „Смрт кнеза Михаила“ од Ј. Шилезингера за гласовир од С. Кох-Кухача ћилирицом и латиницом (1869) 11. Дуван с погледом на здравље од Ђ. Натошевића, (1869) 12. Земља и природни појави на њојзи од А. Бекетова, превод Алексе М. Радовановића 13. Тумачење природних појава или зашто — зато од Др. Е. К. Бруера, превод В. Антића I и II део. (1870 и 1871) 14. Историја цивилизације у Енглеској од. Т. Бокла, превод Ч. Мијатовића I (1871). 15. Народна економија за сваког, од Ј. Ј. Рапеа, превео Коста Јовановић. (1872) 16. О демокрацији у Америци од А. Токовиља I и II, превод Н. Петровића (1874) 17. Оцеви и деца у XIX веку од Е. Легувеа превео М. Ђ. Милићевић. „Дете и дечак“ (1872) „Младић и момак“ (1873) 18. Софоклова Антигона превод Др. Попокостапулоса (1873) 19. Приче о небу и земљи. Превод 1873) 20. Историја једног залогаја хлеба од Ж. Масеа, превод Владимира Карића. (1874) 21. Природна историја постања од. Е. Хекла превод Алексе М. Радовановића. (1875).

И јамачно ће бити да је изишла потпо-

ром тога Коларчевога фонда још која књига, која се и нехотице измакла пажњи мојој у овоме пробројивању.

Као што видите господо моја, потпором родољубивога Коларца изишла је читава једна библиотека корисних књига, од којих неки преводи, као што су Бокла и Хексли, Масеа, Легувеа и Токвиља, служили би на урес и већој књижевности и него што је наша.

Да је честити Коларац само ово урадио у корист просвете нашег народа, па би му спомен његов трајао за векове. Но он је крунисао радљив живот свој смрћу својом — којом није легао у гроб да га памте и помињу док су живи само они који су га знали, него је унишао у пантеон највећих добротвора свога народа, да му име његово вечно сија уз имена толиких наших славних бесмртника, да га захвално спомињу са колена колено сви потоњи нараштаји у нашем народу, којима је племенита рука Коларчева уждила светлост умнога видела.

Ја сам, господо моја, тако био сретан да сам пре две године превео целу зиму са покојним Коларцем у Пешти, где се он бавио око неких својих рударских послова. Били смо мал те не које вече заједно. Као да ми и сада лебди пред очима она лепа, сребрним власима окићена глава честитога старине, оне живе очи његове, које су чисто проницавале у далеку будућност нашу, кад год би се у честитом друштву повела реч о просветним потребама нашим — о којима је „чика Коларац“ тако су га опште звали — тако радо слушао и премишљао.

По неким и неким изразима његовим слутећи огромне намене његове у корист народне просвете — ја сам се а извесно и многи други самном ужаснуо у дубини душе своје, кад нас је допао глас, да је и седи Коларац стављен пред војени суд, да одговара за дела своја, којима је оптужен, да је радио на издаји отаџбине своје. Познавајући скроз и скроз родољубиву душу старчеву, ја сам приписивао несретноме сутицају околности бурнога ратнога доба у Србији, да је могла така сумња пасти на честитога Коларца — и оплакивао сам у интересу наше просвете строгост закона, која га је на прагу гроба његова, осудила на више годишње тавновање.

И збиља и сама помисао у њему, да је он осуђен да последње дане живота свога проведе као сужник у тавници, могла је отровати душу његову дубоким огорчењем — али Коларац је био и у тим најтежим данима живота свога човек необично великог духа и срца, јер он није управио поглед свој на хладне зидове тавнице своје, него га је упирао у далеку даљину, у којој је догледао толике младе нараштаје српске, сретне и напредне са просвете и напретка, кога је „сопственим трудом“ он створио тима нараштајима — ти нараштаји крепили су га зар, да му ум његов не помркне црним очајањем — у њих се зар уздао седи сужник, да ће они бити потоње мирније судије томе, колико је он род свој, отаџбину своју жарко љубио.

Није нужно да нижем овде и даље речи у похвалу овога великога родољуба српскога, ето нек говоре место мене речи из његовог тестамента, којим оставља 60.000 дуката све у корист рода свога:

„Остављам на мој књижевни фонд — вели Коларац — који постоји већ овде у Београду 10,000 дуката. Две трећине од прихода ове суме трошиће се одмах на потпомагање књижевности, а једна ће се трећина капиталисати све дотле, докле фонд не нарасте на 20.000 дуката, и тек тада нек се троши цео приход на исту цел.

„Из овог фонда награђиваће се добра књижевна дела не само књижевника из садашње кнежевине Србије, него и књижевника из свију српских покрајина, али само она која буду писана ћирилицом“.

„Све пак остало имање моје (50,000 дуката) изузимајући неколико поклона (200 дуката општини Коларској за потпомагање сиромашних ученика и 100 дуката Београд. сиротињи) остављам на оснивање српског универзитета и то тако, да се приход од истог имања капиталише сваких 6 месеци док не нарасти толико сума, да се од прихода може универзитет подићи и издржавати, ма то било тридесет и више година после моје смрти. Чим нарасте толика сума, да се од прихода може универзитет подићи, приступиће се отварању универзитета без обзира на то: хоће ли тада већ постојати у Српству универзитет или не. Овај универзитет зваће

се: „Универзитет Илије Милосављевића Коларца, основан сопственим трудом“.

Господо моја, ја вам понављам да то оставља на народне просветне цели до 340 хиљада форината српски трговац који је учио само псалтир и часловац — да то одаје делом поштовање науци човек. који је у своме веку једва поштено знао читати и писати — и шта тражи тај човек за толику велику љубав своју према просветом и науци — мало по готово ништа — једино прост погреб и натпис на гробу његовоме: „Овде почивају Илија Милосављевић Коларац и његова супруга Синђелија М. Коларац, који су се целог свог века трудили и штедели да би своме народу какав спомен оставили“.

Господо моја, пред оволиком величином душе, пред оволиком жарком љубављу према просвети рода свога, клањаће се сви нараштаји српски и клицаће захвално: слава ти дико и поносе роде свога, слава ти неумрли Илија Коларче!

Илија Коларац умро је као помиловани сужник 6 окт. 1878 — да ускрсне као нови Текелија роду своме, да живи после борбе живота свога живот вечни у светломе и родољубивоме делу своме — коме нема до данас равна у народу, који је тако богат добротворима као што је наш народ.

Ако на кога на Коларца могу се применити речи песникове:

„Благо оном ко довијек' живи
Имао се рашта и родити.“

(Наставиће се.)

БЕЛЕШКЕ.

(Пријатељима пок. Лазе Телечкога.) Има ли Србина, који је познавао покојнога уметника Лазу Телечкога и гледао његове ремек-приказе глумачке, а да му није врли покојник тај остао у милој и драгој успомени. На жалост на гробу, где почивају кости генијалнога Лазе, труне му чело главе древни крст и клони се паду — још мало, па неће бити обележја на томе драгом гробу. Да успомена наша на врлога покојника добије видљива знака, да га се ми још и сад својски сећамо, умољавам овим све пријатеље и пријатељице — поштоваче покојникове, да по вољи и могућству своме притеку у помоћ новчаним прилозима, да подигнемо честитоме Лази нашем идуће Лазаревe суботе пристојни спомен на гробу његовом, О прилозима даћу јавно рачуна, што претече укаматиће у корист сирочета му. Уверен да ће се на овај позив одазвати много родољубиво срце молим да се прилози шаљу на мене потписанога. У Новом Саду, о Сретенију 1879. Љуба Стефановић, трговац у Н. Саду. (На ову цељ већ је г. Љ. Стефановић скупио преко 80 фор).

(Проф. Марко Кречаревић) изабран је за правога члана „Мађарског геолошког друштва“ у Будапешти и добио је диплому за чланство.

НОВЕ КЊИГЕ.

Књижара браће Јовановића у Панчову издала је ова нова издања:

Збирка народних песама, за школску младеж обојега пола. Друго исправљено издање. Панчево 1879. Цена 10 новч.

Кратак наук мађарског језика, по Шамарјају од Милована Јанковића, прерадио Јован Половић, управитељ више девојач. школе у Панчеву. I књига. Пото сасвим исправљено издање. Панчево 187[illegible] Цена 36 новч.

Штампарија А. Пајевића издала је, као прв[illegible] свеску „Књиге за школу и народ“ ову врло корисну књижицу:

Како се чува и негује здравље женскиња [illegible] мале деце, написао Др. Љуб. Радивојевић, члан общества рускихврачева, друго поправљено издање. Нови Сад 1879. Цена 20 новч. Препродавцима рабат. — Ово је једна од оних корисних књижица, која је нужн[illegible] свакој породици, јер ће у њој наћи добра савета, ка[illegible] да негује жена и мати своје здравље и своје дец[illegible] Књига је простим разговетним језиком писана, кратк[illegible] и јасна.

Штампарија „Народнога гласника“ у Темишвару прештампала је из подлиска свога листа[illegible] издала у посебним књижицама:

Шта знамо о узроцима појаве у органс[illegible] природи. Шест предавања радницима у музеју за пра[illegible]тичну геологију, од проф. Хексли-ја. Цена [illegible] новч.

О душевним болестима у опште и о зара[illegible]љивом развоју истих оделито, прича С: Кр[illegible]пова, др. медецине и хирургије. Цена 15 новч.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, апретплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 За стране земље: на читаву годину 6 фор. [illegible]

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 7. У Новом Саду 18. фебруара, 1879

ПОСЛЕДЊИ МЕТАК.

(**Гарајева балада.**)

Као гавран црна нојца
Заогрну свет,
Па над дољу и брег врже
Мрки облак клет.

Нема звезда ни месеца,
Да разгоне мрак,
Већ ватара од две војске
Светлуцави зрак.

Тамо ј' Мујa сто хиљада
Штоно хоће бој,
Влах овамо крај Дунава
Стан подиг'о свој.

Већ три дана и три ноћи
Како стражар бди,
Па ускока с пушком вреба,
Да га сукоби.

Млад је стражар из Ђурђева
Влашка му је дом,
Најлепши је, најсмелији
Међ дружином свом.

Низ плећа му коса пала
Мрка као гар,
За силајем урешеним
Пиштоља је пар.

Још јатаган уз њих режи —
Неумитни бес,
Што се трже кад престане
Од пушака крес.

Ал' му неву заручену
И још других сто,
Пре три дана и три ноћи
Душманин одв'о.

С тога стражар до три дана
И три ноћи бди,
Па ускока с пушком вреба,
Да га сукоби.

Већ последња искра ватре
Постанула гар,
Али њему груди пали
Осветнички жар.

А нева му ено каза,
Да јој клица ено Рим:
Нож потрже, па душману
Срце проби њим.

Умотана преварила
Турских стража лов
Па побеже и већ јој је
Близу очин кров.

Зелени јој виногради
Дају вес'о знак,
Па би груди да пробије
Срчани тик-так.

Али скочи стражар верни
Из заклона свог,
Запе ороз да ноћника
Стрмоглави тог.

„Стој! Ко иде? Дај лозинку!"
Кад загрми јој,
Срце стаде глас на усни
Умре њезиној.

Пуче пушка, нева паде
На црн земни под,
А звездица једна слети
Низ небесни свод.

То би звезда њих обога;
Кад видеше свет,
Изашла је тамна сјаја
Јављајући сет.

Стражар баци пушку своју
Па зајеча млад:
„Аох, мила уби тебе
Па и себе сад!

Закопа је, и три дана
Јад'о је над њом —
Па за њега нико не чу
У животу свом.

Вл. М. Јовановић.

ЕТЕЛКА.

Новелета Косте Ристића.

Била је лепа, врло лепа. Из њених гаравих, мађарских очију вирила је примамљива фата моргана, што се по широким пустарама домовине њене тако дивно указује; врана коса, умотана у два дебела курјука, допирала је скоро до земље — ох, ала јој доликоваху ти курјуци! Изгледала би онда као дете, као безазлено дете и само би је издао враголан из гаравих очију, да можда опет није дете. А шта још да кажем о њеноме осмеху, о гласу?

За њом је ишла поворка и младих и старијих, мудрих и немудрих људи; и ја бејах међ њима. Та мене не беше тешко довести у одушевлење, мене, гимназисту, осмошколца, у деветнаестој години!

Била је глумица а приказивала наивне, безазлене девојчице, тако природно, тако... та како и не, кад и у животу беше мило и безазлено девојче. Глумце и глумице омотава нека тајанствена чаролија, они су и искусним очима занимљиви свет, а камо ли мени па са мном и целом осмом разреду н....ске гимназије. Све колеге имадоше тада једно велико срце, што немирно и жељно куцаше за лепом Етелком. Али, као што бива то међ младим људима, наше се тежње не сукобише, јер управо и не знадосмо јасно, за чим тежисмо, а овамо смо били ваљани другови и у добру и у злу.

Чешће се догађало, да смо се скупили неколицина, те јој давасмо серенаде, било сад песмом или свирком. Том се приликом кад и кад отворише прозори њени, и мила јој се глава указа, свесрдно нам захваљујући. Та њојзи мораде годити одушевљено признање лепоте њене од стране ватрене омладине; за цело боље, него по гдекоја глатка реч озбиљнија човека, који је можда удешава за прилику ту. Десило се и то, да је по гдекоји од другова зауставио свирку и одекламовао химну у славу дивних јој очију. Једаред јој дођосмо с факлама; истина, сутра дан бијасмо у гимназијском затвору, али нас та строгост није сломила, шта више, одавасмо јој још живље овације.

Дође и лето, дођоше и вечерње забаве у грађанској касини, на којима бијасмо, као живахни играчи, радо примљени гости. И Етелка је долазила с матером сваке среде, кад год беше забаве. Ја се њојзи нисам наметао, али сам ипак много играо с њоме, и она је то приметила. Кад не играх с њоме, гледао сам из прикрајка дивни, безазлени, кад и кад и демонски створ тај. Стојећи тако ван домашаја њена, примећавао сам, како јој се улагиваху људи, богати и отмени. По гдекоји јој предаде у хартији разна слаткиша, хотећи тим да јој ослади своје речи.

Наумим и ја, да јој однесем поклон, успомену од шећера. Пређем посластичару, и, тражећи очима згодан предмет, спазим на сред стола омањег, шареног лептира од шећера, како се љуља на белој, шећерној ружи. Одмах га набавим,

замотам лепо у хартију, и, улучив прилику, кад не беше око ње много света, предам га јој, муцајући речи, што ми таман падоше на ум.

Етелка прими поклон, погледа ме и размота хартију.

— Па баш лептира! рече за тим и лак јој осмех пређе преко лица.

— А зашто не, одговорим мало збуњено.

— Та лептири су знаци непостојаности, превртљивости, настави лепа Етелка, смешећи се једнако.

Био сам доста наиван, да је запитам, шта хоће тим да каже, јер је заиста нисам разумео.

— Збиља не знате? запита ме нагло а из црних јој очију севне муња.

— Уверавам вас, госпођице, одговорим, бришући зној с чела, јер сам слутио, да сам учинио какву глупост.

— Ако заиста не знате, рече лагано, то вам онда завидим. Али хајдмо мало у шетњу, дајте ми вашу руку!

Ох, како сам нагло стао крај ње, како сам јој нежно држао руку, како сам полако ходао с њоме, из дворане у башту, из баште у дворану. Нисам ни пазио, како ме је гледао многи богаташ, пакосно и злобно.

— Гледајте, како нас гледе, шапне ми Етелка, само што нам не стану на пут.

— Коме није право нек ми се јави, рекох одважно, а мој осми разред стојаће већ уза ме. С њиме у друштву, не бојим се никога.

— Зар сте у таквој слози? запита ме.

— Гледајте, госпођице, онај сто тамо, пун је младих момака, и ја јој показах осми разред, који ми дизаше чаше, кличући, што је један од њих одржао тешки мејдан и одбио све ласкавце.

Етелка баци поглед на сто, са којег јој у поздрав загрми громко „éljen!“

— Да продужимо разговор, прозбори Етелка у даљем ходању, је ли вам уверавање заиста збиљско?

Скромно потврдих своје пређашње речи.

— Уживам, рече после кратке почивке, што сам наишла на момка, који још има у себи трага непокварености.

Хтедох на те речи да је мало уверим, е сам и ја пробао света, јер ми ипак беше непријатно, да ме држи за великог жутокљуна. Али ми њен осмех и поглед задржаше речи у устима.

— Немојте говорити, рече, знам, шта хоћете да кажете. Окајте се тога, тако вам боље доликује, бар сте такви, какви сте. Немојте се претварати.

Шта знадох радити? Ућутао сам и оставио сам, да говори она. Беху то речи за мене нове, никад нечувене. Тек онда стадох слутити, каква ли раја не има у девојачкоме погледу, кад се нас тиче; какве ли сласти у женским речма, кад су управљене на нас; каква ли божаства у тихом притиску, у тајанственом обећавању. Бејах опијен, очаран, махнит. Мене више није занимала ни игра ни остала забава. Кад сам говорио, говорио сам њојзи, кад сам гледао, гледао сам њу, кад сам мислио, мислио сам о њојзи.

Кад је пошла кући, дозволила ми је, да је отпратим до стана. Ноћ беше тиха, ваздух мирисав и благ, око нас мирноћа и мрак, над нама вечите звезде.

Лагано смо корачали, испод руке; мене је занео ноћни мирис, занело ме њено нагло дисање, говорио сам речи, што сам их можда икад у сну замислио и не тежећи, да их остварим. Кад дођосмо до стана јој, застаде. Не могох одмах наћи речи, да се опростим с њоме, само је држах за руку, само јој гледах у чарне очи њене, а она, она подиже главу и пружи ми румена своја уста на сусрет. . . . . два тренутка затим бејах на улици сâм.

Три дана доцније, било је после представе позоришне, чекао сам Етелку код врата, из којих мораде изаћи. И заиста, неколико тренутака за тим, појави се и радосно ми пружи обе руке, којих се жарко латих.

— Умете ли бити верни? запита ме тихо, кад бесмо већ умакли у мрак.

— Да ли ћу вас свагда љубити? запитах је и ја.

*

— Да.

— А зар можете иначе и помислити!

— А јесте ли се икад разговарали с девојком, јесте ли икад љубили?

— Као с вама, никад, беше ми искрен одговор. С тога и држим, да нисам ни љубио.

— Имате право. Љубав у ветар није никаква љубав а смешна је, ако је само с једне стране.

— Етелка! рекох лагано, верујете ли ми, да у овом тренутку, кад ми се пред очима вашим памет мрси, да долазим к себи, да почињем познавати себе сама?

— Верујем, беше јој тих одговор, с тога ћу и рећи једну реч: да кажемо једно другом: ти!

— Да ли ћемо то с пољупцем потврдити и посветити? запитах је с неописаним одушевлењем.

— Ти нагло напредујеш, рече Етелка смешећи се и попрети ми прстом.

— И моји су ми професори говорили, да лако схваћам, рекох и стиснем јој руку.

У томе стигосмо пред њен стан.

— Ходи горе к мени, рече ми.

— А шта ће рећи људи? запитам је.

— Зар се бојиш ти?

Дођосмо горе. Соба већ беше осветлења; Етелка скиде шешир с главе и понуди ме, да седнем.

Ја је гледах непомично; груди ми се дизаху нагло, беше ми топло. Метем руку на чело: беше хладно, као лед.

— Шта ме тако гледиш? запита ме Етелка.

— А шта питаш, кад знаш, шта ћу ти рећи.

— А шта?

— Да те љубим!

— Говориш ли збиља?

— Не имао среће, ако ми речи нису истините!

— А ја мишљах, е се шалиш.

— Доцне би било да дознам, да се шалиш ти.

— Још ме и не знаш. Не знаш, ко сам, од куда сам.

— Зар није доста, кад видим да си лепа, кад знам да си добра?

— Није доста.

— Али ја не питам за даље. Ја нећу да знам твоје тајне.

— Да их знаш, бегао би од мене, рече тужним гласом.

— Никад, Етелка, никад!

— Ја ћу ти их опет рећи.

Пољупцима сам хтео да јој затворим уста, али ме она нежно и лагано задржа.

— Ако нећеш да ме чујеш, држаћу, да ме и не љубиш, рече озбиљно

Уступим корак назад.

— Оца нисам познавала; поче Етелка да шапуће, мати ме је — напустила, кад бејах још врло млада.

— Твоја вредност постоји још и сад.

— Слушај даље. Доцније сам се напуштала и сама....

Ја мало умукох.

— Видиш, сад ћутиш, рече, ох, знала сам ја то.

— Говори, молим те, говори!

— Ти ме не гледиш више тако милокрвно, као до сад, рече снуждено.

— Вараш се, али само говори.

— Етелка ме погледи и крупна суза јој се скотрља низ образе.

— Да сам те бар упознала пре, уздахне.

— Не тугуј, ја те опет зато љубим као и пре.

— Али то не сме бити; нисам вредна твоје чисте љубави.

— Јесам ли искао да ми се исповедаш?

Етелка ћуташе.

— Па што си ме онда привукла к себи, што си ми онда замрсила памет? наставих.

— Не знам, говораше Етелка. Мене дирну твоја простодушност, твоја искреност. При првим речма твојим полети срце моје к теби. Да, ја те љубим, и то знам да те љубим, јер први пут осећам.

И Етелка поче из нова да плаче.

Стадох је тешити, молити, преклињати; све бадава.

У једаред скочи са дивана, на ком сеђаше до сад и рашири руке своје.

— Ходи! кликне. Нека нам буде то први и последњи загрљај. Али нам се ва-

ља онда растати на веки, чујеш ли, на веки!

Не хтедо јој ступити ближе.

— Под тим условом нећу, рекох ужасно узбуђен, обреци ми, да ћемо се видити често, сваки дан.

Етелка опусти руке.

— Не захтевај од мене оно, што не могу никако, рече лагано.

— Ох! Зашто сам се с тобом и познао!

— За тебе је можда велики удар, настави Етелка благо, али ћеш га преболети; млад си, свет ти је отворен. Али за мене је та љубав огањ, који ме очисти од прошлих заблуда. Сад тек знам, шта ме је вукло к теби.

— Ох, Етелка, Етелка!

— Теби сам можда створила неколико горких часова — ти си мени нов живот. Твоја љубав, невина и блага, отвори ми очи и ја виђох пред собом ужасну провалију, у коју сам већ угазила била. Не срди се на мене; доћи ће време кад ћеш ме разумети са свим, кад ћеш ми поступак одобрити и мене можда — штовати. Пружи ми руку, чиста је, па да се онда растанемо на веки.

С обореном главом сам стајао пред њом. При последњим речма њеним пружим руку; она положи своју у њу; ми се руковасмо и ја пођох. На вратима се окренем, да је видим још једаред: левом је руком покрила лице а десну је држала према мени, у знак вечитог растанка.

Кад сам био на улици, бацим још поглед на прозоре њене; затим се лагано упутим кроз ноћ. —

АТЛАНТ И БРДА.

(Виктор Иго.)

Голем Атлант негда брда погледаше
Па у злоби ниској беседити сташе:
„Наша ј' дола свежа, цветна и зелена,
И пурпурним меким плаштом покривена.
Амо ходи сетно девојче да снева,
Да с' радује, смеје и љупко попева.
Океански вали ласкају нам пусти
И ноге нам љубе непогодни усти,
Још на нашој глави од росе и цвећа
Дивна круна сјаје светла прамалећа,
А ти, дивски бреже, ћелав си и деран,
Само сури ор'о што ти је још веран.
Па рамена за што да су ти погнута,
Ил невоља каква кида тебе љута?
Чело ти у огњу тешких облачина
А тајана пун си, дубоких пећина.
Одкуд мраза, снега, тол'ко ти на глави,
Што ни жарко лето не мож' да открави?
За шт' си тако погнут, можеш ли нам рећи?“
Одговара Атлант: „Свет држим на плећи!“

У Сомбору. **Мита Поповић.**

ПАЛАЦ-ДЕВОЈКА.

Андерсенова приповетчица.

Била тако једна жена, па је јако желила мало детенце, но ни сама није знала одклен да га узме. Отиде једном маторој једној вештици, па рече: „Чујеш ли стара, не могу ти изказати, како ми је од срца мало детенце, — небил ми умела казати, где да га нађем?“

„То је најлакше!“ — рече вештица. — „Ево ти на ово јечмено зрнце“, но немој мислити, да је то од оног обичног зрневља што расте по пољу, или су чим се кокоши ране; — засади га у лонац, где цвеће расте, па ћеш видети шта ће ти израсти!“

„Хвала ти!“ — рече жена, и даде вештици неколико десетака, јер толико је свега вредила ова мађија. Затим оде кући и засади јечмено зрнце: и гле, за тили часак, израсте красан велики цвет, налик на лалу; само што му се листићи не бе-

ху још развили, већ стајаху чврсто један уз друго, ко у пупољку.

„Ах, да дивна цвета!“ — рече жена, и пољуби га по црвено жутим листићима; — но гле чуда, — баш на оном месту где га је пољубила, пуче цвет са прилично јаком праском, а у том се тренутку и отвори. Сад је сваки могао лепо познати, да је то лала, ал унутра, у самој средини цвета, на зеленом кљунићу седела малицна девојчица, неизказано мила и нежна, једва по палца велика, те с тога је и назваше: палац-девојка.

Од најмање ораове љуске лепо углачане, направе јој колевку, од листића љубичициних простирку, а од листка ружичиног покривач. Ту је спавала она ноћу, а дању играла би се на столу по тањиру, који би јој жена ова метла, оградив га цветним венчићем, којима је корен у води стајао, а по којој је опета пловио велики лалин лист. Ту на њему седела је она, па пловила тако од једнога краја тањира на другом; место весала, имала је две беле коњске длаке; а све то изгледаше до удивлења прекрасно. Она је и певати знала, и то још тако дивно и умиљно, како за цело нико дотле не чу лепше.

Ал нуто беде изненада. Једне ноћи, када је она у својој колевци спавала, увуче се крадом кроз отворен прозор матора једна велика мокра бабурача; скочи на сто де је она малуцна девојчица спавала — на љубичицама, а под ружичиним листом.

„Јуф! Ала би то красна женица била моме сину!“ — рече она; па зграби колевку где је Палчица спавала, и скочи шњом кроз прозор доле у башту.

Туди је протицао велики широк поток; но обала му беше покривена самим травуљаком и барским зеленилом, а ту ји становала бабурача она са својим сином, који је тако исто био гадан, као и она! — „Коакс, коакс, брекекекеке!“ — то је било све што је умео рећи.

„Не вичи тако, јер ћеш је пробудити!“ — рече матора бабурача.

— „Како је лака, — као лабудово перце, — могла би нам још утећи! Већ лези, да је полагано спустимо у поток, на какав поширок никсин лист, а то ће за њу бити прави остров! Одатле нам неће моћи умаћи а дотле ћемо ми испод ове зелене навлаке, спремити собу за ваше становање.“

По потоку расло је много никсино цвеће, са широким зеленим лишћем, које изгледаше, као да плива по води; но листак један, што је мало подаље растао, беше од свију по највећи; ту доплови матора бабурача, и положи нањ орахову љуску, с маицном палчицом.

Тек што се свану, а мала се фрајлица подиже, па кад погледа унаоколо око себе, и виде где је, стаде горко нарицати, јер свуда око ње беше вода, а она стајаше на једном великом зеленом листку, па немогаше никако на суво.

Матора бабурача дала се у послу, чистећи собу рогозином и жутом рибијом травом, за своју младу снахицу. А затим доплива са својим сином ка листку где је она јадничица седела. Хтедоше јој подићи лепу постељку и пренети у венчану собу, пре но што она тамо дође. Матора бабурача наже се дубоко у воду пред њом и рече: „Ето ово је мој синак, он ће ти бити муж, и ви ћете прекрасно живети у овом подводном дворцу!“

„Коакс коакс брекекекеке! — беше све што јој син умеде рећи.

Узеше затим мајушну постељку и одпловише ка реченом месту; а она сад јадница седела је усамљена на зеленом листићу и плакала, јер јој се ни најмање не допадаше стан код маторе бабураче и њеног гадног сина жапца. Мале рибице које испод воде пливаху, видеше жабу а и све чуше шта је она говорила; па с тога, поизмуљише главе из воде, да виде ту тако малу цурицу, па чим је спазише онако лепу и умилну, а у двору код тако гадне бабураче, повикаше једногласно: „Аја, то никако несме бити, да она ту остане!“ — Сакупе се затим испод воде око зеленог дршка, на коме је она јадница седела, па стадоше га гристи док га не прегризоше; — лист затим од

скочи на врх воде, па одплови с момицом далеко далеко, да је жаба не достиже.

Пловећи тако, пролазила је она поред многих градова и вароши, а мале тице које би је видле, стале би на какав жбунић и певушиле би јој: „каква мала дева, каква мала девица!“ Но листак је пловио све даље и даље.

Мали бели лептирић облеташе око ње, и спусти се најзад на листак — И он је чак заволео Палчицу, а и њој опет беше мило, што је не може достићи она матора бабурача, а тако је опета дивно куда пролази: сунце блиста над водом, а ова опет од његових зрака, сјаји се као најчистије злато, јал драго камење. Она сад узе свој појас, па један крај омота око лептира, а други веза за лист; овај сад поче пловити још брже, а шњим и она.

У том налети јелењак, па чим ју опази, залети се брзо у воду, па с панџама својим, зграби је и одлети шњом на једно високо дрво, а зелени лист одплови низ воду, јер је био привезан за лепира и стајаше чврсто.

Благи Боже! како се јадница препанула, кад је јелењак одлетео шњом на дрво. Но што је највећма ражалило, био је бели лептир, кога је за лист привезала; — јадник, ако се како не ослободи листа, мораће скапати од глади. Но што је марио јелењак за то. Он је њу однео на сами врх једног великог храста, и мето је тамо на један велики зелени лист, па јој дао да једе све саме слаткише од разних цветова, а затим јој рече, како је дивна, премда се по лепоти са јелењаком једним, не може никада сравнити. Мало затим дођу јој у посету и остали јелењаци, који у дрвету живе, па је посматраху и дивљаху јој се, а младе јеленичице пипаху је са сежњацима, а затим додадоше: „Та само две ноге има; требало би је више сажаљевати, но дивити јој се! Нигди једног сежњака!“ — упаде друга! — „Како је витка у струку; — прави човек! Што јес, јес; — а не вреди ни по кршене паре!“ — Премда је она била сто пути лепша од њих, и ако је они тако опадаху; та то је и сам матори јелењак приметио, — но пошто сви рекоше да је ружна, поверова им на последку и он, и не хте је узети, — нек иде куд јој воља. Слети затим шњом са дрвета и спусти је на мали један красуљак; ту се јадница сита исплаче, што је тако ружна, да је јелењак неће и ако је била дивна и нежна, као најлепши ружичин листак.

Сво драго лето, преживе она јадница тако усамљена, у великој пустој шуми. Од траве сплете себи малу постељку, и обеси је испод детелине, де се у време непогоде склонила од кише. Слачину цвета цедила је за храну, а пила росу, што јој сваког јутра падала на лишће. Тако прође и лето и јесен; — наступи зима, дуга и ладна зима. Све тице које су јој дотле лепо певале, одлетеше сад и оне некуд. С дрва попало већ сво лишће, е цветови се сасушили; а велика детелина под којом се она сакрила била, сасвим се спухнула, само јој остао увели жути корен. Сиротица, још мало па да се смрзне, јер беше одвећ нежна, а неимађаше ни једне зимске хаљине. Поче и снег падати, и сваки прамен који би на њу пао, затрпо би је скоро, ко на нас кад би лопатом бацили; јер ми смо велики, а она само палац висока! На послетку досети се, да се огрне сувим листом; ал јест, чим би снег мало повише напао, лист би се распуко, а она јадница дркташе од зиме.

Одма пред шумом где је она живила, простирала се велика њива: но жито већ беше давно покошено, само гола стрника видила се је из замрзле земље. То прећи, било је за њу тако теретно, ко нами каква велика шума! А она сва дркташе од зиме! У том приспе на врати пољског миша. Он је испод стрњике имао малу рупицу, која је водила право у његово топло и угодно обиталиште. Имао је пуну собу жита, красну кухињу и удобан ћилерић. Она сад сиротица закуца на врата, ко какво просјаче, и за-

моли за једно јечмено зрнце, јер већ два дана како није ништа окусила.

„Јадна животињица!“ — рече јој пољски миш — јер беше то главом он, стари мија. — „Уђи у моју топлу собу, па ћемо заједно јести!“

Ту се њему она допадне, па јој рече: — „Ако ти је по вољи, могли би овде заједно презимити, само би ми морала собе намештати, држати све чисто и у реду, и причати ми приче, јер ја то најрадије слушам.“ Она пристаде на те услове, које јој он поднесе, и живила је тако са старим мијом, као бубрег у лоју.

— „Скорим ћемо добити госта!“ — „Старог суседа, који ми скоро сваке недеље у походе долази. Е, он је тек нешто богат, шта сам ја; — има каку велику дворану, а носи дивну кадифли бунду, постављену најскупоценијом зверком. Да њега добијеш за мужа, благо би теби, онда би знала шта је живот. Истина да је слеп, но зар мало имаде слепих створова! — И он врло радо слуша приче, а ти још како знаш много лепих, таман ћете се сложити.“

Јес, таман, — брига је њој за све то; — није ни обртала главу за на његовог суседа, к'о главом беше крт.

Дође крт у походе, ускупоценом кадифли — ћурку. По богатству прави спахија; стан му два пута већи и пространији, од суседа му пољског мије. Учеван ко какав мудрац, само што није марио за сунце и лепо цвеће. О њима је говорио, да ни једно ни друго, немају никакве вредности; јер их ни сам није видо.

Она јадница мораде сад певати, и збиља певаше: „јелен лети у гору, попац скаче по пољу!“

Кад је чуо крт како умиљно пева, заљуби се смртно у њу, но само не рече ништа; беше то чудно створење.

Ту скоро, подкопо је био изпод земље дуг ходник, од његове јазбине, па чак до њихове куће; и дозволи им, да се могу туде шетати, кад год им је воља; — а једно их и замоли, да се ни најмање не боје мртве тице, што је ту у ходнику. Била је то потпуна тица, с перјем и кљуном. Јадница, мора да је од скора угинула; од кад он ходник прокопа.

Кад се хтедоше шњим опростити, узеде у зубе комад трула дрвета, јер оваково дрво светли у мраку; па пође напред кроз тај узацак ходник, светлећи својим гостима. Кад су дошли до места где је лежала мртва тица, зарије њушком у земљу, и направи рупу, кроз коју удари спољна светлост. На поду је лежала мртва ласта; лепа криланца скупила чврсто уза се, а ножице и главицу, згрчила у перје; — сирота тичица, по свој је прилици скапала од хладноће, Малој Палчици даде се то на жао; та она је све тице волела, јер колко су јој само летос певале и цвркутале; но крт је гурну ногом онако мртву, па додаде: „сад нам неће више досађивати са њеним цвркутом! Заиста, мора човек сажаљевати ове тице; — док је лето, оне певају и веселе се, е мислио би, ко ће сад шњима, а чим дуне северац и поља забеле, оне скапавају које од глади, а које опет од зиме. Хвала буди милостивом творцу, што ми деца нећеју бити така јадна тица, па да ома после првог „квивита“ „отегну папке!“

„Заиста тако је; говорите врло паметно,“ — рече пољски миш. — „Камо, шта добише тице за то њихово велехваљено појање? — Ништа, већ се мрзну преко зиме и скапавају од глади.“ (Свршиће се.)

ЛИСТАК

О СВ. САВИ 1879.

Говор Стевана В. Поповића у свечаној седници књижевног оделења „Матице Српске.“

(Наставак).

Бока которска, Српство у Далмацији изгубило је смрћу Стевана Митрова Љубише знаменита и важна поборника свога, књижевност наша једнога одличнога радина.

Љубиша се родио последњега фебруара 1823 у Будви а преминуо је 11 нов. 1878 у 54-ој години, након тешке болести, у Бечу.

Љубиша је знањем и науком својом човек као и Вук самоук, али од природе бистар и даровит пролама се он до високих места у јавноме државноме животу. Год. 1848 већ игра јавну улогу као кандидат за бечки „рајхстаг“ — 1859 и 1866 брани као заповедник народне страже Боку од нападаја непријатељских чета. Од 1861 год. заступа он великим прегнућем Боку и Далмацију у земаљском сабору, у државноме већу и полази му за руком да извојује за своју отаџбину велике и трајне користи, међу којима је највећа та, што се Далмација отима талијанштини а народноме језику прибавља се важност у школи, суду и јавноме животу.

Ја не познајем довољне прилике нашега народа у Далмацији, нисам толико ни упућен у мерилима, којима се мери политичка и државничка радња јавних заступника народа. — Колико је Љубиша као заступник Боке вредио своме народу зна и осећа онај народ тамо, који хита у својим општинама, да свечаним изјавама туге своје ода пошту ономе, који га је вазда по жељи и вољи његовој заступао. и бранио. — Коме народ признаје јавни рад за живота поверењем и оданошћу, након смрти пак захвалним спомeном, томе и ако је рака у хладној земљи — гроб му почива у срцу народа.

Књижевна радња Љубишина бележи се од год. 1862 у „Народноме Листу“, у коме је преводио неколике сатире Аријоста, „Хвалу сељачкога живота“ из Орација, и у забавнику Дубровачком“ „Смрт Уголинову“ од Данта. Преводи ти одликују се необичном чистотом народнога језика. —

Оригинални радови његови угледали су света у виду приповедака у истом дубровачком „Забавнику“, где су му штампане приповести: Лажни цар Шћепан мали, Кањош Мацедоновић, Поп Андровић нови Обилић, Продаја патријара Бркића, Крађа и прекрађа звона; у „Отаџбини“: Проклети кам; у „Коледару далматинскоме“: Скочи дјевојка а у „Орлу“: Горде. У листу „Српској Зори“ изишло је до 54 мањих причица под насловом: Причања Вука Дојчевића.

Још покојни Јосим Новић Оточанин почео је да негује у нашој књижевности народну епику у прози. Љубиша је надовезао тај посао својим приповестима црпљеним из народнога живота и радио га је гениалним схватањем народнога мишлења — неисцрпивим богатством израза народнога језика.

Већс приповетке његове имају сталну појетску вредност а све укупно јесу богата ризница за науку о нашем народном језику.

Покојни Вук Караџић казује у своме „Ковчежићу“ у опису Боке ове речи:

„Може бити да никакво мјесто у народу нашему није тако важно и знатно за језик наш као права Бока (око залива). Не само да се онде може чути мноштво правијех славенскијех речи које се амо у нашијем крајевима нигдје не говоре..... него се у свакоме мјесту друкчије говори..... а какогод што су поменута мјеста поред залива важна за језик, исто је тако сав онај крај за народне обичаје“. — Љубиша је црпио из те богате ризнице народних особина и умотворина, а црпио је — што му је велика заслуга — са особитим пријететом и великом зналачком студијом.

Тај труд заслужује трајно признање наше. —

Ја сам био, господо моја, тако сретан лично познавати Љубишу. Видио сам се с њиме год. 1867. у Загребу, приликом свечаног отворања југославенске академије наука. Био је то личан, кршан, човек, правога српскога лика а лепорек, да ја нисам до тада ни од тада чуо човека који би умео тако лепо причати. Кад га слушаш де обично говори, чинити се да казује причом својом народу песму какву.

Таку је необичну чар имала беседа његова. Враћајући се из Загреба путовасмо с Љубишом, мој поштовани пријатељ Стојан Новаковић и ја у једноме вагону све до Каменог моста. Целога пута рецитовао је Љубиша „Горски вијенац“ знајући га целога на изуст и додавајући свакоме одломку своје тумачење. Колико је дивна та појема бесмртнога владике — толико нам је двапута дивнија била слушајући је из уста Љубишиних.

Љубиша је био одушевљен народном епиком, у преписци мојој с њиме из године

1877. поводом приповетке „Горде“ пише ми о Преображењу на неке моје приметбе ово: „Нијесам могао боље развити љубовне одношаје међу заручницима (Горде и Шенфлуг) једно, јер познанство њихово није трајало ни пуну недељу дана а друго, јер сам се ја плашио, да не претворим црногорску цуру у какву немачку кокету. Ритмика и карактеристика морале су обуздати сваки полет непристојни и ненаравни. Дијелу политичноме нијесам могао дати више маха, јер сам се побојао остранити пажњу читаоца са главне ствари, јер је мој први задатак доказати новелистично како црногорка љуби а психолошно како данашња култура тежи да угуши првобитно осећање.“

„Да сам имао још простора за један лист артије, тад хћах уметнути један диалог међу Спасојем и Махмутом, такођер повећати онај међу Камилом и Шенфлугом — без чега народна епика — што је главна циљ сваког мог рада књижевног остаде овђе саката.“

Са ово мало речи јасно а оштро обележава Љубиша тенденцију свога свеколиког књижевнога рада.

Уздајмо се, да ће пијонири овакога рада у нас Новић — Оточанин и Љубиша стећи скорим даровитога пријемника, да се испуни оно што лепо казује један песник наш:

И падне л јунак - зар и мисо с њим
Да нестане, ко лаки прах и дим?
Не, мисо дивна увек остаје
И тад својином свију постаје. . . .

(Наставиће се.)

МОЈА ПОСЕТА КОД КНЕЗА НИКОЛЕ.*)

Кнез Никола је сушта доброта и љупкост, коју особито туђинци уживају кад у Црну Гору дођу. Но зато околина његова радо странцима приправљa неугодности. Ја то себи тиме тумачим, да су господа љубоморна на наклоност, коју они уживају и никоме не желе, још мање човеку од другог народа и друге земље, да се и на њ који зрачак насмеши, па ма и најмањи био. Не сам једини, који је то искуство имао. Говорио сам о тој ствари с многим странцима на Цетињу и чуо сам од њих исту хвалу о наклоности кнежевој, но и једнаке тужбе на понашање његове околине. Ја сам у Црној Гори доживео утиска обе врсте; но чувао сам се да пре о њима пишем, док небих могао о њима тако објективно писати, као да их је ко други доживео а не ја сам.

Странци, који путују у Црну Гору и хоће да обрате позорност кнеза Николе, обраћају се писмом или брзојавом на њега сама. Кад после дођу на Цетиње пађу за свој дочек све спремљено. Гостионичар добије налог, да за госта приправи коју собу у ерарној гостионици Цетињској. Собе се издају госту како који уваженост има. Кад би гостионица пуна била, изрече се у име кнеза којој приватној особи жеља да један део свога стана госту уступи, и така жеља свакоме је заповест.

Кад сам први пут на Цетиње путовао, не имадох никаквих поука, како да тамо почнем; но мислио сам да је најбоље да кнеза писмом умолим за пријатељски дочек. С том умишљу дотле сам оклевао док не беше доцкан. Дођох на Цетиње с једном препоруком, која је истина на знатну личност управљена била; но на њу се баш много ослонити не могох, као што је заиста и било. Више него на све друго ослањао сам се на своје искрено и право словенско мишљење. Признајем, да сам исто тако Црногорце љубио као свој народ и да их и данас љубим Кадар сам био, да своје мисли добро српским језиком изразим а осим тога сам још пре полагао особити труд у познавању повеснице и одношаја црногорских. Мислио сам да све имам, чиме бих на брзо сваког Црногорца за се придобио, с којим бих у додир дошао. Но прерано дођох до познања да сам се прерачунио — или, да сам са идејалним величинама бројао.

Прва три дана беше ми сасма добро. Срдачност, с којом сам свугда на Цетињу примљен био, надвисила је и само моје очекивање. Пио сам с војводама и кнежевим званичницима „добродошлицу“, упознах се са пола Цетиња и чудо дивно, да се с многима не побратих. Замолим кнежева побочника, да ме за аудијенцију пригласи. Рече ми, да ће врло радо учинити, али тек после неколико дана, јер кнез и сувише рада има а баш ни добре воље није. „Но ако вам је“ рече, „по вољи да ли је љутит или весео, одма ћу вас пригласити“. Досад с владарима несам у гостионице ишао, да бих из искуства знати могао, какви су у доброј, а какви у злој вољи; али инштинкт ми зашапута да је увек саветно да се обичан човек уклони испред мрачна чела владарева. За то одложим аудијенцију, док кнеза љутина не мијне. Побочник ми обећао, да ће пазити на најзгоднији тренутак за аудијенцију. Међутим се нешто догодило чему захвалити могу, да ми неће тренутак ка аудијенцији не најзгоднији али ни повољан надоћи.

Једног вечера био сам сведоком жестоке пре-

*) Други одломак из чешке књиге „Za svobodu“ од Ј. Холечека.

пирке троје младих Црногораца. Отац једнога од њих беше за владе Данила I. војводом, но доцније породица његова због завере из земље изгнана. Син изгнане војводе, именом Јован, васпитао се у Далмацији и Хрватској, после дође на московски универзитет, где је медицину слушао. Познао сам у њему врло ваљана младића, срца племенита, али мишљења прилично срдачна, чему је придолазило и то, да није знао у згодан час ћутати. — Друга двојица беху синови најодличнијих породица, образовање добише на такозваној „великој школи“ београдској и већ сада заузимаху код куће таки положај, који им даваше наду на врло сјајну каријеру. Предмет препирке управо ме изненади: млади господичићи препираху се о основима демокрације и аристрократије. Јован је бранио демокрацију, његови противници беху аристократе.

„Ви сте аристократе“, рече Јован, „Ви?- Пфуј! Да лепе аристокрације, гладне и босе!“ Овд‥ му испаде још један епитетон, кога поновити нећу. Само толико велим, да је почињао са „ушима“. Ко знаде шта „уши“ у српском језику значе, томе сам више рекао, него што хтедох.

„Али наш род, пријатељу, наш род! Дедови се наши прославише у земљи овој још онда, кад се остатци Лазареве војске амо прикупљаху. Од то доба наше име светли у стотина славних дела, које народ благодарно у песмама спомиње. Тада твоји претци још бог зна где по свету тумараху.“

„А ко је још то чуо, да један Црногорац свој род над родом другога узвишава! У Црној Гори нигда не беше аристократа, нико се хвастати не могаше, да је крв њихова боља од других, и ни једно племе не имађаше особитих повластица. Нашем су народу начела демокрације тако урођена, да друг друга братом зове за доказ потпуне равноправности између највеће личности и последња козара; најпростији Црногорац и самоме господару владару „ти“ вели; победе над непријатељем не приписује народ једино којему вођи, него целој војсци. Ако даље и то у обзир узмете, да код нас још влада патријархално стање, можете ли онда још о црногорској аристокрацији говорити?“

Браниоци аристокрације сигурно не имадоше ваљаних доказа за своју ствар и с тога се осртаху за припомоћ. Ја им најближи бејах, ка мени се обратише. Разуме се, да правога погодише! Кад ми њихову ствар поновише, одговорим: „Ја мислим, мила господо, да добро и не знате шта говорите. Могли би се поносити да у својој земљи тако стање имате, за које тек јевропски народи трудно војују. За чудо дивно, да оно хоћете у своју кућу да уводите што остала Јевропа као старе траље избацује. Желио бих вам да дух и просвету јевропску у другом облику схватите.“

Овим речма доврших расиру, али себи сам нашкодио. У свима југословенским земљама често се примећује **да младићи**, који на изображење у јевропска места послани беху, **враћају се кући надахнути најексцентричнијим наукама, које код куће раширују атеизам, нихилизам, социјални демократизам, комунизам — све то хучи у стотинама младих глава по целом јужном Словенству***) Хоће да све оборе, хоће да хитно реформирају и старо стање поруше а заборављају, да би у домовини својој жалостни преврат нанели. Нећу да против идеја будућности полемизирам, али се држим латинске изреке festina lente. Ту исту девизу имају управитељи народа црногорског на Цетињу. Они имају примера, да је по организацију и развитак народни само од велике штете, ако се народу, који још није примитивна патријархална стања преживео, усељавају идеје нихилистичке, комунистичке и т. д. Зато им је сваки нихилиста и комуниста право страшило, кога се из далека клоне.

С правом тврдим, да сам био циљ тајних клевета и интрига. Од проста демократа начинише уједаред социјална демократа, и већ је сигурно било, да сам особа Црној Гори врло опасна. После сам поданик државе аустријске, те по том је врло лако, да сам напослетку и увода аустријски. Да српски говорим, историју и односаје црногорске познајем и да се одушевљено о интересу народа црногорског изражујем — све то не беше у моју обрану, но баш на против. Та влада аустријска не би послала за уводу човека, који незна језика и околности народа, у ком му „радити“ваља! Наједаред не имадох на Цетињу скоро ни најмања пријатеља. О аудијенцији већ не беше речи. Био сам гоњен најмучнијим неповерењем, које ме у толико више тиштало, што га не сам заслужио Морао сам гледати, како се пред-а-мном уздржљиво збори и како се погледи тајни измењују, који као искре електричне пролетају. Пламтио сам у гњеву и болело ме је да сам се у очекивању преварио. Тога нисам у Црној гори очекивао! Што би крио, да су ми више пута сузе из очију полетале!

Када се доцније одношај поправио, чешће сам Црногорцима напомињао њихово стра-

*) Год. 1877. донео је чешки лист „Покрок“ једну подужу нотицу, коју је и са руске стране поткрепио, да код нас Срба овлада такова боља; јер из Монакова, Париза, Липиска, Цириха и т. д. социјалисте Срби кући се враћају. - Да ли је њихово тврђење оправдано? —

Преваћач.

хотно неповерење према свакоме туђинцу, па нек би њима највећма одан био. Добио сам за одговор: код нас није другчије. У слободну Црну Гору може сваки странац слободно доћи; нетреба се ником пријавити, никаквим спроводним листовима осведочити. Ми немамо полиције ни јавне ни тајне, која у другим земљама пази на сваки корак и оједина човека. А како ју ипак потребујемо то вршимо ту дужност сви скупа. Знамо ми, да је не мило дотичној особи али нама је од добре користи. Неповерење је тамна страна нашег народног карактера, али није увек без узрока. Црногорац нема пријатеља до само ханџара свога. У више прилика махнусмо се неповерења и ослонисмо се на странце, међу којима и Чеси беху, шта више и најближа браћа наша Срби, па увек жалити морадосмо. Ми гајимо неповерење према страном човеку док се не убедимо, да је нашег поверења достојан: али како се осведочимо, онда ничег пред њим не тајимо. Могуће је, да ви Чеси противно чините, поверавајући се свакоме дотле, док се не убедите, да вашег поверења заслужио није. Можда би и вами и нами, било пробитачно, кад би у тим својствима задржали неку извесну меру".

Беше ми досуђено да још невино страдам. До руку ми дође мала збирка песама кнеза Николе, која је издана и штампана на Цетињу без подписа. Од тих песама најбоље ми се допада песма „Онамо, онамо," коју одма и преведем. То сам при ручку поверио господи, која ме позва да превод свој гласно прочитам да чују, „како то изгледа". Слушаоци беху задовољни! Један од њих световаше ме, да молим кнеза за дозволу, да смем песму његову превести и штампати дати; јер, рече, тиме ћу се умилити и његову наклоност придобити. Не сам се сагласио са таковим саветом и одговорих: да песам песме с тог превео, што је од кнеза Николе, него зато да је лепа и била би и онда дивна, кад би ју и сам племенити саветник сложио; још рекох, да у тој ствари ничег немам са Николом I. Петровићем кнезом, него са господином Николом Петровићем песником, да је у литерарном животу то не чувено, да се аутор моли за дозволу превађања каква малена дела и да се сваки српски песник дичити може ако му се плодови његови раширују у преводима, као што би и чешки песник чинио; напослетку одлучно рекох, да не марим за наклоност цара јапанског, па ни самог господа бога, ако ју улагивањем и пужењем постићи морам.

Сада сам по добро готов био. Већ сам се спремао, да једног лепог дана свежем ствари и Цетиње за навек оставим као особа, која тамо постојати не може. Кнеза занима сваки путник, који на Цетиње дође, и господа се труде, да му најзанимљивије ствари о њему причају. Осведочен сам, да ме је кнез знао и без аудијенције; али шта је о мени чуо — то бога ми, не бих желео да сам собом чујем. До сад је увек на моје поздраве пријатељски благодарно, на једаред поче ме при сретању не гледати и главу обрати. Када се то неколико пута једно за друго десило, паиђе при сретању Његове Светлости слепоћа и на мене. Очекивао сам свака трепута, да ће ми који добри пријатељ дати знак да би боље било кад бих Црној Гори „збогом" рекао.

Но што се више рат ближио, тим мање сам имао воље, да Црну Гору оставим. Хтео сам у сваком случају да у црногорском табору бар до прве веће битке пробавим, ма ме то здравља или сама живота стало. Пригласим се по обичају начелнику генералног штаба; одбити ме није могао

На путу од Троглава у Херцеговину кнез ми чудним обртом осуда сам од своје воље понуди једног од најлепших својих коња. Тада сам први пут шњиме зборио и одмах сам приметити могао, да ми је наклоњен. Али појмити не могах, зашто ни једној особи из дружине његове није мило било, да наклоност владареву уживам.

Опет смо били на Цетињу. Осећао сам своју дужност, да кнезу лично на љубави захвалим, коју ми на походу у Херцеговину указа. Сада се не пријави за аудијенцију у пбочника, него у тајника г. Симе Поповића. „Зашто не? Одма ћу вас јавити, биће господару мило" — гласио је услужни одговор. Чекам недељу дана, чекам, другу, трећу, већ и четврту, опомињем тајника на обећање, али све у залуд, Увек ми одговара· одмах данас; и — никад ништа.

У то време су на Цетињу већ знали, да несам — од чега ме боже сачувај! — ни аустријска, ни турска увода, тако исто да не сам агитатор католичке цркве или изасланик социјалних демократа. Имао сам већ доста добрих пријатеља, међу којима се најзвучнија црногорска имена налазе.

Раздраган сећам се па војводу Марка Миљанова, његова побратима срдара Јолу Пилетића, војводу Ђуру Матановића, брата његова срдара Пер Матановића, кнежева тајника у мировини попа Јована Сундечића, српског песника, који је живео у Котору и на позив на Цетиње дошао и т. д. Дошао сам и до неке популарности, до чега у Црној Гори странац ретко дође. Овај или онај војвода претресао је са мном које важно политично питање, што се Црне Горе тиче и са бистријим назорима ишао је у палату у седнице. Уживао сам тако велико поверење, као што сам испрва неповерењем гоњен био; електрични погледи не прелетаху већ преко главе моје, и већ на ме гледаху, као да сам рођен Црногорац.

У једном политичном бечком листу изађе допис са Цетиња, у ком беху карактеризиране разне високе личности црногорске. Дописник мора бити да је на Цетињудобро познавао стање. Карактерне црте његове не да несу биле сасма не истине, али беху сувише не повољне, да би могле потећи из пера искрена пријатеља црногорског. Дознао сам потајно, да мене за дописника држе. А кад се повела о том јавна реч, изразих се у том смислу, да ја не бих ни помишљао на таку карактеристику за време рата, да бих многе особе строжије и не пристрасни е осудио, другима опет више заслужене похвале дао; кад бих вољу имао за таково делање, да се не бих скривао но отворено радио и напослетку, да нигда не мислим оскврнити пера свога немачким језиком.

И тако сам опет једно подозрење од себе одбио, али за аудијенцију ипак не бих пријављен. Морао сам увидети, да је некој господи до тога стало, да никад више с кнезом не говорим. Да сам за аудијенцију молио, потицало је из чистог осећаја учтивости и ја сам могао знати да се кнез не би у прса грувао, кад му у опште благодарио не бих. Но ја остадох при своме: наумио сам, да ћу имати аудијенцију и без посредовања побочника или тајника и да ћу ствар сам израдити. Замотам у један завежљај по један примерак мојих књига, које сам досад на свет издао и пошљем га на рецепис преко поште кнезу. Књигама приложим писмо, у ком сам расветлио тај не обичан корак, благодарим кнезу за указану љубав у табору и молим га, да прими у своју књижницу моје књиге, које му за доказ своје благодарности шаљем. На завежљају беху још 52 марке прилепљене, које му особити изглед даваху. Са поште је одма у палату одправљен био. Побочници и перјаници се ужаснуше. Један из двора повери то другоме, нико знати није могао шта је то и одкуд. Учтиво се извињавах пред господом, које се тицало, да им несам хтео дуже на досади бити и сећање њихово морити. Они на то у љупком осмејку тврде, ја је добро тако, али да то није морало бити, дер би се једаред ипак на то сетили.

Други дан у вече био сам позван у палату, не на аудијенцију него на вечерњу забаву, на којој приступ само најодличније и најобљубљеније личности имају. Кнез ми на сусрет изађе и пружи ми обе руке, као најбољи пријатељ. Седео је за столом до пећи, око њега у полукругу Божо Петровић, Петар Вукотић, Илија и Сава Пламенац и још други неки. Примакоше ми наслоњачу ближе к огњу, а кнез поче ми давати разна питања прво обична затим политична. Нацртао сам му целу слику, како себи будућу Црну Гору представљам и кнез као да се са многим мојим назорима слагаше. Говор међу нами постајао је све живљи; остали само кад кад реч прихватише. Било ми је као да сам у својој кући. Говорио сам слободно као са себи равним, и брзо се тако занесох, да несам пазио ни на обичну титулатуру и само му „Ви“ казивао, при чему сам по црногорском обичају већ и сувише употребљавао у току говора реч — „знате“. Кнез се осмевао и ватру у пећи подстицао. Хисторијска је својина династије Петровића, да не радо слушају церемонијелно бирање у речима, но пре смелост и јачину.

О преводу песме његове већ је чуо Захтевао је да му прочитам. И учиних тако. Хтедох му растумачити неке изразе и одступце, но он ми рече, да није нужно, јер сам доста добро чешки разуме. И тако пробавих у палати два сахата. Кнез ме опет до врата отprати и обасу ме свом срдачношћу својом, доја је у њега тако узвишена, да јој и саме хладне дипломате подлежу, кад на кратко доба на Цетиње дођу. Сутра дан долажаху к мени дворани, честитаху ми и руковаху се. Ја одржах „палатску битку“.

Када сам се с кнезом у последњој аудијенцији опраштао, тада на ме управо сву оконост и љубав изли. Поверење његово према мени беше тако велико, да ми је предао да пишем историју устанка херцеговачка и ова рата, у колико се Црне Горе и Турске дотиче. Такође се изразио, да ће после рата ићи у Карлова купатила и даће се дуже време у Прагу задржати.

Кнежева наклоност према мени у круговима цетињским учини сензацију. Сада сам од свију за „поштењака“ и „добричину“ признат био. Кад су госпола са мном говорила, текле су им речи као да су пре тога меда јели. Опростисмо се при банкету, на ком сувише шампањскога беше, (цетињски гостионичар намерава да на њ патент узме и место содове воде продаје), и још више слатких говора (као што је познато, наздравице дуге страст је Југословена). Па при свем том чисто знам, да ће који од мојих пријатеља:, сетив се мене рећи: „А видите, он је ипак увода био!“ Други: „Ко би то рекао, да је он католички посланик, управо из ватикана изаслан!“ Или трећи; „Ја сам увек подозревао, да је под личином ипак комуниста“ и. т. д.

Но, просто им било! Ја их ипак љубим.

— Данчин. —

КЊИЖЕВНОСТ.

Praвaниja Змаја-Јована Јовановића. Издаје српска књижара Браће М. Поповића у Новоме Саду; штампа Српске народне задружне штампарије 1879, свеска прва, 64 стр. на великом колу, цена свесци издања

[illegible]

Не би било излишно да напоменемо и овде, [illegible] у 10 [illegible] до 80 табака [illegible] публико, [illegible] труд и новац уложени у [illegible]

[illegible]

[illegible] у интересу [illegible]

[illegible] — [illegible] да [illegible]

[illegible] (113) у нај[illegible] — а добра [illegible] у на[illegible]

С. В. П.

(Пријатељство проф. Лобмајера.) Из За[греба добили смо ову изјаву.] Štovani g. uredniče! U br. 5. „Javora“ ocienište moju knjigu o primaljstvu. u koliko se tiče književne njene vriednosti i novih izražaja u njoj upotrebljenih. Tuj mi je napomenuti. da sam se. sastavljajuć tu knjigu. ponajviše držâo anatomskih izražaja, kako ih je Dr. A. Schwarz u svojoj „Opisnoj anatomiji čovječjega tiela. Zagreb. 1873. II. svezka“, upotrebio, dakle da u prvom redu ide njega zasluga, da je sa pokojnim Dr-om Dežmanom i Dr. Vl. Gjorgjevićem prokrčio put u hrvatsko-srbskoj medicinskoj terminologiji. Primite izraz moga osobitoga štovanja.

U Zagrebu. **Prof. Dr. Lobmayer.**

РАЗНО.

(Број седам). У „Даници илирској“ од г. 1873. читамо ово о броју 7.: Ако отворимо св. писмо, наћи ћемо у њему број 7 толико пута, да му се ни броја незна. Стварање света почиње одмах с тим бројем, јер је бог 6 дана стварао небо и земљу а седми дан је почипуо. На 7 начина се Кајину осветило. Јаков је за лепу Рахилу служио 7 година; седмoро деце му је родила његова робиња; а 7 дана је Лаван за њим у потеру ишао; Фараон је сањао 7 дебелих и 7 мршавих крава, 7 пуних и 7 празних класова. У Мисиру је господ кроз 7 дана реке у крв претворио и докарао ову земљу са 7 казнига, а 7 дана су Израилћани пред полазак свој из Мисира хлеб без квасца јели; Ноје је 7 пари чисте живине и 7 пари птица са собом у ковчег узео, а тек седми дан се вода потопска дигла врху земље. Мудри Соломон имао је 7 стотина жена, а 7 година је трајало зидање његове цркве. Побожни Товија имао је 7 унучади. С Данилом је било у јами 7 лавова, а седми дан је дошао краљ да га оплаче. У откровењу Јовановом говори се о 7 звезда о 7 златних светњака, о књизи са 7 печата и јањцима са 7 рогова и 7 очију, о 7 анђела и 7 труба и о зверовима са 7 глава. Апостол препоручује 7 чувара милостиње и т. д.

(О електричном осветлењу) Кад муња севне, она осветли врло велики предео; и не само то, него га и јако осветли. Можда је било кога, а можда га има и данас, који би желио, да „муњу“ скинемо с неба, да нам она осветљује наше собе и радионице.

„Муњу“ смо додуше скинули с неба, али не зато, да нам она замени нашу лампу и свећу, него да буде разносач наших мисли. И збиља, у овом својству, муњевна снага чини човеку заиста велике услуге.

Од када знамо за телеграф, од тога доба незнамо управо, шта је далеко, а шта близу; муњевна снага, што телеграфском жицом јури, хитро као „муња“, преноси наше мисли и у најдаље крајеве света.

Па као зашто не би нам муња, т. ј. муњевна снага, уједно и осветљивала наше одаје, кад је већ ту, кад знамо, каква су јој својства. Додуше имаде већ места, где се употребљује муњевна светлост, то ј. она, коју човек сам произведе; електричном (муњевном) светлошћу осветљују се по гдегде јавна места, торњеви на обалама морским, велике радионице, и т. д. Но то је све мало; ми хоћемо још и више; ми желимо, да се електрично осветлење тако уобичаји, као што нпр. данас, читаве су вароши, мање и веће, осветљене тако званим гасом (у Н. Саду додуше, још га нема!)

Но да се та жеља испуни треба предходно, да се сврше многи послови, да се извиде многе ствари. — Код осветлења гасом иде доста лако. На једном се месту гас производи (фабрицира), ту се скупља у један велики сасуд; одовуд се кроз цеви гас пушта на све стране, доводи тамо, где ко хоће.

Код осветлења елекричном светлошћу иде много теже. Тешкоћа је у том, што се дуго времена није знало, како да се раздели електрична светлост. Силни су покушаји били за то покушавани. Многи су се с тим занимали, а и с овим: како да се начини лампа за електричну светлост, па да човек буде сасвим њезин господар.

Америка је земља чудновата; шта све отуд неће доћи до наших ушију? ! Најновије вести отуд уверавају нас, да су њих двојица, Sawyer и Man склопили и начинили лампу за електричну светлост, која је ваљана; можемо њоме управљати како нам је воља, можемо начинити пламен колики хоћемо, итд. Уједно су та иста двојица склопили справу, којом се може доводити онолико електричне снаге, колико хоћемо. Да ли је пак њихов начин заиста ваљан треба у великом да се опроба; додуше у малом се показао као ваљан.

У великом досада није нигде пробано; није ни чудо; ствар је сасвим нова. Зато и немамо никаквих података. из којих би могли видети, шта би коштало осветлење електричном светлошћу. Сама та двојица тврде, да би ово осветлење много јевтиније било него осветлење гасом.

Идемо да видимо. Уједно мислим, да би излишно било лампу описивати кад слике за њу немамо. Довољно је само, да наша публика сазна, шта се „далеко“ од нас дешава и ради. **А. М. М.**

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Зимње вечери или приче из народног живота у Србији. Под овим насловом наумио је г. Милан Ђ. Милићевић по жељи својих књижевних пријатеља да пусти у свет 12 својих прича и бележака, што их је у последње време написао. Књига ће изнети преко 20 табака на лепој хартији, и цена је за Србију 2 динара, за Аустрију и Црну гору 1 фор. а. вр. Претплата се у напред шаље писцу у Београд (Цетињска улица, 19). У овој првој књизи — без сумње ће изићи и даље књиге — биће ове приче: 1. Незнани апостоли, 2. Побратими. 3. Од невоље дивљак 4. Потурченица Лејла. 5. Хајдуци. 6. Један судњи дан у селу Шушњу 7. Водоплавно село. 8. Вечера на караули. 9. Шестак. 10. Народни суд. 11. Дедин грм. 12. Талир. Све ове приче и белешке сликају живот нашега народа, а да је г. М. Ђ. Милићевић баш у овоме жанру вештак, то зна добро наша штов. публи-

ка, те држимо да није нужно обашка препоручивати његова дела. Желити је само, да што више оваких збирака скорим доживимо.

Г. Ђорђе Глибоњски, ваљани професор више девојач. школе У Новом Саду издао је овај оглас:

Ђимнастика је законом прописани предмет у свима нашим школама, а све и да није ово случај, она свагда остаје најважнији чинилац при васпитавању наше омладине.

Ја сам таку књигу написао и удесио за све наше школе.

Високи школски савет, по прегледу и препоруци стручњака, примио је ову моју књигу за помоћну учитељ. на основним, вишим, средњим и учитељским школама и за ручну књигу приправника.

„Српска матица“ на моју молбу за припомоћ ради штампања тога дела, поднела га је признатим особама на оцену, које предлажу, да се награди најмање са 200 — 250 фор.

Ово говори, да је књига добро удешена, и као такова добро ће доћи и учитељима и родитељима и свима васпитачима.

Књига ће изнети са сликама 10 - 12 табака и стоји 1 ф. а. вр. дућанска цена биће 1 ф. 20. Скупљачи имаће на десет скупљених претплатника једну књигу на дар.

Рок претплате је до последњег нашег фебруара т. г.

Како су штампарски трошкови и трошкови због слика доста огромни, могу дело само у том случају штампати, ако се пријави довољан број претплатника, с тога молим све моје и школине пријатеље, да ми се што боље и што пре одзову.

Штампарија без новаца неће да ради, молим дакле да ми се претплата, ако је икако могуће, у готовом новцу и свакако наплаћено шаље.

Јануарска свеска **„Страже“**, књиге за науку, књижевност и друштвени живот, штампа се увелико и за неколико дана изаћи ће из штампе. Формат и обим листа, као и сви услови претплате остали су по досадњем. И ова ће свеска бити разноврсног садржаја, као и досадање три.

НОВЕ КЊИГЕ.

У Београду је изишла књига:

Синтактички задатци према својој латинској синтакси написао проф. Јов. Туроман. I Део. Наука о падежима. Издање и штампа државне штампарије. 1878. Цена 2 динара. — Ову богату збирку вешто уређених и одабраних примера за вежбање у латинској синтакси можемо препоручити нашим гимназијама, да нам замене досадање немачке књиге.

У Панчеву изиђе књижица:

Шести извештај о раду и стању панчева[чког] српског црквеног певачког друштва за вр[е]ме од 1. јан. 1875 до послед. нов. 1878. Година XI[I] XIII. XIV и XV. Панчево 1879. Штампарија бра[ће] Јовановића. — Из извештаја овога видимо, да је пре[д]седник друштву г. Др. Конст. Пејчић, који по з[а]кључку друштва остаје то за целога живота свога; з[а]мењује га потпредседник г. Велизар Боборон; л[о]ковођа г. Мита Топаловић У музикалној храни[о]ници својој има друштво 530 музикалија. У. г. 18[78] беше прихода 1223 ф; 17 н. а расхода 725 ф. 97. те остало готовине 497 ф. 20 н.

Накладом Косте Мандровића у Бечу изиш[ао] је **Народни забавник. Хиљада и једна ноћ.** [А]рапске приповетке. Нов и потпун српски превод. У Беч[у] 1879. Са једном бојадисаном сликом. Свеска I. Цена 1[0] новч. или 2 гроша. Штампарија „Народног гласник[а]“ у Темишвару. — Ове одвећ занимљиве приповет[ке] изишле су непотпуно још у четрдесетим годинама [у] преводу пок. професора Нестора Исаковића и давно [су] распродате. Друге књижевности имају је у различним безбројним издањима и преводима. Српски преводилац [о]вога садањег издања врло је лепо и чисто српски пр[е]вео, издање је врло укусно, а цена врло јефтина, с т[о]га се у напред већ може рећи, да ће се дело ово бр[зо] распачати, желети је само да идуће свеске набрзо јед[на] за другом изађу.

У књижари Велимира Валожића у Београ[ду] може се добити:

„У руском табору 1877-78 год.“ написао Д[а]нило Медић. Књига износи 10 табака на лепој, [у]глачаној хартији. Цена 50 новч. (1 динар). Г. Мед[ић] је познат за свога изврсног превода „Слова о полку И[го]ра“ те без сумње неће му ни ово дело (које доду[ше] нисмо имали прилике да видимо) за оним заостати.

ОДГОВОРИ.

Г. М. Рувид. у Липисци. — Хвала вам на об[е]ћаним прилозима. Поздрављамо и нашу сарадницу. [Ш]шта значи оно „не“ у загради у вашем писму?

Г. Рад. Мал. у К. — „О постанку вршачке ку[ле]“ обећава да ће добро бити, само не можемо почети шт[ам]пати, докле нам цело не пошљете. Жежен кашу хла[ди].

Једном Србину. — По насловима од песама не[може] се о њима судити Пошљите, пак ћемо видети.

Г. Д. М. Р. у Ужице. — А где су обећани чл[ан]ци? Зар је српски ваздух мање поспешан, него сас[ки]?

Г. М. П. у Веогр. — Молимо да пошљете, до[бро] ће нам доћи.

За Босну и Херцеговину је цена иста, која и за Аустр[о]-Угарску, т. ј. 1 ф. 25 н. на четврт године.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., [пол] године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 [н.] За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.[вр.]

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Са[ду]

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 8. У Новом Саду 25. фебруара, 1879

НА АЛПИМА.

На врх стене Риги Кулма
Нем, задивљен стајах туди,
Дисај тежак покреташе,
Све бурније снажне груди,
Око трене, светлост сева,
А дух мније, све да снева.

Из језера брег се диже,
Као чедна пирамида,
У облаке врх му стиже,
Те их у две поле кида,
Над њим небо недогледно,
Оно плаво, увек једно,

А под њиме села бела,
И градови на далеко,
Језеро и река смела
Штоно стене сече преко.
Бор стољетни, травка млада
И ред сочних винограда.

Тамо даље по планина
Снег вечити, трепти, бели,
А кроз њега, к'о ледина,
Лед покрио пут вас цели.
А међ стењем мало место —
Заклон простр'о, зелен престо.

Једни исти региони,
Снег просуше па и траву,
Онда кад те зима гони,
Већ осетиш жегу праву, —
Чудна борба у природи
Неједнакост свуд изводи.

И на врху тог гигана,
Човек мален слабо стоји
У по ноћи, у по дана
Покретање света броји
У дивљењу себе диже
Савршенству правом ближе,

Да, на врху тога дива,
Угњетани дух оживе,
Тајанство се ту открива,
Што га крију магле сиве.
У слободи зрак је мио
По Алпима он се свио.

О са Алпа гледат' доле,
На свет овај на свет јадни,
Мора душу да т' заболе
Од ти многи дела гадни.
Мешто сунца и слободе
Зла по свету коло воде.

Н.

МАЂАРСКА ГРОФИЦА.

Новела Павла Хајза

У двору неком у Угарској, близу западне границе те земље, живила је у другој четврти овог столећа жена једна, о којој се због ванредне њене лепоте и многих ретких душевних својстава много говорило; па како је на чудан начин отишла на онај свет, то се још дуго после о њој причало.

Грофица Јелена С. . . била је пореклом старог аустријског племићког рода,

те ма да су око ње силни млађани и сјајни просиоци облетали, да је бирати могла, то је она ипак млада као роса дала своју руку највремешнијем и најнеугледнијем од поштовалаца својих, наиме грофу Н. — који је већ прешао био педесетину година, па се шњиме одбила далеко од свог завичаја на његово добро у Угарској. Муж је њен био пре официр, но је некако несрећно спао с коња, те је услед тога морао пре времена војничку службу напустити. Он као да је слабо за то створен био, да очара млађану лепотицу, а и богатство његово не беше толико, да би кадро било оправдати чудно решење младе грофице; по богатству је она од њега још претежнија била. Само њени рођаци познаваху рану озбиљност млађаног девојчета, које је већ од детињства једнако намеравало, да се у манастир врне; после је на се примило тежу хришћанску дужност, да двори и негује постарог мужа. Узалуд ју је мати од тог одвраћала. Још дететом није хтела савета примати ни од кога другог, до ли од свог срца, а тајне овога знала је брижљиво чувати. Тако богме није нико дознао, да ли је за пет година, док је с мужем живила икада имала прилике, да се за свој избор покаје. Додуше, кад јој је муж умрьо, није пред светом показала, е баш бог зна како претерано жали за њиме; а нико јој богме не би ни веровао, да јој иде од срца, ма да је цео свет познавао грофа као ваљана човека. Но у младе грофице као да је ипак било јачег чуства, којим је своме мужу и у гробу наклоњена била, јер се она ни после године дана није дала ни од свог усамљеног двора одмамити, а камо ли да би се хтела била наново удати, ма да јој то нико не би смео замерити, јер јој је тек било двадесет и две године; била је дакле млада, а уз то још и лепа удовица; но после смрти мужа свога она је и своје родитеље само на неколико недеља похађала, а презирала је сваку радост, свако уживање бечких месојеђа.

Своме је мужу родила једно једино дете, на годину дана пре његове смрти; дете је то тако слабачко било, да га је једва највећом бригом и пожртвовањем могла одржати, те је остало живо. Многи су мислили, е би за само дете већа благодат била, да се мати мање била око тога трудила, да му извојује живот, од кога ће једва икакве радости ишчекивати моћи. Деран, чим је дошао до година, где се дух почиње будити, на жалост је тако очито био затупљен, да су га једва највећом муком и највећим стрпљењем до тога могли довести, да научи неколико речи изговорити; о даљој науци, даљем изображењу није могло бити ни разговора. Изглед му на први поглед није издавао огромност његове несреће. Бијаше витак и не баш ситан, лице му имађаше лепе, примамљиве црте материне, у очима му бијаше нежан израз сањарије, па ко није знао, шта је и како је шњиме, могао га је држати за размажено материно мезимче, коме је само требала мало снажнија рука, да га продрма из успаваности. Било је дабогме по кадкад прилике, где се нико неби могао о његовом стању варати. Ноћу би га стегли грчеви, па би онда неколико дана после тога био скоро сасвим блесав и уморен, да би се једва могао држати на ногама. У таквим приликама не би га се ништа коснути могло, до ли само матерни глас, који би кадар био шта више изазвати смешење на његоре усне и онда, када би му дух сасвим се помрачио. Кад му је боље било, имало је то смешење у себи неку особиту драж. Као да је у њему покушала да засветли сва племенитост духа, који је још у пупољку затупио био. И људи у двору, и сељаци, свако, ко би му се само приближио, заволио би несрећног дечка а тек женска чељад, та би зањ и у ватру и у воду пошла била.

Мати је наравно касније, но сви остали, дошла до уверења, да се тој невољи доскочити неда, да се променити не може. Није било тог славног лечника, тог искусног педагога, кога није грофица за савет запитала, док јој је син још деран био; а ништа није више достигла, до то, да је целисходном телесном негом од-

јакшала сину своме муке, које су њиме овлађивале ноћу. Кад је јадник ушао у момачке године, и њој је онда нестало сваке наде, да ће га још икада моћи довести до тога, да буде зрео за самосталан живот. Она се и досада при свој својој невољи и јаду показивала стална и равнодушна, али у последње време као да се и у унутарњост њену уселила нека мирноћа, неко задовољство. Своју је кућу опет више но иначе отворила својим суседима, одзивала се, ма и ретко, јер је нерадо сина самог остављала, позивима на оближња добра, па кад би је ко сажаљујући је тешио, — каткад јој је изгледало, да ју тиме желе вређати, — изјавила би она, е се не би мењала са многом те многом матером, јер многи синови сасвим су при свести само зато, да буду раскалашношћу и неваљалством својим и себи и својим породицама на срамоту.

Кад би се вратила са какве своје кратке шетње, па кад би већ издалека чула где јој син у вијолину свира — он је обично са својим слугом матери доста подалеко на сусрет ишао — кад би га тада опазила, како је своје лице, које је било нежно као у девојчета, уз вијолину прильубио, како је плаве власи, немарно закудрављене, пустио да му на плећа падну, — кад би опазила како му нежно засењене очи засветле од радости, то је онда свако појмати могао, да је она туђе сажалење одбијала сасвим озбиљно и да при свем том није држала, е је несрећна мати.

Свирка бијаше једини језик, што га је млађани гроф добро говорити знао, но те бијаху једина слова, што их је он течно читао. Мора да је тај дар од оца наследио. Грофица Јелена се никад свирком није бавила. Не бијаше дакле на жалост у стању, да свог сина у тој његовој јединој страсној наклоности сама унапређује, па како је његов досадањи наставник, сеоски попа, премештен био, а како опет нови попа није био музикалан, то се грофица решила, да путем новина потражи згодног заменика староме попи.

На ту њену објаву стигоше јој силна писма и понуде; но ниједно јој се писмо није тако допало, као писмо, што је дошло из неке мале варошице у Шлезији. Ни сама није знала са чега јој се то писмо тако допало. Писао га је млад неки човек, који је најпре учио богословију, но се после сасвим музици одао; настављао је друге у гласовиру, те је тиме своју стару матер и две сестре издржавао. Прости, па ипак лепи штил, нека меланхолија, коју је грофица више прочитала између редака, него из њих, а можда и сам рукопис руководио је грофицу, те је од свију пријава само ту једну у обзир узела — ту једину, уз коју није било никаквих даљих сведочаба и препорука. Грофица пошље младом човеку — звао се Ђорђе Линдер — позамашан путни трошак, и позове га да се без икаква оклевања на пут крене, осим, ако стање њеног сина, које му је она у писму отворено описала, не мења његово решење.

Прође две три недеље, а очекиваног наставника још никако. Већ је грофица мислила е се младић предомислио, те од своје понуде одустао, а оно ти једног вечера ево њојзи неког скроз прашнавог пешака, коме се и на лицу и на хаљина јасно видило, е се прилично намучио на дугом путу. Беше то блед, ситан млад човек, суморна чела, а светлих црних очију, које јасно казиваху, да у њему и духа има. Није много говорио, али је при свем свом сиротињском оделу са најсавршенијом сигурношћу стајао пред грофицом. Без икаква зазирања изјавио јој је, да је путни трошак, што му га је она послала, матери својој оставио, а да је довде већином допешачио. Сандук ће му са неком јефтином приликом за који дан доћи; а у торби уза се има све, што му је најнужније.

Грофица заповеди дворском надзорнику, да одведе новог наставника у његову собу, која је била поред одаја млађанога грофа. Некако је осећала грофица, да се у новом наставнику преварила, а ни сама није знала томе правог разлога. Слика младићева потпуно је одговарала

његовом писму. Нити је затајао своје сиромаштво, а нити је богме прикрио и своју слободну, неоскврњену самосвест. Ипак је она тек могла ишчекивати, да ће њена лепота и величанственост, која је већ многога „високороднога“ занела била, од већег утиска бити на незнатног младића. А он није ни један једини пут очију својих пред њом спустио; само је нагло поцрвенио, кад је први пут угледао поносну грофицу, и то је једино издало, да му мушка крв по жилама тече.

Кад је затим иза неколико часова дошао на вечеру, изненадила се грофица поново. Он је време врло добро на то употребио био, да се са својим сиротим питомцем спријатељи; обгрлио је руком својом млађаног грофа, те га је као млађег брата у дворану водио, као да хтеде матери доказати, да је при свем свом хабавом оделу најбоље друштво, што би га грофица за свог сина и желити могла. Младом грофу се од радости очи сјале, па док су за вечером седили, час по би потајно помиловао руку свога суседа, а то је увек био знак његове наклоности.

После вечере отвори кандидат — тако су младића у двору назвали — гласовир, оправи га, те је пратио свирку свог питомца са толико вештине, да се сва дворска чељад у ходнику сакупила, да чује, како „Шваба“ свира. И грофица која је за свога живота чула доста изврсне свирке, а да би разумела, што слуша, зачудила се моћи и пуноћи његовог заноса у свирци, јер он је за час ноте на страну бацио, те је неке мађарске народне песме, што их је гроф одсвирао, на своју руку на гласовиру репродуковао. Питомац његов пустио је био виолину из руку, те је сав занесен слушао свирку свог новог пријатеља. Кад је кандидат довршио, седио је Стеван још неколико тренутака, као да га је чаролија нека за место привезала. Мати пође к њему; очи му беху пуне суза. Срећан! срећан! беше све, што је могао промуцати.

Од то доба ниси могао оба младића раставити Кад би Ђорђе радио, компоновао или читао и писао — у његовом сандуку и не беше иначе ничега до ли књига и нота — лежао би гроф Стеван на ниском дивану на сред собе, и мирно би упрьо своје лепе очи на друга свог; овај пак окренуо би му леђа и као да по читаве сахате ни знао не би, е има још кога у соби. Чим би тада Ђорђе и најмањи знак дао, да је иjоле доколан, да хоће да се разговара, скочио би млађани гроф, као оно верно псето на први миг свога госе, па би га својим неспретним речма запитао, шта жели да ли ће се шетати или ће јахати или заједно свирати. Чељад у двору и људи на селу говорили су, како је сад млађаном грофу много боље, како му је сад очињи глед много слободнији и како сад речи изговора са мање муке Све је то бајаги заслуга немачког наставника, који се са сиротаном са свим друкчије мучи и забавља, но што је икад ико, па чак и рођена мати, могао чинити.

Кандидат би се само тада сам шетао, и то често читаве сахате хода кроз шуму или кроз околна села, када му питомац не би смео из собе изаћи због болести. Пријатно би се одјављивао учтивим поздравима, којим би га сељаци предусретали али никад не би никога ословио. Цуре са села, којима није баш тако мрзак био — изглед му се услед удобнијег живота у двору побољшао био, ма да је још једнако носио оне старе хаљине — слушкиње у двору и лепа жена дворског надзорника често би се о њему разговарале. Све се чудиле, да је изгледао и слеп и глув спрам њихових дражи у пркос свом намигивању, којим су хтеле, да га охрабре. Боришка, грофичина собарица, само је тако могла себи то чудо одгоненути, што је дошла до уверења да је морао невесту код куће оставити. „Немци су сви много вернији, но Мађари“, говорила би она; „али је штета за тог красног младића; могао би много задовољније живити само кад би очију отворити хтео“.

То, што је на кандидату приметила, саопштила је Боришка и својој господарици, која као да се у осталом мало бри-

нула за све, што се не би тицало одношаја кандидатовог спрам њеног сина. Првих недеља још уграбила је била прилику, те се младићу захвалила на томе, што је тако поспешно знао утицати на свог питомца. Уједно га је са правим материнским саучешћем — била је петнаест година старија од њега — испитивала о његовој судбини, питала га је, зашто крај своје младости и свог дивног дара није веселији, па да ли би она ишта могла са своје стране учинити, да му стање одлакша. Питала га је срдачно за матер и сестре; матери је и писамце написала, те јој је у истом захвалила, што јој је уступила сина, који је њеном сину братом постао. При свим тим знацима њене наклоности Ђорђе се вазда спрам ње сасвим туђински понашао, на питања јој одговарао кратко и изјавио, е му у крви лежи, те није веселији; његов отац, честит и ваљан званичник, скочио је у воду из меланколије; њега пак самог — тако се са тавним смешењем изразио — држи још то мало музике.

(Наставиће се.)

ЗОРА НА АЛПИМА.

Рог пастирски разлеже се,
Од горе, до горе
Дрхћућ' глас му крупно збори:
„Ето рујне зоре!“

Сан већ бега, са постеље,
Сановник се диже
На врх брега. пре нег сунце
Радознао стиже

Испод њега магла сура,
На свет доле пала
На западу, тек још која
Трепти звезда мала.

Хладан ваздух немило те
Кроз одело дира,
Па и опет у избици
Неби наш'о мира.

Та рог јаче подухује
Глас му дрхћућ лета:
„Сунце ће се појавити
Силни царе света.“

„Већ весници први ено
Просуше румење
Испред себе гоне маглу
И слазе на стење.“ —

Као грумен плама светла
Гори снег на вису
Час одсевне на далеко,
А час падне близу.

И сувишно узбуђење
Следило ти тело
Па на исток бодро мотриш
На сунчево врело.

И полако ко из мора
Силни круг се диже.
Милионе чедних зрака
По души ти ниже.

Ти у сјају, свет под тобом
Још у црном мраку.
Е тако је овог света
Бедном сиромаку.

Тако вазда, једни умно
На висини стоје.
Други пузе, у глупости
Своје часе броје.

Избављајте народ браћо
Из грознога мрака.
Да осети праву сладост
Слободина зрака.

Да ужива рану зору
Дивоту и чаре.
Те к'о човек да ужива
Природине даре.

Н.

ПАЛАЦ-ДЕВОЈКА.

Андерзенова приповетчица.

(Свршетак.)

Палчица не рече ни речи, но кад оно двоје окретоше леђа од тице, она се саже полако, размота ластавичина крила и пољуби јој склопљене очице.

„Можда је баш она овог лета облетала око мене и певала“, — мишљаше она у себи, — „па какве ми још радости није сиротица учинила! — А гле сад!“

Крт загрну затим јаму, кроз коју је продирала светлост дана; па одпрати госте њиховим кућама. Целе те ноћи, Палчица није могла ока склопити; дигне се лагано с постеље, па сплете од сена малу лепу простирку, коју затим однесе и размота над мртвом тицом, а испод ње положи као памук меке прашне кончиће од најдивнијих цветова, што их је нашла у соби код пољског миша. Ту сад на тако удобној и топлој постељки, намести она тицу.

Кад је пошла рече јој: „Збогом драга тичице; Збогом и хвала ти на дивном певању што си ми летос певала; кад беху оно зелена дрва и сунце топло сијаше!“ Затим јој притисну нежну главицу на своје груди, но наједанпут трже се, јер осети куцање у тичином срцу. За неко време била је чисто ван себе од страха, затим се освести и радоваше, што је сиротој тичици живот повратила.

С јесени све ласте одлећу у топле пределе; но догоди се више пута да по нека и заостане па, чим мало назебе, сруши се ко мртва, и тако прележи ту, док год је снег не затрпа.

Палчица стресе се сва од стра, јер тица беше спрам ње одвећ велика, а она само колик палац. Но затим опет дође к себи. Замота ласту још боље да не назебе, набаца на њу сву своју постељу, само да јој топлије буде.

Друге ноћи посети она опет тицу, која до душе беше жива, но сасвим изнурена и немоћна. Јадничица, само је за часак могла очце отворити и погледати на Палчицу, која је стајала поред ње с трулим дрветом у руци, — јер друге светљике није имала.

„Хвала ти моја дражесна девојчице!“ рече јој она боно, — „баш сам се добро огрејала! Скорим ће ми се и снага повратити по плавом прозрачном ваздуху и топлим сунчаним зрацима!“

„О!“ — рече јој Палчица на то — „Напољу је ужасна зима; снег пада, а мразови стежу; да се усудила ниси да излетиш, но остани ту у топлој постељи, а ја ћу те чувати и неговати.“

Отрча затим брзо и донесе ластавици водице у једном цветном листку. А ова сад кад се добро понапила, исприча јој све, како је задрла једним крилом о трн, па није могла тако брзо да лети, ко њене друге, које су одлетеле, далеко у топле пределе; те тако је на последку пала на земљу. Но даље, како је амо дошла, ни сама не зна.

Преко целе зиме остану оне ту. Палчица је сваки час облетала око ње и надгледала у свему. Но крт и мија не знадоше ништа о томе; иначе не би могли овакога сносити.

Тек што грану пролеће и сунце земљу отопли, рече ласта Палчици: „Збогом;“ — ова сад отвори ону рупу, коју је крт био прорио. Сунце их је топло обасјавало, а ласта запита Палчицу, не би ли и она пошла шњом; она би је с драге воље понела на леђа, и однела у какав зелени гај. — Но Палчица је знала, да би то јако ожалостило старог мију, кад би га оставила.

„Не, ја немогу“, — одговори она?

„Онда збогом, збогом! Ти добра, добра мала девојчице!“ — рече јој ласта, па излети на топло сунце. Палчица је затим одпрати до никле, а сузе од велике жалости за њом, полетише јој из очију.

„Квивит, квивит!“ — зацвркута тица, па одлети у зелени гај. Палчица остаде сад сама сневесељена. Јадница не беше јој ни једном да изађе на топло сунце.

По пољу засађено жито; простирало се чак преко јазбине пољска миша, и нарасло већ поприлично велико, а густо, читава шума. Наравно, њој палац великој, била је то права непроходима шума.

„Е, Палчице, сад си заручница!“ рече јој пољски миш. — „Сусед те је запросио. Каква изненада срећа за једно сироти девојченце! С тога, спреми се за вунене и ланене дарове, јер кад полазиш за богата крта, мораш свега имати!“

Палчица сад мораде прести, и миш јој набави још четир разбоја и ту се сад непрестано и дању и ноћу ткало. Свако вече долазио је крт у походе и непрестано говорио о томе, како ће сунце, само док лето прође, слабије сјати; „Сад сву земљу опече, ал видићемо га, кад зима наступи!“

Он је једва чекао да зима дође; — тада ће се с Палчицом венчати, но она га је мрзила ужасно, и како који дан, поче јој све досаднији бивати. Сваког јутра и вечера, кад год би сунце изалазило и залазило, одкрала би се лагано до вратаоца, па, кад би ма најмањи поветарац заклатио житно класје, а она угледала плаво небо, помишљала би тада увек, како је дивно оно горе, и желела је од свег срца, да види опет малу ласту; но она се не врати никад више; зацело, мора да је одлетела далеко, хеј у какав зелени гај.

Дође и јесен; Палчица се већ спремила.

„Још кроз четир недеље, па ето и свадбе!“ — рече јој пољски миш. Но Палчица удари у плач, да она неће досадна крта.

„Иди молим те не лудуј!“ — одговори јој миш, — Хоћеш ваљда да те ја станем уједати! — А шта фали њему? Онако красан момак, па какав ћурак носи. Ни у саме краљице нема лепшег! Па после тога, како је богат; — пуна кућа. О још би требало да благодариш Богу, што те оће!“

Дође и тај давно жељани дан, крт већ дошао по младу невесту. Јадница, сад се мора за навек растати са топлим сунцем, зеленим луговима и малим тицама. Оде још једанпут на вратаоца, да сунцу последњи пут: „Збогом остај,“ каже.

„Збогом жарко сунце!“ рече она, па пружи к небу своје мале ручице, и зађе мало подаље од мишије рупе; јер жито већ беше давно пожњето, само је стајала сува стрника! — додаде као кроз плач, па загрли један мален црвен цветак, што је ту до ње стајао. — „Поздрави ми малу ласту, ако је икада видила будеш!“

„Квивит, квивит!“ — зацвркута нешто над њом; она подиже главу, и спази своју стару познаницу, малу ласту, која туде око ње облеташе. Спазивши Палчицу, зарадова се од милине, а она јој сад све исприча, како јој мрско узети ружна крта, па да се зарије после шњим дубоко у земљу, а никад више да не види топло сунце; и не могаше то изговорити, а да се не заплаче.

„Кроз који дан, па ће и зима!“ — рече мала ласта; — „а ја одавде одлазим далеко, хеј тамо чак у топле пределе, па хајде и ти самном ако хоћеш! Седни ми на леђа, а још за бољу сигурност, вежи се појасом за ме, па ћемо одлетити далеко од ружна крта и његове мрачне јазбине; далеко, далеко, преко гора и дубрава, у топле пределе, где но сунце лепше сја, но овди, гди је вечито лето, и цвеће прекрасно цвета. Та ти си мени живот спасла; — да драга Палчице, — у оној подземној јазбини. Ја то нећу никад заборавити зато хајд самном.“

„Добро, нека буде!“ рече Палчица, па се успе ластавици на леђа, ножицама упре о њезина раширена крила, а појас привеза за најјаче перо. Сад полети ластавица високо изнад облака, шума и језера, па преко високих брегова вечитим снегом покривених. А Палчица умал што се није смрзла, у тако великом ваздуху, да се не досети брзо и не згрчи испод ластини крила, одклен је само главу промолила, па посматрајући лепоту доле пода се, само се дивила и чудила.

На последку стигну и до те давно же-

љане земље, где је сунце топлије сјало, но амо код нас; небо двапута више, а свуда по гробљу рађа најлепше зеленкасто и модро грожђе; по шуми висе лимуни и поморанџе, а мирише мирта и измирна. Пре́красна дечица трче по улицама, ватајући шарене лептире. Но ластавица полете још даље, и што даље лети, предели све лепши. Шума прекрасно зелена, а крај плавог језера, уздиго се величанствен бео двор, од самог мермера, још из простара доба! Уз високе стубове увила се винова лоза, а горе поиздизана стајаху многа ластавичија гњезда; — једно од њих било је њено, и ту је живила ласта, која је Палчицу носила.

„Ето то је мој дом!“ — рече ластавица, — „но не пристоји да и ти у њему стапујеш; у мене је тако спремно, да би се ти задовољила; но ето туди расту дивни цветови, па избери један који хоћеш, а ја ћу те до истог однети и положити!“

„Каква красота!“ — уздану Палчица и пљесну малим ручицама.

Туда се пружао велики стуб од бела мермера, оборен и на три комада сломијен; а измеђ њих расло је дивно бело цвеће. Ластавица слети сад с Палчицом доле и положи је на један широк лист. Ту на сред самог цветка, седи малени човечуљак, бео и провидан, ко да је од стакла; на глави је имао златну круну, а о рамену мала дражесна криланца; а ни сам није био већи од Палчице. То је био Анђео цвета; а у свакоме цветку станује по један такав човек јал жена; но овај је био краљ над свима осталим.

„Боже како је леп!“ — пришапну Палчица. Мали краљевић ужасну се од ласте; та она је била спрам њега права тица-грдосија. Но кад је спазио Палчицу, јако се зарадова, јер тако лепе цурице до сада још не виде. С тога скиде с главе златну круну и мету је на њену, а затим је упита, како јој име и хоће ли да пође за њега, па да буде краљица над свим осталим цвећем! Наравно да је био са свим другачи и лепши од жапца и слепог крта у кадифли-ћурку. А са сваког цветак дође по један човечуљак јел женица тако дивна, да их је милина било погледати. Сваки од њих донесе јој по какав дарак, ал од свију најлепша су била: мала криланца од велике беле муве која јој притврдише за рамена, па тако сад могаше и она слетати с једнога цветка на други. Одпоче весеље; — Палчица се удаје, а свадбене песме тако дивно и умиљно, како је само могла; но у срцу јој заоста опет нека туга; — та она је Палчицу волела, и да јој могуће никад се не би од ње растала.

„Од сада се нећеш звати Палчица:“ рече јој анђео цвета, — „то је нагрдно име за тако једну лепу девојчицу као што си ти, већ надешћемо ти име: Маја.“

„Збогом, збогом!“ — рече мала ласта с боним срцем, одлете опет из тих предела, далеко, врло далеко, хеј чак у Данску. Тамо је савила гњезданце над прозором, где станује чичица један, који уме лепо да прича. Њему зацвркута она: „квивит квивит,“ а отуда дознасмо и ми целу причу.

Превео
Драгутин.

СОЛОН И ЊЕГОВО ЗАКОНОДАВСТВО.

Неће бити с горег, ако се упознамо са законодавцем, и његовим законодавством ког је израдио оном народу, чијој се ми вештини, науци, слободи, песништву и дан данас дивимо и клањамо, неће велим бити с горег да се упознамо с оним народом, који је човечанству изродио једног Сократа, Тукидида, Софокла и Платона.

Намера нам је с тога да насликамо овде у кратко Солона и његово законодавство; његов поглед и схваћање државе и човека у држави, његово схваћање о друштву и моралу, јер у њем има заиста дивни и узвишени црта; које се сасвим разликују од оних што их је Ликург својим законодавством, а својим земљаком и државањанином саставио, јер дру-

ги беше дух Шпартански, други Атински — и ако су обе републике најважнију улогу у историји грчкој играле. Да видимо.

После смрти Кодра у Атини укинута беше власт краљевска, а највиша власт беше предана у руке Архонитима—и то на цео живот. У времену више од своји 300 година владаху тринаејст таковпх Архоната у Атини. и из тог времена није нам историја ништа чудноватог о новој Републици сачувала. Али дух демократије, који је Атињаном у време Омира још својствен био, почео се на крају ове периоде живље кретати.

Вековечита власт Архоната беше им по све жива слика краљевског достојанства, с тога укину вековечито Архонатско достојанство и смање га на 10. год. — и то беше знатан, корак за будућу слободу; јер мењањем тим да после сваке 10. године други Архонат влада поновио је народ акат свога суверенства; сваке је 10. године узимао дату власт натраг, тиме му је дакле увек у свежој памети било што обично поданици наследње монархије заборављају: Да је извор највеће власти у народу, да је владар само створ народа.

Три стотине година је народ Атински вековечитог Архонта над собом трпио, али 10-годишњи Архонти беху већ у 70-ој год. слабији и уморнији. То беше сасвим природно; јер за то се време седам пута избор Архоната понављао; дакле седам се пута народ сећао свог суверенства. Дух слободе у овој другој периоди живље је полетио и боље се развијао него у првој. Седми од ових 10. Архоната беше и последњи.

Народ је хтео сваке године нов избор, јер је до тог уверења и искуства дошао, да власт коју је на 10 година давао, — много траје и да се може злоупотребити, зато у будуће ограничи власт само на годину дана, па после те године опет нов избор — опет дакле корак у напред.

Но пошто се тако кратка власт у рукама једног налази, а мишљаху тим се може приближити монархији, то народ и њу ослаби разделивши ју међ девет Архоната, који ће заједнички владати. Тројица од ових имађаху првенство од осталих шест.

Први Архонт Епонимос председавао је на скупштини, потписивао је јавна акта, по њему назваше и годину. Други Архонт Базилеј или краљ имао је надзор над религијом и богослужењем, ово је задржано још из пређих векова, јер је надзор и бригу о Религији водио сам краљ. Трећи Архонт Полемарх био је вођа у рату. Остали шест архоната зваху се Тесмотети, имали су дужност чувати закон и излагати конштитуције.

Архонте бираху из угледних и честитих породица, тек у доцније доба. доспеваху до тог достојанства и људи из народа. Устав дакле беше много ближе Аристократији нег народној влади.

Уредба та, да се сваке године по 9 Архоната бирају имала је поред својих добрих страна и хрђаве, јер беше много грађана у држави који су то највише достојанство обављали, па кад су после својој дужности одговорили, и с те поште сишли не могаху дуго заборавити на сладост и корист коју уживаху од тог достојанства — а уз то знађаху да им није могуће по други пут достојанства тог докопати се. Жудња се тим на ново појави у њима, небил како могли опет доћи до тог достојанства, па су услед тог почели нутарње неприлике и покрете у републици подизати. Свакако та брза промена и већи број Архоната, а уз то немир самих грађана беху немиле појаве а и опасне по грађански мир требало је дакле снажне мишице. која би била кадра у стези држати побуњене главе, јер грађани, који и онако снажни беху, тежише за независношћу.

Да би се дакле немири уталожили, бацише напоследку поглед на једног безазорног и у опште страшног грађана, коме су поправљање закона, који су дотле у оскудним традицијама постојали, предали. Дракон беше тај страшни грађанин. Човек без осећања и човекољубља, који људској природи ништ доброг не повераваше, који све своје радње у тавном огледалу своје мрачне душе виђаше; хрђав философ, још хрђавији психолог, човек без срца и ограничене главе. Такав човек беше згодан закон само извршавати, а дати га и написати не, избор његов беше дакле да немож' гори бити.

Од Драконових закона мало нам је преостало, али то мало што нам остаде, показује

нам човека и дух његова законодавства. Он је све преступе без разлике казнио смрћу, лењост као и убијство, крађу као и издајство. Кад су га једном запитали зашто он мање преступе казни исто као и велике, истом строгошћу, он им је одговорио: „Н а ј м а њ и п р е с т у п и д о с т о ј н и с у с м р т и; а з а в е ћ е п р е с т у п е н е з н а м д р у г е к а з н е о д с м р т и — с т о г т а к о п о д ј е д н а к о п о с т у п а м.“

У драконових закона страх је једина справа којом дела. Он строго казни, а нестара се да сваком преступу његов извор сасуши и да људе поправи. Човека из броја живих избрисати, што је какав преступ учинио, значи то исто што и тако дрво осећи зато баш, што је један део његова плода труо.

Драконови се закони могу дакле само кудити, јер не само што су били противни осећајима човечанским, него и с тога што нису били достојни за онај народ, ком их је он наменуо. Народ Атински није се могао по њима владати нит успевати. Робови фараона или краља свију краљева могли би том закону одговарати — али Атина немогаше пружити врат под тај јарам.

Закони Драконови и не беху дуго у снази. Дракон их је рђаво извео а тиме је општој ствари само шкодио, како дакле ти закони не беху за Атињане, а други закона опет није било то беше већ анархија. Жалостан је био тада положај и стање народа. Једна класа народа имала је све и сва, а друга ама баш ништа, богаташи притискиваху сиротињу да се богаташу у закриље баци, и то оним богаташима који им највеће пијавице беху — јер код њих неналажаху друге, до грозне и нечовечне помоћи. Интерес који и онако душу губи беше ужасан, па ако га сиротиња није могла подмирити, изгубила би у том случају сво имање које би припало веровнику. Напослетку кад је оскудица тако велика да им је и животна егзистенција у опасности била, да су неки од глади умрли, жртвоваху они и рођену децу и продаваху их као робље. Против овако грозна и нечовечна поступка од стране богаташа не беше за овај случај закона, и ништ више не могаше задржати и ограничити користољубље богатих грађана. Стање у Атини беше ужасно.

У народу се појавише усљед тог странке. Једна која особито нагињаше сиротим грађаном беше — демократија, с једнаком поделом земље као што је Ликург у Шпарти увео.) Друга странка коју сами богаташи састављаху беше аристократија. Беше још и нека трећа странка која је хтела да обе државне ове форме у једну споји.

Не беше већ наде да ће се ове препирке и замршаји мирним путем окончати, до год се неби нашао човек, ком би се све 3 странке подвргле и за правовољаног судију признале. Срећом се таки човек нађе. Његове заслуге за репубулику, његов карактер и ученост, давно су очи народа њему привлачиле.

Тај човек беше С о л о н.

Солон беше краљевска порекла као и Ликург. Отац Солона беше богат човек, али је својим доброчинством своје имање подоста окрњио, те и млади Солон мораде у првим својим годинама латити се трговине.

Путовање и саобраћај с другим народима приправљаху његов дух, а геније му се развијаше у друштву са страним научењацима и мудрацима. Из рана се одао песништву, и оно му добро дође јер је у њој моралне истине и политична правила увијао. Срце му осећаше љубав и радост. Некоје његове слабости још у младим годинама, причинише су много и дадоше његовим законима већу нежност, те се тиме у великом разликују од Ликургових и Драконових.

Солон беше храбар вођа, и прибавио је републици острово Саламину, учинио је и обављао је још доста важних ратних услуга. Тада не беше студија мудрости као данас од политичких и ратничких деловања оцепљена, мудрац беше најбољи државник, најискуснији вођа, најхрабрији војник. Глас Солона у целој Грчкој био је од врло велика уплива.

Солон беше човек ког су све стране у Атини једнако волеле. Богаташи се много од њега надаху, јер и сам беше имућан, сиротиња се пак надаше знајућ да је праведан.

Већи и разумнији део Атињана жељаше да им Солон буде владалац јер им монархија изгледаше да ће бити згодна да странке умири и угуши, и сродници његови то исто жељаху, ал не из себичних интереса. Солон

одбије ову понуду: „Монархија, рече он, лепо је кућиште ал она нема изласка.“

Солон се задовољи зва њем Архонта, и законодавца и предузме то велико звање нерадо испрв, и само из поштовања према грађанском благостању.

Прво чим је започео своје дело беше знатан едикт Сејсахтеја којим се едиктом сви дугови бришу и забрањују. Овај едикт беше уједно и први снажан нападај на својину, али нужда је у државито искала и њиме се ипак једним кораком пошло у напред. Између два зла боље бирати оно мање. Тим едиктом свалио је он уједан пут тешке терете, које је више векова сиротиња на своји плећи носила, богате ипак тим није оштетио јер им је оставио што су имали, узео им је само средство из руку, да не могу не право чинити. Ипак зато није пожњео хвалу ни од једне ни од друге странке.

Незахвалност та од народа према њему изнудила је из његових уста тужбу: Некад рече он „са свију ми страна летише хвале а сад ме свако по преко гледи“.

Но на брзо се показаше благотворне посљедице његова законодавства. Земља која до скора трговаше с робљем, беше сад слободна, грађан ради њиву своју слободно, коју је пре тек као надничар обделавао. Многи продани и прогнани грађани вратише се у отаџбину: поверење се на ново покаже према Солону. Њему поверише сву реформацију државе и неограничену власт да располаже својином грађана.

Први му посао беше сад да укине законе Драконове задржав само она места која се односила на убијство. Затим предузме огромно дело да републици нову конституцију даде. Сви се Атињани подвргоше оцени имања свог и по томе их подели у 4 класе.

У прву класу дођоше они који имађаху 800 ока сува или течна дохотка. У другу они који имају 300 ока доходка и да могу једног издржавати. У трећу они који само половицу тога имађаху. У четврту радениции, надничари и вештаци. Прве три класе могаху јавне послове обављати а последња не, ал је ипак имала гласа на народној скупштини. Пред народном скупштином Еклезија све су се важне ствари решавале, избор власника, постављање званичника, рат или мир. Пре 30 те године нико није имао приступити у скупштину, а после је смео и то ни је могао изостајати јер Солон то мрзаше.

Устав Атински био је тим начином подпуно у демократком духу, народ је био суверен, и не само да је владао репрезентантима већ и сам самцит. (Свршиће се.)

Листак

О Св. Сави 1879.

Говор Стевана В. Поповића у свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске.“

(Наставак.)

Махом иза вести да је преминуо Љубиша порази нас као из ведра неба гром, вест да је у лиснатој гори књижевности наше срушио се један големи грм, један храпави раст, који је силио гране своје на све стране, да је у Београду неочекивано умрьо уметник и песник српски Ђура Јакшић

Име и рад Ђуре Јакшића уткано је у нас у једну епоху у новијој књижевности нашој. Период који настаје у појетичној продукцији нашој одмах после неумрла Бранка Радичевића, обележен је певањем Змаја Јована Јовановића, Ђуре Јакшића, Владислава Кађанског и Лазе Костића, као најглавнијих и правих песника из тога доба.

Није ми овде за сада намера да повлачим паралелу између оца наше уметничке појезије а наиме уметничке лирике, између Бранка и његових премаца.

И Змај и Ђура и Владислав и Лаза — никоше сви на једноме земљишту — крстише се једном водом из бистрога врела народне појезије и како се разно развише и разгранаше сваки по својој оригиналној индивидуалности.

Где песник „Ђулића“ прижељкује нежним славујским гласима, где очарава умилним мирисом своје појезије као благим мирисом расцветале липе; где Владислав тужи и ве-

не као ружа над несретним удесом свога народа; где се бујни Лаза узноси као бор маштом својом у невидовне световe — ту громки Ђура узлеће као сури оро на кршно стење па кликће и буди народ свој гласом, који потреса срч у костима а тера крв у образе.

Доиста Јакшић је силовита природа, уз липу, бор и ружу он је храпави раст, све је на њему једро и чворновито, круто и поносито — само јаој, што му срч његову подгризају сићушни црв — вечита борба и патња у животу који су га оборили кад је био најједрији.

Ја не знам млого да Вам причам, господо моја, из живота Ђуре Јакшића — ма да се бројим у његове личне пријатеље. Знам, само то да се родио 1831. год. у честита оца свештеника у Српској Црњи у Банату — да има оца и четири брата још жива — знам да се у педесетим годинама уз грдну материјалну невољу учио сликарству у Бечу — да се после као генијални уметник и песник српски потуцао од немила до недрага по нај уђим засеоцима по Србији у најпатничкијем позиву, у позиву народног учитеља — и то у оно доба, кад још нико није уважавао позив народне школе. — да је покушао 1862 и 1863 и овде у Н. Саду да се стани и да живи као уметник и књижевник — да је прешао опет у Србију, да је тамо бивао на више места учитељ цртања по гимназијама — да је као генијални српски уметник и песник свршио с каријером пензионираних штампарских слагача — као **коректор** државне штампарије у Београду тако јадан и сиромах, да су га пријатељи морали сахранити и прихватити му породицу, **којој оста само лавров венац свога ранитеља — да га савије о просијачки штап у руци.** —

Јакшић је не једанпут пламеним бичем шибао свет око себе, који га никада није разумевао, који га је гонио до смрти.

Ко би смео порећи да тај човек није хтео да гове томе свету у ком је живио, јер да није то хтео зар би он могао уздануту из душе своје:

„Гди ја шећер сијем
Ту отров израсти
Где ја певат мнијем
Ту ћу у плач пасти.
Где на друга бројим
Ту крвника имам —
Где ја лавор својим
Трнов венац примам.“ (1856).

Па онда се још у друштву диже вика да је Ђура био чудан човек, врло опор непогодљив а зар не чуше где их пита:

Кога да љубим а шта да волем?
С несреће своје мрзим се сам
Мрзим на људе — мрзам о Боже
Ја само мрзост у срцу знам,“ (1860)

А зашто је то срце које је умело да љуби драгу, да воли род свој, које је имало смисла за лепоту у природи, које је имало да узноси врлину и невиност, да брани и јадне и невољне, да грми против насиља — зашто је тако срце морало да очајава?

Ево га чујте како се оно исповеда мајци својој, мајци која је човеку после Бога највећа светиња.

У „Поноћи“ овако призивље тужно срце његово мајку своју:

О душе! о мила сени!
О мајко моја! о благо мени!
Много је дана, много година,
Много је горких било истина;
Много ми пута дрхташе груди,
Много ми срца цепаше људи,
Много сам кај'о много грешио,
И с хладном смрћу себе тешио;
Многу сам горку чашу попио,
Многи сам комад сузом полио. .
О мајко, мајко! о мила сени!
Од кад те мајко нисам видео,
Никаква добра нисам видео. . . .
Ил можда мислиш: „та добро му је!
„Кад оно тихо ткање не чује
„Што паук везе жицом тананом,
„ Над оним нашим црним таваном,
„Међу људма си — међу ближњима —
Ал зло је мајко бити међ њима!
Под руку с злобом пакост путује,
С њима се завист братски рукује,
А лаж се увек онде находи,
Где их по свету подлост проводи;
Ласка им, двори, издајство служи.
А невера се са њима дружи . . .
О мајко, мајко, свет је пакостан —
Живот је мајко врло жалостан . . .

И ипак Ђура је био момак силнога духа, који се није лако подао својој тешкој судбини — голем је то јад који га је притискивао али ипак ево како га он предусрета:

Ја сам стена —

О коју се злоба мори;
Светска чуда и покори; —
Многи тежак облак, јека,
Крш громова, огањ, клетва —
И сто чуда неба — земље
Разбило се о менека...
Усамљена —
На средини морске пене
Цепам муње и громове;
А таласе рикајуће,
Са храпавим камом груди,
У капљице ситне мрвим.
У ноћима смрти страшне,
На раме ми тице слећу
И злослутним гракћу гласом:
Пакост, злобу и несрећу.
Што злокобних —
Двадесет осам стојим лета,
Презирући, смејући се
Пакостима безбожника.
Хладна, нема —
За радости и за злости
Непомична, неосетна!
У којојзи отров-срце,
Уморена љута змија,
На узглавку — вечном мраку,
На камену од увреда,
Размрскана ћути, спава...
Ја сам стена... ал крвава!...
Испарана гњевом, једом,
Зазуљана муком, бедом!...
Смрт ми грозна, немилосна
Са песницом коштуњавом,
Злокобницом ока свога,
Умирућа часом прети...
Чекај, селе!
Још не желим ја умрети!
Док се земља не затресе
Бурно море не зајоше,
Не поцрни сјај звездани,
И месеца светлост бледа
Незавије у облаку
Божје правде и истине,
Сјајне зоре и вечери
Зрак црвени не потури
У крваве љуте змије;
Којима ће дух вечити
По јауку, болу, писци
Несрећнога шибат света —
Донде — донде!....
Увређено срце моје,
У вечитом болу, гњеву.
Смеха се је зажелило. —
— Ха ил можда неће доћи
Страшног суда глас ужасни?
Можда никад неће моћи
Горкој муци и јауку
Насмејат се срце моје?
Иди!... иди!...
Не дирај ме мразном руком!
Да преживим вечност тужну
На врлетном моме вису,
Где ме чуда и отрови
Злобног света узвисише.
Ал одклен ћу сам, по вољи,
Стојат... пасти... или вечно
Зла и подлост презирати
Ледним оком горског лава...
Ја сам стена ал крвава!...

У то мало црта којима је Јакшић нацртао своју унутарност лежи вам најбоља и најоштрија карактеристика његове личности.

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ.

Пре кратког времена изишла је, као што је познато, и друга књига Милићевићевог дела: **„Животи и дела великих људи из свих народа.“***) У овој су књизи највише животи знаменитих Римљана. Читајући ову књигу пало ми је у очи погрешно писање латинских (а од чести и грчких) nomina propria.

Publius Scipio Africanus пише М—ћ „Публије Сципион Африканац“ Africanus не значи Африканац, већ Африкански или Афрички; Африканац каже се латински Afer. Исто би тако н.пр. Metellus Macedonicus, погрешно било рећи Метело Македонац место М. Македонски и т. д. — Aemilius Paullus (отац Сципиона млађег) пише М—ћ Павле Емило. Г. М—ћ мисли јамачно, да је у Римљана било Paullus име као и код нас што је Павле, Петар, Милан и т. д., и да се с тога може писати Павле Емило исто тако као што се н. пр. пише Павле Шафарик. Римљани су, као што је познато, имали обично три имена, од којих је прво било prænomen (име). н. пр. Marius, Gajus, Publius и т. д. Другим је именом означаван род — gens, (nomen gentilicium) као Junius, Cornelius, Licinius и т. д. Треће је име cognomen (име породице) као Cinna, Scipio, Sulla, Paullus и т. д; cognomen је дакле било име зарад разликовања породица, које су спадале у један gens; тако н. пр у gens Cornelia спадале су плебејске породице: Cinnae, Dolabellae, Lentuli и т. д., и патрицијске: Scipiones, Sullae и т. д. Осим ова три имена имали су неки Римљани и четврто име (agnomen, надимак), н. пр. Сципион име Africanus, Asiaticus, којим је означавано какво знаменито дело. Потпун назив оца Сципиона млађег гласи Lucius Aemilius Paullus; име је његово дакле било Луције, породично име Пауло (Павле), а Емилије значи, да је спадао у gens Aemilia. Писати дакле Павле Емило исто је така погрешка, као кад би со н. пр. Junius Brutus, Cornelius Sulla, Tullius Cicero, Porcius

*) Оцена ове књиге изишла је у Чупићевој „Годишњици“ књ. II. Ур.

Cato овако писало: Брут Јуније, Сула Корнелије, Цицерон Тулије, Катон Порције. Lucius Aemilius Paullus ваља дакле према ономе, што је довде речено, писати Луције Емилије Пауло (Павле). — Sulla пише М—ћ Сила (према француском изговору) место Сула. — Sulla Felix пише М—ћ сретни Сила место Сула Сретни; сретни Сула казало би се латински Sulla homo felicissimus. Исто тако н. пр. Крас Богати каже се лат. Crassus Dives, а н. пр. богати Алкибијад Alcibiades ille ditissimus; Катон Мудри Cato Sapiens, а н. пр. мудри Катул Catulus, homo sapientissimus. Друкчије се морају преводити надимци, а друкчије прости атрибути. Писати дакле сретни Сула исто је тако погрешно као кад би се писао велики Александар, побожни Антонин и т. д. Pompejus пише М—ћ Помпије место Помпеј; исто тако Perseus, Septimulejus пише Персије, Септимулије место Персеј, Септимулеј. Само Petrejus не пише Петрије већ Петреј, као што треба — Pompejus Magnus пише местимице велики Помпије место Помпеј Велики.— Cato Uticensis пише Катон Утичанин место Катон Утички. — Ticinus пише Тесин место Тицин: — Carthago (inis), Carthaginiensis пише Картагена и Картага, Картагенци место Картагина, Картагињани. — Aulus Gellius пише Ауло Гело место Ауло Гелије. — T. Maccius Plautus пише М- Акције Плаут место Т. Макције Плаут. — Pisones пише Пизани место Пизони. — Tiberius пише Тиверије место Тиберије. Cimber пише добро Цимбер, а Cimbri пише Кимбри место Цимбри. — Lucius Licinius Lucullus пише Луције Лициније Лукуло место Луције Лициније Лукуло; за gens Lucinia не зна римска историја, већ за gens Licinia, из које је и познати триумвир Licinius Crassus. — Cethegus пише Кетегус место Цетег. То је бар познато, кад се у латинском c чита као к. Уједно и то да приметим, да бих желео знати за разлог, на основу ког је М—ћ у ове речи задржао латински завршетак us. — Kalchedon (*Καλχηδών*) пише Калкидонија место Калхедон (или по Рајхлину Калхидон). Писати Калкидонија то је така иста погрешка, као кад би се н. пр. Babylon српски рекао Бавилонија. — Varro (onis), Cicero, Cato пише добро Варон, Цицерон, Катон; а Maro и Naso пише Маро и Назо.— Mutina пише Модела (Антоније би потучен код Моделе). — Actium (*Ἄκτιον*) пише Акцијум место Актиум или Актија. — Tomi (orum), Philippi (orum), Puteoli (orum) пише Том, Филипе, Пуцоле место Томи, Филипи, Путеоли. — Quintus Ennius пише Квинтије Еније место Квинт Еније; исто тако Quintus Horatius Flaccus Квинтије Хорације Флак место Квинт Хорације Флак. Еле Aemilius и Gellius пише Емило и Гело, а Quintus Квинтије. — Venusia пише Венуза место Венузија. — Apulia пише Пуила место Апулија. — Pharnaces (*Φαρνάκης*) пише Фарнас место Фарнак. — Sulmo (onis) пише Солмон место Сулмон. — Chæronea пише Киронија место Херонеја. — Hieropolis Хијерапла место Јерополь.— Tusculum, Lanuvium, Pelusium Тускулум (и Тускул), Лануније, Пелуза место Тускул, Ланувија, Пелузија.— Licinius Macer Луциније Марцер место Лициније Мацер. — Prætor urbanus пише урбански претор; према томе би онда prætor peregrinus писао се перегрински претор. Prætor urbanus ваља рећи градски претор (разуме се града Рима).— Campania пише М—ћ Кампања место Кампанија.— Aemilius Scaurus пише Емило Скор (према франц. читању), а mons Taurus не пише гора Тор, већ Таур. Aemilius Scaurus ваља дакле писати Емилије Скаур. Итд.

β.

Р А З Н О.

(**Давид Герик** [**Garrick**]) Герик! коме и од нас Срба — а нарочито младих Српкиња — није познато име тога човека, који нас у познатом позоришном комаду „Доктор Робин" својом умешношћу занаша и очарава? У јануару ове године беше 100 година, како је у Лондону умрьо тај бесамртни уметник (8. јануара 1779). Поводом прославе тога дана донеше лајпцишке „Илустроване новине" кратак животопис тога најславнијег енглеског глумца, па за то мислим да ће и наше читаоце интересовати, ако им отуд саопштим неке занимљиве податке о његовом животу, који је трајао 63 године, од којих је 35 година провео као глумац.

Овај ванредни и од природе чудно одарени уметник, живео је у пријатељству не само са најзнаменитијим умним капацитетима у Лондону и Енглеској, већ и са члановима највише аристократије. Како је био уважен види се и отуд, што је сахрањен у вестминстерској цркви, где се сахрањују краљеви и велики мужеви енглески; тамо му почива тело неколико корачаји од споменика, што г. 1740. подигоше госпође Шекспиру.

Герик је био један од оних ретких уметника, који су својом вештином дошли до богатства, но које је он лепо умео употребити. Он је истина живео штоно кажу „на великој нози", али поред свега тога био је штедљив. Племенитост његова срца особито се огледала у томе, што је помагао пријатељима у невољи;

кад је у таким приликама пуним шакама давао, није држао да је то расипање. Ево две анегдоте, што их прича његов бијограф. Неко узајми од Герика 500 фуната стерлинга (500 фор.), но без своје кривице падне у таку невољу и имао је толико њих, којима је дуговао, да му се родбина почела о томе саветовати, како да га опрости те беде. То чује Герик; али место да је ишао за тим, да не би штетовао и дошао до својих новаца, пошље он своме дужнику једно писмо, у коме му пише, како је чуо, да је код њега весело друштво, па ако би се по обичају при крају весеља палила ватра, моли, да се и прикључена артија баци у ватру. То је била обвезница дужникова.

Неки хирург, који је код Герика често ручавао, рећи ће му једнога дана, да је пропао, ако не добије одма 1000 фуната стер. (1 ,000 фор.) „Хиљаду фуната!" рећи ће Горик, „та то је ђаволски много, а какву ми дајете гаранцију. „Никакву, до ли своје речи." „Шта велиш ти", осврну се Герик својој жени „о овоме господину, који оће да му узајмим 1000 фун. ст. на његову браду? Чујте ме: све, што могу у томе за вас учинити, то је. да вам нађем некога који ће се можда упустити у тај посао." Рече, и написа своме банкеру упутницу на ону своту, па је предаде радосно зачуђеноме пријатељу с речима: „Ево вам адресе."

Ко се од нас не сећа оне познате, красне и свугде омиљене шаљиве игре „Доктор Робин", у којој нам наш Ружић онако уметнички приказује Герик, како је био умешан у онај љубавни роман у томе комаду? Да ли је тај роман хисторичан или не, то се не зна; али на сваки је начин тај интересантни комад, који се свугде даје и тако радо гледа, и у ком су познати уметници као Девријен, Давизон и многи други излазили у Гериковој улози — тај је дакле комад на сваки начин састављан према приликама, црпљеним из живота, у колико је констатовано, да је у оно доба и мушко и женско доиста било очарано и занесено дивном игром женијалног Герика.

Герикова многостручност у улогама спада међу најређе појаве у уметничком свету, јер ког не беше ни у познатих горе споменутих уметника. Једини то беше Герик, који се одликовао свугда и као јунак, и љубавник, и интригани приказивач карактерни улога, као трагичан и као хумористичан „тата", као краљ и као херој па чак и као кицош и гиздавац, то је велики како у трагедији, тако исто као шаљивчар у комедији. Једном речи: Он је играо све улоге и обухватио је све драматске врсте: жалосну игру, шаљиву игру и лакрдију.

Али што је најчудноватије — уникум, чега не беше ни пре ни после њега — то је његова мимичка даровитост. Герик и његова чудна мимика то иде заједно, јер што је он умео вешто и брзо мењати лице, то није ваљда знао нико, с тога се и причало о њему као о човеку „од хиљаду лица."

Поред те своје глумачке уметности био је Герик и доста знатан писац и песник; писао је епиграме, оде, критичке и дрематургичке ствари, прилоге, епилоге и разне врло добре и веселе шаљиве игре. Покрај свога необичнога духа беше Герик још и леп човек, који је свакога привлачио. Савременици причају о његовим светлим, црним очима, о његовом чаробном, меком и умиљатом гласу, но који беше пун снаге, о лепом и угледном узрасту, о достојанственом и грацијозном његовом кретању. Особито хвале, да је у разговору био вешт и пријатан, те је и славни Волтер једном зажелео, да се у његовом друштву његовим чарима подмлади. — Памтење је Герик имао ванредно. Француз Новер, који је описао Герика као уметника и као човека, вели у својој карактеристици за његово памтење ово: „Le souffleur était pour lui une machine étrangère, dont il ne connaissais ni l'usage ni l'utilitè; non seulement il savait ses rôles, mais il savait encore ceux des interlacuteurs, qui se trouvaient en scene avec lui." („Шаптало беше за њега нека страна машина, за коју није знао ни да ли је потребна ни да ли је корисна; не само да је знао своје улоге, већ је знао и улоге оних глумаца, који су с њиме играли у истој сцени").

Ма да је путовао по Немачкој, Италији и Француској, ипак се у тим земљама није никад показивао као глумац, јер је путовао туда као приватан човек, да се опорави, као што су му лечници саветовали. Но ипак је кад и кад имао обичај, да своје угоститеље и пријатеље у неким приликама пријатно позабави, приказујући им на памет, онако, без и какве театралне припомоћи, разне сцене и дајући им тако поред красног уживања лепе прилике, да се диве његовој необичној и несравњеној глумачкој даровитости и уметности наиме у вештини промене лица, коју горе споменусмо. — Похађао је и разне европске дворове, где је свугде са истим одликовањем примљен и дочекиван.

Саопштио

Ф. О.

ОДГОВОРИ.

Г. Д. у М. — Чланак „О шашки" примићемо радо, као и уопште све поучне и корисне чланке из вашега опробаног пера.

Г. М. П. у С. — Добро би било да дођете амо, да се лично о оној ствари разговоримо. Сад је баш изишла јануарска свеска „Страже".

КОЊИЧКИ СКОК БР. 2.

Од Катинке Адамовићеве у Вел. Бечкереку.

		це	крв-	је,	а	но,	по-	о-	ни-		
		мо-	ла.	кив-	ја	дем	кад	што	ред		
ди-	ср-	ца	ср-	ли-	са-	ца	мо-	сам	а	бе,	ни
од	ја	ћу	це	вре-	ло,	од	ми	те-	це	хо-	се!
се!	сле-	не	бе-	да,	сле-	о-	крв-	ли	ме-	је	ср-
мо-	мра-	ја-	ра	ка'	те-	че-	диш,	сто	ја,	ћу	ћеш,
не! —	збо-	ла,	што	ка	ло-	се	мо-	не	и-	же-	ка-
го-	це	мо-	ој	ле-	је	бе-	ни,	зми-	пи-	да	риш?
риш?	ме-	лу-	те-	ко	да	во	ни-	ста-	го-	о	же-
би-	бе,	и-	мо	кад	де-	ме-	ћеш,	по-	пи	о-	из-
		ред	теш-	сам	хо-	се	те-	ја.	нем		
		та-	ли	по-	бе,	кад	ли	то-	ред		

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Бр. 1.

Ој у ноћи у последњој,
Што последње вида ране,
Кад подмладак страхом чека,
Кад ће отац да издане:
Болника је срце мирно,
Види бољу шта њим ради
Знаде, да се умрет' мора,
Па сад нема шта да гради;
Јер побожност, пријатељство,
Чисту љубав собом носи,
Једно јоште од вечнога
За подмладак мили проси:
Да им даде мили боже
Свако од њих још да може
Таки спомен да сазида
Што се никад не раскида.

Разрешили: Гђа Марија Бичанска и г. Мих. Калтнер у Новом Саду; гђца Милева Романовићева у Суботици; гђа Анка Тошићка у Земуну; г. Спасоје Дедић у Даљу, гђца Љуб. Јовановићева у Ст. Футогу.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 9. У Новом Саду 4. Марта, 1879

РОПСКЕ ДУШЕ.

(**Ј. Арањ.**)

То је дакле слободино сунце,
Што нам очи бљешти, што нас пали?
Што још никад посветио није
Тавнице нам тужан прозор мали?
Тој светлости ми навикли нисмо,
Из Везува то је лава сама:
Вратимо се у тавницу нашу,
Пријатна је тамо полу-тама!

Па тај живот и хучан и буран,
Па ти дивљи грозовити вали
Што све руше и у бездно носе
И до грла већ нас запљускали,
Та буновна и несносна вика,
И вечито грозничаво стање!
Вратимо се у тавницу нашу,
Осама је красно живовање!

Зрак је суров и оштар и буран,
Ветар реже, и сече и брије,
По небу се облачине муте
Сува муња растовима бије,
Погибија и тамо и овде,
Громови и пусти океани . . . .
Вратимо се у тавницу нашу,
Ведри тамо чекају нас дани.

Кол'ко ноћи, колико санова,
И бораба и мучнога рада!
Међ стенама и валови бесних,
Сред очаја тако мало нада!
Хај, па за што таква да нас зебња
Такав умор непрестано дира?
Вратимо се у тавницу нашу:
Ту је доста одмора и мира!

Али шта је? И тутњи и сева
Топ урличе, крв потоком тече,
Крвав барјак, буктиња горећа,
Гујска сабља немилице сече!
Од бојева далеко је боља
Сламарица и постеља мека . . .
Вратимо се у тамницу нашу,
Тиха самрт тамо на нас чека!

Мита Поповић.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

На властелинском добру у Валдрингеу беснио је јаки ветар, крупна киша помешана са снегом лупала је у прозоре властелинске куће. На тополама — које су од вајкада као верни чувари стајале око куће — било је лишће већ опало. Њихове гране нису могле тој јакој хоји одолети, него су се ваљале по крову од куће, а њихово опало лишће котрљао је ветар на све стране.

Било је још рано после подне. Али при свем том у таком кишновитом времену почео се већ сутон ватати, и кроз голо грање властелинског парка виђала се већ слаба светлост, која је долазила из прозора сиромашних колеба у селу. У

властеоничким собама бејаше још' свуда тама, и човек би мислио да у њима нема ни живе душе, кад неби видио како у дворишту ради сваки свој посао.

Власник села господин Секулов стајао је непомично код прозора у својој соби, и гледао је замишљено у беснећу буру. Он није ни приметио да се већ сутоњ свата, да се у његовој соби невиди, и да му се у пећи угасила ватра. Тек кад је неко лагано куцнуо на врата, и кад је зрак од свеће осветлио његову собу, он се тргне:

„А, ти си то Павлино?“ рече он дубоко уздануввши, и окрене се опет прозору. „Мети свећу на мој писаћи сто“. . . . . „Добро је“ настави он даље, кад је видио, да се стара служавка нежури да изиђе напоље „данас ми више ништа нетреба“.

Стара Павлина махаше главом, и кад је затворила за собом врата, г. Секулов дође сав уморан до стола, узме перо у руке, — али његова рука дрхташе, а његов уздисај је показивао, да се у његовој души нешто велико збива. Он седне у своју наслоњачу, наслони главу на руку и прошапне неколико тихи, неразумљиви речи. Наједанпут скочи и готово гласно повиче.

„Не! то није могуће! то неможе бити! — она мене неће за навек оставити! — мене и наше дете!“ —

У том погледи на једно писмо, које је згужвано лежало доле на земљи, он га хитро зграби и принесе свећи, да га још једанпут прочита, као да га је сутоњ преварио, као да му није показао праву садржину писма.

Али садржина је била и при свећи она иста.

Они ретци у писму говорили су му јасно, да га је његова жена, коју је он тако волео, којој би он био готов толике жртве принети — оставила, и то због своје самовоље. . . . .

Зар су оне године, које су они ту заједно проживили, биле само сан? — зар је она тако дуго њега или себе варала? или је можда други боље умео да је научи оној љубави, коју она донде није познавала, и која јој се после венчања учини више као неко ропство? . . . .

Г. Секулов то није веровао, он је своју жену врло добро познавао. Она је била још дете, кад је г. Секулов њеном оцу долазио, па била је дете још и онда, кад је своју кћер, малу Мину, на рукама успављивала. Само је била као жена самовољнија, и није хтела никако до поња, да не живимо само зато, да тражимо забаве, те да тиме себи прекраћујемо време.

Секулов је имао готово двапут толико година као његова жена, и кад је он ту младу сироту узео, кад је она била господарица свију његових добара и поданика, његови пријатељи махали су главом, и говорили су, да је она врло млада за њега. Али нико није говорио да је он стар за њу, јер он је имао црну пуну косу, његово мушко лице било је лепо са благим очима, био је висок снажан, а преко свега имао је тек 33 године. Само је био за његове године сувише озбиљан.

Бадава се његова жена, којој није било ни пуних 18 година, мучила, да га са својим детинским досеткама развесели, он је остао увек озбиљан. Али тако се исто и он бадава трудио, да јој њену самовољу ограничи, и да је приволе да буде права домаћица. Само је између њих била та разлика, што се он од свога труда није уморио, а она је своје подузеће брзо оставила, шта више, није ни тајила од њега, да јој је код куће дуго време.

Колико пута је она наваљивала, да прода Валдринген или изда под аренду, а они да се у какву варош одселе. Он је те њене молбе само са великом муком могао одбити. Он је врло добро знао, у колико ће га занимати онај беспосличарски живот, што му тамо предстоји, а он је био човек вредан па зато га је и вукло срце да остане у Валдрингену што је од својих предака насљедио. Он је волео оне шуме што се распростираху око његове куће, које су још његови предци засадили, што су они почели поправљати, то је он довршио; волео је ону стару кућу са торњевима, оне дугачке

ходнике и намештене собе, које су у сред лета биле ладне, и у којима су висиле стародревне слике његових предака.

Његова жена је молила и плакала да он ту кућу сруши и да назида нову да измене оне стародревне и скупоцене намештаје у соби, — али се није ништа помогла. Њој се боље допадао макакав нов намештај, него онај тешки дамаст у собама, и она је са својом тетком мајорицом Х. која је после смрти њених родитеља била њој мати — толико израдила, да је своје собе наместила себи по вољи.

Уздишући је допустио г. Секулов то обновљење, али стара Павлина, која је тако исто била насљедство те куће, као и онај стари намештај, није могла мајорици никако опростити, што се она у породичне послове меша, и кад је сваке године ишла на таван, да види јел оно старо покућство још тамо, погладила би свако парче својом старом руком, и као да би рекла: „стрпите се још мало, ваше ће доба опет доћи“!

Ал' неизгледаше баш, да ће им тако скоро доћи доба, јер млада госпођа колико је год могла обновила је живот у тој усамљеној кући; оне велике собе, које су тако дуго стајале празне, биле су сад осветљене, у њима се сад веселило. Секулов је врло добро знао, да своју младу жену неможе сасвим од света отргнути, зато је и чинио све могуће, да јој омили живот у Валдрингену, јер он није умео да јој прекрати време.

Он је био скроз економ, његови поданици су га врло волели, ко се једанпут населио на добро г. Секулова, тај није после никад оданде отишао.

Секулов је врло рано насљедио добра свога оца, па поред свег тога, опет је зато озбиљније сватио свој положај, него ма који други од његови млади другова. Непрестано је седио у Валдрингену, и поред свег неуморног рада, никад није осетио потребу да промене своје занимање.

Још као дечко није марио за своје другове, а и доцније није тражио себи пријатеља. Само је ишао своме суседу г. Нору, који је био добар пријатељ његовог оца. Г. Нор је насљедио своје добро већ кад је био готово остарио, и то насљедство је за њега само толику вредност имало, што је сад могао држати млого коња и ићи чешће у лов. Његова жена, на којој се видили остатци некадање лепоте, и која није имала средства, да себи пријатно прекрати време, тужила се увек пред својом јединицом, малом Леонором, како је ту усамљена, и како нема ни у околини друштва, и тако је усадила у души тог малог детета клицу незадовољства и жеље за забавом, те је после и то дете тражило забаве, и самоћа јој је била несносна. Само док је отац васпитавао малу Леонору, донде је волела седити у пољу, волела је плести бичеве, него се играти са луткама.

Од свију суседа Леонора је највећма волела г. Секулова, ма да јој овај није свашта за право давао, само он јој је могао да избије јогунство из главе, које јој је хрђаво васпитање принело.

Секулов није имао сестре, па је Леонору волео као своју сестру, и врло је брзо дошао на чисто, зашто он иде тако често своме суседу. Њега није привлачио ни лов њеног оца, ни разговор њене матере, он набрзо увиди да он то неповољно друштво само Леонори за љубав може да трпи. Леонора са руменим образчићима и са кратком косом била му је на срцу још онда кад је носила кратке хаљине, и кад је још сваком казала „ти“.

После тога је дошло време, кад Секулов није више одлазио своме суседу.

Ради свога изображења пошао је Секулов на пут, и ту је видио млого женскиња, али слика мале Леоноре увек му је лебдела пред очима, и он ју није могао заборавити.

На неколико година после тога позову га натраг кући, где је био неопходно нуждан и он после повратка свога нађе код куће толико посла, да није могао ни свога суседа посетити. Једног дана позове га његов сусед г. Нор себи, јер је лежао на умору. Млади Секулов стигао је још за времена, те га је Нор наименовао за тутора своје јединице, Леоноре, која

*

сад није имала никог, јер јој је мати већ давно била умрла.

Секулов није добро познавао још ни своје домаће околности, па се наједанпут примио новог звања, али његова изображеност била је свестрана и његова неуморна вредноћа помогла му је, те је савладао све тешкоће које је узео на себе са примањем тога задуженог добра.

Леонору он тада није видио. Она је била после смрти своје матере смештена код своје тетке мајорице Х. у главној вароши, те није ни дошла на укоп свога оца. Кад је она дошла кући, прошло је било већ неколико недеља. Њена тетка писала је Секулову, да јој се синовица није могла због зиме кренути на таки далек пут, и тако је настало већ било пролеће, кад је Секулов своју малу пријатељицу видио. Јели то била црнина, што јој је тако добро стајала наспрам њеног белог лица, или је баш из оног малог несташка така лепа девојка изишла?

Као у неког анђела, тако је гледао он сад у њу, кад се на добру оца њеног с њом изненада састао, он скоро заборави да ју поздрави. Тек кад је њена тетка проговорила, онда он дође себи. Анђелија стајаше поред своје тетке, и сасвим се ладно поклони, кад им се Секулов приближио.

То му је био одговор на његова осећања!

Није било оног радосног сећања, ни једне речи захвалности, — није се ни сенка од туге превукла на њене мирне црте! Као каква страна стајала је она на добру оца свога, и тек се кад кад осмејнула на неуморни разговор њене тетке, која је том младом човеку — кога је морала признати за тутора — разлагала узроке њиховог досадањег одсуства. Секулов је слабо што и одговарао, његови погледи су непрестано лутали по лицу младе девојке, и трудили су се да познаду у том лицу лик некадашње младе девојчице, коју је он волео као своју сестру. Не, није само као сестру, то је он сад осетио у овом тренутку, кад је мислио, да ју је за навек изгубио. Њему је било готово тешко стајати пред оном девојком, која изгледаше, као да би у њему хтела да избрише сво сећање на прошлост, која ништа друго није хтела бити, него добро васпитана госпођица па и пред оним, који је њено детинство делио, и који је био сад позван да се стара за њену будућност.

Са горким осећањем гледаше он ону, која је ову промену проузроковала.

Мајорица Х. била је мала, врло слаба женска, са зеленим очима, и увелим цртама на лицу; тако се белила, да човек није мого знати какве је боје, имала је уметнуту црну косу, и у опште је изгледала врло смешно. Одело као да је бирала само да што млађа изгледа, и то је баш увећало онај непријатан утисак, који је човек морао осећати, кад на њу погледи. Осим тога имала је још и то својство, да кад ко стане с њоме да се разговара, неће ни до речи доћи, од њеног силног говора.

Кад је Секулов ове две женске оставио, није могао одма ићи кући, него се упути кроз шуму, која се око села распростирала, и остави своме коњу на вољу да иде како оће, а он се удуби у мисли.

Вече је било лепо и тијо, шумска трава мирисаше, стогодишњи растови испреплетали су своје грање, и начинили као свод, а између њиних грана умилно певаху разне тице.

Вранац је лагано корачао са својим усамљеним коњаником преко меке траве. Секулов није гледао куд иде, он се бацио у сањарије, бацио се у своје млађано доба, кад је тако исто јахао кроз шуму, али не сам, нуз њега је јахала мала Леонора, њеног слатког смеја се још и сад сећао, кад су се утркивали, па кад би она опкладу добила.

Па гле! — вранац скочи, ваљда од бола што му је госа тако уздицу тргнуо, — скочи, па стане. . . . Његов госа је сад спустио главу, — тај иначе врло озбиљан човек је сад — плакао! . . . .

У велико је већ настала ноћ, кад се Секулов сетио да иде кући, ноћ је била тамна, — а у његовом срцу била је сад тишина и тама.

(Наставиће се.)

МАЂАРСКА ГРОФИЦА.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

Како је тако ладно одбијена била, то јој понос није допуштао, да се понаша спрам младог укућанина друкчије но са одмереном учтивошћу. Морала је увидити, да и у спољњим стварма нема над њиме моћи. Како се он у њеним друштвима, кад би се сво племство из околине скупило, увек појављивао у свом хабавом капуту, што га је још од куће са собом понео био, то је она пола у шали гледала, да га наговори, да на се метне народно ношиво. Дала је зањ начинити фину црну душанку, коју му једног дана у собу унеше. Он је и сувише добро поњао био намеру, али се чинио невешт, те је грофици послао натраг душанку поручивши јој, е му смета при свирању. Од то доба више да би речи о његовој ношњи.

Па и суседи, господа и госпе, наскоро се на то навикоше, да гледају у одајама грофовског двора неугледног Немца; понајвише је он ходио испод руке са блесавим млађаним грофом, но често такођер сам, а увек је био, тако при себи, увек се тако знао наћи, као да се од детињства кретао само у племићким круговима. Никад се није истицао, радије је ћутао, но што се у разговор мешао, али кад би се већ у разговор упустио, то би изрицао своје мнење са таквом мирноћом и оштрином, као да му је сасвим свеједно, е да ли се ко с његовим мњењем слаже или не. Тада се још много о политици препирало, а он, као Немац, обично није имао никога на својој страни. Али кад би покаткад својим одлучним говором кога и нехотице увредио, кад би му сви гости замерили, тада је само требало, да га грофица замоли, да за гласовир седне, па би се раздражени духови одмах умирили.

Никад се није одзивао позивима суседа да дође на њихова добра. Као да је осећао, да се само у својој кући, у јединоме свом капуту, што га је у кући носио, сме појавити.

Тако прохуја неколико месеца, а у односају дворских укућана не наста никакве промене. Само је младићка румен, која се с почетка на образе кандидатове досељавати зачела, мало по мало устукнула испред пређашњег бледила. Био је све несталније расположен, а свирао је не више с онаквим осећајем и весељем. Спрам младог грофа био је увек исти нежни, срдачни пријатељ, надмоћан над својим питомцем, а управљао је сваким његовим радом као и досада, но грофицу је покаткад избегавао баш тако, да се морало приметити; више би се пута давао испричати, е не може доћи на ручак, па би онда на по дана отишао у околину. Боришка је говорила, е он на раскршћу срета вештице или аветиње, те с њима барата, иначе се онај израз у лицу му не даје растумачити.

„Настаје пролеће“, рекла је грофица мирно, „у то су доба сви меланколици у Немачкој као ван себе. Пређи ће то њега већ.“

Но кад дође лето, а кандидат, у место да к себи дође, још горе поче проводити своје лудорије, тада се грофица озбиљно забрине, шта ли ће бити с њиме. Ма да се после првог покушаја, који јој није испао био за руком, заверила била, е се неће мешати у његове приватне односаје, то је сад ипак решила се, да још једаред покуца на његову душу, која је у себи патње крила; грофица је то некако за своју дужност сматрала, да онога, коме толико има да захвали, лажном поносу за љубав не преда његовим тамним злим дусима.

Нешто, што се међутим догодило и што је узрок било неком узбуђењу и код њега и код ње, дабогме да ју је одвратило за овај мах од њене намере.

Још око божића дошао је био на једно суседно добро неки богат великаш, који је много година провео у Паризу и Италији и сад тек осетио потребу, да се у своме завичају стално настани. Одмах при првом састанку са грофицом, којој

је тада била тридесет седма година, но је још у најбољем цвету своје лепоте стајала, издао се гроф, да га је она необично очарала, па како је он баш четрдесет година навршио био а и у свему другом, и по племићком држању и по племенитим назорима њој раван био, то је свако држао, е су њих двоје једно за друго створени, па нико није могао појмати, да се та ствар још одуговлачила, а изгледала је, да се по себи разуме.

Грофица је пријатељски први пут одбила грофа; но он то није баш узео тако озбиљно, није држао, да је то њена последња реч, те је ревно продужио свој труд око тога, да уђе у милост код лепе жене. А за то је било више прилика зими, где се често на забавама састајали. Али и кад наста пралалеће, и кад се друштво суседа разилазити заче, трајала је још једнако ревност страсно окованога грофа, па није било дана, кад неби на свом енглеском коњу дојездио у двор, да до ноћи забавља љубљену жену. Она му је то допустила била под тим условом, да никад више са својом просидбом не сме на среду изаћи. Била је и сувише сигурна, да ће при свом решењу остати а осим тога и сувише је сумњала у сталност мушких, а да би могла икакву опасност у томе угледати „Кад ме боље познате“, рекла му је, „наћи ћете, да сам више створена за честито и искрено пријатељство, но за љубав, која би и онако у нашим годинама била смешна илузија. Ја сам тврдо наумила да се никад више не удам, а на то сам се решила кад ми је муж умрьо. Осећала сам, да жена, која је тако несрећном детету живот дала, треба одселе сав свој живот њему да посвети. Нико, па да је бог зна колико добра желио Стевану, не би ме још ни у млађих година од тога мог решења могао био одвратити. Свако, осим јединe матере, могао би бригу за јадног дерана сматрати као неки терет, те би морао каткад дати мени, да омиришем, е сам му жалосну дужност са собом у кућу донела. Дакле немојмо више ни говорити о тој ствари.

Гроф Шандор као да се покорио био оном, што се изменити не да, те као да се задовољио са „поштеним и искреним пријатељством.“ Али ма да му је било на леђи оних четирдесет година, то му је ипак крв још и сувише врила, а да би своје обећање, што га је свечано дао био, могао савесно испунити, а да не би покушао, да грофицу, ако је икако могуће, од решења њеног одврати.

Кад су једаред у шетњи јахали кроз шуму, која је тек зеленити зачела, дошло је до нове изјаве

Грофица је мирно чекала, док он изговори, затим је притегла узде своме коњу, зауставила га, те грофу одвратила:

„Жао ми је, грофе Шандоре, да сте Ви моје речи исто тако у шали узели и схватили, као и своје сопствене. Појмаћете, да се сад морам одрећи дружења с Вама, које ми је врло пријатно било. Ви познајете моје разлоге. У њима се није збила никаква промена, откако сам за неколико месеца старија постала. У осталом без замерке, драги грофе, кад Вас за једно годину дана промена ваздуха буде излечила од те лудости, примићу Вас опет у своју кућу врло радо.“

Затим ошине коња, овај покаса, а грофица се даље са грофом разговарала о сасвим равнодушним стварма.

Грофа су њене речи до дна душе потресле, те се морао добро усилити, да би се задржао у равнотежи, како не би доказао, е није светски човек. Кад су за по сахата — за то су време највише ћутали — стигли у двор, хтеде гроф одмах да се опрости се, да оде. Но грофица, као да је хтела, да му казну продужи, чинила се свему невешта, те га није хтела од себе пустити пре оног времена, кад је обично од ње одлазио; њему не остаде ништа друго, но да се немо наклони и да испије горку чашу до последње капи.

Лице у лепе грофице беше руменије но иначе, а у грофа блеђе и мрачније, кад заједно уђоше у трапезарију. Ту је на њих чекао млади гроф са својим наставником; мати обгрли свога сина, па га у

уста пољуби, а то иначе нигда није чинила пред странцима; кандидата поздрави необично благо и милостиво. Као да хтеде обојици ћутећки доказати, како је срећна, те је поверљиви однотај између њих троје наново осигуран против сваког узнемиривања.

Ипак је вечера прохујала у чудном расположењу. Гроф као да је при сваком залогају осећао, е је на белом лебу; кандидат, који је с почетка још према племићу светском човеку показао неку скоро одурну ладноћу, немо је гледао у свој тањир; остали укућани били су и сувише скромни, а да би разговор започели, а и грофица, пошто се најпре узалуд трудила и мучила, да своје госте забави неусиљеним разговором, најпосле је морала ућутати.

Сутон се већ сасвим ухватио био, дигло се са стола, па се отишло у собу, у којој је био гласовир; ту се обично после вечере остајало и забављало неколико часова.

Гроф приђе младом кандидату, с којим цело вече још ни речце није проговорио.

„Шта ћете нам данас свирати?“ запита га гласом, који је јасно издао, е му је сасвим свеједно, какав ће одговор добити на своје питање.

„Данас нећу свирати“, одврати Ђорђе, окренувши се и руком мало отиснувши ноте, које су биле на гласовиру.

„Није ли Вам можда зазлило? Или Вам је данас публика сувише мала и незнатна?“

„Разлоге, господине грофе, ваљда ћу смети, за себе задржати.“

„Како вам је по вољи, господине кандидате. И онако начин којим данас говорите, задаје бриге, е и у свирци нећете данас погодити праве шкале.“

Из младићевог ока севну муња на грофа.

„Сећам се, што сам дужан кући, у којој смо се састали,“ рече гласом, који је лако дрхтао. „На сваком другом месту знао бих Вам друкчије одговорити, господине грофе.“

Кандидат се лако наклони и лаганим кроком изађе из собе.

Грофица приђе задивљеном грофу, који је гледао, да неким тобожњим смејом прикрије своју срџбу.

„Шта сте Ви то имали са мојим музичарем? Ја познајем добро његово лице. Мора да сте га увредили.“

„Заиста не с намером, грофице! Али данашњи је дан за ме несрећан. Тек што отворим уста а већ ми цео свет леђа окреће. Знате ли Ви у осталом, да се ја имам да потужим на пристрасност с Ваше стране? За мене хоћете да су од сутра Ваша врата затворена, а човека, који се још јаче опрљио у светлости Ваше лепоте, те је сад још већма без главе, него ја, тога Ви трпите, да је сваки боговетни дан уз вас.“

Она разрогачи очи.

„Ја Вас заиста не разумем, грофе Шандоре.“

„Чудновато! А овамо сте мало час тврдили, да добро познајете лице тог младог кандидата.“

„Ви се шалите у врло незгодном тренутку, грофе.“

„У незгодном тренутку? Не знам, зашто. Мало тако јадног хумора и долази увек на по сахата после „белог леба.“ Међутим баш немојте ту ствар сувише сматрати за шалу. Ја сам овде само своје срце изгубио. Млади кандидат пак сасвим тако изгледа, као да ће једног лепог дана и памет овде изгубити. Та то је већ доста непаметно, да је тако неучтиво са мном поступао, као да сам му супарник, који га је из седла избацио; да су му још све даске у глави, то би зацело увидио, како се мало чему има бојати од мене. И сувише добро осећам, како ми доликује, да захваљујем за „милостиву казну.“ Али ја сам сигуран да ћете ми Ви опростити, штована грофице. Зацело сте доживили већ случајева, где су људи у моме положају могли „смејати се лудом послу,“ што но француз вели »faire bonne mine a mauvais jeu.« У осталом већ је касно, а ја молим да ме отпустите.“

(Наставиће се.)

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЦИЈЕ.

САСТАВИО

Јован Живановић.

Нийма трудолюбивіегъ на свету созданія отъ пчела, оне су у дѣланію свимъ народомъ примѣръ. Аврам Максимовић.

У Radu jug. akad. knj. XLV. изјавили су мишљење своје Миклошић, Срезњевски, Вебер и Стојан Новаковић о „Огледу рјечника хрватскога или српскога језика што га издаје југославенска академија а обрађује Ђ. Даничић. Миклошић и Срезњевски уздижу укратко овај рад Ђ. Даничића као такав, који је кадар само Ђуро Даничић извести и који ће служити на дику српском и хрватском народу. Господин Вебер пак чини њеке примједбе на „Оглед“ Даничића, између којих има једна и такова, која се и самоме „Обзору“ чини смијешна. На пошљетку Стојан Новаковић опширно и с разлогом излаже своје мишљење о „Огледу“, те на крају вели предсједнику академије „да се Оглед прими и уређивање рјечника настави. Тијем ће академија извршити један од најплеменитијих и најкориснијих својих задатака. Шта више, колико сам увјерен да имају мјеста напријед изложене напомене, ја не бих ни њих стављао као увјет тој одлуци, остављајући их чисто на просуђење г. Даничићу. А о знаности рјечника и о будућој користи, коју ће од њега имати наш језик и словенистика, толико сам увјерен, да — не могу вам затајати — толико жалим, што су неудесне прилике донијеле, да тај посао Даничићев не издаје учено друштво моје отаџбине, колико се радујем, што нас ето и њиме пред свијетом задичи наш неуморни и толико већ заслужни Даничић.“ И заиста међу Србима и Хрватима једини је Даничић, који је кадар овај посао тако извршити, који ће служити Србима и Хрватима на дику и понос, јер само је он тако дубоко проникнуо у књижевност нашу и завирио у највеће тајне нашега језика. Ове моје ријечи потврђује свака ријеч, која је у Огледу рјечника хрватскога или српскога. За то право вели Ст. Новаковић у споменутом писму: „Остављајући далеко иза себе тијесан програм Вуков — да старије лексикографе и не спомињем — г. Даничић отвара својим рјечником са свијем нову епоху у нашој лексикографској литератури, и подиже је на висину најнапредније савремене лексикографије. Колика корист за даље развијање литерарног језика нашега, колико дика за нашу иначе сиромашну литературу према другим толико јачим литературама, колика слава самоме писцу!“

Дакле о ваљаности дјела овога, које ће излазити из златна пера Даничића, сумње не може нити смије бити, али ипак држим да би се могло примјетити на изворе, из којих ће се црпсти ријечи за рјечник југославенске академије. То је г. Ст. Новаковић већ учинио, што је показао и изнио у својем писму на предсједника југослав. академије још више извора, него што је у „Огледу“ наведено, које се не могу мимоићи, а да се не употребе за рјечник југославенске академије. Госп. Ђ. Даничић вели у „Огледу“: „По реченом значењу нашега времена осим књига деветнаестога вијека у којима се управо обзнањује народни језик, ваљало је између осталијех истога вијека бирати само оне у којима би се могло надати да ће се наћи што чим би се попунило познавање народнога језика, и само се тако што могло из њих употребити. — Приложени попис извора до сад употребљених то ће показати потање.“ Према овијем ријечима наведен је у попису извора за пчеларски језик само пчелар Ф. Ђорђевића. Ја ћу се овдје ограничити само на пчеларски језик, јер у опће је г. Ст. Новаковић већ навео дјела, којима би ваљало допунити попис извора у „Огледу.“ Колико сам ја проучио све наше пчеларе држим да ће се врло мало попунити самијем пчеларем Ф. Ђорђевића познавање пчеларскога језика.

Наша књижевност има до данас ове пчеларе: I. Пчелар Аврама Максимовића 1810 у Будиму; II. Пчелар Максимилијана Ћурчина 1847 у Нов. Саду; III. Пчелар Филипа Ђорђевића 1860. у Нов. Саду. IV. Поуке из пчеларства од М. Р. Антића 1876. У Биограду. V. Pčelarstvo od Milana Kučenjaka 1877. у Zagrebu. VI. Кратко пчеларство од М. Д. Дејановића. 1878. У Панчеву.

Ово су сви наши пчелари и ја сам их све проучио и нашао да што је старији пчелар. то више техничких пчеларских израза има у њему. Тако најстарији пчелар Авр. Максимовића има највише техничких израза, а послије овога долази пчелар Ћурчина, који опет има више, него што има пчелар Ф. Ђорђевића. Г. Антић и Дејановић нијесу се ни мало освртали на техничке изразе пчеларске за то се за овај посао не могу њихови пчелари ни употребити. Пчелар пак Кучењака већ се већма одликује од ова два пошљедња, као што ће се видјети даље у мојем рјечнику. Што има дакле израза пчеларских у овијем пчеларима, то сам ја изнио у својем „српском рјечнику за кованције“, а што сам у њима превидио, ево сад ћу опет додати. За југославенски рјечник ваљало би употребити дакле на првом мјесту пчелар Авр. Максимовића, друго пчелар М. Ћурчина, треће Ф. Ђорђевића и на пошљетку пчелар М. Кучењака. Техничке пчеларске изразе у овијем пчеларима испоредио сам ја са онијем како их данас наши српски пчелари говоре, па сам нашао да су исти, те да се дакле потпуно можемо на њих ослонити да су из народа. Ја бих хтио, да ми ко докаже да ријеч рђа, која значи: der Pollen, der Blüthenstaub, das Blumenmehl и која се налази у пчелару Аврама Максимовића, није добра ријеч српска и да је пчелари српски не употребљују. Па каква је ријеч српска млијеч, која се налази у пчелару Ћурчина и која значи der Futtersaft. Ко зна шта је то der Futtersaft у пчеларству и који зна да га њемачки учењаци тумаче да постаје у тијелу пчелину на исти начин, као што млијеко постаје у краве, онда се мора човјек дивити како су лијепо српски пчелари назвали ону храну млијечем, којим пчеле хране уљеве, матицу и трутове, и која је храна оно исто, што је у краве млијеко.[1]) Тако у Вукову рјечнику не стоји добро шта је равак, а у Максимовића пчелару протумачена је та ријеч онако, како заиста српски пчелари данас и мисле о њој т. ј. да значи чист мед (Senkhonig, Jungfernhonig)[2]) У Вукову рјечнику има ријеч уливак, али Вук није знао шта та ријеч значи, а у Ћурчина пчелару наћи ће се шта та ријеч заиста значи и коју зна данас сваки српски пчелар.[3]) Није трijебе више оваких ријечи овдје навађати, јер се налазе у мојем рјечнику, а које нијесам тамо споменуо, а налазе се у споменутим пчеларским дјелима и за које мислим да су пчеларски изрази, сада ћу их редом навести. Осим споменутих дјела пчеларских, која би ваљала по мојем мишљењу да уђу међу изворе за рјечник југославенски, држим да би се могла још која ријеч употребити, која се не налази у споменутим дјелима, али је заиста српски народ од вајкада говори. Тако н. пр. бијела пчела.[4]) Нијемци немају ријечи за бијелу пчелу, јер тамо је оштрија клима, те се не могу пчеле тако ниројити, као код нас. Наш народ говори за онога човјека, који је врло срећан и којему послови иду јако од руке: „тај ће стећи бијеле пчеле.“ Та изрека у нашем народу тако је раширена, да је — тако рећи — сваки зна, шта више говоре је и они, који и не знају шта је бијела пчела. Онај, од кога сам први пут чуо ову изреку није ми знао казати шта је то бијела пчела, а ипак је знао цијелу изреку навести, гдје јој је заиста мјесто било.

(Наставиће се.)

[1]) Млијеко и млијеч једнога су коријена. Вид. Korijeni od Gj. Daničića, стр. 162.

[2]) Вид. „Српски рјечник за кованције.“

[3]) Вид. мој „рјечник за кованције.“

[4]) Вид. мој „Српски рјечник за кованције.“

СОЛОН И ЊЕГОВО ЗАКОНОДАВСТВО.

(Свршетак.)

Осим сената подиже Солон на ново углед Ареопагу ког је Дракон умалио. Он му преда највиши надзор над законима. „Сенатом и Ареопагом вели, Прутарх, утврдио је и Републику“. За убиства беху постављене четир суднице, Паладијум, Делфинум, Преатис и Хелиса. Тужени је долазио лађом пред суд, а судије беху на обали, ако је био невин могао се надати отаџбини, јели био крив отаџбина беше зањ изгубљена.

Што се смтртне каштиге у Атини тиче тројако су казнили. Или су осуђена сурвали у понор или у море, или га посекоше, или је морао испити чашу отрова. Осим смртне казни беше и прогон. Каштига је ова страшна била у оној земљи; има држава где до душе није никаква срамота и несрећа бити изгнан, али Атињанин кад га је то постигло, није могао више живети, јер нигде не налазаше своју Атину. Прогонство се обављало конфискацијом свију добара.

Грађани који дођоше до висока достојанства, и угледа, па ако је то Републици шкодило били су изгнани. Да би се држава спасла не право су поступали с појединим грађани. Идеја којом се послужише притом хвале је вредна — али сретсво које изабраху показује доста детињску политику. Сретство то беше остракизам јер се гласови писаху на црепићима. Шест стотина гласова нужно је било па да се грађан казни. Остракизам беше страшан јер је грађану одузимао најдостојнију важност, најдрагоценије благо — отаџбину. Мање свађе пресуђиваху трибунали, а могло се по њиховој осуди апелирати на сенат и Еклезију. Сваки могаше сам своју ствар расправљати, осим жена, деца, робови, и та расправа најдуже за 24 сахата мораде бити готова. Нек буде од прилике толико речено само о грађанским и политичким приликама Солоновог законодавства — али Солон се није тим само ограничавао. Свакако припада старим законодавцима првенство од новијих с тога, што су они у њиховим законима уливали врлине и карактер у срце људско. Код нас је то већ другче, јер закони често долазе у опреку са обичаји, код старих народа пак стоје закони с обичаји и природом у много лепшој складности.

Но и овде при хваљењу старине морамо предосторожни бити. Истина морамо признати да су законодавства старијих народа хвале достојна, али сретства им нису најбоља. У том смо ми највише заостали а они највише коракнули.

Ако су наши законодавци не право учинили што су моралне дужности и обичаје пренебрегнули, то су онда законодавци грчки у том погрешили што су моралне дужности силом закона пооштравали. За моралну лепоту и украс деловања први је услов слободна воља, та је пак слобода пропала како се моралне врлине почеше силом закона и каштигом натеривати. Најплеменитије право човечије природе јесте, да човек сам себе позна и да добро из добре воље чини. Ни један грађански закон несме верност према пријатељу, великодушност према непријатељу, поштовање према родитељу на силно упућивати, узради ли то, то се онда слободно и морално осећање претвара у страх.

Вратимо се Солону.

Солонов закон налаже, да сваки грађанин увреду која је другом нанесена, исто тако сматра као да је њему учињена, и да га брани закон је тај изврстан особито гледе његове намере; а намера му беше свакон грађану улити осећање и међусобну љубав. Како би нам пријатно било и како би се изненадили кад би нас ко незван од увреде бранио.

Солонов закон проглашује сваког оног за непоштењака који би се при побуни каквој неутрално понашао и то је имало смисла, хтео је сваког љубављу да веже за отаџбину, а ладноћу и равнодушност према отаџбини сматрао је и мрзио за најгаднију ствар. Солонов закон забрањиваше после смрти чије хрђаво говорити post mortem nihil nisi bene.— Бастарда је лишавао дужности дечије према родитељу исто је тако и законито рођеном детету налагао да не мора оца хранити ако га овај не наставља у науци и вештини. Дозволио је правити опоруке, и имање делити по својој вољи, јер рече он: „Пријатељи су увек бољи и скупљи нег хрђави наследници“. Није допуштао мираз при удадби, јер веља (по његову мишљену)“ Брак треба да је из љубави а не из користољубља. Издао је закон о светини брака.

Сви ти закони наредио је треба да важе и вреде само за 100 година. Колко више и даље предвиђаше он нег Ликург. Он је појмио да су закони само слуге изображењу, да народности у свом мушком добу требају сасвим друго вођење нег у свом детињству. Ликург је пак овековечио дух детињства Шпартанског, не бил само боље своје законе тим учврстио, ал му и држава па и закони пропадоше. Солон искаше да му закони потрају само за 100 година, а гле и дан данас има многих у законо-

давству римском његових правила. Јест — ал време је праведни судија свију заслуга.

Солону се пребацивало да је народу сувише велику власт дао — и заиста ово пребацивање је у нечем и основано. Што је већма пречио пута олигархији, тим се већма приближавао анархији, и то тек слободно рећи можемо само — приближио; јер Сенат и Ареопаг биле су јаке узде демократске власти. Зло које се отуд могло излећи то је, што је погрешио у том те није увео да народ себе заступа његовим изасланицима, репрезентантима, већ је у скупу, у гомили решавао, му беше дакле разна мишљена, вике, побуне. Какве су то бурне скупштине морале бити, где је народ у гомили пресуђивао, види се већ и из остракизма — то је с једне стране. С друге стране кад помислимо да је он тим народу показао, да га је упознао с његовим светим стварима, онда добијамо лепши појам о политичком стању атинског народа и чуваћемо се да како год код нашег народа простог не прехитримо, тако што закључити. Сваку велику скупштину прати извесна безаконитост, свака мана опет има доста труда да се од аристократичког деспотизма сачува, између обе ове ваљану средину изабрати, најтежи је проблем ког ће тек долазећи векови решавати.

Чудан је дух Солона који га је при законодавству одушевљавао. Дух му беше здрав, упознат у државној вештини, и с државним основим принципима, никад није из очију испуштао то, да држави треба законе дати, и да се њима покоравати треба, даље, да грађане треба упућивати на дужности према отаџбини ал не из ропског страха и казни.

Дивно и узвишено је од Солона што је особита поштовања имао према природи људској, никад човека није држави, већ државу човеку наменуо, никад цељ сретству жртвовао. Закони његови беху лаке стеге у којима се грађани слободно у свим правцима могоше кретати; закони Ликурга беху пак гвоздени окови и за дух и за тело.

Све могуће путеве отворио је законодавац Атински свом грађану, а законодавац Шпартански пречио. Ликург је готово рећи законима својима заповедио лењост, а Солон је строго казнио. Зато и видимо у Атини цветају све врлине, трговина и вештина беху обрађене. Можемо ли наћи у Шпарти Сократа, Тукидида, Софокла и Платона? Шпарта је могла бити само владарка а ратник никако, вештакиња а никако песник у опште није могла произвести светског грађана

Око атинског законодавца савила се слобода, вештина, наука, труд, све грације и музе, око Ликурга тиранија, и робовање. Карактер једног народа највернији је израз његова закона, дакле и најправеднији судија његове вредноће. Шпартанац беше ограничене главе, неосетљива срца, горд према савезником, суров према рањеником, сувише услужан према влади својој, у делу неверан, у одлукама деспотичан; Атињанин на против беше мек и кротак, жив у говору, гостољубив и учтив према странцу, у борби као лав, волео је част и весеље, ал је мрзио хрђаво понашање. Што се пристојности тиче у старих народа најбоље се огледа у Атињана. У рату с Филипом Маћедонским, докопају се Атињани писма филиповој жени и не отворише га. Он беше великодушан, постојан у срећи и несрећи, с робови људски поступа, шта више и са самим животињама не поступаше хрђаво.

Но правде ради не можемо ћутке прећи и грешке Атињана јер историја нити је нит треба да је хвалисава. Овај народ чијој смо се ми мудрости дивили често је окаљао с највећом неблагодарношћу своја дела према својим мужевима. Улагивањем њихових говорника морало је слободи шкодити, своје је поданике притискивао. Док је појединац у обичном животу мекушан био, дотле је у скупштини са свим друкчији био; с тог Аристофан и црта своје земљаке као: „разумне и ваљане људе код куће а као луде у скупштини.“ Жудна и славољубље за оним што је ново, довела га је често до пропасти, за славу би дао живот свој: позориште је Атињанин особито миловао, отуд им узурпатори њихови добро и пролазише што су им увек приређивали уживања и представе.

Старост Солона није тако чиста и светла као што би то требало да буде. Да би избегао силним запиткивањима која су му сваки дан на врат долазила, науми кад је већ видео да су му закони у успевању, путовати кроз малу Азију у Египат па одатле ка двор

Креза у Лидију. Вратив се с пута нађе у држави три странке које су имале најопасније вође Мегакла и Пизистрата.

Пизистрат беше некад љубимац Солона и Атински Јул. Цезар. Једном приликом указа се народу сав крвљу попрскан и рече: „Ето тако моји непријатељи накарадише ме за вашу љубав.“ Даље узиште да би сигуран био телесну стражу која ће га пратити, куд год би јавно излазио. Солон је одмах погодио лукаво претварање и одупирао се томе — ал бадава. Он добије телесну стражу, а напослетку постане сам владар. Сад би ужасно. Страх спопадне Атину, Мегакле и присталице му побегоше и оставише широм врата отворена новом узурпатору. Солон је храбрио грађане ал бадава, кад није могао успети оде кући, положи оружје пред врати и рече: „Учинио што сам могао, и што би најбоље за отаџбину било.“ Он није хтео бегати већ и даље куђаше лудост Атињана и бездушност тирана. Кад га присталице негове питаше шта га тако храбри да се силнима одупире одговори он: „Старост ми улева храброст.“ Солон је умрьо и није видио својим очима ослобођену отаџбину.

Атина опет не паде у руке варварима. Пизистрат беше човек племенит, и уважаваше Солонове законе, кад је био збачен, па се опет на ново подигао умери се и нико не примећаваше да Атина није слободна под њим, ал не он, већ Солонови закони влададаху. Под Пизистратом почело се остваривати златно доба Атине, под њим поче свитати лепша зора грчке уметности. Умрьо је и сви га као оца оплакиваху.

Започето дело наставише му синови Хипарх и Хипије. Обојица сложно владаху, и оба беху људи од науке. Под њима цветаше Симонид и Анакреон, а основана је и Академија.

У опће све се кретало живље, све се приближавало и на сусрет излазило дивном добу Периклијевом.

Превео.
Лука Поповић,
Богослов

ЛИСТАК.

О Св. Сави 1879.

Говор Стевана В. Поповића у свечаној седници књижевног одељења „Матице Српске.“

(Свршетак.)

Ђура Јакшић обрађивао је у књижевности нашој лирику, појетску причу, драму у стиховима — а новелу у прози. Рад тај обухвата скоро неких 25 година дана. Лирске песме његове излазиле су у „Седмици“, „Даници“, „Јавору“ — „Отаџбини“, — „Зори“ и „Стражи“ — у посебној збирци имамо их од год. 1873. Од драма његових изишла је „Сеоба Срба“ коју је друштво наше наградило са 100 дуката 1863. „Јелисавета кнегиња црногорска“ 1868. а драма „Станоје Главаш“ имала је ове године доћи на оцену друштву нашем — али је остала иза писца готова у рукопису. Од омањих приповедака његових угледале су света у „Даници: 1. Краљица, 2, Сужањ, 3. Син седога Гамзе, 4. Невеста, 5. Неверна Тијана. Исте су и посебно штампане 1876. У „Отачбини“ веће приповетке: „Сељаци“, „Бела кућица“, „Милан“, „Попа Тихомир“, „Једна ноћ„; у „Јавору“: „Кривосечка механа“; у „Орлу“: „Ускок“, „Рањеник“. и „Капетанов гроб“. У „Српској Зори“: „Чича Тима“, даље у календару „Ратнику“ — „Ратници“ — Цртице из живота пок. кап. Илића.“ Посебно је још издао приповетке: „На мртвој стражи“ и „Српско чобанче.“ —

Какав осећај веје кроз Јакшићеву лирику показао сам мало час са оно неколико огледа, у којима се исказује његова личност. Но није Ђура наш увек кипио само тим осећајима. Има у њега и нежнијих осећаја које је исказао циклусом ситнијих песама којима је наденуо име „Љубав“. — Колико је љубио род свој, колико је осећао јаде му казују му песме што их намењује „Раји“ — а каква је скала осећаја у његовој песми „Црногорац Црногорци“ — то сте осетили не један пут сами на себи певајући ту дивну песму.

Грандиозне слике из природе и појава у њојзи јесу песме његове „Пут у Горњак“

„Ноћ у Горњаку“ „Плен“ и „Вече“, а како је он умео и нежно осећати и казује његов разговор с птицама на „Липару.“

Велике песме његове „Прве жртве“ „Стража“, „Плен“, „Искушеник“, „Осман Ага“ — „Бура на мору“, „Причест,“ „Мученица“, „Братоубица“, „Барјактаровићи“ и „Невеста Пивљанина Баје“ јесу све сами алем каменови наше појетске приче и сјајни сведоци, да је Јакшић имао као ретко ко у нас еминентна дара за епску појезију. У тим песмама је и сликар и поета у један исти мах — незнаш у којој је врсти генијалнији.

Ја све мислим да је Јакшић пошао даље у епским производима — да би био већи епик него што је драмски песник.

Ма да га је критика врло симпатично поздравила када је изишао на поље драме, признавајући му необичну лепу дикцију и ванредно вешто цртање гдекојих карактера ипак је замерала како склопу, тако и избору његових трагичних јунака у првим му драмама „Сеоба Србаља“ и „Јелисавета.“ — Колико је Јакшић водио рачуна о тим приговорима у „Станоју Главашу“ моћи ће се судити онда, кад му ово посмрче изађе на јавност у целини.

У приповеткама својима је Јакшић, црпећи их прво из прошлости српске, романтичан — но наскоро напушта тај правац и рони у дубину живота око себе те постаје тенденциозан — војујући свуда за праву врлину коју гњече, гоне носиоци грубе силе у кругу рођенога народа или угњетачи туђински.

Приповетке „Сељаци“ и „Бела кућица“ које предишу дивном појетичном основом, једно су речити протест против отрова који се увукао у срч народа у Србији.

Ваљало би да поведем овде реч о вредности Јакшићевој као сликара — но ја сувише мало познајем производе му од оте врсте.

Било је то год. 1863. кад је Јакшић живећи овде у Н. Саду довршио своју повећу слику „Смрт Карађорђа“ и послао је у Пешту на изложбу. Слику ту купила је кнегиња Персида Карађорђевића, на препоруку мога поштованог пријатеља секретара нашега друштва г. А. Хаџића а мојим посредовањем пре него што је и била изложена. Људи уметници, који су гледали ту слику у Текелијином заводу, топло су хвалили необичну мешавину боја у маниру Рембрановом, грандиозност композиције, замерали су само гдекојим ситнијим манама у цртању — и проридали су Јакшићу велику будућност као сликару. Да је Јакшић живео у народу који је богатији те издашнији — нема сумње да би као сликар стекао великога гласа — овако молујући Краљевића Марка за дукат два и иконе за петицу и десетицу — морао је потурити свој уметнички смер и ићи с трбувом за крувом.

Од већих радова његових знам ја још само слике „Цар Душан“ и „Краљевић Марко“ — две врло карактеристичке главе, које су из Медаковићеве руке прешле у својину г. Ђуре Вукићевића. —

У галерији кнеза Милана, који му је последњих година бављења његова у Београду, био велики меценат, извесно ће се наћи још који знаменитији рад Ђурин.

У задњем писму своме које ми је писао 26 јан. 1878, вели да је израдио повећу слику „Одмор после боја“ и да ће ми је послати да му је за 12 дуката продам ком овдашњем богаташу — али ми је није послао, те тако и данас не знам шта је урадио с том сликом.

Да ми је покојник за живота испунио молбу те прибележио коју црту из свога живота — ја бих данас био опширнији биограф његов, али ми он писа, да има разлога, да му се лик и живот не износе на јавност. „Имам, вели, разлога са којих вас искрено молим да то не чините; бар за неколико година немојте! А после? Ако ко узживи, лако ћемо и с тим послом.“

Кад је оно Змај наш прешао у Београд радовао сам се искрено друговању те двојице побратима песника наших и жудно сам пратио шта ли ће све нићи из тога друговања. Но Змају беше суђено, да му побра Јакшић буде први болесник и братска рука његова заклопила му је очи на самрти — након краткога али тешкога боловања

Ја имам писама Јакшићевих из год. 1863 где се тужи на болест у грудима — та му је болест дошла главе у најбољим годинама.

Немогу господо моја да завршим цртицу ову о генијалноме покојнику нашем а да вас не подсетим — на једну племениту

дужност, коју имамо према његовим сирочадима

Генијални уметник и песник наш оставио им је у наслеђе само поштено име своје. Наши крајеви су се вазда топло и својски одазивали сваком јаду и невољи на другим крајевима. Колико ми поштујемо књижевне заслуге показасмо прославом светковине Змаја Јовановића лепим прилозима да се издаду дела његова. Ја држим да ћемо одати достојну пошту и помену рано преминулога Ђуре Јакшића, ако својски прионемо да сирочад његова не куне часа када је отац јој узео перо и кичицу у руке. Милостива срца наших родољубивих Српкиња — прегнуће радо око племенитога посла, да се што скорије утру сузе овој данас нашој сирочади.

То ће и болној души Ђуриној бити најслађа награда трудова њезиних!

КЊИЖЕВНОСТ.

Синтактички задатци. Према својој латинској синтакси написао проф. Јов. Туроман. I. део. Наука о падежима. У Београду. Издање и штампа државне штампарије. 1878. 112 страна текста с примедбама, и 36 страна српско-латинског речника у два ступца

Извршивши за прошле две три године опет један велики део народнога задатка и аманета својих отаца, наша браћа у кнежевини имају сада тај посао: да своју нову тековину свестрано утврде и осигурају, крвљу искупљену јадну браћу и духовно да ослободе и изведу из умнога ропства, а синове своје науче и спреме, како ће бити кадри и вољни остварити до краја мисао васколиког Српства. Очевидно ту ће саразмерно највећи део труда морати да прими на себе и изврши наука и настава. И заиста, чим министри рата и спољашњих послова, који име српско тако опоштише и на мегдану и на дивану, седоше да мало отпочину од терета народнога, што за читаво последње време готово једино лежаше на њиховим раменима; одмах видимо где г. Васиљевић, просветни, полази на дело и на пут у сестринску Русију, да у ње такођер поиште наука и света и за школу, која се сада диже да на пољу народнога рада предњачи оним другим чиниоцима.

Иначе, питање наставе у Србији решено је у главноме одавна. Управо рећи, оно, као и остала државна питања, расправља се у Лондону, Паризу, Немачкој и на другим сретнијим местима; а у Београду се само примењује на српске прилике, што је онамо свршено. Друкчије не може ни бити. Ми желимо и тежимо да живимо људски, европски; наравно да се онда морамо тако и владати и развијати. Овако посматрање природно је и најпростије, евентуално и најбољи одговор на све примедбе о системама наставним, које против државника хоће да учине кадшто — ђаци. Та то се већ учи свуда и по школама, да свако дејство у природи и животу има своје узроке и услове, који кад се ухвате и испуне, дејство непремено следује, и ми само ако нећемо да постигнемо дотични резултат, радићемо противно. Но правити чисто нове опите на себи, значило би хтети антициповати будућност западне Европе на њеном крајном истоку, и залетати се да прескачемо, место полагано да прелазимо ступњеве развитка. И једно и друго, што је немогуће, то је непаметно и опасно; и савесни људи немогу дати умље за безумље, ни рискирати извесно за неизвесно.

Тако за један део средњих школа, за гимназију у Србији, и самој класичној, класичност је као система и усвојена и умесна; те што још остаје да се уради за њу, то је да се добро спроведе та струка. До данас то није могло да буде, не знам за што. Зар што се само половно примењивала научна система класицизма у српским гимназијама. А то не сме да буде. Потпуно се морају усвојити увек методи и школске системе за коју било научну грану, ако смо ради да се нешто учини. Србија, данас политички самостална од Турчина, још ће за дуго остати зависна од Европе. И проста ова сила — она ослобађа. Школе српске, ако не ће бити одмах по успеху рецимо као немачке, али по устројству треба да су исте и за посао око тога ако икада сада је најзгодније време. Еле нека би се поступно, но неодложно набављали услови за то преустројство, које позванима и компетентнима не мислимо овде ни пошто набрајати; само два од најважнијих, зарад цели нашега извештаја, желимо напоменути овом приликом, а то су: стручни учитељи и добре школске књиге. Ко састави ово двоје, што иначе стоји у тесној међусобној свези, тај у напред има доста јамства за леп успех своје ствари.

У погледу на класичну обуку можемо слободно рећи, српска настава учинила је добар почетак. На највишем заводу земаљском, где се образују и професори за средње школе, постављен је, сад четврта година, за катедру класичне филологије најбољи зналац њен у Срба; човек дакле подобан да одговори на оба горња захтева и задатка, и који ће, без сумње, тако исто бити кадар спремити ваљане учитеље, као што је већ показао да уме да пише добре књиге по својој струци. Јер како се год узме, г. Туроман је први стручњак у класичној филологији код нас. Он је од Срба први и нај-

боље положио стручан испит из те групе, и највише је радио на том пољу и словом, као практични учитељ, и делом, књижевним пословима својим. Једанаест година у новосадској гимназији и четврта на великој школи у Београду он са особитом вештином и живошћу предаје старе језике: а с не мањом лакоћом и успехом пише учебнике за њих и преводи њихове ремеке. Прво знаду и сведоче његови ученици; друго су оценили знаоци научне и школске класичне књижевности. Осим других чланака и критика, које је до данас објавио по својим предметима, г. Туроман је превео из грчке литературе најбоље Демостенове говоре: олинтске и против Филипа, по три, што је штампано, и беседу за венац готову да изиђе сваки дан. За латински језик написао је потпуну самосталну граматику по најбољим изворима, а за прву половину њенога другога дела, синтаксе, приредио је ево скоро српске задатке за превођење на латински. — Поред таке добре воље и способности, особито како је г. Туроман јако на оном месту, на ком треба да је, где има више и времена и средстава, можемо се за у напредак поуздано надати још ком добром делу из његовог пера.

(Наставиће се.)

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Од последњег извештаја нашег (у 5. бр.) до данас (23. февр.) приказала је дружина позоришта нашег шеснаест разних глума. Међу њима је једна трагедија (Максим Црнојевић), шест глума (Злочинчева марама, Звонар богородичине цркве, Граничари, Ловудска сиротица, Наши робови, Потурица) и девет шаљивих игара (Последња воља, Саћурица и шубара, Дипломата старе школе, Љубавно писмо, Мила, Школски надзорник, Пола вина пола воде, Љубав није шала, Доктор Робин). Десет глума: Максим Црнојевић, Граничари, Потурица, Последња воља, Саћурица и шубара, Љубавно писмо, Мила, Школски надзорник, Пола вина пола воде, Љубав није шала, оригиналне су. Остале: Злочинчева марама, Звонар богородичине цркве, Ловудска сиротица, Наши робови, Дипломата старе школе, Доктор Робин, преводи су. Од тих разних глума три су нове и то: Последња воља од Косте Ристића, Злочинчева марама од Абоњије и Наши робови од А. Сахер-Мазоха.

Да их видимо мало изближе

1. „Последња воља“, шаљива игра у 3 чина, од Косте Ристића. Споменути морамо, да је то, после подуже почивке, прва изворна глума, што пређе позорницу нашу. Предмет јој је црпљен из свакидашњег грађанског живота нашег с доста верним типовима и занимљивим садржајем. Мана те шаљиве игре лежи у томе, што се психолошки заплет решава врло рано, већ у другом чину. Предметни заплет пак решава се са свим по правилу, при свршетку трећег чина. Пошто пак човека занима највећма оно, што га човеком чини, душа његова, то је и морао мало охладнити интерес публике, кад се уталожише душевни покрети. Глума је лепо примљена и одржаће се у репертоару. Улоге беху у рукама гђе. М. Рајковићке, гђце. Ј. Поповићеве, гђце. Л. Хаџићеве, гђце. Љ. Зорићеве и г.г. Рајковића, Лукића, Ружића, Добриновића, Јовановића, Рајчевића.

2. „Злочинчева марама“, позоришна игра у 4 радње, с песмама, од А. Абоњије. Предмет глуме те црпљен је из живота маџарског. Типови, заплет и расплет врло су згодни, штета само, што Ј. М. Шимић није позоришну игру ту просто превео. Он је њу „прерадио“, т. ј. дао правим Маџарима српска имена. То није ништа. Тако се не богати позоришна књижевност наша. Публика је и примила глуму доста хладно, не с тога, што није ваљана, већ што је не греју Маџари са српским именима. Оставимо сваком своје. Главне улоге беху у рукама гђе. Максимовићке, гђе. Ружићке, гђце. Поповићеве, гђце. Зорићеве и г.г. Рајковића, Лукића, Добриновића.

3. „Наши робови“, позоришна игра у 5 чинова, од Сахер-Мазоха, превео Сава Петровић. Скроз и скроз здрава глума. Продрла сјајно. Већ предмет, тенденција и начин привлаче публику, која остаде до завршетка у некој узрујаности — најбољи знак да је глума ваљана. К томе припада још и врло леп језик српски, који је такође много допринео, те се глума тако допала. Главне улоге беху у рукама гђе. Максимовићке, гђце. Л. Хаџићеве, гђе. Рајковићке и г.г. Ружића, Марковића, Добриновића.

19. фебруара извршен је акт пијетета у позоришту нашем. Тога дана је била свечана представа у прославу успомене на Косту Трифковића. Том су приликом приказане четир глуме његове, и то: „Љубавно писмо“, „Мила“, „Школски надзорник“ и „Пола вина пола воде“. Позориште беше дупком пуно — јасан знак зреле свести публике наше, која уме да штује покојне трудбенике своје. —

Позоришна уметност изгубила је у особи гђце Љубице Зорићеве ваљану ученицу: гђца. се удала. Тим већма нам је жао, што је женски подмладак позоришта нашег и тако мален. — Мушки се подмладак пак умножио с г. Десимировићем. К. Р.

ЧИТУЉА.

(Философије Др. Лазар Станојевић.). У понедељник 26. фебруара сахрањен је у нашој вароши умировљени професор будапештанског свеучилишта, Лазар Станојевић, стриц

овдашњег лечника, дра. Лазе Станојевића. Покојник је био Србин римокатоличке вере, пошто му је отац за љубав жене у Н. Саду прешао на ту веру. Умр'о је 75 година стар. За време млађе био је врло на гласу са своје велике науке, био је управо полихистор т. ј. предавао је на философском факултету пештанском мал те не коју науку, струка му је била хемија, механика и физика, био је доктор философије, члан утемељивач пештанског друштва за природне науке, члан више научних друштва. У његовој писмохрани налазе се писма од највиших државних и црквених достојанственика, с којима је, види се, био у блиској свези. За време велике воде у Пешти страдао је са човекољубља, пошто је спасавао топеће се и остао усљед назеба узет на ногама. Живео је прво у Будиму, по том у Винковцима, последње три године, од куда се преселио у Черевић, Каменицу, Темерин. У Н. Саду је од скора, нема ни четрнаест дана, с тога га је ретко ко и знао. Синовац му је приредио врло леп укоп, само нам је жао, што се доцкан рашчуло за смрт му, те му се није од стране овдашње интелигенције указала почаст, коју заслужује. Лака му црна земљица!

„З“.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Животи врсних Срба млађега нараштаја. Од г. 1853 — 1879., од различитих писаца, скупио и приредио, мостимице допунио и прерадио Драгутин Посниковић, са предговором Јована Бошковића. Књига под горњим насловом штампа се у Београду и биће до 1. Маја готова без погледа на број претплатника. Штампана ће бити на великој осмини, а изнеће 25 штампаних табака. Ту ће бити преко 150 биографија млађих врсних Срба, т. ј. оних, који су живели само до своје 40 године. Цена је брошираном издању на углачаној хартији 1 ф. 50 новч. (3 динара), а фином издању, у елегантном лајпцишком повезу, а на дебелој хартији 3 фор. (6 динара). Претплата се шаље ма на коју познату књижару српску или управо на писца у Београ.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишла је „**Стража**“ свеска за јануар о. г. са овим садржајом: Одломци из дневника једног добровољца. Успомене из српско-турскога рата 1876. год. Шта знамо о животу. Од Х. О. Морају бити непријатељи. (Преписка два друга) с рускога превео Ј. Жујовић. Историја једнога злочина, по казивању једнога сведока, од Виктора Хига, превод с францускoг (наставак). Ревизор, шаљива игра у пет чинова, написао Никола Гогољ, превод с руског. Дописи. — Вести из Бугарске. Религиозно сектаторство у Русији, у свези са историјом Русије. Суд † Џ. Стуарта Милао социјализму. Књижевни преглед. а) српско-хрватска књижевност б) страна књижевност. Научна хроника. (Дарвиново дело о плођењу биљака) Губитци. (И М. Коларац, А. Јакић, М. Месић. Љ. Каравелов) Смесице. Библиографија.

Сада је баш изишла из штампе књига:

Хемија, написао Х. К. Роское, професор хемије у Манчестру. Превео Стеван В. Поповић, епарх. школски референат. Са 36 слика. Нови Сад. Издање штампарије А. Пајевића 1879. Ово је друга свеска од „Почетнице природних наука“, које се преводе на све језике и разглашене су у целом свету, као ваљане и корисне књиге. Ни једна кућа, која је жељна лаке и праве поуке, не треба да пропусти, а да не купи ове књиге, која лако и разумљиво разлаже свакоме, што је најнужније и најпрактичније из хемије, као што ће и остале свеске, које су већ у штампи, и друге природне науке тумачити.

Књига је у добре тврде корице увезана, да би се боље сачувати могла; хартија је фина, углачана. Цена је пак при свем том само 50 новч. Препродавци добијају књижарски рабат 25%.

У штампарији Н. Стефановића и др. у Београду изишла је књига:

Хамлет, трагедија у пет чинова. Написао Виљем Шекспир с инглеског превео Константин Станишић Станиша. 1878. Цена? — На жалост морамо јавити, да је честити и вредни преводилац ове књиге у млађаном веку свом истом довршивши свој посао око ове књиге преминуо. Један пријатељ наш и покојников послаће нам ових дана податке из живота овог ваљаног Србина за наше читаоце.

Српска књижара браће М. Поповића у Н. Саду издала је:

Библиотеку за женски свет, свеска VII. **Старо време, стари обичаји**, написао Лукијан Сјемјеньски, превео Сава Петровић. Н. Сад 1879. Цена 25 новч. — У предговору се укратко напомиње, ко је био Сјемјеньски, међу осталим сабрао је народне песме разних народа, па и Срба, али је од тог посла издао само један одломак. Приповетка је ова лепа и занимљива.

☞ За Босну и Херцеговину је цена иста, која и за Аустро-Угарску, т. ј. 1 ф. 25 н. на четврт године.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 10. У Новом Саду 11. Марта, 1879

Садржај: Песма (Виктор Иго). превео Мита Поповић. — На странпутици, новела од Улрика Ерка (Наставак). — При подизању летниковца „Вилажа“. песма † Ђ. Јакшића. — Мађарска грофица. новела Павла Хајза (наставак). — Српски рјечник за кованције, саставио Јов Живановић (наставак). — Листак.

ПЕСМА.

(Виктор Иго.)

Кад би било гдегод дивотнога поља
　На широком свету,
Где са сјајна неба бисерова роса
　Трепеће на цвету,
Где се рујна ружа са љиљаном љуби
　А милодух леће:
Учинио ја бих, да ти нона мала
　По том пољу шеће.

Кад би било гдегод племенитих, верних
　И огњаних груди:
Раздрагана душа гдено осећања
　Узвишено буди,
К'о голуб голупче где невину жељу
　Грли жеља жива:
Учинио ја бих, да на том узглављу
　Глава ти почива.

Кад би било гдегод огњевита миља
　Што мирисом дише,
Где с' богато срце на нове дивоте
　Свака часа диже,
Где је вечна радост и опојно миље
　И благослов гди је:
На тима би грудма срце срцу твоме
　Да гњездашце свије!

Мита Поповић.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Наставак.)

Па опет зато је Леонора постала његова жена.

У души Секуловој било је опет видно и ведро, кад је видио да се Леонора полако одучава од оног њеног ладног понашања.

Секулов није смео изнајпре да је испроси, али кад се на то решио, њена тетка томе није ни мало противна била, као што се он с почетка бојао.

Баш она је и била та која је у напред држала, да је Леонора за њега опредељена, па се зато и трудила да отклони све препоне. Јер било је и препона. Секулов није ни сневао да мајорица у њему гледа само „богатог спахију“ који за Леонору није ништа друго до „добра партија“, а познате су јој биле и материјалне околности у којима је Нор оставио своју кћер после своје смрти. Само она је наговорила Леонору, која се и сад као и пре за богату насљедницу држала, да пође за Секулова, јер та млада девојка није баш толико чезнула за њиме, толко он за њоме. Секулов није знао да она још није дозрела за то, да може тако чисту љубав осећати као он, и да ју је више њена тетка нагонила, него што је она имала вољу да пође за њега. Леонора није знала, зашто се њеној тетки сад наједанпут допало да седи у Валдрингену, почем је досад увек го-

ворила, да она само у великој вароши може живити.

Леонора је наскоро после своји сватова променула и своју нарав. Њена тетка се надала да ће њу Секулов себи позвати, но он не само да то није учинио, него је она брзо могла увидити да он своју жену отуђује од ње. Та неблагодарност је њу тако потресла, да је једног лепог дана и без збогом и без опроштаја са целим својим покретним добром отишла у главну варош. Секулов је чисто одануо кад је видио да мајорица није више близу његове жене, јер њен уплив на Леонору могао се често осетити, — али Секулов се рано зарадовао. Жени није могао забранити да са својом теткои недописује, а та су писма млого беде и невоље нанела. Са страхом је приметио Секулов, да он наспрам ње нема никакве моћи; јер кад се он одважио, да својој жени то дописивање забрани, жена му са детињим јогунством рече да она то неће учинити. Често би се били због тог и посвађали, да Секулов није био човек благ, те да се није увек помирио, али је то опет бацило тавну сенку на његову срећу. Јер сад је први пут видио да му је Леонора код куће незадовољна.

Валдринген је имао врло леп положај, само што човек тамо није могао наћи друштва. У околини ни близу није било веће вароши, него сама мања села или спахилуци, али те спахије и богатији људи у селу нису баш могли одговорити захтевима изображеног друштва. Само је било неколко удаљени породица које су Секуловом кадкад долазиле. Али и те ретке посете су Леонори брзо досадиле. Жене су се разговарале о свакидашњим својим пословима, њиово знање допирало је само до граница њиови добара; мушки који су били већином старији људи, ти су своје шале сваки дан понављали, те тако за Леонору ту није било провода. Она није могла да поња како се ти људи умеју радовати кад са попом играју по цели дан „виста“. Од зиме се плашила, а тетка је са својим писмима све већма сладила варошки живот, зато је Леонори та сеоска самоћа и постала несносна.

Ни кад је малу ћер добила, ни то је није могло за кућу већма везати. Док јој је то ново било, дотле је све непрестано око детета водила бригу, али доцније је и ту бригу предала старој Павлини, која је и Секулова, док је био мали љуљала. Секулов је то са великим теретом гледао, како му жена слабо ходи око детета, а он је уживао кад је види са дететом на руци. Он је непрестано седио код детета, и кад је оно било разборитије, он се са њиме играо и разговарао. Зато је мала Мина и претпоставила оца својој матери, и оцу је увек издалека са раширеним рукама трчала.

Кад је малом детету било већ неколико месеци, наједанпут дође тетка мајорица Х. из вароши, и чинила се и невешта као да се није ништа збило, и као да је просто у госте дошла. Секулов се чинио као да је радо прима, а овамо му је неправо било, и доцније је могао видети да му је жена све веселија бивала. После неколко недеља приђе му мајорица наједанпут са молбом, да пусти Леонору на неко време с њом у главну варош. Он их може одпратити донде, пошто нема толико времена да с њима тамо седи; а после може опет доћи по Леонору, а то треба сваки да увиди, да се та млада жена неможе ту у селу жива закопати, него треба и она да се проведе, — тако је мислила мајорица.

Кад се Секулов од изнађења опоравио, мораде одобрити, да мајорица има и право у нечем. Он је своју жену љубио, али одкад је имала малу Мину, мислио је да је она сретна. Сад је тек с' тугом видио да је она још незадовољна и да он није у стању, да је учини сретном. Он је себи пребацивао да ју је пренебрегао, и готов је био сву кривицу на себе узети.

Мајорица није мислила да ће тако лако Секулова победити; Леонорина радост је била тако велика и детињаста, она се осећала сад сретном.

Од тога доба су мајоричине посете

учестале, она је долазила сваке године и седила је увек дуже од уреченог рока; Секулов је видио, како Леонори сеоски живот постаје све несноснији, и више пута га је и молила да прода добро.

Али Секулов то није дао. Више пута су се и споречкали, и напослетку јој он више недопушташе да иде у варош. Леонорине сузе су га болеле, али он је увидио, да сад несме попустити, ако своју срећу неће за навек да закопа. На мајоричина писма је овог пута он сам одговорио.

Од то доба се спустила тама на ту кућу. Леонора је била сетна и невесела и све је тражила самоћу. И Секуловом је било тешко трпити, али он није смео попустити. Бадава се мала Мина трудила да своме оцу растера борс са чела, бадава је ишла за матером, ова ју није хтела ни гледати.

Тако је било из дана у дан. Секулов није могао то више да поднесе, зато је једанпут покушао да се лепо измири, али кад му она ни сад није хтела попустити, он јој рече да мора због свога посла на неколко дана одпутовати. Кад се он с' пута вратио, није Леонору више код куће затекао.

„Ја идем тетки“ писала је она „твојим захтевима немогу задоста учинити, јер ћу њу увредити. Кад добро промислиш, видићеш, да нисам могла друкчије чинити. Она ми је била после смрти мојих родитеља мати, па нећу да ју оставим. Надам се, да ћеш ми у идућем писму писати, да си се предомислио, и да ми даjеш за право; можда ћеш и ти сам доћи, па ћеш остати неколко дана код нас, да ми покажеш, да и ти то одобраваш. . . . . . Пољуби наше дете.

Твоја Леонора.

Секулов јој одговори тако исто кратко „Ти неможеш из истине захтевати, да ја данас оно одобрим, што јуче нисам одобравао. Твој неразмишљени корак се неможе више поправити; између два зла морамо мање изабрати. Ја сам овде у кући сваком казао да си ти са мојим допуштењем одпутовала; али ја се за цело надам да ћеш ти за недељу дана опет у Валдрингену бити. Из твог поступка видим како сам имао право што сам те хтео сачувати од сваког додира са твојом тетком; ти и сама видиш докле смо већ дошли! — Мала Мина је здрава.

Секулов“. —

Определено време је протекло, — али Леонора се није вратила. Уместо ње дошло је писмо, и сад је Секулов седио поред камина, замишљен гледајући у пепео, ... и тамо је била мало час жеравица, па је сад све ладно и изумрло, као његова срећа. . . .

Он није ни приметио да се соба изладила, а свећа тек што се није угасила. Киша је пљуштала још једнако, и лупала је прозоре; ладан ветар је још непрестано беснио, и тужно је звиждао кроз оно голо грање.

Сад се у соби зачуло, као да неко покушава да отвори врата, врата се отворе, и на њима се укаже мала једна девојчица. Њене велике очи биле су пуне суза, и са њима је тражила неког по соби.

„Отац“ повиче мала радосно, кад је опазила Секулова, који је непомично седио у тами, и потрчи са раширеним рукама.

Поплашено скочи Секулов са столице „За име божије Мина, како си дошла овамо?“

„Оћу да ти кажем „лаку ноћ“ шапташе мала и загрли оца. „Ти ниси тео мени да дођеш, кад сам ја лежала у кревету! Павлина је отишла, па је оставила врата отворена, а ја сам онда лагано сишла се с кревета! — Па сам пала“ рече мала, и гледаше своје мале пуне ручице „али ме не боле“.

Она се притиште још већма своме оцу, он јој протре њене ладне ручице, па онда је замота у покривач и седе с њоме у наслоњачу.

„Ти се несмеш више сићи са кревета“ рече јој отац „јер ћеш се разболети, и твога оца уплашити“

„Али ти ми ниси казао ни „лаку ноћ“ одговори мала, која ни мало не покази-

ваше да је уморна. Наједанпут погледи на једну слику која је о дувару висила, и нагло запита: „Кад ће доћи опет мати?“

То је било питање, које је дете сваки дан питало Павлину, али ова јој никад недаде така одговора, који би могао дете задовољити. Уједно је Павлина детету забранила, да несме тако што питати оца, но ова је сад заборавила забрану.

„Кад ће доћи опет мати?“

Секулов је на неколко тренутака заборавио, да држи на рукама дете, али услед овог питања се тргне, притиште дете на груди, и са болом рече „—никад“ „никад!“ — „Она мене и тебе више неволе — она сад само себе воле!“ рече он горко, јер је заборавио да с дететом говори.

Неко време је мала Мина ћутала, и миловала је свога оца по влажним образима.

„Немој плакати отац!“ мољаше она „ја тебе волем; ја ћу бити добра, и нећу се више силазити с кревета кад Павлина оде.“

Секулов је био тронут и пољуби дете у румене образе. Мина наслони главу на његово раме, и дисала је све мирније и правилније, док напослетку није заспала. Секулов се није ни макао, његове мисли су летеле далеко; он је мислио на ону жену која је њега заборавила; она их је оставила, за љубав проваћања, он је мислио да ће им одсад њихови путеви тако растављени бити, као да нису никад били заједно — и то му је било тешко. Његове груди су биле пуне туге и бола.

Врата се лагано отворе, и унутра уђе стара Павлина. Њене очи се засветле кад је видла малу Мину код оца. Пажљиво пружи она руке, и хтеде узети дете са руку очини, и при том погледи на бледо и увело лице свога господара.

„Мина је дошла да ми каже лаку ноћ“ одговори он тијо „узми је, али лагано да се непробуди“.

„Шта је вама?“ запита она са свим поверљиво „јесте ли болесни?“

Нисам болестан, само сам уморан одговори Секулов „и ја ћу сад одма лећи.“ Кад је Павлина била већ код врата, он подигне главу и рече: „Моја жена за сада неће доћи, гледај да то овде у кући не упадне у очи“.

Стара је стала као окамењена и гледала га је поплашено, он јој махне руком, а она изађе уздишући.

Ледени ветар дувао је и кроз широке улице варошке, и бацао је кишу и снег на окна од прозора оне куће, где је мајорица Х. живила. Пламен у лампама које су осветљавале сокак буктио је кадкад од ветра, и суморно је осветљавао собу у којој су две женске једна наспрам друге седиле.

Обадве су задуго ћутале, напослетку проговори млађа са узбуђењем:

„Јесам ти казала тетка, да неће доћи! Он би могао већ давно ту бити, да је хтео доћи! Али он неће, ја га познајем! —

„И ја већ почињем сумњати“, одговори старија равнодушно „али Леонора, зар би то била тако велика несрећа?“ и управи свој оштри поглед на бледо лице младе жене.

„И ти још питаш то тетка? Та ја сам његова жена!“

„Ти то тако говориш, као да ти је то жао што си учинила? — Та има још времена да се то све поправи! Ти треба само да му пишеш и да га молиш за опроштење, а он ће већ зацело бити тако милостив, па ће те примити. Та он је добар као што си и сама казала, а друго он би био онда у добитку. Ти би наравно из благодарности морала онда сваку његову реч слушати — а он друго и нетражи!“

„Тетка!“ викне Леонора „ти знаш, да га ја никад нећу за опроштење молити, он је погрешио али ја нисам мислила. . . .“

„Шта?“ запита мајорица оштро.

„Да ће ме тако лако напустити!“ од-

говори млађа готово кроз плач „ја сам мислила, да ће он доћи да ме моли, да се вратим, па. . . .“

„Но па ти га моли, па је онда опет све добро“ прекине је мајорица поругљиво „наравно то је он требао чинити, али сви Секулови су јогунасти. Овај је као и његов отац, оће да свима заповеда, неће ни с' ким да се дружи — — јогунаст је. . . .“

Леонора је ћутала. Њене мисли биле су код оног човека, у чијој је она кући четири године била; код оног детета, које је она оставила, да угоди своме јогунству и самовољи. . . . Мина је ваљда већ давно заспала, а он. . . . он би још могао доћи. . . .

Она извади сат и држаше га наспрам несигурне светлости. Наједанпут се зачује звоно.

Леонора се поплаши и упре поглед у врата, хтеде да устане али, није могла.

Врата се отворе, и уђе собарица држећи у једну руку лампу а у другу писмо, које мете на сто. Ниједна од њих није се машила за писмо док није девојка отишла Кад ова оде, Леонора скочи и похита према столу.

„Од њега!“ проговори она тијо, али не дирне писмо.

Мајорица устане.

„Ти ћеш допустити“ рече она у кратко и отвори писмо. Али унутра није друго ништа било само једно парче савијене артије.

„Ово је упутница на његовог банкира рече мајорица, и почне прегледати садржај. „Видиш бар је учтив!“

„Новци?“ повиче Леонора уплашено „како он мени може понудити новаца?“ и почне дрхтати као да је у грозници.

Са подсмехом погледи мајорица своју синовицу и узме упутницу себи.

„Немој бити дете, Леонора. Та то је твоја својина. Добро твога оца доноси више“. Она је знала да није тако, и да би добро Леонориног оца сасвим пропало било, да се није Секулов заузео и дугове расчистио, али је мислила у себи да је доста ако она зна, Леонора то нетреба да зна. „Нама је новац нужнији него њему“ продужи мајорица. „Да он о теби неће више ништа да зна, то ваљда видиш; кући више неможеш — а одакле да живимо? Моје приходе ваљда познајеш?“

Више се не вратити својој кући, своме детету, које никад није тако волела као у овом часу!

„А Мина“ запита она загушљивим гласом „а куда ће Мина?“

„Наравно код свог оца! Или зар мислиш да ће ти је он сад дати, кад си ти учинила одсудан корак? Сад ћеш га ти тек познати! Мина се сад од њега само силом може узети!“

На силу одузети . . . . . то је тужба — процес — раздвој! – Не, то Леонора није хтела, она није хтела да до тога дође. Он је дакле није тако волео, као што јој је увек говорио, јер је иначе неби тако лако заборавио. Та он је могао покушати да се помири; он је требао само да пружи руку — она га није ни хтела оставити . . . Њој потеку сузе низ образе.

(Наставиће се)

ПРИ ПОДИЗАЊУ ЛЕТНИКОВЦА „ВИЛАЖА“.

Давно ће од нас бити пепео —
Кад о постанку „Вилажа“ тога
Темеља тврдог камен студени
Српскоме брату — или душману —
Мимиком немом стане причати:

„Весела дружба мене положи
Уз добро вино, — да вино пије
У мирној сенци мога хладила,
У лепо доба и у добри час“ —
Давно ће пеп'о бити од нас.

† Јакшић.

МАЂАРСКА ГРОФИЦА.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

Узме грофичину руку, те ју лако принесе својим уснама — „До виђења, на годину, па гледајте, да донде оздравите! рече грофица расејано. Сад је она имала посла са већом неком бригом, но што је брига како ће гроф издржати овај растанак. Отпусти и остале своје госте, сина пошље, да спава а сама се повуче у своју собу. Боришка мораде све свеће попалити и прозоре широм отворити. Госпођи је било врућина, на груди јој је био неки терет, немирно је скрштених руку ходала горе доле по соби, на челу јој се указале боре, час по би застала код прозора, те удисала ноћни ваздух, а ладноћа ју ипак није могла умирити. Одатле је могла видити прозоре свога сина код кога је наскоро свећа била угашена. Поред његове собе, у соби његовог наставника још је свећа горела. Није досад било ништа необично, да се у тој соби свећа угаси, кад већ поноћ у велико превали. Ипак као да је то данас грофици први пут у очи упало.

Око десет сахата зазвони по своју служавку.

„Иди, реци господину кандидату, да сам га замолила, да амо мало дође. Имала бих да се поразговорим с њиме о нечем, што не бих рада била до сутра одложити.“

После пет минута закуца неко на врати њене собе. Уђе Ђорђе.

На његовој се спољашности никаква промена није дала приметити. Поносну грофицу гледао је озбиљним погледом, који му је већ урођен био, а није се издао, ни да је радознао, ни да је узбуђен.

„Ви сте заповедили, госпођо грофице — ?“ Она не одговори одмах. Посматрала га је неко време пола невољним погледом, којим обично човек тражи себи одгонетке у чијем лицу, које се наједаред указује у сасвим другој светлости. Он пак издржао је тај поглед, а ничим није показао, е је збуњен.

„Ја сам Вас замолила, да к мени амо дођете, драги Ђорђе,“ поче она једва једаред, а столице му још не понуди — „што имам да вам кажем, за мене је од врло велике важности; такве ствари боље је да се у ред доведу, пре но што човек легне, бар је сигуран, да ће моћи или добро, ил никако спавати. Ви знате, како вас ја ценим, како сам срећна, те је мој син у Вама нашао пријатеља и друга, коме је свим срцем одан. А и Ви као да нисте несрећни у овој кући. Овде бар имадосте доколице и прилике, да се у својој вештини вежбате; не морадосте се толико бринути за своје присне, па ако сте лишени били матере и сестара — право материнско саучешће с моје стране беше вам сигурно, чим га само устребасте. Досада дабогме још не хтедосте тог мог саучешћа примити; ја сам то себи тако разложила, е сте Ви са својим стањем потпуно задовољни. Али као да сам се ипак љуто преварила.“

За један час престаде. Он је лице од ње окренуо био, те је пред-а-се гледао. „По чему судите Ви то, госпођо грофице? запита он гласом, у коме је само њено пажљиво уво могло приметити неко узбуђење.

„Ви сте с дана у дан све ћутљивији, замишљенији, сваким даном све већма бежите од људи. Очигледно слабите, боја Вам је све блеђа, очи све несигурније гледе. Ја Вам не бих била права, и искрена пријатељица, каква треба да сам Вам већ зарад свог сина, кад не бих приметила ту промену на Вами. Ма каква невоља или телесна болест Вас подгриза, узалуд ћете покушати, да ме о противном уверите, драги пријатељу. Ја то не могу дуже очима гледати. Погазила бих ногама материнску дужност, коју сам спрам Вас од своје воље на се узела, кад Вас не бих напослетку запитала за разлог — па ма то и тежња за завичајем била, што вам не да, да сте овде

здрави и весели. Ја познајем Вашу узвишену душу. Можда мислите, да сте мом јадном сину дужни, да му жртвујете своје најмилије жеље Али ма како да би ми то тешко било, такву жртву ја не могу примити. Здрав човек, пун млађане снаге и обилнога дара не треба своју будућност на коцку да метне, не треба свој живот да жртвује, да тиме мало одлане створењу, које је једаред за свагда од правог живота искључено. Жртва је сувише велика спрам успеха. Никакво човекољубље, никаква, па била то бог зна колика, хришћанска љубав не може то искати, па ни оправдати. Ја мислим, овоме свему у супрот не да се ништа рећи.“

Она опет умуче, па као да хтеде, да му даде времена, да се промисли, пође неколико пута горе доле по меканом покривачу. Он ју је пратио погледом; узрасла, величанствена појава њена као да му је поглед неодољивим чаром оковала.

„А Ви?“ рече он једва једаред „Зар се Ви не жртвујете такођер? Зар се Ви нисте одрекли више чега, но што би сиромах човек, као што сам ја, икада могао принети на жртву каквој дужности.

Она застаде пред њиме. „Како можете то сравњивати?“ рече мирно. „Ја сам му мати. А у осталом — за мене нема више будућности, која би се могла у обзир узети. Дај да говоримо разумно, драги Ђорђе. Још једаред: Ви нисте овде задовољни; потајно тежите, да се одавде украдете, па само обзир спрам ваше матере или други обзир спрам мога Стевана, још Вас је кадар зауставити у овој кући, где на очиглед пропадате. Ви треба да идете било у Беч, било иначе у какву другу велику варош, у којој ћете за свој дар наћи стоструки подстрек; тамо нећете осећати, како вам крв у свакидањем току хоће већ да застане. Допустите, да вам ја прокрчим пут. Мислила сам на кућу моје сестричине, кнегиње Д; Ви се ње сећате од пређашње јесени, још тада се не би она срдила била, да вас је могла од мене одвести, како би вам поверила своју децу, да ју ви поучавате, како би Вама предала руковођење својих кућевних концерата. Ја само треба две речи да кажем па ће Вас тамо раширених руку примити. Дали да напишем још данас то писмо?“

Он је опет оборио био поглед к земљи; на лицу си му могао читати, е је жестово узбуђен; лагано зглади руком косу са чела, па приђе к отвореном прозору. Ту је стајао неко време, па као да га је необичне муке стало, да савлада своје унутарње узбуђење.

„Немојте писати тога писма, госпођо грофице“, једва му се једаред оте са усана, али тако, да се једва могло чути. „Допустите, да се изврши воља моје судбине, која ми се указала пријатељицом тиме, што ме је под Ваш кров довела. Ако моја несрећна нарав проигра ту милост среће — Ви тек нисте томе криви; па све ако и пропаднем, Вама тек дужан сам вечне захвалности.“

„Добро сам знала, да ће тако бити“, одврати грофица тужно; „Ваш ме одговор нимало не изненађује. Чудим се само, како ја то већ одавна нисам видила, е ће се то тако збити. Ђорђе, што ми Ви ту велите, као да за ме хоће да баци таван вео преко Вас, да не знам, шта да мислим о Вама; али свака реч потврђује моју слутњу. Кад Ви дакле никако с тиме нећете да изађете на среду, то морам ја, ма да ми тешко паде; али с том ствари морамо једаред бити на чисто: Ви сте се у ме заљубили, Ђорђе; и сами видите, како је то несмислено, како очајно, како Вам живот подгриза и како не да, да и надаље једно уз друго у једном дому живимо. Али Ви пре хоћете да пропаднете, но што би се противили тој будаластој заблуди. Није ли тако?“

Он подиже очи к њојзи. „Јесте, тако је“, рече као да што потврђује, што се тако исто само по себи разуме, као и какав природни закон.

Она је у њ гледала, те се све већма дивила. Већ је многи њојзи открио тајне свога срца, али ниједан тако, тим гласом.

„Па кад је тако — шта сте Ви мислили, да ће бити отуд?“

„Ништа. Чему бих се ја могао надати? Ја то знам — знао сам одмах првог дана — тако ми је суђено."

„Суђено! Ту реч говоре слаби људи сасвим лакомислено, а та реч ништа друго не означује, до ли наш кукавичлук и будалаштину! Шта? Вама да је суђено, да себи и другима живот трујете тиме, што претеране осећаје у себи гајите спрам жене, која би Вам могла бити скоро мати? Ја сам, Ђорђе, мислила, да сте Ви разборитији, јачи."

„Ја нити сам једно ни друго", одговори он чудно смешећи се — у томе се смешењу јасно огледала резигнација — „то јест, ја сам тежио, да будем и једно и друго, тежим за тим ево већ неколико месеци. Најпосле сила бога не моли. Да Ви знате, како — Но нашто да говорим о томе? Вас то не може ни најмање занимати. А и онако је већ прошло."

И лице и глас беше му се опет сасвим смирио, као у човека, који са оним, што каже, не мисли да изради шта, на никога да упливише, који за све држи, да се не да променити.

„Вама је тек двадесет и две године?" запита грофица иза мале почивке.

„Већ двадесет и две".

„Колико сте пута већ љубили?"

„Ниједаред још. Осим у дванаестој години, кад сам из љубоморе дете једно — али то су детињарије."

„Чини се, да Вас та детињаста љубомора још није напустила; ваше понашање вечерас спрам грофа Шандора" —

Преко младићевог лица уједаред пређе јака румен.

„Молим за опроштење" промуца, „заборавио сам да треба да имам обзир спрам госта Ваше куће, ма да ме је он својом охолошћу вређао и изазивао. Но тога више неће бити; ја ћу гледати да му се свагда с пута уклоним."

„Тај ћете труд себи моћи уштедити. Гроф ми неће више долазити у кућу. Он ми је неколико пута понудио своју руку, а ја сам је одбила, Ви видите, да се ја ту не шалим, где се тиче среће мога сина и мога мира; ту хоћу, да све остане онако, како је по нас обоје најбоље. Али к томе треба још нешто: Ви се Ђорђе, морате опаметити. Ви сте идејалиста, сањалица; представљате себи ствари овог света друкчије, но што збиља јесу. Да сте иоле имали искуства у љубави, лакше би се отресли тог чувства, које се случајно у Вашем срцу изродило и баш на ме наперило. Али било то сад лако ил тешко, Ви се морате тога отрести, Ђорђе, или се иначе морамо растати. То тек увиђате, да сам Вашој мајци дужна, да Вас од себе удалим, кад нисте кадри са себе збацити ту будаласту машту, кад нисте кадри уз-а-ме мирно живити. Већ и ради мог јадног сина болело би ме срце, кад Ви то не би у стању били учинити. Али ту сажалење не би било ни од какве вајде, морало би то бити, Ви би морали отићи из ове куће. При свој својој грозничавај узбуђености још сте ваљда толико разумни да то можете увидити. Промислите се, дајем Вам за то осам дана времена, надам се, да ћете онда к мени доћи и по души ми признати, да сте толико већ успели, те можете да се смејете својој будалаштини. А сад — лаку ноћ, дао бог те Вам мисли опет у ред дошле."

Она му пружи руку, да га као иначе отпусти. Но он пошто је још хтео нешто да рекне, али узалуд речи тражио, тако се дубоко наклони пред њом, да му глава груди додирну; и не дохвативши руке њене пође несигурним кроком из собе.

„Изгубићу га, видим да ће тако бити!" шаптала је грофица. „Редак је то човек, па ми га је неисказано жао. А мене — зар да ме не буде и мене жао? Зашто је живот увек нов, а никад онакав како би га човек желио? Зашто да нам баш најбољи људи највише кубуре праве?"

И без Боришкине помоћи свуче се и легне у постељу. Но дуго није могла наћи санка. Не беху то мисли женске слабости и сујете, што јој не дадоше, да спава, ма ма да је слика чуднога младића, који се тако покорно својој судби предао, непрестано пред духом њеним лебдила. У пепе-

лу њених саморaних година не беше ни једне светле искрице полаугашене страсти, коју би могао опет распалити дах из уста, која су збуњено муцала. У браку своме, који је био пун искушења — па ова се никоме није тужила грофица — није познала била срећне љубави; с тога је ниско ценила све, што млађана чула буди и дражи. Муж њен, како је она касније, кад већ беше сувише касно, увидила, беше изнемогао човек, кад се њоме оженио, па само јој понос није допустио, да призна, е се у избору своме преварила. Најпосле се беше смирила и задовољила са судбом својом, јер он је на сваки начин гледао, да јој одлакша жртву, што ју је она принела била. Та је жртва иза његове смрти остала у бризи за несрећног дерана; то беше врло тежак задатак; многе га не би кадре биле решити. Грофица беше жена, какве ћеш ретко где наћи, њој се снага очеличила огромношћу њене дужности. Па и сад јој је једина мисао била та, како ли ће Стеван издржати растанак од свог пријатеља; а тај се растанак по њеном мнењу више није могао избећи. Ни за један тренутак није себе варала, е ће можда вечерашњи разговор имати каква успеха. Она је „добро познавала његово лице“, као што је грофу рекла била. Сад га је тек познавала сасвим.

Тек је било свануло, а Боришка, и не чекавши, да ју грофица звонцем к себи зовне, улети у собу. Грофица се трже из кратког сна, па запита, шта се збило.

Господин кандидат се напрасно разболео, слуга је на коњу одјездио у варош по доктора, али грозница је тако јака, да не могу већ више да зауставе болесника у постељи. Иште да га пусте милостивој госпођи грофици, имао би нешто да јој каже; кад су га силом задржали у постељи, тада су му грунуле сузе низ образе, а и млади гроф је бризнуо у плач; чисто човеку срце пуца кад то гледи; сви тамо плачу“.

У крајњем узбуђењу обуче се грофица и похити к соби Ђорђевој. Већ се био мало смирио; лежао је у постељи, очи је разрогачио, али ње није познао. Кад му је име изустила и запитала, како се осећа, тада пређе преко црта његових тужно смешење, које им даде необичне примамљивости. Није јој ништа одговорио, глас њен као да је само пробудио једну искрицу његове свести. Питомац му, тек у пола обучен, седио је поред постеље на столици, држао је на крилу руку свога пријатеља, коју је овај преко постеље бацио био: ту је руку млађани гроф непрестано гладио.

Тек после два сахата дође на кола доктор. По његовом мнењу је грозница била врло јака и опасна, могло се из ње излећи запаљење мозга. Али је пошло за руком брижљивој пези, те се за неколико дана највећа опасност отклонила. Још је једнако болесник лежао ван себе; али оно, што је у грозничном бунилу бунцао, није разумео нико ван грофице, јер он ниједнога имена није говорио. Боришка која је у овој прилици својим тајним осећајима према тврдокорном младићу сасвим пустила узде, — кад год је само имала каде, седила је у његој соби — приповедала је у чељадској соби, е јој је сад сасвим јасно све; младог господина је до тога дотерала несрећна каква љубав, коју је проводио код своје куће; једнако говори све о неким осећајима, у којима нема ни трунка наде, о растанку и вечитом губитку, па притом изгледа тако, да се човек збиља на њ смиловати мора; често је леп тако, да се не може појмати, како је женска, у које још срце бије у груди, могла унесрећити таквог човека.

(Наставиће се.)

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЦИЈЕ.

САСТАВИО

Јован Живановић.

(Наставак.)

Шта дакле значи бијела пчела? Кад маторка кошница да први рој, онда се тај први рој зове првенац. А кад исти првенац у истој години пусти рој, онда се тај рој зове

паројак, па кад и овај паројак опет у истој години пусти рој, онда се тај рој зове бијела пчела. Сваки може из овога лако увидјети да је ријетка година, у којој би се пчеле тако ројиле, да буде и бијелих пчела. Година дакле мора бити врло изобилна пашом. Срећа је дакле велика кад кованције добијају бијеле пчеле, за то се дакле и каже у опће за свакога, кога превелика срећа прати у сваком послу, да ће стећи „бијеле пчеле."

На пошљетку јесу ли достојне ове ријечи да уђу у југославенски рјечник, то ће заиста боље знати наш дични Ђ. Даничић од мене, па ако и не уђу, како бих ја желио, то ће оне ипак остати српским пчеларима на радост и весеље, а гдје којему можда и на поуку, јер има међу ријечима овијем и такових, које сам по науци о пчеларству и протумачио

Багреновац [1]) der Akazienhonig.

Безматичити се. (Ђорђ.) Кад се више ројева у једно клупче ухвате и стресу у једну кошницу, ти се ројеви у једној кошници обично безматиче т. ј. матице кад осјете да их има више у кошници, онда једна на другу ударају и косе се, те из боја често не изиде ни једна жива

Болијести пчелине. Главне су болијести пчелине срдобоља и помор пчела (Faulbrut). Срдобољу добијају пчеле кад преко зиме ни један пут не могу због хладноће излетјети да се очисте, те не могући више поган у себи задржати једна другу испогане и тако отуда може читав рој да пропадне, ако пчелар није на опрезу. Али од ове је болести помор пчела још гори. Вид. усмрдила се кошница. Помор је пчела најопаснија болијест и тешко се може излијечити, ако се одма не доскочи подрезивањем поквареного саћа, јер ће иначе све саће пријећи у трухлеж. У најновије вријеме лијече од ове болијести, ако још није са свијем обузела мах са Salicylsäure.

Врујати: summen: пчеле брује.

Брујање, das Summen.

Водити. Пчеле воде саће.

Гаћице (Кучењак). Пчеле носе гаћице. Овако веле у Хрватској кад пчеле носе рђу на стражњим ногама. А и код нас сам чуо да се овако каже кад пчеле рђу носе.

[1]) Ријечи, које немају презимена споменутих пчелара поред себе, чуо сам ја сам да се тако говоре у народу.

Грабеж. У прољеће је за кошницу најопасније, за то ваља у то вријеме лета на кошницама сузити, јер у то вријеме кад је још мршава паша хоће пчеле саме да насрћу на туђе кошнице и да краду мед. Осим тога непријатељи су пчелама врапци, сјенице, ласте и још друге птице, које ваља плашити да се одбијају од кованлука. Највећи је пак непријатељ пчелама њека мала лептирица, која се завуче у саће и ту излеже јаја, из којих постане тако звани метиљ, који сво саће паучином препреде, те пчеле тамани и саће сво испрегриза и на пошљетку сву кошницу упропасти. Ово се може догодити само слабицама кошницама. Осим овога непријатељи су пчелама и жабе, гуштерови, пилићи, курјаци (врста лептирова) и т. д. на које ваља пазити и од кованлука их одбијати. Међу непријатеље пчелине убрајамо и хладноћу, која може кошницу у прољеће упропастити, ако кошница није добро окаптарена и ако се не пази и зарана не да помоћи, јер може црв да поумире и у трухлеж пријеђе, као што је казано под ријечју „болијести пчелине".

Дивља пчела, die kleinen Drohnen. Ово је красна српска ријеч, којом народ наш зове мале трутове, који су за то мањи од обичних трутова, што су у чаурицама пчелиним излежени. Матица, која није оплођена или је уз један пут постала неплодна, леже јаја трутовска у чаурице пчелине. Из овога се види да матица овака хоће јаја да оплоди, за то их и леже у пчелине чаурице, али забадава кад је неоплођена, или је била оплођена па је послије постала неплодна, што јој је нестало сјемена у receptaculum-у seminis или из другога каквога узрока. За то народ наш врло добро зове оваке трутове, који су излежени у чаурицама пчелиним дивљом пчелом. И у Ћурчина пчелару има ова ријеч дивља пчела. На стр. 3. својега пчелара вели Ћурчин овако: „Угине ли пакъ матица, онда радня са свимъ престане; пчеле почну одма матичняке правити и после краткогъ времена саме яя носити; но невозможне будући себи равну пчелу излећи, а јоштъ манѣ изъ своій яя матицу произвести, дивлю пчелу или рећи

мале трунташе на светъ производе. Изъ тога се дакле види, да и пчела женскогъ пола имаде; дали пакъ у време присуствія матице и оне яя носе, есть врло сумнително; еръ докъ је матица у кошници никада дивлѣ пчеле нема". Из овога видимо како народ врло добро зове трутове у чаурицама пчелиним излежене дивљом пчелом. Што пак Ћурчин каже да док је матице у кошници, никада нема дивље пчеле, то не стоји, јер дивљу пчелу баш матица рађа хотећи по нагону друштво умножавати, али будући неоплођена, нема сјемена трутовскога да јаја оплоди, те се из њих развијају сами трутови, а у кошници, без матице, у којој пчеле почну лећи трутовска јаја, легу те пчеле, које се зову трутовњаче, увијек јаја у трутовско саће осим ако трутовскога саћа нема у кошници. За потврду овога ево шта каже Дате: Diese Eier (што пчела снесе) sind natürlich nur Jungfern- oder Drohnen-Eier, aus denen sich nur Drohnen entwickeln können. Auch werden dieselben sehr unregelmässig, mehre in eine Zelle, in unrichtiger Stellung und bei vorhandenem Drohnenwachs gewöhnlich nur in dieses abgesetzt. Даље види Берлепш стр. 111. Eierlegende Arbeitsbienen setzen ihre Eier, wenn Drohnenzellen im Brutlager vorhanden sind in diese ab und in Arbeiter-zellen nur, wenn Drohnenzellen nicht vorhanden sind; auch setzen sie in Weiselwiegen, die sie aus Verlangen nach einer Königin oft begründen (Dzierzon. R. Bienenzucht 1861. P. 18.) Eier ab, wogegen Königinen, die nur Drohneneier zu legen vermögen bei mir keins von beiden thaten, sondern ihre Eier stets nur in Arbeiterzellen absetzen. Пчеле заклапају чаурице пчелине, у којима су трутовска јаја, испупченим заклопцем, да би трутови што већи били, за то Нијемци и зову овако легло Buckelbrut, а Срби рђав црв

Другенац. Не говоре ову ријеч, као што сам казао у „Српском рјечнику за кованције, само католички, него и православни Срби вид. „Српски рјеч за кованције".

Другар види другенац.

Другаш (Кучењак) вид. другенац.

Дупља (Вук и Максим.) јест рупа у дрвету, гдје се могу лећи пчеле: Eine Baumhöhle. Каква дупља, онаке и пчеле излијећу.

Дупље вид. дупља.

Залећи вид. запљувати (срп. рјеч. за ков.)

Замедити вид. замедљати.

Замедљати н. п ракију, чесницу.

Задјељ. Кад се у каквој дупљи нађе рој, па се на поље изваде из ње, онда се оно шупље мјесто, гдје је био рој, зове задјељ, којему људи даску прикују и на њој лето пробуше и по чем дупља на мед мирише, јер је већ био у њој рој, то онда радо улијећу други ројеви у њу. Задјеље људи чине баш ради хватања ројева. Тако у Михаљевачкој шуми близу Карловаца издубу људи у бријегу рупе као кошнице, а напријед метну даске и на њима избуше лета и у те шупљине у бријегу улазе шумски ројеви за вријеме ројења. Послије кад се те рупе напуне ројевима, онда они, који су их ископали, долазе и ваде из њих ројеве. И те се дакле рупе зову задјељима.

Засов. (Кучењак). Избушена дашчица, којом се лето затвара при пренашању кошница, вид. у Вука засовница, мандал.

Зука. Стоји зука од пчела.

Искуцавање пчела из кошнице. Искуцавање је добро за оне, који пчеларе са простим кошницама. Кад се пчеле не ће да роје на вријеме, онда их ваља искуцавати и т. д. Искуцавањем стаје се такође на пут и варварском убијању кошница.

Јак рој. Само ваља држати ројеве, гдје је друштво јако. Од таквих ројева има човјек користи, а слабе ројеве ваља спајати, јер засебице кад их остави, не само да од њих никакве користи не ће имати, него ће му и угинути.

Јалова матица вид. саката кошница.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПРВА ПОСЕТА У ХЕРЦЕГОВАЧКИХ УСТАША.*)

I.

Коњици нестрпељиво копитама лупаху, као да су знали нашу радосну жудњу, да херцеговачке јунаке угледамо. Кочијаш их је умиривао и нас кратким речима тешио: „Није задоцњено." Предасмо се деспоту и сваки седе на своје место. „Поведите ме собом", зачу се на близу глас. Беше то млад леп и ватрен Црногорац. „Здраге воље одговорисмо као из једна грла, младић се попе на кола

Сада нас је четворо било: ја, кога познајете, два моја пријатеља — Чеси и журналисте, и Црногорац Алекса Павловић — тако се звао наш гост. Добро би било, кад би нека имена и за моје чешке колеге имали; но пошто је обичај, да права имена не износимо, назваћемо их другима. Нека буде један Хмел а други Крен — то нам ништа не смета.

Хмел**) је још романтичан и не практичан младић.

Пошао је на Турке као у шетњу какву и сваког се минута нечег сећа, што је заборавио понети. Свет му је обичан, досадан; он тражи нешто необичнога, што још не беше; жуди за променљивим животом, и смеје се из свег срца, кад му причам како ће његова лепа глава дичити где куле требињске на коцу набијена. Изгледало је, да би га и та промена занимала.

Други пријатељ, кога Креном назвасмо, стекао је искуства и сувише практичан беше; при поласку се постарао и за најмање маленкости, па и на чачкалице заборавио није, а место револвера понео је чудотворне капљице, које су универзалним леком за све болести и немоћи. Кога глава заболе, нек замоли пријатеља Крена за неколко капи, и главобоља прође, као да си ју руком однео; коме стомак службу откаже, нека се обрати на пријатеља Крена, и његове капљице принуди ће отпорника да своју дужност врши; ко због хрђаве савести или другог ког узрока спати не може, томе препоручујем милог пријатеља Крена, јер ће се брзо уверити о ваљаности његових капљица, које су — као што велим — добре против свега на свету.

Црногорца Алексу Павловића знадем од неколико дана. Родио се у Црној Гори, но васпитање доби у Београду где је до тог часа члан нека позоришна друштва био. „Бој с Турцима!" то су речи, које ће електризирати сваког у коме јуначка крв црногорска тече. Кад би на крају света био, „бој с Турцима" увео би га у редове бораца за ослобођење угњетене раје југословенске. Око Павловићево светли као да већ Турке пред собом види и бритки анџар у њих убада. То црно око такову радост одсјајива, као да би још те ноћи почивало на дражима најлепших лепотица, од којих би свака се радо приљубила црним, сјајним наусницама његовим. Узраста је средња, но чврста и вита. Носи одело црногорско а на рукавима беле кошуље познају се облици снажних мишица. Црногорску капу носи мало на страну и на десно око намиче — онако повесело. Непрестано се покреће. Сад погледа на лења кочијаша, сад опет гргуљаву косу расправља, час нас намешта — па се на једаред замисли, занесе као да види слику удаљене милоснице — па онда главу уздигне осмева се, опет нас поправља, опет погледа на лења кочијаша и опет косу намешта.

Пола је девет с вечера, зато и не могосмо разазнати црте оних, који се око кола нађоше. За нама на тврдом бедему Дубровачком седи скрштених ногу гуслар и тужним, скоро очајним звуцима милих гусала попева, како цар Лазар зове „на бојно поље, Косово поље." Гуслара нестаје у сумраку и изгледа као појава из бајског света.

Близу кола с десне стране застаде старија госпођа са млађаном ћерком, која је по северном рачуну 16 година — дакле је могуће да је и млађа. „Ах, драга мати, кад бих што њима поћи могла!" рече ћерка, леву руку матери на раме положи а десницу жестоко опружи, као да ју ножем наоружала.

Не реци девојко! Ти не требаш тог оштрог оружја, ти ране сваким погледом, сваким покретом пурпурних усана задајеш!

Једва се једном и слуга помаче и поче гонити коње Вече је прекрасно било. С десне стране шумило је море важним адажијем, као да се у санак уљуљкује, с лева се над нама протезаху стрме стене, а на ведром небу светлуцаху миријаде сјајних звезда. Дубровник се брзо за нами изгуби у ноћној тами.

Преноћисмо у крчми на далматинској граници, а сутра дан зором пођосмо пешице на даљи пут. На путу наиђемо па добровољачку чету, у којој Срби и Италијани беху, и узеше нас у своју заштиту. Над нама се вио тробојни барјак, који је с једне стране са одзнаком српским а на другој са ликом св. Андр је украшен био, ког је дана Србија слобо добила. Наши су своје револуционарне песме а Срби своје народне, јуначке. Срби у лаким опанцима скакаху од стене на стену као лаке срне, певајући и позвиждајући, као да

*) Из књиге „Za svobodu" од Јос. Холечека.

**) Покојни Хавласа.

по ћилимовима покрећу — тако брзо и лако. Ми сиромаси са севера балансирасмо како смо могли, тражећи тежиште раширеним рукама, као играчице по ужету. Нико себи представити не може како је тешко преко херцеговачких гора путовати. Кад је господ камење разбацивао, продере му се врећа над Црном Гором, и с тога је тамо толико камења. О Херцеговини, која је само продужење Црне Горе, важи то исто.

Стене су већином голе, само овца и коза на њима рану нађе. Сунце пече, његови зраци одбијају се од стена, и ми смо као они младенци у пламену. Немамо времена, да очи подигнемо и око себе погледамо; но непрестано пред-а-се гледати морамо, да ноге не сломијемо. Камење је по коме корачамо, шиљасто, али је од силна гажења нешто заокругљено и глатко. Од њих се и ђонови на обући углакшају, и тиме је пут двапут опаснији. А на целом путу нема хлада, нема извора. За 6 сахата путовања само смо двапут могли овлажити осушена грла и то мочарном и не здравом водом.

Грујић, један од усташких војвода, рече нам: „И ја сам тим путем дошао да видим како усташи живе; али да не бих морао при повратку опет тим путем ићи, одважно сам се, да ћу се пре дати од Турака убити — и тако сам овде остао “

Скоро сам га схватио.

— **Данчин.** —

КЊИЖЕВНОСТ.

Синтактички задатци. Према својој латинској синтакси написао проф. Јов. Туроман. I. део. Наука о падежима. У Београду. Издање и штампа државне штампарије. 1878. 112 страна текста с примедбама, и 36 страна српско-латинског речника у два ступца.

(Наставак.)

После овога било би умесно, да речемо по штогод и појединце о унутрашњој вредности наведених списа. Но неради од приказања једне књиге правити чланак, есеј целог литерарног рада г. Туромана, ми ћемо овде навести само, како о њима изриком и посредно суде људи, који ову ствар без сумње разумевају како ваља. Професор хрватског језика и књижевности на свеучилишту Фрање Јосипа у Загребу, г. Армин Павић, који је осим тога такођер стручан у класичној филологији, каже да превод Демостенових говора од г. Туромана, да је према истом послу бившег гимназијалног директора у Осеку, Костића, далеко бољи; а колико му ваља граматика латинска (г. Туромана), која је тако исто пуна натучена зналачки побраних и вештаки поређаних тачних правила тога прециозног старог језика, као што је са свим противно случај, по критици Туромановој, са најбољом словницом латинског језика до селе у Хрватској (г. Вебера), — на њену ваљаност, велим, може се закључити и отуда, што опет проф. латинске филологије на загребачком свеучилишту, г. Фрањо Мајкснер, пишући своју латинску вјеџбеницу за вишу гимназију, удешавао је и по граматици г. Туромана. И даље осваја ово уверење у Хрватској. У вараждинској гимназији предавао је по књизи Туромановој проф. Зима у V. разреду латинску синтаксу, а употребљавана је и у Осеку. — Једном речи књижевни послови г. Туромана носе на себи печат савршеног разумевања ствари. Ту одмах видите руку вештака, а не самоука; и ако се само разбирате у којој страној књижевности исте струке, не ће вам се отети оку сродност и једноликост радова г. Туромана са подобним радовима далеко напреднијих иначе литература.

А што важи за ранија дела г. Туромана, стоји у истој мери и за спис, поводом кога рекосмо ово довде, а о ком самом ради смо да кажемо даље неколико речи. Пре тога напомињем, да је, осим већ наведене вјеџбенице г. Мајкснера, на Туроманову граматику, а за утврђење у облицима деце нашег I. и II. разреда штампао професор Оборкнежевић такођер добру малу читанку, која се с коришћу употребљује у карловачкој и новосадској гимназији. Тако још док изиђе за други део синтаксе једна свеска, коју, чујемо, већ спрема г. Туроман и друга вјеџбеница са спојеним задатцима за VII. и VIII. школу, те један ваљан латински речник, па Срби и Хрвати слободно могу бити утешени и мирни бар десетак година за најнужније учебнике у латинској настави. — Но ово је, као што рекох, више мимогред; и одмах приступам правоме свом задатку, Туромановим синтактичним задацима.

У предговору им вели писац као и у наслову да их је удесио према другом делу своје граматике. Ово „своје“, поред осведочене вештине пишчеве иначе, друго је јемство за доброту књиге, и складност њену са синтаксом. Јер не ћу рећи, да други не може разумети шта каже које правило у туђој граматици, али сам ауктор зна боље шта оно и мисли. То се види на сваком листу; и овде, у свези са даљом ставком предговора, да се гдегде налази по који пример према промени што ће се учинити у другом поправљеном издању граматике (које желети је да што пре угледа света), — та околност од особеног је значаја, — задаци иду са свим напоредо са појединим синтактичким правилима и параграфима. — Конкретним наводом једнога таквога примера илустроваћемо после начело пишчево, по коме је у овим задацима уз гдекоје правило ставио за превођење онаки пример, који само привидно изгледа да

је за илустрацију истог правила. — Са свим је практички и кратко поступио г. писац, кад је, у случају антиципације неког правила што се још није учило, ставио под звездицом аналоган латински пример, место да је указао на дотични параграф граматике. За ово упоредимо н. пр. само на стр. 53. (уз §, граматике 222.) пример 14. са примедбом 7. Код речи: „одлучио сам да не жалим" наведен је просто следећи лат. пример: Miltiades Chersonesi manere decrevit, место да је ученик упућен чак на § 338. у граматици. који док би проучио, ако би још и то било му могуће и доста, много би се дуже задржао и пажња би му се растрзала и одвраћала од онога што непосредно учи.

Што се тиче писања грчких nomina propria, писац се одлучио за паралелизам језика латинског и грчког, те пише према старом латинском и данашњем западњачком читању: Паусанија, Трасибул, Хабрија, место старог словенског и новогрчког начина Павсанија, Трасивул, Хаврија. Изузимају се неколико речи, што су вели, стекле право грађанства у нашем језику, и које пише Рајхлински: Атина, Омир, Византија, Вавилон, Тива. Макар да строго не спада у реферат о латинским задацима говорити о грчком изговору, али кад се је повела реч о томе, нека ми буде допуштено рећи своје мишљење. С овом ствари заиста је права невоља. Из црквеног живота и књига, а зар и из непосредног саобраћаја са самим Грцима, којих је међу нама од пређе више бивало, ми смо се научили овом последњем изговору, а из општења са западњацима и њихових литература оном првом. Тако су оба читања у исто време одомаћена код нас, те би морали са свим владати се овако двојако, како овде чини г. Туроман, и као што је једном проф. пештанског университета, г. Телфија, који у исто време, кад препоручује својим земљацима (в. A classica philologia encyclopaediája, Pest 1854) новогрчки изговор и за стари језик, многе речи у мађарском изговара по Еразму; значи, таке речи стекле су у Мађара право грађанства у оном западњачком облику, и ушле у мађарски језик из западних језика. Ипак научна досљедност захтева да се приволимо једном царству, ма ком. С обзиром на то, да ни Еразмовци сами не читају сви једнако јелински (ibidem), него сваки народ мање више по изговору свога језика, а овог другог изговора Омир, Атина за Хомер, Атена, држе се живи данашњи Грци, народ са старим Јелинима истоветан, и сва ћириловска књижевност, од како је постала; то би ја био за то, да у нашој литератури одлучно и даље останемо при новогрчком изговору у оригиналним јелинским речима, а латинско-западњачки са свим да напустимо.*)

(Наставиће се.

*) У оригиналним велим за то, што у словенском и чисто латинске речи, у јелинистичком преводу или транскрипцији хоће да се прочитају по грчки, те се н. пр. лат. реч Benedictus пише слов. Венедикт. — За чудо је како се прави Грк, г. Папакостопулос у Београду, који је још у препирци пребацивао г. Туроману, да чита јелински по Еразму, у својој Антигони љуто преварио и повео за Немцем, те написао два три пута пелопонески (стр. XII.) па чак $Z\varepsilon\acute{\upsilon}\varsigma$ превео са Јупитер стр. 1.) а има и Марс (с. III.)

ЧИТУЉА.

(Др. Стева Милосављевић). Данас престоница српска предаде гробу једнога од ређих грађана својих; данас држава српска изгуби за навек једнога темељно наученог, ревносног и савесног чиновника свога, пријатељи поуздана пријатеља, стара, самохрана мајка јединца свога . . .

Стеван Милосављевић, доктор медицине и хирургије, начелник санитетског одељења у министарству унутрашњих дела, после дуге и тешке болести, преминуо је 13 ов. месеца у Бечу, где се од дужег времена находио на лечењу. А данас предадосмо његово тело, које је из Беча амо донесено ладноме гробу.

Растајући се дакле за навек са Дром Стевом, вредно је да бацимо поглед на његов јавни рад; да видимо какав је он био, и шта је вредио за ову земљу.

Др. Стева родио се овде у Београду 1826. или 1827. године: он је први од српских синова из Србије, што се одао изучавању лекарских наука. Његова одважност и чврстина карактера није уступала; он се протурао кроз свет, борећи се са врло великим тегобама, и није застао нити се уморио, докле се једном није обрео у Паризу, где се ода изучавању медицине.

Свршив науке на париском универзитету, 1855 године, вратио се у своју домовину и отпочне рад као практични лекар.

Чим се појавио на јавноме пољу као самосталан човек, Др. Стева је постао врло уважена личност, и задобио велико поверење код овдешњег света, које је кроз цео свој живот задржао.

Ове врлине у грађанскоме животу, темељна ученост, и сталност карактера, отвориле су на скоро много пространије поље Стевиноме раду. Избор кнеза Милоша, 1859 године, да се управља санитетском струком у Србији, пао је на Дра Стеву. Као начелник санитета, вршио је он ову службу пуних 20 година, врло ревносно и корисно за земљу, старајући се зналачки и без одмора за унапређење лекарске струке у Србији. Колико је у овоме успео и колико је одговорио својој дужности, може се сваки уверити који помисли какво је стање лекарске струке и санитета у опште било код нас кад је Др. Стева дошао на своје место, а какво је он за собом оставио. А ми ћемо напоменути ово:

Др Стевиним настојавањем и заузимањем, установљен је у Србији, 1860 год. дом за су мануте, ма да су средства за то била невелика; велика окружна и варошка болници у Београду; 1861 год. установљени су срески лекари па и општински у већим варошима. Стевином заузимању имамо да захвалимо што је угледао света закон о окружним болницама, по коме су подигнуте болнице у свима окружним варошима, у којима многи патници налазе помоћи и спасења. Стевина је хвала што ове болнице имају свака свој сталан фонад, и то доста велики, откуда подмирују трошкове своје. Нарочито је Др Стева поклањао пажњу своју јавној хигијени. И ако су средства за ово често недостајала, опет је он долазио до сјаних резултата тражећи код свакога у својој струци, тачност у извршивању дужности. Тој тачности и заузимању његовом имамо да благодаримо, што Србија за време Стевине управе санитетом није трпела од прилепчивих и заразних болести; што је колера, 1866 год. онако локализована и иначе мало штете починила; и што се говеђа куга није појавила код нас за толико година и ако је по суседним земљама једнако беснила.

Дру Стеви заслужено припада највећи део и онога признања међународне лекарске конференције у Бечу 1872 год. којим се Србији признаје, да је у њој посвећена брига за јавну хигијену долазила до повољног резултата.

1874 године заступао је Др Стева Србију на међународном лекарском конгресу у Бечу.

Др. Стевином иницијативом, почела је српска влада слати толико младића на изучавање медицине, те сада имамо толико лекара својих рођених синова којима се поносити тожемо.

То су заслуге Дра Стеве, које је он стекао као чиновник, као управник струке која му је била нарочито поверена да њоме управља.

Али његов широк, поуздан ум, није био затворен ни другим питањима, која се покрећу у јавноме животу свакога народа, што му такође служи части.

Колико је престоница српска ценила Дра Стеву и његове грађанске врлине, показала је то кад га је изабрала за одборника своје општине, коју је дужност он више времена брижно и с вољом отправљао, и разборито и енергично општинске интересе заступао. На овоме месту Стева се највише заузимао, да разрезивање порезе буде што праведније, и да се пореза разрезује по поузданом сазнању и процени свачијег имања.

Због тога што је као одборник у општини тражио добре хигијенске услове за школе српске престонице — Др Стева био је, са још некима, жестоко нападнут у штампи од садањег министра српске просвете, г. Васиљевића, и то таквом јеткошћу и таквим тоном, кака српска књижевност дотле није доживела ни запамтила....

1873 године Др. Стева је дошао на народну скупштину као владин посланик. Са овог места он је свагда давао свој глас за предлоге сигурнога напретка. Ни пријатељске везе, нити званични одношаји, нису га могли помутити ни поколебати у таковим приликама.

За потврду овога, што рекосмо, довољно је да напоменемо његов говор у скупштини противу закона о „српским заложницама“, који влада беше поднела скупштини на одобрење. Да ли оправдано или не, тек Др Стева је, по своме коренитом убеђењу, сматрао овај закон као штетан по земљу, и руковођен тим убеђењем, он се свом енергијом, без икаквог устезања, борио противу истога закона и тражио да се одбаци, и ако га је поднео министар, који је иначе његов лични и начелни пријатељ Он у томе питању не зна за министра, не обзире се на пријатељство, него слуша своју савест, своје убеђење и своју грађанску дужност, и тако доводи свога пријатеља — министра, те се овај, у бојазни да му предлог са свим не пропадне, извињава пред скупштином: — ја сам, господо овим предлогом о заложницама хтео да се помогнемо у нашој кризи; али, чини ми се, да ће г. Стева да доведе у кризу сам закон о заложницама, — па и мене с овим законом“.

Колико је цела скупштина ценила ову чврстину Стевиног карактера. његово држање и рад у опште као посланика, види се из тога, што га је она почаствовала звањем свога подпредседника на ванредној скупштини 1874 године, и ако је он пре тога провео само два месеца на посланичкој клупи.

Научен лекар, ревностан чиновник, уман и савестан радник на јавноме пољу државнога живота, поуздан пријатељ, непоколебљив у својим убеђењима, и у опште, и где невољен, уважен грађанин — Др Стева нам показује ређи појав независна, чврста, светла карактера, каквоме равне често сретамо у старо класичко доба!

То су врлине, којима се покојник вазда одликовао; то су успомене, које ће вечито остати међу његовим пријатељима и познаницима.

Нека му је лака српска земља, коју је искрено љубио, и којој је толико привредио!

Београд, 21 фебруара, 1879. год. М. К.

Р А З Н О.

(Месец и његови обитаоци.) Пут којим прелази верни пратилац земље наше јесте елипса, земља се налази у њеној жижи. Месец је од среде земљине удаљен 51.000 миља. Узмемо ли нашу земљу за јединицу, то је обим мес. $^1/_{50}$. Светлост би га 400 пути обиграла,

за време што шеталица пређе један свој пут. Ђуле избачено из колумбијаде по рачуну Ј. Верна, стигло би за 9. дана прелазећи 5730 миља д евно. Блискост његова чини га сразмерно тако великим као сунце. Беше од памтивека предметом размишљања многих мудраца и астронома. На половици нами обраћеној виде се голим оком неке тавне пеге, престављајући нашем оку неопредељену слику, коју тумачи сваки народ другом бајком. Наш народ види у тој слици Каина.

Чувени францус. астроном Камил Фламарион не давно изашао је с питањем, можда једним од најстаријих проблема астрономских „Има-ли месец обитаоца?"

Сем познатог Жил Верна, писао је пут до месеца Л. Самосатски фантастички цртајући појједине крајине месеца.

Судећи по величини сенке *), особито на јужној чести, рачуном се зна, да висина неких врхова прелази преко 25.000 стопа. Тако знами кратер „Коперник" има 12 миља у пречнику, а на пример Етна има тек 1/6 миље. (у преч.)

Месечеви вулкански врхови и кратери с лавом покритим боковима, избаченим стенама вулканске масе, сведоци су о повоорци догађаја истих као и наше земље, што се може рећи, и планете имају своју геологију.

Е. Нејсон, дуго посматрајући једну чест (месеца) где упросред лежаше кратер „Лине" опазио је да је исти изменио свој досадањи облик **). Што доказује да месец непрестаје радити, и можда ће још много променути своју површину. Па зар да се не поноси тај бледи посматрач толиких векова са својим телом пуним младичке ватре; 14 наши дана траје њиов један дан, периода лета; а 14 наши ноћи траје њина једна ноћ, периода зиме. Занимљиво морају изгледати месечеве шуме и ливаде. Обима ли га ваздух, то мора бити врло редак.

Површина месеца са свим његовим чудесима остаје у тами. Недостижу нам ни телескопи, који га на 50 миља привуку; јер то је ипак доста велика даљина, да би се могао опазити траг каква живота. По површини његовој, можда се шетају створови нами доста подобни. И док се о њима овде пагађа — неки козмички клуб држи редовно свој састанак, како би се спојили са земљом, која им се три пут већа указује но нами месец. А једног дана тек чује се о великој експедицији месечевих научњака коју остављамо читаочевој моћи уображења.

В. М. (Вајо.)

*) Начин астронома старога века.

**) Као важнија посматрања фотографирањем крајина (месечевих) јесу Дрепера и Шмида.

НОВЕ КЊИГЕ.

У наклади српске књижаре браће М. Поповића у Новом Саду изишле су ове књиге:

Библиотека за женски свет свеска VIII. **Стари глумац**, приповетка од Павла Ђулаије. Превео Сава Петровић. Издаје српска књижара браће М. Поповића, у Новомо Саду, 1879. Цена 40 новч.

Зборник позоришних дела. Свеска 14. **Фрише фире,** шала у једном чину, написао Коста Ристић У Новоме Саду, 1879. Цена 20 новч. — Ова занимљива шаљива игра давана је недавно у новосадском нар. позоришту и примљена је врло добро. Она нам представља у шали жалосну слику заномарене куће и деце код оних матера, које су се картању одале и врло је згодан memento за такве матере.

Сада баш изађоше у Београду.

Приповетке Милорада П. Шапчанина. Трећа књига. С Дрине на Нишаву, путопис из године 1877. и 1878. У Београду, 1879. — Путопис је овај прештампан из подлиска „Српских новина". Милорадово је перо и нашим читаоцима довољно познато, те ваљда ће излишно бити препоручивати поново књигу онога писца, који је већ одавно омилио публици нашој.

ОДГОВОРИ.

К. Мар. у Вршцу. Ми нисмо овлашћени од оних писаца наших, чија би ви имена желели да дознате, да их одамо. У осталом имате можда право што велите: „Желити би било, да сви шт. писци своја имена потписују, те да их бар тако читалачки свет упозна." Међутим што је добро и лепо може се читати, а и да не мучи човека љубопитство: ко је писао?

Господи претлатницима на „Бачванске песме" јављамо, да је књига већ изишла из штампе и сада се повезује. Коју жели купити или продавати нека се изволи обратити на издавача „Јавора", Луку Јоцића у Новом Саду, који ћо књиге свакоме по жељи тачно разашиљати. Цена је књизи 50 новч. Препродавци добивају рабат.

Једном Србину С. Н. К. у Београду. — Ва нам, млади Србине, премда вас и не познајемо, често шиљете нека писма — неплаћена — и оловком издрљана редовима, које ми ни на шта употребити не можемо. Молимо да нас поштодите.

— **Г. М. С. у З.** — „Илустровану ратну кронику" можете добити у штампарији А. Пајевића и то све бројево потпуно. „Стармали" се тако исто може од почетка излажења његова набавити.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР
ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.
Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 11. У Новом Саду 18. Марта, 1879

ПОСЛЕ УТИСКА НА РИГИ КУЛМУ.

Уморено снежно моје тело
Ту на земљу, на црну је село.
Опојен је радознао вид.
Тешка глава, пала ми на груди
Са навала, као да ј' од људи
Моју душу огрлио стид.

Ох и јесте чудо над чудеси,
Та ни у сну видо брате̑ неси,
Тај шарени чудноватн склад.
Снег се бели, сунце топло сије
Тамо стене, онде трава бије
Кроз њих трепти, диван водопад.

Ту слобода, ту и робство гњило,
Ту богатства позлаћено крило,
Тамо опет неопојан јад.
Ту јунаштва прослављене слике
Ту врлине света свеколике
Тамо измет, тамо људства гад.

Што ј' лепоте моћна сила знала,
Раскошно је ту се разметала
И створила опојљиви рај.
Науживат' ко би га се мого
Јер баш тада, кад га живиш много,
Почетак је а никада крај.

Па и опет уморен ту седим,
Мутним оком кроз појаве гледим,
Нит' уживам опојљиви дар.
Мила душо, далеко си мени,
На чаробној на овојзи стени
Без тебе ми није живот чар.

Н.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Наставак.)

„Незнам шта о теби да мислим“ проговори љутито мајорица. „Зар си ти тако слаба? — Ти си требала најпре добро размислити шта радиш; сад је већ доцкан.“

„Доцкан“ јецаше Леонора и покрије лице рукама.

„Буди паметна! рече мајорица срдито. „Сад ти више не помаже плач. Видиш ваљда и сама да сам имала право кад сам казала да је он себичан. Пре си била паметнија! Сети се они писама, у којима си ме молила, само да дођем у вашу кућу. Онда ништ̑ друго ниси желила само да можеш живити у вароши. . . . Сад си слободна, и уместо да се радујеш, а ти плачеш! — Неће то нико знати шта се догодило. Секулов ће из јогунлука ћутати, а дете је тамо боље смештено. Овде би нам то дете било само на терету, јер ону матору Павлину неби примила себи ни за које новце.“

Леонора скине мараму с очију и слушаше ове паметне речи теткине.

„Неко време ћемо још овде остати“

настави мајорица љубазније, пошто је видила да ће успети „јер је опера ове године врло добра, а мислим да ћемо имати млого вечерњих забава. Осим тога морам и ја једанпут дати вечерњу забаву, а ту си и ти као што знаш врло нужна. — А на лето ћемо отићи у купатила или на море, куда год оћеш. Та ти си се тужила на Секулова да лети неће ни да се макне од куће. — Зар си ти то заборавила“.

Све је ведрије било Леонорино лице при теткином сликању њиховог будућег живота. Мајорица је могла имати право, живот може још бити леп. ма да сад није имала куће, и није своје дете видила.

„Сад иди и обуци се“ закључи мајорица свој говор „знаш, да данас имамо ложу, а скоро ће се почети представа.“

Леонора је погледи уплашено.

„У позориште? — Данас? то тек неможеш захтевати, тетка!“

„Баш данас изискујем то од тебе. Или ваљда нећеш да седиш цело вече код куће за то, што се г. Секулов изволео наћи увређен. А и ти треба да се мало расејеш, јер са твојим мислима нећеш ствар променити.“

Леонора је ово увидила, уздане, и оде да се обуче.

Ма да је представа сјајно испала, ма да је Леонора била лепо обучена и ма да су јој се њени познаници удварали, опет је зато дуго после поноћи у њеној соби горела свећа, и опет зато је целу ноћ у плачу провела.

Од то доба прошло је неколико месеци. Леонора је могла све оне сладости уживати што јој је тетка обрекла. Она је целу зимску сезону у престоници провела, а лето у најчувенијим и најлепшим купатилима. Али она сенка, која је оног вечера пала на Леонорину душу, била је покрај свега тога све тавнија, док напослетку није направила провалу међ ње и тетке.

Кад је упознала живот, кад је упознала све захтеве, кад јој се требало на шта одважити, или одлучити, кад је видила, да се може у животу и у најлепшој машти обманути, онда није увек мислила као њена тетка. Што је већма упознавала свет, тим јој је тетка била све мрзкија, пошто је упознала теткину наклоност наспрам ње, само као наклоност наспрам жене богатог човека. Али што је највише Леонору отуђивало од њене тетке било је то, што је тетка заборављала да је она још жена Секуловог, и често јој се чинило као да је тетка оће наново да уда. Одкад је отишла од мужа, непрестано је мислила да је сама томе крива, да није свог мужа добро појмила и није знала да цеви. Што се већма отуђивала од тетке, тим је више чезнула за кућом. Она је добро знала, да је кућа у којој Мина живи за њу изгубљена, али да и дете изгуби, то није никако хтела. Једанпут је покушала да се распита за дете без мајоричиног знања, али све што је могла дознати било је то, да је дете живо.

Са болом је она гледала увек сакупљену децу која су се у купатилима играла Њене мисли би тада ишле на далеко преко ливада и шума чак до једне усамљене куће, око које су стајале тополе које су кућу чувале. . . . У оним просторијама, које су њој увек биле тамне и ладне, било је живо, тамо се чуо смеј једног малог детета, које је остало без матере, тамо је озбиљан поглед са љубављу гледао то мало девојче. . . . Леонора је познавала тај поглед, и чисто се згрози, кад је из тих њених милих сањарија пробуди оштар глас њене тетке.

Мајорица је врло добро разумела, шта се збива у срцу њене синовице; али њој је већма ишло у рачун да се чини као да ништа непримећује. Она је живила у свету, а да може у свету живити требала су јој Леонорина средства. Њој је било све једно ма којим начином да веже Леонору за себе, Леонора је изгледала себи као страна и остављена у свету, чежња за Мином била је све жешћа. Она је давно видила, да то неможе тако дуго остати, али је плашила помисао, куд ће ако остави своју тетку.

Беше већ на измаку лета. Дан је био врло топал. После подне су стајале ове обе женске на прозору једног хотела у вароши К. и ћутећки су гледали доле мимопролазеће људи. Сандуци су стајали спремљени у соби, послужитељ уђе и јави да кола полазе сутра дан.

„Желила би знати“ почне мајорица после неког времена „кад ћемо стићи у Н., можда ћемо још доспети и на сутрашњи концерат“.

Леонора је ћутала, али је тешко дисала, и руке су јој дрхтале. Била је врло бледа, и видило се на њој да није могла да се одважи да говори. Напослетку рече са усиљеном мирноћом:

„Ти дакле и покрај мојих молба остајеш при том, да идемо у Н.?“

„Дакако да остајем!“ одговори мајорица ладно, „мислиш да ћу се ја дати у мојим одлукама збунити од твојих ћефова?“

„Ти знаш тетка, да то није ћеф, ја сам ти казала узроке.“

„Јест, али ти ја нисам казала, да ћу ја те узроке узети у обзир. То би смешно било, кад би се ми од галантерија једног твог удварача дале збунити у нашим намерама; ти пре ниси била тако плашљива“.

Леонора се стресе.

„Ти знаш“ одговори она тијо „ко је томе узрок, да се барон Роналд нама смео тако приближити“.

„Ја и данас не видим ту ништа тако страшног! Роналд је леп, пријатан човек, а при том уме да забавља; ја се радујем, што ћу га опет видити“.

„А ја опет нећу више с њиме да се састанем — сад мање но икад! Он ће напослетку мислити, да се то све збива по његовој жељи.“

„Па и ако мисли? — Једанпут се и ти мораш решити. Ваљда нећеш увек тако путовати по свету. Од оговарања нећеш се и тако моћи више дуго сачувати.“

„Тетка!“ повиче Леонора уплашено „та још нико незна, да сам ја — да сам —“ и ту запне.

„Да си одбегла? — Дабогме да не! Али зар мислиш да ћеш моћи то дуго затајити? Ти мислиш Секулову се овај положај тако допада, да он неће никад томе крај учинити? — Та он је млад, он се може опет оженити“.

То је била она страшна помисао због које је Леонора толике ноћи преплакала, па онда је увек са неким грозним задовољством помишљала, да ће Секулов узети сад другу за жену, као што је пре њу узео. Не, још не — још је рана млада, али у презирању нестаје и најтоплије љубави, а зар Секулов њу није морао презрети, која је прегазила своју реч, која је њега и дете оставила!

Са страхом стегне она велику мараму још већма око себе, и упре поглед доле на пијацу.

„Ја држим шта више, да Роналд сумња већ нешто о правом стању ствари“ проговори опет мајорица. Тога се и Леонора бојала, она се сећала како се он осмену кад му је казала, да иде у купку здравља ради. Сва поцрвени у лицу.

„Сад ћу још мање ићи у Н.!“ одгогори она.

„Немој бити луда“ рекне мајорица са притајеном срдњом „зар ти мислиш, да ће Роналд при том да остане? — Или оћеш да ти поновим оно, што ми је он последњи пут казао: „Она мора бити моја, а биће, кад буде сасвим слободна, а пре тога је морамо приморати, да се сама ослободи!“ Он је уверен да са своје стране није одзив баш такав, какав би он хтео, али то незна да га ти мрзиш.“

„Он то нетреба ни да зна! Ја нећу о њему ништа да знам! Ја га презирем!“ повикне Леонора.

„Но, онда незнам како се ти понашаш с њиме! Он мисли баш противно!

„Нека мисли што оће. Ја ћу њега да избегавам, и зато нећу да идем у Н.“

Мајорица сва позелени од једа.

„Ради како ти драго“, одговори она, али на мене више не рачунај. Ја твојим

*

наклоностима не ћу да станем на пут, али ми допусти да својима сљедујем — ја ћу ићи на сваки начин.“

„А ја немогу ићи тетка“.

„Како оћеш!“

И тако чега се она од давна плашила, било је сад учињено, — она је изгубила и ту једину потпору. Она је осећала да не може више седити код оне женске, коју сад не поштује, од кад ју је боље упознала. Како ће и шта ће, то није знала, јер кући више није могла.

Ћутећки је гледала Леонора кроз прозор на мимо пролазеће људе. Сваки је од њи имао кућишта, само она је била сама себи остављена у овом широком и страном свету. Она погледа тетку; ова је седела на дивану, њене црте су изражавале срдитост и презирање, — сад је тек појмила Леонора, зашто је њу Секулов одвраћао од тетке. . . . .

Ладан ветар стане дувати и подигне прашину преко пијаце; сунце се на западу зацрвени и почне седати, сен од кућа постао је дужи и тамнији. Леонора се сиђе с прозора и пружи тетки руку:

„Ти оћеш тетка, збогом!“

Мајорица није видила пружену јој руку.

„Добро“ одговори она ладно „ти можеш радити шта оћеш“. Она устане и затвори прозор, али кад се окренула, Леоноре већ није било у соби.

У Валдрингену је опет дувао ладан зимски ветар; старе тополе око властелинске куће опет су се савијале, а у башти по стазама котрљао је ветар опало лишће. Напољу је падала ситна киша, и путеви су се већ почели проваљивати. Пред вече је престала бура, само је понекад ветар прозвиждио кроз голо грање шумско, и затим је опет било све мирно. По том исквареном путу и по тој киши и ветру ишла су једна варошка кола; кочијаш се завио у бунду, и само је по некад махао бичем на уморене коње. Прозори од кола били су застрти завесама, само је по некад једна бела рука открила завесу, и једна замотана женска гледала је кроз прозор на пут. Већ је неколико сати прошло одкад су се с друма сишли, и све се чешће и нестрпељиво завеса скидала. Једва једанпут прођу шуму, и дођу на чист пут, коњи прокасају и кола се упуте према светлости која се видила из оближњег села. Наједанпут кола стану и из кола искочи једна млада и окретна женска.

„Ви ћете овде чекати, док се ја невратим“ проговори женска „то ће можда подуже трајати, али ви нећете одавде отићи док ја недођем јел те?“

„Не водите бригу, милостива госпођо“ одговори кочијаш, који је био већ старији човек са опаљеним лицем, „баш да траје и целу ноћ, ја ћу вас чекати“.

„Фала вам“! рекне ова умотана женска и окрене се да пође, међутим кочијаш покрије своје уморне коње. Кола су стајала баш поред зида од једне баште, иза кога се видиле нејасне контуре од облака и дрва. Та женска је ишла једно парче поред зида и то тако сигурно, као да је место познавала. Онда стане и повуче за кључаницу која шкрипну; неколико тренутака је слушала да види је ли све мирно, па онда отвори врата и уђе у башту.

Тијо као сенка ишла је од дрвета до дрвета, земља је била покривена мокрим увелим лишћем те се тако њен ход није могао чути. На другом крају баште укаже се висока властелинска кућа. Цело здање било је мрачно, само из прозора при земљи продирала је тамна светлост.

„Све је као и пре“ прошапће умотана женска која је сад мало застала „све иде својим редовним путем, рука која овде управља чини се да никад није задрхтала!“

Она се осврне још једанпут на све стране, и пошто се уверила да никог нема близу, дође лагано до прозора, и погледа између завеса у осветљену собу. Соба је била празна. Она оде до врата, лагано их отвори и ступи у ходник, а одатле отвори још једна и наједанпут се нађе

у спаваћој соби. Једна зелена лампа осветљавала је собу у којој је био намештен дечији кревет. По соби су лежале расуте разне играчке. Она се нагне над празним креветом па онда отвори једна врата у зиду која су водила у један мрачан простор где су се непотребне ствари држале. Кад је све прегледала она затвори за собом врата.

Неко време било је све мирно, па онда се зачују кораци, и једна стара послужавка уђе у собу. У руци је носила посуђе за теј и шољице. Она мете то на астал и опет изиђе из собе.

Као нека сенка изађе она замотана женска из свог заклона. Са дркћућом руком извади један бео прашак и успе га у шољицу на којој је било са златни слови написано „Мина“ па онда опет оде у комору.

Задуго је била тишина. Наједанпут јој почне срце јаче лупати јер је чула гласно смејање малог детета, које је све ближе долазило, чули су се затим лаки кораци детета, а иза њега тешки кораци њене послужавке.

„Мина“ шапне тијо та сакривена женска, и хтеде да полети да притисне дете на своје груди, али се опет уздржала.

„Оди сад па буди добра“ зачује се глас послужавкин „најпре ћеш попити млеко, па ће онда Мина лепо да спава“.

„Ја још нисам сана“ одговори мала „морам најпре метути моју лутку да спава! Већ је заспала“ дода она тијо, и погледа велику лутку коју је за собом вукла.

„После ћеш је успавати, оладиће ти се млеко“ рече јој Павлина, а Мина је послуша. Ћутећки попију обадвоје по шољу млека, и пошто су метли лутку да спава, почне Павлина и дете свлачити.

Са запетошћу је пратила она скривена женска сваки детињи покрет, док је мала седила на крилу своје дадиље. Али сад се нису њи две шалиле и смејале као обично. Напослетку дете почне тако климати главом сањиво док није заспало. И стара дадиља као да је била сањива, јер је непрестано зевала и трла очи, онда устане, однесе дете у кревет, а она седне у наслоњачу и заспи.

Једно по сата прошло је тако у тишини; само се она мала врата отворише а из њи провири она женска, и упре свој поглед на спавајуће дете; из ходника се зачују чврсти мушки кораци који су долазили ближе.

Прислушкивало се сакрије, и тек што је за собом затворила врата, а на прагу се укаже Секулов.

Он се лагано приближи кревету и нагне се над дететом. Поглед му је био нежан и зачуђен, као да се чуди што дете већ спава.

Оној сакривеној женској учини се он као да се ништа није променуо. Његов поносит стас био је још онако исто снажан, као пре године дана, црна коса му је попадала по бледом челу, и преплануле црте изражавале су необичну мирноћу, и чврсту одлучност. Само онда кад је своје дете пољубио, изгледало му је лице врло благо.

Она је видила како се он брине за дете као каква мати, а кад се сетила шта је наумила, изгледало јој је, да је дошла да украде највеће благо из ове куће. Чисто је осећала сама онај бол који ће наићи на тог човека кад му узме дете. У том тренутку заборави она да је и сама још већма усамљена и заборављена кад је видила како му је лице бледо, јер се сад окренуо лампи.

(Наставиће се.)

ПЧЕЛАМА.

(Виргер.)

Медољупке миле пчеле,
Што купите цвећем сласти, —
Би л' им извор знати хтеле?

Ја ћу вам га ево касти:
Што скупите у хиљади
Од цветића разне боје

Наћи ћете уједанпут
На уснама драге моје!

Па природом цвеће буди
Тек пролеће кад огране;
А мог злата увек руди
И у зимске хладне дане.
П' онда чеда прамалећа
Сладости се брзо лише,
Ал' с усана миле моје
Она никад не ујише!

Но вам нешто имам касти,
Пре нег што би свилен-крили'
К том извору свију сласти
Лака лета полетили:
„Опасност вам једна прети
— Пољупци ми зборе врели, —
Паз'те крила на том жару
Да их не би сагорели!"

У Карловцима. **Д. Прерадовић.**

МАЂАРСКА ГРОФИЦА.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

Млађани гроф није се дао за време целе болести отргнути ни за један час од свога пријатеља, и ноћу би више пута устајао, дошао би на прстима до Ђорђеве постеље, пазио би на његов сан, а пробудио би послужитеља, кад би се овај заборавио, те заспао. И грофица би по читаве сахате седила поред болесникове постеље; обнављала би својом руком ледне облоге и приносила би чашу са леком на усијане усне болесникове. Али кад се болеснику после шест дана повратила свест, чашла је грофица за добро, да се повуче, те да само из даљине брижљиво ради око побољшања болесниковог стања, који се мало по мало опорављао.

А и он већ кад је могао говорити, није никад искао, да види грофицу. Као да му је страсно срце обузео неки умор, нека тишина, која душом овлада, кад човек смрћу изгуби кога, ко му је мио и драг, кад се прва горчина бола уталожила, те нам пред очи дође слика изгубљенога као из каквог огледала у даљини. Грофица је сваки дан искала извешћа о његовом стању, а он јој је поручивао, да му је боље, те да се нада, е ће јој то скоро сам моћи казати; захваљивао јој је, те се тако милостиво брине зањ. Боришка је тој поруци додала још и то, да је кандидат сад веселији, но икада, шта више погдекоји пут звиждн мало чардаша, тако да се она боји е није можда што заостало од болести, јер јој сад сасвим друкчије изгледа, него пре. Доктор међутим који је сваки дан морао извештавати грофицу о стању болесниковом, изјавио је, да је тај страх неоснован. По докторевом мнењу морао је кандидат силним послом и бдењем живце и сувише раздражити, сад је услед жестоке кризе све опет враћено у прави природни ток, а осећај реконвалесценције обично и најзатуцанијег хипохондра мало развесељује, а камо ли не би снажног младића, код кога је само претерана младост изазвала меланколију, која баш није од бог зна како штетног уплива била.

Кад се први пут смео извести, стајала је грофица горе на прозору, те му је умиљато прозборила неколико речи, којима га је поздравила после болести, он је на то одздравио лако порумеиивши. Као да је нарастао од болести, држање му беше слободније, лице, опкољено дугим власима, као да је добило неки особен мек израз. А и брада, коју је пустио био да му нарасте, сасвим је доликовала бледим образима; и чељад и сељани честитали су му доброћудно. За један сахат вратио се, лице му се од ветра заруменило, али је још био подоста изнемогао; у соби својој нашао је цвеће, што му га је грофица била послала. Али тек сутрадан дао је запитати, да ли би смео сам на томе усмено захвалити. Кад се с грофицом сукобио,

тако се понашао весело и невезано, да му је затвор од сада ћутећки прекинут био. Опет је долазио са својим питомцем на ручак и вечеру, а свирка, која је на тако дуго време занемила била, сад је опет оживила. Пријатељи из суседства који нису били долазили неколико недеља, једва могоше приметити неку промену у понашању грофице и кандидата; грофица је постала мирнија и озбиљнија, а кандидат је сасвим у супрот својој пређашњој навици мирно и стрпљиво слушао, како бране мнења, која су њему најнесноснија, као да га се више никаква препирка на свету не тиче, откако се од смрти отргао и откако му је живот опет омилио.

Очевидно је било, он је закључио био, да сваку жртву принесе, да све своје најтоплије жеље и најжешће боле савлада, само како би могао и надаље дисати под овим кровом.

Како је грофица о томе мислила, то је остала тајна. Ни једним словцем није се вратила била на кобни разговор, оног вечера. Ђорђе је сваким даном све већма уверен био, да она у њ поверује, да држи, е је доста снажан да ће моћи одупрети се узалудној страсти и савладати ју; грофица као да није хтела никакве нагле промене да уведе.

У том је превалио већи део лета. Једног лепог вечера одвезла се била грофица са својим сином и његовим учитељем у оближње село, у коме је славила своју свадбу млада нека сељакиња, која је пре код грофице у служби била, а сада грофицу замолила за особиту милост, да јој буде при венчању. Њих троје били су при том свечаном чину у малој сеоској цркви, па се опет, пошто је грофица чили млади пар даривала, вратише у цркву, у којој је још било благовоног мириса од тамјана и измирне, а и од цвећа. Ђорђе је изразио био жељу, да би свирао на оргуљи, која се већ под рукама сеоског учитеља показала као инструменат особите вредности. Док се издалека чуле хегеде, где у крчму зову на игру, дотле се млади музичар попео на кор, те је удесио бујан неки прелудијум од Баха, који је светске тонове с поља чудно надглашавао. Грофица је седила доле у цркви у столу једном сасвим сама, а лице је велом застрла. Гроф Стеван, како се већ ни за један час није могао раставити од свог пријатеља, пошао је био за овим на кор, те је сав занесен изблиза слушао вештачку свирку, која је читавом бујицом моћи и благогласности потресала зидове сеоске цркве.

Беше се већ смркло; кандидат као да је сметуо с ума и време и место, те се чисто не мога наситити, да живот, што га је наново задобио, излије у тонове. Кад је најпосле завршио, тако је био око њега мрак, да је, узевши за руку свог питомца, једва могао напипати где су врата, која воде степенима, те се једва по уским степенима сишао доле у цркву.

Доле им дође грофица на сусрет. Није рекла ни једне речи, само је младићу нежно стисла руку. Кад јој је он помогао, да се у каруца попне, опазио је при светлости фењера, да су јој очи пуне суза.

Још је никад није видио да плаче. Није знао сам себи да даде рачуна о томе, зашто се тим сузама толико радовао. Али целог пута седио је према њој у чудном неком расположењу, беше ту и горчине и сладости; она је вео двапут око лица обмотала била, а ни једним словцем није ћутање прекинула.

Кад су у двор дошли, било јој је лице ведро, као и обично. Само је и код вечере замишљена била а чим се устало од вечере, одмах се опростила са сином својим и са кандидатом, ма да је Стеван имао воље, да данас још мало свира.

Затим је дозвала своју собарицу, с њом се закључала у собу на читав један сахат, наредила је, да јој нешто рубља и хаљина помеће у торбу, међутим је написала два три писма, а собарици је онда још неке налоге дала. Кад је било десет сахата, рекла је:

„Идем да видим, како ми је сину; све се бојим, е ће хрђаво спавати, зацело се на путу иструцкао, а непогода, која се

опет разишла, мора да му је на живце штетно утицала. Ти можеш лећи, Боришка; и онако треба ујутру рано да се пробудиш. Ја ћу сама бар до поноћи седити код њега и на њ пазити.“

Боришка пољуби своју господарицу у руку и оде горе у чељадску собу. Грофица пак седила је још неко време у лакој хаљини; лепа, густа коса њена још није била расплетена — она се сама и чешљала и рашчешљивала. Затим устане, пређе један пут преко собе и овлаш погледи у огледало.

„Како ми лице гори!“ рече. „Од ветра, који напољу душе, или —“

Косу баци на плећа, те се сасвим исправи. Затим погаси све свеће, једну само остави, узме чирак и пође кроз дугачки, мрачни ходник у друго оделење, у ком су биле собе њенога сина!

Сјајно намештена дворана делила је спаваћу собу млађаног грофа од спаваће собе његовог наставника. Врата не беху закључана. Она прође кроз празну дворану, отвори полако врата од собе синовљеве, а пламен од свеће руком заклони. Ипак светлост продре кроз његове трепавице, које се тек склопиле биле. Но ништа се није застрашио од ноћне посете материне; навикнуо се он био већ на то, да мати често око поноћи дође, да га надгледи.

„Мајко“, рече он, пруживши јој руку, но не дигавши се, „ја спавам врло добро, сасвим сам здрав; тако је данас дивно свирао, још и сад непрестано у сну слушам.

Грофица седне покрај њега, не проговори ни речи, него га левом руком узме за руку, а десну руку метне му на чело. Тако га је већ више пута умиривала, кад би бол̓а његова на њ жешће напала; данас није трајало ни четврт сахата, а он је тврдо заспао.

Није осетио, кад је она своју руку из његове извукла, кад је свећу, коју је међутим угасила била, узела и на врата изашла. У дворани је застала за неколико тренутака, те је прислушкивала. У соби њеног сина беше све мирно, само у Ђорђевој соби још не беше сасвим тишина. Као и обично мора и сад да није могао санка да нађе, те је неуморно по соби ходао; ваљда је компоновао.

Наједаред чује, где неко на његових врати куца, али тако слабо, да се једва чуло.

„Слободно“, изусти он сав упрепашћен, јер је пречуо био, да је грофица код свог сина била.

Врата се тихо отворе; у црвенкастој светлости своје лампе опази Ђорђе обожавану жену, где стоји на његовом прагу.

„Свемогући боже!“ повиче „шта се збило? Је ли Стевану зазлило?“

„Ст!“ — прошапута она, а чаробно смешење, што га одмах и нестаде, оживи црте њене. — „Он спава тврдо и мирно. Немојмо га будити, Ђорђе, — ја дођох амо вама — данас не могу пре заспати док — док тебе још једаред не видим — нека се бог на ме смилује — ја не могу одолети сили! — —

* * *

Тек касно ујутру, као што је увек чинио, јер се навикао био на дуго седење ноћу, пробудио се Ђорђе из својих снова, снова, који су у себи даље низали доживљај, што је био над свим сновима. Лежао је још добар један сахат, час је заклопио очи, те је пред-а-се дозивао све оно, што су му звезде те ноћи милостиво даровале биле; час је по соби гледао, а ту му је свака најмања ствар, неме слике на зиду, покривач, по коме су њене ноге гредиле, чаша, из које је она своје вреле усне квасила, сведочила о нечувеној, непојматној срећи. Чинило му се, као да је при освитку чуо неки метеж у двору и у дворишту; али је већ научен био на то, да дан раније почиње за друге но за њега, те је опет заспао био. Сад је тим већа тишина била свуд око њега. Није чуо ни топота коњског доле из штале, а ни Боришкиног јасног гласа, која је ретко пролазила, а да не пева какву народну песму. Било му је неисказано мило, да ништа није заглушивало слатких речи,

које му од ноћас још у срцу шаптаху. И кад је очи заклопио, беше око њега ружична светлост, са душека му мирио је мијомир, као сва красота пролећа, а кроз све жиле разлила се била блага ватра, као да никад досад није осећао, шта је младост. Уздисаји му се поткрадали, као да хтедоше раширити груди, које не могоше обухватити њихову једрину и множину. Затим се блажено насмешио, те је скрио лице у своје узглавље.

Помисао на Стевана најпосле га натера, да се дигне.

Осећао је тако топло саучешће спрам млађаног јадника, као да сад тек има потпуно право на то, да се њему сасвим посвети. Млађани гроф обично је у то доба к њему долазио, посађивао се за његов сто, и бивао је с њиме, кад би он доручковао. Чудио се, што га данас нема. Није га могао наћи ни преко у његовој соби. Можда је отишао у башту, да се прошета, јер је Ђорђе данас мало дуже спавао, но иначе.

Зазвони да слуга дође. На послужавнику, на коме му је овај донео доручак, било је и запечаћено писмо.

„Од госпође грофице“!, промрмља стари слуга поласрдитим гласом којим се досад нигда није служио. „Поздравили су вас и веле вам: збогом; данас су још пре зоре отпутовали у Беч. Све смо у највећој журби и сасвим у тајности морали спремити, да само неби пробудили господина кандидата. Госпођа грофица је мислила, е млади гроф а и господин кандидат неће моћи тако олако опростити се једно од другога. Гроф Стеван још кад је у кола улазио, није знао ни беле о томе, камо се иде: мислио је, с иду само у посету у Шар грофици Силађијевој, — тек ће се сада гристи — тако се био навикао на господина кандидата, али ће госпођа грофица по свој прилици скоро се вратити; никад бар досад није дуго издржала код старе госпоштине у Бечу.“

Постави сто за доручак, па се у себи чудио, што је кандидат изгледао, да сасвим равнодушно слуша изненадну вест.

И кад је Ђорђе остао сам, још је као ван себе седио неко време на дивану, држао је у руци писмо, те се њиме играо, као да му је сасвим свеједно, било што му драго унутри, или као да већ унапред зна сваку реч. Најпосле раскине печат и прочита ових неколико редака: —

„Свога сина одводим на неколико недеља или месеца к својим старим родитељима, да би му новом околином олакшала растанак, који се не да избећи. Кад ћемо се вратити, још је неизвесно; свакако не пре, но што добијем вест, да сте Ви из двора отишли. Очекујем од Вашег ваљаног мушког духа, да ћете ову моју вољу штовати, и не хтети јој у супрот радити. Останите у двору све донде, док сасвим не оздравите, или док не нађете место, које ће Вам бити по вољи. Што се нас двоје не смемо више видити, то не може Вас већма болети, него мене, која нигда заборавити нећу, какав сте пријатељ били моме сину и мени. Али судба је јача, но наше жеље. Збогом останте.

(Наставиће се.) Јелена.“

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЏИЈЕ.

САСТАВИО

Јован Живановић.

(Наставак.)

Кад н. п. окадити кошницу кадом, вид. гљива.

Капа. Мала кошница на моци утврђена изнутра намазана травом матичњаком, која стоји пред кованлуком за вријемеројидбе и у коју ројеви сами улазе. вид. чова.

Капић. (ћурчин) Zellendeckel.

Косити се (Ђорђ. и Вук) косе се пчеле raufen, von Bienen.

Кош вид. кошница.

Кошничара. (Максим.) Мјесто или стаја, гдје стоје празне кошнице. У рјечн. за ков. изостављена је ријеч „празне“, те би се онда могло помислити да је кошничара и кованлук једно исто, што пак није.

Крсташица. Кошница у којој су пчеле извеле саће унакрст.

Курјак вид. грабеж.

Каламити н. п. кад се саће трутовско из кошнице извади, па да не би пчеле опет га почеле правити, ваља онде одма накаламити пчелиним саћем.

Кованџијнка (Вук). Die Frau des Bienenwärters.

Да субаше љубе кованџијнке
А анџије младе станарице.

Крсна свијећа. „Без крсне свеће крсно се име не може славити, величина крсне свеће зависи од свечарске имућности, а држи се да је угоднија свећа од жутога воска него од белога. У варошима се на то већ мало пази, пошто се тамо маом продају беле свеће. Свечару је дика да му је славска свећа што већа. За мојега детинства један свечар из села Мале Иванче о својој слави донео бејаше Рипањској цркви од својега воска свећу у којој је било 13 ока! То је било за причу међу сељацима“. (вид Годишњица Николе Чупића 1877 стр. 111.)

Луда матица вид. саката кошница.

Легло, die Brut.

Липовац. Lindenhonig. Мед са цвијета липина. Ово ће бити код нас најбољи мед.

Лупати. Кад излази рој, онда њеке кованџије лупају у мотике и звона мислећи да ће се тијем рој прије ухватити, али то лупање данас нема смисла, јер баш тијем може рој утећи. Лупање ово кад рој излази остало је од наших старих, који су за сваким ројем лупали, да би сусједне кованџије чуле и знале чији је рој, ако би се на туђем земљишту ухватио, да се не би распра послије изродила око роја. За овај обичај знао је и Аврам Максимовић, вид. његов пчелар стр. 132. Оваки је исти обичај био у старо вријеме и код Нијемаца (вид. Bienenwirthschaft und Bienenrecht des Mittelalters. Ein Beitrag zur germanischen Kulturgeschichte .und Rechtskunde von August Menzel Professor in Zürich).

Матичњак има три значења. Два значења казали смо у срп. рјечн. за кован. од г. 1877. а сад додајемо и треће значење. Значи још дакле и горе у врху кошнице мјесто, гдје се матица бави.

Метуљице (Куч.) Њеке мале бијеле лептирице улазе ноћу у кошнице и носе јаја по саћу, из којих се излегу црвићи (метиљ) који су најшкодљивији кошници. Те црвиће — вели Кучењак — „зове народ у провинцијалу метуљице, другдје се зову трлци“.

Медица (Вук) вид. медовина.

Медити (Вук) Mit Honig versüssen.

Медљање (Вук) Das Versüssen mit Honig.

Медљати (Вук) вид. медити.

Медљика може бити њемачко и Blatthonig и Blattlaushonig, ваља овдје примјетити да има више врста меда, што га купе пчеле. Има дакле меда од цвјетнога сока што га пчеле купе по цвијећу (Nectar-oder Blüthenhonig), или пчеле сисају сок из воћа, као грожђа и т. д. (Fruchthonig), на пошљетку пчеле купе мед и са самијех кадавера док још нијесу у трухлеж прешли, јер зна се да живи животињски организам има у себи и шећера. Овдје нам дакле ваља протумачити шта је медљика? Са тополе, липе и т. д. бива у љето да цури мед — као што каже наш народ. То бива промјеном температуре кад иза велике врућине наступи хладно или обратно, онда из лишћа излази сладак сок, који пчеле само раним јутром купе, јер га доцније сунце згусне. Ово је дакле медљика, која се њемачки зове Blatthonig. Али има још једна врста медљике што се зове њемачки Blattlaushonig. Др. Денхоф каже: Wie bekannt, giebt es kaum eine Pflanze, die nicht Blattlaüse hat, und da diese sämmtlich einen honigähnlichen Saft ausspritzen, so holen die Bienen von den meisten Gewächsen nicht blos Honig, der Product der Blüthe, sondern auch Honig, der Product eines Thieres ist (Die Dzierzonische Theorie und Praxis I. 146). На липи, тополи и т. д. појаве се уши, које се једва могу оком видјети. Ове уши сисају сок из лишћа и остављају своје екскременте (Koth und Urin) на лишћу. Пчеле купе сок из овијех екскремената са лишћа у свој стомак (Honigmagen), а из њега остављају га дистило-

вана као мед у чаурице. И ово је дакле друга врста медљике, која се њемачки зове Blattlaushonig. *)

Мед на осовини роди — каже наш народ. Мјесто овога говори и „мед је на травици“ или „гдје је цвијет, ту је мед“. Шта ове српске реченице кажу, то се њемачки каже једном ријечју Wanderbienenzucht. Нијесу сви крајеви наши таки да пчела може наћи у свако доба године паше, него једни крајеви дају доста паше пчели у прољеће са разних дрвета, а пред јесен престане паша са свијем, други пак крајеви баш пред јесен пружају изобилну пашу у цвијету па стрњикама, гдје се кошнице могу здраво нагојити, с тога праве кованције и пренашају своје кошнице с једнога краја на други тражећи паше за пчеле и држећи се својих мудрих реченица: Мед на осовини роди или мед је на травици или гдје је цвијет, ту је мед. Овако се пчелари не само код нас у Бачкој и Банату, него и по другијем крајевима свијета, тако концем јулија из цијеле околице бечке кошнице се пренашају у околицу Дајч-Ваграма ради боље паше. У Француској има на жељезницама удешених вагона за пренашење кошница с једнога краја на други ради боље паше, а у Мисиру пренашају се кошнице Нилом на лађама.

(Наставиће се.)

*) Мед и медљика једнога су коријена вид. Korijeni od Gj. Daničića стр. 159.

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

Кант је био велики филозоф, велик мислилац; о овоме нико не сумња, ко знаде, шта је Кант привредио у филозофији. Но он није био само вешт филозоф; он би био — шта мислите, шта? — и велик кувар! Та пријатељ му Хипел вели, да би Кант могао написати и „Kritik der Kochkunst“, као што је написао „Kritik der reinen Vernunft.“ Ова изрека Хиплова долази отуд, што се Кант јако разумевао око кувања, што је јако посвећен био у куњске одношаје. — Већ сам наслов познате нам књиге: „Der Geist der Kochkunst“ придаје тој вештини оно, што је нама највише: придаје јој духа! Но још више значи то, кад Брилат-Саварин уме филозофски и с полетом духа, да нам пише о куварској вештини. — Физиолошка психологија труди се, да изнађе у колико наше неједнако расположење зависи од разнолике ране, којом се ранимо; а материјалистична филозофија иде сувише далеко са својом фаталном изреком: „човек је оно, што је (једе)“

Ово неколико примера уверава нас, да има неке свезе међу филозофијом и вештином кувања. Зато мислим, да филозоф нимало неће изгубити од своје цене, ако се мало позабави са том вештином, која је иначе још и од друштвене вредности. Држим дакле, да ми нико неће замерити, ако се мало сиђем са висина, у којима су платонске идеје, ако се спустим из облака где се збори о том, шта је апсолутно, итд., те се приближимо кујни и завиримо у те лонце, што су по огњишту поређани! Та људи смо!

Историја, како је кување постајало јесте један део историје, како се развијало људство. Ко се са овом последњом бави, несме ни оне прве напустити; ко хоће да има цело пред очима, не сме ни једног дела превидети па ма тај део како незнатан био, јер ће се иначе огрешити о индуктиван карактер данашње науке, која ни најмању ситницу не испушта из вида. Дакле и сама метода науке захтева да филозоф и тај предмет испитује

Кување је спремање ране на ватри, како би је лакше наш организам могао усвојити. Кување је дакле вештачки процес: за кување треба ватре, посуђа и иначе вештачких оруђа. И баш зато, што за тај процес треба вазда вештачке опреме — сасвим је основано ако рекнемо, да људи нису одма, још у почетку кували, да је кување дакле тек производ већег степена у развитку. А да су људи могли без кувања бити, шта више, да их и данас има који без кувања живе, који једу живо месо и воће, сведоче живи примери. Није потребно те примере овде наводити; доста је што сам наговестио, а сваки их може сам наћи, коме је стало до тога да их сазна. У књизи: „Völkerkunde von Oscar Peschel“ мо-

жемо гомилу доказа наћи за нашу изреку.

Прво, што је за кување потребно а и најпотребније јесте ватра. Ако је било кад, да човек није у опште ни знао за ватру, те је дакле није ни употребљавао, онда није могло о кувању бити ни спомена. А можемо ли, смемо ли рећи, да је тако једанпут било, да човек није знао за ватру? И збиља, имаде и старијих и новијих извештаја, који нас уверавају, да је било и да још имаде људи, који за ватру незнаду. Па дедер загледајмо у те извештаје и оценимо их колико вреде.

Мисионар патер Лафито вели у својој књизи „Moeurs des sauvages Américains", која је штампана године 1724, да у Америци имаде људи, који не знају за ватру. Но ово што тврди, ничим не доказује. Патер Ломбар, члан језуитске дружине приповеда о племену Амикуана на реци Ојапок-у. па вели овако: „Тај народ, који је досад био непознат, сувише је дивљи; он нема ни појма о ватри". Ово је патер писао из Куруа у француској Гијани године 1730. И он не потврђује своју изреку никаквим доказом. Исто тако не можемо поверовати ни тврдњи Плутарховој: да има људи, којима ватра није позната.

Првобитни становници канарских острва, Гуанхи, који су изумрли не давно, знали су још у 14 и 15 веку ватру начинити и употребити је; то је било још онда, кад су прве јевропске експедиције тамо доспеле. Па ипак Антоније Галвано вели у својој књизи, што ју је писао око половине 16 века, „да су они прошлих година и векова јели живо месо, јер нису знали за ватру." Када је године 1529 ишао Алваро де Саведра са молучких острва пут западне обале мексиканске, нађе под 10 или 12 степеном северне ширине納 вазда ситних и равних острва, која су била зарасла у трави и палмама; он их назове „Les Jardines", (баште). „Урођеници нису имали никаквих домаћих животиња, имали су бело одело, откано од траве, јели су место леба кокусове орахе и сирову рибу; рибу су ватали на чамцима (праус), које су они сами правили од дрвета, што их је вода донела, а оруђе им је у тој прилици било од шкољке. Плашили су се ватре, јер је нису никад видели". Све ово што се овде приповеда осим онога што се вели да нису знали за ватру, сасвим се слаже са оним, што ми данас знамо за становнике коралских острва у тихом оцеану; према томе можемо рећи, да је оно свакојако очевидац морао написати, што је мало пре речено. Ми дакле неби смели рећи да је ова вест измишљена, да није оштра критика све остале сведоџбе уништила, те је та вест сама самцита, као што ћемо одма видети.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ПРВА ПОСЕТА КОД ХЕРЦЕГОВАЧКИХ УСТАША. *)

V.

Кавану „код зеленог раста" требало би пре назвати „под зеленим растом."

Неколико корака од капије манастирске стоји стари раст, међу његовим јаким жилама ископана је јама као зечева ложа, а са сваке стране положен је камен, — и то је огњиште наше каване, коју дебели хлад високог храста покрива. У кавани може свако по вољи чинити, или ће полећи, или по турском начину сести на зелени ћилим, који је дугом летњом сушом пожутео, или ће се извалити у наслоњачу камену. Наслоњачу обично сваки гост собом донесе. Код огњишта седи кафеџија — јунак с дугим брцима, има ханџар и револвер за пасом, носи фес и малу пушку. Он је врло услужан и љубак. Како види, да је ко лулу напунио, одма му на клештама жеравице донесе.

Кава се пије из малених филџана не ослађена. Част нека је нашим газдарицама и куварицама — али таку добру каву неће никад зготовити! Пио бих ју као воду. А што је најзнаменитије, да та кава не дражи и не слаби живаца. Организам, као да зна шта је здраво, заповеда човеку: Још једну!

Турска каванска друштва позната су због свог комичког ћутања. Овде ни на један тренут говор не престаје. Само кафеџија главну реч има: „А знате, браћо, шта ми се не допада? Ето то, да ми с тим Турцима поступа-

*) Из Холечекова дела „Za svobodu."

мо као са скупоценим уљем. Ако га убијемо — добро је; ако не — опет је добро; утече ли нам — добро је! То су све такве новине, са које би нам наши стари уши ишчупали. А падне ли који од нас, томе Турчин зацело неће опростити, но му главу од тела откида и чудо, да ми још њима погреба не држимо као правовернима.“ Остали одобравају. „Кад би погану турском још за живота кожу здерали, не би ни то много било за сатанска сина,“ примети стари Мато.

Друштво биваше све веће, сигурно због нашег невиђена изгледа. Кафеџија је имао шта да ради. Сваког новог госта поздравља и пита га: „Како си брате?“ а овај одговара „фала, брате, добро је. Како си ти?“ На што опет кафеџија: „фала, добро сам.“ Некако све том једном песмом уморен, почео сам изостављати при поздраву питање: „А како си ти, брате?“ — Брат се на то насмејао, као да је рећи хтео: „Види се, да није наш — и рекао би сам: „фала и ја сам добро.“

Док смо тако у кавану „под зеленим растом“ чешће долазили, догодило се нешто, што је на улењене чланове као искра електрична утисак учинило. Са оближња брежуљка, где је стража постављена била, зачу се пуцањ пушака и усклик. „Турци!“ повикаше сви као из једног грла, и „Турци! Турци!“ одзивало се по целом манастиру. Као на крили одлетише сиви соколи на висове, седоше на камење и чекаху непријатеља. Негде се показала турска чета, па видећи да су усташи на окупу, не стаде је Но ови се надали лукавству и остадоше на месту, док се не убедише да никакве опасности нема. Видео сам, с каквом божанском мирноћом многи на тврде каме легоше пре него што се доказало, да се непријатеља не треба бојати; а док би два избројао, већ су заспали као на меким душецима. Ја и моје колеге не имадосмо оружја. Ја и Хмел ишли смо на Турке а руке у шпаге држасмо; Крен је имао палицу. Поред Хмела стаде један јунак и гледајући љубопитно на његове наочаре, запита га: „Шта раде Турци, брате? „Ја их не видим,“ рече му Хмел. „Па на шта носиш те „першпекте“ на очи?“

Други опет чудио се палици Креновој. Дође к њему и рече: „Покажи ми!“ узевши палицу, прегледао је са свих страна, вуче за држак, меће је на око као пушку, па немогав пронаћи каквих тајана, врати ју натраг сумњаво главом машући.

Први наш поход на Турке свршио се дакле сретно. Вратисмо се опет на старо место „под зеленим растом“ и тражисмо забаву, кад нам неко ближе приступи.

Човек округла, весела лица стаде пред-а -ме и поче ме испитивати, „Одакле си брате?“

„Из Златног Прага.“

„Прага!“ и даде се у смеј, као да је рећи хтео: Погле, тај хоће да ме школа!

„Будало — поучаваше га други — не знаш, шта је то Златан Праг? Онда мало знадеш!“

„Но разложи ти, кад боље знаш!“

„То је з л а т а н п р а г. А кад је праг златан, мора да је и цела кућа златна, а кад је једна златна, онда су све златне, дакле цело место — и то је З л а т а н П р а г.“

„А јеси ли Кршћан или Србин, (католик или православни?“) питао је опет први.

„Кршћан брате.“

„Но ништа за то, само кад си поштен.“

„А где си оставио пушку?“

„Немам је, брате, код нас је нико собом не носи. Та знаш: друга земља, други обичаји.“

„Човече божији — говори онај, који је онако јасно показао, шта је Златан Праг — човече божији, ти си будала! Не знаш, да је господар Чех, и да Чеси несу стрељци, по топџије?“

И нехотице сетих се на оне топове, за које је брзојавом јављено, да их српски добровољци у торбама својима носе. — Добри Херцеговче варао си се: Ми Чеси несмо стрељци а несмо ни топџије, и ако врло добро па празно пуцати умемо. *)

За један сахат цело се друштво изменуло. Остадох сам с капетанима Петковићем, Вукаловићем и Томашевићем. Ако ми је Лука Петковић, та ћуталица и збиља, што рећи хтео, увек се обраћао на Томашевића и молио га: брате, реци му то и то. Исто тако и ја одговоре давах. Ако је Лука био такав, зато се она друга двојица поверљиво разговараху. Томашевић седе до мене: „Бога ми брате, кад својим џевердаром на Турчина потегнем, тај се у својој крви купа — али помисли, кад би имао таку острагушу као ви у Аустрији — колико би мање погани на овом свету било! Купи ми једну острагушу, кад кући дођеш.“

Тек што сам обећао, зачу се Вукаловић: „Хоћеш ли и мени купити?“ Несам му одрекао. То побуди и ћутљивца Луку; подиже један брк, покрећао се као да се сам собом бори док не проговори први пут без посредника: „И ја бих ти благодаран био. За Краљевића Марка несу имали пушака. А кад изнађоше пушке онда се Марко уклонити мораде, јер пушке није имао. Сад владају острагуше и војник опет те потребује.“

Обећам и њему.

Ваља споменути, да усташи имају још ста-

*) Да шта би рекао г. писац, да нас и наше одношаје боље познаје? Зар се код нас не пуца?!! Прев.

ре пушке — кремењаче, с којима слаб успех имају. Но из тога се види, како се надчовечијом снагом боре, кад добро наоружану турску војску побеђују. —

— Даничић. —

КЊИЖЕВНОСТ.

Синтактички задатци. Према својој латинској синтакси написао проф. Јов. Туроман I. део. Наука о падежима. У Београду. Издање и штампа државне штампарије. 1878. 112 страна текста с примедбама, и 36 страна српско-латинског речника у два ступца.

(Свршетак.)

Сад долазимо на оно, што је најважније у Српској књизи, а то је Српски језик. Почем се за овакве списе црпи градиво понајвише из старих класичких аuктора онога језика, на који су намењени задаци да се преводе, и главна им је цел да се научи стран језик, а свој служи само као средство томе; то се обично у предговорима ка оваким књигама извињавају писци им (које чини и г. Туроман) што су као морали оној цели странога језика да принесу многу жртву свога народнога говора, остављајући сваки пут учитељу који предаје да њихову по нужди погрешку ученицима објасни и поправи. Кад је то тако, па кад се за подобну књигу ипак може рећи, да јој је језик правилан и леп, онда тој књизи не треба боље хвале. А таки су задаци г. Туромана; у њима је језик са свим добар и према законима Српске граматике, о чему сваки ће се одмах уверити чим отвори књигу ма где и прочита ма који пример. Шта више у њој ћете наћи више примера из узорите Српске синтаксе Ђ. Даничића, несумњено дакле изврсних као што су н. пр. ова два (Тур. страна 61. пр. 12. и 15). Туђи списатељи које из незнања, које из зависти или из љубави к своме народу најглавније и најзнатније догађаје изоставе или наопако опишу — које од срамоте, које може бити од стра, што је тај посао тако рђаво свршио, умре на пречац. — Иначе не могу бирати поједине реченице, јер су врло многе врло лепе.

Ова је тачка врло важна, и ја, да би је боље истакао, хоћу према ономе: contraria juxta se posita magis elucescunt — да у погледу језика поредим нешто са овим задацима г. Туромана слично делце иначе врло доброга Хрватскога писца и школског стручњака, г. Јурковића: Hèrvatske zadaće o skladnji latinskoga jezika. I. dio, o padežih. U Zagrebu 1867. Као што се каже у предговору, и види се на много места, ова је књига превод с немачког (од Ромка). По томе стварно она ће бити удесна за синтаксу у опште и ако није угађана према извесном делу, као задаци г. Туромана што су састављени према сопственој граматици; ама језик у хрватским задаћама показује силне германизме и недостатке. До душе наша браћа Хрвати иначе више су немчали и служили се германистичким фразама и реченицама у својој литератури, те њима то до скора није тако бивало ни зазорно; но данас кад је у њиховој средини г. Даничић баш ради тога, да им што је боље и боље одабира и слаже у ризницу језика народнога све благо из старије књижевности и мајдана живога народнога говора, данас, велим, ни самоме писцу, односно преводиоцу не могу се допасти оваке туђинске конструкције: стр. 51 бр. 1. Mnogi od straha radi (genit.) kazni negrěše 3. Mnogi zanemaruju svoje dužnosti iz slabosti duha. 7. Dobar učitelj raduje se nad velikim brojem učenikah, i dèrži se većega dělokruga vrědnim. стр. 52. бр. 8. Ljudi, najpitomiji rod, nestide se nad krvlju dragoga radovati se i ratove voditi, gdě iste neme i divlje životinje medju sobom mir provode 9. Ahile tugovaše nad smèrtju svoga prijatelja Patrokla. 21. Darijo, veseo nad utvarom, koja mu se u snu prikaza, k Eufratu se uputi. Ови примери, који су узети само из једнога параграфа, 73. (у књизи целој има 126§§) на аблатив узрока, као што се види, ни мало не потпомажу младога Латинца, у III. разреду, па ни тада (у овом случају кад би се горње реченице имале преводити на немачки) небн било оправдано чинити толико насиље матерњем језику. А шта ћемо да речемо најпосле на то, кад у Јурковића наиђемо и на таки пример, чија се латинска конструкција са свим подудара с нашом, а он се ипак толико повео за књигом немачком, да ђацима отештава превођење без икаква узрока? За тај случај узмимо само овај пример у хрватским задаћама: Hanibal je svu zemlju, koja izmedju Alpah i Apeninah ležaše (= bijaše) pod svoju oblast spravio (стр. 43. § 62. genitiv s glagolji esse i fieri, br. 21.) Пример овај превод је сљедеће реченице Ливијеве 21. књ. главе 53. Hannibal, quod inter Alpes Apenninumque agri est, suae ditionis fecit. Сад погледајмо како исти пример гласи у Туромана. Ено га на стр. 40. бр. 12. Што је земље између Алпа и Апенина, Ханибал је покорио; које је боље и према латинском у Ливија и према српском у народним песмама: Што је земље на четири стране, љепоте јој у сву земљу нема (Вук II. књ. песма 89. стр. 529 стр. 141,142)? А оваких примера у Туромана, и онаких у Јурковића наћи ћете и више.

Даљи захтев сличних књига: примереност примера силама и знању деце, којој су намењени, г. Туроман је такођер красно испунио. На сваком кораку он је имао на уму што се

каже quid ferre recusent, quid valeant humeri ученика оног разреда, у ком се учи прва половина синтаксе. —

Што даје особито преимућство класичној настави, осим формалног образовања, које она пружа својим васпитаницима учењем граматике у толикој мери, као ретко која друга дисциплина, — то је унутрашња вредност њезинога градива. Дочим, рецимо природне науке у тешњем смислу, саопштавају знање, на сваки начин врло корисно, о стварима; стари писци, умовавши по превасходству о човеку као моралном бићу, и, у множини говорећи, о људима као друштвеним и политичким створовима, покрећу нас на размишљање о вишим предметима, о животу човека појединца и као члана у држави. Поесија и речитост, као практична употребљена психологија, историја и философија — ето то су области и сфере њихових доколних и дубоких посматрања. Читајући дакле вазда само мисли најразвијенијих умова Грчке и Римске старине о ономе што сачињава најнепосреднији интерес људскога живота, није ни чудо кад један класично образован младић има са свим друкчије погледе на свет, него (објективно и без икаквог омаловажења говорећи:) који иначе некако спремани. И по томе са стране дакле унутрашње вредности њезиног садржаја посматрана, књига г. Туромана такођер је ваљана, јер примери у њој навођени нису којекакви ни сухопарни, него почем су црпени већином из класичних писаца „служећ подлогом вјежбања у језику, наплођују подједно дух по којом корисном мишљу“ — како лепо каже г. Јурковић у предговору к својим задаћама. И пре него што је почео управо да ужива класике, у свези млади гимназиста добија овде, према своме схватању, њихове мудре науке у појединим реченицама.

Јошт само један пример за обећану илустрацију онога начела, по коме је писац уз гдекоје правило ставио за превођење по који пример, што само привидно изгледа да је за илустрацију онога правила. Овде ђак ако и хоће пре да се превари, али кад га опомените на могућу погрешку онда ће он и односно правило из граматике темељније запамтити, и у опште за у напредак бити пажљивији. На прилику. Под аблативам comparationis (стр. 65.) има један (1.) пример који овако гласи: „Многи су жељнији препирке, него истине“. За то што је овде овај пример наведен уз abl. compar. и то одмах на првом месту, ученик ће помислити, да га треба превести на латински овако: Multi cupidiores sunt contentionis veritate. Но тако се ни пошто несме рећи. Тада ће професор опоменути ученике, да добро прочитају правило у граматици о томе, кад се употребљава аблат. comp. и они ће видети, да тај аблатив стоји само место quam са номинативом а место quam са акусативом јошт у конструкцији accusativus cum infinitivo, те дакле речени пример не може у латинском гласити друкчије него овако: Multi cupidiores sunt contentionis quam veritatis. —

Ја се задржах мало дуже око овога приказивања; но то није моја кривица него г. Туромана заслуга: он је написао тако добру књигу, да би се врлине њене могле и даље ређати. У мисли, да сам у предидућем ипак преставио главне јој добре стране, завршујем свој реферат, реасумујући ове, са свим у кратко. Почем синтактички задаци г. Туромана потпуно одговарају како педагошким, тако и строго научним захтевима у исто време и Латинског и Српског језика, те се у њима, најпосле, садрже и виши моменти и елементи класичне наставе, и (тако рећи) образователности; то у овој ствари меродавним и стручним не устручавам се и непропуштам обратити пажњу на Туроманову најновију књигу, не би ли што пре, на корист школе и подмлатка, била заведена у Српским и Хрватским гимназијама. Никакве спољашње сметње, хвала Богу, нема томе данашњим даном, кад, на срећу, пресуђује једино унутрашња вредност, и имамо до сад више предходних примера. У Хрватским гимназијама употребљују се по нешто већ и ћириловски учебници, а преко у Карловцима више латиницом штампани.*) Што нека би се продужило и било на све то боље утврђење заједнице Српске и Хрватске. —

РАЗНО.

(**Стеванова црква у Бечу**). Године 1359 спадала је она пијаца, где је сада стеванова црква (која се онда звала црква св. тројице) у предграђа бечка. Онда је велики војвода аустријски Рудолф мудри положио темељ торњу, који се онда подигао на 404 стопе, и то је почетак данашњем стевановом торњу, који је у готском стилу саграђен и диван. Четрдесет и једну годину дана трајало је зидање тога торња, и извео га је бечки неимар Ђорђе Хаузер. Он га је подигао на две трећине његове садање висине. После његове смрти није смео нико да се усуди, да настави тај огромни рад, и штогод се у години 1400 и 1407 у томе послу покушавало, није испало, за руком и морало се прекинути. Једва једанпут подухвати се Антоније Пилграм да посао тај доврши, што му је и пошло за руком после 26 година, т. ј. године 1433, јер је онда стеванов торањ савим довршен. Тако је дакле зидање тога торња трајало свега 74 године. Шаре и украси изнутра у цркви такође су већином од истога Пилграма. Кад су

*) У Београду г. Туроман сам, мислим, служи се Петрачићевим преводима Курција и Шенкла.

Турци г. 1683. Беч опсели, оштећен је био и торањ стеванов, те се морао оправљати. У то време је намештен на врх торања царски орао са крстом. Сахат је метнут г. 1699, а оно велико звоно 1711. Кад су г. 1809. Французи бомбардовали Беч опет је торањ искварен био, али цар се постарао, да се обнови и одржи тај дивни спомен готскога неимарства. У овоме има велике заслуге дворски неимар Јован Аман. Стеванов је торањ висок 72 хвата, 1 стопу и 3 палца.

(Племенита освета). Један отпуштени официр, који је био у крајњој нужди и невољи са својом породицом, из освете због тога отпуста, напише једну пасквилу против Фридриха великог. Ово је било оштро написано и пуно грдње против Фридриха. Овај се јако ражљути и распише награду од 50 фридрихдора за онога, ко му буде писца оног погрдног списа пронашао. Писац сам, онај исти официр, дође краљу и пријави се, да је он то писао и моли краља, да му даде обећаних 50 златних новаца, јер он само тако може избавити своју породицу, која од глади и невоље скапава.

Фридрих му повиче: „Одлази ми испред очију! Вуци се у Шпандаву! Тамо ћеш добити награду за твоје дело!“

„Шпандава“ је била у Немачкој, што у Русији Сибирија.

Кукавац добије на пут краљево писмо запечаћено, да га преда заповеднику у Шпандави. Официр оде с тешким болом у Шпандаву и преда заповеднику краљево писмо. Овај отвори и стане читати: „Предајем заповедништво Шпандаве доношачу овога писма. Његова жена и деца долазе са 50 фридрихдора одмах за њим. — Фридрих“. — Како се кукавац обрадовати морао и како је ово лепа црта из славнога живота овога великог владаоца!

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишла је у Новом Саду у српској народној задружној штампарији књига:

„Бачванске песме“, скупио и издао Стеван Бошковић мерник, (Друго, врло умножено издање), У Н. Саду 1879. Цена 50 новч. — Књига је ова подељена у ове одељке I. Песме девојачке (прво коло). II. Песме девојачке (друго коло). III. Песме сватовске. IV. Песме из српско-турског рата. V. Потскочице. Свега песама и песмица имаде у овој књизи 414, а све су у познатом бачком жанру веселе, шаљиве, и несташне, и све су преписане из уста и срца наших веселих бачких момака и девојака. Штампарска израда је врло укусна, слова лепа и нова а хартија фина, глатка.

У штампарији јерменскога манастира у Бечу изишла је књижица:

Један листак из српске приповедачке књижевности. У спомен Стјепану Митровом Љубиши, написао Тодор Стефановић Виловски. На по се штампано из „Словенског алманаха“. Беч, 1879.

Књижара браће Јовановића у Панчеву послала нам је ове нове књиге:

Настава у земљопису за други разред основних школа, написао Светозар Милетић, зем. учитељ. Панчево 1879. Цена 35 новч.

Кратак наук о глобусу за српске основне школе. Друго поправљено и допуњено издање. У Панчеву 1879. Цена 10 н.

Скупљене приповетке Владана Ђорђевића. I. Друго издање. У Панчеву 1879. Цена 50 н. — У овој су књизи ове приповетке: Пушчана зрна — Златан бич — Побратими — Хлеб и со — Невера Роса — Две жеље — Вукана.

У Н. Саду изиђе:

Мала Лазарица, песме за народ. Спевао Светолик Лазаревић, свеска друга. Цена 10 новч. Издање и штампа штампарије А. Пајевића у Н. Саду.

ОДГОВОРИ.

Гђици Н. К. П. у В. — О оној грудној болести не можемо никако дати својега мишљења, кад болесника и не познајемо, а камо ли, да смо му истраживали груди: уопште је нужно старати се за сув и чист ваздух, душевни мир и добру снажну храну, али болесник има свакојако бити под лечничким надзором; не иде то лечење у — одговорима једне редакције. Поздрав.

Г. А. П. у Веограду. — Јавићемо вам резултат обашка у писму, док прочитамо рукопис. Мислимо, да ћемо се згодити, а ви изволите само даље наставити.

Гђи Кат. Ј. у Оросл. — Коњички скок и оно друго употребићемо чим места буде у листу. Лепа вам хвала.

Г. П. С. у В. — Литографију (резање у камену) изумео је А. Сенефелдер, који је и књигу о томе написао под насловом „Lehrbuch der Steindruckerei“.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 12. У Новом Саду 25. Марта, 1879

ЗЛАТАРЕВА ЋЕРКА.

Уланд.

Некад неки златар био
Па је ћери говорио:
„Адиђара имам много
„И бисера сићанога,
„Ал' од свију, свију њи
„Најлепша си, кћери, ти".

То зборио кћери тата,
А леп витез па на врата:
„Теби, момо, добри часи!
„Мој златару, здраво да си!
„Дођох да ми скујеш ти
„Венчић мојој невести".

А кад златар венчић сков'о
Као сунце сијну ново;
Кћери га је својој дао,
Она гледа, па јој жао;
Себе саму закити,
Па се поче жалити:

„Како си ми леп у коси,
„А друга ће да те носи,
„Кад би нешто срећа дала —
„Како бих се радовала,
„Да ми витез венчић да
„Ма од самих ружица".

Мало дана би и прође,
По свој венчић витез дође;
Кад видео, зборит' поче:
„Још прстенак скуј ми, оче,
„И у њега драги кам,
„Да невести својој дам."

Кад прстенак сков'о био
И камењем окитио,
Ето ћерци туге веће —
На прстић га крадом меће.
Кад се њиме накити
Опет поче жалити:

„Невестицу да ми ј' знати,
„Којој ће те витез дати,
„Мора да је као вила . . . .
„Ох, како бих сретна била
„Да ми даде витез сам
„Своје косе који прам."

Дође витез, соко сиви,
Гледа прстен, па се диви:
„Све, златару, што си сков'о —
„Најбоље ти дело ово.
„Невеста ће с' чудит', знам,
„Кад јој овај прстен дам."

„Драго дете, рад бих знати,
„Како ли ће изгледати;
„Пре него их њојзи дамо
„Да на теби огледамо;
„Она ј' лепа, као ти,
„Па можемо видети."

Недеља је света била
Па девојка поранила,
Наместила косу, лице
И свечане хаљинице:
Лепотица премила
За цркву се спремила.

Пред витезом — леле мени!
Сва од стида порумени,
А он на њу, аох среће,
Адиђара оба меће;
Кад јој тако дао све
Узео јој ручице:

„Опрости ми, вило мала;
„Све је ово била шала;
„Давно сам ти срце дао
„И за се те изабрао.

„Ти си моја нева, знај;
„За тебе је накит тај“.

„Одрасла си уз свог тату
„У бисеру и у злату.
„Па кад с тобом, таке среће,
„До части се попнем веће,
„Уз мене ћеш, чедо, ти, —
„Алем камен — сијати.

1878. М. П. Ш.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Наставак.)

Она се борила, тако јој се чинило, да мора из своје заседе изаћи, њему пред ноге пасти и за опроштење молити, и казати му шта је наумила, али преко њеног лица прелети горак осмејак, ... но кад би се он окренуо од ње, и чувао своје дете да га недодирне! . . . . . . Она је њега врло добро познавала, знала је да је он то у стању учинити, и зато остане непомично на свом месту.

Сад опази Секулов стару Павлину како спава. Она је иначе јутром прва устајала, а најдоцније легала. Он дође ближе и метне јој руку на раме. Али она се није ни макла.

„Павлино!“ рече он тијо. Она спусти главу на страну, без да се пробудила. Секулов узме лампу, и донесе је ближе; њено лице било је благо и само јој трепавице задрхћу, од јаке светлости“.

„Павлино,“ рече он јаче, пошто се окрене и погледи на дете „устани“!

Још неколико пута је морао дрмнути, док се она разабрала; сад отвори очи, и погледа сањиво.

„Шта је? Где је Мина?“ запита она уплашено.

„Мина спава“ одговори он „а и ти би боље учинила, кад би се смирила. Врло је доцне, иди лези.“

„Ни у чем се није променуо“ прошапће она сакривена „он неће никад заборавити, да је он господар!“

Све блажије мисли нестану у сљед огорчења на тог човека, јер је сад понове држала да је ипак она много код њега патила.

Павлина се једва дигне, и наслони се на стол.

„Јеси ли болесна?“ запита је он.

„Боле ме глава!“ одговори Павлина, и метне руку на чело „тако сам уморна!“

„Зато лези и одмори се“ рече Секулов „немој заборавити да угасиш лампу. Лаку ноћ!“

И он оде у другу собу.

Павлина пође онако уморна кревету, али тек се почела свлачити, метне главу на јастук, и заспи.

Ноћ је била на измаку. У кући је већ све спавало, те сад она женска уђе опет у собу. Лампа је још горела.

Она дође на прстима до детињег кревета, и погледи румено лице детиње, на које су пале плаве витице. Онда скупи брзо детиње хаљине, и веже, па рашири велику мараму, коју је собом понела, и дигне дете из кревета, замота је у ту мараму, и као нека сенка прође кроз собу и ходник са скупоценим пљеном.

Брзим корацима прође она кроз башту, образи су јој се зажарили, а срце јој је јако лупало. Кад је дошла до ограде угледа на путу кола. Кочијаш је седио на пред, и ма да је била ноћ ладна, опет је зато он спавао, а коњи су спустили

главе држдеђи. Кад се она приближила коњима, дигну коњи главе и почну хрзати. Она отвори лагано врата од кола и намести дете у јастуке, које је собом понела, и оно је и даље спавало. Онда пробуди кочијаша.

„Терајте!“ рече она, пошто се попела у кола „само оштро како могу коњи трчати“. Кочијаш се тргне, узме узде и повуче, и за тили часак нестане кола на оном широком путу.

Бледа светлост зимњег јутра осветљавала је собу, у којој се Павлина пробудила. Још ју је болела глава, она се дигне, и погледи у дечињи кревет, који је поред ње стајао; али је био празан, а ни хаљине нису биле ту. Зар је тако доцне, да је дете већ устало? Она се обуче и оде Секулову.

Он је седио код стола, и нешто је писао. На сату поред камина било је већ девет.

„Шта“ насмеши се Секулов, „зар си већ устала Павлино?“ Али њојзи није било до шале.

„Где је Мина?“ запита она, а очи су јој лутале по соби, као да је неког тражила.

„Мина? Зар је већ устала? Вас две сте синоћ биле врло уморне!“

„Кревет је празан, а хаљина нема. Мислила сам, да је дошла овамо. Зар није овде била?“

„Није била овде, али је можда отишла у кујну.“

„Мина неможе врата од собе сама отворити“ одговори Павлина уплашено.

„Јели њен кревет био још врућ?“

Павлина није знала. Хтела је да оде да види, али Секулов је још пре ње изашао. Кад је и она дошла у собу, видила је њега, где стоји непомично код кревета. Он је врло блед и дрхтао је.

„Шта је за Бога?“ повиче она.

„Ћути“! прошапне Секулов, и узме је чврсто за руку. „Знаш ли ти чије је ово?“ И он јој покаже бурму што је нашао у кревету.

То је била златна бурма сасвим као она на његовој руци, само мало мања. Служавка падне од стра на столицу, и кршила је у очајању руке. Обоје су погодили шта се збило.

После једно по сата извезе се Секулов на једни лаки коли на капију, а Павлина га је пратила очима, док није савио за ћошак. Онда рече свима у кући, да је господин отишао са малом Мином у варош госпођи на неизвесно време.

Мајорица Х. седила је у својој соби сама, и било јој је врло дуго време, што је сад често бивало, јер су сад све оне посете изостале, одкад је нестало оне, због које су чињене те посете. А и она сама није могла тако лако Леонору да заборави, као што је испочетка мислила, јер је осетила да нема Леонорине касе.

Она је седила умотана код камина, и зацело је знала, да ће јој данас још мање ко доћи, јер је напољу била и киша и вејавица. Наједанпут се тргне. Звоно у предсобљу јако зајечи, јер је јако било повучено, тако је звонила само стара глува контеса Б. која је кадкад долазила мајорици на после подне Она се сад радовала и тој посети, и хтеде већ устати, да јој изиђе на сусрет, али уплашено седне она опет, кад је чула да је неко куцнуо на врата, и без да је чекао одговора, уђе неки висок човек у собу. Без да је скинуо огртач, и да је оставио свој шешир, дође Секулов сасвим пред мајорицу, и запита је у кратко:

„Где је моја жена?“

Узверено гледаше мајорица тога човека, ког већ више од године дана није видила, који је сад и незван њојзи дошао. Али се ипак није збунила.

„То ће те ви боље знати од мене“ одговори она заједљиво „али ваљда вас је и по други пут оставила?“

Његово лице потавни.

„Ви имате најмање право да ми се подсмевате!“ рече он горко. „Ви знате ко је крив, што је Леонора пошла странпутицом! — Где је она сад?“

*

„Ја незнам, шта ви оћете!“ рече мајорица јетко. „Она је одавно отишла од мене! Ја сам мислила, да се она вратила у Валдринген, и да се сад тамо каје. Она је од чежње хтела да полуди!“

Секулов погледа немо ту жену, која га је својим упливом упропастила. Је ли истину говорила или га је исмевала?

„Чини ми се, да се није више вратила,“ почне мајорица опет. „То је врло чудновато, али ја се опет довијам, одкуда је то! Леонора је тако лакомислена.“

„Шта хоћете тим да кажете?“ плане Секулов. „Шта мислите с тим?“

Мајорица га погледи са стране. Она је видила дае Секулов још воле Леонору. Сад је дакл дошао тренутак, да му се освети. Лагано, и са нагласком рече му она:

„Ја мислим, да се Леонора можда решила, да усрећи другог, ко је можда већма цени него ви!“

Секулов сав пребледи и тргне се.

„Ви сте премашили мету“ рече он мирно. „Мало пре сте говорили, како Леонора чезне за кућом: како се то слаже са вашим садашњим приметбама?“

„Може бити да се тако исто неслаже, као и Леонорино понашање — и ваше!“ рече она раздражено.

„Наш разговор почиње већ бити такав, да га морамо што пре прекинути“ одговори Секулов ладно. „Ја ћу с места отићи, чим ми кажете, кад је и зашто је моја жена отишла од вас.“

Мајорица се замисли.

Секулов међутим узме столицу и седне тако пред мајорицу, да ова није могла поред њега проћи, као да јој је тиме хтео показати, да се неће маћи док не дозна све.

„Дакле ви хоћете силом да дознате!“ рече она заједљиво. Па онда му стане приповедати. Она није прећутала сва она удварања њеној синовици, и све му је испричовела, што је знала да ће у њему побудити љубоморност. Особито је дуго разлагала ласкање барона Роналда, али је прећутала, да Леонора њега мрзи. Још се није могло дознати, где сад може бити Леонора.

Секулов је показао ту сву своју јачину као човек. Није хтео да ова жена без срца види, какве муке трпи он при свакој њеној речи. Она је добро видила; он је своју жену још волео — и ма да му је нестајало поверења — опет није могао о њој ништа хрђаво да мисли. Зашто би она украла своје дете, да јој срце није чисто? То може само материнска љубав учинити, и већ само зато би јој он опростио. Али није знао где је она?

Мајорица напослетку ућути. На последње његово питање није умела одгововорити. Секулов се лагано дигне.

„Фала вам,“ рече он кратко, и пре него што је мајорица могла од чуда себи доћи, нестало је њега из собе. Само је чула кад је у предсобљу залупио врата.

Секулов почне сад у тишини тражити своју жену. Он је и новаца давао, само да би што могао докучити, — али све бадава. Он оде своме банкиру, али ни тамо се није помогао; назначену суму новаца је подигла пре неког времена на годину дана у напред, па је од оно доба нису видили. Као да је са земље нестало матере и детета. Било је до душе још једног начина, којим би бар у једном погледу био на чисто — он је могао барона Роналда потражити. Али он то није хтео чинити. Волео је трпити страшну неизвесност, него тако посумњати на матер свога детета. Али ипак је увек сам себи говорио: „Ти си плашљивац, ти се бојиш да ћеш је тамо наћи.“

А ако није тамо, зашто се крије од њега? Зар га тако мало познаје, да се боји од његове освете? Зар га његова жена није никад разумела?

Уморан и суморан врати се Секулов својој усамљеној кући, после дугог безуспешног тражења, и предузео је себи да проведе зиму у радњи и учењу, само да разгони мало своје мисли.

Шума која је била покрај добра Секуловог, пружала се на неколико ми-

Близу Валдрингена била је шума букова и растова, али на неколико сати даље била је честа јелова шума, која је била тако велика, да се ни за неколико дана није могла обићи.

Усред шуме, на једној чистини била је мала усамљена кућица. Та је кућица била сазидана од јеловог дрвета, а по оштром мирису могло се познати, да се ту у близини кадгод топила смола.

У тој кућици седио је шумар са својом женом, који је пре код Леонориног оца служио.

Та шума била је грофа Фалка, који се увек бавио у страним земљама. Шумарова жена била је дадиља малој Леонори а после јој је муж био шумар код Нора. Леонора ју је често посетила у шуми, али у последње време одкад је стајала под утицајем мајорице, бивало је то све ређе, и напослетку престане сасвим.

Кад се Леонора решила да остави мајорицу, и да поведе собом своју малу Мину, није знала куда ће одбећи. Напослетку се сети своје дадиље. Није знала наћи бољег места, јер та кућица била је тако усамљена, да нико није тамо ишао, осим кадкад који ловац.

Она се није преварила. Њена дадиља се врло обрадовала заједно са својим мужем, да може примити негдашњу своју госпођу, и појмала је сасвим чежњу леонорину за својим дететом. Кад је казала своме мужу, да је Леонора наумила да украде своје дете, овај се јако уплаши, али она му рече, да они нису растављени и да баш то још може допринети, да се измире. Напослетку се шумар склони, и он је био онај кочијаш, који је помагао Леонори, да дође до свога детета.

Мала Мина је целог пута мирно спавала, и будила се само онда кад ју је мати стала љубити, која је сад знала, какво је благо стекла.

После неколико сати дођу они у авлију те усамљене кућице, он се сиђе с кола, да помогн. Леонори, а његова жена пружи радосно руке на дете. Али Леонора није никоме хтела да да своје дете, она га сама однесе у кревет, и седне поред њега, па је чекала да се пробуди. Бадава ју је шумарка молила, да и сама мало прилегне, она је била и сувише узбуђена па није зато могла да спава!

Кад се у јутру почело сунце указивати, кад је позлатило врхове од јела, почне се дете будити, и напослетку отвори очи.

Зачуђено погледи Мина по соби, ништа није у њој познавала, све јој је било страно.

„Павлино!“ повиче она гласно.

Али у место седе главе старе Павлине, покаже се над детињим креветом весело и исплакано лице Леонорино:

„Павлина није овде, ти си сад код твоје матере. . . . Сећаш ли се Мина ти још твоје матере?“

Дете разрогачи очи, и погледи још једанпут по соби, затим запита сумњиво:

„Јеси ли ти моја мати?“

Леонора је дигне из кревета онако још полу сањиву, и мете је на крило.

„Где је Павлина?“ запита дете поново, и почне се освртати „зашто ми недоноси млеко да пијем?“

„Сад ће млеко бити кувано срце моје, али кажи ми зар ти баш нимало неволеш твоју матер?“

(Наставиће се.)

ЧЕДО ЗОРЕ...

Чедо зоре, љупко лане сунца,
Зрачак јутра, кад несташно сине,
Са осмејом кад свет благосине,
Па пун жара кад се нама вине,
Тад оживе све на свету што је,
Тад ми срце јато жеља роје;

Па кад славуј јутарњу запоје
Поздрављајућ чари зоре рујне,
Кад обасја зрака село моје
Одкривајућ горске груди бујне,
Тад ми срце у милоти стоји,
Весело је. . . тада песме поји. —

А кад зраци ка западу тону,
Кад умукне песмица славуља,
Кад на крили покој васиону
У колевци слатког санка љуља,
Тада туга мојим срцем влада
А у груди гаси ми се нада. —

Св. Ј. Вукадиновић.

МАЂАРСКА ГРОФИЦА.

Новела Павла Хајза.

(Наставак.)

* * *

Ђорђе је цео дан провео у својој соби, а забавио се писањем. У вече пошље по слузи дебело неко писмо на оближњу пошту. Писмо је било адресовано у Беч на грофицу.

Затим се прошета кроз башту и кроз село; људима се јављао пријатно и забављао се с њима против свог обичаја. Кад су му говорили о одласку грофичином, насмешио се, па је изјавио, е грофица по свој прилици неће дуго изостати. Затим је седио до сасвим под ноћ у опустелој трапезарији, а док је вечерао, читао је из неког малог примерка Даумеровог Хафиса, што га је нашао био у грофичиној библијотеци. Онда је отворио гласовир, те је неколико сахата свирао.

Тако је провео и сутрадан а и још неколико дана, док се није морао уверити, да на своје писмо неће добити одговора. То као да га је нешто потресло; сваки дан је по више пута питао, да ли је што из Беча дошло за њ. Но наскоро је опет к себи дошао и умирио се, а доктор је уверавао, да му је здравље сад сасвим на свом месту.

Али писмо неко из његовог завичаја наједаред узмути весело расположење, у ком је сносио био самоћу. Мати му је писала, да јој је грофица на дар послала замашан новац, да га употреби за опрему своје две ћерке; уједно јој је јавила, да је Ђорђе на велику њену жалост кућу њену напустио, јер се доктор изразио, да ваздух у угарској низини на његове живце штетно и убитачно утиче.

После тога, како је Ђорђе то писмо примио, приметила је чељад у двору на самораном младићу као неку утученост, које наједаред нестаде испред грозничаве вредноће. За мање но један сахат стрпао је био своје књиге и музикалије у сандук, дао је упрегнути коње у кола, па се онда на брзу руку опростио од чељади, коју је далеко изнад свог имања и свог положаја у кући даривао. Затим га је наједаред нестало чељади испред очију, а жени дворског надзорника пало је у очи, да није оставио поздрав за грофицу и њеног сина, а по пређашњим искуствима о стању младог грофа могло се рачунати, да ће се грофица с њиме скоро кући вратити.

Но у томе се сви преварили. Грофица је писала доктору, да јој је сину ван очекивања сасвим добро, па да ће све до под зиму провести на добру деде и мајке у Штајарској. Овлаш је запитала и за здравље кандидатово и за његове намере за будућност. Кад су јој јавили, да је он из двора отишао, није га више ни спомињала.

И лето и јесен прохуја, рано се довуче љута зима; шуме и равнине око двора беху снегом застрте, а цича зима беше таква, да се вуци, који су у том пределу иначе ретки гости, усудише, да се чопорке из горе у близину села дошуњају; одатле их могао одгнати само заједнички лов спахија. Тада дође једног новембарског дана вест дворском надзорнику, да све спреми за дочек госпоштине, јер ће сутра после подне грофица са својим сином вратити се.

Затворена саоница изашла су пред њу да је са најближе станице довезу, друга су саоница била одређена за њен пртљаг. Беше тек шести сахат, али већ сасвим

мрак; путници, које је дворски надзорник на коњу пратио, приспеше у двор. Млађана гроф као да је за то неколико месеца годинама остарио; поглед му је био укоченији; нешто се био згурио, као да што по земљи тражи. И мати његова, ма да јој образи беху зажарени од ветра, ма да јој ход беше брз и сигуран, као и досад, није ушла у старе просторије онако веселог погледа, као иначе после дугог одсуства. Чим је сина, који се на путу мало разладио био, у његову собу отпратила и тамо га наместила, закључала се у своју собу, још пре но што је Боришка из сандука ствари извадила и хаљине своје господарице у ред довела.

Лагано, скрстивши руке на груди, ходала је грофица бар један сахат горе доле по соби, као што је обично чинила, кад се са нечим бочи, што не може одмах да надвлада. Успомене, које ју дочекаше на прагу куће њене, насрнуше на њу толиком снагом, да се од исте уплашила. Баш зато би се и срамила била, да им је дала моћ над својом поносном душом. У овој кући требала је а и хтела је, да буде сама господарица, нико живи, никакав дух више уз њу.

И пошло је за руком најпосле; крв јој је сад текла мирније, груди јој дисаху лакше. Подстакне ватру у камину, па се притом погледа у огледало. Са лица јој нестало је било румени, наједаред се сама себи учини, да се сасвим збабала. „Хвала богу“, — прошапута. Затим је стала вадити ситне ствари из путних кутија, те ях по столу и столицама побацала. Опазила је, да поред малог, сребром кованог револвера, што га јој је мати у Бечу за обрану против курјакова наменула била, — по свом се Бечу о томе говорило, како је опасно по мађарским пустама — лежи и кутија, у којој су хегеде њеног сина. Баш је хтела да зазвони по собарицу, да пренесе преко хегеде, на којих се млађани гроф нигда није растављао, а оно на врати њене собе неко куца. У мисли, е је можда дворски надзорник дошао, да се јави, откључа мирно сама отвори врата.

Човек неки у огртачу, сав бео од снега, стајао је на прагу. За тили час пало је с њега влажно покривало, а он нагло уђе у собу.

„Ђорђе! милостиви боже!“ — повиче грофица, и нехотице натраг посрнувши.

Ђорђе је стајао пред њом мирно, некако сигурно, од прилике као оно првог дана, кад је у кућу ступио. Црте му беху тако бледе, као и тада од дугог пута, очи му тако исто мирно у њу гледаху, само је сад у њима просијао лак зрачак радости, који их је нешто преобразио.

„Ја сам“, рече. „Можда у незгодно доба долазим, ти си се тек пре једног часа вратила, али помисли колико сам дуго ја чекао. Напослетку, кад сам прекужио већ месеце, не могу више ни трен утка једног издржати.“

Њој се језик за непце везао. Једним јединим погледом провидила је стање његове душе и свој положај. Смртни ужас обузе је сву, па као да јој животне снаге на мах нестаде.

„Како је Стевану?“ запита он иза мале почивке. „Једва чекам, да га видим — надам се, да му није баш јако зазлило — чељад доле каже ми, е мало кашље — мало се разладио — та зима и јесте сувише строга —“

„Ђорђе“, прекиде га она ту у речи, а глас јој је звонио туђински и скоро претећи — „Ви сте опет дошли у ову кућу — зар сте заборавили, шта сте мени дужни, или шта више — шта би дужни били као поштен човек части једне жене?

„Поштен човек“? понови он механично. „Прости, што одмах не могу да поњам, шта ти мислиш. Хоћу најпре за један час да седнем. Три пуна часа ишао сам од Т-а довде по неутрвеном снегу, тешко ми је било, али морао сам — свиснуо бих био, да сам знао, е си ми ти близу а ја да те не смем видити. — Чудновато! ти си сад много, много лепша, но што сам те ја себи за ово неколико месеца представљао. —

Седне на диван, па зглади мокру косу са чела. Притом се смешио, као да је у

неком блаженству на себе и на све заборавио био.

Она га је посматрала са изразом најискренијег саучешћа. У истоме не беше ни трага о каквој нежној наклоности.

„Несрећни човече!“ прозбори она потмуло. „Ви сте заиста дакле постали оно, од чега сам се давно бојала била: сишли сте с ума, вас треба чувати и на вас пазити као на бесомучњака, не треба вас ни за један час оставити самоме себи. Шта? Ви срљате пешке, без оружја, као што видим, на три сахата хода кроз предео сав снегом застрт, у пркос свим грабљивим зверовима, који се у том пределу налазе; нарушавате овде мој кућевни мир, а и не слутите, шта тиме чините. Јесте ли зар заборавили шта сам вам писала?“

„А зар ти ја на то нисам одговорио, Јелена? Знам да ти је писмо до руку дошло. Зашто ми на њ ниси ништа одвратила?“

„Што сам знала, да би узалуд било, да вас од вашег претераног уображења не би кадри били одвратити ни најјачи разлози, да само време може укротити ваше тврдокорно чувство, ваше занесењачке наде! Ви би сваком речи па и најодлучнијом, наведени били, да поново и поново одговарате, а ја нити сам хтела, нити смела с вама дописивати. Ви тек чујете, шта ја велим? Одговарајте!“

Он главом мало задрма.

„Време!“ рече некако болно смешећи се. „Какву власт има време над вечним осећајем. Али шта се ми протерујемо? Ти си опет дошла, те тако је све на свом месту“.

Грофица се срушила била у столицу крај камина; он је само са стране видио лице њено, кад је главу полако дигла била. Да је нешто грофица могла видити, како је он, сав преображен, гутао очима својим оно, што му је отето било на тако дуго, можда би се у ње наново пробудио био стари њен осећај спрам њега. Овако пак само је осећала, како без икакве обране стоји према мирном неугледном човеку, а сав јој се понос противио томе, да се преда његовој надмоћности.

Наједаред устане и дође до малог стола, који је био пред диваном.

„Томе треба да буде крај“, рече жестоко. „Од вас иштем очиту изјаву о томе, зашто сте се у ову кућу вратили, кад сам ја вама отворено саопштила била, да се нас двоје не смемо више састати. У пркос свему томе нападате ви на саморану жену одмах првог часа, како се кући вратила а нисте се ни пријавили, нисте ни за допуштење молили. Шта тражите овде? Шта хоћете од мене да — изнудите својим управо незгодним доласком?“

Глас јој је дрхтао, велико граорасто око гледало је нетренимице у младића, који је мирно спуштених очију стајао и играо се оним, чиме се хватало за кутију, у којој су биле хегеде.

„Зашто сам дошао?“ прозбори, као да није чуо ниједне њене речи, којом га је вређала „Но, па то је тек јасна ствар. Ја сам време растанка доста чемерно издржао и осетио сам да бих свиснуо, кад не бих опет к теби дошао. Еј, да ти знаш како сам јадно трајао дане — па тек ноћи! Никаква посла, никаква занимања — никаква правог сна — ужасно стање! Ти то себи ниси тако представила — боже, та и сам нисам слутио, да има таквог чега, стања, у коме је душа ван човека, где се не живи и не дише ни зашта друго, до ли за једну жељу, за један једини осећај неке жудње, жеђи, као у пустињи каквој. Ја ти то не могу описати, али зацело, кад би ти то и слутити могла, не би мислила, да ће ме тобоже задана реч — а ја је нисам ни задао — одвратити да тебе опет не потражим. Ево ме дакле; сад видиш шта си самном урадила. Сад ме мораш овде трпити, ил си иначе сасвим без срца. А ја тек знам, да имаш срца — па још какво срце!“

„Морам вас овде трпити? — Добро, али као шта? Па докле? Разаберите се Ђорђе; Ви сте болесни, душа вам није здрава; дајте да покушам не бих ли вас ја могла излечити; — ја дабогме имам

себи да пребацим, да сам већ једаред незгодан лек употребила и тиме бољу још увеличала. Бог ми је сведок, како сам то тешко откајала. Ви пак не би требало да наводите против мене ту моју несрећну слабост, не би требало, да ју злоупотребите на то, да себе спасете, а цена томе да буде мој живот! Јер ми не можемо једно уз друго живити, Ђорђе; то не може бити. И дете би то морало увидити, да, и ви сами, како сте на жалост детињаст сањалица и идеалиста, и ви сами морали би то увидити, само да нисте заслепљени том себичном маштом, егојизмом страсти. Као шта да вас трпим овде? Као наставника мога сина, као што сте у ову кућу дошли? Да, кад би Ви заборавити могли — а и ја сама. Да ли да вам можда своју руку дам? Вама, младићу, који је тек неколико година од мог сина старији који ће за коју годину, кад мени власи оседе, тек дозрети да пуне снаге — Вама, туђинцу, човеку без имена, који би тиме што би постао господарем ове куће, нанео мени љагу, услед које би ме исмевали — да, та се реч мора изрећи — поругу и презрење мојих суседа. Морала бих само померити памећу, кад бих своју руку дала вама, а овамо сам просидбу најплеменитијих људи мога сталежа и моје народности одбила. Зар ви то никако не можете да поњате? Зар ја морам бити без срца и душе, ако налазим, да је то паметно, нужно и право?“ (Свршиће се.)

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЏИЈЕ.

САСТАВИО
Јован Живановић.
(Наставак.)

Млада пчела, die junge Arbeitsbiene. Млада пчела кад изиде из чаурице не може одма летјети као што то може матица, него тек послије неколико дана. Такође младе пчеле не излијећу одма на пашу, него обављају послове у кошници, и тек послије двије и три недјеље излијећу на пашу. Старије пчеле излијећу на пашу,да младе обављају послове у кошници. Ово је јасно доказано талијанским пчелама. Кад се кошници с нашим пчелама дода оплођена талијанска матица, онда ова леже пчеле талијанске, које тек послије двије до три недјеље излијећу на пашу.

Мршава кошница вид. слабица.

Медењача (М. Ђ. Милић). Пљоска или чутура у којој је замедљана ракија (годишњица 1877 стр. 120.)

Медена ракија, вино. Вруће медене ракије има на крсно име и најсиромашнија кућа. (Годишњица 1877 стр. 119.)

Медљана ракија, вино вид. медена ракија.

Младо саће. Младо је саће оно, које су пчеле скоро изведе, а старо је напротив оно у које је матица већ више година јаја носила. Младо је саће бијело, а старо црно; врло старо саће не ваља, јер из њега се развију мање пчеле, почем је матица више пута носила јаја у чаурице, а тијем су постајале чаурице све мање од кошуљица нимфиних, које остају у чаурици

Накадити кошницу. Ово се мора увијек чинити, кад се око кошнице што ради. Без када или цигаре око кошнице не да се много радити.

Накаламити вид. каламити.

Окце (Вук) die Bienenzelle.

Опресједити (Ћурчин). Слабице не ваља остављати, и ако их човјек и остави, те преко зиме и остану у животу, ипак од ројења нема ни разговора. „само тек да се могу ту годину опреседити“ т. ј. да буду добре за пријесјед.

Осакатити кошницу. Осакатити се може рој, кад му при стресању случајно матица угине.

Отров пчелин. Трутови немају жаоке, а радилице и матице имају. Матица боде жаоком само себи равне, а људе не боде. Дивно је ово Бог уредио, јер кад би матица као и пчеле бола жаоком људе, онда не биројеви могли опстати под надзором људским, јер како би матица жаоку пустила, ње би нестало а

друштво би се расуло. Пчеле пак бране се жаоком једне против другијех и против животиња и људи. Пчела која убоде какву животињу или човјека жаоком мора угинути, ако дубоко пусти жаоку, те не узмогне је извући на поље, него се откине од тијела њезина. Она има жлијезду с отровом, из које кроз жаоку пушта отров у тијело, које прво убоде жаоком. Отров је пчелин исти као и змијин,*) од којега долази бол и оток, али то не треба никога да поплаши и да одврати од пчеларства, јер тијело човјечије временом се навикне на пчелин отров тако да на пошљетку не осјећа ни бола, нити отјече оно мјесто, гдје пчела уједе. А има и примјера да су се њеки излијечили убодом пчелиним од ревматизма и глухоће.

Пањ зове се кошница издубена у пању вид. дубеница.

Пароји (Кучењак) die Nachtschwärme. Послије првенца сви остали ројеви од маторке зову се пароји.

Паша (Макс.) Пчеле излијећу на пашу. Најбоља је паша код нас у јунију мјесецу кад липа цвјета. За то вријеме мора пчелар све употребити да му се пчеле том пашом што више користе. Ово се може постићи само пчеларењем са Џерзоновим кошницама. За вријеме најбоље паше ваља матицу притворити да не носи јаја у чаурице, јер тијем запрема мјесто у чаурицама, које су сад врло нужне за уливак. Тијем што се матица за вријеме главне паше притвори, добивено је то да пчеле не морају хранити уљеве и лећи јаја, те тијем губити вријеме, него се могу са свом снагом бацити на пашу, која обично дуго не траје. Умни пчелар ваља да има за то вријеме справу за истресивање меда да може пуно меда саће одма истресити и натраг празно одма у кошницу метнути, те да пчеле ни мало не дангубе, него да имају увијек празна мјеста, гдје ће мед остављати. Умни кованџија ће гледати да увијек има празна саћа, нити ће дати својим пчелама да раде на саћу за вријеме најлепше паше, јер ваља знати да пчела потроши 10 фуната меда док сагради једну фунту саћа. Који пак пчелар пусти рој да му за вријеме најљепше паше гради саће, а међу тијем липа прецвјета те главна паша прође, тај не заслужује имена умна пчелара.

*) Не може се рећи да је „отров пчелин исти као и змијин,“ него има ту големе разлике а та је у томе, што змијин отров улази у крв, те човек може лако да умре, а пчелин надражи и запали кожу. Ур.

Потрести рој н. п. какви мали рој под маторку.

Пухара. (Вук и Кучењ.) вид. гљива. Том се гљивом каде ројеви кад се хоће њих више да споји у један, јер се тијем кадом занесу и једнијем мирисом обаспу те се лакше овијем начином задрже.

Пустити се вид. пушта се.

Пуштати се н. п. пушта се рој.

Пјевати (Ћурчин.) Младе матице вјевају кад једном први рој са старом матицом изиде. вид. ти.

Подоштрити. Пчеле су подоштриле саће — каже се кад је старо саће у кошници подрезано, па кад на том тек почну пчеле ново водити онда се каже: пчеле су саће подоштриле.

Пољски мед (Ћур.) Пољски је мед врло добар, особито с босиљка и врло је љековит, а и дуго се може држати.

Преко ножа бацила јој кошница. Кад наша проста кошница два или три роја да, онда ту кошницу јако подрежу, да се не би више ројила и многим ројењем са свијем ослабила. А кад тако подрезана кошница ипак пусти рој опет, онда се каже за таку кошницу: преко ножа бацила рој.

Прихрањивање. Ако је ко оставио слабице преко зиме, онда ваља пазити да му не угину, те их ваља у своје вријеме прихрањивати. У џерзоновим кошницама најлакше је прихрањивати, само додати оквире с пуним саћем.

Помор пчела (Макс.) вид. болијести у пчела.

Рилица, којом пчела сиса слатки сок из цвијета.

Рилце (Куч.) вид. рилица.

Рђав црв Buckelbrut. Овако зове Ћурчин Buckelbrut у својем пчелару, а тако и народ зове. Шта је рђав црв, то смо већ казали под ријечју дивља пчела. Познати се може одма како се опази на саћу пчелином да су капићи на чаурицама испупчени. Из рђава црва развије се дивља пчела. Вид. дивља пчела.

Ројче. Мали рој, који за себе не може постојати, него га ваља с другијем спојити, ако мислимо да се одржи и да имамо од њега

какве користи. При оваком послу ако хоћемо дваројчета да спојимо, ваља прво једну матицу ухватити и бацити је, па онда их спојити накадивши их добро кадом да се не би косиле. Ако би обаројчета заједно с матицом спојили, могу се оба лако обезматичити. Вид. безматичити се.

Ројић вид.ројче.

Ројчад вид. ројче.

Ритски мед (Ђурч.) може и у сушој и у кишовитој години рђав бити.

Радити. Пчеле раде на саћу, на меду.

(Свршиће се.)

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

(Наставак)

Године 1700 приповеда језуита Ле Гобјен у својој књизи „Histoire des Isles Marianes“ о становницима острва марјанских ово: „Најчудније и скоро невероватно је то, да они нису никад ватре видели. Тај заиста нужни елеменат они сасвим не познају. Они не знају, нити на што је ватра, нити каква су јој својства; они су се јако зачудили, кад су ватру први пут видели; то је било онда, кад је први пут дошао Магелен на једно од њиних острва, и ту запалио до једно педесет кућа, јер је хтео да казни острвљане за оно, што су га узнемиривали. Испрва су они мислили, да је ватра нека животиња, која се ухвати за дрво, те се њиме рани. Острвљани су се онда јако уплашили, кад су видели, да су се неки њихови опекли, они, који су се ватри приближили; зато су је само издалека и гледали, јер су се бојали, да их на ново не уједе, као што су они говорили, и да их та ужасна животиња својим дахом на ново не позледи...“ — Како је дошао Ле Гобјен до тих података? Марјане и Филипине пронашао је Магелен 180 година раније, године 1521. Антонијо Пигафета, сапутник Магеленов описао је опширно обичаје и навике урођеника, нигде пак ни словца не спомиње, да им је ватра непозната. Тако што он зацело не би превидео, он би о том зацело штагод прибележио. Године 1652, дакле 120 година после Пигафете, спомиње Хорн у својој књизи о американском прастаром стању она људска племена, која незнају за ватру, па тамо увршћује пређе споменуте становнике канарских и баштенких острва, а затим на своју руку прикључује овима и становнике острва филипинских. Но Магелен је у једно и исто доба нашао и Филипине и Марјане Што ваља дакле за Филипине, вели Ле Гобјен, мора и за Марјане вредити, те тако на 50 година после Хорна бележи патер и Марјане на исту листу. Дакле и ова вест није друкчије него је измишљена. Шта више ми можемо наћи, откуда је језуита ове црте узео, где их је нашао. „С почетка“ стоји код њега забележено, „држали су становници да је ватра нека животиња, која се хвата за дрво, те се њиме рани.“ Ово нас подсећа на оно, што Херодот о Мисирцима говори: „И Мисирци су веровали, да је ватра нека жива животиња која све прогута, што јој падне шака; када се пак наранила, она умире онде, где се наситила.“ Оно, што се даље вели, да су се становници приближили ватри, најпре слободно, затим да су од стра побегли од ње, кад их је ујела — све то опомиње нас на приповетку старог географа Помпонија Меле, који вели: „У Етијопији има света, који пре доласка Еудоксовог није знао за ватру; тај се свет јако обрадовао, кад ју је видео; њима је било не обично мило, кад су могли пламен обгрлити и запаљене ствари у својим недрима крити, док се нису опекли.“

Последња вест за коју знамо, јесте из почетка (око 1830) овога века. Комодоре Вилкес начелник експедиције, што су је ради истраживања изаслале североамериканске сајузне државе, приповеда овако о острову Факаафо: „Нигде неможеш наћи места, где се можда кувало, па ни ватре неможеш нигде наћи; изгледа да сви становници једу сирову рибу. Ово нам се свидило да је основано, особито онда, кад смо опазили, како се урођеници плаше и страхују од варница, што су скакале, кад смо кресали о кремен и кад су видели дим из уста оних да иде, који су имали ци-

гаре у зуби." Па ипак у самом том делу, откуда су ове речи узете, има података који показују, да су урођеници знали за ватру. Хале, етнограф у тој експедицији вели, да су видели, како се диже дим са острва Duke of York, а то је острво било ту у близини; дим тај сведочи да на острву том мора да је било живе душе. Но осим овога Хале у свом речнику језика, што се на Факаафу говори, вели још да се ватра у њих зове: afi. А мисијонар Георг Турнер, неколико година после тога, приповеда нам чак и о једној гатци, што се тамо од уста до уста преноси, како је ватра могла постати. Та је гатка много налик на ону грчку гатку о Прометеју, коју ћемо и ми доцније саопштити. Он нам даље приповеда, какве чудновате имају урођеници наредбе гледе ватре. Све нас ово уверава, да је Вилкес у забуни био, кад је рекао, да Факаафонци незнају за ватру. Наиме, верозаконски обичаји забрањују урођеницима, да имају ноћу у својим кућама било ватре или светлости; за кување имали су заједничку кућу у којој су сви кували: онда није ни мало чудо, што се у становима није могло наћи никаква трага ватри. Те околности, а и то, што су урођеници јели сирову рибу, што су се чудили пушењу странаца, и што су се дивили, њима непознатом кремену и оцилу — све то нагнало је Вилкеса на мисао, да ти острвљани никако и не знају за ватру.

Ми дакле морамо одбацити све оне вести, које веле да и у наше дане има света, који незна за ватру. Но тако што не можемо учинити са некојим другим вестима, које спомињу о неком, рекао бих прелазном стању, т. ј. о таким људима, који додуше знају за ватру и употребљују је, али је не знају сами запалити.

Backhouse слушао је од једног урођеника са Вандијеменсланда, да његови предци, пре него што су се са Јевропејцима упознали, нису знали, како треба ватру запалити; они су је добили за уздарје с неба, те су је увек собом носили, куд год су ишли; кад им се случајно угасила, они су на жеравици начинили нову ватру; но ако случајно није више тако ишло, они су нове ватре искали из комшилука, од другог племена. Ову необичну вест потврђује и испитивач Milligan. Овај приповеда, да Вандијеменсландовци имају гатку, да су им два урођеника бацили ватру с неба; те ватроноше стоје и данас још на небу: то су оне две звезде близнакиње, што их зовемо Кастор и Полукс. И Тасманци имају ватре, али је немогу сами да начине; они је пренашају с једног места на друго. — На скупштини британске асоцијације у години 1864 саопштио је Мак Донал Стуарт, да урођеници у јужној Аустралији умеју трењем дрвета о дрво да начине ватру, на северу пак не знају за тај начин, него тамошњи урођеници носе увек ватру са собом, а кад им се угаси, они морају често далеки пут да пређу, док не нађу и неизмоле ватре у ког облишњег племена.

Чисто не можемо да верујемо тим вестима, ма да нам их иначе сасвим веродостојни саопштачи приповедају. Али не треба да им се ни најмање чудимо, ма да с нашим палидрвцем док тренеш, можемо ватру да начинимо. Та сетимо се, колико треба посла, па да се начини једно палидрвце? Читава индустрија постоји за то; силне руке треба да раде, док га не зготове. Па зар је давно, како ми имадемо палидрваца? Како је било пре 50 година? Зар нису наши дедови кременом и оцилом кресали ватре? Заиста, мучан је то посао био; и да би га што ређе морали обављати, они су радије на огњишту затрпавали жеравицу у пепео, да се до сутра очува, него да сутра дан морају на ново кресати. Осим овога, сетимо се какав ли је то мучан посао кад дивјаци морају читаве сате да тару дрво о дрво, док ватре не добију; зато многа дивља племена пазе ватру да се никад не угаси. Н. пр. Андамани чувају ватру у шупљем дрвету; скоро тако исто раде Сију и многа друга индијанска племена у Америци. Мускоге-Индијанци зову своје свештенике „спремаче ватре", јер је тежак посао ватру начинити. Кћери поглавице дивљих Дамараса у Африци, морају да чувају свету и обожавану ватру, да се не угаси. Весталинке у римским језичничким храмовима, отуда ће по свој прилици имају своје порекло; па и вечна лампа у католичкој цркви биће сличног значаја. Кад ми дакле још и данас имамо пред собом остатке оне перијоде, када је човек само у полак ватру укротити знао; када нас осим

тога још и други људи о томе уверавају: онда се ни мало нећемо чудити таком прелазном добу, када је човек знао за ватру и употребљивао је, али је није умео да начини.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Др-а А. Покорнога јестаственица I. део: Наука о ископима за ниже разреде гимназија и других средњих школа израдио Јосиф Пецић, секретар министарства просвете и црквених дела. У овој књизи има 127 слика. У Београду, штампано у државној штампарији, 1878.

Кад би текст овога дела стајао у сразмери са његовим красним сликама и укусном штампом, проговорили би најпре неколико речи о избору Покорнога, јер морамо признати, да нисмо толико одушевљени за тог аутора као господа у министарству просвете. Али кад се већ решило за Покорнога, онда је требало исто као што је Покорни додао својој књизи геогношку слику бечке околине, израдити и сличну слику за околину београдску. То би било врло корисно и дигло би веома вредност књизи. Наравно да би то био посао за стручњака, а не за г. писца, који се већ насловом књиге („наука о ископима") издаје, како се мало разумева у минералогији.

Код нас је ушло у моду, да се сваки „изображен" човек сматра за подобна, да напише или изради какву стручну књигу. Особито наша школска литература има пуно да страда са те претензије. Право вели чешки писац М. Покорни таким списатељима: „ко хоће популарно да пише, тај треба исто тако да познаје целу науку, као и онај, који хоће да пише научну књигу. Одважи ли се когод, који познаје само главан садржај науке, па и тај можда не како треба, да изради књигу, ма само за основну школу, онда отуд изилази често крпарија, којом се у децу усађују много пута са свим погрешни назори, с којима она срасту и који у животу пре буне, него што поуче. Искрено желимо, да се наше учитељство уклања таких погрешака и световали би им, да за сваку књигу потраже суд стручних зналаца, пре но што је уведу у школу." „Osvěta listy pro rozhled v umění, vědě a politice Свеска за јануар 1879. с. 80.) Да ове речи чешкога писца важе и за нас, показују толике појаве новијега доба у нашој књижевности, па међу њима и ова „наука о ископима."

Да почнемо погрешним назорима. Одмах на с. 1 стоји, да је геогнозија наука о постању земље, а то није истина, као што ни то није истина, „да је ваздух, кад се из далека гледа плав." (с. 5) На с. 11 се учи: „пријатна је вода од поташе, која се зове сода (двострука угљена киселина), а и прашак, који се од њега (?) прави и кипи у води." Нити је „вода од поташе пријатна," нити се она зове сода, нити је сода двострука угљена киселина (та те у опште и нема!), нити ће најпосле прашак од соде сам о себи кипети у води. — За зелену галицу каже се (с. 13), да је има „у трговини под именом саксонске сумпорне киселине," а требало је рећи, да се та киселина прави од зелене галице. — „Цементни бакар има то својство, да се нахвата на гвожђе, које се уњ баци" (с. 13), а то својство припада управо цементној води као и у опште сваком бакарном раствору. — Белу галицу (зове је „тутијин витријул") наводи као „једну врсту камена плаветњака" (с. 13.), а то није истина. — Биће познато, да се нишадор употребљује при калајисању само на то, да очисти металичку површину, а самим њим не може се ни калаисати ни спајати, а „наука о ископима" каже, да се нишадор употребљује баш „за калајисање и за спајање при позлаћивању" (с. 14) Исто тако греши и код боракса (зове га „бледњак или баурац). — О малахитима вели: „Боје су обично живо плаветне, а зелену боју даје им бакар, који се у њима налази" (с. 27). Та има их и плаветних и зелених, а једна и друга боја долази од бакра. — На с 32. спомињу се алге као животињице. — На с. 104. учи, да се специф. тежина (ту је зове „засебна важина," а на с. 103. звао ју је „природна тежина") налази, кад се „важина тела, мерена у слободном ваздуху, подели оном важином, која је добивена мерењем тела у води." И то је погрешно, јер треба делити губитком тежине у води. — Изрично наводимо, да су све те ствари у оригиналу наведене са свим коректно! како је ипак г. Пецић могао тако грешити, то нам је за гдекоје ствари чисто непојмљиво. Тако н. пр. стоји у оригиналу за цинобер: „Der natürliche Zinnober wird zum grössten Theil zur Gewinnung des Quecksilbers verwendet, indem man ihn mit Eisenhammerschlag oder Kalk erhitzt, wobei das in ihm enthaltene Quecksilber verdampft und die Dämpfe aufgefangen werden" — а наш минералог каже то овако: „Из природног киновара понајвише се вади жива овако: загреју киновар

или кречем, или ударајући га чекићем, те он пусти из себе живу као пару коју хватају." (с. 64). Дакле чекићем ударају „киновар," да пусти живу, као што оно неваљало дете нагоне палицом, да прикривену ствар изда. Заиста красно популарисање хемичних дејстава!

Погрешке ове потичу из незнања, али ипак их не би могло бити тако много, да писац разуме бар немачки језик. А да му је и то слаба страна, види се из ових примера: на с. 9. стоји, да је пламен (кујнске соли)" жућкасте боје, а па с. 61., да је „пламен (антимонита) зеленкаст", а то би значило, да кујнска со, да антимонит гору, а за кујнску со бар знаде свако, да то није истина (у оригиналу стоји „färbt Flammen gelblich," „färb die Flamme grünlich"); — „flüchtig" преваћа „ветрењасто тело" (с. 3.), те вели на с. 5. за ваздух да је „ветрењаст"; — „die durch ihre Löslichkeit im Wasser ausgezeichneten Salze" „соли у води растворене" (с. 3.); — „bei der Temperatur des gefrierenden Wassers" „у времену кад се вода мрзне" (с. 5); — welche in der Natur frei vorkommen" „који сами постају у природи" (с. 5); — „zerfliesst" со се „на влази топи"(с. 9.) у место да је речено: разлива се; — Bleicherei" „бележење" (с. 11);— haben keine deutliche Krystallgestalt" „нису прави кристали" (с. 15) — löst sich im Wasser unter starker Erhitzung auf" „сечен креч, растворен у води, кључа (с. 18); — у место оптичке каже свуд очне справе; — „kommt vor in nachahmenden Gestalten" „налази се сличан" (с. 22. у опште у целој првој половини дела); — код серпентина (с. 29.) преваћа „durchscheinende Stücke" са „провидни комади", а таког серпентина нема; — „als natürlicher Magnet führte er zur Kenntnis des Magnetismus" „поводом природнога магнета, који је у овој руди, постала је свету позната магнетика" (с. 47. — Ужасно!); — „Rösten" „рђање" (с. 60); — „Leuchtstoffe" „осветљења" (с. 69). а на истој страни „das Wasser hat ein geringes Eigengewicht" „вода није тешка по себи"; — „Leitmuschel" преваћа на с. 89 „литавска шкољка," помишљајући наравно на реку Лајту; — на с. 91. вели да су кристали међу странама „испуњени једном и истом непрекидном смесом" „sind von einer völlig gleichartigen ununterbrochenen Masse erfüllt."

(Свршиће се.)

Списак накладе књижаре браће Јовановића у Панчеву као преглед њезиног **петогодишњег накладног рада** приређен поводом навршеног броја од **100** дела. У Панчеву 1879, штампарија браће Јовановића. Тако је наслов књизи, која нам ово дана дође до руку у облику кога не видесмо у нас до сада ни у дивот издања ремек дела, а камоли у књижарских спискова. Необична је ово појава, јер је прва од ове руке у нас да се orbi et urbi овако красним и свечаним начином гласно објављује светковина у славу рада вршенога до сада тихо али напредно. Изненадна је ово појава, јер извесно да нико није ни помишљао, да ће се и у нас бар с ову страну Саве скоро моћи славити и таке светковине. Браћа Јовановићи у Панчеву први су у Српству који славе као српски накладници свој јубилеј — а ми хитамо да им усрдно честитамо ту заслужену славу. Но мимо ову честитку нека је тестир да приликом овом рекнемо још коју реч.

У нас с ову страну Саве издавали су српске књиге осим друштва „Матице Српске" поједини писци, књиговесци, књижари и штампарије. Школске српске књиге издавала је повлашћена наклада Бечка и штампар. кр. свеучилишта Пештанскога. Није нам могуће обележити овде сва издања „Матице Српске" — јер она не могав славити свој педесетогодишњи јубилеј, није се постарала, да изда бар преглед своје дојакошње целокупне радње. Од издања појединих накладника покупнемо помоћу Новаковићеве библиографије, ове податке до год. 1868. Ј. Миловук 14 књига, К. Каулиције 19, Д. Медаковић 19, Сопрон 10, И. Фукс 18, К. Хинц 6 књига. Прву у већем стилу српску књижару и накладу основаше с ову страну Саве вредна браћа Јовановићи у Панчеву, књижару год. 1872 а накладу отпочеше год. 1873. Ваља признати, да су они то основали у добу, када је после престанка књижара Др. Хинца и Св. Лазаревића губио се сваки изглед, да ће се с ову страну Саве кадгод и моћи не само основати него одржати и развити књижарска радња. Труду, знању, и ревности браће Јовановића припада заслуга да су они нашли, створили и развили основу за нашу овострану, књижарску радњу, на којој ће се та српска књижарска радња извесно и даље успешно развијати; јер после постанка српских књижара у Н. Саду, Сомбору, Кикинди, Бечеју, нема више сумње, да ће се такове скорим подигнути и у Вршцу, Бечкереку, Темишвару, Белој Цркви, Земуну, Митровици, Руми и Вуковару, те ће бити исто толико средишта за књижарски промет у својој непосредној околини. Да то није био мали посао, да је за њега требало уз родољубље великих материјалних средстава, стручног разумевања, поверења и устаоштва — то ће свако признати, који је иоле завирио у унутарњи склоп ове врсте радње а још боље ће знати писац, који је својом штетом проучавао мане и недостатке јој. — Заслуга је то тим већа, што рад браће Јовановића око развоја оваке радње у нас пада у период врло буран са догађаја,

који су јако одвраћали пажњу нашега народа са послова који успевају у мирно доба.

А сад да бацимо летимични поглед на радњу браће Јовановића као накладника. Издати 100 дела за пет година, укупно у 261,900 примерака што чини 52,400 прим. годишње — то је леп успех и најлепша награда трудама ове вредне књижаре. Тих сто дела гранају се по струкама овако: 46 дела школских, 7 педагошких, 22 забавних, 15 разних већином поучних, 5 учила, 5 музикалија.

По овоме распореду види се одмах на први мах да је наклада браће Јовановића обратила главну бригу своју да притече издањима својим у помоћ нашим овостраним школама, које до сад трпљаху највећу оскудицу у ваљаним учебницима. Готово две трећине накладе посвећено је тој потреби — и отуда имају данас школе наше бар оно што им је најнужније, а имају то по изради најбољих стручних снага, које се баве данас у нас тим послом. — Далеко би нас одвело, када би се у овом приказу упустили у подробну критику школске књижевности коју су браћа Јовановића у нас подигли; то би био достојан предмет већој штудији, која би требала да обухвати целу нашу овострану и онострану школску накладу, посао за који се иште доколица и знање више њих. Једно стоји а то је, да је школска наклада браће Јовановићи утрла пут да и ми дођемо до своје самосталне школске накладе — да престане фабриковање наших школских књига у Бечу и у Будиму — посао за нас колико штетан толико и стидан. Да би ову накладу ваљало организовати по целокупној потреби свију наших школа, народних средњих и виших — то је наглашивано више пута — но досада све у заман.

У накладн забавних дела — видимо клицу у једноме послу који би био нашој белетристици врло користан. Мислимо ту даље издавање српских приповедака Једна одабрана, суставно уређена збирка оригиналних приповедака наших старијих и новијих новелиста — био би посао благодаран и користан. Како ће млађи нараштај да се користи тим производима наше књижевности, када су они данас расути по листовима и књигама, које је мучно набавити, јер једва да их имају потпуне и велике библиотеке. Како су нас поплавили преводи из туђе белетристике, преводи често без укуса и према нашим приликама готово сасвим излишни, прека је потреба да се већ једном прибере у збирке наше домаће благо. — После збирке приповедака Владана Ђорђевића и Милорада Поповића-Шапчанина отвара се вредној књижари поље, којим ако пође и даље биће она у нас специјалиста за једну благодарну врсту књига. — Научна и поучна наклада браће Јовановића још је у повоју а да би о њој могло бити веће речи. Добра је спомоћна књига „Речник немачко-српски“ и „Речник страних речи“ — но и једна и друга требају знатних допуна и поправака. — Наклада музикалија је посве пригодна.

Још једно на завршетку. Колико сто дела накладе служе на част књижари — толико служи на част списак овај штампарији браће Јовановића. На хартији, угодном облику, слогу, штампи, повезу, огледа се фини укус, богаштина слова и чистота штампе браће Јовановића, те је списак овај у својој врсти у нас право ремек-дело, што је тим више вредно да се похвали, пошто списак овај није намењен да се продаје.

Држимо да је у интересу књижевности наше ако пожелимо, да вредна браћа Јовановићи наставе истом ревношћу свој књижарски и накладнички рад, којом су га развијали и досада — а истрајном и корисном раду не гине никада признање и потпора.

— В. —

БЕЛЕШКЕ.

(Споменик Лазе Телечкога). Навршило се већ шест година дана како је умрьо генијални глумац нашега народ. позоришта на врхунцу свога уметничкога рада. Пријатељи и поштоваочи покојникови потекоше на позив родољубивога Љубе Стефановића, трговца новосатскога да прилозима дигну скромни споменик на гробу незаборављенога Лазе — на Лазареву суботу, којом ће се приликом чинити му и подушје у цркви на ајмашком гробљу. Док књижевник и песник живе у створовима ума и пера свога, докле сликар, вајалац и музичар остављају створове своје за сведоке уметности им — дотле је глумац уметник коме ремек — створ постаје у тренутку приказа му — да траје после само у спомену гледалаца. И од нашега генијалнога Лазе трају још једнако у спомену нашем створови његовог уметничкога дара. Зар се један од нас сећа још његовог чича Пante, чича Мије, слепца Арсе, Пратљаче, старога кованције, Грабића, Максима Црнојевића? О, та сећамо се сви ми тих једрих слика из нашега народа, које је пишчева фантазија заумила а Лазина глумачка творачка снага у кост и месо обукла и духом задахнула. У стварању карактера, у индивидуалисању показао је Телечки шта вреди као уметник. Када се данас говори о пробуђеној свести, о љубави према вештини

у нас, када се у томе признаје велика заслуга народ. позоришту — били ко могао да измери колико је томе допринео радом својим глумац као што је био Лаза Телечки? На ово питање ће одговорити историја нашега народ. позоришта а на листовима те историје биће златним словима уписано име генијалнога покојника. Но поменути нам је и књижевни рад његов. Осим изворне драме „Последња деспотица,“ превео је Лаза двадесетак позор. комада од којих се још и данас половина приказује. На гробу му се виси скромна пирамида на којој, под знамењем уметништва му, записа перо нашега Змај Јована Јовановића ове речи:

Овај један камен није ништа,
На сваком камену српског позоришта,
Урезаће српско име сина свога,
Дично име глумца Лазе Телечкога.

Светла ти успомена незаборављени уметниче Лазо Телечки! — В —

(Север Нинчић), економ у Старој Кањижи, који је умрьо, и сарањен 10. о. м., оставио је фонд од 10.000 ф. од којега ће се интерес сваке године на ове цељи трошити: 1. Петоро српске деце, која у школу иду, да се одева. 2. Сваке године једна сиромашна девојка кад се уда, добива 100 фор. 3. Сваке године добива једно мушко дете које се ода ма на какав занат, 100 фор. 4. Српско народно позориште добива сваке године 75 фор. 5. Српска Матица добива сваке године по 75 фор. 6. Српска црква у Кањижи на поправку добива сваке године 50 фор. „З“.

(Г. мајор Јоца Стефановић Виловски) држао је у географском друштву, а за тим и у научењачком клубу у Бечу предавање о узроцима сегединске поплаве, и издао је на немачком језику брошуру о тој ствари Публике је било много а предавање је заинтересовало све кругове.

(Са Цетиња). Новине јављају, да је 11. о. м. умрла жена војводе Пламенца, млађа сестра кнегиње Милене, и то од нагле суве болести.

(† Др. Коста Цукић). У Бечу је 5. о. м умрьо заступник кнежевине Србије Коста Цукић, доктор филозофије. Покојник има заслуге око израђивања школских књига у Србији, био је професор народне привреде у београдском лицеју и написао је једну српску граматику. „Коста Цукић беше одличан чиновник, мудар и искусан државник, и вешт дипломата. Србија губи у њему једног од својих најваљанијих синова“ вели један српски лист о покојнику. Слава му!

(Беседа с игранком). За други дан ускрса приређује „Болничка задруга трговачке омладине у Н. Саду“ једну беседу са игранком у корист своје благајнице. Судећи по програму надамо се лепоме уживању тога вечера, које ће нам тим слађе пасти, што знамо да смо доском нашим на ову забаву умножили фонд из којега се болници лече и негују.

РАЗНО.

(Страстан играч). Најстраснија карташ и коцкарош својега доба, а можда и свију времена у опште био је гроф Розалдо, љубимац Карла V. Он је у три маха изгубио цело своје имање и опет га повратио. Кад се неби једајн дан само играо, добио би таки грозницу и тек би се онда примирио, кад би му донели карте или коцке. Целога свога века тражио је жену, која би таква иста страсна у картању била као он, но није могао да нађе. Напослетку је метнуо на карге милост свога краља и кад ју је изгубио, он се обеси.

(Лек против снаш-Пелиних придика.) Један амерекански лист примећује, да је против језика женског најбољи лек — звиждање. И шта може горопадну жену већма једити, него кад на своје предике чује само мужевљево флегматично звиждање. Мужеви, покушајте ово средство! Никад вам више неће жене читати аџикуран!

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Штампарија „Народног гласника“ у Темишвару примила је на себе да изда и већ је у посао дала

Руско-српски-немачко-француски речник, који ће изнети око 40 штампаних табака и стојаће само 3 фор, за уписнике. Јављајући о овоме, штампарија мисли, да ће издање овога Речника доскочити једној потреби, која се давно осетила у књижевности српској, па се нада повољноме одзиву са свију страна.

Иста штампарија јавља, да ће у њеној накладн за који дан изићи књига:

Угарска и Словени, од А. Хилферд инга. С руског превео поп Данило Јов. Прица. Прештампано из подлистка. „Народног гласника.“

☛ Сада имамо још само 5—6 комада потпуног „Јавора“ од 1877 и дајемо свих 51 бројева по 2 фор. а. вр. „Јавора“ од 1878 немамо више.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 13. У Новом Саду 1. Априла, 1879.

ХРИСТОС ВАСКРС.

Поноћ прошла, звезде трепте,
Зора пуца, данак свиће,
Гора буди своје певце,
Своју ђецу, своје тиће:

О устајте, певци мили!
Па запојте песму своју,
Ал' да сте ми сви славуји
На окупу, сви на броју.

Христос васкрс! запевајте,
Нек' вас мине дуги санак,
Невидите л' белу зору,
Како свиће светли данак?

Христос васкрс! нек' се ори
И по гори и по лугу,
Растерајте старе јаде,
Растерајте сету, тугу.

Нек' се чује на далеко,
Мио одјек вашег гласа,
Па и браћа у даљини,
Што чекају јоште спаса

Христос васкрс! нека чују,
Сви патници српске крви,
Који јоште у окови
Тужно пиште као црви.

Нек' им песма мелем буде,
Да и за њи зора руди,
Христос васкрс! и патнике
Да ће скоро да пробуди.

Христос васкрс! тужна рајо
Србадија поздрав прати,
У накнаду за окове
Слободу ће да ти врати.

Коју давно приже љкујеш,
У окови, у синџиру,
Тешкој муци, тешкој патњи,
Дању ноћу у немиру.

Христос васкрс! Бог га шиље
Славском роду јер га воли,
А паћеник Србин стари
Давно му се веће моли!

Светолик Лазаревић.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Наставак.)

„Та ти ниси моја мати“ рече дете сасвим озбиљно „моја је мати код куће, код оца“.

Леонора се на ове речи тако уплаши, да је скоро испустила дете — шта је то било? Зар је њено место заузела већ друга, која је смела њено дете пољубити? — Зар је Секулов могао то учинити, та она је још његова жена! — Она није то могла да верује.

„Волеш ли ти здраво твоју нову матер“ запита она дете, кад је видила да се ово узнемирило, и опет почело Павлину викати.

„Волем је здраво!“ рекне Мина расејано, и није скидала очију с врата.

„А љубили те она кадгод, и кажел' ти „чедо моје Мина“ као ја?“

Дете почне зачуђено вртити главом.

„Та она и неговори“ рече нестрпељиво „али ја је пољубим кад ме отац дигне.“

Леонори почне срце јако куцати.

„Како изгледа?“ запита је она недишући.

„О она, је млого лепша од тебе! Она има белу хаљину па зелен венац. Али никад неће да се сиђе доле, отац каже, она неможе; — то је само њена слика“ дода она маторо.

„А где је њена слика?“

„Код оца у соби“ одговори дете у кратко, и почне се силазити доле. Али Леонора је тако притисне на груди, да је ова почела плакати.

И Леонора је плакала, али од радости. Сад је знала, да је у Валдрингену нису заборавили, и да Секулов није ништа учинио што би могао њу из детињег срца избрисати.

Међутим донесе шумарка млеко и теј. Кад је дете то спазило, оно ућути, јер то ју је већма могло утешити него речи, она седне код шумарке и почне јести, и наскоро развезе развор.

После неколико дана заборави мала Мина на своју Павлину и на своју лутку Елсу, кад јој је шумарка из вароши купила другу лутку.

„Деца су у том сретна, што им жалости врло мало трају, а радости трају им дуже него кад су старији!“ рекне Леонора једном приликом.

У тој самоћи, где сад није никакве друге забаве имала, до само своје дете, увидила је колико је оно вредило што је пре имала, а слика њеног мужа излазила јој је све јасније пред очи из оне таме, у коју су је њени суморни погледи увили. Да је ово њено прогонство још годинама морало трајати, њено дете би јој дало накнаде за све губитке, јер сад је научила, да се има већма бојати од света, него од самоће. — Да ли би нашла накнаде за све?

Било је нешто што јој се није могло накнадити, а то је љубав и поштовање њеног мужа; зато је Леонора била непрестано тако тужна, а мала Мина би је тешила, кад би видила своју матер да плаче.

Прошло је од то доба неколико месеци.

Био је онакав леп и топао пролетни дан, који нам поред ладног јутра и дуге вечери предсказује, да је близу лето.

Човек у ловачком оделу, држећи пушку преко рамена, ишао је ћутећки кроз шуму. Кад је изашао на чистину, стане он, и погледи зачуђено на ту усамљену кућицу.

„Овде ваљда станују горске виле“ проговори он „ко би иначе могао становати у ово доба године?“

Он баци пушку преко рамена и пође око куће, као да је хтео да нађе врата. Али наједанпут застане.

Пред кућом је седила мала девојчица и љуљала је своју лутку и при том успављивању је певала. Кад погледи горе, опази она тог странца. Он јој хтеде приступити, али она дигне руку и метне прст на уста.

„Спава“ шапташе она тијо „ако оћеш да је видиш, а ти дођи лагано.“

Младић се насмеје.

„Ја нећу да је пробудим“ почне он исто тако тијо „али ти устани, па оди мени“.

Девојчица устане и сасвим слободно приђе њему.

„Како се зовеш мала?“ рече јој он љубазно, и узме њену ручицу.

„Мина!“ рече девојчица.

„А како даље?“ запита је младић.

„Мина Секулова. Мој отац није овде али мати ми је овде у кући. Оћеш да је зовем?“

Ловац се тако наједанпут уплаши, да испусти њену руку.

„Мислио сам да је ово место за горске виле!“ рече он тијо, и превуче руку по врелом челу. „Зови је!“ рекне он онда гласно, и уздане дубоко.

Девојчица пође, па се онда опет врати.

„Е, ал' како се зовеш ти?“ запита га она, и погледи му у очи. „Ја те ни непознајем. Живиш ли и ти овде у шуми?“

„Неживим ја овде дете моје“ одговори он расејано „ја седим далеко одавде. Али сад иди и зови твоју матер“.

„Ал' ако она успита, како се ти зовеш?“ рече девојчица, која је знала, да њена мати неволе странце.

„Онда кажи да је ту неки просијак“.

На ово усамљено место нису баш толико долазили просијаци, али Мина је знала још из Валдрингена, да нико немоли бадава; она дакле пође. Али опет застане.

„А јеси ли ти просијак?“ запита га она опет. „Просијаци имају издрте хаљине, а не тако лепе чизме као ти!“

Онда отрчи у кућу.

Леонора је седила у соби. Она је била сама код куће, јер су шумар и шумарка отишли у варош. Мала Мина отрчи у собу:

„Мати, тамо на пољу је један човек, оће нешто, а има тако зелен капут и лепе чизме као отац.“

Леонора устане, али наједанпут тако изнемогне, да је опет морала сести, срце јој је јако куцало, а она је тешко дисала. Али то је брзо пређе, и преко њени усана прелети тужан осмејак — куд се дела са својом маштом! Онда извади један новац и да детету.

„Подај му то, па онда опет дођи.“

Дете отрчи, али се одма врати.

„Он је узео новац и цољубио“, рече она „али неће да оде. Он каже да ти изађеш, јер ће он онда доћи унутра.“

Леонора је била при тим речма све немирнија. Ко је то могао бити, што љуби новац, који је од ње добио?. . . . . Она се испрва устезала, али то јој се чинило тако необично, да се више ниј бојала.

„Пусти га унутра, нека дође!“ рекне она узнемирено.

„Неће ти ништа учинити мати?“ запита дете забринуто. „Он има код себе велику пушку!“

Леонора махне нестрпељиво руком детету да иде, а сама остане на сред собе. Онда зачује чврсте мушке кораке, врата се отворе, а Леонора са узвиком уступи неколко корачаја.

„Роналд! Ви! Како сте се усудили, те сте овамо дошли!“ рече она узнемирено.

„Случај је тако хтео, срдите се на њега милостива госпођо!“ рекне ловац, и дубоко се поклони. „Ја сам допратио довде грофа Фалка, и то због лова; али како би могао и помислити, да ова шума скрива тако лепу тајну!“

„Онда ви то треба да поштујете, и да ме сад оставите, и ником да некажете где сам“ рече Леонора мирно „а и ја ћу гледати да заборавим.“

„Ви иштете од мене веће пожртвовање, него што га имам“ одговори барон Роналд учтиво „а ја сам напротив захвалан удесу који ме је у ово зеленило довео, да могу Вас видити.“

Леонора се разљути. То је био онај исти тон галантерије, због којег је она Роналда, који је иначе био пријатан, и свуда обљубљен — омразила. Али пре но што је могла штогод одговорити, узме је он за руку, и одведе до столице. Она седне а он затвори врата и настави својим учтивим тоном:

„Наш разговор ће дуго трајати, зато ми допустите, да и ја седнем.“ Он узме другу столицу, и седне поред ње.

„Кад сте ви онда ваше путовање тако напрасно променули“ почне Роналд мирно „нисте ни мислили, шта сте с тим мени учинили. Ја сам чезно да се с Вами састанем. — Ја сам Вас тражио читаве месеце. Ви знате Леонора, да Вас љубим!“

„Ћутите!“ повикне млада жена у нај-

већем страху „ја Вас несмем слушати, ја сам жена другог!“

„Око тога нећемо се препирати“ рече Роналд ладно. „Пошто сам Вас овде у шуми нашао саму, и лепшу но икад, то није ни мало нужно, да се обзирем на Вашег мужа. Ви се још зовете госпођа Секулова то је истина, али ја држим да то неће дуго бити, а ја би вам онда предложио једно друго име, које мени млого лепше звучи.“

„Никад! никад!“ повикне Леонора уплашено. „Ма шта да буде од мене, Ваша никад не могу бити!“

„А зашто не? Шта имате против мене? — Пустите ми, да Вам говорим искрено, кад ме је случај овамо навео! — Ја сам млад, богат, независан, и могу себи ласкати, да ме негледе све даме тако немило, као Ви. . . . . .“

„Па онда закуцајте код њих!“ прекине га Леонора.

„Ви ме нећете да пустите, да изговорим, милостива! — Ја сам хтео да кажем — у чему је Секулов бољи од мене? — Он је можда боље нарави од мене . . . . . ја ни некажем да сам савршен; шта више, мислим, да се са неколико погрешака боље даје живити, него самим врлинама. — Секулов налази занимања у раду и самоћи, а ја опет волим весео живот. . . . . Ко је од нас двоје сретнији? Можда нисмо ни један! — Или је можда он био сретан, Леонора?“

Млада жена поцрвени. У њеној души одјекне ово Роналдово питање као пребацивање, и она одговори тужно:

„Ако он није био сретан, то је само моја кривица.“

„Ви се варате Леонора! Нико неможе другог усрећити, кад сам није сретан, а Ви нисте никад били сретни. Ваша млађана, жива душа никад се није могла сложити са Секуловом. — Ја би вам све жртвовао, Леонора, па и моје пређашње навике, ако би ви хтели примити!“

Глас му је био мек и несигуран; његово бледо лице се зажари, а из очију, које су иначе умеле само равнодушно или иронично гледати, видило се, како су пуне осећаја, и Леонора и неотице задржи опори одговор, што је хтела рећи.

„Ја би се поред Вас поправио, Леонора. Та то је тако лако бити добар, кад је човек сретан“, продужи он. „Ја нисам хрђав, ја имам само бурније страсти но други људи; њихове су страсти мирније, па изгледа да су они бољи. — Ако ми се где укаже каква сметња, то оћу да је отклоним, — да је уништим ако мора бити. — То ми је најплеменитије осећање, што спрам Вас осећам — Ви немате права, да ме због тог презирете!“

„Ја Вас непрезирем“ рекне Леонора пажљиво, јер није мислила, да може таки човек то осећати.

„А кад би били слободни Леонора, били ме и онда одбили?“ почне опет Роналд полако. „Били се смео онда оној срећи надати, коју други неуме да поштује? — Били ме онда мало могли волети, Леонора?“

Он се спусти на колена, и погледа је молећим очима.

Млада жена се наслони на столицу. Она га је жалила, јер је знала, до каквих заблуда може страст да доведе; али у њеном срцу није било места за њега.

„Устаните!“ молила га је она уплашено „то од Вас није племенито, да ме тако нападате!“

„Донде нећу устати, док ми неодговорите“ рече Роналд „оћете ли ми бар дати наде?“

„Не, никад!“ повиче она, устане и хтеде поред њега проћи „ја Вас не љубим! Ја Вас нећу никад љубити!“

Роналд скочи нагло.

„Дакле моја сумња ме ипак није преварила! Ви још непрестано љубите Секулова!“

Љубоморност његова је погодила, што Леонора ни сама себи није смела да призна. Та љубав према Секулову распламтила се у овој самоћи. Она спусти главу и покрије лице рукама.

„Разумем“ рече Роналд горко. „Али немојте се баш здраво уздати у осећањ

Вашег мужа! Секулови су сви горди и поносити, и не праштају ником!“

Леонора поносито устане:

„Ма чему да се ја у будуће надам или желим, Ви о томе немате тражити рачуна, али вам само то понављам, да моје наде и жеље — нису ни налик на ваше!“

Она се поклони и оде из собе.

(Наставиће се.)

РИБАРЕВА ЋЕРКО ДИВНА...

(Хајне)

Рибарева ћерко дивна
Терај крају чамац тај,
Па уз-а-ме овде седи,
Ручицу ми лепу дај;

На срце ми пригни главу,
Не плаши се мила, не —
Ви'ш по мору смеш да бродиш,
А какво је море, гле!

Срце моје, к'о и море,
Комеша се, кипи, ври;
А на дну му и бисера
Наћи можеш, мила ти...

$^{5}/_{3}$., 1879

Вл.

МАЂАРСКА ГРОФИЦА

Новела Павла Хајза.

(Свршетак.)

Није чекала његов одговор; на лицу му је читала, да је још доста заслепљен, па да би на све то још могао рећи штогод, чиме би је побио. Али он није ни мислио на то, да се са њоме препире. Могла му је она још много шта горе рећи; у тим тренутцима био је он сувише благодаран на томе, што је смео бити уз њу, а то је било зањ блаженство, за којим је болно жудио; био је и сувише благодаран на томе, што сме да слуша тањен глас, а да би јој ишта замерити могао.

„Остаје још једно“, настави грофица тише, „још једно, што тако исто није можно, као и све друго. Или зар се не би Ваш понос, тако исто, као и мој, противио томе, кад бих пустила, да овде играте улогу тајног љубавника, са којим би испирала уста најпре чељад у кући, онда свет у селу, даље суседи, а најпосле и сво бечко друштво? Можда — јер сањалица, као што сте Ви, много не размишља — можда Ви не би осећали оно недостојно у таквом односају, можда не би пред светом црвенили, а ни пред сином оне жене, коју би грозно компромитовали. Ја пак — ја нисам била у таквом положају; нећу да се издајем за бољу или само за разборитију од многих својих присних пријатељица, које слабо маре за то, шта ће свет рећи, те само живе, да уживају. Али то и јесте баш оно: памет мора најпре човек изгубити, пре но што такво што уради; а у мојој глави хвала богу још је све у свом реду. Бесна страст, као што је та, којом сте Ви обузети, могла би ме одвести до тако будаласте слабости, могла би учинити, да постанем слепа за све посљедице. Али сад сам у номствари сасвим друкчије стоји. Ја — реч јој за један час застаде у грлу — руком се играла са малим револвером, као да зна, да је хтела, да изусти грозну помисао на смрт, — затим остави опет револвер.

„Драги пријатељу“, поче опет оклевајући, „дешава се, да човек из милости кога вара. Ја пак, кад бих хтела, да Вас сад варам, згрешила бих Вам. Ја Вас — не љубим — нисам Вас нигда ни љубила — своме бих срцу у супрот радила, кад бих Вашој несрећној наклоности и најмање власти над собом дала.“

Речи ове као да ни издалека нису на њ утицале онако, као што је то грофица намеравала била. Болно смешећи се задрма он главом.

„И ако нећеш мене да вараш“, рече благо, „то ето саму себе вараш. Благи боже, та и како би иначе могло бити? Промисли се само! Ја нити сам леп, нити племић, нити особито мио. Шта нас је дакле иначе и могло зближити, до ли оно чудно биће, она силна моћ, владалица над боговима и људма, што је љубављу крстимо. Можда је истина, да ме у овај мах не љубиш; ти си за себе спремила будућност без мене, јер си паметна, разборита, те знаш свој живот удесити. Ја сам ти сад неочекивано стао на пут, па ти бркам рачуне. То ти је наравно незгодно, па сад силом хоћеш да себи докажеш, — јер ме сад можда чак и мрзиш — е ме бајаги ниси нигда љубила, е ме и нећеш моћи више љубити. Драга моја, будалаштина и машта, видиш, то је, а не оно, што је мене амо к теби дотерало.

Шта човек и има иначе од целог живота, до ли једино љубав? Сад тек, откако њу познајем, јасно ми је, зашто сам био онако суморан деран, зашто ми је као ђаку живот био без икакве дражи. Све је бљутаво, у што љубав не помеша коју кап свог небеског напитка; то сам ја осетио, откако сам се од тебе раставио, а како ли сад тек осећам, кад те гледим — па како је узалудно, што се ти трудиш, да то пред самом собом одрекнеш. Оне ноћи говорила си друкчије, тада си говорила сушту истину — нисам заборавио ама баш ни једне речи. Да ли да ти их овде поновим?“

Док је то Ђорђе говорио, огледала се жестока борба на лицу грофичином. На бледим уснама јој задрхта последњи бол. Тада се црте умирише.

„Ипак сам те варала“ понови потмуло; „тебе и себе сам варала. Никада те нисам љубила. Што сам ти дала, дало ти је милосрђе; надала сам се, е ћу те излечити од те твоје претеране маште, па ти показати, да жена једна није достојна све те болесне чежње. Ја са своје стране нисам имала повода, да се одајем бог зна каквим илузијама о љубави. И сад“ — додаде несигурним гласом — „и сад нема у мене те маште, која за собом доноси толико будалаштине и несреће. Приберите се, Ђорђе! Мислите о мени шта му драго, сажаљујте ме, оптужите ме, презрите ме с тога, што ме је милосрђе навело на корак, за који се ја нигда не бих кајала, кад Ви не би били мекушан сањалица. Али ишчупајте себи из срца то сујеверје, е сам можда ја икада спрам Вас осећала оно, што Ви љубављу називљете, е то можда и сад осећам. Што ме тако гледате, као да ме не разумете? Доста је то већ јаднички од Вас, што сте ме приморали, да тако разговетно говорим, да ми преко уста пређу речи, које жена, па ма колико знала са себе стрести сентименталне предрасуде, ипак тешко изустћује. А сад идите, па сами на себе роптајте, што се нас двоје тако растајемо!“

Глас јој је дрхтао; окренула се, да сакрије сузе, које се у очима јој заблисташе. Кад се мало прибрала и на њ опет погледала, ужаснула се.

Он је стајао код асталчића; лица му ниси могао познати, као да га је наједаред капља ударила била; левом је руком грчевито кидао свилени јастучић са дивана, а десном је држао револвер; као да је хтео нешто да рекне, али му се из груди могло отргнути само неко јечање, неки потмуо глас.

„За име божје, шта је Вама?“ повиче грофица. „Помислите, да стојите пред женом, која — мислили Ви о њој шта му драго — није заслужила, да Ви у њеној кући претњама и заседама на њу насрћете. Тако Вам свега, што Вам је свето — утишајте се. Чекајте, даћу Вам донети вина — Ви сте уморни од пута — Ваши живци —

Она пође једним кораком на ону страну, где је било уже, којим се звонило. Ђорђе нагло скочи, изађе пред њу и ухвати је за руку, којом је хтела да повуче за уже.

„Останите!“ рече загушљивим гласом. „Ја — ја нећу ништа — ништа, до ли истину. Има само једна истина — или сте ме тада, или данас најнечувеније оманули. Знате ли Ви, шта сте тиме урадили? Знате ли Ви, шта то значи, човеку, који ништа зло и не слути, за навек ишчупати из груди поверење у глас природе, у нагон срца? Знате ли Ви, да сте томе човеку тиме угасили сунце на небу, да он у гадном сумраку, сам себи на ужас, као јадно живинче у праху пузити мора? Лаж је дакле била то, што Вас је тада мојом учинило? Јадна комедија милосрђа, покушај, да мене излечите од предрасуде, у којој сам ја налазио своје блаженство? Али шта остаје онда, кад је то ногама згажено? Шта је дакле иначе вредно икакве чежње, кад је то била проста превара и паклена игра? На тај је начин боље, да са овом малом машином“ — дигне револвер — „начиним крај целој тој лакрдији, него да и даље живим, и теби и себи на презрење, као сажаљења достојна аветиња у сред дана, којој ништа више не би било истинито, ништа свето, ништа достојно љубави и наде. Не мислите ли Ви, да бих тако јефтиније прошао из те игре, у којој сам проиграо све, к томе и част своју — респект спрам самог себе — и оно мало мозга, што би друге пропалице кадро било из блата извући?“

Нагло заманувши истрже оно своју руку од њега. „Ви сте побеснили!“ рече. „Хајде дакле! Ја сам зацело то од Вас заслужила. Ви проигравате и последњи остатак саучешћа, што сам га с Вама имала. Сад одмах да сте изашли из ове куће, јесте ли разумели? Па да би Вам нестало сваке помисли, е ће се можда овакви призори поновити, то чујте: ја сам се верила са грофом Александром. За три недеље биће сватови. Осећам, да саморана жена треба јаче обране, но што је мислила има у својој слабости и нејакости. — Ђорђе! — Свемогући боже — — — Ђорђе! — —“

У тај мах чула је Боришка, која је ходником на прстима до врата дошла била, јер јој је разговор сувише дуго трајао, где револвер двапут једно за другим пуче. Цикне, врата нагло отвори и, сва страхом свладана, полети у собу. Ту је лежала господарица јој на покривачу сва у крви, а младић је стајао спрам ње, — револвер му је из руку испао био, а са слепих му очију, које је друго ђуле само окрзло, куљала је крв; лице му је било бледо, пребледо, као у самртника.

За тили час долетило је било верно девојче до грофице, па је хтело, да дигне онесвешћену, а једнако је гласно помоћ искало. Ђорђе је све то само гледао, а ни макао се није. Кад је Боришци једва једаред за руком пошло, кад се грофица, коју је смртно ђуле згодило било, наслонивши се на колено собаричино у пола дигла и опет прогледала, прво јој паде поглед на несрећног младића, који је спрам ње стајао.

„Ви сте — будала!“ једва је шаптала. „Шта сте то сад урадили? Зар сте могли збиља и помислити, да тај гроф Шандор — пусти ме само да лежим, Боришка ја — ја не осећам никаква бола — господин кандидат — погле само, како њему крв са главе лопи — ја сам се играла са револвером, ево те играчке — ала идите, идите, Ђорђе, нек Вам привежу рану; ја — за мене се не брините, мени је сасвим добро — па дајте ми још једаред руку — тако, Ви се не срдите, драги пријатељу, јелте? Та није ни једна речца истинита од свега, што сам Вам мало чес рекла била — за нужду сам морала лагати — а Ви чудни човече, зар нисте приметили, — идите, идите — по хиљаду пута Вас молим за опроштење — ја — ја сам Вас и сувише жарко љубила — али сад се већ више изменути не да — Боришка — чашу воде — мој син! —

Грофица склопи очи па из дубине душе уздане. „Блага богородице, умреће! Помозите, помозите!“ викало је девојче у очајању.

Поносна, величанствена грофица изви

јој се из руку и паде на покривач. Баш у тај мах долетио је и дворски надзорник са осталом чељади, коју је пробудила праска револвера и вика собаричина. За њима је полако несигурним кровом ишао млађани гроф онако, како се из постеље дигао. Кад је видео Ђорђа, где још једнако као кип од камена без икаква животна знака стоји спрам његове матере, радосно завапи и полети му на груди. Тада тек несрећник дође к себи. Скине себи руке питомца свога са врата, па га њежно, не рекавши ни речи, изведе из собе. Затим се закључа с њиме, а целе се ноћи могло видити, да горе свеће у собама оба младића.

Дворски надзорник одмах је послао био весника на коњу у варош, да суду јави, шта с збило. У зору дођоше четници, да ухвате злочинца, на кога је пала била сумња. Овај изађе на врата, која су целе ноћи чувале дворске слуге, па им даде знак, да не лармају, јер млађани гроф још спава. Затим пође с њима до кола, која ће га одвести у тавницу. Није више ни словца једног изустио, ни успут, ни пред судом. Шестог дана после првог преслушања нађоше га мртва у тавници. Јела, што су му доносили, ни прстом није додирнуо. Црте му беху мирне; на њима не беше ни трага о каквој душевној борби или телесним боловима.

Гроф Стеван живио је још дуго иза свог пријатеља и своје матере. Испрва ја покаткад распитивао за њих. Касније се пак угасила и последња искра успомене, па само свирка, која се по каткад по пустом двору разлегала, звонила је као нарицање за изгубљеним животом и изгубљеном љубави.

КРЧМАРИЧИНА ЋЕРКА.

(Уланд.)

Ој, на дану ведру, сјану
Пребродила реку Рајну
Три младића.

„Крчмарице, вина амо!
„Твоја лепа ћерка камо,
Реци нам?

„Би ће свега: вина, пива,
„Ал' ми ћерка није жива,
Куку мени!“

„Данас су јој тужни свати,
„Данас ће је црна мати
Спремити“.

Под покровом белим сва је,
Чини ти се заспала је
Невеста.

Први младић приђе ближе,
С покојнице покров диже,
Уздахну:

„Што си свео, цвете мио?
„Хај, од данас твој бих био
Љубазник.“

С лица други покров узе,
Грунуше му горке сузе,
Заплака:

„Давно ми те срце носи;
„Ружо моја, штета што си
Свенула.“

Трећи за смрт ништ' не хаје,
У устанца целива је
Ледена:

„Твој сам био, твој ћу бити —
„Та тебе ћу и љубити
Вечито.

1879 М. П. Ш.

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЏИЈЕ.

САСТАВИО
Јован Живановић.

(Свршетак.)

Саката кошница зове се она, која или 1.) нема матице (безматак, ganzweisellos) нити има млада легла, из кога би се могла матица временом развити 2.) или нема матице али

има млада пчелина легла у чаурицама од којих пчеле изаберу једну, двије и рашире у матичњаке, у којима почну црвића хранити храном за матице, млијечем, те се из њега на пошљетку и матица развије (Halbweisellos). 3.) или има матице, али је по крај излијећања из кошнице ради оплођивања ипак остала неоплођена те не носи јаја нити радиличка нити трутовска. Така се матица зове ј а л о в а (Weiselschlecht) вид. чистац. 4.) или матица носи само трутовска јаја, јер никад није ни била оплођена. Матица ако се за шест недјеља не оплоди, не може се више никад ни оплодити. 5.) или матица носи само трутовска јаја, а радиличка јаја више не може, јер јој је нестало сјемена трутовска из receptaculum-a seminis (altersschwach). 6. или матица има какву органску погрјешку те носи јаја трутовска и радиличка заједно у једну чауру. Овака се матица зове луда (Ђорђ.) 7.) или нема матице, али се нађе у кошници по гдје која пчела, коју су пчеле као црвића из забуне више хранили млијечем него што би требало, а тијем јој се њешто боље развио јајињак (Eierstock.). Такова пчела почне носити кад нема матице у кошници само трутовска јаја, јер се не може оплодити будући су јој органи за оплођавање као и у другијех пчела неразвијени (weiselfalsch или weisellos, drohnenbrütig.) Така се пчела зове трутовњача.

Слабиш (Кучењак) вид. слабица.

Смола, љем, вид. восковина.

Станица (Кучењак) вид. чаурица, ћелијца.

Старац (Кучењак) der Mutterstock. вид. маторка.

Стрести рој.

Ступа (Макс.) вид. тијесак.

Струнила се кошница, кад се саће у кошници при пренашању или којом другом незгодом покрхају, онда се каже: струнила се кошница.

Салеп (Вук) der Salep (ein warmes Getränk mit Honig.)

Титрати (Кучењ.) „Пчеле стражарице ставе се пред летом у редове, једна за другом, више пута њих до петнаест, па дигавши стражње тијело у вис, крилима перуше и зује, а тому се вели, да пчеле титрају.“

Треташ (Кучењ.) вид. трећенац.

Трлац (Кучењ.) вид. метиљ.

Трнка вид. трмка.

Трутовњача. Из пчелара г. Кучењака нијесам могао дознати је ли ово народна ријеч, или ју је сам г. Кучењак сковао, г. Кучењак добро би учинио кад би уредништву овога листа јавио је ли ово народна ријеч. Трутовњача значи њемачки Afterkönigin или Drohnenmutter или die eierlegende Arbeitsbiene. Кад је кошница безматак и у њој нема млада легла, из којега би се могла матица развити, онда се појави пчела са њешто више развијеним јајињаком од осталих пчела и почне носити јаја трутовска, пчелина јаја не може носити, јер не може бити оплођена. Така пчела дакле, која тобоже замјењује матицу у кошници зове се трутовњача.

Трутити кошницу (Ћурч.) значи трутовско саће одрезати или само ножем главе трутовске скресати, које ваља чинити у оној кошници, која је већ први рој пустила.

Трунташити (Ђорђ.) вид. трутити.

Тући кошницу вид. убити кошницу.

Трептјети, вид. трепетати.

Трепетати. Пчеле трепећу крилима.

Трећенац вид. трећак.

Талијанска пчела. Год. 1878 јест година, којом се навршује четврт вијека, како је Ђерзон талијанску пчелу одомаћио у Њемачкој. Талијанска је пчела са знанствене стране врло важна, јер њом се практички потврђује истинитост партеногенесиса, а Ђерзон је хвали, да је вреднија од наше пчеле и да је блажија те рјеђе боде жаоком од наше пчеле.

Умријети, пчела умире.

Улив. Значи мед у чаурицама, које још нијесу поклопцем затворене. Ћурчин зове улив уливком. Ријеч уливак спомиње и Вук у својем срп. рјечнику, али није знао шта то управо значи као што сам већ у срп. рјеч. за ков. од 1877 споменуо.

Уљар. Даничић употребљује ову ријеч у својем рјечнику из књижев. старина срп. коју је по својој прилици према старој ријечи оулярь удесио. Ја је нијесам чуо да је народ говори.

Усмрдила се кошница die Faulbrut. Ово је најопаснија болијест у кошници. Узрока јој има више. Између другијех и овај: Кад рано

у прољеће почне матица носити јаја, па узједанпут наступи хладноћа, онда се пчеле повуку горе у кошницу оставивши доље легло, које онда угине и почне трухнути, одакле се послије развије смрад. Ово је најопаснија болијест за кошницу и кад се у већој мјери у кошници појави, најрадикалније је средство против ње, ако се окужена кошница убије.

Укопати кошницу. Кад пчеле дотјерају саће до земље а има паше добре у природи, онда ваља кошницу укопавати, да може тјерати саће доље у рупу, те да не мора дангубити.

Уходе die Spurbienen, die Spürer. Уходе су пчеле, које за вријемеројидбе тумарају по старим зидинама, шупљим дрветима тражећи мјеста заројеве. Прије него што првенац излети из кошнице, изашљу се уходе, које траже мјесто, гдје ће се станити рој. Другенци и трећенци пак кад већ излете и ухвате се гдје на грану или на какво друго мјесто, онда тек одатле изашљу уходе да траже мјесто гдје би се станили.

Хладноћа вид. грабеж.

Хранити кошницу. Пчеле се хране или из нужде кад нестане хране у кошници или је храњење спекулативно, да би се пчеле што прије намножиле да се тијем може више нанијети меда кад наступи главна паша.

Хљеб. Пчеле једу свој хљеб — каже нам народ. Хљеб значи овдје што и рђа вид. рђа.

Чистити се. Пчеле се чисте вид. болијести пчелине.

Шербе (Вук) вид. медовина.

Шербет (Макс.) вид. шербе.

Восковина (Кучењ.) „Онај лијеп, којим лијепе пукотине, побиру радилице прилично мучно. То је врст, која се и восковина зове.“ вид. лем.

Воштаница. Од воска свијећа.

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

(Наставак)

Али зато ми смемо један корак још и даље поћи, ми смемо и то рећи, да је збиља некада морало бити. кад људи никако ватру нису ни употребљавали. Но где је доказ, да ли је та наша мисао основана?

Доказ је:

Прво у томе, што данашња теорија о развитку тако што захтева. Ако је та теорија основана, онда је оправдано рећи, јер је последица саме теорије, да је некада морало бити људи, који нису знали за ватру.

Друго у томе, што је палење ватре тежак посао, шта више чак и вештина; овако је код свију народа, па и код самих и најцивилизованијих народа. Пре него што ћемо ватру да запалимо, морамо имати простијих или сложенијих средстава, а ове је требало изумети, као и код сваке друге вештине.

Треће у томе, што ватру обожавају сви народи, који су на ниском ступњу образованости; ово никако не може бити, да је тек у другој линији посљедица тога, што су обожавали сунце. Човек се тим мање плаши било ма ког природног појава, што је боље с њиме упознат, а уједно мање му се и диви; ово дивлење је повод резигијозном поштовању. Што је пак новији или странији који појав, тим га јаче поштује и обожава. И баш у томе, што су сви народи у пређашња времена ватру обожавали, лежи доказ, да је тај појав човеку још доста нов био, да није давно било, кад је човеку почела ватра бити од користи т. ј. да је дакле некада морало бити, кад људи нису ватру ни употребљавали.

Четврто у томе, што има извештаја, и које смо мало пре споменули, да је било људи, који нису знали за ватру. Но зар нисмо ми те извештаје мало час одбили? Зар нисмо изрекли, да су сви неосновани? До душе тако је! За сваки извештај, који смо применили ма на које племе, што још и данас живи дознали смо, да је неоснован. Но кад се запитамо, како су могли ти извештаји постати — ти извештаји, којих имаде из свију векова садањих и прошлих, а и са свију страна наше земље— онда ти извештаји добијају сасвим друго значење. А да би могли ово растумачити, сетимо се нечега што је са овим сродно! По читавој земаљској кугли имаде гатака, у ко-

јима се приповеда о змајевима, и т. д.: но ми знамо, да змајева нема. Па ипак смо наишли на те гатке свуда на нашој земљи. Збиља, а зар нисмо копањем дознали, да је некада било заиста чудноватих животиња, које су биле грдосије, и које су се у земљи скамениле? Све те гатке јесу дакле нешто историјско, оне су сећање на те животињске облике. Но ми са овим нећемо то да кажемо, да су то гатке баш из онога времена, кад је тих животиња било — така тврдња била би, колико ми данас знамо, неоснована. Едвард Тилор доказао је, да су се те гатке појављивале онда, кад је где така животиња скамењена из земље ископана била. Те гатке и оне извештаје ми не смемо применити на данашњи свет или на свет историјског доба, — оне имају смисла за старије време; то су звуци из онога доба, када ватра још није човеку служила.

Са тим дакле у неколико ипак истинитим извештајима стоје: пето све оне гатке у свези, које приповедају о ватри. Доста је подсетити само на Прометеја или ватрену тицу. Ове се гатке не налазе само код Грка; њих можемо наћи и у Кини и у Индији, и у опште код свију ариских народа; и не само тамо, — таке гатке чују се и код Вандијеменсландоваца и становника полинеских острва. И у свима тим гаткама вели се, да се некада није знало за ватру; те гатке можемо дакле рећи, да су сећање на она времена, када ватре није било; оне су ишле од уста до уста, од колена на колено, те су допрле чак и до нас, кроз толико хиљада година.

Када је то управо било, када свет није знао за ватру, то се не може тачно опредељити. Грчки песник Есхил вели за Прометеја, да је тридесет хиљада година у окови био. Прометеј је зато кажњен био, што је украо с неба ватру. Време када се то десило, било је дакле много пре историјског доба. Али у Швапској су знали ватру вештачки начинити још за т. зв. леденог доба, дакле на неколико десетина хиљада година пре, него што је Прометеј ватру донео људима.

Па како је управо дошао човек до ватре? На први поглед изгледа нам, да ће лако бити решити то питање, та има ватре на многим местима по нашој земљи. Гром удари у дрво, па га запали. Но сравњујућа психологија учи нас, да је карактером дивљи човек као и друга животиња; да ће се од таког изненадног пламена пре уплашити и побећи, него што ће му се приближити. Па и кад би се тој ватри баш и приближио, он не би ни помишљао да је сачува, јер ништа незна о њезиним својствима; — а кад би је и сачувао, она би се једном можда угасила; он опет неби имао ватре, јер је не би знао на ново упалити — а то је управо главно, да је он сам знаде начинити.

На многим местима наше земље има тако званих ватрених извора, т. ј. извора, где извиру разни запаљиви гасови. Таких извора имаде у сајузним државама, у Кини, у Италији, а особито сетимо се свете ватре на полуострву Абшерону код вароши Баку на касписком језеру, камо су побожни Парзи одлазили, „да своме пламеном божаству гледају у лице“. Напокон на нашој земљи има вазда брда, која бацају ватру; и та су брда могла човека упознати са ватром и њеним благодетним утицајем. Александар Хумболд приповеда, да је лава у побочним кратерима брда Јорула и после двадесет година била тако врела, да се могао ивер на њој запалити. — Човек је могао и овде наћи неко време ватре; но напослетку олади се и лава: он опет нема ватре. Ни овде није дакле човек могао научити, како да сам ватру начини. То исто важи и за горуће изворе које мало час споменусмо.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Др-а А. Покорнога јестаственица I. део: Наука о ископима за ниже разреде гимназија и других средњих школа израдио Јосиф Пецић, секретар министарства просвете и црквених дела. У овој књизи има 127 слика. У Београду, штампано у државној штампарији, 1878. (Свршетак.)

Сувише би било, да наводимо, како такав погрешан и збуњен текст може да збуни у-

ченика и да му одмах у почетку убије сву вољу за минералогију. Жалосно је, да то није једина врста погрешака у овој књизи, него их има и таких, што се увукоше просто из непажње. Наравно да и те буне. Тако зове на с. 11. у 1 врсти „Stassfurter Abraumsalz" „пепељачка со", а одмах у 3. врсти зове тим именом и обичну салитру (за њу рећа где се свуд на земљи налази, наош додаје: „налази се у природи;)" — на с. 11 му је натрон „луж" а неколико врста даље опет „лужник;" — „bläht sich auf" на с. 12. „пухари се," а на с. 13. „клобучи се"; — на с. 14. се учи да соли изгледају као ковови" у место да не изгледају тако, а у место да каже све соли вели „свииског и су од врло велике употребе;" — „litographischer Stein" му је на с. 17. „писаћи камен", а на с. 19. опет два пут „камен писанац"; — гранит му је на с. 30. „љутац", а на с. 33. и 30 „језгарац"; — код турмалина с. 42. превађа „Talkerde" „кречна земља" (!) — на с. 81. му је „erratischer Block" „находчад" а под сл. 73. на идућој страни стоји „луталичка стена"; — на с. 89. зове терцијарне горе „треће", а већ на с. 90. решава се за ново име: „тростунни ред", а не наводи, да је то исто. Ту му пасира и тај малер, да „Molasse" превађа са „мекушци", а каква је то грдна збрка може судити, ко зна, да је моласа стена, а мекушци су животиње (Mollusca).

Минералогија је данашњим даном тесно скопчана са хемијом; она је управо један део хемије и признате снаге препоручиваху толико пута, да се у средњим школама минералогија узима у свези са хемијом.

Па каква јадна хемија вири из ове „науке о ископима"! Могло би се још кроз прсте гледати, што му је оксид „рђа" а оксидић „рђица" (али ни ту није сасвим досљедан: „Eisenoxydul" је на с. 22. рђа, а на с. 28. рђица), што је литијум „лиције" (с. 30), а креч „кречна земља", што не зна, да је „шљунчана киселина" и „шљунчана земља" једно исто, што за магнетит (с. 47.) каже, да се састоји из „гвоздене рђе" у место да је својим језиком рекао: рђе и рђице, — то све још не би тако знатно бунило, — али погрешка са иловачом тако је озбиљне нарави, да ће учинити највећу забуну. „Thon" и „Thonerde" два су различна тела. У нашим књигама превађа се обично Thon: иловача, Thonerde: глина. Иловача узима се као минерал из оделења земаља, па на том месту (с. 30.) зове је наш минералог противно другим писцима „глина" и набраја јој међу саставцима и „иловачну земљу". Па да је бар досљедно истрајао на тој збрци појмова, могао би се можда изговорити својим језикословним или научним убеђењем, али овако му не остаје ни тај изговор. Доцније, код свију минерала, у којима има оксида алуминијума (Thonerde) — а тих је много — превађа га као и досадањи писци: „глина". Али под глином могу ученици, који уче из „науке о ископима" разумети само тело сложено „из угљене киселине (у ориг. Kieselsäure), иловачне земље и воде" (с. 30.), а не као што треба: оксид алуминијума. То је грех, који се не може опростити и који еклатантно показује, како се мало пазило при изради таке важне школске књиге.

Али опет сав досадањи несмисао није ништа према конфузној кристалографији. Можемо рећи, да ни један кристал није описан како треба, а не може нам се пребацити, да претерујемо. Да не исмејемо необичне изразе, као што су „нахерени косоугласти ред" (с. 93.) и друге оне „нахерене" редове, него да погледамо дефиниције за „ивице" и „осовине." „Ивице су оне праве црте, у којима се сучељавају три или више ивица или површина," а осовине су поред других дефиниција још „и тачке, које преполовљавају две супротне ивице" (с. 91.) Већег несмисла већ нема! — На с. 92. каже се, да је „у четвероугластом реду кристала једна осовина у толико дужа или краћа, у колико се оне друге две међу собом подударају," у место да је сасвим просто речено, да су две осовине једнаке, а трећа да је дужа или краћа. — Понајнесретније пролазе места, која би преводилац ближе да разјасни. Тако у оригиналу стоји да леуцит кристалише у делтојид-икоситетраедрима; у место да је писац задржао тај израз, кад га већ није разумео, упустио се у разлагање, да кристали леуцита „имају изглед делте" (и ради веће очигледности меће се у заграду облик тог грчког писмена) „и икоситетраедара" (с. 33). Баш је погодно!

Исти делтојид-икоситетраедар страда на с. 93. на ново, где га са свим несмислице назива „троугаоник са 24 делтовидне стране." Ромб-додекаедар превађа на с. 60.: „дванаестострани ромб," те да буде конфузија потпуна, упућује још и на слику, која не представља тај облик, него сасвим други. Тај несретни израз задржан је и на с. 63., а на с. 93. замењен је опет тако несретно са „дванаестострани косоугаоник." У опште ова „наука о ископима" не обазире се ни најмање на математичке немогућности. Са свим озбиљно, и као да је заиста тако, описује се у њој „петоугаоник са 12 страна" (с. 93.), „троугаоник с 24 стране" (с. 93), „коцка са 48 страна" (с. 94) и тма других таких бесмислица.

Писац у предговору полаже велику важност на своју терминологију. Он вели: „Имена су

казана српски, с врло малим изузетком; то су изискивали захтеви очигледности и разумљивости. Разумљив назив више пута у пола објасни остало што се има о предмету да каже." Али ко ће за бога држати така имена као што су „арагонац, адуларац, лабрадорац, халкидонац, опсидијевац, топазовац, никољац, галенац, доломијељац, сијенац" и др. за српскија, очигледнија и разумљивија од досадањих: арагонит, адулар, лабладор, халцедон, опсидијан, топаз, никел, доломит, сијенит. Нека су имена до душе казана баш сасвим српски али како! Наша обична со је „сланац", сода „соњајка", базалт „чађавац", апатит „шпарговац" талк, „камени лој", фосфор „светлик" (а на с. 69. је и фотоген „светлик"), барит „тешки рудогорац", хлорит „зелењак", мика „тињавац", онај несретни леуцит „нетопљеник или леуконац", тиркис „модриковац", амфибол „двоничац", аугит „сијавац", опал „преливњак", rother Glaskopf „црвени лобањац", пиролузит „црнац", антимон „расток" (а то име припада бакарном препарату, који у Београду свака баба познаје), графит „писни камен или оловка", порфир „жаролик" а трахит „храпавац".

По овоме, што досад наведосмо, јасно је да се из „науке о ископима" нико не може ничем научити или што је још горе, да се из ње могу научити многе ствари баш како не треба. Није толико жалосно, што је овако дело могло да угледа свет, јер то бива и у другим литературама, али је жалосно, да је то дело школска књига у књижевини Србији, да се по том делу учи минералогија у свим српским гимназијама и реалкама, и да су по тој књизи израђени и „натписи за оне збирке ископа, које су разаслане средњим заводима". Такав атентат на душевни развитак српског подмлатка ни смо смели да допустимо и то је једини узрок, што се пера латисмо Свако, ко познаје стручну школску литературу у Србији, зна, за што је елементарно знање у српских гимназијалаца и реалаца тако слабо. Све да су, којом срећом, сви професори на средњим заводима стручно образовани, и онда би дело као што је „наука о ископима" јако сметало успешној настави. Овако ће бојим се почнити прави покор.

У Сомбору марта 1879.

М. Петровић.

Библиотека за женски свет. Свеска VII Старо време, стари обичаји, написао Лукијан Сјемјенски, превео Сава Петровић. — Издаје српска књижара браће М. Поповића у Н. Саду 1879. 8. стр 56 стоји 25 новч.

Исте библиотеке свеска VIII. Стари глумац, приповетка од Павла Ђулаије превео Сава Петровић, исто издање 8. стр. 101. Цена 40 новч.

Неуморни белетристички преводилац г. Сава Петровић. тајник народнога позоришта и деловођа „Матице Српске" обогати ово дана готово у један мах нашу књижевност са два нова ремек превода своја.

Поводом овим нека нам је допуштено да бацимо ма и летимични поглед на досадање књижевне радове Саве Петровића од оте врсте.

Сава Петровић ради од год. 1870 амо готово у свима српским листовима а нарочито у белетристичкима. Радови су му већином преводи и прераде.

У „Народу" добисмо од њега преведене приповетке: „Махпита", „Чаробни дворац", „Један листак из живота Катарине" II „Јели морало бити"? — Последња је и засебно штампана.

У „Србадији" превео је „Удбалу" — у „Младој Србадији" изиђе му превод „Дворац у гори". „Јавор" нам је донео преведене приповетке: „Клеопатра", „Сахат, „Евдоксија певачица" „Алдона;"—„Српска Зора" донела нам је приповетке му: „Љубав и родољубље" „Марцела" и „Усташка невеста", „Завичај" приповетку: „Прича о првоме човеку" — „Застава" доноси од нове године Жил Вернеов роман „Царев гласник"

У листу „Позоришту" изиђе од 1875 па излази непрестано из лакога пера Саве Петровића двестина, већих и мањих чланака који се односе на позоришну уметност. Чланци су ти преводи или прераде. Но осим тога обогатио је Сава Петровић и репертоар нашега позоришта са преводом 7 већих и мањих комада, који се непрестано приказују. Комади су ти: 1. Ноћ у очи нове године. 2. Тајни агенат. 3. Глувак 4. Јединица. 5. Тврдо срце. 6. Наши робови. 7. Две сиротице

Осим ова два посебна издања на челу овога приказа, осим Детлевљеве приповетке „Је ли морало бити" — донела нам је женска библиотека његов превод „Срећа у браку" (св. III). а у течају год. 1879 изићи ће превод „Царев гласник" и посебно штампан.

Да се прабере сав овај деветогодишњи књижевни рад вреднога Саве Петровића, изнео би читаву малу библиотеку.

Но Сава Петровић не само да је највреднији него је и најизврснији преваћач приповедака у нашој књижевности.

Јер шта тражимо ми од изврсна преваћача? Тражимо пре свега да има укуса, те да зна шта ће одабрати да преведе. Петровић је показао избором својим да има врло лепа укуса, јер је сваким преводом својим доиста обогатио књижевност нашу, јер свака већа и

мања приповетка, роман, кога је Сава пресадио у нашу књижевност има сталне вредности у оној књижевности из које га је он узео то има ту вредност и за нас.

Даље тражимо ми од превађача, да му је превод добар и леп а једно и друго је кад нам изрази све и најмање финоће оригинала, лаким стилом а чистим српским језиком. Сава Петровић разуме изврсно подлинике са којих преводи а језик и стил му је тако лак, чист и коректан — да су му преводи ремек елегантне српске прозе.

И овим својим најновијим преводима посведочио је Сава Петровић све оно што мало час рекосмо о његовим радовима.

„Старо време и стари обичаји“ јесу врло пластична и занимљива слика из пољскога живота — који ми на жалост тако мало познајемо. Преводилац би учинио врло велику услугу књижевности нашој, када би продужио преводе с пољскога. У пољској књижевности има много благо које би било на урес и нашој књижевности.

Ђулаји је знаменит новелиста и критичар маџарски. „Стари глумац“ му је ремек финог цртања глумачког живота en detail, тај свет занима данас и нас.

Препоручујући и једну и другу књигу нашем женском свету, желимо нашем вредноме и скромноме Сави Петровићу да истом истрајношћу продужи свој рад. Као што су Змајеви преводи ново благо за нашу поезију, тако су и Саве Петровића прозаични преводи велика добит за нашу новелистику. —в—

СТАТИСТИКА.

Ових дана дошао нам је до руке министарски извештај од год 187 7/8, којим он извештује сабор о стању школа исте године. Ми ћемо из њега да извадимо ове белешке:

На издржавање инџпектора одредио је сабор 160,000 ф. а издало се 176,544 ф., на издржавање основни школа одређено је 541,095 ф. а издано је 495,229 ф. На више народне и грађанске школе 180,000 ф а издано 226,078 ф.

1877 год. било је у Маџарској 12,137 општина, у којима је било 13.474,281 житеља; а у целој земљи 15,486 школа и то: Државни и комунални 1,731 а верозаконски и приватни 13,755. Кад се упореди број школа са бројем општина излази, да на једну општину долази 1·27 школе. Ако се пак школе упореде са бројем становника то је на 870·09 становника дошла 1 школа. Број за школу способне деце износи 15·7 % од броја становника, тако да на једну школу долази 93·09 за школу способне деце. Ако се број школа сравни са простором ове државе која има 4,926·86 □ миља онда долази на 3·16 □ миља једна основна школа.

По попису за год. 1877 било је 2,127,950 за школу способне деце, од ових је било за свакидашњу школу (т. ј. од 6—12 год) 1,522,456 деце, а за пофторну школу (од 12—15 год.) 602,494 деце. Кад се сравни број за школу способне деце са бројем становника види се да је на сваки 6·32 становника дошло по једно за школу способно деге.

У 1877 години било је 98 школа више него у 1876-тој години а 1,677 за школу способне деце мање.

У бачкој жупанији, која броји 600,667 житеља има 128 општина, има 71 комунална, а 269 вероисповедни школа свега дакле 340 школа; за школу способне деце има од 6—12 год. 81,780 а од 12—15 год 32,257 свега 114,037. Према броју становника има дакле 18·9 % за школу способне деце. У Торонталу има 234 општине, са 541,228 становника. Има 148 комунални и 160 вероисповедни школа, свега 308 школа. За школу способне деце од 6—12 год. има 66,607 а од 12—15 има 25,540 свега 92,147. Према броју становника има • данас 17 % за школу способне деце.

Државни основни школа било је 131 а 1876 год. 125 дакле 1877 год са 6 школа више. На тима школама било је 253 учитеља, њихова плата заједно износила је 114,061 фор. плата једног учитеља дакле износи просеком 450 ф. 83 нов.

Од оно 2,127.950 за школу способне деце ишли су.

1. У основну школу:
   а) мушке 655,034
   б) женске 563,619 } свега = 1,218,653
2. У повторну школу:
   а) мушке 156,409
   б) женске 131,192 } свега = 287,601
3. У грађанску школу:
   а) мушке 6,758
   б) женске 5,656 } свега = 12.414
4. У приватне школе:
   а) мушке 10,713
   б) женске 12,376 } свега = 23.089
5. У средњу школу 17,879

Свега су ишли у школу 1,559.636

Од оне деце за школу способне нису ишли у школу

а) мушке 264,705
б) женске 303,609
свега 568,314

Кад се сравни број за школу способне деце, са бројем деце која су ишла у школу, излази, да је 1877 год. ишло 73. 1% деце у школу.

Лане су ишли 70·1% деце у школу, дакле ове године иду 3% више деце у школу.

У бачкој жупанији ишло је 63·6% а у торонталској жупанији 61·9% деце у школу.

У 1876-ој год. било је 72 школска среза а 1877 само 66.

По вери било је 1877 год. 150,402 православне деце, између који су 33,589 Срби.

1877 год. иступили су из школе 267,279 од којих је знало:

само читати 40,621
читати и писати 226,658.

У 259 школа предавало се чисто српским језиком, са 19 школа мање него лане.

Ове године било је свега 20,717 учитеља, од којих су 15,807 испитани, а 4,910 неиспитани.

Ове год. има са 592 учитеља више него лане.

На једног учитеља дошло је 1877 год. 60 деце, а на једну школу 58 деце. Ла—.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште.) Да продужимо наш месечни извештај о радњи дружине српског народног позоришта, од кад се бави у Новоме Саду. Од последњег пута (у 9. бр.) до данас (23. марта), приказано је петнаест разних глума. Од тих су њих седам позоришне игре (Вампир и чизмар, Стриц, Две сиротице, Ђаволови записници, Дон Цезар од Базана, Наши робови, Стари каплар) а осам шаљиве (Фрише фире, Социјалне демократе, Девојачки завет, Мамица, Партија пикета, Шоља теја, Великоварошани, Проводаџија.) Од тих петнаест глума једна је оригинална (Фрише фире), једна израђена по новели (Социјалне демократе) а остале (Вампир и чизмар, Стриц, Две сиротице, Ђаволови записници, Дон Цезар од Базана, Наши робови Стари каплар, Девојачки завет, Мамица, Партија пикета, Шоља теја, Великоварошани, Проводаџија) су преведене. Нове су пак ове глуме: Фрише фире од Косте Ристића, Две сиротице од Џона Оксенфорда и Великоварошани од Ј. Б. Швајцера.

Да видимо нове глуме мало из ближе.

1. „Ф р и ш е ф и р е“, шала у једном чину од Косте Ристића. „Застава“, оглашујући најновије издање, 14. свеску „зборника позоришних дела“, примећује за горњу глуму: „Шаљива ова игра жива је слика велике једне друштвене мане, која жали боже од неког доба и у нас све већма маха отима — с тога је е само са позорнице погодила куд је смерала его и многој читалици моћи ће бити за забаву и поуку, и опомена за времена, шта може врта да учини“. Улоге беху у рукама гђце Поповићеве, гђце Л. Хаџићеве, мале М. Максимовићеве и г. Добриновића.

2. „Д в е с и р о т и ц е“, драма у 8 слика а 6 нова, од Џона Оксенфорда, превео Сава Петровић. Рецензија је одлучно одбила ту глуму, рнчући јој сваку квалификацију за драму држи, да у „срцепарајућим“ моментима, који су још намазани оним тако званим бојама, „што драже“, без фине нијансе и складна сеништа не може преотети себи права, да „васпитава“ публику или да је бар занима. Романтичне драме, које хоће да потресу живце, спадају пред доста примитивну публику, која пресуђује осећајем а не главом; оне су неки прелазни мост, к ваљаним глумама, сличне католичкој пургаторији. У тој глуми беху ангажовани сви глумци; насловне улоге беху у рукама гђе М. Рајковићке и гђе С. Максимовићке.

3. „В е л и к о в а р о ш а н и“ шала у 4 чина, од др-а Ј. Б. Швајцера, превео П. Ј. Мостић. На врло питом начин приказана је противност између велико — и маловарошана, без немилих призора, без огрезла нитковлука с једне и без доброћудне ограничености с друге стране. То бисмо као рекли, да је главна тенденција те глуме. Што се спомиње и еманципација, више је споредна ствар и служи пре као стафажа великоварошком животарењу. Згодне ситуације, лепа дикција, здрав хумор и доста жива радња осигураће тој глуми стална места у репертоару нашем.

24. марта посвећен је на ајмашком гробљу споменик покојноме уметнику српском, глумцу Л а з и Т е л е ч к о м е, што му га подигоше пријатељи и поштоваоци његови. На тај чин пијетета дошло је много света, да на тај начин осведочи своју свест за уметношћу а и да покаже, да уме да цени и уважава врле синове своје. —ст—

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Дао сам у штампу дело

„У пољу и у шуми“ у коме је поучним а у једно и занимљивим начином изнесено неколико слика из природне историје. Садржај делу овај је: шума — соко — јастреб — врабац — рода петао — пастрмка — стрвокопци или гробари — прскаљ — лептири — свилена гусеница — домаћа мува — бува — рак — наша баштица — сламка и клас — зимње цвеће гвожђе.

Дело ово удешено је тако, да га са задовољством може читати сваки без разлике а особито је згодно за давање на дар доброј деци.

Половина чистог дохотка намењена је породици пок. Ђуре Јакшића.

Књига ће кроз најкраће време изнићи из штампе. Велика ће бити преко 10 штампаних табака, а цена јој 1 динар. За Аустро-Угарску 60 новч. а вр.

Молим све моје пријатеље и пријатеље наше књижевности, да се упишу на ову књигу, имајући на уму да ће тиме у једно потпомоћи и породицу пок. Ђуре Јакшића.

Наруџбине с новцима нека се шиљу мени.

У Београду.

Гаја М. Матић.
секретар минист. финансије.

КОЊИЧКИ СКОК ВР. 3.

Од Катарине Јегдићке у Орosламошу.

		дој	на	ри	мла-	ри	мла-	је	збо-		
		збо-	јем.	зо-	ме-	о-	да	мла-	дој		
го-	мла-	је,	мла-	нет	тај-	сла-	ру-	ри	том	ри,	тај-
а	ти	во	да	ву-	је,	кри-	де	зо-	де	са-	ра,
ра.	раз-	по-	чу-	не	сет-	мо	са	је	љу-	не	мла-
ни-	зо-	де-	је	са-	ва	ла	на,	сти-	да,	зо-	да
на	ве-	јем,	при-	на	кан-	ло	ве-	би	ал'	се	при-
ни-	дем,	ра	вој-	сет-	се-	тај-	се	ве-	ди	вр-	да.
да,	ки-	ти	ва-	кан-	вр-	да	бле-	руј-	бле-	по-	да
зна-	ра,	ал'	ра	од	на,	да	да	зо-	ба	а	ло
		го-	к'о	шта	са-	то	сјај-	да.	на		
		зо-	је	од-	на,	а	је	до-	ра		

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА Вр. 2.

Кад сам тамо поред тебе
Голубице моја бела
Ка' олово кад се топи
Жеже мене крвца врела.

А кад нисам поред тебе
Срце ми је као змија
Моје чело, моја крвца,
Од мрамора леденија.

Останем ли поред тебе,
Тешко мени стопићу се!
А одем ли од тебека
Јаој мене, следићу се!

Срце моје, срце кивно,
Што ми сада што не збориш?
Или хоћеш, да се следиш.
Или хоћеш да изгориш!

Мита Поповић.

Разрешили: Гђе Анка М. Тошићка у Земуну. Катарина Јегдићка у Орosламошу; гђца К. Радосављевићева у Перлезу; Даница у Ф.; Милева Јовановићева у Перлезу; г. П. Р. у Панчеву; г. Калтнор у Н. Саду; Спасоје у Даљу; и гђа Марија Тешићка у Суботици.

ОДГОВОРИ.

В. М. Т... ћ у Београду. — Не појмимо Вашу импертиненцију! Ви нам шиљете у преводу шилеровог „Alpenjäger-а“ и „надате се, да ћемо га у „Јавору“ штампати“, а ако не, онда иштете, да Вам одговоримо „из ког узрока је непримамо“. Вама је тај узрок врло добро познат, а тај је, што сте Ви онај превод од речи до речи преписали баш — из нашога листа од г. 1874. Такво што могу чинити само недотупавна дечурлија.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 14. У Новом Саду 8. Априла, 1879.

МАТИ ЈЕ УВЕК ЛЕПА.

(Сибел).

Кроз зимзелен на прозору
У собицу сунце грије,
Тамо седи стара мајка
Нешто плете, нешто шије.
Коса бела, а по челу
Преживелих дана трази —
Код њезиних старих ногу
Најмлађи се унук мази.

„Шта ти вазда бодеш, мајко?“
Несташко јој збори мали.
„Коса ти је тако бела —
„Што ти нису лепшу дали?
„Па те двоје наочари,
„Као да си мајко слепа,
„Па те боре по образу —
„А како је м а т и лепа!“

Свом љубимцу мајка тепа:
„Не ће увек тако бити,
„И твоја ће лепа мати
„Као и ја остарити.
„Моја мати“, рече дете,
„Вечито ће лепа бити:
„Мислиш баш сам тако мали
„Да ме можеш преварити.“

1878.

М. П. Ш.

У ГОСТИМА.

Од Владана Стефановића.

Свршио сам школе, настаде вакација — тај најгалантнији покретач ђачких идеја и жеља, другови се моји полако разилазише својим кућама — сваки од њих пун радости — да види, да загрли своју родбину — да проведе ова два месеца без икакве бриге — и невоље — без икаква бубања и патње. Опраштасмо се са сузним очима — та бејасмо као и рођена браћа — не делисмо се по готову никад — но сносисмо све онако јуначки. Мени беше тешко, а коме неби било тешко? Можете мислити како је ономе који се по васцео дан — а често боме и по васцелу ноћ налазио у пријатељском вртлогу — шале, досетака — песама и весеља своје миле и драге браће — па наједаред остаје сам — саморан. То беше мени горко — прегорко. Све ми беше црно, турован сам по васцео дан — једино читање разведри ме на час — али у мојој монотонији досади ми и то, те онако љут на своју осаму, лупим књигу о стол — да су јој се ребра кр'ала — сирота књига — баш као да је она крива, што и ја нисам откуд са стране.

Једно после подне — дође ми у собу отац са читавом придиком — стаде ми разлагати — да млад човек треба да ради увек — дабоме да је репетиција мати на-

уке — те с тога — нашао сам ти, рече мој бабајко адвоката Н. — Ти ћеш код њега писати — дабоме — човек ће ти поштено платити — те да неби и више дана тако у залуд пропустио — отиди ома код г. Н. и погоди се за твој труд.

Мени се смрче пред очима — у мојој зловољи; несам марио да су на мени и трње врли — одем код адвоката Н. и затечем га де грациозно седи за својим столом, и пише тамо неку информацију, коју му је један кројач клијент, већ немож бити опширније диктирао. Морао сам чекати, једва једаред са слуга понизан, слуга понизан — слуга нижајши — и слуге — уз педесет глубочајших поклоненија, удали се мој већ омрзнути клијент крпа из канцеларије.

Но господине, окрете се мени адвокат оћете ли ступити код мене у канцеларију а ја ћу вам плаћати 15 фор. месечно.

Facio ut des — помислим — оћу, рекох адвокату.

Е добро а ви изволите доћи сутраујутру — ово ће бити ваш шрајбтиш, де ће те писати.

Клањам се.

Збогом.

Кад дођем кући запита ме отац јесам ли се згодио.

Јесам, одговорим ладно.

То је мој бабајко приметио, али се чинио невешт — знао је од прилике да се налазим у врло рђавом statusu — та у горем још нег што се налазио неустрашиви Наполеон после пораза свог код Москве.

Мени је било врло мучно — али напослетку помислим: трпен спасен, заслужићу за два месеца тридесет сребрника — са оти новци дочекаћу моју милу браћу.

Освануло је то за мене вратоломијско јутро — идем адвокату — скуњио сам се горе него комарац кад падне први мраз огњеног змаја. — Писаћи ме астал чека — адвокат ме упути прстом да седнем и поче ми давати посла. Ово ће те пуномоћије испунити и потписати М. Ж. из В., ову грунтовну молбу преписаће те два ред — са три рубрума — а уговор двапут — ову тужбу на усмен суд двапут и пет рубрума — ову реплику једаред — ову дуплику двапут — ево вам штемпл од 12 фор, што ће те прилепити на ову апелату — после тог даћу вам још па испуните ове две вексле, ову облигацију од 100 фор. па онда отидите у штајерамт, те се известите под овом нумером, зашто је овај овде — са „дуплим гебиром беменглован“ — ја идем на рочиште — и и тек ћу се вратити око 12 часова.

Да смо весели, ступио сам у канцеларију, ђаво је мене натерао да се ја згодим са мојим принципалом — пуномоћије — реплика — дуплика, апелата — вексла, облигација, штајерамт, штајер, — обузе ме неко бунило, ајд да завирим у акта. Еј наопако — та то је мађарски — то ја нећу писати — не умем ни бе рећи на мађарском језику — апелата је немачка — облигација српска. Та ни Фараун кад се давио у црвеном мору — није имао горих мука него ја — та неби марио, да сам ма у каквом другом послу — већма би волео да сам новосадски полицај — или вутошки кнез — мада му бучи глава — е није му већма могла бучити — нег што је моја. Стужио сам се, ал која вајда морао сам се мојој судби прилагодити — па како ми било. Испуним облигацију — оставим је на страну — прилепим на други табак штемпл од 12 фр. па пиши апелату — шакопис сам имао као у каквог министра финанције — напишем и апелату — па шта мислите и данас ме мука спопадне кад се на то сетим — место песка прелијем мастилом, и штемпл и апелату, а моји 12 фор. што ће ми их мој адвокат абциговати — одоше у неповрат. То су биле грозне муке — незнам јесу ли веће и у турског султана — кад су му азне — празне. — Ал се брзо приберем — оставим акта et data — те онако cum sua cauta загребем кући што боље могох — врло добро знам да није боље бежао ни барон баром — бежао сам истина, ал кога сам год срео у свакога сам очима читао, да мисли о мојој штети од 12 фор. — и најмање још о три сексера мастила — о табаку папира -

и фауленцера — еј боже мишљах — ође ли бити апелате и моме греху. Дојурим кући — опружим се на мој кревет — главу загњурим у јастук — и таман се ја предао мало свом умирењу — али мој адвокат иде као без душе.

Еј наопако помислим сад ће бити грома и олује — дође у собу и адвокат и отац — и стриц.

Шта сте радили ако Бога знате? упита ме адвокат.

Шта ћу да рекнем — као год што ми не помаже муцање, тако ми неби помогло ни ораторство.

А шта је урадио? упита отац

Адвокат исприча све — ал наопако — додаде још и ово: па се окрете мени: „кад сте отишли кући — оставили сте канцеларију отворену; а неки браца дође, покупи сва она акта — те с њима „во своја си“.

Кад сам и то чуо — увати ме грозница у томе часу мишљах — е сам у сред шпањске инквизиције — отац ми изгледаше сувише озбиљан — чинио ми се као велики инквизитор Торквемада. — Адвокат блед — задуван, као покојни дон Пиједро, а кад загледах стрица, кад видех, како се очима на ме смеши, сравних га са избавиоцем Тезејом, и не преварих се; мој стриц окрене се адвокату и рече му: Господине! ја ћу сву штету платити — изравнаћемо се, а мој адвокат, задовољив се са тим оде во своја си.

Е сад ће тек бити белаја, док ми отац стане читати буквицу, та неће бити као она доситијева, ту ће имати посла чак иљаду и једна ноћ и као у магли већ напред и гледам и слушам, шта ће ми се све о моје тако брзо разњежене уши обити. Мој стриц је на пут стао.

„Синовче, рече ми: „вакација је, ти се данас спреми, па ћеш сутра у Барању код нашег Панте, те пробави тамо до своје воље, отуд ми пиши кад устеш кући, кола ћу по тебе послати, а моја ће те кола и одвести.“ На то се маши свога благословеногa буђелара, даде ми новаца доста и оде. Дотле ми је и оца зловоља прошла те у место карања дао ми је своје мудре савете, како ћу се у гостима владати.

Ту ноћ нисам спавао, тако дуге ноћи нисам још до онда доживео. Радовах се Барањи, идем у госте, то је врло добро знам како је у гостима, те с тога не даде ми моја узбуђена фантазија ока склопити. Тек што се румен зоре указивала на бајном истоку, пробудим оца и матер; опростим се њима, па управо стрицу. За по часа све је готово, опростим се са стрицем и једва дочеках већ С. за леђи.

Ту сам одануо, сунце се почело рађати баш кад сам кроз шуму пролазио, тичице весело цвркутаху, мирис шумских цветића оживљавао ме је, роса се блистала као алем камење по трави, цвећу и лисју, беше то дивно јутро, што га је природа однеговала у своји ђински недри а на мене то тако упливисаше, да сам опојен тим милинама; шта мислите? Онако неиспаван заспао на колима, као у свом кревету. Слуга ме пробуди кад дођемо на Дунав.

Брзо се исправих у седишту, које радост што идем у род, које што мало проспавах осећао сам се чио, големи Дунав јурио је заношљиво своме одређењу, преко се виде као у магли планине, небо чисто без једног облачка а сунашце дивно сијаше, те као да својим светлим и усијаним зрацима љубљаше ту ладну воду, тај големи Дунав, ускрај се по кадкад праћну по која рибица, жељна да види земљу, цвеће, дрвеће, људе, свет, ено тамо заметли рибари мрежу те ватају тиме рибе, воденице клепећу, а подаље видиш мали чун како сече тији Дунав; све то беше за ме чаробно, беше ми као леп сан. Наша кола сместише у скелу, весла запљускаше, и ми се лагано одмицасмо од једне обале, а примицасмо се другој: Хуја! зачу се крманов рапави глас, а скела се пријуби уз обалу. При поласку дам крманошу напојницемало и он се врло учтиво, захвали.

Врућина беше јака, коњи се ознојише, нападе их мува, прашина је облаком око нас летела, и ја једва чеках да дођем у Б. У путу се дабогме радовах на родбину на пударину, на винограде. Гледао сам да у мислима мојим нађем колико толико

*

забављања, да ми пут на такој врућини олакша. Додија ми и пушење, путовали смо доста дуго и то све кривудајући са висоравња долом из доле на брег, док се једном не пружи прав пут који нас одведе управо у Б.

Дед Јакове пожури.

Камџија фијукне врелим зраком, коњи исправише главе — те у добром касу за по часа стигосмо у Б. Упитам за кућу мога стрица Панте С. . . . а, једног од првих газда. Један старац који пође у планину показа ми кућу штапом: „ено баш на ћошку; она лепа велика кућа.“ Угерасмо кола у авлију — моји се јако зарадоваше — особито моја два брата — и две сестре, деца мог стрица Панте.

После обичних церемонија и разговора — донеше сира, млека, јаја, воћа и вина. То ми је сад пријало, те пошто је глад потпуну сатисфакцију добила — дође на ред жеђ читаво рочиште: „У здравље“ и једна се спусти у врео стомак, е то је тако ишло редом — било је доста, и пића — и дивана — те сад да се иде спавати. Тако кратке ноћи нисам опет скоро доживео — спавао сам што но реч као окупан. Сунце је већ давно отскочило, мој стриц једва ме је дочекао. Слуга би ишао кући — ал несме док не чује моју прејасну и превишњу заповест.

Устанем — обучем се, доручкујем — па онда оправим Јашу кући — а ја сам остао да уживам — у кругу својих присних рођака. И доиста ја сам уживао, пазили су ми на сваки миг — и чинише све оно што би мене кадро било развеселити — и задовољити. Пљунуо би сваком у очи који би ми проропгтвовао, кад бијах код куће дању после онако кобног почетка вакације — дочекати овако лепо продужење и још лепши свршетак. —

Рекао сам да мој стриц има деце да их прикажем — два сина Раду и Веселина — и две кћери Даринку и Јулку — беху то најлепши момци и девојке у читавом селу. — Рада ми је уз своју мушку лепоту и стаситост посве озбиљан био, ја га за цело време гледах тужног и замишљеног, распитивао сам га за узрок — ал тог ми никад не хтеде рећи. Дани су нам тако брзо пролазили да је већ и пударина ту — ишли смо на све стране, па чак на аршањ. Та дивно је посматрати с тог дива излаз и залаз сунчев — ја сам био усхићен, пливах у раздраганости — и мишљах како је дивна — узвишена — и величанствена природа — у бају свом. Ја сам уживао, ужљебио сам сваки час тог рајског уживања у душу и нигда — нигда га заборавити нећу.

У целој Барањи — ваздух је као и у свим брдовитим пределима наше околице — планине су као неки ланац везане једна за другу, испред њих се пружа дивна раван, те кад год ти се украде око у даљину — тео не тео мораш погледати дива барањских брегова, мораш се загледати — у — аршањ. Та колико нар. приповедака стоје у свези, са тим брегом — свака вештица — и вештац — сваки видовит — и урокач имају тамо своја гумна — своје биље и шта ти ја све знам.

Био сам и на гробу Св. Стевана Штиљановића, на њему премишљах о српском народу — мишљах шта све не препати мучениче — у добу свог јада и своје невоље; каква насиља и гоњења — мораде претрпети Србин. — Бацих се у мислима на доба славних Немањића на тужну српску пропаст — еј свети српски косовски карактери и јунаци — сећах их се редом свакога — пређох у мислима па св: гробу Стевановом то доба — погледах око себе - згрозих се да је азијатски гад својом поплавом и овуда јурио — а на мохачком пољу стаде ми душа на часак — лакше сам дануо кад ми испред душевних очију прође тринајста година де је србин руковођен својом свешћу — сатро турску несвест, де су освећене свете луше узор мученика — који иструнуше у влажном мраку турске тавнице. Да, освећене су жртве, којима палош, синџир, колац и чекрк изагнаше последњи свети дах — који у горким мукама умирући — испуњени најдивнијим осећајима за народ — помреше у нади на ускрснуће српске слободе — и срп-

ског живота. Нису се ти дивни узори преварили и сад као да ме облетају те свете сенке некадањих мученика. Србин је устао за слободу — за независност — у њему је успламтео луч — самопоуздања и самоодржања — и то беше прогрес за његов дивот-опстанак. Још би дуго над светим пепелом Штиљановићем остао да ме Веселин кући не позва.

(Наставиће се.)

ВЕЧНИ МИР.

(По Арању.)

Старе књиге и науке
Тиме су се бавиле,
Којим путем да изнађу
Perpetuum mobile!

Али мудрост нашег века
Исмејава то сада,
Већ се труди да мир вечни
Целим светом овлада.

Хај, дивоте и милоте, —
Шта велите мис'о та:
Да смо једни душом, телом,
К'о рођена брата два.

Па још какво братство, људи,
Пре Кајина тако тек
Беше ваљда, јер већ отуд
Започиње злобе век!

К'о што један Бог на небу,
Кога свемир поштује,
Са престола вечне правде
Целом свету царује. —

На земљи би тако разум
К'о моћ влад'о највећа;
Закон, правда, — неком срећа,
Ал' неком и несрећа.

Он би влад'о, ал' без рата
За ма какве идеје;
И за понос, достојанство
Да се раздор не сеје.

Да се браћа већ не крве,
Да је мржњи једном крај;
Пропаст једног да народа
Не постане другом рај.

Да се цвеће и плодови —
Мајка земља што нам дâ —
Оружаном да се војском
Не сатире све у пра'.

Или стазу где се вила
Лажне славе застава,
Да не прати помор, куга,
Сваког јада поплава.

Да не гледа стара мајка
Мртва сина једина;
Да не преза ни вереник
Сред жељених милина.

У црнилу да не куну
Жена, деца грозан клет, —
У неповрат кад отеше
Живот, срећу, сав им свет.

Да се горка успомена
На негдашњи страшан век
Као давно спомињање
У памети буди тек!

Вечни да је мир, блаженство,
Узајамност и радост;
Вес'о живот овил света
А онога вечитост . . . . .

Тако мисле . . . Ал' бадава
Племенитих душа труд
За велику ту се мис'о
Снага троши узалуд.

У груд'ма се већ запекла
Пудљивштина — гадна страст;
Бадава је труд кад не зна
Свет већ више шта је част!

Све бадава, грешна душа
Окаљана грехом сва,
Не осећа племенито,
Она за зло само зна. — —

Биће боја, биће рата
Каква јоште не зна свет,
Молиће се, тлачи ће се
Немилосно рани цвет.

Биће плача и јаука
Више него игда пре,
Мајка, отац, још ће гледат'
Свог јединца како мре.

Све ће опет бити старо, —
И још горе, страшније,
Као море тако ће се
Крвца људска да лије.

И кад веће једном крвце
Усахнуо буде вир, —
Онда велим, онда само
Овладаће вечни мир!

У Суботици.

† **Сима Јовановић.**

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Наставак.)

Роналд остане на месту, и гледаше за њом. Он није ни осетио, да су му очи пуне суза, и јако се уплаши кад је осетио, да га је једна мала ручица дирнула.

Мина је дошла са својом лутком сасвим до њега и погледа га са сажаљењем:

„Немој плакати. Мати се несрди. Она и Мину кадкад испсује, ал се зато опет не срди".

Узверено погледа Роналд то мало дете, које га је тако жалило, па онда га узме на руке.

„Тебе воле!" шапташе он „али мене не! — Мене нико неволе" рече он горко и стане је љубити.

„Ал' ја те волем!" рече мала „и моја лутка. Оћеш да се играмо?"

Тужно погледа Роналд на дете, узме пушку и рекне: „Кажи твојој матери да ће чути о мени" и упути се у шуму.

Леонора је стајала у другој соби и гледала са замућеним очима за њим. Она је чула његове последње речи, и њу спопадне неки страх. Шта је хтео Роналд? Шта је с тим хтео да каже? Ако каже коме где ју је нашао? Или ако неможе можда је живот њеног мужа у опасности. Та он је сам казао да се од никаквог средства неплаши, да дође до своје мете. . . . .

После неколико сати дође Роналд своме пријатељу грофу Фалку. Овај му радосно приповеди да му је његов шумар казао, да на једном месту у шуми има јаребица, да могу дакле почети лов.

Гроф Фалк био је неожењен, али већ од старији људи; он није марио да надгледа своја добра, него је волео путовати и бити у купкама, и само је онда долазио кући, кад је био нуждан. У таким приликама гледао је он да што пријатније проведе, зато је увек сазивао своје пријатеље, и ту је било разни забава, лова и јахања.

Фалк одведе свог младог пријатеља у собу, где је састављао позивнице, и није приметио, како му је пријатељ блед, који је иначе увек био весео. Тако исто није приметио, како се Роналд тргнуо и поцрвенио кад је гроф написао име Секулова. Роналд брзо дође себи, и глас му није дрхтао кад је запитао:

„Секулов? — Јесам ли га ја видио кадгод код вас?" Гроф се насмеје:

„Неверујем да сте га овде видили Ја неверујем ни да ће он прексутра доћи. То је неки необичан човек, а одкад му је жена болесна и одкад је у купкама, од то доба је још већма усамљен. Ја га од свију мојих ближих суседа највећма волим! — Ја ћу му сам писати."

Роналд је ћутао. Кад је помислио, да ће се тако брзо састати са својим противником, сва му крв узаври, и он није смео да проговори да се не ода. Гроф није ни чекао одговора. Волео је да брзо изведе

оно што замисли, зато седне и напише Секулову позив.

Секулов се изненади кад је добио позив. Он је тако усамљено живио, да није ни знао, јели гроф на својим добрима, или још путује. Али напослетку прими он позив јер није хтео да увреди свог пријатеља, који га је увек одликовао.

Било је ладно јутро, кад је Секулов пошао своме пријатељу. Поља се замаглила, а дрва су била пуна росе.

Друштво је било већ сакупљено и гроф дочека врло љубазно Секулова, и представи га свима, који га нису познавали. Било је њих много који га нису познавали, а гроф је хтео да се што пре опрости те дужности, те тако Секулов није чуо добро сва имена. Зато и није нимало дуже погледао једног бледог младића, који му се спуштеним очима дубоко поклони. Роналд му није упао у очи, јер је било млого млади људи, па се он међу њима изгубио.

Пошто су ловци мало јели, дигну се и пођу у шуму. Гроф је био веома расположен, а и други ловци ишли су весело смејући се. Само је Роналд ћутао. Он је само кад кад погледао крадом Секулова, и није могао да поња, зашто то двоје немогу да се сложе; јер колико му је Секулов стајао на путу, опет је видио, да га Секулов у свему надмашује, што може женско срце да задобије.

Мало по мало и он дође сасвим до Секулова, и почне врло жив разговор.

Роналд је умео да забавља; и због тога су га сви волели, па и сам Секулов је сада почео бивати веселији и упусти се у разговор. Кад су дошли до оног места где су јаребице, ловци се разделе и наскоро се започне лов.

Секулов баш није марио за лов, те после неколико сати извуче се он из ловачке линије, и врати се натраг у јелову шуму. Тамо нађе једно свањено дрво, и седне да се одмори. Он наслони главу на дрво, и слушао је како шуште дрва. Пушке се из далека чуле, он скине шешир да се мало разлади. Како је седио тамо наслоњен и упро свој поглед у даљину, морао је Роналд, који је из далека свеишао за њим, и нехотице застати. Дуго га је тако гледао, па онда баци пушку преко рамена и пође њему.

Кад је Секулов опазио свог пратиоца, устане и позове га учтиво да седне поред њега, али овај махне руком и рече:

„Држим да нисте мало пре добро чули како се зовем.“

Секулов га погледи зачуђено, па му одговори:

„Нисам!“

„Онда сам тако слободан, да се сам представим. — Ја се зовем Роналд.“

Као да га је змија ујела, тако устукне Секулов натраг и пребледи. Он погледи тог младића који га је дрским погледом мерио. Напослетку продужи Роналд.

„Ја сам зато све ишао за вама, јер ми је врло мило, да упознам мога највећег непријатеља. Жена коју ја љубим, носи ваше име.

Секулов је тешко дисао. Што је он у својим горким часовима слутио, као да се испунило; Леонора је била за њега изгубљена.

Груди су му биле пуне бола, мржње и освете, и он није могао ни речи проговорити, него и нехотице хтеде узети пушку.

Али Роналд му стане на пут, и рече ладно:

„Зато имамо још времена! Најпре оћу да вас питам, дали сте се одрекли своје жене или нисте“.

Секулов се уздржи са челичном снагом.

„А ја вас питам, са којим правом спомињете ви име те жене?

„Зато, јер ја оћу њу да узмем чим буде слободна.“

„А оће ли она то?.......

Роналд је видио, какав је бол исписан у очима Секулова.

„То неспада овамо“ рече он збуњено.

„А зна ли она за вашу намеру?“ почне опет Секулов после мале одморке.

„Ја имам доста повода да држим, да она зна моју намеру.“

„И одобрава?“ Опет га Секулов погледи са дивљим страхом.

Роналд слегне раменима:

„Женске задобијамо делима, а не речма.“

Нека претња се укаже на Секуловом лицу.

„И ви оћете на сваки начин да извршите та дела?“

„Зацело, ма на који начин.“

„Ви сте бар искрени“ рече Секулов горко. „Знате ли где је сада та жена?“

„Знам.“

Секулов је био као громом поражен и једва изусти: „Где је?“

Роналдово лице није ни у чему променуло свој израз.

„О том ћемо се доцније разговарати, најпре ми одговорите на моје питање.“

„Ја вам недопуштам да ме питате!“

„Ни онда, ако вас питам у њено име?“

Роналд је то лагано и са нагласком изговорио. Али он је остао непомичан. Зар је Роналд већ имао право да заступа Леонору?

„Јели вас она послала?“

Роналд слегне раменима.

„Онда јој кажите да ћу само њој одговорити.“

Роналд спусти очи.

„Како оћете“ рече он наједанпут и окрене се да пође. Али Секулов га чврсто увати за руку. Усправљено и са пламтећим очима рече му.

„Ја сам вас слушао, без да сам вас смлавио, зато, јер сам мислио, да вас је Леонора послала. Сад видим, да сте ми сами из свог побуђења стали на пут........ Ја не трпим да се ко меша у моје ствари — одредите час, кад ћемо ту ствар моћи довести у ред!“

Роналд пребледи, али је остао миран. Само за један тренутак му се засветле очи, али после погледи тужно и рече:

„Ја сам друкчије хтео, али ваша искреност не допушта, да сад узмемо други начин.“

„Ако сами себе жалите“ рече Секулов оштро „то се мене ништа не тиче, мене нећу да жалите.“

„Ви хоћете“ рече Роналд ладно. „То је напослетку и најпростије. Ви или ја, случај ће решити.“

„Што пре, то боље!“

„Сутра у јутру?“

„У девет сати. Хоћете ли да ја означим место?“

„Ја би хтео да сам одредим.“

„Мени је све једно“ рече Секулов ладно „ја сам само мислио, да сте ви овде непознат.“

„О ја знам све кутиће у овој шуми, и знам једно место, где неможе бити згодније за тај посао. Ја ћу вам га изближе назначити.“

Он извади парче артије напише неколико речи, и преда Секулову.

„Секунданти?“ запита Секулов даље.

„Ја би волео, да ми то сами између себе свршимо.“

„То је врло необично.“

„Мислите ли, да сам ја убица?“

Секулов се предомисли:

„Имате право боље нека буде без сведока. Какво ћемо оружје?“

„То ви изберите.“

„Ја бих предложио револвере. Бар их нетреба пунити. Ја сам пре неког времена купио један пар; је ли вам то доста, кад вам кажем, да их нисам још употребио?“

„Сасвим. То оружје нас истина може одати, али сад је време за лов.“

„Дакле сутра!“

Секулов се поклони. И Роналд га тако исто поздрави, па се окрене и оде.

Пуцњава се више није чула, свуд је била тишина, и тице су се разбегле, само се чуло шуштање дрва.

Секулов оде опет до оног дрвета и седне. Око њега је било све онако исто као и пре, али у њему је сасвим друкчије било. Сад је све дознао, и то што је дознао, то га је болело.

Он уморен склопи очи и наслони главу на руку. Као неки сан тако му прелети у мислима његов живот. Јели он зато радио, борио се и трпео, да сутра падне од непријатељске руке, чијим је страстима он стојао на путу. И кад он падне, шта ће бити од Леоноре? То није могуће, да ће она пружити руку убици њенога мужа.

У својој души је стварао таке пред-

ставе, које су га кињиле. Није био страшљивац, али га је ипак болело, кад је помислио, да може своје руке човечијом крвљу окаљати. Увреда је била тешка, он је то морао казнити.... . А шта ће бити од Мине? Сад је код матере, али ако она небуде достојна те задаће, онда несме више код ње бити..... Шта ће бити од ње, кад не буде имала и оца?

Дуго је седео тако Секулов и борио се. Подне је већ одавно прошло, и у близини се зачује опет пуцњава. Он устане.... Доцкан је — Он није могао догађаје више задржати.

Лагано се он врати у дворац грофа Фалка, није чекао да се све друштво врати. Он се извини грофу Фалку, и оде својој кући.

(Свршиће се.)

БОРБА ЗА ОПСТАНАК У ЖИВОТУ ЧОВЕКА И НАРОДА.*)

I.

Сваки нов назор, како у науци тако и у свакидашњем животу, при првом свом појаву може сигурно рачунати на отпор и непријатељство велике гомиле. Неизвесно увек ће од гомиле бити боље примљено но истинито. Проф. Агаму рекао је једном: кад се позна каква нова истина, онда се најпре вели: то није истина; затим: то је противу вере, и најзад: то смо ми већ давно знали. Тако је исто са Дарвиновом науком и њеним следственостима, јер баш ове последње створиле су тако многобројне противнике. До душе истина је, да су из Дарвинове теорије логични закључци самртним ударом потресли дојакошњи поглед на свет и појмљив је одпор филозофа. Они су још с почетка знали шта ће да буде, и тек у најновије време, — најпре бојажљиво — покушали су да законе, које је Дарвин поставио за органски свет, примене и на њиховог највишег репрезентанта — човека, и да испитају како се слаже историја развића човечанства са новом науком. Без предрасуде, трезвено испитивање историје показује подпуно слагање са природним законима, које је Дарвин пронашао, и његова наука добила је с те стране многима можда неповољну али добру подпору, коју нетреба са ове стране презирати. Проф. др. А. Екер, један од најбољих немачких анатома, предузео је први у једном предавању, да широј публици без околишења и јасно изнесе то ретко слагање, бар у тачци која се тиче борбе за опстанак.

Где се истина и рад саме себе тражити мора, вели Шопенхауер, ваља се тако исто трудити пронаћи и искоренити сваку заблуду, па и ако се на њој не види штетност, јер ова може бити врло посредна и показати се онде, где јој се нисмо надали. Таква је заблуда опште мнење, да су човек и човечанство подложни другим вишим законима, а не оним слепим силама, које управљају познатим и непознатим световима. Тим законима и његовим редовима следити беше од вајкада занимање спекулативне философије. Проф. Екер изразио се без околишења, да исти закони, који важе у животинском животу, владају и животом човечијим па и ако су разно измењени према вишем његовом положају. И ту је непрестана а без сумње не и најмање упорна борба за опстанак; јер и човек се множи у таквој прогресији, да, кад би сви рођени људи умирали од старости, наступила би наскоро сувишност т. ј. несразмера између броја људи и масе срестава за живот. Рад могућности наступања такве несразмере — између умножења људства и производње хране — још је на крају прошлог столећа обратио пажњу један енглески свештеник, Малтус, и поставио је и бранио своју мисао, да се народ умножава у геометриској, а сребства за живот у аритметичкој прогресији. Можда је Малтус мало претерао, тек да подкопају његову теорију није испало до данас за руком његовим безбројним противницима, а нарочито америчком народном економу Х. Керију. Појмљива је узбуђеност — још за његова времена — коју је произвело дело Essay on population енглеског научњака, а нарочито и његови предлози, које је он поставио као сљедства његовог мнења односно закључавања брака. Али оно је и у другом

*) Ausland Nro. 6. 1872.

погледу важно, јер без сумње није било без уплива на подизање Дарвинове теорије. Сви људи неумиру од старачке слабости, но напротив баш мало њих. У хиљадама облика, од тренута рођења вреба смрт човека; $^1/_{10}$ рођене деце умире већ у првом месецу после рођења, а у већим варошима остаје после пет година од 10.000 рођене деце само 6000. Тако је у обичним временима. Али да је н. пр. умирање деце у Паризу за време последње опсаде двојно толико било, узето је пре мало но много. По новијим извештајима умире у Паризу у обично време недељно 1100 до 1200 особа. За време опсаде умирало је недељно:

од 13. до 19. новембра 1870 . 2064 лица
од 25. до 31. децембра 1870 . 3280 „
од 14. до 26. јануара 1871 . 4465 „
од 28. јан до 3. фебруара 1871 . 4671 „
од 4. до 10. фебруара 1871 . 4451 „

У целоме умрло је:

1) од 18. септ. 1869. до 20. февр. 1870. 21,978 лица.

2) од 18. септ 1870. до 24. февр. 1871. 60.145 лица.

Са свију страна потврђује се, да је умирање деце за то време било врло знатно. Тачнијих бројева још нема.

Средње трајање живота износи у нас 30 година, и ко дуже живи, живи тако рећи на рачун другога. Још једном велимо, тако је у обичним временима. Али колико је ужасно рушење људских живота у рату, епидемијама као колером, космичким катастрофама, земљиним трусом и томе подобно? Помислимо још, да рушењем постојећег живота у исто се време спречава и клица развића других, да се пороком, безбрачношћу упропашћује такође хиљадама живота, и ми се доиста морамо дивити производној природној снази, дивити се победама начела одржавања над начелом рушења, и појмљив је гњев последњег, који Мефистовим речима говори:

Колико сам их већ сахранио!
И опет кружи нова, света крв.

Покрај рушења човечијих живота опет је умножавање тако знатно, да се опет порађа жива распра за храну, „борба за опстанак“. Јасно је, да и борба између човека и човека у првом реду бори се за средства одржавања — за храну. Ово није у животињском животу искључно предмет распре, а с тиме мање још у човечијем животу. И ту се отварају често најкрвавије борбе за добит каквог обожаваног створа, или један подлеже а без крви. Две су знатне полуге у човечијем свету: глад и љубав, које је Шилер врло тачно оценио[1].

Одговарајући вишем положају човека и срествима за одржавање, припада још много што шта, јер овде није реч само о голом одржању, но што је виша култура с тим се више пита: како ће се одржати, и ту долазе најзад и најразличнији материјални и душевни интереси у рачун, јер једва мање бори се ту за назоре и мнење но за драги хлеб. Као што се животиње једнога вида или сродних видова најжешће боре јединствено с тога, што се служе једнаким среството за одржање, тако видимо и у човечијем друштву најжешће распре између оних људи, који морају да се служе једнаким среством за одржање — у најширем смислу. Тако н. пр у грађанском животу бори се кројач и кројач, обућар и обућар, али не кројач и обућар.

С којим се среством у човечијем животу бије ова борба? Само на најнижем ступњу човечанске културе догађа се, да човек свога непријатеља употреби и као храну и поједере, догађа се истина и да свога противника убија — право песнице између особа — али је то давно крштено злочином, државним редом и моралом, који су себи образовани људи дали, ради своје сопствене заштите. Но и ако је забрањено убити свога противника, није забрањено огорчити му живот колико год је више могуће, и хиљадама сретства, која се употребљују на ту цељ, образују целином њихове употребе оно, што се врло благозвучном речју зове „конкуренција“. Што је на нижем ступњу сила, то је на вишем конкуренција. Последње напредним образовањем заузима постепено место првог, и од људождере, који свога конкурента сикиром убија и поједере, до „Marchand Tailleur“, који са оружјем од рифа дугачких писмена своје рекламе свога

[1]) Einstweilen, bis den Bau der Welt
Philosophie zusammenhält,
Erhält sich das Getriebe
Durch Hunger und durch Liebe.

комшију „шнајдерчића“ лишава горког свакидашњег леба, — повлачи се дуги низ прегача, у којима свуда видимо важност речнице, да су дозвољена сва средства која нису забрањена.

(Наставиће се.)

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

(Наставак)

Како да решимо дакле ту загонетку? Да бисмо је решили, дед загледајмо поближе шта су радили наши предци, а шта раде још и данас сви народи на ниском степену развитка, кад хоће ватру да запале. Највише ћемо их наћи, да трењем дрвета о дрво пале ватру; једно дрво узму мекше а друго тврђе. Сад или да тару једно о друго, или да од тврђег дрвета начине шиљак, па га забоду у мекано дрво и ту га врте тамо амо, док пламен не букне, док се мекано дрво не упали. Осим овога има један други начин који се само у Америци нашао; то се нашло код становника фајерландских, затим код некојих североамериканских Индијанаца и гдекојих Ескимоса, т. ј. они узму кремен, па га крешу о комад гвожђаног пирита, а варнице што искачу, ватају у суву траву или маовину, те тако букне пламен. У западној се Африци нашло, да Негар узме кремен и парче дрвета, дрво поспе песком па онда (кременом) таре по песку, док се дрво не упали. Камен и дрво — то су дакле она творива, која сви примитивни народи употребљују, кад хоће ватру да запале, и то у тројакој форми: или д р в о и д р в о, или к а м е н и к а м е н, или д р в о и к а м е н.

Но ми знамо, да је пре металног века било камено доба, т. ј. у каменом добу човек још није знао за метале; оруђе своје ма како просто да је, правио је он тада једино од камена и дрвета, од животињских костију и рогова. У каменом добу можемо сасвим добро да разликујемо два оделења: у једном камено оруђе нису глачали (schleifen) а у другом јесу, — у првом су камен узели онаки какав је, само су му мало ћошкове поодбијали, и тим је оруђе било готово. У другом су се били већ толико извештили, да су камен умели трењем углачати те оруђу и оружију дати лепшу и укуснију форму. Већина пак свог старијег оруђа јесте од кремена, једно што га има свуда доста, друго, што га је лако дотерати, јер једним ударцем распршти се у ситније комађе, доста правилно, налик на бритве и ножеве. О овим чињеницама ми данас ни мало не сумњамо, и на основу њиховом постала је хипотеза како је ватра могла постати. Лупајући камен у ситније комађе свакојако, да је тај примитивни човек видео, како варнице искачу; тим је он био упућен, да мотри на тај појав, а могао га је изазвати сваки пут, кадгод је хтео. Испрва он је само лупао камен у ситније комађе, доцније их је умео и глачати т. ј. он је трьо једно о друго и тиме уклањао ону првобитну рапавост. Треба само узети два комада кварца па трти једно о друго, одма ћемо се уверити, да после неког времена почињу светлити. У опште камење се глачањем изазива те светли; према камену и та је светлост сваки пут другчије боје. Не треба дуго разгледати то лепо израђено камено оружје, што га има по разним збиркама, доста је један поглед нањ бацити, па да се одма уверимо, колики је ту труд положен, колико ли је ту требало трти и глачати! Јер све што се дало тада постићи, могло се само лупањем и трењем. Трли су дакле и глачали камен о камен, и на послетку се глачањем разбудила светлост. Па и дрво су прерађивали и дотеривали или каменом или, ако је дрво било мекше, тврђим дрветом, јер им је оруђе било само од камена и дрвета; и дрвету су могли дати лепши облик, могли су га заокружити или пробушити, а све се то могло постићи само глачањем и трењем. Трли су дакле дрво каменом или мекше дрво тврђим, — после неког времена светлило је, затим на место овога почело је тињати, и напослетку морао се указати пламен, морала је букнути ватра, кад су још и даље трли. Напослетку се искуством дознало, да треба мекано дрво трти само тврдим, јер се тако најпре дође до ватре. Човек је дакле правећи себи прво оруђе дошао до ватре; и само тако мо-

жемо растумачити, што се напослетку човек ослободио од ватре, те се није од ње више плашио; није се више плашио дрвета што је букнуло после удара громовног, нити је страховао од вулканског избацивања. Он се постепено навикавао на ватру, најпре је видео само светлење, затим тињање и напослетку пламен. Човек је тим дошао до начина, како треба ватру начинити кад год и где му је год воља била, он је дакле постао њезин господар. Све оно, како се тај почетак пре тумачио, остаје неупотребљиво, јер се ништа не може оним протумачити. По времену (хронолошки) то је на сваки начин морало бити онда, када је први пут био употребљен камен и дрво за оруђе. У природи има још један таки сличан случај, који може бити и нов доказ за оно, што је мало пре речено: а то је то, што се још и данас виђа, да мајмуни, који су човеку највише налик, употребљују дрво и камен као оруђе, н. пр. за лупање ора, а богме и као оружје за одбрану. Он истина ватру још не употребљује. Доста је свакојако морало протећи стотина и хиљада година, док је човек сазнао с в а с в о ј с т в а ватре, док је научио, како је треба употребити, као што је ми данас употребљујемо. Простим размишљањем лако ћемо се уверити, да је проналазак ватре био грдан проналазак, да је тај проналазак управо почетак новој епоси у историји људства. Узмимо, да на један мах нестане ватре, да на један мах заборавимо, како траба ватру начинити; шта би морало наступити? Престало би све: наша индустрија, наша трговина, наш међусобан саобраћај, наше вештине и науке, све у г о д н о с т и и н у ж н е с т в а р и уљуђеног житова; ми би за кратко време били још нижи и од самог дивљег племена Пешера, јер и ови знаду за ватру. — —

На острву Факаафу, мало пре споменутом, овако се прича о Прометеју: ватру је држала нека слепа баба, која је живела у подземним просторијама. Таланги (Прометеј) оде к њојзи доле и замоли је, да му даде мало ватре. Но она му не хтеде дати. На то стаде он претити да ће је убити, због чега она попусти. Уједно је нагони, да му каже, коју рибу треба јести кувану, а коју сирову. „Т а д а“, тако се свршује та гатка, „н а с т у п и в р е м е, к а д а с е ј е л о п о ч е к у в а т и.“

Ова гатка са острва из јужног мора сасвим умесно вели, да је вештина кувања почела онда, кад се изумела ватра. Да би дакле разложили историју кувања, потребно је пре свега разликовати два начина, како се јело на ватри зготовљава, — треба разликовати п р ж е њ е (печење) од к у в а њ а (варења).

За варење треба суда̀. Но лонце су људи почели доста касно правити. Зато је пржење. т. ј. загревање и умекшавање меса непосредно на ватри или изнад ватре без суда, старији и исконији начин. У овом нас утврђује још и та околност, што најнижа људска племена, дакле Аустралци, Фајерландовци, нека јужно-американска племена и Бушмани у онај мах нису ништа знали нити о врењу и кувању, нити су имали буди каквог лончарског посуђа — онда, кад су им први пут Јевропејци дошли у госте. Бушмани, тако приповеда Л и х т е н ш т а ј н, метну месо у живу жеравицу, оставе га тамо неколико минута, затим га халапљиво гутају онако опепелисано и крваво, полак изгорено а полак сирово. Аустралци су већ напреднији од Бушмана; они натакну месо на штапове па га тако држе у пламену и пеку. Они су дакле први измислили ражањ. Ми не можемо рећи, да су и за ова два најпростија начина како да се месо пече, људи сазнали одма, чим су ватру пронашли. Свакојако, да је случајно човек дошао до тога, да треба месо пећи, да је то случај био, који га је научио, да је месо, угрејано на ватри, мекше и вкусније, да је дакле тек после тога с намером почео пећи.

Од пржења над ватром на ражњу постао је нов начин, постало је т. зв. б у к а н и с а њ е. Наиме, кад се месо држи неколико сати над слабим пламеном ватре, онда се и испече а и надими (осуши). Овако месо може и у самим тропским земљама, да се дуго сачува и одржи. Овај се начин нашао у северној и јужној Америци, у Камчатци у Азији, у Африци, у индијском Архипелу и на Пелев-острвима. Реч „б у к а н и с а т и“ долази од речи boucan, ово је реч неког индијанског језика у Бразилији. Тако нам барем припо-

веда Жан де Лери у своме извештају од године 1557, да тако зову Индијанци роштиљ, од прућа оплетен, који је утврђен на четир ступца, ступци су виљушкасти и у земљу забодени. На тај роштиљ метну месо, испод њега запале ватру, те се тако месо суши (буканише). Француски ловци са Сан-Доминга усвојили су тај начин те су зато стекли назив „буканијери"; мало по мало значење се те речи мењало, она поче означивати сваког несталног ловца и лопова и напослетку сада је буканијер особено име шпањолског гусара по оцеану. На Хаити онај се дрвени роштиљ звао barbacoa, од ове речи води своје порекло инглеска реч to barbecue, што у данашњем инглеском језику значи колико: „испећи целу животињу на једанпут".

А да су и праискони становници Јевропе знали буканисати, могли би отуд извести, што и ми данас у великој мери месо димимо; а како ми димимо и сушимо није ништа друго, него само савршеније буканисање.

Сад долази пети начин, како се пекло; овај је начин много напреднији, него што је пециво на ражњу; ово је зато знаменито, што можемо рећи, да је то био прелаз правом кувању. По том се начину овако поступало. Начине рупу у земљи, па је поставе с лишћем н. пр. Полинесци, затим метну унутра месо или биљну храну, рупу онда загрну и сад на том месту ватру наложе. Овде видимо први пут и неку врло просту земљану пећ; ово се нашло (осим код многих народа) н. пр. код Гуанха на канарским острвима и код Аустралаца. Овако што може се данас наћи и на гдекојим местима острва Сардиније.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КАКО САМ ИСПОВЕДАО ТУРКЕ.*

У другој половини месеца септембра год. 1875. добијали су усташи херцеговачки добит за добитом. У Јеврони наста ужас и неповерење. За љубав контроле херцеговачких вести наумим да једном сасвим турске изворе употребим. Несам морао дуго на то чекати. За мало дана пребегавали су требињски Турци у Дубровник сви устрављени, очи им скоро искочише. То беше утисак битке код Биљеће.

„Ти добри људи рећи ће ми истину", помислих. Неколико аскера заустављаше се на обали морској и куповаху рибе. За пет минута беху опкољени гомилом љубопитних људи.

„Јеси гладан, Турчине?" пита их један.

„Нисам, али радо би јео." одговори Турчин.

„Једи, бога ми, брајко, једи; јер и тако у Требињу глад трпите," рече им један из гомиле. „Ми? осече се Турчин, „имамо ми у Требињу свега, што хоћемо, а имамо и доброг цара што нас неби оставио да глад трпимо."

„Али усташи вас врло муче, узимају вам све, што у вас нађу, бију вас немилостиво, — е онда је лако, да несте добро."

„Не будали! како би нам они нашкодили! Бегају они од Требиња на 20 миља! Влах ти дрхће, како му име Требиње спомeнеш! А кад на њ пођемо — мислиш, да ће нас дочекати? Та он нас не дочека, зато што је пас једњ! Савије ти реп међу ноге па струже, мислиш леђа му горе."

*) И. Холечекова дела „Za svobodu".

„Ко би ти веровао! Чуо сам, да сте прекјуче код Бељине нешто добили — јели тако?"

„А ха!" насмеја се Турчин, као да се на нешто ново сетио, „ти сигурно новине читаш!"

„Наравно, да их читам."

„Не читај их, брате Новине лажу, јер се честитом цару свете. Хтеле новине да их честити падиша издржава, да им много жутих дуката даде. То је глупост! А цар им одговори, да им ни пребијене паре не да, јер он има доста правоверне деце и не може њи занемарити за љубав којекаквих гладничина."

„Но то признати мораш, да вас је код Касабе Пеко искасапио и измлатио, како је богу воља."

„Јеси чуо, твог је и сувише! Код Касабе су наши Влахе помлатили до једнога, само је тај погани Пеко умакао. А сад ми већ мира дај! Ти си као и сваки кршћан — змија и лажа."

Турци одоше да избегну даље испитивање. „На такав начин нећеш, мој драги, код опазних и неискрених Турака ничег дознати," помислио сам у себи, „Турке мораш другчије исповедити."

Ишао сам на дубровачку „Плочу" где турске караване стоје, кад провијант из Д лмације у Требиње носе. И данас нађох тамо малу каравану. Поред „Плоче" стоји мала кавана, где се филџан врло хрђаве каве за 3 нов. продаје. Седох на поље пред њом. Унутра опазих неку дувањару у облику арапинове главе. Беше црна и светла као обућа, усне надувене и цр

вене, очи беле. Мислио сам, да ће ми она ког Турчана примамити. Поставим ју пред-а-се, донесем чибук и каву и ни најмање неузимах на ум, шта се око мене збива.

Напрам мене на ниском зиду сеђаху два одрпана аскера. Кад човек погледи те дроњке и тај гад мора жалити државу, која таку редовну војску има. Опанци издерани, гаће поцепане, све виси на њему, прса су гола, на глави каљави турбан, око паса кајиш без ба јонета а кајиш је ваљда пре неколко година лак видео, на кајишу патроњача, још к томе јунак — кост и кожа и то су слике она два аскера.

За кратки час се уверих, да је црна глава с дрвеним уснама зајиста обратила на се пажњу милих Турака.

„Гледај Мехмеде“, рече један „тај има усне! У којој се земљи тако гадни људи рађају?“

„Вараш се, Ахмеде,“ поучава га други, „то није човек“.

„Ти све боље знаш! Шта је дакле?“

„Звер је то каква.“

„Ах, здраво, еншерлије!“ одговорих им, као да сам их тек сад опазио! „То је арапин.“

„Е, видиш, Мехмеде, не рекох ти да није човек“!

„И арапин је човек“, тврдио је Мехмед.

„Али мрцина,“ и тиме распру свршим. „Ој јунаци, били каву пили?“

„Фала; непијемо.“

„Али седите ближе да се поразговарамо; ја ћу платити.“

Несам их дуже нудио, они приседоше. Дадох им чибуке донети и почех даље испитивати: „Јесте ли Сарајлије?“

„Јесмо; јеси и ти?“

„Несам“.

Зашто нас онда назва еншерлијама?“

„Ви сте наше миле комшије, а комшије као еншерлија; за то вас тако назвах.“

„Тако, одобраваше Ахмед.

„Ти си дакле Немац?“ питао је Мехмед.

„Да, Немац.“

„Немци су добри људи.“

„И волу Османлије,“ додадох ја; „а Османлије су добри. А како сте?“

„Несмо баш добро.“

„Идите! Како да Османлије несу добро?“

„Ипак нам није добро, брате.“

„Али како је то могуће?“

„Зар ниси ничег чуо?“ питао је Мехмед.

„Шта да чујем? Ја нисам ничег чуо.“

„Новине не читаш?“

„Несам луд да новине читам! Шта могу оне што мудро знати?“

„Имаш право,“ одобраваше Мехмед, „новине лажу“.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Хемија. Написао Х. Е. Роское професор хемије у Манчестру. Превео Стеван В. Поповић епархијски референат. Са 36 слика. Нови-сад, издање штампарије А. Пајевића 1879.

Дошла ми је до руку ова књига, која је једна од „књига за школу и народ“ а издаје их штампарија А. Пајевића у Н. Саду. Свакомкњижевном подузећу морамо се радовати, које тежи да унапреди нашу књижевност и унесе у њу по који, ма и најмањи стручак из богате ризнице људског знања, но које је мање више слабо приступачно нашем свету, јер није српски написано. Потребно је дакле преносити из страних књижевности у српску наравно оно, што је тамо усвојено као ваљано.

Име чувеног писца доста је, па да још унапред изречемо суд о делу његовом. Овде је доста име „Х. Е. Роское“, па да с вољом латимо се читања његове књиге. Сваки иоле упућен у мишљењу, моћи ће с коришћу и успехом читати ову књигу, и из ње се многом чему научити. Све, што се у књизи овој приповеда, јасно је и разговетно. Уживао сам, кад сам ову књигу читао; и још бих већма уживао, да нисам нашао некоје ствари, које су погрешне. Но коме те погрешке у грех да упишемо, ја управо незнам. Како изгледа сам оригинал инглески, то нисам могао сазнати, јер га немам при руци. Загледао сам у немачки превод, који сам могао добити; а према овоме је српски превод удешен.

Погрешно је у овом делу то, што није свуда конзеквентан писац (?), или можда превађач немачки. Ево примера: на страни 53. српског а и немачког превода говори се, шта је угљена киселина, и како се добива. Та угљена киселина бележи се у кемији са CO_2. На страни 94 вели се за кристалисану соду, да се кемијски зове „угљенокисели натриум“, и да су јој саставни делови натриум и угљена киселина, т. ј. елеменат Natrium (Na_2) и она мало пре са CO_2 обележена угљена киселина. Но загледајмо ма у коју кемију, па ћемо наћи, да у соди има осим већ споменутог натриума и угљене киселине, још једанпут кисеоника (Oxygen, O.) Како да испадне из вида то једанпут „O“? Ово би се избегло, да је речено место „угљено-кисели натриум“ — „угљено-кисели натрон,“ јер кемија бележи са „натрон“ спој натријума (Na_2) и једанпут кисеоника (O). Натрон $= Na_2O$.

Но тим смо прешли на теоретично поље, т. ј. како ми схваћамо постанак тога тела, што се зове сода. Једни (дуалисте) веле, она постаје кад се споји натрон (Na_2O) са угљеном киселином (CO_2); други (унитарци) веле овако: Има неко тело што се бележи са H_2CO_3 и то би управо била права угљена киселина. (Н.

значи Хидроген, водоник, један елеменат, који се налази у води као саставни део њезин). Кад H_2 иступи из тога споја и место њега дође Na_2, онда имамо ту исту соду. Разлика је дакле само у бележењу; они први бележе: Na_2O, CO_2, а ови други: Na_2CO_3. Сваки види, да су и овде и онде исти елементи и у истој количини. Ја мислим, да ће сад сваком бити јасно, да сода никад и никако неможе се звати угљено-кисели натриум; по првом схваћању мора се звати угљено-кисели натрон, а по другом схваћању зове се Natriumcarbonat. Види: „Kurzes Lehrbuch der Chemie von H. E. Roscoe Prof....... Manchester, deutsche Ausgabe etc.“ — Стр. 174; ово је неко друго али веће дело истога писца, а не ово, о коме је у овоме приказу реч; затим види неорганску кемију од С М. Лозанића стр 245.

Има и више таких неконзеквентних наименовања у овој књизи; и кад бих хтео о сваком говорити, морао бих читаве табаке писати. Навлаш само да споменем: сва имена у другом и трећем ступцу на странама 94, 96, 100 и још по гдекојим местима имала би се предругојачити, и то према старијем схваћању. Што овде зовем „старије схваћање“ то је оно што соду крсти „угљено-кисели натрон.“ Ништа не чини, што је старије; нигде не стоји, да је старије лошије а новије боље; колико старије схваћање у кемији има право, толико исто има и новије: свако наравно у своме. Ја велим, да је старије схваћање требало усвојити баш у овој књизи, јер је теорија тога старијег схваћања простија, лакше ју је схватити, и што се ти називи и белеге старијег схваћања највише употребљују у техничко-кемијским делима, — дакле у оним списима, који непосредно стоје у свези са практичном употребом кемије у животу.

Уверен сам да неби било тих неконзеквентних имена у овој књизи, да ју је преводио ...гручњак; ништа то не чини, што и Немац у своме преводу тако али погрешно крсти; ...е стоји да је Немац у опште непогрешив.

Али тако је то на жалост у нас. Додуше, ... живимо у добу поделе рада т. ј. појединац ...е ради све и сва, он ради само један одређен посао, и тек тако може се усавршити у своме послу. Но ми тако не мислимо; ми смо мање ...ше сваки, „универзалжени“ т. ј. држимо да ..., те да је сваки способан за све послове.

Сваки нека се држи свога посла; сваки ...а савесно испуњује оне дужности, које му ...зив његов налаже.

Зар у нас неби се нашло људи, који би ...ели и умели било написати или превести ...у учевну књигу? Зар је ту потребан импорт ... стране? Ја мислим да ми нико замерити неће, ... рекнем: нека сваки заступа ону струку у књижевности, т. ј. да пише и ради на њојзи, коју у животу учи, н. пр. у школи предаје. Да је то тако ми н. пр. неби нашли оне погрешке на стр. 94 ред 4 и даље, где се вели, да се „сваке године потроши неколико милиона цената клорнатриума, коме је кујнска со главни саставни део“; то ће рећи: да клорнатријум није исто што и кујнска со. Но ми знамо, да је клорнатриум кемијско име једног споја, који се у обичном животу зове кујнска со. Но решење овоме наћемо, кад сравнимо то, што се српски погрешно вели, са оним што се у немачком преводу на стр. 96 коректно каже; тамо стоји овако: „Jährlich werden Millionen von Centnern Chlornatrium verbraucht, **von welchen aber das Kochsalz einen erheblichen Theil bildet, das man in den Salinen durch Verdampfung natürlicher Salzlösungen, der Salzsoolen darstellt.**“ То ће рећи: „сваке се године потроши неколико милиона цената клорнатриума, но знатан део од тих милиона цената јесте она кујнска со, која се добија из салина (соних извора), где се природан сони раствор испарава т. ј вода се испарава, а со кујнска остаје као чврста маса.

На стр. 84 ред 6 одоздо стоји: „Иловача или глина, и т. д.“ Овде се неправи разлике међу иловачом и глином. Но колико је мени познато, та је разлика у нашој научној књижевности утврђена. Са речи „иловача“ означује се оно, што се немачки зове Thon; глина пак значи немачко Thonerde; глина дакле није ништа друго него оксид алуминијев (Al_2O_3), а у иловачи је глина тек један саставни део.

На страни 86 у § 54 вели се на једном месту „иловаче или глине,“ а треба само иловаче; а глина у последњем реду сасвим је као што треба.

На стр. 87, 7-и ред одоздо стоји „кисеонику“ а треба „киселини“

Као што рекох дело је врло добро, само да није мало збрке у неким именима; нада је, да ће се у другом издању то поправити што је у првом погрешено. Па ипак, ја од своје стране могу ову књигу сваком препоручити, који жели, да се обавести о многим појавима, што су око њега у природи. Особито учитељи у основним и средњим школама могли би је с успехом употребити.

Андрија М. Матић.

Р А З Н О.

(Непријатељи телеграфске жице у мору) Познато је да су најудаљенији делови света спојени телеграфом који је спуштен у море те иде испод воде. Жице су омотане гутаперхом и цео тај пајван зове се техничким именом кабел. Стало је милиона форината док су спустили тај кабел у море. Сад му грозе већ

сили непријатељи који раде да га упропасте. У мору има силних ситних зарезника који се нахватају на кабел па га полако разједају. Сићушни тередоси и имарија теребраноси ужасно кваре кабел. Но чини се да су се све грдобе у дубини заклеле против телеграфа. Линију од Кајене до Пара разориле су грдне рибе глођући зубма гутаперху. Рибе тестерашице окушали су своје тестере о кабел близу Антила. Корњачо су разрушиле кабел између Кејвеста и Хаване. У персијском заливу прекинуо је кабел један грдни кит, који је брзо пливао те зар и не приметив кабел лупио о њега тако силно да је од судара скапао. Прекинути пајван обвио се о грдно тело му те га је удавио. Но и елементарне снаге као да су се заклеле против морскога телеграфа. У Средиземном мору разрушила је муња дваред кабел, у Јужној Америци прекидали су га земљотреси. И струје морске дођу те тару кабел о оштре стене док га не пресеку. Једном приликом прекинуо се кабел с тога што је било запето о две грдне стене те је висило над грдном морском дољом исто онако као уже, што се суше о њему кошуље.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишла је **„Стража“**, књига за науку, књижевност и друштвени живот. Година друга. Свеска за фебруар 1879 године. Издаје и уређује Л. Пачу. Нови Сад, штампарија А. Пајевића 1879. Садржај: Социјализам и Дарвинова теорија од С. Подољинског; Морају бити непријатељи, с руског Ј. Жујевић; Дарвинова теорија о постанку врста, од Х. О.; Одломци из дневника једног добровољца; Историја једног злочина, од Виктора Хига; На велики петак, песма од Ја; Ревизор, шаљива игра од Н. Гогоља; Прут, песма од Ахила; Гогољ о своме „Ревизору“; Дописи; Почетци књижевне узајмности; Књижевни преглед; Смесице. — „Стража“ излази свакога месеца у књизи од најмање 10 штампаних табака. Цена на годину 10 фор., на три месеца 2 ф. 50 н. За Србију годишње 22 динара. Претплата се шаље „Administracіji „Straže,“ Neusatz (Ungarn).

У државној штампарији у Београду изишла је из штампе књига:

Зимње вечери, приче из народног живота у Србији. Написао М. Ђ. Милићевић. У Београду 1879. — Садржај: Незнани апостоли — Побратими — Од невоље дивљак — Потурченица Лејла — Хајдуци - Село водопловно - Један судни дан — Народни суд — Под орасима. Књига ова износи 23 табака, а цена јој је само 1 фор.

У печатњи Др. Претнора у Дубровнику изишла је књига:

Живот и рад Дра Божидара Петрановића, написао Ј. Сундечић. (Прештампано из Словинца). Дубровник 1879.

У Бечу је изишла друга свеска **„Народнога забавника“**, у којој је наставак арапских приповедака: **„Хиљада и једна ноћ“**. Цена свесци 15 новч.

Од **„Књига за школу и народ“**, што их издаје А. Пајевић у Новом Саду изишла је свеска трећа: Почетнице природних наука. **Физика.** Написао Балфур Стеварт, проф. физике у Манчестру. Превео Стеван В. Поповић епарх. шк. референат. Са 48 слика. Нови Сад. 1879. Цена 50 новч.

НОВЕ МУЗИКАЛИЈЕ.

„Silberner Hochzeits-Walzer“. Енглески кампонист Чарл Морлеј сложио је за светковину „сребрних сватова“ њихових величанства цара и царице (24. априла о. г.) једну валцу под горњим насловом. Који се разумевају хвале је да је лепа. Наручити се може: Berlin Verlag von H. Erler. Цена 1½ марке.

Поштованим претплатницима.

Са овим бројем почиње друга годишња четврт „Јавору“, и с тога умољавамо пошт. претплатнике, којима је рок претплати истекао, да ову обновити изволе. Листа не можемо никоме на вересију слати.

Нови уписници могу добити од почетка ове године све бројеве.

За г. 1877. имамо још неколико потпуних, мекано увезаних примерака (51 бројева) и дајемо по 2 фор. а. вр.

Претплатна је цена за Аустро-Угарску, Босну и Херцеговину: 1 фор. 25 новч. на четврт године; за све друге земље 1 ф. 50 нов.

АДМИНИСТРАЦИЈА.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 … За стране земље: на читаву годину 6 фор. …

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 15. У Новом Саду 15. Априла, 1879.

ПЕСМЕ СУ МИ . . . .

Песме су ми тужне биле
Па вам сузе измамиле —
Веселије нисам мог'о,
Трпео сам и ја много;
Често пут у веку моме
Мач богова пробоо ме.

Реч је само костур голи —
Не исказа шта ме боли,
А у душу пуну сете
Загледати не можете, —
И кад ми се лице смије
Срце знаде како ми је.

1879 **М. П. Ш.**

У ГОСТИМА.

Од Владана Стефановића.

(Наставак.)

Седосмо на кола — већ се заладило — дивно вече после јучерашње благе кишице — као да ме је оживотворило — и ја се опет налазих и сретан и задовољан. Сутра ћемо на вече у планину — да пробавимо сву недељу дана. Његов предлог сам брзо без сваке примедбе усвојио. Та сваки дан пружао ми је нова уживања. Дође и то вече — оправисмо се — пушку о раме — те право у виноград — Вече се беше сасвим спустило, планина оживила — ту песма, тамо свирка — даље се чује опет клик веселих девојака, којима беше најмилије пударити, по родним виноградима. Месец је помаљао своју бледу ал светлу главицу иза убавих гора, те поносно јездио плавим сводом, окружен својим сињаним сапутницама сјајаним звездицама. „Да дивне ноћи“ рекох својима „то бачка нема на монотоној равници, као да је природа — маћеха напрема овој овде. Дивни брегови којима сенке као дивови падаху на рај долину — испресецану сребрним поточићима; која се испред њих као мазно чедо испред своје мајке пружила. На обасјалим виноградима меком месечином изгледаху та дрва — као неки чувари исполинске природе — којима се врхови мислиш до неба узвише.

Наложисмо ватру — тек што весео пламен обгрли суво дрво својим модрим језиком, које пршташе као разјеђено на тај најглавнији елеменат — тек што се ватра распирила чусмо тамбуру праћену уз песму веселих пударица.

Добро вече.

Дао га Бог.

Друштво се посади око ватре, момци и девојке седоше поређани, као низ дробна бисера. Шали и досеткама не би краја.

Све су девојке певале, све су веселе, само једно гараво луче седило је туна као каква штатуја, тужно је оборила лепу главицу те гледећ преда се, као да је у самим уздасима уживала. Ја сам ју дуго — дуго гледао, целог тог вечера не сме-

тох ока с тог лепог девојчета — на лицу сам јој читао горку тугу и сету — а са чеоца бројах јој големе ударе, који загорчаше тако млад живот. Беше лепа, црно око, сјајно као алем, устанца танка које је лака бледоћа као и обрашчиће јој увила, чело високо, које јасно казиваше њену душевну бољу. Мени се у томе трену учини, као да и мене нешто притиште, као да се њени јади и мене тицаху постадох и ја тужан, невесео. Седео сам па сам ћутао; песма, свирка, шала и досетка не имаху за мене баш никакве примамљивости.

Поноћ је превалила кад се разиђе весеље — одоше сви па и лепа тужна црнојка, слѣдоваше некако; по све механично њима изгледаше као да је полудела.

Како се удалише упитах Раду, чија је то девојка.

Рада ме погледа озбиљним очима, задрхће уснама, погледа предасе као да се прибере; онда се усправи, погледа ми право у очи и рече: „Та је девојка сироче, отац јој беше код нас болтација; једва га памтимо, мати јој беше проста жена те је није ни подизала на моду, година дана је — како што но реч — нит ромори ни говори а пре тога је била као јелен чила и несташна, ни једна од девојака не би јој равна — а сада је ето видиш живи мртвац.

Ја сам мислио да то несу мали јади који оставише тако хрђаве трагове. Одлучих се да дознам узрока њених јада, упитаћу је као брат сестру, молићу је и она ми то не може одрећи. Чудно ми беше у грудима, ту ноћ не могох заспати до пред зору. Све ми се врзла памет око лепе црнојке. Кад се пробудих све ври планина — хај — хај — уз дреку чегрталјке уз пуцњаву пушака и пиштоља гонише пудари виноградске диндушмане, гонише чворке. Сунце је високо одскочило. Одма замолим Раду да ми покаже виноград лепе Руже; тако се звала. Рада ме упути — одох к њој. — Застанем је пред колебом — она је исто нако тужно седела, као јуче крај ватре, исто онако оборено и сетно држала је лепу главицу руком — кад јој загледах очи, видех трагове које оставише чемер сузе након себе.

Добар дан сејо.

Бог ти добро дао.

Сејо! ја сам те јуче кад седисмо око ватре дуго гледао, са лица и чела читах твоју горку тугу — тебе нека сета мори а твоју чисту душу нештедно обара горки јад. Ти си српкиња ја сам србин, буди ми сестра бићу ти брат, кажи брату каква је то туга, какви су то преголеми јади. који те тако младу гоне, који ти твој млађани живот у најлепшем цвету чупају. Реци ми све, немој од мене ништа затајати; знаш да се ти душевни терети лакше сносе кад их имамо с ким поделити — знаш да и души и срцу одлане, кад коме своје јаде кажемо.

Она ме погледа њеним лепим црним очима; тај поглед млого је казао.

„Моја је туга голема, моји су јади горки а моја несрећа велика. Ја ћу твоје побратимство примити, ти ми изгледаш врло искрен, испричаћу ти све што се односи на мој чемеран живот.“

Није ме требала понудити да седнем; ја сам и непонуђен сео напрама ње, да ми се не изгуби ни једна реч, ни један крет, ни један уздај њен.

Она се загледа у земљицу, уздахне тешко и поче.

„Ја сам се родила у Б. отац ми се звао Стојан Берић, беше трговац човек добра срца, мати ми је била простог рода звала се Спасенија, отац ми је матер заволео — заволео је јако — те се њом и ожени. Осим мене једне, нису имали деце — мој покојни отац живео је за мене и моју матер, учио ме је сваки дан, и гледао је да учини све оно што би мени и мајци годило. Панта С.....ћ споречка се због овог проклетог виноградског пута с мојим оцем и до смрти своје нису никад говорили. Отац ми умре, ја останем сама са мојом матером: горки дани што сам их ја преко мојих детињских плећа претурила беху тако немилостиви, те ме одржаше на овој проклетој земљи. Боље би било да сам за мојим оцем умрла, камо ми среће моје да сам и ја мирно за навек склопила

очи.“ Уздахнула је тешко а светла сузица лагано се скотрља низ дивно лице. „Моја мати — продужи — гајила ме је што је боље могла, пазила ме је као очи у глави, ја сам навршила 15. годину, навршила сам је да ме изновице погнају још гори тежи јади, еј Боже мој како сам ја то преживела ни сама незнам, пре би се у мојој судби задовољила да сам слепа, да несам никад ни гледала, да несам никад ни знала, за свет, за људе, и за њиова тврда и неваљала срца. Умре ми и мати; и други удар истрпих ја несретница, те сад ми је све она црна земља која покрива та два премила, али и преминула живота, која покрива мог доброг оца и моју милу, јадну мајку.“ Срце овлада - свладано тугом подлеже борби тешких јада — она бризну у плач, а њене светле сузице спуштаху се на црну земљу.

У мени се силом оте суза из ока.

Ћутасмо обоје подуго.

Ружа настави: „У том горком искушењу у том јадном и тешком времену, деси се са мном нека промена; ја заволем Рада С.....а оног истог момка пред чијом смо колебом јуче седили, он је волео мене. Тајна љубав беше то, тајати моралисмо, јер сам знала да ме његов отац горе мрзи, него Бог грешника, горе него цвеће мраз, нег виногради тучу. Ја сам имала једну другарицу која је знала ту тајну, моја друга беше змија присојкиња која се моме злу радовала. Да, она изда ту тајну Радином оцу Панти, и шта нас двоје морадосмо све од њега претрпити не ишти да ти казујем. Нас двоје не смедосмо се од тада ни погледати, тајним очима казивасмо нашу љубав, а сачувај Боже да ме је Панта видео јуче пред својом колебом. То беше трећи и најгрознији удар за мене, издржала сам смрт оца и мајке, истрпела сам презрење, сиротињу; у најоскуднијим данима, ја сам играла и певала, али овај удар, овај црни удес не могу преживети, ја ћу умрети, и камо среће да видим то страшило, које коси једним маом све боље и терете, сву тугу и јаде, које учини човека ладним непомичним и неосетљивим. Нашто ми живот? нашто земља ономе који руку и очију нема? нашто цвеће? кад сунца и росе нема; нашто небо, кад Бога нема, нашто муње кад грома нема, нашто облака кад кише нема, нашто душе кад срца нема, ој срце срце, еј тешко мени“ — и при том врисну лепа Ружа, онесвесну и паде. Тешки су то болови, што срце парају, грдан је то удар био.

Пригнем се брзо лепој Ружи, подигнем је са земље, и посадим је на онај исти камен, на коме је мало час седела.

Самртна бледоћа осу јој лепо лице, она изгледаше врло уморена, изгледаше као да је била у борби, између живота и смрти.

„Ја сам те побратила“ рече тијо Ружа, „рекла сам ти све, што ме боли и тишти, ја не тражим од тебе лека, само ми реци, ко си, и шта си“.

Не ишти то за сад Ружо; ја ћу ти чешће долазити па ћеш онда знати и ко сам и шта сам.

Руковах се с Ружом, дођох натраг у виноград, био сам сетан, чудио сам се стрицу, чудих се таком срцу, напрама овако лепом девојчету, чудио сам се и Ради, те ми од свег тога, не каза ни речце; ја сам међу тим план скројио и одважих се на дело.

(Свршиће се.)

ЗАХОД.

(Ф. Руперти)

Сунце је село, село,
И лахор већ не пири,
Ах, бурно срце моје,
И ти се једном смири!
Уморан свет је клон'о,
Мирисно цвеће дрема;
Тичице мале ћуте
К'о да их живих нема;
И људски глас умук'о,
Клонуло земљи све је —

*

Тишина божја само
Нечујном струјом веје.
Сунце је село, село,

И лахор већ не пири —
Ах, бурно срце моје,
И ти се једном смири.

1876. Ш.

НА СТРАНПУТИЦИ.

Новела од Улрика Ерка.

(Свршетак.)

Било је још врло рано, кад је Секулов узјахао свога коња. Био је блед и потрешен, али на његовим цртама била је исписана мирноћа, као нека свечана озбиљност. — Ма шта да му се деси, он је своје добро распоредио.

Кад је дошао до шуме, он стане, и погледи још једанпут на Валдринген.

Сунце је било увијено у маглу, али се дигне ветрић, те је растера. Поједини зраци провире кроз њу, и падну на прозоре од дворца, који се видио између дрва. Сунце је позлатило врхове од топола, које су као верни чувари дуго времена око дворца стајали.

Сунце још никад није затекло тај дворац тако усамљен као данас, или ће можда бити још већма усамљен, док сунце почне залазити.

Секулов мете руку на очи, као да неможе да гледи од сунца, па онда ободе коња, и одлети у шуму.

Он се сећао оног места, које му је Роналд назначио. То место било је пре уређено као башта, али сад је била чистина, окружена опалом тарабом, и тако честим дрвима, да би човек могао и проћи, па да је невиди.

Коњ је сигурно и лако касао кроз усамљену шуму, у којој је била мртва тишина, само се кадкад чуло хрзање коња, коме је тај ход врло лаган био.

Секулов пође на чистину, да свога непријатеља дочека. Био је обучен у ловачком оделу да неупадне у очи, и дуго је тражио ту чистину, али није могао да је нађе, па је већ мислио, да се забунио. Напослетку опази он кроз честу опалу тарабу, сиђе се с коња и веже га за једну јелу, и оде на ту малу ливаду, која се белила од јутарње росе.

Све је било мирно и тијо, само је на среди стајало неколико срна.

Наједанпут дигну главе, и стану презати, па онда нагну бегати.

На противној страни те чистине укаже се слика у црном оделу.

Секулов позна Роналда, и онај је њега опазио, и они пођу једно другом. На среди се састану они и поздраве се сасвим ладно. Барон је био миран, само мало блеђи.

Секулов погледи на сат и рекне:

„Ја мислим да смо ми секунданте још и зато изоставили, да избегнемо помирење.“

„Стојим вам на услузи“ одговори Роналд мирно.

Секулов развије на трави свилену мараму, у којој су била два нова револвера.

„Напуњени су“ рече он, и пође натраг „бирајте!“

Роналд се сагне и узме један револвер. Онда се и Секулов приближи и узме онај други и рекне:

„Мислим да смо сад готови. Сад ће сваки отићи десет корачаји напред, окрену̓ће се, и пуцати. — Трипут ћемо пуцати — оћете ли?“

Роналд се устезао, и он погледи у лице Секулова, које је било бледо и строго.

„Добро“ рече он онда „бројте!“

Неколко тренутака било је све мирно. Само су дрва шуштала, а неколко дивљи голубова почели су гукати.

Онда Секулов почне са сигурним гласом бројати.

„Један — два — три — “

Поплашене тице лупале су крили летећи, јер су се уплашиле од пуцњаве.

Та два човека су стајали један напрам другог. Ни један није био повређен. Роналд је само мало већма пребледио

Опет су два револвера на једанпут пукла. Онда Секулов спусти оружје, и погледи свог противника неповерљиво. Овај је стајао непомично, и изгледало је као да чека.

„То је чудновато“ рече Секулов „да ни један не гађа. . . Да нисам сам пунио. . .“

Роналд необично развуче уста.

„Имате још једанпут да пуцате“ рече ладно.

Лице Секулова потамни.

„Оћете ли тиме да кажете да ме намерно штедите?“ рече он срдито „ја нисам дошао овамо да ме исмевате“ продужи он „на сваком револверу има шест цеви.“

И опет се зачује пуцњава, једна грана што је стајала над Роналдовом главом падне сломљена доле. Секулов је стајао неповређен.

„Даље, даље!“ викао је он.

„Мислим да је законима части за доста учињено“ одговори Роналд.

„Али мени није!“ повикне Секулов као изван себе, и подигне оружје.

Роналд прекрсти ћутећки руке. Секулов пође, као да је хтео на свога непријатеља напасти, али види како се на Роналдово лице навуче самртна бледоћа; Роналд се заљуља и клекне.

Као да га је тај призор наједанпут освестио, тако је Секулов погледао барона; онда баци револвер у траву, и похита њему.

„Ви сте рањени!“ повикне он тако уплашено, као да се мало час нису борили за живот.

„Тане ме је само мало очешало, није ништа“ шапташе Роналд и покушавао је да се насмеје „држао сам да умете боље гађати.“ Па онда му глава клоне на раме његовог непријатеља.

Секулов је био потрешен, кад га је држао на рукама. Све мржње је нестало, кад је помислио, да је могао убити човека.

Уплашено почне он тражити рану, и види да је рукав продеран. Пажљиво му он скине капут, и прегледи рањену руку. Озледа је била врло лака, само је млогу крв изгубио. Секулов је лакше дисао. Онда покваси мараму са росом и увије руку.

Кад је крв престала, Роналдово лице добије опет своју боју, и он отвори очи.

„Јесте ли задовољени?“ упита он смешећи се.

Секулов је ћутао. Роналд устане са великим напрезањем, и са несигурним корацима дође он до једне јеле, и покаже једну белу пегу. Ту су биле три кугле једно до друго.

Секулов дође за њим.

„Ваша је рука врло сигурна“ рече он горко, „нисте имали права, да ме штедите!“

Роналдове очи се замуте:

„На Мининог оца нисам могао пуцати.“

„Мина!“ повиче Секулов „шта знате о њој?“

„У часу пуном горчине и туге она ме је тешила“ одговори Роналд горко.

„Ви сте је видили? А где је моје дете?“

„Код њене матере. Не далеко одавде, у шумаревој кућици.“

Секулов је стајао као опијен. Жена и дете били су му тако близу, а он их је тражио у даљини. Није ни приметио, да је Роналд отишао до коња, и да се једва попео у седло. Сад пројаше са свим поред Секулова.

„Да је Леонора мене волела“ рече он тијо, али одлучно „онда Вас можда неби штедио.... Гледајте да буде сретнија него први пут.“

Пре но што је Секулов могао што одговорити, ободе он коња, и изгуби се у шуми.

Збуњено погледи Секуков за њим, док се год видио. Онда се окрене, узме оружје и узде, и пође оним правцем, које му је Роналд означио.

Шуму је још од детињства познавао

и после четврт сата угледа шумареву кућу. Он остави коња, и пође лагано, као да се бојао.

Је ли било могуће, да се она у ову самоћу завукла, она која је волела светски метеж? Каква се промена збила с' њоме, ако је Роналд истину говорио?

Замишљен наслони се на једну јелу и погледи на усамљену кућицу.

Врата се отворе, и Секулов опази девојчицу, која се играла у врати. Опрезно да је неби поплашио пође он ливадом. Дете га није опазило; сад погледи горе зачуђено.

Наједанпут се лице детиње промене. Очи и лице јој потамни, и она пође.

Секулов је био застао; сад рашири руке, и дете после неког устезања потрчи, баци лутку, и повиче: „отац! отац!“ и баци се своме оцу у наручја.

Секулов је стајао непомично, и држао своје дете. Мина га обгрли, и притисне своје округле образе на његово лице.

„Знаш отац“ шапташе она „мислила сам, да је опет какав просијак.“

„Какав просијак?“ запита је он расејано.

„Онај са лепим капутом, и чизмама, што није хтео да иде, па га је мати испсовала.“

„Мати“ понови Секулов и спусти дете „а где је она?“

Зачуђено га погледи Мина:

„Та ми седимо ту у тој малој кућици, зар ти незнаш? Али јел да ћеш нас сад повести у Валринген?“ продужи она. „Зашто ниси тако дуго дошао? Оћу ли отрчати матери, да јој кажем да си ту?“

Секулов није ништа одговорио, срце му је јако куцало. Напослетку рече он:

„Остани ти ту, дете моје, идем ја сам матери.“

Леонора је стајала на прозору, кад је видила, да ловац опет иде к њојзи. Она се брзо сиђе с прозора. . . . То је био баш грозан човек, тај Роналд! Је ли дошао да је опет бадава кињи, или да јој каже, да ју је одао?

Она је хтела да истрчи из собе, али је већ било доцкан; јер су се у предсобљу већ зачули кораци. Она брзо оде прозору и окрене леђа вратима.

Врата се отворе; за један тренутак је било све мирно, па онда мушки дрхћући глас проговори тијо:

„Леонора!“

Она се јако уплаши. То је био глас, ког она већ тако давно није чула, ког је она пре избегавала, а сад га је само у сну чула. — Је ли опет снивала? —

Лагано се она осврне. Пред њом је стајао Секулов, он је био блед, озбиљан, и са тужним погледом гледао ј. он њене лепе бледе црте.

„Ти си Секулов!“ повикне она, и покрије лице рукама „онај обешњак ме је дакле издао!“

Његове очи се засветле.

„Ти називаш Роналда обешењаком“ рекне он „зар га не волиш?“

„Њега? Је ли то он казао?“ повикне она озлојеђено, са пламтећим очима. „Од свих људи на свету, највећма мрзим њега!“

„Већма него мене, Леонора?“

Ова млада жена погледи свог мужа са тужним и молећим погледом.

„Ја те нисам никад мрзила. . .“ проговори она.

„Зато јер сам била заслепљена“ повиче она у страшном болу „која није знала какво благо има.“

„Па опет си ме зато оставила“.

„А Мина, Леонора — кад мене ниси мрзила, зашто си дошла потајно у моју кућу, па си ми дете украла?“

„Одкуд знаш. . . .?“ запита она уплашено.

„Нашао сам твој прстен у детињем кревету.“

Од стида и кајања поцрвени она сва и рекне:

„Опрости ми! Ја бих била умрла од чежње за дететом! Али ја ћу искајати. . . .“

Она потрчи и узме дете, доведе до њега, и рече са загушеним гласом:

„Узми је Секу..ов! Узми ми и то једино што ми је живот одржавало, само ми кажи, да си ми опростио!“

У највећем јецању баци се она на столицу, и покрије лице рукама И његове су очи биле влажне. Он узме дете за руку, и одведе је матери.

„Да, Леонора, Мина ће њи самном, али само ако и ти идеш. Оди“ окрене се он детету „моли твоју матер да дође с нама, и да опет воле твога оца!“

„Мати! Мати!“ повиче радосно дете „хајдмо опет у Валдринген!“

Леонора са страхом дигне главу.

„Ти ме не презиреш?“ запита она слабим гласом.

Са нежним осмејком погледи је Секулов и рашири руке.

„Ја сам те увек љубила“ јецала је Леонора и наслони главу на његова прса.

Дуго су стајали тако загрљени, и запиткивали су једно другог. Само о своме последњем састанку са Роналдом није хтео Секулов ништа да спомиње, да поштеди Леонору.

Напослетку шапташе Секулов.

„Ми смо обоје погрешили; ни ја нисам умео да те учиним сретном. Али сад да почнемо изнова Леонора, и буди трпељива.“

Она га пољуби и рекне:

„Немој тако говорити. Ја сам сама крива. Али веруј ми, ја сам то горко искусила; ја нисам ни једног часа без тебе била сретна!“

Секулов јој дигне нежно главу, и погледи у њене светле очи.

„А oћеш ли бити одсад?“

„Врло сретна! Ја нећу више никог од света, само тебе и наше дете.“

Превео **Григоријев.**

БОРБА ЗА ОПСТАНАК У ЖИВОТУ ЧОВЕКА И НАРОДА.*)

(Наставак.)

Погрешно Језуитима подметнуто начело: цел освећује сретство, врло је истинито и боље би било рећи: успех освећује сретство, и то не само у очима победиоца. Оно је сретство најбоље, које најбоље одговара. И ако неко мисли да је то ужасна реч, која обезуздава све паклене силе, ништа више није свето, ништа не стоји стално, како се то уважи, тај нека помисли, да све није постало тек само овом речју, но да је давно и од вајкада постојало, ко има ту право? Све се бори једно с другим и све има право. Све је у борби — сиромашак који захтева комунизам, богаташ који га проклиње, научна глава, заковани аристократа, свештеник, војник, републиканац, конституционелац, монарх, сви имају право — јер се боре за њихов опстанак. Главно је ко ће да победи. Па ма ко победио, мора да прође преко лешина побеђених — то је природан закон. Ко се бојажљиво трза натраг, тај скраћује себи изгледе за одржање. Измирење је немогуће при таквим супротностима. Борба је бескрајња.

Многе жалосне стране, које нам ова борба без престанка показује, могу још кога да ожалосте, али зар с тога да пожелимо њен престанак? То не. Шта је живот без те борбе? Она је природно стање човечанства; она је основ даљег развића, без ње стаје и умире све; она гони, оживљава, ствара, покреће и с тога је она наша задаћа. Врло лепо каже један од новијих философских писаца: „без борбе у животу, без неизвесности цели, без могућности несреће и пропасти, била би одузета напору силе најјача полуга, а умором и малаксалошћу рада одузето би било осећање сопствене снаге из које управо произлази у живање и срећа опстанка, живот би био дуготрајна једнакост, без дражи протицао би као навијен сат, јер све што се деси, а десити би се морало, било би познато још из раније. Баш богаштине могућности, или као што се вели, случајева у свету оснивају уживање живота и тако су изгледи несреће само предуслови за обистињење среће.“

Још више ћемо се измирити с том борбом, мисли проф. Екер, кад тачније одмеримо њене посљедице и нађемо да као у конкуренцији трговине, обрта, индустрије најзад побеђује право надмоћност материје и духа, тако и у вишим областима, ма колико било

*) Ausland Nro. 6. 1872.

изузетака у појединоме, ипак побеђује боље рђавије, истина што је горе, а право остаје право Ми се овоме мишљењу само зато условно придружујемо, јер назори о добром и рђавом као и о праву немају сигурне сталности, и ти су појмови у разних народа и у разна времена побудили речма преставе и побуди ће их и у будуће, јер и они као и закони обичајни, проистичу из постојећих потреба и схватања људи и народа. Постојање абсолутнога неможе се примати од данашњег природњаштва.

Ми се неслажемо са славним анатомом ни у изводу врло истините реченице, да као што су природни закони непромењљиви, тако бива и у човечанству „природна пасма“ т. ј. у борби за опстанком добијање, гомилање добрих својстава. То мишљење дели он са енглеским јестаственником Услесом и шњиме вели, то је својина човечија према животињама да се та пасма простире само на душевне и моралне својине а не на телесне. Н. пр. какав животињски вид може се дугим временом промењеним климатичким променама само тиме прилагодити, што се његов телесни склоп полагано мења, одговарајући тима променама, а човек својом способношћу, да прави одело, оружје, справе, одузео је природи снагу да полагано мења спољни облик његовог тела. Наше је мнење да досадашња посматрања показују сасвим противно. Познат је факт, да потомци европских насељеника у северној Америци, добијају склоп лобање и састав тела Јенкија и за кратко време и дугачко лице са врло дугачким вратом. Познато је такође како клима упливише на боју коже и неможе се ни на који начин оспорити, да и облик лобање не стоји у врло блиском одношају са климатичким условима, и да од њих много зависи.

II.

У горњему смо показали како се цео друштвени живот човеков оснива на непрекидној међусобној борби, и како не само између особа истих животињских видова но и између разних видова постоји борба за опстанак, тако видимо и целе народе и расе у таквој борби. Изучавање раса, етнографија је као антропологија и природна историја човека, сразмерно нова наука и тек у новије време обратило је јестаственинштво пажњу на одношаје раса једне према другој. И доиста је врло важно дознати у колико се могу природни закони применити на земљишту историје и политике. Али ово се неда оспорити: ма колико високо ценили уплив онога што обично зовемо слободном вољом појединца, опет судбине народа зависе пре свега од двога, и то једно од земљишта на коме живе, од облика земљишта, и то двоје има силна уплива не само на материјални но и на душевни живот, на извесне преставе о моралу, вери, на философију и вештину,[1]) а друго од урођених и наслеђених наклоности раса. Британски историјописац Бекл[2]) и велики народни економ Џ. С. Миљ[3]) презиру разлике раса у природним наклоностима, ал то њихово презирање доказ је њиховог жалосног незнања природњачких ствари, и њему стоји на супрот цело благо нашег данашњег етнолошког знања шта више све је за то, да баш те урођене наклоности и јесу оне, које опредељују природу уплива, кога имају да приме спољни моменти, за развиће каквог народа; да је дакле тај уплив спољних момената односан, и својим дејством наступа јаче или слабије по мери степена примања урођених народних наклоности, на које наилази; да другим речма раса ствара психичан и физичан карактер. Предходно повлачи дакле посљедице за собом. У догађајима историје има такође логике као и у животу појединих људи и та логика непостоји само за обичаје но такође за законе, веру и књижевност, а почем у природи све што се догађа, догађа се нужношћу, то је онда у томе смислу истина што Хегел вели, да је историја низ примљених нужности.

Пре свега природни су народи, тако названи дивљи, чија је историја управо за наше гледиште од великог интереса, јер код њих природни закони развијају своје најслободније дејство, и то нарочито с тога, јер што ниже стоји један народ с тиме су мање

[1]) Léon van der Kindere. De la race et de la part d'influence dans les diverses manifestations de l'activité des peuples. 1868. с. 38.

[2]) Buckle. Geschichte der Civilisation in England с. 38.

[3]) St. Mill. Priciples of politicel Economy with some of their application to sociale philosophy. с. 390. I. свеска.

обележене појединe особе. Далеко већи број таквих народа познајемо тек од одкрића новога света, Аустралије и острва у тихом океану, дакле једва четир стотине година, и познато је, да су ти народи од тога доба у ужасном размеру ишчезли. Као услед какве неиздржљиве несреће опустошавају насељена острва јужнога мора, повлаче се црвенокожци америчких прерија пред победоносним ширећим се белцима, и антрополози са ужасом примећавају, да цела племена изчезавају пре но што је могуће било упознати њихове обичаје, њихово порекло и њихов склоп. „Ми умиремо у европском даху“ ,рекао је један Новоселандац, и врло добро је у слика пуном језику изразио, какав ће бити крај те борбе за опстанак између културнога народа Европеаца и тих природних народа. То је доиста борба за опстанак и нами није нужно да тражимо загонетне узроке, у многим случајевима јасни су ти узроци. Рат са дисциплинованим, обученим, у ратним наукама образованим европским војскама, са бољим нападним срествима, материјално стешњавање одузимањем земљишта на ком живе, епидемичне и заразне болести, нова уведена рана као „ватрена вода“ (ракија) — то су неколико од најобичнијих узрока.*) Најпосле у овој борби за опстанак нетреба омаловажити ни физички моменат. Потпуно срушени основи њиховог политичног, друштвеног и верозаконског живота, осећање немоћи и изгубљености према вишој култури, све то одузима њиховом духу опружност и лабави њихов одпор. Они падају у меланхолију и немарност, ишчекују немарно или са фаталистичком резигнацијом последњи дан њиховог народа. Ма како да то сажаљевамо, опет је то природни закон који се врши неумољивом гвозденом строгошћу. Виша раса побеђује и потискује нижу у борби за опстанком. По правилу је виша раса она, која душевно више стоји, али то није увек тако као што мисли проф. Екер. Неоспориво је, да су шпански креоли душевно надмоћнији од Индијанаца средње и јужне Америке, ал прк свем том видимо, да у тим областима црвени човек бројем расте, а бели очевидно изчезавају од како су се одвојиле ове колоније од Шпаније и престао је увоз европске крви, и од како се је Индијанац од чести ослободио оног притиска, који је на њему почивао гвозденом песницом за време шпанске владавине. Како ствари сад стоје није дрско рећи: будућност европске, средње и јужне Америке лежи само у црвеној раси. Али и у умереним пределима унионских држава примећавамо чудну појаву, да душевно много нижи келтски елеменат Ирландаца англосаској и безбројно досељеној германској крви врло грози, и већ је произвео погоршање расе, а слества тог није тешко увидети. То је на истоку уједињени држава. На калифорниском западу пак престоји американцима поплава од кинеског елемента, који се утврђује, својом својственом упорношћу и већ је беле из неких њихових положаја потиснуо. Да се послужимо ближим примерима: боље образовани Немци бивају потопљени зацело много нижим Мађарима. Тамо и Саси, који су умели да сачувају чистоћу своје расе, почели су опадати. У јужном Тиролу одступа Германац циновским корацима романском Талијану. У Чешкој журно напредује славенство од последњих деценија, а тако исто и у Познанској. Дакле није увек душевно виша раса, која побеђује у борби за опстанком, но она, која је за ту борбу најбоље спремљена. Тако исто неможемо узети од речи до речи реченицу, да ловачки народи немогу никад стално да се одупру сточарима и ратарима — питање: које се по нашем мишљењу решава природом земљишта.

(Свршиће се)

*) b. Dr. G. Gerland: Ueber Aussterben der Naturvölker. Leipzig 1868. 8.

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

(Наставак)

Ова је метода доцније измењена, т. ј. управо поправљена. Код те методе било је то у неколико незгодно, што се месо горе јаче испече него доле. Зато су је овако поправили: у рупу су најпре метали усијано камење, на

ово месо, затим усијано камење, па опет месо — тиме је дакле усијано камење дошло и испод и између меса. На овај начин месо је било свуда подједнако испечено. Ова метода, шеста на броју, могла се наћи код острвљања у јужном мору, код становника острва Мадагаскара, код јужних и северних Американаца, код многих Аустралаца а и данас је често употребљују арапски Бедуини.

У Африци су тамошњи становници кадикад, кад се прилика томе дала, очистили мравињак од мрави и потукли их. Затим мравињак напунили горивом, запалили те тако дуварове загрејали; кад су овако урадили, онда су уњ мећали комађе меса од носорога, као у какву пећ и пекли. Овај начин није се могао сваки пут употребити, него тек приликом; у начелу пак нимало се не разликује од оног мало пре споменутог начина као што и наше садашње пећи нису ништа друго до сталне „првобитне земљане пећи."

Пециво (или пржење) доживело је дакле шест степена у развитку: 1) пекло се у пепелу; 2) пржило се на простом ражњу; 3) буканисало се; 4) сушило се у диму; 5) пекло се у земљаној пећи; 6) пекло се између камења.

Ово је кратка историја, како се пекло или пржило. Много је занимљивије, како се развило оно, што се управо кувањем назива; у овој ћемо историји на много шта наићи, чему се скоро неби ни надали. Ми ћемо наћи, да је наш начин кувања, т. ј. у лонцу, — које је нама сасвим нешто обично — тек посљедња карика у дугом ланцу развитка. Тај је развитак постепен и лаган; нигде се не скаче, нит се штагод у хитрини догађа. Од давног и сасвим незнатног почетка дошло се до тога, да је данас кување у лонцу изазвало читаву индустрију и једну вештину више.

Кување се развило из оне врсте пецива, када су пекли у рупи, која је у земљи била ископана. Ми смо видели, да су једанпут почели мећати усијано камење, да би се једначије испекло месо, што је било у рупи. Одовуд се развила, најнижа врста кувања; овај је начин био свуда уобичајен; у антропологији тај се начин зове „кување с каменом". Да би дознали како се то ради, навешћу оно, што нам један очевидац о томе пише. Катлин је то рођеним очима видео, па нам о томе овако приповеда: ископају рупу у земљи. Дуварове те рупе поставе кожом дотичне животиње, што ће је кувати. У таку рупу сад успу воде, која наравно неће истећи нити може отићи у земљу; затим у воду метну месо. Мало даље наложе ватру, у којој усијавају камење. Усијано камење мећу у воду све дотле, док не почне вода врити, и док се месо не скува. — Овај начин није баш доста чист а Катлин вели зањ, „да је незгодан и дуго траје". Кад су Асинибоанци сазнали од Јевропејаца, да имаде лонаца, они напусте стари обичај, па стану кувати у лонцима, „осим", као што приповеда Катлин „при јавним свечаностима, када им је као и код других народа угодно — тако бар изгледа — сећати се старих обичаја и поштовати их." Само код Аустралаца на доњем Мурају опазило се, да рупу излепе иловачом, место да је поставе кожом. Ради краће белеге зваћемо овај најпростији начин кувања: „кување с каменом у рупи."

Но временом дошло се до убеђења, да је управо кожа суд, у ком се вода загрева, — да рупе дакле ни нетреба, да је она сасвим излишна. Дакле, да би имали мање посла, да не би морали рупу копати, узму кожу, обесе на четир у земљу забодена ступчића, али тако да је среда коже спуштена, изгледа као нека кеса. Кад у ту кесу успу воду и метну месо, онда стану метати у воду усијано камење. Овако кување ишло је много брже. Ово „кување с каменом у кожи" уобичајено је било код Сију-или Дакота-Индијанаца, сродних племена са Асинибоанцима. Додуше кад су им први пут дошли Јевропејци у госте нашли су тамо неко напредније кување с каменом; за један степен били су они одмакли од тога „кувања с каменом у кожи." Ми ћемо одма видети, који је то виши степен кувања с каменом. Но тада су чули од њих Јевропејци неку њихову традицију, која каже да су њихови дедови кували с каменом у кожи. Мало после споменућемо неке извештаје, из којих можемо доста веродостојно извести, да је тај начин био пре уобичајен и у Азији код Остјака, Ирвас-коријака и старих Сцита.

Највиши степен кувања с каменом постао

је овако. Најстарији суди пре суда од иловаче, били су од коре плодова сродвих бундеви и дињи; још и данас имаде такових суда по читавој Африци и зову се калебаси. Осим тога су употребљивали и љуску од кокусовог ора а и од самог нојевог јајета. Постепено изумевали су нове суде, које се правили од корења и прућа; временом су их умели тако чврсто оплести и сабити, да вода није могла кроз пробити. Таких суда од корења и прућа могло се још и пре неколико година наћи код многих индијанских племена у северној Америци, а и данас још имаде их у Бечуана и Кафира у јужној Африци. Напослетку правили су слично посуђе: у Азији и Америци од коре од дрвета, коју су изнастављали и изушивали; у јужној Америци од листова палминих; у Индији и на индијском Архипелу од исцепаног бамбуса; свуда пак правили су и од дрвета, које су издубили.

Место дакле, у рупи или у кожи животињској да кувају с каменом, почели су употребљивати за то згодније и трајније дрвено посуђе, у које су бацали усијано камење, те тако кували. Ово је највиши степен кувања с каменом. а највише се и нашао по читавој земаљској кугли. Нашао се на западној обали и у читавој северној половини северне Америке код Индијанаца и Ескимос-а; у Азији код Камчадала. Ови су дуго, још и онда кували с каменом у дрвеном посуђу, кад су од Руса дознали за лонце, јер су држали, да су јела вкуснија, ако се по старом начину зготовљавају. И Најселандовци, затим становници многих полинеских острва као на Тахити, Анамука, Хуахајне и на острвима Маркезас — кували су с каменом. Шта више, Оскар Пешел тврди, да су и негдашњи становници Француске кували с каменом у оно доба, када је ирвас допирао чак до Пиринеја, дакле пре много хиљада година. Ово тврди Оскар Пешел на основу онога, што се нашло у пећини Кро-Мањон, која је у покрајини перигорској а департману Дордоњском. Тај стародавни начин из далеке прошлости, могао се још и у прошлом веку по гдегде видети. Тако нам прича славни Лине, да је на свом знаменитом лапландском путу године 1732, видео у источној Ботландији, како се прави финско пиће, што се лура зове: „прави се као и друго пиво, али се не кува, него бацају у њ усијано камење“. У Ирској су још око године 1600 бацали усијано камење у млеко и тако га варили. А Едвард Тилор држи, да силно камење, што се нашло у Европи на местима прастарих људских станишта, мора да је употребљивано за кување, јер је сво превучено кречом.

Кување с каменом јесте свакојако дугачак посао, па било да је овако или онако. Па зар се није могла вода с месом заједно метнути у суд, а овај на ватру, као што ми данас радимо? Ово се није могло пре радити, док није било суда или од иловаче или од метала. Али пробајмо овај покушај, свакоме ће испасти за руком: смотај ивице од карте тако да изгледа као сандучић, затим успи у њ воде и држи над пламеном свећиним. Пламен ће обтицати карту, за кратко време вода ће врити, а карта ипак неће да изгоре. Пробајмо тако што и са парчетом коже: покушај ће и ту испасти за руком, — напокон можемо воду угрејати и у кутији од танке дрвене дашчице. Јасно је, да ови суди немогу дуго трајати; донекле се држе, а особито онда, кад их не мећемо баш на пламен, него тако, да само јара до њих допире, било од пламена или од усијаног угљевља.

Први корак у напредак, што га је човек коракнуо од кувања с каменом јесте тај, што је саме суде метнуо или изнад или поред ватре. Но ти суди били су они исти, што их је употребљивао при кувању с каменом, дакле или кеса од коже животињске или дрвени суди. А да ово нису гатке, сведоџбе ће посведочити. Ђорђе Бухана н приповеда у своме извештају од године 1528 ово о становницима острва Хебрида: „у рани, оделу и у свему кућевном послу они штеде, као што су и њихови стари штедили. Лов и риболов доноси им меса. Месо кувају у води, коју успу у кожу од подваљка или уопште у кожу животињску; кад су у лову, они доста пути једу сирово месо, само што крв исцеде.“ Сибирски Остјаци кували су крв у кожи од подваљка животињског; тако су радили и они Ирвас-Корјаци; а Херодот нам приповеда о Сцитима, да су животињу на жртву принесену кували у њезиној сопстве-

ној кожи од подваљка, кад нису имали згодног котла.

О тим истим Остјацима, које видесмо мало час, да су кували у кожи, приповеда холандески посланик Исбрауд Идес године 1710, да је код њих видео котао начињен од изушиване коре, у томе су они могли кувати, нс не у пламену, него над живом жеравицом". Макенци приповеда о једном индијанском племену, што живи близу стеновитих брда на реци Унијах-у (у северној Америци) па вели, да су ради кувања с каменом употребљивали корпе, што су биле оплетене од жила чамовог дрвета, — „а имали су они и котлова начињених од коре чамовине, које су вешали на ватру, но тако да до њих може само јара допрети, пламен пак никако. Посао заиста дугачак и умарајући", додаје томе Макенци. Још и данас кувају у јужној Америци јело у лишћу палмином; становници на Суматри, и Стјенси из Комбоће кувају пиринач у расцепљеном комађу од бамбуса; на Радак-острвима кувају кадикад и у љусци од кокос-ора; исто се тако ради и на Тахити, као што нам приповеда Кок. (Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КАКО САМ ИСПОВЕДАО ТУРКЕ.*)

(Свршетак).

„То се разуме; али валда несу што о вами лагали?"

„А зар мало! Зар ти одиста ничег не знаш?"

„Бога ми не знам."

„Налагали, да се Власи побунили."

„Смешно! Зашто да се буне? Власи су кукавице и добро им је, кад у ћоши седе"

„Али знаш, брате —"

„Но?"

„— Они се ипак побунили!"

„Нечувено! А колико је таких дрских јунака: валда педесет?"

„А, брате више."

„Валда стотина?"

„А, брате, још више?"

„Али од хиљаде их не може више бити?"

„Но знаш, брате, има их десет хиљада; али не реци тога ником — ако бога знаш! новине би лако чути могле, па —"

„Шта мислиш о мени! Коме бих то рекао? Но шта је то на вас: десет хиљада Влаха! Те ћете ви као ништа потаманити."

„Оно се тако каже, брате, али Кара Даг?"

„Шта опет Кара Даг не да мира?"

„Не да, брате, и помаже Власима."

„Но, до тога вам није брига! Шта је напрам вас тај убоги Кара Даг? Колико јунака може послати Кара Даг Власима у помоћ?"

„Много, брате! Кара Даг је наш дин-душманин."

„Али тих педесет Црногораца разнеће те на опанцима."

„Брате, има их више!"

„Сто?"

„Више, брате!"

„Ти ми лажеш!"

„Дина ми, дина ми, има десет хиљада."

„Тога пе бих веровао! Но за вас је то ипак маленкост. Ви имате у Станболу цара, који чува децу своју, цар има новаца, а кад Кара Дак даје пару, цар цекињ даје."

„Није тако б ате, као што мислиш. Цара оглобише јахудије (чивути) па и он нема."

„Онда ћете се другчије помоћи; узећете од Влаха"

„Ми би узели, кад би што било. Влах такође ничег нема, а што је имао одагно је у гору."

„Па за њим у гору, побијте и узмите."

„То се само брате тако каже, али кад су Власи проклети; не дају се."

„А шта ми све то говориш! Да су јунаци држали би се око Требиња."

„Држе се, брате; има их свуда као песка."

„Не могу ти веровати; јуче сам чуо, да сте Влахе код Биљеча потукли — онако само! Веле да их је пет стотина пало, — а ти говориш, као да страх имаш."

Дина ми брате ти си хрђаво чуо, од Влаха је пало само четир, али наших је страхота побијено."

„То ти неко налагао. Ти сам тамо неси био, је ли да не?"

„Био сам, брате, и својим очима све видео. Влах нас нападе једаред из пушака опали и одма на нас јурнуше с голим ножевима у руци, па су секли како они само умеју. Утећи није могуће било, беше то у долини, а само мало сретних је, који утекоше."

„То ништа не чини. У пракси је то тако, данас ја тебе, сутра ти мене. Но ви ћете им за то већ наплатити. Најглавније је то, да вам Власи тајин и џебану не узму. Ви можете купити они не могу."

„Већ су, брате, добили."

*) Из Холечекова дела „Za svobodu".

„А где?“
„Тамо.“
„У Биљече?“
„Тамо.“
„Ај, али ви зацело нисте много тајина са собом имали? Само толико, што сте од прилике за један дан сами требали — је ли тако?
„Више брате!“
„Хтели сте дакле да се утаборите?“
„Хтедосмо да тајин до Биљеча довеземо; тамо глад трпе.“
„Посада у Биљечу ваљда није јака, па сигурно и тајина несте много понели.“
„Понели смо 250 товара.“
„А то све заузеше Власи и Кара Даг?“
„Власи и Кара Даг“.
„Шта ће сада сиромаси у Биљечу?“
„Умреће, брате.“
„Ваљда не од глади? Или има тамо рањених?“
„Има и рањених“.
„До пет их ваљда има?“
„Више, брате! стотина.“
„Шта је до тога, да су рањени! Ећими (лекари) излечиће их, па ће се поново борити.“
„Немамо, брате, ећима.“
„Зашто их дакле из Требиња не пошљете?“
„Немамо их ни у Требињу.“
„Да шта радите, кад се ко разболи?“
„Умиремо.“
„Није се чуло, да сте у Требињу умирали.“
„Умиремо, брате; ама кад умре аскер, прогласи се, да је умрла жена, која је већ давно мртва и заборављена, да не би Власи дочули.“
„Но не могу да схватим ваше несреће код Биљеча. Морало вас је врло мало бити.“
„Било нас је три табора, а четврти ишао је за нама.“
„А колко вас је свега пало?
„Досад се не зна; још се сви живи не вратише.“
„Мора да вас је ко издао.“
„Издаја је била, брате.“
„Та! заиста већ виси!“
„Не виси и неће висити.“
„Та ваљда му опростити нећете?
„Он се сам неће обесити, а ми га не можемо.“
„Ја опет не разумем. Зашто не можете?“
„И сувише је високо до његових врата. То је сам Неџиб-паша.“
„Неџиб-паша? чуо сам, да је Маџар.“
„Маџар је гори него чифут.“
„Да ли би још пили, браћо?“
„Фала, не више.“
„А сутра?“
„Сутра може бити.“
„Онда до виђења!“
„До виђења, збогом!“ —
И тако сам исповедао Турке. —

Данчић.

КЊИЖЕВНОСТ.

Југословенска академија знаности и умјетности, позвала је на захтев Ђуре Даничића словенске филологе: Миклошића у Бечу, Срезњевскога у Петрограду, Јагића у Берлину и Новаковића у Београду да изреку свој суд о „огледу“ даничићева „рјечника српскога или хрватскога језика“ не би ли се дало можда штогод за времена променути.

Први се одазва Миклошић у писму од 8. августа 1878 хвалећи дело „које ће бити дика уреднику, академији и народу“; иначе он не налази погрешака у самом „огледу“ већ се потпуно узда у знање даничићево.

. Исмајил Срезњевски одговара у писму од 14. септ. 1878. хвалећи подузеће академије и дра. Даничића, те придодаје само неке своје опаске о ограничавању на један дијалекат и о начину, којим се тумаче речи.

Академик А. Вебер не слаже се у више ствари са Даничићем. Најпре мисли да би се ваљало обазрети и на хрватски народни говор, који није јоште укњижен био, па онда, да би требало исцрпити више писаца XIX. века, као Утјешеновића, Прерадовића, Трнскога, Шулека, Курелца и т. д. Затим жели, да се у речнику не показују само индојевропски корени него и словенски. Даље мисли, да би требало назначивати не само туђе речи, него и туђе фразе; а не пристаје ни уз нове знакове даничићеве за гласове Ђ, Џ, Љ, и Њ, (као један глас) јер да та промена неће бити никоме у вољу. Напосле је г. академик противан и начину писања даничићева, те позива академију, да упути г. Даничића „да онако пише, како ми овђе пишемо.“ („Ово нам се чини малко чудновато“ вели „Обзор“).

Најопширније и најзанимивије је писмо Стојана Новаковића*), председнику академије о „огледу“. Новаковић пре свега говори у кратко о старој лексикографији хрватској и о вукову речнику према данашњем схваћању хисторичких лексика. Та Новаковићева карактеристика прекрасна је, па ко жели добити појам о речницима, како их сваћа данашња наука нека не пропусти прочитати овога писма новаковићева. Приговори новаковићеви о даничићеву „огледу“ смерају тамо, да би био речник што прецизнији. С основом даничићевом — да се не исцрпљује садања књижевност ван колико допуњује чист народан говор — Новаковић се потпуно слаже.

„Знајући јошт од почетка, да се у академији спрема грађа за оваки речник — пише

*) Штампано у XLV књизи „Rada jugoslo. akad.“ и од туда прештампано.

Новаковић — ја сам држао, да ће унђући и лексички приплод од новога литерарног живота, и чинило ми се, да ће бити веома интересно упоредити тај приплод са плодом пређашњега завршеног перијода. Разгледајући сад чланке у „огледу" и мислећи дубље о томе, уверио сам се, да би та добит, о којој сам ја мислио, била већма уображена него стварна, да се унапред умишљана, чини већа и шаренија, него што је у истини. Садашња литература служи се оним лексичким благом, које је од старине наследила; народне речи добијају тек мален број абстрахованих значења, за која незна народни језик, па и од њих ће се многа (и боља) наћи већ у старијој литератури. Тај дакле нов приплод не би већ по својој новини заслуживао, да се ставља у једну врсту са старијом тековином. И не само то, него је још надати се, да ће потоњи живот језика тај приплод критиковати, да ће га коначне контроле ради омерати још једанпут о овај и оваки речник, да би се видело, је ли га вредно у употреби оставити, или га ваља као неудесан покушај и предлог истискивати. Тога ради је управо боље, да се не проглашује за свршен, кад то у истину није ни по обличју ни по речнику у потпуности."

Новаковић само жели, да се исцрпе још неки старији и новији писци, а гледе акцента жели, да се поступа најстроже, да буде све прецизно и поуздано; исто тако и гледе навођења времена, где се и када која реч употребљује. Начин тумачења етимологије речи у „огледу" не свиђа се Новаковићу, пошто Даничић наводи индојевропски корен речи, а с тим није ни мало поможено, јер се не показује хисторија речи. По његову мнењу најбоље би било, кад би се показиване корења изоставило из речника хисторичког, који може постати најбољом приправном радњом за етимологички речник. Међутим боље би се слагале са задатком хисторијског речника паралеле из словенских речника.

Нове даничићеве знакове за латиницу прима Новаковић радосно, као завршетак удешавања хрватског писма, те у то име употребљује их одмах у свом писму.

Иначе Новаковић прима „оглед" даничићев те жели, да се настави издање речника, чим ће академија извршити један од најкориснијих и најплеменитијих својих задатака но он не ставља за услов издавања ни своје властите опаске, ма колико био уверен, да су темељите; жалећи само што су неудесне прилике донеле, да тај посао даничићев учено друштво његове отаџбине није могло предузети.

Како се види, у главном нико не приговара основи даничићева речника, већ се све креће око појединости саме израде. Најважнији је приговор, односно питање: имаду ли се исцрпити и писци данашњег доба? Новаковић, како се види, пристаје уз Даничића, да се не исцрпљују данашњи писци, дочим Вебер и многи други у Загребу мисле да би се ваљало на њих обазрети. Језик наш данас је збиља само на путу развитка, у штадију несталности и променљивости, те је тешко определити границу, где би требало стати, па зато је становиште даничићево доста оправдано; али с друге стране неда се тајити, да ће тако бити речник лишен многог бисерја језика хрватскога, који се налази код разних писаца, ал' које би се могло само с највећом критиком употребити, чим би се да како затегло издавање самог речника.

„Обзор".

Бачванске песме. Скупио и издао Стеван Бошковић мерник. (Друго врло умножено издање.) У Н. Саду Српска народ. задруж. штампарија 1879. 16. стр. 168. Цена 50 новч.

У књизи овој имају пет одељака: I. Песме девојачке (прво коло) II. Песме девојачке (друго коло) III. Песме сватовске, IV. Песме из српског-турског рата. V. Поскочице.

Пре неколико година издао је вредни скупљач г. Бошковић једну малу збирку бачванских песама, у којој су биле прибране песме девојачке, прво коло ове збирке. Ово је сада друго, врло умножено издање, јер се надовезује и друго коло истих девојачких песама, даље песме сватовске, ратне и поскочице.

Ми Срби с ову страну Дунава, ма да смо једне крви и колена, ипак се врло разликујемо по нарави и ћуди својој. Друкчији је Бачванин а другчији је Банаћанин, још друкчији Сремац а и у самом Срему друкчији је Фрушкорац а друкчији Посавац — а камо Барањца, Славонца, Србина из Горње крајине?

Песме бачванске, банатске, и сремске, особито ове кратке лирске, у којима се огледа осећај народа, поглед његов на свет и догађаје јесу највернија огледало душе тога народа. Да су покупљене оваке песме из Барање, Посавља, Славоније и Горње крајине доиста би била врло занимљива психолошка студија проучити и упоредити из њих нарав и ћуд народа који станује у тим покрајинама. Учитељи и свештеници који станују у Барањи, Славонији и Г. крајини учинили би услугу науци о познавању нашега народа, када би прибрали онамошње лирске народне песме у посебне провинцијалне збирке, те допунили онај материјал, који је до сада обнародован у разним листовима. —

По овим песмама судећи приказује нам се бачка вила врло лакокрила, весела, несташна, местимице кокетна и пркошљива, да мало час за тим у сватовским химнама излије све злато што јој таје у дубини душе њезине. Но не само да се вила та баће око догађаја из обич-

нога живота, уме она у низу ратних песмица да се дигне на површје и светско историјских догађаја. Ко пажљиво проучи целу ову збирку, не ће моћи доста да се надиви оригиналности духа који је створио све песме. Што су Змајеви „Ђулићи“ у нашој уметничкој лирици, то су сватовске песме у овој збирци народних песама. Дивнијега цвета нема доиста цела наша народна лирика но што су оне песме. Да не прелази обим овога краткога приказа — заиста би вредно било удубити се мало дубље у ово бесцен-благо поезије, те повући паралелу између њих и оних што их је Вук прибрао у Боци Которској. —

Многи у нас мисле да народна поезија опада. То може да важи особито за народне епске песме, што није ни чудо, јер се наш народ већином извија из патриархалног стања у коме је до сада живео. Ова збирка лирских песама сведок је, да је народна лирика бар у овим крајевима још бујан извор, из кога бризгају све нови и нови вирови. Није иначе него ти је душа овога народа права Еолова харфа, којој жице одјекују од сваког живљег и необичнијег појава у животу тога народа. —

Ми смо вредноме скупљачу и издавачу ове збирке веома захвални на труду и трошку који је уложио у збирање и издавање ових песама. Прва збирка била је за половину мања а стајала је 40 новч. а ова, двојином већа, штампана је на врло лепој артији стоји само за 10 новч више. Желити је да књига ова стече добру прођу, да не би са нехата малаксала воља и труд људи, који врше тако племениту дужност, те прибирају овако бесцен-благо у збирке, да се њиме сладе сви пријатељи народне појезије, да обогате науку о народној психологији. —

У то име нека је ова књига најтоплије препоручена нашој читалачкој публици. —

—В—

РАЗНО.

(**Опасни паук.**) У Мехици има једна врста паука, који су велики као орах, а ноге су им дугачке до двадесет сантиметара. Паука тога зову они Венагрило (сирћетар), јер заудара јако на сирће, а то је срећа, јер га човек позна по мирису. Веле да је ујед тога паука тако опасан, да се од њега може и да умре.

(**Краљ и песник.**) Краљ енглески Карло II. рече једном у шали слепоме песнику Милтну: „Вас је бог слепоћом каштиговао, што сте против мога оца онако оштро писали.“ — „Кад је то била божија каштига“, одговори Милтн, „онда је и то божија каштига, што је ваш отац главу изгубио“. (Карлу I., оцу му, одсекли су г. 1649. главу, као издајици, тирану и убијци“.)

(**Новине у Америци.**) Од некога доба излазе у Америци новине под насловом „Марама за џеп“ и штампане су на платну. Претплатник кад их прочита има онда мараму. Друге једне новине зову се „Краватла“ и штампане су златом на свили и може да се носи на врату као поша. Американци су увек практични.

(**Љубав.**) Један младић растављао се на жељезници са својом милом женицом полазећи на далеки пут. „Збогом, драга женице, сећај ме се, немој да ме заборавиш. . .“ „Нећу, нећу“, одговори мила женица, извади мараму из џепа и — веже чвор да мужа свог не заборави.

НОВЕ КЊИГЕ.

Сад баш из штампе изађе друга свеска

Певаније Змаја - Јована Јовановића, спољашњим обликом исто онако као и прва свеска, настављајући са табаком 9-им до 17-ога — а у њој су ево ове песме; Довршетак Ђулића. — Ђулићи увеоци. — Анђео Срба. — Крст, — Песма мале Милице Николићеве Џаверове. — Вила. — Соколи, соколи. Рањеници. — Басна. — Песма старог српског мача. — Народна химна (за Србију). — Химна панчевачког српског певачког друштва. — Српска молитва. — Дижимо школе! — На гробу Мушицком. — Негдашњем пријатељу Ђ. П (приликом кад је добио награду (годишњу) од сто дуката. — Грожђе. — Србину. — Богомрак (по Хајну.) — Прича о горкој нужди и изобиљу. — Звезде (Беранжер.) — Страшни суд (Петефи.) — Славују (Беранжер) — Мојим пријатељима кад су постали министрима. — Ко је лола? — Издајици. — Мој савет. — Видов дан. — Музине жалбе. — Омладина. — Париз паде. — На велики петак 1868. — Црна сукњица. — Крв и сузе. — Милостивој Европи (на гробу стрељаних комуниста.) — На покољ у Подгорици 1874: — „Јавору“ (кад је 1874 опет почео излазити.) Бојна песма 1876. — Нова година 1877. — Бранкова жеља. — Црвено море. — Није далеко. — Црногорцу. — К насловној слици илустроване кронике. — Сложених народа склад. — Српска војска приближује се Косову. — Луда (Петефи.) — Стари и млади. — Слободна штампа. — Деветнајстом веку (по Милову.) Животопис велике идеје (по Јокаију.) — Ја бих хтео да се дичим. — Сентомаш.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Живота С. Миловановић, свештеник у Петровцу у Србији позива на претплату на књигу:

„Беседе, говорене војницима за време ратова са Турцима у 1876-77 и 1878 години. Књига ће изнети 5 штампаних табака, а стоји 1 динар. У другој књизи обећава писац да ће донети писма, у којима је верно описао све оно, што је сам својим очима видео и у којима ће — вели — на видело изнети много шта, што ће нашем народу од велике користи бити.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 4.

Од Катинке Адамовићеве из В. Бечкерека.

		мно-	ка!	за	ла,	па	ве	ње-	ра
		све-	кад	га	бле-	не	кри-	кад	ви-
до-	но,	пу-	зла	до-	ђи	сло-	дим	зо-	ње	бе-	раз-
тли	ка-	бра	бла-	на-	је-л	ди	крај-	ђи,	ви-	тро	да-
по	дај	е-	пи	и	го-	до-	је	ју-	лом	кад	но
да	све-	но-	пре-	ти,	ме-	ка-	до-	же-	бе-	ну	сва-
гле-	ко	ва-	сец	ћи	не	у-	ли	ко	не	же-	до,
то-	гра-	ба	да-	је	мир-	не!	ма-	до	гро-	је	ви-
не-	не,	то	је	бе-	ло	кре-	ла,	да-	бра	че-	ба.
не,	пу-	ли	тво-	се	с ис-	но	тој'	ти?	мла-	ше	до-
		кад	си	мај-	це	ди-	ја-	ми-	ба-		
		ја	сун-	т'а	ч'о	ка	до-	кап-	о-		

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА БР 3.

Млада збори младој зори
Младе тајне приповеда,
Весела је, румена је,
А зора је сетна, бледа.

А шта зора одговара
Нити знадем, нити чујем,
Само канда од то доба
Да се љуби са славујем.

Млада збори младој зори
Младе тајне приповеда,
Ал' је сада врло сетна
Ал' је сада врло бледа.

А рујна је зора сјајна,
Ко' канда се стиди зора;
Том је опет крива тајна,
Девојчина разговора.

Лаза Костић.

Разрешили: Гђце Јулка Грујићева у Силбашу; Милица Новаковићева у Београду; К. Радосављевиће у Порлезу; госп. Никола Ћирић гимн. у Ср. Карловцима; гђца Катица Ж. Видаковићева у Шапцу; гђ Анка Арадска и Кристинка Крњајска у Суботици; Мих. Калтнер у Н. Саду; г. Мано Шумоња и Јо Војновић учит. приправници у Петрињи

ОДГОВОРИ.

Г. Д. С . . . . . . ћу у Панчеву. — Фукс „Катинка", са њеним „мужеством", „волшебн „обстојатељство", „содружество", „побудително", „п мително", и т. д. сасвим је вашарски посао и у 50 дина задоцњен роман са „кораблекрушенијама."

Г. В. Кор. у Тарнополу (Галиција).— Ми вам „Јавор" за г. 1877 већ послали; рачунамо 2 за њ. Новце можете при обнови претплате послати.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 16. У Новом Саду 21. Априла, 1879.

Садржај: Његове црне очи, приповетка од Ник. Гр. Осјана. — Хајне, песма од М. П. Ш. — У гостима, од Владана Стефановића, (свршетак). — Опомен' се... (Грин), од —ћ.— Борба за опстанак у животу човека и народа, од дра Р. Лазаревића, (свршетак). — Како се развила вештина кувања? од А. М. М. (Свршетак).— Листак.

ЊЕГОВЕ ЦРНЕ ОЧИ.

Беше то у месојеђе год. 1870. када сам морао послом у Будапешту отпутовати, и тамо се недељу дана задржавати.

У то доба године, у великој свецкој вароши, кад тако рећи сав свет полуди, доста је занимљиво. Нама пак дољноземцима, долазе те појаве необичним утиском, и задиве нас. А и како не? Покажу ти људе паметне, на гласу са свога знања и науке; а они се надодолисали, те се употребљују за свакојаке бесмислице. —

За онога ко има какава важна расправна посла; то је доба године врло неудесно, јер све иде два и трипут спорије и како не када се дању сан надокнађује ил' тера мамурлук, да се одмах, чим се свеће запале, нове комедије измишљају и изводе.

Да би свој посао што успешније свршити могао, бејах са препоруком на г. Симу Вукашиновића упућен. Овај беше чиновник у државној служби па је имао врло разгранато познанство, и био је искусан у тим пословима.

Међутим моји добри пријатељи, знајући како се те ствари успешно обављају световаху ме, да мало дубље у кесу зађем; та још Филип Маћедонски рекао је, да нема тога бедема, ког магарац натоварен са златом прећи неће! А мени је до тога стало, да ми ствар на меродавном месту што пре пређе. Ма да су биле месојеђе, морао сам журити, јер сваки дан мене беше велики губитак, с тога сам савет својих пријатеља уважио, и намерио сам тако поступати.

Чим сам стигао у Будимпешту, одмах потражим г. Вукашиновића. — Они, који ме упутише до њега, нису ми знали његов стан означити. Ја пођем у Инглеску краљицу, знајући да ту Срби ученици већином долазе, а имао сам међу њима доста познаника, те нисам сумњао да ће ме који знати до траженог упутити. — И непреварих се. —

У кафани около билијара нађох већином познанике и поздравих се с њима. После обичног начина упознања, упитам да ли који од њих познаје г. Симу Вукашиновића. —

„Врло добро"! одговори Ђорђе Момчиловић, и одведе ме у један угао кафане, пред једног средовечног, ал' живахног човека, пред којим стајаше гомила новина, а сам се задубио у неки француски лист, рекао би да је „Nord" и пажљиво читаше. —

„Ово је г. Вукашиновић", рече он гласно, тако гласно, да је читалац чуо, нагло дигао главу, и учтиво се поклонио.

„Овде, рече Ђорђе тихо, распитује мој пријатељ Станко Нићин за вас, слободан сам, представити вам га." —

Г. Вукашиновић се подиже са столице, и љубазно ми пружи руку, употребив обичну фразу. Драго ми је особито. Изволите ако је по вољи овде сести. Па како је тамо доле код вас и т. д." —

„Благодарим на питању", одговорих

господину Вукашиновићу, и одмах се окренем свом пријатељу и захвалим му се, што ме је представио. — Он је моју захвалу разумео; пружи ми руку и удали се према билијару. Ја учтиво приступим ближе господину Вукашиновићу, са питањем, дал' смем ту место заузети. Наравно да је он са највећом пажњом ту моју жељу предусрео. Посадим се близу њега, саопштим му, зашто сам дошао у Будапешту, али врло укратко, но уједно га умолим и позовем, да он означи за вечерас гостиону у којој ћемо се састати, де ћу му све опширно саопштити; само да изабере таково место, де нас нико неће узнемиравати.

Господин Вукашиновић показао се одмах веома учтив и услужан. Он ми обећа у 7. сахати у вече у „краљицу“ доћи: па ћемо одатле заједно, на таково место, као што сам ја желео.

Ја му се напред захвалим са речима; а обећам му да ћу и у ствари врло захвалан бити. —

Господин се Вукашиновић пријазно осмехнуо, устане и оде. Ваљда је имао најпре да сврши какав домаћи посао — ја га не хтедох упитати. —

Како ђаци видеше да сам се растао од г. Вукашиновића, одмах један по један приближиваше се мени и за час бејах опкољен синовима музах. Но то не беше с тога, што сам био популаран или што сам им био драг, већ што су они били жедни, а без новаца, као што је то већ обично код ђака. —

„До седам часова, рекох им, стојим вам на расположењу, наређујте браћо!“ —

Одмах загрмише једни — код „Слове,“ други „код круне“ трећи „у редут“. Већина пак превагне да се иде код круне. Руља нас пође у круну. — Ко се није у свом животу из свег срца насмејао и добро провео, тај нек не жали, на жртвеник ђачког расположења принети дар, па се неће заиста ни покајати, ни застидети што је у том младом друштву неколико часова провео.

Жао ми чисто беше, када се сказаљка, примицала 7-ом часу. То беше уречено време састанка у краљици. —

Опростих се од раје; и када се вратих у краљицу, већ ме је г. Вукашиновић чекао. — Изађемо напоље, седнемо на кола, и одемо преко у Будим у неку мало посећену ал врло богато намештену и украшену гостиону.

Ту искажем г. Вукашиновићу своју тегобу, и ставим му на расположење своју кесу.

„Када ми се господине тако поверавате, то вам ево изјављујем, да ће ваша ствар најдаље за четир дана повољно решена бити, узимајући у обзир да слободно и по савести са вашом пруженом кесом располагати могу; — беше одговор г. Вукашиновића, с којим сам ја подпуно задовољан био.

У току даљег разговора, наравно, пошто је добар Бордо, господину Вукашиновићу тајни ковчежић срца отворио, означио ми је многе особе, преко којих он таке важне ствари ради. Заиста Филип Маћедонски има право.

Напослетку се г. Вукашиновић тако раздрагао, те ме позове к себи на стан. Ја сам најпре одбијао. Он ми тад отворено рече:

„Ви ми изјависте, да имате недељу дана на расположењу, толико дакле можете остати овде. Ја вам пак обећавам за 4. дана све у ред довести, али зато време морате бити самном, јер ја немогу упустити се у такав рад, а да ви може бити случајно, нехотице упаднете у шаке каквим швиндлерима, који ће може бити врло вешто знати вашу тајну дознати и мени, т. ј. самој ствари на сметњи бити, јер онда господине, мало је, врло мало то новца, да до цели дођете. Ви дакле морате се преселити у мој стан.“

Ја сам напослетку одобрио да примим понуду г. Вукашиновића; те се сутра ујутру преселим њему у стан.

Он је имао само једну стару матер, врло милу и добру старицу. Осећао сам се у тој кући већ првог дана врло добро.

Г. Вукашиновић одмах се дао на по-

сао, и одиста већ трећи дан мој се посао свршио по мојој жељи. —

Тиме би дакле били са историјом мога путовања готови. Али мени нити је, нит' ми беше намера, да овде приповедам о своме личном каквом догађају. Не, ја сам овај увод само зато написао, да читаоцима саопштим како сам доспео тамо, куда ћу моје поштоване читаоце одвести.

Г. Вукашиновић, да би ме забавио, водио ме је свако вече ил' после подне у какво забавилиште да би ми тиме време прекратио.

Једног дана рече ми г. Вукашиновић: „Ви ћете данас ићи са мном на један бал, држим да ће вас јако занимати." —

Када сам од дома пошао, нисам на тако штогод ни помислио, па би био радо одрекао ту понуду; али видећи, да ми г. Вукашиновић са великом вољом тај предлог чини, и да ме је рад тамо одвести, пристанем. —

Неколико пута хтедох, да упитам г. Вукашиновића, какво је друштво, куда ме он жели одвести на бал. Но када сам се добро размислио помислим у себи: „свеједно, пристојно и лепо обучен човек, радо је виђен у сваком друштву; с тога одем до неког кројача и купим фрак, остало ми одело беше сасвим ново.

Около 6. сахата пред вече, ја сам био дома и облачио се, али г. Вукашиновић преко обичаја сведневног беше дуго изостао. Мислио сам на послетку ваљда има каква врло важна посла.

Ја сам се врло лагано облачио и опет сам био готов, а г. Вукашиновића нема. Већ је сказаљка на сахату преко 8 часова прешла, ја сам баш гледао на свој сат али чух да се пред кућом зауставише кола. Непотраја дуго, врата се од моје собе отворише, и унутра ступи г. Вукашиновић врло елегантно обучен и лепо углађен.

„Охо, ви ме сасвим изненадисте!" рекох му задивљен.

„Наравно, јер ме видите пред собом овако углађена, а изненадно. Ето тако иде овде код нас драги пријатељу. Ми одемо кројачу: а он нас обуче од главе до пете, што но се каже. Зато му платимо 3—4 ил 5 ф. већ како се уговоримо, и проведемо једно лудо вече. — Но махнимо се даљег разлагања, ето видим да сте и ви готови, можемо поћи, јер је и време.

Ја се повиновах вољи г. Вукашиновића. Ми се сиђемо доле, седнемо у кола, и пођосмо куда је требало. Слуга је знао место определења, па је оштро гонио коње.

Наједаред се кола зауставе пред неком великом зградом. Иста не беше с поља вр о осветљена. — Сиђемо с кола доле, г. Вукашиновић, покаже капицији неки знак и овај нас пусти унутра, врло се учтив и услужан показав. —

Чим уђосмо у ходник одмах ме пријатно изненадило беше прекрасно осветлење и неки благ, пријатан мирис, који нам нерве голицаше. .

Нити се каква гунгула, нити каква граја и лупа чула као што то бива у кући и око куће, де се даје и одржава бал. А у очи ми је јако и то пало, што нисам никога ни пре нас, ни после нас чуо, да се довезао.

Г. Вукашиновић ишао је у напред. У ходнику видели смо ког служитеља, де брзо промине носећи потребне предмете. Ми уђосмо у једну собу и ту предадосмо одело. Г. Вукашиновић био је познат у кући јер ме је водио, без да је кога што упитао. Напослетку доспемо у дворану. Ту сам се одиста изненадио због велике простоте, а чедног укуса. Помислио сам: „Ово мора бити бал ил' каквог аристократског шкрупулозног света, ил' књижевника и вештака". Наравно да сам у том тренуту постао и сувише љубопитљив. —

Нама у сусрет иђаху двојица, ухватили се под руку, врло пристојно обучени, и мало се живље разговараху.

За њима пак иде један старији човек, врло дубоко замишљен, гледа у гладак паркет салонски: па онда на мах стане, погледа около себе и упути се даље. Што смо се даље отискивали у дворану видесмо, да се са разних страна, из разних соба, све више лепо друштво купило. Ишли смо на сусрет разним особама, и ја сам

*

се надао, да ће ме г. Вукашиновић сваки час сад овом сад оном представити; али он је ишао по дворани и никог није поздрављао. —

То ми паде веома у очи; хтедох да упитам г. Вукашиновића за неког минувшег човека; ал' он ми испредњачи на два корака. Ја коракнем јаче, да га сустигнем али у исти мах опазим преко, куда ћемо проћи, две женскиње. Обе стајаху крај једне завесе и живахно се разговараху. Њина спољашност, њина боја лица, привукоше на мах сву моју позорност. Обе беху врло лепе и што их даље и разговетније посматрах, учинише ми се да су и врло пријатне. —

Када дођох тик до њих, чујем да једна одушевљено рече: „Његове црне очи — да, његове црне очи!“ — На то она друга рече: „Анђели га однеше.“ Одма опет она прва оштрим и јетким гласом прихвати: „Паклена га жена, она љута змија украде.“ —

Ја сам се врло збунио, чујући тај неразумљиви мени разговор. — Шта ће то да каже? мишљах у себи.

Г. Вукашиновић чинио се свему невешт, као да није ништа ни чуо, ни видио и већ добрим оде испред мене; само се онда окрену и ослови ме, када ми је показао какву слику, која је служила, као декорација. —

Но то већ мене сада није више занимало, као у почетку. Мене је онај горе неразумљив разговор изненадио и тако смутио, да нисам био у стању на чисто га протумачити. Мени се чини, да су ме обе видиле приближавати се; па како су онда могле своје унутарње осећаје тако гласно изјављивати! — Па ако су одиста обе тако несретне; шта ће онда на балу?

(Наставиће се).

ХАЈНЕ.

Негда и ми, лепо дете,
Слатки дана имасмо:
Сећаш ли се кокошињца
Где се често играсмо?

У сламу се заријемо,
Чисто расту репићи:
Кукуричеш, кукуричем,
А свет мисли — петлићи.

Изврнемо стари сандук
Да би био спретнији,
У њега се уселимо —
Па ко од нас сретнији!

Ту нам дође комшиница,
Стара маца, у госте.
Љубимо се, клањамо се,
Добро дошли! Како сте?

Шта вам раде и на дому
Она мала неваљад?
А кад пође — поздравите
Мацуљице и мачад!

Па што онда Цици маци
Тако после сваки дан,
Кад год би нас походио
Какав стари мачуран.

Шта се пута умудрисмо —
О минула радости,
Па бајаги сећамо се
Златних дана младости.

Па се тужим теби, баки,
Како ј' живот тежак сад,
Ни верности оне старе,
Ни љубави као тад'.

Хај минуше све те игре,
Проујао живот млад —
А за њим ће свет и време,
Веровање, љубав, над.

1878. М. П. Ш.

У ГОСТИМА.

Од Владана Стефановића.

(Свршетак.)

Уђем у колебу и затечем Раду — де се опружио по својој кабаници — те сетно гледа преда се, опружих се и ја до њега — ћутасмо обојица.

Најзад му рекох, Радо! ти си волео Ружу.

Он претрну сиромах — па се окрете — да ко не чује те страшне речи, нигде никог нема рекох му.

„Да брате ја сам је волео — па и данас је тако силно љубим.“

Па зашто ми то не каза никада.

„Нисам од оца смео“.

Добро, ја сам све чуо од Руже.

„Шта;“ узвикну Рада.

Све ми је испричала, и ја сам се одлучио да обратим стрица, да благослови вашу љубав да се вас двоје што скорије — као муж и жена — у његовој кући нађете.

Сирома Рада био је усхићен загрли ме па ме и пољуби — онда уздану тешко —

„Немој оцу говорити.“

Боме ја оћу — и то одма идем у село — и потрудићу се — да му умекшам срце — у коме сам ја убеђен да је добро и поштено.

„Покушај срећу — премда се нимало не уздам — у целу ствар“.

Несам могао даље издржати — дођем у село — и затечем стрица око буради — справљао се за бербу. —

Он се зачуди кад ме угледа.

„Што си дошао“ — упита ме.

Није ми добро.

„Да пошљем по лекара?“

Није нужно.

„Ех да богме није нужно, сачувај боже да се разболеш како ћу ти оцу у очи погледати“.

Та небрините се ви зато — уђох у собу извалих се на креветац — а стриц и стрина седоше брижно поред мене.

„Да ниси озебо.“

Нисам.

„Је си ли добро спавао?“

Врло рђаво.

„Еј тужан, само да се не разболеш“.

Истина чико врло ми је рђаво — од јуче све ми нешто по глави зуји — био сам у винограду онде близу нас — па како сам сео спрам ватре одма ми се нешто смучило — све ми је горе — ајао зло ми је — умрећу — па се учиним као да ми је рђаво.

Стрина у дреку — а стриц у хукање те онако као прост човек рече ми — „ух реци што оћеш — ишти што год хоћеш — све све ћу ти учинити.

Аха — сад је час — помислих — оћеш ли ми чико учинити што ја оћу — па ма шта било. —

„Оћу оћу“ —

Дај руку.

„Ево је“.

Закуни се.

„Да Бог да ми се рука осушила — а језик остао везан — да Бог да ослепио ако тргнем речи.“

Е кликнух весео — и радостан, скочих са кревета — ја сам добио, моја је душа весела, — а срце — задовољено — дај вина.

Та нагла промена и тај брзи повратак бајаги мог здравља — чудно је упливисала на мог стрица. — Лице му се разведри — као без душе отрчи по вино, зар да се поново не разболим.

Ајд да испијемо једну.

Мој стриц ме погледа — поћути — па ће тек онда рећи — „Дакле ишти сад шта оћеш.“

Чико рекох му, ти си човек паметан ти знаш врло добро, да је земљи нужно сунце, киша — и роса, ако оћеш — жита, вина, воћа, и поврћа — траве и свачега што је човеку нужно.

„Знам“ рече стриц.

Ти знаш наставих ја да је човеку нужна жена, која је кадра попунити његову осаму — ти знаш да жена кућу крми —

жена кућу држи. Ти си мени као твом синовцу — ког тако јако волеш — дао реч — ти си ми се заклео да ћеш урадити све оно што ја заиштем. Ја се радујем што сам дошао теби — дошао сам на срећу — данас сам дознао неким сретним случајем — да се Рада — и Ружа волу — Мој стриц побледи усне му задркћу. — Ја му недадох ни ока отворити — већ наставим даље: По твојој задатој речи да благословиш тај најлепши пар људи — ја те молим да се оставиш прошлих дана у којима си мрзио Ружина оца — она је невина као анђео — а ти као отац који си од саме природе позван да чиниш само оно, што служи срећи твоје деце зар да убијеш два живота — да навучеш то црно име на себе — да будеш на ономе свету најтежи и најгори грешник?

„Доста синовче“ прекиде мој стриц — лице му беше ведро, у оку му суза засветли — „Проштено и заборављено“ рече.

Амин кликнух весео — и другу чашу исписмо у Ружино и Радино здравље.

Стрина је плакала као мало дете грлила ме је и љубила, та она је волела Ружу, желела је пресадити тај диван цветак у баштину своје породице — на лицу јој сјајаше блага радост — натапана најлепшима жељама — на своју децу. — Диван је то тренутак био.

„Синовче!“ рече ми стриц — „ти си ми залио душу мелемом — признајем, да је на мени кривица — деца ће ми моја опростити — та они ће то једва дочекати — знаш како но каже наш попа, и Бог прашта грешнику кад се покаје“.

Даље нисам тео ни седети ни говорити — оставих стрица и стрину да сами премишљају — о томе важном трену.

Дођох у виноград — застанем Раду де тужно седи — како ме спази устаде — и дође ми у сусрет — ја га узех испод руке, прођох колебу — и упутим се путем, право Ружином винограду.

„Куда ћемо.“?

Ајде само, видећеш.

И Рада се безусловно покори мојој вољи.

Дођосмо у Ружин виноград — и упутисмо се колеби.

Рада стаде „ја даље несмем.“ —

Само хајде — Дођосмо пред Ружу. Да имам толико моћи да вам нацртам да вам опишем то душевно расположење, да вам кажем, како изгледаху обоје у томе трену.

Они ћутаху, ја сам говорио. Ружо рекох, ти си ми казала да се вас двоје љубите — исповедила си ми какав страшан отпор стоји између вас двога — то је савладано; ја сам синовац Пантин а брат Радин — данас сам био у селу и толико урадих, да је Панта све опростио — све заборавио, вашу је љубав благословио тим — што оће да се што пре, што скорије венчате.

Ружа врисну полети к мени и загрли ме. Рада ми паде око врата — ја бејах у том трену узбуђен — уживајући најлепшу награду за свој мали труд. До довече читава планина знала је — да је Панта попустио — и опростио.

Хај да сте видели друго треће вече Ружу уз Раду — и тек онда — да појмите шта је то љубав — И какве су чудне моћи тог божанственог дара. Да видите сад — до мало пре тужне и сетне душе — да видите па да се чудите — тој наглој промени. —

Дође и весела берба — неда се то копирати — у берби треба бити — треба уживати — и онда знати шта је то берба.

Одма после бербе спремало се у кући мог стрица Панте — Све што је нужно за сватове.

Код куће чека и отац и стриц моју поруку — обрадоваше се кад их у писму позвах од стране Пантине у сватове.

Трећи дан беше субота у вече стигоше и моји од куће — Та како не на тако лепо весеље — Ти сватова још Б. није упамтило — та робила је љубав, која беше скучена — као роб — а кад јој се опружише вита крила — беше рујна — као радост роба који се дочепао златне слободе. —

Прође и венчање — и сватови и весеље, пети дан дођем кући свагда се радосно сећајући — како сам добро провео у гостима.

ОПОМЕН' СЕ...

(Грин).

Вид'ла си ме, да сам плак'о? —
Па кашћу ти, моје лане;
Женска ј' суза бистра роса,
Што на цветак с неба пане.

Ил је нојца исплакала,
Ил осмејак зорин дон'о —
Роса увек цветак крепи,
И ако је обдан клон'о.

Ал мушка је суза као и
Капља она племенита,
Што поцури или кане
Из дрвета поносита.

Да с' из њега суза крене,
Грдна рана бити мора,
Ту засећи срце мораш,
Не, да пукне само кора.

И дрво ће преболети
Боле своје, бола доста,
Још се дуго зеленити;
Ал на веки рана — оста.

Па нек ти то дрво буде
У вечитој успомени;
Па и оног, што је плак'о,
Опомен' се, опомени.

— Ђ.

БОРБА ЗА ОПСТАНАК У ЖИВОТУ ЧОВЕКА И НАРОДА.*)

(Свршетак.)

Крај тога несмемо из вида изгубити још један врло важан моменат. То је стара реченица, на коју је Дарвинова теорија најјаснију светлост бацила: natura non facit saltus, у природи нема скокова, т. ј. у природи је све развиће, полагано, по закону растење, произлажење савршеног од несавршеног — а тако је исто у развићу народа. Непознавање тих природних закона води жалосним заблудама. Сви културни народи беху једном варвари и тек у току хиљадама година, тешким, постепеним развићем, постали су оно што су данас. Сваки покушај успротивити се тим природним законима мора пропасти, а да се редовно тако дешавало, кад год је покушавано, учи нас један поглед на историју самих европских културних држава. Револуције називамо слества таквих прекорачавања природног развића у државном животу у једном или другом правцу. Кад се у таквој револуцији, као што обично бива, погреши права мера, онда наступа природна реакција. Да таквих револуција има и на душевном пољу разуме се по себи. Докле год има људи и докле год их буде увек ће се идеалноме с тим већи простор и уплив давати, колико стварно небуде довољно појмљео. Такође који види у духу само материјом условљено, несме никад променити ексистенцију тога духа као стварно. Правци којима он удара, па ма да су заблудни, несу мање д а т о, с т в а р н о. Задаћа ће народне психологије бити, да испитује узроке тих душевних праваца, јер без сумње подлеже и они законом току развића и ништа друго несу до нужни израз ни заузрока, којима сигурно припадају исторични одношаји народа. С тога непристајемо на проклештину коју баца Колб на средњи век. Наравно, ко незна да оно што бива никад небива својевољно, но је увек слество предходних узрока, тај може да осуди на смрт ону историску периоду европских народа. Истина је, да је свет у оно време лежао у оковима свештенства, али то је сравњујућем етнографу само историчка појава, која се повраћа од првих дана па до данас код свију народа на земљи па и ако у најразнијим облицима. Цео средњи век схваћен у

*) Ausland Nro. 6. 1872.

односшају према целокупној култури — европског — човечанства, мора се сматрати као реакција према последњих пет стотина година старога века, са болешљивим клицама његове цивилизације. Тако исто мало као и природа зна и историја етиски закон, и изгубљен је труд мучити се тражењем. Један дубок мислилац рекао је: ми ударамо на супротности у стварању и историји, и оне се тешко или никако немогу сложити са владавином светскога реда. Те супротности престају пак као такве да нам се појављају, кад се одвратимо од етиског основа и природној нужности, природном закону дамо њихово право.

С тога погледа јавља нам се и реформација као велика нужност; нов правац духа постао је нуждан и он триумфише као све што бити мора. С тога већ морамо високо ценити реформацију, што је она увела систем рада, рада како на материјалном тако и на душевном пољу. Али рад је борба, бар вид борбе за опстанак.

Непроменљиви природни закони, — од којих је најгорчи борба за опстанак. — владају не само унутрашњим политичним но и економним животом народа. И у оној суми искуства, коју обично схваћамо под појмом народне економије, јасно се виде исти закони, који управљају светом. На место знања наступа познавање. Наука је једна и као што се органски живот у његовим разним, изванредно богатим развићима његових органа и процеса даје свести на закон промене материје, тако се кроз све науке провлачи једна општа особина, око које се све окрећу, и имају законе, који се у свију понављају. Тако има у народној економији један знатан закон природни, који је тесно скопчан са борбом за опстанак, а то је закон о одржању или као што се женијално назива: закон без смртности снаге, и рад, коме је задаћа да исти уведе у човечију економију — а то је производња. Не да економија човечија неруши такође снаге т. ј. уништава важине безкорисно, и ту као и у природи пропадају безбројне важине уништених радних снага, економски употребљених природних и капиталних сила: Али задаћа је производње, да одржи важине, да их приведе вишим радовима, да даје вредније производе, да се умножава и уздиже. Исти је процес, и у природи. И ту такође влада закон развијања, и ту нејуре снаге у почетном хаосу, но се развија из истога најпре неорганско, под-органско биље, животињска и човечија природа. Тако раде ове силе у увек величанственијим појавама. Један поглед у живот учи нас, да тако исто бива у економској природи. Ратар производи са малим трошком далеко више вредности. Сваки произвођач нетреба само да одржава снагу, но мора да ствара вишу вредност но што је уложио у производњу. Тако исто човек има да подиже своју душевну снагу. И историја показује, да није остао при сировом механичком раду с којим је односчео, он је механички елеменат пренео на машину и умножава сувишком своје снаге душевну производњу. Одржање снаге и узвишавање њених радова напредује непрестанце. С тиме је културном човеку дато оружје у руке, с којим ће он победоносније да издржи борбу за опстанак.

Што је овде казато о појединоме, важи наравно у истој мери и за човечанско друштво у опште а у след тога и за живот држава. Рад и таласање унутарњих политичних партајских борба, облик међународних одношаја народа и држава, такозвана спољна политика, све то како у прошлости тако и у садашњости није ништа друго дô израз борбе за опстанак. . Само ћемо да напоменемо један вид те борбе, која најнаглије наступа -- а то је рат. По некад се понадамо да ће доћи време где ће бити главно разум, стрпљење и знање, фразе и ораторски пајацлук бачени у акта, да неће бити невиног јада и беде, а оно што остане да ће се звати доброта, човечанска љубав. Уз то долази идеја мирнога, на систему љубави основанога братског народа. Но у колико искуство природњака сме да говори, те су мисли биле у свако време уображења сањалица, који немогоше увидети, да би тиме био уништен и порушен животни живац народног опстанка. Вечан мир била би смрт народа. Само борба, борба у свима видовима, то је живот, то је цељ, то је природни закон. Без знања без помисли, покоравају му се људи и народи, а идеја, којој мисле да следе, само је празан

сан. Рат, та најжешћа појава борбе за опстанак, дубоко је укорењен у човечијој природи, и ко мисли да се одобравањем рата признаје право јачега, тај нека замисли да јачега права од права јачега нема. Право јачега влада целим органским светом до његових најмањих микроскопских заступника оно је излив борбе за опстанком. И сами закони атракције у свету нису ништа друго до превод тога права јачега у органски свет. Право јачега одавно је владало човечанством и владаће без сумње за сва времена, јачи бити и остати испуњава сву тежњу народа, у чијем животу важи оно исто што и у појединих, т. ј. употребити згодне изгледе, а сваки пак осећа, да његова сопствена снага расте слабљењем противничким. Ми смо већ једном рекли, ко у тој борби победи, тај мора да прелази лешине побеђенога. И то је природни закон и увек је био.

Борба за опстанак, као што је видимо у борбама народа и у животу појединих људи, искључује на сваки начин једно, а то је — љубав. И доиста ма колико да превршемо листине историје нигде необележава она какво дело љубави, велике свеобухватајуће човечије љубави, која би одсудно упливисала на судбину народа, но шта више нема ни историјске радње какве, коју би учинио какав народ из љубави, из свесне и ближње љубави. Што се доиста догодило, то су учинили појединци, и највеће дејство ретке љубави ограничава се на то да се велика жалост ублажи за мало. Страначки стоји маса човечанства према једноме осећању, које покреће само појединe, и о коме сањалице тврде, да је оно звезда предводница њихова труда и рада. Један песник вели: борите се и хрвајте се, давите се и уздижите се — слажите ваше интересе, стављајте их на супрот, трошите ваше силе појединце или удружно, надвлађујте се оружјем мира или рата, препирите се о вашем опстанку свешћу или без свесно, силом или лукавством, дрскошћу или тврдоћом следите вечноме лету, који вами влада од рођаја до смрти али не лажите да се волете.

Др. Р. Лав.

КАКО СЕ РАЗВИЛА ВЕШТИНА КУВАЊА?

(Свршетак)

Да богме, да се суди од дрвета нису могли дуго одржати. Шта дакле да се ради па да древени суди не изгору? То је питање довело свет корак један у напред; питање је доста просто у своме, као што ми можда мислимо; па ипак велико је и дивно оним, што је из тога наступило. Кад се корпасти и суди од дрвета намажу свуда иловачом, онда их слој од иловаче чува, те не могу да изгору. Ово је до душе врло малена поправка, па је ипак произвела читаву вештину, за коју дотле нису ни знали. Године 1503 капетан Гонвиљ путујући из Хонфлера, наиђе на неку обалу у јужно-атланском оцеану; ово ће бити по свој прилици, да је била Бразилија. Ту је нашао умиљат народ, који се ранио ловом, риболовом и земљорадњом; он описује њиове кабанице од асуре и коже, приповеда шта праве од перја (Federwerk), каква им је стрела и лук, како изгледа њихова постеља од асуре, саопштава, да њихова села имају 30—40 колеба, које су начињене од ступаца и плетера, и т. д. Затим каже ово: „њихов је домаће посуђе од дрвета, па таки су им и лонци за кување, само што су с прста дебело иловачом намазани, и та кора од блата чува лонац од ватре да не изгоре“.

Овај доказ не бележи само просто једну чињеницу, он нас уједно опомиње на неко давно прошло стање; а да је збиља тако, уверавају нас антрополошка испитивања о томе, како се развило лончарство. Гоге́ био је свакојако први, који је у прошлом веку изрекао, како се дошло до лонаца; он мисли да је лонац постао од оне иловаче, с којом је оплетени суд био намазан, да не изгоре; овако се радило дотле, док се није видело, да је иловача сама доста, да је „плетер“ сасвим излишан. Ову мисао потврдили су многи, они, који су испитивали овај предмет; ти испитивачи јесу: Price Squier и Davis, Максимилијан кнежевић највидски, Клем и Кар-

ло Рау. Истраживањем су дознали ови испитивачи, како је изгледао први степен лончарства, који се могао наћи још и за историјског доба на Фиџи-острвима, код напреднијих Индијанаца северoамериканских, и т. д. На том степену лончарске вештине нису лонац правили руком, а још мање на лончарској плочи, него су намалази иловачом или спољашњу страну коре од плодова и оплетених корапа, или изнутра, затим их метали или на сунце, да се исуше па онда у ватру, или одма у ватру, да се испеку. И први и други пут изгорела је кора и дрво, дакле „модел“, а суд је од иловаче сам преостао — на том суду видели су се сви „утисци“ плетера; те утиске можемо сматрати за правилан украс земљаног суда. Доцније нису требали корпе, да им буде модел, јер су правили суде руком, а украшавали су их старим украсом, т. ј. гледали су колико су могли, да начине онаке исте шаре, какве су постајале онда, кад им је плетер био модел. Овај су посао обављали прстима. Онда нам је јасно, откуд толико и таких плетерастих шара на старим урнама и судовима. French је по овом начину начинио и суда и украса, који су старим судовима и украсима доста близу. Овако се дакле развијала та људска радња: Најпре су имали сагорљиво посуђе од коре плодова и дрвета, затим су дрвено посуђе превукли иловачом и напослетку имали су посуђе од саме иловаче. За суде од иловаче узели су најпре модел. затим су их правили руком, а напослетку, могло се правити и савршеније посуђе, кад је пронађена лончарска плоча.

Вратимо се опет вештини кување, које је доживело шест облика, до кога се дошло управо од оне врсте пецива, што га назвасмо „пециво усијаним камењем у рупи“. Први облик кувања био је дакле „кување с каменом у рупи постављеној кожом животињском“. Други је облик: „кување с каменом у кожи самој“. Трећи облик: „кување у дрвеном посуђу начињеном од плетера или од издубљеног дрвета“. Четврти облик: „кување без камења над ватром, или поред ње у кожи или у дрвеном суду.“ Пети облик: „кување у дрвеном суду превученом иловачом“. Шести облик: „кување у суду од саме иловаче“; уз земљано посуђе појавило се још и посуђе од метала, наравно много доцније.

Свакојако, да је психолошки занимљиво ово што мало час наприповедисмо, јер потврђује закон, да све што се развија, па дакле — и дух човеков, да се развија сасвим лагано и постепено, да почиње с врло незнатним почетком, да не иде напред у наглим скоковима, да у ходу у напредак увек се ослања на оно, што је било, да сваки пут чисто и не коракне, не учини ни мален корак, него, рекао бих, иде само ногу пред ногу, па ипак из тако незнатног душевног почетног живота, довио се људски дух до висине генија! Осим тога, ова ће нас историја још већма заинтересовати, кад укратко разгледамо, даљи развитак и последице у другој линији, што су тим развитком на свет изашле.

Почетак свом кувању и развитку истога била је рупа ископана у земљи; у овој су рупи изнајпре само пекли, затим су каменом пекли, а напослетку каменом кували. Крајњи члан тога реда јесте први готов лонац. Но тај први готов лонац био је опет почетак неком другом и то дугачком реду. Од првог доста простог лонца постајало је полагано све лепше и финије посуђе — постајале су шољице, урне, и т. д., све до оних красних ваза, које је стари век (антично доба) умео да прави, кад је био на врхунцу својега развитка у вештини, а које садањи век с доста успеха по старом облику на ново производи. С почетка су од иловаче правили само оно посуђе, што је за живот било неопходно нужно. У том дневном послу за свакидањи лебац рука биваше све вештија а око оштрије. Људи се угледаше на нове облике, што их производи сама природа, они се не хтедоше задовољити само с лонцем — они почеше од иловаче правити и животиње а и људске облике. Видимо дакле, да је од лончара, након некога доба постао моделир у иловачи, од овога пак поста кипар — онај, који из камена уме да изазове оне дивне божанске слике, пред којима се још и данас, као пред недостижним ремек-створовима, што их је вештина произвела — побожно и усхићено клањамо. Није парадоксон, то је збиља тако, да један од извора, откуд потече постанак највишим облицима у пластичној вештини, не узимајући наравно друге изворе у

обзир, јесте и она „рупа у земљи“. Вештина кувања није дакле утолила само глад, она је и припомогла, како да човек подмирује и своје естетичне потребе.

Па још нам у овом правцу и друга перспектива излази пред очи. Кад су спремали животињу да кувају, они су је прво одерали. Кад се кожа онако смота, како изгледа кад је још на животињи, затим напуни чиме, н. пр. маовином, онако како данас раде они, што испуњују животиње, онда имамо пред собом пређашњи облик животиње. Кад раширимо кожу по земљи, затим скројимо једно парче н. пр. од какве танка и гипка лима од метала, онако, како кожа изгледа, па смотамо сад тај тако скројени лист сасвим онако, како смо пре кожу смотали при испуњивању: онда имамо опет облик исте животиње, али од металног лима, који се због еластичности може одржати таки као што је, а да се не мора испуњавати. И свакако било је некада време, када су по моделу животињске коже правили облике животиња; ово нам доказују доста прости животињски облици, који су по свој прилици по том начину били начињени, како је мало час речено, а таких облика имаде н. пр. у германском музеуму у Јени. Манипулације куњске доводе нас дакле до тога, да видимо како је постала једна грана пластичне вештине. Да ли су један корак и даље пошли, да ли су тај шупљи од лима калуп употребљивали на то, да њиме начине масиван облик животиње, н. пр. сипајући у калуп растопљен метал, дакле да лију животињске облике, — то писцу ових редака није познато, но по себи није невероватно.

Још нешто. Наш данашњи живот оснива се на нашој јако развијеној индустрији, на унапређеној трговини и саобраћају, чиме се ми уједно и разликујемо од свију прошлих векова. Тај грдан напредак почиње управо онда, кад је склопљена прва парна машина и начињен први казан за пару. Па како се управо дошло до тога? Скаска вели, да је лонац томе узрок и онај заклопац, што је на лонцу скакутао због водене паре, која га је дизала — да је тај појав првог откривача парне машине навео на ту мисао, да употреби снагу водене паре за техничне потребе. **Лонац** је дакле свет сасвим преобразио; та и данашњи казан за пару на парној машини није ништа друго него велик лонац. Но ми знамо, да тај лонац води своје порекло од оне просте рупе у земљи, у којој се кувало, и ако на неки парадоксан начин, то ипак можемо рећи: „она рупа у земљи“ јесте **једна** клица, из које се развила наша индустрија и наш модерни живот. Можемо дакле рећи, да и ово као и пластична вештина јесу деца земљина, — земља је у правом смислу њихова мати.

Иста **та** светлост пашће и на нашу хемију. Хемичар се не може ни маћи без реторте, она је његов универзалан инструменат, а у ствари она је постала од лонца, који је некада Алхемичар употребљивао и временом га у реторту преобразио. И хемија дакле не може порицати своје порекло из земље.

Да, па и сама музика има у нечем кујни бити захвална. Ја додуше овде не мислим на љупки звук што чујемо, кад у лонцу ври, — ја мислим на суровији звук, простији инструменат, који је из кујне позајмљен, без кога музика ни данас не може да буде: ја мислим на добош. Добош у први мах био је прост дрвен суд, превучен са затегнутом животињском кожом. А да је то тако, имамо доказа у инструментима за ларму, налик за добош, што се још и данас могу наћи у Африци, код Ескимоса и многих Индијанаца.

Наука нас учи и уверава, како из простих ћелијица постају постепено оне дивне форме, што их зовемо организмима, и који су тако сложени, да испитивачу увек нових и нових питања задају. Који незна, он не уме да нађе, каква постоји сродност међу развијеним организмом и простом ћелијцом; шта више њему је то невероватно, да су и могли постати тако сложени склопови из онако микроскопских теланаца, као што су ћелијце. Али зналац уме да му разложи корак по корак, степен преображавања и напослетку увери ће га, да збиља постоји веза међу простом ћелијцом и сложеним органским склопом. „Рупа у земљи“ — то је така проста ћелијца. Ми смо разгледали како се она развијала, и ма се како чудили, ипак смемо рећи, да многе величанствене **културне** слике имају тамо своју клицу, не узимајући наравно и друге

чи, само трипут ваља од те загристи и појести.

Старац пошто је ово изрекао умре. Синови му после смрти оду у свет и кад су били на 20 дана хода далеко од куће, то најстарији син по упуству очином погледа у огледало, од куд дозна да је јединица кћи краљева тако болесна да су је се већ сви лекари одрекли, сљед чега краљ распише по својој држави и позове свакога, ко би се лечења примио и обећа ко ју излечи, да ће му поклонити спахилук један који пола краљевине вреди.

Браћа кад ово дознадоше, седоше сва тројица на штап, те стигоше за тили час пред краља, ту му се најмлађи пријави, да је дошао ћерку му лечити, краљ се томе врло обрадује и одма га ћери одведе; овај извади јабуку из шпага те ју даде краљевој ћери, која је у три залогаја поједе, и на највеће за 24 сата сасвим оздрави.

Краљ кад се увери о том чудноватом догађају, одржи своју реч те обећани спахилук поклони; али се сад тек између браће распра заподене, јер сваки хтеде себи спахилук задржати први вељаше: мој треба да буде спахилук, јер да мог огледала не беше, неби ништа знала о болести краљеве ћерке: други вељаше мој треба да буде спахилук јер да мог штапа не беше, бадава би твоје огледало ма шта показивало, кад неби могли одма отићи; трећи опет вељаше бадава би твоје огледало показивало и твој штап нас однео, да не беше моје јабуке, неби краљевска ћерка оздравила, те не би ни спахилука добили, дакле мој треба да буде спахилук.

Тако се браћа немогоше ни на који начин удесити и ствар дође до суда: судије се нађоше у запари, јер немогаше никакву пресуду да изрекну: пошто су им се разлози све тројице основани чинили, а по краљевској наредби не беше слободно ни спахилук делити, него је само једном припасти имао.

Најстарији судија се јако забрине за ову ствар, те тако забринут шетао се иза вароши и није ни приметио да је у једну близу вароши лежећу шуму заишао; док га једно чобанче од своји 13 година не ослови: „Од куд си ти стриче тако овамо залутао?“ „Е мој синко“ — одговори судија да се теби то по глави врзе што мени, и ти би залутао. — Чобанче га погледи па му поругљиво рече „незнам шта то тако велико може бити, ваљда ниси овце из десет чопори под једну еведру помешао, пак сад неможеш да их разлучиш“?

Судија му онда каже које, и сву му ствар исприча. Кад је судија довршио, а чобанче му рече, е па то је најлакше пресудити, огледало је остало читаво па и даље може служити, а тако исто и штап остао, па и он и даље служити може, али јабука је поједена и онај трећи не може са истом ништ више заслужити, зато треба онај трећи — чија је била јабука спахилук да добије. Судија кад то саслуша обдари чобанче и оде кући, те тако пресуду и донесе, са којом су сви задовољни били.

Саопштила
Катарина Јегдићка.

КЊИЖЕВНОСТ.

ПРИМЕДБЕ
на критику г. Андрије Матића у 14. бр. „Јавора“

Ја сам врло захвалан своме поштованом пријатељу г. Матићу на критици, којом је пропратио мој превод Росковљеве хемије и препоручио дело то како школама тако и свакоме одрасломе, кога занима ова наука.

Држим да ми не ће замерити ни г. критичар ни читаоци Јавора“ ако надовежем на излагање г. Матића неке своје скромне примедбе. —

Г. Матић налази да су учењаци Роское и по њему и немачки преводилац му Розе погрешили у томе, што нису свуда доследни. Да то докаже упушта се г. Матић у опширније научно доказивање из кога излази, да је он присталица старијега, а енглески и немачки стручњак новијега правца или схваћања у хемији. Далеко је од мене мисао, да пресуђујем, у тој научној распри, ко има право или чувени писац енглески Роское или г. Матић? Полемија ове врсте спадала би пред енглеску или немачку стручну публику, јер мишљење. г. Матића тешко да ће путем „Јавора“ доћи горњим стручњацима до руке. Но мени се чини да г. Матић губи један и то битни моменат из вида — а тај је да сам ја преводио књигу Роскоеву. Пошто сам ја преводио тај спис то сам као савестан преводилац морао остати при оним истим називима којима се служи мој ауктор.

Ја држим да г. Матић греши, кад каже да би стручни преводилац избегао ове недоследности. Г. критичар вели и сам, да је ту

разлика између старијега и новога свађања у хемији. Да је н. пр. он као стручњак превео овај спис, да је у њему супституирао по своме убеђењу старије свађање супрот aукторовог новијег, држим да би аyктор имао пуно право, да се огради против т а к о г а превода; јер то не би био превод него прерађивање. Стручњаку Матићу слободно је да припада коме хоће правцу, али п р е в о д и л а ц Матић мора да се држи подлиника. Узмимо само случај да је мени као преводиоцу пало на ум, да преводим спис каквога географа новије школе, даље да сам ја случајно као стручни преводилац тога убеђења, кога су били стари географи н. пр. у питању окретања земље. Ја као присталица с т а р и ј е г свађања држим да се сунце окреће око земље, па кад дођем на то питање у спису мога аyктора, а ја просто на место да преведем тврдњу свога аyктора, да се земља окреће око сунца, супституишем ту оно старије схваћање. Јели то онда превод?

Према томе уверен сам ја, да преводилац не сме да исправља, поправља, у опште да мења битно свога аyктора. —

Г. Матић наглашује да је „жалост“ што није ову књигу превео стручњак и тера ме у тако зване „универзал женије“ ради овога мога превода.

Држим да се о овоме преводу могло говорити без оваких напомена. Но кад је г. критичар нашао за добро, да додирне ову страну тога рада, нека ми дозволи две три скромне у том погледу. —

Пре свега ја држим, да човек који је рад да преведе књигу која учи почетничка знања у хемији не мора бити „универзал жени“. Ја сам учио нешто мало хемије у школама, проучио сам хемије које су изашле на српском језику, погледао сам где које радове у лабораторији из своје приватне пасије, уверен сам као радин на нашој школској књижевности, да ће овака књига у српскоме преводу добро доћи нашим школама — па сам се латио да је преведем. Од куд да сам ја стога „универзал жени“? Зар је то погрешно што, нисам имао стрпљења да чекам десетак година, док се сети и накане који наш стручњак да преведе ову књижицу? Астрономија је н. пр. наука на коју се није, бар по моме знању, одао до сада ниједан Србин као стручњак. Зар ће погрешити г. др. Ђ. Натошевић што ће ових дана изићи му превод почетних наука из астрономије? По свађању мога критичара смео би астрономију превести само какав српски астроном, а док тога не узимамо, зар да не сме нико у нас ништа знати о астрономији?

Но кад смо већ, жали боже, у тој речи, ја идем још мало даље. Не само да је жалост да сам ја као нестручњак превео ову књигу него је то штета па и срамота. — А ево зашто. Ми имамо у опсегу наше митрополије једну богословску школу, две гимназије, две учитељске школе, три више девојачке школе. Сваки практичан учитељ осећа колико губи настава ради тога, што наши ученици н е м а ј у с р п с к и х р у ч н и х к њ и г а, но морају да се испомажу било књигама на туђем језику, било пак диктатима. На тим нашим школама делају ових десетину година одличне стручне снаге, па ипак како се ретко појављују израдом тих снага школски учебници? Зар не би била дужност учитеља да напишу, преведу или прераде те учебнике за своје предмете? Кад год је реч о томе недостатку, обичан је изговор, да нема накладника за таке књиге. А како је нашао накладника проф. Ј. Петровић, проф. Ј. Туроман, проф. А. Сандић, проф. М. Петровић, проф. Ј. Живановић, проф. Ф. Оберкнежевић — за своју књигу? Како прегну сви наши стручњаци те израде сваки за своју струку у корист својих ученика оно што је нужно као свакидашњи лебац — отпашће потреба, да се ми, који нисмо стручни људи, бавимо и оваким књижевним послом — а све дотле не дао Бог веће „жалости“ нашој школској књижевности, но што је ова, коју јој нанесох ја овим својим преводом.

Остале погрешке које ми је набројио г. Матић у томе преводу примам захвално и настаћу да се првом приликом исправе.

С. В. Поповић.

Б е л е ш к е.

(**Срп. нар. позориште**). Наше народно позориште, које је, као што је познато, провело зиму ову код нас у Новоје Саду, креће се о Ђурђову-дну одавде, и то како чујемо у Срп. Бечеј, где ће без сумње исто тако, а и још боље примљено бити, као што је и у средини овостраног српства, у Н. Саду, јер је већ десетак година прошло, како Бечеј није видео српског нар. позоришта. Овом приликом јављамо, да је одбор позоришни поверио управу позоришта честитоме глумцу нашем г. Дим. Ружићу, а из економних обзира напуштено је оно место, које је заузимао г. С в е т о з а р К р е с т и ћ код нар. позоришта већ око 15 година дана. Нека г. Крестић прими овим наше најтоплије признање за заслуге, које је стекао за позориште наше својом вештином и заузимањем, којим је умео анимирати наш свет за овај просветни завод српски; он је скупио у народу нашем доста хиљада форината и тиме много допринео досадањем одржању нашег нар. позоришта. Хвала му на томе и нека прими уверење, да нам је врло жао, што околности нашега позоришта захтеваху, да се његово место укине.

(Сабор у Карловцима). За ову годину сазваће се у Карловцима црквено-просветни сабор српски. Како се у многим црквено-школским одношајима нашим са непотпуних закона и наређења рамље, то ће се сваки овоме гласу зарадовати и пожелети, да сабор овај томе недостатку у довољној мери доскочи.

(Димитрије Јосић), бивши управитељ пакрачке препарандије, преселио се и настанио се у Београду, где ће му се без сумње поверити оно место, које је он према знању и способностима својим и заслужио.

(Универзитет у Београду). Од како је у Србији наименован г. Стојан Бошковић за министра просвете, почело се живо радити на томе, да се београдска велика школа преобрати у универзитет.

РАЗНО.

(Србин у Кајиру.) Пештанске новине доносе нам вест, да је поводом прославе двајестпетогодишњице брачнога живота Њиховог Величанства цара и царице Свбин, који се сада налази у Кајиру у Африци, послао у Пешту 3000 фор. као фонд, из којега се има годишње издржавати у тамошњој кући за сирочад по једно ср ско сироче, којр је православне вере; ако се неби могло наћи Српче, онда романско или грчко дете, а кад не би ни овиx било, онда сироче без разлике вере и народности. Име је томе Србяну: Милош Бајић Вараћан.

(Дијамантина.) У Бразилији у провинцији Минас Гераес има богата и сјајна варошица Дијамантима, главно место, где се ради и тргује с дијамантом. Цео интерес тамошњих становника врзе се око дијаманата; тражење и продавање дијаманата главни је предмет њиховога разговора и њихове радње. У красним дућанима продају се најскупоценије ствари; онде се живи раскошно, јер тако рећи сиротиње тамо и нема. Становника има око 10 000. Занимљиво је, што неки тамошњи лекар опажа, да нигде нема толико фелера у срцу, као у Дијамантини; лекар тај приписује то томе, што су људи због трговања са дијамантима у непрестаном душевном покрету и узбуђености Уз раскошно живовање ипак се више уноси новаца, него што се износи.

(Мило за драго.) Један богат Берлинац, који је имао фабрику за прављење ципела, а и сам је некад био ципелар, позове славнога уметника на гласовиру Кулака на ручак. После ручка замоли га, да му што свира у гласовир, што овај и учини. После неколико дана позове опет Кулак оног фабричара, на ручак. После ручка изнесе уметник пар старих ципела и замоли фабричара да му их закрпи. „А нашто то?“ запита фабричар. „Но — одговори Кулак — ономад сте ви мене звали на ручак пак сте захтевали од мене да вам свирам у гласовир, а сад опет ја вас молим, да ми закрпите ципеле. „Сваки по своме занату!“

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

Из берлинског „*Archiv für slavische Philologie*“ прештампан је засебно чланак Стојана Новаковића:

„Ein Beitrag zur Literatur der serbischen Volkspoesie.“ Овде су оних 12 народних песама, што их је пре неколико година гроф Орсат Пуцић из Дубровника у рукопису поклонио срп. уч. друштву у Београду, са уводом Стојана Новаковића. Рукопис био је досада библиографски непознат.

У накладе штампарије А. Пајевића у Н. Саду изишла је из штампе.

Физикална географија, написао А. Гејкије професор геологије у Единбургу, превео Лаза Пачу. Са 30 слика. Нови Сад 1879. Цена 50 новч. — Ово је четврта свеска од „Књиге за школу и народ.“ а треће делце од „Почетнице природних наука.“

У наклади књижаре браће М. Поповића у Новом Саду изашла је књижица:

Српске песме јуначке. I. Цар Душан и краљ Лајуш. II. Стеван Синђелић. III. Кулин капетан. Песме из историје и ослобођења Србије. Спевао Мита Поповић у Новоме Саду. 1879. Цена 10 новч — Ово су три лепе епске песме митине, од којих је она прва изишла у нашем „Јавору“. г. 1873.

У Вршцу је почео излазити:

Грађанин, лист за просветне и материјалне интересе. Излазе сваке недеље на половини табака. Цена је од броја 5 новч. Год. I.

ОДГОВОРИ.

Г. Вл. М. у — чу. — „У сликарској радионици“ је слика из „великоварошког“ живота, и то слика неморална, а такве ствари нису за наш свет, па још да их доносимо ми у „Јавору“, листу, који је нарочито женском свету намењен! То ваљда нећете озбиљно од нас захтевати!

Г. Данчину. — Ми мислимо да не мора. Радујемо се обећаноме.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 17. У Новом Саду 28. Априла, 1879.

ПОЉУБАЦ.*)

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

ОСОБЕ.

Фернандо, кнез арагонијски.
Север, краљ од Наваре.
Бланда, љуба му.
Адолар, краљев старији незаконити брат.
Фиделије, ризничар.
Анђела, његова кћи, краљичина придворкиња.
Собрин, придворски духовник.
Карло, сељак.
Марита, сељанка.
Лекар.
Наварски капетан.
Арагонијски племић.
Свита.

(Ова се игра не може приказивати ни на српским ни на хрватским позорницама без знања и дозволе преводиочеве.)

РАДЊА ПРВА.

Призор први.

(Дубрава на граници каталонијској. Чује се ловачки рог.)

Кнез, Адолар, племићи, слуге улазе.

КНЕЗ.

Доста је. Замучили смо доручак.
Загаре веж'те, вргните копља.
Тако! Бусен ће овај бити нам
Постеља, сто и кита мирисна,
А на около круне дубова
Престављају нам слике очева
К'о украшена каква дворана.

(Сви поседају, само Адолар стоји. Завео се у мисли па гледа у даљ.)

ПЛЕМИЋ.

На ражњу је.
Јоште се није ни охладио,
А већ се опет изнова зноји.
Од кад га твоје копље одбори
Још није никад разабрао се;
Када се прене, печенка биће.

КНЕЗ (Адолару).

Ал сиров је к'о тај. Ма шта му је ?
К'о нагло да су на процепу му
Испекли једну страну, тако је
Немио, сиров и неугодан.
Друже! . . Аморе, не заводи нас!
Да нема дома до десет мома,
Помислио бих, да је заљубљен.

ПЛЕМИЋ (кнезу).

Када на ово место дођемо
Увек на ону гледаће страну
Одкуда хладни маслински лузи
Махају тихо Наваре дивне.

КНЕЗ.

Вере ми то је! Досада света

---

*) Ово је она красна шаљива игра Љ. Доција (Csók), која се како у Будапешти, тако и у Бечу на немачком језику („*Der Kuss*") у дворском позоришту преставља и с великим успехом игра. Мита Поповић превео ју је ваљано и уступио свој превод нашем листу, а изнићи ће можда и у посебној књижици. **Уредн.**

Двора врлина, Севера краља
Окужи душу верног ми побре. —
Тамјан му неда већ ни да дише.
Гле! Збори! Или ваљда уздише?
Ма Дијане ми, богу се моли!

АДОЛАР (за себе).

Хај дивна момо! хај постојбино!
Навару с тебе тако називљем,
Ал и тамо тек с тобом сам дома.
Не лутам с тога, с постојбине
Већ, хај, што немам своје Анђеле!
Прогонство или муке самртне!
Тако је вик'о зулумћарски краљ
Ал прогнати ме није могао:
Већ ја сам себе изгнах за навек!

КНЕЗ (удари га по рамену).

Дон-Андрејон'!

АДОЛАР.

Кнеже!

КНЕЗ.

Мараме дај,
И прање две, да сузе изцеде!
Тако ми псета ловачког, плаче!
Шта ти је? Година како те знам,
Ал 'вако никад још те не видех!

АДОЛАР.

Година, јесте, добро се сећам,
И баш је данас равно година.

КНЕЗ.

Година дана како те знадем,
Ал зато доба плакао неси,
Но само кад си од смеја пуц'о,
А ћутао си само тек онда
Када си пио или љубио.
Па питах ли те: рода каква си?
Па питах ли те: какав ти је смер?
С веселе ћуди љубљах те твоје,
И да си племић: веровао сам.
Узглавља, сента, имао неси,
А ја у дворе своје те примих.
То ли је хвала?

АДОЛАР.

Ти криво мислиш
О мени, кнеже!

КНЕЗ.

Не, мача ми не!
Да није тако: пре̂ђе бих знао,
Са чега тужиш, него да тужиш. (Адолар хоће да говори.)
Ал иди, добро па исплачи се:
Грлица хладну осаму тражи. (Окрене му леђа.)

АДОЛАР.

Прости ми, кнеже, ја несам хтео,
Да жељковањем мојим те вређам.
Пролазно то је; облаци тавни
Сећања неког покрише обзор
Срдашца мога. Ал рећи ћу ти
Ма није вредно.

КНЕЗ.

Тајна?

АДОЛАР.

Није већ. —
Из Наваре сам, Андрејон несам,
Већ старји брат сам краља Севера.

КНЕЗ.

Шта? Адолар? Мог Педра син! О, о!
Љубавни плод! . . . И моје кумче ти?
Овамо, синко, да те загрлим!
Ја немам с чега стидом горети:
Племенитог си дрвета грана,
И побра мој по крви и створу.
Ал зашт' ми неси рек'о да си ти?

АДОЛАР.

Ти знаш, да Север изгнао ме је,
Па не би била никад прилика,
Да краљев рођак краљу пркоси
И штити мене против зора му.

КНЕЗ.

Ал' зашт' те изгна? То несмо чули.
Отац те призн'о за свога сина
А брат ти није мог'о злобити,
Ја тако мислим, с твога удеса.
То није тајна, да ја презирем
Побожну краља философију.
Ал племенит је, чујем, к'о и млад.

АДОЛАР.

Мудраца младог знаш по гласу већ:
Занешењак је, женске ћуди је,
А кудилац је сваке разблуде:
Битношћу мојом не слаже се он
К'о млеко што се не слаже с вином.
Обратити ме често хтеде он,
И молио ме, па и преклињ'о,
Но слушати га нисам хтео ја.
Ал арагонског кад је краља кћер
Испросио, променуо је ћуд,
И благо срце краља крепосна
У жестоку се строгост претвори.
Година дана, како с' ожени,
Данас је толко и изгнанству мом.

КНЕЗ.

Ха, ха! то ј' красна прот рогова маст!
Ако је збиља женска краљица:
Добро је свога брата знао краљ.

АДОЛАР.

То није с ње, већ с друге женске је. —
У забрану сам ловак ловио,
Ал ето к' нама срне лагане,
Што беше ћерка ризничарева. —
Ја не знам у траг како дође нам,
Ал побожан је Север смотрио
У огњу љуба да се топимо —
Застидео се, па се заклео,
Да ил' ће мома моја љуба бит',
Ил' ја се не смем више вратити
У домају, у лепу Навару,
У цркву што ће чиста краљица
Доласком њеним да је претвори. —
Девојче хтеде бујним сузама
А краљ и брат упорном јарошћу
У срцу пркос мој да сломије.
Ал ма да мома дивна беше та,
И макар божјак да сам постао
Прогонству онда што се приволих;
Ипак си душу не окових ја
Нит' љуљ под иго свој сам савио:
Већ збогом, момо, збогом сенту мој,
У место лепе, светле тамнице
Изгнанство већма ја сам ценио,
Те немам своје сад ни баштине.

КНЕЗ.

И овде имаш сента дивотна,
А место једне других мома сто.
Па ништа, нека! . . . Пропаст Навари!
Изгнан си лепше стек'о домаје.

АДОЛАР.

Вараш се, као и ја некада. —
Слободу скупо платих своју ја,
У краља нема блага толико.
Одлучност нагла упропасти ме,
Е Анђели сам дужан постао,
А дуговање љубав моја је.
Кај, криво негда, кнеже, млидијах:
Волим је. Сента, ево, немам свог,
Да тавница ме чека свуда сад.
За љубав твоје ћуди веселе.
(А побратим си био оца мог)
На разблуде се дадох без воље. —
Уз воду пливах; ал жеље бујне
Другоме месту срце вуку ми. —
Кад дивном овом крају дођемо,
Наваре слатка слика и задух
Занесе бедну, сетну душу ми.
Уздај је ветрић с краја онога,
А овај ветрић уздај носи мој,
Кад која тица амо долети,
Поздрав ми носи, мислим, сента мог,
Кад која прне, и ја с њоме бих,
Да Адолара сужна искупим
За слободнога Андрејона.

КНЕЗ.

Зар
Ти мислиш?

АДОЛАР.

Гле, гле, кнеже!

КНЕЗ.

Шта је то?

АДОЛАР.

На наваранској земљи нови лов;
У недељу! . . . То није побожно!

КНЕЗ.

Девојка!

АДОЛАР.

Лепа и брза зверка.
Хахо! Наша је! Прешла је међу!

КНЕЗ.

Ал већ за њом и два четника! Шта?
У моме лесу наварански пси?
Напред! Пазите! Са ове међе (Својој свити.)
Одавно већ се с краљем парничим,
Па нећу да ми право застари.
Хватајте их! (Свита и слуге оду.) Ал ево цурице.

МАРИТА (брзо улази и баци се кнезу пред ноге.)

Помоћ!

КНЕЗ.

Ко си!

МАРИТА.

Марита, — помоћ! Ох!
Све ћу ти рећи. Ухватише га.
Недај ми Карла, молим те лепо.
Ал брзо, кнеже! Однеће га! Брзо!

ПЛЕМИЋ (улази.)

КНЕЗ.

Ма какав Карло?

ПЛЕМИЋ.

Преко потока
Ухватили су милосника јој:
Ми нисмо смели тамо за њима.

КНЕЗ.

Кад они могу на земљу моју:

*

Смем и ја тако. Брзо! Хватајте!
Доведите ми одмах тог Карла! (Племић оде.)
Сад реци, момо, шта си скривила?

МАРИТА.

Карло ме воли, и узео би ме,
Ал маћија ми неда матора,
Е Карла би и она волела. —
Наш поп је њојзи добар пријатељ,
Па венчати нас није хтео он
С тога смо дакле амо пребегли,
Да свећеника овде нађемо,
Који би наше руке везао.

КНЕЗ.

А кад ни овде не би нашли га?

МАРИТА.

Онда би опет ишли одаље,
Док попа неби нашли такова.

АДОЛАР.

Паметно, мудро.

КНЕЗ (Адолару.)

Така ти је та.
Врлина мудра краља млађана. —
Северова ће луда жестокост
У наложништво да их отера.

АДОЛАР.

Ал ево јој и драгог.

КНЕЗ.

Леп момак.

Племић, Карло, наварански капетан и четници улазе.

КАРЛО.

Марито!

МАРИТА.

Карло!

КАПЕТАН.

Као што видиш,
Засужњени су, кнеже, слободни,
А на против, заробљени смо ми. —
Од Севера сам краља изаслан,
Да забулано то ти писмо дам,
Случајно ако неби стигнули
На нашој међи ове бегунце.
Молим те лепо, делај онако
У писму као што је писано. (Преда му писмо.)

КНЕЗ (чита писмо и пружи га Адолару.)

МАРИТА.

Робиња биһу ти. Не мој кнеже!

КАРЛО.

За поданике прими нас твоје.

КНЕЗ. (Адолару.)

Нек буде! Да, у смислу поруке
Издаћемо бегунце.

КАРЛО, МАРИТА.

О, кнеже!

КНЕЗ. (капетану.)

Ал о вама у писму нема ништ',
Оружем ви сте прешли међу нас.
Задржаћемо као јемце вас,
Док овима се не донесе суд. (Адолару.)
Ти иди с њима, и у послу свом,
Продужићемо. Дувајте у рог. (Ловачки рог.)
Хајд' вратимо се назад у наш град.
Кад нисмо могли доручковати,
Тим боље ће нам ручак пријати. (Сви оду.)

(Наставиће се.)

ЈЕСЕН.

(Сајдл.)

Шта л' то шушти под ногама мојим?
Лишће сухо што опада с грана;
До скора се миром зеленило,
А гле данас — обори га слана.

Шта с' то чује отуд из далека?
С Богом! виче она тица мала,
Што ј' до скора, хранећ' своје младе,
Код гњезданца хитро скакутала.

Срце моје, а што с' ти немирно?
Око тебе све свенуло, ћути,
Природино било малаксало,
Па с' и теби нешто тако слути.

1878. М. П. Ш.

ЊЕГОВЕ ЦРНЕ ОЧИ.

(Наставак.)

Почео сам си напослетку уображавати, да су оне можда са том изјавом хтеле мене задржати и тако познанство учинити. —

Ја би се сад радо вратио био оним истим путем: али мој вођ ишао је у наоколо. —

Међутим сретасмо многе женскиње и мушкиње, сви лепо и просто обучени, једни весели и расположени; други опет озбиљни; а трећи кокетоваху на све стране. —

Г. Вукашиновић ме позове да седнемо. Та ми је понуда сасвим по вољи била, јер сам хтео већ једном да се о свему известим. . Чим смо се посадили на једно згодно место, одмах упитам г. Вукашиновића:

„Кажите ми ком реду припадају пролазећи ил' да се другачије изразим, ко су то?“ —

— Мени су непознати, одговори он мирно. Знам да их има разних величина по крви и по уму.

„Па зар баш у целој дворани ни једну особу непознајете?“ упитах га зачуђено и сумњиво.

— За сада од ових ни једну, али ће ваљда бити кога и познајем н. пр. домаћина познајем.

„А зар смо ми у приватној кући, упитах га збуњено а и изненађено. Па онда је ваљда ред да ме прикажете!“

— Ослоните се само на мене, прихвати он веома мирно и хладнокрвно, све ће се већ то у своје време извршити. Сада само пажљиво мотрите. —

Док сам ја г. Вукашиновића питао а он ми одговорио, већ у дворани беше велика промена. На знак и то канда просто тапшање, сви шетачи стајаху у реду једно крај другог, мушко и женско. Музика засвира четворку, и они се покрећу уредно по такту, као да их нека машина гура. Сваки се играч озбиљно и са највећом пажњом предао игри, чисто се учинило човеку, као да су то све људи од тог заната, ништа их се више не тиче, нити на што друго мотре. —

Око ми прелети преко играча, тражио сам оне две малочас речене женске. И оне су у колу Обе веома веселе, лепе, расположене и најграциозније извађају разне фигуре.

„Шта је ово сад, прошапутах у себи; па онда гласно: Баш као да смо у позоришту.“

Мој се вођа насмеја на то, па рече:

— Свет је заиста позорница, де поједини одигравамо улоге. Ко на по пута заборави своју улогу, или ју није кадар тамо одиграти, он дође амо, да ју до краја доврши. —

„Шта ваљда ово није лудница!“ упитах га грозничаво. —

— Тако је, мој пријатељу, баш смо на том месту, одговори ми он смешећи се.

„Знате ли да ми се мозак у глави врти, ја се чисто бојим да смо ми луди; а они тамо паметни; ил зар не чине они свој посао сасвим врло добро?“ рекох ја престрављен.

— Тако је мој господине, прихвати Вукашиновић, давно је речено, да у лудници паметан постане луд. Верујте још мало, па ћемо се једва разазнати. —

Што сам дуже седио и гледао, тим сам све нерешенији постајао, хтео сам већ неколико пута да позовем г. Вукашиновића из те куће. Ја сам се одиста уплашио за своју памет. Та ми у свету, и слободи, па се ни близу не владамо тако уредно, уљудно, па да кажем и паметно, као те луде. —

Тада ми паде на једаред на ум говор оне две женскиње; и то ме сад поче уверавати, да мој вођ не збија шалу, већ да истину говори. —

Те обе женскиње, веома су ме интересовале те запитам г. Вукашиновића, еда ли их познаје и онда му саопштим шта сам чуо мало час да говоре.

Он ми рече да их непознаје, али ме

позове да се стрпим, па ћу још ту ноћ све дознати.

Љубопитство ме је дакле задржало, да дознам шта значе речи: „Његове црне очи.“

Луде су играле и друге игре и то све прецизно и задовољно. Тад наједаред уђе неки озбиљан, отмен човек, јако просед, те даде знак играчима; ови се учтиво поклонише и за тили час нестаде их у побочним одајама. —

Тај човек беше управитељ луднице. —

Господин ме Вукашиновић одведе и представи њему. — Он ме врло учтиво прими, и рече ми да су сад луде отишле вечерати.

Засебно су у соби биле мушкиње, а засебно женскиње.

Г. управитељ проведе ме кроз собе, и ја му покажем оне две женскиње, саопштим му њихов разговор и замолим га, ако би ми могао и хтео њихове речи, да растумачи.

Г. управитељ обећа ми жељу задовољити, и позове нас у засебну собу на вечеру. —

Ту је већ седило красно друштво, све сами гледаоци, као и ми. То беху књижевници, новинари, професори, глумци и глумице.

За вечером говорило се шта је који приметио; а после вечере г. управитељ окрене се к мени и рече:

„Дакле, да би вам љубопитство задовољно слушајте.“

„Она, женскиња, што сте чули, да је казала: — „Његове црне очи,“ то је ћер једног овдашњег богатог трговца: име јој је Адријана.“

„Наши финансијери, обично су страсно заузети за своје шпекулације, па им је унапређење своје радње једина мислећа и остварајућа тежња у животу.“ —

„Они су на дому гости.“

„Радо подражавају начин живота великашких породица те се врло мало или ни мало о образовању своје деце не брину.“ —

„Када су на дому, желе да их жена дочекује сјајно и раскошно. — Желе да им деца знају комплиментирати, углађено се превијати и неколико салонских цитата декламовати.“ —

„Желе да све изгледа пл.мићски.“ —

„На спољну углађеност жртвују радо. — Држе гувернанте, учитеље игре и свирке и т. д.“

„Сваком приликом уливају у душу деце знање о моћи богатства, те негују гордост и јогунство.“

„Тако васпитаоци у богатој буржоаској кући, прави су мученици; јер морају да подносе свакојаке ћуди својих васпитаника.“

„Наравно, да сиромах васпитач за добру наплату бива стрпељив; али му савест не допушта, да од поверења чини злоупотребу; те при многим случајевима прихвати целисходна педагогична дозвољена средства казнива, да свога васпитаника изведе на прави пут. Али тешко њему, што се сиромах мрав усудио, крезово дете од самовоље одвраћати и још укорити: такав бива сместа одпуштен.“

„Истина да се многи случајеви у животу показују, де деца таких родитеља добар правац узму, али ту је природа своје учинила.“

„Све то речено, тиче се поглавито Адријане. Она је однегована размажено; свима се њеним ћудима угађало; к томе јој је подрањивана сујета. Она је знала, да је врло лепа, јер је то небројено пута од свију домаћи и вандомаћи чула; и отац и мати показаше јој да је и врло богата, те јој је сад права сујета и гордост надмашила, сваку здраву мисао.“

„Она нехтеде ни погледати на свој сталеж, а ниже од себе није сматрала да су људи. Она је веровала да је богатство њена опа неисцрпљиво; дакле сада су јој нужни још и други услови, да може у највише кругове доћи, јер она је јединито тамо тежила.“ —

„Наравно да је у тој својој усиљеној улози изгледала доста смешна.“ —

„Друштво за којим је она тежила, није њу примало, а ни требало; напротив, није она трпила друштво у које је могла доћи, и ако се случајно морала ту наћи,

беше јој понашење права карикатура, што је у ових подсмех будило.“

„Адријана није ишла на грађанске балове, а у више кругове није могла доспети; с тога није ишла у опште на игранке. Но тиме је ревносније похађала концерте.

„У позоришту је имала ложу првог реда.“

„Долазила је на преставе готово редовно. Сваки пут имала је одело најновије и најукусније. Очи су јој мање на позорници биле; више пак тамо, де је грб видела.“.

„Адријана беше одиста врло лепа. Много млађано срце које само очима гледа, а душом не испитива, закуцало је грозничавом ватром.“ —

„Њена лепота привлачила је велику позорност“. „Пред позориштем, де су је њене кочије очекивале, стајала је гомила кицоша са цвикерима укипљени, наравно и врло углађени, очекујући њен осмејак ил бар поглед.“

„Адријана је поносито, мало уздигнув главу, пролазила мимо тих штуцера, необзирући се ни десно ни лево. До кочија дошав, обично је мало вишље дизала с преда хаљину, када се на потегу пењала, те се видеше богато израђене ципеле, свилене чарапе и лепа округла пуначка нога.“

„Многом је лакомисленом тај тренут уздах из груди исчупао; многи је себе због Адријане сасвим унесрећио.“ —

„Напротив то њено понашање, баш је тамо промашило, де је хтео да произведе утисак. Аристокрација се томе смејала и подругивала.“

„Тако је Адријана набројила већ 20 година а нема среће.“ —

„Њено срце није осетило још наклоност прама ком човеку. — А и како ће, кад је требало, да изабраник буде леп, племић и то од стране признате лозе“.

„Но богиња Психа незаборавља лако уврсде и неостаје равнодушна и без освете на онима, који . пркосе њеној моћи. Лепота је већ један услов да пробуди љубав: племенитост, умност, то су извесне помоћнице да одрже и усреће љубав!“

„Адријана је равнодушно гледала, како стотинама срдаца за њом гину; како је двапут толико очију гледе и за осмејак моле. Шта више она се на то љутила и често кипећи од љутине повикала:

„„Безобразници како смеју и помислити . али нећу о тим мравима ни да говорим.““ —

„Једног дана возила се она из Будима у Пешту са својом матером.“

„На ланчаном мосту сусретну их неколико коњаника официра.“

„Адријана, опазила је већ на 20 метара, међу јахачима оног црномањастог, са орловским очима, црне као трњина: па се тако загледала у њега, да није ни речи чула, шта јој је мати говорила.“

„Јахачи су у смеју и крупном разговору прошли; они и неприметише матер и Адријану.“

„Адријана пак беше појавом тог господског и лепог официра тако узбуђена и збуњена, да је њена мати опазила њено зло стање, и брижљиво је упитала, шта јој је.“

„Адријана се јако на питање разљутила; а немогаше се на сред пештанских улица горопадити; те од љутине ударише јој сузе низ образе.“ —

„Мати је познавала ћуд своје ћери, и добро се чувала, да питање не опетује.“

„Када су се вратили дома, Адријана је одма отишла у своју собу и тај дан није се више дала видети ни оцу ни матери.“

„Пошто то није била прва њена ћудљивост, то су је пустили по обичају, да се издува..“

„Но за Адријану беше та ноћ врло тешка: њену душу обузимаху дотле непознате мисли и осећаји.“

„Када човек нешто лепо и пријатно види, он се после радо са мислима враћа на тај предмет, и осети неко задовољство; али у Адријани сећање на скору прошлост није побуђивало задовољство, већ неку бригу.“

„Као год што беше она пређе самовољна и самостална; сада јој се чињаше, да је врло усамљена, и да нема извесна ослона.“

„На велико удивлење материно, беше Адријана, после онаког бурног јучерашњег дана врло блага и шта више нежна. Она је своју мајку љубила што већ одавно није чинила.“

„Мати јој се чисто уплашила од те промене. Тога дана, променула је Адријана своје расположење небројено пута.“ —

„Мати је и то приметила, да је она често замишљена и да нешто собом расправља. Више пута изустила је она по коју гласну реч.“ —

„Тако је трајало недељу дана.“

„Адријана мало по мало постајаше мирнија и мирнија; и као да јој се хтеде обично стање повратити; — кад једног вечера, при вечери рече отац: „20 Августа почињу велики маневри, ако сте децо вољни да изађемо мало на посматрање.“

„Мати слеже с раменима и погледа у Адријану; она пак одбије очеву понуду. — Више се о томе у кући није говорило. Када је дошао 19. Август, али Адријана рече матери да она жели ићи на маневре. Она је ту своју жељу тако одлучно изрекла, да нико није смео противити се.

„Наравно да јој се отац врло жестио, јер на многа питања пријатељска изјавио се, да неће бити гледалац тих долазећих јесењих маневара. Али тај му јед није помагао да одржи своју реч; он се морао бринути и то нагло да удеси и припреми нуждна, а да се испуни воља његове лепе ћудљиве ћери.“

„Новац учини поготову све; сутра дан кочије су упрегнуте чекале, да се Адријана извезе, куда је сад слепо стремила.“

(Наставиће се).

МОЋ ЉУБАВИ

Један истинити случај из живота народног.

У једноме селу С. близу вароши Т. беше пре неколико година једно девојче тако лепо, да му не могаше наћи равне у неколико села. Плава свилена коса; мало ведро и озбиљно чело; високо извијене обрве; јасне, светле, грахорасте очи; округло, свеже, румено лице, нежне, малене уснице; пуне груди; танак струк а висок раст; брзи и живи покрети, а невин поглед: то беше слика најкраснијег девојчета у селу С. „Танке“ Стојанке.

Стојанка беше и тако добра, као што беше лепа. Њена успрема и посао у кући, њена вредноћа у раду, услужност и предусретљивост спрам свакога, детињска безазленост и простодушност, љупкост и умиљатост која је ретка, разговор њен, памет у свему: ето то је слика њене унутрашњости, њене праве вредности. То је оно, што је чињаше, најбољом девојком међ девојкама. То је оно, рад чега беше љубљена и милована од свуд и од свих; чиме је очарала сво село. То је најпосле и оно, што је било узрок њене ужасне и жалосне судбине.

У том истом селу беше један врстан и симпатичан, посиромашан младић од својих осамнаест деветнаест година, који је међ момцима био оно што Стојанка међ девојкама. Име му слично беше са Стојанкиним јер ће им и судбина бити слична и једнака — беше му име Стојан.

Кад, којом приликом и како су се заволели, то вам не умем казати. Но доста то, да вам кажем у кратко, да су се волели и јако заволели. Сво село мишљаше, да ће се они узети. И они се сами између себе зваху: „моје момче“ и „моја девојка,“ заручник и заручница. Девојке говораху. Благо Стоји за њенога Стојана! а момци: Благо Стојану и у његово срце за његову дивну Стојанку! Е баш ка' да је сам бог хтео и тражио да се ово двоје састави! — — И можда би још идуће јесени учинили крај оној страсној љубави и тежњи, која се беше развила између њих,

да је само Стојанци било пуно 17. година.

Мораде дакле да прође ова јесен. Прође и зима, и дође пролеће. Стојана отераше „у солдате.“

„У војнике стежу силом
„Богатога коцка пређе,
„А сирома ма да неће.
„Војник бива баш на силу‘.

Оде момче, оста девојка. Оде јаран оста јараница. Оде заручник, оста заручница. Оде драги, оста драга. Оде војин, оста љуба, оста злато нељубљено и неомиловано. Оде Стојан, оста сирота Стојанка. Оде Стојан на други крај отаџбине, а Стојанка оста на другоме. Отаџбина их је раздвојила за пуне три године.

Ја незнам какав је био растанак. Не знам да ли су умели на растанку једно другом да рекну:

„Збогом остај моја ружо румена!“ и
„Збогом пошо мој рузмарин зелени!“

„Али знам да су се заверили и зарекли утврдо, да ће се чекати, и знам да и ово није било речима, речено, јер се тамо знате, мало говори, а млого више осећа и чини, и да се ово разумевало само по себи. Не знам ни за њине слатке загрљаје и пољупце, али знам за нешто млого јаче, јер вам је то простота, па не уме ни чим да се спомогне, не зна чим ће и како ће да му „одлане у груди“.

Наступила је па је и прошла прва година њиногa растанка. И ако љубавних писама није било, и ако се тамо за бруку и срамоту сматра и поздравити своју вереницу: опет је између њих остала, трајала, па још и расла све више и више она иста жарка, дубока љубав, она љубав која убија, која сатире, која носи и доноси мудрост. А да ја не претерујем кад овако кажем, видећете мало час.

Дошла је и друга година. Како је било Стојанци, то ја не знам, а ко може нек помисли. Но Стојан је био већ савршено полудео и умр'о жив на ногама. У почетку ове друге године он потражи осуство, да оде до куће. Но по што није имао „важних“ узрока, јер му је отац био жив, и сви су му у кући били здрави то му се осуство не даде. Не знам колико је за тим чекао; и колико је пута опет тражио осуство. Али кад му све тражење заман би, он једнога дана остави све, и побеже из касарне. Било је у пролеће кад се већ сва гора листом заодела. И док је Стојан тешко путовао до свога села депеша је млого пре њега стигла и огласила да је он у бегству, да се нађе и ухвати, и стражарно спроведе тој и тој команди. Стојан се и надао овоме, па се чувао и гледао, да га не ухвате бар док до куће не дође. Ишао је све кроз гору, и више ноћу него дању. А кад је већ био стигао до села дозна за ову депешу, и крио се је по гори дуго и дуго. Пандур је дошао у село и јавио кмету да је Стојан побегао, и испоручио заповест да се тражи — хвата. Сво је село и цела околина је знала за ово, и свуда се говораше: „Стојан побегао из војске! Заповест да се ухвати и веже! грдна Стојанка! Црни Стојан шта учини!“. . . . . А кад га неколико месеци немогаху наћи и ухватити, кад наново депеша дође и заповеди да се тражи и ухвати: онда са највећим страхом сви говораху: „обесиће га власт! Стрељаће га кад га ухвате! Отераће га суд на робију и у тавницу!“. . . . .

Где је био Стојан дању, где ноћу, куда се крио, је ли се састао и видео са својом драгом кућом, шта је мислио сам даље да ради, то све незнам, па вам не умем попричати. Али једно знам. Он је најпосле био ухваћен, суђен и осуђен. Поред прве кривице бегства, натоварени су му још нека злочинства, која су се за време његовог бегства десила, па се кривац није ухватио, и осуђен је на неколикогодишњи затвор.

Одма пуче глас по свом селу и целој околини да је Стојан осуђен на робију и да је већ у тамници. Свуда се чујаше и говораху, роб, робијаш, тамница, гвожђе, Стојан, смрт!. . . . . . .

Породица му се у црно зави. Мајка и сестре кукаху као сиње кукавице, а шта да речемо за његову добру, вредну, драгу и дивну „Танку“ Стојанку?!. . . . .

С тим се свршила друга година.

Кад је трећа настала, кад је Стојан требао да „ислужује“, па да се весео са својим друговима врати кући и обрадује своју „танку“ Стојанку: он је онда трунуо у тавници. Неком љуба, а неком невеста, а неком заручница дева — тек сваком се по неко радовао. И коме није имао ко да се радује, он се сам радовао. А како ће Стојан да се радује? Чему ће његова драга, његова мајка, сеје и др. да се порадују и обрадују?! „Другови му се враћају из војске кући, а он у тамници, куку нама!“ Тако је било њино радовање.

Тако је то било па прошло. Ко је могао он је заборавио, а ко није он је памтио и сунце му зна како му је било. „Танку“ Стојанку су већ млоги почели да траже и да просе, а сви су јој говорили да не чека. „Зар за робијаша?! Ко зна хоће л' ти кад год и доћи?!“ . . . . .

Стојанци је било 20 година. Време је било да се удаје. Отац и мајка желе и хоће. Стојанка неће. Просиоци долазе и одбијају се једни за другима. Но кад је најпосле запроси и један „чаршилија“ из вароши Т. родитељи реше, а сви навале и Стојанку приморају да пође за њега. И црна и тужна се свадба учини. Стојанка се удаде. Да воли што не воли! да љуби кога не љуби! Да остави, и да се одрече онога, кога воли и кога љуби; да заборави своје мило село — да се повароши!. . . . .

Како је Стојанци пријао варошки живот; колико је била задовољна својим са свим новим животом, и својим новим заручником, о томе нећу да вам причам. Нећу јер ћете и сами чини ми се знати, а кад вам попричам шта је даље било, онда ћете и видети то, што сад у напред знате.

Дође онај велики дан, кад се млоге грешне душе избаве „тамнице проклете“, кад је млога заробљена душа стекла помиловање и опроштај. Када млогога сунце огреје. И Стојан буде помилован и пуштен. Сунце с престола га огрејало. И шаље га у наручје драгино, у крило мајкино, кући, која му се није надала још неколико година.

Стојан је чуо, да му се драга силом удала, у варош, да се разболела, да болује. . . . . . Он не иде кући.

Једнога дана иђаше у вароши Т. једном улицом једна по висока сувоњава млада госпођа. Која изгледаше дубоко замишљена. Забринута и очајна лица, али што никоме непадаше јако у очи, јер су се сви навикли на овaку физиономију ове младе госпе, па би им пре било чудо, да то лице буде другчије. Као да се сећала свога скорашњег детињства и девојаштва. Као да је жалила некога, кога је изгубила. Као да је и била тамо код тог изгубљеног, а овом је улицом ишла само сенка њена. Тако изгледаше.

Истом улицом на сусрет њој, ишао је један човек баш као да њене среће и изгледа, само мало радозналијега погледа и свежијих очију. На лицу као да му се читало: весео сам, јер сам се ослободио нечега; радознао сам, јер нешто тражим и имам да нађем својим очима, нестрпељив сам, јер једва чекам да видим некога; а тужан сам и узнемирен, јер ме обузела нека чудновата и страховита осећања.

Забринута, бледа и висока госпа иђаше с једне, а радознали и унезверени младић с друге стране.

Млада госпа хтеде и проћи, јер се не беше навикла да погледа свакоме у очи ко прође. Но младић се мало више загледа у њу. Учини му се као да познаде некога свога. И не заставши ни најмање у једноме тренутку, у највећој узбуђености, ван себе викне младић: „Стојанка! Јеси ли ти“? (Ове се речи већ једва чуше). Па се бацише једно другом у наручје и у загрљају и пољупцу одговор би само тихо: „Стојан!“. . . . .

Више их не беше на ногама но на земљи. Више их не беше ни међ живима! —

Слеже се силан свет. Чуди се и чуди. Ко имаде срца он оплака. Коме беше загонетка, он тражаше одгонетку. Плач! Жалба! Тужба! Жалост неисказана и чудо превелико!. . . . . . .

Њих обоје однесу, спреме и метну заједно у једну кућу ону вечну али мрачну и црну кућу, нека се по смрти грле и

љубе, нека се сад милују и намилују кад се за живота нису!

*.

Свршено је, и моја је прича свршена.

Неко би вам од ове жалости можда цео какав роман написао, али ја, Бога ми, не могох и не могу јер сам још млад и зелен. Ја вам само најкраће и на најбржу руку попричах један истински догађај из живота нашега народа, те да видите само:

Колика је моћ љубави!.....

J. M

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂИЦИ С. М.

Штована госпођице! Одавна Вам дугујем одговор на ваше питање: „Како се проведосте у Босни?“ — Ево се одужујем на неколико листова нашега „Јавора“! Изволите их прочитати да дознате како неко време у Босни као војник проведох.

„Ено се већ виде и височка минарета; сада више нисмо далеко!“ Тим речима трже ме из мисли мој кочијаш Сремац, што поред мене на коли сеђаше. С њиме се упознах у Сарајеву где ме са још три војника одредише да пратим двоје кола са хлебом до Високог.

Беху два добра кулаша у тога мог новог познаника, додуше вични сремским путевима но не босанским брдима те се зато и познаваше на њима да им је за сада доста.

Мало ме занимаше а и пријаше ми путовање тога дана, ако не из других а оно из јединога разлога што тада први пут у Босни осетих како је пријатно седити на коли, а не ићи пешице и вући пушку и телећак о својих леђи. Чисто зажелех тако се на коли возити све до краја окупације!

Жао ми беше што се већ после недељу дана боравлења у Сарајеву даље крећем. Тек што се по њему обазрех, а већ морадох даље — у Високо, где ми компанија беше од које због болести морадох неко време на путу заостати.

Знађах да ме ни тамо никаква угодност нечека но ипак се надах да ћу бар боље проживети него путем од Брода до Сарајева.

Рано се кренусмо из Сарајева а срећа нас послужи те беше баш ведар септембарски дан; таман за путовање. Целога дана нам је пекло сунце за потиљак но пред вече тако захлади да нам и у огртачу зима беше.

Онако са кола могах се сит нагледати тих дивљих, ал' дивних босанских предела. Пређе док пешице путовах не беше ми до тога да у босанској романтици уживам.

Пут којим кола терасмо беше до зла бога хрђав. Често се морадосмо силазити с кола доле да уклањам камење испред точкова, јер могосмо лако покрхати и онако већ трошна кола. Поред тога морадосмо обојица помагати коњма да узвуку кола уз брдо а на другим местима опет придржавати и кола и коње да се несуновратe у провалију.

На више места беху успут и с једне и с друге стране шљивова дрва, а кола нам беху пуна хлебом, свакако доста да бар за часак задовољи срце једног изгладнелог војника у Босни.

Беше нам готово свеједно, или затекли кога у шљивику или не. Набасасмо ли на какав турски воћњак то и непитасмо за дозволу; ослањајући се на своје „окупацијоно право“ држасмо да нам та није нужна, а Срби и Латини нас сами нудише да им по шљивици тресемо колико нам је воља. —

Путем сретасмо по гдекојег путника где онако оштро и лако брђански корача по „царскоме“ друму. Турци пролажаху без поздрава покрај нас већ на четврт часа унапред свраћући с пута а Срби и Латини са поздравом и метанишући како им већ по турскоме обичају беше у крв прешло.

Сукобисмо се и с неким јатом була које се онако мушки на коњи упутише по свој прилици оближњој својти у госте. Већ издалека могасмо видети како се лепотице ужурбаше чим нас смотрише. Погонисмо коње, да их што пре из ближе видимо јер ретко нам се дотле даде прилика да толико була на дану сретнемо.

Но уједанпут пре него што до њих стигосмо, за цело по команди онога старца што вођа каравани беше, одагнаше коње са пута у оближњи шљивик, где одмах сјаше и све се у гомилу скупише окренув нам леђа и погнув главе к земљи.

Баш права нојевска тактика, помислих, оне држе, ако човека не виде, да и њих нико неможе видити!

Немогосмо се ту дуго задржавати; да видимо шта ће даље бити, јер се морадосмо добро пожурити да још до мрака у Високо приспемо.

„Ено видите!“ показиваше ми бичаљем Сремац на неке зграде, што се из далека кроз нека шљивова дрва пред нами забелише. „То су височке џамије. Хвала богу, још мало па ћемо се и ми а и наши коњи опростити о вога славног царског друма!“

Већ сунце зађе када се почесмо спуштати у долину кроз коју је текла Босна.

Сремац подвикну на своје кулаше а ови појурише оштро нуз брдо. Свима нам одлану када се дочепасмо равнога пута. Непрође ни сахат а већ допресмо и до наше предстраже што је код ћуприје пред Високим наместише.

На ћуприји пођосмо лакше јер беше од дрвета а и у ономе стању у ком су све јавне грађевине по Босни: старо и трошно. Све се прегибаше под нашим теретним колима.

Прешав на њој Босну уђосмо и у саму варош Високо.

Немадох одма каде да добро на први поглед разгледам место камо доспех, него истоварих хлеб пред неки турски хамбар на траву, одох да се код војничких старешина пријавим. Нисам их морао дуго тражити јер становаху у првој улици баш поред конака.

Свршив код њих свој службени посао, морадох се побринути где ћу себи наћи места за ноћиште. Како дотле све на маршу бејах приморан да под ведрим небом ноћивам и да ме бије киша и ветар то ме доста обрадова када чух да нам пола компаније смештише у неку зграду што пређе беше стаја за марву а другу полу на тавану од поменутог турског хамбара. Мени паде у део да за ту ноћ у првоме спрату у хамбару спавам.

Читава граја подиже се међу момци када се међу њима указах. Једва се могосмо познати. Сви обрадатили, коса дугачка, лице опаљено а по лицу се познаваху трагови од живота што га пропатисмо у Босни.

Многе од познатих незатеких. Неке однесе војнички удес на српску границу да оданде вуку на коњи хране за војску, а други опет поправљаху путе око Сарајева. И болест отера многе у болнице, а неколицина немогав издржати грдне напоре, труне под босанском земљом.

Дадоше ми одмах као дошљаку с пута најбољи буџак за одмарање, а у њега натрпаше сламе таман толико да се сав у њу завучем.

Хамбар беше баш поред Босне, те дуго немогох заспати од њезиног шума — тако се силовито ломљаше преко камења што јој по кориту беху. Под хамбаром беше главна стража за Високо од једно педесет момака. Преврћући се онако по слами, бацих поглед кроз неку пукотину између две даске, да видим шта они доле на стражи раде, јер одавна се разлегаше оданде неки смеј и неки жагор.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

НЕШТО О ОТРОВИМА

ПРЕДАВАЊЕ

ДОБРОСЛАВА М. РУЖИЋА*)

(Свршетак).

Алкохол се не находи у једнакој мери код свију пића, нити му је дејство код сваког пића једнако, али ма колико да је пијење вина, ракије, пива и осталих бутун шпиритуозних пића шкодљиво кад се много пије, то ипак није у толикој мери шкодљиво као онда, кад се та пића вештачки дотерују да буду лепша, и за пијење боља, као н. пр. сва она средства са којима се вина и ликери бојадишу, често су веома опасна. Ту спада ани-

*) Говорено на Св. Саву, на беседи, коју је давао у корист своју одбор женске подружине у Ужицу.

лин који се меће да би пиће имало лепшу боју. У најновије доба употребљује се неки жут прашак који се продаје под именом: аустралски шафран, такође за бојадисање вина, а који се по испитивању хемичара састоји из два јака и опасна отрова: пикринске и хромне киселине.

Тако исто да би пиво било укусније и да неби доцније превривало, употребљују се често таква средства, која ако се млого употребљују могу да шкоде; између осталог меће се да би пиво имало извесну горчину семе од једне биљке која имаде у себи најжешћег отрова под именом стрихнина.

Поред ових шпиритуозних пића, која се могу сматрати као средства за уживање и разоноћење игра велику улогу: кафа, која такође није без отрова, и који управо даје онај нама тако пријатан кус кафе, премда ако се у малој количини узима није тако шкодљива, али у већој мери постаје већ опасна, тако ћемо често чути од оних који пију млого кафе, да се туже на главобољу несвестицу жале се на затвор, добијају дрхтавицу и т. д. Томе је свему узрок кафа, и један од поштоване господе слушалаца хтео је на себи да опроба е да ли је заиста кафа тако шкодљива, па је са још једним другом хтео да попије пуну једну велику џезву кафе, али пре нег што су били готови са кафом њих је спопала таква дрхтавица да је по причању његовом готов био да пише опроштајно писмо својим кредиторима.

Да је зајиста кафа шкодљива научењаци су правили опите над људима и животињама. Ја сам напред напоменуо да је код кафе отров што даје њој ону арому (мирис), и тај отров у науци зове се „кофеин,“ и што више има кофеина, или да се јасније изразим отрова, то је тада кафа и боља и скупља. Кад се тај кофеин извуче за се, па се да човеку или каквој другој животињи, то он онда дејствује смртно. Но при свем том ово што је речено важи само кад се кафа млого, претерано пије, у мањој мери већ није тако шкодљива.

Но кад је говор о кафи, то нека ми се дозволи да коју опширније рекнем о историји њеној, јер она знам да међу поштованим слушаоцима имаде доста присталица а врло мало противника; а то чиним у толико пре, што се бојим е ће те ви који слушате ово предавање помислити да ћу међу отрове метнути и „књну“, којом наше Српкиње руже своју лепу главу, — а ја то нисам рад никако, јер ја знам да и ви сви тако исто као и ја знате, да је бојадисање косе и обрва прави турски обичај, који недоликује ћерима српским, и да је оно колико шкодљиво толико и гадно, и да од природне лепоте лепше нити има нити може бити. Да бих дакле избегао да о томе не говорим, и да бих млогима уштедио да вечерас не зевају, јер ће тога бити и сутра довољно, — ја вас молим да поклоните још мало пажње кафи, том љубимцу сваке српске куће. А и иначе кафа игра данас у модерном друштвеном животу врло велику улогу. Ни један састанак ни један рад не започиње се готово без кафе, без ње жене неби можда ишле једна код друге у посету, и на разговор; муж неби можда бегао од куће, или викао по кући, кад му жена каже да је нестало кафе; и трговина неби имала толико промета, ни трговци толиког пазара да није кафе, јер замислите да се годишње преко пет милијона товара кафе потроши у свету. И при свем том што је данас кафа омиљена и виђена како по палатама тако и по сиромашним чатрљама сеоским, ипак је она с муком и борбом задобила себи право и положај, којег данас има, (а ви знате да се и најбоља ствар без борбе не прима и не уводи, н. пр. слободна штампа; а камо ли кафа која већ и због своје црне боје није баш тако допадљива). Тако године 1511 кад је у Меку донешена два арапска лекара саопште емиру Каир бег Мимеру да кафа као год и вино опија, и да је она зато по закону пророковом забрањена. Каир бег као побожан Мусломан био је изненађен том вешћу, и сазове скупштину књижевника и лекара који ће решавати о животу и смрти кафе. Скупштина се сазове, једни су били за, други против, дебата је била све живља, кад се наједаред из сред гомиле подигне један и да би дао убедљива доказа викне: да је он од кафе био тако исто пијан као и од вина. Тек што је он то изговорио а противници га дочекају са псовком: дакле ти си и вина пио, и принуде Каир бега да за то признање, ватреноме

опозицијонару одвали дегенеке по табанима. Али ствар још није била свршена. Емир пошље гласника к Султану у Каиро и њега запита за савет, а док му одговор не стигне све кафане морале су бити затворене. Одговор дође, и то у корист кафеџија. „Доктори па и сам Емир — тако је гласио званичан одговор Султанов — јесу сви скупа магарци. Наши лекари и научењаци, чије је знање у томе погледу веће но ваше, изјавили су да је кафа дозвољена и здрава и да она ниједном сину пророковом не одузима небо.“ Емир је био тиме исмејан, а оба његова лекара, који су правили опозицију кафи Султан Селим I погуби године 1516, и тако се кафа подигне тако јако да су доцније турске жене имале право на развод брака, ако им само мужеви довољно кафе не дају. Источњачки песници опевали су кафу и њену домовину, онако исто лепо као што је „винова лозица“ опевана у нашим народним песмама и Рајна са њеним грожђем у песмама Барда.

Као што дуван, моду и остале штетне и корисне ствари имамо од Француза, исто су тако и кафу прво Французи унели у обичај. На двору Францускога краља Лудвика XIV био је посланик турски неки Солиман Ага. Он је имао обичај да своје госте — по обичају своје земље — послужи са кафом, учећи их уједно и како се она справља. Један француски књижевник Ле гран доси пише тада: како пређе кад би који Француз у намери да се допадне којој госпи понудио јој црну и грку кафу, то би га — вели он — исмејали, али сад њу носе слуге на јастучићу од свиле и предају је клечећи госпама. То поштовање које се са кафом одавало женама, — мислим — било је довољно да је жене заволу и одрже. У Немачкој кафа је доцне ушла у обичај, тако знамо да је 1721 год. отворена прва кафана у Берлину. У Бечу је прва кафана била подигнута после опсаде турске. Код нас је кафа разуме се удомаћена од Турака, и сад је пијење кафе као год вина и ракије, постао прави српски обичај.

Као што видите ја сам говорећи о кафи прилично се удалио од предмета о коме је реч, а то сам чинио више у хатар женскога друштва, чије су чланице нема сумње овде већим делом заступљене. Па сам мислио да ће моћи кафа и мени дати материјал за пријатан разговор као год што даје и женама кад оду „на кафу“ једна код друге. А знајући колико је кафа омиљена код нашег женског света, ја се нисам бојао да ћу говорећи о њој навући на се гњев и протест женскога друштва.

Но да продужимо о отровима.

Ваљда није нужно да напомињем о шкодљивости печурака, које се у неким крајевима нашим радо једу, и које су махом све отровне; тако исто и о отровима који се развијају кад извесна јела почну да труну, као што је случај код кобасице, риба и сира. Напомињем вам узгред и отрове, који постају или случајно или услед непажње, или нечистоће особито бакарних (и оних у којима има млого бакра) судова, међу које спада и познато „ново сребро“, које се састоји из бакра, цинка, и никла, и да у таквим судовима не треба остављати кисела и масна јела, као ни млеко.

Међутим тровање може бити и ваздухом, т. ј. ако је ваздух у соби покварен и нечист, а то ће бити ако млого људи у једној соби седе, због чега треба собе промахивати; — или тровање може бити бојама које се као ситна прашиница уносе у тело. Такве боје које су веома шкодљиве јесу: зелене, јер оне све имају врло млого сичана. Тако нпр. оне добро познате зелене тарлатан хаљине имају у себи млого бакра и сичана, и нека се хаљина само мало покрене, то се одмах и ти делови одвоје као прашак и лебде по ваздуху, док их човек на нос или кроз уста не унесе у тело. То исто важи и за зелене тапете и зелену боју којом се собе бојадишу, за зелене лепезе, атлаз, вео и т. д. Укратко ја бих могао рећи: избегавајте све што је зелено, јер је отровно (изузимајући зелене шуме и ливаде), а особито пазите да недајете деци сиграчке са зеленом бојом превучене.

Ево ме на крају мога предавања. Као што видите ја сам се дрзнуо да изаберем предмет који се не може уврстити у ред лепих, говорио сам о отрову, а отров то ћете ми одобрити не спада ни у лепе ни у добре ствари. Ја сам у томе био врло кратак, бојећи се да ваше стрпљење не буде кратко, а и ја сам нисам баш тако велики љубитељ „разглаголствија“ као што то имају обичај гдекоје наше

фељтонисте, или ти беседници противу слободне штампе. Јер ја вазда имам на уму да не говорим само себе ради, зато сам и прешао ћутке преко млоги отрова домаћих и друштвених, изоставио сам отров који се у виду кеца појављује те трује џепове мушке, ни сам хтео да говорим о отрову који се појављује на лицу женском у виду белила и руменила, нити сам био вољан да вам доказујем како у отрове спада и свађа у породици и псовка на сокаку, јер сам знао да такав говор не доликује за ово отмено друштво, које се вечерас сакупило да прослави св. Саву забавом коју је одбор женске подружине — свестан свога позива — приредио. Сећајући се вечерас патрона просвете српске Св. Саве, ја се осећам побуђен да пожелим да као што данас слободна Србија слави спомен свога првог просветиоца, тако да бог да до године славила га с нама и постојбина Св. Саве: Херцеговина заједно са Босном поносном.

† ДАНИЛО БАЈШАНСКИ.

Ћутите! ћут'те . . . .
. . . .
С крвавим мачем па бојној муци
Био сам бољи — бољи од вас.

Ђ. Ј.

Нећу да му пишем некролог, јер није спадао у ред „великих мужева,“ који свет интересују.

Није био чувен, није био знан — можда зато што није био заслужан.

Био је само Србин, кад је требало и кад су га требали

Ништа мање, ништа више.

Кад је потреба престала, он је остао Србин; ал у очима други људи постао је обичан, свакидањи.

Једном речи: није био нико, јер за њега нису хтели знати, није био ништа, јер га нису више требали.

Така му беше судбина. —

. . . . Сећам га се, кад сам маја месеца 1876 године дошао у Београд.

Беше великом протекцијом постављен за практиканта у министарству грађевина.

Живио је јадно и чемерно, ал је био одушевљен за српску мисао; радовао се, што ће скорим на границу, да посвети снагу своју и заложи живот за срећу и слободу српску.

Та га је мисао држала и снажила.

Она му је главе дошла. — —

У битци на Великом Извору згодило га је душманско тане.

Рану је преболео, залечио; ал куршум остаде у телу — он му подриваше снагу, он га у гроб одвуче.

После првог рата дуго је боловао.

Често сам га виђао на фијакеру, изнемогла и бледа, како жељно свеж ваздух удише, и радосно у свет гледа.

Када сам се састао с њиме, причао ми је о муци и боловима својим.

Жалио је што се неоправља; ал се поносио, што у телу носи знак храбрости и пожртвовања свог. —

После тога много је јадније живио, јер је у свету оскудевао, особито кад је као „савршено здрав“ одпуштен из болнице.

Цело лето провео је тако у Београду, живећи од милости пријатеља и познаника својих. —

Пред други рат примљен је за привременог официра, а одређен у тимочки кор.

2. Октобра 1877 године сели смо заједно на пароброд, а 6. октобра стигосмо у Књажевац на ново опредјелење наше.

Од тога дана бесмо једно уз другог.

Путем сам га питао: Зашто се по други пут излаже штрапацима рата, кад је слаб и богаљ?

Он ме гледаше чудновато.

„Зар да се овако и даље патим и пребијам од немила до недрага, и да из туђих руку милости примам? Немогу више, додијао ми је тај живот. Зато сам се одважио, да поново војујем, па шта Бог да. Ако ме згоди јошт једно душманско тане, знам да ћу бити готов за навек; а ако преживим рат, бар сам стекао право на живот и опстанак у овој земљи, која тако много од нас захтева.“

Ја сам ћутећи одобравао. —

Кад је мобилизација српске војске поново наређена, он је ушао у 2. батаљон књажевачке бригаде I. класе.

У понедељак 5. декембра 1877 год. прешла је бригада код Пандирала границу, и поседа чувену „бабину главу“, 7. декембра састао сам се с њиме у логору код Црнокљишта пред Ак-Паланком. Дочекао ме је са пуном марамом грожђа, што га војници упљачкаше у једном ћифлику турском. То грожђе беше за ме сачувао.

11. декембра намештао је са 2. батаљоном у самој ноћи мост на Нишави код Љубатовца.

Командант батаљона беше оболео и за ништа; Данило је цео посао руководио.

За време борбе на Ак-Паланци 12. декембра чувао је са батаљоном пут Пиротски.

14. декембра на Тиловачком вису примио сам команду над 2. батаљоном, у ком је Данило био; од тог дана живели смо заједно. На другом месту говорићу више о томе добу, које беше судбоносно по историју нашу.

Спавали смо заједно под једним шатором; он с једне, ја с друге стране.

Снег беше до колена, а ветар је као помаман беснио.

У средини шатора беше рупа ископана, у коју војници жар набациваше. Данило је обично лежећи на својој сламњачи каву кувао. Није се тужио, ал се на њему видило, да је болан, и да дуго ни овакав живот неможе подносити.

Ја сам га онда заиста братински гледао и пазио.

По целе ноћи проводио је будан, очевидно му куршум није давао спавати. Превртао се сирома по сто пута, а често је устајао, свећу палио и дуван пушио.

Најтеже ми беше слушати, кад је изненадно уздануо — тако тешко, тако жалосно, да ми је срце пуцало од туге. А то је по чешће, без да је хтео, чинио.

Тако се Данило и у рату мучио.

15. декембра беше борба пред Пиротом.

Данило је од јутра до мрака био у ватри, храбар и одважан предходио је примером војницима. Пред подне — кад сам обилазио ланац — нашао сам га на крајњем левом крилу, где је најсилнији пљусак од куршума падао. Ишао је усправљен по ланцу од једног војника до другог. Рекох му да се одмори, јер се видило на њему да је изнемогао.

Седосмо у снегу иза једног големог камена. Он беше гладан. Трубач, који ме је пратио извади пексимит из торбе и понуди га. Кад је мало јео, устане и оде у ланац с овим речима: „Ако данас не погинем, пикад нећу; баш би волео што пре да ме куршум згоди, да се овако немучим.“ —

Борба је око 8 часова у вече прекинута. Те ноћи остала су поједина оделења, где су се затекла. —

16. декембра у зору нашао сам га у једној јарузи поред велико ватре; беше у лицу опрљен, и сав каљав. Страшно је те ноћи кубурио, јер је морао у снегу лежати, по свој прилици је тада смртну болест уватио, јер од тога дана почео је сасвим куњати и опадати.

Десетину дана, што смо у Пироту пробавили, и који беху намењени опорављењу и одмору војника, проживео је доста чемерно, јер је скоро сво то време одлежао. Што је год јео, то је одмах повраћао. Тужио се на главобољу и стомак.

(Свршиће се.)

НОВЕ КЊИГЕ.

1. **„Братско милосрђе или рад руског црвеног крста у Црној Гори.“** Написао протођакон Филип Радичевић. Прештампано из „Заставе“. У Н. Саду. Срп. народ. задружна штампарија 1879. 8 стр. 49. Књижица ова врло је леп прилог за историју ратовања Црне Горе и живи сведок великог учешћа руског у тој борби.

2. **Беседа** коју е на опелу Косте Цукића 15 марта т. г. говорио Чедомиљ Мијатовић: Београд, штампа државне штампарије 1879 8. 16 стр. Беседом овом лепо и вешто је карактерисан велики и родољубиви рад заслужнога покојника на развитку државнога живота у Србији. —

3. **Устав добротворне задруге Српкиња** у Суботици ради научнога изображавања женскиња и имена чланова за г. 1878. У Н. Саду 1879 Српска задружна штампарија 1879. 8. 17. стр.

Цел је овој племенитој задрузи честитих суботичких Српкиња, да буду у грађанству Српске народности чувство доброчинства, да истомe даде племенити правац, да оснује главнину, од које ће се приход употребити на потпомагање или потпуно издржавање местних српских ученица православне вере и срп. народности које по свршеним основним наукама покажу одличне способности за даље више образовање, којим могу доћи до остварења независне екзистенције. Чланови су оснивачи који су положили 25 фор. у фонд за увек, редовни који плаћају годишње 3 фор. најмање за три године дана и ванредни као почасни и добровољни приложници. Задруга броји 8 чланова прилагача који су приложили 425 фор. и 119 редовни чланова. Фонд задруге износио је 15 фебр. т. г. 1217 фор. 67 новч. председница је друштву гђа. Милица Димитријевића, тајник је учитељ Ђуро Гојковић, благајник Др. Плата Добројевић, послове руководи одбор од 25 чланица. – Не би ли се Српкиње и по другим нашим местима могле угледати у овај пример и основати овaку корисну задругу.

ОДГОВОРИ.

Г. С. Теш. — у Београду. — Лепа вам хвала на послатоме иући ће чим места буде у листу. Оно о „зврцању“ било је некад у „Комарцу“ још бачванскије написано, те ћемо сада изоставити. Лист ћемо вам с драге воље слати; бројева од 1876 год. немамо више што нам је врло жао.

Г. Св. Стам — у Вечу. — Ваше црте из босанског живота примили смо и хвала вам. Добили смо такође и од г. оца опис оне екскурзије, који ћемо донети док се сврши ово што је започето.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 18. У Новом Саду 5. Маја, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

Призор други.

(Краљев перивој у Навари. Перивој је богато искићен. С преда десно гранато дрво, на њему зреле јабуке, под њим узвишено место, које је застрто саговима. Чује се ловачки рог и свирка; улазе **краљ, краљица, Анђела, Фиделије, Собрин и свита.**)

КРАЉ (са узвишеног места.)

Песама лаких не чује се јек,
И последња је пала здравица.
У миру овде провешћемо дан. (Поседају.)
Доста је, стан'те! Глазбе не треба
Милота крили кад размахује
Са које чедни дркћу листићи. —
Да дивно вече! Сунце, небни краљ,
Пурпурну мирно свлачи доламу
И с главе круну скида огњану.
На ведром небу жића нашега
И наша, љубо, звезда таква је:
Једнака увек светла, весела,
Од сјаја никад што не губи свог. —
К'о јарко сунце, тако ј' минула
Година прва сретног брака нам. —
Па драга си ми, љубо, и сада,
К'о рајске оне прве ноћице. —
Врлине сваке ј' лепа награда,
Е што нам пружа није никада
Милота кратка, која пламти тек
И дивљим огњем себи крати век,
Већ јарко сунце на зениту је,
На њега дивно се осмејкује
Китњаста зора, сјај — будућности
И тихо вече лепе прошлости. —
Ох љубо моја, зоро и славо,
Нека ти није криво, но право,
Што краљ ће данас да се опије
Усана пехар кад ти испије. (Пољуби је.)

КРАЉИЦА.

Дуго да живи краљ!

СВИ.

Да живи краљ!

СОБРИН. (Устане.)

К'о прва ова сретна година
Нек лако мине још и стотина,
Па, нека буде сваки лепи трен,
К'о прве што је, пун радости њен.

КРАЉ.

Не збориш добро; друкче млидија',
Рибе смо ми, а време стихија.
Година да је дан? а час тренут?
Чудном си, боме, жељом наданут.
Година није ником један трен,
А јаду орла кад је когод плен:
Тежи су брзи часи његови
Нег' робови у љути окови.
Оном су само кратке године,
За насладом, што грамзи и гине,
Па кад се с таким часом састане,
Са њиме не зна да се растане.
Ал ледно, мирно срце тако што
Зажелет' неће никад, ни пошто
Већ вели лету: мини, дуго си,

А лепом часу: стани, кратак си;
Па кад му поток живћа усане,
Увек у добар часак издише.

СОБРИН.

О мудри краљу, тако и ваља:
Променљиве да презреш среће моћ.
Она ти даде круне, младости
Чаролија и ретке радости:
Ал подајник јој нећеш никад бит',
Мудрота твоја против ње је штит.

КРАЉ.

Ласкавче, ласкаш! Ја срећу своју
Нехарно нећу вређат' никада. —
На част ти мудрост, нек буде твоја,
Врлина, љубав, срећа је моја,
И с тога мене није никад стид.
Ту срећу моју ви ми дадосте.
На добром двору добар је тек краљ. —
Судба ми диван ђердек намести
Где мени само дахнути треба
А да опојни сипа миомир:
Доброта свака: чедност, пажљивост. —
Има л' ко љубе благе као ја?
Ил духовника као Собрин мој?
Поштење само чува л' верније
Бисер и благо нег' Фиделије?
Има л' племића гдегод таквих,
Што не знају за пехар и за ђор?
Па има л' гдегод таког народа
Коме је узор крунисани краљ,
А заповест му свака светиња?
Од како смо, с тешким болом у срцу,
Изгнали свога брата махнита,
Још десило се није никада,
Да ј' постављене наше законе
Прекршио ил погазио пук. —
Сам анђео да сађе са неба
У оку неби ни он трунка нам,
Нит' на дну срца песка нашао.
Што овде видиш, није одрека,
Што бурним огњем распаљује дух,
Већ држава је наша земни рај,
А над њом светла крила радости,
Врлине само где се спомињу
А никад нигде мудрост краљева.

ФИДЕЛИЈЕ.

Радост ти морам, краљу, нарушит'
И прости, е ћу да те потсетим
На изузетни грешни догађај. —
Девојче младо и драгана јој,
Што хтеше јуче Каталонији
По жељи твојој издао је кнез,
И посла с њима свога племића,
Те моли, да их пришно преслушаш.

СОБРИН.

И никад више лепше прилике!
Достојна казна преступника тих
Нек прославу владара крунише.

КРАЉ.

Доведите их. (Слуга оде.)

КРАЉИЦА.

Господару мој,
Прослава ова пола моја је:
При крају њеном, чуј и моју реч.

КРАЉ.

Ох, славо моја.

КРАЉИЦА.

Немој да си строг:
Немој да судиш према преступу,
Већ према нашој слави. Млади су.

СОБРИН.

Млада се воћка тек подрезује.

КРАЉИЦА.

Превија се.

СОБРИН.

Бадава, упружна је:
Још већом снагом ће одскочити.

КРАЉИЦА.

Не суди, краљу, строго к'о Собрин.

КРАЉ.

Не бој се, љубо, нећу ништа им.

СЛУГА (улази.)

Посланик кнежев, витез Андрејон.

(**Адолар** улази. Брада му прерушена, а једно око везано.)

АДОЛАР.

Поздравља краља каталонски кнез.

КРАЉ.

Добро нам дош'о, а здрав да је кнез.
Па како траје време рођак наш?

АДОЛАР.

Као о берби вес'о домаћин:
Под седу главу хитар лови лов. —
У сваком добу живовања свог
Милота има и радости дост'.
Он не зна шта је туга и жалост.

АНЂЕЛА (краљици.)

Тица је ружна, ал мио јој глас.

КРАЉИЦА.

Поноса пун је, ма крив му је стас.

АНЂЕЛА.

А црно око огњем гори му.

КРАЉ.

Па кнез је дакле што је и био?
Ал канимо се. Какав носиш глас?

АДОЛАР.

Новости да бих, Севере, да знам. —
Прот своје воље издао је кнез
Девојче оно и драгана му;
У судби врло учествује им,
Па он ми, краљу, строго наложи — — —

КРАЉ.

Од мене к'о да свaки страхује.
Ја ретко казним подајнике ми,
А кад бих кога хтео казнити,
У право ми се сваки уплеће.
Ево их. Седи. Како се зовеш?

АДОЛАР.

Андрејон.

КРАЉ.

Добро, слушај ме дакле:
Па реци и ти твој о мени суд.

АДОЛАР.

Ако ћеш тако милостив бити. (Поклони се женскињама па седне.)
— Чаробнија је, него икада!
Црнину ако за мном носи, ох!
Та боја биће моја свечана!

МАРИТА И КАРЛО (улазе.)

КРАЉ.

Красно девојче.

КРАЉИЦА.

Угледно момче.
Једно је баш за друге створено.

АДОЛАР. (шапће Карлу на уво.)

Не бој се. Знаш ли добро на памет?

КРАЉ. (Марити)

Како се зовеш?

МАРИТА на Адоларов знак клекне пред краљицом.

Ох, заштити ме!
Немој, да стидом изгорим. Веруј.
Ја нисам крива, али, краљице
У грлу глас ми овде застаје.

КРАЉИЦА.

Допусти, да ја водим истрагу.
Устај! Како се зовеш?

МАРИТА (устане.)

Марита.

КРАЉИЦА.

То није добро што си чинила.

МАРИТА.

Да ј' Карло краљ, — што бити не може.
А краљичина да сам ћерка ја,
Сад небих овде стидом горела.

КРАЉ.

Еј, еј, девојко, не мој мислити,
Ко смело збори, када се пита,
Уједно и да мудро говори,
Нит' када себи по вољи ради,
Да добро ради. Ја ти нећу ништ'
Већ нека овај одговара сад,
С кога си преступ тај учинила. —
Па шта је момче? Чујмо обрану.

КАРЛО

Ја нисам, краљу, својим нагоном,
Вере ми, преступ тај учинио.
Ал женскиња ме нека завела,
А грдни дивљак бесно гонио.

КРАЉ.

Какав је дивљак? каква женскиња?
И верујем, да није друкчије.
Ал где је женска, што те завела
И дивљак грдни што те гонио?

КАРЛО.

У краљевоме двору нема их,
Па ако хоћеш и ти да их знаш
Ван двора твог их мораш тражити.

КРАЉ.

Ти шалом хоћеш, да ме обманеш?
Сведоци таки не примају се.
Ал именуј их; казуј, да чујем.

КАРЛО.

Мушком је име: Сила, Невоља.
Манит је дивљак, кога не знаш ти,
Ма има га у разном облику.
Где ј' празан чанак, празан желудац,
О Хересу где жеђа снове сни,
Где иза златне, тврде решетке
Наранџа смеши с' чезњи у очи:
И нужда махом појави се ту
Решетки рашље пребије к'о прут,
Од просијачког штапа гради мач,
Од длана равна тешку песницу,
Што с претњом страшном диже се у вис. —
Покрене кашто и бездушну ствар,
Па присили је на дело и рад. —
Звиждуком тоне међу валове,
Који се гњевно дижу до неба. —
У утробу брегова скрије се,
Па из њих сипа ватру огњану. —

*

Једнога ипак тај се боји див;
Мирисне, пуне софре кићене
И златног жезла владаочева. —
Где нужде нема, губи му се моћ,
Па пошто нужда закон мења, знаш,
Он неће, где се закон доноси.
У краљевоме нема двору га,
С тога га неси јоште видео,
Е не треба ти закон мењати,
Кад свака речца закон ти је сам.

КРАЉ.

Паметнији си нег' што млидијах. —
(Ал после ћу да питам и оног,
На одговор ко тај те научи.)
А ко је женско?

КАРЛО.

Женско? Прилика.
Са уста њојзи сладак тече мед,
Па шапуће, па ласка милено,
А брза је к'о муња огњана,
А дивна, краљу, к'о месечина.
Ђаволаста је, и чаробна је,
Јеленским скоком греде за тобом,
А ти што мислиш, да за њоме греш
И случајно се назад обазреш.
А девојка ти шипак пружила. —
Ал кад се кашто осмехне на те,
Очи се твоје махом отворе.
И видиш тада кључе рајеве
И закопано благо тврдице
И вес'о осмеј тужних властела
И мому која с тебе умире.
И прилике си тада, краљу, роб,
Е громка рука нужде не може
Толико никад као оне прст.
Ал ти девојку незнаш, краљу, ту:
Диздари у двор не пуштају је,
Е проста је, ма дивна вила је.
На сукњи нема репа коврчаста,
Већ до колена платно подигла,
А сунчани јој дојке љуби зрак.
Провидљива и танка копрена,
У бистром виру што је покваси,
Љубавно грли вито тело јој. —
Девојка воле и да купа се,
Ко богиња, ко римска Дијана
На вељу пропаст седих мужева.
Тако је била, кад и преда мном
Из густог жбуна једном искрсну,
И драгу моју стаде водити,
Која је дробне сузе ронила,
А мома се ко зора смешила.
Девојка ме је спреда завела,
А озад дивљак бесно гонио.
Нужда ме дакле према гонила,
А прилика ме ретка мамила;
Ти мене кривиш, ал ја нисам крив:
Девојка томе крива је и див.

КРАЉ Адолару.

Племићу, да л' си тако желео?

АДОЛАР.

Право је рек'о, бар ја тако мним.

КРАЉ.

Изрећи ћемо дакле пресуду. —
Ал погле момче и драгану му,
Па реци право: није л' ти жао,
Е биона им пала на очи?
Од жеља својих ишту савета,
А жеља им је и исповедник,
Који им лако прашта грехове. —
Може ли тамо срећа цветати
Где смочну земљу, срце млађано,
Мудрости рало не узора још?
Па чујте дакле, нашу пресуду:
Ти сам си реко: Нужда, Прилика,
Да у наш неће никад доћи двор.
Па нек је тако: и ви ћете ту
Избећи сваку нужду, прилику
И имаћете моћи сувише,
Да с одупрете вабу њиховом.
Годину дана остаћете ту;
Ал невенчани, к'о што сте и сад,
Нит' она жена, нит' ти њезин муж:
И за то доба никад нећете
У додир доћи једно са другим. —
А кад биваљда когод смотрио,
Да грлите се, или љубите:
Изагнаћемо једно за увек,
А друго овде задржаћемо;
И север мож' се с' југом састати,
Ал са Маритом Карло никада!
Но ако прође кратак онај рок
И пресуду нам не прекршите:
С благословом се мож'те венчати
И не хтела вам макар мајка то.

(Наставиће се).

ВЕЧЕРЊА СВЕТЛОСТ.

(Елц).

Дан клонуо па је очи свео,
По планини свуда сутон пао,
Са пољане, шумице и стене
Вечерњи је румен ишчезао.

Само један испео се зрачак
Па пропламак планински целива,
Из дола га погледати дивно
Ко зелени смарагд се прелива,

Ил' к'о пламен, који јаче букти,
Пре него се у пухору смири. . . .
Ето већ је и он истињао,
Црна ноћ се на све стране шири.

И у срцу има таких страна,
Лепота их обилато краси:
Позна светлост дотакне их мало
Па се онда за навек угаси.

1878.

М. П. Ш.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.*)

Из Цајлхофа истрча нагло неко на врата.

Па како их је лако залупио, сва се кућа затресла. На последњој капији застаде, окрену се натраг, па зашкрипи зубима: „А, чика — Цајлхофе, хоћеш се до гроба кајати!“

И изађе на друм.

Била је то грдна момчина, обучена полак по паорски, полак по варошки, а на глави му војничка капа.

Под липом у ладу узјахало три слуге на три клупице, а пред њима мали наковањи. На тим наковањима покива сваки своју косу. Кад су видили момчину, како излети из авлије, престадоше покивањем; а један ће рећи:

— Еј, гле, капетана! Тај је чини ми се тамо превалио сирће.

— Канда је и он једаред наишао на јачу песницу; — на то примети други, — да што би летио тако као опарен?

— Рекао бих, имао је после бич.

— А има ли какав у кући?

— Не знам ал кад нашим газдама дође до грла, могу помислити да ће га лако наћи.

И опет узедоше покивати, а по широком простору одјекује њина лупа, као да иза сваког забата неко туче у паковањ.

Не потраје дуго, па ће други слуга опет застати, и рећи: — Само бих волео знати, како је изашао на крај с капетаном?

— Знаш, — одговори први, — данас је субота, а суботом се обично чисти кућа и авлија.

Па опет стадоше ударати по својим косама, док онај трећи не упита:

— Шта ти то велиш?

*) „Јавор“ је донео неколико приповечица од П. К. Росегера, ал су оне сасвим прерађене и посрбљене. Овом приповетком рад је преводилац, да упозна тог вредног немачког писца, што је више могуће, у оригиналу. — П. К. Росегер се родио у Штајерској од простих родитеља; а до двадесете своје године био је кројач. И као такав пискарао је неке песме и приповетке. Спази то његов мајстор, па му каже, да оде у Градац, те се ода на школу. Росегер то и уради. Помоћу добрих људи, који увидише у њему необичан дар, сврши тамо неке школе Свима је био упао у очи као Naturdichter. И данас је он један од најбољих приповедача о народном немачком, поглавито алпском животу. Родио се и одрастао у народу, па му зна дух скроз и скроз, као мало још који. Неки га упоређују с досад најбољим приповедачем сеоских приповедака Бертолдом Ауербахом; а други га стављају и изнад њега. Ево је трећа година како Росегер уређује месечни лист *„Heimgarten,“* на ком он неуморно ради. Написао је досад до 20 дебелих књига све о животу штајерског и тиролског народа које књижевним немачким језиком, које оним дијалектом. Пише и песме, ал је куд и камо бољи приповедач. Он је млад још човек. Живи у Грацу.

— Од скора често нешто обилази лола око плота.

— Можда ће нам помоћи на сену.

— Дакле ваљада да се пружи као кер, па да лежи на сену.

Тако он ради. После није тражно, то знам за јамачно.

— Е па, што би иначе шврљао онуда.

— Што? питај жена.

Тако овај па опет удри по коси.

— Ал кажи ти мени, зашто тог Никодима зову капетаном? — Умеша се и трећи слуга, који већ давно није био ту у околини. — Та он није капетан.

— Није, ал би могао постати? — Повиче му први слуга. — Па и ти би волио да ти кажу капетан него живодер-Ника.

И непрестано покуцава косу.

— Знаш шта, Тоника? — Рече најстарији слуга који сад баш дође. — Сад су косе оштре, па ајдмо на ливаду.

— Имамо кад до довече, — одговори други слуга — Можда ћемо чути штогод о лепом Ники.

Куцнуше још неколико пута и добро беше, красно беше.

У штали, где у два дуга реда беху повезане жућкасте, добро урањене и унеговане краве, седе на једноногим столичицама две цуре и музу.

Кад једна од њих две опази кроз отворена врата, где изађе она момчина у војничкој капи из авлије, не погоди неколико пута сисом крављом у музлицу, него попрска млеком плеву испод ње.

— Бог с тобом, Сандика, шта радиш то? — повика друга. — Ди су ти очи?

— Ја тако радо гледим лепе мушкарце, — призна она. — Баш сад прође Ника.

— Он прође? — Одазва се прва равнодушним гласом, па непрестаје мусти.

— А што се претвараш, Като? — вели Сандика. — Као канда си заборавила, да ме ноћас малниси удавила у сну тешким грљењем.

— Па волем те. — Одговори Ката.

— Бајаги. Ваљда си ти онда мене мислила. А ја сам чула, како си неко сасвим другчије име спомињала.

— Та иди, па зар сам бунцала штогод? А ја и не знам. — Па јел'? Јел' истина? — И поцрвенила је до ушију, ал је музла, да бајаги забашури.

— Е па дабоме. Тако сваки ради кад снива којешта. — Каже јој Сандика хуљасто. — Мора да ти је дошао био Никодим на сан.

— И јесте, друго; баш он. Па баш он да је тако неваљао. Снивала сам баш да неће да иде ни у једну цркву, па је тако псовао и грдио, па сам снивала, да је тако леп и јак, па опет да је страшно грешан.

— Па зар ти грешне људе грлиш?

— Ма баш си сад рекла да сам тебе грлила. А богме шта могу ја зато, што он никако неће да иде у цркву и што волије лежати вавек у шуми у ладу?

— Треба да метнеш на лутрију. — Саветује јој Сандика.

— Богме кад не ће да иде у цркву, не доби на њега ни мангуре — повиче најстарија слушкиња из сењака. Она је то двоструко мислила; ал Ката рече:

— Баш ћу пробати. Ваистину, метућу штогод... Но, гаруша, зар данас нема више?

Гаруша швићну репом: данас боме нема више ни капи —

А чика Цајлхофер је седио у својој соби. Него не на јастуку у својој наслоњачи, већ на крају крајичка дрвене клупе, једном ногом клечећи скоро на земљи, као да се пролазећи туда, стропоштао на клупу.

Како је стиснуо песнице, па се погурио, изгледа још мањи, него што заиста и јесте. Није био још стар, ал глатко обријан, а коса му црна сапред ишчешљана на чело, па на један палац изнад обрва равно потшишана. На лицу му се види, да је мало пре прешла преко њега страшна олујина. По челу му стоје још боре, па се наоблачило, мислиш сад ће громови загрмити.

Наједаред скочи, па пође нагло кроз више одаја и ходника, док не отвори нека мала врата и не нађе се у ћеркином вајату.

Бео вајат, бео као снег, па чисто у

њему као у цркви. На прозорима беле завесе с плавим ројтама. По зидовима висе више бакрорезних побожних слика у златним оквирима. У једном крају стоји мала сребром окована стаклена кутијица, па у њој у венац оплетена, мрка витица, а у среди на белој свили извезена година. У прозорима узидана и лепо сведена гвоздена решетка, а иза ње шумори густо листово грање, тако да у соби одсјајује тавнозелен сутон. Кроз отворен се прозор залепрша у собу шарен лепир. Поигра мало по њој, одлети опет на прозор, па опет натраг. Канда му се боље свиди унутри него тамо напољу. Још осим тога белим покривена постеља, неколико мрких, углачаних столица, један мали сто, а на њему као роса свежа кита цвећа. Та то није паорски вајат, ни господска соба; већ хранионица, која се у кући чува као светиња.

Насред вајата поред великог стола, а на овом наслагано неколико снежнобелих нити платна, стоји лепа девојачка прилика у отвореној плавој хаљини. Хаљина јој се лако повила уз тело, па се пружила од бељане огрљице на врату преко груди те се одатле убрала у боре, па додирује чисто почишћен пôд. Лишце јој изгледа нешто блеђано — ваљда спрам тавнозеленог сена липовог лишћа; ал усне румене као оно каравиље тамо на малом столу међу цвећем! Очи опет плаве као споменак. Граорасте јој витице сплетене као и она витица у сребром окованој стакленој кутијици.

Девојка је углачавала рубље.

Гледа у њега као да снева.

Пре неки часак, док се утија грејала у ватри, задубила се била у један скоро увео листак детељине и стручак кмина. То је добила синоћ од неког на дар. Па је извадила била из орманчића дубоко скривену књижицу и превртала листове по њој. То је требник многој лепотици, тумач многим љубавником и љубавницама, док се љубе још по цвећу — то је био „Говор цвећа“. Тражила је у књижици кмин и детељину. Код првог пише: „Јоште ником не говори, да у нама љубав гори.“ Код детељине: „Ја те љубим бесконечно, љубићу те дуго, вечно.“ — Притиште листак и стручак на своје срце.

У тим се и утија била усијала, те је узела и глачала рубље.

И сад дође њен отац, Цајлхофер, на врата. Ћутао је један тренутак, као да се и сам изненадио и задивио. Понда ће рећи:

— Увек си вредна, Јело. Ваљана газдарица. То ми се допада.

То је рекао тако горким гласом, да га је девојка погледала, па дабогме одмах и оборила очи, те поцрвенила.

— Још немаш ни седамнаест година, па си ми намамила већ једног просиоца преко прага.

— Оче, — шушну Јелена, — ја не знам шта кажеш.

— Не знаш. Ала си мудра. Знаш ти врло добро. Сама си га наговорила, да те узме за жену.

Девојка трже руку устима, па се уједе за прст.

— Синко, — повиче старац боно, — нисам се од тебе томе надао, . . . од тебе нисам. . . Па кад би ти се сад појавила и најбоља прилика, и заискала те у мене, морао бих одговорити: „Радујем се, пријатељу; ал моје Јелене не могу још дати никоме од себе. Мати јој је умрла пре три године, а цура ми је јединче моје, па ми мора водити кућну бригу; и ја се на њу већ научио, да, врло сам се научио, па је не могу упустити.“ Тако бих морао одговорити најбољој прилици. А што тек овом . . . овом . . . Јес' чула? Окај ми се тог твог драгана! Ако не добијеш бољег, него што је тај, онда —

Девојка није могла више издржати. Тима речма нема поговора.

— Оче, — вели, ја знам шта свет све говори о њему; хоће да га оцрни; ал он је тако добар . . . тако добар. Многи би био сретан, кад би био тако добар, као што је Никодим.

— Зелена јабуко! И ти мислиш, да га боље познајеш него ја? Јеси ли познавала живодер-Венцла? А познајеш ли његовог красног синчића још од мале малоће? Не ћу да ти кажем све, шта ја знам.

Лукав је, то додуше јесте . . . па је лола и остаје.

— Па како је цару добар? — Усуди се Јелена да писне.

— И он је таки, као што су и жене. Само је л' који ижђикао као бор, па он више не пита По млоге јѐ добро, кад оду у војнике; ал лоле постану још веће лоле.

Јелена је иначе увек слушала оца; ал сад, увређена у дубљини своје женске душе осети, да није више дете, па хтеде да се мушки опре дрском потварању на особу коју је у свом срцу носила као идеал.

— Од вас сам баш учила, оче, — рече, — да не ваља рђаво говорити о људима, који нам нису ни у чему наудили.

— Данашњи му дан не могу никад опростити, — повикну отац — То је срамота за мене, да ми таки човек у некој намери дође под мој кров.

— Па зар је то тако велики грех, што ми пећемо, да се волимо на тајно, зар је то тако велико зло, што он мене воли?

Цајлхофер се загледа у девојку.

— Цуро, — рече, — ти си жестока. . . . Та није давно било; још пре неколико месеца хтела си у манастир. Па што је тај нитков нарадио. . .? Гледај ми у очи

Глас му је дрхтао. Једва је дисао.

Јелена му мирно гледаше у очи.

— Не ћу да тајим, ни да лажем. Има пет недеља, како се састајемо у башти или под липом.

— Па кажи ми, душице, како се започело то ваше поштено познанство?

А Јелена одговори, као што је простог срца и невино:

— Он мени није никакво добро учинио, а ни ја њему нисам никакво добро учинила Видили смо се па смо се заволели, кад бих имала брата, не бих га могла већма волети.

— О боже, боже, — повика Цајлхофер, — каква је то несрећа, кад човеку умре жена! Деца немају запта, па постану лакомислена. . . Зајамачно сте одмах првог дана диванили о венчању.

— Тек другог, — одговори девојче.

— Да си ти њему мила, верујем; да бих те узео, и то још пре верујем. Деканчио би и лењовао по милој вољи под сигурним кровом - да, да, верујем ја то све. . . Почео ми се ту хвастати својим војничким оделом, угурсуз. А ја му кажем, шта вели свет о њему. На то он узео ту мени о суду, као бајаги тамо ћемо расправљати. Ја не могох више већ ни пет ни шест, те њега за јаку па на врата. . . Е тако! Сад знаш приповетку о твом драгану.

Девојка клону на столицу, па горко зајеца, а лице покри рукавом своје хаљине.

— Ти си неваљала девојчура! повика на њу отац јој па изађе бесно из вајата.

Јелена као да је гром порази, кад чу, што јој рече; преста плакати, сузе јој усануше. Готово као луда стаде зверати по пријатној својој соби, у којој, од кад она живи ту, није на зло ни помишљено, а камо ли речено. У тој су јој соби уплели у косицу зелени венчић, кад је први пут пошла на причешће. У тој је соби једном тешко боловала, а родитељи не избиваху, нити јој отац икад окренуо главе од ње. У тој јој је соби мати умрла. . . .

(Наставиће се.)

СВРШИО СЕ.

Свршио се судбе часак —
Уморено срце стало —
Ој та данас последњи је;
Оно путак задрхтало.

Свршио се судбе часак —
Заклопи се црно око —
Па утону у лубању,
За навеки у дубоко.

Свршио се судбе часак —
Не мичу се усне мале —
Данаске су збогом рекле:
Па се навек утишале.

Свршио се судбе часак —
Скрштене су беле руке —
Морити их пос'о неће;
Прошле су их горке муке.

Свршио се судбе часак —
Непомичан човек лежи —
Оживотит' њега неће;
Миомирни зрачак свежи.

Санта леда — ил ко стена —
Што вековну вољу чува;
Што се о њу талас бије —
Или вихар кад задува.

У гробници мрачној кући —
Нови му се живот ствара —
Али живот не што креће —
Нег што га полако згара.

У згарању полако га —
Своме новом чеду диже —
О њега се век за веком;
Смрт, и живот, вечно ниже.

У Ст. Футогу

Владан.

ЊЕГОВЕ ЦРНЕ ОЧИ.

(Наставак.)

„Није нам овде намера, да опишемо исход величанственог маневра, и да похвалимо поједине војсковође и војску, ми ћемо управо за лепом Адријаном, да испитамо шта је њу тако на једаред са тежњом одвело на поље маневара“ —

„Пажљиво је она мотрила распоређења војске, и увек је обилазила и управљала жељом де је видела да су коњаници постављени.

„Ваљда ће те се и сами сетити, рече управитељ луднице, да је Адријана тражила оног официра, ког је пређе сусрела на ланчаном мосту.“

„Наравно, да је то и сувише тежак задатак био међ толиком војском једног човека: ком' незнамо ни имена, да бар распитати можемо.“

„Али у човеку има неки нагон, који га са извесном узбуђеношћу води жељеној цељи, и ако се човек том нагону преда, одведе га тамо де ће му тајанствена жеља испуњена бити.“

„Тако и Адријана зажели, да се одвезе међу предње стране противничке војске.“

„Близу једног сеоца беше главни стан.“ —

„Разапети шатори, са лепршавим заставама, чедно су изгледали.“ —

„Баш је било време одмора; на све стране се борба обуставила, па ће војска да кува и да се прихвати.“

„Кочије Адријанине стигоше у стан.“ —

„Врућина беше велика.“ —

„Официри беху под шатором. — Када су чули да се ту близу зауставише неке кочије, излегоше вањ.“

„Адријанино жељно око, одмах је познало човека који јој је толики немир и толику промену у нарави учинио.“ —

„У исти мах када се обрадовала, већ јој је охолост и преговор учинила, и већ је хтела да нареди да се кочије даље крену; али учтиви официри приступе кочијама и позваше пријатељски све у свој шатор у хладовину.“

„„Но, на један мали отпочинак, шта велиш Адријано! ха мама!“ упита банкар, женскиње.““

„Оне пристадоше и сиђоше са кочија доле.“

„Представише се једно другом, и сад Адријана дознаде, да се онај лепи црномањасти официр са оним црним очима именује гроф Павле Моравски — дакле гроф.“ —

„Адријана је осетила неко задовољство, ал уједно и неки немир. Она је говорила са тим човеком, и његове црне, сјајне очи, потресоше јој њено побуњено срце.“

„Она је дакле опет нашла, за чиме је тежила, и о чему је толико сневала.“

„Учтивост је налагала, да се ту не задрже сувише дуго. Када се мало одморише, захвале се на лепом дочеку и гостби, са уверењем, да желе љубав за љубав вратити, растадоше се.“ —

„Адријана осећаше грозничаву стрепњу после овог растанка: јер јој њена страсна нарав јасно говораше, да она тог човека свом жестином свога срца љуби.“

„После овог растанка, није више хтела остати да дочека крај тих маневара. Они се одмах вратише дома.“

„Сада јој је прва брига била, да се у дому њезина оца одржи сјајна забава у почаст оним официрима, који су њих онако пријатељски угостили. А тог свега поглавити узрок беше гроф Павле. Њега је она желела што пре видети, што пре с њиме говорити.“ —

„Када ком човеку каква опасност прети она му се гигантским кроком у сусрет жури. И човеку обично, баш тада све за руком полази, када му од тога пропаст зависи.“

„Адријанина се жеља испунила.“ —

„У дому њенога оца, по собама, у којима је она толико уздисала, гипко се кретао Марсов син гроф Павле. „И јесте диван и снажан то човек. Умешан је, образован је, пун гипкости и елеганције; а очи су му као два драга црна дијаманта, која необичном ватром светле.“

„Адријана беше опојена од драгости.“ — И канда је сад много, много лепша била.“ —

„По белом јој лику просула се прекрасна румен; а на очима јој трепеће љубак осмејак. Па како жељно траже те очи грофа Павла!“ —

„Он је канда потпуно разумео шта се са Адријаном збива, а и како не; када су се год у игри једно другом приближили, и руку у руку дали, њена је рука немоћно дрхтала, и врло се тешко од његове растављала. — По неки пут осећао је гроф Павле грчевит стисак њене руке, на који је он тако исто одговорио.“ —

„Адријана беше у том часу блажена, она се осећала пресретна, једва је чекала прилику да грофа Павла у четир ока разговарати може“ —

„Но то беше веома тешко, јер мало који официр да није осетио неку необично привлачну снагу прама Адријани, те ју је сваки пратио својим жељним очима.“

„Но шта случај, и што но се каже срећа учинити неће“

„Грофу Павлу на једаред позли, и то баш у тренуту, када је са Адријаниним се оцем разговарао. — Отац Адријанин приметио је по лицу и очима грофовим, да се у њему нешто необично збива, па га је озбиљније мотрио, и баш када је гроф заљуљао се, посрнуо, да клоне, прихвати га он и неприметно одведе у своју собу.“

„Адријана је то приметила, и беше се скаменила од страха, те је једва дочекала оца да чује шта је и како је“

„„Ништа није моје драго дете, рече јој отац, ненадна мала несвестица, која ће брзо прећи.““

„Адријана је дознала од оца, де се гроф Павле находи. Она је знала дру̑гом страном управо у оче̑ву собу отићи. Не приметно украде се из друштва, и као сен брзо оде у очеву собу.“

„Грофу Павлу беше несвестица одуминула, он је баш устао и хтео да се врати у друштво. Но како се изненадио и удивио, видећи неочекивано пред собом лепу Адријану.“

„Вашем бодром оку госпођице, није моје неповољно стање зар сакривено остало? упита гроф жељно.

— Ви треба грофе да знате: када би вам се каква грдна несрећа десила, да би онога часа са оног ланчаног моста у хладне се дунавске вале бацила, на ком сам вас први пут видела, рече Адријана у жестини.

„„Госпођице! прихвати гроф дрхћућим гласом, приступив ближе Адријани ухватив је за белу меку руку, ваше су речи страшне; а ја нисам достојан тога пожртвовања. Ви незнате зар. . . ““

— Не говорите даље, прекиде га Адријана ватрено, овде се, настави она положив руке на груди страшна борба

бори ,,ја вас грофе страсно љубим.“ У исти мах беше Адријана сакрила своје лице на грофове груди. Он ју беше загрлио; тако су неколико тренутака у слатком осећају стајали, па им се онда незнано усне додирнуше, са којих је Адријана своју пропаст сркнула.“

,,Тај пољубац постаде за Адријану тако моћна сила, тако чаробна потреба, да се она стално одлучила, или са грофом живети или умрети.“

„Колико је мало пређе са жудњом потражила очеву собу, де гроф лежао беше, толико се сад опет брзо од њега откинула и вратила у друштво; само да јој љубав остане тајна; да се каква зла рука не умеша.“

„И гроф Павле, вратио се мало касније опет у друштво. Весеље је текло безпрекидно једнако. Пред зору се гости разиђоше, неки задовољни, неки сретни и пресретни, а неки у разним мислима стварајући лепе планове, зидајући сјајну будућност.“

(Свршиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂИ С. М.

(Наставак.)

На стражи беху готово сами Срби, Бачвани из Шајкашке. Наложише три велике ватре те се око њих искупили да се греју а пушке наслонили на зидове од хамбара. Сви напунили луле па прекрштеним ногама седе и диме а прислушкују шта им трубач, припознати компаниски приклапало, приповеда. На сваку његову добру досетку ударе сви у смеј да се све разлеже по празноме хамбару.

Погледах и на последњу ватру што је у некоме буџаку наложише. Опазих тамо двојицу; млађи седи поред бубња па на њему пише што му онај старији говори. Видех да се баве тешким послом, пишу писмо кући. Бубањ место стола, а тупом оловком написати читав табак, заиста је мучан посао за онога што пређе ратар беше. Једва што дотераше до треће стране а писару већ доста, неможе све ни да напише шта би онај хтео.

„Овде нам је у Босни врло хрђаво“ рећаше му онај старији. „До сада се још добро и не испавах, а и како ћу кад се све по влажној земљи вучемо. Хранимо се хрђаво; на дан видимо једаред куванога и то имамо чорбе више пути и сувише, јер до веки киша пада па напуни котлове . . . Шљива нам је одавно додијала, те сад се хранимо помало босанском лепињом и орасима.“ Па даље: „Једва чекамо сви да се опростимо овога живота; да ли ви тамо код куће у вароши чујете када ћемо једаред из Босне!“

Тако крпећи писмо једва једном дотераше и до последње стране, коју испунише све самим поздравима за читаво село,

Наскоро жагор биваше све слабији и један по један увише се у свој огртач и полегаше близу око ватре да до зоре на голој земљи проспавају.

Непотраја дуго а и на ватри тињаху само велике пањине што их нављаше да што дуже гори. Још дуго гледах у ватру што подамном гораше и слушах кораке од момка што се са пуном пушком у руци недалеко од ње шеташе, док напослетку и мене не савлада сан у слами као у каквом гнезду.

Ослади ми се у њему спавати и жао ми беше што се морадох и ја зором из њега извлачити.

Немогаху ми два дана наћи места где ће да ме у службу сместе те зато употребих то време да мало Високо просмотрим.

Варош у којој се сада налажаху две компаније н . . . . е пешачке резервне пуковније, беше место доста велико, од прилике са 5—6 хиљада становника. Становници су већим делом Срби и Турци; остало су Јевреји што се доселише из Шпањолске и мален број Цигана. Босанских католика или као што се сами зваше Латина, не беше у Високом ни једне куће. Доцније дознадох да има и неколико Арнаута што дођоше из старе Србије.

Положај Високог допаде ми се на први

поглед. Варош се пружила поред Босне и малене Лепенице све до брда „града“. На тој страни баш под самим брдом опазих и малену кулу од српске цркве која се смирено дизаше у вис поред толиких витих минарета у Високом.

Куће су махом као свугде по Босни саграђене од дрвета и плетера; зидови врло слаби, ретко где да су од печених цигаља. Млого кућа беше и на спрат. Доњи бој употребљаваху за кујне, коморе и марву а горњи за становање. Улице су чудо нередовно грађене, зацело их не радише по каквом плану него настављаше кућу до куће како коме воља беше. Кроз сву ту нагомилану смесу од кућа помаљаху се бела, вита минарета од девет џамија што их Турци себи у Високом саградише. На једној од камена беше порушено сво минаре; као што чух доцније удари у њега гром баш онда када се у џамији искупише на молитву. Срби вељаху да се баш онда тамо договараху Турци како ће кидисати на рају, те бог зато пусти муњу и удари њом у минаре, а Турци престрављени побегоше из ње и окануше се крвне намере.

Сокак у средини вароши начичкан све самим дућанима, то беше чаршија.

Дућани ни у близу неналичаху на оне по другим земљама. Просто једна собица што је са улице ограђена с два крила од дрвета; што се једно доле а друго горе отвара. У тој собици беше све поређано што је на продају. То је уједно и излог и прави дућан, но код имућнијих трговаца иза те собе налази се и магаза. Најлепше дућане видех у Србаља и Јевреја; јер Турчин због своје нахатности није кадар тако млого трговином да се бави.

У сред дућана седео је трговац прекрштени ногу у руци му чибук, па пушта димове и чека да му муштерије дођу или ако је већ пред вече а он пре но што ће да затвори дућан пребраја паре да види колики је шићар.

Највећма ме занимаше гледати Турчина као трговца. Све је он седећки своје муштерије послуживао а и скрштени ногу новце за робу примао. Нечух ниједнога од њих да ме кад им у дућан завиривах, а једном речи зовну да код њега шта пазарим. Видело му се по свом држању да му преко његовог „раката“ ништа милијег нема. Немогох појмити како може зими у такоме отвореном дућану седети кад му снег у лице веје.

Ту у чаршији се држе и пазари; сваке недеље по једанпут. Тај дан баш беше пазарни, те ми се даде прилика да одмах и то својим очима видим. Та ово је гори вашар него код нас по вашари, помислих у себи када се од једаред створих усред те гунгуле што га пазаром зову. Светина запреми сву чаршију тако да се човек свом силом мора гурати ако мисли све да обиђе. При томе је жагор тако велики, да човека заболе глава од њега. Час овде а час онде се посвађају и то све због пара.

Ако ко хоће становнике из Високог и околице да упозна тај нека само дође на пазар. Видех ту све сталеже Босанаца заступљене; варошане и сељане, из оближњих села а чак и Мостарце што дођоше са товарима грожђа и бресака да их у Високом као ретку робу на пазар изнесу.

Видех по гдекојег како турио коњу на леђа два џака брашна, те се с муком гура кроз гомилу и тражи купца. Други донео чак из Вареша неколико својом руком израђених секира, потковица и гвоздених клинаца па их наређао пред собом на земљу. — На једном месту беше најгрђа вика; тамо се постави читаво јата Цигана са великом хрпом корита и варјача. Један од њих хваљаше ми своје чешљеве, што их је сам својеручно од рога начинио. Незнађах како ћу га се отрести, те му рекох да у нашој земљи друкчије чешљеве праве; с тим великим зупцима несмем се ни усудити да своју главу додирнем. Већ сам се био подалеко одмакао, а још могох чути где замном виче: Та узми господине брате кад је фино и џаба (забадава)!“

Сељанка опет задене преслицу за појас па у оној гужви ипак неће да дангуби него преде. О руку обесила котар са неколико комада козијег сира и пуно кокошијих јаја. О рамену јој виси торба пуна лешњика и ораха, у кецељу завезала неколико крушака и јабука — па још поред свега тога обесила о другу руку неколико венаца што их наниза од самих сувих шљива и ољуштених ораха. Заиста нових призора за мене на томе височкоме пазару!

Ено тамо се око неке баке искупила три

наша војника па се с' њоме погађају — хоће готово забадава да јој прекупе оно мало сира из торбе.

Око неке куће учини ми се као најжешће гурање. Једни у њу улазе а други излазе приђох ближе да баш видим зашто се тамо тако ужурбали. Дошав до врата уверим се првим погледом зашто се тако сваки њој жури. Беше то босанска крчма. Све собе а и авлија дупком пуна људи. Многи седе прекрштених ногу на земљи а остали мора да стоје те онако с ногу пију ону слабу босанску ракију чашама као што се код нас вино пије.

Морадох се насмејати једноме делији. Ушао на коњу у авлију те се онако у седлу запио, па неможе ни да обрне коња да се дочепа капије. —

Ту се немогох због гурања дуго задржавати, морадох се уклонити с пута. Пошто већ близу подне беше то се упутих са пазара компанији. Таман се прогурах сретно до по пута, кад наједанпут чујем где наша труба негди близу „позор" свира. Уједаред свуда тишина настаде. Сваки то појури према чесми у средини од чаршије одакле се зачу глас трубе. Упутим се и ја тамо са гомилом.

Дошав донде имадох шта и видети. Мој колега из Беча Н . . . ћ попео се на један камен код чесме па са неке хартије шти Босанцима цене што их утврди војничка влада у Сарајеву за земаљске продукте. Пазар је велики, те зато је мој браца из петиних жила викао само да га сваки чује. Приђох му сасвим близу томе „ћесарском телалу", као што га Височани зваше, и кад ме примети видех му по лицу да сам себи смешан долази у томе чудноватом звању, те се силом од смеја задржава.

Свршив своју мисију сиђе се са камена доле и самном се поздрави. —

„Да ли би се надао" питаше ме он „да ћемо се на пазару наћи — да ћеш ме видети где по чаршији телалим"! Узев га под руку упутимо се према нашим војничким становима.

Путем се о млогоме наразговарасмо а кад му са смејом приметих да му завидим што је телал рече ми: „Смеј се само, но доцније када окушаш све лепе стране војничког живота зажелећеш се да бар телалиш по пазару!"

После неколико дана се већ уверих да ми је колега право имао. —

У разговору дођосмо и до његовога стана. Пред кућом се поздравих и са осталим старим друговима. Једва могох познати свога друга из детињства брата К . . . у, обрадатио као какав турски хоџа а ослабио као да је за то цело време болан лежао. Још би дуго ту с њима у разговору стајао да нечух са оближње џамије где мујезин виче своју молитву. Беше баш подне те се за сада са свима опростим и упутим ка своме стану, који баш преко сокака беше.

До хамбара беше неки мали чардачић у који нам компаниску канцеларију сместише. Тамо нам се и ручак сваки дан куваше.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ОБИЧАЈИМА И ОСОБИНАМА НЕКИХ ЗНАМЕНИТИХ ЉУДИ.

Читајући у четвртом броју овогодишњег „Јавора" нотицу „обичаји неких знаменитих људи", паде ми на ум, да и ја имам неколико бележака, које се на овај предмет односе, те држећи да ће се штовани читаоци „Јавора", при читању ових цртица, исто тако занимати, као што сам се и ја сам занимао, рад сам ево, да им и ја нешто о онима нотицама, које сам у разним делима нашао, а које под ову тему спадају, саопштим.

Као што ће се штовани читаоци уверити, ја се нећу обазирати на поједине белешке, које су они о овоме предмету читали, већ ћу да наведем све оно што сам ја прибележио, и што држим да је вредно, да се зна.

Већ нам је из опште историје познато, да се у свако доба налазило људи, који су се својом душевном радњом од својих савршеника одликовали, и тиме заслужили да им име за навек живи, и златним словима у људској повесници уведено буде. Па зар да се чудимо, ако нас поједини моменти њиховог живота,

њихове радње, и њихове судбине занимају и ако може бити, тако из њиховог живота и оно забележимо, што нам (може бити) при цртању живота каквог обичног човека ни на ум неби пало. Читајући ове ретке, сетимо се да су и они само људи били, и да су исто тако, као и сваки од нас, својих потреба имали.

Како су неки од ових људи, тек после смрти своје, намењено им место заузели, а кад и кад се десило, да су им животописе понајвише они писали, који их може бити ни познавали нису, то држим да ће штовани читаоци опростити, ако не наведем оно, што су они ишчекивали. Ја сам се с моје стране трудио, да забележим све што сам мислио да под ову тачку спада.

Починући са Ш и л е р о м навешћу нешто што му сам биограф Паљеске вели: Шилер, тада лекар у војсци, као и сви остали лекари, врло радо увлачише бурмут. Играо је врло радо „маниле“. Добро се куглао. Ишао је у гостионицу „код вола“ на вино и пиво, и шта више не беше му баш противно, кад се могао са каквом лепом келнерком да разговара.

Задржао се још један неплаћен рачун, тог истог гостионичара код вола, одакле видимо да је г. доктор обично по, а кад и кад богме и читав сатљик вина попио. Радо је јео шунке и салате.

Оригинално је, како му је тада понашање било. Једанпут је оставио у гостионици овај листак: Баш сте лоле! Био сам овде а Пеперсена и Рајхенбаха ни од корова. Сто му мука! Па ко ће играти данас маниле? Нек вас ђаво носи! Ако сте ради, да се са мном састанете, дома сам. Збогом. Шилер.

Они, који радо читају Шилера (али не који пију), а који уједно увлаче бурмут, нека упамте, да је Шилер, док је млађи био, увлачио „мароко-бурмут“, а кад је остарио, доста јак „шпанијол“.

Ово је сада здраво занимљиво. Шилер је имао обичај да купи јабука (из Борсдорфа), па их је тако у своме чекмецету држао, но не, може бити, да их поједе, већ их је остављао да иструну. Ове јабуке имају то својство, да врло пријатно мирише кад иструну, и онда јако упливишу на живце у глави. Па баш овај мирис је тако био уважен код Шилера, јер он је тврдо држао, да тиме крчи пута својим мислима. Гете сам о овоме наводи: Једнога дана посетим Шилера, те како га не нађох код куће, а његова жена ми рече, да ће одмах доћи, то седнем за онај сто, за којим је обично Шилер седио, кад је писао, у намери да што шта пребележим. Нисам ваљда дуго тако седио, кад на једанпут осетим неки мирис, који биваше све јачи и јачи, тако да сам мислио да ћу у несвест пасти. С почетка нисам не знадох шта је узрок овој мојој невољи, док најпосле нисам приметио, да тај мирис из једног чекмецета близу мене излази. Отворим чекмеџе, и на моје дивно чудо, видим пуно чекмеџе трулих јабука. Одмах устанем са столице и пређем прозору, да мало оданем. Док сам ја тако код прозора стајао, уђе и Шилерова жена, и рече ми, да се ништа не чудим, јер чекмеџе мора бити увек напуњено трулим јабукама, пошто овај мирис Шилеру добро чини, и он без њега ни живити ни радити не би могао. (Наставиће се.)

---

† ДАНИЛО ВАЈШАНСКИ.

(Свршетак).

Зато је опет 26. декембра, — други дан божића — кренуо се са бригадом у Брезник, а одатле после једног дана одмора форсираним маршом натраг у Пирот, одкуда смо 2. Јануара 1878 дошли у Ниш.

Овде је 48 сахата безпрекидно вршио службу као начелник дворске страже, и тек тада је по савету лекарском отишао у болницу.

Бригада се без њега кренула 6. Јануара у Арнаутлук, али већ почетком фебруара дошао је Данило у команду.

Ту сам га из вида изгубио, јер се књажевачка бригада 18. фебруара кући враћала, а он је — примив команду над једном четом стајаће војске — остао на позицији.

Пред наш полазак молио је да на место његово другог официра одреде, а он да с бригадом кући иде. Као узрок је навео нарушено здравље, ал му тада нису веровали. — — —

16. јула 1878 пропутовао сам службеним послом кроз бању Алексиначку, где је Данило болан лежао.

Ушао сам у његову собу, кад га је жена трљала; беше заиста болан, преболан, једва сам га познао. Кожа и кост лежао је го наг на сламњачи, и јаукао грозно и тужно, трпећи опору руку жене најемнице, која га је трљајући по грудима, стомаку и трбуху јадно мучила. Нисам могао тај призор гледати с

гуге и жалости, већ сам после неколико проговорени речи с њиме напоље изашао.

Јошт истог часа морао сам даље путовати, ге се више невидесмо, беше то последњи пут. —

Доцније сам слушао, да је оздравио и спремао се да овог лета тражи лека у ком купатилу, а када сам дошао у Београд, он већ беше примљен у инвалиде, и лежаше у војничкој болници ......

Данило је био окретан и живахан, пун воље и одушевљења за српску ствар. Био је особито јако разговоран и. весељак у сваком друштву, а познавао се лично са свима скоро главнијим људима у престоници, код којих је већином и у кућу одлазио.

Данило је спадао у ред срећних природа, којима се мили и који уму да живе — весело и безбрижно. Да није ране допао и смртну бо лест ухватио, он би смејући се подносио ма како теретан и оскудан живот, на који се већ био навикао у Србији.

Овако је морао подлећи болести својој. — —

Историја његовог живота у Србији. то је историја великог дела аустријских Срба, који су се савршено жртвовали за Српску ствар.

Он је дошао у најзгодније време амо, борио се као јунак у редовима српске војске, први пут опасно рањен, а другог рата са куршумом у телу.

Па опет зато — после првог рата су га заборавили, а после другог рата није било места за њега у српској војсци, кад је мир наступио, ма да у њој браћа Гуцмани и други њима подобни „Способни“ људи опстати могу.

Данилу су кривицу пронашли, — а л к о је без ње?

Та кривица није надмашила очевидне заслуге његове, јер је он једном ногом у гробу стајао једино са пожртвовања и рада свог. А то значи: да је још тада губитком здравља, будућности па и самог живота свог скупо прескупо одужио се и као Србин и као човек народу свом, и да је имао права више него ико други не само на признање, већ и на признање. Он је положио на олтар отаџбине и народа све што је имао и да није живот тако рао изгубио, он би остао до краја свога — огаљ.

Зар то нису обзири?

Живот је његов верна слика једног патника — Србина: Ништа друго, до само јад и невоља, терет и боловање, тешке муке и одирања — без уживања, среће и радости, без мира и наде, — тако му се протезаху жалосни последњи дани његови.

Смрт је свему крај учинила: Данила је ослободила патње, а народ српски обевезе . . .

Ако ико заслужује, да му се име преда потомству и спомен очува у народу, у првом реду заслужује то Данило, јер је више од две године носио смртно олово у себи, и трпио муке отуда.

Да је на бојишту остао, јошт онда би свршио; овако се само патио и вукао кроз живот, да до дна испије горку чашу кукавног жића свог.

Зајиста теретан, јадан и тужан живот, коме је једини лек, једина помоћ, једини избавилац: Смрт.

И та смрт закуцала је код Данила 10. Априла о. г. те је учинила крај свему . . . Нек му је вечни спомен међу браћом.

У Београду 12. 4. 79. **А. Петровић.**

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Српско народно позориште). Да довршимо наш месечни извештај о радњи дружине српског народног позоришта. Од последње реферaде (у 13 бр.) па до одласка свог (26. апр.) приказало је тринаест разних глума. Од тих је једна трагедија (Марија Стуартова), једна позоришна игра (Кин), а једанаест шаљиве (Наживио се, После игранке, Француско-пруски рат, Жене у уставном животу, Пркос, Кир Јања, Дружина, Чаша воде, Прилепчиво, Драги ујак, Милион). Од наведених глума три су оригиналне (Наживио се, Француско-пруски рат, и Кир Јања), а остале (После игранке, Жене у уставном животу, Пркос, Кин, Дружина, Чаша воде, Марија Стуартова, Прилепчиво, Драги ујак, Милион) су преведене Нове су пак ове глуме: Наживио се, од Косте Ристића, Дружина од Е Скриба. Прилепчиво, од Ј. Б. Швајцера. Драги ујак, од Рудолфа Кнајзла, Милион од Лабиша и Делакура

1. „Н а ж и в и о с е“, шаљива игра у једном чину од Косте Ристића. Она спада у ред карактерних шаљивих игара, са психолошким заплетом, у ред тако званих финих шаљивих игара. Главна мана те глуме лежи у томе „што душевни прелом у карактеру главнога јунака није довољно у свим својим стадијама на видик изнесен.“ У тој глуми беху ангажовани гђа. С. Максимовићка, гђца Л. Хаџићева и г.г. Лукић, Ружић и Ћирић.

2. „П р и л е п ч и в о,“ шала у 4 чина, написао Ј. Б. Швајцер, превео П. Ј. Мостић. Веома занимљива и жива глума, вађена из бујног живота за време „берзијанског швиндла.“ На пријатан начин, без десператних ситуација пренесена је пред публику епизода, која се могла догодити у свакој породици за оно време, кад беху у заносу за богатством и озбиљне главе. Глума ће се лепо одржати на позорници нашој.

3. „Д р а г и у ј а к.“ Шала у 4 чина, написао Рудолф Кнајзел, превео П. Ј. Мостић.

Можда би се допала та глума у старом Вавилону, Сибарису и сличним неморалним местима, са српске мора нестати. Љутимо се, како се и могла приказати глума, којој је темељ — блудна кућа, и где заплет решава — блудница. Људске мане и заблуде ваља износити на видик, да поправе оне, који су у заблуди а сачувају оне, који још несу. Али у тој форми, без морала, без поуке, без здрава разума не сме никако. Жао нам беше глумаца, чијих ваљана приказа беше „боље ствари вредно.“

4. „Милион,“ шаљива игра у 4 чина, написали Лабиш и Делакур, превео Н. Н. Једна од силних француских глума, које као шашка поплављују све европске позорнице. На доста драстичан начин приказана је грабљивост за богатим зетом, који има „милион.“ Ту нам се износе на видик разне црте; лепе и нелепе, али морала, поуке, нема ни од жеље. Глума је иначе доста занимљива, само да је краћа.

Хоћемо још да споменемо две глуме које се приказиваше после дуге почивке а то су „Кир Јања,“ где се одликовао г. П. Добриновић у насловној улози и „Марија Стуартова“ која беше приказана достојно писцу Шилеру, наиме се одликоваху гђе Д. Ружићка (Јелисавета) С. Максимовићка (Марија) и г г. Рајковић (Лестер) и Ружић (Мортимер).

27 марта давана је „ванредна представа у корист породице покојног песника Ђуре Јакшића.“ Чланови срп. народ. позоришта давали су концерат и глуму „Пркос.“

11. априла приредила је дружина срп. нар. позоришта „свечану представу у прославу сребрне свадбе њихових ц. и апост. кр. величанства краља Фрање Јосифа и краљице Јелисавете.“ Приказана је омиљена шаљива игра „Чаша воде.“ Сутра дан, на дан саме свечаности суделовала је дружина у друштву с маџарским и с немачким дилетантима, приказујући за свој део „Доктора Робина.“

10. априла држао је позоришни одбор седницу, у којој удесише неке промене у персоналу. За привременог управитеља буде изабран глумац Димитрије Ружић, пошто се ради дефицита није могао изабрати управитељ са платом од 1800 фор.

Дружина срп. нар. позоришта губи вредног ветерана свог, г. Николу Зорића, који се после 18-годишњег непрекидног глумовања код срп. народ. позоришта на дан последње представе (о Ђурђеву дне) опростио са српским општинством. Неколико пријатеља предадоше му том приликом златан прстен. Исте представе („Милион“) добише прваци позоришта нашег г.г. Дим. Ружић и Сава Рајковић сваки по венац с лентама и с натписом од позоришних рецензената у знак искреног признања њиховом заиста уметничком приказивању.

За новог члана примљен је г. Н. Банковић.

26. априла отпутовала је дружина у Ст. Бечеј, где ће се неко време бавити, за тим иде у Сенту па у В. Кикинду. С наше стране јој желимо успех и напредовање у сваком погледу. Живела!

—ст—

РАЗНО.

(Број 37). Овај број има особину, да кад га умножиш са 3, или са бројевима аритметичне прогресије од 3, дакле са 6, 9, 12, 15, 18, 21, 24 и 27, увек ћеш добити у продукту три једнаке бројке и кад ове између себе сабереш, добијеш број којим си умножио

37	37	37	37	37	37	37	37	37
3	6	9	12	15	18	21	24	27
111	222	333	444	555	666	777	888	999.

Ово је први приметио Рудолф П. А. Лабре.

НОВЕ КЊИГЕ.

У српској задружној штампарији у Новом Саду изишла је књига:

Историја Угарске с уводом у историју света, за ниже разреде средњих школа написао Др. Франа Рибари, професор. С мађарског језика превео Милан А. Јовановић, гимн. професор. Прва свеска. У Новоме Саду. 1879. 8⁰. Стр. 101. Цена? — У овој се свесци дошло до г. 1439.

ОДГОВОРИ.

Гђици В. М. у С. — „Вечити жид“ је измишљена особа и по скасци је то ципелар у Јерусалиму Ахазвер, који је Христа, кад су га водили на Голготу и пред његовом кућом хтео да се одмори, отерао, те је сад осуђен да до страшнога суда блуди овамо онамо по свету. Скаска се та спомиње први пут г. 1229. Прва књига за народ о вечитом жиду изишла је г. 1602 у Данцигу.

„Јавор“ за текућу годину може се добити од почетка ове године, јер се бројеви, који нестану, прештампавају. Рекламације нека се шиљу у неплаћеном, али незапечаћеном писму.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 19. У Новом Саду 12. Маја, 1879.

ПОЉУБАЦ,

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

КРАЉИЦА.

Милостив', краљу! (Марити.) Захвали му се.

МАРИТА.

Немам на чем!

КРАЉ.

Шта вели Андрејон?
Хоће ли издат' дворане нам кнез?
Ови су овде обезбеђени.

АДОЛАР (устане и преда писмо краљу.)

Ово би писмо, краљу честити,
К'о уточиште њима служило,
Кад би ти строга била пресуда.

КРАЉ.

Строга? Ти криво судиш о мени. (Чита писмо.)

„Краљу и брате! Срећа је мудар проповедач, који с пуним стомаком превазноси пост. Нека орао не учи рибе летети, ал орао је сретан, ако пливати учи. Дођи мени, и увери се, да стара лудост више вреди, него млада мудрост. Поздравља те твој брат Фернандо кнез Каталоније.

Не разумем. Твој кнез, Андрејоне,
Добро си чува благо мудрости; —
Ал ковчега тог у тебе је кључ. —
Отвори га, и разувери ме,
Да није празан ковчег закључан.

АДОЛАР.

То благо кнез је теби послао. —
Допусти, краљу, ковчег затворен
Пред тобом само ја да отворим.

КРАЉ.

Тајна је? Добро; веселите се:
У школу мора опет ићи краљ
(Сађе с узвише- ног места и уклони се с Адоларом.
Живо. Еда л' је пркос, ил шала?

АДОЛАР.

Оклад је, ако кладити смеш.

КРАЉ.

О чега?

АДОЛАР.

Да је крива основа
Пресуде твоје, што си донео. —
Е веруј мени: и ти и твој двор
У суђају би скоро морали,
К'о она дева и милосник јој,
Да знаш за Нужду, или Прилику.

КРАЉ.

И мислиш ваљда, бих укаљ'о се?

АДОЛАР.

На сагови не каља нико се.
О села пет би била опклада
С којих се тако давно парничи.
Па оклади се с кнезом, ако смеш,
Да ни си божи ни ти, ни твој двор
Нег ово двоје младих пред тобом,
До прве нужде, или прилике.

КРАЉ.

Ал ко ће мене о том уверит'?

АДОЛАР.

Остави двор.

КРАЉ.

Двор да оставим?

АДОЛАР.

Да.

И двору треба прилике да даш,
А и сам ваља да је упецаш.
Па пођи одмах на три недеље,
Тебе ће лепо кнез угостити,
А ја ћу дотле овде остати.
Па кад се вратиш опет непознат',
Отиће дотле двор ти суноврат.

КРАЉ.

Добро је: стоји. Гле ти кнеза мог —
Зар ти исмеваш млађег брата твог?
Окладе лакше још не виде свет,
Моја ће бити твоја села пет.

АДОЛАР.

Не прими за зло!

КРАЉ.

О, никако, не.

Господо, љубо, ево новине:
На далек данас ја полазим пут.

СВИ.

Шта?

КРАЉИЦА.

Још данас?

КРАЉ.

Волем ти гугут,

Ал ствар је важна, нема одгоде:
Штете би могле да се породе.

КРАЉИЦА.

Чујем те, али не разумем те. —
Ти тамо сам, ја овде сама, ох,
Година друга зло се почиње.
Па кад ћеш доћи?

КРАЉ.

За три недеље.

Ал време неће дуго бити вам,
И Андрејон ће овде остати.
Весели ће вас песмом, причама
Па празно време убићете ви.
С крмом ће љуба, да нам управља
И рука њена неће клонути,
Е у мом двору примеран је запт. —
На двоје млади добро пазите,
Љубавне узде да не кидају.
Наш мудри Собрин нек их наставља,
А љуба наша нек их светује.
Седлајте коња! — Господо, хајд'мо!

КРАЉИЦА.

Хајде, ћерко!

(Краљ, краљица, Марита, Фиделије и Собрин оду. И Анђела је устала, ал погледав Адолара остане седећки.)

АДОЛАР.

Кад сунце зађе, хај,

Вечерња звезда не мож' тонути.

АНЂЕЛА (устано.)

Ако сам звезда, дај, да устанем.

АДОЛАР.

Јест, звезда си. У мени огањ, жар,
О дивна момо, саслушај ме бар! (Пружа јој руку)
Ал зашт' ме гледаш тако ледено,
Блаженство моје, чедо медено?

АНЂЕЛА.

Еда л' у боју око изгуби?

АДОЛАР.

Не, трн је у њему.

АНЂЕЛА.

Извади га.

АДОЛАР.

Ал он је дражи од очију ми!
Ох, Анђело!

АНЂЕЛА, (поплашено.)

Како ми знаш име?

АДОЛАР.

Познавао сам негда некога,
Који је тебе страсно волео.
Зове се — — —

АНЂЕЛА (позна га)

Адолар!

АДОЛАР (рашири руке.) Волем те, ох! (Грле се.)

КАРЛО.

Кад ћу се и ја тако грлити?
Господи, заман, увек добро је,
Господи увек све је слободно. —
Ал ево је! Пст, пст, Марита је!

МАРИТА. (пружила Карлу руку, па угушеним гласом.)

Краљица шаље — — —

КАРЛО.

Ох, Марито, ох,

Па зар те не смем ни пољубити,
Авај, за дугу, целу годину?!

МАРИТА (Пружи му образ, тихо.)

Дона краљица — — —

КАРЛО (љуби је.)

Сад је прилика,

Наљубићу се за сву годину.

МАРИТА (јасније.)

Краљица тражи дону Анђелу.

АНЂЕЛА (изненађено.)
…м. (Ако је когод видео!)
АДОЛАР.
…бој се ништа: пријатељи смо,
…њима сам и ја амо дошао.
…зар сте јоште увек заједно?
…, Карло, знаш ли? мораш постити!
… можеш, љуби, живо, што више!
КАРЛО.
…нећу.
МАРИТА.
Нећу, ни за цео свет!
АДОЛАР.
…једно око своје не видим,
…а другим ћу зажмурити. Хајд'!
(Пође с Анђелом.)
КАРЛО.
…упче, збогом! (загрли Мариту.)
МАРИТА.
Долазе.
КАРЛО.
За њима! (Оду испод руке.)
КРАЉ (уђе и смотри да се грле.)
…о се стадо зар моје чува?
(СОВРИН И ФИДЕЛИЈЕ улазе.)
…красно чуваш, што ти поверих (Адолар улази.)
…сам их ево наш'о!
СОВРИН.
Заједно?
КРАЉ. (погледа Адолара.)
…, не!.. Ја ни сам добро видео.
…прва реч ми мора да је лаж!)
…едном часу: поздрав и збогом! (Адолару.)
…у ноћ!
СВИ.
До виђења!
КРАЉ.
Збогом!

РАДЊА ДРУГА.

(…изор је као и при крају прве радње. На дрво су са стране наслоњене лестве. Сумрак.)

…аљица, Анђела, Адолар, Собрин, Карло и Марита седе у хладу наоколо под дрветом.

КРАЉИЦА.
…ичај ми још. Осам је дана већ
…ко ти бајке све у заборав
…надне наше носе болове. —
Навари си причач најболи. —
Маварској да л' беше заробљен?

АДОЛАР.
Да нема твога гласа умиљна,
Ни обилате не би ми речи
Из корита се тако излиле. —
Ропства сам овде само допао,
Огњене твоје очи ме греју
И из камена што би леденог
Бајчице могле да изварају.
АНЂЕЛА (за себе.)
О стара лијо! О тиранине!
Свако би срце да предобије! (Уздане.)
КРАЉИЦА.
Зло ти је, ћерко? Иди, прођи се
По језеру у чуну лаганом.
Ал нек и Карло оде са тобом,
Нека те теши, весла и пева,
А ја ћу даље бајке слушати.
АНЂЕЛА (устане.)
Твоја је речца мени заповест. (Адолару.)
Причај! Ја знам већ крај твојој причи.
(Оде с Карлом)
АДОЛАР. (За себе)
Грехова старих клетво! Воли ме,
Љубоморна је!
КРАЉИЦА.
Настави дакле.
АДОЛАР.
Ја нешто знам, што није бајка, — ал —
СОВРИН.
И боље је, е ја сам уверен,
(Ма забаву вам нећу кварити)
Да за хришћанске душе побожне
Поганих прича није афијун.
Па кад би савет, Андреоне, мој —
КРАЉИЦА.
Високо ценим твоју услужност:
Марита њом ће да се користи.
Молим те, попе часни, пречасни,
Заблуђену одведи овчицу
И уздишени подај јој наук.
Што слађи с уста нек ти тече мед;
И Карла ћемо одмах послати.
МАРИТА.
(Кад бих се тако с Карлом састала!
Но, попо, ти ћеш љуто насести!)
Хајдемо, оче, ја бих већ давно
Да слушам твоју свету проповед.
СОВРИН.
Ако нас зовеш вратићемо се (Марита и Собрин оду.)

*

КРАЉИЦА.

Настави дакле. Неку бајку знаш,
Што није бајка. Не поче л' тако?

АДОЛАР.

Тако.

КРАЉИЦА.

Чудно.

АДОЛАР.

Ал још је чудн
Што није бајка, већ је истина.
Још чудније, што јој незнаш краја,
Е краја нема нит' ће имати,
До ако сама је не прекинеш.*)

(Наставиће се).

БУДИ БЛАГ.

(А. Цинк.)

Блага реч је још дража од злата —
Закуца л' ти сиротан на врата,
Не ћеш ли му дати дарак већи —
Бар му можеш лепе речи рећи.

Сиротану часи лаки нису, —
Где је нужда ту су греси близу —
Па реч твоја у те дане црне
Можда не ће дати да посрне.

Могу часи пустог гњева доћи —
Твоја реч ће кроз срце му проћи,
Трћ' ће руку, што се на зло дигла,
Пре него је својој жртви стигла.

1878. М. П. Ш.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Рад П. К. Росегера.

(Наставак.)

Тија, слатка и тужна светиња је обесвећена.

Јелена уста. Дошло јој као да од стиха мора ићи из те — стране јој куће.

Узеде са стола листак детељине и стручак кмина, погледа их, па их испусти на земљу.

Та је одајица била њој тако заданута љубављу према оцу и слутњом на срећу.

Та је одајица била заданута слатким уздисањем, што јој се отимаше из груди мислећи на једног јединог човека; ту јој је љубав дозрела до таке величине и жара, да је се сад и сама сећа с миљем и ужасом.

Па сад наједаред јој немилостива рука прекину једним махом најнежнију жицу млађаног јој срца.

Изађе из собе, оде у ходник, про поред очеве собе изађе на поље, где сијао топао летњи дан.

II.

Цајлхофер се затворио па да пукне гњева и бола. Чинило му се још све ма шта је нарадио мрском просиоцу, а суви својој ћери. Морао је сам у себи признати је тај момак вредан да залуђује младе девојк Био је витка стаса, речи су му звониле та искрено као сама сушта истина. И доста људи, који су позајмили Ник диму нешто новаца на поштену реч, и после годину дана веле: Он је још ж па платиће. Ипак му додуше не би д нас више поверовали. Неки шта ви рекоше: Ника би био сасвим други чове да му није био живодер-Венцл отац, а т

*) У овој позоришној игри поткрале су нам се неке штампарске погрешке, за које молимо пошт. чита да их поправи. У бр. 17. стр. 514, у првом кнежевом говору треба на крају додати „Пече л' се јел На истој страни м. „одбори“ треба „обори.“ Стр. 515. ред 10, треба „е постојбине“ место „с постојби Стр. 520. ред 4. место „видиш“ треба „видим.“ Бр. 18. стр. 546. ред 3 (од доле) м. „лодно“ треба „ср но“; стр. 548. ред 24. м. „превија се“ треба „Савиј је.“ Стр. 549. ред 7, м. „да бих“ треба „ја бих“; с 549, ред 34, место „друге“ треба „друго“; стр. 550. ред 9, м. „када“ треба „кад што“.

био тако омражен са светом, што му је љабио псе и мачке. Него опет други до вероваху, да ивер не пада далеко кладе, па набрајаху на то раздан прира.

У те је спадао и Цајлхофер.

Дакако да није о својој ћери тако оро мислио као што је казао.

Сиротица, она љуби као дете — и о просто, тако отворено. Сумњам и зна да је прва љубав тајна. —

Е па баш зато и треба, да се што јскије опомене.

Цајлхофер је мислио и премишљао сли свакојакс; а нешто није ни узимао ум. Није узимао на ум ону бескрајну стош, што нанесе у девојчино срце свои последњим речима.

Пред вече потражи Јелену — ал је ће наћи. —

Она је тумарала, а ни сама није знала д ни камо.

Није никад тражила другарица па тако није сад никог ни имала, коме би се мола изјадати. Можда не би умела наћи ни речи за то. Од како јој умре мати, обично је самовала, па тако се и разви у њој неки унутарњи живот и снови какви нису подносили за њену околину. Зато су је и држали за подмуклу и гордељиву. Све се више и више туђила од комшијница, а ове би јој се често ругале, што је једном била наумила, да оде у манастир. Својом ладном озбиљношћу и одлучношћу увек је умела да одбије несташне погледе момчадије. Била је уверена и из све душе задовољна, да је њен отац воли па то је њој сва срећа њена.

И та устава је сад одпушена; отац је назва неваљалом девојчуром. — Па можда је то и била, и ако није знала зашто. . . .

Тумарајући кроз шуму, нађе се наједаред у долини, где је жуборила поточара њеног оца.

Ту се већ беху спустиле вечерње сенке.

Хтела је да отпочине под кровом усамљене воденице. Све ће бити добро, док се добро проспава.

Ал није била сама. Трже очи и спази усред потока неку мушку прилику, где је наперила пиштољ у своје груди.

Јелена врисну.

Та мушка прилика беше главом њен Никодим.

Ороз крцну. Она полети тамо и истрже му оружје из руке.

Он је тужно погледа.

— Зашто? — Пита је, а глас му шупаљ. — Зашто ми, Јело, не даш да умрем? Зар не знаш, да мени нема више живота?

Јела га привуче нуза се на клупу уз зид воденице. И гњевно викну на њега:

— Сад видим, да си неваљао

— То и сам знам, — одговори он, а очи упрьо у песак.

Обоје дуго ћутаху.

Јелена се кајала, што је рекла. Та и сама је дошла, да се умори. То је било самоубиство у мислима, јер је дакако нејака, да збиља и учини. А што је он бољи момак, па хоће у кратко да раскрсти са животом, који је несрећа и по њега и по друге — нека пита самог бога да л' је то неваљалство. Погледа га.

Лице му тако тужно, јадно; црне очи тако помућене; а мокри му праменови косе разбарушени пали по челу. Бледе усне испод наусница му дрхћу као на самрти.

Девојче немога више одолети. Ухвати га за меку, нежну руку, њега, кога је данас била тако омрзла, и пре једног сата се заверила, да ће га увек избегавати. Па у исти пар, кад га дирну, клону његова глава њој на крило.

— Ала ми је тешко!

Уздану и више не мога.

Роса од воде, што је преко устава јурила по колу доле у поток, падала је по њима; а румени вечерњи облаци, што су лебдили изнад брда огледаху се у потоку као ватрени жар.

Јелена скиде Никодиму косу с бела лепа чела. Дође јој, као да су тек сад њени јади спојени за навек са његовим. Понда се прену.

— Никодиме, — рече му меким гласом, — на то да ниси више помишљао.

— Мислиш на то? — Проговори он,

па гурну прстом пиштољ, који лежаше на земљи. — Кад бих знао што боље, зацело не бих... Ти видиш шта је самном. Свуда сам стран и туђ; а у мом рођеном завичају хоће да ме баш сатаре. Ако се убијем, смрт моја пашће на душу онима који ми уништише поштено име. Шта сам ја крив, што ћу ме још као дете затворили због крађе? Никоја жива душа ми не рече, да то неваља. Мати ми лежи у болести, а ми немамо залогај леба. Отац и ја, шта смо знали друго, већ ајд ноћу у туђ обор, па истерамо једно јагње... Кад ће ме пустити из апса, рећи ће ми судија: „Ти си признао свој преступ и откајао; сад ти нико не може више ништа." Па шта је то помогло? Свет ме презирао; па кад дорастох, побојаше се од мене, те се пожурише и стрпаше ме у војнике. Тамо сам тек добио прилике, да идем у школу, па много што шта и научио... Двапут сам био у бици. Мислиш да оћу да набрајам своје заслуге? Кашћу само да сам аванцирао. Добијем допуст, обрадујем се, да ћу у завичај, и помислим, сад ће ми опет моји земљаци моћи погледати у очи као поштеном човеку. Па шта ће бити? Смејаху ми се, назваху ме фалисавцем и смутљивцем... а не знам зашто... И само нешто се догоди, да сам заборавио на све друго, те ми опет ули поверења у самог себе и даде ми куражи, да смедох помислити, е опет могу достати среће... Ти ме љубиш, Јело!

Окрену се од ње, устаде а стас му беше поносан па и опет витак. А за себе промрља: „Дабоме да сам достао среће. Ал још ми нешто недостаје."

Јелена покуша да га уталожи.

— Ја здраво добро знам, — настави Никодим, — да човек мора бити богат и приличан, ако ће да заиште ћерку у Цајлхофера. Ал ти си ме залудила, цуро, те одох, и дадох се избацити на поље... Ако ме не ћеш, боље би било да нисам ни долазио.

— Ја нисам тебе ради дошла овамо — одговори девојка.

— Па бар да се ниси умешала! Ја бих сад мирно лежао у потоку.

На то му она паде на груди и зајец[...]

— Не мучи ме, Никодиме! ти си м[...] живот и моја пропаст.

Он јој трже главу горе и прихва[...] буран пољубац на уста јој.

А она се оте и умаче.

III.

Слуге леже на својим постељама, св[...] ви у другом буџаку на шпанском таван[...] Један ће још да попуши лулу дуван[...] пре но што заспи. Други гута парче г[...] жваче, што је од вечере упљачкао. Трећ[...] нит пуши, нит је, ал да ни он не дангуб[...] сиса сламку од сирка. А четврти ни[...] пуши, нит жваће, а и не сиса, него тиј[...] збори, а мудро говори:

— Ди ли ће капетан ноћас преноћити[...]

Онај, што једе, одговори нешто, а[...] му се речи тако изгубиле у гужвачи, о[...] које је баш у тај мах загризао приличан за[...]логајић, да их нико није ни разумео.

— Него баш бих волео, да једаро[...] знам, зашто тог Никодима зову капетаном[...] — Запита нови слуга опет, јер му дана[...] на подне, кад оно окиваху косе, не да[...]доше тачна одговора.

Пушација, а то је био најстариј[...] слуга, оберслуга, извади лулу из зуба, п[...] му рече:

— Иди сам, па га питај.

— Тог савета не требам ни од ког[...] — одговори опет новајлија.

А ждера, како је већ спремио гужвачу „во своја вси", узеће сад реч:

— Има већ скоро година дана, како је дошло писмо. Пише он чизмар-Петру а то је вавек био његов пајташ кадгод су ишли на какву варанцију или угурсузлук. Иначе нико други није шњим радо баратао. Еле пише он њему, да је добио капетанију. Да је био каплар, знали смо већ; а то баш и није никакав посао бити каплар кад оговараш своје коморате па шениш пред обрштером... Ал капетан ... таки смо знали, да лаже. Кад није прошло неколико месеци, а ево ти њега кући, и ваистину три звезде на јаци. ...Ал чим је видио да свет негледи ни на капетана, кад је живодерске багре, забоде нокте у ледине, па ти га нестане

заједно с његовом лажљивом јаком. . . Него и било је крајно време, јер би га иначе други неко зграбио за јаку. Ал ми Емендорфљани, ми смо ти већ тако учтиви људи, па и не зарезујемо више капетана.

— Па шта је стало до тога? — На то ће онај с лулом. — Сваки је човек капетан, који има новца. А како је Ника десет пута паметнији, него што је други свет, па изнеше на њега, да је десет пути невальалији, него што мисле да су они сами. Ја само то велим: Сву ту комендију о капетану измислио је сам чизмар-Петар; па сад хоћу мира!

— Амин! — Подсмену се ждера

— Наш оберслуга се разбалаћио, да би и сам могао постати капетаном. —

У сењаку, где спавају слушкиње, било је ипак мирније. И тамо се конабила гу жвара, што су је цуре кришом докриумчариле из кујне, јер пред момцима за вечером мање једу — та за бога, да се обистини она пословица, што каже, да леп свет мало једе. Па кад се тако у сењаку наситиле, опомену ће Сандика своју другарицу на постељи, да не снева све о Ники. Ката јој обећа да не ће. И тако обадве клонуше у „лоње аврамово“. —

Све се смирило, само газда није. До неко доба ноћи ходао је по својој соби горе доле, отворио прозор, па га опет затворио. И повикао:

— Мати!

Ту је помислио газдарицу, коју је изгубио, а данас би волео да је жива — да није сам и без помоћи.

Јелена подоцније дође у своју собу и рече му лаку ноћ. Ал он се згрозио од тог „лаку ноћ“. Беше то сасвим стран глас.

Па кад превали поноћ, те се изнад брда указа полумесец обући ће газда на себе своје стајаће руво, узети штап у руке и хајд из куће. (Наставиће се.)

МОЈ ГРОБ.

(Петефи).

Ој кад умрем, на мом гробу
Не ће бити камена —
Чело главе крст од дрва:
Ето свег ми знамена!

Ал ако се бол скамени,
Што ми груди трпе сад:
На гробу ми дићи ће се
Пирамида као град.

У Н Саду. 17. маја. 1879.

Вл.

ЊЕГОВЕ ЦРНЕ ОЧИ.

(Свршетак.)

„Адријана је живила у најчеднијим сновима. Она је постала најљубазније дете, најмилије створење.“

„Мати и отац, неизмерно се радоваху тој промени.“

„После неколико дана, дођоше сви гости, који беху на забави и учинише подворење. Адријана је опет добила прилику, да грофа Павла увери о својој љубави.“ —

„Што га је она више виђала, тиме се у њој већа страст будила.“ —

„Она је сад сневала само о тренуту, када ће јој гроф Павле доћи и замолити, да му она дозволи, да је у њена оца запросити може. . . На то је надовезивала замишљаје, који њу само усрећиваху и на које се она весело осмејкивала.“

„Адријана је била тако занесена и тако сретна, да није ни могла на ту мисао доћи, да је гроф не воли.“

„Та зар јој није тако рећи сав свет, толико пута дао познати, да је она врло лепа, и да је кадра тим својством врло лако, свако младо срце занети — а к томе кад помисли још богатство њезина оца.“ —

„Па како је маштавим људима често, када се из свога сна отрезне, и када их јава често упозна, да им је њихово уобра-

жење лудост, превара и чиста обмахна била.“

„Адријана оде једног дана са својом матером на Маргитино острво.“

„Диван парак, вешт распоред, шаренило и мирис цвећа, тако су заносили душу сањаве Адријане, да се она у слатком чуству љуљала, и пуна задовољства удисавала нежан мирис раскошног цвећа.“ —

„Она је желела — па онда мислила, како би у тај мах неизмерно сретна била, да је гроф Павле ту, да га ухвати под руку, и да слатко с њим ћерета.“ —

„Из тога заноса, и тих снова, пробуди је на мах звекет сабље и весело кикотање.“—

„Адријана се трже, срце јој се стиште; неки хладан млаз сливаше се по њему.“

„Чим ту смоташе за први дрворед, а пред њима беше гроф Павле. Он вођаше испод руке младу, лепу, сјајно обучену госпођу; а за ручицу држаше красног маленог синчића, око четири године. За њима пак мало даље иђаше дадиља и гувернанта.“

„Адријана се скаменила.“

„Добродушна, Адријанина мајка, весело се насмеши на грофа Павла, који се њој врло учтиво поклонио беше.“ —

„Она је застала, те тако и гроф немогаше их мимоићи, већ стаде и представи им — своју жену и свог сина. Грофица прими врло хладно то случајно познанство. Они се брзо растадоше“.

„Адријани севну болом кроз мозак, и она се стиште грчевито око руке своје матере, јер би посрнула и пала.“

— Зло ми је, прошапута она, када је мало к себи дошла.“

„Они се одмах вратише, дома, али је на путу већ у највећој грозници била.“

„Мати сирота много је размишљала о поводу таке нагле промене, али се није дуго могла довити“.

„Адријани позли већма; тешка главобоља одузме јој присутност духа. Наравно да су лекари употребили сва могућа средства, да је избаве.“

„Болесница је у ватри често спомињала „његове црне очи“. — Мати је посумњала да је гроф узрок што се после и обистинило.“

„Лекари избавише тело сироте Адријане од смрти; али јој немогаху дух у самосвести одржати, она је полудила.“

„Сиротица, врло, је добра луда; ништа јој друго није остало, до њеног топлог осећаја. Она своју љубав, „његове црне очи“ љуби; свагде их види и љуби, љуби, док неизмогне, па онда почне вриснати, молити, „паклену жену“, љуту змију што га украде“. —

„Када јој наиђе тај грчевити плач, онда је сиротица сажаљења достојна. Онда се дотле мучи и кида, докле је умор не савлада, те заспи.“ —

„„Сиротица““, прошапутах ја, и узданух.

„Данас је, ето видите, весела, навикава се тако мало по мало на мир; али тешко њој када тако живети мора.“

„„Опростите, рекох г. управитељу, да на зло употребим вашу доброту, ако смем упитати за несрећу оне друге лепе госпође.““

„Хоћу господине, одговори управитељ, она је кратка, али исто тако велика.“

„То вам је жена, једног званичника.“ „Она се удала преко своје воље; и чинила јој се та удаја, као највећа несрећа.“ —

„Но у течају брачног живота, када је упознала лепе особине и племенит карактер свога мужа, једном речи, када га је сасвим познала, тако га је заволела да га је обожавала.“

„Њен сав свет беше у њему.“ —

„Она се осећала врло несретна, када је само један слободан тренутак провела без њега.“ —

„Она је тако силно чезнула за њим, као да је предосећала неку велику несрећу.“

„На једаред јој се њен тако љубљени муж напрасно разболи и умре.“

„Велика туга, пореметила јој је памет.“

„Незнам јој предживот; али ми се чини, да је врло побожно однегована, јер се понајвише моли богу. Када јој у опомену дође њен муж, онда одмах говори: „Да, анђели га однеше“ — „нетреба срдити

бога“ — спусти се на колена, склопи руке и читаво се после подне усрдно моли.“

„„Страшан је удес по неких људи;““ проговорим ја.

„Када би вам господине показао и набројио све несретне, што се овде налазе, и какве ли је који нарави, тада би се одиста имали зашто чудити. То је велика штудија. — Али ми сад опростите, што морам поћи; већ су сви бедници вечерали, ваља да им уредим игру, нека се бар неколико тренутака забораве у каквом су јадном стању.“

Ја се захвалим врло лепо г. управитељу, на толико указаној готовости и доброти. Он се удали.

Сада ми тек жао беше те две красне женскиње, видећи их поново, како су живе и веселе и како пресретне играју; немислећи на оне бедне тренутке, док стану своју срећу исплакивати и своје власи чупати.

И заиста, што сам дуже мотрио те две несретне луде женскиње, тиме сам осећао све већу тугу, која ми се наваљиваше на плућа, да сам једва дисао; с тога позовем г. Вукашиновића, да идемо дома.

Он ме одмах послуша.

Када бејасмо ван луднице, на оштром ноћном ваздуху, нешто ми је одлануло грудима.

„Кајете ли се“, упита ме он, што сте били на том балу“?

— Сада не, јер сам овде видео, како човечанство олакшава несрећу људску, и како својим великим умом ствара заборав ономе, који пати у бољи. — Али сам и то искусио, да је сујета највећа људска несрећа, и да сопствена слабост најтеже и најопасније посљедице за собом оставља. Напослетку, да човек веома тешко долази до познавања своје околине, и да често међу лудама непозна да оцени себе, да није он такав; а они баш напротив. Навикнут на безобразлук, доморализацију и лукавство данашњег света, бејах јадну лепу Адријану осудио, да је то био мамац:

„Његове црне очи“,

јер и моје су очи црне.

Ник. Гр. Огњан.

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

посвећено гђици С. М.

(Наставак.)

Да чудна начина кувања? Неколико војника што сигурно и неимађаху никада варјаче у рукама исеку оно мало меса са много костију па га побацају у војничке котлове, налију водом, мало осоле и онда чекају да се само месо скува — па ето ручак се већ међу војнике дели. Ако је лепо време онда чорба још како тако испадне; но ако ветар дува или пада киша; мораде човек обично сву ту смесу што се ручак зваше бацити.

Таман ја код котлова дођох а оно већ почеше да деле. Добих и ја свој худи део и без многа бирања седсх на траву да једем. — Још нисам добро кашиком по котлу ни замутио тражећи меса, кад ме неко цикање иза мојих леђа трже. Осврнем се да видим шта је. — Нека турска псина од оне највеће пасме, показује ми зубе чекајући сигурно да му који комад бацим. Не беше баш лепог изгледа то псето, мршаво, гадно те пошто нехтедох да ми и то мало воље за ручак прође то покушам да га речима од себе отерам. Кад то непоможе морадох извадити бајонет те тако се онда од мене удали, и у гомилу осталих паса оде, што је близу нас се искупила била.

Брзо бесмо готови са тим јадним ручком а после тога морадох се спустити нуз стрму обалу Босне те тамо сам опрао своје посуђе.

Попев се опет горе упутих се да гдегод црне каве попијем. Недалеко од амбара наиђох на две кавеџије што точе каву. Под хладом једнога раста беше се неки Србин са својом каваном сместио, а под другим неко Туре. Одох прво Србину.

Ко није био у Босни тај не може појмити како така једна кавеџиница изгледа.

Сав намештај састоји се из једног лања

на коме сам газда од каване седи и уједно и послужитељ, куварица — еве у једној особи.

Тај Србин беше пред собом наложио ватру а поред ватре нарeђао два три ибрика у којима цео дан „пече“ каву. Даље мало нарeђао по земљи једно двадесет мали шољица, филџана. Кад му нису баш много досађивали гости он је онда пушио из свога чибука а по каткад је и сам шољу каве попио.

Заиштем и ја једну са шеђером. Брзо испразни чибук па задену га за врат па ми онда наточи пун филџан. Морадох добро пазити да се не опечем јер мора човек да има вештине да шољу пуну вреле каве а без дршка у руци држи.

Допаде ми се баш права турска кава те попих још два филџана. Кад му хтедох да платим, видех да немам ситних новаца те му пружих нашу форинту да ми промене. По лицу му познадох да му баш није мило што ми за мој папир даје сребрне гроше и шестаке.

Извади своју масну кожну кесу иза ћемера те је изручи пред себе. Из кесе му се просу читава нумисматичка збирка. Ту ти беше старих аустриских крајцара, шестака, српских динара, турских гроша и меџидија а видех и неколико инглеских рупија.

Једва ми могаше из те збрке искупити што ми од форинте мораде натраг вратити.

Таман хтедох преко пута и Турчину прећи кад ме нешто уздржа. На путу што у Сарајево води опазих неку малу гомилу наших војника. Не беху далеко од ћуприје и места на коме стајах те застадох да их дочекам и да чујем од куда иду.

Кад ми ближе дођу чух од почастника да је био са 7 момака у брдима да купи оружје и похвата неке усташе. На коње натоварише мало оружја што по турским кућама нађоше а у средини водише они неког везаног Турчина. Беше то у годинама човек висока узраста и костата састава; погнуо главу а испод густих обрва баца само плашљиве погледе на своју пратњу. Чух да му је име Хаџи Буза и да беше један од главниіх усташких вођа, те га сад терају у конак где ће га претворити у пређе турску апсану.

Још се мало забавих на томе месту посматрајући како се свет са пазара разилази и жури да се још пре мрака дохвати својих брда.

Затим се упутим пред чардак, где нам свима капетан разне заповести прочита. Између осталога, нареди страже и предстраже за идући дан и изда пароле за ову ноћ.

Баш ми не беше мило чути када ми изусти име са примедбом да сам одређен од сутра у подне 24 сата стојати на предстражи код ћуприје са 6 момака.

Још по сахата морадо слушати мудре савете старешине н. пр. да се пази на оружје и да се ваљано чисти, да се служба тачно врши, јер ако кога ухвате да на стражи дрема биће најстрожије кажњен. Знам ја зашто на предстражама дремате доказиваше капетан „зато што се ноћу скитате по високим ракиџиницама но тешко ономе кога ја не затечем у 8 сати у своме стану!“ — Затим сљедоваше читав низ наредаба за војника и команданте једне предстраже. Морадох добро слушати јер се то и мене тицаше, — та сутра морадох први пут на предстражу.

Обрати се мени па ми строго наложи, пошто на ћуприју долазим, да добро сваког преметнем што поред мене прође; особито да мотрим на оне јогунасте аге и бегове што бесно на коњу у Високо улазе, јер ти су кадри пронети испред носа царској стражи оружје у својим бисагама у Високо. —

Једва једном дочеках краја заповести! Неки одоше у своје станове да се за ноћну службу преправе а неки опет у чаршију да себи шта за јело узму.

Ја се забавих са наредником у разговору. — Рече ми да ћу од сада с њиме заједно у чардачићу становати. — Одмах преместих своје ствари из амбара тамо. —

Чардачић, мој нови стан, састојао се из мало кујне, једне собице у којој шесторо могаху за нужду на поду лежати. Прозора беше и сувише у тој собици — набројах пет окна, два три полупана и излепљена неким турским актима што их из конака донесоше. Намештаја не беше готово никаквог осим једног асталчића и неке врло расклимитане клупице. У зиду ударише неколико клинаца о које вешаху своје пушке и осталу војничку опрему.

Лепо проведох прво вече у своме новом стану. Шта више могох и то уживати што не имадох целога пута од Брода до Високог —

сеђах на клупи и могох неколико писама за столом написати.

Довршив своја писма изађох мало напоље пред чардак да се прошетам. Вече беше врло пријатно. Небо звездама обасуто, ниједнога облачка на њему. Тишина свуда по вароши само тек по кадкад чује се урлик оних полудивљих паса што се по вароши скитају, а на близу од хамбара чух смеј од момака што на стражи беху.

Допаде ми се те се нехтедох одмах враћати у тесну собицу него се пруђих на траву баш поред Босне и стадох посматрати околицу. Около се тавнише брда једно друго надмашујући а с једне стране иза њих поче се појављивати и месец.

Минарета у вароши беху сва осветљена двоструким редовима лампијона, јер им рамазан беше, те се и ноћу по џамијама Алаху молише, чух и звук од неког великог бубња у који сигурно удараше какав турски црквењак, да би увеличао свечаност.

Но преко свега тога чух како ми баш подамном шуми Босна што ми је чисто годило. Вода, обасјана месечевим зрацима изгледаше ми као сребром превучена. Босна није баш брзо текла јер беше доста опала, те могох и видети како јој из корита вири силно камење, мање и веће на више места по читаве стене

Би још богме дуго на томе месту лежао да ми незахлади онако под ведрим небом на голој земљи. Морадох се дићи и ући унутра, -- где се онако по војничком пропису у хаљинама пруђим у свом буџаку у сламу. Истина да кроз млоге пукотине у оним турски грађеним зидовима дуваше ветрић од Босне — но ипак заспах брзо.

Ујутру се дигох са осталим врло рано.

До доба када се обично војничка вечба држи беше још доста времена те зато се имадох каде окупати у Босни. Немогох дуго бирати где ћу да загазим у њу јер свуда оштро камење провириваше из воде те зато морадох полако унутра и пазити да се гдегод не осакатим. Вода беше пријатна, — особито ми је годила после толиких трудних маршева до Сарајева.

Дође и време за вечбу. Свима нам немило беше када се морадосмо вечбати као какви новаци на празноме месту што пред хамбаром беше. Беше доста гледалаца што нас посматраху како се окрећемо по „швапској" команди. Ту се накупи и српске и турске деце а и ислужени турских војника који врло љубопитљиво праћаху наша кретања. Особито им се допадаше како брзо натакнемо бајонете на пушке и начинимо „каре."

Прависмо и јуриш на бајонет па на несрећу некога Босанца сељана што се у нас беше загледао поплашисмо му волове у коли те се у мало несурваше у Босну.

Пред подне сврши се и то.

Чим са оно мало ручка готов бејах морадох ићи са шест момака да оне код ћуприје на предстражи заменем. По пропису ставих одмах на сред ћуприје једнога момка са пушком а ми остали поседасмо на земљу. Прва нам брига беше да се за ноћни огрев постарамо. Бадава се освртасмо у близини да тако шта нађемо. Све тарабе и остале ограде — све то наши предходници покрхаше и обложише. Одох са два момка малко подаље не би ли тамо огрева нашао. Бејах тако сретан те у пољу шта се поред Босне пружаше наиђох на неку порушену зграду из које провириваху покрхане гредице а унутри лежаше на земљи једно разлупано крило од капије. Непромишљавасмо се дуго, него скидосмо своје мале ашове са паса те њима расцепасмо сво крило а парчаде довукосмо до места где стражарисмо.

Таман бејах сео на један пањ кад већ морадох скочити на ноге да дочекам неко Туре што се на коњу од Сарајева приближаваше. По коњу и одело му познадох да је један од бољих ага. Седло му на врaнчићу лепо а узде сверојтама искићене. Око феса обавио белу чалму жутом свилом извезену а преко рамена пребацио сури огртач. Дошав до момака што на сред ћуприје стајаше хтеде проћи, као да незнађаше да му ваља стати, но овај се пред њега са одапетом пушком раскорачи и тако га заустави. Приближисмо му се сви те му по налогу капетановом стадосмо преметати бисаге. Начинисмо страшан неред у њима! Знађах добро да Туре није тако лудо да у по дана собом оружје носи кад је строго забрањено, но ипак морадох га преметнути.

Ништа не говораше тај честити ага но по лицу му познадох како му је, што мора тако мирно пред нами да стоји — он који пређе улажаше у Високо без да му ко смеде стати на пут. Па ни коњу му право не беше; поче да се баца и уједа. —

Нађосмо и томе лека — рек ох аги да се с коња сиђе јер овако га немогу добро преметнути. Бадава се сада ага поче опирати и уверавати ме да нема оружја; ја остадох при своме. Два момка укротише коња а ми остали опипасмо му и све хаљине на телу и наравно не нађосмо ни једнога ножића код њега. Нећу никада заборавити како ме погледа ага испод обрва када му руку испод кабанице завукох; чисто ме хтеде погледом пресећи. Како тужно затим баци поглед на празно силаје, за којим пређе синџир и кубуре стајаху.

Пошто задовољно све по нашој вољи урадисмо рекох да може својим путем даље ићи.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ОБИЧАЈИМА И ОСОБИНАМА НЕКИХ ЗНАМЕНИТИХ ЉУДИ.

(Наставак)

Кад се Шилер оженио, видимо да је особито тачно водио рачун о своме примању и издавању, што код других песника ретко да ћемо наћи. У календару Шилеровом од 18. јула 1795—1805 налазимо ово: Пошто је Шилер израчунао да годишње на издржавање куће 1300 талира треба, одакле на шећер, каву, теј 60 талира, на вино 144 талира (6 акова по 24 талира) вели за примање ово: Плата 570 талира, за једно позоришно дело 650 талира, и камата од 2000 талира, facit 1300 талира. Дакле једва на крај да изађе.

Још ћу само нешто навести о Шилеру. Као што сам вели, имао је: 37 кошуља, 33 шарене мараме за џеп, 22 пара чарапа, 3 капе, 3 шешира 3 пара чизама, 4 пара ципела, 10 капута, 3 горње хаљине, 1 бунду, 1 огртач, 3 чакшира од црне свиле, 1 чакшире од црне чоје, 1 зелене чакшире, 5 чакшира (т. з. нанкин) 2 чакшира за прање, 1. чакшире од коже, и 4 везена прслука. Дакле као што видимо, прилично је био оправан. Ал и подрум му је био у најбољем реду.

Гете нпр. није ни за бога могао да трпи човека са наочарима, и ако му је ко тако дошао у посету, тај се баш није могао похвалити, да је добро примљен био. Стајао је кад је доручковао, а кад је писао увек је имао какву пластичну слику поред себе.

Лесинг је био страстан играч, многе је часове проводио за столом играјући „фарао“ (карташка игра). Пријатељ неки који је код њега обично седио, примети, како се Лесинг страшно зноји, и ако је сретно увек играо. Кад су се после игре обојица заједно вратили кући, укори га пријатељ тај рекавши, не само да новац арчиш, већ и своме здрављу тиме шкодиш. „Напротив баш рече Лесинг, кад неби овако страсно играо, ја небих ни почињао, имам разлога, што овако страсно играм. Тим кретањем баш покренем моју машину, кад застане, и ослободим се моје телесне страве која ме кад и кад обузме. Од све ђаконије, најволео је „кисело сочиво“, с тога и рекоше пријатељи, да би врло лако могао постати Исајија.

Грабе је лармао и викао, и тако трчао по соби, да би онај који га није из ближе познавао, помислити могао, да је манит, а то све, само кад је писао своје трагедије.

Клопшток је целог свог века избегавао отмено друштво, јер није трпио, што му се ови клањају. Он је врло рано упознао своју вредност. Тако, кад га је учитељ у Пфорти због неке непослушности затворио, написао је на школском зиду ове речи: „мене ће некад потомство уписати у своје књиге, зато не сме моје име стајати до овог имена овде“. Волео је пастете, смуђевину и пастрме.

Хердер је завршио живот, са једном одом на божанство, а нашли су га, где у укоченој већ руци, држи перо. у намери да последњи стих једне песме напише.

Виланд је лагано певао, кад је писао.

Жан Пол је волео јак мирис; те је с тога увек кад је писао, држао много свежа цвећа на столу, на коме је писао.

Биргер је звиждукао сокачке песме, кад је писао.

Хелдерлина је још у старијим годинама, тако заносило песништво, да је понајвише плакао, кад је писао.

Матисон је стварао песме, стојећи при месечини на прозору, и гледајући у тако осветљене пољане.

Коцебуе је уједно и писао и играо, отуд ваљда и долази, да му је син, видећи оца, где се на патосу превија (кад га је Санд убио) повикнуо матери: „гледај мати, отац опет игра комендију“.

Клајст је врло тешко радио, а кад је писао, могао је човек помислити, да се са каквим духом бори.

Хајне је целог свог века био врло осетљив, а томе ће бити и узрок главобоља му, од које је навек патио, и на коју се још као ђак у Гетингену тужио. Кад се доцније у Парис преселио, никако није могао да нађе стана за себе (због велике ларме), и са свим је био задовољан, ако је могао добити таку собу, где ће мирно моћи радити, па ма ништа друго из собе не видио, већ оџак и кров. Кад је један пут код свога пријатеља преноћио, мораде овај уклонити сахат, што је у соби висио, јер сд тик-така није могао Хајне да заспи.

Џон Локе (ингл. философ) кад је хтео да се одмори, читао је сентименталне романе о лоповима, и приче о дусима, често је оплакивао несрећу какве очаране принцесе, судбину рогатог Сигфрида или лепе Магелоне.

Лајбниц (немачки фисософ) никад се није женио, али није држао ни настојатељку ни куварицу, већ је сам својом руком радио, с тога, што му ни једна женска није могла ништа по вољи да уради, и што је и сам био збуњен, кад је била каква женска близу њега. Ручак и вечеру дао је из гостионице донети, и то двапут на дан, ако га нико није на ручак ил вечеру позвао; јео је само кад је био гладан а није питао које је доба. На једаред му, и то у 50. години паде на ум да се жени. Пошто је пак жена, коју он хтеде да узме, рекла „док се предомислим“ предомисли се и Лајбниц, те оста нежењен. До 60. године, никад није пре два сата ноћу у постељу легао. Читаве је ноћи пробавио на столици, ту је млого пута и спавао, али чим се опет пробудио, одмах се лаћаше пера, да даље ради. Тако неки веле, да се по неколико месеци није мицао са столице. Радо је пио каву, а био је увек доброг апетита. Умро је читајући неку књигу, а оставио је 60000 талира.

Кант (немачки философ) је волео кад је имао добра вина у подруму. Нашло се више његових писама, и на једном од ових, где је сигурно нотице писао, налазимо и ово прибележено: наручио сам Мадејире, Малаге и Серес, (вино), енглеска сира и пар пилића. Приметио је и то, да му два пријатеља, која често код њега ручаху, пију само црно вино, а јела с којима их је частио беху свињеће ноге са кисељаком, и хамбуршко суво месо са паштрнаком. Но није ни на друге заборављао, јер одмах иза неке примедбе „за ручком чашу мадејире“ прибележио је, позвао сам једног сиромака столара, па како је исти (столар) поштен човек, треба му дати 1/16 хвата дрва.

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор на примедбе, и т. д. у 16. бр. „Јавора“ стр. 508.

Не знам, да ли хотимице или нехотице — доста да је г. С. В. Поповић у неколико извргуо моју критику на његову Хемију. Г. С. В. П. вели, да из моје критике излази, да сам ја „присталица старијега, а енглески и немачки стручњак новијега правца или схваћања у кемији“. Шта је управо хтео г. С. В. П. са овом својом изреком? Мисли ли са тим да ме утуче? Намерава ли са тим оборити моју критику?

Ја нигде нисам рекао, да сам ја „присталица старијега схваћања“ у кемији, нити се тако што може извести из моје критике. Исто тако не може г. С. В. П. из кемије Роскоеве извести, да је „енглески и немачки стручњак присталица новијега схваћања у кемији?“ То је проста фраза, избачена с намером, да могу читаоци Јаворови пружити прст на ме: „гле, тај војује за старо“, т. ј. да ја војујем за старије, а знамо да има доста света, који у опште тврди, све што је старо да је којешта, а и онај да не вреди ништа, који заступа старије схваћање. И да би ме још већма умањио пред читалачком публиком — ставља г. С. В. П. у паралелу Роскоа, који имаде јевропског гласа са мном, за кога знаду управо одавде до Мола!

Сваки ко боље прочита моју критику ви-

диће, да од свега тога што г. С. В. П. тврди, нема тамо ни спомена. Ја сам у својој критици примером разложио, како су у тој кемији неки називи неосновани, т. ј. да нису ни по старијем ни по новијем схваћању.

Зна се врло добро, који су називи по старијем, а који по новијем схваћању у кемији; ово можемо лако наћи, само ако хоћемо. И једино жеља за исмевањем може ову ствар шиљати „пред енглеску или немачку стручну публику, јер мишљење г. Матића тешко да ће путем „Јавора“ доћи горњим стручњацима до руке.“ Та ја нисам ништа рекао из своје главе; ја сам се само позвао на већ утврђене изразе, и навео књиге, где се они могу наћи! Шта ћу ја онда „пред енглеском или немачком стручном публиком?“ Још једаред да споменем: г. С. В. П. просто је изврнуо моје речи, да може онаке „скромне примедбе надовезати“ а у намери, да ми се изруга, да ме исмеје, да ме оглагола пред српском публиком. Та сам г. С. В. П. вели у своме предговору на страни III., да је „научне називе узимао из „„Хемије““ г. С. М. Лозанића“, а у Лозанићу стоји сасвим друкчије! Сад нека пресуде читаоци, колико вреди оно, што г. С. В. П. вели, да је осим осталога, „проучио хемије, које су изашле на српском језику“. Но ја се нисам ослонио само на Лозанића; ја сам у помоћ позвао и самог Роскоа, и навео једно његово али веће дело, где друкчије стоји, а не овако, како је забележено у овој кемији за почетнике. Треба ли још које дело, да наведем ради моје одбране а уједно и за то, да убедим читаоце, да ја немам никаква посла „пред енглеском или немачком стручном публиком“, јер сам просто цитирао утврђене изразе и по једном и по другом схваћању, које нисам ја срочио, него људи мало већи и од самога Роскоа и његовог немачког преваћача.

У својој критици ја сам рекао да је требало само оне погрешне називе према старијем схваћању предругојачити. Уједно сам образложио, као зашто би то требало учинити. Против осталих израза пак, који су коректни, ја нисам ништа рекао, а и сад немам ништа против, па било да су по старијем или по новијем схваћању. Ја нисам ништа рекао против тога, што на страни 78 стоји, да је кујнска со: „натриумхлорид“ по новијем, а на страни 94: „Хлорнатриум“ по старијем именовању. И иначе старије схваћање у кемији не стоји никако у опреци са новијим схваћањем, а још најмање могу се та два схваћања довести у паралелу са старом и новом географском школом, од којих једна вели: сунце се окреће, а земља је мирна, а друга вели: земља се окреће а сунце је мирно. Овде у исти мах може бити само једно, а обадвоје никако — у кемији пак оба схваћања стоје једно поред другог, и колико има једно право, толико исто има и друго — наравно свако у своме.

Зато ми је и нејасно оно, што г. С. В. П. вели, да сам ја рекао, да је баш у недоследности (?) разлика између старијег и новијег схваћања Шта управо ово значи, то ће сигурно знати само г. С. В. П. и молио бих га, да ми открије прави смисао ове нејасне његове изреке и да ми покаже оне моје речи, које су му дале повода, да ту нејасну изреку искаже.

Што се превађања тиче ја држим, да се преводилац барем у овој прилици не мора држати тако подлиника, као што вели г. С. В. П. Та сам писац не држи се строго једног правца; и он меша изразе и новије и старије, као што сам горе навео један пример за то; и то је баш доказ, да су коректни и једни и други.—

Ниједан, који има све четири даске у глави, не може имати шта против, ако се когод из „приватне пасије“ бави с којом науком, нити ће му се замерити, ако он и пише књиге из те науке, у којој се приватно усавршује. Ко каже, да ће н. пр. г. др. Ђ. Натошевић погрешити, што ће ових дана издати свој превод почетних наука из астрономије? Зар астрономију може знати само астроном, т. ј. онај, који баш на дурбин посматра звезде? Зар физику, кемију, и т. д. може знати само физичар, кемичар, и т. д? Додуше можемо предпоставити, да ће се професор увек више бавити с оном науком, у којој у школи ђаке поучава, него ли онај, који није професор. Зато држим, да је и најприродније, ако професор и пише књиге о ономе, што у школи предаје. Ако ли се пак нађе когод други, а није професор, па напише или преведе књигу, која је више школи намењена него ли ваншколској публици — то му се не може ни мало замерити, само ако се није огрешио о саму науку.

У овој прилици пак, ја тврдим, да је г. С. В. П. могао причекати још које време, док боље не испече кемију а и физику.

О кемији сам рекао своје. Физику сам пре штампања у слогу прочитао и по гдегде нашао, где је требало „пилити“ — уклањати грешке . . . . . Но сад искрено признајем, да ми је жао што сам се примио, да пре штампања физику разгледим. Покајао сам се онда, кад сам прочитао примедбе на моју критику. Тада сам се уверио, да је непризнање — захвала на учињеној услузи.

Г. С. В. П. хоће себе да уздигне, зато је требало немилу критику ма којим начином омаловажити. За се вели, да није „имао стрпљења да чека десетак година, док се сети и накане који наш стручњак да преведе ову књижицу.“ Дакле, онда је једини г. С. В. П. коме је на срцу српска школа и књига.

Но ја држим, да не ваља бити сувише нестрпељив. Уједно велим, нека не мисли г. С. В. П., да „српски стручњаци“ можда спавају, и кад се наспавали, да се тек онда „сећају и накањују“, да раде. Та зар оно, нису стручњаци, што их г. С. В П. наспомену, да су писали школске књиге? Та зар није тамо један међу онима и физику написао? Па још т у г. С. В. П. вели: „не само да је жалост, да сам ја (т ј. г. С. В. П.) као нестручњак превео ову књигу, него је то штета па и срамота.“

Сувише иде далеко г. С. В. П. кад читавим скуповима људи пребацује да су немарни, да не раде; ја мислим, да г. С. В. П. нема никаква права на то, јер могло би се копље, што је на нас окомио на њега окренути; могли би смо ми пре казати: „врачу излечи се сам“ .... Нека се не брине г. С. В. П. толико за нас; ми ћемо већ учинити своје, кад буде било прилике. Против тешкоће није лако борити се, па још с малим материјалним силама. Нису сви сретни, па да одма нађу издавача као г. С. В. П.

Ради одбране стручњака, ја морам нешто саопштити, што се мене лично тиче, јер и ја имадем, да испуним дужност према себи и људима.

Кад сам дошао у јесен године 1875 за професора у Нови Сад, упознао сам се са г. А. Пајевићем, тада фактором задружне штампарије. Знајући, да издаје српске књиге, говорио сам му, како би добро било, да изда штогод и из природних наука, — управо из физике и кемије, а што би било за почетнике. На уму сам имао списе још чувенијег Фарадаја Инглеза. То су две књижице исте величине, као што су ове две: физика и кемија, што сад изађоше из штампарије г. А. Пајевића Резултат тога разговора био је тај, да рукопис и ако не цео, лежи и данас закључан у моме столу.

Шта ће на ово да рекне г. С. В. П.?

И доцније као власнику штампарије, спомињао сам о томе г. А Пајевићу, но ево до данас не би ништа. Изгледа ми, као да г. А. Пајевић мисли, е нисам довољно испекао свој занат, те се ваљда није смео да лати посла, где би морао уложити неколико стотина форината, — а г. С. В. П. боље је испекао, који се бави физиком и кемијом тек из „приватне пасије“, него онај, коjему је то главна задаћа у његовом животу!?

Сада је сасвим јасно, да није сваком српском стручњаку тако лако „прегнути“ да изда школску књигу за своје ђаке. Ми видимо, да су нестручњаци сретнији од стручњака; испред стручњака сакривају се издавачи, а не стручњацима иду на руку.

Није кривица дакле до стручњака, они показују доста добре воље. Стручњацима се не може пребацити, да су немарни у своме послу, који се школе тиче, и да су нехатни у испуњавању дужности, коју су на се драговољно примили, т. ј. да унапреде школу речју и пером. Што пак не иде све онако, како би и ми желили, нико нам не може пребацити, а најмање г. С. В. П. који канда слабо има посла, кад је нестрпељив те не може да чека, него иде у туђ виноград па га обрађује, а нико га тамо не зове, — пре можда на коју другу страну!

Андрија М. Матић.

РАЗНО.

Шарена књига. Бележи из народних уста А. В.

I.

Тужио се Циганин: — Куку мени и напако! Откуд ја могу бити госа? Мој отац живио шездесет година, а пола свог века носио један шешир, па није ништа стекo. Ја ево носим тај исти шешир тек десет година, па га већ морам дати у сленце.

II.

Ајд да вам приповедам.

Био старац и баба, па били здраво, здраво сиромашни.

Једаред узајми старац од неког плуг, па стане орати за својом фуруном.

Орао — орао. Кад на једанпут изоре једног миша. А у тог миша дугачке, дугачке уши, а реп мален малечак.

Да је био дужи реп, била би дужа и приповетка.

III.

Донела нова млада свећу у собу, па ћути.

На то ће јој свекар:

— А зар ти не знаш, шта треба, кад се у вече запали свећа?

— Шта?

— Треба рећи: „добар вече!“ ... Говече!

А снаја онда:

— Е па добар вече, говече!

IV.

Хоће снаха да науди своме старом крезубавом свекру, па једаред препече лебац.

— О бог те живио снао! — Вели старац. — Ја баш волим тако. Лепо га поквасим водом па милина!

Други пут га недопече.

А старац на то:

— О, бог те живио, снао! Ово је баш за моје зубе.

V.

Погађа се безар с неком женом о неку мараму.

— Пошто? — Пита жена.

— Два форинта. — Одговори безар.

— На то морам пући од једа.

— Па шта би ти дала?

— Једну форинту, па доста.

— Е то онда морам ја пући од једа.

То чула друга нека жена, па се умеша:

— О, — вели, — часни вас крст потрьо! зар за једну мараму да попуцате обоје од једа?

VI.

Носила сестра брату ужину на њиву, па му понела и трешања, да га изненади. Путем вадила из котарчице једну по једну и појела. А уз сваку је говорила:

— Жив ми братац, не ћу, још ову једну. —

Кад дошла на њиву, а она радосна брату:

— Да виш, браца, шта сам ти донела!

Хоће да му извади из котарице трешње; ал тамо ни да би једне

VII.

Питао неко слепца:

— Видиш ли бар штогод, штогод?

— Видим мало небо.

— Па и то је још добро.

— Е ваљда ћу ићи на небо.

VIII.

— Боме ти у сто добра, — рећи ће неко слепцу, спазив у овога пуну торбу леба, брашна и другог којечега, што је покупио на гробљу о дружичалу.

— Па кад ми завидиш, — одговори слепац, — ајд да се мењамо!

IX.

„Опет то, али мало друкчије“

Каже неко слепцу:

— Би л' ти воле, да прогледиш? Да видиш како је лепо сунце, па звезде, па месец.

— Не, наопако! Морао бих окат просити; а то ми је слепом лакше и приличније.

X.

Потегли мразеви, па сатерали цигане с њиховим чергама под гувна, и у баште. Ево Циге сваки час код газде, па га моли, да му овај да сламе.

Кад дошао на божић а газди већ додијало, па ће љутито на гагу:

— Па докле тако?

— Куме, божић дође, зима прође.

Ал после божића ето га опет;

— Куку дад' још мало сламе! Божић прође зима дође.

XI.

Послао кадија султану поклон. А тај поклон је био тако велики, тако велики, да су га морали вући шест волова на колима.

Кад донели султану, овај заповеди да отворе сандук.

Отворе га. Ал у њему други сандук, отворе и тај. У овом нађу трећи. У овом нађу четврти. У том пети. Тако до двадесетог.

Кад у двадесетом а у њему грдна — кутија. У кутији опет кутија. У овој трећа. Па тако све до двадесете кутије.

У двадесетој кутији нађу неки увијен папир. И тако развију двадесет папира.

Кад развију двадесети папир, а у њему нешто мало, па округло као орашчић.

Однесу султану. Он гледи шта је; а не зна, шта је.

У тим ето ти и кадије.

— Помоз бог, царе господине.

— Бог ти дао добро, слуго моја! Ма шта ти мени ово пославе?

— Поклон, царе господине.

— Па како се зове овај поклон слуго моја?

— Смоква, царе господине.

— Шта се тим ради, слуго моја?

— Једе се, царе господине.

— Па како слуго моја?

— А кадија смокву, па у уста.

— Ево вако царе господине.

Нит ја ту био, нит вина пио; већ пошто купио, по то и продао.

ЧИТУЉА.

(Обрад Белеслијн). Из Суботице добисмо ово дана ово писмо: „Под утиском неизмерног бола јављам Вам тужну вест: Обрад Белеслијин осмошколац на суботичкој гимназији ваљан Србин, изврстан ученик, најбољи пријатељ — умрьо је у Сиригу у свом родном месту после 3 месечног боловања у клетој грудобољи.

Престаде живети младић који се одушевљавао за све оно што је племенито. у чијој души дубоко беше урезан значај свете речи „српство“; — престаде куцати једно трудољубиво срце; — каквих нас је на жалост мало! . . . .

За сада доста оволико — јер ужасна туга за највернијим другом — већ ме савлада. — За дужност сматрах за сада оволико јавити. да лањски сарадник „Стармалог“ у самртном сандуку лежи, а с њиме толико лепе наде!“

Са Обрадом су заиста лепе наде пре времена у гроб сарањене! Он је са својим списима показивао реткога дара, који би се временом тек развио и народу од велике користи бити могао. Издавач „Стармалога“ издаће збирку од неколико врло згодно преведених шаљивих спевова покојникових у књижици, из које ће публика наша увидети, каква је вешта радничка млада снага у Обраду престала живети. Вечан му спомен међу нама.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 20. У Новом Саду 18. Маја, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

КРАЉИЦА.

Шта? Ја? како?

АДОЛАР.

Јунака већ имам,
Јунакиње ми ваља још наћи,
Јунакиње, ал која под небом
Најлепша мора бити, краљице.

КРАЉИЦА.

Молим те причај, не удварај се,
У том је Собрин млого вештији.

АДОЛАР.

Чуј истиниту моју бајчицу,
Па ако сретан буде причи крај:
Печат му биће огњен пољубљај.

КРАЉИЦА.

Еј, еј, то лепо звони! Ал почни
С почетка бајку, а не са краја.

АДОЛАР.

Био један 'Жид.

КРАЉИЦА.

Пих!

АДОЛАР.

Гнусан.

КРАЉИЦА.

Јаој!

АДОЛАР.

Презрен, црвен и разрок.

КРАЉИЦА.

Ајаој!

АДОЛАР.

Ни вражја мајка није грднија.

КРАЉИЦА.

Јуј!

АДОЛАР.

И Жид је с горким болом осећ'о,
Да женска неће њега волети.

КРАЉИЦА.

Боме га неће. О, сирома Жид!

АДОЛАР.

И огорчи се срце Жидово,
И стаде мрзит' себе самога
И лице грдно грепсти ноктима
И косу своју чупат' црвену.
Ал тешке ране залечише се,
Но болови у срцу осташе.

КРАЉИЦА.

Сирома Жид! Па беше ли још млад?

АДОЛАР.

Био је негда, ал сад већ није.

КРАЉИЦА.

Жив је?

АДОЛАР.

Жив.

КРАЉИЦА.

Па где? Молим те, — даље.

АДОЛАР.

Ал кад се најзад Жидов увери,
Да заман лупа светла зрцала
Пехаре, здиле, ноже, ожице,
Да заман мути бистре потоке,
Да лице своје у њим' не види,
Да заман зао удес куне свој

Уз лице што му гнусно, одвратно
Пламено, бујно срце дарова:
Огорченост у мржњу прешла му
Па очајнички је завојштио
На женскиње и дражи њихове,
И заклео се клетвом великом,
Да женскиње ће и он добити
Па било умом, срцем, животом,
Па било макар баш и под силу. —
Ал она женска — — —

КРАЉИЦА.

Ужасно, страшно је!

АДОЛАР.

Најлепша мора бити! —

КРАЉИЦА.

Ох лудости!

АДОЛАР.

Лудост је кашто више нег' мудрост.
И луди Жидов оде ратоват'
С маџијском сабљом како никада
Племићи смели не ратоваше
За славу, име, част и драгану,
Нит' ратоваше тако икада
Победиоци негда велики. —
И, махнит Жидов прегну, предузе
С лукавством, митом да си набави
Највећи алем и најчистији
Столећа дуга што га родише.
У Јерусалим оде први пут,
Маџијски оклоп гдено Аронов
Султанов чува сада ризничар. —
Из срца тога дивна оклопа
Где ј' урезано име Јехове,
К'о сунце се је алем сијао
Што га је негда мудри Соломун
Од краљице сабанске добио
А већи је нег звезда ока твог. —
И алем онај Жидов набави.

КРАЉИЦА.

Како? Ал то је бајка само.

АДОЛАР.

Не!

Пред падишом је Жидов тврдио,
Да онај тамо лажи-камен је,
А прави алем, да је у њега.
Испосла султан своје златаре,
И алхимисте славне, чувене,
Да она кама испитају два —

КРАЉИЦА.

Зар нису знали које је стакло?

АДОЛАР.

Лукави Жидов све их подмити
Златаре славне сребра товаром
А алхимисте златом жеженим,
Те падишине слуге предоби,
И прерушп се стакло у камен,
А Жидов доби већу награду
Нег' голем његов што је био мит.
Златари пак од доброг падише
И награде и хвале добише.

КРАЉИЦА.

Па тај је алем још и сад његов?

АДОЛАР.

Тај није, него други још већи.

КРАЉИЦА.

Чудно!

АДОЛАР.

Кад стиже Жиду једном глас,
Нубијски шејк да већи има кам,
То Жидов прегну, па га набави!

КРАЉИЦА.

Па сад је његов?

АДОЛАР.

Променуо га.

Чудо се неко чудно прочуло,
Перзијски да је велесилни шах
Кинејског цара кћер испросио
И њој у мираз већи дао кам,
Нег' јаје, веруј, што ј' голубије,
Те сјаје, као месец кад је пун
Над његовим пребелим чадором. —
Свој алем Жидов стаклом увећа,
Па кад је снове боравио шах
И око њега слуге уснили
На танано га копље натако
А шахов већи камен присвоји
Па сада онај мањи сипа сјај
На шахове краљевске санове.

КРАЉИЦА.

Дрскост! Његов је и сад тај камен?

АДОЛАР.

Најлепшу женску тражи Жудио.
Пре неког доба видео сам га.

КРАЉИЦА.

Какав је!

АДОЛАР.

Ко! Жид, или драги кам?

КРАЉИЦА.

И Жид и кам. Вредно их видети.
Ох, ја бих врло волела — — —

АДОЛАР.

Шта? шта?

КРАЉИЦА.

Бојим се да ће и овамо дођ'.

АДОЛАР.

Већ ако само не погази реч.
Наварски двор је на гласу.

КРАЉИЦА.

Збиља?

АДОЛАР.

С тога сам рек'о (ма тек у шали)
Да чудновату ону причицу
Довршити и сама би могла,
Кад не би врла била краљица.

КРАЉИЦА.

Мислиш?. Најлепша!. Ох! Тако ли је?

АДОЛАР.

Дрска је тога Чивутина страст,
А верује у силу кама свог!
— „Изгубио сам пола века свог,
Големо то да благо набавим;
И другу полу сад потрошићу,
Да нађем чисту, дивну женскињу,
Јединствену, к'о алем што је мој.
Женскиња лепих дост' сам видео.
Па кад сам којој за пољубац јој
Ја алем-камен понудио свој,
Грофице красне, кнегиње дивне,
Султанице, па чак и краљице
Међ просијоци које бираше
На мене псине не надршкаше,
Већ осмејом ме љупким осуше!
На састанак ме ноћни позваше
На меке груди и у загрљај:
Алема мог их онесвести сјај. —
Ја чарима им пљеном не падох
И кама свога њима не дадох,
Е ја ћу драги, немаћави кам
Најлепшој само да женскињи дам. —
И млого света већ сам прошао
Најлепшу ипак нисам нашао,
Па немам мира, немам покоја
Док женска она не буде моја,
Пред којом не сме стати ни очај
А загрљајем диже те у рај,
Пољупцем што би стопила и рид,
Још кад те глене очињ губиш вид:
Савршеност ја таку хтео бих,
И алем само њојзи дао бих.
Па дај ми женске, дај да не венем,
За власи звезду да јој преденем;
Ако је проста, све ће грофице
На земљу пред њом пасти ничице,
А краљицу ли ја крунишем њим,
Поносиће се, имаће и чим,
Све делије у дворе њене ће
И један с другим да се надмеће
Слава се њена тек проносиће
И тврдо копље с' ње тек полиће,
А краљице ће све потавнети
И погледати неће је смети. —
Па дај ми женке, дај ми такове,
Грдобе да ми скине окове:
За један пољуб алем да јој дам,
А мене миља да сажеже плам
Да умрем, душа да ми изгори!!" —
Е тако луди Жидов говори.

КРАЉИЦА.

Чудан човек! Даље.

АДОЛАР.

Нема даље.

КРАЉИЦА.

Крај је? Умро је? Сирома! Даље.

АДОЛАР.

Рек'о сам већ, да краја нема још
Али да има — дивно би било. —

КРАЉИЦА.

Најлепша жена! А он страшило!
Мис'о је лепа, ал је манита!.
Па хоће л' наћи таке женскиње,
Која би њему пољубац — — — Чудно!
Ал' таке нема нигде женскиње,
А прича твоја оста без краја.

АДОЛАР.

Тако је.

КРАЉИЦА (живо.)

Зашто? Зар не верујеш,
Да има гдегод онаке женске?

АДОЛАР.

Ја знам да има, па баш с тога ће
Сирома Жид до века блудити.

КРАЉИЦА.

Ко је та женска?

АДОЛАР.

Ако тебе види,
И сам ће рећи: мален ми је кам.

КРАЉИЦА.

Један пољубљај! . . . Е па шта је то?
Плане, нестане к'о прштајућа кап
На усијаном, тврдом жељезу.

*

Ал везати се с душом његовом
И волети га с њега самога:
Победа то би права била тек. —
Чудна је била та бајка твоја,
Опрости ми, ал збунила ме је. —
Чини ми се: ту сам га видела
Где пламом гори, чезне и гине,
А жив му огањ очи сипају,
А руке шири, да се грли ... Ох,
Жид мора да је право страшило,
Кад бистар његов стварајући ум
Грдоба тако поремети му. (Наставиће се.)

ДИВНО ЧЕДО БЛЕДА ЛИЦА....

(По Халму).

Дивно чедо бледа лица,
Замишљена чела тавна.
Ту ми седиш као да си
Издахнула већ одавна!

Поглед пушташ у даљину,
К'о да ништа и не гледиш.
Мирна уста, мирне груди —
И дисање к'о да штедиш.

Ох, а ја бих вол'о да те
Видим чилу, раздрагану,
У заносу лака плеса
Бујном свирком загрејану.

Волео бих да те видим
У десници са пехаром.
Волео бих да те гледам
Кад те љубав оспе жаром.

Ох да могу живот улит'
У хладноћу срца твога,
Ретки створе, — дивна слико
Од мрамора карарскога.

З.-Ј. Ј.

Ч У Ј !

ИЗ „ЛОВАЧКОГ ДНЕВНИКА“

ОД ИВАНА ТУРГЕЊЕВА *)

„Имао бих као нешто да вам кажем господару,“ рече Јермолај ушавши у моју колебу. (Беше баш по ручку, ја се бејах опружио на постељицу да отпочинем након тегобног али и издашног лова на препелице у Јуну по највећој припеци.) „Ми немамо више сачме! То је!“

Намах скочих с постеље.

„Како да нема сачме? Та не понесосмо ли добри тридесет фунти — једну пуну врећу?“

„Оно, понели смо додуше доста, трајало би нам бар још читаве две недеље, али ко је опет могао све да предвиди, да ће врећа прогледати или да ће се ма што друго налик томе догодити, — тек доста, ако буде још за једно десетак метака, ал' више ни мањи;“

„Шта да радимо сад? На бољем месту нисмо још никад били. Сутрашњи лов обећавао је да „мастан“ буде.“

„Ништа за то, пошљите ме у Тулу, то није далеко одавде 40 врста. За час ћу отићи и донети сачме, ако хоћете и читав пуд.“

„Па кад би ишао?“

„Одмах. Шта да чекамо? Само коње морамо најмити!“

„Зашто најмити кад су наши овде?!“

„Наши не ваљају. Средњак рамље ужасно.“

„Од кад опет то?“

„Од скора. Кочијаш га је одвео поткивачу одкуда га је рамљућег повратио. Поткивач је свакако морао невешт бити. Једном предњом ногом не може ни да стане на земљу, издиже је као ђаво пред крстом.“

*) Ова мала скица најновији је додатак чувенога романописца Тургењева као омиљеном производу младачког му доба „ловачким записницима.“ Прев.

„Јесте ли бар поткову скинули?“

„Нисмо још, али ће требати, јер му је клинац дубоко у месо ушао.“

Зовнух кочијаша и осведочив се да Јермолај има право, заповедих да поткову одмах скину, па болесну ногу влажном муром да обложе.

„Шта је? Хоћу ли дакле најмити коње за Тулу?“ отпочеће опет Јермолај.

„Али где ћеш у овом ћумезу наћи коње?“ рекох му зловољно.

Сеоце у коме смо се налазили беше сасвим јадно. Обитаоци му изгледаху као глађу изнурени. С великом муком и натегом једва смо и ову колебицу ма и без димњака нашли, само да се имамо бар где сместити.

„Наћи ће мо већ“ одговори Јермолај са обичном му равнодушношћу, „сеоце је истина јадно — као што сте сасвим добро изволели приметити, али је овде живео један врло богат и разуман сељак, Тај има девет коња. Он је већ умрьо а целим газдинством управља сад његов најстарији син — будала, каква само бити може, само што још није имао довољно времена да своје очинство учачка.

У тога ће мо коње наћи. Он има и браће, то су отресни младићи али је опет он глава!“

„А зашто?“

„Јер је он најстарији. Млађи га дакле морају слушати, то .....

Јермолај додаде уз ово још нешто врло умесно, али што на жалост за јавност није.

„Ја ћу га дакле дозвати амо. То вам је звекан да се с њиме све може како се год хоће.“

Док је Јермолај „звекана“ тражио, премишљао сам ја, не би ли боље било да сам у Тулу одем. Главно је, што сам Јермолају слабо веровао, јер једном сам га у варош био послао да нешто покупује. Он ми се тврдо био обећао, да ће за један дан све посвршавати али се тек после недељу дана вратио пошто ми је сав новац по крчмама прођердо, дошао је уз то пешице и ако се био с дрошкама тамо одвезао.

Осим тога, хтео сам да једног познатог ми коњотржца у Тули потражим, код кога сам намеравао да у замену за свог рамљућег коња другог каквог уз доплату купим.

Свршено је. Ја ћу ићи закључих тим пре, што путем и спавати могу, јер ми се тарантас јако не труцка.

„Ево га!“ викну Јермолај након четврт часа достојанствено улазећи. Иза њега указа се висок сељак у белој кошуљи, широким плавим чакширама и опанцима на ногама. Риђа штркљаста брадица, дремљиве очи, широк затубаст нос, полуотворена уста — све то даваше му заиста веома наиван изглед.

„Коње има и на све пристаје“ рапортираше Јермолај.

„Видиш ти — онај“ .... поче сељак промуклим гласом заглађујући косу а капу коју је пред собом у рукама држао окрећући „ја — видиш — — — —“

Како се зовеш? упитах.

Сељак обори главу и као да се беше замислио.

„Како се зовеш?“

„Да, твоје име.

„Моје је име Филофај.

„Слушај дакле пријатељу Филофаје, у чему је ствар. Ти — чујеш — имаш коња. Доведи ми једну тројку, ми ће мо је запрећи у мој тарантас — он је лак — и одвезти се у Тулу. Врућина није а месечина је дивна. Какав је само пут?

Пут је приличан. До великога друма нема више од 20 врсти. Само на једном месту ће бити чвор — иначе је свуда добро.“

„А какво је то место.?“

„Ту има неки пруд ..... “

„Шта господару!“ умеша се Јермолај „зар ће те ви у Тулу ићи?“

„Да.“

„Ето ти,“ промрмља мој верни слуга, обори главу и изађе напоље љутито за собом врата залупивши. Од тога тренућа пут у Тулу није га се више ни најмање тицао.

„Ти познајеш пут добро? упита Филофаја.

„Како да не! Само да нисам . . . тако . . . . изненадно . . . .

Јермолај му је још у напред рекао: „не бригај се теби ће се платити блесане! Али ма какав да је Филофај блесан био, опет се није хтео зарадовати простим обећањем. Он ми искаше 50 рубаља ја му давах 10 и тако се погодба разби. На то баш добро дође Јермолај те поче разлагати како овај блесан ниуколико не појма вредност новца јер га цени по количини а не каквоћи. Тако на пр. вели да он врло радо мења једну сребрну рубљу за 6 комада бакарних копјејака.

„Ти си прави Филофај!“ викну најзад Јермолај искаливши се тиме за све и изалазећи на поље опет залупи вратима.

Најзад се погодисмо за 20 рубаља. Он оде да коње потражи и доведе их наскоро читавих 5 на избор. Коњи су били добри, само им гриве и репови беху ужасно замршени а трбуси као бубњеви.

Филофај беше дошао са оба своја брата, која му ни најмање не наличаху. Широких плећа, омалени, кукаста носа и црних очију, изгледаху заиста по Јермолајевој изреци као „отресни младићи.“

Дуго су се свађали али напоследак послушаше брата, они хтедоше једнога мркова у среду да запрегну, јер он по њиховом мњењу најпоузданије низбрдицом иде али Филофај остаде при „чупавку“ и „чупавко“ би заиста у среду запрегнут.

Тарантас напунише сеном а озго бацих ја и амове мога бангавог коња, да их могаднем сравнити са оним, које будем у Тули куповао. Филофај отрчи кући и врати се наскоро празнично одевен у очевом суртуку, неком шиљатом шеширу и катраном намазаним чизмама. Тада свечано заузме место на козлу. И ја се попнем и погледах на часовник. Беше четврт на једанајст. Филофај уређиваше дизгене баш као звонар ужад од звона и узвикну крештећим гласом: „Хај малићи!“

Браћа му прискочише те још нешто живо поправише око запреге оних са стране коња. Тарантас се одкотура тресући се на друм, „чупавко“ показа наклоност да у своју коњушницу (кад поред ове пролажасмо) сврне, али га Филофај бичем брзо освести његове дужности.

У томе село беше већ за нами и ми се возисмо по прилично равном, густим ораховим грањем обраслим путу.

Ноћ беше тиха и лепа, као створена за путовање кад и кад звиждну би кроз грање лаки поветарак али би се намах и утишао. Сребрнасти облачићи гоњаху се по плавом небесном своду а месец обливаше својом бледом светлошћу пространу околину. Ја се опрућих по сену и бејах већ у намери да заспим ал се одједном сетих „запињућег места“.

„Филофаје, колико још има до пруда?“

„Осам врста“.

Осам врста мишљах; пре једнога сата нећемо тамо стићи. Времена дакле за спавање доста.

„Ти познајеш добро пут Филофаје?“

„Како га неби познавао, није ми првина . . .“

Он промрмља јошт нешто, али га ја не чух више, јер већ заспах.

На један мах пробудих се али никако не за то што сам намеровао да се након једног сата пробудим као што то чешће бива — већ ме је слаб али чудноват шушањ иза сна тренуо. Исправих се мало. Шта је ово? Ја лежим у тарантасу а свуд око мене вртложи се вода месечевом светлошћу обасјана!

Погледах напред, на козлу седи погнуто Филофај, непомичан као статуа а тамо даље над потмуло жуборећом водом указаше се обриси руде и коњских глава. И све ово стоји сасвим непомично као у каквој басни.

„Каква су ово чудеса? Погледах назад. Та ми стојимо баш у сред реке а до друге обале има још одприлике тридесет корака!

(Наставиће се).

О Ц В Е Ћ У.

(По Хелтију)

Из зелене када траве
Мирисаве своје главе
Поиздиже бајно цвеће,
И пој тица кад заори
На ливади ил' у гори
Пола раја ту је веће!
1879.

Ал' дивнија ј' мома вита,
Лополика, племенита,
У млађаној својој дражи;
Свако цвеће остављамо
Кад спазимо мому само, —
Појава нас њена снажи!

Д. Прерадовић — В.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Рад П. К. Росегера.

(Наставак.)

Ишао је долом, ишао гором. А кад сунце одскочи повисоко на брду, био је преко у Помурју *) Тамо је он знао неку крчму, у коју је више пута свртао, кад су га послови онамо одвели. Па и данас окрену ту.

Крчмарица, уредна, оштра и ваљана жена дочека га, узвикнувши:

— А гле Цајлхофера! Боме си ти још момак, ако си данас дошао довде управо из Емендорфа.

— И јесам, — одговори он, па јој пружи руку. — Помоз бог, газдарице; Е гле јако; та ти си се баш подмладила.

— Па мило ми је. А које добро, Цајлхоферу?

— Дај ми засад чашу вина. Понда ћемо се диванити.

Сама скочи у подрум, те му изнесе вина у чаши њеног покојног.

Седоше у башка-собу. И разведоше диван и уздуж и попреко.

Пред подне заклаше за љубав Цајлхоферу петла.

Два сата после ручка упрегоше се на авлији два коња у коли, а на овима два седишта. —

Јелена баш била у башти и заливала цвеће, а кола па у Цајлхоф. Осим оца спази у њима још неку страну женску, која јој се учини виша од оца јој, кад сиђоше с кола.

Обоје одоше једно поред другог по авлији и разгледаху је. Дођоше и спрам баште. Отац погледа преко плота у своју ћер, ал не рече ништа. А странкиња ће јој повикати:

Само вредно заливај! За цвеће ће бити доста, него дед мало и по кељу.

И пројоше даље.

Јелена погледа за њима. Каквим јој то гласом само изговори та туђинка? Спусти канту на земљу, па преста заливати цвеће и кељ.

Стара нека слушкиња донесе воде. А Јелена је упита, ко ли је она непозната жена, што дође с оцем.

Стара мету руку на уста, те јој преко леје дошапута:

— Твоја маћија.

Кад се девојка вратила у кућу, изађе пред њу отац јој. Наумио је, да сасвим лепо продивани шњом. Ал кад јој спази ладни поглед, како га је погледала мало с прекором а мало с пркосом, не погоди правим начином. Већ јој рече:

— Јелена, ти ћеш за ноћас спавати у горњој соби. Ова жена, што је дошла са мном конаковаће код нас; па сам јој наменуо твој вајат.

— Мени је право, — одговори Јелена, као „фала и на томе, кад ми још бар икаква места дајете у овој кући.“ И оде ћутећки уз басамке.

Њена постеља у дрвеној горњој соби беше у бело пресвучена и лепо намештена. Сам се Цајлхофер био попео горе, да

*) Мура је река, што тече кроз Штајерску. На њој лежи и Градац, главни тамо град.

види да л' је све, као што би Јелена хтела. Млого се дакако није могло преиначити у соби за вечерас. Беше то као некаодаја на тавану, а сасвим одељена од других соба.

На дувару виси велико из дрвета изрезано распеће, а под овим клупа. Јелена се сва стресе, кад види ту клупу. На тој је лежало мртво тело матере јој, и сви, што су помрли у Цајлхофу.

Јако је болело, што је туђинка претерирала. А мислила је, да врло добро и то зна, зашто јој је баш ова соба намењена. Та она је неваљала девојчура, па за њу је ћелија. Треба ваљда да клечи пре тим распећем с распуштеном косом као Марија Магдалина. Ал јој душа успламте против тога — та она нема са чега да се каје. Отац је властан и истерати је из куће, ако мисли, да је обешчашћена; ал покајање је њена ствар. Какво покајање? Због чега? Што је заволела момка сиротана, ком се сав свет зарекао, да га презире.

Дрхтала је од узбуђености.

Око неко доба изаћи ће из одаје, па ће отићи у ладовињак у башту, да се тамо одмори на клупи.

IV.

Него ни госпођа кочмарица из Помурја није у јелениној соби добро спавала. Вајат јој се додуше допао. Само јој запела за око она витица у стакленој кутијици. Зајамачно је од његове покојне. Цајлхофер је слободно може поклонити девојци као успомену на матер. А њему, мисли она, не треба више тако штогод. Таман би то било за њу, да он води љубав са својом умрлом првом женом, а овамо се оженио по други пут, као што се дешава и другде.

Кад је утрнула свећу, па хтела да заспи, закуца неко на прозор, и она притрну. Подиже се. Ал куцање се понове. И мораде устати из постеље, да види, шта је то. Па ма да је била помрчина, ипак опази, да неки мршкарац чучи на пољу на липи под прозором.

„Аха“, помисли, „овде није чист посао.“ Па груне на прозор и проспе читаву гомилу погрда, све по избор речи, каквих се зацело одавно није чуло у овој соби.

А онај с липе нађе за добро, те се прилично опрезно сиђе с дрвета, па оде преко ливаде.

Не би рекла, да је какав обибрава. То се не слаже с оним, што јој је Цајлхофер рекао. Биће она лола. „Е ту треба горопаднијег запта, то већ видим! Па ово и није соба за младе девојке!“ — Тако је мислила крчмарица; па онда навукла јорган до ушију и — фала богу! — заспала. —

А онај, што се верао по липи, није био нико други већ главом Никодим. Није се баш ни да би уплашио оних ненадних муња, којима је био испраћен; ал му мучно, што баш вечерас да му то пасира, кад има тако важна разговора с Јеленом.

Кад дође спрам баште, па види отворена врата, сети се, да у ладовињаку има згодна клупа за спавање.

Летња ноћ, па топла, блага. Зрикавци зричу, а креснице плове по ваздуху.

Никодим уђе у башту, па у ладовињак. А кад опази на клупи неко чељаде, мало га језа прође. Но кад се наже, па познаде, ко је, — е да је било видно, видили би, како је пребледио, па се опет зажарио, а груди му се чисто заптиле.

Јелена метла десну руку под главу за узглавље, а лице забурила, па спава. Другу руку пребацила преко груди. Хаљина јој пала преко клупе. Нека кресница искрсну, па прелети у луку око главе јој.

Никодим клече поред ње, па се наже над лице јој, да осети њено дисање.

Наједаред се девојка прену и подиже.

— Јело! — Шану онај.

Она ђипи с клупе, па да ће да побегне.

Он је зграби за раме:

— Зар ме не познајеш? Ја сам, Никодим!

— Пусти ме! — Виче она. — Какво је то, да ме свуда пратиш као мој сен? Одлази.

— Јело, ти ми чиниш криво. Ово је срећа, да смо се вечерас нашли. Дуго те већ тражим. Имам нешто да ти кажем.

— Ал овде не! — Одговори она бранећи се. — Ни речи не ћу да говорим с тобом овде . . . у ово доба . . .

— Ти бунцаш. Јело. Ми смо више пути били овако једно до другог.

— Јест, на дану. У ово доба никад... никад.

— Ја сам те само уплашио; па ти зато изгледа све, као што није. Дођи себи.

— Нема ту ништа. Могу ја тебе волети већма него сав свет, ал овако не ћу ни тренутка с тобом на само. Ако хоћеш што да ми кажеш, иди на шор, па ми реци преко плота. Онда ћу те слушати.

— Па ни ти немаш вере у мени, Јело! — Рече Никодим суморно. — То ми је жао. Да не мислим поштено с тобом, зацамачно не бих отишао Цајлхоферу у кућу, да ме срамоти и гази као пса. Па баш да видиш, како сам ти искрен, идем за твоју љубав и на шор.

Ал није тражио капије, да обилази; већ једним скоком „и ено га на другојзи страни“ — баштенског плота.

Сад се узеше за руке; а између њих прошће, трње и ружини пупољци.

— Најпрво ми реци, дико моја, — шапће Никодим, — мораш ми рећи, зашто си вечерас променила собу?

Јелена мало поћута. Тешко јој је одмах одговорити.

— Па зашто да не и прилегнем и у ладовињаку, кад сам све до довече заливала башту? Па сам и нехотице овде заспала?

— Та дабоме, зашто не би? — Вели он. — Ал можда је ту и други какав узрок. Можда се каква маћија довела у кућу, па ондак мора ћи селити из свог вајата.

— Од куд ти то знаш?

— Јело, — настави он, — ти си ћи у богатог оца; ал ни ти не живиш боље него ја; и ти си занемарена као камен на друму.

— Није истина! — Пожури се девојче. — Мој отац . . .

— Твој отац те вређа, како само може. Довео ти је маћију. Да си последња слушкиња у својој кући, боме би ти било. Ал ти си ћи његове прве жене; то ти она не може кроз прсте гледати. Речима ће те већма волети нег своју рођену децу; ал испотаје ће те гонити и севирати, штогод боље узуме . . . Отац те твој зацело воли, ал она ће га обрлатити, да ће те омразити.

— Па што ти то мени све диваниш, Нико? — Одговори Јелена — Ако дотле дође, знаћу ја већ и пре.

— Мислиш, извиђеш се! — Рече момак, па удара гласом те речи. — И ја сам се одлучио, да се склоним с пута својим злотворима, па тамо одем, где ћу зацамачно боље живити. Јело, ти си ми пре два дана спасла живот; ал данас се не бих мењао с поточаром. И то не ћу заборавити, догод сам жив баш зато, што си ти то учинила. Па сам тако и наумио. Хоћу да урадим нешто с твојим поклоном. Јес' чула; а ја ти кажем, Јело, ја ћу још доживити, да ће ми сви Емендорфљани скидати шешир с главе, кад се провезем шором.

— То морају бити други Емендорфљани. — Примети девојче.

— Баш ови исти, — одговори он. — Ал нас двоје бићемо онда другојачији, кад се вратимо из Америке богати и поштени.

Ућута.

И девојка ћути, јер га није разумела.

Никодим се наже на плот, а овај стаде кврцати, да јој дошане:

— Јело, ми ћемо се иселити.

— Иселити? Ко?

— Ти и ја. Ми смо се већ сјединили, па ћемо и остати вавек заједно.

Ти си ми повратила мој живот, и ја хоћу да те њиме направим сретном. Ал како се дигла против тога и хала и врана из злобе и пакости, да се ми не узмемо, . . . Јело, ми ћемо у се и у своје кљусе, узећемо се за руку, па ајд у Америку.

Било му се загрејало, глас дрхтао, док је то говорио.

(Наставиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂИЦИ С. М.

(Наставак.)

Једним скоком створи се у седлу и бесно ободе бакрачлијом коња, да је све упропнице скакао. За тили час и већ сави у варош; беше весео што се опрости беде.

Још се доста ни не насмејасмо аги како од нас брзо побеже, кад већ ево нових гостију.

Полагано и по турски достојанствено приближаваху нам се каравани од неколико була, на челу два постара Турчина. — Сити се насмејасмо самој њиховој ношњи! Свака була узјашила коња; у десној руци држе узде а у левој бео сунцобран.

На лице турила свака црну образину од сомота а преко главе и плећа пребацила вео од беле чоје. Дугачки кафтан од зелене боје спушташе им се низ тело, на ногама имађаху велике жуте чизме. Па да би та турска ношња што подпунија била навукоше све беле рукавице на руке. Изгледаху ми све као да се прерушиле па хоће свет да им се смеје. Четири од њих јахаше саме на коњу а пета турила на коња и своје мало дете од пет година и оно сиротанче ухватило се матери за кафтан само да неспане са седла.

Постависмо се у два реда на ћуприји да их дочекамо. Кад оној двојици рекох да се сви сиђу доле јер им бисаге морам претурити, сјахаше буле за тили час и сћућурише се на земљу чекајући крај преметачини Бадава им говорих да се неплаше ништа, све сиротице дрхташе као прут.

Доста дуго трајаше док толико бисага преметнусмо. Напослетку свршисмо и тај посао и дадох знак старцима да могу ићи. — Тешком муком попеше се све буле у седла па се онда и они даље кренуше.

Пролазаше ли какав Србин поред нас што се из шљивика враћаше са пуним кошарима воћа то и њега момци онако од шале преметаху — наравно им беше стало до тога да што лепше шљиве изаберу и своје џепове напуне. Обично је сваки воћем сам понудио.

До мрака се доста забављах; сваки час беше по нешто новог за мене но ноћ ми се страшно отегну. Чим се смрче наложисмо одмах ватру од дрва што га од оне развалине довукосмо. Догурасмо неколико каменова од Босне па на њима се посадисмо и стадосмо се грејати јер чим сунце зађе одмах врло захлади.

Тога дана беше непрестано ведро но сада се наједанпут на небу навукоше облаци тако, невидосмо ни три корака пред собом. Поче богме и по гдекоја кап да пада на нас — све се бојасмо да неудари какав пљусак. Навукосмо кукуљице на главе а у своје огртаче увисмо се што боље могосмо те тако згурени сеђасмо код ватре. Сваки од момака запали лулу па дими и између себе се полугласно разговарају.

Ја обратих своју пажњу на варош; чисто ми тајанствено изгледаху издалека оне осветљене џамије и Турци како један по један са фењером у руци Алаху на молитву иду. Опет чух бубањ и подмули глас мујезина како са минарета правоверне на молитву зове.

Непотраја дуго а и наша труба огласи да је прошло време докле је слободно војнику изван касарне бити. На први глас трубе одазваше се урликом силни пси, којима се сигурно недопадаше та необична свирка. Већ давно беше трубач престао а још чух грозне арије што их ти турски љубимци по височким улицама извијаху.

Око 10 сати чусмо бат, од војничке патроле што нам се приближаваше да види е да ли је све у реду. Скочисмо сви на ноге и пошто се по војничким знаковима познадосмо пропустих је да иде оближњој предстражи, четир пута имадох после те ноћи са таким патролама.

Беше нам врло тешко преседити читаву ноћ на једноме месту а не тренути. Тек би по гдекоји од момака онако наслоњен на пушку задремао, но ма да ми жао беше, морадох га из сна тргнути да не би сасвим заспао. —

Донекле се човек и разговара, шали, ал и то се већ досади те онако пола у сну а пола будан жељно сваки очекује зору.

Свакога часа морадох онога на ћуприји

одмењивати, да му неби падало баш сасвим тешко то стајање тамо. —

Око поноћи трже ме узвик предстраже „стој“ затим опет „стој“ — а уједно могох чути и како момак ороз на пушци запе. Повиках на двојицу што поред мене око ватре сеђаху, те до онога на ћуприји одјурисмо.

Кад га запитах зашто виче, рече ми да му се из мрака од оне стране где је турско гробље приближују њих неколико; час застану па онда опет наново пођу. Погледасмо сви тамо но невидесмо до ли помрчине ништа. Сигурно је задремао, помислих па се онда одједаред тргао и причинило му се да му се бог зна шта из гробља примиче. Већ се хтедох вратити натраг, — кад и ја својим ушима чух неке лагане по тмуле кораке на ћуприји. Немогох добро познати ко ми се примиче јер видех само кроз мрак неке црне слике те се зато и нехтедох упутити тамо него остадох на месту где бејах. Постависмо се сва четворица у ред а у руке стискосмо пуне пушке.

„Стој“ повикох сам три пута кад чух да ми се неодзива нико већ дигох пушку да опалим — кад ме један момак задржа; „Немојте пуцати смејаше се „зар невидите да не разуму шта им говорите; та то су коњи.“ И заиста тако беше. Пред нама се створи једно шест спутаних коња што нас стадоше зачуђено посматрати.

Сигурно их сиротане оставише госе у пољу а они сити паше упутише се добро познатим путем преко ћуприје у варош. —

Једва их могосмо отерати са ћуприје; морадосмо и оне остале у помоћ позвати те које кундацима а које виком одгонисмо их натраг. Још нас двапут узнемириваху док се и њима напослетку недодија дочек од наше стране.

Ватра нам све слабија биваше, јер морадосмо по мало мећати дрва само да нам до зоре дотраје. — На срцу нам одлану свима када поче зора да руди. - Још мало па сасвим свану.

Високо оживи; жене и девојке пођоше са оним турским ибрицима на Босну по воду а гдекоје да рубље перу. Кавеџија на крају вароши наложи ватру и чим би готов са својом кавом посла једнога момка те нам донесе неколико филџана.

Прође и пре подне а после ручка дође нам одмена.

Тако то је непрестано ишло. Сваки трећи дан долажах у службу. Час на предстражу час на главну стражу код хамбара. Када тамо стајах беше ми дужност и примати десетину што је сељани из околине височке донашаху. Тај посао обављах заједно са неким ћатом (писаром).

Незнам да ли то баш тако чудно звање тога ћате беше, но уверих се на први поглед да исти ћата себе за врло важну особу сматра. Обично није никад на време долазио а кад би се већ упутио хамбару то је тако ишао одмереним корацима, као да нешто страшно мудро у глави премишља. Ношња му баш није приличила тако гордом држању. На глави имађаше неки стари масни фес а око њега обавио неку чалму што сигурно пређе зелена беше — бар јој се сада наразазнаваше боје. Дугачки зелени кафтан што је сигурно много година преко своје отрцане мачије јаке преметнуо, лепршао му се око тела. Једино на њему ново беху папуче — оне праве турске папуче. Начињене од црвене коже а искривљене већ горе неможе бити.

За појасом беше заденуо господин ћата неки дугуљасти дивит а иза увета и испод чалме провириваше грдно гушчије перо. Дугачак чибук са турском лулом није му у руци смео фалити.

„Та за бога ћато“ виках му „зар не умеш ти мало брже ићи, кад знадеш добро да те људи овде већ од јутра са десетинама чекају!“

Ћата само махаше главом — није могао својим турским умом да појми како то раја није кадра мало и почекати једног турског званичника. Свакога дана кад ту на страни бејах морадосмо заједно скрпити суму од ока зоби, жита и остале хране те том приликом научих од њега и мало турски бројати.

Врло ме занимаше разговарати се са сељацима с којима због десетине имађах посла. Нисам јутром ни био попио своју црну каву, а већ чујем како ми се читаво село приближује. Сваки упрегао у врло мала кола по четир

и шест волова па на њих бацио неколико џакова десетине те иде да и то по „други пут“ одужи.

„По други пут мој брате“ тужаше ми се сваки од њих „плаћамо ми десетину за ову годину. Једаред нам је покупише Турци а сад је ето дајемо ћесару!“

Једнога дана дође ми неки старчић, са коњем, на кола беше турио два џака жита. Сав сед као овца а црвен као рак у лицу.

„Но деда, шта си нам ти донео“ ослових, га. „Чисту шеницу“, господине. „Па зар баш ти немаш никог млађег да њега амо тиме пошљеш него ти тако стар мораш по брду толико да ходиш“. „Немам господине“ проговори ми старчић а тужно узданув, сви ми помреше те ја сам саморан са своји 85 година на леђи, морам све да радим само себе хлебом да захраним!“

Чудимо се сви томе брђану што је у такој старости још крепка тела и духа. Ту је дуго још ћеретао са момци а кад се опростио своје десетине, даде ми при поласку неколико јабука које је у торби био собом понео.

Ево ти господине вељаше „узми их, мени је драго што си ти самном тако лепо пробесједио“!

Одмах за њиме примах храну од два младића, два права босанска бора. Високи, костати, широких плећа а лепа природна држања. Чисто им неверовах кад ми рекоше да је једноме тек шестнајест а другоме осамнајест година! „Та та деца“ прослови неки брадати војник са наше стране „могла би свакког у зуби понети!“

Па шта сте ви, јесте ли католици или „Срби“ запитах их. „Срби смо господине“ и рођена браћа, а шта сте ви? Када чуше да смо и ми српске крви, чисто нас зачуђено погледаше; невероваху да и у Аустрији има Србаља.

Уопште ми се донадаше сој људи што у Високом и у околици становаху. Благе нарави, поштени, вредни а гостољубиви већ само како Србин може бити. —

Прође већ недељу дана а ја још непостиже у Високом оно што хтедох; још ми се недаде за то време никако прилика да се упознам са височким Србима. Но и та жеља ми се испуни. Једнога дана када случајно у неку кућу уђох тражећи лепе воде за пиће, затекох у њој госу Србина ћебеџију који ме врло лепо прими.

Чим из уста чу да сам Србин, оберучке ме увуче у своју собу и ту ме одмах понуди да на ћилим седнем што на поду прострт беше. Жени одмах рече да кува црну каву а мене замоли да причекам дотле док небуде готова. Бадава се опирах, да нисам дошао да се одмах гостим; све забадава он остаде при своме, јер „такав је адет у нас“ вељаше ми.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ОБИЧАЈИМА И ОСОБИНАМА НЕКИХ ЗНАМЕНИТИХ ЉУДИ.

(Свршетак.)

Бакон је увек падао у несвест, кад је било помрачење месеца.

Стобес је давао себи бацати карте, бојао се ући у вече у собу без свеће, и веровао је у вештице и чаролије.

Винкелман је имао, док се у Италији бавио, само два црна одела и једну белу курјачу бунду коју је носио зими у соби, јер никада није ложио осим кад је кувао чоколаду. Ватру је сам правио у том случају. Али сам се и послуживао. Тако и сам пише једном пријатељу: „ја сам самом себи, и послужитељ и слушкиња, и писар и весник. Кад би ви видели како ја од јутра до мрака радим, ви би се зачудили, шта све може један човек да учини. Сретан сам, што никог не требам, да ми постељу намести, собу почисти воде донесе и т. д.

Сајме је јако волео воће. Сам вели, да је увек најскупље и најређе воће куповао. Кад је као ђак примио један пут стипендију, прво му беше да купи велику котарицу воћа. Али је био и досетљив. Ђаком је волео да дуго спава јер му као што сам вели, стенице не дадоше пре поноћи ни ока свести. Ректор, код ког је био

на стану није могао ово да трпи, и незнајући разлога томе, често је био са Сајмеом незадовољан. Тако кад је Сајме једнога лепог дана доцкан устао, нађе да је ректор на врата ово написао Sex septemve horas dormisse, sat est juvenique senique" (доста је ако и старац и младић, шест до седам сахата спавају.) Шта је сада Сајме радио, он промене оно ve на крају septem у que, дакле septemque, и тако на једаред изађе место шест или седам шест и седам а то је тринајест часова. „Гле ти његова посла примети ректор смешећи се, „није хрђаво, гле баш није хрђаво, за оваке лењштине као што смо ми".

Џон Милтн само је онда могао писати, кад је бацивши главу на леђа, у небо гледао.

Глауер, ингл. песник, спевао је своје најлепше стихове, кад је корачајући по башти, палицом круне са цвећа скидао.

Ифланд је био управо, што но реч „женомрзац." Ову његову слабост већ су сви знали; с тога су многи који га не трпљаху то употребили, да га оцрне. Свеза са његовом женом — јер при свем том био је ожењен — беше само потреба пријатељства, а одношај као између брата и сестре, као што веле и тврде. Штовао ју је и најнежније је бдио над њом до год је живио. Деце да боме нису имали.

Бифон је из дана у дан своју тоалету најсавесније дотеривао. Никад није друкчије писао већ у везеној хаљини, са наруквицама. Али ништа није тако ни мрзио као човека, који на себе непази.

Мирабо, славни француски говорник, врло је радо јео острице. Неки веле да је од тога и умро пошто је 80 дуцета острица појео и неколико каната млека попио!

Русо се често облачио као Јерменин а то с тога, што му се чинило да је ова ношња боља и комотнија од сваке моде. Никако није хтео тиме да се покаже као особењак. Најбоље је мислио, кад је при сунчаној светлости ботанизирао. Године 1768. ожени се са госпођом Тересом Васев, која беше дотле његова настојатељка. Позвавши ју са још неколико пријатеља својих у шетњу, исповеди им управо зашто их је позвао, и завери се својој млади да ће јој бити веран муж, а уједно позове пријатеље да буду сведоци овог чина То се све збило у неком шумарку. Дуго је времена живео само од преписивања нота, а за ово је имао утврђену таксу, које се ревносно држао. Отуда долази и то, да је једанпут Грофу клермонском, кад му је овај за препис неких парчади из сажаљења, а које из признања за труд 25 лујдора послао, 24 лујдора натраг вратио. Осетивши да ће умрети, замоли да га принесу прозору, да још једном свој врт види и природи поледње збогом остај каже.

Бетовен је увек компоновао у шлофруку, отуда се тумачи, зашто га је вештак, који је познату бетовнову слику начинио, овако снимио.

Менделсон Бартолди могаше је само, онда компоновати, кад се у јако осветљеној соби са белим тапетама налазио.

Моцарт се одушевљавао, читајући Омира, Дантеа, и Петрарку, често је по више дана декламовао. Јако је волео, а и врло добро је играо билијара. И у својој је кући имао један билијар, и дотле није мировао, док и своју жену није тако научио, да би могла с њим коју партију играти. Ал их је мало и било, који су могли рећи, да су играјући са Моцартом партију добили. Волео је још и животиње, а особито тице у кавезу,

Глук је компоновао у пољу, и то при сунчаној светлости. При радњи је радо пио шампањца, и махао је рукама, као да је на позорници.

Хајдн је већ зором био са свим обучен и само је требало да узме шешир и штап па да се крене куд је наумио. Ако је што новога пронашао, то се обуко у своје најсветлије одело, метнуо је на прст још и прстен који је од Фридриха великог на поклон добио; тако дотеран сео је у наслоњачу и подигао очи горе. Само је тако могао да компонира.

Аубер је био страстан јахач. Е па тако је и компоновао.

Сарти могао је само у соби без намештаја, а која је слабо осветљена била компоновати.

Спонтини је опет само у мраку компоновао.

Мајербер је понајвише компоновао при мутном времену особито кад сева и грми.

Хендел (1685 — 1759.) држао се увек права пута, па ма свет мислио да је тврдоглав. Често се љутио, јер никоме није хтео дати за право. Ово му је кад и кад и помогло. При-

ликом једне пробе нехтеде певачица Куцони једну од његових најтежих арија да пева. Хендел се на то тако разједи, да је на мах скочио из оркестра на позорницу; ухвати певачицу за оба рамена, подиже је у вис и рече љутито:„ госпо, све да сте сами ђаво, ипак ја остајем роми — даба. Ово поможе, јер певачица отпева све. У јелу био је прави Епикурејац. Тако је за столом један пут повикао „чекај; нешто ми паде на ум“. Пријатељи познавајући га, рекоше да иде у собу, па да прибележи. И заиста он отиде. Али један љубопитан да види, шта ће опет сада, оде лагано за Хендлом, и почне кроз кључаницу провиривати, и тада опази, да се та идеја односи на боцу бургундског вина, ког је Хендл од једног пријатеља добио.

Носио је велику пароку и по њој су могли на позорници сазнати, кад је добре а кад зле воље. При проби ораторија, јако се љутио кад принц и принцеса велска нису на време дошли. Ако су пак дворкиње и коморкиње на проби разговарале, то их је он по имену на ред позвао. Кад је о композицијама премишљао, одлазио је у удаљене порте или у какав закутак у цркви. Кад је мислио да је сам, онда је тако јасно говорио, да му је човек доста далеко сваку реч разабрати могао.

Мучио Клементи (1752 — 1832) писац соната, такав је тврдица био, да је сам своје рубље прао, а да је при прању најбоље композиције начинио, и то се зна.

Росини је компоновао најбоље у великом друштву, за столом, слушајући како ваде чепове из шампањских боца, и како му пријатељи лармају.

Паер (1771 — 1839) писао је своја најглавнија дела, шалећи се са пријатељима, псујући и карајући своју децу и свађајући се са чељадма.

Шарл Адам компоновао је лежећи са мачкама у постељи, па као што је ове волео тако је исто јако мрзио на дрва и шуме.

Сачини пак био је збуњен, ако му мачке које на столу ложу имаху, нису скакале и сиграле се.

Доницети (1797 — 1848) је спавао на сваком путу, и није имао никаква осећаја за природну лепоту.

Салијери се наслађавао шетајући се по најживљим улицама; шетајући се, јео је слаткиша.

Рени (1574 —1642) глава болоњске сликарске академије, могао је само дивно обучен, тако што произвести, што је заиста и произвео.

Анцело сликајући кров сикстинске капеле, страшно се напрезао. Зна се да је из дана у дан сликао лежећи на леђи, тако да му је боја у очи падала. Очи су му се тако научиле да гледају горе, да је још дуго после тога, кад год би писмо какво примио, главу забацио, само да му писмо што више дође.

Рафаел савременик му, из Урбина у Италији. О њему веле неки, да је само један пут у месец дана своје рубље мењао, ал ја нисам нашао нигде. Пасаванте ослањајући се на Белорија вели: „Особито се понашао, судећи по спољашпости, свакоме се морао допасти, носио се увек лепо, а био је и друживан. Позната је слика, која преставља његову љубовцу. Ова га је тако занела, да је често престајао радити; ово је заиста много, кад узмемо да је јако прилежан био. Пријатељи нису знали томе другчије доскочити, већ су увек кад је он радио, доводили љубавцу му да је у близини код њега; тако је она пробавила ту по читаве дане, ал је и он издурао при послу.

М. А. П.

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор г. М. Петровићу на примедбе на мој превод „Науке о исконима од А. Покорнога.[1])

Биће већ доста година како се у нашим школама осетила потреба, да се за прво познавање природних наука израде књиге, које би деци биле разумљиве, које би пред њих износиле саме поједине важније егземпларе из природе, па тек по што се ови све страније разматрањем упознаду и про че, да се пређе на системе, на изучавање више научно. Књиге које су до сад постојале, као помоћнице за почетну наставу ове врсте, биле су више излози класа, редова, врста и друге пуно неразумљиве терминологије. Кад се је потражила књига, која би горњем захтеву боље одговорила, по сагласју више стручних природњака, а и педагога, нашло се, да за сад, док се друга боља књига не појави, најбоље могу послужити књиге. Покорнога, написане за све три гране или царства природе. А зашто је баш узет Покорни, а не који други писац? За то, што се њиме већ толике генерације разних народа упознаше с природом и природним наукама, а међу њима за цело и сам господин рецензенат. О ваљаности ове

[1]) Види 12. и 13. бр. Јавора.

књиге, осим тога говоре још и разни, врло поуздани и темељити реферати одличних педагога и стручњака, публиковани у толиким школским листовима, а нарочито у врло поштованом делу „Paedagogischer Jahresbericht,“ што га је почео издавати Либен, а сад га наставља Дитес. Коме и оваке препоруке дела нису повољне и довољне, томе, за сада, нисмо у стању ничим бољим послужити. Која је пак најглавнија врлина овога дела, казано је у предговору тога превода, и понављати оно овде, значило би и сувише теретити ограничене просторе овога листа, што ја нисам рад чинити. Као што се дакле види, увођење овога дела у школе није зависило ни од мога ни од „расположења господе у просвети“, него пре свега од ваљаности дела, па о'да од одлуке министарске, на коју, у већини прилика, више утичу и утицала су господа, не у министарству, него изван министарства. И што се н. пр. у нас у средњим школама почиње познавање природе минералогијом, тежом граном, то је опет одлука баш господе изван министарства, која су надгласала господу у министарству. Него чудно ми је да ви код тога дела потржете господу из министарства, кад сам на књизи само ја одговорни уредник! Чисто ми се из тога чини, да је ваша рецензија онако нека врста незнам чије наруџбине, а не дело самозвано. Али то је ваша ствар; ако је ова моја сумња само уображење, онда би ми то, него оно друго, много драже било.

Г. М. П. запиње о наслов књиге: „Наука оископима.“ Рад бих само знати: Зашто? Шта ту има не научнога и заводљивога? Не знам у колико је темељније и разговетније рећи: минералогија? Не бојте се; дете ће у познијим годинама, при понављању ове исте науке, научити све стране називе што су год и што ће их још бити Наслов је подобан вратима: ако су врата мало другчијега кроја и боје него што смо навикли, није за то све критично, лоше, оно што је у згради а још мање тога ради смемо бити према домаћину према писцу, неделикатни, нетактични у тону и појединим изразима. Оно што нам се чини неугодна новина уху, навици, или ако баш хоћете и као мана, све се то може навести онако, благо-пристојније, како то г. М. П. за цело већ одавно врло добро зна.

Пре него бих казао своју реч на поједине приговоре, да расправимо питање: за што у књизи нема описа од ископа околине београдске. У опште за то, драги г. М. П. што је проучавање околине требало да предходи овоме делу; што су наши позвани природњаци одавно требали до ситница проучити, описати и обзнанити околину наше престонице у геолошком и геогностичком погледу, онако као г. др. Панчић флору околине Београда, па би се по том опису лако сада написао један кратки, општи а опет разумљиви преглед за ученике. Писци школских књига за ниже средње школе разрађују већ готове резултате; испитивање и нова освојења непознатих области спадају у дугогодишње проучавање и решетање специјалиста. Зар мислите да је сам Покорни трнокопом и чекићем куцао по стенама и слојевима земље и наноса у околини Беча? За такво огромно изучавање мале су биле две руке тога поштованог школског радина, и било их је на стотине пре њега, и за време његово који су то засебно испитивали, а можда још и сада испитују. Ово сте и ви зацело знали; али згодно је било и то уврстити у приговор, наравно на рачун мој, — па нека је више говорног одјека. Баш то, што сам тај преглед изоставио, нити сам га којекаквим овлашним заменио, сведочанство је, да преводилац случајно мало више притежава писачке савести, него што сте му ви изволели допустити. Међу тим, и ако је то изостављено, није се пропустило напоменути господи наставницима, да околину својих места сами с децом, у колико се год може, испитују и проучавају.

А сад да пређемо на приговоре појединe, па ћемо онда дати израза ономе, што имамо у опште казати.

Приговара ми се, да геогнозија не учи ономе што је у књизи казано. Не бих рекао. Кад се проучи корен и право значење те речи онда она значи познавање, а не постање земље. Геогнозија говори о облику, саставу и постању, а сазнати то троје, значи познати земљу. Научнија одредба за децу не би била сватљива а онаће већ и онако доћи доцније.

(Свршиће се.)

БЕСЕДА С ИГРАНКОМ,

коју приреди виша девојачка школа 21. Апр. 1879 г. у Новоме Саду.

Прошла зима, прошле месојеђе — забаве, беседе, и игранке престале. Нико и не мисли више о томе. Није тако. Има некога, који је свом силом прегнуо, да даде уживања новосатској публици и после дугог одмора, после Васкрса Христова.

Радила на томе трговачка омладина, па дала прилике Новосађанима, да други дан Васкрса проведу весело вече па и ноћ на беседи са игранком.

И млађана крв женска немирује. И женске се справљале, и женске се спремиле и женске су довеле леп број лепа новосатска света у позоришну салу у суботу пред Ђурђев дан. Ал која млађана крв женска, које женске? Српска виша девојачка школа.

Да, ученице више школе, учитељи девојачке школе не заостадоше иза других приређивача забаве и уживача.

На челу са учитељем својим г. А. Јорговићем ступише ученице и по други пут пред ширу публику. Они пропустише месојеђе, пропустише доба свеопште забаве, они уступише места свакоме, али се ипак спремали, да изађу онда баш са беседом, са забавом, кад свет буде забаве жељан, кад се играчице и играчи одморе од силног умора месојеђског.

И добро урадише и хвала им.

Неко би се и тужио на летње „беседе с игранком“, та кратке су ноћи, неће се све игре изиграти, неће сваки играти са свима госпођицама с којима би хтео, него тек са некима; бираће више! Најпознатије, најмилије имаће првенство, а за овима, ако ред дође, друге. Лако је мушкоме, ову ћу игру играти, ову нећу сад сам у сали, сад опет у рестаурацији; куд хоћу, пут ми је отворен. А женске сироте? Непрестано у сали, непрестано на ногу: или играју или чекају играче и бираче. Па ако се слабо јављају — пропала цела н ћ; биле на игранци а не изиграле се; кају се и што су ишле; тако, с допуштењем, може се лако догодити, кад су ноћи кратке а играчи бирачи велики. Тужити се даде.

На то се туже сви, који дођоше само ради игре. Па нека их! Одсрдиће се они и помириће мо се.

Девојачка беседа није заостала иза својих сестара месојеђских. Играло се и наиграло, потужити се нико неће.

Други део „беседе с игранком“ игранку саму послали смо напред, јер је већи и већини милија.

Први део, песма и свирка, забавља али не тако и не све као игранка. Та игра се и у сали, а игра се и у рестаурацији чашицама. Опште је играње, општа забава.

Први део мање забавља. Први део је неугодан: седиш и ћутиш; промене мало, већ што једанпут чујеш песму у кору, други пут у двоје; сад опет декламацију, па свирку. Но све бадава, ту је ангажовано само уво, а при игри све: и уво и рука и нога. Уво чује свирку, рука држи играчицу за руку, нога лети преко сале. Па и говор, па око баца све на све стране док неопази, што је тражило; па и срце брже куца: од умора или од чега другог загонетног. Једном речи све ради, све се креће, те зато је и пријатнија забава.

Па зар није беседа добра била, зар није забављала?

Нико то неће рећи, нико то несме рећи.

Наша девојачка школа осветла образ и себи и свима.

Завеса је дигнута, на бини стоје беле виле. Женска грла певају нам. Ученице из сва четир разреда певају песму „Завет“ од Топаловића; оне певају а ми уживамо у песми.

Још су нам у памети последњи звуци из „Завета“ а пред нас ступа Кикинђанин Д р. Ј. П а ч у.

А одкуд он? Па шта ће?

Пустио се мало и на југ, да одсвира коју песму српску на гласовиру. Видела га је и пештанска српска публика и чула његову свирку, видео га је и Беч и чуо српску песму. Видели га најзад и Новосађани и чули „српске звуке“. Да, чули су сви, који беху на беседи дивно одсвирану Пачувљеву композицију „српски звуци“ по томе је још „српскија“ још милија, што их је сам свирао. „Српски звуци“ би дирнули Србина и из туђе велике руке а из руке самога композитора и двапут већма. Та сведок је томе пљесак руку и „живио“; сведок је томе и венац, који му предадоше ученице у знак захвалности, и знак благодарности на свесрдном одазиву на позив учитељског тела на девојачкој школи.

Или шта је то, што тако дуго пљеска публика, шта ће још; зар јој није доста. Па шта ће глас из публике са речи „коло“. Јесте „коло“ се и опет зачу из публике, „коло“ јекну из више грла. Дај свирај, Србине, Србину његову најмилију свирку, најмилију његову игру, свира му „коло“. Нема куд г. Пачу нема куда а и неће да бега. Зашто да не одсвира. Србин и Српкиње смеше се, мило им, брате, слушати народну игру. Престао је и опет свирач и публика је и опет пљескала, и публика је и опет викала „живео“, и опет је признавала, да је г. Пачу вештак на гласовиру. И дуго ће се сећати гледаоци и слушаоци веште свирке Пачувљеве.

И изређале се и друге пијесе редом по програму и једна се и поновила песма; знак други поред одобравања пљеском, да је сваки задовољан био са певањем певачица из више школе девојачке.

Признање су заслужили приређивачи „беседе с игранком“ заслужиле и приређивачице. Понаособ заслужио г. А. Ј о р г о в и ћ коровођа; венац од ученица то сведочи; не мање хвале су вредне и обе госпођице, што двопев одпеваше, гђце Ј е л е н а У г љ е ш и ћ е в а и М и л е в а К о с т и ћ е в а. Речју беседа више девојачке школе беше и у једном и у другом делу своме забава свима који дођоше на њу.

Надамо се посети у већем броју, кад и беше то овом приликом биће првом.

И опет добро уредише приређивачи и приређивачице ове забаве и хвала им на том лепом братском и сестринском дару. — *α.*

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., н по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. в.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 21. У Новом Саду 25. Маја, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

АДОЛАР (за себе.)

Ружан је Жид, к'о лепа што си ти,
Ал ево ипак у забуни си. (Слуга улази)

КРАЉИЦА (трже се.)

Шта је? Ко је?

СЛУГА.

Преважну имам ствар
Да Андрејону овде саопштим.
Незнана нека мамна делија
Пред капијама дворским чека на-њ.

КРАЉИЦА (живо.)

Туђинац? Какав је? Шта ће?

СЛУГА.

Незнам.
Силом је хтео у двор, краљице,
Но диздари га несу пустили,
Јер лице му под образином је.

КРАЉИЦА.

Кринка, дану?.. Он је!

СЛУГА.

Питасмо га,
Ал одговора не даде нам он,
Већ рече да ј' из Каталоније
И Андрејона тражи честита.

АДОЛАР.

Он је!

КРАЉИЦА (живо.)

Ко?

АДОЛАР (збуњено)

Та тај из Каталоније. (За себе)
Он је, краљ је!

КРАЉИЦА (за себе.)

Из Каталоније?
Хах, то је страшно!

АДОЛАР.

Молим те лепо —

КРАЉИЦА.

Не могу, нећу!

АДОЛАР.

Тек да га видим.

КРАЉИЦА (кад се промислила)

Опрости ми — забунила сам се. —
Ко гост уједно и домаћин си,
Иди, па прими госта свог. Збогом!

(Адолар и слуга оду.)

Шта ми је? За што га не протерам?
За што га желим видети? Чудно!
Има ли какве чари страшило?
Може ли дрскост да те опчини?
На светли престо ропски диже глед!
— „Ал крунишем ли ја краљицу њим,
Поносиће се, имаће и чим.
Све делије у дворе њене ће
И један с другим да се надмеће,
А краљице ће све потавнети
И погледати неће је смети!"
Мегдана таквог јоште не видех
Лепоте кад се са лепотама
И витезови са витезима
По'рвају и копља бацају,
Лепота када јунаштво тражи
И једно друго кад превазноси

И узајамно се награђује. —
Ох, ал је мален мени овај двор!
Па врт је овај мени цео свет,
Дрвета где су ниска ко људи!
Ал ево их!.. Ох, мајко божија!..
Ма страшило ме неће видети! (Пође, стане.)
Ал кад бих знала, да ме злопатник
Спазити неће бих се прикрила.
И ружан човек бива ванредан,
Па лепом створу док се дивимо
И ружан кашто заслужује то. (Пође.)
Најлепша!.. Ту тек његов важи суд,
Лепота млогих већ је видео,
Па ласкати не мора ни коме.
Ал — ако би му видет' се дала,
А ја невешта том се чинила!?
Куд сам се дела?. Бландо, ћерице,
Овим ти строго заповеда краљ,
Да одмах назад вратиш се у двор. (Уздано.)
Слушам те, краљу! Ипак је добро,
Што краљица се стара за мене.
Одкад те, добри краљу, не видим,
Заборавих да нисам већ мома
Па још да нема строге краљице
Лудост би какву још учинила. (Оде.)

КРАЉ (прерушено) АДОЛАР (улазе)

КРАЉ.

Ја дочеку се таквом радујем
А други би се можда гњевио. —
Дворска се добро чува капија.

АДОЛАР.

Диздар се с тобом мал' не завади,
Е пијан беше, видио си, је л'?

КРАЉ (смеје се.)

Боме је стражар страшно удар'о,
И још да нисам кринке имао
Би угрсуз ме и пољубио.
Куд да се скријем?

АДОЛАР.

У летниковац.
Кроз прозор све ћеш лепо видети.

КРАЉ.

Да вребам? Ах, то није пристојно!

АДОЛАР.

То онда реци када крај буде.
Ја мислим право и пристојно је.

КРАЉ.

Ал, Андрејоне, ти треба да знаш,
Да слепу сигру сиграмо се сад,
Иначе краљ се не би коцкао.
Ја може да ћу млого губити
Ал нећеш ни ти оклад добити
Што с' онај један диздар опио,
Ил ако само тркач незнатан
Ил сулудасти ципор какови
Прекрши нашу строгу заповест
Ја млого већег иштем доказа.

АДОЛАР.

Доста је, мислим, краљ и краљица.

КРАЉ.

Дон-Андрејоне.

АЛОДАР.

Мудро, паметно!
Човек си ти, а твоја краљица
К'о женскиње што и друге су све.
Увериheш се, да ће прилика — —

КРАЉ.

Краљица — — — ох! Ал ја се не бојим,
Да непријатна чека ме јава.
Хајдмо.

АДОЛАР.

Ја ћу се већ постарати,
Да пријатна ти буде забава.
Марита дивна, која с миља свог
На љубавни је осуђена пост
Браничу свом свакако верује.
Довешћу је, па хајде покушај
Тек шале ради, њене врлине;
Ја знам да не би њихов хтео плод,
Но до корена дрво подкопај,
Тада ћеш и ти, да се увериш,
Да који човек посматра само
У суду свом се често превари,
Јер здраво дрво није слабачко
Пред буром ако грање савије,
Нит' празна врба има живота,
Што прстима је можеш свалити.
Искуство дуго рађа мудроту. —
Е, па хоћеш ли је?

КРАЉ.

Доведи је.
Ја радо примам сваки изазив.
Ал ти ме дражиш. Добро. Доста је.

АДОЛАР.

Гњеван си?

КРАЉ.

Нисам. Противници смо,
Ја противника сваког штујем свог.
Дај руку!

АДОЛАР (пољуби краља у руку.)

Твоја је доброта мудрост.

КРАЉ (за себе.)
Ванредан човек! куд ћемо? хајдмо!
(уђу у летњиковац)

АНЂЕЛА И КАРЛО (улазе)
(Анђела загрлила око врата Карла, па долази као да је хрома.)

АНЂЕЛА.
Ту га видох. Оде. Дочекаћу га.
Неверна могу бити му и ја. —
Ох, добри Карло, тешка сам ти, је л'?

КАРЛО (за себе)
Мало ми јаче стиска врат; Јаој!
Марито сад да ме видиш. Јаој!

АНЂЕЛА.
Тешка сам ти, је л'?

КАРЛО.
Боже сачувај,
И теле сам на леђи однео.

АНЂЕЛА. (За себе.)
Магаре лудо . . . Ох, то је млого!
Изгорећу од стида . . . . Са кога?
Са невернога Адолара, ох!

КАРЛО.
Ајаој, врат! . . И рука те боле?

АНЂЕЛА.
Не, драги Карло, нога ме боли тек,
Па једва идем сад и овако.
Молим те, остај, не мој никуда.
Ох, Карло, ја сам врло несретна!

КАРЛО.
Сирота госпођице'. Молим те,
Само ми немој више плакати.
Криво ми чиниш. Некаква баба
Прорекла ми је негда матора,
Да проказа ће бити моја смрт
Од тога дана не трпим воду,
Па крупне сузе када пролеваш,
Претвориһу се мислим, у воду.

АНЂЕЛА.
Кад би до тебе, Карло, стојало,
Плакати, знам, да не би морала. —

КАРЛО.
Боме не би.

АНЂЕЛА (гледа на летниковац јасније.)
Па кад би, Карло, још ти био крив,
Што тако страшно нога ме боле,
Не би се, знадем томе радов'о.

КАРЛО.
Боже сачувај таког нитковлука,
Пређе бих уво истрг'о — керу.

АНЂЕЛА.
Млого си бољи, него што си леп.
Води ме тамо под онај прозор
На ону клупу, да се одморим. (Седну.)

КАРЛО.
Дигни и ногу на клупу. Тако.
Ма није чудо, што ти посрће,
Е није већа ни од гушћије!

АНЂЕЛА.
О, Карло, и твој језик посрће,
Ал срце твоје верно остаде.
Бог језик теби Адоларов дао,
Ил њему твоје срце верено.

КАРЛО.
О коме, или коме говориш?

АНЂЕЛА.
Макар о коме споредна је ствар.
(Не могу даље!! Дреку дигнућу,
У прозоре му стакла сасућу!)
Ах, Карло, — — — молим те, ходи ближе — —
Па знаш ли, Карло, ти си млад, и леп,
Те чисто злобим твојој драгани.

КАРЛО.
И више мома рекоше ми то.
Ал ето видиш, мушкарци кивни
Мариту опет мени завиде.

Адолар отвори прозор, па гледа с краљем на поље

АНЂЕЛА (чини се невешта)
(Он је!) Завиде ти? Немају шта!

КАРЛО.
Мариту моју не мој вређати
Јер ја одавде одмах одлазим. (Наставиће се)

МОЈОЈ НАДЕЖДИ.

Имао сам ћерку малу,
Надежда јој име беше,
Анђели ми Наду моју
Присвојише, преотеше.

У животу моме бурном
То је један зрачак бијо,
Што је срце ојађено
Као роса мелемијо

И тај зрачак наде моје
Врло брзо нестануо,
И у море неповрата
За навеки утонуо.

*

Цвет од крина, невинашце
Ширило ми руке своје,
Ја млидија надежде су
Испуњене веће моје.

Али судба другче хтеде,
Осећаји, нада слатка,
Све је санак само бијо,
Моја радост врло кратка.

Тамо горе у сред раја,
А у лону сви душица,
Помешана међ' анђели,
И остали Српкињица,

Моја Нада љиљан бере,
Па са њима песме вије,
А на ме се са висине
К'о анђелак само смије.

Кад' звездице ноћом трепте,
Светли месец тијо шеће,
Ја јој видим меку душу,
По етиру како леће;

И ручице како шири,
И гласак јој чујем мијо,
Невинашце моје мало
Гди се Богу моли тијо.

Па и речи разумем јој,
Ох, ја знадем гласа тога:
Моја Нада Бога моли,
А за срећу рода свога!

Тад' ми срцу лакше бива,
У избу се склоним своју,
Па док санак непревлада
Све на Наду мислим моју.

У Н. Саду о Духови 1879

Светолик Лазаревић.

ЧУЈ!

ИЗ „ЛОВАЧКОГ ДНЕВНИКА“

ОД ИВАНА ТУРГЕЊЕВА.

(Наставак.)

„Филофаје!“ викнух.

„А!“ одговори он.

„Шта „а,“ — где смо ми!“

„У реци!“

„То видим и сам, али овако ћемо се потопити. Ти прелазиш као луд преко пруда.... Ти спаваш Филофаје, одговарај једном!“

„Ја сам се нешто мало помео“ одговори најзад мој кочијаш. „То ми је нечастиви мојих грехова ради учинио, држао сам сувише лево. Сад морамо почекати.

„Како почекати, зашто?!“

„Да— оставите— ви то само „чупавку“ на промишљење. Куд он потегли, тамо ћемо се и возити.“

Ја се са свим исправих. Глава у средњака и немицаше се. При јасној месечини могло се видети како му се само једно уво лагано тамо — амо креће.

„Та и твој „чупавко“ спава!“

„Не спава господару, он проба воду.“

И опет се све утиша. Чуло се само тихо запљускивање воде. Ноћ, месечина, река — и ми у води... Најзад сеђах и ја као окамењен!

„Шта то звижди? упитах.

Сигурно млади пачићи у шевару или змијићи.

Наједаред поче „чупавко“ јако главом да мрда стригну ушима и дахну — — — — — —

„Ња, ња!“ ободраваше га Филофај из свег грла, швићкајући бичем а исправив се колико је дуг. Тарантас би одједном отргнут и покреташе се колебајући у води. У први мах учини ми се да још дубље у воду упадамо али после неколико потеза и упадаја поче вода постепено око нас да опада. Она се све више и више губила под нама и тарантас се најзад из воде помоли. Сад се указаше већ и репови коњски и точкови од кола. Затим, дугим трзањем и сафирне капљице у бледичастом сјају месечевом са се отресајући из

вукоше нас коњи једним потегљајем на песковиту обалу и наступише на нешто мало узвишен пут, грацијозно и одмерено мокрим ногама касајући.

„Једва“ помислих — упита ли ме сад Филофај: Но нисам ли право рекао? — — — — Али он не рече ни речи па зато се ни ја ни сам смео усудити да му што за његову невештину пребацим. Увукавши се у сено, покушах да поново заспим.

* * *

Али заспати нисам могао и поред свог великог умора после лова. Ја се удубих у разгледање дивних предела кроза које пролажасмо — — — и дивна беше слика! Свуд уоколу бескрајне гнојне ливаде густо обрасле а испрекрштане маленим језерцима, глибовима, потоцима и оним јововином и врбама окруженим барицама, што топљив лед заостављају, то су „благословене њиве“ као што их руски народ назива. Пред нама се отегао пут, вијугав као змија. Коњи касаху живо а ја — ја сам разрогаченим очима гледао у даљину.

И све ово изгледаше при дивној месечини тако тихо, хармонично и живописно лепо. И сам Филофај беше усхићен.

„Ове њиве овде“ рече окренувши се к мени „зовемо ми Јегорјевима, тамо даље су староннешке. У целој Русији нећете нигде таквих наћи. Оне су заиста дивне.“

Средњак зарза јако.

„Бог ти у помоћи!“ прошапта побожно Филофај. „Лепе су, да врло лепе“ понови он са уздахом. „Још мало, па ће их почети косити: колика се множина властова тада овде садене — то је једва вероватно. — — — Па онда оне хрпе риба у језерима. Деверике овако велике! Једном речју! живи овде, па ти умирати не треба!“

Наједном издиже руку.

„Видите ли, видите ли тамо над водом — — — — је'л' оно чапља, хвата ли она и по ноћи рибе?“

Затим се отпоче смејати.

„Баш сам звекан! Та то је грана од дрвета а ја сам је држао за чапљу. У осталом месец је томе крив!“

Дуго се возисмо поред њива. Најзад их нестаде. За тим се указаше висови за овима поља и најзад засветлуцаше ватре оближњега села. Још пет врста имали смо до великог друма. — Ја заспах.

* * *

И опет се непробудих сам. Сада ме је пренуо Филофајев глас:

„Господару, господару!“

„Ја се издигох, тарантас стајаше на сред великог друма на сасвим равном месту. К мени нагнут, са разрогаченим очима (ја ни сам никад ни мислио да његове очи могу тако велике бити), шапну ми Филофај тајанствено:

„Чуј!“

„Шта је?“

„Велим слушајте господару: звркти. Опружите се мало на поље па слушајте. Чујете ли!“

„Ја подигох главу из тарантаса, заптих дисање и чух заиста далеко — далеко иза нас тихо звркатње као од точкова.

„Чујете ли?“ понови Филофај.

„Чујем,“ одговорих „сигурно се и тамо неко вози.“

„Припазите само — — — чујете ли — — — звонцад — — — — и звиждање — скините капу, тад се боље чује.“

Капу наравно ни сам скинуо, али напрегох слух.

„Заиста“ рекох, „но, па шта је с тим?!“

Филофај се окрете коњима, покупи узде и рече:

„То је телега али, не с товаром већ људима — — — точкови гвожђем оковани. Ни су то поштени људи, господару. Око Туле се често разбојишта дешавају!“

„Будалаштина! по чему судиш, да су то хрђави људи?“.

„Ја се не варам. Звонцад — — ненатоварена телега, возе се и звижде — — — ко би други могао бити?“

„Колико још има до Туле?“

„Петнајест врста а уз пут нигде ни једне куће!“

„Па не скањуј се дакле већ потерај?“

Филофајману бичем и тарантас појури.

Ма да нисам ништа полагао на Фило-

фајеве слутње, опет нисам могао више заспати.

— Али кад би нешто заиста – — — ? Веома непријатан осећај. Ја се сасвим исправих и гледах лево и десно. Док сам још спавао издигла се лака магла не на земљи већ горе, а месец је изгледао као тамна пега међ облацима. Доле беше видније, али опет све изгледаше тамно и бледо. Досадан предео! Поља, сама поља, тек по где-где јендеци шибљем обрасли, па опет поља готово сва запуштена и самим коровом обрасла. Мртва пустолина, нигде ни шеве да чујеш.

Тако смо се одприлике једно по сахата возили. Филофај је непрестано коње гањао, не проговорив са мном ни речи.

На једном брежуљку застаде Филофај.

„Зврктн, господару, зврктн!“

Погнух се напред. Но то у осталом не беше ни нужно, сасвим јасно допирало је до мене удаљено звркташе точкова, звиждање више људи, звук звонцади па и сам бат коњски. Већ ми се учини као да песму и смејање чујем. Ветар је истина отуда дувао али свакако беше извесно да су нам се непознати путници морали за једну или две врсте ближе примаћи.

Ја и Филофај згледасмо се само. Он натуче капу дубоко на чело, дохвати узде и сгаде бичем коње жестоко да удара. Коњи појурише највећим трком али не за дуго па опет пређоше у свој обичан кас, не марећи за све ове Филофајеве напоре па ни за саме ударце, којима их је он обилно частио.

Како се то збило — незнам, у први мах нисам ниуколико делио плашњу Филофајеву, али сад наједном бејах осведочен да нас заиста хрђави људи гоне. Шум беше исти, иста звонцад, исто звиждање, али ја нисам више ни најмање сумњао да Филофај право има.

Прође још одприлике 20 минута, сад и поред звркташа нашег тарантаса чусмо сасвим јасно приближавање других кола.

„Стој Филофаје!“ викнух. „Ма како, само се овоме једном мора крај учинити.“

Филофај изусти једно тужно: Пррр-р!“ и коњи обрадовани напрасним одмором намах засташе.

Драги боже. Та звук звонцади је тако близу! Чуше се већ и људски гласови звиждање и певање. Гвожђем оковани точкови зује, коњи ржу и јуре највећим трком. Ми сеђасмо мирно.

(Свршиће се.)

Ђ О Ј.

Гледао сам једно сунце,
Шта је сунчев сјај?
Глед'о сам ти сјајно око,
Сјајније је чедо знај.

Слушао сам славуј тицу,
Кад у песми шара, вије,
Ал кад твоју песму чујем
Шта је славуј? — ништа није.

Гледао сам дивну зору,
Кад заруди, кад заблиста,
Шта је румен, шта је зора
Спрам дивног – ти лица чиста.

Мирисо сам румен ружу,—
Гледао сам бела крина,
Ал се чедо све то губи
С прам зеленог рузмарина.

Тај рузмарин — ти си душо,
Најмилије цвеће моје —
Њим се дичим, њим поносим
Њиме китим песме своје.

1879. **Ирмин.**

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Рад П. К. Росегера.

(Наставак.)

Девојка се стаде снебивати, па проговори:

— За име света, Никодиме, како можеш тако штогод и помислити?

— Одавно сам ја на то мислио. Нов свет је за људе, за које нема станка у маленом старом. Ја немам куће ни кућишта, ал опет сам морао још млого премишљати о исељењу. Можда би се џабаисао тога; ал јуче добијем ово писмо, па ме зове онамо.

Девојче мету руку на чело.

— Мени је чисто несвест у глави од тога, што ти ту диваниш.

— Ево писма, — одговори Никодим и тутну јој у руку савијену хартију.

— Мој се отац доселио из Пемске, — узе опет он. — Тамо је оставио једног брата. И није више никад знао за њега. — То ваљда знаш?

— . . . не знам. — Одговори Јелена.

— Сад знаш. Нестало га; а људи . . . они увек најгоре мисле о човеку . . . рекоше, однео га ђаво. Мог стрица су држали за врача, јер је умео, да изнађе бунаре и предскаже време. Кад је био млад, учио је школе, ал није постао попом, па је својим умењем заслуживао себи леба. И њега су исто тако мрзили као и оца ми, па су диванили за њим, да је народу закинуо нешто земље и присвојио себи, па тако залудио своје комшије, да нису то ни приметили . . . Ето видиш, Јело, како људи знају да лудо мисле и говоре, кад кога не могу да сносе. Па тако наједаред нестаде мог стрица. А тамо, ди он живио, показују људи . . . да, теби ће можда бити смешно, . . . и данас тамо показују људи парче од његове коже, како га је ђаво раскинуо.

— Пусти ме сад! — Мољаше га девојка, отимајући своју руку из његове. — Идем. Ти вечерас трабуњаш све којешта.

— Не кажем ја то, већ свет. — Одговори момчина. — А свет је у пропастио мог стрица најпоштенијег човека, као што је окаљао и име мог оца, па данас хоће и моје. Мог стрица није ђаво однео. Па како би ми могао онда писати то писмо? Не бих га ја сад дао ни за десет иљада.

Сад се отвори радозналост у девојке. Не отима се више. Већ га пита, шта све лепо пише у писму.

— Ја сам га добио из Америке, из оне земље, Јело, у којој расте шећер и злато. Мој је чика отишао тамо пре двадесет година, па је садио шећер и копао злато, па се тако обогатио, да ни сам не зна, колико има; и сад му је жао, што нема, коме би то све оставио, па да њему припадне сва та богаштина. Па је распитивао, да л' когод живи од његовог брата, и чуо је за мене. „Па ма како да ти је добро ту, синовче,“ тако пише у писму, „опет дођи овамо, овде ће ти бити још боље. Гледај па дођи што пре, ако имаш, са женом и децом, па бирај кућу у вароши или на селу, где коју хоћеш. Земља је овде тако богата и лепа, а свет не живи овде у глупости као тамо преко у старом свету, нити један другог секира и гледи, да му врат скрња. Седни на лађу у Хамбургу. Ја ћу те тамо препоручити код трговачке куће Менголдових насљедника, па ће ти дати трошка за пут јер не знам, где се сад бавиш, па не могу поштом послати новаца управо на тебе.

— Па ти то све већ знаш тако на изуст? — Примети девојче.

— Сто пути сам га прочитао, можеш ми веровати. Сутра ћеш га и ти толико читати. Јер то је исто тако и за тебе писано... Јело, ето видиш; тако се мењају времена. Ономад смо још мислили, да нема спасенија за нас, а данас нам се указује живот, каквог ни поснивати неби умели . . Ајд што пре да отпутујемо, Јело.

— Ко? — Ја? Ја и ти? — Прого-

вори она нагло, не знаш, ил од страха ил од радости.

Никодим се још већма наже на плот, па готово издиже девојче, па јој шапће:

— Ајдмо што пре.

— О боже, — вели она, — то не може бити. Ја познајем мога оца.

— Познајем га и ја. Не ће пристати. Можда ће касти: „Шта ће теби човек? Ти сад имаш маћију.“ Јер он дакако није тако побожан, те помисли, да жена мора оставити и оца и матер, па се склонити свом мужу. Зато је најбоље, Јело, да га и не питаш; ослони се на мене па како било.

— Никодиме, — прошапута она, па се готово грчевито превије уз њега, — молим те, пусти ме. Мени је већ пуна глава.

— ... Па му можеш писати тек из Америке, да га молиш за опроштење, па како си сретна, и послаћеш му злата... злата, Јело. Ја знам, да ће га то умилостивити.

На то дрекну девојче, да се све разлегало по мрачној ноћи!

— Ти си неваљао, Никодиме!

Па се отрже и побеже кући.

Он оста још мало код плота, па поче чупкати задубљен у мисли лишајеве с прошћа.

У тим се роди месец.

Никодим подиже са земље писмо, што га је Јелена испустила; па се упути сокаком, а сен му скакута преко џбунова и шипражја.

V.

Сутра дан седе њих двоје, газда Цајлхофер и крчмарица из Помурја, у његовој соби за доручком. Била је ту и Јелена.

Крчмарица се накинђурила, па косу дотерала, на среди је разделила, па сапред улизала, да се све глаца, понда је свела преко слепих очију за уши, да је тамо оплете троструко, те увије као у једну круну и предене је чешљем. Због те круне се поприлично задоцнила на доручак, ал бар се тим боље дотерала. Сад служи каву у шоље. Јелени је наслужила млого млека и бацила комадић шећера унутра. Газду пита, како је воли пити: да л' да је мрка или бела, слатка или јака?

Цајлхофер је и данас у стајаћу руву; расположен је. А кад је пружао крчмарици преко стола котарчицу са земичкама, гурне лактом бојаги и нехотице шећерњак што ближе шољи своје ћери.

— Да, шта хтедох оно рећи? — Прекинуће нова газдарица разговор, што се досад врзао све о којечему. — Ако сам добила права у овој кући, хоћу да се уклони она липа под прозорима испод беле собе... Или да се цура премести у другу спаваћу собу. Да знаш, Цајлхоферу, какво цвеће цвета на липи пред њеним пенџерима!

Он се заблену у њу.

— Лепи мушкарчићи расту тамо. — Дода она заједљиво, а на девојку намигну оком. — Па им не ће бити на руци, Цајлхоферу, да ја задржим онај вајат за себе.

Јелена устаде, па изађе на поље, а још не дирну ни залогаја.

И маћија јој скочи, па полети за њом те јој довикује:

— Е гле ти милостиве фрајлице! Како се то дури! Таки да си дошла, па пила своју каву. Још ти сад кажем, да, ми ниси труцирала. Ја нисам твој отац, да ћу то трпити. Учићу ја тебе, како треба љубити и пазити своје старије.

Девојче се осврну, па је промери погледом ладним, какав већ од ово неколико дана и не избива из очију јој као оно лед кад се ухвати на дубоком иначе бистром, ал сад засумореном језеру — таким погледом погледа своју маћију, па ће јој рећи:

— Шта ћете ви самном?

Сад се диже и газда од стола а умочена му земичка још међу прстима, те строго проговори:

— Јелена, пст! Ову жену мораш ти пазити! Она ће ти бити мати... Па сад седи, те доручкуј.

Она седе ал и не окуси ништа. Па кад обоје младенаца — на то су били бар налик — устаде, устаће и она, па ће отићи у башту за својим послом.

Ал јој посао око поврћа није нешто ишао од руке. Устрже стручак мајчине душице и резеде. Једно је значило по „Говору цвећа“: „Што је било, ти опрости ја се кајем до вечности.“ А резеда каже: „Верујем ти, кад ми велиш, да ти мени добра чиниш.“

„Говор цвећа“ јој је купио Никодим. А осим тога снабдевао је и другим књигама, па је она радо читала. У једној таквој књизи била је приповетка о неком момку, како су га се људи клонили, бедили га њиховим кривицама и страстима, а био је најпоштенија душа, најбоље срце. И само му његова драгана веровала, да је невин, те држала уз њега до страшног суда, где у добар час једва некако изађе дело на видело, он се опра... Ала је то гануло Јелену! Та то је ама у длаку приповетка о њеном Никодиму. Па зато иважи млого данас њена мајчина душица и резеда. Оде, па их задену заједно на оном месту у плоту, где му је синоћ казала ону опору реч.

До подне већ и увело цвеће, па клонуло на суву маховину, што изанђала на трулим даскама.

Кад у вече Јелена туда прође, већ их није било тамо.

Цајлхофер и крчмарица из Помурја отпутују некуда тог дана, е па дабогме и на авлији је било све веселије и раскалашније него кад је газда код куће. Слуге не можеш смагати, а слушкиње певуцају неке враголије, куд год иду и гдегод стану. Досад је газдина ћи колико толико задавала решпекта млађима; ал данас се не да ни она видити.

До неко доба ноћи седила је саморана у башти на клупи под зовом и снивала. Као да није ни узимала на ум муње и потмулу грмљавину, којом је бура претила. Тек кад крупне капи почеше пробијати кроз брснато грање, поплаши се, па потражи кућу.

Кроз мирне, ноћне ходнике напипа лагано своју дрвену собу, где је и данас био намештен кревет за њу. Врата беху само притворена, ал као да их је неко изнутра подупирао; ваљда што кроз отворен прозор наспрам врата јури унутра промаја, па их притискује.

Јелена их закључа и прозор затвори, па узе да се свлачи, кад наједаред севну муња, те обасја целу собу. Она врисну. Ал не од муње, већ од оног, што јој муња показа.

У једном углу стајао — Никодим.

Пре него што би цура и могла побећи, већ је изашао пред њу, па јој вели:

— Јело, отоич си ти мене молила за опроштење, сад молим ја тебе.

Она брзо препали свећу.

— Нико, — шапуташе девојче као у грозници. — Откуд ти овде? Ако ме волеш одлази.

— Зар си већ заборавила, да нема више под пенџером липе, с које би се могли диванити?

— За бога и по богу, Никодиме, иди!

На пољу бесни олуј, а пљусак бије и о прозоре.

Никодим ће рећи:

— Па сад ме баш тераш?... баш сад?

— Престој у ходнику, док се ала стиша; само из ове собе бежи.

— Да ме спазе у кући, па ме излемају, као лопова. Е па добро Јело, сад знам бар, како ме волеш! Хоћеш да ме нема.

Она ћути.

— Први знак праве љубави је поверење, — вели он горко, — а ти тога немаш према мени ни бар малко.

Јелена села у столицу, склопила руке, па шапуће:

— Еј Никодиме, да знаш како је мени!

(Наставиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

посвећено гђици С. М.

(Наставак.)

Непотраја дуго а предамном се створи домаћица млада крупна, висока женска и понуди ме прво „слатким“ а затим одмах и кавом.

Читав сахат забавих се код њега и немогах му се доста наодговарати, толико ме запиткиваше о нашим крајевима и Србима што тамо живе. Како се зачудих кад нађох код истога домаћина неколико српских књига и новина. „Та од куд вам човече „Ратна кроника“ из Н. Сада повиках му удивљен, кад је на прозору спазих.

„Е, то смо ми кришом добијали преко Сарајева а морали смо добро пазити да је Турци неосете јер онда тешко нама.“

Како ми је годило имати новине у рукама и по њима превртати; истина да беху врло давнашње но ипак за мене уживање што га скора неимађах.

Изразих своју жељу брат Ристи да би се радо упознао са отменијим височким Србима, са учитељем и свећеником.

„Ево како ћеш се ти с њима упознати“ рече ми он. „Ја ћу у суботу у вече позвати их све код мене на сијело, па онда само дођи!“ —

Запитам га шта је „сијело“, да ли се ту пева и игра; но он ми само смешећи се рече: „Видећеш док дођеш!“ —

Једва чеках да и то вече дође. Некако тога дана у суботу неморадох у службу и чим се беше смркло и ја се са газда Ристом што по мене дошао беше упутим његовој кући.

Неимађах дозволе од капетана те га зато морадох замолити да ме спроведе око стана где нам официри беху јер знам да ови негледаху радо кад им се војник добро са Босанцима пази.

Батргајући се по грозној височкој калдрми кроз млоге сокаке у којима дотле никада небејах дођосмо сретно и до Ристине куће. Већ са улице чух жагор; а кроз то звуке од жица са тамбуре и весело подвикивање.

Уђосмо и у двориште, и оданде у кујну пред прагом од кујне опазих силесију папуча. малих и великих женских и мушких; све једно поред друге нарећана. Риста ми протумачи да је то обичај код њих да горње папуче у којима по улицама ходе оставе на пољу те само у доњима уђу да неби искаљали собу и ћилиме. По гомили папуча која се око прага налажаше могох судити да се доста гостију на сéло искупило.

У кујни на огњишту гораше ватра око које се беше искупило неколико бáба те кувају каве за госте. По банку пред огњиштем опазих велики низ филџана, свакојако шарених.

Назвах свима „добро вече“ а оне по босанском обичају поустајаше и одпоздравише. Ту ме домаћин приказа одмах својој старој матери и осталима што у кујни беху и мало се ту позабавих тражећи згодна места у оном вашару од хаљина, где би могао оставити свој огртач и бајонет. Баш при моме уласку у кујну чух како тамбура престаде те само из собе допираше говор и смеј —

Но нисам се баш хтео са бабама дуго забављати него уђох заједно са домаћином у собу где сéло беше.

У ономе жагору и гунгули изгуби се моје „добро вече“ но ипак сви махом погледаше на моју страну — сигурно их изненади тај нов гост. Зачуђеним погледима као да ме питаху: од куд ти ћесарски војниче амо на босанско сéло?

Женске и деца што поред зидова на ћилимови седеше поустајаху — јер је адет да тако чине кад мушка глава уђе у собу.

Прогурах се са домаћином кроз вреву где мушки седеше, који ми одмах у својој средини, начинише места на ћилиму. Брзо се са свима упознах а друштво ме свесрдно прими.

Морадох и својим најближим суседима одговарати на питања но зато ипак добих прилике да по гдекоји поглед и на оне остале бацим.

Беху готово сви сада поседали. Свирац иза пећке удешава своју тамбуру за коло што ће доћи а играчи и играчице поделише се у два јата те се разговарају, шале и смеју. Познадох по љубопитљивим погледима што мо-

јој страни долажаху да се о моме доласку повела реч.

Нехотице ми поглед прво паде на гомилу одакле се светлуцаху неколико пари лепих гаравих очију — на височке лепотице. Беше их до једно десет што се приљубише на оној страни уз дувар. Све саме младе лепе девојке, црних очију, дуге црне косе, у лицу беле и румене а кад се почеше о нечем смејати забелише им се испод румених усана лепи зуби.

Беху запурене од прошле игре те се зато хладише везеним марамама или „јаглуцима" као што у Босни зваше.

Баш ми небеше до ракије, којом су ме моји нови познаници сваки час нудили, но да се неби замерио морадох и ја неколико пута чашу на душек истрести. У тај пар указаше се и бабе у кујни са својом кавом ко у донесоше у филџанима и свакога њом понудише.

Попив две три каве устадох те се упутих, ономе крају где женскадија беше; прохте ми се и са девојкама коју прозборти.

Посматрајући их како се упропастише што им се ја усуђујем ближе доћи, сетих се како на једном месту народна песма о Краљевићу Марку вели: „Цар се одмиче а Марко примиче". Тако и би сада. Што ја ближе њима то би хтеле оне да су даље од мене но дувар не да. Баш се сиротице нађоше у запари — кад немогоше никуда утећи стадоше главе једна иза друге крити. —

Премишљах се како да почнем разговор са тако стидљивим госпођицама!

Но немогох дуго увода своме познанству тражити, јер свирац већ беше почео покуцавати коло.

Приступих им дакле и ословим их са речима да сам Србин, рекох им како ми је име и напослетку да би рад био за њихова имена чути и с лепим височким Српкињицама се упознати.

Сада тек настаде права забуна међу њима. Како могох такав бити, мишљаху сигурно оне да им први пут у њихово друштво дођем да се одмах тако слободно с њима разговарам — као да смо већ вајкадашњи познаници! Та то није адет у Босни!

Тешко да би коју чуо од тих лепотица, осим смеја и кикота, да се нека бака неумеша са речима; „Господине, немој замерити што се наше цуре не разговарају одмах са страним човеком. Видиш да се још стиде, јер се данас први пут видесте. Ево ја ћу ти рећи како се која зове!" Бака ми стаде ређати: Ова до тебе што је на леву страну накривила свој фес и најлепше и гараве очи и косу има то је Цвија, најлепша цурица у свом Височком и она до ње што је на њу налик као да јој је сеја то јој присна другарица Савка, она трећа, оно је Госпава а што се иза ње скрива то је Милева" — и тако их све по реду именова.

Иста бака хтеде и даље бити тумач између мене и девојака, но намеру јој осујети свирач који баш као што треба беше удесио своју тамбуру те стаде у сред собе покуцавати право босанско коло.

Уклоних се од девојака, и стадох у страну поред мушких да гледим како ће да играју

Ухватише се девојке и момци за руке у округ једно до другога. Како видех коло играху као оно у Србији, сасвим друкче него код нас у Бачкој. Таман тамбураш одсвирао толико док се неколико пути коло окрену кад му се ето приближи неки са ћеманетом (виолином) те да видиш сада како почеше по „босански" вести.

Коло је водио сам домаћин Ристо; чисто немогох веровати својим очима када га видех где поведе коло, како га чисто оживи да се све таласало.

Момци хоће један другог да надиграју а цуре се запуриле у лицу накривиле у ономе уживању фесове, са којих им кићанка бије по црних лепих курјуци. —

Код гдекојих беше фес са златном кићанком па незна човек шта се више светлуца или то злато са феса или оне ђаволске гараве очи што чешће испод лепих трепавица сену.

Кад год би коловођа Риста поред мене прошао, подвикнуо би ми да се у коло ухватим до цуре коју највише „бегенишем" и да га надиграм. — Био би га послушао но хтедох прво овако гледајући учити се њиховоме колу.

Играше дуго па се још не наиграше. Свирачима прво беше доста те прекинуше а цуре незадовољне што им тако мало свираху одо-

ше све листом у двориште да се малко разхладе а неке од њих и у другу собу да се мало пред огледалом намештају. Сигурно хтедоше нузгред и предупредити да им тај војник недође у госте као оно пре кола.

Седох опет на ћилим крај старијих мушких, који све док коло млађи играше непрекинуше испразњивати чашу по чашу. Чекаху мене одавно да им се придружим, да неби сирома гост жедан остао. Запиткиваху ме зашто се неуватих у коло: сигурно код нас и нема села где тако играју и певају као овде. Рекох им да би се здраге воље и је ухватио био но данас тек први пут видех како они своје коло играју, па небејах рад да га кварим.

Запитах домаћина да ли код њега и осталих Срба увек тако весело беше у очи недеље и свеца. Сви као у један глас одговорише ми: „Не брате, недадоше нам Турци ни зуба помолити а не веселити се и овако из свег' грла попјевати. А у последње доба када ви већ прегазисте Саву и упутисте се к нами недадоше нам ни из куће, а чим би по двојицу виђели где се састали па лијепо говоре одмах би повикали на сва уста: А гле Влаха како се договара да са Швабом заједно на Турке ударе! Нећеш бре крсту док је нас живих!... Злостављаше нас свакако, тераше нас на војску, против вас дадоше нам и оружја у руке кад видеше да сте већ и близу Сарајева, а који од нас марве имађаше тога одгонише од куће да носи џебане и захире за турске усташе!“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Је ли коректније „угљенокисели натрон“ или „угљенокисели натриум“?

Поводом роскоеве хемије, што ју је превео г. Стеван В. Поповић, епархијски референат, изродила се у овом листу (в. 14., 16. и 19. бр. „Јавора“) полемика, која је сваког задивила, који познаје развитак и садање стање хемије. Г. А. М. Матић (бр. 14.) прима г Поповићу врло за зло, управо као највећу ману његовог превода, што састав соде одређује као „угљенокисели натриум“ а не угљенокисели натрон“, те закључује после прилично не јасног расправљања о овом предмету „да ће сад сваком бити јасно, да сода никад и никако не може се звати угљено-кисели натриум.“

Кад то г. Матић каже, онда је сваком јасно, да се он придржава старијег тумачења о конституцији соли. То би му се могло замерити, али му се на сваки начин мора замерити, што одбацује и чак за погрешну проглашује номенклатуру, која се потпуно слаже са теоријом, уз коју сад пристају мал не сви хемичари.

Назив „угљено-кисели натрон“ налазио се заиста у свима старијим књигама, јер тада је владао дуалистични систем. Све старије формуле у анорганској хемији управљале су се по том систему и нема сумње, да је он могао многе појаве сасвим добро да разјасни. Но сваки корак напретка у органској хемији издавао је, како слабо одговарају стварни одношаји том систему и није могло да буде друкчије, него га морадоше сасвим напустити, кад се увидело, да и у самој анорганској хемији друго схваћање можеда учини много више и боље услуге.

Дуалистама су биле н. пр. соли једињења из киселина и база Узимали су да је у соди угљена киселина спојена с базом натроном и због тог је зваху: угљено кисели натрон. Г. Матић вели (бр. 14.) „да је теорија тога старијег схваћања простија, лакше ју је схватити“, али се она не слаже са самим чином, како соли постају, те се њом долази до кривих назора, а лакоћа методе (ма да и то не стоји) не може тек приволети да се нешто учи, што је погрешно. Исто су тако биле дефиниције за киселине и базе врло не потпуне и не имаху ни издалека ону општу важност, која не оспорно припада дефиницијама садање теорије.

Да укратко разложим становиште данашње хемије у питању о постању соли. Пре се узимало (по лавоасјеовом примеру), да је кисик онај елеменат, који решава за карактер киселине. Но има киселина, у којима ни нема никако кисика; то су све оне киселине што их пре зваху хидрокиселине. Али водик се налази у свима киселинама без разлике и због тог имамо право, кад узимамо, да је управо он оно, што даје киселинама њихов карактер. Киселине су једињења, у којима се налази такав водик, ког могу да заступе метали (или у опште тела металичних својстава). У оксикиселинама је тај водик тешње свезан с кисиком као хидроксил (OH) и од броја тих хидроксила зависи базицитет киселине. Киселине са једним OH

су једнобазне, са два OH двобазне и т. д. Соли постају, кад у киселинама на место т. з. типичког водика ступи сасвим или од чести метал. Кад н. пр. оксид бакра (Cu O) изложимо упливу азотне киселине (NO_3 H), онда на место водика у NO_3 H. ступи бакар из CuO и добијамо азотокисели бакар:

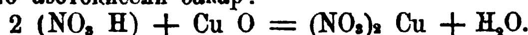

$$2\,(NO_3\,H) + Cu\,O = (NO_3)_2\,Cu + H_2O.$$

Соли се морају дакле сматрати као **киселине, у којима је водик сасвим или од чести замењен каквим металом.** Дефиниција ова одговара сасвим правом стању ствари и у њој нема ничег, што би било хипотетично (као што је случај код дуалистичних формула). Због тог је сасвим у реду, кад пишемо $CO_3\,Na_2$, а не $Na_2\,O$, CO_2 и кад говоримо: „угљенокисели натриум“, а не угљенокисели натрон.“

Дуалистична номенклатура,с за коју се г А· М **Матић** бори, данас је сасвим забачена. Данас се пише или: угљено кисели натриум, сумпорокисели калциум и т. д. или по примеру Енглеза и Француза: натриумкарбонат, калциумсулфат и т. д. Истина, да се ни једна ових номенклатура не може свуд да изведе конзеквентно: али су се све друге номенклатуре преживеле. Ко још данас прибегава дуалистичном систему, тај исто тако греши против хемије, као што би се онај огрешио о физику, који би еманациону теорију претпоставио вибрационој.

Горуп-Бесанец се дуго колебао, да ли треба из школских књига сасвим да се избаце старије формуле и најпосле је то учинио признањем: „Es bedarf nur eines Blickes in die neueren, selbst die für Mittelschulen bestimmten Lehrbücher der Chemie, oder in die Lehrprogramme solcher Schulen, um zu ersehen, dass die heranwachsende Generation mit der Milch der modernen Theorien ganz allgemein schon gesäugt wird. Ist ja doch die neuere Formulirung selbst in die meisten Anleitungen zur chemischen Analyse übergegangen! Bei dieser Sachlage blieb mir keine Wahl.“ (Предговор шестом издању његове хемије).

Далеко је била од мене намера, да поучим са ово неколико редака ма којег од господе, која су заподела ову полемику у јавности и које обоје високо ценим. То је нужно било да се учини ради читајуће публике, да би јој олакшали суд у том спору. А потписани ни иначе не избегава знанствен судар, јер са свим прихваћа речи, што му их је недавно у писму написао један од наших уважених првака: „Судар знанствени раскужио би ваздух у нашем јавном животу, те би и на науку и социјалан живот у нас од благодетних последица био.“ Такав благотворан судар треба баш желити, јер уноси живот у литературу, те ће без сумње користити како нама књижевницима тако и књижевности, за које се напредак морамо да старамо.*)

У Сомбору 13. маја 1879.

М. Петровић.

Одговор г М. Петровићу на примедбе на мој превод „Науке о ископима од А. Покорнога.“

(Свршетак.)

Желило би се више говора о **хемији.** То је само жеља, а жеље су слободне, безграничне. Минералогија се ње дотиче само у колико је најпотребније за почетнике, који о њој, или из ње, ништа не знају. Не треба, докле је год могућно, плести науку у науку, кад се одвојене, темељније и боље могу изучити. Доћи ће и хемија; овде јој је дано места тек да се потпуније опишу, представе поједини ископи.

Запиње се за **терминологију,** која одступа од досадашње, чисто научне. Желео бих знати за што? Кад то могу чинити други народи, на прилику Немци, као за што да не смемо и ми? Опет вам се каже, није главно у почетној поуци облик, но садржај, просто рекавши: **разумевање науке.** Пред овим начелом сви други обзири — уклањају се Па није у мојим називима онака збрка, како јој се прекорном лакомисленошћу, пребацује. Зауставиге се мало подуже на њој, проучите је с мало озбиљнијим испитивањем корена или значења, а малко се, као на сваку новину, и навикните, па ће вам се од један пут очи отворити, и видећете све називе у другој боји, и увериćете се, да не ће они, него да би она стара туђа терминологија почетницима била права — конфузија вавилонска. — А да ја случајно знам и српски поприлично да нисам ни у длаку испод вашега познавања нашега језика, о томе будите са свим сигурни; не поводим се ја само сад за овим сад за оним језикословом, имам ја у томе и своје искуство, донесено и од куће и из школе. Говорите ви коме хоћете да се со на влази „разлива“, па вам не ће нико веровати, у нашем народу каже се „**разливати млеко**“ (и у опште течности), а за со се свуда говори онако као што сам ја казао: „**топи се**“. Не мора се у нас све онако казати као што Немци кажу; тако чине

---

*) Да се види, како код нас критика није још нимало уређена, напоменућу само узгред, да уз слободоумни учитељски лист „Нову Школу“ у Земуну излазе израђени предмети за даље образовање учитеља. Један такав табак (За геометрију). дошао је и мени у руке и у њему нађох **тотално погрешно** трактирање и саме најелементарније ствари. Колико г.г. учитеља може да превари тако дело, које носи на себи сва обележја ауторитета!! Заиста је за таке појаве нужна не милосрдна критика. јер се неда чисто прегледати покор, што га могу да почине таки списи. —

Хрвати, па видимо докле су дотерали с језиком: док у себи не преведеш реченицу на немачки, не знаш управо шта је. Ви бисте хтели превођење речи лично, а ја преводим смисао казивања, описа и т. д. Овде спада и оно што замерате опису киновара. Наводите текстове и оригинала и превода, па налазите, не знам какве некоректности. Ја их не видим и будите уверени, да ко год зна српски, не ће их ни видети. Ако сам ја Србин, онда се српски каже ударати или бити чекићем, а не миловати, или дотаћи или гладити. Ово исто вреди и за називе моје: пухари и клобучи се. Најчудноватија ми је, готово смешна, она дрска сумња у моје знање језика, с којега сам преводио. Цитати, којима сте то сумњичење хтели да потврдите, да не видим да противу мене говоре Казах ја не преводих речи, па ни саме реченице, него сам смисао ствари. Има, до душе, али у првој половини књиге, двојаких назива за неке ископе; узрок је што сам онај раније употребљени хтео заменити другим доцнијим. Но о овоме сам ја рекао у предговору, и тако је тај појав разумљив. И за те, и за још неке називе, ја сам се колебао, и ка ао сам да ће се у пракстици показати како ће бити боље. Ви, као што се види, нисте то хтели опробати у својој школској практици. Што нисте, наравно, да још то можете, а и треба да учините. Можда ће наше неслагање онда у том погледу бити много мање?

Него вредно је да се на по се зауставимо код речи: mollasse и mollúsca. Ја сам камење molasse назвао мекушцима. Ви налазите да је то рђаво, да сам се преварио. Корен ове стране речи познат је и мени а познат је и вама. Сад је само питање: може ли и камен бити мек, и да ли се он зове мек што је по себи мек, или што се у њему налазе остатци животињица, које се зову мекушци? Узмите како хоћете, он је мек те мек; да није такав, зар би се у њега могле зарити и такве животињице, као што су мекушци? У нас се врло често каже у народу: камен мек, мекушац, особито кад је реч и о воденичном камену. Па кад је тако, зар се онда тим именом не сме крстити читав један ред камења?

Сад долази оно што је понајмучније: кристалографија. Ту сам доиста у великом шкрипу, а још сам у већем био онда, кад сам ту партију књиге израђивао. Објаснити разне облике кристала мучно је и људима, а то ли деци, — облике, где је така разноврсност, толика многобројност страна, и углова и ивица. Дуго сам се премишљао шта ћу и како ћу. Оставити просто називе: октоедар, тетраедар и т. д. то би било најбоље. Оставити — али коме? деци, која из геометрије још нису изучила ни алфу. Преводити, посрбљивати, објашњавати, то је опет ишло тако тешко, да управо нисам знао шта ћу и како ћу. И онда сам урадио онако како сам урадио, и рекао сам: нека у овом првом издању иде како иде, а до другога издања, (које не ће дуго изостати) ваљада ће се и околности окренути другојачије. А које су то околности? Наставни план, који је у след одлуке, у оваким питањима доста ненадлежне већине испао тако, да је минералогија дошла у први, место у трећи разред. Кад би се изменио овај план и минералогија ушла у трећи разред, онда би ђаци толико већ знали из геометрије, да би им се кристалографија врло лако могла објаснити. Ја сам међу тим гледао да све кажем простије и разумљивије. Ако нисам у томе могао успети колико сам желео, и колико би се желело, онда не вичите одмах да је рађено овлаш, да је нознање! Радио сам у истину полако и савесно, али што је тешко, тешко; ђердап се лако не гази. Опис је, колико је могућно, тачан и јасан, а и предавач је ту, који не ће седети скрштених руку, него ће и он чинити своје. Поред српског назива, ставио сам у загради и туђ назив оригинала, те он допуњава неподесност или непотпуност српскога назива, ако би тога било. Са сликама 62. и 63. догодила се је штампарска погрешка, и то је г М. П. требао опазити, а не подметати томе незнам шта. На кратко овде да завршим: знам ја врло добро, да је лакше било оставити туђе, грчке називе, нека је формална страна науке задовољена, нека је њезин декорум ту, а деци што Бог и срећа даде; али ја нисам тако хтео чинити и покушао сам, а још ћу и даље на томе радити, да се кристалографија нашим језиком искаже, а не онако као у Науци о геометријским облицима г. М. П. где је, кад се озбиљно проучи и промисли, много више оних чела које он налази на моме клобуку.

Ово је укратко одговор на садржај, а сад ћу да неколико кажем о облику писања г. М. П.

Начин, којим сте писали ваше примедбе г. М. П., није достојан ни научне збиље, ни позива и положаја мојега и вашега. Ко је, као ми, позван да буде народни васпитач, тај ваља добро да пази на своје изјаве, да му говор није опор, да више стишава и лечи, а не да више дражи и позлеђује, па баш и онда, кад се поведе говор оваке природе, као што је ево овај између нас. Лепо је знати, па лепо је и изаћи те јавно рећи свој суд о стварима општега интереса, али неугодно дира кад је на писцу тога наставничка, а стил му је ђачки, младићски, с атрибутима који штрче у научним расправама, а можда врло лепо доликују за — фељетон. Она ваша брига за нашу децу мало је, знате, више него смешна: ми их родили и одгајили, па ћемо напустити даљу бригу о њима, и чекаћемо друге, овде на пр. вас,

да дођу и да о даљој њиховој срећи главу трљају. То је као кад се ми гонамо и бијемо с Арнаутима, а неко од некуда, који ту нити је био ни барут мирисао, пева све те догађаје, па још при том, да је гори јад, незналачки, изопачено. Махнимо се таких поступака: данашње реалније доба, гледа на то врло попреким погледом!

Исто тако с недовољном пажњом, без и најмањих обзира, без потребног пијетета и признања оних којих се тиче, ударате на школску књижевност у Србији. Мање бисте се огрешили, да сте казали: школска књижевност у нас Срба. Овако изгледа да је то боље код осталих Срба, на пример у Угарској, у Хрватској, у Далмацији, у Црној Гори, у Босни. А ми видимо сваки дан, да остала наша браћа од нас траже и односе школске књиге и да се њима с корищћу служи. Ту, дабогме, има и што је израђено овлаш, брзо, с недовољно критике; али је и то истина, да се слабији производи с дана на дан замењују бољима. А има и таких дела, која би одлично место заузела у првим јевропским школским књижевностима.

„Све да су, којом срећом, сви професори на средњим заводима стручно образовани“.... И ово су ваше речи г. М. П. А каква би срећа била баш да нису сви стручно образовани? За ниже средње заводе нису баш тако потребне специјалисте, као што ви, а с вама још и многи други погрешно мисле. Не може се у нашим заводима за свако знање, за сваку науку, тражити нарочити предавач, стручњак, као што желите ви. Задатак је нижих разреда опште-образовање, и за то ту врло добро пристају образовани васпитачи, наставници, који знају и више од једне науке, знају онолико колико је потребно, па децу могу спремити за специјалније учење у вишим разредима и у великим школама. Што је данас у средњим школама предавање раздешено, незаокружено. сувише велико научним материјалом, то је баш дошло отуда, што сваки наставничић хоће да је стручњак, да свој предмет предаје академијски, онако како стоји у књизи његовог професора академика, а не како би, по наставном плану, по васпитном задатку школе, требао да прибере, да обради и сватљиво објасни предмет, који му је поверен. Од специјалиста, и то место од уображених и недотупавних специјалиста у нижим средњим школама пати настава, збуњују се и залуђују сирота деца, и они, где их је много да се послужим речма вашим: „почиње прави покор“, више, него што ће учинити школска икоја књига, а најмање ова моја, против које сте се ви тако журно подигли. Проучавајте, радите, што налазите да је добро, примењујте савесно; што пишете — пишите с љубављу и тактом и збиљом, па ће онда и настава бити боља, овакви јавни разговори бити ређи, а и кад се појаве, не ће се врсти око ситница нити ће у њима бити сувишне оштрине, неделикатности и — сарказама.

У Београду 1 маја 1879 Ј. Пецић.

ЧИТУЉА.

(Пет крстова Лазара Сочице.) Из Црне Горе стиже нам тужан и жалостан глас: да је војводи Лазару Сочици за седам дана помрло од тифуса петоро деце, два сина Машан од 11. и Јаков од 9 година; две кћери Анђелија од 16 и Милева од 7 година, и пето невинашце још у повоју, мушко чедо од четир месеца! Тиме му је сатрвена цела породица. јер већ нема више никога свога од срца. Та голема и ретка несрећа потресла је душу ојађеном оцу тако, е за њега нема више речи од утехе. У њему је клонуо отац под тешким теретом туге и жалости. К'о да му је неко похарао гњездо соколово, однесав миле и драге тиће, кад њега, сокола, дома не беше, јер је Лазо са војском боравио на Геранском, докле су му деца умирала. Тиме му је туга црња и грђа! Али ову голему жалост његову, делиће са уздахом свако српско срце, док до њега овај глас допре.

Лазар Сочица био је вазда у боју јунак големе среће, а данас ето му на дом у походе грдне несреће. Прва срећа потоња несрећа, а Лазару и нетреба већа. Још би дивно чудо било, да се скамени срце у јунака, па да преболи живу рану, сломијену родну своју грану!

Ал онај српски соко са камене Пиве, што је четири године дана разгонио Турке на буљуке, који је знао вазда на страшноме месту постојати, највећу турску силу на ждријелу дочекати, читаве војске разбијати и у крвавом боју сваку јуначку муку издржати — не може и неће за дуго са свим малаксати својим витешким духом, што је сада за часак клонуо под големим теретом ове љуте ране без пребола!

И ако му суђено буде да након себе не остави јуначку замену, његово име угинути неће, него ће се вазда спомињати, док је Пиве и у Пиви виле, која песму јунацима вије.

Здраво да си Сочица Лазаре!

А. П.

РАЗНО.

(Даљ, Бело Брдо и Борово) добио је патријарх Чарнојевић и наследници му декретом Јосифа I. од 15. јулија 1706 год. Пре тога имао је архиепископ наш у име дотације Сирач у пожешкој вармеђи (добивен 11. авг. 1695) и Сечуј код Мухача (од 27 јунија 1698). Но како се Сечуј и Сириг морао патријарху

ob jux tertii одузети, то цар Леополд декретом од 18. декембра 1703 обезбеди патријарха уверавањем, да ће му место тога поседак од коморалних добара од равне вредности дати, што је цар Јосиф I., као што горе рекосмо 1706. године и учинио, давши архиепископу српском Даљ, Борово и Бело Брдо.

(Пут око земље.) Ових дана имали смо срећу да видимо једнога малог путника, који је обишао читаву земљу, а цео путни трошак износи само 5 новч. Тај је путник једна кореспондентна карта, коју је интелигентни г. Август Мајер, диспонент у радњи г. А. Адамовића, 4. Фебруара о. г. отправио у сред зиме на далеки пут, на пут около читаве земље, и која се сретно вратила 21. Маја (п. р.), дакле после 106 дана, у Нови Сад. Госп. Мајер је адресовао карту овако: „Bureau de poste (Post office). Y o k o h a m a Japan via Mersaille.“ На стражњој страни карте умољава г. Мајер енглеским језиком господу на поштама, да отправљају карту даље и кад обиђе земљу да му је опет врате, што су ови савесно и учинили, као што сведоче поштански жигови. Тако поштански жиг: „Singapore 17. Марта To Hong-King“ сведочи, да је карта тај дан била у С и н г а п о р и, у источној Азији. У Ј о к о х а м у (то је поморска варош на јапанском острву Нипону, на заливу од Једо) стигла је карта 31. Марта. Ту је остала до 10. Априла, те дочекав полазак лађе пође даље и 28. Априла приспе у С а н - Ф р а н ц и с к о. Маја 6. била је у Њу - Јорку, а као што пре наведосмо стигла је 21. Маја у Нови Сад. — Ми смо до душе имали прилике да видимо кореспондентне карте и писма, која су блудила овамо онамо по свету док су једва адресату у руке дошла, али ова је карта у толико интересантнија, што није пропутовала свет усљед непажње или незнања којег поштанског чиновника, него (што је иначе врло ретко) усљед њихове услужности и пажње према нама одавде из публике.

(Мемоари метерниховн.) Читамо, да је негдашњи аустријски канцелар Метерних на два дана пре мартовског покрета 1848. год. писао цару Николи ове речи: „До сада сам г р а д и о, а сада ћу п и с а т и историју.“ И доиста кад му би 75 година, написао је своје мемоаре, који износе око 50 писаних свезака. Те мемоаре хоће сада његов син Рихард Метерних да изда на немачком, француском и енглеском језику. У тима мемоарима налази се и шаљивих ствари. Између којих споменућемо ову: „Аустријски двор пошље г. 1806. у Мароко неко изасланство, на којега челу беше један гурав слаб мornарски чиновник по имену Пуиљи, маркиз. Марокански цар рече му између осталога: „Ти си зацело врло паметан човек.“ Пуиљи се јако поклони и примети, да не зна са чега је заслужио ту похвалу. „Тако си слабачког тела, одговори султан, да те твој господар зацело не би био послао за посланика, да немаш много памети.“

НОВЕ КЊИГЕ.

(Мала школа). Ђ а ч к а б и б л и о т е к а. Баш је сад изашла д р у г а с в е с к а ове библиотеке и може се одма добити код потписаног. Садржина је:

М а л а В е м и ц а (песма). П р и п о в е т к а о м р а в и м а. — С а м ј е б и о к р и в (песма.) К о ј е с п р е м а н з а п у т? (приповетка.) — Д о б р а б а б а К а т а. (песма), — Б у д и м о п р и ј а т е љ и т и ћ а м а (приповетка). — Ш т а ћ е б и т и? (песма). С л а в а ч о в е ч и ј е м у м у.

Да ова свеска што боље одговори деци, којој је намењена, потпомогло је и добро познато перо песника **Змаја Јована Јовановића.** — Уздам се, да ће се српски учитељи заузети око распростирања ове ђачке библиотеке, као и да ће се општине и остали родољуби и овом приликом сетити наших сиромашних ученика. — Комад кошта 10 новч. — Још се може добити и прва свеска по 10 новч. — Земун, маја 1879. — Мита Нешковић, издавач „Мале школе“.

У државној штампарији у Београду изишла је књига:

Јадници, роман Виктора Ига, с француског превео М и т а Р а к и ћ I, II, и VI, Београд, 1879. Цена првој и другој свесци по 1 дин. 50 п., а шестој 1 дин. Претплата се шаље преводиоцу у Београд.

У Београду је од априла почео излазити

Хришћански весник, лист за хришћанску поуку и црквену књижевност. Излази 1. и 15. сваког месеца. Цена до краја године 4 фор., за 6 месеца 3 фор. Издавалац и уредник свештеник Алекса Илић.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

(Успомена на 1848—1849.) Да не би оригинали Стојковића, Рајачића, Јелачића, Стратимировића, Захариjевића, Станковића, Дракулића, Теодоровића, Книћанина и др. који објасњују црну реакцију од 1848 - 1849 г. у понор пали, то сам их накан издати у више свезака. Прва свезка изаћи ће за три недеље дана у изгледу срп. летописа, шест штампани табака а коштаће 60 нов. авр. са поштанском одправом.

Књижарима 20 перцената рабат. Новци се шаљу Емилу Чакри издаваоцу.

ОДГОВОРИ.

Гђи М. И. у П. — Цвет D a h l i a, то је исто што и г e о р г и н а.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 22. У Новом Саду 3. јуна, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

АНЂЕЛА (ухвати га.)

Молим те, остани!

КРАЉ.

Је л' ово бљешт?
Ма бог и вера, Анђела је то!
Чудо! Геаку се удвара, ох!

АДОЛАР.

Не бој се ништа, то је тек шала.
Ал гле ти Карла, он се баш неда.

АНЂЕЛА.

Па зар је тако лепа Марита,
Да од ње лепше ниси видео?
Од мене ваљда није лепша, шта?

КАРЛО.

Није.

АНЂЕЛА.

Није?

КАРЛО.

Јест, ал Марита је!

АНЂЕЛА.

Паоркиња је.

КАРЛО.

Нисам ни ја племић.

АНЂЕЛА.

Ал можеш бити.

КАРЛО.

Шта?

АНЂЕЛА.

Богата сам.
А ти си мени, Карло, по вољи.
Па буди мој, а ја настојаћу
За пажа свога да те прими краљ.
Па знаћеш и ти копље ломити,
Е јуначкога, дивног стаса си,
А кад ми једном витез постанеш:
Бићеш ми муж. —

КРАЉ.

Ох, то је ужасно!

АНЂЕЛА (радосно, за себе)

То је он!

КАРЛО.

Као да неко говори.

АНЂЕЛА (страстно.)

На мене гледај, хој узданче мој!
Сад знадеш, ево, какав ми је смер!
Немој ме, драги Карло, одбити!
(Карло би да погледа на прозор, ал Анђела га повуче за уво.)
Овамо гледај!

КАРЛО.

Анђело, јаој!
Еда л' је дворски ово обичај?
Умал' ми ниси уво истргла.
Марита ме не вуче за уво.
Па ја те нећу, бадава је све,
Ја нећу никад краљев бити паж,
Ја нећу никад мегдан делити,
И сабљом краљ ме нек не удари,
Јер ја ћу њега натраг, бога ми. —
Ја нећу бити витез никада,
Па нећу никад ја ни војно твој. —
Бадава ласкаш, не волим те, јест,

А пословица каже народна,
Да коњ не вуче с волом добро плуг. —
Ал немој, да се на ме ражалиш,
Добра сам увек теби желео,
Па дао бих ти не само уво,
Које ме и сад страшно боле још,
Већ издрж'о бих и батина сто,
Ако би тиме усрећио те;
Али, молим те — — — не мој плакати,
На колену те молим — — — љубим те.
(Клекне, хоће да јој руку целује, ал Анђела јецајући покрије лице)

АДОЛАР.
(Убоде Карла сабљом у уво.)
Стани, магарче!

КАРЛО.
Јаој! Већ опет?
Каква је гадна то, Анђело, страст,
Увек за уво вући се?. Ништа,
Добро је, само немој плакати.
(Адолар изађе из летњаковца.)

АНЂЕЛА (за себе.)
Срамота, зазор, опет и увек!
Чуо је све, што сам Карлу рекла,
Па победа је опет његова. —
Притварати се, заман, незнам ја. —
Еда л' је вера к'о и невера?
Може ли верно срце неверу?
Ох, Адоларе, ја сам други Јов,
Што боним срцем богу вапије!

АДОЛАР.
(Даје Карлу знак, па промене место с њим. Карло устане и оде путем, који му Адолар показује.)
Невешт ћу свему да се чиним (клекне.) Ох.
Немој ми више, дико, плакати,
Узећу те!

АНЂЕЛА (не гледа га.)
Иди!

АДОЛАР (шапће.)
Ох, Анђело!

АНЂЕЛА.
Торњај се!

КРАЉ.
Једном је ипак верна
Врлина та ме изненађује.

АДОЛАР (јасније.)
Анђело!

АНЂЕЛА (радосно.)
Ти си! Ох! Волеш ли ме? (Грли га).

КРАЉ.
То красно иде. Редом, макар ко.
Познанство мора да је старо већ.

АНЂЕЛА.
Смејеш се, је л'?

АДОЛАР.
Да, с тобом заједно.

АНЂЕЛА.
Чуо си с Карлом како наседох?

АДОЛАР.
Ја нисам чуо ништ! Увредио те?

АНЂЕЛА (радосно.)
Зар ниси ти кроз прозор гледао?

АДОЛАР.
Ја нисам, ваљда је он.

АНЂЕЛА.
Ко?

АДОЛАР. (тихо.)
Та краљ.
Хајдемо ближе. Рек'о сам ти већ,
Како ли мислим краља сломити.
У правој боји нека види двор
И себе самог, и Бланду и свет.
С причом сам неком Бланду збунио

АНЂЕЛА (радосно.)
С тога си дакле оно чинио?

АДОЛАР.
Љубав је на то научила ме.
Кад види краљ, да људи греше сви,
И мени ваљда опростиће он.

АНЂЕЛА.
Волиш ме дакле? Ох, ја се бојим.
Неверан једном био си ми већ,
Па кад се тога сетим, прости ми,
Рана се стара одмах позледи. —
Волим те слепо, волим те страстно:
Свиснућу, ако тек шалу збиваш.

АДОЛАР.
Анђело дивна, тако те волим
Да с тебе другог морам омахнут'. (Пољуби је.)

КРАЉ.
И опет целив.. Ма који ђаво?
Ситан је новац овде пољубац.
Мој новац као већ да не иде,
Звектали — новцем плаћа народ ту,
А сам на њега и лик удара.
Ал доста беше. — Не могу даље! (Залупи прозор.)

АДОЛАР.
Ја с тебе играм десет улога. —
Твој отац, знадеш, врло ме мрзи,
Па неће никад мени те дати —
На смрт је Север осудио ме,
Па добро моје дао баби твом:

I сувише за мржњу разлога. —
Твој отац воли злато жежено,
Те мрзи ме из целог срца свог.

АНЂЕЛА.

Мрзи те, јесте, к'о Адолара,
Ал не мрзи те к'о Андрејона.
Добра је твоја под тим условом
Том оцу само поверио краљ,
Да мени мора дат' их у мираз. —
С тога се нисам хтела удати.

АДОЛАР.

С тога само? Ох, нек све пропане!
Више је мени нег' сви поседи,
Ох Анђело, та твоја једна реч!

АНЂЕЛА.

Ал отац мој се осетио већ,
Да Андрејона волим искрено,
Па сад би хтео за те удат' ме,
Е он се боји, да ће ваљда краљ
Свог брата назад у двор позвати.
Он мисли да ћеш од мираза мог
И полак драгом душом примити,
А друга пола биће његова,
А Адолар ће изиграти се —
Немој га строго с тог' осудити,
Много си пута расрдио га,
Па он и име мрзи твоје сад.

АДОЛАР.

У крви му је — — — и ти си му крв.

АНЂЕЛА.

Шта? Мрзиш ме?

АДОЛАР.

Не; узбуњена си.

АНЂЕЛА.

Немам ли право? Реци искрено?
Ал што те питам? Несталнијега
У свој Навари нема од тебе.

АДОЛАР.

Потвора!. Година дана је већ,
Што нисам женског лица љубио,
До ако на те нисам мислио.
Зар не верујеш?

АНЂЕЛА.

Верујем, што ћу?
Да не верујем, бих одавна већ
Од двога нас ја једно -- убила.

АДОЛАР.

Анђело!

АНЂЕЛА.

Да, озбиљно говорим.

Ја нећу другу женску да волиш,
Па ма из шале тек. — Обећај — —

АДОЛАР.

Обећавам. — Ал ето ти оца.

АНЂЕЛА.

Обећај ми!

АДОЛАР (за себе.)

И мене сустиже
За старе моје казна грехове.
Ал дража ј' казна, него што је грех.
Љубоморе је њене такав гњев
К'о летње ноћи муње што је сев.

(Фиделијо улази.)

Добро ми дош'о! Здрав', Фиделије!

ФИДЕЛИЈЕ.

У двору нема двора краљица,
Па не зна што ће већ са досаде,
А овде вас јој удвара се двор,
(Анђели) Је л' лепо то, што јавно црвениш?
Иди, давно те чека краљица.
И ја ћу одмах доћи за тобом
Чим с Андрејоном свршим договор.

АНЂЕЛА.

Идем. (Оде.)

ФИДЕЛИЈЕ (након почивке.)

Господине —

АДОЛАР (за себе.)

Он почиње.
Хајдемо мало ближе прозору,
Да мудром краљу очи отворим.
(На глас.) Хај'дмо. Седимо на ону клупу

ФИДЕЛИЈЕ (идо, а говори.)

Како да почнем, да он започне?

(Седну; краљ отвори прозор.)

КРАЉ.

Та то је стари мој Фиделије.
Но, ту се немам чега бојати.

ФИДЕЛИЈЕ (за себе.)

Лако би ишло, када бих знао,
Да није поштен.

АДОЛАР.

Елем, шта желиш?

ФИДЕЛИЈЕ.

Ти добро знадеш, да сам безилан.

АДОЛАР.

Северове си чувар ризнице,
Ако ти срце није под бравом
У њему онда ништа нема баш.

ФИДЕЛИЈЕ.

Има. —

АДОЛАР.

Шта има?

ФИДЕЛИЈЕ.

Анђела, моја кћи.

АДОЛАР.

Е, па лепо, на добром месту је,
Тамо је неће нико тражити.

ФИДЕЛИЈЕ.

Тако ли дакле мислиш о мени?
(Непоштен је, па мисли и ја сам)

АДОЛАР.

Онако исто мислим о теби,
К'о ти о мени. — Разлика је тек,
Што Андрејона ти не познајеш.
А Андрејон те и у прсте зна.

ФИДЕЛИЈЕ.

Андрејон мене исто тако зна,
К'о ја што га разумем: никако.

АДОЛАР.

То може бит', е мој Фиделије
Друкчи је него онај ризничар
Уз колено што седи Северу.
Фиделије је Адолара сам — —

ФИДЕЛИЈЕ.

Познајеш га?

АДОЛАР. (наставља.)

На састанак Анђели одвео.

КРАЉ.

Ужасно!

АДОЛАР.

Потом их сам од
И Адолару добра отео,
Па сад се боји мој Фиделије,
Да Адолар се мож' и вратити
А из милости краља честита
Те од њега рачуна искати
О приходу добара богатих. —
О таковом је негда краљевић
Фиделију код нас ми причао.

КРАЉ.

Гле лаже! Старче, недај се!

ФИДЕЛИЈЕ.

Мислиш,
Да ће се опет назад вратити?

АДОЛАР.

До мене стоји.

ФИДЕЛИЈЕ.

Како?

АДОЛАР.

Овако.

Он с тога мене амо изасла,
Да извидим: е да л' је Анђела
Изгнанику верна остала?
Сад Адолару кад бих рекао,
Да не преврну вером Анђела
И кад би старој срчби краљевој
Угасио се пламен огњани:
Би опет у двор назад дошао. (Наставиће се.)

Ч У Ј !

ИЗ „ЛОВАЧКОГ ДНЕВНИКА“

ОД ИВАНА ТУРГЕЊЕВА.

(Свршетак.)

„Ето несреће“, промуца Филофај.

Он хтеде коње опет потерати али у истом тренућу пројури као олуја поред нас велика телега са три сува коња па поче пред нама спорије ићи.

„Разбојници су наравно“ промрмља Филофај.

Признајем, срце ми се стегло. Усплахирено гледао сам напред у тамну ноћ. Пред нама се возише у телези седећи и лежећи шест младих момака у црвеним кошуљама и преко плећа пребаченим суртуцима. Двојица беху гологлава. Ноге са великим чизмама висаху им изван телеге а рукама млатаху тамо — амо. Очевидн[о] ови људи бејаху напити. Певали су [и]з свег грла, један је од њих уз то ја[ко] звиждао а двојица се опет помамно свађала. Коње је терао један снажан лупеж [у] ћурку. Сад се кренуше нешто више н[а]пред очевидно ни најмање на нас и н[е] обзирући се.

Шта нам је ваљало чинити? Ми се возисмо за њима исто тако лагано. Тако [је] то трајало једно четврт сата. — Грозн[о] чекање. Спасти се — бранити — беше немогуће. Њих су шесторица а ја немађах ни штапа при руци! Да окренем[о]

траг, стигли би нас за тренут. Падоше и на ум Суковскови стихови, којима опиује смрт маршала Каженског: „сикира одлога убице — — “ — или ће ти зарнути врат каквим прљавим конопцем и ацити, те у јендек — угуши се тамо ако знаш.

Ужасно!.... и они се непрестано вое полако и негледајући на нас.

„Филофаје“, прошаптах „нави мало на есно, као да их кoћеш да обиђеш“.

Филофај ме послуша али и они учише то исто. Пројурити поред њих не еше могуће.

Филофај нави на лево али и ту му би ут препречен, из телеге заори се смех.

„Баш прави разбојници!“ прошапта илофај, окренув се к мени.

„Али нашто чекају? упитах исто тао тихо.

„Видите ли тамо ... у теснацу ... идите ли мост над потоком.. тамо ће ас — то је њихово омиљено место — ост. Ствар је јасна, господару“ додаде а са уздахом. „Живе нас неће пустити, ни морају трагове заметути. Једно ми је мо жао, господару, моја јадна тројка е пропасти, те неће браћи у руке доћи.

Да сам мање о себи самом забринут ио, јако би се чудио томе да се Филоај у оваком тренућу још о коњима моe старати.

„Они могу ме убити “— премишљах ја — али нашто то да чине? Ја ћу им све ти, што при себи имам.... “

Мост биваше све виднији. Одједном се хори јак узвик, телега појури нагло пред, па се на мосту заустави навив ло на страну пута.

„Е — сад је ствар јасна!“

„Сад, брате Филофаје “рекох му. „крај ш је ту. Опрости ми грех, што сам те смрт повео.“

„Какав грех, господару?! Судбини се е може утећи! — Сад „чупавко“ — сад ријатељу, напред још последњи пут — мози Боже!“

Тројка појури касом, приближавасмо се више мосту и ужасној телези. Оивали су нас немо, мирно. Тако ради штука, кобац и сваки разбојник кад свој плен вреба. Сад бесмо код телеге, дугоња у ћурку скочи с козла и упути се право к нама. Филофају не рече ни речи, али овај и сам затеже узде и заустави коње. Људина се наслони руком на врата од тарантаса покуша лако климнувши својом великом главуром да се насмеши и отпоче поругљивим крештећим гласом овако:

„Поштовања достојни господару! Сад се баш враћамо са ваљане гозбе, са једни весели сватова: једнога пријатеља смо напили и тако га пречастили, да ено још и сад у блату лежи. Ми смо сви млади људи — угрејане главе — пили смо као што ваља али за поткрепљење немамо ништа. Будите тако добри, те нам дајте штогод мало ситнине ... ма само и по кварт (четврт рубље) на једнога ... Пићемо тад за здравље ваше милости ... Али ако нам ову жељу не испуните, онда — — немојте за зло узети, у случају — — —

— Шта је ово? помислих. Дражење — шала?! — —

Лупеж је међутим чврсто стајао држећи се за тарантас. У том тренућу помоли се месец из магле и обасја га. Лице му се весело осмејиваше, ни у очима ни на уснама не беше претње, али ја незнађах шта управ — чудновато, али никако пријатно ишчекивање. Па онда ови бели велики зуби!

„Врло радо, врло радо“ рекох му гласно. И отворив кесу извадих две сребрне рубље — „Ево – ако је довољно!“ — —

„Најпонизнија хвала!“ викну клипан а незграпни прсти отргоше ми одмах — не целу кесу, на што сам спреман био — већ само оне две пружене му рубље.

„Највећа хвала!“

Па онда забаци косе и отрча к телези, „Браћо“ викну „господар нам поклања две рубље.“ Сапутници му одговорише гласним „ура“. Клипан скочи на бок.

„Срећан пут!

„Збогом“!

И све прође! Као стреле одлетише им коњи, телега је јурила уз брежуљак, за

тренут се показа на врху, па је онда са свим нестаде.

Ни вике више — ни звонцади, ни хуке — мртва тишина!

Ја и Филофај не могадијасмо одмах к себи доћи.

„Е гле ти шаљивчине“ рече он најзад и скинувши капу прекрсти се.

....„Да се смеје човек, заиста да се смеје“ продужи опет радосно к мени окренув се.

„Али опет мора да је какав угурсуз. — Но сад пријатељи — напред.. радујте се, све је добро. То јест — онај што је напред седио, тај нас није хтео пропустити. — Глупак тај.... но — мичите се!“

Ја сам ћутао, али сам се добро осећао. „Све је добро“ понових у себи и јефтино је прошло. Стидео сам се шта више, што сам на Суковскове стихове и помишљао. У тај мах сетих се нечега.

„Филофаје!“

„Шта је?“

„Јеси ли ожењен?“

„Разуме се!“

„А имаш ли деце?“

„Наравно, како не би имао!“

„Па како ниси на њих помишљао? Коња ти је било жао, а о жени и деци ни речи!“

„Зашто да ми их је жао? Та они нису били разбојницима у руке пали! Али да сам на њих мислио — то се разуме, па и сад на њих мислим — и увек...

За тренут ућута па онда додаде: „Зар нас је милостиви Бог њих ради и сачувао?„

„Али то и не беху разбојници!“ приметим ја.

„Ко зна! У душу непознатог не може се загледати. Странац човек — то је мрак. Нико до Бог — не господару, моја породица — видиш...... Хај, мичите се, дечице, мичите!“

Зора је већ рудила кад се Тули примакосмо. Полудремеж ме је обхрвао.

„Господару!“ окрете се Филофај наједном к мени „гледните само... та т су они у крчми тамо, ово је њихова те лега!“

. Није се преварио, позната телега ста јаше пред крчмом. На предњем седишт чучао је клипан у ћурку.

„Господару!“ викну он, махајући ка пом „ми баш сад опевамо за душу ва шем новцу. — Али ти мајчин кочијашу“ додаде вртећи главом „ти си се баш би преплашио!“

„Гле ти само лакрдијаша“ приметић Филофај, кад је крчма већ сто корачај за нами остала.

Најзад дођосмо у Тулу. Ја купих с чме а том приликом вина и чаја па коња код неког коњотржца. Око под кренусмо се натраг. Пролазећи крај он места, где смо јуче прво зврктање телег чули беше Филофај — који је дотле у осталом, међу нама буди речено, нешт мало и повукао — необично весео те м је чак и неке сказке причао. Смејући с рече ми:

„Опомињеш ли се господару, све са ти говорио „зврктиˮ!“

Ова реч дође му сад необично смеш на, и он се тако јако смејао да се с тресао.

Под ноћ бесмо у селу. Ја исприча Јермолају наш догађај. Али Јермолај н беше „нешто“ добре воље и изусти са једну, да ли одобравајући или с прек ром, не верујем да је и сам знао. Т после три дана причао ми је са очит задовољством да је оне исте ноћи и н истом путу, један трговац, који је за Т лу путовао опљачкан и убијен био. први мах му неповеровах али најзад сведочих се о истини, кад ми један п лицајни чиновник то заиста и потврди.

Не беху ли то они сватови, са кој се наши „честити“ сапутници враћаху не беше ли то зар њихов „пријате — трговац — кога су у блату лежећ оставили, као што се онај „шаљивчин у ћурку изразио?! —

Још пет дана остах у селу и свакада, кад год би се са Филофајем сусрео, упитао бих га:

„Но брате, зврктн ли?“

„Зврктн!“ одговарао би свагда шаљиви Филофај, тресући се сав од смеха.

Јена 78. С руског

Рк—са.

ТРИПУТ САМ ЈЕ ЈА ВИДЕО САМО . . .

(По немачком.)

Трипут сам је ја видео само,
Па је памтим ко кроз неку таму,
Чедо мило,
Ко да ми се снило, —
Сва три пута у божијем храму.

Дивна беше при првом виђењу,
Ја униђох у малу црквицу;
Она стаја
Као цвет из раја,—
Радост беше на њеноме лицу.

По други пут, на скоро за тиме,
Опет уђох у малу црквицу;
Она клечи
Богу се молећи,—
Туга беше на њеноме лицу.

И трећи пут, — звоно тужно бруја,—
У црквици видех чедо мило;
У сандуку
Прекрштених руку,—
Радост, туга, све је прошло било.

З-Ј. Ј.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.

(Наставак.)

Он метуо руку на кваку, па гледи у девојче својим лепим, ал сад замућеним очима.

Ова се бори сама собом. Руке јој дрхћу, груди се таласају, а целим се телом нагла напред, док не паде на колена пред Никодимом, па не кликну:

— Ти си сад једини човек, у ком имам вере.

Паде на лактове, па се заплака.

Он је подигне. Понда седе према њој за сто на клупу, тако да му распеће дође чело главе. И сад јој опет одлучно, свечано, као да се заклиње, рече, да ће се иселити шњоме у Америку.

Кад она на то оћута, поче он на широко разлагати свој план.

Ових дана ће Цајлхофер подуже изостајати од куће, јер му сватови задају посла, па ће морати тумарати на много страна пријатељима и својти. Па за то време се мора све збити, како ће нова газдарица наћи кућу без пасторке, па је не ће ни секирати. Јелена ће се излагати извесног дана у цркву. Ал кад дође на пеки вис, удариће лево пут Кирберга, а не десно у Емендорф. Иза Кирберга је шума, а у њој црквица св. Руперта. Кроз шуму води пут, и њега треба Јелена да се држи. Код црквице ће је дочекати Никодим. Одатле ће заједно преко Обершахена и Левалда потражити жељезницу. Ал то није преки пут до прве жељезничке станице, већ се страшно обилази. У станици Силталу има Јелена тетку, па ће одатле да пише писмо оцу, те умири и њега и себе. Па одатле се још може и вратити, ако је повуче срце за оцем и матером, а за мужа свог не узмари. Оданде су за два дана у Хамбургу, а после три недеље у Њу-Јорку. И тамо је већ побринуто за путни трошак. Ако она хоће могу се венчати у Њу-Јорку или још у Хамбургу.

Јелена је све то чула, и није имала ништа да примети. Дивила се свом љубавнику, како он мушком одважношћу и смотреношћу планира о кораку, који ће и њу и њега ослободити и одвести срећи.

Па погледа у распеће чело његове главе, па јој се чини да је мученик њих ради раширио своје руке, да их заштити у намери им. Он јој пружи склопљене руке преко стола, па је моли, да пристане.

Она не диже својих руку, ал рече:

— Ја видим добро, да је то красно, па друкче не може ни бити. Него не знам да л' ћу се моћи одважити.

— Ми и не мислимо, — додаје он, — да занавек одемо из своје постојбине. Ма колико да ми је криво од ње, опет ми је мила, и сваки камен, свако дрво у њој. После неколико година ево нас опет натраг, овде да подигнемо кућу, у њој да живимо и умремо. И ти ћеш видити чудо дивно, како ће наше богатство претворити све нам злотворе у наше добре људе; као што ће и злато умилостивити твог оца. И он ће се после радовати, да смо ми својом снагом савладали све препреке и незгоде, па сами своју срећу подигли. Ми ћемо га одмах за неколико недеља уверити, како смо му верни. Ја сам наумио, да му пошаљемо из Америке новаца, да их употреби на своје добро, па ако не усхте, молићу га, да за нас причува. Ти не знаш, Јело, како ћу ја бити сретан, узмогбудем ли уверити твог оца, како сам ја њему искрен, и како поштено мислим с тобом.

Говорио је врло узбуђено; образи му се зажарише, очи заблистале, усне као да задрхташе.

Сад ће тек пружити Јелена своју руку, метнути је у његову, па му са сузнии очима рећи:

— Ала си ти добар, Никодиме!... Него зар ми не би како друкче могли оца известити? Како би било, да му покажем то писмо из Америке, па да и он зна?

— Мислиш, да би од тога могло бити штогод?

После подужег ћутања и премишљања одговориће опет она:

— Само да није тако против тебе, па тако љут! Колико га ја знам, слабо се можемо надати.

— Ето видиш. Онда би све било за нас пропало. Дозна л' он једанпут нашу намеру, пресећи ће ти све стазе, да не дођеш до мене. Затвориће те, тутнуће те у какав манастир. Ти се не можеш сама одбранити, јер си још млада за то. И ја ћу морати сам у Америку. Раставићемо се, па бог зна, да л' ћемо се икад више видити.

Она се обема рукама ухвати за његову руку, као да хоће да га задржи те себи привуче.

Ветар груну у прозор, отвори га те угаси лампу.

Никодим таки узе палидрвце, те је опет припали.

Она га благодарно погледа.

Никодим седи, па дуго време не рече ни речи.

— Само да има једног пријатеља овде! — Промрмља наједанпут. — Једног јединог!

— Па би л' онда остали? — Запита девојка.

— ... Па ма био и Јуда какав и нек иште и двеста од сто... макар и хиљаду, или један прст с деснице ми руке!

— Никодиме, баш говориш као да ниси код себе, — прошапута она, — ти имаш још грунта.

— Не води ти бриге за то, Јело; то је моја ствар.

— Не кажем ја то из радозналости, Нико; само те молим дели са мном све, што те тишти и пече. Ја ћу ти верно све сносити.

Он ђипи, па пође по соби тамо и овамо.

— Због тричавих неколико фрината! — Рече наједаред. — Па не могу ни телеграфисати свом стрицу да нам пошље трошка за пут. Него најпосле — придода одрешито — не би баш било то ни добро. Одмах би се породила сумња. Боље ће бити из Хамбурга. Ал тек како да се до Хамбурга дође? Ја немам ни потуре.

Она запита, колико треба.

Он рече, да не би било сувише две стотине форината.

Сад отворе савет.

Јелена вели, само кад би она била пунолетна, па да може тражити своје материнство.

Никодим опет, кад би и била пунољегна, маћија би знала стати на пут, да јој недође наследство до руке. А можда би се и за своју децу толико постарала, те би могла изнети, да за децу од прве матере није било великог дела; а оно мало, што је и било, потрошило се на болест и погреб.

Јелена сва поцрв ни од једа. Као да гледи пред собом жену, која је већ данас тако љуто увредила.

— Најбоље би било, — вели Никодим, — кад би се знало, шта теби управо припада. —

— То ја знам. Мени пада од материнства дванајст стотина форината.

— ... Па да се то за времена осигура, док нова домаћица није почела да редује.

Јелена вели: — Па како да дођемо дотле?

— Да сам ја на твом месту, ја бих се наплатио ма откуд. —Одговори Никодим.

— То ће и бити најбоље. — Примети девојка.

— Тим би се ствар свршила, а не би се морало бојати после какве зачкољице... Е гле како ме у овом ћеретању прође брзо време. Изби дванајст. Душо, — мету своју руку њој на раме, — сад збогом! Слатко спавај, — пољуби је у чело, у очи — и о мени сањај. — Пољуби је у усне. — Лаку ноћ, дико!... Лаку ноћ!

Оде.

Она шапуће за њим: — Држи само десно, преко басамака. Кључ од капије је тамо доле под јастуком. —

Забрави се изнутра и заплака од среће.

VI.

Сутра дан дође Цајлхофер сам кући, ал на крчмаричиним колима и коњма. Дан после тога даде да му ћи донесе доручак у собу.

Бацив најпре један поглед на врата, да л' су затворена, као што треба, накашље се, па рече ћери благим гласом: — Јело! Да ти нешто кажем. Седи, па пи самном своју каву.

— Данас хоћу радо, — одговори девојка.

— Видиш, синко — поче газда, — ти си ваљана, ти си паметна, па знам, да си Никодима већ давно избила себи из главе. Е понда је све у свом реду. Таке будалаштине изветре; често их уврти себи у главу и друга девојка, ал их се окане, па је опет добра. Та то би било сасвим немогуће, ти и онаки човек... немогуће, Јело.. Он и онако не ће још задуго бити овде не ће тако често долазити у Емендорф, тај... Ал да се манемо тога... Ајд узми, Јело, себи леба, па га намажи маслом.

Она се захвали, па испи своју каву без леба.

— Одјако ће у нашој кући — рече Цајлхофер и згрне шаком мрвице на једну гомилу — одјако ће у нашој кући бити опет све у свом реду. Ти си видила, како је, кад нема матере... Крчмарица из Помурја је честита жена.

— Нема ни три године још, како ми је мати умрла, — рече девојка, па окрену главу, да сакрије лице у своју мараму.

Цајлхофер на то оћута. Ваљда се опоменуо, шта је рекао над сандуком своје прве покојне: „Теби ћу остати веран целог свог живота. За мене нема више ни једне на свету.“

Ове речи његове ћери изгледале су му сад као прекор, те ће на послетку рећи: — Да, лако је говорити, ал живити! Деца не могу никад заменути жену: баш напротив, ко има деце, мора имати и жену. А моје газдинство није ни за нокат коракнуло за ово три године у напредак. Нема озбиљности ни слоге у кући, где нема жене. Ко није то никад искусио, тај и не верује. А ко пати, мува се као пас без госе, тамо га маме, онде ногом одбијају, па незна, чији је.

Јелена вели: — Ви имате право, оче.

— Крчмарица је изгубила свог мужа пре по године дана. Она га је баш радо имала, па зато баш и не може сад да живи саморана. Јер треба да знаш: Само онај , који је био некад несретан у браку, тај неће тако шале помишљати на

други брак... А она је честита жена, и ја се надам, Јело да ћеш је ти пазити као своју рођену матер; ал кад ја и мати будемо заједно држали, ти немој да се томе чудиш. У браку се треба слагати. Ниси баш по све ни млада, па ћеш се моћи по томе владати... То сам хтео да ти кажем.

— Радите, шта знате; — одговори Јелена; — на мене се немојте обазирати, мени је и тако све право.

— Видиш, Јело, то ми се допада — примети он и пружи јој руку, — све ће бити као што ваља... Чекај мало; хтео сам дати наручим још, знаш, због... Знаш ја ћу сад слабо бивати код куће, јер морам којевуд тумарати, док не уредим све као што мора бити. Тамо и овде код пароха морамо гледати да свршимо ових дана. Прексутра сам рад у Мирцтал, тамо ти мати има својака. Па немој да се бринеш, како је код куће. Послове ће надгледати обер-слуга; а у кујни ће бити Хана. А ти пази над свима, и нека ти је све позатварано. У моју собу не пуштај никог... биће ми најмилије. У орману, најдољној фиоци, знаш, тамо су новци. Преко њих је неколико кожица. Добро пази на кључ, његово је место тамо о ексеру на дувару иза ормана. Тако.

Сам собом обеси кључ тамо, де рече, да му је место.

Јелена осети, да изнутра сва задрхта.

— Тако — доврши газда — за четрнајст дана све у свом реду.

После једног сата отпутова опет.

„Лако је њему, мисли Јелена, кад он оде, сад ће изабрати себи садруга, каквог он хоће, и нико му не сме стати на пут. Он и сам каже: да је као пас без госе, тамо га маме, онде ногом гурају. Ал ако је тако код удоваца, зацело је пре код пасторчади.

Дође у кућу неко мало, бледо девојче. Носи у котарчици јагода. И пита за Јелену.

Ова одмах тури руку у џеп, кад виде просјаче.

(Наставиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂЦИ С. М.

(Наставак.)

„Ето видиш“ окрене ми се један млад Босанац са села, „и ја бејах са своја два коња једно двије нећеље у сарајевском логору код Хаџи Лоје, но једнога вечера када страшно мрачно бјеше, оставих и своје коње те се некако од Турака украдем и сретно кући умакнем у којој се прекрих све док ваша војска неуниђе у Сарајево.“

„Чух да је и код Високог битке било са Турци“ прозборим ја „па дед људи причајте ми како се владасте ви, а како ли Турци?!“

„Ево ја ћу да ти речем“ прихвати реч Ристо домаћин. „Ми тога дана који чусмо да ће ваша војска од Зенице на Високо ударити седесмо код својих кућа јер нешћасмо на бој против вас, а Турци се узмухали па ко луда ђеца трче по вароши. Буле, старце и ђецу оправише махом са дукатима у брда а мушки што год имађаше оружја при себи упутише се иза вароши да чекају „Швабу“, Но онако лепо и прођоше! За неколико часова раштрка их ваш аскер (војник) а она два топа што их на првоме брду иза Високог наместише узеше ваши брзо на јуриш.“

„Помисли само“ приповедаше ми Ристо даље „какав страх ми дотле по кућама претрпесмо овако без оружја. Све се бојасмо да ће вас Турци надбити, па нас онако у беснилу све до једног човека искасапити Па још ни по чуда што су таки Турци били, но турски Цигани каква ти покора непочинише. Дигоше се оружани сви листом, опколише конак па искаху од кајмакама да их води у бој против Швабе. Но кад овај небеше толико јунак као Цигани, хтедоше га на ножеви разнети. Но сиромах кајмакам беше таке среће теумакну

до својијех була кући где га оне у харему сакрише, те га немогоше бијесни Цигани тога дана наћи. Тамо је све страховао док непрође сав жагор."

Разговор нам прекиде домаћица која беше дошла да нам јави како је баш сада и господин учитељ на село дошао. Погледах к врати и видех како улази са својом младом госпом и малом ћерком. Без многог устезања приступим му одмах да се упознамо. Господин учитељ Ђ. М. јесте родом из посавине а госпа му из Сарајева, а недавно дођоше амо из Турскога Брода где дотле учитељеваше. Из разговора са њиме беше ми мило што чух да је био ђаком по наших неких мести у Мађарској. Запиткивах га о свачему, о школи височкој, цркви и осталим стварима што ме занимаху.

За свећеника ми рече да му је сусед. Црква школа његов и свећеников стан су баш на крају од вароши када се иде у Кисељак. Позове ме да му чим узмогу дођем у посету.

Како ми брзо пролети време на томе босанском селу. То ми први пут беше што се онако осећах у доброме расположају. Чисто ми се чинило као да нисам војник далеко од своје куће, изложен свакој оскудици и неприлици, но као да дођох својим старим познаницима у госте да се мало проведем у пријатељској забави. А и како би се могао тога вечера другче осећати,када из очију мојих нових познаника видех да им је од свег срца право што се као Србин Србину одмах пријатељски без устезања придружих.

У господину учитељу а и у осталима упознах ваљане људе а још боље Србе.

Незнам докле би тако гледао како се коло игра, како се пије, незнам докле би се разговарао, да госпа учитељка неопомену свога мужа да јој је ћерка на крилу заспала и да би ваљало ићи кући. По учитељевом сату видех да је поноћ одавно превалила.

Знађах да ми сутра на ноћ на стражи ваља бити те се зато морадох са села кретати. Домаћин и домаћица а и сви остали ме испрва свесрдно задржаваху да још мало поседим, но кад им рекох да ми ваља сутра целу ноћ на стражу код брда „града", пустише ме да идем.

Опростив се са свима срдачно упутим се опет са домаћином Ристом своме чардачићу.

По вароши давно све мироваше, но кроз тишину чула се praванка и свирка из куће мога пратиоца.

Прошав сретно кроз варош без да набасах на војничку патролу, дођем до свога стана где се са домаћином опростим.

Дуго немогох заспати него се преметах по слами — све ми се ређаше по глави шта на селу видех — свирка, игра, лепе височке девојке, па дочек од стране височких Срба.

Таман хтедох заспати кад се поново тргох. Чух чело главе у зиду неко шушкање које час престане а час опет све јаче почињаше. Несетих се одмах шта је, док ми мало доцније непаде на ум, да су ми се другови тужили на неке четвороножне животиње што целу ноћ по зидови муте. Навукох свој огртач преко главе а у сламу се још више увукох те тако заборавив и на то наскоро заспим.

Сутра дан после обичне вежбе упутих се пред подне господину учитељу у посету. Ударих правцем кроз чаршију одкуда видех да се кула са српске цркве бели. После четврт часа хода по изхабаној турској калдрми доспех и до зида што опкољаваше цркву. Незнађах куда се улази те морадох запитати неког Босанца што се бављаше послом у башти, што баш преко пута од цркве беше.

Тај човек ме упути како ми ваља ићи те тако прошав прво кроз порту стигох и до неки вратаоца. Отворим иста и створим се у малој учитељевој башти.Чисто се изненадих када се осврнух по месту камо доспех. Башта не беше велика но уређена као каква кутија, баш право убаво местанце за одмарање међу мирисавим цвећем. Недаде ми се дуго посматрати то цветно местанце, јер већ видех како се господин учитељ на прагу појави да види ко му долази: приступим му ближе и ту се поздрависмо. Уђох с њиме у кујну а из кујне у собу.

Како ме пријатно дирну када му у стан ступих. Да не опазих миндерлуке око дувара би богме помислио да сам на селу код каквога бачкога учитеља. Приметих одма разлику између тог стана и осталих што дотле по Босни видех.

Посадисмо се на миндерлук и док се са малом ћерком господина учитеља забављах, оде он својој госпи да је о моме доласку известити. Непотраја дуго а већ и госпа уђе у собу са готовом црном кавом и са слатким.

Дуго се разговарах ту са тима честитим људма а на моју жељу сиђосмо се уз басамаке и у порту доле да видимо њу и цркву. Црква стара зграда сазидана од камена а звоник тек од најновијег доба начињен. Обилазећи око цркве застадох удивљен. Пред собом видех справе за телесно вежбање „Та за бога господине узвикнух“ од куда вам тога у босанским брдима, зар и ви гимнастишете.“

Задовољно смешећи се одговори ми он:

„То подигох тешком муком да би своје ђаке телесно вежбао, како би доцније имало Високо и телесно што снажније Србе“!

Причаше ми како га то мал главе нестаде. Турци се грозно озлојеђише када видише где им „влашки“ учитељ и то наочиглед њима подиже и да не беше сарајевске општине која се за њега код сарајевског паше заузе би га богме о те справе обесили. —

Док се на том месту позабависмо дотле ме неколико Српчади радознало посматраху кроз школске прозоре.

Из порте одосмо у башту и ту се посадисмо на клупу што је господин учитељ наместио баш поред неког грдног џбуна ђурђине.

Рекох му како се изненадих где нађох тако лепу башту баш поред школе и да ми се врло допада како је лепо уређена.

„Мој господине“ прихвати реч господин учитељ“ какве муке имадох ја док то све подигох! Ни један дан непрође а да се неваљала турска дечурлија неискупи пред кућом да ми што више камења у башту набаца. Таман ја изгурам пуна колица цигаља напоље а они већ набацају опет толико. Несмедох им то спречити а ни попретити, јер и турско ђете сме свој ћеф задовољити и срце искалити на Влаху и влашкој ствари!“

Би богме и заборавио у разговору на свој војнички ручак да ме на то неопомену сахат што баш поче у соби да избија дванајст. При растанку морадох обећати да ћу их кадгод узмогу посећавати.

„Кад год нам дођете биће те ми мио гост и будите уверени да ће нам мило бити ако узможемо чиме год допринети да заборавите да сте далеко од своје куће као војник.“ Беху речи којима ме господин учитељ и госпа му до врата одпратише.

И заиста нигде се тако неосећах добро за сво време свога бављења у Високом, као у средини те честите породице. У правом смислу речи осећах се код њих као код своје куће!

После недељу дана баш када бејах на стражи код хамбара и премеравах десетину, дође ми неко дете са поруком од господина учитеља, да му речем да ли сам сутра у служби гдегод, па ако нисам мисли да сазове сéло к себи и ја да му зацело дођем. Брзо написах одговор на парче папира, како нисам сутра у служби и да драговољно примам понуду.

Беше баш недеља када оправих своје изхабане војничке хаљине и угладих подеране чизме што лепше могох за друго село. — Таман се смркло а ја већ покуцавам не „алком“ већ бајонетом на добро познати врати, отвори ми једно ђаче и рече да само идем у собу, тамо ме већ чекају. Пролазећи кроз баштицу чудих се како нечујем ни свирке ни жагора никаквога. Када ступих у собу видех да сам први.

Поздравив се са господином учитељем запитах за остале.

„Село ће тек после једног часа почети а вама рекох зато да раније дођете што сам рад да се самном заједно мало јелом прихватите. Незнам само да ли ће вам пријати наша босанска јела, но будите и са њима задовољни!

Госпа са ђачетом намести сто и ми се са две мале ћерке око њега поnамештасмо. Господин учитељ зацело незнађаше чиме ранише аустриског војника у Босни, кад сумњаше да ли ћу бити задовољан са босанским јелима.

Једва једном, помислих у себи, да и ти после толико времена можеш рећи да седиш за столом и јело једеш.

Госпа ме баш изненади са низом јела што на сто донесе. Почев од чорбе па до печене ћурке и праве турске баклаве — беше све изврсно зготовљено. — А пилећом чорбом

тим баш опчара сиротог војника, што се по недељу дана самим босанским шљивама и плеснивим аустриским хлебом ранио.

Кад јој се захваљивах и хваљах начин кувања, рече ми да у Босни није се томе учила него у гостима у Београду а да овде сасвим друкчије кувају, имадох доцније прилике да се уверим како је кујна госпе учитељке најбоља у свом Високом. —

Па то не беше све чим ме угостише. Уједаред створи се и повелика боца мостарског вина на столу. У Босни и нема вина него га из Мостара у мешинама донашају те зато се и зачудих кад ме и њиме понудише.

У пијуцкању и куцању брзо нам прође време до почетка села. —

Мало по мало а соба господина учитеља напуни се гостију. Прво се створи тамбураш који одмах поче своју тамбуру за игру удешавати. Видех неке од својих познаника са првога села а неке тек први пут.

Већ почеше и накинђурене цуре стидљиво се помаљати кроз врата. Ушав у собу поздравише све а старије љубише у руке.

Сада се више неустазаше тако, од мене, та бесмо већ познаници од неколико дана! —

Коло се започе играти. Тако нешто бејах жељан и ја мало умешати се у тај китњаст круг лепих височких девојака но само незнађах како кад ми височке делије покупише све цуре и у коло одведоше. Но брзо се спомогох. Опазих госпу учитељку где са још неколико младих жена из прикрајка игру мотри, па је замолих да самном у коло ступи. Испрва ми беше необично међу босанским играчима но за мало па се и ја по Босанцима у игри управљах.

„А гле гле онога господина Швабе" нашали се неки постари Височанин „тај баш знаде где се ваља у колу уватити и босански поиграти!" —

Учитељ се чудио како се ја то брзо одомаћих па се забављам као да сам одавна у Високом. — (Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

(Културно-етнографска студија.)

Од свију оних народа, који су у почетку четвртога века почели у Европу упадати, и која је појава у светској повесници под именом „сеоба народа" и то са истока на запад позната, (јер така једна сеоба народа са запада на исток беху и кршћанске војне у почетку 12-ог века), само су се Мађари, Јевреји и Турци одржали, и то с тога, што је ту европска култура на плодно земљиште пала, или с тога што су ти народи стално место за своје становиште изабрали.

Хуни, Алани, Вандали, Готи, Свеви, Алемани, Лонгобарди, Маври, Мађари, Бугари, Авари, Турци, сви су ти народи к нами у Европу долазили, али су се са малим изузетком или у друге млађе народе претопили, или их је за навек са светске позорнице нестало.

Пошто је пак млађим европским народима пошло за руком да ове неумољене госте, и немиле дошљаке победе, то је сваке опасности за Европу нестало. Расуте и разбијене четице, атилине и џингисканове хорде, задржавале су се још али за мало у Европи, свуда харајући и палећи. Они нису ни покушавали, да се у оним земљама, у којима као храбра коњица успети не могоше, настане. Уопште свуда се појављују као бура и непогода, а свуда их нестаје као магле.

Кад и кад је лакше и лава победити, него ли се оваковe протуве отрести.

Али о свима овима народима свуда је до данас писано и пискарано. Ја ћу се с тога овде бавити са једним, нама врло добро познатим народом, а то су Цигани. И ако их ми иначе врло добро познајемо, то ипак врло мало знамо о њиховој прошлости. Како о овоме предмету код нас још није писано, а држећи да је вредно, да о овом чудноватом племену и наша шира читалачка публика сазна, подухватио сам се, да на основу историчких података и других врло ваљаних дела — а колко ми то моје силе допуштале буду — о овоме народу коју речем. Да ли сам свој задатак извршио, то ће најбоље моћи они пресудити, који ову моју радњу пратили буду.

Што храбрим пастирским народима и племенима није за руком пошло — да сву Европу прекриле — у томе је успело једно мало и то бојажљиво циганско племе.

У пркос свом европском отпору, они су се ево ово већ од 500 год. амо у Европи готово одомаћили. И ако ни у чему не беху са Европљанима сродни то их ипак ови као неку паразиту пригрлише и дочекаше, као да су Цигани у Европу „у своју обећану земљу" дошли.

И ма да неће у култури никад даље дотерати, то су се они ипак код свију изображених народа у Европи угњездили. Опаљени, поцрнели и полунаги азијски јунаци, доспеше у најсеверније и најхладније наше пределе, и не напустише ни у земљи московској и финској свој обичај, да полунаги ходе, као да су још у својој старој постојбини.

Без храброга вође, без оружја, измичући свакој сили, плашљиви као шумске тице, ипак су се свуда, и у малим пустарама и у гајевима, које међу нашим границама нађоше, и у којима „своје градове" подигоше учврстили. И без да их је ко умолио — као што је то са Мађарима учињено, које је цар Арнулф позвао, или као што су Турци на позив Византинаца дошли — од свакога презирани, гурани и турани, шта више и задиркивани, ипак се свуда населише и свугде продреше.

Па још је чудновато, да су Цигани баш онда у Европу дошли, када се у овој почела култура развијати и ширити; дотле им нема ни трага ни гласа. Приличније би било да су почетком средњега века дошли, јер тада и онако баш велика реда у Европи не беше. А тих разлога и прилика, који њих амо доведоше, било је и од пре, а увек ће и бити.

Вели се — а ово ће по свој прилици и бити — да су чете монголске у Хиндостану (источној Индији) под Тамерланом и његовим наследницима, грозна и нечувена чуда чинили. Услед тога одважише се они, које највећма Татари угњетаваху (а то су били најсиромашније и последње касте) покупише све своје ствари, и кренуше се са највећим јауком и лелеком пут запада у бели свет.

Језик, којим Цигани говораху кад у Европу дођоше, њихов сој, стас, њихове особине и најмилије им занимање, њихова неповерљивост и несталност, управо тврде, да су они из Хиндостана морали доћи, где су најнижу касту сачињавали. А и доба, у коме се код нас појављују пада у исти век, у ком је Тамерлан на престо ступио.

Њихови изрази за најпростије појмове, имена и називи појединих делова на човечијем телу, називи времена, одговарају са свим оним називима у хиндостанском (санскритском) језику.

У телу су готово једнаци са Хиндостанцима. Лице им је округласто, нос савијен, очи црне, а коса и кожа као у индијског народа. Кости су им врло нежне, средњег су стаса мускулатура им је врло еластична. У оскудици су врло дурашни. Дебелога Цигана ни нема. Руке и ноге су им мале и врло пропорцијониране, а то све налазимо и у Хиндостанаца.

Из повеснице знамо да су Судре (најнижи сталеж у индијској класи) измет људски, а и то да их остале касте због нечистоће јако мрзе. Они се тамо повлаче по гудурама и зидинама далеко од градова и друмова, у којима више касте станују. Баве се таким занатом, који нико не ради. Они су земаљски џелати, слуге и послужитељи богаташки. Они су само ковачи (чудо овај занат сматрају Хиндостанци, за најнижи). Пошто цркве и службе божије њихових земљака посећавати не смеју, то и немају религије. У души им је да исмевају, и да се ругају свему ономе, што је код изображених народа узвишено.

Врло су празноверни, и пошто их не излечима судба тишти, то се од вајкада баве тиме, каква ће им будућност бити, и како ће и на који начин своје горко стање поправити. У Индији су свуда врачи и врачари, а особито се баве хиромантијом (прорицање с руке.) Даље се вели да врло радо свирају, и да како за свирку, тако и за игру врло великог дара имају. Познате индијске играчице „бајадерке", су од њиховог порекла. А ово готово све важи и за наше Цигане.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Рат Србије са Турском за ослобођење и независност, 1877—78 године. Са две карте. „Који за отаџбину мре, тај вечито живи". У

Београду у државној штампарији 1879. На 4-ни 2 л. и 458 стр.

Сви знаменити догађаји или времена имају обично своју литературу, која се почиње одмах с њима, али која добија свој одређен облик, тек пошто догађаји почну припадати прошлости и пошто их стане обавијати нежна она магла појетичности, која нерадо другује са садашњошћу. И наш последњи рат за ослобођење и независност почиње скидати са себе обележја садашњости, и њега већ хвата у се прошлост, и све је ближе време, кад ће га прихватити литература да га црта, чува и претреса.

Најлепши приступ у ово доба јесте књига која нас ово дана обрадова, и којој горе наслов исписасмо. То је прва, службена споменица рата, коју издаде оперативно одељење Врховне команде српске војске, и која ће обиљем различитих цифара, података и грађе свакога најпоузданије упутити у главне саставне делове онога, из чега је састављен рат 1877—78. Ево како је склопљена та књига.

На првом листу после насловнога изложен је лични састав Врховне команде, па по том долази садржина, подељена на петнаест главних одсека. Први је прокламација кнежева, којом је 1 Дек. 1877 објављен рат Турцима. За тим су под II—X бојеви или борбе: Заузеће теснаца св. Николе; освојење Ак-Паланке и Пирота; борба при заузећу Куршумлије; опкољавање, бојеви и предаја Ниша; борбе на Јавору, Рашкој, Тимоку и Дрини; борбе око Куршумлије; бојеви на Грделици и пред Врањом; продирање кроз Пусту Реку и Голак; бојеви око утврђења на Самокову. У сваком одељку напред су они телеграфски гласови с бојног поља, које је одмах после боја Врховна команда у „Српским новинама“ публиковала, по том опширно извешће (релација) о боју по том списак губитака. Под XI је примирје и мир, у ком су одсеку: услови примирја, решење комисије за демаркационе линије, предстражна линија српске војске у време примирја, сан-стефански уговор мира; берлински уговор мира (све у колико се тиче Србије) и списак губитака за време примирја. Под XII су спискови умрлих војника, разређени по болницама (и местима болничним), под XIII је списак заробљеника (наших и турских), под XIV је декорисање заслужних лица (у потпуним списковима). Ту су најпре руска одличја дата нашим војницима, по том српска. Руска су одличја три степена крста светога Ђурђа и различни степени ордена св. Ане, св. Станислава, св. Владимира. Српска су одличја: пет степена таковског крста, златна и сребрна медаља за храброст, златна и сребрна медаља за ревносну службу. Особита су одличја: златна медаља за ревносну службу с бриљантима и почасна сабља с ручним спроводним писмом које је кнез дао начелнику штаба Врховне команде г. ђенералу К. С. Протићу. У спроводном писму, којим је кнез пропратио почасну сабљу чита се овај пасаж: „Радећи неуморно, и дању и ноћу, спремајући за време рата налоге за кретање војске и полажући јој оне задатке, које је тако славно и са толиким пожртвовањем извршила, уливајући кроз све њене редове дух послушности и дисциплине, одржавајући у свима потчињеним вам одељењима врховне команде примеран ред, брижљиво старајући се о свакодневном снабдењу војске са храном, уређујући веома добро службе санитетску, телеграфску и поштанску, а по наступљеном примирју просецајући путове, подижући мостове, спремајући станове за зимовање војске, ви сте, драги г. Протићу, стекли велике заслуге за отачбину и престо и имате права на моју највећу признателност.“

На послетку под XV долазе Изводи и прегледи: 1. Преглед бојева у рату 187⁷/₈; 2 Бројни преглед српских губитака по коровима; 3. Бројни преглед задобивеног убојног материјала 4. Бројни преглед турских заробљеника; 5. Бројни преглед декорисаних лица. У овим прегледима, па и напред, нигде не видимо бројни састав наше војске, која је за рат 187⁷/₈ на ноге дигнута. Жалити је, што је ова цифра, тако потребна за разне дедукције, изостала.

Књига се завршује кнежевом прокламацијом о миру, издатом на дан проглашења независности, 10 Августа 1878 и наредбом о демобилизацији од 1. Дек. 1878.

Уз књигу су две карте. Прва је приклопљена тексту о операцијама око Ниша, топографски црта околину Ниша у размеру 1:300000; друга је опет топографска карта војишта у рату 1877—78 на којој се виде: старе и нове државне границе, границе по сан-стефанском уговору, демаркациона линија и линија трупних положаја 22 Јануара 1878, кад је рат престао.

Пред књигом јавља оперативна канцеларија Врховне команде, да штаб спрема потребан материјал за специјалне дело у ком ће бити простран и стручан опис ове војне с плановима и другим подацима. Ваља се само радовати томе делу и желети, да што пре света угледа!

**

ПРОСВЕТА.

(У великој школи, у Београду, упражњене су и имају се попунити ове катедре): 1. Катедра опште историје, и 2. Катедра народне економије, финансије и статистике.

За обе те катедре траже се наставници.

Професори и суплетни велике школе могу бити само они, који су свршили који факултет

наше или које стране велике школе с врло добрим успехом, или који су се одликовали својим књижевним пословима у струци за коју се траже (§ 31 закона о уређењу велике школе).

Професоре и суплenте велике школе, по саслушању академијског савета вел. школе, предлаже министар просвете и црквених дела Књазу ради наименовања (законска допуна од 20 октобра 1875).

Професор велике школе има прво плату 650 талира (супленат 450 т.). А перијодске повишице рачунају се овако:

Први период почиње почетком шесте, други почетком једанаесте, трећи почетком шеснаесте, четврти почетком двадесет прве, а пети почетком двадесет шесте године професоровања.

У овим периодима професор велике школе добија по 150 талира.

Рок професорске службе је 30 година.

При примању у службу професора који је где на страни служио, могу се указом Књажевим признати професорске године службе, на страни проведене.

У великој школи, ако би се тицало знатних научењака, може се, по споразумљењу с академијским саветом велике школе, истим начином, и мера прве плате одредити. (Чл. 1, 2, и 5 закона од 28 фебруара 1875).

Професорима средњих школа, кад постану професори вел. школе, рачунаће се дотадашње године професорске службе као да су проведене у великој школи (зак. допуна од 17 јануара 1876).

Научници који би желели да заузму коју од ових двеју катедара, позивају се да своје пријаве с документима поднесу министарству просвете и црквених дела до 15 јула 1879 године.

Бр 2082. Из канцеларије министарства просвете и црквених дела у Београду.

ЧИТУЉА.

(**Др. Илија Милијић**) начеоник санитета моравског кора, санитетски мајор, умрьо је ноћу између 20 и 21 маја после кратког боловања у Нишу. Приватно се чује да је умрьо од врућице са оспом, која у неким крајевима Србије влада. Покојник је био државни питомац и свршио је медицинске науке у Беч , где је г. 1872. промовиран за доктора медицине и хирургије и магистра бабичлука и окулистике, Илија је био веома вредан медицинар, којем је тешко било пара наћи, а као што видимо морао је бити и ваљан лекар, кад је у младом добу свом — тек му је 34 године било — дотер о до мајора у санитетској струци, исто, што је код нас у Аустрији штабски лекар. Глас о смрти његовој поразио је овде све пријатеље његове, који се данас с тугом у срцу сећају онога доба, кад су с Илијом заједно делили у Бечу и добре и тешке стране ђачкога живота, а који су га и онда поштовали као бољег од бољега. У рату за ослобођење служио је покојни Илија као војнички лекар савесно и храбро, а сада га ево покоси немила смрт на голему тугу његовој млађаној љуби и свима искренима му пријатељима.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Светозар Ј. Никетић, професор богословије у Београду објављује, да ће изићи:

Речник руско-српски. Ко жели да има овај речник, нека се јави књижари Велимира Валожића у Београду и нека пошље 2 динара за I. свеску, која ће изнети 10—12 штампаних табака. Цело ће дело изићи у три свеске. У првој ће бити практична граматика руска и два писмена речника А и В. Ова прва књига изићи ће најдаље до мале госпође ове године. Доцније ће се цена повисити.

НОВЕ КЊИГЕ И НОВИНЕ.

У српској народној задружној штампарији у Новоме Саду почела је од 1. маја излазити:

„Шала у месецу или **месечно посматрање шаљивог астронома.** Посматра шаљиви астроном. Црта М. Мауковић. Цена је свесци 35 новч., а излазиће једанпут месечно. Претплата је 3 ф. 50 н. годишње, на четири месеца 1 ф. 20 новч., и шиље се цртачу у Шид.

ОДГОВОРИ.

Г. Ј. М. у Глини. — На ваше писмо одговорили смо вам пре неки дан писмено. Овде не можемо бити доста опширни.

Г. Игњату Станимировићу у Сентомашу. — Примили смо од Вас 5 фор. 1. дукат и 30 новч., што су Ваши гости при пријатељској вечери скупили за породицу пок. Ђуре Јакшића. Лепо је то у добру и весељу сећати се невољника. Отправили смо одбору у Београд. — Ако би могли продати тамо коју слику Ђ. Јакшића у великом формату по 2 фор. комад, изволите нам јавити, па да Вам пошљемо.

Гђици Кат. Ад. у В. Бечк. — „Коњички скок“ је добар и донећемо га у идућем броју. Поздрав.

М. П. у С. — Сад смо примили цело; последњу радњу нећемо у листу штампати, но само у засебној књизи. Посвета и друго биће све као што желите.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 23. У Новом Саду 10. јуна, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

ФИДЕЛИЈЕ (напрасно.)

А шта велиш ти о мојој ћери?

КРАЉ.

Шта ј' то?

АДОЛАР.

Ох, лепа је, дивотна је;
И луд и слеп је био краљевић
Толика блага што се одрек'о!

ФИДЕЛИЈЕ.

Па ти би дакле њему светов'о,
По своје благо, да се врати, је л'?

АДОЛАР.

Паметније што не би могао.

ФИДЕЛИЈЕ.

А шта ће твоја бити награда?

АДОЛАР.

Толико никад, кол'ка је добит.

ФИДЕЛИЈЕ.

Мислиш ли ћер ми, или мираз јој?

АДОЛАР.

Кол'ко бих хтео, неће ми се дат'.

ФИДЕЛИЈЕ.

Па кол'ко је то?

АДОЛАР.

Девојка цела.

ФИДЕЛИЈЕ.

Добро.

АДОЛАР.

А мираз — — —

ФИДЕЛИЈЕ (упадне му у реч.)

Добро. А мираз — — —
А од мираза четвртина, је л'?
Па нек је пола, рецимо, пола.

КРАЉ. (гњевно.)

Ниткове! (Уклони се.)

ФИДЕЛИЈЕ.

Шта је? ко је то био?

АДОЛАР.

Хула би био, рекох, просилац,
Од оца што би више искао
У пуној части што ј' оседио. (Устану.)
Мома је моја. Ал како? и кад?

ФИДЕЛИЈЕ (води га напред.)

Углавићемо. Тешка ј' задаћа.
Ал свршен дотле мора бити чин,
Док краљ са пута не врати се свог.
Ако је и сад код вас Адолар,
(Ох, ала мрзим копилана тог)
Може се лако с' њим измирити
И опет натраг довести га краљ.
Том мудро треба да се доскочи.
Што пре ће твоја бити Анђела.
Сутра, још данас, ако се може.

АДОЛАР.

Зашт' тако хитно?

ФИДЕЛИЈЕ.

Зар ме још питаш?
Та кад би назад дош'о Адолар —
Ал бар да дође, па да види сам
Како му лепо добро пропало.
Вере ми, зете, волим те (Стискујо му руку.)
Зет си ми

Ал добро мора да се промозга:
Вама се кришомваља венчати.
Добро ће бити све. Хајде

АДОЛАР. (куца на прозору.)
Одмах.
Јапунце, хеј! (краљ долази и дода му га.) како ти се свиди?

КРАЉ.
Повешћемо још о том коју реч.
Ал где си Адолара видео?

АДОЛАР.
Нигде. Из чувења знадем га тек.

ФИДЕЛИЈЕ.
Хај'дмо.

АДОЛАР (заогрне се.)
Ко је?

(Међутим се смркло, **Собрин** и **Марита** улазе.)

ФИДЕЛИЈЕ.
Аха, добар вече,
С' издртом овом куд ћеш прегачом?

СОБРИН.
Мени је даше, да је закрпим.

ФИДЕЛИЈЕ.
Не помаже јој већ шав.

СОБРИН.
Покушаћу.

АДОЛАР. (Марити.)
Из летниковца вребаће вас краљ:
Насади га, ако те напаствује.

СОБРИН.
Шта је?

АДОЛАР (на глас.)
И опет велим, чувај се:
Собрин би хтео, да те закрпи. —
Чувај се, ако си још читава. (Полази.)

СОБРИН.
Прво ћу уста да ти закрпим
Безочна врећо, зар те није стид,
Пред свећеником тако бубати!?

АДОЛАР.
Лаку ноћ. Ево се спушта вече.
Ја нисам човек посвећен к'о ти,
Па тако неби била прилика,
Да с момом и ја ноћу се шећем.
Лаку ноћ! (Оде с Фиделијем.)

СОБРИН.
Иди сово ћорава!

МАРИТА. (За себе.)
Из летниковца вреба? Добро је
На ону тамо сешћу клупицу.
Ал стани само, попо матори,
И ти ћеш мало друкче мислити,
Ако ми шака паднеш. Чекај, бре!

СОБРИН (поглода око себе.)
Где си?

МАРИТА.
Ево ме, оче. Уморна сам.

СОБРИН (седне на клупу уз Мариту.)
Ма мета је далеко, ћерко, још!

КРАЉ (отвори прозор.)
Нови гости? Марита и Собрин.
Но, сад се немам чега бојати.

СОБРИН.
О, ћерко моја, ћерко, млада си,
Па већ толико погрешила си.

МАРИТА.
Ако је греху, оче, веће крај,
Штета је, што му кратак беше трај.

СОБРИН.
Ускочити за момком, бадава — — —

МАРИТА.
И вратити се опет читава.

СОБРИН.
Без обране се у свет тиснути — —

МАРИТА.
На путу части не поклизнути.

СОБРИН.
Шта велиш? Мислиш ваљда да сам луд,
Да Карло није разбио ти суд?!

МАРИТА.
Да ј' онда попа било, истина,
Сад не бих била више невина.

СОБРИН.
Да је Карло поп био? Ајао!

МАРИТА.
Е поп би онда мене венчао.

СОБРИН.
А шта би попу за то платила?

МАРИТА.
За прстен прст бих њему пружила
(пружи му прст)

СОБРИН (ухвати га.)
Ал прст у попа твој да остане?

МАРИТА.
Онда би с' клипком да се престане.

СОБРИН (за себе.)
Ово је мудра лија. Неда се.

МАРИТА. (За себе.)
Ма свети оче, гледај преда се.

КРАЉ.

Прекрасно! Дивно! Ал што јесте, јест,
Ово је, боме, чудна исповест!
Све тумбе иде..... Шта још неће бит'?
Гле, Јона није а не Јону кит!

СОБРИН.

Ако ти ваљда пост већ дојади
По мојојзи се владај навади.

МАРИТА.

Постиш? Верујем. Ал лепа хвала,
Таман се мичеш веће од сала.

СОБРИН.

Умереност је срећи што води.

МАРИТА.

Од попа, кажу, ништа не шкоди.

СОБРИН.

Па зар би смела — (не мој с' срдити)
О мојој храни, цурко, живити?

МАРИТА.

Е, драги попе, тог се већ бојим:
Могла би врло, да се угојим.

КРАЉ.

Не могу даље чудо гледати!
Ал поганику сад ћу ја дати.
(Из крчага лије воде Собрину на нос.)

СОБРИН.

Од благослова је и сувише,
Облака нема, а ето кише. (Брише нос.)
Марито, хајде, побратимо се.

МАРИТА.

Е, то не могу — — не слажемо се.
Но, што ме гледиш тако срдито?

СОБРИН (брише лице.)

Зло ми је... За што? Не знаш рећи то.
Омара је, а мени зима је. (Устане.)
Хајдемо даље: ал дај ручицу.

МАРИТА.

Већ кући?

СОБРИН.

Не, још незнаш задаћу.

КРАЉ (изађе.)

Смркло се... Не може ме познати.
Повијаћу га... Стани, неверо!
По винограду нећеш господњем! Пст!

СОБРИН.

Шта је то? Пст!

МАРИТА (за себе.)

То је Карло! (на глас) Ништа.
(За себе) Шта ћу? Овако ће добро бити. (на глас)
Ох, оче драги! (Спусти главу Собрину на раме.)

КРАЉ (иза жбуна.)

Пст! пст! (Марита му даје знак, да ћути.)

СОБРИН.

Шта је то?
Зар опет каква нова цурица?
Гле, мени маше чедном ручицом.
За чудо млого цврчака је ту.
Ал, реци, што си тако снуждена?

МАРИТА.

Грешна сам.

СОБРИН.

Но, то је истина. Ал —

МАРИТА.

Бадава, оче, не обрани ме,
И сама знадем, да је истина,
Ал ћуд је моја, оче, пречудна,
Па све ме дражи, што ј' забрањено.

СОБРИН.

Зар не можеш, да јој се одупреш?

МАРИТА.

Не могу! Ох, страшан је удес то!
Са ћуди своје грешим несретне.
Па још кад видим — — (цикне и покаже руком на дрво.) Јаој!

СОБРИН.

Шта ти је?

МАРИТА.

Ох, погледај!

СОБРИН.

Шта је?

МАРИТА.

Зар не видиш?
Погле само! То бих хтела, оче!
Ох, ал је лепа она јабука,
На витој грани на врх дрвета!

СОБРИН.

Та кад би само јабука хтела, —

МАРИТА.

Ону бих једну ја само хтела.
Умрећу, ако је не добијем.

СОБРИН.

Ох Ево, Ево!

МАРИТА (милује га.)

Молим те, оче,
Скини ми тамо ону јабуку,
И ја те никад не заборавих. (Наставиће се.)

ПОД ВРБОМ.

Прича Андерсенова.

Околина је Кјешка гола и бедна. Истина варош је на обалама источнога мора, што остаје вазда лепо; ма опет би могло лепше бити него што је. Јер је свуд унаоколо пукло поље, а до најближе шуме далеко је. Ма код своје кућице има вазда по нешто, за чим се после може да жуди у најлепшим крајевима света. А и морамо признати да је тамо на крај Кјега, где се два сиротна врта до мале ливаде спуштају што на залив води, доста лепо, особито лети. Тако се чињаше и комшијској деци, Кнуду и Јованци, која се овде обично играху, прелазећи једно другом преко огрозове ограде. У једноме врту беше једна зова, у другоме врба, и под овом се деца најрадије играху на то имаху и дозвољење, ма да врба баш крај ливаде беше, те малишани могаху ласно у воду пасти. Али божје око бдијаше над њима, иначе би, бога ми, свашта било. Ма и деца бејаху врло опрезна, а особито се дечко бојаше воде тако, да га лети нико не могаше наговорити да се крај обале купа, где се толика друга деца весело брчкаху. За то га она дираху, зваху га страшљивицом, а он морадијаше све примити. Јест, али једном сни комшиница Јованка, како је у отвореном чамцу заливом пловила, па је Кнуд к њој у воду загазио дотле, да му је вода до грла дошла, па онда преко главе прешла и од тога часа не трпљаше више Кнуд, да га страшљивицом зову; позиваше се на Јованчин сан; то му беше дика; ма у воду не иђаше опет. —

Сиротни родитељи ово двоје деце помагаху се свесрдно у раду, а Кнуд и Јованка играху се у врту и на друму, крај кога по шанчићима беху посађени читави редови врба, али не онако лепих, јер им круна беше подсечена; хоћаше се од њих и користи, а не само уживања. Боља се чињаше обојим другарима стара врба у њихову врту. Под њом би често преседели по цело јутро и по вас дан.

Унутра у вароши Кјегу има велика пијаца, где о вашарима поникну читаве улице од дућана у којима има свилених везица, ципела и свакојаких ствари. Сваки пут ти је онда голема налога, и обично има и кише, те вунено рухо сељака и сељанака шири свој мирис. Али би ту мирисао и мирис од најлепших медених колача, а за оба детета беше то најлепше, што човек, који продаваше слатке колаче, одседаше сваког вашара код Кнудових родитеља. Тада би наравно отпао и за њега по који колачић, од чега би и Јованка део имала. А што готово још боље беше, колачар знађаше и приче причати о свакој ствари, па и о својим меденим колачима. Једно вече исприча он таку једну причу, да оба детета беху јако дирнута и никад је не могоше заборавити. С тога ће најбоље бити, да је и ми чујемо, особито што није дугачка.

„На ћепенику лежаху два медена колача“ причаше колачар, „једно мушкарац са шеширом, а друго девојка без шешира, али место тога имаше на глави златан листић. Обема фигурама беше лице обрнуто горе; с те стране требаше их гледати, а не с противне, с које нико људе не гледи. Мушкарац имаше грк бадем с леве стране, — то му беше срце; девојка беше сва од меда. Обе лутке беху изнете на углед и лежаху једна крај друге; на послетку се и заволеше, али једно другом то не казиваше, и тако мора бити, ако ће што да буде од љубави.

„Он је мушко, па треба први да проговори, мишљаше девојка, али би јој и то драго било, кад би само знала да би јој се љубави одазвало.

„А он беше снажан у својим мислима што је обично вазда код људи. Он сневаше, да је оживео и постао дечко, у џепу му било тридесет пара, па онда купи девојку и поједе је. —

„И тако лежаху на ћепенку толике дане и недеље и најзад се осушише, и девојачке мисли постадоше нежније и више

женске. Доста ми је, мишљаше што сам крај њега била, и — пуче.

„Да знадијаше, како је љубљах, још би се држала, мишљаше он.

„Ето децо, то вам је цела прича и ето вам и њих обадвоје!“ рече колачар. „Они су знаменити историјом свога живота и немом љубављу, која никад ни чему не води. Ето вам их!“ И даде Јованци момка, а Кнуду девојку, али њих беше прича тако дирнула, да не имађаху срца, да овај љубавни пар колача поједу.

Сутрадан одоше с оба своја колача у порту Кјешку. Зидови од порте покривени су лети и зими зеленим, дивним бршљаном. И турише обе медене лутке у хлад од зеленила, па причаху другој деци причу о немој љубави, која ништа не ваља, т. ј. љубав, јер прича беше красна; то рекоше сви, и кад сад шћаху да лутке виде, ах! безобразан један матор деран беше — и то из пакости — појео препуклу мому.— Деца се расплакаше, па за тим — сигурно да сирото момче не остане само на свету — поједоше и њега, ма приче не заборавише

Све једнако бејаху оба детета заједно под зовом и под врбом, и онда певаше мала девојчица својим сребрним гласом најмилије песме. У Кнуда не бејаше ни једнога самртнога тона; али он знадијаше речи, а то опет беше нешто. Људи у Кјегу, шта више и гвожђарска госпа, застали би, да чују Јованку, кад пева. „Та то је вилински глас, што га има ово мало створење!“ говораше мадам.

То бејаху блажени дани, али тако не оста вазда. Комшије се раздвојише: мајка мале девојчице умре а отац јој оде у Копенхаген, где могаше хлеба наћи. Плачући растајаху се комшије, особито плакаху деца много. Али стари обећаше један другом писати, бар једанпут преко године. — Кнуда дадоше на занат код једног ципелара; не хтедоше више трпети цигљастог дерана, да се само скита! и за тим беше конфирмован. —

Ах, како би радо отишао он свечаником до Копенхагена, да опет види своју милу Јованку! Али не оде, и не беше никад тамо, ма да је само пет миља далеко од Кјега. Ипак је виђао куле ведрога дана преко залива, а онога дана кад беше конфирмација баш је лепо видео злаћени крст на кули цркве богородичине. —

О како се сећаше Јованке! Еда ли се и она њега сећаше? — Јест, сећаше се! О божићу дође писмо родитељима Кнудовим; добро беше у Копенхагену, и велика срећа беше нашла Јованку са њена дивна гласа. Она је добила место у комендији, писашо у писму, у комендији где се пева. Нешто новаца добила је одмах сад, и од тога шаље драгим комшијама у Кјегу цео талир, да се провеселе о Божићу. Нека га попију у њено здравља, а она својом руком беше написала као додатак писму: „пријатељско поздравље Кнуду!“

Сви се расплакаше, а ипак беху то добри гласови! Ама они плакаху од радости! — Сваки дан му је Јованка на памет долазила, а ето сад виде, где се и она њега још сећа. И кад се све ближе примицаше време, кад ће калфа постати, долажаше му све разговетније и јасније, да он Јованку воли и да она некад мора бити његова женица и онда му се осмехиваше лице, па би још јаче притегао смолену жицу и одупр'о у кајиш. При томе би се жестоко убо шилом, ма не бољаше ништа! Он баш не хоћаше играти неме улоге! Добро се сећаше приче о љубавним меденим колачима!

И за тим постаде калфа и опреми се на пут. Једва једном! једва једном дође време да види Копенхаген, а већ имађаше тамо једног мајстора. Како ће се Јованка изненадити и обрадовати! Њој беше сад седамнајст година, а њему деветнајст. Још у Кјегу шћаше да јој купи златан прстен, али се предомисли и мишљаше у Копенхагнеу ћу јој много лепши наћи. — Сад се опрости са старим родитељима, и хитрим кораком крену се на пут у јесен, по киши и ветру. Лишће опадаше с дрва до коже мокар, стиже у велики Копенхаген и к новоме мајстору. —

Прве недеље науми да походи Јованчиног оца. Обуче рухо калфенско и нови шешир из Кјега, што му нако лепо до-

ликоваше; дотле носаше капу. — И нађе кућу коју тражаше, попе се уз многе степене. Да се човеку заврти мозак, мишљаше у себи, како људи живе овде један над другим у овој големој вароши.

Стан беше згодан, а отац Јованчин прими га љубазно. Домаћици беше Кнуд непознат, али му она пружи руку и понуди га кавом.

„Баш ће мило бити Јованци, да те опет види“, рече отац. Но, ма ти си изишао красно момче; треба да је видиш, од мога сам детата дочекао части и радости, ма ако Бог да још ћу и више. Она станује у својој соби и за њу нам плаћа кирију.

И сам отац закуца сасвим учтиво на њена врата, као кад би туђинац био, и затим уђоше. — Таке собе не имаше за цело у читавом Кјегу: па ни краљица не могаше имати лепше! Завесе прозорске падаху до земље, наслоњача од чисте кадифе; унаоколо красно цвеће по зидовима слике у златним оквирима и огледало колико врата, таман да се сав огледнеш — Кнуд виде то све уједанпут и опет виде само Јованку. Израсла велика девојка, али сасвим друкчија, него што је Кнуд замишљао много лепша! У Кјегу не би могао наћи ни једне таке госпођице! — Особито зачуђено гледаше она Кнуда, ма то беше само један час, па му онда полете на сусрет, као да га шћаше загрлити; то истина не учини, али беше близу. Доиста беше весела, што опет виде свога другара! Несијаху ли јој се бистре сузе у очима? Па сад настадоше силна питања о овоме, о ономе од Кнуда до зове и врбе, које она зваше мама зова и баба врба, као да су то људи. А могаше их тако звати онако исто, као што беше с меденим колачима и причом о њима, чега се такођс сећаше, те збораше о њиховој немој љубави на ћепенку и о томе како мома најзад препуче па се слатко смејаше. Али Кнуду враше крв у жилама, образи гораху, а срце јаче куцаше но други пут. — Ето, не беше се нимало понела и, то добро беше опазно, она пришапну родитељима, да га у вече уставе, и сипаше теј и сама му пружи једну чашу. После теја узе она једну књигу и гласно читаше из ње, а Кнуду се чињаше, као да то све пише о његовој љубави ка Јованци, тако се слагаше све с његовим мислима. — Кад преста читати, стаде певати једну сасвим обичну арију, али њезиним гласом отпевана песма беше читава историја, као да у њој беше срце испевала. Јест, она мора зацело да воли Кнуда! Сузе му ударише низ образе! не знађаше како то би, а не могаше ниречице прозборити. Чињаше се самоме себи врло прост, ма она му ипак стеже руку и рече: Ти имаш добро срце Кнуде; остани вазда тако!“

То беше предивно вече, али не за спавање; и Кнуд не заспа. — При поласку рече му Јованчин отац: „Ваљда нас не ћеш сад заборавити! Немој да прође зима, док нас још који пут не походиш!“ и тако може прве недеље опет доћи, мишљаше он, и зарече се тако. — Ма у вече, кад би се посао свршио, а рађаше се и при свећи, изишао би Кнуд у варош, дошао би у улицу, где Јованка седи, и погледао би к прозорима, где скоро увек свећа гораше, и једне вечери баш је лепо угледао сенку њена лица на завесама. — О красне вечери! — Али се мајсторици не допадаше, што нови калфа свако вече у шетњу одлази; а мајстор се смејаше и рече: „Млађана крв!“

(Наставиће се.)

ИЗЧЕЗЛЕ СУ...

Изчезле су жеље пусте
Сладки снова бледе сенке,
Попуцале мреже густе,
Утрно се пламен зенке;

Озбиљније доба греде,
Зато ваљда жеље седе.

Изчезла је љубав стара.
Још на месту огња жива

Повлачи се, шака гара
Успоменом, — страсног дива,
Ал' ваљда ће важни дани
И њу у гроб да саране;

Изчезла је стара струја,
Задрхтала — малаксала,
Негда силна, ко олуја,
Бацала ме попут вала;
Још јој сенка кола — креће,
Ал ни она дуго неће.

Поруши се мост од жеља,
Заљуља га вихор бесни
Па у реку — чуда веља,
Затрпа га у гроб тесни;
Још се види спомен мали
Вали нису утишали. —

Срушио се мост од жеља,
Изчезо је, — пропао је,
А крај моста, чуда веља,
Зидар његов гледао је:
„Озбиљна ме туга гуши,
Сањарија нек' се руши". —

Горњи Карловци. **Св. Ј. Вукадиновић.**

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.

(Наставак.)

А маленка јој пружи котарчицу с јагодама, па јој вели: — Ово је твоја. Ти мораш то јести.

Јелена спази у котарчици стручак лана, па се сети, шта то значи. „Ти си увек била стална, ни сад немој бити немарна." — Узме јагоде и оде у своју собицу. Поједе неколико; сваку је пажљиво развијала, ал не нађе ни у једној црвића, а ови се радо крију у тај природин слаткиш. Наједаред спази међу црвеним јагодама нешто бело. На дну у котарчици било је писмо. На овом нема потписа, Она је већ знала да љубичица значи: „Јелена," па отвори писмо. Он га је писао, а ево.. шта:

„Нећу да развијам на широко; време је, да се ради. И за мене и за тебе је преко нужно. Ја морам сутра путовати, нема више одлагања. Ако си ми добру рада и ако хоћеш да довека самном живиш, ради, што ћу ти казати. Сутра навуци на се своје боље одело, узми своје материнство, па се направи, као да хоћеш у цркву. Сутра је Маргаритин-дан, а млоги иду у цркву. Ал на оном брежуљку сврни на десно, и гледај, да си до подне у Кирбергу. Тамо ће те тешко когод познавати. Баш ако би те когод и запитао, куда ћеш, реци, у Силтал својој тетци у госте. Четврт сата од Кирберга пред шумом, крсте се два пута; на једном ћеш наћи јелову грану, а ти тим удари. И свуда, гдегод се путови састају, увек се држи онога, где будеш нашла по једну јелову грану. Сат испод Кирберга у шуми видићеш на друму црквицу св. Руперта. Ту ћеш ме наћи. Ако би ти се когод уз пут придружио а ти прођи поред црквице, нипошто се немој осврнути, него кад сиђеш тамо ниже, а ти стани. Ја ћу већ доћи за тобом. За даље се небрини. Само уради све тако, као што ти пишем. Новце зацело понеси собом, то је најнужније. Растанак нек ти буде кратак, као да ћеш се скоро вратити.

„Прими хиљаду поздрава и пољубаца од твог верног до гроба.·. "

Нигде ни спомена о његовом или њеном имену. А то је Јелени изгледало сасвим мудро, јер ко зна, коме писмо може допасти у руке.

Ал кад баци очи с хартије око себе, све јој изгледало друкче. Као да из далека гледа на предмете, с којима она нема више никаква посла. Па кад сиђе у авлију, те погледа чељад, што гледи свог посла. а по неко је весело поздрави чинило јој се као да су јој сви злотвори. Та, морала је чувати од њих велику тајну; знала

је, да би јој стало на пут свако, ко би ту тајну дознао. Знала је, да ће сви ти, што ту сад тако вредно раде и пријатељски јој се смеше, да ће је за неколико дана сви тражити и гонити као какву дивљач; да ће ићи свом душом и снагом за тим, како да јој срећи стану на пут. — Осећала се горко.

Дође весник из Помурја с једним писамцетом на Јелену. Пише јој отац, да ће се тек после три дана вратити кући, јер ће за јамачно путовати у долину око Мирца; да за ту прилику има мало новаца код себе, те да му она по овом човеку пошаље из сандука педесет форината.

Јелена да изнети писмоноши да се чиме превати, оде у очеву собу, узме кључ од сандука с ексера, отвори сандук, одигне старе кожице и једну кутијицу с адиђарима њене матере и бабе, па узме кожњи новчаник. Нађе у њему банку од хиљаду форината, неколико стотинарака и ситнијих новаца.

Нагло, као да јој новци прсте пеку, извади једну педесетицу, оно друго све остави опет, као што је и стајало, па да писмоноши новце.

— Поздрави оца, — рече она, — нек буде... здрав.

— Хоће боме, хоће; не вали томе ништа, — засмеја се онај.

Истог вечера не даде се Јелена видити. Затворила се у своју собу. Чељад је мислила, није јој добро, не иде јој под капу, што јој се отац по други пут жени.

Она је сама читала никодимово писмо. Осећала је на свом срцу као неку клетву, а ова јој делом кидала срце, делом изазивала жарке и дивље осећаје. На послетку није ништа више ни чула и видила, већ само његове речи, њега.

Целе ноћи није тренула. А кад се прозорје подкраде у њену сбобу, устаде из постеље, клече пред распећем и помоли се богу. Молила се духу своје матере, чије је тело лежало на овој дасци, пре него што ће понети у гроб. Молила се за свог оца, да буде срећан са својом другом женом, као што је био сретан с првом. На послетку се молила и за Никодима, који је тако тешко искушаван светским предрасудама, па опет се мушки и великодушно одржао, као ни један његових опадача. Како ће му она то надокнадити својим пожртвовањем и верношћу! Само једно, једно неможе, што би он хтео, Он ће јој то лако опростити, као што је добар и поштен. Како му она жели, да поживи у новом животу лепше и безбрижније, па да се неправедна презрења, с којих је он толико трпио, окрену у велико поштовање!

Америка!

Још као дете слушала је о тој земљи. Нов свет! Тамо мора да сунце лепше сија нег на овом старом. Цвеће цвета шареније, вода је бистрија, а људи сретнији него на овом дерном старом свету. — Она ће да се пресели у други свет, а не ће умрети, отићи ће тамо са својим драганом — Еј ала је то слатко! — Кад би нешто данас лежала на тој клупи, а сутра је донела четир човека тамо преко у Емендорф, па је положили у раку — чини јој се, даље би била од свог оца, него овако, кад оде да живи у Америци...

Обуче на себе, као што јој је речено, своје најбоље одело. Горња јој хаљина од врата до ногу од финог тамноплавог кућевног платна. Шешир црн вунаст од зечије коже, као што се онуда носи. Свеза га свиленом трачицом испод браде. Завеза завежљај најнужнијих јој ствари. Једва га је наслагала, јер јој се све чинило најнужније. Сад јој тек паде на ум, да не сме ништа собом понети, јер би посумњали у штогод. Па ипак свеже завежљај.

Већ и сунце одскочило. Хана јој даде ужину. Зачуди се, кад је виде у свечаном руву, па повика: —Шта, и ти одлазиш, Јело? Кажу биће кућа опет пуна, ал сад ће тек да постане празна.

Јелена јој несигурно погледа у очи, па рече: — О Маргаритин -дану је увек ишао по неко из наше куће у цркву.

— И треба, — вели куварица; — ја мислим, Јело, да треба сад млого милости да молимо у бога. Кад дође нова газдарица, требаћемо је.

Јелени није било до јела, ал тек опет испи своју каву. На далек ће пут. Кад се врати, па опет узједе у овој кући — онда ће бити друго време.

Кад је била готова, погледа још једанпут око себе, па изађе из своје собе, те оде у очеву. Забрави за собом изнутра врата, и брзо извуче најдољну фијоку. Разгрне кожице на страну, узме новчаник и кутију с адиђарима, те одатле извади један златан крстић.

У сандуку међу очевим аљинама нађе и очев прслук златом сапред везен, што је некад њена мати оцу везла. Кад Јелена то виде, горко бризну у плач. Сретни дани васкрсоше пред њом с оцем и мајком и како је мати јако волела свог мужа, па како је била блага и милокрвна, па како би за љубав њеном оцу све, све поднела

Цајлхофер није био увек Цајлхофер. У своје младо доба био је сиромах тестераш, па се пребијао по Крајнској, Салцбургу и Тиролској, идући трбувом за лебом. У Тиролској се познао с неком лепом газдачком цуром. Волели су се. Није било на свом месту, да се она отргне од своје својте и из свог завичаја. И сви су говорили, да брак међу сиромашним тестерашем и газдачком ћерком није приличан. Ал она му је остала верна, па је дошла шњиме у Штајерску и ту му купила у његовој постојбини газдалук. Па није било сретнијег брака.

И оне сад ћи ради, што некад њена мати!

А отац, кад се сети своје младости и помисли, како је њему његова жена верна остала — он ће морати опростити.

Јелена пољуби његово одело и покваси га сузама.

На послетку затвори орман. Понда стајаше мирно у соби, и рећи ће: — Сад збогом мој мирни завичају!

За тим откључа врата, остави кључ на своје место, и понагли одатле.

Пред кућом, где је вирукао вечити извор, напи се рукама воде, па мокром руком превуче преко чела.

Из живињака прну сва живина те се искупи око ње, да је једва могла корачати, те их је морала силом разгањати. Али живина полети још донекле за њом. Знала је своју заштитницу, но данас још није добила свог обичног оброка, што јој се даје обично сваког јутра.

VII.

Тако је оставила Јелена, цајлхоферова ћи, кућу очину.

Путем преко суседних њива ишли су многи у цркву.

По ливадама косили су косачи сено, а сунце упрло, па засине на углачаним косама и роси по трави.

Цајлхоферови косачи нису се данас баш утргли од рада, ал бар су највеселији. То је пред светове! Па треба да науче сватовац; а то су својски и учили.

Један пева:

„Сви се момци оженише,
А ја оста сам.“

Други:

„Погле, цуро, како с брда
Поток ромори.
А срце од љубави,
Гори, изгори.“

Понда опет трећи:

„И опет бих воло знати,
Да л' да идем, или не;
Цура ми је тако мила,
А и свет је тако леп
Па нека је још и лепши,
Идем боље дому свом.
Ал без тебе, лане, не ћу
Живити на свету том.“

И цуре су се дале чути. Певале су неке враголије, да би их могао двојако разумети. То је навело Јелену, да помисли: „Све су заљубљене.“

С тим се мислима растаде с постојбином.

Кад дође на брежуљак, осврну се те још једаред погледа на кућу свог Емендорфа. Над њиме су треперили сребрнасти сунчеви зраци, тако да се по неки кровови од кућа не могаху разликовати од шипражја. Само по сјајном дому, што је светлуцао као звездица, познаде Цајлхоф.

О неком старом бору висила је испод малог свода скоро замрљана и испуцана слика св. тројице. Ту се укрштавала три пута. Ту Емендорфљани обично спуш-

тају мртваца на земљу, да би бајаги овај још једаред могао погледати у лепу емендорфску долину, пре него што га спусте у гроб и затрпају.

Јелена се сети тога. И сандук њене матере спустили су били на ту мрку жилу испод дрвета. Сад је стајала ципом на том месту.

Уз стрми пут у Емендорф ишао је неки жандар с пушком, а на њој се светлуца бајонет. Кад дође на раскршће, па види девојку, запитаће је: — Ако је слободно упитати, лепа девојко, који пут води у Емендорф?

Она му показа руком.

А он оде својим путем.

Гледала је за њим, догод је могла догледати, да му кроз шуму засине бајонет; понда се упути пут Кирберга.

Пут се протеже преко неког виса, а овај покривен маовином и другим травама, што расту по мршавим пустопољинама, и још неким кржљавим дрвићима. С обе стране простран изглед: на лево гора и плодне долине, на десно иза зелених врлети сиви гребени горостасних планина. —

Ал Јелена није на то ништа мотрила, јер није увиђала, како је дивна њена пос-тојбина, што је сад напушта. Непрестанце је гледала само преда се на песковити пут — тражила је, не би л' спазила и познала ногоступ онога, који је данас тим путем изишао испред ње. (Наставиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂЦИ С. М.

(Наставак.)

Друштво беше врло весело. Час би поиграли а час би опет цуре уморне од игре поседале на ћилиме те почеле певати босанске песме. Када чух да почеше неке песме што већ дотле у Босни слушах одкинем се од мушкога друштва и чаше, те седох усред њих где ми оне мало места направише, да им у песми мојим мушким гласом помажем.

Прво почеше:

Телал вика по Херцеговини:
Ко ј' код кога ноћас на конаку.
Нек не иде ноћас са конака
Утекла је пашина робиња.
И однела по пашина блага
По пашина пола ћехаина.
Хеј и одвела хата из подрума
И украла сахат из недара.
И однела птицу буботицу.
И повела Ристу хазнадара.
Срстали је млади официри;
Говорили млади официри:
Ој бога ти пашина робињо
Што ти носиш по пашина блага
Благо носим да га ја непросим:
Хата водим да пешке неходим,
Сахат носим да се неодоцним,
Тицу носим да ме рано буди.
Хазнадара да не спавам сама.

За том одпеваше још неколико и љубавних од којих две запамтих. Прва је овако гласила;

Колико сам говорила драгом
Неашикуј, не: ежи севдаха;
Од севдаха горег јада нема,
Нит' жалости од ашиковања.
На жалост ће и комшија дођи,
А за јаде нико и незнаде,
Да ја јаде и горици кажем,
С горице би листак опаднуо.
Да ја јаде и мрамору кажем,
Мрамор би се камен отопио.
Да ја јаде и земљици кажем,
Цела би се земља испуцала.
Да ја јаде и водици кажем
Студена би вода пресушила.

Кад их замолих да још једну таку отпевају они почеше овако:

Драги драгој писмо пише
Тужно жалосно.
Драга драгом отписује
Још жалосн.:је:
Дођи драги дико моја
За три неђеље.
Немогу ти драга дођи
За три године
Мене чекај драга моја
Другог негледај,
А ја нећу друге драге.
До тебе драге.

Напослетку ме изненадише са неком подугачком песмом у којој беше нацртан сав

српски бој против турске, почев од херцеговачког устанка па до пада Ниша. —

Давно беше прошло време када требах бити по војничком пропису своме у кревету т. ј. у својој слами, а ја још на сéлу. Не беше никоме до тога да подиже и квари друштво.

На сéлу се упознах и са господином свећеником, највагренијим Србином у свом Високом. Доста се тога вечера с њиме наразговарах понајвише о политици за коју се господин попа канда највише интересоваше. А доцније кадгод долажах господину учитељу у вече на поседак свртао би био мало и код њега јер баш комшије беху.

Осим тога даде ми се прилика видети и једнога херцеговца пореклом од Страхинића бана. Одавна већ од момака слушах да има у Високом и некога потомка од самога Бановића Страхиње, но држах да је измишљотина на сéлу случајно запитах за име једнога госта што до мене сеђаше и кад ми рече да се зове Страхинић запиткивах га даље од куда он знаде да је баш од те лозе.

Причаше ми да се од оца на сина као аманет чувало то да су они од лозе самога бана Страхиње. Породица му је у селу Храсном код Стоца у Херцеговини а он се оданде доселио у Високо, те сад ту тргује.

Отац и брат му беху припознати усташи за време устанка у Херцеговини а сада су у Црној-Гори.

Тек око неко доба ноћи кренемо се сви на једанпут са села, на сред чаршије опростим се са свима и упутим своме стану.

Месечина беше лепа, видило се готово као на дану, те с тога морадох се држати присенака поред турских кућа да ме неби какогод опазила која од наших патрола што по целу ноћ варош обилажаху. Таман бејах код неке џамије чух звук од корака што по војнички на калдрми тутњише. Знађах сада да ми нема друга спасења него или се где сакрити или се дати ухватити патроли. Пошто ми беше извесно да ће ми се сутра дан тешко бити изговорити пред командантом од Високог због шетње по височким улицама у глуво доба, то се осврнух и десно и лево да себи какав буџак нађем где би се могао притајити док патрола не прође.

Преко високих турских зидова не могох прескакати те зато ми неостаде друго до ући у турско гробље што поред џамије беше. Ту легох на земљу иза неког грдног надгробног турског камена и у његовом сену непримети ме нико од патроле. Да ме је когод видио како се доцније по лагано иза камена дижем би богме помислио да се какав турски хоџа повампирио те устаје ноћу из гроба да плаши људе.

Недуго а ја се одомаћим у кући учитеља. Кадгод ми служба допушташе проведох код њега, чим пред вече а ја би се упутио кроз чаршију ка српској цркви.

Пошто ми беше чардачић на једноме крају вароши а српска црква чак на другоме то и немогох чути када нас труба у вече скупља те зато мораде увек мало ђаче Марко стајати пред кућом и извештавати ме када започне трубач.

Таман ја у најбољем разговору са господином попом и учитељем слушајући причања њихова о пређашњем њиховом животу под Турцима кад ево Марка у собу са речима: „Господине ено дува борија“.

На то ми ништа није преостало него узети збогом и пожурити се што брже своме стану.

Но почетком октобра морала је наша сва компанија у Вареш да купи оружје, те тако за четири дана прекидох своје свакидање посете.

После трудног марша што трајаше читав дан стигнемо у Вареш где тамо а и у околици покуписмо нешто оружија и тек четврти дан могосмо се натраг вратити.

Собом доведосмо везаног и некога турскога пустахију што беше у последње доба и турски усташ. Требасмо још неколико тамо похватати, но их не нађосмо; сигурно им је ко подказао да ћемо им у походе доћи.

Дошав из Вареша дођох некако сутра дан одма у службу код хамбара. Између осталога спадаше у дужност команданту те страже да пази на апсенике што се налажаху у конаку у пређе турској апсани. До тога дана кад год ред на мене дође беше апсана празна, но сада имађах да чувам тога пустахију Турчина што га из Вареша доведосмо.

Пошто од других послова немогох доспети да пред вече њега прегледим то се кад се већ смрче упутих конаку.

Пред прозором од апсане стајаше обично један момак на стражи коме спадаше у дужност са пуном пушком у руци мотрити на сваки покрет апсеника.

Заменув тога момка другим упутих се вратима од тавнице.

Врата беху од јаких дасака начињена и затворена дебелом гвозденом шипком и грдним локотом од кога кључ код мене беше. Отворив њиме врата уђемо унутра.

Бејах у некој доста повеликој соби без патоса са два прозора, што беху јаким гвозденим шипкама испреплетани. Сав намештај се састојаше из једнога повеликог крчага са водом што у једном углу стајаше. На голој земљи прекрштеним ногама седео је предамном Турчин од својих тридесет година; леп крупан човек. Лице му беше сигурно од страха и и патње упало и бледо. Руке му беху наопако свезане јаким конопцем а чело главе на једноме камену тињао је неки жижак, који таман толико распростираше светлост да је стражар с поља кроз прозор могао га гледати шта ради.

Некако чудновати утисак учини на мене место у које дођох, небејах дотле нцкада у такој прилици да гледам човека кога може бити чекаше кроз који дан прах и олово. Па још онај жалостан пламен од жишка што при свакоме ветрићу што кроз прозор унутра дуваше тамо амо се лепршаше. Какве мисли пролажаху кроз главу томе турскоме убојици што сада везан на тлу лежи а још пре четири дана смејаше се и ругаше некој српској удовици кад га је ова проклињала, што јој је једино марвинче на силу одвео!

Наслоних се на пушку да га за часак посматрам како грозно изгледаше! Очи му уплашено и овамо и онамо зверају, уста отворио, груди му се од тешка дисања надимају, а од бола што су му већ три дана руке јако свезане превија се и напред и натраг. Приметих како му се непрестано усне мичу, сигурно рећа све редом турске молитве, неби ли му Алах помогао и опростио га те клопке.

„Море Турчине“ прекидох га у молитви ја дођох да те питам да ли си жедан; ако си жедан да ти мало одрешим руке, па се напи!“

Онману главом па ми промуклим гласом одговори: нисам жедан већ сам гладан. Скапаћу од глади. Ево већ три дана како ни залогаја хлеба не окусих. Што ме мучите? Или ме сјеци, или ми дај јести, ал’ ме не мучите горе од скота.“

По лицу му се познавало да не лаже. Немогох појмити зашто му дотле недадоше јести него га бацише у тавницу и сасвим на њега заборавише. Усташ је, пустахија, заслужио је да га пред суд у Сарајево воде и осуде, но зар смо ми равни Турцима зар и ми да чинимо што и они чине? — Послах једног момка ка наредннку, да га упита да ли ће се апсенику већ једном шта за јело дати; да је од глади сасвим малаксао. Добих одговор да он ни за какав мајоров налог у погледу тога незна а свога хлеба има толико колико њему треба, дакле нека се Туре претрпи до сутра па ће се онда извидити ствар.

Рекох Турчину да сам му хтео за јело шта набавати, но нико му неда. Запитах да ли има код себе пара па ћу му дати донети. Рече да нема. (Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

Било је научењака, који хтедоше циганско порекло да изведу од Татара, од мисирских копта, од арапских бедујина, и од оних десет пропалих и несталих племена израиљских, али за чудо, ни код једног од свих ти племена не нађоше ничега, у чему би их са Циганима сравнити могли. Поједина племена Судра, о којима сам сада говорио, увек су се бавила у Хиндостану. И ако их и од пре свуда гонише и кињише, то се они колко знамо никад или бар никада у толиком броју не иселише, у коме се броју иселише, кад је Тамерлан на Хиндостан напао.

Ни нападаји македонски под Александром великим, ни силни и многобројни потоњи у-

падаји Арапа ни Персијанаца, ни других околних народа, не могоше их са огњишта и из корена покренути, и ако и пре тога наилазимо на мање трагове њиховој сеоби, и то у Персији и на далеком истоку. А што они при упадају монголском и татарском на крају 14. а почетком 15. века, на једаред своју ћуд променуше, и листом и то тако далеко одоше као да их једнако Монголи гоне, одатле хтедоше неки да изводе, да је ово племе морало врло велико и разгранато бити, али да су их Монголи морали страшно десетковати и да су силни морали животом платити.

А како су Монголи са севера и североистока у Хиндостан упадали, то су се Судре само на запад и то преко Инда (реке) спасти могле. Ту, у западном делу Индије—у делти од Инда— где су се они сигурно пре своје коначне сеобе настанили били, у том делу велим, налазимо још и дан данас једну покрајину, која се зове Синд, а одатле се изводи да су Цигани морали то име тој покрајини с тога дати, што су се они сами звали Синти тј. народ из Синда.

Тврди се, да ту на Инду и дан данас постоји једно индијско племе, које се назива „Циганима“ и код ког се племена увек Судре на договор скупљају. Од њих је управо и узето оно име, којим западњаци сваког бегунца и протуву крсте. Та и ми велимо: „селе се као цигани.“

Код Персијанаца, Турака, Румуна, Срба. Маћара, Талијана, Немаца зову се они „чингени, сигани, цилари, цилкани, цигани, цигањи, а ово су само изведена имена, из њиховог старог индијског имена.

Држећи се путева других номадских племена, расули су се они врло брзо, и то једни преко залива суецког у Мисир, па кроз целу северну Африку до у Мароко, а други опет преко мале Азије и Хелеспонта на обале Дунава и црнога мора, а одатле после у сву Европу.

Као дивљаци загаситог соја, са црном дугом и коврчастом косом прљави у лицу племе, какво свет дотле у Европи видео није; у траљама и дроњцима одевени, одело везано ужетима преко леђа, на мршавим коњима, изгледају као медведи, под вођама који се називаху кнежевима мисирским и грофовима вавилонским, а који беху златним удицама и тракама искићени, е, ето тако се појавила прва циганска орда 17 августа 1427 год. први пут пред Паризем, као да је какав метеор с неба пао, јурио је и журио се сваки, да ове дошљаке види, и да им се поклони.

Како су проповедали и говорили, да су они хршћани са истока и то из Мисира, где су их због вере гонили и протерали, то су они за врло кратко време надобијали силне поклоне од побожног француског народа.

Па као што се појавише пред Паризем, исто се тако, са истим жалбама и измишљотинама појавило једно, „црно, особено, дивље, сурово жалосно племе“ као што један кроничар вели, и пред капијама Берна, Цириха, и многих других европских градова. И за дивно чудо, где год се само појавише, појавише се у кратком времену од 1416—1430 год. То је да богме у западној Европи, јер на исток морадоше раније доћи.

Године 1422. пређу ти гости и преко Алапа у Италију. А на кратко после тога, наиђоше и кастилиански пастири у Спанији за њих, шта више кроничари веле да су у исто доба дошли и у Енглеску и Скандинавију.

Ни једна се сеоба није тако брзо свршила, као да им је вика монголска још у ушима звонила.

Својим измишљотинама, да су протерани хршћани из Мисира, додворише се они мало по мало код свију народа. Овако су говорили и самоме папи у Риму, и тиме су израдили да су од овога добили пасоше и препоруке на све европске владаре, у којима папа исте моли, да циганима никакве сметње не чине, јер то су покајници, који кају своје грехе, за то што им преци матери божијој и Исусу не дадоше хлеба и воде, кад су ови у Мисир бегали.

Које ово, а које, што је љубопитљиви свет свуда врвио да их види, припомогло им је, те су се у Европи врло брзо одомаћили.

Али кад свет увиде, да ови назови-покајници само краду и харају, да су врло гадног карактера, и да никаквог религијозног основа немају, поче о њима другчије судити. „То нису мученици и жртве монголског краља, то су његове уводе који су амо дошли, да

земље европске посмотре, те да тако спреме нов монголски нападај."

Распрострo се глас да су они кајнити тј. праунпци кајинови, који од онога дана, кад је праотац проклет, непрестано по земљи тумарају. Звaху их и „синовима нечастивог" пошто су им име „Гитанос" од арапског „шејтан" (сатана) изводили.

После овог кратког златног доба по цигане наступило је гвоздено, у коме су их и били и тукли, и штапом на њи ударали, а и у ропство продавали, и на сваки начин гонили. Ово се гонење задржало и до данас.

У Шпанији је први устао против њих краљ Фердинанд, и заповедио је да цело пиринејско полуострово од овога људскога измета чисте, али и ако је милијоне корисни Мавра и Јевреја из своје државе истерао, за то ипак није могао циганима ништа да науди. Они су се као оно слепи мишеви крили, час се појављују у овој, а час у оној покрајини још у већем броју, него пре.

И цар Карло V. издао је у свима својим европским државама декрете против Цигана, али и ма да је потукао французе и њиховога краља Франца I заробио, против цигана није ништа успео, јер су се они увек вешто испред ловаца и царских џандара крили, а чим би се хајка свршила, опет би се појављивали.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Софоклова трагедија **Антигона**. Превео с јелинског оригинала (у прози) проф. Др. Папакостопулос. Ова је књига награђена из књиж. фонда И. М. Коларца. У Београду, штампано у државној штампарији, 1873.

Још пре шест година изашао је овај српски превод Софоклове „Антигоне". Како је то једна од највећих умотворина старе класичке књижевности и како до сада о преводу тако важног дела не читасмо мишљења ни од кога, ко колико толико разуме језик, којим је Софокле певао, то хоћу да речем своје мишљење о том преводу. А да би се примедбе моје на тај превод што боље разумеле, ваља пре свега знати фабулу (приповетку) те драме.

Ево је у главном. У боју „седморице (седам кнезова) пред Тивом" убију један другог два краљевића, синови несрећног краља Едипа, Етеокле и Полиник. После боја преузме одмах владу у Тива ујак њихов Креон, па Етеокла, који је бранио Тиву, дадне врло лепо сахранити, а о Полинику, који се борио против отаџбине, објави, да ће камењем бити засут онај који се усуди да закопа мртво тело његово. Издајица отаџбине ваља да буде храна тицама. Антигона сестра Етеоклова и Полиникова, одлучи, да уз пркос тој објави Креоновој закопа тело драгог брата свог. Што смислила то и учинила, ма да ју је од тог дела одвраћала сестра Исмина. Но у онај мах, кад је вршила ту свету дужност, ухвате је стражари и доведу пред краља. Без икаква извијања призна она, шта је учинила, те краљ заповеди, да се жива узида. Заман је Креона син Хемон, који је био вереник Антигонин, молио, да заповест ту натраг тргне; заман је и стари пророк Тересија краљу велику несрећу предсказивао. Не хтеде он ни на што да се обзире. Но на скоро буде његово јогунство љуто кажњено, Хемон се убије поред своје мртве веренице. А кад то чује Креонова жена Евридика, не хтеде ни она да живи после деце своје, па се и она убије.

Ја ћу да наведем примедбе своје само на превод првих 68 стихова Антигоне, јер ће читаоци и примедбама на толико стихова бити потпуно обавештени о томе, какав је Папакостопулов превод најсавршеније драме Софоклове.

Тих 68 стихова гласе у преводу овако:

„**Антигона.** О љубазна сестро Исмино, знаш ли ти, да ће Јупитер на нама живим извршити сва зла Едипова! Нема ништа жалосније, срамније ни бешчасније од онога, што сам ја о мојој и твојој несрећи чула: а шта је то опет што се по вароши говори, да је војвода разгласио? Да ли си ти што чула за то или не, шта ће снаћи наше пријатеље од непријатеља.

Исмина. Мени није никака реч од наших пријатеља дошла ни пријатна ни непријатна, Антигоно, од оног времена, како смо оба брата изгубили у један дан, и од како се Аргијска војска оне ноћи повукла, ја ништа не знам ни о срећи ни о несрећи.

Антигона. Та то сам ја добро знала, за то сам те и извела из двора да сама чујеш.

Исмина. Та шта је? Ти ми нешто збуњено говориш?

Антигона. Зар Креон није једног од наше браће гробом почаствовао а другога не? Етеокла, као што се говори, поредио је с достојанством међу мртве, а за Полиника, бедног мртваца, кажу да је прогласио, да га нико не сахрани, но да остане непогребен и неоплакан и да га пси поједу? То кажу да је красни Креон мене и тебе ради прогласио; па да ће ту ствар озбиљно терати, а ако би који год против тог радио, тога ће дати да га народ убије. Тако је то, па све једно, показала се да си благородна или проста.

Исмина. Шта ћу ја помоћи несретница, ако је тако, или послушала или се противила.

Антигона Промисли се, хоћеш ли са мном да радиш?

Исмина. О чему? куд мислиш? кака је велика опасност?

Антигона. Кад би ми твојом руком помогла мртв.ца подићи.

Исмина. Зар мислиш мртваца сахранити, и ако је у вароши забрањено?

Антигона. Мога и твога брата, па ако ти нећеш, то ћу ја ту дужност сама извршити, ја га издати нећу.

Исмина. Кукавице? Зар против наредбе Креонове?

Антигона. Он нема никаква средства, којим би те могао од мојих раставити.

Исмина. Јао мени! Помисли сестро, како је наш отац презрен и без части пропао, што је сам својом руком ископао оба ока због одкривених грехова, а мајка нам свој живот скончала на вешалима, а треће зло, што су оба брата, два несретника, сами себи живот одузели у један дан. Данас смо ми саме остале.

Помисли како ћемо и ми најужасније пропасти, ако се успротивимо закону и заповестима владаочевим, а и на то треба мислити, да смо ми жене, да се с људима неможемо борити, па и то, да они над нами, као јачи, владају, а ми морамо и то, још горе од тога, слушати и јачима се покоравати; и ја, молећи за опроштај кад морам, покорићу се онима који су у власти, јер узалуд нешто чинити, нема смисла никаква."

Сад да идемо редом, стих по стих, реч по реч.

Ст. 1. „О љубазна сестро Исмино." — Код Србаља неће сестра сестри никад рећи „о љубазна сестро", већ „сестро драга".

Ст. 2. Грк. па преводи *Ζεύς* са „Јупитер!"

Ст. 3. Зар ово *ἔτι* стоји бадава испред *ζῶσαιν*? Зар га нетреба превести?

Ст. 4. *ατης ἄτερ* преводе једни тумачи овако, други онако. Наш предводник употребио најкраћу и најпростију процедуру; није те две речи превео. Ту је процедуру преводник, као што ћемо ниже видети, врло често употребио.

Ст. 8. „А шта је то опет, што се по вароши говори да је војвода разгласио?" Где су у овом преводу речи: *νῦν πανδήμῳ* и *ἀρτίως*?

Ст 9. „Да ли си ти што чула за то или не?". Зар *ἔχεις κεἰσήκουσας* значи само „да ли си ти чула?"

Ст. 10. Где је превод речи *κακά*, на којој је у овом стиху најјача сила говора. и која због тога стоји на крају стиха.

Ст. 11. *μῦθος φίλων* „реч од наших пријатеља" у место глас о нашим пријатељима.

Ст. 14. У овом стиху је проводник опет употребио споменуту процедуру. Три речи *θανόντων διπλῇ χερί* није превео. Баш тај Софокле није знао шта ради. Трпао у своје стихове речи са свим излишне.

Ст. 16. *ἐν νυκτὶ τῇ νῦν* преводи г. преводник „оне ноћи" у место „ноћас". И где је у преводу *ὑπέρτερον*?

Ст. 19. „(ја ништа незнам) ни о срећи ни о несрећи." — Зар онај компаратив *μᾶλλον* нема никаква утицаја на глаголе *εὐτυχοῦσα* и *ἀτωμένη*? Не би л' то место можда овако ваљало превести: „ништа више не знам, нити да сам срећнија, нити да сам несрећнија?"

Ст. 20. „ти ми нешто збуњено говориш." А где је превод глагола *δηλοῖς*, што стоји уз партицип *καλχαίνουσα*?

(Наставиће се.)

ПРОСВЕТА.

(Савет велике школе) објавио је у своје време ученицима вел. школе научне темате, за награду. која се ове године имала издати из суме од 120. дук. ц., коју Његово Височанство Књаз на ову цељ намењује сваке године.

О светом Сави, на сам дан светковине, г. ректор, по свршеној свечаности у сали вел. школе, објавио је одлуке академијскога савета о наградама, које су досуђене на рукописе, који су за овај стечај прописаним начином поднесени према извештају стручних професора у дотичним факултетима оцењени.

Темати су били ови:

1. За правни факултет: Задруга у Срба, с гледишта историјског, правног, политичног, друштвеног и економног.

2 За историјско-филолошки одсек: први темат: „Друштвено стање Срба у средњем веку" по народним песмама и споменицима; други темат: „Утицај цркве на стварање народних држава средњега века."

3. За технички факултет. „Одређивање тежишта равних слика помоћу једног полигона сила и једног верижног полигона, и о телима једнаке јачине".

4, За математичко-физички одсек: „О утицају ветра на брзину звука",

На први темат „задруга у Срба" поднесене су четир расправе, од којих је једна добила прву награду од 30, а друга другу од 20 дуката. Прву награду добио је Милош Миловановић, свршени правник и философ, а другу Тривун Шкорић, правник II године.

На темат: „Друштвено стање у Срба у средњем веку", поднесена је једна расправа и досуђена јој награда од 20 дук. Израдио је

Сава Антоновић који је прошле године свршио историјско-филолошки одсек философског факултета. На други темат: „Утицај цркве на стварање народних држава средњега века“ поднесене су три расправе, од којих су две награђене половином друге награде, тако да је свака добила по 10 дуката. Једну је израдио Милош Миловановић свршени философ, сада писар суда вароши Београда, онај исти, који је добио прву награду на темат о Задрузи: а другу њих двојица: Стеван Ђорђевић и Ђура Врбавац, философи III године историјско-филолошког одсека.

Темат техничког факултета расправљен је од двојице. Од те расправе једна је добила прву награду од 30 дуката, а написао ју је Јован Кнежевић, техничар IV године,

На темат математичко-физичког одсека није поднесена ни једна расправа.

Г. ректор велике школе, подносећи извештај о овоме министру просвете и црквених дела, обраћа пажњу на ученике којих су расправе награђене, а нарочито на оне који су добили прве награде, и који су, по мишљењу академијскога савета, тако одлично написане и израђене, да служе на част и писцима и школама у којима су се спремали. На завршетку г ректор даје израза захвалности Његовом Височанству Књазу на његовом дару, којим се у ученицима вел. школе подстиче ревност у обрађивању наука које изучавају.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 5.

Од Катинке Адамовићево у В. Бечкереку.

ра,	цр-	сто-	пла-	не	пу-	љи-	сме-
ра-	же,	цр-	но,	ша-	во	о-	но
ли	ва-	ћа-	пу-	бо	жа-	ђе	во
сла-	о-	на	је	ју	чи	о-	ра
го-	а-	то.	се-	не	жи-	си !	о-
гра-	бом	тај-	те	лу-	во с'	тај-	ко
же.	раз-	ко	во	ност	реч-	ко,	пла-
с не-	си,	ка-	ма	о-	ка-	вер-	ним

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА БР 4.

Кад развије зора крила
Кад напуни, када гране,
То је твоја мајка мила
Младо чедо, бели дане.

С ист'а кад се сунце крене
Преко неба путовати,
Благослове видим њене
Је л' како је добра мати ?

Ојач'о си, бели дане,
Гледај добра и зла многа
Па кад крајње јутро сване
Дођи, дођи за сведока.

Бледи месец светли ено
Поноћи је, мирно доба,
То ј' кандило упжежено
Белом дану више гроба.

З. J. J.

Разрешили: гђца Кат. Радосављевићева у Перлезу; г. Мих. Калтнер у Н. Саду; Никола Ћирић у Ср. Карловци; С. Косановић у Ср. Карловцима; гђца Берта Илијћева у Орosламошу; гђца Кристинка Крнајска у Суботици; г. Мита Радосављевић у Митровици и г. П. Р. у Панчову.

НОВЕ КЊИГЕ.

У државној штампарији у Београду изишле су ове нове књижице:

1. **Термолама**, приповетка Михаила Чајковског. С пољског превео Мита Ракић. Београд 1879. Цена 10 новч.

2. **Деде-Султан**, историјска приповетка Јована Шера. С немачког превео Мита Ракић. Београд 1879 Цена 15 новч.

Књижара браће Јовановића у Панчеву послала нам је ове нове књиге, што у њеној штампарији изиђоше:

1. **Српска граматика за учитеље III. и IV.** разред. Израдио Мита Нешковић, учитељ. Панчево 1879 Цена 50 н.

2. **Поступак при настави у десетичним разломцима** за основне школе. Написао Светозар Милетић, земун. учитељ. Панчево 1879 Цена 40 н.

3. **Српско-немачки разговори** за учење немачког језика, намењени онима, који не морају знати читати немачким словима. Саставио Радован Велимировић. Панчево 1879. Цена 20 нов.

4. **Пјесма косовског боја** 1389 године. Треће издање. Трошком С. П. Которанина. Панчево 1879. Цена 24 н.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

／ ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 24. У Новом Саду 17. јуна, 1879.

ЛАЗАРУ СОЧИЦИ.

Ох за седам кратких дана
Пет големих, љутих рана, —
Каквих рана? каквих јада?
Посред срца, посред нада?
То је, брате, искушење:
Да-л си челик, да-л си стена,
Тебе Лазо, небо куша:
Да-л си јачи од камена.
Па кад снага духа твога,
Кад претрпи и те јаде,
Тад ће небо још једанпут
Мач у руке да ти даде.
Нова чуда за слободу
Починиће рука смела;
А да буде срећа трајна
Молиће се пет анђела.

А сад нек ти, хај, прискочи
Горска вила хитра скока,
Нек те вида, не са биљем
Већ сузама нашег ока.
Тај се мелем данас лије
Широм, дужом свих даљина,
Где год има српске мајке,
Српске кћери, српска сина.

(Из „Стармалог“) З.-Ј. Ј.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

СОБРИН.

Шалиш се. Тек се нећу пењати.

МАРИТА (носи лестве.)

Не бој се. Ја ћу лестве држати.

СОБРИН.

Ал тако високо! (Показује другу јабуку.) Ево ова!

МАРИТА.

Ја нећу ову. — Више ни слова!
Погле је само, како се нија,
Жеља ми жељу све жешће вија.
Округла је, румена и зрела,
Та једна само није кисела. —
Ох, нису таке вилине дојке,
К'а она јабука у те војке.
Ох, кад би јабука моја била; (показује према жбуну.)
За њу бих неког и пољубила.

СОБРИН.

Чудна девојка. Идем, а шта ћу. (Пење се.)

МАРИТА.

Не бој се ништа. Добро држаћу.

СОБРИН (на крајњој пречази.)

Јаој! Одавде не могу!

МАРИТА.

Више!

СОБРИН.

Кратке су лестве.

МАРИТА.

На грану! Тише.

СОБРИН.

Ал ако с' она грана сломије.

МАРИТА.

Нека те с' тога ни бриге није.

СОБРИН.

Ма шта би онда од мене било?

МАРИТА.

У моје, попе, пао би крило.

СОБРИН.

У рај! у рај! (Попне се на дрво.)

КРАЉ (скочи иза жбуна, па свали лестве.)

У пако дубоко!

МАРИТА (загрли га око врата.)

Ох Карло, Карло, слатка јабуко! (Пољуби га.)

СОБРИН. (с дрвета.)

Носим је! Узабро сам је! Ево!.
Ал где су лестве? Хохо, дево!

МАРИТА.

Тражи ме. Ха, ха! Добро што дође,
У пољупцима нојца нек прође! (љуби га.)

КРАЉ.

Огњени дажд!

МАРИТА.

Карло, лепо име!
Па зар ти нећеш пољубити ме?

СОБРИН.

Лестве!

КРАЉ (неће да се љуби.)

Љубит' се забрањено је.

МАРИТА.

Ах, јаој мене! Мишљах Карло је,
А крунисана ово глава је!

(Цикне, онесвести се и падне.)

СОБРИН.

(Пружи главу иза грања. Месечина.)

Разбојник? Јаој! како ћу дома?!

КРАЉ.

Ала је дивна сад ова мома!

РАДЊА ТРЕЋА.

(Призор се не мења.)

Краљ, **Марита** и **Собрин**, као при крају друге радње.

СОБРИН.

Ко је? Несмем се дрети. Ако је
Разбојник, може ме се натући,
Ако је пријан, мож' ме одати. —
Бар да се макне, већ стоји к'о ступ,
А ја се не смем ни шенут'. Јаој!
Ма ко би рек'о, на том дрвету
Забрањена да расте јабука. —
Помодрио сам већ као шљива.
К'о трулу ће ме шљиву отући. —

КРАЉ

(који је укочено гледао при месечини Мариту.)

На мојој руци чудна промена —
Девојка лежи обезнањена!
Заптивен прозор, ал светао је дом,
Срце у огњу игра пламеном. —
Пробудићу је. Нећу ни пошто,
Ма не бих дао ни самрти је. —
Смрт није блеђа, ниј' лепше жиће,
Нег' ово што је сада девојче:
У незнапи ми тако остани!

МАРИТА.

(Отвори очи, па их опет склопи. Краљ није спазио.)

КРАЉ.

Тргла се. Месец указао се
Кроз трепавица густе завесе. —
Врије јој крв, а платно танано
На груди јој се нија лагано
К'о бистар талас пустога мора
Од пољубаца чедна лахора. —
На пупољ-усти уздај вија се,
Па лист за листом развија се. —
Са мерџан-уста мирис сипа јој
А славља диван зове мому пој. —
Пробуди се, да живиш у слави!

(Метне је на бусен под дрво.)

МАРИТА. (за себе.)

Ако ме сада овде остави?

КРАЉ.

К'о миомирни пробуди се цвет.
Та живот лети, а диван је свет!
Збогом! (Поће, па се обазре,) Бојим се, пољубићу је,
И отерати снове, што снује:
Тек чело дај! Тек очи!. Нећу, не!
Окаљала би та жеља мене.
Збогом! кад рујна зора долази.
Месец се крије, или долази. (Поће)

МАРИТА. (уздане.)

Ах!

КРАЉ. (стане.)

Уздише.

МАРИТА. (поплашено.)

Ко је?

КРАЉ.

Поштен лопо[illegible]

Што пољубац ти беше украо;
Твој дужник, коме нећеш никада
Допустити да свој дуг одужи.

СОБРИН.

Пст!. Не иди! Ту ћу да иструнем.

МАРИТА.

Ох, стид ме је! (покрије лице.)

КРАЉ.

Молим те, не плачи!

МАРИТА.

Ко си?

КРАЉ.

Ма ко; нико, ако хоћеш.
Помисли: рђав мучио те сан,
Што одлази кад бели свиће дан;
Склопи очи, па кад их отвориш,
Више ме овде нећеш видети,
Па реци онда: „ох хвала боже!“ (пође.)

МАРИТА.

Остани. — Незнам, веруј, ни сама,
Зашто те молим, да још останеш. —
Жао ми је, што си ме познао,
Ал било би ми још већма жао,
Увређен кад би дома отишо,
Е ја сам прво тебе напала.

КРАЉ.

Та ја се нисам ништа бранио.

МАРИТА.

Ал ја те кришом ноћу нападох,
Па бранити се ниси могао.

КРАЉ.

Сви кад би, к'о ти, били лупежи,
Оружа неби нико носио.

МАРИТА.

Подсмеваш се. — Знаш: осуђујеш ме.

КРАЉ.

С тога ли, што си сувише ми дала?

МАРИТА.

Што теби дадох, што је Карлово,
С тим и њега нудим лакомо.
Ал ово тако мудри хоће краљ.

КРАЉ

Шта? краљ?. Та он је што забрањује.

МАРИТА.

То је, као и да наређује.

КРАЉ.

Како?

МАРИТА.

Е, видиш: краљ је млад и леп,
За љубљење се жарко родио,
Ал мудри ипак и млађани краљ,
У љубљењу је невешт за чудо.

КРАЉ.

Еј, еј! Та и он има љубовце.

МАРИТА.

У љуби се уживање губи,
Е љуба није с тога да се љуби.

КРАЉ.

Шта?

МАРИТА.

Јест; љубити је можеш дости
Из шале, или из учтивости,
Или кад иштеш од ње опроштај,
Ал пољубац, бре, није прави тај.

КРАЉ.

Шта?

МАРИТА.

Нема дражи, што је слободно,
Ништ' није море, кад му видиш дно.

КРАЉ.

Да чудног појма! — ал ваљда и није,
Но с тога само, што је пуста лаж. —

МАРИТА.

Не појмиш? како би и поњао?
Дерле си био, кад си с удао.

КРАЉ.

То јест, жењен сам.

МАРИТА.

Рекла сам, је ли?
За љубин пољуб дакле и ти знаш,
Ал прави целив још не осети.

КРАЉ.

Какав је пољуб то?

МАРИТА.

Ходи ближе,
Па слушај, ћути; тише, још тише. —
За прави пољуб, они тек знају,
У чистом миљу, који шаптају. —
Ту нема праве, воље, намере,
На уста, кад се уста намере,
И није мена, узајмни је дар.
Тренут га рађа, кад незнаш за кар,
Кад махом искра крова пали два
У реци миља душа поплива. —
Сладак је пољуб, дивну, лагану,
Кад у сну кришом љубиш драгану. —
Слађи је пољуб, када пркосну
Пољубиш своју дику поносну.
А најслађи је, кад се не знаде,
Е да л' се даје, или се краде,

*

Кад љубити се желе обоје,
А не пита се кол'ко пало је. —
Пољупце таке, љубав рађа тек,
Ал још је слађи онда, њихов мед
Кад душин онај забрањен је лек,
А злоба пуца из заседе тек;
Па јаду своме, кад се довијеш
И прилике кад ретке добијеш,
Па опојне се љубе душе две.
У један пољуб кад се слије све,
Сви осећаји, желе, моћ и жуд.
А бујно срце да пробије груд,
Кад сваки огњен пољуб први је,
А први опет, и последњи је;
Кад гњурач, жеља миљем дојена,
На дно се сађе дивотног' трена,
Па један тренут опије те тај, —
Забрањен пољуб најслађи је, знај!

КРАЉ. (након почивке.)

Ох, ја не знам за такве пољупце!

МАРИТА. (погледа га.)

То верујем. Ал — земља је округла.

КРАЉ.

Како се каже то са пољупцем?

МАРИТА.

К'о бркови са твојим уснама,
Што само туже, а не љубе се,

(Наставиће се.)

ПОД ВРБОМ.

Прича Андерсенова.

(Наставак.)

„У недељу ћемо се видити, и онда ћу јој казати, како ми је она једнако у памети и како је морам узети. Истина, ја сам само сиромах калфа ципеларски, али ћу бити мајстор, бар мајстор без момака могу бити; радићу и трудићу се! Јесте, казаћу јој јер од неме љубави ништа нема; то смо видили код медених лутака!".

И недеља дође и дође и Кнуд, али како у незгодан час! Сви бејаху спремни за полазак и морадоше му то казати. Јованка га узе за руку и питаше: „Јеси ли био већ у комендији? Треба да одеш једном. У среду ја певам; ако имаш кад послаћу ти билет. Мој отац зна, где је твој мајстор" —

Како лепо и љубавно беше то од ње! У среду дође једна запечаћена хартија, на којој ништа не писаше, али у њој беше билета, и кад би вече, први пут у своме животу оде Кнуд у позориште. И шта виде? ах! виде Јованку и како беше неисказано и лепа и мила! Истина, удаваше се за неког другог човека, али то беше само игра, то се тако само представљаше; то знадијаше Кнуд, и иначе како би јој могло срце поднети, да му пошље билет, да гледа. И сви гледаоци ликоваху, пљескаху и узвикиваху, и Кнуд викаше ура!

Сам се краљ осмехиваше на Јованку. Као да и њему беше мило. Боже благи, како се Кнуд осећаше мали према свему томе! Али он љубљаше тако срдачно, а и она њега гледаше, а људи треба први да прозборе; тако мишљаше медена мома! Истина, много беше у причи!

Кад опет дође недеља оде Кнуд к Јованци. Мисли му беху тако свечане, као да на гозбу иде. Јованка беше сама; згодније се не могаше подесити.

„Добро те дође", рече она. „Умало што нисам оца к теби послала, али сам чисто слушала, да ћеш ти вечерас доћи, јер ти морам казати, да у петак путујем у Француску. То је потребно, ако хоћу да буде што од мене.

А Кнуду беше, као да му се соба око њега окрете, као да ће срце да му пукне, али му ни једна суза не потече из ока. Али се јасно могаше видити, како се ожалостио. Јованка виде то и хоћаше да се заплаче. „Ти поштена верна душо!" рече она, и тиме Кнуду развеза језик, и он јој признаде, како је од срца љуби, и мољаше је, да буде његова женица, и док он тако говораше, опази како се Јованка у лицу променила и побледила. Она пусти његову руку и рече тужно и озбиљно: „Не чини себе и мене несрећним,

Кнуде! Бићу ти увек добра сестра, знај; али више не: и својом нежном руком поглади његово врело чело , „Бог ће нам дати снаге за много шта ако само ми сами хоћемо!“

На то уђе маћеха Јованчина. „Кнуд не зна ништа за себе, што ћу ја да одлазим,“ рече она „Буди човек;“ и при тим га потапше по плећима. Као да су само о њему разговарали и ништа друго. . Пријатељу; рече она, „сад буди добар и паметан као онда, кад смо се као деца под врбом играли.“

Кнуду беше на срцу, као да се један комад од света одвалио; његове мисли бејаху као кончић на ветру пуштен. Он оста цело вече ту, али не знађаше јесу ли га они задржали или не, ма љубазни и добри бејаху према њему. Јованка му даваше чај и опет певаше једну арију, али то не беше више стари тон па ипак беше тако дивна, као да при њој мора срце да препукне, и за тим се растадоше. — Кнуд јој не пружи руку, али она његову дохвати: „Та дај ми руку при растанку, стари мој друже!“ рече она и осмехиваше се, а сузе јој лијаху низ образе, и опет изрече и назва га братом! — Но то беше лепа утеха! Такав беше растанак! —

Јованка отпутова у Францеску, а Кнуд ґумараше по каљавим улицама копенхаґенским. Другари у радионици питаху га што је тако замишљен? Треба да изађе с њима да се провеселе; та за што је млад!

И одоше на једно место на игру. Беше ту доста лепих девојака, али ни једно не беше Јованка:. и где се чињаше да ће да је заборави, ту му она баш најживље излазаше пред очи. „Бог нам даје снаге за много шта, ако само ми сами хоћемо!“ рекла је она, и душу му обузе нека побожност, да му се и нехотице руке као на молитву склопише. — А свирка свираше и девојке играху око њега. Он се беше готово поплашио гледајући то; чињаше му се, као да је на таком месту, где Јованку не би смео довести, па опет она беше код њега, око њега, у срцу његову. За то изађе на поље, projури улицама и прође поред куће, у којој је она становала. Али му беше, мрачно — свуда беше мрачно, пусто и самотно! Свет иђаше својим путем, а Кнуд својим.

И дође зима. Вода се замрзаше и беше тако, као да се све за укоп спрема.

А кад опет пролеће дође и прва се лађа на пут отиште, спопаде га неодољива жудња за путовањем тако, да науми, да пође куд у свет, само не у Францеску.

И опет притеже своју торбицу и путоваше по Немачкој, од града до града, од села до села, без мира и одмора. Тек кад угледа стари величанствени Нирнберг лакну му. И ту могаше одолети срцу да остане.

Ала то беше чудновато стара варош! Као исечена из каке старе хронике у сликама! Улице се пружиле по својој вољи; куће се без реда понамештале; фасаде с високим кулама, резаријама и статуама искочиле на улицу, а високо озго са кровова чудновата облика спустили се кишни олуци као аждаје или прегрдне псине.

Кнуд се устави на пијаци, с торбицом на леђима, тамо где су стари водоскоци с дивним стубовима, а између њих библијске и историјске личности. Лепушкасто неко слушче црпаше баш воду са бунара; она дода Кнуду воде да се напије, а како у руци имаше пуно ружа, даде му једну, што путник сматраше као добро знамење.

Из оближње цркве зајеча оргуља. Беше то за Кнуда диван јек тако, да му се чињаше да слуша службу божију у Кјегу. Уђе у цркву, у коју продираше сунце кроз високе обојене прозоре, и тиха побожност и мир уђоше у душу његову. —

И потражи и нађе доброг мајстора; оста код њега и учаше језик. —

Стара гробља око вароши претворена су сад у мале баште за зелен, али високи зидови са јаким кулама остадоше; ужар затеже уже на галерији од греда дуж зида до саме вароши, а из свију пукотина и обронака расту зове, које шире своје гране изнад ниских кућица. У такој једној кућици становаше мајстор, код кога

се Кнуд беше погодио; па и о прозор мале Кнудове собице удараху зовове гране.

Кнуд оста ту лето и зиму; али кад пролеће дође не могаше више издржати. То дрвеће цветаше и мирисаше тако завичајски, као да је опет у Кјегу, па за то остави овога мајстора, да се погоди код једног другог доле ниже у вароши, где не бејаше зова.

То друго место беше баш поред једног зиданог моста, према шумној воденици. Ту тецијаше плаха река, прикмештена кућама, које све имађаху трошне балконе тако, да се чињаше, као да се куће труде, да тај трули прилепак у воду збаце. Овде не цветаху зове; ниси могао видети ни једне саксије. Али на другој страни беше једна велика стара врба, која као да се морађаше за куће држати, да је неби плаха река однела, баш онака као врба у Кјешкој луци.

Дојиста! Од мама зове беше сад дошао баба врби! особито на месечини имађаше ово дрво нешто, што га потсећаше, да је — Данац, али томе не беше узрок месец, него врба.

То не могаше издржати! — За што не? — Питајте врбу и зову! И тако рече он и овоме мајстору и граду Нирнбербу с Богом, да опет по свету лута.

Ни пред ким не говораше о Јованци; у себи, у стегнутом срцу ношаше он своју тугу и много полагаше на тајни смисао приповетке о меденим колачима. Сад му беше јасно, за што медени човек имађаше грк бадем на левој страни. Зар не осећаше он сам горчину његову. А Јованка, увек мила и насмејана, она беше од самога меда! — Кајиш од торбе стезаше га, те му беше тешко дисати; он га отпусти, али му не би лакше. — Свет око њега беше само половина за њега, другу половину ношаше он у себи — — тако му беше у души.

Тек кад опази високе брегове, порасте му свет опет, мисли му се вратише к свету и сузе му ударише на очи. Али му се чињаху као савијена крила земљина. А по тим снажним крилима тамне шуме, шумне воде, облаци и снежна поља! — Кад дође страшни суд развиће земља своја велика крила, па ће се вијнути к Богу и распасти се као сапунски мехур пред његовим величанством! „О кад би Бог дао да што скорије дође страшни суд“! уздисаше Кнуд.

Муком пролажаше кроз земљу, која му се чињаше као зелен воћњак. Са дрвених доксата сеоски кућа, плетући чарапе поздрављаху га девојке главом машући; врхови брегова румењаху се од вечерњег сунца; а кад угледа зелена језера између тамних лугова, сети се морског залива у Кјегу, но то беше сета, а не бољa. —

Тамо, где се Рајна као какав дугачак талас скотрљава, сурвава, разбија и у снежно бео облак претвара, — као да је ту градионица облака — где дуга озго изгледа као пуштена шарена врвца, ту се сети воденице Кјешке, где вода хучи и пенуши се. —

(Свршиће се)

ЛАСТЕ.

(БЕРАНЖЕР.)

Ласте, миле ласте, мора зима да је
Кад бегате амо у топлије краје;
Моје мутно око врела суза тапа,
Сужном мени нема спаса у Арапâ.
Вас су, тице, наде шарене и нове
Допратиле амо у пределе ове;
Виделе сте скоро домовину моју,—
О тој дивној земљи реците ми коју.

Три вас лета кумим: бар од жеље клете
Зелен листак само да ми донесете
Из долине оне—то би било дости—
Где некада мишљах оставити кости.
Тице моје драге, кад сте биле свуда,—
Биле сте и тамо где поток кривуда,
Вид'ле сте у грању колибицу моју,—
О мом милом дому реците ми коју.

Можда баш сад с вама која дру́га лета,
Што ј' под мојим кровом угледала света:
Дал јој је позната моја мајка мила?
Оплакује л' сина? Је ли остарила?
Сирота од туге изумире, вене,
А све јој се чини к'о да чује мене.
Та она ме љубља ко зеницу своју,—
О љубави њеној реците ми коју.

Тице моје драге, дал можете знати,
Да ли ми је сеју удомила мати?
Јесу л, свати лепо угошћени били,
У чије су здравље здравицу напили?

Да ли се је́ који од другова моји'
Повратио дома, ил' паде сирома'
На часном мегдану, у крвавом боју?—
О толикој браћи реците ми коју.

Ил', можда, у борби попадаше они,
А моје земљаке непријатељ гони,
Заплашио сеје, крију се и пиште,—
Срамотом се баца на наше огњиште?
Можда се и мајка већ немоли за ме?
Свуда видим ланце и тамничне каме,
Знам шта тишти, ласте, домовину моју.—
И не тражим о њој да реченете коју. . . .

1879. М. П. Ш.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.

(Наставак.)

Беше јака омара, а иза планинских гребенова подизали се бели облаци.

Кад Јелена дође на широке њиве испред Кирберга, зазвони на белој кули звоно подневницу. Сврне у велику „гостиону и месарницу“, што стоји уз пут, седне уморна и нурна у гостионску собу, за сто код пећке, а ту је било мрачно и ладовито; па наручи, да јој се донесе тањир чорбе и полић вина.

Села, па мисли сама у себи, а чини јој се, као да је то све сан, па и не зна управо, куд ће и камо ће. Овде јој је већ све страно. . . Па како би било да се одавде врати натраг? Пред вече би опет била код куће, а нико неби ни посумњао, шта је требало да буде. —

За другим столом седило је више гостију, па се упуштали у неки жив диван.

Гојазна крчмарица са засуканим рукавима и сребрним ланцем око врата седи такођер међу њима, и није била последња ни постидна на језику.

До ње друга нека жена, а пред овом не баш најмања чаша. Ова ће сад повикати: — Па нека је парох и десет пута навести, ја опет не верујем. И само онда кад је видим пред олтарем својим рођеним очима.

— Јесте чули, комшинице? — Рече крчмарица. — У понедељник осам дана идите у Елендорф. То није никаква новина. Свуд се говори о томе. Још кад му је први пут дошао у кућу, кажу да га је избацио на врата. Ал он на друга врата па опет унутра.

— Кажу, — умеша се неко други, и да се увек пењао на липу, па одатле кроз прозор у ћерину собу.

А опет други: — Било како му драго, ал се зна зајамачно, да је он унутра бивао. И Цајлхофер сад нема више много што шта на пробир.

— Него и јесте штрањгов тај живодер-Ника! — Рече крчмарица, па поверљиво погледа у своје госте. — Ал кад бих ја била Цајлхофер, ја му неби дала своје ћери, па ма шта било! . . . Ајак! Боме не! . . . Човеку, који је тако прљав, као што је тај Никодим, ком не бих ни ораха узела из руку! Тај не бих постао мојим зетом!

Те удари шаком по столу, да тиме и потврди то, што је рекла.

Јелена је мислила, да овде о њој не зна нико ништа. А гле сад! Ови знају за Цајлхоф, као да им је гдегод у комшилуку. Сад искуси и на самој себи, шта је

то: опадање, како постаје и како баш и изгледа. Ал то је није увредило; само се уверила, да човек може бити оцрњен, ма да је чист као голуб, и како су њеног Никодима искитили, а он је тако добар. — Па зар да и за часак помисли на повратак? Да остави њега кога је сав свет оставио, а њој верује као богу! Да се врати кући, где јој част окаљана и уништена! — Новом храброшћу пијуцкаше вино из свог поличка, да се поткрепи за далеки пут.

Неко од гостију је, док је крчмарица говорила, добовао прстима по столу, понда уловио муву у свом пиву, те напослетку рекао: — Баш сте луде, сви, штогод вас је ту. Као не знам зашто баш да Никодим не сме узети Цајлхоферову ћер. Млад, здрав леп момак па је подофицир у ловачкој регименти. Па и промућурна је то глава; а најпосле кад би дошло дотле, да Цајлхоф буде његов, умео би он исто тако радити као и други когод.

Јелена мал' што не скочи од свог стола, те се не обеси о врат браниоцу њеног Никодима.

Ал у тим већ узе реч опет крчмарица: — Додуше ти право велиш, ал си заборавио на поштење; зашто то ниси споменуо?

— Па како се може бацити каменом на њега?

Други се на то засмејаше.

Уђе крчмар, те запита, о чему је реч.

— Господару, не ћеш веровати, — повиче му крчмарица, да ће у Емендорфу код Цајлхофера, бити идуће недеље сватова.

— Стара ствар! — Одговори овај, одманув руком. — Пре неколико дана прошли су већ овуда младенци.

— Ника с Цајлхоферовом? Бога ми, баш бих их радо волела видити. Он је лепушкаст, а кажу да је и Цајлохерова лепа девојка.

Не говорим ја то, — одговори крчмар. — Него стари Цајлхофер испросио ону удовицу из Помурја.

Крчмарица и опет пљесну дланом по столу, па повиче „ополчено“: — Боме је данас баш чудан свет! И онај матори хоће да се жени и по други пут? Но, и треба да својој рођеној ћери затвори своја врата. Девојци, која би могла имати већ најбољих прилика.

Јелена захте да плати.

— И ти си ваљда дошла код нашег доктора? — Запита је крчмарица. — Ниси? Ја сам мислила, да си зато дошла, јер толики странци долазе код њега, и видим да си мирна и снуждена, па рекох, ваљда имаш кога болесног код куће.

Јелена уста и оде.

Кад изађе на друм, — бео као снег а врео, мислиш, камење се усијало, — чисто не може да гледи, већ жмири очима. Морала се најпре предосетити, којим путем да пође; кад наједаред спази пред собом јелову грану, а на овој један камен. Дакле знак од њега. Удри туда.

Ђачад је сусретала; а она њих запиткује, је л' ово прави пут у Обершахен?

Неки веле, јесте, други није, па одскакућу, смејући јој се. Ал нека девојчица застаде и каже јој: — Јесте, то је прави пут у Обершахен; ал ћете морати пет сати ићи кроз једну дугачку шуму, у којој су заклали једног говедара.

— Фала ти, девојчице. На две крајцаре.

Девојчица се узе снебивати, као не ће да прими.

— Узми, узми, па очитај зато један оченаш.

Маленка узе, па отрча у село.

Кад Јелена, дође украј шуме и још се једаред окрене на Кирберг, спази оно девојче, где клечи под крстом на друму. Зајамачно чита већ оченаш за путницу.

Крај шуме се дели друм; десно води преко ливада тамо, где се издалека види гомила кућа; а други крак се по издаље пење у шуму. Насред овог другог крака стоји јелова грана; а на једној од тих водоплав и пресличица.

Јелена извади своју књижицу. Водоплав значи: „Љубав нек те води.“ Пресличица: „Не малаксавај.“

Као да јој нешто одлану. И хајд даље.

Најпре беше с обе стране друма честа од треперике, преко које је сунце обасјавало друм. Наскоро дођоше саме јеле и чамовине са својим ладовитим сеновима. Овде онде пружала се по нека грана на пут, као каква рука, што прети или опомиње. Овде онде беху дебла чворновита и увијена, дугачким морастим, глатким и голим шибљикама. Друга опет дрва танковијаста и глатка до на врх вршка, а кроз црвенкаста им стабла зјапи бескрајна помрчина у шуму

Јелена је све то мотрила, јер је ушла страва у њу. Метла руку на своја недра, као да у њима хоће да скрије нешто, што је понела још из очеве куће. Још никад није ишла кроз тако дивну шуму. Одкрља од неке сломљене гране себи штап, па га стисне добро руком.

Тако иде, иде; кад ал наједанпут јој проби уши неки врисак. Не застаде да слуша, него убрза кораке; ал тако лако стајаше на земљу, да би могла чути, хоће л' се врисак поновити. И чула га је. Ал то беше кобац. Чула је по неки пут и гугутање дивљих голубова.

Друм се пењао све више и више и више се пута делио; ал увек на ширем путу била по једна јелова грана.

Поче да се сама коре, што се уплашила. Та, он је уз њу, прати тако брижљиво и верно, а не ће дуго још потрајати, па ће ићи шњим раме уз раме.

Него шума све тавнија, а друм све пушћи.

Почела била да осећа умор; ал сад као да доби нову снагу, па све брже и и брже. Надала се, да ће јој драги бити ту гдегод близу.

Дошла је већ и на врх венца, а одатле ће пут да се спушта низбрдице.

Кроз лишће се заблиста нешто црвено. То је био кров од црквице.

Јелена мал није посунула тамо као срна; ал се ипак уздржа, да лагано иде. Очи обори земљи. А пред црквицом стаде као укопана, па ни да мрдне кудгод на страну. Ни откуд да чује ни гласка.

По друму се просула светлост, што је пробила од сунца кроз брснато лишће по њој трче вредни мрави; мушице се ускомешале у зраку.

Једва у неке погледа Јелена у црквицу. Ова затворена гвозденим шипкама. Под озиданом стрејом стоји св. Руперто пред јеленском главом, а на овој између рашљастих рогова христово распеће. То и ништа више не беше у маленој црквици. А пред њом пљоснасте камените плоче обрасле травом. Око црквице испуст, и по овом танка трава, те по њој пала ладвина од околних јела.

На трави је спавао Никодим.

Јелена пређе лагано њему, па га узе гледати. Мора да се млого бринуо и напрезао за ово последњих дана јер је изнурен, а у лицу блед. Један мрав му претрча преко чела. Јелена већ хтеде да пружи руку, те га отера с чела; ал се одмах сети, да треба да се одмори, па ће чувати стражу код њега.

Он је био у свом обичном оделу, а цепови му изгледаху као да су препуни, те замењују путничку торбу. Само што место плаветне му капе лежи поред њега на трави мрк шешир. Руку испружио у трави, а у њој му још стоји штап. Усне му се по каткад задрхћу, као да нешто живо снива, па хоће да говори. Ваљда се бранио од тешких окривљења, опадања. Ил се разговара са стрицем у Америци, па му препоручује своју невесту. Или баш шапуће нешто њој самој јер у тај мах мету руку на срце.

Дико моја! И не знаш, да сам сасвим твоја, и само твоја. . . .

Неко време стоји она тако пред њим, кад ал на једаред као да чу, где загрми, те као да ће да буде страшнога времена. Она се саже, мету своју руку на његову, па пришапута: — Никодиме!

Он се прену, и отвори очи. Као да није знао, где је. Кад спази украј себе девојку насмеши се.

— Дакле ту си! Па ајд се мало поодмори.

— Нисам више уморна. А чини ми се, биће непогоде.

— Па ајдмо.

Он устане, те је увати за руку: — Јело, сад видим, да ме волеш.

Она не одговори ништа, и он непита даље, како се растала од куће и како је путовала.

Руку у руку, па хајд тако друмом, све низбрдице, а све кроз шуму, па час дођу у густиж и мрак, час на светлост, одакле су могли гледати у далекој долини сивасте брегове, изнад којих се погнале све гушће и црње облачине.

— Та Америка мора да је здраво далеко. — Приметиће једанпут девојче.

Он ућута.

Јелена не хте да се потужи, како је јако болу ноге; ал он је то приметио по њеном ходу и налегању на његово раме. Предложи, да се одморе. Она се побоја олујине, па вели, није сустала баш да не може даље. (Наставиће се).

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂЦИ С. М.

(Наставак.)

Докле се с њиме разговарах дотле се беху заптије из конака око врата искупиле па прислушкивају. Рекох њима: ето Турци један Турчин вам умире од глади, имате ли који комадић круве подајте му га, ја вам допуштам; неће нико знати, небојте се!“ Нико се неодазва. „Када сте га везали а ви га и храните“ рече један од њих, но недоврши јер рекох момцима да их кундацима од врата одвијају, те турске гадове, што нехтедоше онога нахранити с киме по свој прилици заједно на нас пре кратког времена пуцаше.

Када види Турчин да му нико неда обори главу на прса па заћута, а ја са момцима обиђем друге стране по вароши. —

Свршив свој посао седнем мало код хамбара поред ватре и извадих из своје војничке торбе хлебац, што га још од прошлог primaња имађах, па га стадох дробити у мало козија млека, што га купих од неке баке у комшилуку.

Некако при свакком залогају, неизбиваше ми из главе онај гладни Турчин што у тавници везан стење.

Бадава сам хтео о чему другом мислити! Узалуд себи говорих: Турчин је робио Србе и да си ти њима допао неби те ни питао да ли си гладан и жедан, него би те најбрже од свега излечио. А шта туваздан, прекинух свој монолог у мислима, идем да му однесем пола хлеба, да видим баш шта ће ми рећи!. Завих се у огртач и под њега турих хлеб те се са једним момком упутим опет конаку. Путем овоме реком да не казује никоме јер знађах да немам права ни својим хлебом ранити ухваћене Турке. —

Кад опет уђох беше сужник већ клонуо на земљу па се тако згурио и јечи. Рекох му да седне јер хоћу да га одрешим. Стајах, у једној руци пушку а у другој свећу те светлих момку што га дрешаше. Тешком муком га одреши, тако га беху вешто и јако наши момци пре три дана у Вареши упетљали. Око чланкова на рукама му беше готово ударила крв, тако му конопац засече у месо.

Кад га одреших, стадох поред њега и погледах му у очи.

„Турчине!“ рекох му „Ти си пустахијо робио Србе око Вареша, а пре неколико дана отео си и последњу краву једној Српкињи или Влахини, како ви бесни Турци Србе у Босни зовете, па видиш шта си дочекао да те после неколико дана један влах везује и баца у апс. Ти си видео да ти ни твоји рођени Турци те ваше заптије неће мало хлебом да заране, је ли?“

„Истина је господару“ одговараше ми он „неће да ми даду ни мало круха!“

„А ја ти ево кришом дајем ово парче свога хлеба!“ Ту извадих испод свога огртача комад што га собом донесох. „Ево, узми на једи влашка хлеба што га знам ниси досад окусио и ако жив главу из Сарајева изнесеш а ти се онда Турцима похвали да те је један аскер „влашки“ хлебом наранио.“

Турчин разгорачи очи па гледаше час у мене а час у хлеб. Мишљаше да сам дошао да га варам и мучим.

„Само узми и поједи, па ћу те онда нешто питати; ал' да ми одговориш!".

„Хвала ти Господине по сто пута! здрав био, здрав се својој кући што прије вратио, а ја ти то никада заборавити нећу и ако дође прилика вратићу ти чиме год узмогу!"

Богме, мани се враћања Турчине, помислих у себи неби желио да будем као ти у нашим, кадгод у Турским рукама! —

Узе комад и немогаше га ґотово ни држати у рукама што му беху набрекле од конопца. Није смео ни да жваће него га је све гутао бојао се сигурно да се какогод непокајем, а мрве што на земљу падаху и те је купио и турао уста. После тога узе крчаг напи се из њега воде опра руке па уједаред стаде метанисати и усеби мрмљати. Кад је све то свршио прекрсти ноге па ми се стаде опет захваљивати.

„Реци ми по дину", прекидох га „кад те већ ето нараних од свога хлеба шта би ти радио да си ти сада какав турски паша а ја твој роб, не лажи него реци по души!"

Турчин чисто ме зачуђено погледа на то моје питање.

„Кад ме питаш право да ти кажем" беше затим одговор; Да си у мојој власти ја би те прво лијепо нахранио и напојио па би те онда, ножем посјекао, али те неби могао мучити!"

„Хвала ти на томе што би ме ти и напојио и нахранио, добро је мени и овако!"

Рекох момку немачки да га опет веже но не јако као пре; та побећи неможе никуд кад тамо пред прозором има заповест да га на мах убије ако би се и за један корак у тавници макнуо.

Сутра дан пред подне допрати наша патрола из некога оближњег села два старца Турчина и преда их мени да их одведем у тавницу. — Нађоше код њих оружја а и једно аустриско војничко одело, попрскано крвљу.

Кад уђосмо у тавницу рекох им да метну лепо руке на леђа јер их морам по заповести везати.

„Та мене нико до сад није везао!

А сад овако старог да ме вежеш, то не море бити!" Дераше се један од ага. Намигнух на момке и за тили час а оба старца створише се у конопци. Сад' се тек просу читав низ јадиковања на мене.

„Та твоје је срце од камена" викаше ми ага „кад ме тако слабог старог као каквог лупежа везујеш а незнаш да л' сам крив!"

„Жао ми је старче" одговорих му ал' морам јер сам војник па ми је заповест преча од тебе.

Немој мислити да сам целог свога века само људе по тамници везивао. Ви Турци заиста више Срба повезасте и намучисте него ми вас. Велиш да сам тврда срца, што те сада везујем. Запитај де онога тамо што се од јуче самном, познаје, да ли сам такав као што ми велиш.

Кад му тај рече да га синоћ нахраних и то својим хлебом старац сасвим друкчије загуди.

„Евала господине, баш си вриједан човек, опрости ми!"

Сутра дан их отераше сву тројицу наши војници у Сарајево и предадоше војничком суду.

Наскоро а наше Србе заволеше Височани Радо их примаше у своје куће, призиваше их на села, на ручак и вечеру аови сви готово старији људи што их позив у Босни затече ожењене код куће, радо одлажаху јер тамо их породичан живот подсећаше на њихове куће.

Беше као што рекох строго забрањено после 8 часова из куће излазити но неверујем да је и ко од Србаља спавао, све то беше по босанским кућама. Па како шарено изгледаше коло, у које се наши војници са Босанкама помешаше!

Испрва им необично беше што им само нема мало сремска вина да се провеселе но мало по мало па се и поред босанске лаке ракије веселише.

Са Турцима недолажасмо у додир, једино се познавах са оним што по чаршији трговаху но у кућу им ниједноме незавирих. —

Буле им се ретко кад појављиваху дању на улици; све шиљаху своју децу послом у чаршију или до Босне на воду, а и ова би нас се увек клонила. Све неки чудан страх имађаху од нас. Сигурно им мушки напуни-

ше уши да смо оваки и онаки а и запретише им да се дању нигде непоказују.

У некој кавани се састајах и са отменијим Турцима те ту се више пута с њима упуштах у разговор. Све им беше право но кад год би их почео запиткивати да ли су где били у сукобу са Црногорцима, увек се намргодише и заћуташе. Није им годио говор о Карадагу! Зашто, то ће они најбоље знати! Доста Височана беше са Сулејманом под Острогом па оданде донесоше по свој прилици дуготрајних успомена.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

У Француској је први, краљ Франц I. издао наредбе, да цигане гоне, а орлеански сабор је шта више наложио свима властима, да их прахом и мачем тамане. Али је успео, као и краљеви шпањолски. Ни краљевске наредбе ни опетовани закључци француских и енглеских сабора, ни силни немачки државни декрети, па ни саме папине буле не могоше им наудити. Исто тако ништа не учинише, ни оне грозне наредбе у Нидерландима, које су изрекле, да се неверници (цигани) могу најгрозније мучити, па онда из земље срамно протерати. Па ни наредбе швајцарске републике, које дозволише, да цигане може свако убити, немогоше их истребити. Узалуд је и сам султан Бајазит мрштио челом, и заповедио да се цигани одмах из његовог царства селити морају. Али циге помишљајући: ubi bene, ibi patria“ остадоше до данашњег дана не само у Сирији, и Малој Азији, већ и у самој Европи.

Па не само, да их те хајке — које су пре двадесетак година и Американци против Калифорнијанаца дизали — не истребише, него се они шта више још намложише, као да су из земље ницали.

Кад се на послетку видило, да гоњења претње, вешала ништа не помажу, почело се у новије доба на томе да ради, да их добротом, школом, постепеним васпитањем цивилизирају, и тако, да мало по мало из њих корисне чланове човештва истешу.

Држало се, да су баш та гоњења своје учинили, да су цигани још разузданијим постали и да су тим управо постали чврсти као челик. Те хајке, које су на њих дизали, са свим су их отуђили. Њиова мржња према Европљанима, још се тиме подрањивала, и тиме су били још већма упућени сами на себе. За мало па ће наступити трећа фаза у циганском животу, прелазим на оно доба, које и сами цигани морају „сребрним добом“ назвати.

И гле чуда, готово у исто доба изађоше у Шпанији (Карло III.) у Аустрији (Марија Терезија и Јосиф II) и у Русији (Катарина) позиви, у којима се цигани позивају и уверавају, да се могу населити где хоће и да ти позиви иду на то да цигане усреће. У тим су им државама обећавали земље за насељивање, обрицали су им, да ће им назидати куће цркве и школе. А да би се на све оно, што је са циганима дотле чињено заборавило, променуше им у Аустрији и име (али какво?)

Па таке исте наредбе изађоше, а и дан данашњи излазе и по другим државама. У Холандији и великој Британији заузеше се за Цигане поједина мисијонарска друштва, а у енглеским варошима нпр. Саутемпну склопио се био и одбор, коме је главна цељ била, да на томе ради, „да се положај и стање цигана поправи“. У Енглеској подигоше још и заводе у којима су се цигани учили; а то исто учинише и Пруси, и подигоше исто такови завод у Фридрихслору.

На свима странама се појавише на један пут цигански апостоли, који почеше потребе и карактер цигана изучавати, и поједине предлоге ради реформисања публици стављати. Па кад узмемо да је ово најбоља метода, па и ако се држало, да ће се тиме све и сва постићи, ипак се није ни мало успело, јер као год што се оно цигани не плашише, док су их још мучили и гонили тако се исто ни не бринуше, а и не промозгаше, шта се управо тим благим поступањем и том добротом хоће.

Ми тек од прошлог века покушавамо, да их поправимо а њихова суровост се већ вековима укоренила. Оне земље, које беху за њих одредили, не хтедоше примити, а само се тек у малом броју стално населише. Место да се настанише у кућама, које им је Катарина дала сазидати, они су се и онда радије бавили у својим чергама, кад су морали дуже времена у једном месту остати.

Јосиф II. беше у Аустрији наредио, да цигани морају своју децу у школе шиљати. Кад је до тога дошло, да царски чиновници морадоше иртервенисати, то не беше ни краја ни конца, грдњи, роптању на бога и цара, кога цигани другим Иродом називаху.

Било је шта више цигана, који су држали да се цивилизацијом иде на то, да' се они упропасте, па су врло често, да се неби морали насељавати, и да неби морали у школу ићи, своје добро поклањали, и бегали, а где који је богме себи и живот одузео, као оно Като, који није могао да преживи слободу своје отаџбине. Е тако је исто било и по другим државама. Школу у Фридрихслору нпр. морадоше г. 1837 затворити.

Вели се нпр. да су у Енглеској они цигани, које је одбор у Саутемпну на разне занате и науке дао, још несретнији и гори били од њиових саплеменика који и на даље слободни остадоше. Шта више ни најревноснија и најбоља настава, коју су још на деци започињали, није их могла дотерати. О овоме има доста примера. Ја ћу овде један да наведем.

Нека мала циганчица, која је до своје десете године са својом својтом у оближњој једној шуми код Саутемпна становала, допадне се један пут некој одличној и богатој госпи без деце, и ова науми да ју к себи узме и васпитати даде Шарлота Стенлеј тако се та мала циганчица звала напредовала је у заводу, у који ју је њена помајка дала, врло брзо. Неки младић, сродник те госпе, а сам врло богат, заволи је, и намери да је венча за се. Али што се венчање све већма приближивало, то је ова хиндостанска невеста све мирнија бивала све се већма друштва клонила, док се најпосле није ни уклонила — утекла. Истога дана кад је побегла, беху се неки цигани у близини код двора бавили. Шта ће друго, већ хајде за циганима у потеру. Нађу их, али нађу и Шарлоту, и то на грудима, неког лепог витког црнокосог младића — четовође циганског. — Ту им она изјави да је она сада већ жена овога младића, и да нико, никаква права нема, да ју од њега растави. Помајка и младожења немогоше да се утеше.

Шарлота их је један пут у циганском руву посетила, и припоседила им, како је осећала, да јој је у дворцу тесно, и како је све више и више тежила за слободом, кад је већ видила, да ће и онај дан доћи, у коме би се имала венчати, и који би ју дан за навек за ове зидине везао. Младић кога је она себи изабрала беше од свију цигана најсуровљивији, и страшно је своју жену гонио. Она му је све то својом љубављу враћала, коју је он као неки данак од своје робиње примао. Она га је свуда верно пратила бивала је шњим и у лондонским тавницама, а и пред кривичним судовима у Шотској.

КЊИЖЕВНОСТ.

Позната је нашим штованим читаоцима књига, која је 1874. г. у два дела на француском језику изишла на свет под именом **Les Serbes de Hongrie** (**Срби у Угарској**) и т. д. О њој је било спомена у 11. бр. од г. 1874. и 4. и 5 бр. од 1875 г. овога листа од једног рецензента, који је зналачки пресудио ту књигу и нашем је свету топло препоручио. Исто је тако познато, да је српска матица обећала награду ономе, ко преведе то дело на српски. Али ево од то доба мину већ више година, а то дело не угледа света на нашем језику. Мило нам је што сада можемо јавити, да је то дело превео један од наших пријатеља на српски језик пропративши га својим исправцима, а да ће бити да га је добро превео, надати се с тога, што му је већ једно преведено дело пре више него двадесет година обдарило једно учено друштво. Наш се народ може радовати што ће из истог пера да изиђе и овај превод, а овде ћемо му саопштити одломак од завршетка, да се од прилике види каквим духом дише то дело и какав је превод, желећи да и целокупно дело што пре угледа света на српском језику. Ево огледа томе одломку, који и онако приличи за садашње време:

„Пратисмо Србе у Угарској од постанка њихове повеснице; показасмо напоре, које чинише да утврде свој опстанак посред непријатеља што их окружавају; мислимо, да о том доста казасмо, како бисмо пробудили учешће и привукли позор на потлачене народе краље-

вине светог Стевана. Цобожни основач*) угарске монархије поносио се, што влада над различним народима; није мислио да их прогони, нити је икада тражио за освојачко племе права, да прогута друга племена. Они, што данас владају, славе сваке године са великом свечаности празник светог Стевана, али, како се чини, само овлаш штују његове политичко мисли. Садашњи Мацари грамзе за господарством, како не грамзише њихови стари у XI. столећу. Њихова смеса са другим становницима земље уместо да им измени те природне ћуди, још је повећа, пошто Словене, Немце и Румуње, који примише њихову народност, не вођаше ништа до ли жеља да учествују у користима освојења.

Покрај свега тога огледи помацаривања не показују нам се по себи самима страшни. Мисао, да се јевропским народима наметне језик и старине алтајског чопора (хорде), тако је безумна, да не заслужује ни да се побија. Пештанска влада зацело се не вара о томе, да ништа не хасне дела којима их сваки дан кињи само да угоде неким племским голаћима или адвокатима са потиских обала. Та су дела веома опасна — око чега не можемо доста да се позабавимо, — пошто се њима спремају путови Немачкој!**) Даје се запазити, да немачки језик нигда тако силно не напредева као за последњих седам година, а то је како мацарски језик поста службен. Који понемчавају истока, треба само да пусте мацарску владу нека тера свој посао; она ће за победу њихове ствари хиљаду пута више учинити него нестрпљивци, који данашњим даном траже особиту самоуправу за Немце преколитавских земаља. И заиста они младићи, што се одгоје сасвим мацарски, изишавши из школа осећају, да им за њихове науке, за потребе њиховог заната, за њихове послове сваке врсте треба већма раширен језик, који их здружује са осталим светом; с тога усвајају немачки језик. Многи Словени и Румуњи, који страћише своје време учећи мацарски а занемарујући свој матерни језик, дадоше се одвући на ту стрмен.

То ти је посао безуман, о којему светина не даје себи рачуна, али је посао непрестани. Мацарски државници не могу се изговарати незнањем; они знају, да је Мацарима као и Турцима, у колико су јевропски народ, усуђено, да пропадну та пре та после. „Ако нам ваља престати да будемо они који смо, веле они; ако ваља да нас прогута који велики народ, онда волимо бити Немци него ли Руси!“. То им је једино мудровање: беседа очајничка! Не би ли боље било, да гледају, ако одиста милују своју отацбину, да избаве Мацаре измирујући их са народима, с којима хоће љуто да се бију.

Срби, а што кажемо за Србе даје се применити и на друге угарске Словене, не треба да престану борити се против олује. Нека би Мацари прегли да пропадну, то није разлог, да и њихови оуседи претрпе исти удес. Ови ваља пре свега да се усиле како да се сложе између себе; та је слога једини начин њиховом спасењу, па откуп тога спасења неће им бити прескуп кад га откупе узајамним уступцима. Влада је навек готова, да сеје неповуздање између Румуња, Рушњака, Словака, Хрвата и Срба. Старешине су, којима је поверена управа ових различитих дружина, дужне загушивати старе распре па нигде не одвајати својих ствари од ствари својих удружника. Како буде тога уједињења, о којему говоримо, Мацаре ће наскоро спопасти немоћ.

У исто ће време Словени и Румуњи добро чинити, да без престанка раде око свога народног развитка. Уместо да ступају напред носећи скут Немачкој, паметније ће радити, да се здруже са другим народима латинским и словенским. У њих ће наћи грађанске углађености која је прикладнија за њихове тежње и потребе; све ће задобити познајући их и упознајући њих са собом. Без престанка ће се грозити независности и животу малих народа, док год се не уједине Латини и Словени да ђерманским насртајима супроте непреходни бедем“.

Гофоклова трагедија **Антигона**. Превео с јелинског оригинала (у прози) проф. Др. Папакостопулос. Ова је књига награђена из књиж. фонда И. М. Коларца. У Београду, штампано у државној штампарији, 1873.

(Наставак).

Ст. 21—22. „Зар Креон није једног од наше браће гробом почаствовао а другога не?“ — Особито леп превод. И зар је *τὸν δ' ἀτιμάσας ἔχει* доста рећи само „а другога не?“

Ст. 23—24. *σὺν δίκῃ χρησθεὶς δικαίᾳ καὶ νόμῳ κατὰ χθονός.* — И о овим речима нема спомена у преводу.

Ст. 25. „Етеокла породио је с достојанством међу мртве.“ — Зар

*) Стеван (св. Стеван). краљ Угарске. (Прев.)

**) Један белгијски писац, Емил де Лавелеј, који јако изнесе на видик погрешку, коју Мацари чине тим што гледају да силом натуре свој језик, и нехотице правда нашу тврдњу. Он доиста ништа не находи за боље него да препоручи народима у Угарској, да употребљавају „мацарски језик! Погледај један чланак, који он уврсти у Revue des deux Mondes (1869) под овим имоном; Les Nationalités en Hongrie et les Slaves du Sud (Народности у Угарској и јужни Словени), чланак начово изнесен у збирци, названој: La Prusse et l' Autriche depuis Sadova (Пруска и Аустрија после Садове) у Паризу, 2870, у — 12., део II.

κρύπτειν значи лат. comparare, а наше „поредити“?

Ст. 27. И у овом стиху Софекле се мало заборавио, па утутнуо реч *ἀστοῖσι*, која је сасвим излишна, и коју је с тога преводник изоставио у преводу.

Ст. 28. А шта су у овом стиху требале Софоклу речи *μηδὲ κωκῦσαί τινα*? У срском их преводу нема, па опет добро.

Ст. 29. У овом стиху преводи брат Грк реч *οἰωνοῖς* са „пси“. Он је јамачно мислио, кад већ когод умре или погине, па остане непогребен, онда му је сасвим све једно, или га пси разнели или птице; па са шта онда не би реч *οἰωνός*, која значи „птица,“ превео са „псето“.

Ст. 30. *γλυκὺν θησαυρὸν εἰσορῶσι πρὸς χάριν βορᾶς*. И са овим је речима учињена речена најкраћа процедура.

Ст. *λέγω γὰρ κἀμέ*. — Ни о овим речима нема спомена у преводу.

Ст. 33—34. *καὶ δεῦρο νεῖσθαι ταῦτα τοῖσι μὴ εἰδόσιν σαφῆ προκηρύξοντα*. — Ни спомена у преводу о овим речима, које чине цео стих 33. и половину стиха 34. Није истина дакле, да је Софокле као год и Омир песник, коме је — што но реч — теже стих један отети него Херкулу буздован. Ми видимо ето, да др. Папакостопулос отима Софоклу толике стихове. То се зове бити јак. Шта је Херкул!

Ст. 34. *ἀλλ' ὃς ἂν τούτων τι δρᾷ* „а ако би који год против тог радио“ у место „а ко ма што од тога учини.“

Ст. 36. „т о г а ћ е д а т и д а г а н а р о д у б и ј е.“ — Где је у преводу *ἐν πόλει*? И зар речју *δημόλευστον* није назначен начин убијства? превод ваља да гласи од прилике овако: „тај ће бити камењем засут усред града.“

Ст. 37—38. т а к о ј е т о, п а с в е ј е д н о п о к а з а л а с е д а с и б л а г о р о д н а и л и п р о с т а.“ — Где је у преводу *σοί*, где *καί*, где *τάχα*, где *ἐσθλῶν*? Зар *κακή* значи „проста“? Зар *δείξεις* треба друкчије како преводити, а не активним футуром „показаћеш“. Загледајте ма у какав немачки превод, ви ћете наћи du wirst zeigen; загледајте у француски, наћи ћете tu montreras или tu feras voir. Најпосле нека нам се покаже које речи у оригиналу значе „па све једно“.

Ст. 39—40. „ш т а ћ у ј а п о м о ћ и н е с р е т н и ц а, а к о ј е т а к о, и л и п о с л у ш а л а и л и с е п р о т и в и л а. — Где је у преводу *τάδε*? где је *πλέον*? Зар је *ὦ ταλαίφρον* овде апозиција уз *ἐγώ*? Гимназиста како почне учити грчки језик, зна већ трећег или четвртог часа, да је *ὦ ταλαίφρον* вокатив. Зар се *ἐγὼ προσθείμην ἂν* преводи са „помоћићу“ а не „могла бих помоћи.“

Ст. 41. Где је у преводу *ξυμπονήσεις*?

Ст. 42. „О ч е м у? к у д м и с л и ш? к а к а ј е в е л и к а о п а с н о с т?“ А куд је преводник са својим мислима био залутао, кад је овако сакатио стихове Софоклове, те „бисерне ђердане“? Које речи у оригиналу значе „о чему“? Зар *ποῖος* значи „како велики“, а *κινδύνευμα* „опасност“?

Нека гимназиста трећег разреда у Карловци не зна професору Вујићу разлике између *ποῖος* (какав) и *πόσος* (колики), а тако исто не зна разлике између *κίνδυνος* (опасност) и *κινδύνευμα* (дрско дело), па неће за цело видети четвртог разреда. Па да даље питамо преводника. Зар уз речи *ποῖον τι κινδύνευμα* ваља допунити *ἐστί* па преводити номинативом, без икаква смисла? Зар се уз те речи не допуњавају из 41. стиха футура *συμπονήσω καὶ συνεργάσομαι*? Најпосле на ком је основу оно питање, које је у Софокла на месту првом, стављено у срском на место друго, односно треће?

Ст. 43. *ξὺν τῇδε χερὶ* „т в о ј о м р у к о м“. — Погледајте у који год коментар за Антигону, па ћете видети, да те речи овде значе „заједно са мном“. У место „кад би ми твојом руком помогла подићи мртваца“ ваља превод овог стиха да гласи: „да ли ћеш самртника са мном заједно подићи“.

Ст. 44. „З а р м и с л и ш м р т в а ц а с а х р а н и т и и а к о ј е у в а р о ш и з а б р а њ е н о“? — Није ли овакав превод у неколико двосмислица? Зар се из оваког превода не може лако извести смисао, да изван вароши није било забрањено саранити Полиника? Па где је у преводу речца *ἦ*? Зар она бадава стоји у оригиналу? Даље, каква је потреба овде *σφ'* преводити „мртваца“ у место „га“? Антигона пита Исмину: „да л' ћеш са мном заједно подићи самртника“? А Исмина одговара такође питањем: „Зар га одиста мислиш саранити, и ако је у вароши јавно забрањено (или: и ако је у вароши забрана обајвљена)?

Ст. 44—46. Где су у преводу речи *γοῦν* и *γὰρ δή*? А где су у оргиналу речи, које значе: т о ћ у ј а т у д у ж н о с т с а м а и з в р ш и т и“? Што у оригиналу стоји, оно преводник не преводи; а чега у оригиналу нема оно се налази у преводу. Преводник зна дабогме боље од Софокла, какве је речи требало Антигони метнути у уста! За тим зар су речи *ἢν σὺ μὴ θέλῃς* у свези са глаголом *θάπτειν* (који се находи у питању Исминином). а не са речима *τὸν σὸν ἀδελφόν*? Како су лепа ова два стиха (45 и 46) у оригиналу а како им је преводник изопачио смисао! Исмина пита Антигону: „Зар га одиста мислиш сахранити, и ако у је вароши забрањено?“ Папакостопулова Исмина одговара: „М о г а и т в о г а б р а т а, п а а к о т и н е ћ е ш, т о ћ у ј а т у д у ж н о с т с а м а и з в р ш и т и, ја га издати нећу.“ А Софоклова Антигона

овако одговара: „та брат је мој, и ти хтела или не хтела, и твој; ја га никако издати нећу?

(Наставиће се.)

ДРУШТВА.

(Одбор за издавање дела и за старање о породици пок. српског песника Ђ. Јакшића. Овде дајемо потпун преглед онога што је одбору до сад с разних страна приспело.

Г. Ђока Миловановић скупио 103 гр. 20 п. г. Милош Цветић 483 гр. 20.; г. А Ковачевић 503 гр. 20.; г. Драг. Миланковић у четири пута — 854 гр ; Њег. Височанство Кнез — 600 гр.; г. Дилбер апотекар скупио 286 гр.; г. М. Миљковић 35 г.; г. г. Др. Мачај и Шункарац из Зајечара скупили 600 гр.; г. К. С. Таушановић скупио 734 гр. г. Н. Н. 10 гр.; ђаци учитељске школе 108 гр. 20 п.; гђа Катица Белимарковићка начелн. из Смедерева 50 гр.; Одбор из Јагодине са села 645 гр.; Грађанска касина из Београда са забаве 1830 гр.; ђаци српски из Беча 230 гр.; г Агатангел, протосинђел ман. св. Димитрије (у околини Ниша) 60 гр.; ђаци српски из Лајпцига 246 гр.; г. Стојан Новаковић професор — 100 гр.; ђаци београдске гимназије од приређеног села — 10000 гр.; Одбор госпођа из Беле 'цркве 1790 гр.; г. Андра Николић у Чачку скупио 367 гр. 20 п.; г. Коста Угринић из Дубице — 100 фр.; Одбор из Неготине, са забаве — 764; Одбор из Пожаревца — сa забаве 1055 гр.; г. Игњат Брлић из Брода — 404 гр.; Читаоница из Осека са забаве — 1477 гр.; Одбор из Ваљева са забаве — 1471 гр.; Одбор из Смедерева са забаве 1769 гр. 10 п.; г. г. др. Мачај и Шумкарац из Зајечара — 943 гр.; Одбор из Панчева са забаве 1600 гр.; Ђаци Крагујевачке гимназије — 267 гр. 20 пр.; из Ћуприје (преко Васе Димића) 180 гр: Одбор у Вуковару са забаве 4320 гр. 20 п.; г. Милан Стојковић учитељ из Ћуприје 10 гр.; г. Петар Поповић из Зајечара 10 гр.; Интерес на 200 дук. укамаћених за три месеца 360 гр.; од фотографије добивено 2206 гр. Свега је дакле, примљено 36604 гр. чарш. На издржавање породице, погребне трошкове и израду фотографија потрошено је (до краја Маја) 7397 гр. 10. Одбор има, дакле, на чисто 29206 гр., а то је без мало 500 дуката ћесарских.

ОДГОВОРИ.

Гђици Мил. Ј. у Н С. — „Оду', коју сте желили, послаћемо вам првом приликом, а тако исто и госпођици Јелви.

Гђици М. С. у Бр. (Босна). — Кад сами налазите, да вам шиваћа машина тако шкоди, онда се оставите тога посла, а тражите здрава ваздуха и добре лаке хране. Међу осталим чувајте се и напрезања у говору при вашим прелекцијама.

Поштованим претплатницима.

Са идућим бројем свршује се прва половина овогодишњем „Јавору." Ми се надамо, да ће нам претплатници наши и на даље верни остати, а и нове претплатнике можемо бројевима од почетка године послужити. Ми ћемо и од сада, као и до сада заузимати се, да садржај „Јавору" буде све бољи и бољи, те ћемо се старати, да читаоцима нашим доносимо лепу и корисну забаву у виду лепих и занимљивих приповедака и песама, поучних чланака, критика и мањих и већих чланака разнога садржаја. Да би у овоме могли што више напредовати и постићи, нуждан нам је што већи број претплатника, па се тврдо уздамо, да ће публика наша с нашим листом у пуној мери задовољна бити.

Што се уреднога излажења и разашиљања тиче, ту мислимо да нам ни један претплатник наш ни мрве једне пребацити не може, јер је сваки број листа најтачније излазио и разашиљао се. Тако је било до сада, а тако ће бити и од сада.

Цена је листу на четврт године за Аустро-Угарску 1. ф. 25 новч., а за све друге земље 1 фор. 50 новч. Мања се цена заиста неда замислити, а то је с тога, што код „Јавора" нико не иде на какву спекулацију, него је „Јавор" и поникао и живи да попуњује осетљиву празнину у литератури нашој.

Уредништво и администрација „Јавора."

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић

Бр. 25. У Новом Саду 24. јуна, 1879.

НА МОСТУ.

Како ми је, Боже, у далеком крају
Где нит' моје боле, нит' радости знају.
Око мене сви су живахни и радни
Само ја једини као камен хладни.
Смеју се и шале, до неба им равно,
А моје се срце умирило давно;
Невино се смеју и веселе људи—
А што ви тињате моје жарке груди?

Ја на мосту стојим и гледам у реку—
Тако теку дани човечјему веку;
Колико капаља, колико таласи
Тако су безбројне сузе и уздаси
Као сиве тице што се вазда роје
Из тајних извора ове душе моје.
А што ли сам тужан, а шта ли ме боли?
Нека ме не пита, ко искрено воли.

И сами у свету већ живите много,
Па који би од вас прст подићи мог'о
И казати смело: ништа ме не боли,—
Нити кад уздахнух, нити сузу пролих?
Дубоки су боли к'о прозрачан вео,
Мрежица, која је свет покрила цео,
Ил' ухода, која у свакога вирне
Па иглицом срце ма једанпут дирне.

Вазда сам те слатко ја гледао, реко,—
Путујте таласи, путујте далеко
Из ових крајева и мутних и тавних
Међу брда она у моравске равни.
И ви ћете журни брзо тамо доћи —
А хоћу ли и ја скоро тамо поћи?
Заман питам небо: где су моји пути?
Ведро ил' облачно, оно вазда ћути.

Н и ш 1878. М. П. Ш.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

КРАЉ. (ухвати је око струка.)

Пољуби ме!

МАРИТА. (скочи.)

Немам више јабука
Корпа је празна већ.

КРАЉ.

Каква корпа?

МАРИТА.

Коју си пређе ти мени дао. —
Лаку ноћ! (побегне.)

КРАЉ.

Ох, та ја сам луд! Стани! (Отрчи за њом.)

СОБРИН.

Но, хвала богу, разиђоше се!
Ал шта ћу тужан, како ћу доле? (погледа доле.)
Јаој! Ово је дрво нарасло!
Када сам горе на-њ се пењао
Не беше полак високо к'о сад.
Јаој мене! Ко долази опет? (сакрије се.)

АДОЛАР.
Фиделија ћу ту да дочекам.

СОБРИН.
Помагај!

АДОЛАР.
Шта је?

СОБРИН.
Даље не могу!
Помагај!

АДОЛАР.
Ха ха! Погле мог попе!
Ма до ђавола, како се попе?!

СОБРИН.
На лествама. То је лако било. —
Ал доле!. Помози, ако бога знаш!
Некакав крмак свалио их је. —
Наслони их, молим те, на дрво. —

АДОЛАР.
(Благословена да је јабука,
Што тако дивним плодом уроди!)
Е, то би било још пре времена!
Ти ниси јоште зрела јабука,
Кад сазреш, пашћеш, Собрине, и сам.

СОБРИН.
Али ја нећу да паднем. Чујеш?

АДОЛАР.
И то је добро. А ти иструни!
Од тебе нема лепше јабуке!
У целом врту нема рујније!
Сувише је, до душе, опора,
Али за чингер добра ће бити

СОБРИН.
Немаш ли зар ни мало милости?

АДОЛАР.
Имам. Наслонићу лестве на дрво,
Под условом, ако га усвојиш.

СОБРИН.
Усвајам! Само брзо! Усвајам!

АДОЛАР.
О поноћи ћеш венчат' један пар,
У цркви што ће тебе чекати.

СОБРИН.
Ал кога?

АДОЛАР.
То ћеш онда видети.

СОБРИН.
Па зашт' не рекнеш одмах ко је то?
Обећати не могу овако.

АДОЛАР (за себе)
Не могу рећи, да је Адолар,
Е пре би онда ту на дрвету
Ма и три дана још преноћио,
Не могу рећи, да је Андрејон,
Е онда не бих ја се венчао,
А увређени и проварени
Фиделије би тај брак развео.

СОБРИН.
Ишти шта хоћеш, само то немој!

АДОЛАР.
Само то.

СОБРИН.
А краљ! Без знања његова.

АДОЛАР.
Слушај. Ако ти женик верени
Онакови донесе ноћас знак,
За доказ што ће теби служити,
Да с краљевом се вољом слаже то:
Хоћеш ли онда венчати их, шта?

СОБРИН.
Онда хоћу.

АДОЛАР.
Смеш ли се заклети?

СОБРИН.
Заклињем се.

АДОЛАР. (наслони лестве на дрво.)
Хајд! доле. Жури се

СОБРИН.
Ајаој! Чекај, змијо, памтићеш! (сиђе се доле.)
Молим те, нека тајна остане.

АДОЛАР.
О светом оцу света је тајна.

СОБРИН.
Ал ето, погле и Фиделија. —
Молим те, немој му ништа рећи.

АДОЛАР.
Небој се!

ФИДЕЛИЈЕ (и слуге с буктињама.)
Гле, та ето Собрина!
Чека те краљица.

СОБРИН.
Идем.

ФИДЕЛИЈЕ.
Стани,
И краљица се амо подигла.

СОБРИН. (за себе.)
Ако ме за Мариту успита!

АДОЛАР (Фиделију)
Данас ћу се с' Анђелом венчати
Е Собрина сам обмахнуо.

ФИДЕЛИЈЕ.

Како?

СОБРИН.

У прсте ја му сваку тајну знам.
Ти само пошљи твоју Анђелу;
О поноћи у цркви ј' чекаћу.

ФИДЕЛИЈЕ.

Добро је. Тише. Ето краљице.

КРАЉИЦА (с буктињама и свитом)

Где ј' Собрин? Оче, ти си дакле ту?
Ал где је мома, што ти поверих?
Ја мишљах, да је у бољој руци.
Но и сад да се мора тражити.

СОБРИН.

Скитница нека, лупеж, угрсуз,
Кога још никад нисам видео,
У перивоју напао је нас,
Па кад од страха нагох бегати — — —

КРАЉИЦА.

Срамота грдна! Зар си бегао?

СОБРИН.

Стражаре хтедох амо дозвати;
Ал већ га нема, па нема ни ње. —
Девојка мора, да се прикрила,
Е тај је човек право страшило. —

КРАЉИЦА.

Црвене косе?

СОБРИН.

Мож' да је, незнам,
Е страшно гадан беше несретник.

КРАЉИЦА.

Ваљда и разрок?

СОБРИН.

Мож' и то бити;
Међ гнуснима је он најгнуснији. —

КРАЉИЦА (за себе, страсно.)

Никакве сумње, то је он био!
Па зар је така лепа сељанка
У разговор да с њом се упусти?
Зар није никада лепше видео?
(на глас.) Ал, збиља, где је већ та Марита?

СОБРИН.

Да пошаљемо ваљда стражаре,
Да бичевима протерају га?

КРАЉИЦА.

Хах! Никако! Ни речи! Прича је!
Она је мома насадила те.
Па то је све.

СОБРИН (погледа на дрво.)

Боме насадила!

КРАЉИЦА.

Уморног дакле с тог' да путника
Из перивоја бичем гонимо?
Е, свети оче, е дал' је право,
Да туђа леђа с тебе пуцају?
(за себе.) Ал бар да дође, па да ме види!
Одлаз'те! Збогом! Господо, лаку ноћ!
Ја ћу се мало још овде проћи.
Вечерњи, свежи да уживам зрак.

СОБРИН.

А Марита — — —

КРАЉИЦА.

Повери је нама,
Е ако теби ја ју поверим,
Више је ваљда никад не видех. —
Лаку ноћ! — — Андрејоне, остани!

(Фиделије, Собрин и пратња оду.)

АДОЛАР.

Ваше величанство — — —

КРАЉИЦА.

Јеси л' витез?

АДОЛАР.

Јесам.

КРАЉИЦА.

Па мени ништ не казујеш.

АДОЛАР.

Са тебе све ћу — — — располажи самном. —

КРАЉИЦА.

У ћутању си доста вешт, видим.

АДОЛАР.

Како?

КРАЉИЦА.

Од мене си увек крио,
Да она твоја грозна приповест
И продужења има свога још.

АДОЛАР.

Досад још нема.

КРАЉИЦА.

Ал има. Ја знам.
Он је ту.

АДОЛАР.

Он! ко?

КРАЉИЦА.

Онај базерђан.

АДОЛАР.

Зар власник оног дивног алема?

(Наставиће се.)

*

ПРОЛОГ.

О ПРВОЈ ЗАБАВИ ДОБРОТВОРНОГ СРПСКОГ ЖЕНСКОГ ДРУШТВА.

Прво старих спомен'мо се рана . . . .
Проклет био, ко нам их задао!
Ал' је рана била негована —
Благословен, ко је неговао!
Раније нас све паклене силе,
А видаше виле по горама;
Те су виле женске наше биле —
Слава нашим дичним женскињама!

Оне беху, што у тешком добу
Сачуваше обичаје старе;
Оне беху, што нам за слободу
Одгојише дивне осветаре!
Њини синци прот старом крвнику
На крвавим бојним, пољанама
Још и данас стоје на бранику —
Слава нашим дичним женскињама!

У свом свету прво иде место
„Лепшој поли разумних створења;“
Ал' међ' њима дигните на престо
Мајке наших српских поколења!
Јединствена ј' Јевросима стара;
Црногоркам' новим Шпартанкама,
Траж'те премца, нађите им пара!
Слава нашим дичним женскињама!

За спас рода моли стара мати;
Сеја брату љуте вида ране,
Верна љуба војна у бој прати
И свети га, погодил' га тане.
Света слико! . . . де врлина блиста
Љубав, верност и невиност сама,
Вековима ти си једна иста! . . .
Слава нашим дичним женскињама!

Застава им високо с' вијуга
На њој до две свете речи стоје:
„Српство“ једна а „човечност“ друга
А символ су Српкињи обоје,
За човечност и душу полаже
Служи двори и злотвора сама
Живот даје кад „српство“ помаже . . .
Слава нашим дичним женскињама!

Чија ли је племенита душа
Увек онде где с' невоља јави?
Боланоме ко лек брзи пружа
Благо, мило, ко анђео прави?
Ко тре тугу са набрана чела?
Ко ј' старатељ бедним сиротама?
Ђери рода . . . то су ваша дела!
Слава нашим дичним женскињама!

Слава њима што са срцем врелим,
Сваку светлу мис'о прихваћају,
Што са својим анђеоским делим'
Сузе трти радост сејат' знају!
Ухваћена сад у једно коло
Цељ постижеш сдруженим силама
Слава теби људства боља поло!
Слава нашим дичним женскињама!

И међ' нама ево дигосте се
Врли створи: сиротам' помоћи
Вредне, ревне, неуморне јесте
У свом делу. Скуп овај сведочи.
Кличем зато из пуних прсију
Вашој свести вашим врлинама
А усклик ми прати усклик свију:
Слава нашим дичним женскињама!

У Суботици 18. (30.) априла 1878 год.

Држао † **Обрад Велеслијин.**

ПОД ВРБОМ.

Прича Андерсенова.

(Свршетак.)

Радо би се зауставио у тихој Рајнској вароши, али му беше тако много зова и врба, да је волео даље ићи. Преко високе, страшне планине, преко странпутица и кршева, што изгледаху као ластавичија гњезда, куда планински потоци по понорима хује, а поред главе облаци пролећу, преко трња, алписких ружа и снега спусти се у топли сунчани зрак и рече северу с Богом, и сад га вођаше стаза кроз кестење, винограде и житна поља. Као какав зид између њега и свију

његових успомена стојаше горостасна планина, и тако морађаше и бити, да се и он једном у души смири.

Пред њим беше велика једна варош; звоху је Милано. На брзо нађе и овде једног немачког мајстора, код кога се погоди. Бешу то две добре старе душе, којима он у кућу дође, које врло брзо заволеше мирнога калфу, који мало говораше али у раду вредан бијаше, а уз то смеран и побожан. А чињаше се одиста, као да му је благи Бог већ једном тешки терет са срца скинуо.

Највећа му радост беше испети се на велику мраморну цркву; чињаше му се као да су њене статуе, куле и цветне дворане од снега његова завичаја начињене. Са свију страна осмехиваху се на њ' бели кипови. Изнад њега беше плаво небо испод њега варош и на далеко пружена ломбардиска равница, а к северу високи брегови с вечним снегом. Тада би се сетио порте у Кјегу и у њој вечно зеленог бршљана, што се пужа уз црвени зид од порте; али га срце није вукло више тамо: овде, иза ових брегова, наумио беше да остане и да се некад сахрани —

Једну годину је већ у Милану преживео, а то беше трећа од како отаџбину беше оставио — тада га одведе мајстор у варош не у арену, да види веште јахаче, не! већ у велику оперу, а то беше дворана, коју беше вредно једном видети. Са седам катова спуштаху се свилене завесе, а од земље до тавана сеђаху најфиније даме с китама цвећа у руци, као да су на игранку пошле; а господа беху у свечаном оделу, на многима се сијаше злато и сребро. Беше му тако јасно као на сунцу' а музика дивно брујаше. Све овде беше сјајније но у Копенхагену, али тамо беше Јованка, а овде — шта, беше ли то опсена? завеса се хучно диже, и овде стојаше Јованка у сребрно и свилено рухо обучена са златном круном на глави. -- Она певаше, као што могу божији анђели певати; она изађе толико напред, колико само могаше, она се осмехиваше, као што се само Јованка умејаше осмехивати она гледаше право у Кнуда! — —

Јадни Кнуд шчепа мајсторову руку и повиче гласно: Јованка! ал се то не чу, јер музиканти баш у тај мах силно засвираше, а мајстор климну главом. „Јесте, зове се Јованка", рече он и показа Кнуду штампану листу, на којој се могаше читати цело њено име.

Не, то не беш сан! И сви људи узвикиваху весело и бацаху јој цвеће и венце и сваки пут кад би отишла, изазивали би је опет, и она би дошла и опет отишла.

На пољу на улици беше се све згрецало око њених кола, а Кнуд беше најпрви и највеселији међу свима. А кад дођоше до њене дивно осветљене куће, стаде Кнуд баш пред врата од каруца; врата се отворише, она изађе, светлост јој паде баш на дивно њено лице, и она се осмехиваше и захваљиваше љупким и пријатним речима, и Кнуд је гледаше право у очи, и она гледаше Кнуда, али га не позваде. — Један господин са звездом на прсима пружи јој руку; то јој је вереник, рекоше. —

Онда Кнуд оде кући и притеже своју торбицу; сад је морао и требало је да иде кући к врби и зови. Ах, под врбом! у једном једитом часу може се цео век проживети.

Мајстор га мољаше да остане. Али њега не би мог'о нико задржати. Рекоше му, да већ настаје зима и да у планини почиње снег падати; али он мишљаше да ће моћи ићи по трагу кола с торбицом на леђима и путничким штапом у руци.

Изађе у планину све уза страну и низа страну. Већ беше уморан и изнемогао, а нигде села или какве куће. Он изађаше к северу; над њим излажаху звезде; његова нога клецаше, глава га заносаше. А и доле дубоко у долини указаше се звезде, и не беше другчије него као да се небо и испод њега савило. Осећаше да му је зло и да је болан. Оних звезда у долини беше све више, бејаху све јасније, и почеше се тамо амо мицати. То бејаху огњеви у неком малом сеоцу, и кад уморни путник то виде, напреже и последњу снагу и стиже у једну малу гостијоницу.

Овде остаде недељу дана, јер његову телу треба мира и неге. Једног јутра дође некакав верклаш, те засвира једну данску мелодију. Онда Кнуд не могаше даље издржати; он пође даље и иђаше по вас дан, толико дана, једном брзином, као да је хитао да стигне кући пре него што сви изумру. А никоме не говораше о својој чежњи; нико и не помишљаше да њега тишти толика боља срца, најтежа што је има, али она није за свет, па ни за пријатеља, — а Кнуд не имађаше ни једнога пријатеља. — Незнан туђинац, тумараше он по незнаној туђини, идући к северу своме завичају. У циглом једином писму што га је добио од родитеља пре више од годину дана, бејаху ове речи: „Ти не осећаш дански, тако као што други осећају; а камо ли као ми. Ти само волиш туђину.“ — Тако могаху његови родитељи писати?! Да, они су морали то добро знати они су га морали познавати!

Смрче се, Кнуд иђаше широким друмом. Поче се мрзнути, а околина постојаше све равнија, пут иђаше кроз поље и ливаде. На путу беше једна врба; све изгледаше као у завичају. Кнуд седе под врбу; беше тако уморан, глава му клону, очи се склопише, али разбираше јасно, како врба спушта своје гране и гранчице на њега. Њему се чињаше да је то дрво некакав крепак старац: можда то беше, отац врба, који га узе у своје снажно наруче, да уморнога сина у Данску однесе, у приморје, у Кјег, у врт његова детињства? — О, доиста! То баш беше сама врба из Кјега, која беше кренула у свет, да њега потражи и нађе! И ето га сад нађе и одведе у мали врт на луци, а ту стајаше Јованка у свој сјајности са злаћаном круном на глави, као што је беше последњи пут видео, и рече му добро дошао.

А баш пред њима стајаху две чудне прилике, које изгледаху много природније него што бејаху кад они деца бејаху. И оне се бејаху променуле. Беху то два медена колача, момак и девојка. Они се бејаху на десну страну окренули и не беше их ружно погледати.

„Хвала ти!“ рекоше они Кнуду; „Ти си нам језик одрешио. Ти си нас научио, да своје мисли треба слободно изрећи, ако се хоће да што буде од њих; и тако је и од нас нешто било: ми смо верени!“

И за тим се кренуше испод руке кроз улице кјешке. Они изгледаху и с леђа врло пристојно, не би им ништа мого покудити.

И одоше право у цркву, а Кнуд и Јованка иђаху за њима, испод руке а црква стајаше још као некад, обграђена црквеним зидом и по њему зеленим бршљаном. Црквена се врата на обе стране отворише оргуље забрује, а младожења и млада прилажаху к олтару. „Господа напред!“ повикаше у једанпут обадвоје, одмакнувши се на страну, да Кнуду и Јованци почаст учине. И клекоше пред олтарем и Јованка наже своје лице над његовим и као лед ладне сузе грунуше им из очију — беше се отопила ледена кора срца њена од његове жестоке љубави, и сузе јој падаху на његово зажарено лице. — У том се пробуди и сеђаше још под врбом у туђој земљи на зимњој ноћи. Из облака падаше ситан снег, те му управо у лице ударалше. —

„То беше најлепши час мога живота!“ рече он, „па ипак само сан! Благи боже дај ми да још једном овај сан отсним!“ — и опет му се склопише очи; заспа и сниваше. — —

У јутру напада снег и покри му ноге; он спаваше. — Сељаци иђаху друмом у цркву. На друму угледаше једнога занатлијског калфу путника, где на земљи седи; беше мртав, смрзао се — под врбом.

У Београду 7. маја 1879.

Прев. М. С. В.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.

(Наставак.)

Сунце већ прилично заишло.

— Још три сата па смо у Обершахену, — рече Никодим.

Јелена застаде, па рече, ваљда ће наићи путем каква кола на њих, те ће их повести.

— Тешко! — Вели момчина. — Не верујем, да ће когод упустити се кроз Кирвалд у ово доба. Пошта иде само двапут преко недеље; а данас јој није дан. Ал што би се тако патили? Зар ми морамо баш још данас доћи у Обершахен? Бура ће нас стићи. Боље да што пре потражимо гдегод крова и заклона за конак, како би могли сутра опет здраво и весело наставити пут.

Мало за тим па их ево на месту, где лево сврће један пут у шуму. На њему до душе нема никакве зелене јелове гране, ал све сами голи суварци и црвена четина. Високо по њима веру се веверице, да се све крши; а по некад прне каква уплашена планинска тичурина, да се девојка тргне. Пут све гори, стрмији; и како се скоро преко целог неба натурили облаци, шума све мрачнија.

— Ја се већ бојим, — рече девојка.

— Зашто? запита он, па је живахно погледа. — Навикнућеш се ти на то. У Америци има и друкчији шуметина.

— „Зар ћемо ми у шуметине?“ Помисли Јелена, ал не рече ништа.

По високим врховима поче олуј већ да шумори; ал овамо доле, куд су њих двоје ишли, не креће се ни листак.

Дођоше на неки извор. Ту хтеде она да седне, те се одмори и превати којим листком дивљег рена. У тим паде неколико капи. И он је нагло повуче собом, док не дођоше пред дрвену колебу у некој дољачи, што је сва зарасла лештаком и малином.

Та је кућица, судећи по гомили дрва за жежење угља, што је ту близо наслагана, била некад по свој прилици заклон каквом угљару. Сад расте пред прагом коприва, а кроз шупље прозоре пукла најгушћа помрчина. Као да је сву заронило бусење; јер Никодим мораде тешком муком да крчи себи пута до банка, изнад ког беше мало стреје.

Никодим привуче девојку до себе на тај банак, па рече, одануввши: — Сад нек сева и пуца, ми смо се склонили.

И она одану, као да је савладала богзна какав терет.

— Баш си се јуначки држала, душо моја! — Рече он, па мету своју руку њој преко рамена. — А сад би волео видити, дал' се моја мала газдарица побринула мало и за ужину. Треба да знаш, да је твој старац данас гладан као вук.

Јелена се трже.

— Охо! — Насмеја се он. Ми ћемо као и други што раде. Човек се постара да донесе у кућу средстава, а жена их онда сготови.

И извади из џепа неку лопту, у којој беше комад свежег, живог меса. У другом џепу била је стрпана лимена чутурица с вином. Осим тога и још други разни прибори.

Ал девојка уста, па врло озбиљно рече: — Немој се срдити, Никодиме, да се ја сад на путу још не бринем за јело. Треба да знаш, да још нисам твоја жена.

— Ал ћеш скоро бити, ако нам когод не подметне ногу.

— Ја нисам баш ни мало уморна. — Узе опет она. — А ни бура не ће нам баш млого наудити. Па бих ја најволела, кад би ми одмах даље ишли. За бога, овде не можемо ваљда остати.

Он се насмеја.

— Е, дико моја, на путу се мора човек свачему довити. У Обершахен за данас не можемо. Па као што знаш, да смо бегунци, паметније је, да преноћимо у каквој колеби гдегод на страни. Сурат

у ово доба смо сасвим сигурни и путоваћемо жељезницом.

— Ја не могу ништа рећи против тога, — одговори опет она, — ти то знаш најбоље — ал да останемо овде заједно, ја то боме нећу.

— Места има довољно у колеби. — Повиче Никодим, па скоро раскалашно одгурне ногом вратаоца.

У колеби није баш било тако хабено, као што би се с поља посумњало. Огњиште, сточић, кревет од сламе, орманчић, па и нешто од посуђа о дувару. И стакала беше на прозорима, ал згрњена. Осим тога на огњишту зубља, неколико пољрђаних икона као домаћи олтар. На целој колеби било је најгоре, што се покрњала дрвена брава на врати, а и то је Никодим мало час урадио.

— Можемо бити добро задовољни, — рече он, разгледајући по колеби. — Бог нам ево добра хоће одмах први дан.

— Еле је л' теби право, Никодиме? — Запита девојка.

— Мени је сасвим право.

— П'онда је и мени.

Сад се латише, да се наместе. Јелена донесе дрва, запали ватру, па се даде да испече дивљач, што је Никодим понео.

Како непогода пређе у самом севању и грмљавини, а не паде пљусак, Никодим се узе верати по џбуновима, те купити јагода и малина. И врати с добром бербом натраг. У колеби већ застаде постављен сто, а по њему прострта јеленина плава кецеља.

— Она свукла са себе горњу хаљину, а на њој оста лако кућевно одело. Све је лепо уредила по колеби. Огњиште, кревет, клупа и сто све, као што само треба да је.

На чисто оструганој дасци исеца мирисаво печење; а отчепи чутурицу. Она га упита, како је дошао до дивљачи; а он вели, да је одсекао од једног јелена, што га је убио неки кријумчар.

— Ја сам мислила, ти си убио јелена — примети она.

— Ако би ти онда боље пријало, помисли, да сам га ја убио.

Били су расположени, смејали се и заподевали шалу; а ужинали су слатко, као да су бог зна колико већ у тој колеби. Ништа то, што су јели месо прстима и пили вина на један грлић. Адам и Ева, рече Никодим, у рају нису имали ни тога.

За тим дође на ред на зеленим послужавницима од лишћа: јагоде, малине.

Никодим запита Јелену, дал она зна како су заљубљени брали јагоде.

Она рече, да незна.

— Сад ћу те ја научити. Свако од нас ће узети по један грозд у своја уста, ал тако, да јагоде висе доле. Па онда мора свако својим уснама пипати јагоде од онога другог; него уз то и пазити, да не испусти свог грозда из својих уста. Ја бих се смео окладити за све ове јагоде, ти нећеш то умети.

— То није никаква вештина, — одговори Јелена. Узме један грозд међу своје зубе, и он исто тако. Пипали су једно другом уснама јагодице, а нису испустили ни једног пуцета, нити из зуба грозда. Ал дабогме да су се око усана намазали црвеном јагодњом чорбом.

Кад су појели, што су имали, и ватра се већ расклоктила, те пријатну светлост бацала по колеби, а напољу се већ увелико смркло, па време дошло и да се леже, замоли Јелена момчину, да јој у испражњеној чутурици донесе с извора воде; каже, да ожедни ноћу кад се пробуди.

— Дико моја, одмах ће ту бити и воде! — Одговори Никодим нежним гласом.

Узме чутурицу па хајд на извор.

Поточић што је текао с извора до колебе, беше већ загушен. Извор прилично далеко, а ноћ већ тавна.

Ал Никодим весело оде тамо. Ала се радовао, да послужи своју драгану свежом ладном извор-водицом!

Кад се вратио, а колеба празна. Ватра горука на огњишту као и пре. И све остало што је ту било до мало час. Само нема Јелене па ни једног парчета од њених хаљина, нити икаква трага од ње.

Никодим у први мах није знао шта да мисли, па гледи около себе. Понда узе завиривати по буџацима; мисли да се она само шали, па хоће да га наједи. Затим

изађе пред колебу, стаде прислушкивати и викати њено име. Најпосле поче да је тражи по шипражју и пун гњева и љубави тумарати по дољачи. Врати се натраг. Ал ње никако да нађе.

Било већ доцкан. И ватра се загасила.

Никодим свуче свој капут; извади из џепа пиштољ; разгледи дал' је пун, па га метне на сто поред постеље. Опсова нешто па се пружи у сламу.

VIII.

Сутра дан, сунцу на уранку, пробуди га иза сна лаган ударац по образу.

Јелена стоји пред њим свежа и чила, готова на пут.

— А ди си ти била?!

То му беху прве речи. У њима је било изражено строгост, нежност и радозналост.

— Тамо доле код коларе на сену спавала сам као окупана. И ти си слатко спавао... јел'?

— Јело, како си могла тако штогод урадити? — Рече он прекорно, па дода: — Утећи од мене! Зар ниси могла помислити, да ћеш ми тиме учинити на жао?

— То сам мислила, ал сам се надала да ћемо се и помирити. А сад устај, дембеле, да што пре стигнемо у Америку.

... Непојмљива је, као што је и сама љубав непојмљива...

Он устаде.

Поједу и последњи остатак, што им остао од синоћ.

И оду из колебе.

Јелена повика још на врати, окренувши се унутра: Хвала ти, колебице на конаку; ал у теби нерада остати.

Можда се радовала, што је била тако лукава и победила. Људи су, што сви веле, лакомислени. Можла им је то урођено, неком и доликује; само се ипак нетреба дати завести њиховом лакомишленошћу. —

Једва после дугог пешачења изађу из шуме на чисто. Ал су закључили, да обиђу око Обершахена. Никодим још дода, да не треба да се издаду, ако их ко успита, ко су, шта су и како се зову; треба да кажу, да су муж и жена, зову се Брукнер, а радници су из Чешке. Он има пасош који тако гласи.

— Е јеси чуо, — рече девојка, промисливши се, — то је баш пресна лаж.

Он одговори: — Ко каже аз, мора касти и буки; иначе нема спасења.

— То можеш ти касти, ако баш дође до чега. Боме ја ил ћу рећи истину, ил ћу oћутати.

— Да... понда шта сам хтео да кажем, — узе опет он, устежући се, — добро би било, кад би ми, било ти, било ја, новце сачували, па баш и зашили у хаљину.

Уз то јој погледа испод ока, као да јој вреба одговор.

Она одговори: — Аха, то би добро било.

То му је било по вољи. Стаде скакутати, подражавати тицама, звиждучући, и певати Јелени љубавне песме.

Около њих беше предео пријатан — расветљен.

У подне сврну у Левалд и наруче добар ручак.

Чељад у гостионици мислила је свашта о њима. — Понашају се, као да су венчани, а нису. А још мање да су брат и сестра. Вереници? Могуће; ал зацело неће правити велике сватове. Еј боже, каквог света већ нећеш наћи на друму!

— Смем ли још донети? — Пита крчмар, па узме испражњену флашу за врат.

(Свршиће се)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂИЦИ С. М.

(Наставак.)

Једаред сам седио у кафани, па цртао једну џамију што баш преко пута од каване беше. Турци около седеше по земљи скрштени ногу те димише из својих дугачких чибука.

У том ће један од њих другога запи-

тати зашто све тај аскер (војник) на џамију чешће погледа.

Ја се осврнух и одговорих му да ми се допада па је ето у књигу пишем.

„А море где научи, тако лијепо босански говорити?“ запита ме „ти мора да си и пређе у Босни био.“ Стадох га обавештавати да ми је то матерњи језик и да ја неговорим „босански“ него српски као и он.

„Ја неумијем Српски као што ти велиш“ опираше се глупи Турчин „босански знадем само“.

На моје питање даље како му је име, одговори: „Али бег Зечевић“.

„Ето видиш!“ рекох му даље „И само те име издаје да си од српске лозе; незнаш турски већ српски, тако ти и твоји прадедови говорише што се истурчише. Ти си сада Турчин, то видим и нећеш да си Србин, ал српске си крви и српски мораш да говориш јер и незнаш турски осим твојих неколико молитава што те хоџа научи.“

На те моје речи жестоко плану.

„Ја нијесам Срб и ако ми је презиме Зечевић; нас тако прозваше када се доселисмо амо из мале Азије“, ја нећу да сам Срб нити ћу икада бити!“

Би ми богме дуго и брадом и чибуком махајући доказивао како немам право, да га непогледах попреко те онда нешто прогунђа и заћута.

Видих да сам набасао баш на једног од оних правих делија, што се пређе никога не бојаху.

По Височком се сваки дан пронашаху међу Турцима чудновати гласови, које нама Срби достављаху. Већ редовног сваког сéла чуо би од овог или оног Србина мога познаника да нам Турци прете, да смо лако ушли у Височко но нека се добро узмемо у памет; тако лако нећемо изаћи из њега. Богме само да су баш нешто покушали било би од нас свашта.

Као што Височко доста далеко од Сарајева беше а нас само три стотине међу три хиљаде Турака то би били брзо с нами готови.

Све слушах: Само док прође рамазан (пост) и дође бајрам, онда нек се држи Швабо!“

Дође богме и први дан њиховог бајрама а ми као и пре у Височком.

О бајраму видех све Турке у свечаном руву. Бар ако ништа друго а оно је сваки онда навукао нове папуче на ноге, те се у њима шетао по Височком. Деца им се играху на орасе и лешњике по сокаци као оно код нас о Божићу; а људи се скупљају по кавanама да диме и сигурно да се посаветују како и којим начином ће нам главе доћи.

Беху лукави те наше момке сваки час испитиваху, да ли се мисле скоро из Височког кретати и хоће ли нам одмене доћи но ови се досетише мајсторији турској те им налагаху пуну врећу; како ћемо скоро ићи, но на наше место долазе пет табора војске што су сами Маџари, па ће им тешко бити јер су страшно кивни на Турке, због оних хусара што код Маглаја падоше. —

Једног дана посла ме командант у Сарајево по неке новце и писма што преко Сарајева на нас долажаху. Преноћив тамо кренем се тек сутра дан пред подне сам самцит у Височко пошто забадава чеках какву прилику да ми бар телећак донде понесе. — Морадох се добро журити јер не бејах рад да замркнем на путу у брдима. Имађах код себе у својој војничкој торби осим једно тридесет писама за војнике и новина још и близу хиљаду форината. Корачах оштро већ два сата а тек онда ме достиже неки Турчин са своја два коња, који се такође беше упутио у Височко. Запитах га да ли ће ми примити телећак на свога коња јер ми је тешко ићи овако, па ћу га напојити ракијом. Пристаде на мој предлог, те се онда упутисмо заједно пешке поред коња.

Погледав боље тога мог сапутника познадох по оделу да је морао бити пређе у турској војци. Из разговора дознадох да му је име Сулејман и да беше у много бојева са Сулејманом против Црне Горе, причаше ми да нема ни једне стене у црногорскоме кршу коју неоросише крвљу у оним љутим бојевима што га бише са Карадагом. Црногорце је хвалио, како им нема пара у јунаштву.

„Па да ли баш посекосте сваког, кога ухватисте?“ запитах га у разговору.

„Сваког“ махаше Тучин главом одговарајући ми на питање. „Једног дана ухватисмо неколико њих, што не беху у црногорском руву, вала биће да су били Москови, па им свима одрубисмо главе!“

Па с каквим одушевљењем описиваше ми Турчин како их поубијаше. Очи му све севаху испод густих обрва а из свег грла се некако чудновато смејао. Нехотице одмакнух се од тог делије.

Туркуше је ружио страшно. Вељаше за њих да нису били кадри ни један дан гладовати а од хладних киша у Црној Гори скапаваху као муве.

Тај мој сапутник беше прилично снажна састава; дугачких бркова а оштра грабљива погледа. Некако ми није годило, кад би ме у разговору испод густих обрва погледао.

У тај мах сетих се како прођоше два наша војника што се пре неколико дана упутише без пушака у шетњу иза Сарајева: нађоше их сутра дан без главе.

Пролазећи кроз шљивике и шипраге давах увек част Суљи, те га пуштах напред са мојим пртљагом.

Тако лагано идући корак пред корак би и замркли у пољу да нас нестиже неко турско момче на празни коли.

Брзо се погодих са тим и попех се са својим пртљагом на кола, а Суљу оставим да сам иде како му је вољა.

Од кочијаша што ме на кола прими дознадох, да су кола и коњи некога аге близу Високог.

Коњи беху доста полењи у тога аге, а мени се ваљало журити те зато рекох Турету да их само шиба неком повеликом камџијом а ја ухватих за узде. Терах коње што боље могах више пута мишљах да нећемо добро проћи по томе каменитом путу, но сретно доспесмо до неког турског гробља што беше једно сахат и по удаљено од Високог. Ту се морадох сићи доле јер Туре сави у брда чардаку свога аге. —

Тешко узданув узех опет свој телећак и пушку на леђа па се кренух даље. Опружих своје кораке колико год могах јер се већ поче смркавати.

Приближујући се гробљу опазих издалека већ где се неко друштво тамо искупило па седи. Кад дођох ближе назвах им бога и хтедох даље проћи својим путем, но ме добро познати глас височког господина попе уздржа.

„Та господине куда се журите? Сврните мало и овамо!“ Зачуђено погледах по гомили а из ње се диже дугачка слика господина попе у мантији и камилавци. —

Поздравив се с њиме чух од њега да обилази данас своје парохијане где читајући молитву на гробљу као овде а где крштећи или пречешћујући болеснике.

Ето видите господине како нам је босанским поповима парохија; раштркане куће по свима брдима те се овако по цео дан ходајући човек до зла бога умори.“

Док ми разговарасмо, гомила жена и људи беше поустајали те ме посматраше радознало. У средини гомиле беше на земљи прострт чист бео чаршав а на њему видех силесију од боца са ракијом и у чинијама разних босанских јела.

„Ако ме очи неварају“ прозборих им „овде се дају задушнице!“

„О, а откуд ти то знаш?“ питаху ме сви „Зар и код вас тога има!“

Сад им господин попа каза да сам и ја Срб као и они; стадоше ме са свију страна нудити. Неки хтедоше ми и торбу напунити јестивом.

Бадава се напирах како морам ићи у Високо, јер ме тамо чекају па ако до мрака недођем помислиће да ми се шта путем десило све узалуд. Морадох преседити читава по сата усред гробља и цијуцкати с њима.

(Наставиће се.)

ПРИЛОГ КА БИОГРАФИЈИ

КНЕЗА МИХАИЛА М. ОБРЕНОВИЋА III.

Године 1853 прилике у Јевропи тако утицаху на политично стање у Србији, да се мислило, како може лако пасти тада надмоћна и на влади партија кн. А. Карађорђевића. Партија обреновићевска дизала се међутим све већма и већма, и на јако се почело говорити о повратку кнеза Мих. М. Обреновића у Србију. Тим поводом разашље кнез Михаило једно писмо члановима државног савета, (онда законодавног тела у земљи), које се доле са-

општава. Кнез ондашњи дозна за то писмо, покупи га од свију, и уништи.

Само писмо је акт, који врло лепо карактерише кнеза Михаила и као човека и као државника. У њему се казују начела одабране политичне мудрости, од којих би се многа и данас могла желити Србији, која би — шта више — земљи тако маленој и с тако великим задатком једина могла користити. Стил је пун ванредне прецизности и одлучности. Цело је писмо проникнуто кроз патриотичном и племенитом политиком. Једино што нам се чини неостварљиво, и против социјалне природе људске, биле би његове мисли о укинућу партајства. Али колика племенитост у тој жељи, да се искорени партајство, као препрека силе и напредовања народног! Историја довољно показује, да се партајство не може укинути: али се може разумном политиком употребити да зида место што би рушило, да унапређује место што би спречавало. Партајство је као вода, која се може разлити или као поплава, да учини штету, или као канализано наводњење, да буде од велике користи. Ваља га само организовати и од зле примесе очистити! Укинути се оно не може, али може штетна страна његова, а то је и хтео патриотични кнез!

Како се биографија великих људи најудесније црпе из властитих њихових изјава, а за биографију кнеза Михаила ми још тако мало објављене грађе имамо, надамо се, да неће бити излишно, што се ово писмо штампа. Ситуацију, из које је изникло, описује Нил Попов у својој историји у II књ. 314 стр. и около (у српском преводу).

Писмо гласи:

Господине!

Дошло ми је до знања, да се о мени разносе гласови по народу српском, непријатни, и за мене и за вас. За мене су непријатни због тога, што су карактеру моме противни, достоинству моме непристојни, и части мојој шкодљиви; за вас пак — због тога, што вам истину сакривају, и, намећући вам неистину, спокојство ваше узнемирују. Нисам хтео неосноване ове гласове по новинама претресати и опровргавати за то, што нисам рад да би се могло и помислити, да сам о себи говор и вику по народу дижем. Волео сам то учинити писмом, на отмјене Србе управљеним.

Разглашава се о мени, да ја намјеравам народ у Србији узнемирити и побунити, да бих тим начином опет могао доћи до кнежевског достојанства. Ово би се још како и веровати могло, кад би се то мислило и говорило о човеку, који никад искусио није тегобе кнезовања и владања, који је незадовољан са стањем својим, или најпосле о човеку, коме жеља славе и светске величине неда мировати. Но ја сам био владајући књаз, познајем терете и бриге сјајног овог положења, сишао сам с оног места, истина не по мојој вољи, али сам чрез то — у исто доба — колико се саме личности моје тиче више добио но изгубио; јер оставивши у младости мојој то тешко бреме владања и господовања, добио сам прилику боље се изобразити, свет и људе боље познати, добио сам мир и спокојство приватног живота у коме сада живим као слободан и независим човек, без икакве оскудице, без бриге, без страха, у отмјеном кругу признан, примљен и поштован, и — слободно додати могу — не сасвим бескористан за моје сународнике. Као што, дакле, познајем прво оно моје стање, истина сјајно, али теретно, немирно, непостојано, па и опасно, тако познајем и садање моје стање, којим имам узрока бити потпуно задовољан. Као што оно прво нисам оставио због терета његових, но силом опстојатељства нагнан; тако сада не желим и не тражим ово моје срећно стање оставити, него би само то учинио по дужности, наложеној ми вољом народа и коришћу отечества, кога сам син, сочлен, пријатељ, и у неком призрењу дужник. Не желим ја, дакле, књажевско достоинство у Србији себе ради, већ би га примио као тешку дужност народа ради. Не тражим ја књажевску владу у Србији наговарањем, подмићивањем, буњењем народа, и подобним средствима, недостојним и мене и народа: већ би ју примио само по потреби општој и само тим начином, који би и за мене и за народ пристојан и користан био. Нећу ја преко лешина браће! моје да се пењем на престол српски, већ, кад би то било суђено, рад бих, да због доласка мога тамо нико не заплаче, него свак да ми се обрадује. Ко немир сеје, буну ће пожњети

Свака буна, осим осталога зла, троши људе. Ових зала прави грађанин својој земљи желити неће; а ја, господине, управо желим, да ме сваки родољубиви Србин бар у томе за себи равног држи. Ако ми је пак божија воља да останем и од сада у кругу приватног живота, чиниђу добро појединим Србима и од јако, по могућству моме, кад не могу свима у скупу. Не завидећи никоме, желећи срећу отаџбини, радоваћу се чистим срцем, ако ју видио будем напредну.

Други гласови, који се разносе о мени, још даље иду, назначујући, да се ја не само буном у Србију повратити желим и намјеравам, него још одређују шта ћу радити кад власт у руке добијем. Кажу, да ја, вративши се у Србију мислим наплатити из народне касе и из конфисцирати се имајућих добара мојих противника, не само моју цивил-листу, но и плату свију бивших мојих чиновника за прошавших једанаест година. Је ли који корак мога дојакошњег живота показао, да сам ја био икада лаком, грабљив и неправедан? Је ли мени нужда, да то чиним. Нисам ли ја и онда, кад сам умјеренији приход имао, и од тога одвајао, колико сам могао да оскудне људе и дјела српству корисна потпомажем? Није ли мене Бог снабдео са имањем таковим, којим и овде и тамо пристојно моме достоинству живити, и опет и на добре цјели трошити могу? Ко право хоће да одговори на ова моја питања, тај мора признати, да ја небих имао узрока чинити, што моји непријатељи на мене износе. Ко познаје мој карактер и начин мога дојакошњег живота, тај ће заиста веровати, да ја, у случају повратка мога у Србију, не само то не бих чинио, него још да бих и од цивил-листе моје по могућству трошио на народне потребе, које би се иначе из народне касе морале подмирити.

Трећи, најпосле, разносе гласове, да ја, по повратку моме у Србију, освету тражећи, намјеравам лишавати звања, протеривати и гонити оне, који су ми противници били. Безумност је претити пре добивене власти; а непоштење и неправда је крајња, добивену власт на зло употребити. На мене се ово обоје износи без узрока, без основа и без икакове вјеројатности. Зар ја ни мало не познајем оскудице и потребе мога отечества? Зар ја не знам да је највећа и најпреча нужда у отечеству моме управо та, да се партаје изравнају, помире, сложе, слију, и да се рађање нових партаја и распра свим могућим средствима за у напредак укине? Кад би се стало претресати на ново оно,ште је учињено за прошлих 14—15 година, то ме краја никад не би било? Политика унутрашња за Србију, по моме мњенију, само политика помирења бити може, која захтева: да се личним непријатељима опрости; да се прошлост, многима непријатна, загладн, залечи, заборави; да се способни и честити чиновници, и мали и велики, били они којој му драго лично, страни наклоњени, при промјени владајућег књаза на мјестима својима оставе; тако исто да се задрже или потврде и уредбе сваког прошлог правленија, које на корист народа служе; а нарочито, да темељ јавног изнутрашњег Србије живота — устав, којим се јамачно добро владати, и земаљски напредак постићи може, само кад се уме и хоће — да се, велим, устав невредим одржи не речима, већ од истине и дјелом.

Ово су, господине, на кратко моје мисли о стварима, за које сам принуђен био узети перо у руку, једно да себе од незаслужених нападања одбраним; друго, да и вас увјерим, да ја владу у Србији не тражим, но да сам и готов примити ју као дужност, ако то корист и воља народа захтева, и то средствима не насилнима и неправеднима, но лојалнима, вас и мене достојнима; и да би најпосле власт, тим начином добивену, само по предназначеним правилима не на моју личну но на општу корист употребити хтео.

К томе поред, све непријатности, коју сам имао при писању ових врста, морам вам и то изјавити, да осећам особито задовољство, што ми се тим прилика дала изразити Вам, господине, моје почитаније и поздрав.

У Бечу 2. (14.) јулија 1853.

Књаз Мих. М. Обреновић.

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

Није осећала никакве наклоности за својим старим раскошним животом, а у двору е оставила своју слику, на коју је често њен остављени пријатељ и младожења жалостно и уздишући погледао.

Оваковнх примера налазимо свуда, култура и цивилизација тако су слабо на цигане упливисале, да су они дан данашњи још исто онаки, какви су били кад су оно пре 450 година као покајници к нама у Европу дошли.

На долњем Дунаву, где су се прво настанили, кад су у Европу дошли, има их и данас до 320.000 душа. У самоме Ердељу има 75.000 а у Влашкој и у Молдавској и до 150.000. У Шпанији их има до 25.000. Писац Креб пријатељ енглески Gipoies (цигана) држи да ће их на свим британским острвима бити до 18.000. А толико ће их бити и у Немачкој и Француској; у Русији и Турској биће да их има још и више. Кад узмемо да су и у Италији свуда настањени — и то у петровој патримонији (у Риму и околици) готово највише — да их у Швајцарској, Холандској, Данској, Шведској, Србији, Мађарској, Грчкој, шта више и у самој Финској и то у доста великом броју има, то држим, да нећу претерати, ако речем, да ће их у Европи до 600.000 душа бити. А колко их има у малој Азији, Сирији, Арапској, Мисиру, горњој Африци и на далеком истоку у Индији и Кини?

Али највише их има на доњнем Дунаву, а то с тога, што су се ту прво населили, кад су из Азије дошли, и што их ту никада нису тако гонили, као на западу. Политично уређене и обичаји овијех народа јако су упливисали на цигане, и они су се овде увек тако осећали, као да су у својој старој постојбини. Какав је уплив наше поступање на њих учинило, види се отуда, што многи цигани у западној Европи врло радо спомињу наше крајеве, називајући их својом постојбином. Могли би готово рећи, да цигани ту на доњнем Дунаву имају своја утврђења и своје градове, одакле се често на европски запад у лов крећу. То као да је неко мајмунисање оних крвавих хунских и монголских племена, који су се такође увек одатле кретали. У тима покрајинама су се они са свим одомаћили, и обичајима тамошних народа прилагодили.

Неки занати су искључиво у њиховим рукама, а радо их употребљују и за слуге. Тако су н. пр. они у Молдавској и то у великашким кућама, обично слуге и послужитељи, а и многу је бојарку циганка одојила Многе улоге у јавном животу, које ни мађар неће да врши, они имају у својим рукама, они су н. пр. џелати. Уопште, они врше најтеже послове, и то са највећом вољом и готовошћу особито ако знају, да ће још какав бакшиш добити. Тада ће скочити и у ватру и у воду. Баве се свуда у рудокопима, где морају поред врло мало заслуге, најтеже послове да обављају. Они траже по речицама и потоцима разне руде и камење.

Кад узмемо у обзир, да се врло радо ките да прстене са драгим камењем радо набављају, да свуда златно и сребрно посуђе траже, и да у опште као сврака или чавка свaку светлу ствар као очи гледе и као аманет чувају, велим, кад све то у обзир узмемо, одмах ћемо појмати, откуда то да се они по рудокопима радо баве.

Чудновато је, да је и гвожђе, тај најдрагоценији еспап (јер га највише требамо) готово у њиним рукама. Мађарска једна пословица вели: „колико цигана, толико ковача“ а ову би пословицу слободно могли применити и на јужну Русију, Турску, малу Азију и Египат. Биће да су они овај занат још у Индији заволели, зашто — незнам, може бити за то, што је код неких африканских и азијских народа и данас ковач први до краља. У подунављу ће мо свуда наћи у предграђима већих и мањих градова циганске ковачнице. Наковањ им је какав велик камен, мех је козја кожа, а огрев понајвише суво ђубре. Поред наковања ископа цига рупу, у коју стане, да лакше ради. Амин лулу у зуби, гази

он тако по меху, а циганчад са свију страна помажу оцу у том тешком послу; а да довршимо слику, морам споменути, да се увек у њиховој близини налази какав гаров или белов, коме циганчад никад мира не дају. Тако ти ту цига стоји, и по неколико дана једнако кује; кад и кад се само од посла одмара.

Али, као да свој занат боље разумеју, него сви други народи. Циганин ће н. пр. увек оштрије наоштрити ножеве, него ма ко други. Циганин, који је стекао машице, ватраљ, пило, чекић и какав чврст камен за наковањ, може се женити и увек од своје својте оделити. Осим овога, занимају се они још и другим послом, особито у виноградима, на њивама и код стада.

Они имају готово привилегије, да праве метле, сита, да крпе казане, котлове, да плету котарице, и лесе, да праве корита варјаче, дрвено посуђе, а они још (као оно Савојарди) воде мајмуне, мећеде и друге животиње, које поред њихових песама играју. Кад се ожени прво му је да набави коња, ако га већ нема; па на коме нашем вашару нема циганина.

Али највише наклоности имају музици. Ту су код куће. У источној Европи готово да су само они музиканти. Имају врло великог музичког дара, а при томе су као у свему страсни. Код Турака и Татара, код Мађара и Румуна они су народне капеле. Па као што свуда приме ону веру, коју исповеда народ где се налазе, тако исто брзо присвоје свуда и народну мелодију. Овој додаду још нешто свога циганскога, те тако увек све задовоље. Коровође у татарским, турским и мађарским капелама су цигани. Егеде, цимбали и добоши, на којима свирају и по којима ударају полунаги косати момци, и дан данашњи прате путника свуда по Таврији, као и по Карпатима ердељским, и захтевају у име муза свој трибут. У Мађарској има свако село, свака жупанија своје цигане, с којима се поноси.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Софоклова трагедија Антигона. Превео с јелинског оригинала (у прози) проф. Др. Папакостопулос. Ова је књига награђена из књиж. фонда И. М. Коларца. У Београду' штампано у државној штампарији, 1873.

(Наставак).

Ст. 48. „Он нема никаква средства, којим би ме могао од мојих раставити.“ — Зар један владалац да нема никаква средства, којим би могао једну нежну женску задржати, да не дође до мртва тела брата свог! Зар *ἀλλ᾽ οὐδὲν αὐτῷ μέτα* значи „он нема никаква средства“, а не „та он нема никаква права“? Или је може бити преводник имао пред очима данашње појмове о праву: ко има средстава, ко има силе и моћи, ко има доста крупових топова, онај има и права, па реч „право“ заменуо речју „средство?“ Ако је то имао пред очима, онда је шта друго. Па даље. Где је у преводу реч *ἀλλ᾽*? И зар *τῶν ἐμῶν* значи „од мојих“? Погледајте у који год коментар, па ћете наћи, да у 48. стиху *τῶν ἐμῶν* није генитив од *οἱ ἐμοί*, већ од *τὰ ἐμά* (с обзиром на *τὸν ἐμὸν ἀδελφόν* у 45 стиху). Стих 48 у прози се од прилике овако преводи: „та он нема никаква права, да ме раставља од онога, што је моје.“

Ст. 51. „због откривених грехова.“ — А ко их је открио, или боље рећи обелоданио? Софокле је то назначио речју *αὐτόφωρος*.

Ст. 53. Откад је икад преводник ону своју процедуру употребио, већ се заборавило, још чак у 48. стиху. Треба је опет употребити. Шта ће у српском преводу ове четири речи оригинала: *καὶ γυνή διπλοῦν ἔπος*?

Ст. 54. „А мајка нам свој живот скончала на вешалама.“ — каквим вешалима! Ако се ко задави ужетом (*πλεκταῖσιν ἀρτάναισι*), зар се може одмах тако далеко ићи, да се за њ рече, да је живот свој скончао на вешалима? Та стари Грци нису ни знали за вешала.

Ст. 55—57. „а треће зло, што су оба брата два несретника, сами себи живот одузели у један дан.“— Врло лепе, баш онако сестринске речи меће Папакостопулос Исмини у уста о покојној браћи њеној „оба брата, два несретника“, у место да је рекао оба јадна брата“. Затим где су у преводу речи *μόρον κοινὸν κατεργάσαντ᾽*? Где је у преводу трага речи *ἀλλήλοιν*, којом је назначено, да су Етеокле и Полиник убили један другог? По Папакоступоловом преводу мора сваки мислити, да су Етеокле и Полиник били самоубијце, да је сваки себи живот одузео.

Ст. 59. *νόμου βίᾳ.* Обе речи непреведене.

Ст. 60. *ψῆφον τυράννων ἢ κράτη* „закон и заповести владаочеве“. — Ни једна од ове четири речи није преведена као што треба; *ψῆφος* значи „одлука“ или „објава;“

τυράννων значи „(наших) тирана“ или „владалаца;“ *ἤ* значи „или“; *κράτος* „сила, моћ“.

Ст. 63—64. „па и то (sc. ваља узети на ум) да они (sc. људи). над нама као јачи владају, а ми морамо, и то, још горе од тога, слушати и јачима се покоравати.“ — Папакостопулос непрестано исправља Софокла. Где су у оригиналу речи „и јачима се покоравати“? Мора он да дода по нешто „ради лепшег штила“. А и иначе су неспретно преведена та два стиха, који у преводу од прилике овако гласе: „за тим (ваља на ум узети и то) да ми с тога, што јачи над нама владају, слушати морамо и то, а и што шта још горе од тога.“

Ст. 65—66. „и ја молећи за опроштај, кад морам, покорићу се онима, који су у власти.“ Кога то моли Исмина за опроштај? Свако ће по овом преводу помислити: „оне, који су у власти“, дакле краља Креона. Ни спомена о томе. Са свим неког другог моли Исмина за опроштај, што слушати мора оне, који су јачи. Моли за опроштај *τοὺς ὑπὸ χθονός* (оне што су под земљом). Ове је речи преводник изоставио у преводу, а тако исто још ове две речи *οὖν* и *τάδε*.

Ст. 68. „јер узалуд нешто чинити, нема смисла никаква“. *Τὰ περισσὰ πράττειν* значи „чинити оно, што нам снагу премаша“, а не „узалуд нешто чинити.“ Превод тог стиха гласи од прилике овако: „јер крајње је безумље чинити оно, што нам снагу премаша“, или, — ако ћемо нешто да усвојимо од превода Папакостопулоса, — „јер чинити оно, што нам снагу премаша, нема смисла никака.“

Доиста лепе и истините речи. Треба добро да се запамти ово. Ја мислим, да ће свако увидети, да превођење Софокла премаша преводникову снагу, и да тако замашан рад од његове стране „нема никака смисла.“ Јер преводити Софокла па толике речи оригинала оставити непреведене, толике превести сасвим погрешно, и толике уметнути у превод, о којима у оригиналу нема ни спомена, то се не зове преводити Софокла, већ правити од њега накараду. Тешко да ћу претерати, ако речем, да Софоклу до сада ваљда није нико учинио толику неправду, колико му је учинио земљак његов, који би — као што се мени чини — имао вољу да у српској књижевности заузме од прилике онако место, какво Ливије Андроник заузима у књижевности римској. Но на ум ваља узети, да није доста имати само воље за што, већ да поред воље треба имати и још шта друго.

Занимаће читаоце „Јавора“, да им овом приликом наведем, шта се у овдашњем „Видовдану“ у своје време читати могло о том преводу Софоклове „Антигоне“. Још пре него што ће да изађе превод из штампе, донео је речени лист у 199. броју од год. 1873. ову белешку: „као драгоцен добитак за нашу књижевност јављамо, да је г. др. Папакостопулос превео Софоклову Антигону, коју скорим можемо изгледати, да изађе из штампе.“

(Свршиће се.)

ЧИТУЉА.

(† **Јосиф Грујић**) протођакон и епарх. бележник бачки умрьо је 4-ог јуна после тешке и дуге болести у својој 32-ој год. живота у наручима остарела оца, свештеника Ђорђа у Ст. Футогу. Покојник је по свршеним богословским наукама и две године дана права био више година сарадник „Заставе“ а по томе као епарх. бележник ступио је у монашки чин. За пунога здравља био је вредан журналиста а по томе способан епарх. чиновник. Са доброга срца и душевне нарави био је врло омиљена личност у новосадским круговима. Сарањен је врло свечано, мртво тело опојао је и спровео је до гроба преосвештени епископ Герман са 11 свештеника и 3 ђакона. До стотину пријатеља из Н. Сада дошло је да му укаже последњу почаст. Над покојником проговорио је г. С. В. Поповић неколико топлих речи нацртав врлине покојникове. Вечан му спомен!

НОВЕ КЊИГЕ.

Накладом вредне књижаре браће Јовановића у Панчеву изишло је ова нова књига:

Зологија за народне школе, прерадио П. ДЕСПОТОВИЋ. Друго сасвим прерађено и раширено издање. Други наслов: Аугуста Либена природопис, написан по наставним начелима, прерађен за народне школе. Први део: ЗОЛОГИЈА. Панчево 1879. Цена 30 новч. Ову је књигу вис. школски савет прогласио за школску.

Са овим бројем излази претплата свима оним претплатницима, који су нам на по године (2 ф 50 н.) платили — Идући број шиљемо само онима, који дотле претплату обновили буду.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 26. У Новом Саду 1. јула, 1879.

ПОЉУБАЦ.

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Наставак)

КРАЉИЦА.

Он је ту (шапће.) Ја хоћу да га видим.

АДОЛАР.

Ваше величанство — —

КРАЉИЦА.

Њему нисам.

Добро да ме схватиш, Андрејоне.
Мени је жао тога патника;
Ал нећу ипак да се досети
Од Наваре да ја сам краљица,
Е кад би мене тако видео:
Бичем бих њега ја протерала.

АДОЛАР.

Ал гнусно лице његово —

КРАЉИЦА.

Ништа.

АДОЛАР.

И чари твоје — —

КРАЉИЦА.

Неће ме видети.

О поноћи ћу с њим да говорим.
Е злопатника жао ми је тог.
Бескрајном јаду нема му лека, —
Барем си тако мени рекао. —
Ал ја ћу, мислим, излечити га.

АДОЛАР.

Сретни Жиде!

КРАЉИЦА.

Ох, никако није!

Најлепша женска?.. Па ако сам ја —

АДОЛАР.

Заиста ти!

КРАЉИЦА.

Нека се увери,

Да алем-камен мален је његов,
А за-њ да моје лице целује.
И тако неће вавек лутати
Нит' заблуди се слепој одати,
Већ он у лепшу, веру прећи ће
За себе мож'да вако рећи ће:
Бадава мерим горе и поља,
Најлепша женска кад ј' и најбоља.

АДОЛАР.

По заповести твојој чинићу
И о поноћи с Жидом доћи ћу.

КРАЉИЦА.

Немој му рећи ко ли га чека.

АДОЛАР.

Толико само; најлепша женска
Коју је залуд досад тражио.

КРАЉИЦА.

Сад иди, па кад нађеш Мариту,
По жељи мојој, пошљи је у двор.

АДОЛАР.

Идем, да је тражим. (оде.)

КРАЉИЦА.

Андрејоне!

Доцкан је. Зваћу га натраг. Нећу.
Бих изнова га опет послала.
Једна ме мис'о љуто окова,
Не могу никуд из синџира јој:
Све већма звечи, када се макнем. —
Утоли, срце! Пречист ми је смер,
Ал шта је смером, шта ли с намером?

Ол зашто дакле жудим толико,
Да с' састанем су оним страшилом?
Са алемовог ваљда камена?
Или са женске пусте сујете,
С лепотом својом да се размећем?
Ал' видети ме нођу не може.
Ванприродна ме гони нека страст
На хучне вале да се навезем
Са поуздања тврдог тимора. —
Тако је бездно срце његово:
Брује и комешај вала ме гони,
Страши, привлачи к'о прастари грех. —
Не, не! Никад! Ја нећу сгрешити,
Па био макар леп к'о Аполон,
А богат силан к'о Александар. —
Ну његова је клетва голема,
Дивља му ватра пали мушку крв,
Па кад би тако пресретна била,
Да лутању му краја учиним — — —
О мајко божја, не остави ме!
Ал идем спати, па кад мине мрак,
А рујне зоре пољуби ме зрак:
Нек мирно буде срце огњено,
Е усни нешто што ј' забрањено! (Оде са свитом)

МАРИТА (утрчи, краљ за њом.)

Не гони ме!

КРАЉ.

Ох, не бежи, стани!

МАРИТА.

Бранит' ме нећеш, знам, прот укора.

КРАЉ.

Ох, остани! Та ја те не корим!

МАРИТА.

Зазор је, што и тол'ко остадох.

КРАЉ.

Зазор је, е си хладна као кам.

МАРИТА.

Зашт' иштеш, што ти немогу дати?

КРАЉ.

Не можеш? Чудно! зовеш ме гуком,
А загрљај ми одбијаш руком!
Па шта је збиља? шта ли је шала?
Еда л' би добра? да л' зла ми дала?
Љубавни пехар што ће ми пусти
Кад недаш да га окусим с' усти?
Ол с тога само охрабри ме ти,
У сраму да ме можеш видети?

МАРИТА.

Шала је била — ал сад престаје,
И сувише већ од ње доста је.

КРАЉ.

Шала је само! О лепо име,
Из шале дакле, хајд' пољуби ме! (загрли је)

МАРИТА. (отме се)

Та љубити се краљ забрањује.

КРАЉ. (клекне.)

То је, као и да наређује.
Тако си рекла, па буди од речи,
Ох, кад би знала ко пред тобом клечи!
Ја љубљах дост' за века млађана,
Ал љуба незнам јоште слађана.
Па већ и речи кад су твоје рај,
Шта онда мора твој бит' пољубљај!
Молим те, хај молим, не уби ме —,
Већ пружи уста, па пољуби ме!

(љуби јој рухо.)

МАРИТА (за себе.)

Сирома владар! Ала га жалим!
Још ако мало више устење:
Бојим се, да ћу га пољубити.

КРАЉ.

Зар си сад нема, ко пређе глува?
Ох, збори, збори — ћутање смрт је.
Ћутање твоје што ми цеди крв
Тумачио би други друкчије,
А ја и пркос радо гутам твој. —
Да други когод тим огњем гори.
И под силу би пољубио те:
Ја нећу неба, ако те вређа. —
Други те песмом мами, што вије,
Па кад те презре грôтом се смије,
А ја те само преклињем, молим:
Пољуби ме, ох, волим те, — волим!

МАРИТА.

Пољупца ваљда бих ти и дала,
Ал љубав — ох, то већ није шала.

КРАЉ (привуче је себи.)

Мрзиш ме, нека! Ал пољуби ме!

КАРЛО (с поља.)

Марито! Где си?

МАРИТА. (радосно.)

Карло! Пуштај ме

КРАЉ (скочи па је ухвати.)

Вере ми не, док не искупиш реч!

КАРЛО (с поља)

Марито!

МАРИТА.

Други пут! Сад не могу

КРАЉ.

Кад?

МАРИТА (збуњено.)

Данас . . . ноћас.

КРАЉ.

Ево ти кључ, нај!
Краљичину ћеш њиме дворану
Отворити крај твога вајата.

МАРИТА.

А одкуд теби овога кључа?

КРАЉ.

Не питај ништа. Добро. Доћи ћу.

МАРИТА.

Не, не! Дај кључ! (узме га.) То ми је сва нада.
О поноћи ћу амо добећи.

КРАЉ.

Обећај ми.

МАРИТА.

Добро. Ох, ал иди!

КРАЉ.

Идем. (уклони се.)

КАРЛО. (радосно)

Марито!

МАРИТА (трчи му на сусрет.)

Карло!

КАРЛО (загрли је.)

Хвала богу!

КРАЉ.

Како се љубе! А ја тек гледим
К'о жеђан јелен што га пастирче
На хлађаноме виру поплаши. —
Не могу даље! . . Хај, ноћи, ноћи,
Хај, зоро бела, кад ћеш ми доћи! (оде.)

МАРИТА (погледа на дрво.)

За попа веће и заборавих.
Ал хвала богу, већ се сишао.
На ово сам га дрво послала.

КАРЛО.

Баш као негда што си и мене,
Кад силом хтедох да те пољубим. —
Дакле и он! Штета што се саш'о:
К'о јабуку бих ја га отук'о.
Још и он! . . Али да ви'ш, Марито —
(Гром спалио те дворе краљеве)
И мене мами нека женскиња
Да племић будем, па да је узмем.
Чујеш ли? Ја да будем њезин муж!

МАРИТА.

Е, како не би! . Ти баш зинуше:
Па још нам они држе придике!
Ал тише . . Ево, долази неко.

АДОЛАР (улази.)

А шта се збило с мудрим Севером?
Не познаје већ више ни мене.
За Мариту сам га пређе питао
А он тек руком показа ми пут,
Па нагна бегат' као да је луд.
Ваљда га није млада сељанка
Тако напрасно обенђелучила?
Ал где је? Незнам. (виче.) Марито!

МАРИТА.

Ко је?

АДОЛАР.

Ја, Андрејон. Сама си?

МАРИТА. (даје знак Карлу.)

Сама сам.

(Свршиће се)

ТАКО БИВА У СВЕТУ.

Од Драгутина Ђерци-ја.*)

У цветњаку богатог инглиског врта међу камелијама, хелиотропима, олендерима и азалеама седе две девојчице и разговарају се поверљиво.

Пријатељство, каково се само у васпиталишту може склопити међу девојчицама од четрнаест година, спаја им сретна срца, у којима становаше осим пријатељства још и први предснови светих осећаја у виду чудноватих слутњи.

Две године је прошло од како су изашле из васпиталишта и сад се од то доба први пут виде — није се дакле чудити, што тако млого имају једна другој да приповеде.

На пољу се хваташе сутон прекрасног

*) Са мађарског превели Урош Топонарски и Светозар Грубић.

јесењег дана, при вечерњој руменој светлости; издишућа природа прашта се последњим пламом од живота, да се закопа у снежни гроб наступајуће зиме; оштри ветар гони опало, сухо жуто лишће, које тужно шушти по стазама баште.

Има нешто у том умирању природе, што душу нерасположи, ожалости и меланхолијом обузме, и што ју потсети на прошлост, чије цвеће исто тако вене, као лишће на дрвећу, што јесењи ветар бездушно трга са грања, које по томе пусто остане.

Ток разговора у цветњаку нису ожалошћивале такове идеје, та у девојчица једва и беше прошлости, оне су само мислиле на будућност, јер у души им је мило пролеће, пролеће осећају, које кад се расцвета, свемогући дан љубави дочараће вилистан у свет млађаних срдаца.

Младости и љубави! Ви дајете у светлост очију, у осмеј усана, у израз лица онај бај, што сâм по себи улепшава; онај бујни сјај, кога тичијанова смеса боја и верност рафајелове кичице тек од прилике, али верно погодити не могу.

Те две друге беху млађане и заљубљене, — чисто си видио око те две прекрасне главице величанствену светлост невине љубави. Наслонив се једна на другу поверљиво шапутаху, а то шапутање се односило на две године од како се растадоше и на најзанимљивије догађаје, који се у томе времену збише.

Ма да су обе дивне биле, опет беше интересантна разлика међу њима, јер им у изразу лица беше неописана разлика.

Ирмино лице беше једно од оних лица, која човека на први поглед изненаде, усхите. Слатки поглед светлих очију, без да је кокетан, продире у срце; кратки римски нос, влажне усне, којих дивно руменило украшава вечити осмеј; округла брада и све остале црте напосе и заједно су ремек; лака румен, као прашак крила лепирових ил роса на цветићу, који се зором развио, лако се прелива по смеђем лицу; и баш без те смеђе боје би то округло андалузијско лице губило млого од свог потпуног савршенства и чара.

Са белим снегом бертиног бледог лица једва се смешила која слаба сенка нежне румени, под високим јој челом испод танких полумесец-обрвица стоје два као поноћ црна ока, из којих се кроз свилене и дуге трепавице меланхолично извија поглед, који те прониче. Те су очи већином оборене, али кад се полако почну дизати на какав предмет, онда им је тајни чар још дражеснији; на уснама јој се ретко види осмеј, ал кад се појави на њима, онда правилну лепоту црта дивно увелича, те се чисто тргнеш од њих.

То су те две женскиње; она је рујна зора, кад се кроз трептање росе љупко насмеје; ово је жарко сунце, које немим достојанством сија на земљу. Ону би могао, очаран, неописано љубити и обожавати, — а овај би се приближио с особитим поштовањем, и у том поштовању би јој и нехотице пружио срце своје.

— Мила Ирмо, ти си сретна, љубиш, и љубав ти се враћа — рече по дужем разговору као продужујући Берта, која на једном кревецу држаше у крилу своме Ирмину главу, која је седила на нижем сточићу, — ал ти поверење није потпуно, јер си му име све до сад прећутала. —

— То још засад нек остане тајна, рече Ирма смешећи се, — сутра ће доћи на игранку, а ја сам се мало каприцирала, да пре упознаш њега самог, нег име му, но у осталом немој да заборавиш, да ми мораш испричоведити ону целу приповетку, којој до сада само свршетак слутим, и та слутња ми каже, да је свршетак изгубљено срце — — —

— Ох не, то баш није; упаде у реч Берта, а лака румен прелети јој преко бледог лица, ја сам само то хтела да кажем, да је он најлепши од свију мушких, које сам досад познавала.

— И да нам тај он, задиркиваше ју Ирма, коме кад се само име спомене, а ми поцрвенимо, и да нам тај он, чије име тако брижљиво тајимо, из ближе интересира срце. Ал' оканићу се испитивања и све ћу ослонити на твоју искреност.

И с тим се стави на сточићу у так

положај, као да је одлучила, да пажљиво пази.

— Па добро — рече Берта лаким осмејком и по краткој почивци, у којој канда јој мисли одлетише у прошлост, поче овако своју приповедку:

— Сетићеш се оног у готском стилу зиданог летниковца, кога ми тетка летом узима под најам, и у ком си ме већ неколико пута посетила. А познајеш и мене и знаш, да ја драговољно избегавам варошку вреву и да се најбоље осећам напољу у слободној природи, те си можеш представити, као што у осталом знадеш и из писама мојих, како су ми ту сретно пролазили монотони и мирни дани после нашег растанка из васпиталишта. Ретко сам видела пештанске улице, а тим више зелене гајеве „Зуглигета“. — Једног топлог јулског дана после подне седела сам у хладу у парку и читала сам „Картаузијанца“, кад се на једаред нагомилаше на небу облаци, а бесни ветар поче разхлађивати ваздух. Повукла сам се у собу, и оданде сам слушала, како лије киша из тешких облака уз севање муња и пуцњаву громова. Та је бура постала знаменитом по Будим, јер је више људи, које је ухватила у бреговима, животом платило. Пред вече преста де бура, облаци се почеше разлазити, а два радника донесоше у нашу кућу онесвешћеног младића. Нашли су га у глибу на провањеном путу изван себе. Тетка пошаље брзо по лекара и док је овај дошао дотле младићева несвест пређе у грозницу. Лекар рече да ће пасти у врућици, па тако и би.

Бићу кратка и само ћу то рећи, да је после девет дана опасног боловања младић к себи дошао и јасно говорио. Приповедио нам је, да је бележник код краљеве табле, да у Пешти станује под киријом, и да му родитељи далеко живе од главне вароши, и да тамо нема нигде никога, ко би се за њега интересирао. Кад се већ беше мало предигао, и онда га још тетка нехтеде пустити од нас, јер му је од преке нужде била још брижљива нега, и тако је још цели шест недеља провео у нашем кругу.

Ох то су били лепи дани! настави по кратком одмору успламтелим лицем мала приповедачица. Кад му се изгубљена снага почела повраћати, ишетали смо јутром у варошки мајур, а после подне у „Зуглиглет“, или смо се извезли к лепој чобанци. Дању читасмо на глас Абафија, Верешмартија и Гараија; а у вече смо вребали излаз прве звезде. — Разговор му је био нежан, весо, занимљиви, отворен, и не беше у њем кокетног ласкања, једном речју ја сам га држала за племенитијег, лепшег, нег иког, с ким сам се састала, од како сам изашла из манастира.

— Не сумњам, примети Ирма, да је и он о теби тако судио и осећао. И зар ти то није казао у једном лепом часу? запита смешећи се.

— Није никад, одговори Берта; о љубави никад нисмо говорили.

(Наставиће се.)

СРПСКЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ.

Ерцег Стеван.

Две се звезде по небу карале,
Преодница и звезда даница,
Преодница даници беседи:
„Ој данице, једна лажакињо
Ти прележеш с вечер до вечера,
Ја преходим исток до запада,
Наведох се на Ерцеговину,
На дворове Ерцега Стевана,
Херцеже се на војску опрема,
Седе мајка па га благосиља:

„Чедо моје Ерцеже Стеване,
Кад ти одеш на цареву војску,
Право ради и Бог ће ти дати, —
Гди с' четири терај по двојицу,
Гди тројица терај по једнога.
Гди двојица браће не растављај,

Гди је један не уцвели мајку,
Јер ће тебе сиротиња клети.“
То не чује Ерцеже Стеване.
Кад је от'шо на цареву војску,
Чини зулум по царевој војсци:
Гди с' четири тера по тројицу,
Гди тројица тера по двојицу,
Гди двојица браћу раставио
Гди је један уцвелио мајку;
Па је њега сиротиња клела:
„Бог т' убио, Ерцеже Стеване,
Боловао девет годиница,
Нигди јунак не нашао лека, —
Док не пио од кошуте млека,
И не јео с јаблана јабука,
И не пио Јордан — воде хладне!“
Мало време за тим потрајало,
Мало време годиница дана,
Разболе се, Ерцеже Стеване.
Боловао девет годиница,
Па захтео од кошуте млека,
И захтео с јаблана јабука,
И захтео Јордан — воде хладне.
Иде мајка гором кукајући,
И' она иде кошутици звери, —
„Кошутице, по Богу сестрице,
Дај ти мени од тебека млека,
Не би л' било мом јединцу лека.“
Ал' беседи кошутица звере:
„Одавно ми лане угинуло,
И моје је виме усахнуло!“
Иде мајка гором кукајући,
Она иде дрвету јаблану, —
Ал' се дрво јаблан осушило!
Иде мајка гором кукајући,
И' она иде Јордан — води хладној,
Ал' је Јордан вода усахнула!
Иде мајка гором кукајући,
Она иде своме белом двору, —
Мајка двору, а Стеван из двора. —

Ђурађ и Јана.

Ђурађ Јану за мило зазива,
Јана му се милије одзива:
„Ево мене, Ђурђе господару!“
Ал' беседи, Ђурђе господару:
„Не зовем те, моја мила Јано,
Не зовем те да ти заповедам,
Већ те зовем да те нешто питам.
Које су се после доводиле,
После тебе и пређе тебека,
Свака чедо за ручицу води,
И по друго на рукама носи,
А треће им под појасом кажу,
А у тебе од заклетве нема; —
Хајде, Јано, да се растанемо
Пођи, Јано, за ког' теби драго,
Ја ћ' узети коју мене драго.“
Ал' беседи Јана, лепа Јана:
„Подај мене, Ђурђу господару,
Подај мене за ког' теби драго,
А ти узми коју теби драго.“
То је Ђурађ послушао Јану,
Па је лепо удомио Јану
Преко мора за дуждева сина,
Он узима Кату Карловкињу.
Кад је прошло девет годиница,
Роди Јана девет милих сина,
А у Ђурђа од заклетве нема.
Разболе се, Ђурђу господару,
Па он пише преко мора Јани:
„Аој Јано прва љубо моја,
Пошљи мени до два сина твоја,
Најмлађега понајмилијега,
Старијега најпаметнијега,
Да препишем моје силно благо,
Да ја знадем коме ће остати.“
То је Јана за Бога примила
Па је своју децу опремила,
Најмлађега и најстаријега;
Па је своју децу научила:
„Децо моја, млади дуждевићи,
Кад одете у Ђурђева двора,
Гологлави у двор уштетајте,
Целивајте Ђурђа господара,
Целивајте у скут и у руку, —
Ђурђевицу младу у папучу.“ — —
Лепо их је она даривала
Свакон дала танану кошуљу,
Ни предену, ни у брдо ткану,
Већ од суха препредена злата.
Частио их, Ђурђу господару,
Частио их за недељу дана,
Од недеље до друге недеље.
Кад су пошли своме белом двору,
Пратио их, Ђурђу господару,
Пратио их је до Сињега мора;
Па беседи, Ђурђу господару:

„Лет'те, Лет'те, два бела голуба,
Благо оном коме одлетисте
Тешко мени кога остависте!"
То изусти п' онда душу пусти.

Прибележио у Ст. Бановцима.

Д. П. В.

У АМЕРИКУ.

ПРИПОВЕТКА ИЗ ГОРЊЕ ШТАЈЕРСКЕ.

Од П. К. Росегера.

(Свршетак.)

Никодим допусти. А кад дође до плаћања, пришану девојци: — Јело, учини сад љубав . . .

Она га погледа, извади свој новчаник, те наплати трошак.

— Елем ипак су муж и жена. — Рећи ће после крчмар својима. — Он је под папучом, јер у ње су новци.

Уз пут опет Никодим: — Кад промислим, боље ће бити да не уђемо у Силталу у жељезницу. Морамо гледати да даље одемо, па да брзим влаком путујемо; а брзи влак не стаје у Силталу. Отићи ћемо у Најхоф доле, ближи је за по сата, а можемо за времена тамо стићи.

— Зар ја нећу код тетке у Силталу написати оцу писмо?

— Душо, то не иде. Истина тако смо били казали, ал сад морамо друкче. Ти можеш писати оцу из Хамбурга.

Девојка не одговори на то ништа. Мислила на кукавног свог оца; он ће се данас вратити у Цајлхоф *) а неће наћи своје кћери.

Никодим погоди, шта она мисли, па рече: — Тај, кад доведе нову жене, не ће се обзирати на твоје писмо.

Сад тек она заћута, и ћутала је дуго Његове су је речи увредиле. На више примедаба не даде му ни гласка од себе.

Једанпут се Никодим насмеја због тога, па ће повикати: — Сад нам је љубав тек тврда, не ће се никад више стишати: почели смо већ и да се срдимо једно на друго.

— И ти се ваљда срдиш на мене?

— Јело, немој да ми загорчаваш и онако горки мој живот.

— Е па ја не ћу више ништа говорити. Ради шта ти знаш; мени је све право. . . .

Дођоше најпосле и у долину, где је била станица Најхоф. Упутили се управо станици. Знак је већ дат, да брзи влак долази.

Никодим одведе девојку у буџак у чекаоници, па јој пришапута: — Јело дај сад овамо.

— Шта?

— Новце, треба да извадим карте.

— За бога, ја немам. — Одговори она у страви.

Никодим пребледи, очи му се избуљиле, крв га подиђе

— Гром и пакао! — Прогунђа. — Јело, немој сад збијати шале, крајње је време. Камо ти новци, што си их понела од куће?

— Никодиме, — одговори она, па му оштро погледа у очи, — ја сам понела само мало џепаша и за спомен од матере њен крстић. Више немам ништа.

— Твоје материнство! . ... Јело!"

— Ваљда ниси озбиља мислио, да поарам свог оца. Да шта би то друго било?

— Твоје материнство Јелена!

— Они новци, што су у орману мог оца, није моје материнство. . .

Па какоси мислила, да путујемо?

Глас је угушивао, да не јекне од љутине.

— Ја нисам ни помишљала; то је твоја брига.

— Сад смо свршили. —

Још кад су њих двоје ушли унутра, гледао их је благајник из своје собе кроз прозор врло пажљиво. И по други пут про-

*) Више пута је споменут Цајлхоф. Тамо у оним пределима има свако добро, свака кућа име своје име, по чему се и газда назове, као код нас н. пр. по салашу — салашанин.

гледи неку депешу; па онда брзо посла једног момка у Најхоф жандарској стражи.

— Проклета женскадијо! — Грђаше Никодим у буџаку. — Ко се са женама свеже, пропао је. Трчати за мушкарцима, то умеју; а кад им човек што год наручи, онда су лудкасте и ћакнуте, и надри поштене.

— Мислиш мене? — Запита Јелена.

— Преварала си оца за његово, а овамо си бајаги тако поштена, да не ћеш да га вевариш за своје. Мене си заслепила и обуздала, да ме можеш довести до пропасти. Па шта имам ја од тебе? Ђаво ми те је обесио о врат!

Јелена се окаменила, па ни мрднути. Погледа не скида с разјарене момчине, ал тај поглед није био строг, није био гњеван, нити благ — већ ладан, равнодушан.

Звоно закуца, а влак зазврја на станици.

— Једна минута!

Никодим стаде један тренутак пред девојку, удари се руком по прсима.

— Као бога те молим, Јело, опрости ми!

Излети на перон и угура се у светину, — а ове је било много, јер Најхоф је станица за туристе.

У исти пар указаше се на колодвору и два жандара.

Никодим скочи у један отворен купе! а влак већ почео да се креће; те залупи за собом врата.

— Стој! Стој!

Жељезнички стражар ману барјачићем.

Влак опет стаде.

Жандари појуре у купе, у које је улетио Никодим. Отворе врата.

Пуче један метак . . .

Влак се данас задржао у Најхофу пет минута.

Жандари извуку из купе-а првог реда једну лешину.

Десертирац Никодим Паришка убио се на њихове очи из свог пиштоља, скркав сам себи куглу у срце.

Јелена се прогура кроз светину, да види мртваца. Понда посрну на страну и стропошта се на тле.

— — — — — — — —

Обоје су морали пред суд.

Јелена одговараше отворено на свако питање. Призна да је љубила тог момка; а није веровала, да је он рђав. Ал у последњем часу се уверила у томе; па сад је задовољна. Врати ће се кући свом оцу. Него ово рече: да је и која друга, која би волела Никодима, та би ишла за њим и у Америку.

А мртвој момчини, која више није могла говорити, па и да је могла, тешко би јој се веровало, отворише лубању и груди ножем за сецирање, да испитају његову унутрашњост. — И крв и месо његово било је као и у сваког другог чељадета.

Узрок, који доприноси, да је човек онаки, какви је, не ће нож за сецирање никад дознати.

Смоташе га у чаршав, па га спустише тик портанског зида у узачак, дубок гроб.

IX.

Цајлхофер да полуди! Чим је дошао кући, заповедио је, да се развале врата, од његове собе.

Ал ње не беше ту.

У орману нађе неред, кожице не беху на новчанику. Све је друго било на свом месту.

Промотрише по кући гдегод који буџачић. Тражише је и по комшилуку. И једва сад могоше посумњати, да је Јелена одбегла.

О Маргаритин-дану се није вратила кући. Ал није била ни у цркви.

Цајлхофер није знао, шта да започне. Двапут је заповедао, да се коњи упрегну, те да иде за њом. Ал није знао, којим ће путем да удари И оста код куће.

Она ће се морати сама повратити, мораће. Тако зло неможе ни сам ђаво учинити, да поквари срце, које је од нарави тако добро одгојено.

Јест истина, онај зна, да очара, то је научио од своје матере. Ал има бога, који не ће оставити младо, непокварено створење!

Већ два дана како је нема. А два дана је како нису и Никодима видили нигде у Емендорфу. Јел он на допусту? Та, он

је дезертирац, војнички бегунац! био је — као што сад изађе дело на видело — пре петнајст дана позван на службу, а није се јавио. Кад се оно жандар шуњао по селу, био је он с девојком већ на чисто.

Писма су летила на све стране.

Цајлхофер други дан већ проседно.

Него крчмарица није хтела да јој младожења оседи још пре света. Те ће рећи: — Шта ти је стало толико до тога, Фрањо! Кад је већ дотле дотерала, да трчи за том битангом, није баш велика штета за њу, а није ни вредно, да се због ње човек жаца... А најпосле,—дода прснувши у смеј, — невоља ће је већ догонити натраг.

То је рекла. Ал од то доба више није била Цајлхоферова вереница.

— Зар си ти така? — Рече јој он. — Ако је то твоје супрушко саучешће и твоје материнско осећање ... прежи, па петљај у твоје Помурје. Разлаз!

Оде гњеван од ње, и поста и по други пут удовцем пре, него што се по други пут и оженио.

На једних колих изађе из авлије гњевна крчмарица! ал на других мало после тога уђе други плачни гост.

Цајлхофер га једва види, па већ пополети њему на сусрет.

Јелена му паде у загрљај.

Он је одведе у вајат, онај бели, пријатни вајат, где су висиле иконе, а у стављеној кутијици била витица оплетена од косе њене матере.

Ту клече Јелена пред свог оца, и мољаше га за опроштење.

— Устани, чедо, устани. Ја већ видим, да си се напатила.

— Ја сам више веровала њему него вама! — зајеца Јелена; — и најпосле сам га морала видети, како је сам себи дошао главе. —

Исприповеда за тим своје бегство и догађај у Најхофу! а то је велике муке стало.

Цајлхофер назва Никодима нитковом. Па тај да има стрица у Америци, то је исто тако истина, као и све друго, што је он говорио

— Ал молим вас, оче, — повиче Јелена, — није могуће, да се родио рђав. Дотле га је довело презрење. А шта презрење може да наради, то сам већ и сама искусила ... Никог није тако јако мучио на овом свету, као мене што је. Ја ћу се молити богу, да га узможем заборавити. Он је својим животом откајао.

— А ти — ? — Он се окрене на страну. — Шта ти имаш да откајаваш? Несмем ни да те питам.

— Само то да сам вас оставила, оче, да сам вам тако благодарна на вашем труду и љубави. Догод сам жива, молићу вас, да ми то опростите.

— И ... ништа више? ... Не, не одговарај ми ништа, девојко. Не могу ти веровати. Можда си од њега научила лагати.

— Ви ме отискујете од себе... та право ми је. — Рече она болно — Ал кунем вас се овим крстом, што сам га понела собом за успомену од моје покојне матере.

— Добро се узми у памет, да не згрешиш.

— Не знам, шта има на свету светиње за мене, чим бих вам се могла заклети да ћу у вашим сватовима без зазора смети уплести себи у главу зелен венац.

— Све је добро! — Повикне он јасно гласовито, па притиште девојку на своје груди. — Опет си моје дете, моје слатко, добро, моје мило Јеленче!

Стаде је љубити и грлити готово да је угуши.

— Богу хвала! Опет сам нашао своје дете, чедо моје ... Твоје дете, мила моја, једина жено! ... Богу хвала!

Превуче рукавом преко лица ... ал заман, сузе извиру саме од себе.

— Јело! — Узе опет. — Траљаво је било с тобом, страшно траљаво. Ал неправо сам ти учинио. Твој зелени венац то је сва радост моја. Него о мојим сватовима, — дода тише — не ћеш га понети. Биће овако добро. Ствар се разгодила. Живићемо и од јако као и до јако. Ти ћеш, остати код мене, пазити на мене и на кућу. Па баш ако се узмора нешто променути, боље ће бити, да у нашу кућу уђе нов газда него нова газдарица ...

Наћи ће се права прилика, Јело, немој да жалиш; а што је било, замазаће се.

Истог вечера — било је то у жарком јулу месецу — запали Јелена у пећи своје собице ватру. У њој изгоре све свело и суво цвеће и лишће, најпосле и књижица „Говор цвећа“, где се међ ружама крила гуја. Ал кад се већ ватра стишала и све у пепо изгорело, заоста још готово недирнут струк од цвета дивљег кестена. — Изрека, шта се на њега односила, изгорела је већ у књижици.

Ал у Јелениној памети оживи још једаред.

Кестенов стручак над пепелом покојниковим значи:

„Борио се, док сам мог' о,
За срећом ме жуди вукли ...
Па шта су ми урадили?
Гањали ме, речма тукли!
Пустили ме, да утонем,
Па ме онда осудили ...
Како ј' срцу моме било,
Нису никад ни слутили.

Превео **М.**

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

посвећено гђци С. М.

(Наставак.)

Дознадох од господина попе да још има негде преко брда да очита две три молитве па ће тек онда на своме коњу натраг у Високо. Замолих га те ми прими телећак и моју торбу и обеси о коња а ја се опростив са свима упутим даље.

После сахат и по оштрог хода стигох и у Високо.

Ту дознадох да смо променили станове и да смо сада дубље у вароши понамештани. Мене са још шеснајст момака стрпаше у неку стару олупану кућерину што све дотле турска кавана беше.

Када ми је показаше и када је видех упропастих се. Кућа беше на један спрат т. ј. наша једна соба у којој сада морадосмо боравити не беше при земљи; до ње се морадосмо по неки трошни басамаци пењати а при земљи имађаше неки Турчин свој дерни дућанчић. Око куће беше свуда ђубре до колена а у томе ђубрету сунчаху се дању сви височки пси, јер их примамљиваху коже, што их турски кожари баш пред наши прозори на лепеници чистише и сушише.

Соба беше доста велика но осим неке пећке што се до зла бога димила и једне мале покрхане столице не беше више ништа у њој. Прозора беше доста, но сваки други полупан. Зидови попуцали црни као циганска черга, а при сваком кораку што би се по соби начинили, — тресла би се та трошна грађа, све се бојах да нам се једном над главама не сруши.

У томе гаду становасмо ми пуних двадесет дана. Чудисмо се увек како се ни један од нас неразболе.

Дошав у собу где ме чекаху момци сами Срби Бачвани с којима ћу становати, видех да су и све моје ствари пренели из чардачића али и мени места баш поред пећке оставили, тамо где је пређе седио увек турски кавеџија и точио својима гостима каве. Нађох све своје јабуке и крушке што их на прошлом пазару купих поређане на некој дасци, што представљаше орман а поред њих неколико новина и књига што их добих на читање од г. учитеља.

Пошто данас момци тек у вече у службу долажаше то им беше после подне слободно а ја их затекох где им баш један бивши црквењак чита Бранкове песме а ови га сви пажљиво слушају. —

Одморив се мало у своме новом стану упутих се у вече опет господину учитељу на поседак. Тамо затекох већ и господина попу који се беше из парохије вратио.

Ма да бејах доста уморан то се ипак задржах до поноћи и тек онда кренух се своме новом стану. Дошав до басамака на које се морадох пењати да у собу уђем, морадох прво себи прокрчити пута бајонетом кроз ону гомилу паса што беху полегали око наше „па-

лате". Беше их сигурно више од педесет; право легло!

На вратима морадох постојати јер сви момци беху у патролу отишли осим неког малог, који беше пред вратима читаву барикаду од дрва начинио и тек онда легао да спава. Тај се човек бојао да га који Турчин у сну не закоље а овако самцит у томе турском сокаку трпео је сигурно још гори страх, једва ме по гласу познаде и пусти унутра. —

Као што већ беше наложено у хаљинама увек спавати завих се у свој огртач па легох на тврду земљу где одмах и заспах. —

Сневах чудноват сан; да ме вијају два Турчина са хаџари у руци уз неко брдо па тек што ме нису стигли а мени се скратиле ноге па никако им одмаћи! Тада баш кроз сан чух како дува наша труба да нас скупља а у тај пар тргох се из сна и одлану ми, када видех да нисам на брду и да ме не вијају Турци него да сам иза пећке у турској кавани.

Већ се хтедох на другу страну преврнути, да проспавам даље, кад сасвим јасно чух да ми издалека кроз разлупан прозор допиру звуци од трубе: узбуна!

Опет неверавах своме уву него само седох да чујем боље. „Узбуна" и ништа друго! Сада сасвим јасно чух како два пут три пут једно иза друго трубач тај знак понови.

Збогом сада сну, помислих у себи, биће неке гужве. Турци као што су претили узбунили су се па нас напалили, и сада како ћемо из Високог изаћи то боме неможе човек напред знати. Повикнух ономе маломе што још слатко у слами хркаше да устане и да се што пре опраља, јер су Турци сигурно на нас напали. Неимадосмо каде ваздан се удешавати него узесмо пушке опасасмо торбице са патронима око паса па појурисмо нуз басамаке доле.

При поласку бацих још један тужан поглед на буџак на своју библиотеку и провијант, што га бејах скупио за неколико дана у напред.

Труба непрестано свира, пси по свима крајевима Високог урлају „срцепарајући" а по сокацима могох видети како наши момци јуре ка хамбару где нам беше главна стража и место за скупљање.

Дошав донде затеког већ обе компаније готово скупљене.

Тамо чух да није ништа озбиљног него се господину команданту проктело да види е да ли би му војска била брзо спремна у случају ако би до збиље дошло. —

Па зато нас толике будише из сна!

Од наше компаније пола беше у служби а она друга пола некако остаде код куће те тако сви на броју бесмо, но од оне друге беше ви.. е од четвртина негде па селу, те им зато командант наложи да до ујутру с пушком у руци престоје у пољу а нашу компанију одпусти становима.

Враћајући се лагано своме стану могох видети како уплашени Турци кроз врата и прозоре вире незнајући зашто се тако здраво узбунисмо.

Ујутру спавах дуго јер ми допустише да се онога целог дана одморим од путовања у Сарајево. Баш пођох мало у чаршију да потражим где добра херцеговачка грожђа, кад се сретох са својим познаником једним од најимућнијих Србаља трговаца са Лазарем Ћ . . . . ем. Беше баш пошао да ме данас зовне на ручак к себи.

Када му око подне у собу ступих затекох тамо и свога капетана, господина учитеља и још неке рођаке домаћинове. Пре ручка морадосмо млого чашица ракије испразнити и неколко врста слаткога окусити док се непосадисмо на миндерлук око ниског стола на који нам млада домаћица стаде рђати читав низ босански јела што их за нас преправи. —

Домаћин се беше постарао и за вино те тако набрзо уђе живост нека у испрва укочено друштво. Здравице се стадоше ређати прво наравно моме капетану и ћесарској трупи што је у Високом, па онда свима редом.

Ја и господин учитељ морадосмо сваку здравицу пропратити са „многаја љета."

После ручка позабависмо се још мало на црној кави па се онда упутисмо сви скупа изван вароши уз само брдо „град" где се на једној малој пољани обично височани скупљају да поиграју коло. Пошто беше леп дан то се и сада склопи за часак друштво, тамбураш и неки са виолином искрснуше од некуда и коло започе.

За тим када се из кола пустише, поса-

дише се на зелену траву и почеше певати, да се све по брдима разлегало.

Знам да не беше право Турцима, што из оближњих кућа морадоше слушати где им се пређашња „раја“ тако слободно понаша.

Тек кад се поче смркавати разиђосмо се са забаве.

Једнога дана добисмо заповест, да се сви који у службу недолазе, имају што боље оправити, јер ћемо ићи у српску цркву, и то несме нико изостати без разлике вере и народности. Око 10 сати наместише се обе компаније, сви у редове и пођосмо кроз чаршију према српској цркви.

Путем из свију српских кућа посматраху радознало, како се то сложно и мирно корача. Када стигосмо до цркве беше већ и попа почео службу.

За тили час а тутор распродаде ваздан свећа; све му их покуповаше наши Бачвани и запалише. Зацело сваки са скромном жељом да им бог даде да се што пре здраво кући врате. —

Зачудих се како лепо височка деца појаше под управом г. учитеља млого правилније, него по млогим нашим селима.

И по унутарњости познадох да је стара црква. Колико се уздаха отеше угњетеној раји за толико столећа под њеним сводовима која се мољаше богу да је избави од турске напасти!

Тек пре неколико година сазидаше Височани и кулу поред цркве, подигоше на њој и звона, но им бесни Турци недадоше у њих ударати — а данас, данас се разлегаше звуци од њих, да је сигурно и мујезину парало уво, који се баш беше попео на минаре, да чита своју молитву.

Како нас радознало посматраше свет када се почесмо као и они крстити а млоги војници удесише и поред ђака литургију појати.

(Наставиће се).

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

Најрадије имају егеду, и у томе су у Мађарској — где их врло радо имају — далеко дотерали. Егеда оживљава Мађара у игри, а у стању је да каквом жалосном патријоти и сузе на очи натера. Та и саму познату мађарску народну химну — ракоцијев марш — само је циганин у стању тако да одсвира, да Мађара готово електрише. Као што су старе Германе Барди, тако су Мађаре увек цигани у бој пратили. Од куда им тог дара, незна се. Постају и зачињу се у народу, али како тешко је одговорити. Они слушају поједине гласове и песме, код куће их још дотерају и онда свирају, да их је милина слушати.

Цигански виртуози обично сами компонују она парчад која свирају. Па и ако готово никакве теорије о музици немају, шта више ни поједине ноте не разазнају, и ако изгледа да они сами инспирацијом уче, то ипак долазе, и то не ретко, највећи и најславнији музичари да их слушају, кад свирају. Особито брзо схвате сваку ма и најтежу композицију. У стању су да у целини и то без погрешке отсвирају сонату Моцартову или симфонију Бетовнову, коју су само једаред чули. Коголничеану, који је о румунским циганима писао, преповеда, да је једном у француском позоришту у Јашу, спазио оваког једног самоука, како лагано на својој егеди прати увертиру и остале делове опере „бела госпођа“. Кад се комад свршио, отишао је дома, и отсвирао је цео комад својим друговима. Од то доба су боље отсвирали тај комад, него што га је свирао и сам позоришни оркестар.

Славни цигански музичари се појављују у Мађарској већ од 300 год. амо. У прошлом веку најзнатнији је био Михаљ Барну дворски свирач кардинала Чакија, који је у једном турниру од 12 најбољих земаљских вијолинства прву награду добио, и чија парчад још и дан данас цигани свирају.

Исто је тако славна и свирачица Цинка Пана, коју су мађарски великаши често по 30 — 40 миља далеко вукли да им свира, коју су свуда са највећим раскошом дочекивали, свуда ју златом и сребром обасипали и на чијем је надгробном камену један мађарски

владика дао урезати речи „мађарски Орфеј“ а у чији су гроб хиљадама мађарски и латински стихова бачени.

Али најславнији корифеј ових полудивљих синова беше Јован Бихари, који је био музичар на бечком двору, и који је при бечком конгресу посланицима свирао. Цар Франц I. хтеде му поделити племство, али га овај горштак одби из разлога, што му се не хтеде испунити захтев да се свима циганима то достојанство подели.

Па и дан данашњи — и ако мање — налазимо на тако познате циганске капацитете као што су Барба, Ангелуца, Сукава, Рац Пали (сада најпознатија капела) и Беркеш, који је лане за цело време на светској изложби у Паризу у мађарској гарди свирао.

И ако им је свирка така, да само треба да је чујемо, па да је на мах познамо, то ју је ипак тешко речима карактерисати. Чини нам се као да у свирци видимо саму слику овог чудноватог племена.

Па као што међу мађарским, исто тако и међу енглеским циганима има музичких корифеја. А у Русији је шта више позната Каталани предала једној циганци, коју је слушала, драгоцен шал, који је као што она рече, папа највећој певачици онога доба наменуо био.

Исто им је тако и игра урођена. Витак стас, који у младости још дотерају, а који су од својих индостанских предака насљедили, чини да су за сваку гимнастику способни. Њихове су игре у Мађарској, Шпанији и Русији врло познате. Игра им је жива, али све на један калуп. Руска „циганска“ (игра) то је шпањолска „гитана“ (опет игра), као што је циганска обљубљена у руским степама, исто је тако обљубљена и шпањолска гитана на позорници.

Познати су и као песници и проповедачи разних бајака. У Влашкој су ти певачи врло обљубљени, и они прате своје песме свирком, као оно сегидиља — певачи у шпанској покрајини Естремадури. У приповедњу су пак врло вешти. И саме свете приче и кршћанске легенде о спаситељу и путовању апостола по свету, цртају кад и кад тако шареном бојом и тако живо и фантастично, да ове ни у чему, што се оргиналности и дивоте тиче, не уступају оним причама из хиљаду и једне ноћи.

Уопште, и ако се цигани од школе и поуке, као ђаво од крста, клоне, то ипак морамо признати, да су врло даровити. Наиђимо само кад су у ма каквом послу, па ће мо се задивити њиховом дару и оштроумљу.

На блесана или на кретина нећемо никад код њих наићи. Лукавство, које они употребљују, да до цељи дођу — особито ако се још о мало тежем послу ради — изненадило је и задивило је често оне, који су њихов живот проучавали. Но покрај свега тога, никада неће толико успети, колико ће успети онај, који је мање даровит, али који је durашнији, и који са већом пажњом и опрезношћу ради.

Па баш због тога, што су непостојани, не могу никакво теже подузеће да доврше. Њихова лакомисленост и несталност нас готово залуди. У том има нечега животињског. Они живе само за садашњост; прошлости и будућности за њих нема. Изгледа, као да желе, да се само оно испуни, на што баш у овом часу мисле. Њихова необузданост нас потсећа на мајмуне. Оне поклоне, које су од тебе измолили молбама, прекљињањем, и ваљајући се пред тобом у праху, односе као грабљивци свој пљен, а ако ништа више немају да очекују, продаће те поклоне, и отиће даље, где ће исто тако поступати. Databases Дародавца се никад не сећају.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Књиге за школу и народ. Свеска четврта. Почетнице природних наука. Физикална географија. Написао А. Гејкије, професор геологије у Единбургу. Превео Лаза Пачу. Са 200 слика. Нови Сад, издање штампарије А. Пајевића 1879. С. 120.

Заиста не може ништа бити интересантније за човека, који мисли, него да позна природу која га свуд окружава и да испитује законе по којима се збивају толи разноврсне појаве у њој. Истинско напредовање човештва је не могуће без познавања зависности у којој се налази цео наш спољашни свет, па и ми сами, према законима природним. Тим познавањем долази се тек до праве слободе, која нема да се боји од бајонета и пред којом морају силници корак по корак да уступају. Сви, који су испитивали живот нашега народа, признају једнодушно, да га поред иних модерних зала још највећма утамањује и убија празноверје. Али тај душманин може се само тако утући

радикално, ако се распростре познавање природних закона у све слојеве народа. По себи се разуме, да ти закони морају познати бити свакои, ко хоће да слови учен, али познавање њихово исто је тако нужно и трговцу и занатлији и ратару, исто је тако потребно мушком као и женском. Због тог је с правом унела данашња школа елементе природних наука у основну наставу и то не само ради стварне користи него још много више с тога, што данас признају сви увиђавни педагози, да су природне науке једно од најизреднијих средстава за развијање дечијег ума.

Из тог узрока мора наша књижевност захвална да буде ревносној штампарији г. Пајевића што се подухватила, да издаје у српском преводу почетнице природних наука, како су их написали признати корифеји европске књижевности. Нико не треба да се плаши, да ће наћи у овим књигама високу науку, филозофске дедукције, субтилна истраживања, те ствари нису за ширу публику, оне претпостављају извесну научну спрему и обичног читаоца пре би збуниле него што би га унапредиле; ове почетнице знале су да се сачувају од те погрешке, коју тако радо чини већина писаца баш по тој струци и то им стављамо у не малу заслугу. Сваки ко уме да чита и да мисли, моћи ће да разуме ове књиге. Како су природне науке поред све њихове признате вредности још једнако најслабија страна наставе, то ће се читаоцу са сваком врстом, што је пређе, ширити круг његовог познања, па ће то већ због тога високо ценити, што се све што чита, односи на сасвим просте и свакидашње ствари. Он ће се, кад књигу прочита управо чудити, како то није до сада видео и знао, па ће благодаран бити писцу, што га је тако лаким начином увео у свет, који му је тако близу и који је ипак био скривен његовом умљу.

У физикалној географији, коју овде приказујемо, прича нам се иза кратког увода о облику земље, о дану и ноћи, о ваздуху. Ми дознајемо, из чега се састоји ваздух, одкуда му његова топлота, одкуда постају ветрови и како се преображава пара у ваздуху, док најпосле не дође на земљу као киша или снег. Врло живо и занимиво описује се за тим кружење воде на земљи. Ми видимо, како извори постају, како вода измењује површину земље, какву ту наиме имају улогу потоци и реке, снежњаци и ледници. Врло је поучан одсек и о мору. Читалац дознаје, како је подељено море и копно, сазнаје, зашто је море слано, како постају кретања мора, па и сам изглед морског дна престаје му бити тајна. Најпосле погледа кроз вулкане и у саму унутрашњост земље; јасно и разговетно описује се величанствен рад Везува, где је лепо представљена и пропаст римскога града Помпеји.

То је укратко садржај физикалне географије. Ради бољег разумевања додате су тексту у обичној мери удесне слике. На ст. 19. која Везув представља, види се н. пр. сасвим разговетно и Сома. Али да читалац ужива у потпуној мери ову лепу књигу, нужно је да ју не само чита, него и да посматра све оно, што чита. А на то га разговетно упућује писац књиге. И најбоља књига палик је на наочари; нека су најсавршеније, па ипак неће потпуно накнадити здрав, слободан вид. Права књига из које се највише научити може, то је сама природа. Како треба читати ту праву књигу, то нас као сваки добар спис учи и ова „физикална географија." Материјал за посматрање свакои је мање више приступачан; треба само гледати и сећати се, што је човек видео. Ко н. пр. путује жељезницом од Вилања Закону, тај ће кад ову књигу чита сасвим другим очима гледати многе ствари, које има да види на том путу. Већ само посматрање леве дунавске обале, која се у овим нашим пределима тако јако измењује, постаје пуно поучно за читаоца ове књиге. Јер ма да се у самој књизи мало кад позива на прилике, које у нас постоје, то је ништа мање изналажење тих прилика за читаоца сасвим лако А у сваком крају наћи ће их стотинама, па и саме ређе појаве. Код Панчева се улива н. пр. мала једна речица, која се Сибница зове, у Дунаво. Има пуно људи, који памте, да се та речица уливала у Тамиш, па тек с Тамишом долазила је у Дунаво. То се данас тотално изменуло. За онога који пажљиво проучи ову „физикалну географију", неће бити ова чињеница нимало загонетка. Али рецензента би задржало превећ дуго, да се још забави код ређања овчких примера, којих је пуна наша лепа домовина.

Српски превод „физикалне географије" мора се уопште назвати добар. Али ипак не могу да прећутим, да не радо гледам у таквој доброј књизи изразе као: „кретање обртања земље" и „кретања кружења" (с. 16), „водена (!) топлота" (с. 30), „водено течење" (с. 93), „у степену црвене усијаности" (с. 107). Налази се и гдекоја не разговетна реченица, н. пр. „У лето сунце сија у подне далеко више на небу или сија на нас много правије" (с. 22). „кад би на правац просекли површину земље на дугачко и на дубоко (с. 45); на с. 60. се говори о „косим или правим (?) равницама" а на с. 77. се вели: „Поглавито пак снег потпуно раствори оно, што се зове топлење, а то је: повећање температуре, усљед чега се снег истопи." То ће тешко когод разумети! Држим такође да би коректније било, да је речено: много се пута путовало око земље, у место као што је у књизи: „око света (с 11.) Није добро, кад се вели, да је роса влага (с. 32), јер роса су већ капљице. То исто

важи и за оно на с. 28., да се „ако пару разладимо, кад је издишемо, она одмах претвори у влагу“. Тако исто није добро (с. 36): „киша је само већи ступањ згуснутости водене паре.“ На с. 48. се вели, да се со споји с водом, кад је водом прелијемо, па исто тако с. 59., да је „растварање делића, као што би растворили шећер и со, хемијска делаоност (!)“ То држимо за погрешно, јер растварање соли или шећера у води не сљедује стехиометричким законима, који су карактеристични за хемички чин. И већа једна погрешка увукла се у превод. На с. 25. се учи, да у јутру ветар дува „од копна мору“ а пред вече „од мора копну.“ Треба да стоји обртно, као што се сасвим добро разјашњује на с. 26.

Замерили би још употребљавањеста рих мера. Али то је канда мана свију писаца, који тим хрђав пример дају, како треба прионути уз користне новине и онда, кад нас то нешто труда стаје. На с. 95. спомиње се до душе и метар, али како? „6750 метара = 1½ географске миље.“ То не може бити коректно, јер већ у једној географској миљи има 7419·523 метара.

Али сви ови недостатци, којих је као што се види само мало на броју, не могу умалити вредност „физикалне географије“ ни у српском руву. Она ће бити као што је већ речено, добро дошла целој нашој публици, особито је пак препоручујемо као красан и користан дар ученицима свију виших школа, који ће у њој наћи хиљадоструче забаве и поуке

У Сомбору. **М. Петровић.**

Софоклова трагедија **Антигона**. Превео с јелинског оригинала (у прози) проф. Др. Папакостопулос. Ова је књига награђена из књиж. фонда И. М. Коларца. У Београду, штампано у државној штампарији, 1873.

(Свршетак.)

А кад је изишао превод из штампе, могли сте у 126. броју за годину 1874. читати ову белешку: „Ми смо у своје време обзнанили превод Софоклове „Антигоне“, која је проистекао из пера г. дра Папакостопула. Један пријатељ ценећи важност узајамног познавања српске и јелинске литературе, овако се г. преводиоцу у писму једном, у које смо имали прилике загледати, у том погледу изражава: „радо сам и пажљиво читао твој превод Софоклове Антигоне, и кад сам видео, какве си муке имао док си ту главну Јелинку преобукао у српско руво, дивио сам се како ти је лепо за руком испало, и срдачно ти честитам. Продужи, љубазни, свој рад, нек се српска и јелинска књижевност посестре, и нек нас ти извори напајају својим токовима.“

Три дана после ове белешке донесе „Видовдан“ у свом 129. броју за г. 1874. уводни чланак, у коме је између осталог ово речено: „Ко је томе крив, што међународно споразумљење међу Србима, Јелинима, Бугарима и Румунима није дозрело, колико би било желети? Наше владе? Или народи? И оне и ови, а пре још више ови него оне. Народи се најбоље зближавају, један другог појимају и један другог могу заволети, кад себе узајамно добро познају. А шта је рађено у Србији, да ми Јелине добро познамо? По нашем мишљењу требало би да се у хришћанским источним школама уче језици, који ће наше узајамно познавање остварити. Ето сада ће почети Јелински језик да се предаје у нашој великој школи; кад би влада за то поставила човека који и новојелински језик темељито разуме, онда би се старо-јелински могао изучавати паралелно с новим; предавање би било упоредно, сравњиво, што би по нашем схватању било од користи по нашу омладину. И наши књижевници имали би прилично озбиљан задатак да врше. Њима би пало у моралну дужност, да најбоље умотворине пресађују у своју књижевност. Ето п. пр. Антигону, овај драги камен дивне јелинске класичке литературе, превео је на српски др. Папакостопуло и тако потпомагао, да се код нас позна дух и вредност јелинизма. „Продужи, љубазни, свој рад, нек се српска и јелинска књижевност посестре, и нек нас ти извори напајају својим токовима“ добро је приметио писац оног писма, из кога смо ономадне извод у нашем листу саопштили.“

На два месеца од прилике после ових речи појављује се у „Видовдану“ г. Милан М. Максимовић у девет бројева (190—202 за г. 1874) са чланцима о Софокловој Антигони, које завршује овим речима: „На завршетку ваља да кажем своју хвалу преводиоцу Антигоне, г. дру Папакостопулу. Овим радом г. нас је преводилац много обвезао. Ја ћу се радовати ако књижевност наша што скорије добије опет какав цветак из мирисног врта јелинске књижевности. Г. преводилац овим преводом уверио нас је, да има добар укус и довољну спрему за овакав посао.

Тако се ето и толико у нас пише поводом дела, којем, као што напред доказасмо, приличи овај немачки назив: elendes Machwerk!

Напред рекох, да би Папакостопулос — као што се мени чини — рад да буде у неколико наш Ливије Андроник. Да би ове речи моје разумели и они, којима је слабо позната историја римске књижевности, ваља да им напоменем, да је римски писац Ливије Андроник, који је живео око 240 год. пре Христа, био Грк из Тарента, да је Римљанима омилио грчке драме, и да је Омирову Одисију превео на латински. И наш Папакостопулос, који

је родом Грк, видимо да има похвале достојну намеру, да нама Србима омили грчке трагедије, а уз то је још, као што неки дан читасмо у „Српским новинама“, одбору Чупићеве задужбине поднео на издавање превод Омирове „Одисије“. Ко је пријатељ српској књижевности, мора се од свег срца радовати, кад види да се за кратко време од две године подноси одбору Чупићеве задужбине на издавање превод другог једног знаменитог дела грчке књижевности. Јер доиста од Омирова два спева, Илијаде и Одисије, књижевност грчка и нема ништа монументалније. Живу је истину казао један уман великан, кад је казао: „Народ који има добро преведену Омирову Илијаду, има богату литературу.“ Па што је тај великан рекао за Илијаду, скоро да би се могло рећи и за рођену јој сестру, за Одисију.

Да ли ће у историји наше књижевности стајати забележено, да је Грк један обогатио књижевнозт српску добрим преводом Одисије, то још не можемо знати. Али то знамо, да један од референата, којима је поверено, да изреку, да ли је превод Одисије добар или није, никако није способан да то изрече. Господина Ђорђа Малетића, који из свега грчког језика може бити зна да се прво слово зове алфа, а друго бета, и да му не бисмо неправду учинили, да допустимо још да и то може бити зна, да се последње слово грчко зове омега; — г. Ђ. Малетића, који је сам јавно исповедио, да чинећи примедбе на какав превод дела из грчке књижевности узима у помоћ каквог зналца „елинског језика“ или драгомана, да запитамо: Зна ли он, чега се примио, кад је узео на се, да оцењује превод Омирове Одисије? Примио се, да поред савршеног незнања оног језика, којим је Омир певао, изрече суд о томе, да ли је на српски добро преведено дело Омирово, које се састоји из двадесет и четири песме, од којих свака једно на друго износи по пет стотина стихова. Примио се, да поред свега тога, што не зна, ни што прва реч у Одисији „*ἄνδρα*“ значи, одбору Чупићеве задужбине рече: 12,110, словом дванаест хиљада сто десет Омирових стихова, старо-јонским диалектом спеваних, добро су преведени или нису добро преведени.

Ко се оваких послова поред речене способности прима, онај се одликује смелошћу, какој нема пара ни у једној литератури на свету. За таке људе, чини ми се да су најбоља опомена опет оне речи, што их је Софокле у 68 стиху своје Антигоне метнуо у уста Исмини: „*τὸ γὰρ περισσὰ πράσσειν οὐκ ἔχει νοῦν οὐδένα*“ („та крајње је безумље чинити оно, што нам снагу премаша“).

У Београду 10 маја 1879.

Проф. Ј. Туроман.

КЊИЖЕВНИЦИМА.

Издање школске књиге „Историја српске књижевности, преглед угађан за школску потребу. Написао Стојан Новаковић. Београд 1871“ распродало се, и потреба је, да се за предавање тога предмета у вишој гимназији напише ново дело, пошто је писац, по којега се књизи предмет до сад предавао, и који је своју књигу већ једанпут прерађивао, изјавио, да у садашњем свом положају нема времена то дело и по трећи пут прерађивати.

По садањем распореду предмет се тај предаје у VI и VII класи више гимназије, и књига треба да је за то предавање удешена.

Књижевници и професори, који су овај предмет изучавали из стручног књижевног интереса или у професорској практици, и који би желели написати школску књигу за потребу више гимназије, позивљу се, да се до краја јула ов. год. изволе обратити министарству просвете и цркв. дела с опширним програмом и назначењем извора, по којима мисле дело израдити. Према томе министарство ће ступити у погодбу ради коначне израде, којој ће се пристојан хонорар одредити.

Бр. 1348 Из канцеларије министарства просвете и цркв. дела 9 јуна 1879 г у Београду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Накладом вредне књижаре браће Јовановића у Панчеву изишле су ове нове књиге:

Дела славних људи. За српску младеж укратко написао ЈОВАН ШАРИЋ свештеник. Друго поправљено издање са више слика. Панчево 1879. Цена 30 новч.

Вогат и сиромах, приповетка од Ф. Хофмана. Удесио за нашу младеж В. Ј. ЈАНКОВИЋ, ђакон и учитељ. Панчево 1879. Цена 24 новч. — Обе ове књиге врло су леп дарак за школску добру децу, те би ваљало, да их свака општина наша сад приликом годишњих испита добрим ђацима дели.

У Н. Саду у штампарији А. Пајевића изишла је ова нова књига:

Освета косовска, јуначке пјесме, које је спјевао Максим М. Шобајић. Уз књигу иде лик кнеза Николе I. Петровића Његоша, комо је и посвећено књига. Цена 1 фор.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 27. У Новом Саду 8. јула, 1879.

Садржај: Пољубац, весела игра у четири радње (свршетак). — Незнатан човек. Од Брета Харта. — Сими Јовановићу. Песма од Д. Прерадовића. — Тако бива у свету (наставак). — Шест недеља у Високом. (наставак). — Листак.

ПОЉУБАЦ.*)

ВЕСЕЛА ИГРА У ЧЕТИРИ РАДЊЕ.

НАПИСАО ЉУДЕВИТ ДОЦИ.

ПРЕВЕО

МИТА ПОПОВИЋ.

(Свршетак.)

АДОЛАР.

Неси л' се гдегод с' краљем састала?

МАРИТА.

Јесам. Ал незнам зашто ме питаш?

КАРЛО (за себе.)

Краљ?

АДОЛАР.

Ако му већма још завршеш ум,
И откријеш пометњу његову:
Преступе твоје краљ ће простити,
Па нећеш више ни ти постити,
А првог твога чеда биће кум.

МАРИТА.

Ја нећу мени краљ да кумује,
Е претерано жуђење му је,
Па кад бих само пола му дала:
Од двоје једно бих увредила,
Ол госта драга, ол домаћина. —

АДОЛАР.

Не бој се ништа; одбранићу те
Од нападаја зла му свакога:
Једаред само, сад ми помози. —
Данас ћу се да венчам с' Анђелом,
Кад дворски сати дванајст избију.
Омахнуо сам попа Собрина.

МАРИТА.

Како?

АДОЛАР.

Нека ти каже то дрво.

МАРИТА.

На дрво сам га насадила,
Мене би дакле треб'о венчати.

АДОЛАР.

Препирати се нема времена.
Собрин ће онда нас тек венчати
Онакав ако донесем му знак,
За обрану што ће му служити
Са пута свог кад се врати краљ. —
Донес' ми дакле такву залогу. —
Кад ћеш се данас с' краљем састати?

МАРИТА.

Кад дворски сати дванајст избију. —

АДОЛАР.

О састанака слатки састанче!
Скини му с' прста прстен с' печатом,
Па потом амо с' њиме побегни.

МАРИТА.

Лако се сиграш с нашим прстима.
Ал краљ не даје ништа бадава.

АДОЛАР.

А ти му подај, — биће и другом.

МАРИТА.

Еј, еј, то није гора властела.
Да градиш од ње врт и ливаде

*) Са овим је свршена трећа радња ове доцијеве шаљиве игре у српском преводу. Како ју засебно у књигу оштампавамо, то четврту (последњу) радњу нећемо у „Јавору“ донети, јер ће је пошт. читалац у књижици читати моћи. Уредн.

А гора ипак гора остане.
Већ благо оно моје такво је,
Да просијак бих одма постала,
Ма један новчић тек да изгубим!
То нећу, не!

АДОЛАР.

Молим те, учини!
У руци носиш своју судбину.
Не нађе никад лепше прилике,
Да можеш с краљем и са попом све.

МАРИТА.

У руци си већ попа имао,
Па зашт' га пусти тако олако?
Учиниће он и без прстена.

АДОЛАР.

Онда бих мор'о рећи кога ће
О поноћи у цркви венчати.

МАРИТА.

Па зашто не?

АДОЛАР.

То је сад још тајна. —
Ја сам му само толко рекао,
Да непознатих двоје венча младих,
Који ће данас у цркву доћи
И знак од краља њему предати.

МАРИТА.

Тек двоје младих? Та то је красно!

АДОЛАР.

Хоћеш ли?

МАРИТА.

Не бих била паметна,
Кад не бих радо то учинила.
Да тешка посла: прстен с печатом,
Та дао би ми макар који прст!
Не бој се ништа. Ево ти главе
Сватова ако небуде данас.

АДОЛАР.

Марито! Ти си честита мома;
С' тога се нећеш никад кајати.

МАРИТА.

И ја бих рекла. Ал, сад лаку ноћ.

АДОЛАР.

Лаку ноћ! Лаку ноћ! Доцне је већ,
За морне очи лепи ми се сан.

(оде у летниковац.)

КАРЛО (изађе)

Шта је то било? Поноћ? Прстен? краљ?
Имам ли још ушију, Марито?

МАРИТА (ухвати га за уши, смеје се)

Имаш их, боме, мало магаре!
И тако ми твог кратког увета,
И тамо ми мог очињег вида:
Данас ћемо се, Карлю, венчати!

КАРЛО.

Шта?

МАРИТА.

Неси л' зар чуо, да чека поп?

КАРЛО.

Ал не нас, већ —

МАРИТА.

Ко је паметнији.

КАРЛО.

Ал прстен, краљ, и ноћни састанак!

МАРИТА.

Па ипак краљ ће на лед, на танак.
Ти само дођи, па не брини се,
О поноћи код цркве нађи се.
Сад иди дома, па о мени снуј,
Не чеши главу; Карло, не лудуј,
Е добри нек ми просте богови,
Ни мени ниси мио с рогови. —
Још мало само, па сам ти жена,
И за те онда биће — прстена.

(оду испод руке.)

КРАЉ (улази.)

Ко ће ми рећи: ко сам? ко бија?
Ко ли ме мами? Ко ли ме вија?
Идем и лутам, ал нигде мира,
Лахор ме вређа, мирис ме дира.
На мору брод сам, што нема крме
Около њега стене су стрме;
Валови хучни ломе небни свод
Крши се, пуца, тоном тоне брод. —
К'о вихар облак гони ме жеља
Гробница ми је мека постеља.
Једно бих само хтео, да ови
Брзо ме прођу лењи часови. —
Ал моћ је моја, као зечија
Из осовина не могу ни ја
Да издигнем ту злобну јелену,
Да бржа крила дадем времену,
Већ само шточем и јадикујем,
Па тако жељни час исчекујем.

(Стропошта се под дрво.)

Не могу даље! Баш ни један пед;
Огњевити сам зажелео мед,
Усјани морам сад љубит ланац,
С путаном ногом играти танац,
У тесну боцу језик пружати
Печенке мирис жлицом кусати. —

Сизифов кам да ваљам рукама
Било би ништ' прем' мојим мукама —
Ал није, није! . Те муке и плам
За рајске не би да милоте дам. —
Све другче видим, другче осећам,
Све другче чујем, слушам и схваћам,
К'о боник када дисат' престане
А видиоцем дух му постане.
Још месец није лепше блистао,
И љиљан није лепше цветао;
Још не чух никад, к'о у врту сад
Тичица химне тако диван склад,
Нит' знадох да се мож' отопити.
И од ноћног се зрака опити. —

(Раздрљи се, па се пружи.)

Опиј ме, вино дивне вечери!
Успавајте ме, слатки лахори!
Нек баци штаку време маторо,
Па нека лети летом муњиним,
А ти, што верно служиш пијаним:
У крилу, машто, уљуљај ме твом!
Видим је како шири ручице

(Загрли дрво.)

Недара меких осећам јој плам
И рујних уста опојљиви мед.
Марито, стани; стани, дивото!
Морам сам — — — кревет ти ми намести.
Па успавај ми жеље огњане
Ал зори недај више да сване,
Већ грли ме, док руке имаш две!
Из дивног санка гуком буди ме,
Па онда опет љуби, љуби ме
И буди моја, ох лепо име!..

(Пољуби дрво, па заспи.)

НЕЗНАТАН ЧОВЕК.

Калифорнијска прича од Брета Харта

Звао се Фаг — Давид Фаг.

Дошао је 1852 године на „крилатом Какаду-у“ с нама у Калифорнију. Не верујем, да је тежио за пустоловинама. Сигурно није знао, куд би иначе. Док ми млади момци приповедамо један другом о сјајним изгледима, којима смо се надали, полазећи у Калифорнију, па како нам се растужала својта о нашем поласку, и док показујемо слике и витице, те говоримо о Сари или Мари, незнатни човек седи поред нас и слуша с неким тужним и мучним изразом на свом обичном лицу, а никад да рече ни бар једне. Ја мислим, није ни имао шта да каже. Познатих осим нас није имао, а ми га узесмо под своје окриље и, искрено да признам, збијасмо шњим шалу. Тек се нашалио какав ветрић, да дуне, кукавац би већ добио морску болест, па никако да се навикне на лађино колебање. Никад не могу заборавити, како смо се смејали, кад му Ратлер донесе на концу парче сланине и . . . Ал ту поштенородну досетку сви знате. Па како смо га намајсторили госпођицом Фаником Тунклеровом! Госпођица Фаника се увукла у душу Фагу, а ми га натоваримо, да је она заљубљена у њега, те му шаље из кајите слаткиша и књига. Требали сте видети тај красан призор, кад он, посрћући и још сасвим болестан, оде њој, да јој се захвали! Како се она размаћари! Тих презорних, лепих, љутитих погледа! Права Медора, што рече Ратлер — Ратлер вам је знао Бајрона на изуст — па стари Фаг, како ли га је утукао тај удар! Ал он је то брзо заборавио, па, кад се Ратлер у Валпарезу разболе, стари Фаг га је неговао. Видите, био је доброћудан младић, ал није имао „мужествености“, ни досетке.

О поезији ни појма. Видио сам га, како — ни лук јео ни на лук мирисао — седи и крпи своје хаљине, а Ратлер декламује дивну оду оцеану. Једанпут ће да запита Ратлера сасвим озбиљно, шта мисли, да л' је Бајрон патио кадгод од морске болести.

Не сећам се, шта му је Ратлер одговорио, ал памтим, да смо се сви од свег срца смејали, и не сумњам, да је одговор био на свом месту, јер Ратлер је био досетљив.

Кад крилати „Какаду“ приспе у Сан Франциско, приредимо свечан ручак, па се договоримо, да се сваке године састанемо, те се сетимо тог дана у слави. Дабоме да Фага нисмо позвали. Фаг је путовао на

средњем крову, е па можете појмити, да сад, кад стадосмо на земљу, морадосмо држати нешто и на пристојност. Али Фаг — као што смо га звали, а мимогред буди речено, имао је од прилике једва двајестпет година — стари Фаг беше тог дана за нас забава Увртио био себи у главу, да се до Сакрамента може отпешачити, те збиља то и уради. Ми смо се изврсно забављали, руковасмо се и растадосмо.

Ах! ни осам година још од тог доба, па се већ неке од тих руку, што се онда тако пријатељски стискиваху, склапају у песнице, те прете једна другој или крадом залутају у цеп свог друга. Друге већ године нисмо заједно јели, јер се млади Беркер заклео, да не ће сести за један сто с угурсузом, као што је Микснер, а Никлес, узајмив новаца од младог Стебса, који беше тада келнер у некој гостионици у Валтарезу, не ће да се састаје с таким људма.

Како 1854. узех неколико акција од лагума „Мегинсвиља“, наумим, да и тамо одем. Одседнем у државном хотелу, узмем после ручка једног коња под кирију, објахам најпре око вароши, па онда хајд лагуму.

Придодаше ми за путовођу неку од оних особа, које новинари називају „сигурним извором“, а њима је у свакој мањој општини ћутећки припознато изкључиво право, да одговарају на свако питање. Дугим временом се навико, да уједно и ради и говори, и никад не би занемарио ни једну тих својих дужности. Па он ми приповедаше све о нашој рудокопњи, те ће додати:

„Видите, господине, — (окрене се хрпи земље, што лежаше пред њим) — у овој рупи мора бити злата — (направи својом сикиром запету) — али стари га-а-зда- (морао је да изчупа ту реч из себе као и сикиру из земље) — био вам је некако незнатан човек — завитла (сикиром . . . место точке). Било је још прилично наде, ал напусти хуле, да му ускоче на парцелу.„*)

Шта је даље имао да каже, поверио је свом шеширу, што га скиде, да црвеном свиленом џепном марамом убрише знојавно мушко своје чело.

Упитам га, како се звао стари газда. „Звао се Фаг.“

Посетим га. Мало се постарио и дошао нешто гаднији. Каже, јако је радио, а ишло му је „и овако и онако“. Осетих неку наклоност према њему и донекле сам га протежирао. Да л' сам то радио за то, што сам почео да презирем врсту људи, као што су Ратлер и Микслер, не треба баш ни да спомињем.

Знате, како је лагум после банкротирао и како смо грозно ми удеоничари населн! Доцније дознам, да се Ратлер, један од најглавнијих удеоничара, морао задовољити тиме, да прими у робеновој „гостиони код вароши Мегинсвиља“ место првог келнера! а да је стари Фаг нашао срећу, те не зна, шта да започне са силним својим новцем. То ми је све приповедио Микснер, који је тамо био, да уреди ствари, па дода још, да се Фаг удвара ћерци гостионичара, кога баш мало час споменух. А преко писама и по чувењу дознам, да би стари Робен дао Нелу Робенову за Фага. Нела је лепушката, живахна цурица, а увек готова, да уради, што отац пожели. Нађем, да би добро било по Фага, кад би се оженио и овућио: можда би као ожењен стекао себи како важности.

Елем пожурим се једаред у Мелинсвиљ, да видим, какви су изгледи.

Врло ми је мило било, да сам могао код Ратлера наручити један грог — код тог веселог, улицканог несносног Ратлера, који је пре две године покушавао, да мене мајсторише. Поведем реч о Нели и старом Фагу, баш с тога што сам држао, е ће га тај диван једити. Он није могао никад да трпи Фага, а и Нела га не може да сноси, то он сигурно зна.

„Да л' Нела другог кога воли?

*) У златним лагумима постоји закон да онај, који занемари ископнине, ако их је почео, изгуби своје право ако у извесно ближе опредељено време не ради на својој парцели. Онда их може ма ко без и једне речи присвојити И та метода, да се дође до лагума, зове се у техничном језику оних, што копају злато: to jump a claim, ускочити на парцелу.

Он се окрену огледалу, што је висило над столом, те поглади руком косу: — разумео сам га, уображеног ниткова!

Држао сам, е није згорег, да пожурим Фага у његовој ствари. Дуго смо се световали. Лако се дало видити, да је кукавац заљубљен у њу преко ушију. Уздисаше и обећа ми, да ће ствар што пре свршити. Нелика беше добро девојче а осећала је, чини ми се, неко потајно страхопоштовање према скромном старом Фагу. Но канда јој је већ заврнуо мозак Ратлер својом површношћу, а ова се боље допала њеној женској нарави. Не верујем, да је Нела била гора него ви или ја. Сви ми хоћемо, да ценимо своје познанике више по њиховој спољашњој вредности него по унутарњој важности. Некако је то лакше и пријатније и — у случају, да ми не морамо поклањати свог поверења — сасвим исто тако угодно. Код женскадије је то у толико опасније што се њихови осећаји пре разбуде, е па онда ту, као што знате, нема „тамо и овамо.“ То би било и са старим Фагом, кад би био човек, да иоле штогод важи. Ал тог боме није било код њега. Тим горе!

Неколико месеци после тога седим ја у својој писарни, а ево ти старог Фага унутра. Изненадих се, одкуд он. Разговарали смо о обичним дневним догађајима, ко што то обично чине они, који знају, е имају нешто друго да кажу један другом, ал само странпутицом могу да дођу до тог. Нешто заћутасмо, а Фаг ће наједаред рећи и то сасвим другим гласом.

„Ја идем кући.“

„Кући?“

„Да — то јест, хоћу да се прођем по атлантским државама. Потражио сам те овде за то, што, као што ти је познато, имам нешто иметка, па сам израдио код суда пуномоћ, да ми се ти побринеш око мог посла. Ал имам и неких докумената, које бих радо теби поверио. Хоћеш се примити?“

„Хоћу — ал Нела?“

Промену се у лицу. Понда покуша, да се насмеши, ал у том осмејку видех таку изможденост на лицу му, какве никад још. Једва рече:

„Ја не ћу узети Нелу . . . то јест. . .“

Ко да се сам себи извињава, да је то тако за извесно рекао.

„ . . . То јест, ја мислим, боље би било, да је не узмем.“

„Давиде Фаже,“ рекох ја наједаред строго „ти остајеш навеки незнатан човек“!

На моје чудо разгали му се лице.

„Да,“ рећи ће „то је истина; ја сам незнатан човек! Ал сам то и са̂м знао. Видиш, ја мислим, Ратлер је волео девојку исто тако као и ја, а знао сам, да она њега волије него мене, па ће с места бити шњим и сретнија. Но и то сам знао да би стари Робен мене претпоставио Ратлеру, јер сам богатији . . . а девојка хоће све, што он хоће . . . па, ето видиш, тако ја мислим, да сам добио утирач . . . и ја се чистим. Ал,“ настави, кад га ја хтедох да прекинем, „ал, како сам се побојао, е ће га можда старац одбити, позајмим му толико, да може у Догтауну отворити за себе радњу. Знаш, он је вредан, ваљан дечко, може далеко дотерати . . . Па онда, знаш, ако га и опет неби срећа послужила, немој да га заборавиш. Збогом!“

Нисам се могао покасти љубазан, јер сам се ужасно озлоједио на то његово понашање према Ратлеру; ал како се могло у његовом послу штогод заслужити, обећам, да ћу се примити. За тим отпутује.

Прође неколико недеља. Кад дође прва парна лађа, донесоше новине вест о једној грозној несрећи, и бавиле се тим неколико дана. У свим крајевима државе проучаваху људи ревносно појединости, са чега да тако страшно пропадне лађа, а они, који су имали на њој својих пријатеља, нестрпљиво прелетаху очима листу несретника, који пострадаше. Читао сам имена неколико њих даровитих, храбрих, племенитих и нежно милованих, који су утонули, па међу тима упаде ми у очи пре свију мојих познаника име — Давида Фага.

Незнатни човек отишао је својој кући.

С немачког М.

СИМИ ЈОВАНОВИЋУ.

(† 2. Новембра 1878).

У лепој пупи млађана доба,
Развитка, снаге и умишљаја,
И ти се, Симо, од нас утаја
У тавне куте хладнога гроба.

И тако мрачна сакри тескоба,
Још једну звезду српскога сјаја;
Зато и стиже уздај уздаја
Народу твоме — с несретна коба. —

Ал' нашто туга? кад Сима живи.
Та вечност дично име му кружи,
Јер браћи својој за пример служи

К'о вредни рад'ник на српској њиви,
Те и њих тако на ноге буди;
Слава му слава за ото буди!

У Ср. Карловцима 1879.

Д. Прерадовић - В.

ТАКО БИВА У СВЕТУ.

Од Драгутина Ферци-ја.

(Наставак.)

Затим као да се бојала, да ће се огрешити о верност, којом је дужна пријатељици, ако и најмањи део прећути, настави даље скоро дрхћући.

— Једаред - - ипак—смерао је на то. — Поведе се реч о јунакињама романа. Говорили смо о характеру Маделме Лестерове, Емилије Бриз, Матилде Целест. Он је над-а све те подигао Чакијеву Гизелу, ту милу девојчицу, која, сакрив тајни свет осећаја својих у светињу прсију својих, тако жарко тако верно и без наде љубити уме. Одушевљењем и племенитом ватром говораше, да је Гизела пред њим узор женске лепоте, доброте и љубави. После тог разговора на неколико недеља шетали смо се уз онај споредни пут, што води у Хојналош, на ком је њега изненадио пролам облака. Показао ми је оно место, одакле га је вода однела. С тога се пренесе разговор на његову болест. Приповедио је, каке неизвесне слике сна и слутње лебдијаху пред њим у оним првим данима, кад се освестио. Прошлост је са свим заборавио, није мислио где је, а будућност му се простираше само до најближег тренутка. После га посетише одавно заборављене слике из детињства, — доцније се тек сетио оних првих књига, које је у младости својој читао. Први дан, кад је већ устати могао, пришао је прозору, који је у двориште гледао, да наоколо погледи. На једној клупи у врту, која беше под гранатом липом, видео је мене и његово фанатично уображење обузе та „fixa idea“, да ја немогу нико други бити, него — Гизела Чакијева. — Тек што то име прелети преко његових усана, кад одједаред као уплашен ућута. Из чега сам ја слутила, да је и нехотице више рекао, но што је хтео. Нисам га смела погледати, али сам чисто видила, чисто сам осећала, да је порумено. Разговор се прекинуо и после дужег ћутања смо га пренели на свакидање ствари, а кад нам се придружи моја тетка са својом другарицом, онда смо се о свему и свачему разговарали.

— После тога на неколико дана пресели се у свој пештански стан, али нас је сваки дан посећивао. Једно вече дође с необично тужним лицем — сутра дан у јутру мораде отпутовати. Незнам, да ли је приметио, али ја сам осетила, како сам пребледила, и никад не знам како се десило да сам га при одласку његовом испратила до степена од ходника. Тугом обузет немо ми пружи руку у име опроштаја — па да ли сам му могла одрећи своју? Рука ми је неколико секунада лежала у његовој руци, и мислим да је осетила и кратак притисак. Изустио је и неколико речи, које сам једва разумети могла, па је онда отишао, а сирото моје срце је тек онда осетило, како га неизмерно љуби!

Ту је наједаред застала Берта. Јер открив најтајнију тајну душе своје, није јој ништа више остало да рече. Ал' више рекоше оне две сузе у њеним црним очима, него ма какове речи.

У свечаност тишине се прели и нежност ирмина са саучешћем и саосећајем Можда ни једна од њих не знађаше, да су им се усне среле у дугом пољупцу.

— Дакле овде су наши бегунци? чуо се разположени глас ирминог оца иза девојака, које се тргоше.

— Какву заверу кујете, девојке? питаше у шали бертина тетка, која је такође била у оном друштву, што је бегунце изненадило.

— Бирамо цвеће за накит у косу за сутрашњу игранку — рече брзо Ирма, кад јој се повратила стара веселост, — шта велите, тетице, за мој укус? мене ће ова црвена камелија китити.

Тако је лепа, као она, што ће ју понети; одговори упитана тетка; а ти Берто?

Ја сам изабрала зелену грану од мирте; рече ова, и дотаче се оне гране, која се према њојзи савијаше.

— Она је увек тако једноставна, тако смерна! шапуташе Ирма, знаш ли да баш с отим освајаш срца свију?

И придружив се друштву оставише кућу за цвеће, то сведок-место њихових слатких тајана.

Сваким тренутком се приближаваше једва ишчекани час игранке, коју је приредио господин Рéтхалми за љубав кћери своје и њене другарице Берте Редењијеве. Околина беше позвана за ту ноћ, кад ће се бал одржати; сваким тренутком долажаху нови и нови гости, у двору се окретаху послужитељи, а младеж беше заузета са балским тоалетима.

Пре но што се отворе врата од дворане за игранку, узмимо себи мало времена, те бацимо поглед на давнију прошлост.

Берта се немогаше сетити на матер своју, а оца, кога је као осетљиво дете из дубине млађане своје душе волела, изгубила је у дванајстој својој години. Бол јој је увеличала и та околност, што мораде променути родитељску кућу, где ју је за сваки кутић везала каква успомена, што мораде променути милу негу љубљеног оца са хладном негом неке опатице, која јој беше из далека рођака.

Једног хладног дана месеца јануара је ступила међу манастирске зидове. На пољу је падао крупан снег, и потмула лупа са сокака допираше у дворану са високим прозорима, у којој мораде од сад силне године провести.

Горе речена опатица после милостивог упутства и хладног савета одведе ју у општу дворану за учење. Кад ју је указала и предала учитељици, онда је отишла.

Од прилике је четрдесет девојчица љубопитљиво гледало гошћу, којој се очи сузише и која је кликот и шапут, што јој до ушију допираше за исмевање држала, те је, сакрив лице у марамицу, горко плакала.

Кад се предавање свршило, те се јато девојчица разишло, онда је Берта мислећи да је сама, скинула мараму са лица. Али се убезекнула, кад је смотрила, да поред ње на неколико корачаји стоји девојчица њеног доба, те ју погледа погледом сажалења.

Девојчица јој се приближи и ухвати је за ручицу.

— Утишајте се, Берта, рече она, време и навика ће вам утишати бол, аваљда и моје пријатељство — додаде шапћући.

Непритворно сажалење носи на себи неки известан израз, који те на први поглед задобије, а тај израз се састоји у приступу, на коме нема ни црте наметања; у погледу, који кад те разуме, уједно се и да разумети; у речи, која продире у срце, јер из срца излази.

Те две девојчице загрлив се, са сузама су посветиле први тренутак свога пријатељства.

За кратко време се приповедала у заводу ирмина и бертина љубав. Слободно време су заједно проводиле, носиле су једнако одело и свако најмање њино весеље беше обадвеју. Ферије су редовно проводиле у Рéтхалму, код ирминих родитеља, па кад су ферије прошле нису ни мало ту-

жиле, јер су знале, да ће у заводу опет заједно бити.

Али кад су четири године прошле, онда су се морале растати, и то беше за Берту после очине смрти најтужнији дан. Опростиле су се са сузама и с обећањем, да ће се често дописивати; — Ирма је отишла у Ре́тхалом родитељима својим, а Берта тетци својој у Пешту; и ту је опет пала у старо нерасположење, из кога ју је весела Ирма пређе веселошћу својом истргнути знала.

Оно, што се у будимском летниковцу догодило, то смо из њених сопствених уста чули у башти, где су пријатељице после дужег растанка — истина са прећуталим именима — открије једна другој свака свој свети осећај

И Ирма је љубила, али не с чезњом, него по њеној природи, весело и без љубоморе. Изабрани њен беше Бела Сендреји, млади жупанијски подбележник, с киме су је шаљиви родитељи још у детињству заручили. Али шала се претвори у истину, јер су којекакви рођаци и тетке на последетку дотле довеле младића, који се испочетка одлучно противио тој свези, да преузме управу оног добра, ко је се граничило са Ре́тхалмом и да тамо врши подбележничко звање.

Кад је то учинио, онда већ није могао а да не оде у ре́тхаломски дворац, где је нашао расположеног домаћина и дивну веселу девојку, која му тако мила беше још из детињства. Успомене из младости се поновише, па како му је то слатко падало, кад их је могао на ново нацртати, обојадисати. У пријатном друштву брзо му је пролазило време, а све му несноснијом биваше усамљеност на своме добру; — и тако ретке посете идуће јесени се све већма учесташе, и њих двоје и по други пут, али сад већ озбиљно, постадоше вереницом и заручником.

Тако је стајала ствар, кад је Берта са тетком својом дошла у Ре́тхалом у посету — и кад се отпоче игранка, коју су њима за љубав аранжовали.

Садржај лепе и елегантне дворане за играње беше богата светлост, леп венац женскиња, предосторажан домаћин, весело друштво и јака свирка.

Све се разлегала добра воља, весеље је расло, а парови су летели.

(Свршиће се)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂИЦИ С. М.

(Наставак.)

После службе распустише нас, а ја остадох, те разгледах по олтару са г. попом и учитељем црквене ствари.

Већ шеста недеља како у Високо дођох!

Поче се поговарати да ће нас преместити оданде у сарајевски градић на ћемо тамо морати и презимити.

Пре поласка наумих се још попети на брдо „град“ одакле је, као што чух, диван изглед на сву околицу височку.

Договорих се са г. учитељем да се с њиме заједно горе попнем, пошто он већ тамо беше и пута знађаше.

Брдо и град дизаше се баш поред краја вароши у коме српска црква беше и мораде свакоме прво упасти у очи, јер беше баш при почетку од брда што окружаваше долину кроз коју је Босна текла.

Пре него што се из стана г. учитеља кренусмо, понесосмо и његов дурбин собом. —

Он хтеде ударити неким путем што около брда вођаше постепено до саме главице, но мени се прохте краћим путем, правом цртом по неком гребену. Бадава ме је одвраћао г. учитељ, да је туда мучно се пењати због густог шипрага и што је ту најстрменитија страна брда, но на моју молбу да би баш туда волео ићи, пристаде и он.

Брзо се покајах, јер већ на четврт пута осетих да би било боље онуда куда он рече

Но доцкан беше да се враћамо натраг.

Гребеном, којим нас двојица ударисмо, беше тако стрмо да смо се морали хватати за шипраг и тако се уз њега пењати. Избодосмо и руке и лице провлачећи се кроз шипраге. — Ја на брзо па сустадох те се морадох на више места одмарати, но г. учитељу као Босанцу који међу брдима одрасте, непознаваше се баш млого да се пење. Једва једном кривудајући и тамо и амо кроз густ шипраг стигосмо и на сами врх од „града." Више од три четврти часа прођоше док се на њега попесмо.

Пошто се мало одморих обазрех се да видим камо сам доспео. — У очи ми падоше неке развалине обрасле маховином и шипрагом. Рече ми г. учитељ да су то остатци од некога градића сигурно још из српског доба и отуда народ и прозва то брдо „град". Попесмо се на неку зидину која се беше највише одржала од непогода, што је бише толико столећа, те стадох оданде посматрати околицу.

Да дивног призора што ми се оданде очима указа! Високо се пружило са својом смесом, од кућа џамија и чардака поред Босне у долини, коју окружаваше с обе стране горостасна брда. По долини видех њиве измешане са лепи пашњаци и по брдима свуда у наоколо раштркане чардачиће са шљивици, а у даљини провириваше иза брда и по гдекоје село.

Могах лепо и слободним оком видети како се по кршеви вере босанске козе, а као чуварку босанску девојку где и она за козама од камена на камен скаче.

А што ми највећма привлачаше пажње то беше Босна. Како се све пенуши и ђипа јурећи кроз оно силно стење што току смета! Сву је могох превидети све докле иза једнога брда не сави у други правац у онај према Зеници.

Па какав свеж ваздух, што га удисах стојећи на тој зидини! —

Баш стадох примишљати ко могаше пре неколико стотина година на томе месту где сада стајах, становати. Тада још не беше то развалина, него какви сјајни двори српских старих јунака Да зидина могаше, би ми имала доста испричати шта све недочека тако на томе вису. Српско, па турско господство коме је ето такође крај!

Би богме још мало ту премишљао, да ме господин учитељ не трену из мисли.

На томе истом месту" проговори он „стајах вам ја сакривен онога дана када се код Високог започе бој. Ето на ономе мањем брду преко од нас" показиваше ми палицом „беху турски топови, око њих врло невеште топџије те зато и пребациваху увек ваше војничке редове. У оним шљивицима беху Турци раштркани а од Зеничке стране долажаху ваше колоне па се дошав близу разредише у ланац. — Ту, ци их дочекаше одмах жестоком ватром и држаху се све дотле добро у своме положају, док ваши не натакоше бајонете на пушку и неударише на јуриш. То их збуни и гомила за гомилом, даде плећа и уступи у брда. — С каквом зебњом ишчекивах крај битке; знађах да ако Турци одрже мегдан да ће прво на цркву напасти и тамо искасапити сву женскадију и децу што се искупили беху да чекају исход боја. — Па чим видех да је Муја почео нуз долину, од радости испалих неколико хитаца из острагуше, што ју бејах собом понео, с „града" доле па са попом и неколико отменијих Срба изађосмо да дочекамо аустријску војску што поче у Високо да улази. На брзо ми се радост у зебњу претвори јер мене и попу, с ким се већ познајете, ставише 48 сати под стражу с речима ако иједна пушка на нас у вароши пукне вићете својом главом одговарати!" — „Зацело држаху проговорих ја као и жидовски новинари у Мађарској, да се са Турцима и православни боре а да предводе српски штабни официри."

„Срећа моја заврши господин учитељ што се ненађе ни једно Туре у вароши да једанпут из пушке опали. а данас мучно да би с вама на овоме месту стајао!"

Обиђосмо обојица сву главицу брда „града" а с једне стране могох лепо на дурбин видети, како се на неком брду у даљини беле зидови од сарајевског градића.

Тако ми беше жао силазити са те висине; чисто ми се зажеле тамо дочекати и заход сунца. Но морадох јер дужност ме војничка зваше доле, те тако бацив још један поглед на

природне дивоте свуда унаоколо, упутих се уз брдо.

Ударисмо сада правом стазом јер већ знађах како је по ономе гребену кроз трње се провлачити, те нехтедох и други пут покушати срећу. Спуштајући се тако доле хтедох брати путем дивљег пољског цвећа. На једноме месту баш кад се за једним цветом сагох опазих под ногом где се бели неко парче хартије. Мучаше ме да га видим од куда то парче баш на самом „граду“, куда се ко ретко пење.

Кад га одавих видех да беше сво опаљено и на једној страни турски а на другој српски штампани слови испуњено. Показах то г. учитељу и запитах га за мњење од куда то парче ту. „То је одерано од листа „Босне“ што у Сарајеву излажаше а опаљено је од тога, што беше у предњачи пушци каквога Арнаута који је на аустриску војску у последњем боју избаци.

Да чудновате судбе те хартије! Још добро могох прочитати на листку где турска влада објављује награду за сваког онога, који би ухватио усташа Босанца — а овамо после кратког времена и последње парче од „Босне“ лети у ваздух из арнаутске пушке.

Тога дана чух већ у заповести да се почетком новембра из Висока крећемо, но не кући, као што мишљасмо већ само у Жепче да тамо и презимимо.

Мишљах ту још недељу бар својски у Високом провести но некако од службе ми се недаде а баш на два дана пред полазак добих налог да као тумач и заменик пратим нашег резервног подпоручика у Вареш, где морадосмо неколико стотина гвоздених лопата и чекића у тамошњим радионицама наручити.

Праћаше нас још 15 наших момака.

Већ једном пре месец дана одпешачих у Вареш, те заиста се необрадовах кад чух да ћу тамо и по други пут. Једино ме то тешаше што добих неког турског коња да не идем пешице.

Зором рано крене се та наша каравана пут Вареша. При изласку из вароши придружи нам се и муктар варешки са својим Арнаутом заптијом, такође на коњи. — Баш бесмо тога дана неке худе среће! Целу ноћ пре тога падаше непрестано киша а када се кренусмо, поче још жешће.

Кад пређосмо преко ћуприје Босну ударисмо испрва долином у правцу према Сарајеву, и тек после сахат и по каса сврнусмо лево у брда.

Док још долином ходисмо, могаху момци с нами заједно држати кораке но пењући се уз брдо засташе на оној клизавој стази далеко од нас. — Подпоручик прими ми предлог кад му рекох, да би боље било да нас двоје на коњи испредњачимо те ћемо моћи у Варешу стан и огрев за уморне и покисле момке преправити.

Још од пређе запамтих врло добро пут те ми не беше брига да ћемо како год у брда залутати. —

Ободосмо коње иови се укопаваше у земљу само да што брже уз брдо иду.

Допекле јахасмо један поред другог но на брзо а стаза постаде тако уска а и udари кроз густ шипраг да нам то више небеше могуће. Морадосмо један за другим ићи.

На многи мести морадосмо и сјахати те повести коње за узду, јер бујица беше здраво искварила стазу па коњ неимађаше где сигурно копитом да стане.

Једва чеках да се дочепамо друма, што води из Сарајева у Вареш, јер тамо бар могосмо коње у мали кас пустити.

Киша је лила као да се небо провалило. Бадава навукох кукуљицу на главу и посувратих јаку од огртача, покисох ипак до голе коже за та три сахата што на коњу бејах.

Журисмо коње и бакрачлијама и прутеви само да што пре на по пута стигнемо, јер тамо могасмо за неко време у сувоме преседити а и коње наранити.

На по пута беше сагређен „хан“ и срећа наша што затекосмо код куће и газду од „хана“ некога калуђера Грка. Подпоручик коме не беху прокисле хаљине као мени могаше седети у соби и мало се јелом приватити за попином трпезом, но ја се морадох мало просушити у кујни поред добре ватре. — Одморив се ту кренусмо се опет по киши даље. Иза хана одвојисмо се нас двојица од муктара и његовог заптије, они на своји лошији коњи заосташе млого натраг, а ми опет нехтедосмо њима за љубав што више киснути. Господин

муктар неки слаб старчић све ми довикиваше нешто арнаутски. Заптија такође Арнаут но разумеваше српски протумачи ми шта му госа за нама виче. Вели да је стар па се не може тако у седлу држати ако оштро касамо, него да рекнем подпоручику да тера лакше коња.“

Подпоручик се и не осврну на те речи што му их на немачки преведох него појури још оштрије а ја за њим. За неколико минута а ми изгубисмо оба Арнаута из вида те касасмо сами по опоме каменитом друму.

Пут је водио баш све до Вареша поред неке мале воде Ставње а с једне и с друге стране пута подизаху се горостасне стене.

Пушка ми врло сметаше при јахању; ма да је обесих попреко око плећа ипак ме кундаком лупаше по леђи. Узде нисам затегнуо него их попустио а кукуљицу натукао на главу те оставих коњу на вољу да бира где ће стати.

Путем несретосмо ама баш никога. Не беше зацело никога да се на таком времену креће од куће. Ту могосмо јахати једно поред другог но небеше нам ниједном до разговора ни мени ни господин подпоручику. Незнам како он, но ја се готово смрзох у седлу под онако хладном јесеном кишом.

Савив путем за неку стену стаде нас киша баш у лице бити. Немогосмо ни ока отворити. Ту већ морадосмо лакше, јер и коњи кад ветар кишу у очи потера за часак морају да застану.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

Само су у једном готово увек пажљиви, тачни и опрезни. А то је што се тиче одела, на које особито пазе. Отуда долази да их видимо, где у кошуљи раде, јер горње аљине склоне да се не попрљају. На хаљине пазе и онда, када би се најмање надали, а то је кад дође до туче Ако се двојица споречкају, и већ виде да ће доћи до туче, то се још толико уздрже, и пре но што ће бој започети, на неколико тренутака примирје склопе, да би могли своје оперважене ћурдије и искићене шешире склонити. А како се на ништа несећају, а како код њих немамо ни онога, што ми одлучношћу зовемо, то се никада ни не брину, а ни не једе.

Они живе као тице, од данас на сутра. Не брину се шта ће, и како ће, не тиче их се, шта је било јуче, а шта ће бити сутра; увек су весели, лакомислени, добро расположени, изванредно разговорни, шта више и брбљави. И ако највећу оскудицу трпе, и ако се са највећим непријатељима боре, то су ипак са својом судбином најзадовољнији.

У аустријској војсци, и то у славенским, румунским и мађарским пуковнијама, увек се нађе по који шаљив цига, који другаре са својом не исцрпљивом шалом забавља. Па и у причама и ердељским бајкама увек играју циге шаљиву улогу. И у нашим мањим народним приповеткама, особито у онима, што их је искупио Вук Врчевић играју циге доста велику улогу.

Здрави су као кремен. Ретко ћемо наћи, да је који циганин телесно, а још мање да је душевно болестан, и ако највише наклона имају. Постеља им је тврда земља, по којој често само зелену траву или сламу простру. На таким се постељама и роде. Колевка, коју и сами амерехански индијанци, тако вешто оплету, као ласта своје гњездо, код њих је луксус. Док циганчад на ноге не стану, мати их на леђи, као оно мечка своје мећедиће носи. Одрасту голи наги, па и кад се омомче и подевојче, добију само оно, што је тек најнужније. У умерености су такође дотерали до виртуозитета. А што се топлих хаљина тиче, о томе ћу навести један пример, који ми је на мом путу Инглез један преповедао: „Ху, ала ми је зима“ рече некако о божићу неко циганче. „Ево ти на“ беше одговор материн, која му је један крај од ужета бацила, „вежи га око себе, и уви се како знаш. моје ти сузе не помогоше, а сад да си миран.“

Колебе, у којима по најудаљенијим крајевима Мађарске и Влашке станују, а тако исто

и пећине, по којима се у Таврији и ердељским карпатима баве, за цело су нешто најпростије и најпримитивније, што човек само себи замислити може. А њихове су шатре, чатрље и черге, у којима по предграђу Кијева и Одесе, Букурешта и Сегедина, Севиље и Рима станују, и свакој бури и непогоди пркосе, а које по потреби и савити и собом понети могу, као што знамо од платна, а наслоне их на неколико колаца. Дакле са свим солидно начињено.

Ови станови, спрам којих су шатори Башкира и индијански Вилвеша праве палате, морали би бити, као што многи мисле седиште и главан стан силним болестима, морале би бити легло свију реуматизама, костобоља, катара и других болештина. Али ово не стоји. Та баш напротив, Цигани су као кремен здрави, а ове се болести код њих и не појављу у. Они и немају урођени болести. Из циганчади са кривим ногама, далком, која често гладују и зебу, а које се никад не перу и не чешљају, израсту здрави, јаки и чврсти људи и жене. Целог живота их се ништа не дотиче, док напослетку цео механизам не застане, а смрт и на њихова врата не закуца. Шта више, код њих се ни куга ни колера, ни иначе никакве прилепчиве болести не показују.

Сићушаца, маљеница међу њима ни нема. Много чешће наилазимо на дивно развијене женске, са витким стасом и здравим телом, да би могле за модел послужити силним Прецијозама и Есмералдама, па девојке, које се целог свога века са оскудицом боре, а које би могао песник слободно са најбољим цветом сравнити, обављају тешке послове, носе воду и рану за очине коње, и свршавају и друге тешке послове са највећом грацијом, као да су на позорници, као да су увецбане хористкиње у опери „Нема из Портичи". Па и у старости врло мало попусте у своме држању. Врло брзо остаре. Матора циганка изгледа као вештица, изгледа некако фантастично, али никада вулгарно.

Па десили се — а ово често бива — да какав московски богаташ тако једну Циганку у степама пронађе и за се венча, то ће се она много брже научити на салонско држање, него ма која друга. У Русији у опште врло добро живе. Тако ћемо н. пр. у Москви врло често наћи на богата циганина, који у палати станује, у сваком изобиљу живи, у дивним кочијама се вози, и који се са првим руским кућама у свему надмећу. Но ово је изузетак. Руси су цивилизовали и татаре и башкире, али на који начин не спада амо.

Нема сумње, да су цигани у Немачкој и Турској са онима циганима у дунавским покрајинама са свим слични, а то с тога што су те државе као што знамо на близу, а и што цигани своја седишта врло често мењају. Али је чудновато. од куда то, да су цигани, са удаљених острва и полуострва н пр. У Скандинавији, Шотској, Данској и Шпанији, задржали те исте особине које код наших цигана налазимо.

Швеђани су у 30-годишњем рату водили собом читав један кор цигана, а и Данци су при посади Хамбурга имали три сатније цигана у својој војсци, а употребљавали су их, као оно Руси козаке и башкире: као уводе, пљачкаше, и за поједине омање окршаје и т. д.

Као што један дански писац вели, налази се и дан данашњи у необделаним гајевима данским, неко племе, које се сваки час сељака, а које дански сељаци називају „натменцима." Ми ћемо на мах познати, да су то цигани. Све се покушавало и подузимало, да ове данске натменце науче, да стално станују, али све беше узалуд. Црнкастог су соја, имају маркиране црте, и у томе се разликују и од самих данаца. Они тумарају од села до села, и то понајвише само по једна породица. Разуму сваки и најмањи ручни посао, знају добро оштрити ножеве, крпити котлове, уметати и поправљати прозоре и окна, а жене им се баве проницањем и врачбином. Особито знају. пронаћи, код кога се налази украђена ствар Баве се крађом и просјачењем, осим тога врше још и друге послове које Данац сматра, да су непоштени. Овај их не држи за тако прљаве и нечисте, као оно што то држи брамин о паријама. Говоре језиком, који је у Данској познат, под именом „Лупешки латински језик" но који је у осталом само покварени стари санскритско-цигански језик.

Они и овде крстес вoју децу, као што чине свуда, али не верујем, да на деци од символа вере што друго остане, осим оне воде којом су крштена. Уопште, цигани су спрам вере

врло равнодушни. Да би се опростили гоњења, они се закљину кад су међу Турцима на коран, а чим ступе на кршћанско земљиште, целивају крст. У свакоме су селу — аште по могућству—друге вере. Час су православни, час католици, па англиканци, час протестанти или калвини, а час опет мухамеданци. Али као што слабо знају Христову науку, исто тако слабо маре и за науку Мухамедову, за лутеров катихизис, а с тога их побожни Холанђани и не зову друкчије, већ „неверницима.“

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Стварни домаћи учитељ цепна књига за здраве и болесне, за старе и младе, за сељаке и варошане. По разним научним и опитним домаћим и страним изворима, написао, сабрао и приредио В. Пелагић. Нови-Сад 1879. Цена 1 динар.

Имаде већ неколико година како г. Пелагић богати нашу литературу све са самим „стварним“ књигама, с надом да ће његови „стварни“ књижевни радови донети ваjде „народу и човечанству“. Остављајући па страпу остала његова „стварна“ „сочиненија“, ми ћемо сад да укратко дамо реферат читалачкој публици о овом најновијем „стварном“ делу г. Пелагића и то тим пре што је по уверавању пишчевом оно „удешавано тако да ће се њиним у свој цељи („моралног телесног и материјалног унапређења“) моћи свакад свако користити. Опа је у истини „књига за народ“. Писац је као што се из наведеног види потпуно убеђен о ваљаности свога дела, и зато он на крају свога предговора сасвим озбиљно ставља у дужност учитељима и свећеницима да се старају „како ће народ о важности ових и оваких књига увјерити“ а још одлучније чини он на страни 143 где сасвим ауторитетским тоном вели: „Честита и вриједна учитеља и свећеника познаће сваки кад види да они у цркви, у школи, на збору, на сијелу и сваком приликом, приповедају народу све препоруке ове књиге као и осталих списа који оволико или још више поуке народу указују. Само таки наставници заслужују име честитих, јер они врше своју моралну дужност према народу и науци“. Из овога излази то да сви остали који нису тако промућурни да познаду „стварну“ важност г. Пелагићевих дела, и да их препоручују свету на куповање да сви ти, нити су „честити“ нити „вриједни“. Г. Пелагић у свима својим књижевним покушајима ступа пред читаоце као неки ауторитет у науци, као ђеније који умом својим обухваћа све гране људскога знања, као човек који међу глупим и поквареним људима, једини осећа бол патника, и рад је да му својим знањем „стварно“ помогне. Да г. Пелагић с мало мање уображења ради и мисли, да не прецењује своје знање, да се не меша и у она посла за која он нити је спреман нити позван, да не буде тако издашан са својом филантропијом, да се мане своје сопствене хвале (сећајући се оне пословице: да сопствена хвала смрди), па да у својим радовима буде скромнији, радећи оно што својом спремом и знањем може и у стању је да ради, — зајиста тада би далеко више хвале заслуживао, а много мање прекора но сада. На данашњем ступњу наше литературе не долази се тако лако до славе Доситијеве, — али се без муке долази до свештарства. Да би писац одклонио од себе умесно питање: зашто да баш он — чија струка није лекарство — пише такву књигу, он одма извињава се како је се он тога латио „по наручбини Босанаца и Ерцеговаца, који ми рекоше да је таква књига неопходно нужна“, и г. Пелагић место да Босанце и Ерцеговце упути на каквог специјалисту који тај посао разуме боље од њега, или да сам замоли кога, — он се прима радо те понуде да „попуни празнину потреба народних“ у лекарској струци, и даје нам књигу коју он назива „Стварним учитељем“, и препоручује је „здравом, болесном, старом и младом, сељаку и варошанину“ — за један динар! А да ли је та књига ваљана и да ли ће од ње имати народ ваjде, о томе писац и не мисли, јер то мора бити већ и зато, што то пише г. Пелагић.

Извори којима је се писац служио при писању своје књиге ови су: „Доктор Бок, др. Кленке, др. Милер, др. Распаљ и други, по том узети су испитани лијекови из народног љекарства.“ Као што се види писац је се служио са радовима оних људи чија су имена у медицини позната, само је чудо да се није бар којом српском књигом послужио и радовима дра Владана, Милана Јовановића, Милана Радовановића, Саве Петровића, Л. Докића, Ј. Јовановића, И. Огњановића и т. д. Но тада можда неби му дело било тако „стварно“ и ваљано. Ја сматрам н. пр. да је много боља дра Милана Јовановића „Хигијена“ од г. Пелагићевог „Стварног Учитеља“, који је много што шта (с малим изузетком) покупио из Сановника, Вечитих Календара, и из „златне (?) домаће књиге“ некога Калцана и т. д. Кад би се сваки варошанин и сељак владао по упутству његовом, онда они неби требали ништа друго да раде, до само да се шетају по чистом ваздуху, да гимнастишу, „нећељно дваред сву

кожу вуненом чистом рукавицом било сувом или мокром да трљају; неки девет правила даје он само за неговање очију, осам правила противу назеба; — једном речју г. Пелагић сматра човека као да је од паучине. Он мисли да је сваки на таквој доколици као он па да може и има средства да кад иде н. пр. „зими да растопљеним лојем намаже врат, нос изнутра, слијене очи, удолице око ушију и сво тијело.“

Ја бих се стидио таквих људи, и сматрао би их за просте будале кад би при најмањој кијавици, главобољи и назебу одма трчали у кревет, и кад би се за сваки пут или шетњу спремали као на какву војну. Такви мекушци требало би пре да се зову бабе но људи. Тиме се баш стварају слаботиње и људи без карактера. Ако би човек полазећи на пут спремао се на све могуће евентуалности што се могу десити онда је далеко паметније седити код куће. Човек долази на овај свет с плачем живи мучећи се, а свршава са уздахом. Мало их је који живе без муке и борбе, јер и живот није ништа друго до вечита борба. Да није муке и борбе живот неби био тако пријатан (а да је пријатан доказ нам је што живимо). Јели нам живот досадан и постане ли горак, онда до наше воље стоји хоћемо ли да живот који нам је постао несносан и даље продужимо, или ћемо са једним метком кроз чело да учинимо крај свему томе. Ако смо ради да живимо онда треба да смо спремни и на све патње с којима ћемо се сусретати. Ја сумњам да неби народ који би се владао по свима правилима таквих књига, који би тражио лека противу хрчања у сну*) противу кијавице, ћелавости и т. д. ја сумњам да такав народ неби могао дати никаквих светлих карактера, нити би био у стању да гине за „слободу златну“. Човек који се и од најмање промаје чува, тај зацело не гине на барикадама, нити мре за какву племениту дeју.

Као што се види ја сам у опште противан популарисању „рецепта“, који од непознатих народних доктора могу више да штете но да ваjде. А особито се то може применити на ову најновију популарну књигу г. Пелагића, коју је израдио за народ, у којој се српски сељак који не уме ни да чита, већ учи да изговара: „Creosotoel“, „Carbolsäure“, „Creosotwasser“, „Ipecacuanha“, „Aconit“, „Schwefelleber“, „Artemisia“, и т. д. а на стр. 60 казује лек противу ситних вашица које „доњи трбух и краке узнемирују“ и то маст коју он мађарским језиком цитира: „huszar — zsir“. Зар је мало што прост човек мора да буба напамет латинска и немачка имена по гдекојих лекова, него још мора и мађарски, као да се лек противу тих „ситних вашица“ не састоји

* Курнозума ради навешћу шта препоручује г. Пелагић, треба вели да лијежући замисле да неће хркати!!

из масти и живе? Е ал како би читалац знао да г. Пелагић уме и мађарски.

Али од свега најглупљи је у књизи први одељак, где писац даје морална „поучения“ (чија је страст да пред публику излази као неки морални учитељ). Готово одма у почетку говорећи о храни писац излази као вегетаријанац, ту он препоручује жито, млеко, јаја и т. д. а у целој књизи виче противу раскошлука у моде, препоручује с правом умереност, али већ на стр. 113. казује како се од „шљива с белим вином прави шампањер“. Зар шампањ не спада у шпиритуозна пића која ни један прави вегетаријанац не препоручује, и зар он није луксузан, али писцу је мало што се прави вино само од грожђа он казује како се може правити вино и од купина и рибизли (стр. 137).

Остављајући на страну појединости хоћу још да напоменем једну дрскост г. Пелагића с којом се усуђује да баца љагу на данашњу учећу се омладину. Говорећи о онанији он спомиње како је она код ђака најраспрострањенија. Ја далеко више ценим нашу учећу се омладину, и држим да то потварање нема места. Јели доказан тај факт, и где је? Или г. Пелагић напомиње га сећајући се свога ђаковања по руским семинарима.

Ево ме на крају мога реферата, који је можда и нехотице испао мало дужи, јер моја цељ није била да се упуштам у појединости колико е да ли та књига одговара цељи њеној, и који би — узгред буди речено — пре могла да носи наслов „свештарски домаћи учитељ.“ Може бити да сам ја у мојој оцени и сувише строг и да грешим, — што радо допуштам — али ми се неможе пребацити пристрасност. Ја сам сматрао за дужност да опоменем г. Пелагића да пут којим он иде води не к науци већ к шарлатанизму, и да људи који исповедају начела о човечанској слободи и једнакости, и којима је модерно друштво покварено и неправедно, да ти људи ако су иоле сљедствени својим начелима неће никад посвећивати дела своја онима који по свом положају спадају у буржоазију, т. ј. у његове начелне противнике. Људи од начела неће никад парадирати са својим убеђењем и правити „кшефт“, као што се то на жалост код нас практикује. Но о овој теми други пут.

Ужица, у очи светковине за ослобођење и независност.

Доброслав М. Ружић.

(Његуш и Милутиновић.) У овогодишњем 10-ом броју руског листа. „Критическое обозрѣніе“ донео је г. Пл. Кулаковски, проф. руског језика и литературе на вел. школи у Београду, реферат о двема Годишњицама Николе Чупића. Одавши особиту хвалу

Милићевићевим чланцима Славе у Срба и Општине у Србији, поменувши с хвалом чланак Мијатовићев Шта је желео и радио српски народ у XVI. веку, писац се нарочито уставио код моја два чланка Петар Петровић II. Његуш и Сима Милутиновић, Сарајлија, те му разговор о њима и јесте управо сав реферат, осталих осам чланака само је по наслову поређао.

Што се г. Кулаковски, приказујући Годишњице руском свету, код четрнаест чланака у њима само код моја два чланка зауставио не казујући за што само код њих, за то нека се љути на њега руска публика. За мене је то свакојако ласкаво — и ако се види, да г. Кулаковски није имао намеру да ме прослави — ; и по томе и по речима његовим, да су моји чланци „новина своје врсте у српској књижевности“ и „знатан појав у историји српске књижевности,“ ја бих могао, поред свију приговора, руској публици слободно, а рефененту захвално у очи погледати. Од српске публике пак слабо ће ко знати за „критическое обозрѣніе“, те бих и с те стране могао бити спокојан, одмарајући се на лаворима својих хвалилаца.

Али ево ја хоћу да одговорим Г. Кулаковском; зашто?

Критика је као адвокат: Мора бити врло луда, да јој се човек одма насмеје! иначе ће с иоле памети збунити за тренутак и најпаметнијега. Тако се нешто догодило мојим поштованим познаницима, који ме упутише на овај реферат г. Кукаловскога. Одобравајући приговоре референтове они ми рекоше, да ће за ме добро бити, да овај реферат прочитам. Њих је критика мојих чланака збунила. Ради њих пишем ово. А од овог нашег разговора можда ће имати користи и многи други.

Ја сам своје зашто казао. И није чудо што се нећу сложити с приговорима које чини г. Кулаковски мојим чланцима, кад се у овој основици свега рада с њиме не слажем.

Ево шта приговара г. Кулаковски мојим чланцима:

1. „Сима Милутиновић — вели он — не само што је био ранији писац од Петра II, но и учитељ у буквалном смислу ове речи, црногорском владици. За то би се могло замерити п. г. Вуловићу, што је писао прво о Петру II. (1877) а за тим о Милутиновићу (1878) и т. д. Јер што је важно и интересно, вели даље, при изучавању писаца, то је — одвојити оно што је оригинално и тачно одредити уплив школе или других писаца. „Г. Вуловић није држао да је нужно одредити потпуну и основнију анализу тога уплива поете учитеља на даровитијега поету ученика. Казати да се уплив Милутиновићев показао у чврстом, крепком стилу, без мекости, и нежности, у поетском погледу на историју, нарочито српску (овако сам ја казао, а г. Кулаковски не знам да ли нехотице, преводи то овако: „у поетском погледу на српску историју“) и у употреби имена класичне митологије — не значи потпуно оценити уплив тај: као да поета не може поетски сликати историју у својим поетским производима.“

Овде су управо два приговора у једном: прво, што нисам најпре писао о Његушу, друго, што нисам љуцки показао уплив Милутиновићев на Његуша.

Први је приговор врло чудан. Он баца сенку на цео реферат и убија му кредит. Рефенат не зна разлике између монографије историјске и историје. Монографије се и пишу за то, да човек буде потпуно слободан у проучавању и проматрању историје, да проучава онај део, који му је најугодније проучати и кад му га је најугодније проучавати. Та је слобода врло благодетна за историјско проналажење и у опште за науку историјску. Ја сам писао историјско-литературну студију, а не историју литературе. За што онда није писац приговорио и г. Стојану Бошковићу, што је у Годишњици писао Слике из реформације, а не о Адаму, и г. Чед. Мијатовићу, што је писао Шта је радио српски народ у XVI. веку, а не шта је радио српски народ у XV. веку, кад је из њега потекао XVI. век, или још боље, шта је радио српски народ у Бојци и т. д.??? ! И кад би Годишњица била једина годишња српска књига, мој би се чланак бранио правом монографије вазда од овог приговора. (Наставиће се.)

ПРОСВЕТА.

(Испит у осуђеничкој школи у Топчидеру). Школа за малолетне осуђенике у Топчидеру, која од више година постоји има 94 ђака, подељена је у 4 разреда, у којима осим цркв. појања, читања, писања и рачунања, по обичном распореду уче ученици још: молитве, катихизис, историју цркве, српску граматику, земљопис и историју Срба.

Министарство правде, под надзором кога и управа ове осуђеничке школе са свештеником и учитељима стоји, по годишњим извештајима надзорника има уверења, да она из године у годину све боље резултате даје, тако, да се по томе као и по начину предавања и заузимању учитеља и надзорника, школа те може назвати добром школом своје врсте.

Као и сваке године редовно, држан је и ове године 17 тек. месеца испит у школи младих осуђеника. Испитом је управљао министар правде са једним секретаром свога министра и свештеником г. Симом Петровићем, као изаслаником Његовог Високопреосвештанства господина

Митрополита, у присуству управника казненог завода и неколицине десивших се тамо лица.

Ученици ове школе, осим неколицине у прошлом и претпрошлом месецу на издржање одсуђене им казне дошавших, показали су у опште добар, а у поједиnим наукама, као и у писању већином одличан успех. Показани на испиту прописи добили су врло добру оцену.

И у најмлађем разреду ученици умели су показивати поједине врсте речи, њихов род и број, а махом знали су речи на слогове раставарати.

На послетку имамо дати израза задовољству оних који су на овом испиту били, што су млади осуђеници и из црквеног појања одличан успех показали.

Многе и од ових младих осуђеника, Његово Височанство Господар Књаз, благоволео је 20 ов. мес. о светковини народној помиловати због доброг владања и показаног за њихове кривице кајања.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

* (**Одбор за издавање дела и за старање о породици пок. Ђ. Јакшића**) одлучио је на једној од својих последњих седница, да се главна редакција у скупљању и издавању дела пок. Ђ. Јакшића повери члану одбора г. Светиславу Вуловићу професору историје српске књижевности у великој београдској гимназији, који се тога посла примио из поштовања према спомену покојникову, не тражећи за свој труд никакве награде. Одбор намерава тај посао удесити тако, да прва књига скупљених дела пок. Ђ. Јакшића изађе о годишњем помену смрти његове. У своје време издаће се посебни претплатни огласи.

ДРУШТВА.

(**Српско учено друштво**) на главноме скупу 24 овог месеца изабрало је на ново за председника др-а Ј. Панчића. Број чланова друштвених попуњен је избором г. Николаја Савића Тихонравова, ректора московског универзитета, г. Хајнрија Тијера, публицисте француског и г. Емануила Пуркиња природоиспитача чешког, за дописне чланове, а г. Светислава Вуловића професора гимназије београдске, г. Богољуба С. Јовановића, секретара у статистичком одељку министарства финансије и г. Ј. Туромана, професора велике школе, за редовне чланове.

На овоме скупу г. Стојан Бошковић, министар просвете и црквених послова, изволео је изјавити наду, да ће законодавна власт одобрити да се умноже сресва друштвена, како ће Српско учено друштво моћи озбиљно да се лати посла око изучавања и испитивања старих и нових крајева српских, а у исто време припомоћи да друштво може добити сталног секретара, који ће сав свој рад моћи посветити С. У. Друштву према новим задатцима који ово друштво очекују, који ће у исто време и одржавати живу свезу са осталим научним друштвима и прикупљати и бележити сваку појаву у науци и уметности у напредноме свету.

РАЗНО.

(**Највеће дрво на свету**). Највеће дрво на свету било је до сад у Калифорнији, које је високо 325 стопа. Пре кратког времена нађено је у Викторији једно по имену Eucalyptus amydalesia, које од земље до грана има 380 стопа, а у целој дужини износи 450 стопа. Дакле 125 стопа веће него прво. Стабло овог древета има у обиму 80 стопа. Ово је дакле највеће дрво на свету, што је досад познато.

(**Осигуравајуће друштво противу богиња.**) У Паризким новинама читамо, како се једно њујоршко друштво препоручује, да је оно установљено противу богиња, које руже човечију лепоту. У огласу стоји даље: „пошто је већини женскиња лепота лица једини и најбољи мираз, а често се дешава, да овој лепоти нанесу богиње уштрб и њим пореметe изгледе на удадбу, друштво сада доскаче томе са накнадом у новцу. Цена за осигурање одређује се према суми која се осигура, а комисија за то, решава свагда, колики је уштрб и опредељује за њ накнаду у новцу."

НОВЕ КЊИГЕ.

Уредништву су приспослане ове нове књиге:

Књиге за школу и народ. Свеска шеста. Почетнице природних наука. **Зоологија**, написао Оскар Шмит, проф. зоологије у Стразбургу. Превео Владан Арсенијевић, проф. срп. учит. школе у Карловцу. Са 45 слика. Нови Сад, издање штампарије А. Пајевића 1879 Цена 50 новч.

Јадници роман Виктора Ига, с француског превео Мита Ракић VII. Београд, државна штампарија 1879. Цена 1 динар.

Постанак земље, два предавања из геологије од Стевана Недељковића. На по се штампано из „Српске зоре". У Бечу штампарија јерменског манастира 1879.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју у приказу књиге „физикалне географије" стоји у наслову да има 200 слика, а треба да стоји 20, што се овим исправља.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 28. У Новом Саду 15. јула, 1879.

Садржај: Женидба на силу. Превео Ђ. М. Ст. — Тако бива у свету (свршетак). — Једна студија о народној песми: Марко Краљевић и Муса Кесеџија. — Шест недеља у Високом, свршетак. — Листак.

ЖЕНИДБА НА СИЛУ.

МОЛИЈЕРОВА КОМЕДИЈА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

С француског превео Ђ. М. Ст

ЛИЦА.

Сганарело.
Јероним.
Доримена, млада кокета.
Алкантор, њен отац
Алсид, њен брат.
Ликаст, њен љубазник.
Панкрације, филосов аристотеловац.
Марфирије философ пиронијевац.
Две циганке.

Збива се на јавном месту.

Појав први.

Сганарело. (говори људима у својој кући) Сад ћу се ја вратити. Чувајте добро кућу и гледајте да све буде у своме реду. Ако ми ко донесе новаца, онда ме зовите, ја ћу бити код господина Јеронима; а ако ко онако за мене пита, кажите да сам отишао и да се нећу целога дана вратити.

Појав други

Сганарело, Јероним.

Јероним (чувши последње његове речи) То је заиста мудра заповест.

Сганарело. А, господине Јерониме баш сте ми добро дошли. Управо сам сад Вама пошао.

Јероним. А којим поводом ако смем питати?

Сганарело. Хтео сам да Вам саопштим нешто, што ми се непрестано врти по глави и да Вас за савет замолим.

Јероним. С драге воље. Мени је врло мило кад смо се нашли, и сад се можемо овде сасвим слободно разговарати.

Сганарело. Молим Вас седите; ради се о једној врло важној ствари, коју су ми неки предложили, а ја знам, да не треба ништа чинити без савета својих пријатеља.

Јероним, Благодарим Вам кад сте мене за то изабрали; кажите ми само шта је то?

Сганарело. Него пре свега преклињем вас да ми не ласкате, и да ми кажете право своје мишљење.

Јероним. Учинићу, кад ви тако оћете.

Сганарело. За мене је најгори човек на свету онај пријатељ који не говори истину.

Јероним. Имате право.

Сганарело. У нашем добу је врло мало искрених пријатеља.

Јероним. То је истина.

Сганарело. Обећајте ми дакле господине Јерониме, да ћете говорити са мном сасвим искрено.

Јероним. Обећавам Вам.

Сганарело. Закуните ми се својом части.

Јероним. Заклињем се својим пријатељством кажите ми само.

Сганарело. Рад би знати, да ли би добро учинио кад би се оженио.

Јероним. Ко, Ви?

Сганарело. Јест, баш ја; телом и

душом ја Шта мислите Ви на то?

Јероним. Пре свега реците ми још нешто.

Сганарело. Шта?

Јероним. Колико година можете Ви сад имати?

Сганарело. Ја?

Јероним. Јест, Ви.

Сганарело. Вере ми не знам; али се осећам још доста добро.

Јероним. Шта зар незнате колико имате година?

Сганарело. Незнам; та ко ће још на то да мисли?

Јероним. Е па добро, реците ми онда колико сте имали година кад смо се упознали.

Сганарело. Мислим да сам имао двадесет.

Јероним.. Колико смо били заједно у Риму?

Сганарело. Осам година.

Јероним. А колико сте се година бавили у Енглеској?

Сганарело. Седам година.

Јероним. А за тим у Холандској?

Сганарело. Пет и по.

Јероним. Колико пак има од како сте се овде вратили?

Сганарело. Године педесет друге.

Јероним. Од педесет друге до шесет четврте има дванаест година, пет у Холандији чине седамнајест; седам у Енглеској, 24; осам у Риму, чине тридесет и две; и двадесет што сте имали кад смо се упознали чини управо педесет и две. И као што видите господине Сганарело, Ви сте по властитом свом признању у педесет другој или трећој години.

Сганарело. Ко, ја? Не то није могуће.

Јероним. Бога ми! Рачун је тачан; па с тога ћу Вам рећи отворено као пријатељу, као што сам вам и обећао, да женидба није за Вас. То је ствар, о којој би требали и млади људи зрело да промисле, пре него што је учине; а људи Вашега доба, на то не треба ни да мисле; и кад се каже да је највећа будалаштина оженити се у младим годинама, онда код мене то вреди још више у оно доба, кад треба да будемо паметнији. Најзад ћу Вам казати отворено своје мишлење. Ја Вам саветујем да се оканете сваких мисли о женидби и Ви ћете бити пред мојим очима најсмешнији човек на свету, ако се сад пошто сте до сад били сасвим слободни, вежете тим најтежим ланцем.

Сганарело. А ја опет кажем, да сам се решио да се оженим, и да ја не сматрам за смешно, оженити се девојком коју сам заискао.

Јероним. Е, то је друга ствар, Ви ми то нисте казали.

Сганарело То је девојка која ми се допада и коју љубим свим срцем.

Јероним. Ви је свим срцем љубите?

Сганарело. Дабогме. Ја сам је већ искао од њеног оца.

Јероним. Ви сте је искали?

Сганарело. Јесам. Још вечерас ће бити свадба; ја сам дао своју реч.

Јероним. Е, онда се ожените, ја нећу рећи више, ни речи.

Сганарело. Дакле да одустанем од своје намере! Зар се Вама чини господине Јерониме, да се ја немогу оженити? Не говоримо о годинама него пређимо на даљу ствар. Имали кога од тридесет година, који би био чилији и снажнији од мене? Не идем ли ја још хитро и брзо као и увек; и да ли ме је ко видео да сам кадког путовао на колима или чези? Зар немам ја још све своје зубе који су бољи од свију других? (показује зубе.) Не једем ли ја дневно по четири пута, и можели ко имати бољи стомак од мене? (кија) Хм хм хм! Но шта мислите на то?

Јероним. Имате право, преварио сам се. Добро ћете учинити ако се ожените.

Сганарело. Пређе сам мрзео на женидбу, али сад имам добрих разлога. Осим тога што ћу имати лепу жену, која ће ме миловати, мазити и опорављати кад сам уморан; осим тих уживања велим, уверио сам се, да ако останем момком, онда ће изумрети на овоме свету породица Сганарелова; а ако се оженим, видпћу се како

сам на ново оживио у другоме; уживаћу гледајући створења која су из мене изашла; мале сличице које ће личити на мене као две капи воде; које ће увек по кући трчкати; које ће ме звати својим татицом кад се вратим из вароши причаћу им о малим шалама, које ће ми најпријатније бити. Видите, чини ми се да сам дотле отишао, да их већ видим пола туцета око мене.

Јероним. Заиста није ништа пријатније од тога, и ја Вам саветујем да се ожените што пре можете.

Сганарело. Дали ми збиља то саветујете?

Јероним. Наравно ништа боље нећете учинити.

Сганарело. Мило ми је кад ми то као прави пријатељ саветујете.

Јероним. Молим Вас кажите ми, која је то личност с којом ћете се ви оженити.

Сганарело. Доримена.

Јероним. Зар Доримена, која је тако галантна и накинђурена.

Сганарело. Јест.

Јероним. Зар кћи господина Алкантора.

Сганарело. Јест јест!

Јероним. Сестра онога Алсида што носи мач?

Сганарело Она.

Јероним. Господе Боже!

Сганарело. Шта велите Ви на то?

Јероним. Добар избор ожените се што пре.

Сганарело. Зар нисам имао право што сам њу изабрао.

Јероним. Без сумње. Ха, ал ће те имати жену! не губите само времена!

Сганарело. Веома ми је мило кад ми то кажете. Благодарим Вам на добром савету и позваћу Вас вечерас на моју свадбу.

Јероним. Нећу пропустити, и ради веће части доћи ћу под образином.

Сганарело. Слуга сам понизан.

Јероним. (на страну) Млада Доримена, кћи господара Алкантора са господином Сганарелом, који има само педесет и три године! О да лепе женидбе, о да лепе женидбе!

Појав трећи.

Сганарело. (сам) Та ће женидба бити заиста срећна, кад јој се цео свет радује, и сваки ће се насмејати коме кажем. Та ја сам сад најсрећнији човек под небом.

(Наставиће се.)

ТАКО БИВА У СВЕТУ.

Од Драгутина Ђерци-ја.

(Свршетак.)

Љубазна млађана домаћица је упознавала госте са својом пријатељицом, и тако си увек заједно могао видети камелију и грану миртуса, изузев, кад је она прва одлетела у брзој полци, коју Берта, због слабог здравља није играла. Кад се тура свршила, села је опет с таласајућим се грудима уз грану миртуса, и док је немирни поглед издавао немирноћу душе јој, дотле је тужним гласом шапутала:

— Кажи само, мила Берта, да ли није страшно погазио реч? још и сад га нема, а овамо сам на прву четворку шњиме ангажована.

— Још може доћи, четворка се још није отпочела, умири се драга моја нестрпељива!

— Јесте немирна сам, али свакоме би се могла пре потужити него мојој Берти, која такође нема уза се свог будимског младића.

У том тренутку се отворише врата на која долазаше елегантан младић висока узраста са плавом косом.

— То је он! шапуташе Ирма с узнемиреним срцем погледав младића, — али за име Бога, Берта, шта ти је? наједаред си побледила!

*

— Ништа, промуца ова, а рука јој грчевито стисну ирмину руку; може бити да врућина — промаја — слабо ми здравље —

Међутим се Бела Сендреји, после првих поклона, са очигледном забуном на лицу приближаваше двема другарицама.

— Допустите ми да помислим, да нисте на крилима своје жеље тако одоцнили; рече живахно Ирма; Сендреји — мила ми пријатељица Берта Редењи. Тако их у кратко указа једно другом.

Сендреји се поново поклони, радо би се био насмејао, проговорио, одговорио, али му уста само дрхтаху а забуна, која му се огледаше на лицу, претвори се у хладан зној.

И Берта је ћутала као гроб; оборене очи није смела подићи, а из стиштених груди не могаше ни гласка пустити.

После тог мучног тренутка благодетно позва свирка на четворку. Ирму је узео испод руке заручник јој, а Берту неки други младић.

Судба се кад и кад и у маленкостима грозно игра са човеком; и сад је тако хтела, да буду „vis-a-vis“, да једно пред друго долазе, да једно другом руку дају. Механично је одиграла четворку, а кад се иста довршила, онда је изнемогла и после је пала обнесвешћена на једну столицу.

Тетка и Ирма изведоше ју из дворане. Кад је к себи дошла, молила је да ју оставе на само, а кад јој се околни умирени вратише натраг у дворану, онда је забравила врата. Тада јој силовито појурише угушене сузе, и она је, сакрив главу у јастук, у горком плачу провела ноћ у усамљеној собици, у коју су допирали гласи свирке и расположених гостију, као горка противност нерасположења јој.

Сутра дан је дошла на доручак, и кад ју запиташе, како се налази? увераваше све, да јој је са свим боље.

Веровали су јој, — јер осим ћутљиве јој тетке нико није знао шта јој фали. Сретна Ирма није ништа слутила, а Сендреји не беше присутан.

Ми мушки називамо женски пол слабим полом. Јак је то пол, ако су му муке душу ојачале; јачи је од мушког пола, кад му ваља над питањима живота да реши.

Гледајте ту девојчицу, која се још јуче сретном осећала у ведром небу љубави своје и која је у једном тренутку ока све изгубила — погледајте ју, па јој се чудите! — Док јој у грудима бесни душевна борба; дотле јој лице оличава лажни мир; на уснама јој веје осмејак, о коме болна душа ништа не зна; очи јој тако нежно, тако слатко погледају, као да нису лиле читаву ноћ горке сузе, у сред којих се сломљена душа огледала, погодила и измирила са будућношћу.

Украла се из друштва, које спомињаше прошлу игранку и отишла је са својим узбуђеним срцем у врт. Сунце се тужно крило под густи вео магле јесењег дана, а тихи ветар скидаше и последње лишће са дрвећа. Немо је јурила по стази између редова дрва та несретна женскиња; прошлост и садањост јој се слише у мучни осећај, о коме јој душа уверена беше да неће минути, да је вечит. У прошлости је видела међу широким дрвима у будимском дворцу младића, који се из болести предигао беше, и који је, седећи поред ње, окренуо према њој с неким надземним поштовањем и љубављу свој бледи лик; а у садањости — — и то не беше више слика маште, јер кад је на шушањ неког корака подигла очи, — видела је пред собом живи оригинал пређашње слике, али му лице беше млого блеђе и немирније, него онда, кад је после дуге бољетице прикупљао нове снаге за живот.

Срце јој је на тај призор с таком силом почело куцати, да је помислила, е ће јој груди провалити и хтеде се натраг вратити, али пре но што је то учинити могла, а оно јој већ пред ногама клечаше младић.

— Преклињем вас свим, што вам је свето — поче брзо — немојте презрети најнесретнијег човека на земљи, и саслушајте му кратку обрану.

— Обрану? одговори брзо Берта с дивном мирноћом, — да ли сам вам што

пребацила, да ли сам вас где оптужила, кад обрану спомињете?

— Ох та зар ми није најгрознија оптужба сваки ваш поглед, глас, којим сте ми мало час говорили, и сам покрет, с којим ме немилостиво хтедосте оставити овде у очајању, кад ме баш очајање нагони да вам, молећи вас, ухватим руку, која ме гура од себе; да л' није оптужба прошлост моја, из које ми се појављује дух изгубљеног блаженства; није ли оптужба садашњост ми, која ми вели, да нисам достојан да проливам сузе, да љубим ову ручицу?

— Господине Сендреји! рече Берта присиљавајући уста на осмех и вадив руку своју из руке његове, — зашто да се продужује и даље обмана, чије слике се налазе у минулим словима фантазије и мало сујетног срца. Живите за фактичност и немојте заборавити, да вам је вереница најдостојнија љубави ваше, и да мени ничим, ама баш ничим не дугујете, осим може бити са мало признања за оно искрено саучешће, с којим сам некада делила болесникову судбину! Још једном вам велим, живите за фактичност и будите сретни! —

И с тиме се, пре но што је младић могао до речи доћи, окрену и брзим корацима оде и изгуби се за једним савијтком.

— Зашто да се продужује обмана, зашто да се продужују минули снови срца? — опетоваше речи усамљени младић, — она ме дакле није љубила? и ја сам доста сујетан био, да преценим саучешће, с којим је она делила болесникову судбу и мо̂ју благодарност за то саучешће, те сам их обоје идеализовао у љубави. — Ох ала сам ја будала! доврши он сам себе исмевајући, а лице му обли она румен, коју рађа пофаљеним кораком понижена мушка гордост.

Да ли је он с нутарњим убеђењем веровао у ту своју будалаштину и да бертина наклоност према њему не беше ништа више, до ли саучешће и пријатељство? на то неможемо са „да" одговорити, али толико смемо с потпуним уверењем рећи, да је једна погрешка човечија срца и то, што радо усваја извине, с којима би само себе умирило због учињене погрешке, и што заклапа очи, ако светлост овима не годи.

Имамо млого узрока због којих са правом мислити можемо, да је и ирмин вереник, — а доцније муж — исто тако радио.

Али у гробљу кристинина предграђа диже се мала хумка, а млађану јој становицу изнеше овамо једног пролетњег вечера из летњиковца, који лежи у близини варошког мајура.

Кад сам ја видео ту хумку, онда беше још са свим свежа; бусење, које је покриваше још није доспело ни да истера; још ни мраморни споменик не беше готов, и само на неком дрвеном крстићу беше написано име преминуле: Берта Редéњи.

Умрла је, оплакали су је, сахрани ли су је и заборавили.

У књизи судбине беше написано, да други буду сретни место ње.

У осталом више се пута догоди тако што, и људи онда на то веле: тако бива у свету.

Истина је; та и ја сам написао на дрвени крст, — па може бити, да је и сада тамо, ако га киша није отрла — овај хајнеов стих:

Es ist eine alte Geschichte,
Doch bleibt sie immer neu,
Und wem sie just passiret
Dem bricht das Herz entzwei.

ЈЕДНА СТУДИЈА О НАРОДНОЈ ПЕСМИ:

„МАРКО КРАЉЕВИЋ И МУСА КЕСЕЏИЈА."*)

Јужно од Црне Горе покрај адријатског мора, пружа се један кршевит, стенама и гудурама дивљачно засејан предео, име му је Албанија. Народ што ту живи, јесте један од

*) Турци есапе новце на кесе; од туда се онај што новце отима, зове: „Кесеџија."

најстаријих балканског полуострова и зове се: — осим осталих племенских придевака — народ арнаутски или арбанашки. Он има свој собствени језик, са свим различит од других европских језика; а подељен је на три вере: на мухамеданску, римску и православну.

Арнаути су соја јуначкога; то признају и сами Црногорци, који се читаве векове с њима крвавише; али им је то јунаштво досад од слабе користи било, јер су са свим прости, пак су се понајвише тукли за туђе интересе, нити су се умели извити испод турског јарма, у који су још пре четири столећа упрегнути.

Они имадоше своје краљеве; али таке: да су час зависни, час независни од Турчина били; најславнија им је историја за живота њиовог последњег владаоца Ђорђа Кастриоте, или по турски: Скендербега; он је наскоро после косовске битке над Албанијом владао, целога се свог века против најсилнијих турских царева бранио, никад за живота није био побеђен а толико је војске силовитих султана потаманио, да гаје не само образована Европа за једнога од највећих војсковођа прогласила, него се нису могли ни сами Турци уздржати, да му његову изванредну храброст и војничку вештину не припознаду!

Скендербег је имао једнога војводу, по имену: Муса; овај га је био у један мах изневерио и турском се цару обећао, да ће са сто хиљада војске — која би му се имала ставити на расположење — не само Албанију покорити; него ће још пре битке, лично, самога Ђорђа на мејдан позвати и погубити! Цар му повери војску; али, пошто није смео изазваног Скендербега на мејдану дочекати, кад се онај у своме гњеву на њега залетио, него је са белеге побегао; пошто му се усљед тога и војска још већма него обично поплашила, те је сва поломљена и растерана била; то се он не усуди више султану ни на очи изаћи, него се овамо онамо скитао и потуцао, докле се Ђорђе није на њега смиловао, те га опет за свога војводу примио; од то доба је Муса још више јуначке ревности у биткама за своју отачбину показивао, него што је донде чинио; а то због тога, да би само љагу неверства са себе опрати могао.

У исто доба живио је у Србији син невернога Вука Бранковића, као српски деспота, по имену: Ђорђе I. Бранковић; иначе, Ђурађ Смедеревац, за кога повесница каже, да је био велики политичар. Са својим раскомаданим и ослабљеним народом, није могао ништа одсудно за слободу Србије учинити; али је — вели се — умео тако вешто час Турцима час Мађарима у њиовим расправа повлађивати и замрсивати их, а кад се исти између себе потуку, тако се невин у целој ствари направити и на фини начин из окршаја извући, да му се у том погледу морају највеће дипломате дивити! Цел му је била, да се ове две велике силе — које су се обе о Србију отимале — искрваве и затру, како би његов народ међу поломљеним непријатељима лакше постојати и слободније дисати могао.

Приповеда се, како је једаред Скендербег од Ђурђа Смедеревца захтевао, да му допусти преко Србије састати се са војском Хуњадије Јанка, да би могли са уједињеним силама на Турчина ударити и сатрти га; али га је — веле — Ђурађ одбио, из горе наведених политичких узрока.

Као што се види, Арнаути у оно време важну улогу у Европи играше, само што то за дуго не потраја; јер одмах после смрти скендербегове своју слободу изгубише, те их од то доба све до данас Турци гњавише и пристрасним попуњавањем своје војске њиов народ немилице конабише и десетковаше!

Ето, толико сам нашао за нужно из повеснице и народног приповедања навести, да би се боље могло разумети оно, што ћу о народној песми „Марко Краљевић и Муса кесеџија“ говорити . . . . .

Прво треба знати, да народна песма, кад каквог свог или туђег јунака описује, то га ретко онаког представља, какав је био у ствари; него га понајвише у толиком степену искити са дотичном му племенском корактеристиком, да га морамо, хтели не хтели, као неко огледало његовог народа сматрати.

А зашто то тако бива? Зато, јер ново — склопљена песма иде од уста до уста по народу, којој сваки даровитији певач дода по нешто од својих политичних, јуначких и моралних назора, те тако неколико десетина година путујући, не може се више казати, да је исту песму овај или онај песник спевао и да је у њој једино своје жеље и осећаје из-

разио; него, пошто је она од толико њих прерађивана и дотеривана и пошто се скроз и скроз духом толиких појединаца — који народ сачињавају — напојила; то је онда са свим природно, да, као такова, добија право народном се песмом називати и његов тип схваћања и мишљења репрезентирати.

Али народна песма не држи се увек верно времена, кад о чему приповеда, него често помеша јунаке и догађаје из разних векова; шта више, она и имена промењује, те више реди приписује нека дела са свим онаким личностима, о којима се за цело зна, да нису таково што урадиле.

Ова појава даје се најлакше разјаснити простотом народних певача, кроз чија је уста иста песма пролазила; јер од куда ће један неисчитан човек увек моћи означити време једног историчног догађаја? Од куда ли погодити који је јунак у којим годинама живио? Или како се звао овај или онај, који је овако или онако јунаштво учинио?! А кад се јоште и песничка слобода у призрење узме и разне групе певаца у народу, које су о неком јунаку и догађају певале, без да су знале, да је та ствар од других са свим друкчије опевана; то се онда нећемо ни мало чудити, ако видимо, да је Будалина Тале више реди и у више прилика погинуо: да је Сибињанин Јанко баратао са Краљевићем Марком и да су се у сватовима Стојана Поповића искупили највећи јунаци, које читава столећа у њиховом живлењу растављају!

Незнам, је ли то многима у очи пало, али ја сам већ више реди приметио, да онде, где се прозаичан човек мора мучити и главу лупати, докле нешто форме и занимљивости својој приповедци позајми; ту појета неким другим искривуданим, али много сигурнијим путем до своје цели долази. Он мање мисли, него што осећања; али онај предмет, који посредством осећаја до његовог развијеног, фантазијом опојеног чуства и укуса дође, увек ће бити живље и лепше схваћен и представљен, неже ли од једног мислиоца, коме једини мозак правац при његовој радњи и изваћању даје!!

Као што смо горе видили: песма кад говори о свом народу, а она има радо, да га најпре оличи; т. ј. да му позајми име каквог јунака из историје; па кад је то урадила онда га тек пушта да своје опредељење извршује; те описујући ту личност и њезине догађаје, она с отим уједно и народна дела и жеље, страдања и уживања описује.

А зашто то песма чини? Зато, јер се пластичније, јасније и снажније дају дела и осећаји једног једитог јунака — па макар он и оличени народ био насликати и изразити, неже ли дела и осећаји целе масе народне, у њеној природној разбаченој и разштрканој форми!

Кад Краљевић Марко на смрти пролива сузе, па овако завапија:

„Лажив св'јете, мој лијепи цв'јете!
„Лјеп ти бјеше, ја за мало ходах!
„Та за мало, три стотин' година!
„Земан дође, да св'јетом пром'јеним.

ту песма осим марковог нарицања за самим собом, слика уједно и јадиковање целог српског народа услед косовског пораза. Истина у алегорији, али се тек види: како се народ у своме ропству са растуженим срцем опомиње св'јета и цвијета т. ј. своје негдашње слободе и независности, своје славе и државе, царева и краљева, што владаше за време од три стотине година; а сад је свему крај! Сад је све пропало и изумрло!!

Да је Марко Краљевић оличен српски народ, то ћемо још боље дознати, кад увидимо, да оно, што Марко мрзи, то мрзи и народ: а оно, што он воле и поштује, то воле и поштује цео српски народ. Где Марко лије сузе, ту и народ плаче; а где он пева, ту и народ усклицава; његови мејдани и јунаштва, то су народне тежње за ослобођењем; а његово спавање у пећини, то је политична несвест и умор јуначкога духа у народу!

Из свега се овога види, да је ствар прилично заплетена и да народни певачи — као прости, — немогу себи дати правога рачуна: зашто шта раде? Па кад при свем том видимо, да њиово описивање и разређивање има подпуног психолошког и појетског разлога; то смо онда принуђени веровати, да и осим човечије памети, мора постојати нагон или геније, што песнике инстинктивно на разне кривудајуће путеве персонифицирања и алегорисања упућује, који су путеви обичним смртним људима непознати и неприступачни!!

(Наставиће се.)

ШЕСТ НЕДЕЉА У ВИСОКОМ.

ИЗ ЖИВОТА ЈЕДНОГ ПОДНАРЕДНИКА ЗА ВРЕМЕ ОКУПАЦИЈЕ У БОСНИ.

ПОСВЕЋЕНО ГЂЦИ С. М.

(Свршетак.)

Баш хтедох коња боље погонити, испадох уједаред из седла и грунух колики сам дуг о неки камен. Пушка ми се одкотрља на неколико корачаји даље од мене а ја срећом неком неугрувах се баш јако него угануx само десну руку. — Сигурно беше ми коњ подамном за часак зажмурио и онда на камену поклизнуо и клекнуо на предње ноге а ја ненадајући се томе одлетех преко врата коњу из седла на камење. —

Док се ја дизах са земље онако сав каљав од блата мој ђогат стајаше мирно чекајући да му се опет у седло попнем.

Подпоручик беше далеко одмакао јер незнађаше шта се самном зби а ја се једва у седло попех. Пушку опет обесих а узде немогох од бола узети у десну него у леву руку те покасам за њим. — Око пет часова пред вече ујахасмо у пусте варошке улице уморни од дугог јахања а озебли од хладне кише. —

На мој предлог упутисмо се католичком манастиру где по моме мишлењу морадосмо добити конака. —

У њему становаху два отца од реда францисканског. Млађи беше некуд отишао а старији патер Филип изађе пред врата да види ко му у двориште улази.

Сишав с коња приступих к њему одмах и преставим себе и подпоручика пошто овај незнађоше српски, а уједно замолим у име његово за конак. Господин патер одговори ми да нас здраге воље обојицу наноћиште прима и да само унутра у собу уђемо.

Ту се мало позабавимо у топлој соби а домаћин нас понуди добром шљивком да се мало и изнутра згрејемо.

Пошто се немогосмо ту дуго због свога посла бавити то само скинусмо са коња мокра седла да се пред оџаклијом суше, а коње одведосмо у „подруме“ да се одморе, а ми се упутисмо конаку.

При поласку нас позва господин патер на вечеру што ми драговољно примисмо.

Дошав до конака неке јадне турске куће на сред чаршије чусмо од заптија што стајаху на пољу да се славни варешки „меџлис“ (опћинско веће) већ одавно искупио да нас дочека.

Отворив врата уђосмо у једну собу где меџлис своје седнице држи.

Немогох добро опазити колико их има у тој соби јер поред ватре што је у оџаклији горела и онога густа дима по целој соби недаде ми се добро видити.

Тек кад упалише свећу видох где сам. —

У соби беше једно двадесет Турака и неколико католика који сачињавају тако звани варешки меџлис. Ти имађаху права да решавају о свима стварима што се тицаше те општине Вареша. Беху понајвише то стари људи.

При нашем уласку устадоше сви са патоса на коме беху дотле седили и поздравише нас са „акшом хајрула“ (добро вече). Подпоручику и мени начинише одмах места па кад се ми посадисмо седоше и они и стадоше сви опет из својих дугачких чибука димити.

Док ми неуђосмо беху завикали као какве гуске но сада настаде тишина; сви упреше у нас очи чекајући да ми прво говор одпочнемо.

Подпоручик ми рече налог нашег команданта а ја се окренух мудрим турским општинарима те им то од речи до речи српски казах. — Таман ја сврших, кад подигоше уједанпут сви дреку на турскоме језику. Сигурно не беху једнога мнења у погледу гвозденихх лопата и чекића што их морадоше нама продати те зато готово се почупаше. — Ја и подпоручик донекле се само згледасмо; беше нам нешто ново тако гледати где се Турци саветују.

Све жешће долажаху у ватру; престадоше и пушити, а чибуцима махаше један другоме претећи, дугачке седе браде им се њихаше од једа а главама које покриваху високе чалме махаше тамо и амо. —

Сеђах баш између двојице од најжешћи доказивача, све се бојах да ми који махући чибуком неизбије око.

Док трписмо трписмо, но кад никако не би краја тој арнаутској дебати продерах се по налогу подпоручика што већма могох, да једном ствар сврше и да мало тише између себе говоре кад нису сами. — Пуна два сахата прође док све свршисмо као што треба. Хтедосмо одмах устати и отићи но Турци нас задржаше са молбом, да попијемо коју црну каву.

Каву беше скувао неки заптија у самој соби где дотле седасмо; сигурно и дотле имађаху мудре старешине вароши Вареша обичај, да се цео дан при већању кавом и чибуком крепе.

Срчући каву из филџана упустих се у разговор са неким старцем што ми с десна сеђаше. Он ме радознало запиткиваше одакле сам а као свакоме Турчину с киме се дотле упознах прво му то упаде у очи и што добро босански говорим.

„Ти мора да ниси прави Аустријанац као твој официр мишљаше седи Турчин.

„Србин сам из Бачке“ одговорих му. „Но ти сигурно и незнаш где је Бачка?“

„Вере ми знадем. Путовах Дунавом но свртах и у вароши поред Дунава. Видех град Варадин, ћуприју на Дунаву а бавих се и у Н. Саду два три дана. Да, да бејах чак и у Пешти а и у бијеломе Бечу; само још не бејах у златноме Прагу!

Од чуда се пренеразих када чух куда пропутова тај старкеља из босанских брда.

„Па честити аго, да ли ти је леп Беч, јели лепши него ваше Сарајево?“, запитах га да чујем шта ће на то рећи.

Ага прво пропусти из чибука неколико густих димова па ће тек онда полагано изговорити: „Беч је лијеп. по чаршији све огледала с поља да се човек у њима може огледати као код своје куће — но Сарајево ми је ипак лепше.“

Насмејах се од срца том турском сравнивању Беча са Сарајевом па окретох други разговор. —

Заискав од меџлиса заптије упутисмо се с њима заједно да у варошици где момцима стана нађемо.

После четврт часа свршисмо тај посао а у тај мах нам и момци стигну који жељно поред ватре пред оџаклијом поседаше да себи јело и вечеру зготове и хаљине осуше.

Беше скоро осам сати те зато се пожурисмо католичком манастиру.

Успут сврнух ја још код православног варешког свећеника но незатекох га код куће.

Господин патер беше нас сваки час изгледао, не би ли сели за сто.

Чим дођосмо, уведе нас одмах у трапезарију а куварици даде налог да се јела на сто донесу.

Све се извињаваше да не беше приправан за госте, те на брзу руку вечеру зготови, но зато ипак угости нас са неколико ваљаних јела. — Остави нам на вољу чиме ћемо залогаје заливати, херцеговачким вином или са босанском ракијом.

За вечером морадох бити тумач господину патеру и моме подпоручику јер овај знађаше српски и талијански а мој подпоручик само немачки. Кадкад се и сами споразумеваху латинским речима. Видех да г. патеру небеше тешко латински се изражавати но подпоручика стаде муке сећати се речи што их у гимназији некад научи.

Би се боме дуго у топлој соби поред пуне боце задржао код господина патера да небејах још непрестано скроз мокар од кише а и рука ми од пада беше набрекла још већма те проузроковаше доста јаке болове.

Задржаваше ме дуго домаћин и на конак; обећаваше ми да ће ми леп кревет дати што зацело у Босни дотле неимадох, ал све забадава ја морадох бити са момцима преко ноћи у једној кући.

Оставив подпоручика у закриље господ. патера опростих се са њима и одох у кућу где се момци грејаху.

Тамо дуго се суших поред ватре и сам па тек око поноћи легох с некима да спавам оставив два момка да стражаре.

Зором рано натоварисмо на једно 15 коња лопате и чекиће те се упутисмо у Високо под мркли мрак.

Сутра дан пред вече стиже нам неколико компанија пешака да нас одмену а ми добисмо заповест да се за одлазак спремимо.

Спремих и ја своје мало ствари што имађах па онда зарећах по познатим кућама да узмем „збогом“.

Чисто неверовах у Височани да их ми баш остављамо, а Мађари с којима се незнају ни поразговарати да ти баш морају, на наше место дођи! Свугде ме повудише свакојаким ђаконијама а при поласку уклапаше ми у руке завежљаје и то да их тек отворим кад сам на путу јер ће ми сигурно добро доћи". Морадох све поклоне примити само да им небуде жао.

Последње вече оставих да проведем у кући господина учитеља.

Госпа беше утаманила опет млого живине намесила посластица само да ме још можда последњи пут угости. — А и боца добра вина није смела фалити да опроштајна вечера што подпунија буде.

„Па зацело нас баш остављате" говораху ми за вечером. „Радовали би се од срца кад би одавде ишли кући вашој да скинете то руво са себе, но овако би желели кад већ у Босни остајете да овде зиму презимите. Како би нам драго било да запалимо заједно први пут слободно бадњак на нашем огњишту о бадњем дану и да с нами божић проведете. Но овако кад није друкче желим вам да се што пре и Жепча ослободите и своме дому здраво вратите. Сетите се тамо кад год својих пријатеља у Високом па се по који пут и јавите. „Здрави били!"

Захвалих се здравици господина учитеља па њему и његовој госпи и деци једну чашу у здравље попих.

Мала ћерка сваки час ме запиткиваше да ли баш збиља идем из Високог; неверовaше да јој нећу више моћи из чаршије посластица донашати.

Како ми брзо прође то последње вече! Сваки час очекивах да ме труба у стан зовне и таман кад последњи филџан добре црне каве попих улети и ћаче Марко у собу да ми рекне како „борија" већ свира.

Са госпом и малим јој ћеркама опростих се срдачно захвалив јој на дојакошњем пријатељском примању а господин учитељ ми рече да ће ме ујутру сам до краја вароши испратити.

Другог новембра рано скупише нас у обе компаније на празном месту пред конаком, спремне за полазак.

Једва натоварих у своју војничку торбу све поклоне што их надобијах.

Около нас искупише се Височани да своје људе као што нас зваше до краја вароши испрате. — Многи ми се познати придружише да још коју самном пре поласка прозборе.

Ево нам већ и команданта на коњу па стаде наређивати како ће се маширати. Одреди преднатроле, натовари болеснике на неколико босански кола и даде знак да се крећемо.

Мени беше жао што све дотле недође г. учитељ а не знађах зашто се задржао. Таман да се мој вод крене а ево и њега предамном сав запурен од оштра хода.

„Збогом господине"! Прозбори ми па ми пријатељски стиште руку „сретно на пут па из Жепча управо и кући. Ево примите и овај поклон од моје жене. требаће вам кад вам путем свега у торби нестане!" Пружаше ми повелик завежљај за кога у торби већ места не беше те га морадох у руци задржати.

„Збогом пријатељи моји" повиках им рукујући се са свима што ме беху опколели Само здравља па ме ево може бити кадгод у походе но не у овоме руву!"

Кренусмо се поред кућа, на прозори на чардаци стајаху женске да нас погледима проврате. Свакој од познатих играчица са села повикасмо „збогом" а ове нам одпоздравише Сретно, сретно, кући својој."

Нашим момцима пружаху пића и јестива само да путем нетрпе оскудицу. Баш као да се стари познаници растају!

Неколико момака и млоштво деце пратише нас још по сата иза вароши држећи корака поред наших труба и бубњева.

Упутисмо се према Зеници долином поред Босне.

Окрене јак ветар дувати а снег поче да провејава. Баш време за путовање; помислих у себи. Боље би било да си на каквом сéлу него под пушком да те — снег завејава.

Још се дуго путем освртах, докле год могох угледати варош, но после 2 сата хода сависмо за брда, а из очију изгуби ми се и „град" и Високо у коме проведох шест недеља

У Бечу о ускрсу. **Светислав Стефанчић.**

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Наставак)

Те како они ни иначе никаква предања немају, која би им налагала да се са надземним стварима баве, и која би им уливала наду на онај свет, то се они много више плаше смрти него и сами злочинци, који у смрти само свој спас виде. Отуда и долази да су врло страшљиви, да су кукавице, и Мађар с пуним правом каже, да би их један одважан младић до 50. могао растерати.

На британским острвима су цигани, — о којима је Валтер Скот исто таке дивне романе написао, какве је дивне написао Цервантес у Шпанији, Пушкин у Русији, Шпиндлер у Немачкој, а Виктор Хиго у своме делу „звона богородичне цркве" у Француској — увек тумарали, као што то свуда чине, али су се и тамо одржали са свим чисти. Неки писац у единбуршком ревиру мисли, да су се у Енглеској још чистије одржали, него на другом месту.

У Енглеској су се од вајкада бавили у краљевској шуми у Саутемплу. Подељени су на разна одељена или клене, а свако одељење има своју поглавицу. Једно се племе зове „Stalneys" друго „Levells" а треће опет „Korpus". Главни стан им је у Шотској брдо „Cheviot", код једног села које се зове „Kirk-Yetholm" а које још и из шале зову: „the Metropole of the Gipsy-Kingdom" in Scotland (престоница циганске краљевине у Шотској), За енглеске циганке вели један презбитеријански проповедник „понашање им је тако природно, тако величанствено, а кад и кад тако необично, да би човек могао помислити да су на каквом европском двору одгајане". То исто важи и за татарске циганке у Русији. Људи су — као што исти писац вели — у свађи врло дивљи и жестоки, а грдњи и псовци нема краја. Врло се ретко дешава, да дође до праве туче, понајвише се изгребу, изуједају и почупају. Овако је и код нас, где се, вичу, зипарају ал несме ни један да започне.

Децу своју изванредно волу, што је готово код свију полудивљих народа случај. Матере се пате децом, гладују због њих, и обожавају их као бога. Они и не знају, шта је то, убити своје рођено дете. А као год што оно Индијанци, исто тако и цигани, тешко да ће туђи своју децу, када што скриве, него их још мазе и милују. Тако исто волу и све цигане; и ако и не знају за нагон природни, то ипак држе једно уз друго као челик. Увек се називају браћом или сестрама. Међусобно се потпомажу, и ретко ће икада доћи цига у неприлику само ако има кога од својих у близини.

Увек се међу собом жене. Шта више, сматрају се за узвишеније народе од нас. Мрзе нас, и хтели би да се покажу према нама увек равнодушни. А како су већ огуглали у томе, да их свет гони, то се та мржња још већма укорепила. Држе, да би млого боље било, кад би сви људи само цигани били. И они нас, као оно и Турци називају „хаџијама" „ђаурима", „γεωργιος". Сами се називају „ромничел" тј. синови и деца праве мајке „људима". Изгледа, као да тиме улажу протест против тога, што их сви гонимо.

Па за то баш и остадоше до данас тако чисти и овејани, и ако су свуда раштркани и расејани. Да се тако по милијона Славена, Германа, или другог којег народа у свет кренуло данас им се ни трага неби знало.

Да они зајиста једно за друго пријањају и да се изванредно волу, о томе има свуда много доказа. У Шпанији је н. пр. и дан данашњи још сачувана ова прича:

У Кордови осуде један пут једног циганина на смрт, за то што је једног Шпањолца у свађи убио. Цела се гитанерија кордовска беше узбунила, и употребљаваше све да свога брата избави. Шиљаху посланике људима од утицаја, писаше молбенице, обећаваше новаца, и употребише своју глаголивост на то, да израде да буде помилован, па макар га у Цеупу у Африку прогнали. Богати неки цига понуди 5000 дуката — половину своје имаовине — само да би га спасао. Свуда купише новце, не били га искупили. Али заман! Убијени Шпањолац имађаше силне пријатеље, а ови решише да га убију, и да тиме и другима примера даду.

Почеше се све справљати, ножеве наоштрише. Кад су цигани видили, да ни молбе на ни преклињања не помажу, то пре но што ће ударац да падне, подигоше се цинкали из свију кордовских предграђа, одоше својим кућама, покупише што понети могоше, и кренуше се из Кордове, проклињући и анатемишући то место, и заклеше се, да се никада вратити неће. А то све, да не виде крв брата свога.

Догађало се и то да су у ратовима, које су у Европи водили, и цигани били у обема непријатељским војскама. Кад би се сударили, то би цигани често познавши се, бацили оружје и почели се мирити.

Овакав занимљив случај преповеда Боров (писао о шпанским гитанима) у своме делу: „Ниси ли бога ти наишао на каквог нашег из Шпаније? запитаће неки цига једнога младића, који се зваше Антонијо. „Па то сам ја“ рече Антонијо. Јесам, и то један пут само у моме животу и то на врло чудан начин, сред грмљаве и пуцњаве топова, и то у једном шпанском рату за ослобођење против „Габина“ (француза).

„Служио сам у енглеској војсци са „Бушнама“ (Шпањолцима). Један пут претерасмо Французе преко Пиренеја. У једном боју дође између мене и једног непријатеља до ножа. Хрвасмо се и тезмасмо се; али како ја бејах слабији, то ме мој противник обори на земљу, клече ми на прси и извади свој бајонет да ме прободе. У тај мах спаде му чаков с главе, и црна коврчаста коса покри му лице. Ја га погледах и повичем; цинкало! цинкало! Био је од наше багре, устукне, задрхта па и сам повиче: „цинкало! цинкало! и баци оружје. Он ме подиже, узе ме за руку, напоји ме из своје боце вином, називајући ме једнако „брате“ и „цинкало“.

За тим седосмо на један брежуљак, и гледасмо како се непријатељ бије, и како им танад око главе шишају. „Пусти ђауре нек се крваве“ рече „па све да се и потуку, шта се то тиче нас цинкала. Та они нису наше крви, а незнам за што да ми проливамо своје крви за њих“. Е тако смо ми ту неколико сахата седили, и говорили о нашем народу. Мој ми познаник рече, да је „Мајор“ (Мађар) — Наполеон је имао доста мађарски цигана у својој војсци — и рече да би ми имао многе тајне нашега народа да открије, тако, да ни за неколико месеци неби био готов. Седили смо док није пуцњава престала и ноћ наступила, а тада ми мој приша предложи и позове ме да обојица ускочимо, и да одемо тамо у његов завичај, где ћемо у миру са својима и са Мајорима живити. Али ја не имадох петље. Растадосмо се. Загрлисмо се и он оде „Габинама“, а ја натраг „Бушнама“. Од то доба не могу да се искајем, што нисам примио позив мог пријатеља, и што не пођох с њим на Дунав.

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ.

(Његуш и Милутиновић.) (Наставак).

Озбиљнији је, али није много дубљи други приговор, што нисам луцки показао уплив Милутиновићев па Његуша. Ја сам доиста, тај уплив показао како се само може показати, и како се друкчије не може ни показати, кратко и јасно, али нисам писао „лербух“ историје српске књижевности за оне, који из ње ништа незнају, него сам писао литерарну студију за образованије српске читаоце, који су читали и Његуша и Милутиновића. Ја сам казао, да је уплив Милутиновићев на Његуша највише у том: што се песнички таленат Његушев поред Милутиновића песми окренуо. „Само дружење са Симом, чиј је живот био сав поетичан, морало је силно дјејствовати на песничку страну Његушеву; а жестока нарав Симина дивно се сусрела с огњеном душом његовом“, рекао сам тамо. Уплив Симин на Његуша — то је електрисање контактом. Да је место Симе био Његушу учитељ какав правник, математичар, или поп, да га је упутио на хладну, суху лектиру, да га је одбио од поезије и упутио на други рад — песник би можда умро, а зацело закржљао, у владици; и у том сам смислу рекао, ја, да је половина Милутиновићеве заслуге, што се српски народ поноси поезијом Његушевом. А г. Кулаковски тражи, да види ту заслугу. Па ето је, ја незнам шта хоће више. Ако не признаје ово у заслугу и ако докаже, да је у овоме нема, онда је зацело и нема. Да је преко онога што сам рекао било ширег уплива и моја би анализа била шира. Г. Кулаковски тражи, да се докаже силом, без факата, тај шири уплив. Он мисли да има нешто у фактима, које не познаје, и кори мене, који их познајем, што то нешто нисам показао. Он као да мисли, да ученик мора наслеђивати способности од учитеља, као син од оца. Али ни син није ваздан на оца, а камо ли ученик на учи-

теља. Колико има људи, који нису ништа примили од својих учитеља, с којима су и које су мучили годинама; а научили се од оних које нису никад видели и који су много пре њих живели. Није учитељ онај, који нас је учио, него онај, од кога смо се научили. Сима је био оригиналан дух, кога су странпутице живота тврдим, непробојним оклопом оклопиле. Тај оклоп није могао пробити ни Његуш. Ја тиме тумачим и ово, што Сима није остао за свагда у Црној Гори, код свог ученика и пријатеља. Да Сима није био такав, он би још на двадесет година пре Бранка створио уметничку поезију српску. Али за њим непође нико, па ни његов ученик Његуш. Што сам ја ипак пронашао неке трагове уплива Симина у Његушевој појезији, трагове једва видне и зарасле, за то би ми сваки зналац рекао: евала! А г. Кулаковски лајичким оком гледајући моју муку вели: Зар само толишно! Ма да је слатка своја мука, ја се опет нисам хтео башкарити својим проналаском раширујући цитатима своју студију и стешњујући јој одређени простор, него сам укратко казао: трагови су ти чврстина стила, поетски поглед на историју по кашто употребљавање митологије, — остављајући читаоцима, да читајући Његуша то умотравају. Моја је студија хтела да разбистри око, да само гледа, ал не да просне пред њега све да га умори. Али г. Кулаковски хоће да му моја студија буде штица. Ја бих му сад здраге воље ту услугу учинио, да имам времена за то. Ја бих му на прилику набројао пуно оваковнх стихова, из који вири митологија Симина:

До вратах сам изника' Т а р т а р а.

(Гор. вијенац.)

Ви духови, дајбуд адски, који вјечно пирујете.

На разуре, на пустоши! Е л ф и, Г њ о м и и Д е м о н и.

(Полаз. Помпеја)

и т. д. Из Л у ч е М и к р о к о з м а, С л о б о д и ј а д е и из неких лирских песама набројао бих му стихова, који тешкоћом, мрачношћу и натегнутошћу сећају Симиних стихова. А што се тиче Његушева поетскога погледа на историју доста би ми било напоменути само прве стихове из посвете Г о р с к о г а в и ј е н ц а:

Нек се овај вијек горди над свијема вјековима.

Он ће ера бити страшна људскијема кољенима.

Уњ се осам близанаца у један мах изњихаше:

Н а п о л е о н, К а р л о, Б л и х е р, к н е з В е л и н г т о н и С у в а р о в и т. д. У осталом ову је моју изреку — поетски поглед на историју—г. Кулаковски сасвим погрешно разумео, кад вели: „По чему је поетски поглед Петра II. на историју плод уплива Милутиновићева?“ Он је — вели — у том као и остали Црногорци. Ако је одиста Његуш поетски гледао на историју — као на пр: његова реч, да су се велике војводе старог и новог века бориле за слободу народа*) онда сам ја погрешио. Али се мени чини, да г. Кулаковски није разумео, шта сам хтео да кажем речима: поетски поглед на историју.

Ове тамне трагове Симина наука у Његушевој поезији ја сам укратко казао и нисам их хтео разграњавати, да не бих читаоца завео, да тражи код Његуша Симино благо; па сам и са оно мало речи ипак једнога, г. Кулаковскога, завео. Но овим се г. Кулаковски издао, да врло мало Његуша познаје. Познавши га из моје расправе он је закључио, не упустивши се у читање његових песама, да ће у тим песмама бити много уплива Симина. Да је после моје расправе читао и Његуша и Симу, не би писао онакав реферат. Али је он волео —у духу времена — писати о непознатом писцу по туђој студији, критикујући саму ту студију, која га је с писцем упознала.

Жалећи, што нисам објаснио уплив Симин на Његуша, г. Кулаковски вели, да о С л о б о д и ј а д и Његушевој нисам готово ништа говорио; а он као налази, да би се на том спеву Његушеву могао открити уплив Симине поезије. Прво није истина, да о С л о б о д и ј а д и ни сам говорио. Ја сам је ставио међу првине Његушеве; а о првинама сам говорио онолико, колико првине заслужују према целом певању Његушеву. Друго г. Кулаковски и овде нагађа кад вели да је С л о б о д и ј а д а очевидно постала под упливом Милутиновићевим. Тим се по други пут издао, да Његуша није читао. Сав је уплив тај могао бити овај: С е р б и ј а н к а је могла бити побуда С л о б о д и ј а д и; јер се онамо певају махом догађаји Срба у Србији, а овде догађаји Срба у Црној гори. То је све али између те две певаније нема у осталом ни мало више једнакости него између осталога певања Симина и Његушева. Да је г. Кулаковски прочитао и С е р б и ј а н к у и С л о б о д и ј а д у, неби нагађао.

(Свршиће се.)

Књиге за школу и народ. Свеска пета. Почетнице природних наука Г е о л о г и ј а. Написао А. Гејкије, професор геологије у Единбургу. Превео Лаза Пачу. Са 47 слика. Нови Сад, издање штампарије А. Пајевића 1879. с. 137.

Штампарији г А. П а ј е в и ћ а мора се заиста признати ревност у брзом издавању до-

*) Н е н а д о в и ћ. В л а д и к а ц р н о г о р с к и у И т а л и ј и. —

брих књига. Истом приказасмо физикалну географију, а ево нас већ у пријатном положају, да можемо да препоручимо и геологију публици што чита. Обе ове књиге стоје у тесној свези, једна је допуна друге и управо је желети било због употребљавања у школи које заслужују по скромном мнењу рецензента те честите књиге; да су обе у једној свесци изашле, тада би сачињавале и по форми једну целину, као што јесу то у ствари. Али ово неможе бити никакав прекор, горња је геологија и овака, какву је добијамо, добит за нашу популарну књижевност.

- Геологија има истог аутора и истог преводиоца као и физикална географија, те се управо све, што смо рекли за последњу, може односити и на геологију. И једној и другој је цељ, да нас упозна са променама на површини земље и да нас уведе у разумевање истих Метода је у једној и у другој иста, а предмет пун интереса.

Проучавање земљине коре почиње писац у геологији посматрањем три сасвим обична камена: пешчара, гранита и креде. Шта све научи читалац већ самим посматрањемових тако простих тела! коме је познато како се тешко и мучно разлажу таке ствари у обичним учебниницима, тај ће приметити с великим задовољством, како наука са не престајућим множењем материјала налази уједно све лакше и лакше путеве, којима се доћи може до познања и разумевања стечених резултата. Она три камена, излазе нам као претставници трију виликих група камења, из којих је састављена земљина кора. Ми ступамо пред мајдан за камен и с највећом лакоћом разјашњују нам се ту ствари које су по старијим методама захтевале далеко више речи и времена. Лако и пријатно учи нас писац, зашто се подижу неки делови земље и зашто се опет други спуштају; чујемо, како су горе постале и најпосле како може камење земљине коре да нам прича њену историју.

Велеучени писац завршује своја занимива разлагања овим речима, које, јер су истините најбоље препоручују књигу: „Ова малена књижица нема цељ, да продре и дубље у историју земље. Она нас је довела до прага одакле можемо да видимо, како нас чека неописано много уживања, ако и даље продиремо. Научили смо много шта о основима на којима се оснива земљина историја. Ако гледимо с геолошким знањем на камење на улици и на шљунак на обали, то они имају свако свој засебан значај. Више нас не ће задовољавати, да купимо минерале и камење само зато, што су то тако красне стварчице. Не узев у обзир њихову лепоту, ми ћемо се трудити, да одкријемо, како су они постали и дошли на оно место, где их сада налазимо.“

Разумевање олакшавају и овде многе инструктивне слике. Као у физикалној географији тако се и у геологији упућује иначе непрестано читалац да истражује појаве и да их сам посматра. Разумном читаоцу не ћебити тешко,да изнађе оно у својој постојбини, што се у књизи прича о страним крајевима. Колико тих ствари могу се видети у кршном нашем приморју, у Фрушкој Гори, у Клисури и т. д.! Колико интересантније постаје нам уз ову књигу посматрање и самог таког штетног елемента, као што је живи песак, од којег пуно страда пожаревачки округ. Који читалац добро проучи малу ову геологију, тај ће моћи да нађе и у нашој књижевности даљу озбиљнију храну у с дубоком наученoсти написаној геологији др-а Јосифа Панчића. („Минералогија и геологија по Науману и Беданту.“) Заиста се ради геолошког познавања наше простране домовине не може прежалити, што „Pabirci za zemljoslovje Dalmacije, Hrvatske i Slavonije“ (види „Rad jugoslavenske akademije XLVI) од велезаслужнога Живка Вукасовића неуређени остадоше. Али надати се, да ће нам вредни Пилар накнадити, што у Живку изгубисмо!

Рецензент је могао да каже већ за превод физикалне географије, да је добар. За превод геологије мора се рећи, да је још бољи. И овде хоће до душе каткад да задржи читаоца реченица као: „степен топлоте беле светлости“ (с. 87), али то бива веома ретко. Може се рећи, да се све казује лепо, јасно и разговетно. Мере су и у геологији још измешане: заиста је време, да се наши списатељи мало потруде око редуковања старих мера у нове!

Као физикалну географију тако препоручујемо и геологију најтоплије свима нашим читаоцима.

У Сомбору. **М. Петровић.**

СТАТИСТИКА.

Словени. 1. Деоба Словена по државама. 1. Великоруса: у Русији 43.737.006; у Пруској 1.196; у Румунској 20 000; у Турској 11.325. Свега 43.769.527. — 2. Малоруса: у Русији 10.101.000; у Аустро-Угарској 3.223100. Свега 13.324. 100.— 3. Пољака: у Русији 4.633.378; у Аустро-Угарској 2.444.200; у Пруској 2.516.000; у Турској 10.000. Свега 9,603.578; — Чеха: у Русији 7.754; у Аустро-Угарској 4,783.213; у Пруској 60.187 Свега 4,851.154.— 5. Бугара: у Русији 97.032; у Аустро-Угарској 26.920; у Румунској 500,000; у Турској 4.095.981. Свега 4.719.933. — 6. Срба: у Русији 7.652; у Аустро-Угарској 1.520.000; у Србији 1.352.000; у Црној Гори 123.000; у Турској 1.700.000. Свега 4.703.174. — 7. Словака: у Аустро-Угарској 1.958,825. Свега 1.958.825. — 8. Хрвата: у Аустро Угарској 1.424.000. Свега 1.424.000.— 9. Сло-

венаца: у Аустро-Угарској 1.260.000; у Италији 27.000. Свега 1.287.000. — 10. Срба Лужичана: у Пруској 84.000; у Саксонској 5 2.000. Свега 126000. — И по томе има у Русији Словена: 58.583.822 у Аустро-Угарској 16.640.258, у Србији 1.352.000, у Пруској 2.661.383, у Црној Гори 123.000 у Румунској 52.0,000 у Саксонској 52.000, у Италији 27.000, у Турској 5.817.306. Свега Словена. 85.777.291.

2. Деоба Словена по азбуци и језику. I. Ћирилица; а) језик руски: православних 35.20$.202; расколника 8.011.325; унијата 200.000; католика 350.000. Свега 43.769.527. — б. језик малоруски: православних 10.163.243; расколника 2.951; унијата 2.907.906 католика 350,000 Свега 13.324.100. — в. језик бугарски: православних 4.271.773: унијата 30.000; католика 13.160; протестаната 5.000; мухамеданаца 400.000. Свега 4.719.933. — г. језик српски; православних 3.302.670: католика 900.504; мухамеданаца 500.000. Свега 4.703 174. — Свега Словена који пишу ћирилицом има: 66.516.734. — II. Латиница, а. језик пољски католика 9.083.578; протестаната 520.000. Свега 9.603.578. — б. језик чешки: католика 4,701.154; протестаната 150.000. Свега 4.851.154 — в. језик словачки: католика 1.318.825: протестаната 640.000. Свега 1.958.825. — г. језик хрватски: унијата 9.520; католика 1.414.480. Свега 1.424 000 — д. језик словеначки католика 1,272.000; протестаната 15.000. Свега 1 287.000 — е језик Срба лужичана: католика 12.000; протестаната 124.000. Свега 136.000 — Свега Словена који пишу латиницом има: 19.260.557.

3. Деоба Словена по вери. Православ. 52.945.888. расколника 8.014.276, унијата 3.147.426, католика 19.315.701, протестаната 1.454.000., мухамеданаца 900.000. — Свега Словена има : 85.776.291.

КОЊИЧКИ СКОК Бр. 6.

Од гђце Катинке Адамовићеве у Вел. Бечкереку.

		ди	ли!	ме-	мо	не	род,	ма-	ти		
		ре	та-	ро-	на-	ти,	ко	ме	што		
још	ли!	ти	се	ма-	зна,	шти-	ма,	за	чем	ва-	на
сла-	жу-	не	на-	ду	а	тан	и-	ли',	ка-	те	се-
хва-	вде	бо-	ре	ко	тиш	ро-	тиш	и-	то	лет-	ми
сра-	ца-	те	да	ти	се-	но-	сре-	те	па	би-	би-
о-	пре-	у	че,	цр-	ди,	ле-	би	ал'	чем	што	вр-
биз	мни	да	те-	ву,	гор-	не	ма-	ма	тра-	јеш	се-
бо-	ва	ам-	ли,	за-	жи,	бла-	жећ'	сре-	чем	на-	ка,
су	па-	сло-	сла-	чеш,	сла-	не,	сви-	ги	мај-	чеш?	ма-
		са-	ја-	те	го	тра-	тна	пу-	чеш		
		бе	код	ма	ук-	сту	те	ма	мно-		

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА БР 5.

Смеђе око, лукаво си,
Граорасто, шаљиво си!
Плаво с' око с небом слаже,
Плаво око верност каже.
Али црно, пуно жара

Тајним речма разговара, —
Црне очи сећају те
На божије тајне путе.

Мирза-Шафи.

Разрешили: Гђце Јулка Грујићева из Силбаша; Милица Јефремовићева у Новом Саду; Катица Радосављевићева у Перлезу; Марија Бркићева и Марија Бошњакова приправнице у Сомбору; Данка П. у Фаркаждину; Берта Илијћева у Орosламошу; Катица Ж. Видаковићева у Шапцу; Милева Стојнићева, учитељица у Брчком; гђа Анка М Тошићка у Земуну. — Г. Г. М. Калтнер у Н. Саду; М. у Чакову; Ник. Ћирић у Ср. Карловцима; Тоша Н. Пешић краљ. пошт. чиновник у Бешки; П. Р. у Панчеву; Никола Д. Јовановић, О С., Мита Ђорђевић: Д. пл. М.; Млад. А. Поповић, К. Дражић, И. Б. М. и Д. С., аритмографисте у Н. Саду; Тима Јовановић трг. сп. у Н. Саду.

Р А З Н О.

(Опасна лепота). Као што францески и италијански писци саопштавају живела је у 14. веку у Тулузи једна опасна лепотица. Име јој је било Павлина де Вињије. Она је била тако лепа да куд је год ишла гомила света и мушког и женског врвила је за њом. Власт се побоји, да овако гомилање народа не изради какав немир и озбиљне сударе, те умоли лепу Павлину, да не иде улицом без копреге. На ову наредбу наљути се народ и поче озбиљно претити Онда варошки савет изда наредбу, да се Павлина двапут на недељу може свету без вела на улици показати. То мешање власти у њезину слободу буде напослетку и самој лепотици досадно, и она се потужи на то вишем месту; но одавде д бије одговор само ублажујући, а оне наредбе не беху укинуте, јер и виша власт бејаше уверена о опасности лепоте Павлинине. Лепо лице и грацијозан стас задржала је до дубоке старости.

(Сродство). Некакав Љус уБрестену у Енглеској имао је од своје прве жене две кћери, од којих се старија уда за некаквог Вилиса. Овај има од прве жене једну кћер, која пође за Љуса и роди му сина. Друга жена вилисова може сада да каже: Мој је отац син мој, а ја сам мати моје матере, моја је сестра моја кћи а ја сам баба моме брату.

НОВЕ КЊИГЕ.

Уредништву су припослате ове нове књиге; издана браће М. Поповића:

Певанија Змај Јована Јовановића. Свеска III. Цена издању за народ 40 н., дивот-издању 65 н. Цена целога дела издању за народ 4 ф., дивот издању 6 фр. 50 н. Ко унапред пошље претплату на цело дело, добива нарочите премије.

Велики српски декламатор. Збирка одабраних песама за декламовање. Прибрао их Стеван В. Поповић. Н. Саду 1879. Цена 60 новч.

Мали декламатор — од истог; цена 40 н.

Народна песмарица. 400 по избор песама ратних, прошких, девојачких, веселих и забавних, што се најрадије певају. Прибрао их Ј. П. Цена, 40 новч.

Јелка, новела Косте Ристића. Ово је IX. свеска „Библиотеке за женски свет.“ Н. Сад 1879. Цена 25 новч.

У Београду су изишле књиге:

Из позоришта, прве белешке из живота једне државне и друштвене установе наше. Написао Свет. Вуловић у Београду 1879. Цена?

Српски покрет у јужној Угарској. (1848—1849). Превео Светозар Здравковић II. књига Београд 1879. Цена 60 новч. Прва свеска ове књиге изишла је у Београду још г. 1870. Обе књиге заједно стају 1 фор., а наруџбине ваља слати Д. М. Николићу штампару у Београду.

У Бечу у штампарији јерменскога манастира изишла је књижица:

Постанак земље, два предавања из геологије, од Стевана Недељковића. На по се штампано из „Српске зоре“. Наклада Дра. Тодора Недељковића у Земуну.

У Паризу изиђе:

Aperçu des traveaux sur le droit coutimier en Russie par V. Bogi ić. Paris, L. Larose, libreur-editeur 1879

ОДГОВОРИ.

Г. М. Р Весн. у Беогр. — Примили смо Ваше песме, али их не можемо употребити, што ће нам свако — а и Ви сам после неколико година — одобрити, кад прочита н. пр. ове Ваше стихове.

„Шта да вам певам
Зашто да зевам
Шта да говорим
И шта да творим.“

Право имате, немојте „певати,“ па ни публика неће „зевати“, а и творите ма шта друго, само не стихотворенија.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 29. У Новом Саду 22. јула, 1879.

ЖЕНИДБА НА СИЛУ.

МОЛИЈЕРОВА КОМЕДИЈА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

С француског превео Ђ. М. Ст.

(Наставак)

Појав четврти

Доримена, Сганарело.

Доримена. (у стражњем делу позорнице, говори једном маленом лакају, који иде за њом и носи јој шлеп.) Ајде мали, па држи добро мој шлеп и мани се сад шале.

Сганарело. (кад угледа Доримену, за себе) Ево моје љубазнице где долази. Ах како је дивна, какав ход, какав стас! Има ли тога, који се неби оженио кад би само њу видео? (Доримени). Где сте наумили дивна лепотице, драга будућа супруго Вашега будућега супруга.

Доримена. Идем да купим неке ствари.

Сганарело. Е сад моја драга, скоро ћемо један с другим бити срећни. Онда ми не можете ништа закратити, и ја ћу моћи чинити с Вама што год усхтеднем а да никога не увредим, Ви ћете бити моја од главе до пете и ја ћу бити господар свега: Ваших чарних очица, Вашег враголастог носића, Ваших слатких усана, Ваших красних ушића, Ваше дивне брадице, ... Најзад цела Ваша личност биће моја. Зар се не радујете и Ви таквој удаји моја мила лучице?

Доримена. Бога ми врло се радујем. Јер строгост мојега оца држала ме је до сада у најгорој подaности. Ни сама незнам колико сам пута бивала ван себе од муке што ми је тако мало слободе давао; по стотину пута сам пожелела да ме удају да само што пре изађем из тираније у којој сам рад њега била, те да једном будем у стању да радим што ја оћу. Хвала Богу Ви сте дошли у добри час, и ја се спремам да се у будуће потпуно задовољим и накнадим оно што сам изгубила. Као што све Ви човек галантан и као што знате како ваља живети, ја се надам да ћемо ми бити најбољи пар људи на свету, јер Ви заиста нећете бити од оних недотупавних мужева који оће да им жене живе као пепељуге. Ја Вам признајем да се не могу на то навићи, и да ми је самоћа несносна. Ја волем весеље, друштва, балове, поклоне и шетњу; једном речи сва уживања и Ви треба да се сматрате за срећна кад сте добили жену такве нарави. Ми се нећемо никад свађати и ја нећу ништа сметати Вашим пословима, као што се надам да и Ви нећете мојима; јер по мојима назорима треба у браку да буде узајамне услужности, и да се не треба женити да само један другога заједамо и вређамо. Једном речи ми ћемо живити, пошто се узмемо, као две личности које познају свој свет. Никаква љубомора несме наш мучити мозак; довољно је што ћете Ви бити осигурани мојом верношћу као што сам и ја сигурна Вашом. — Али шта Вам је? Ви сте се сасвим у лицу променили.

Сганарело. Е то су неке паре, које ми се пењу у главу.

Доримена. На то се зло многи данас жале; али ће Вас наше венчање од тога ослободити. Збогом. Једва чекам да изменим ове трље достојнијом аљином. Сад идем да потражим све што ми је потребно, а трговце ћу Вам с рачунима послати. (оде)

Појав пети

Јероним, Сганарело.

Јероним. Ха господине Сганарело, баш ми је мило кад Вас застадох овде; у путу сретнем једнога златара, који, чувши да Ви тражите леп дијамантени прстен да поклоните својој супрузи, замоли ме да Вам ја кажем уместо њега, да он има један врло диван да прода.

Сганарело. Боже мој, па није баш тако хитно.

Јероним. Шта! Шта ће то значити? Од куда та ватра на Вашем лицу?

Сганарело. Од неког тренутка врти ми се нека сумња о мојој женидби. Пре но што напред пођем рад би испитати тачније ту ствар и да разрешим један сан, који сам ноћас сањао и који ми се сваки час у души појављује. Ви знате да су снови огледало, у којима нам се по кадшто открива све што ће нас снаћи. Учинило ми се да сам био на некој лађи на бурноме мору, и да . . . . .

Јероним. Бога ми господине Сганарело имам сада нека посла, па немам кад да Вас саслушам. Ја се у сновима не разумем баш ништа, а што се тиче мишљења на Вашу женидбу, ето имате два мудраца, два философа, Ваше суседе, а они су у стању да Вам разјасне све што се на ту ствар односи. Па како су они разних секата, можете испитати њиова разна мишљења о тој ствари. А што се мене тиче, опомињем Вас на оно што Вам мало час рекох, и препоручујем се.

Сганарело. (сам) Он има право. Треба да запитам ове људе о тој мојој неизвесности.

Појав шести

Панкрације. Сганарело.

Панкрације (Окрене се на ону страну с које је дошао и не видећи Сганарела). Одлазите, Ви сте незналица пријатељу мој, човек без икакве дисциплине, кога ваља изгнати из научнога света.

Сганарело. Аха, добро је, ево већ једног.

Панкрације. (као и горе не гледећи Сганарела) Јест, јест господине, ти си незналица; највећа незналица, незналица ћеш бити а незналица си и био, а то ћу ти потврдити живим разлозима и доказаћу ти Аристотелом, философом над философима, а и свима могућим казусима и модусима.

Сганарело. (за себе) Он се свађа с неким (Панкрацију) Господине . . . .

Панкрације (као и горе, не гледећи Сганарела) И ти оћеш да резонираш, а незнаш ни основе логике.

Сганарело (за се) Од љутине ме и не види (Панкрацију) Господине . . . .

Панкрације. (као и горе) То је таква пропозиција, која је проклета у свим делима философским.

Сганарело. (за се) Он је сигурно врло љутит. (Панкрацију) Ја . . . .

Панкрације. (као и горе) Toto coelo tota via aberas.

Сганарело. Љубим руку господину доктору.

Панкрације. Слуга.

Сганарело. Могу ли. . . .

Панкрације. (окрене опет на ону страну с које је и дошао) А знаш ли шта си учинио? Силогизам in Balordo.

Сганарело. Ја Вас. . . . .

Панкрације. (као горе) Major је будала, minor је глуп, а conclusio је смешан.

Сганарело. Ја . . . .

Панкрације. (као горе) Ја ћу пре умрети, него признати то што ти кажеш! и ја ћу се придржавати својега мишљења до последње капи мастила.

Сганарело. Могу ли. . . .

Панкрације (као и горе) Јест, ја ћу да браним ову пропозицију, pugnis et calcibus unguibus et rostro.

Сганарело. Господине Аристотело смем ли знати шта Вас је толико разљутило?

Панкрације. Најправеднија ствар на свету.

Сганарело. А шта то?

Панкраците. Једна незналица хтеде ми поднети једну лажну пропозицију, грозну, страшну, гадну.

Сганарело. Смем ли питати шта је то?

Панкраците. Ал господине Сганарело, данас је све изопачено и свет је овај пао у општу корупцију. Грозна распуштеност влада свуда и судови који су установљени да одржавају ред у овој држави морају умрети од стида кад трпе тако несносне скандале као што је овај о коме ћу сад да говорим.

Сганарело. А који?

Панкраците. Није ли то ствар грозна. Ствар најнесноснија под небом, трпети да се јавно говори „облик шешира?“

Сганарело. Како?

Панкраците. Ја оћу да се каже слика шешира, а не облик; јер има разлике између слике и облика; почем облик представља спољашност живих тела, а слика мртвих, то онда треба рећи слика шешира а не облик. (Окрене се опет на ону страну с које је и дошао.) Јест јест, незналицо, тако треба говорити, и то су термини које је Аристотело растумачио у својој глави о каквоћи.

Сганарело (на страну) Помислих да је све пропало. (Панкрацију) Господине докторе не мислите више о томе. Ја. . . .

Панкраците. Ја сам ван себе од једа.

Сганарело. Оставите облик шешира на страну. Ја имам нешто да вам кажем Ја —

Панкраците. Глупа будало!

Сганарело. Молим Вас, приберите се. Ја. . .

Панкраците. Звекане!

Сганарело. Еј боже мој. Ја. . .

Панкраците. Мени такву пропсзицију предложити!

Сганарело. Он је крив. Ја. . .

Панкраците. Пропозицију коју је Аристотело проклео.

Сганарело. То је истина. Ја. . . .

Панкраците. Сасвим избачена.

Сганарело. Имате право (Окрену се на ону страну, с које је Панкраците дошао) Јест Ви сте будала и бесрамник кад се свађате с доктором који зна читати и писати. Тај је сад побеђен. Ја Вас сад молим да ме саслушате, јер оћу да Вас молим за савет у једној ствари. Намеран сам да узмем жену, која ће ми бити другарица у животу. Личност је та лепа и добра; допада ми се веома и сама је рада да се за мене уда, а њен ми је отац обећао; али се нешто бојим од онога што Ви знате, од несреће која не штеди никога; па Вас хтедох замолити као философа да ми кажете своје мишлење о тој ствари. Па шта мислите Ви на то?

Панкраците. Пре би се сагласио на datur vacuum in rerum natura и да сам ја само дедак него што би пристао да се каже облик шешира место слика шешира.

Сганарело. (за се) Проклети човече! (Панкрацију) Хе господине докторе, па чујте ме једном. Говорим с Вама од пре читавог сата, и Ви не одговарате ништа на оно што се питате.

Панкраците. Молим за опроштај. Велика је љутина обузела моју душу.

Сганарело. Та махните се сад тога, него ме саслушајте.

Панкраците. Дед да чујем. Шта сте ми хтели рећи?

Сганарело. Хтео сам Вас запитати о једној ствари.

Панкраците. А којим ћете се језиком послужити у говору?

Сганарело. Којим језиком?

Панкраците. Да.

Сганарело. Којешта! Па језиком који ми је у устима. Ваљада нећу позајмити од суседа други.

Панкраците. Ја Вас питам којим наречијем, којим говором.

Сганарело. А, е то је друга ствар.

(Наставиће се.)

МАЈКО МОЈА.

Мајко моја мајко мила,
Не сузи ми стара,
Што ти синак са невестом
Иде пред олтара.

Да — невеста није моја,
Српкиња девој'ка;
Она није црна ока,
Гарава лепојка.

Она није у кадиви,
А није у свили;
Просто руво, анђели су
Мојој неви шили.

Невеста ми света вера,
Пунана врлина;
А молитва дичан украс
Душевних милина.

Олтар мајко света клет је
Што народу служи —
Ту ти мајко твог јединца
Врлина задружи.

Туна ћу се Богу молит' —
За Србина мога;
Нек му вишњи пружи слогу
Мира вечитога.

Нек кандило анђеоско
У њега засијне —
Мудре књиге нек Србина
Пригрле, присине.

Нека буде чувен, виђен
У дивском свемиру,
Нек напоји децу своју
На књижевном виру —

Нека врши своје право
Нек се школе шире —
Што човека са мудрином —
И са славом мире. —

У Старом Футогу.

Владан.

ЛАЖНА ЉУБАВ.

Новела Рудолфа Линдауа.

Овако је гласила мала приповетчица, коју ми је стари мој пријатељ Францис Бенет једнога вечера казао:

„Беше ми двадесет и пет година и бејах препун илузија и надања. Још никако нисам знао био за какво право горко искушење, ма да сам, да како, уображавао себи, да сам светски изображен човек и слепо веровао сваком, кога би било из ког узрока замиловао или који би ме пријатељски предусретао. — Становао сам већ од шест месеци у Паризу и живео сам сасвим удобно. Мој отац као имућан човек шиљаше ми, а да га и не мољах, много новаца, више него што ми је нужно било, да подмирујем своје потребе, ма да ове не беху баш незнатне; дружио сам се са људима, који ми изгледаху важни и љубазни; најпосле јако ми је годило оно, чим сам се сам по вољи бавио сваки дан пет до шест часова. — Тешко би било наћи повољних услова за тако пријатан живот, него што беху они, са којих сам ја тада онако сретан могао бити! Нисам ни на шта имао да се тужим, сматрали су ме за бог зна како сретна човека и био бих морао то и посведочити, да није моја прва, велика и, како ја држах, без наде љубав тој мојој срећи тако брзо краја учинила.

Предмет мог обожавања беше млада, лепа богата удовица, бароница Берта Белвоарова. Мене је шњоме упознао давнашњи пријатељ мога оца, на скоро по мом доласку у Париз; она ме је пријатељски примила и дозволила ми је, да је похађам. Мало прође, а она и не знађаше, како моје срце сасвим остаде код ње. — Виђах ју врло често, готово сваки дан; но никад саму. Она је умела око себе скупити своје верне, и овима је свагда тешко било оставити је, кад би пробавили који час код ње, а нерадо су давали при-

лике, да се један или други од њих шњоме састаје другојачије, него просто, пријатељски. Очевидно је било, да је то она и хтела, јер њен салон, који је сваком њеном пријатељу у извесне дане и одређене часове отворен био, био је, колико сам могао дознати, иначе сваком затворен. Слуга би тада одбијао све посете са стереотичном фразом: „госпођа бароница није код куће“, и тада би требало више одважности, него што сам ја имао, па да се усуди ко и против тих речи прекорачити прага овој гостољубивој кући у недозвољен час.

Заљубљени и војсковође мисле, њима је све дозвољено, да својој мети дођу, да постигну што хоће. Не држах за пристојно, да бароницу на читав дан, као увода пратим узастопце. Не могах докучити, да је икоји мени познат пријатељ њезине куће боље приман него ја и морадох најзад до тог закључка доћи, да млада, лепа госпођа ни једном од нас не даје првенства и да она, примајући нас једнаком љубазношћу и мирноћом иде једино за тим, да јој у нашем друштву време на невин начин, што пријатније прође. Али како ја за потребно налажах, ово моје мишлење, до ког ме доведе моје лично искуство, свагда верно пратити, покушам, да различне особе с којима се редовно састајах у салону госпође Белвоарове, окренем, да ми се изјаве шта мисле о нашој љубазној домаћици. У томе ми скоро никакве сметње нису на путу стајале.

Гости бароничини долажаху к њојзи око девет и десет сахата. Но који пут је било у друштву дванаесет до петнајест чланова, но обично нас беше само петоро до осморо. Свега сам упознао у салону, у коме сам најредовнији гост био, ваљда двадесет особа: чиновника, књижевника, политичара, уметника, адвоката, лечника и отмених бадаваџија; сви, па и ови последњи беху одличне и припознате личности у париском друштву. Ја сам, о том не беше сумње, а и сам сам врло добро знао, био најнезнатнији и најнепознатији међу људма, с којима је госпођа бароница баратала. — Доцније ме предусретаху старија господа, коју редовно виђах, с некаквом родитељском благошћу, покаткад као дете из куће; млађи људи, који такође беху осам до десет година старији од мене, и у којима сам нашао супарнике, те их се бојао, као да су ме сматрали за доброг, безазленог, младог човека. Нијелан од њих не даде ми никад узрока, да се потужим на непристојно кућевно васпитање. Ред, који је у кругу бароничином владао и који је она вешто одржати умела, беше слободан а пријатан, само што је текао све у малим границама, које се не смеју у добром друштву некажњене прећи.

У овоме тренутку замишљам себи лепи, пријатни салон бароничин: прилично велика, довољно осветљена соба. Пред вратима и пред прозорима висе тешке завесе мрке боје; под покривен дебелим ћилимом; ниске и згодне столице, у којима је удесно слушати или приповедати, као да су намерно начињене, да буду пуне привлачности, како би посетиоца, кад се једном посади на њима, што дуже задржале; на овалном застртом као снег белом чаршаву, стајао је између две запаљене свеће, самовар од месинга и пушио се, и као злато сијао и у њему се огледале оне беле, около намештене шољице за теј и оне лепчићи и пишкоте, што беху на простим тањирима. Гости се сами послужују или један другог; слуга се указује само тада, када би отворио врата каквом новом госту, који би ступио у собу без пријаве. Овај се тада приближује камину, у коме букти и пуцка светла ватра и око кога су као обично поседале бароница и мати јој госпођа Ваданкурова. Он поздравља госпође, обраћа се пријатно лево и десно клањајући се, па се посади онда на празну столицу, како би пристао у општу забаву, коју је он својим доласком за неколико тренутака прекинуо. — Претресају се сва питања, која су се баш тога дана на Париз односила; пресуђују се најновије књиге, позоришна парчад и слике; најновији догађај се одкрива лаком али беспристрасном руком; тумачи се велико научно откриће без педантерије; политички догађај какав осветљава се са различних страна. Бароница

се интересује за свашта, а пажљиво слушајући оног, који говори, пријатно се на њ осмејкујући и бистрим погледом њених лепих црних очију га пратећи, вољу му отвара. Ако би говор случајно застао, одма ти она нађе које питање in petto, које писца или политичара, научењака или уметника опет подстакне, да говори. Два сата у часу пролете. Стара поштована госпођа Ваданкурова је већ од по сата тихо заспала, а нико није приметио; њу није ништа узнемиривало у њеном слатком сну, што се око ње збивало. Сваки је био расположен и добро се забавља. — Само сам ја некако чини ми се сам себи досадан и несносан, макар што ово последње знам зацело нисам. Не умем ни беле да прозборим, те ме бароница и не тера више, да говорим, по што је узалуд толико пута покушавала што важно од мене да чује. Ја тражим њене погледе, а кад нам се очи сукобе сав поруменим, она ме ослови, а ја не умем да одговорим, а да ме одговор и покрет не изда како сам тешко збуњен.

Она ме мора бити држи за страшно будаласта, рекао би у очајању сам себи у таким приликама и предузимах, да се у напредак клоним из њезина салона у коме сам како мишљах смешан долазио. Али кад хтедох устати да се од осталих уклоним, везиваше ме њен поглед, да останем близу ње. Очи њене показивале би немир, забринутост и она би се тек тада ублажила, када би приметила на мојему лицу, из ког је све читати могла, што ми се све збивало у срцу, да сам се на ново морао оставити намере, да од ње одем. А када сам јој доцније око поноћи „laку ноћ“ желио са осталим гостима, стиснула би ми руку пријатељски и срдачно и рекла би ми својим умиљатим гласом, који ми увек срце потресаше: „Јел' те, драги мој господин Бенете, ви ћете сутра опет доћи, ви ми нећете изостати. Ви сте ми највернији“. Ја заборавих, како ми је пре по часа у њеном друштву, несносно било, те примим захвално позив. Приметим, да сам једини међу њеним гостима, кога је она на тај начин поновице позивала у походе. Тумачио сам то, што као најмлађи члан њезиног круга, нисам још стекао оних привилегија, као други старији гости. Ови не посећиваху тако тачно бароницу као ја, али чини ми се ипак су они већма одомаћени били код ње.

Пред кућњим вратима делило се обично друштво у више мали група. Ја се често придруживах час једној час другој групи гостију, који се враћаху кући и после неколико минута окренуо сам разговор на тему, која ме је највише занимала, а то на историју и карактер лепе жене, од које се мало час растадосмо.

Она беше, колико сам могао дознати из добре сиромашне фамилије а разборита јој мати, васпитала ју врло брижљиво. Како је била ванредно лепа и бајна, удала се била још девојком од 18 година за барона Белвоара, неког старог одличног господина. Овај је након кратког брачног живота пре три године умрьо био и бароници, која га је за време његове дуге болести тако неговала са потпуно пожртвовања, сво своје велико имање оставио. Млада удовица којој беше двадесет и две године, живела је била читаву годину са својом матером не одлазећи ни у какво друштво ни забаве; после је примала неке старије пријатеље покојног јој мужа, а временом саставила је око себе мали круг, коме не беше равна у свом Паризу, и за онога, који би постао члан тог друштва, било је то не мало одликовање. — Госпођа Белвоарова ретко је одлазила куд, ма да имађаше приступа у многим добрим кућама. Као да није марила за женска друштва, ал је била ипак мудра, те их се није сасвим клонила. Тако си је могао ма и ретко, виђати редовно у одређено време код њезиних заова, као и код некојих других далеких сродника покојног барона Белвоара. Тамо не беше радо примљена. Ово је лако било појмити и нико не помишљаше, бароницу тиме вређати. Сестре, рођаци и рођаке господина Белвоара, не могаху никако гледати бароницу да она располаже тако великим имањем, које јој је, као што мишљаху по праву припадало. Бароницу су сматрали сродници покојног њеног мужа за интригантињу, која је залудила барона, те уграбила имање

које би њима, као сродницима по праву припало. У истини пак било је то, да би се млада, лепа Берта Вермонтова тешко удала за бонога барона, да није била сирота а он богат; тако исто — по мишљењу светских извештала — догађа се често и само онима пада на памет, да се на што туже чији се интерес таким браковима уништава. Госпођа бароница Белвоарова била је мудра још у девојачком добу, а сад се научила, те ће у другом избору послушати глас срца. Њој је двадесет и пет година, може се на сигурно рачунати, да се намерава и по други ред удати, само јој се није још нико толико допао, да би се могла одлучити, за кога ће напослетку.

Мрско ми беше, слушати ту приповест, која ми је са више страна подједнако саопштавана, да се Берта само за новац удала. Ја сам био још млад и осуђивао сам строго, као што то младеж чини. Када сам са́м био и премишљао о браку, који је смрт баронова прекинула, нисам налазио за нужно да браним поступак Бертин, или ми је у другом случају нејасан долазио; чим бих спазио младу госпођу, оставиле би ме све таке мисли, тада би само видео, како је лепа, мудра и разумна била, па бих говорио у себи, да мора бити, да је добра и племенита. Ја бејах баш заљубљен тада, кад год би се нашао код своје љубазнице.

(Наставиће се.)

ЈЕДНА СТУДИЈА О НАРОДНОЈ ПЕСМИ:

„МАРКО КРАЉЕВИЋ И МУСА КЕСЕЏИЈА.“

(Наставак.)

Ово персонифицирање и алегорисање прелази кадкад и на саме стране народе; а да је тако то ће нам показати и насловна песма: „Марко Краљевић и Муса кесеџија“. Елем да видимо:

Вино није Муса Арбанаса,
У Стамболу у крчми бијелој;
Кад се Муса накитио вина,
Онда поче пијан *) бесједити:
„Ево има девет годиница
„Како двором цара у Стамболу,
„Ни издворих коња ни оружја,
„Ни доламе нове ни половне;
„Ал тако ми моје вјере тврде!
„Одврћ' ћу се у равно приморје,
„Затвориһу скеле око мора
„И друмове около приморја,
„Начинићу кулу у приморју,
„Око куле гвоздене ченгеле,
„Вјешаћу му хоџе и хаџије“.
Што гођ Туре пјано говорило,
То трјезно бјеше учинило;
Одврже се у приморје равно,
Позатвора скеле око мора,
И друмове около приморја
Куд пролази царевина благо,
На годину по триста товара,
Све је Муса себи уставио;
У приморју кулу начинио,
Око куле гвоздене ченгеле,
Вјеша цару хоџе и хаџије;
Када цару тужбе додијаше и т. д.

Кад ову песму почнемо онако површно читати, то нас изнајпре име „Мусе Кесеџије“ опомиње на онога Мусу, што је био војвода код Скендербега; при даљем читању пак изгледа нам, да је тај Муса Арбанаса нека арнаутска бекрија, којој је већ досадило султана узалуд дворити, те зато се заверава, да ће постати отпадником и кесеџијом; али кад још дубље завиримо, те арнаутску историју са песмом сравнимо, онда се тек уверавамо, да Муса овде ништа мање не представља, него цео арнаутски народ за време Скендербега, који долази до свести, пак се сећа, како је од толико стотина година, у свима турским ратовима, својом крвљу турску славу подизао и увеличавао, а за све те своје велике заслуге никаквог припознања од Турске није имао, него га је увек, као свога подчињенога роба сматрала, који је само дотле добар, докле за њу у невољи издире, а после се о његовом напретку не води рачуна. Овде се сад народ буди и диже на оружје против турске тираније, те чини чудеса од суровог јунаштва; али пошто је прост, а после Свендербега остаје и без мудре органи-

*) Реч „пијан“ узимамо као одушевљење за народну слободу и као искрену исповест, јер је у вину истина.

зоване управе, то најпосле мора да подлегне, — као што ћемо доцније из песме видити, — те опет на грбачу добива свога старог крвопију.

Стаде царе мејданџије тражит',
Обећава небројено благо,
Тко погуби Мусу Кесеџију;
Како који тамо одлазаше,
Већ Стамболу он не долазаше.
То се царе љуто забринуо.

Ко неће у овим мејданџијама видити изаслате војске против Скендербега? Које је овај обично потукао, да се слабо што и враћало у Стамбол!

Ал' му вели хоџа Ћуприлићу:
„Господине царе од Стамбола!
„Да је сада Краљовићу Марко,
„Згубио би Мусу Кесеџију“.
Погледа га царе попријеко
Па он проли сузе од очију:
„Прођи ме се хоџа Ћуприлијћу!
„Јер помињеш Краљевића Марка?
„И кости су њему иструнуле;
„Има пуно три године дана
„Како сам га врг'о у тавницу.
„Нијесам је више отворио“.

Овде хоџа Ћуприлијћ, као политичар, напомиње цару Србе, тврдећи му: да би они кадри били Скендербегу на пут стати и конце му помрсити; али цар знајући, да су они на Косову пострадали, ни мало се не узда, да би му могли бити од какве помоћи.

Вели њему хоџа Ћуприлијћу:
„На милости царе господине!
„Шта би дао ономе јунаку
„Који би ти жива каз'о Марка?“
Вели њему царе господине:
„Дао бих му на Босни везирство
„Без промене за девет година
„Да не тражим паре ни динара“.

Хоџа при том остаје, да народ српски није сасвим уништен, ма да је на Косову битку изгубио; него да има у себи још толико живота, колико би нуждно било за ову прилику; а цар се томе радује те обећава ономе велике поклоне, који би му то доказао.

Скочи хоџа на ноге лагане,
Те отвори на тавници врата,
И изведе Краљевића Марка,
Изведе га пред цара честитог:
Коса му је до земљице црне,
Полу стере, полом се покрива,
Нокти су му орати би мог'о;
Убила га мемла од камена,
Поцрнио као камен сињи.

Овде се види привремена олакшица, што се даје једном подчињеном, кад га потребују; а после и то како изгледа народ, који је робства допануо.

Вели царе Краљевићу Марку:
„Јеси л' ђегод у животу Марко?“ —
„Јесам царе, али у хрђаву“.
Сједе царе казивати Марку;
Што је њему Муса починио;
Па он пита Краљевића Марка:
„Можеш ли се Марко поуздати
„Да отидеш у приморје равно,
„Да погубиш Мусу Кесеџију?
„Даћу блага колико ти драго“.
Вели њему Краљевићу Марко:
„Аја, богме, царе господине!
„Убила ме мемла од камена,
„Ја не могу ни очима гледат',
„Камо л' с Мусом мејдан дијелити!
„Намјести ме ђегод у механу,
„Примакни ми вина и ракије
„И дебела меса овнујскога,
„И бешкота леба бијелога;
„Да посједим неколико дана
„Казаћу ти кад сам за мејдана“.

Наведени стихови обележавају оно време, кад је српски народ под Ђурђем Смедеревцем играо дволичну улогу спрам Турака и Маџара и кад је Скендербегу стао на пут, да се са Маџарима против Турака не сајузи; само је то разлика, што је по историји Ђурађ својевољно усљед прорачуњеног интереса то чинио, а по песми изгледа, да је то било по наговору турске владе.

Цар добави три бербера млада:
Један мије други Марка брије
А трећи му нокте сарезује:
Намјести га у нову механу,
Примаче му вина и ракије
И дебела меса овнујскога
И бешкота леба бијелога.
Сједе Марко три мјесеца дана,
Док је живот мало повратио;

Ето тако се умиљавају владари једноме народу, кад га хоће да на што обрлате; а уједно се види, како се поражен народ без праве слободе тешко опоравља и до снаге долази, па макар му се за време и повлађивало.

Пита царе Краљевића Марка:
„Можеш ли се веће поуздати?

Како је верно изражено нестрпљење силовитих и размажених владалаца!

Пошто се Марко у механи мало подначинио и за мејдан колико толико дотерао; пошто је после по наручену сабљу код ковача

отишао, да види, је ли готова; ту онда песма овако наставља:

„Јеси л' Ново сабљу саковао?
Изнесе му сабљу саковану.
Вели њему Краљевићу Марко:
„Је ли добра, Новаче ковачу?"
Новак Марку тихо говорио:
„Ето сабље, а ето наковња,
„Ти огледај сабљу каква ти је".
Ману сабљом и десницом руком
И удари по наковњу Марко,
Наковња је пола пресјекао,
Па он пита Новака ковача:
„Ој, Бога ти, Новаче ковачу!
„Јеси л' икад бољу саковао?"
Вели њему Новаче ковачу:
„Ој, Бога ми, Краљевићу Марко!
„Јесам једну бољу саковао,
„Бољу сабљу, а бољем јунаку;
„Кад с' одврже Муса у приморје,
„Што сам њему сабљу саковао,
„Кад удари њоме по наковњу,
„Ни трупина здрава не остаде".
Ражљути се Краљевићу Марко, и т. д.

Народна је песма врло искрена; јер признаје, да је у оно време арнаутски народ био јачи од српскога; а што се Марко љути на речи ковачеве, то је сасвим психолошки верно, да слабији нерадо чује, кад му се така непријатна истина у очи каже и да тежи онога безопасним учинити, који његовом противнику набавља оружје, па нуз то још боље, него што га он сам има.. Но да наставимо песму:

Пак посједе шарца од мејдана,
Оде право у приморје равно,
Све се скита, а за Мусу пита.
Једно јутро бјеше подранио
Уз клисуру тврда Качаника,
Ал' ето ти Мусе Кесеџије,
На врапчићу ноге прекрстио,
Топузину баца у облаке,
Дочекује у бијеле руке.
Кад се један другом прикучише,
Рече Марко Муси Кесеџији:
„Дели Муса уклон' ми се с пута,
„Ил' с' уклони ил' ми се поклони".
Ал' говори Муса Арбанаса:
„Прођи Марко, не замећи кавге,
„Ил' одјаши да пијемо вино;
„А ја ти се уклонити нећу
„Ако т' и јест родила краљица
„На чардаку на меку душеку,
„У чисту те свилу завијала,
„А злаћеном жицом повијала,
„Одранила медом и шећером;
„А мене је љута Арнаутка,
„Код оваца на плочи студеној,
„У црну ме струку завијала,
„А купином лозом повијала,
„Одранила скробом овсенијем;
„И још ме је често заклињала,
„Да се ником не уклањам с пута".

У овим се редовима чисто огледа господско поколење заступника српскога народа; а тај је заступник у оно време по историји био, не Марко, него као што знамо: Ђурађ I. Бранковић, од врло племените фамилије; па макар да је слабији, то би хтео да својим ауторитетом овог тежачког бунџију заплаши; али овај отпадник, који се већ о својој снази уверио и слободе окусио, не даје се више ни од кога, па ни од самих краљевића, застрашити, — ма да је код оваца одрањен зобним скробом, — него жели, да се с њиме као са човеком од достојанства поступа! Ово је место у целој песми најлепше; јер супротност аристокрације и демокрације тако живо и верно описује, да се ништа красније и савршеније у тој струци замислити неможе!! Но хајд'мо даље:

Кад то зачу од Прилипа Марко,
Он тад пушћа своје бојно копље
Своме шарцу између ушију
Дели Муси у прси јуначке; и т. д.

Код овога дивскога мејдана, кога је народна појезија омирски опевала, види се нека — тако рећи — препотопска снага и јунаштво, што се данас једва може уобразити; види се силовит судар два великана, који две народне касте а уједно и два различита народа представљају; и то је све тако обманљиво и природно изведено, као да би их живе својим очима гледали.

Али сад долази питање: како би се појета владао, кад би у место двобоја, латио се описивати, две војске, или — што је још теже — два народа, где се између себе туку? Да видимо примере из народних песама:

Истом кнеже наредио војску,
На Косову ударише Турци.
Маче војску Богдан Јуже старн
С девет сина девет Југовића,
Како девет сиви соколова,
У сваког је девет хиљад' војске,
А у Југа дванаест хиљада,
Па се бише и секоше с Турци:
Седам паша бише и убише,
Кад осмога бити започеше,
Ал' погибе Богдан Јуже стари,

И погибе девет Југовића,
Како девет сиви соколова,
И њиова сва изгибе војска.

Ово је врло дивно, у срце дирајуће описивање! Најпре видимо, како се војска на алаје против душманина креће, са вођама на челу, којих ће се имена, догод је српства, спомињати! После нам се приповеда: колико је било војске и да је сва са вођама заједно изгинула! Ово нам нашу душу поражава и најдубљом тугом испуњава! Али при свим овим лепотама, морамо признати, да ми ту правога боја и ограшја — као код двобоја — не видимо, него се нашој фантазији на вољу оставља, да она себи уобрази, како је од прилике укупност те битке изгледати морала?!

Још један пример из времена, кад се већ почело било са пушкама војевати; а то из песме: „Женитба од Задра Тодора“.

„Танковић Осман из Удбине чује, да је од Задра Тодор испросио Косу Смиљанића, баш ону девојку, коју је он мислио узети и да ће је у први понедељак из Котора одвести; зато на врат на нос шаље писма на све краишке четобаше, да сваки од њих дође са тридесет добрих коњаника; пак ће на морској отоци у бусије засести, српске сватове дочекати, потући и отети девојку. У суботу се већ четобаше са својим коњаницима у Удбини искупљају; а Осман их меће за пуну трпезу, те одмах почну пити вино.“

(Наставиће се.)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

Овај зарезник спада међу правокрилце (Geradflügler, — Orthoptera), скакавце (Saltatoria). Како скакавац изгледа, то ће ваљда свако знати и држимо да нам није нужде тако га описивати да га читаоцима сасвим пред очи ставимо, јер то без добре слике није могуће. Чим ко погледи ког повећег зарезника ком су две стражње ноге дугачке па за скакање удешене, то је већ један знак да зарезник спада у род скакаваца. Зеленог скакавца (Laubheuschrecke,-Locustina), мислимо да свако познаје, јер га врло често видети можемо на зеленој стабљици кукуруза, а и на другом рашћу; тако исто и шашка изгледа. Спољашњост њена је готово сасвим једнака са свима скакавцима, а особито са зеленим; само је једина разлика у боји, неким деловима тела, а највећма у нарави.

У шашке је мужак доста мањи од женке, јер мужак је обично од темена до краја стражњег тела 3 до 4 цм. а до крајева спуштених крила има 4 до 5 цм. Женка је до стражњег краја тела до преко $4^1/_2$ цм. а до крајева смештених крила готово до 6 ц.м. је дугачка; мужак кад полети разапне своја крила 8 до 9 цм. а женка преко 10 цм. ширине. Ово смо узели у средњу руку, јер у топлим пределима женка је до 7 цм. дугачка, а разапета крила заузимају ширину до 12 ц. м.

Глава у шашке је усправљено смештена као год и у зеленог скакавца, виша је него шира, а ширина је у средини много већа него што је доле где су органи за гризење и горе где је чело са два ока, која изгледају као два мрка светла зрна, и због тога средина главе с једне и с друге стране у шашке изгледа као два угојена образчића. Пред очима стоје два кратка пипка, нешто повијена један на десну а други на леву страну, који изгледају као два кратка кончића и имају сваки по 26 зглавкова. На пипке треба врло добро пазити, јер оне су у шашке тек толико дугачке колико је једна четвртина дужине од целог тела, а ово највећма разликује шашку од сасвим невиног зеленог скакавца (Laubheuschrecke.-Locustina, Locusta viridisima L,) који има врло тањушне пипке, дуже од самога им тела. На доњем крају главе кад спред погледимо стоје уста, али су она са великим тврдим капком затворена, који је уместо горње усне. С једне и друге стране уста, унутра су повијена два врло тврда и покретна зуба и могу се у шашке видети кад горњу усну подигне; а ти зуби одређени су да одгризају храну и да је жваћу. Кад би когод погледао у уста кад шашка храну узима, видео би, да се та два велика зуба унутра и на поље тако помичу као какве кљеште које се непрестано отварају и затварају. Да глава тога зарезника

има један прстен који изгледа као какве везица на врату — поша — а за њим је други прстен из ког горе пружа се положени врх на ком су укорењена крила. На једној и другој страни тога врха, порасла су двострука крила горња су нешто мало дужа али много ужа од доњних, а осим тога горња су крила и много јача, оштра, нешто кожаста, staклена и провидна, те у мирном стању служе за покривач доњним крилма, која су много нежнија, али при летењу и она много летети помажу. Шашка има три пара ногу, предњи је пар на првом прстену од главе, а она два пара на другом су прстену на ком су и крила утврђена. Предњи и средњи пар ногу је кратак а нема ништа необичног на њима, али стражњи пар ногу је врло дугачак. Онај део стражњих ногу који је до тела, изгледа као какав бут, а други или крајњи део стражњих ногу је једнако танак, цеванице са страг имају два равнотекућа бодљикава реда. Са тим ногама се шашка одупире при скакању. Свака нога у шашке од три дела је, а на крајевима су по два оштра нокта.Ово је најсигурнија разлика шашке од зеленог скакавца, јер у овога је нога од четири дела.

Од другог прстена на ком су горе крила а доле два пара ногу, пружа се стражњи део тела који је ваљкаст, а крају нешто мало тањи. У овом стражњем делу смештен је цео дроб и полни органи. Спољашност стражњег дела изгледа да је од девет делова састављена, а на крају јасно је означен орган за оплођење, по ком се лако разликовати може мужак од женке. У мужака ниже врха на стражњем телу има само један поклопчић, који затвара орган за оплођење; а у женке баш сасвим наврху има два поклопца, који кад се отворе показују полни део. И ово је један од најглавнијих знакова који разликују зеленога скакавца од шашке, јер је у женке зеленог скакавца, на врху стражњег тела у место два кратка поклопца порасла су два дуга, танка и сабљаста, која су у мирном стању заједно састављена те изгледају као подужи реп.

У боји је шашка врло различита, али опет зато изилази на једно; њен изглед тела, па и боја издаје је за опасну. Стари испитачи тврде да се и по боји разликује женка од мужака, али то је мнење касније сасвим побијено од испитаоца Керта, те је и данашња наука непрестано тога уверења, да боја не разликује женку од мужака. Из овога се закључити може, да је боја како у мужака, тако исто и у женака једнако различита; само можемо казати да је глава и први прстен до главе како код женке, тако исто и код мужака најсветлије и готово једне боје. У неке су глава и оба прстена бледо зелена, у неке је то прстење жуто, а у неке то жутило прелази у угаситију, преко црвене па све до мрке боје. Често су те све боје смешане тако, да их је немогуће именовати; неке су измешане тачкама, а неке са пругама, али су тако смешане, да их има бледо и угасито-зелене жуте, црвене, мрке, а у неких та мрка боја прелази готово у црну. Е тако је разне боје глава први и други прстен у шашке и зато ови делови јако у очи упадају, јер су јако и светло бојадисани, те се врло разликују од стражњега дела на телу. Али морамо признати да се по где која шашка нађе да тај предњи део није тако јако светлом бојом обојадисан, него је обојадисан као и стражњи, готово се не разликују; таки су егземплари зеленкасте боје или су жутосуре, или су нешто мало мрко жуте и т. д само је све бледо. Тек у неким деловима тела боја се код шашке не мења, и то на вилицама за гризење: оне су бледо коштано-жуте, сечена вилица је плаветникаста са црном оштрицом. У крили мале разлике има, готово су једне боје у сваке шашке. Предња узана крила су свуд у наоколо ивицом жута али сасвим бледа, а у средини је поље необојадисано готово стаклено, које је посуто са сиво мрким коцкама; али идући корену од крила почињу се по мало жутети. Код стражњи крила од корена почиње тавно жута боја, али до средине се сасвим изгуби па постаје стаклене боје све до краја, само што је ивица и нешто мало поред ње ишарано са нешто мрким преким, ал' кратким потезима. У осталом оба пара крила испрекрштена су са тањушњим жилицама угасито мрке боје. Тако исто стражње ноге које су за скакање удешене бутина је у неке зелена у неке црвено жута или жуто мрка а по њој су попреко и уздуж угасито жуте пруге. Средњи део ноге који изгледа као цеваница обично је црвен, али у неки је тек црвенкаст

или жућкаст, а бодљике на њима су са црним врховима. Крајни део ноге је мешовите боје; меша се црвена, жуто-мрка са црносивом.

(Наставиће се.)

Ф. МИКЛОШИЋ О ХРВАТИМА.

Пре кратког времена изашао је у новом, према садашњем знању и материјалу прерађеном, издању и први део великога Миклошићевог дела Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen, у коме је Миклошић обделао науку о гласовима словенским. У тој књизи, у одсеку Serbisch und croatisch, говорећи о слову ѣ и његовим заменама у српском и хрватском језику, Ф. Миклошић је изрекао речи о српском и хрватском језику, које су веома знамените, и преко којих се у културном развијању Срба и Хрвата неће моћи мўком прелазити. Ради те њихове знатности ми их овде у целини преводимо.

„Староме словенском гласнику ѣ одговарају (у српском и хрватском) различити гласови: е, ије, уз је, и и. По овоме ст. словенском гласу дели се српска језиковна област на две зоне: источну и западну. У источној место ѣ стоји увек е: bêг: бѣгъ; бѐжати бѣжати. У западној место дугачкога е прве зоне долази ије, место краткога је, а пред гласницима и гласовима ј и ђ — и: бијег, бјежати; — био и бијел: бѣлъ; — сијати: сѣяти; — сиђети: сѣдѣти. Западно од друге зоне језик је хрватски, у коме ст. словенском ѣ правилно одговара и: биг, бижати Источна зона српскога језика обухвата: Срем, Банат, северну Србију, Ресаву, Источну и Стару Србију; западна обухвата: Црну Гору са Боком Которском и Северном Албанијом, Дубровник, Херцеговину, Босну, у којој (у осталом) католици хрватски говоре, и део Славоније. К овом делу припадају и Срби из Угарске (осим Баната). Хрватски се говори у Истрији, у Приморју, у Далмацији северно од Неретве, у Босни и Херцеговини, у војничкој граници и у Славонији (међу католицима), даље међу Хрватима, насељеним по жупанијама западне Угарске, по Доњој Аустрији и Моравској. К овима се придружују и Хрвати из доње Италије. Кад се Срби и Хрвати у једно узму, онда се може узети да се они деле на екавце, ијекавце и икавце. Али икавци нису сви Хрвати — чакавци; има икаваца, који говоре чисто српски, само што ст. словенско ѣ изговарају као и. Оваки икавци имају са Србима са свим једнаке обичаје; остали пак имају и изговор различит од српскога, осим што имају неке засебне, само њихове изразе. Та разлика међу икавцима биће по свој прилици дошла отуда, што су се као што Вук говори, Буњевци или Бошњаци одавно посрбили, а ови други доцније. Ко упореди податке Константина Порфирогенита о географијском насељењу Срба и Хрвата са садашњим стаништима икаваца и ијекаваца, лако ће му пасти на ум мисао, да сў икавци Константинови Хрвати, а ијекавци — Срби. Одношај су овај пореметиле сеобе Срба нарочито од времена турских навала, и осим њих она неодољива асимилациона снага српскога народа, која је посрбила на југу Шкипетаре (Арнауте), на све стране Влахе (Румуне), а на истоку и на југоистоку Бугаре. Хрвати су свугда остали католици; к Србима је сељањем с истока продрла грчка (источна) црква. Нека је још овде напоменуто, да ја српски и хрватски као два језика сматрам и да назив језик српски или хрватски за нетачан (falsch) држим. Наравно да ово моје мишљење нико не треба да схваћа као покушај, који би имао намеру, да тим народима политичну стазу показује: они су потребни један другоме.“

ЛИСТАК.

О ЦИГАНИМА.

Културно-етнографска студија.

(Свршетак.)

Којим су путем Цигани у Шпанију дошли, незна се. Народ држи, да су то остаци некадашњих Мориска (Мавра Арапа) које ово, а које пак, што су се они највише задржали

у оним пиренејским долинама, у којима су се и Маври најдуже бавили, а и име само „Гитани“ тј. Мисирци, показује, да су и они, као и многи други источни народи, ваљада преко Мисира и северне Африке у Шпанију дошли. Да су преко Немачке и Француске у Шпанију прешли, то би задржали име „Боемијен“ (тако Французи зову цигане). Особине шпанских цигана могле би послужити за сравнење. Оне се са свим подударају са особинама оних цигана, који се са свим на противној, на источној страни Европе налазе, а то је знак, да су се цигани свуда једнако чисти одржали. Имају исти језик, којим и наши цигани говоре. Истим се послом и занимају, а и наклоњени су свему ономе, чему су наклоњени наши цигани. У Шпанији су католици, и ако ни појма о вери немају. И ту се жене сами међу собом.

Ни Јосиф II. а ни Карло III. нису успели да их цивилизирају.

Одрањују коње, тргују њима и краду их и тамо, као и код нас и у Русији, а шпањолац тај занат друкчије и не зове, већ „гитанеријом“. Један писац вели, да је шпански Гитано, најлакомисленије, најнепостојаније и најнеблагодарније створење на свету. Издаће свога добротвора, а глава га неће заболети. Што је у јутро заслужио, то ће до у вече проћердати. Све оно, што смо рекли за наше цигане, важи и за шпанске гитане, и тако би могли рећи, да су они свугде, куда год су само доспели — у најновије доба се појављују и у Мехици и Бразилији — своје старе непокварене особине, и свој карактер задржали. Али се и остали источни народи — Турци, Чивути, Јермени, Персијанци, Кинези, Јапанци а и сви остали – држе својих старих обичаја, као пијан плота. И ови су народи сложни, и они бране и потпомажу своје саплеменике, али се у свему томе ипак са циганима сравнити не могу.

Турци и Мађари су сви у једини, е па ту је лако. Чивути, тај други народ, који је са истока амо дошао, и који се такође по читавој Европи распростро, је један од најспособнијих народа за живљење. Они имају свој диван развијен језик, своје песме, своју књижевност. То је и побожан народ, а има га и десет пута више, него цигана. Иначе они су се са свим прилагодили европским обичајима.

Каква грдна разлика између њих, и њихових мало источнијих земљака цигана, који су као што рекох из Хиндостана дошли. Цигани немају ни вере ни обичаја, ни историје, па ни традиције, нису ни сујеверни. Они немају никаквога знака, по коме би их познали, немају народњег одела, уопште немају ничега одакле би могли закључити, да је то један народ. Међу Татарима се облаче татарски, међу Шпањолцима шпањолски, међу Мађарима мађарски, а свуда носе крпе и дроњке, што их ти народи баце. У њиховом ћеш речнику, вели учени Пот, заман тражити израза за појмове: „имати, поседовати, морати, дужност, и закон“. Нема га.

Па нису ни у такој маси нигде, као што су чивути, у Бечу, Пешти, Варшави, Цариграду и Јашу. Станују за себе, понајвише по једна породица. Ето тако су они расејани по читавој Европи. За њих можемо слободно рећи да никада нису ништа освајали, али никада не беху ни побеђени.

Код њих уопште нема онога, на чијем се темељу народност оснива, а то је они немају народности. Цео њихов опстанак је Европејцу загонетка, а сваки се њиховом уређењу мора дивити

Видићемо, да ли ће кад настати још једном златно доба за цигане.

Дрнд Миша А. Поповић.

Писмо Николе Боројевића дру Данилу Медаковићу.

На Рѣци 29. Януара 1858.

Благородни Господине и многопоштовани Приятелю!

Знаюћи како є садъ штампарска вага тако утанчана, даби іой и само эданъ мали скрупль тежине, читаву центу огребаня подигнути могао, прилажемъ вамъ овай, и сваки мой чланакъ, с' ономъ вашемъ предосторожномъ духу излишномъ, али моемъ невѣштомъ перу саотвѣствуѣомъ препорукомъ, да би ми на то ваше особито вниманиє обратити благоволели; у осталомъ самъ овай чланакъ навлашъ изъ краине датирао, едно што самъ и самъ краишникъ, а друго што несумнямъ, да се таково што одъ онудъ радиє чує, неголи изъ ове наше херватске Италиє.

Новине ми одмахъ с' другимъ броемъ дођоше, и обѣлоданише, да онай њьномъ помишлѣномъ престанку намењни рубацъ ниє вашъ, него мой, те стога ћу се терсити, да га баръ честито оперемъ и угладимъ.

Ево већъ има два месеца, што се нећутимъ найболѣ, па тако морамъ и ради ове іогунасте зиме, понайвише топлу собу чувати, и зато се с' моіомъ несташномъ виломъ више негъ обично забавляти, као што изъ нѣнихъ само вама шиляюћихъ доконица видити можете.

Почео самъ и некакве „чертице о мени и до мене" писати, пакъ акоми се то чедо могъ хумора живо роди, онда самъ му наумио, васъ за кума и приємника молити.

Драго ми є, што Седмица као наша права даница, а Дневник као предводителъ болѣ увидности, и рачителъ родолюбногъ осећаня, башъ онда понайвише бити настои, кад є нашъ — предъ хиляду година обожаваци Световидъ — тако Кратковидъ постао, као да невиди далѣ носа, єръ како неби иначе крозъ читави седамъ година своrъ страдания, увидити кадаръ био, зашто никако изъ мертвила узкерснути неможе.

Свакн би зарь други на нѣговомъ мѣсту, баръ по чувству осязания — оне мершаве жертве примѣтио, кое му се као изъ некогъ — іошъ са свимъ неугашеногъ пиетизма приносе, и крозъ то се одмахъ осѣтио, зашто му акцие тако перняво стоє; ну онъ — упируђи се на свой премъ да одавно покойни нимбусъ, воле савъ свѣтъ померчином назвати, него се тога оканити, да своюо очађену свѣђицу свакомъ намеће; шта више — онъ у овоіой занешености имитира изъ дима облаке, изъ очию мунѣ, изъ пера стреле, а изъ свогъ чудногъ гнѣва гермлявину, да стимъ своє апостате о својмъ себи уображеномъ инфалибитету увѣри, незнаюћи да є франклиновъ духъ средство пронашао, с' коимъ се ни праве, а камоли такове гермлявине — већъ ниєданъ словесни човекъ нежапа.

Чудимъ се дакле, што Дневникъ као юнакъ заборавля да є и мудролюбъ, кадъ онако — не само сиромашногъ Световида, него и све виде и видовиће до деветогъ колѣна напада, и као неке — напредуюћемъ свѣту опасне идолопоклонике фанариотизира. И оной би се онликой музики за музику о Богоявленію могло рећи: посвири па и за пасъ задени, єръ што є одъвише, ние ни с' масломъ добро, зато и я престаємъ о таковимъ предметима даље гудити, и іошъ само толико напоменути желимъ да ово нисамъ писао за штампу, него вамъ само кажемъ као Приятелу у четири ока, оно што я с' мое стране о томъ непримѣрно мислимъ, па се падамъ, да ћете и ви волети, одъ мене овакову простодушностъ чути, него-лй кой само ласкави шамаердинеръ.

Примите у осталомъ ви, ваша честита фамилия, Господинъ Ђорђе Поповићъ као нови уредник, и онай Господинъ, што є онако вѣшто новелету „Два Дневника" списао, мой наимилій поздравъ, с' коимъ остаємъ, вашъ искрени Приятель. **Ник. Бороєвићъ с. р.**

КЊИЖЕВНОСТ.

(**Његуш и Милутиновић.**) (Свршетак.)

За биографију Његушеву вели г. Кулаковски, да она у мене није ни издалека потпуна. И ако нисам писао биографију, но литературну студију, ипак је живот Његушев укратко толико исцрпљен, да и најбрижљивији биограф не би могао рећи, да писмени извори нису употребљени. Али рећи „биографија није ни издалека потпуна," значи знати још пуно неупотребљених извора; рећи пак тако, а те изворе не казати, значи ни сам их не знати: а не знати их а тако оштро говорити, значи шарлатански говорити. Место тога г. Кулаковски вели: „Петар II., дошавши на престо црногорскога владике у 17 години једно време је врло скептички гледао на веру и законе црквене", па се љути, што му ја нисам тај скептицизам пронашао у делима његовим. Ово је мени. искрено признајем, новина; а можда и нејасно. За што г. Кулаковски, који тражи од мене потврде чак за своја нагађања, непотврди бар чим ово своје тврђење. Ја толико само знам, да из дела Његушевих веје само чиста узвишена побожност песничког мислиоца. — Али бих се чисто смео опкладити да знам ко је г. Кулаковскога на ову ову погрешку навео.

Најзад вели г. Кулаковски: „Низ навода из производа песникових није још никака оцена ког писца, ако ти наводи нису разређени у неком систему, који би осветлио сву радност песникову." Овим хоће да каже, да су у мојој студији наводи несистематски стрпани и да је студија слаба. Из ових речи, које г. Кулаковски никако не доказује, и баш за то што их не доказује, видим, да он једнако брка биографију с литерарном студијом. Историја се бави људима само као крајњим узроцима дела; она бележи имена људска само за то, да за њих лакше веже догађаје: она је наука о појавима у друштву људском, а не о људима. Мојим наводима ја сам хтео да осветлим поезију, којој је носилац име Његуш: писао сам историјско-литерарну студију, а не биографију. Ма да се творац познаје по делу, ипак нисам говорио само о поезији Његушевој, него сам у биографском делу студије упознао читаоце најпре с радником, да би после боље разумели сам рад. Тако мислим да треба да ради литерарни историк. А г. Кулаковски као да хоће, да историја литературе буде низ биографија, као што је некад историја света била читуља владара. Ако то неће онда незнам шта хоће и какав то хоће систем од навода. На-

води су примери, потврде правилу. Ако правила иду редом, ако је студија систематска, онда се само може питати: подилазе ли наводи згодно под правило, потврђују ли га или не. Ко пише студију о песнику, њему су примери све песме песникове; из њих он ствара своје погледе и закључке и потврђује их најудеснијим наводима; а не извлачи из дела песникових неку засебну уређену регименту од навода, да с њоме чини незнам шта. Наводи су само контрола студији, а нису студија. Чисто објективној студији, особито о познату писцу, и нетребају наводи. Тако и ради историк литерарни кад пише историју литературе. Али ћу се нешто сад исповедити, не ради референта него ради истине. Ни у једној ни у другој својој студији нисам био потпуно објективан историк. Да сам то био посао би ми био према данашњим нашим приликама луксузна ствар, луксузнија него што је. Ја сам имао и практичну сврху пред очима: да побудим на читање и да саму студију начиним поучном и корисном. Отуда више приповедачкога елемента у биографском делу, отуда као нека мала антологија од навода из песникових дела. За ово су моји учени познаници запињали, а неучечи ме хвалили. Ја сам хтео да користим и за то сам своју студију удешавао према времену, за које сам је писао; и за то је имала доста читалаца. Ово потврђује и сам реферат г. Кулаковскога, јер се из њега види, да је и референта највише мој чланак заинтересовао.

О самој студији мојој о Сими Милутиновићу, у колико се његов рад не тиче Његуша, није г. Кулаковски ништа рекао.

Резумевавши све, нашао сам:

1. Да је г. Кулаковски реферовао о Годишњицама не прочитавши свију чланака у њима.

2. Да су га као новака у српској књижевности заинтересовали највише моји чланци; или да му они нису могли подмирити сву абецедарну жудњу за сазнањем нове српске књижевности, те му је за то на њих криво.

3., Да ни моје чланке а особито студију о Сими Милутиновићу, није пажљиво прочитао.

4., Да је реферујући о свом читању Годишњица зажелео да што и покуди; па му се чинило, да сам ја понајтањих леђа.

5., Да је слаб посматралац књижевних појава, да по томе није кадар руску литературу научно са српском упознавати, и да „Критическое обозрѣніе" треба критички да се обазре на своје референте и кореспонденте.

У Београду 31 маја 1879. **Свет. Вуловић.**
професор.

РАЗНО.

(Марама за џеп). До сада се писало већ о свачем, што човек за одевање свога тела употребљује. Писала се историја и постанак сваке материје и тканине, што их је мода за мушке и за женске одредила и још одређује — само се увек заборављало на марамузаџеп, а она је новија и неизбежна допуна нашега одела. Новија је заиста, јер тек од како се почео шмркати бурмут, од тога доба се почео брисати нос четворокутим комадом од платна или вунене материје и т. д. Бурмут се почео употребљавати од 16. столећа. Сад ће ко запитати: А зар се наши прадедови пре 16. века нису ускењивали? Зар кијавица (која се без џепне мараме низамислити неда) није онда нападлаа на слузну кожицу у носу смртних људи? Јест, и онда су се људи брисали, али на много простији начин — као што наши сељаци данас чине. Историја не спомиње џепне мараме код старих народа Чивута, Халдеја, Асираца, Персијанаца. Што се Грка и Римљана тиче они нису имали џепне мараме за нос, него марама за брисање зноја — сударијум — којим су брисали лице, кад су се јако знојили. Отмени људи у Атину и у Риму обично су носили један такви сударијум у руци, а други за појасом, но нису га никад употребљавали на оно, на што ми данас џепну мараму употребљујемо. Ово би се сматрало за велику непристојност и нечистоћу. Брисати нос пред другим људима, и оно свирање носа при томе — то би била највећа непристојност у друштву а нешто нечувено! Кир је најстрожије забранио Персијанцима кијати, пљувати и брисати нос Ова последња забрана још се даје и појмити, али уздржати се од кијања није баш лако. Па и Ксенофон спомиње ову забрану, а он је поуздан извор за историју. Пристојност је захтевала, да се говорник на трибини и песник при јавном певању уздржавају од пљувања и т. д. Само им је допуштено било хаљином зној с чела брисати. Плаут приповеда, да кад је који Римљанин хтео да се жени, право се распитивао, да ли му будућа његова има нос, који није изложен непријатним „водненијама," а Јувенал приповеда један случај, где се муж развенчао са својом женом због честе кијавице. — Данас је џепна марама ушла сасвим у неизбежну допуну нашега одела, и нема за човека већег немира и једа, него кад оде гдегод у друштво, а заборавио код куће мараму.

БЕЛЕШКЕ.

(Урош Предић), ученик сликарске уметности у академији бечкој, питомац стипендије ХристофораШифмана, добио је при крају ове школске године расписану Гундлову награду од академије уметности у Бечу за свој сликарски посао. Ово служи на дику ваљаноме том Србину, а меценату његовом г. Шифману нека

је на понос, што се на тако достојнога питомца троши његова добротворна заклада. Живео г. Предић и добротвор му Христофор!

(Срп. нар. позоришна дружина) завршила је своје представе у Ст. Бечеју и отпутовала је у Сенту, где ће се неколико недеља бавити.

(Стипендија Јована и Терезије Остојић.) Г. Стеван Мапојловић, управитељ остојићевог фонда расписује стечај на једно упражњено место у овој стипендији. Док је питомац у месту својих родитеља или старатеља износи му стипендија 100 фор. годишње; ван места родитеља 250 фор, а кад ступи на свеучилиште или академију 400 фор. Првенство имају сродници покојника и суботички синови, али се и други могу тражити. Молбенице се шиљу горепоменутоме управитељу.

(† Др. Панајот Папакостопулос), физик округа београдског, познат са свога књижевнога рада превода софоклове „Антигоне“, омирове „Ватрахиомахије“ и т. д. умрьо је после кратког боловања ноћу измеђ 29 и 30 маја о. г. у Београду.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Словенски алманах, што га издаје у Бечу учећа се омладина свију славенских народа, изићи ће и ове године. Цел је овога алманаха, да упозна своје читаоце с обликом и духом језика и с особинама свију појединих словенских племена. Цена је за претплатнике 1 фор. 20 новч., а доцније ће бити дућански цена 1 ф. 60 н., а изнеће књига 24 штампаних табака. Прилози и претплате шиљу се по овој адреси: Radivoj Poznik, Wien, VIII. Florianigasse No. 17. Рок претплати траје до краја ове године, а књига ће изаћи на свет почетком 1880.

НОВЕ КЊИГЕ.

Извештај о српској великој гимназији у Новоме Саду, за школску годину 1878 — 9. У Новоме саду, српска народна штампарија 1879.— Ове школске године уписало се у нашу гимназију 211, а остало је до краја године 203 ученика и то 198 православних, 11 римокатолика и 1 јермении.

Извештај о српској вишој девојачкој школи у Новоме Саду, на крају школске године 1878 — 9. Година друга. 1879. У Н. Саду срп. нар. задружна штампарија 1879. — Ученица је било уписаних ове године у 1. разреду. 22; у 2. р. 18. у 3. р. 13. а у 4 р. 8. Свега дакле 61 ученица и 3 хоспитанткиње.

Стража, књига за науку, књижевност и друштвени живот. Година друга. Свеска за март 1879. године. Издаје и уређује Л. ПАЧУ. Нови Сад, штампарија А Пајевића 1879. Садржај је ово: 1. Неколико чланака из народне економије, од Шрама, превод с немачког. 2. Морају бити непријатељи. (Преписка два друга). С руског превео Ј. Жујовић, свршетак. 3. Деоба људских раса. Од Ј. Жујовића. 4. Ко је крив. Песма од Ахила. 5. Одломци из дневника једног добровољца. (Успомена из српско-турског рата 1876 год.) од Тод., свршетак. 6. Изјава уредништва.

„Великаѧ Катавасїѧ“ содержащаѧ въ себѣ церковное пѣніе воскресное, и иныѧ разныѧ пѣсны дѹхѡвныѧ, пѣваемыѧ весь годъ. Ѵчреждалъ Геѡргій Петровичь, Священикъ, редовый катихита и наставникъ при сербско-православномъ педагогическомъ заведеніи во св. кр. градѣ Сомборѣ. Въ Новомъ Садѣ 1879. года. Иждивеніемъ и въ тѵпографіи А. Паевичъ. Велика 8-на 192 стр. Цена 1 фор.

ОДГОВОРИ.

Г. проф. М. Петр.— Молимо да нам изволите јавити, камо да вам шиљемо преко ферија „Јавор“, пак ћемо вам све бројеве накнадно послати.

Г. М. Ј. у Веогр. — „Отела“ смо предали онде где сте желели, да вам се пошље.

Г. Д. Ц. у Г. — Калондар „Царић“ ће бити овиx дана готов а и „Орао“ ће одмах за њим излетети. Изволите се обратити директно на ШТАМПАРИЈУ А. ПАЈЕВИЋА у Новом Саду. „Царић“ ће стајати 20 новч, а „Орао“ 50 н. Растурнвачи добивају „Царића“ по 12 новч. а „Орла“ по 37 новч., кад на више поруче.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 За стране земље: на читаву годину 6 фор. а.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 30. У Новом Саду 28. јула, 1879.

ПЕТРУ ПРЕРАДОВИЋУ.

О ПРЕНАШАЊУ МОШТИ МУ ИЗ БЕЧА У ЗАГРЕБ.

Гробу твоме лете
Венци с десна, с лева;
Ево прими један
Из српских крајева.
Кад је једна дика
Нек је једна туга,
Туга за славујем
Општега нам луга.
А тај венац нека
Један усклик прати:
Да те љубе Срби
Као и Хрвати.

Туђе земље груда
Мртва те не жеже;
Твоје кости ево
Међ својима леже;
Домаћи се бршљан
Око крста вије, —
То ј' пепелу доста
— Ал души ти није.
Њојзи нема мира,
Догод с рајски врата
Не угледа слогу
Срба и Хрвата....

З-Ј. Ј.

ЖЕНИДБА НА СИЛУ.

МОЛИЈЕРОВА КОМЕДИЈА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

С француског превео Ђ. М. Ст.

(Наставак)

Панкрације. Оћете ли талијански?
Сганарело. Не.
Панкрације. Шпански?
Сганарело. Не.
Панкрације. Немачки?
Сганарело. Не.
Панкрације. Енглески?
Сганарело. Не.
Панкрације. Латински?
Сганарело. Не.
Панкрације. Грчки?
Сганарело. Не.
Панкрације. Јеврејски?
Сганарело. Не.
Панкрације. Турски?
Сганарело. Не.
Панкрације. Арапски?
Сганарело. Не, не, француски, француски, француски.
Панкрације. А, француски?
Сганарело. Јест.
Панкрације. Онда пређите на другу страну, јер је ово уво одређено за научне и стране језике, а ово друго за прост и матерњи језик.
Сганарело. (за се) Вас дан треба церемонија с тим људима.
Панкрације. Па шта оћете?
Сганарело. Да вас запитам у једној малој тешкоћи за савет.

Панкраціје. Аха, о некој философској тешкоћи без сумње?

Сганарело. Опростите. Ја. . . .

Панкрације. Сигурно бисте хтели знати да ли су субстанција и акциденција термини једнозначни или двозначни у односу на биће?

Сганарело. Не не Ја. . .

Панкрације. Да ли је логика вештина или наука?

Сганарело И то не. Ја. . . .

Панкрације. Да ли су њен предмет све три операције душе или само трећа?

Сганарело. Не. Ја. . . .

Панкрације. Да ли има десет категорија или само једна?

Сганарело. Ајак, Ја. . .

Панкрације. Да ли је конклузија саставни део силогизма?

Сганарело. Не не, Ја. . . .

Панкрације. Да ли биће доброга долази у жељу или погодбу?

Сганарело. И то не. Ја. . .

Панкрације. Да ли се добро односи увек на крај.

Сганарело. Не не, Ја. . .

Панкрације. Да ли нас крај може узбудити својим реалним или идеалним бићем?

Сганарело. Не не не не не не. До сто ђавола не!

Панкрације. Дакле разјасните ми своје мишлење, јер ја не могу да га пронађем.

Сганарело. Ја ћу Вам га сад разјаснити, само ме Ви саслушајте. (Док Сганарело говори ово:) Ствар коју сам Вам хтео рећи састоји се у томе, што сам наумио да се оженим, једном лепом и младом девојком. Ја је здраво љубим и искао сам је од њеног оца, али како се бојим. . . . .

Панкрације. (говори у исто доба и не слушајући Сганарела.) Реч је дата човеку да изрази своје мисли. Па како су мисли слике ствари, тако су исто и наше речи слике наших мисли (Сганарело му у нестрпљењу затвори уста шаком више пута а доктор продужује одма чим Сганарело дигне руку.) Али те се слике разликују у толико од других слика, у колико се друге слике разликују од својих оригинала и како реч садржи у себи свој оригинал јер она није ништа друго, до мисао развијена каквим спољним знаком, то отуда сљедује, да они који добро мисле, они добро и говоре. Разјасните ми дакле своје мисли речима ,јер су то најразумнији знаци од свију других.

Сганарело. (одгура философа у кућу и затвори врата да неби изишао)Куго светска!

Панкрације (из куће.) Јест реч јеаnimi index et speculum (попне се на прозор и изађе на поље.) Она је огледало које нам наивно представља најдубље тајне наше индивидуалности; па како сте у стању да размишљате и да уједно говорите, зашто се дакле не послужите речима да ми разјасните своје мишлење?

Сганарело. Ја то и оћу али ме Ви неслушате.

Панкрације. Слушаћу Вас, говорите.

Сганарело. Ја Вам ево кажем господине докторе да. . . .

Панкрације.Пре свега будите кратки:

Сганарело. Бићу.

Панкрације. Избегавајте развученост.

Сганарело. Е госпо. . . .

Панкрације. Скратите свој говор каквим лаконским апофтегмом.

Сганарело. Ја Вам. . . .

Панкрације. Никаквог околишења, никаквих описивања. (Сганарело љутит што неможе да говори, счепа камен да разбије доктору главу) Хе шта је то, Ви се љутите у место да се изјасните! Идите, Ви сте још безобразнији од онога што оће да пристанем да треба рећи облик шешира; и ја ћу Вам доказати јасним и очевидним доказима и аргументима из Barbarae да сте и да ћете увек бити глупа стока, а да сам ја и да ћу увек остати и по грађанском и каноничком праву доктор Панкрације. (одлази)

Сганарело Проклети брбљавче!

Панкрације (Врати се опет на позорницу) Писац и научењак.

Сганарело. И шта још?

Панкрације. Човек вешт, капацитет; (одлазећи) човек који се разуме у

свима наукама природним, моралним и политичким (врати се натраг) човек мудар, премудар per omnes modos et casus (одлазећи) човек који влада суперлативом, баснама, митологијом, историјом (врати се) граматиком појезијом, реториком дијалектиком и софистиком (одлазећи) математиком, аритметиком, оптиком, онирокритиком и физиком (враћа се) космометријом, геометријом, архитектуром, спекуларијом и спекулаторијом, (одлази) медецином, астрономијом, астрологијом, физиономијом, метопоскопијом, хиромандијом, леосмандијом, геомандијом и т. д. и т. д.

Појав седми.

Сганарело (сам) До врага с таким мудрацима који неће да чују друге људе. Он ми је с тим само показао да је тај његов газда Аристотело био право блеблетало. Треба сад да тражим онога другога, еда ће он бити расположенији и паметнији. А, па ето га.

Појав осми.

Марфирије, Сганарело.

Марфирије. Шта оћете од мене господине Сганарело?

Сганарело. Господине докторе требало би ми мало вашега савета у једној малој ствари, ради које сам овде и дошао. (за се) А, хвала Богу овај још слуша људе.

Марфирије. Господине Сганарело, молим Вас промените тај начин говора. Наша нам философија налаже, да се у ничему не изражавамо позитивним ставовима, него говоримо увек у неизвесности и да остављамо увек расуђивање на страну; и по томе Ви несмете рећи: Ја сам дошао, него мени се чини да сам дошао.

Сганарело. Мени се чини?

Марфирије. Јест.

Сганарело. Није него још нешто. Добро би било да ми се само чини, али је то у самој ствари тако.

Марфирије. То није никаква консеквенција; јер Вам се може нешто чинити и ако не постоји у ствари.

Сганарело. Шта. Зар није истина да сам ја дошао?

Марфирије. То је неизвесно и ми морамо да сумњамо о свачему.

Сганарело. Шта, зар нисам ја сад овде, и зар ми Ви неговорите то сад?

Марфирије. Чини ми се да сте ту, и чини ми се да с Вама говорим, али није сигурно да је то истина.

Сганарело. Без трага господине, Ви ми се ругате. Ја сам ту, а ту сте и Ви, и нема ничега што ми се чини. Остависмо се тих суптилности молим Вас и говоримо о мојој ствари. Дошао сам да вам кажем да сам наумио да се женим.

Марфирије. Ја о томе незнам ништа.

Сганарело. Па ето ја вам кажем.

Марфирије. Може бити.

Сганарело. Девојка коју оћу да узмем је млада и лепа.

Марфирије. Није немогуће.

Сганарело. Оћу ли учинити добро или зло ако је узмем?

Марфирије. Једно или друго.

Сганарело. (за себе) А, а, ето сад друге свирке (Марфирију) Ја Вас питам оћу ли учинити добро да се оженим том девојком о којој Вам говорим.

Марфирије. Онако како се деси.

Сганарело. Оћу ли учинити рђаво.

Марфирије. Може бити.

Сганарело. Молим Вас одговорите ми једном као што ваља.

Марфирије. Ја тако говорим.

Сганарело. Веома сам наклоњен тој девојци.

Марфирије. То може бити.

Сганарело. Њен ми је отац обећао.

Марфирије. То је могуће.

Сганарело. Али се бојим да кад се њом оженим да ми не насади рогове?

Марфирије. То се може десити.

Сганарело. Па шта Ви о том мислите.

Марфирије. Нема немогућности.

Сганарело. Али шта би радили Ви да сте на моме месту.

Марфирије. То не знам.

*

Сганарело. Па шта ми саветујете да радим?

Марфирије. Оно што оћете.

Сганарело. Ја ћу да пукнем од муке.

Марфирије. Ја перем руке од тога.

Сганарело. До ђавола старо бунцало.

Марфирије. Биће како буде.

Сганарело. Ах куго људска, сад ћу те ја научити како ћеш говорити псето философско. (опали га штапом)

Марфирије. Јао, јао, јао!

Сганарело. То је плата за твоје блебетање; сад сам задовољан.

Марфирије. Шта, какав је то безобразлук? Мене тако безчастити. Усудити се и тући философа као што сам ја.?

Сганарело. Молим Вас промените тај начин изражавања. Треба о свачему сумњати; и Ви несмете казати да сам Вас ја тукао.

Марфирије. Станите само, одма ћу се жалити варошком члану, што сам добио батине.

Сганарело Ја перем руке од тога.

Марфирије. Али још има белеге на моме телу.

Сганарело. То може бити.

Марфирије. И ти си ме тукао.

Сганарело. Нема немогућности.

Марфирије. Ја ћу да те тужим.

Сганарело. Ја то незнам.

Марфирије. И тебе ће звати у суд.

Сганарело Биће како буде.

Марфирије. Чекајте само (оде)

Појав девети.

Сганарело (сам). Шта, не могох ни једне једине речи извући од тога пса, па је и он онако исто паметан као и онај први. Шта дакле да радим у тој неизвесности о мојој женидби? Никад човек није био у већој забуни, него ја сад. А ето циганчица, треба да ми још и оне врачају.

(Свршиће се.)

МОЈОЈ ДРАГОЈ.

Као славуј кад развезе
Сред ружица сладак пој
Е такав је дивно чедо
Са усница гласак твој.

К'о у ватре свесмождиве
Сажижући што је плам
Е тако је око твоје —
Сувише га добро знам;

Од поноћи црње власи
Од лабуда бељи врат
Па те груди ко таласи
Због њих страдах ево млад.

Од више си лепа душо
Али зашто — знадем ја
За цело је, што неможеш
— Моја бити никада.

У Дубици ²⁹/₁₇ **Ђура Страјић**

ЛАЖНА ЉУБАВ.

Новела Рудолфа Линдауа.

(Наставак.)

Једног вечера, кад сам отишао од госпође баронице, враћао сам се кући заједно са господином доктором Лавалом. Он је био после мене најмлађи члан друштва, у коме се чешће виђасмо. Беше то човек у тридесетој години својој и куд и камо од мене искуснији и мудрији. Био ми је некако особито наклоњен; често је свртао к мени враћајући се од својих болесника, те ту је самном у разговору четврт часа провео. У толико више имадох узрока, да се радујем том пријатељству, што Лавал чији језик не знађаше штедити, беше извикан као човек, који се слабо нашто обзире ни мало предусретљив. Он је познавао бароницу још пре њене удадбе и ја сам био

дознао из разговора других, да је он још момком, како је свеучилиште оставио, искао њену руку, али да је од матере кратком одлуком одбијен. Откако је бароница као удовица почела посете примати, то је постао он редован гост њене куће. Она се понашала према њему особито пажљиво и некако ладно, као иначе ни при једном госту своме, тако да временом сам ја почео сумњати, да мора имати узрока, да се клони Лавала, и шта више боји. У нашем маленом кругу поштован је доктор с једне стране као припознат лечник, а с друге стране као здрава шаљивчина. Он је већ био издао научно дело, које му је стекло гласа у медицинском свету изврсног специјалисте и он је био од млађих професора на париском свеучилишту. По ономе, што сам о њему сазнао и приметити могао, судио сам у себи, да он још није излечен од своје старе љубави, те да ће заискати руку бароничину одма, чим буде увидио, да ће успети. Приметим, као да ми је сваки, који се год приближивао бароници, опасан такмац, него сам се чувао, да се не покажем љубоморан Држао сам, да нисам вредан ове лепе, дичне жене и бојао сам се, смејали би ми се, кад би видели, да и ја њу просим.

Докле сам оног вечера пет минута са Лавалом ишао говорили смо о госпођи бароници.

„Колико вам је година господине Бенете? запиташе мене доктор на једанпут

„Двадесет и пет“, одговорих му ја мало зачуђен.

„Толико сам и ја мислио“ прихвати Лавал. „Вид'те ви сте дојиста у сваком погледу млади, да би могли госпођу бароницу узети. Послушајте ви мене, немојте мислити више на то“.

Нашао сам се овом примедбом уједно изненађен и увређен; али у први мах нисам знао, шта ћу на то одговорити. Најпосле нађем речи, те принуђен изјавим, да нема ни најмањих знакова, који би ми допуштали, да признам, да би ме госпођа Белвоарова, кад би је случајно запросио одбила, те је тако неумесно о томе говорити јели човек од двадесет и пет година, за какву женску у то доба одвећ млад или не.

Прошло је неколико минута, док сам могао изговорити то мало речма јасним. Лавал ме је пустио, да на миру изговорим, шта више чекаше ме још један тренут, пошто сам престао говорити, као да ми је хтео дати довољно времена, да кажем све, што сам желео казати, па онда ладнокрвно примети:

„Држим да се варате!“

„Шта хоћете да кажете? Ја вас не разумем.“

„Ја мислим то, госпођа Белвоарова се за вас, а за никог другог одлучила.“

Хтедох га прекинути, али он метну пријатељски руку на раме и настави благо:

„Дозволите ми, да вам још неколико речи кажем. Ви непознајете госпођу Белвоарову. Ја ју скроз познајем боље можда-не зајиста — него она, сама себе. Она није никаква хрђава жена, али није ни добра; она ни на што не мисли, до на своју малу, лепу личност; незна ни за какво племенито осећање и некористољубиво пожртвовање. Истина се тицала ње, толико као и срећа осталих. Не зна она ни то, да неправедно чини, кад пронађе каку причу. Истина она не спада међу људе, који самовољно без икаква узрока лажу, који нпр. приповедају да су јели грашка, када је сочиво било; али она се не преза од лажи, само ако је сигурна, да неће бити ухваћена у лажи и кад нема опасности, ако не каже истину. Није се противила, кад ју је мати продала старом Белвоару, јер је знала врло добро, ма да је још врло млада била — јер је мудра — шта ради, кад је драговољно на то пристала. Откако је удова, не помишља ни на што, до како ће унапред лепо и угодно, да живи. — Ви господине Бенете као да сте јој од свију људи, на које је нашла, најспособнији, да јој помогнете, како ће доћи до своје цели. Нећу, да вам говорим ни лепо ни ружно о њезиној личности и својствима јој: Наводим само то, што ја држим за истину. Баш тако, какав сте ви: млад, нешто сентименталан,

безазлен, имућан, из добре породице, читавом главом виши од људи средњега стаса, са широким плећима и хаљинама, које вам стоје као саливене, таман имате све на себи, што се допада госпођи бароници и што она баш тражи, код онога, кога ће да усрећи нежном њезином руком. Уз то сте ви још заљубљени у бароницу Белвоарову, а она опет познаје вашу страст већ одавна као искрену, некористољубиву и сматрајући вас, као човека, који се уме жртвовати. Све је то таман онако, како она тражи. Она хоће мужа који би био њен, а не она његова. Она је и сувише мудра и неспособна, да би могла бити частољубива. Она много полаже на солидарност. Више јој је стало до тога, да буде сретна и мирна на свом огњишту, него да је људи величају. Она држи да је од вас јача. У једну руку и јесте то. Она је лукавија од вас. Тета лија од увек је била лукавија него кума курја. Али овај ми је милији, него лисица, па из тога узрока сам се ја усудио мешати у ствари, које ме се управ ништа не тичу. И сад драги мој Бенете, ја сам покушао, да вам отворим очи, али се, кад сам већ то учинио, готово кајем, што сам изговорио, пошто сам уверен, да ви ипак нећете другчије гледати, него на наочаре, које вам је гђа Белвоарова наметнула. Кроз ове ћете можда видети, да ја нисам ништа друго, него опак човек. То би ми било жао, али шта ћу му? Лаку ноћ. Идем још један часак у читаоницу, где сам обећао једном пријатељу, да ћемо се састати!

То рекав стиште ми руку, па ме остави сасвим поражена и онемела пред јако осветљеном великом кућом, до које смо у разговору, дошли, и у којој се он, поклонивши се, изгубио.

Целе ноћи мислио сам о томе, што сам чуо био. Мисли ми беху збуњене Само две тачке излажаху ми пред очи нешто јасније и извесније; Лавал се вара, ако мисли, да ме госпођа Белвоарова одликује од осталих њених познаника; та строга и неправедна пресуда, коју је доктор изрекао о лепој, бајној госпођи, потекла је од љубавника, кога сујета мори, што је одбијен. Мислио сам и то, да је Лавал можда сам из љубоморства говорио те тим покушао, не би ли ме удалио од госпође Белвоарове. Али ову помисао одбацим брзо из главе. Лавал је свагда показивао, као да је искрен и поштен човек. Јед и брига, која га можда мори, завела га је; ал он није могао оклеветати жену, па да од ње отклони једног ривала.

Чим сам прво вече опет дошао госпођи Белвоаровој, приметио сам, да су ме речи Лавалове, и ако им скоро нимало веровати не хтедох, ипак у многоме измениле. Уместо,да сам као обично био бојажљив и неодважан постадох уједаред слободан. Хтедох се уверити, да ли ме госпођа Белвоарова, заиста одликује од осталих гостију, да ли ће ми ма каквим знаком показати, да сам јој нешто више, него други пријатељи њезина дома. Када се наши погледи први пут тог вечера састали, нисам спустио очи, као што сам досад у такој прилици радио, него је гледах, чисто питајући. Она ми се учини, да се зачудила, готово уплашила; спусти трепавице и поруменн. Она пречу једно питање, које је један од гостију на њу управио био и била је у опће од тог тренутка тако приметно збуњена и ћутљива да су сви гости морали то приметити. Ја на против, који сам иначе сасвим мирно седио, бејах речит и могах подугачку причу без смутње и неприлика изговорити.

Око поноћи разиђе се друштво као обично. Бароница рукова се са сваким. Ја јој држах руку неко време, и осетих како она моју нежно и лако стиште. Посматраше ме за један тренут, ал' не онако питајући, онако радосно, безазлено, срдачно и пријатељски као обично; него плашљиво, узбуђено и узнемирено. У мене хтеде срце, да искочи. Не имађах искуства, али осетих, да ми је кратки, плашљиви поглед лепе жене, дао снаге, да јој љубав исповедим.

Сутра одем око 5 сати по подне к' њој. Слуга ме дочека са старом изреком: „госпођа бароница није код куће,“ али после неколико часова, када сам ушао у обично време у салон, употреби Берта прилику, те ми рече на само, како јој је жао,

што није била, када сам јој по подне дошао, али ће се радовати, ако ме сутра или прекосутра у онај час види.

Тим се сврши дуга предигра мале љубавне комедије, која је требала у неколико кратких чинова да се одигра.

Први дани, што дођоше беху ми најлепши у животу — да најлепши. Веровах дубоко свакој речи, коју сам ја Берти, и она мени казала, и ја бејах потпуно срећан. А како је дошло, да сам јој ја љубав изјавио, тачно ни сам не знам. Сећам се, да сам у доста мрачној соби, пред комином, њојзи преко пута сасвим збуњено седео. Погледи нам се сукобише, ми укочени остадосмо гледајући једно друго, док на једанпут лежаше мила жена на мојим грудима. Да у једноме имађаше Лавал право: Берта ме већ одавна љубила и много недеља је гинула, за тим, да јој то очитујем. А сада ми је то рекла стотину, хиљаду пута и ја је се не могах довољно наслушати.

Она ме је молила, да још задржим у тајности, како ми стојимо. Желела је, да пишем одмах оцу и да не иштем одмах саизволење, да се венчам шњоме. Отац ће ми, вељаше, по свој прилици свашта мислити, ако дозна, да сам рад венчати се с удовицом, пре него је он упознао. Ваљало ми је дакле наћи средства и пута, како би га довео у Париз. Ту би се он упознао шњоме, а надаше се она да би га том приликом уверити могла, да ћу шњоме срећан бити.

(Наставиће се.)

ЈЕДНА СТУДИЈА О НАРОДНОЈ ПЕСМИ:
„МАРКО КРАЉЕВИЋ И МУСА КЕСЕЏИЈА."
(Наставак.)

„Првијем се чашам обредише,
Ал' ето ти Личког Мустај-бега,
Шњим поредо од Орашца Тала
На кулашу коњу великоме
(Заврг'о се дреновом батином
У батини хиљада клинаца);
Сваки води по тридест Турака;" и т. д.

„У недељу се крећу Турци, те ће у отоци конак учинити; а у понедељник ће уранити Хрњо Мустаф-ага. те ће одвести свога брата Алила на црвене ст'јене, одакле ће са јеле, помоћу дурбина моћи видити јесу ли се већ сватови из Котора кренули.

Алил му са јеле казује, да су се Котору отворила врата и да су се сватови појавили; пак се ту сад овај поход, тако песнички живо описује, е морамо заиста помислити, да какво маћијско огледало проводи поред нас коње и јунаке оних старих ритерских времена, кад је царство најбујније фантазије међу људима владало.

Кад је Алил готов са својим причањем, онда ће рећи Хрњо Мустаф-ага:

„Мој Алиле, мој брате од мајке!
„Добро није, ни ти му се надај.
„Све јунаке по имену знадем:

Он сад почиње Алилу сваког јунака живот и ћуд на среду износити; пак после несрављеног карактерисања тих војвода, долази ред и на ђувегију од Задра Тодора, те овако о њему говори:

„Што је јунак јандал од сватова,
„Гарила га мрка наусница
„Па му дорат зечки поиграва,
„Господара пјеном пребацује,
„Оно ти је од курве копиле,
„Оно ти је цури ђувегија,
„А на име од Задра Тодоре;
„Три године био у Млецима,
„Па оково себе и дората,
„Не море га сјећи оштра ћорда,
„Ни пробити пушка из кубура."

Пошто је већ код сваког војводе своју смотру и примедбу учинио, то најпосле овако завршује:

„Добро није, мој брате Алиле!
„Дочекати: изгинути листом,
„Не дочекат': зазор и срамота,
„Ругаће се нама крајишници."
Сиђе Алил с високе јелике,
И одоше, друштво избудише,
По отоци бусије метнуше.
До отоке свати дојездише.
Кад су дошли свати под отоку,
Тодор викну грлом бијелијем:
„Стан'те браћо, кићени сватови:

„Уставите бубње и свирале,
„Угасите свирке свеколике,
„Да ја јунак пред сватове прођем,
„Јер отока нигда није сама
„Брез хајдука, ја брез мрка вука,
„Ја брез чете Турске, ја каурске“.
Напр'јед прође од Задра Тодоре,
Пред сватов'ма уђе у отоку
И за њиме кићени сватови.
. . . .
. . . .
Мало Тодор кроз отоку иде.
Нађе Тодор на друму широку,
Нађе Тодор Личког Мустај-бега,
Шњим поредо Тала од Орашца,
Држе коње добра за дизгене,
Бег Мустај-бег преко крила дињку.
Тале држи дренову батину,
У којој је хиљада клинаца;
Њима Тодор добро јутро виче,
Мустај-бег му Бога прифатио,
Ал' му Тале прифатити неће,
Већ он скочи на поге лагане,
Па овако говори Тодору:
„Курво једна, од Задра Тодоре!
„Стани мало, да јегленишемо,
„Ти чију ћеш одвести ђевојку
„На срамоту свим крајишницима;
„Не море те сјећи оштра ђорда,
„Ни пробити пушка из кубура,
„А море ли моја дреновача!“ —
Па потеже дренову батину,
Ал' се саже Тодор по дорату,
На двоје му седло разломио.
Кад удари дреновачом Тале,
Ту се с мјеста заметнула кавга,
Паде тама од неба до земље,
Није тама од Бога послана,
Већ од брза праха и олова;
Земља јечи, а отока звечи,
Неки вели: „Јао моја мајко!“
Неки вели: „Прифати ме, друже!“
Неки вели: „Уклони ме с пута,
„Да ме добри коњи не погазе.“
Неки друже уз долину струже.
Она браћа, што се добро фале,
Братац брата познат' не могаше,
Камо ли ће Турчин каурина! и т. д.

У овој дивној несравњеној песми, где је ваљда све заступљено, с чиме се може поезија и уметност дичити и поносити, — у њој нам пред очи излази и једна врло оригинална слика силовитог али ћакнутог јунака, какву је само народна богата фантазија кадра била замислити!

Тале од Орашца, он никад не смишља, на што ће шта изаћи; јер му разлози не стоје у глави, него у дреновој батини са хиљаду клинаца. У њега нема ћа ћу, нити пет на девет, већ куда га његова луда, завојита ћупа занесе, он тамо удара, па куд пукло да пукло; те зато и јесте удесан, ради заметања кавге!

Почетак зађевице са ђувегијом од Задра Тодором врло је снажан; као у речима, тако исто и у доцнијем прелазу у тучење, и тако, да се неможемо уздржати, да у овом јединственом у својој струци мејдану и срцем и душом не уживамо. Али чим се започиње општи бој, одма се сва та радња разлизује, те се у помрчину претвара, кроз коју само кад и кад по гдекоја муња севне, те нам неке и неке групе мејданџија за часак осветљује. Ево примера:

Онда јунак у лужини викну:
„Ђе си, брате, од Задра Тодоре?
„Погибох ти данас у лужини.“
К њему трчи Тодор по авазу,
Кад допаде Тодор до Тадије,
Али на њег' нагазила гуја,
Љута гуја са Кладуше Мујо
С својим братом Гојеним Алилом,
Хоће Мујо цуру и кочије,
Да он шњоме бјежи на Удбину,
Али не да од Сења Тадија,
Већ се туку дрвљем и камењем,
Најпошље се с Мујом уфатио,
Уфатио у кости јуначке,
Па се носе по зелену лугу;
Тадија је пјенам' запјенио,
Запјенио пјенам' бијелијем
А Мујо је пола крвавијем:
А око њих Алил опскакује,
Голу носи сабљу у рукама,
Па удара од Сења Тадију,
Седам га је ударио пута,
Седам му је начинио рана.
Седам рана од седам недаља; и т. д.

Истина је, да је врева и гунгула, јаукање и запомагање врло вешто описано, а општем метежу са појединим сценама, нема замерке; али у пркос свима тим наведеним и не наведеним врлинама, ми и овде — као и у пређашњој песми — праве битке, између две војске, невидимо; него увек само засебна клупчад од јунака, који су један на другог насрнули, и најпосле последице једног великог окршаја!

(Свршиће се)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Наставак).

Много је мешовитија боја у неодрасле шашке (ларфе), али је много и угаситија, тако, да кад погледимо у једну гомилу неодрасле шашке помислићемо е је сва више црна, него што је мрка. Тек кад погледимо из ближе једну по једну, видећемо да није црна, него је само угаситије шарена од одрасле шашке. Она је после последњег свог пресвлачења дугачка 3½ цм. и тај свој узраст покаже по кратким, као угљен црним или мрким, врло кратким крилима, која су троугласта, једва један ц-метар дугачка. Немци су већ давно доказали, да је у неодрасле шашке основна боја црвена као хрђа, или црвено-мрка, а ретко је бледо-зелена и пепељаста. Ако се где која и нађе бледо-зелене или пепељасте основне боје, остале боје нису помешане, него се по целом телу мења отворена са угаситом бојом. Оне пак које су црвене као хрђа, или црвено-мрке основне боје, те су осим тога лепом светло-црвеном, жуто-мрком, мрко-црном и црном бојом ишаране и мраморнране. Што је млађа генерација тим све већма ове боје у очи падају. Е тако је бојадисана шашка док је жива, а чим угине, она сасвим потавни, или још већма загасита постане; зелена светла боја постане сасвим тавна и избељена, а оне које су у животу жућкасте или црвено-мрке биле постану јако угасите боје, или сасвим без живости.

У стара времена на разним шарама од разне боје и из прекрштаних жилица по крили, из сујеверице тражише које какве знаке и тумачише их на зло човечанства, а то из саме шпекулације. Тако писац Лудолф у својим списима наводи, како га је неки џид по имену Симеун Јакоб уверавао да у шашци у Палестини, на првом прстену до главе, може се прочитати реч: Chagab, које значи дозвољено јело; а на другој може се прочитати реч: Thamea, које значи нечистоћу, дакле недозвољено јело. — У Енглеској 1542 године појави се шашка која је ужасно усеве пустошила. Одмах се ту нашло људи шпекулативног духа, који нађоше на левом горњем крилу писмена I. R. A. а на левом горњем крилу нађоше писмена D. E. I. — Кад ова писмена прочиташе изађоше ове речи: Ira Dei, које значи „гњев божији“. Ове речи ишле су од уста до уста по целој Енглеској и устрашише људе тако, да сав покушај таманења оставише бризи божијој, док најпосле није научењак Ратлеф писањем, народ почео одвраћати од таки бесмислица и позивати да се лати сретства која ће таманити шашку. Сујеверна тумачења брзо се проносе и у најдаљније крајеве света; тако 1712 године, учитељ на гимназији у Штетину Павле Јеце, знао је на горњим крилма наћи писмена B. E. S. и тумачио их је народу овако: bedeutet erschreckliche Schlachten, па онда bereuet euren Stolz, beschauet eure Strafe, па онда: Babylon est scortum, и т. д. Овим равне бесмислице највише су попови народу проповедали, као оно 1693 год. у Бреслави, у монастиру св. Бернхардина, кад народ до очајања и лудила доведоше. Овако што данас измислити а камоли веровати била би највећа будалаштина, и тумач би зацело остао у свом нагађању људима на подсмех а себи на срамоту.

Плођење шашке готово се ни мало не разликује од осталих зарезника. Онај исти преображај који преживи лепир, буба и т. д. таки исти и шашка; једина је та разлика што од гусенице постане лептир, од црва постане буба и т. д. али полукрилци (Hemiptera) и правокрилци (Orthoptera) у које спадају све стенице, цврчци, скакавци и т. д. непостају нити од гусенице, нити од црва, као што је то код лепирова и буба, него чим се јаје њено прокљуви излеже се из њега зарезник, који онај исти изглед има као и одрасла шашка; има главу, два пипка, три пара ногу, од којих су две стражње за скакање удешене и т. д. исто тако, као и ова шашка која га је произвела, само је та једина разлика што је врло мала, без крила и угасите боје. То њихово лежење почиње по околностима времена, од свршетка Априла до свршетка Маја месеца, по пашњацима, ливадама и њивама. Шашка кад из љуске измили врло је ситна бледа и без боје, али не потраје дуго, готово ни један сахат,

а она је већ угасито-суре боје постала, а још за толико времена готово поцрни. До свог подпуног узраста четир пута се пресвлачи, и то пресвлачење бива сваки шест до осам недеља, али после сваког пресвлачења не само да веће постану, него се почну све већма бојадисати бојом, коју ће у подпуно дораслом стању имати. Осим тога пре првог пресвлачења мала шашка нема крила, тек врло мали почетак на врху другог прстена приметити се може, но у сваком пресвлачењу све већа крила добијају, док најпосле у последњем пресвлачењу до један центи-метар велика крила не порасту. До тога узраста непрестано ждеру, само тек пред свако пресвлачење неко су време у миру, док се не пресвуку, па после тога тако се лате ждерања, као да теже да надокнаде оно време које су у пресвлачењу јелноудећи пропустиле. Јели на месту нестало хране, онда пођу даље у напред и ждерањем пустоше, ту ништа непомаже, нити им је лако пута спречити, само би им могло хладно и мочарно време по нешто наудити и задржати их од ждерања. У таком случају позавлаче се у великом друштву под грудве, пукотине и јарчиће по њивама и у стању су по неколико дана без хране живети и чекати да сунце сијне, мало просуши и загреје. Кад се мала шашка већ последњи пут пресвукла, онда обично у нашим пределима у почетку или у првој половини Јула месеца, пошто је још неко време лакомо ждерала, ухвати се стражњим ногама о сламку наше хране, или о стабљику другог ког рашћа, и то главом доле окренута, постоји у миру, и љуљајући је ветрић тамо-амо, почне се поново перутати и последњу кошуљицу пресвлачити. Кад се шашка из последње кошуљице извукла, добила је тиме већ четир слободна крилца, али су још кратка и угужвана, нису још развијена. Одмах се почну развијати у дужину и ширину са свију страна, и не потраје више од двадесет минута, а крилца су јој већ сасвим развијена, али само још мекана. У том добу почетком шашка највише скаче, али у том скакању већ вежбају и крила летети, из почетка мањим скоковима, касније све већим, док најпосле крила тако очврсту и шашка се тако извежба, да може неко време високо у ваздуху летети. На овако летење гони је које потера, које и сам нагон путовању, а које и због тога, што је принуђена себи храну да тражи, јер због велике њене прождрљивости часом јој нестане. Даљни пут предузимају само на топлом сунчаном дану. Јутром пре него што сунце загреје и вечером кад сунце седне, као и кад је хладно мочарно и кишовито време, крилата шашка захвати се о рашће или на земљи стоји те чека повољно време.

Оплођење шашке бива одмах после последњег пресвлачења, јер се наилазило много случајева, да на шашци још ни крила нису добила своју сталну боју и своју подпуну снагу, а она се већ почела оплођавати, и свршује тек за неколико дана. Ово је оплођење лако приметити; често ћемо видети пар по пар заједно, где се мањи мужјак ухватијо за леђа женци и непушта је по читавих дванајст сахата. Женка после оплођења седам дана врло много ждере, па онда почне јаја носити. Ископа малу јаму, тако дубоку и широку да цео стражњи део тела може у њу ући; шта више, при ношењу женка стражњи део тела повећа тако, да јама често мора бити до четир центиметара дубока. Шашка се не изнесе у један мах, на једно исто место, него после првог ношења неколико дана лакомо ждере, док у њој јаја сазру, па онда опет поново јаја носи као и први пут, те тако то ношење траје неколико недеља. Женка не снесе своја јаја на једном истом месту, него бар на два или на више места које најдуже траје од свршетка Јула до свршетка Септембра. Снесе их свега преко 150 јаја, а у гомилици највише до 100 јаја. Кад једну гомилицу јаја снесе, онда прелије неком течности из стражњег тела, која одмах очврсне и скупи их у једну грудицу, те изгледају као да нису посепце снесена него у један мах. Та очврсла течност чува јаја од зиме, али много већма од влаге јер је доказано, да влага много већма јаја тамани него зима и ма које друго средство. Кад се већ женка изнела одмах угине, често баш на оној истој јами где се изнела, не извадив ни стражњи део тела из јаме. На против мужак много дуже живи, јер он и више женака оплоди, те због тога често готово до краја Октобра месеца у животу остане. Ми рекосмо, да гомилицу јаја женка залије неком

течности која отврдне и чува од зиме, а још више од мочарног времена и влаге; али осим тога та тврда одећа као да има и другу задаћу, јер по боји и изгледу, неби човек помислио шта је у гомилици, изгледа као грудица земље. Због тога животиње које се зарезницима хране изглед грудице често превари, те их поштеде и у животу остану. Ту мора човек да је врло пажљив, ако хоће да позна гомилицу јаја од шашке, јер изгледа као мала грудица земље; тек кад грудицу у руке узмемо и почнемо је ломити, онда тек приметимо да она јаја од шашке у себи скрива.

Женка пре него што ће почети носити јаја мора земљиште изабрати, и то које је суво и обичне тврдоће. Она пази да је земљиште у које ће своја јаја оставити плодно, да може млада шашка чим из јајета изиђе, себи храну близу легла имати. Јаја презиме у земљи, а кад дође пролеће и дани отопле, обично свршетком Априла месеца, или још позније ако време пре угодно није било, јаја се почну лећи. О овоме је још Аристотело знао, јер је навео у својој књизи „Historia animalium.“

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Угљенокисели натрон или угљенокисели натриум?

У 21. бр. „Јавора“ има чланак г. М. Петровића под именом: „Је ли коректније угљенокисели натрон или угљенокисели натриум? Повода томе дала је г. М. Петровићу полемика, што се изврзла између мене и г. С. В. Поповића, преводиоца роскоеве кемије, а ја сам је отворио у 14. бр. „Јавора“, рекав тамо, да је требало некоје изразе преиначити по старијем схваћању. Ето та околност изазва г. М. Петровића, те се латја посла, да образложи и увери читаоце „Јавора“: шта је коректније или прво или друго; а како и ја спадам у читаоце „Јавора“, то се и мене тиче оно разлагање и поучавање.

Г. М. Петровић вели, да је та полемика, ... „свакога задивила, који познаје развитак и садање стање кемије“. Г. М. Петровић држи, да се у тами и мраку незнања налазе читаоци „Јавора“, јер сви, који буду прочитали моје речи и веровали им, сви ће ти научити нешто „што је погрешно“, „што се не слаже са самим чином, те се тиме долази до кривих назора.“ Г. М. Петровић пак хоће, да разгони ту таму и да читаоце изведе на чистину. . . . . Да видимо, шта је управо то било.

Г. М. Петровић изводи из мојих речи, да се ја држим старијег тумачења о конституцији соли, и ту би ми се „могло замерити“. Добро; то је једно. Даље вели г. М. Петровић, да се теорија старијег схваћања о постајању соли не слаже са самим чином те се њоме долази до кривих назора, и. т. д.

Е, сад ће помислити читаоци „Јавора,“ да ћу изаћи пред г. М. Петровића у покајничкој кошуљи и рећи му: „сагреших, огреших се о истину, опроштај нека је мени грешнику“. Но од тога неће бити ништа, шта више ја се дижем против тако одлучне изјаве г. М. Петровића, а читаоце „Јавора“ подсећам на 76. страну кемије роскоеве, због које се управо читава распра и заподела; тамо са̂м Роское вели под 3 . . . „со је оно тело, које постаје, када киселина са алкалиом (базом) чине неутрално једињење“.

Ово је по старијем схваћању, како со постаје.

Шта ће на ово да рекне г. М. Петровић? — Ја за себе не велим, да ми је познат развитак и данашње стање кемије, нити ћу се тиме хвалити, ако кад будем сазнао; али ипак као један од minorum gentium знадем толико, да је Роское малко већи од г. М. Петровића — Роское има јевропског гласа, а г. М. Петровић? . . . И ма да су речи роскоеве о постајању соли јасне, ипак г. М. Петровић вели, да се то „не слаже са самим чином, да се тиме долази до кривих назора, и т. д. .“ Те су речи роскоеве уједно и доказ, да дуалистичан систем није тако на слабом темељу, него да се доста снажно држи, и да још није на последњем издисају, па да га можемо саранити; а што вели г. М. Петровић, да је дуалистична номенклатура сасвим забачена, то је тако исто основано, као и оно, што је рекао за дуалистичну теорију о постајању соли.

Али у Роскоевој књизи имаде за разне соли назива, који су удешени по новој теорији. Шта сад? Свакојако ће Роское имати право; но како да себи протумачимо назив: „угљено-кисели натриум“? Г. М. Петровић хтео је да нас (па дакле и мене) увери, да је и назив „угљено-кисели натриум“ сасвим коректан; но искрено признати морам, да ни мало нисам постао паметнији, читајући разлагање г. М. Петровића, шта је коректније, и т. д. . Кад сам

ту бадава тражио, ја сам се врнуо на другу страну, док нисам нашао, откуд да се по новој теорији зове и „угљено-кисели натриум“, јер сам знао да се по тој теорији зове „натриумкарбонат“; „угљенокисели натриум“ изађе предаме први пут у овој књизи, због које се читава препирка и заподела. Шта сам тражио то сам и нашао у књизи: „Die Chemie der Gegenwart von Josiah P. Cooke, Prof. an der Harvard Universität in Cambridge. . . . Leipzig: F. A. Brockhaus. 1875.“ На 163. страни те књиге имаде кратка историја кемијске номенклатуре; тамо се приповеда, да се дуалистична теорија датира од године 1787; те је године француска академија изаслала одбор, који је имао утврдити номенклатуру, и то је та дуалистична номенклатура, за коју вели г. М. Петровић, да је сасвим забачена. Тежња и начело тога одбора, коме је велики кемичар Лавоасије био душа, било је у утврђивању номенклатуре то, да назив сваког кемијског споја буде тако удешен, како би се већ и из самог назива могло видети, из чега је сложен који кемијски спој По овоме н. пр. „угљено-кисели натрон“ означује тело, које је спојено из угљене киселине и натрона, и т. д. и т. д.

Сасвим је јасно, да називи дуалистичне теорије не могу имати у новој модерној теорији онога значења и оне јасноће, коју имају у самој старој теорији. Но Cooke даље вели, да се покушавало начело онога одбора и у новој теорији употребити, т. ј. имена кемијских спојева онако удесити, да се већ из самог назива види, шта су саставни делови кога кемијског споја, — односно, да се имена старе теорије преиначе према новој теорији а по оном начелу. Но покушај тај не испаде за руком, вели Cooke; сваким даном придолажаху нови и нови кемијски спојеви, тако да се имена према оном начелу нису могла удесити: дошло се као што Cooke вели до „allerlei Ungeheuerlichkeiten“. Зато се одступи од тога начела, па се усвоји друго начело, да симболичне, кемијске ознаке буду главно — име пак ма кога кемијског споја, да буду нешто узгредно — овако нам приповеда Cooke.

Кад сам ово прочитао, онда сам видео, откуд ветар дува, онда сам се уверио, да је и назив: „угљенокисели натриум“ коректан; али сад знам нешто, што пре нисам знао; сада знам, да на назив „угљенокисели натриум“ не смемо истим очима гледати, којим на „угљенокисели натрон“; уједно морам исповедити, да сам држао да је име „натриумкарбонат“ по новој теорији исто тако, по истом начелу удешено, како је по старој теорији удешен назив „угљенокисели натрон“.

Дакле још једаред да поновим: Из имена по старој теорији види се уједно, из чега је које тело сложено, а из назива по новој теорији то се не види.

Кад је већ хтео г. М. Петровић, да посредује, онда је овако требао казати, као што је мало час речено; јер сво његово разлагање о коректности имена „угљено-кисели натриум“, никога не може убедити. Да је пак овако рекао, ја бих ћутао, јер би тим читав предмет био тако изнесен, како збиља јесте. . .

И опет стара песма. . . Силом ми намећу као да се ја баш борим за дуалистичну номенклатуру. Ајде, добро. Али, зар ако је новија теорија обсежнија, што нико — па ни ја — не може порицати, зар се зато стара теорија мора сасвим напустити? Што се старе дуалистичне номенклатуре тиче, ја остајем при своме, да је она увек згоднија за почетнике, јер то је смисао мојих пређашњих речи, јер у имену самом види се уједно и чега имаде у коме телу; па кад почетник запамти име по старој номенклатури, он одма знаде и саставне делове тога тела. То је зацело олакшица, а није истина, да се тиме учи нешто, „што се не слаже са самим чином“ а недолази се тиме ни „до кривих назора“, и т. д. . . . Нека изволи Г. М. Петровић оно још једаред прочитати, што Роское вели!

А на онај оракул г. М. Петровића: „ко још данас прибегава дуалистичном систему, тај исто тако греши против кемије, као што би се онај огрешио о физику, који би еманациону теорију предпоставио вибрационој“ — на тај оракул велим: „risum teneatis . . .“ Ово сравнење исто тако рамље, као и оно о земљи и сунцу, што је споменуо г. С. В. Поповић.

Што се тиче Горупа-Бесанеца нека му је част; али оно што тамо вели, „dass die heranwachsende Generation mit der Milch der modernen Theorien ganz allgemein schon gesäugt wird“ — то свакојако мора да важи за оне тамо крајеве, где Горуп-Бесанец живи; за наше крајеве пак зацело да не важи, јер овде уопште тек се почиње штрнбецати о кисеонику, о воденику, и т. д., а о „млеку модерних теорија“ нема ни спомена! Ми учимо тек кемијске елетенте и уз то главније спојеве, којом приликом гледамо, како ће нам младеж што лакше да научи и запамти факта. Ако пак мисли г. М. Петровић, да су нижи разреди средњих школа, јер се у тим разредима може употребити та кемија, о којој је реч, — за то, да се у њима теорише, онда је на кривом путу. Па ни виши разреди средњих школа нису за то. да се у њима сувише теоријски ради. Треба ученика упознати пре свега са чињеницама; теорија уопште тек у другој линији има места у средњим школама, а разуме се, да теорија та мора бити што простија. Истина г. М. Петровић вели, да то не стоји, да је метода дуалистична простија, да ју је лакше хватити, — ја и опет велим, да је онако, као што сам рекао;

а за доказ ево ћу да наведем, шта вели Cooke на стр. 294: „Erklärt und illustrirt von Berzelius hat die dualistische Theorie den Reiz der grossen Einfachheit . . .“ на стр. 295: „Diese dualistische Theorie war ohne Zweifel ein höchst bewunderungswerthes System.“ Cooke признаје и увиђа њене слабе стране — а зар ја поричем? — па ипак вели на стр. 295: „Nichts destoweniger war die alte Theorie auf Grund der alten Thatsachen logisch und haltbar,“ а то је главно, ако у њеном оквиру имаде логике, јер са логиком зацело да нећемо доћи до „кривих назора“. . . . .

Још нешто о теорији у опште; за ово ће бити доста да наведем речи у свету уважених научењака, и кад их г. М. Петровић прочита, држим, да онда неће тако одлучно зборити: „то се не слаже са самим чином, те се тиме долази до кривих назора, и т. д.“ Чувени кемичар Либиг рекао је ово: „man wisse nichts bezüglich des Zustandes, in welchem sich die Elemente zweier zusammengesetzter Körper befinden, sobald sich diese zu einer chemischen Verbindung vereinigt haben, und wie man sich die Elemente in der Verbindung gruppirt denke, beruhe nur auf Übereinkunft, die bei der herschenden Ansicht durch die Gewohnheit geheiligt sei.“ Види „Geschichte des Materialismus etc. von F. A. Lange, Zweites Buch etc. Стр. 190.“ Затим Cooke вели на стр. 297. за разне формуле и диаграме модерне кемије: „dass sie der Ausdruck theoretischer Vorstellungen sind, von denen wir keineswegs glauben dürfen, dass sie in der Natur in den concreten Formen vorkommen.“

Теоријом просто хоћемо извесне чињенице да скупимо у једно, да их можемо схватити као једну целину. Дух човечији не може да се задовољи са гомилом разних факата без икаквог реда, он хоће све то да сложи у извесне групе, по неком правилу и реду. Теорија је, вели Cooke, средство, којим се човек ослобађа чисто чулне сфере, и уздиже до виших сфера, откуда му интелектуално око може да стече прегледа.

. . . .

Сувише сам се далеко винуо; мислим да ће бити и ово доста. Главно што сам рекао а мислим и образложио јесте: 1.) да је г. М. Петровић сасвим бадава кварио перо и писао, шта је коректније и т. д., јер што је хтео да образложи, то г. М. Петровић није образложио; 2.) да се ја не борим за дуалистичну номенклатуру за то, што нова можда не ваља, него што је прва за почетнике згоднија, а није онако, да је сасвим забачена као што вели г. М. Петровић; 3.) да дуалистична теорија стоји на чврстом темељу (наравно у своме оквиру) и да није сасвим забачена, као што тврди г. М. Петровић; 4.) да ја нисам можда противник модерне кемијске теорије, напротив признајем, да је опсежнија од старе теорије, али да је стара теорија, јер је простија, увек згоднија за оне, који почињу учити кемију; 5.) да се поједине — наравно не све — чињенице кемијске могу тумачити и по старој и по новој теорији, па да се обоје слаже са самим чином, и да се ни једном ни другом не долази до „кривих назора“; 6.) да је теорија уопште нешто, што није стално за сва времена, него се од времена па време мења; 7.) да догматизам у науци неваља, јер једног уздиже до небесних висина, противника пак обара до ништавила; а зар се друкчије може тумачити „дивљење“ г. М. Петровића??

Андрија М. Матић.

Морална историја жена, написао Ернест Легуве члан франц. академије, превео М. Ђ. Милићевић уредник „Школе.“ —

Ова је књига изишла још у Априлу 1876 год. (пред рат), али до данас ја нисам доспео да је прочитам. Прочитавши је сада, ја не могу а да не речем неколико речи о њој.

Кад се говори о нечему што припада каком по већем човеку, онда млоги имају обичај да кажу неколико речи „најпре о самоме човеку“ томе, и о његовим радовима уопште, па онда „пређу на ствар“. Мени то није потребно, но ћу да пређем одма на оно што је у овој књизи.

Започиње се овако:

„Намештена стоји болесничка постеља, гола и незграпна за богатог као и за сиромаха, за народе северне, као и за јужњаке; јер за тешку операцију ваља тврда постеља. . . . . . То се једна жена порађа. Уз њу је њезин муж, неспокојан, њена мајка, сва претрнула, лекар замишљен; сви упрли очи у њу. Сви чекају. На један пут се чу неки слабачак врисак први гласак од живота, и дете је већ пало од матере:

— Шта је? Шта је? Сви питају нестрпељиво.

— Женско; Кроз колико је векова и у колико народâ, ова реч „женско!“ била знак туге, а некад и самога срама?

Сада се прича како су сјајне и веселе церемоније чињене у разних народâ, кад се мушко родило, а како јадне и тужне, кад се родило женско. Женско се није рачунало у пород, у децу, у људе, но у бруку и срам!

После детета (женскога), говори се о ћери, и износи се читава историја о наслеђивању имања; вели се да ћери никад ништа нису добијале, и завршује се овако:

„У овој тамници од хиљаду тавана има

један бој мрачнији од свију других, и тамо су стрпане жене . . . . него не, варам се, има још један бој и испод овога последњега, тамо су опет ћери".

„За време феудалства син је толико важио, да су отац и мајка ћутали гледајући гнусну трговину, како брат сестру продаје, и заклиње да му се наследства одрече.". . . Па се онда наводи једна дивна брегонска песма, која тврди и казује ову грозу, па се завршују овако:

„Феудална система обрукала је најсветију реч брат!" —

Сад се говори о женскињу као сестри, и ређају се све милине и милоште сестринске, па се онда прелази на васпитање. Да наведемо нека интересантнија места. Г. Б. се разговарао с домаћином, оцем, који је са̂м васпитавао своју ћер.

Домаћин:

. . . . Ах, уобразиља, уобразиља, ово свемоћно својство у створења̂ снажних и радних, својство у природа̂ слабих и залудних; та грозничава журба која храни сновима ум који ни о чем не мисли, а химерама празно срце, и који прождире оне, којима не може да да̂ живота! уобразиља, та неверна саветница излежачких јутара, та другарица чаме коју она мази и одржава, та злослута вештица која разбија чар од свега што постоји оним што сама изумева, а овамо измишља само оно што не може бити! Ви као млад човек, који сањате о задовољству и освајању, ви можете и жалити за уобразиљом; али ја као отац, страшим се од ње. Кад погледам на моју ћер, кад опазим како кроз њену млађану физиономију продиру муње од бурне женске душе, кад видим, да се у њезиним већ дубоким погледима опажа нека замишљеност, нека меланколија, онда ме обузме некакав страх; и осветљен својом нежношћу, вичем: хране ваља овој млађаној глави! хране јаке, хране питне! Што је жена створење покретније, пријмљивије, што је њу лашње окренути на зло, као и на добро то је све потребније озбиљно и темељно васпитање. . . . ."

Г. Б: . . . . . она мила и лепушкаста глава може ли сместити у се онакав исти мозак, као што може намрштено чело и брадато лице мушкарчево? ово бело и слабачко тело може ли носити у себи оно исто срце, какво носи снажна мушка организација? Онај мили сребрнасти гласак из женскога грла је ли створен да изражава она иста осећања, која мушко звучно грло издаје? . . . .

Дом: . . . . . . Предајите и девојци и младићу и она из тога не ће научити оно исто што и он: оно што ће се у мушкога претворити у разум и у силу, то ће у девојке бити осећање и финоћа, и така разноликост њихове природе развијаће се баш истоветношћу наставних предмета. . . . . Никад не могу заборавити једно позорије које сам једном очима гледао. Бејах на лекцији астрономије, која се давала једној девојчици и брату њеном; први пут се тада њиховим погледима раствараше велика небеска књига; они обоје сеђаху пред учитељем; више сунаца него песка у мору, светови иза светова, Бог без граница у својој сили и пространству, оно што је безкрајно, један пут рећи, беше слика која се одавијаше пред њима. Дечко беше сав око, слушаше и журно гледаше . . . . он жељаше да то схвати. Девојчица само осећање; бледа, с немирним ноздрвама, очима пунима суза, она се диже са свога места и приђе к учитељу; као да је сам страх привлачио: као да учитељеве речи изазиваху пред њу неку појаву пуну страхоте и милине. . . . . . Она тражаше Бога, она њега виђаше! . . . .

Г. Б: То је дивотан програм! Само има једну малешну маницу. . . . . Он убија породицу. Ко ће чувати децу, док мајка гледа звезде? Ко ће управљати кућом, и чувати, што оно веле, да не загори лонац, докле жена буде чинила кемиске опите? . . . . .

Одговор му: . . . „Ето опет оне старе тактике, која, као што вели Молијер:

Убија жртву гвожђем освећеним!

Ако се поведе реч о настави жена и матера: „Чувајте се", вичу сви људи који се држе те доктрине, „да не упропастите породицу". Рекнели се да им се даду права: Чувајте се јер ћете уништити природу женину; и тако, кријући своје завидљиво деспотство под засторак поштовања, украћујући женама сваки умни или животни развитак, божем за то, да им се остави влада у породици, па их онда робећи у породици опет под изговором, да ни се очува женски карактер, ти људи претварају саму тиранију у неко лажно поштовање. А ја вам кажем, да баш у име породице, у име спасења и езинога, у име материнства, брака,кућења, ваља тражити, за девојке веће и озбиљније образовање! Најзад, одредимо једном за свагда: шта значе та освећена имена, од којих су се толико пута плеле замке за подчињавање, шта значи имена: супруга, мајка! Бог и душа, чини ми се, да се нико с толико поштовања с колико ја, не приклања пред оним кућевним пословима, који су на очи ниски, али дивотни у самој ствари; јер се они сви своде у ове две речи: бринути се о другима! Али зар ови послови обузимају све женине дужности? Зар бити жена и мајка значи само готовити ручак, заповедати слугама, мотрити на имовину и на здравље свију у кући, та шта ја кажем, зар је то све: љубити, молити се, тештити? Није! Ту јесте све; ама има и нешто јоште: вољу руководити и васпитавати, па с тога ваља знати. Без знања нема потпуне мајке; без знања

нема ни истинске друге! Нико не намерава, одкривајући женском уму природне законе, да гради од свих наших ћери астрономе и физичаре. Него треба снажно калити њихову мисао озбиљном наставом, како би се оне спремиле, да могу разумевати мисли својих мужева и све студије своје деце. Људи набрајају све незгоде од учења и знања, а не помињу ни једну опасност од незнања. Знање је једна веза више између мужа и жене а незнање је преграда Знање је утеха, а незнање мука. Незнање доноси хиљаде недостатака, хиљаде погрешака за супругу. За што нека и нека жена скапава од дуга времена од залудничења? За то што не зна ништа? За што је друга каћиперка ћудљива, сујетна? За то што ништа не зна. За што троши она месечну замуку свога мужа, да набави себи какав накит? За што га упропашћава дуговима које крије од њега. За што га вуче вечером, уморна или немоћна, на забаве које су му тешке? За то што сама ништа не зна, што јој није дата ни једна озбиљна мисао, која би је могла хранити, што је свет умни затрвен пред њоме. . . . И тако њој остаје свет таштине и нереда! Многог је мужа, који се подсмева знању, баш наука спасла од бешчашћа.

Има једна ствар, која ме је увек потресала и вређала, а ево која је: све врлине, које се негују у девојака, све прилике које им се дају, да се чему науче, увек имају за цељ удадбу, то јест, мужа. У девојци се гледа и васпитава само потоња супруга. Што ће јој така и така способност, или тако и тако својство, кад се уда? говори се без престанка. Њезин лични развитак сматра се као средство, а не као цељ. А зар жена не живи сама собом? Зар је она само онда ћи Божија кад ја човеково подружје? Зар она нема душу, оделиту од наше, несамртну као и наша што је, и која од бескрајнога има способност за усавршавање као и наша? Зар њој не припада одговорност за погрешке које учини, и заслуга за добродетељи, које створи? Изнад имена супруге и мајке, имена прелазних, случајних, која смрт раскида, растанак односи, која припадају једнима а не другима, има за жене једно име вечно, које се не да отуђити, већ које заповеда и предњачи свему, то је име: Човечански створ, а као такав, жена има право на најпотпунији развитак свога ума и свога срца. Нека су даље од нас, дакле, оне празне примедбе, које се црпу из законâ, тек једнога дана! У име вечности, ви сте њој дужни видела!“

— Пријатељу, само још једну реч. . . . . Не вреди млого што ће један господар ослободати своје робове: ваља све робље да буде слободно. . . . . То дело може извршити само цело друштво. . . . .

За овим се прелази на говор о девојци удавачи и удадби, и износи се како су у опште девојке удаване малолетне, па се и на пороју приметило да је слабуњав и кржљав „Њу трудноћа слаби, а дојење суши. Она није још ни за мајку ни за жену (до 18 год.) И за кога полази једна девојка од 16. година? да ли за младожењу? Ни најмање; какви су данас обичаји, она њега и непознаје, а које су јој године, она га не може ни познавати. Она полази за његово лице, ако је он леп; за благо, ако је богат; за одело ако је кицош; а никако за њега, за његово морално биће, за њега као радника и мислиоца, јер она још не зна, шта је на дну срца и живота тога човека или не разуме послове који испуњују његов живот, ни осећања која оживљају његово срце; она полази, као што би геометрија рекла, за једно „x.“

(свршиће се.)

РАЗНО.

(Два гласовита пољупца.) Гледам вас, како се смешите томе наслову и како унапред помишљате е ће те сада неку романтичну причу чути; те с тога нестрпељиво ишчекујете, да вам у песничком руву одевеној прози на овај начин отпочнем: „Ветар је хујао“ или „Кад је сунце почело увијати своју сјајну главу у црни плашт ноћи,“ или — „Кад је ноћна тама обмотала то јарко сунашце, а блеђани месец указао своје бледо лице,“ и т. д. и т. д. Али на своју неизмерну тугу незнам сад које грчке богиње, морам вам изјавити драги читаоци и још драже читатељке, да се за сада страшно варате, јер што ћу вам овом приликом приповедати, то се заиста догодило, и у своје време велику сензацију проузроковало. Реч је овде о неким „пољупцима“ који врло скупи беху; а нећете ми хтети веровати ако вам рекнем да од тих један још и данас траје — но ја ћу вам то посведочити.

Почем нећу да ми је увод дужи од саме приповетке да не кажете: „ево како нас заварава, и тај је од оних јунака који прво и прво напишу „позив на претплату“ за тим „предговор“ а књига ће им „до који дан“ угледати света.

Дакле на дело!

У Пешти смо у сјајно осветљеној дворани, где се у корист пострадалима игранка са „базаром“ приређује. Кад кажемо „базар“ под тим разумевамо красан венац лепога спола који игра улогу трговца, а купац се овде не погађа за купљену ствар — шта више — наплати је троструко — знајући на што иде тај новац — и (што је још највише) чија му рука пружа купљену ствар, — а поред тога награда је — један осмех. Тај осмех много — врло много значити може у обичном животу — али овде и и то — „у корист сиротиње иде“. Шта ти је срце зажелело, могао си овде набавити; но гроф

А . . . : употребивши прилику и оно хтеде добити што се не продаје. Гроф А . . . приступивши књегињи О . . . . најлепшој жени — која као нека салцбуршка или баварска Хеба „за добар новац“ разна пића продаваше. — и шаљиво заиска од ње „што добро слатко“.

— А шта је то? запита бајно смешећи се кнегиња, и малим ручицама њезиним на разна стакла показујући што садржаваху токајско, менешко, мадејрско вино — али гроф вртећи главом, и непоколебивом озбиљношћу одговори:

— Један пољубац! . . . . .

Кнегиња као да се убезекнула за један тренутак — помисливши да је то таки раритет који се не да исплатити ни на оваквој „шпајскарти“ коју ручица једне лепе кнегиње — фином кавалеру пружа, — али затим подиже главу и одлучно рече:

. . . Драговољно . . . . али. . . .

— Шта је?

— Цена је хиљада форинти!

Гроф А . . . није од оних људи који се око „маленкости“ плаше. Извади нову новчагу хиљадарку, метне је на сто, и после једног тренутка — доби пољубац. —

Други дан као муња разнесе се глас „о скупом пољупцу“ по пештанским и за кратко време по свима јевропским листовима, и ма да је свота — невољнима који се глађу боре — била намењена, ипак се нашло неколико тесногруда, који су ову особењачку забаву расипањем називали.

Ево одужио сам вам један пољубац — таки ћу и други — Истина да није било на „базару“ никог, који би ову „кавалерску штиклу“ имитовали — тек после неколико година чусмо, на наше велико чуђење — да су учени људи, т. ј. сами научењаци мађарске академије исто таки „скандалозан“ поступак учинили јавно давши, 100, речју сто дуката — за један пољубац. — Овај други случај још је већу сензацију проузроковао у целој домовини — него онај први — Сви жељаху „подробније“ известити се, и да исти чланови ученог друштва у опште као тако солидни људи не беху припознати који небројено пута показаше да њи никакав пољубац, ни сам музин пољубац занети није кадар, ауторитет академије сад једанпут би у великој опасности био.

А ствар је ево у томе. — Љ. Доци написао је један позоришни комад под насловом „Пољубац“ с којим је велик глас прибавио себи. Академија га је наградила са сто дуката. — Публика је нестрпељиво очекивала да се увери је ли вредан тај пољубац сто дуката; и тек након 3 године после пресуде, т. ј. 1874.-те подиже се завеса у пештанском позоришту. — И тада је успех крунисан јер и критика и опште мнење (тај највећи критичар) са бурним допадањем примивши „пољубац“ — а тиме свечано одобрила академијин толи „скандалозан поступак.“ Чим тај пољубац обећава позоришна цедуља дупком се напуни дворана.

Ево вам историје та два гласовита, пољупца од којих један још и данас траје; — а јесте ли га ради и ви уживати — прочитајте красан српски превод митин у „Јавору“ — или пак платите улазницу.

Д . . . н,

НОВЕ КЊИГЕ.

Изашла је знатна књига, која у данашње време може многе код нас интересовати. Наслов јој је потпуне: **Die Handelsstrassen und Bergwerke von Serbien und Bosnien während des Mittelalters.** Historisch-geographische Studien von Dr. Constantin Jos. Jireček. Prag. Verlag der kön. bömischen Gesellschaft der Wissenschaften. Commission: Dr. Grégr & Ferd. Dattel (т. ј. Трговачки путови и рудокопње Србије и Босне за средњег века. Историјско-географијске студије дра Константина Јос. Јиречка. Праг. Издање чешкога ученога друштва. У комисији код Грегра и Дателa). На 4-ни 62 стр. Књига је подељена на ових седамнаест одсека: 1. Старо доба; 2. Византијска област Далмација; 3. Епидаур и Дубровник; 4. Византијска област Драч; 5. Словенска племена Србије и Босне за ранога средњег века; 9. Државе и границе XIII — XV века; 2. Рударство; 8. Дубровачка трговина; 9. Трговачки пут од ушћа Бојане и Дрима преко Призрена и Новога Брда у Софију; 10. Од Бара, Будве, Котора у Брсково и Пећ; 11. Од Котора у Пљевље; 12. Од Дубровника у Ниш; 13. Од ушћа Неретвина преко Босне у Угарску; 14. Од Сплета у Босну; 15. Приморски пут и његове паралеле; 16. Из Хрватске преко Босне на Косово; 17. Од Саве к југу.

Писац је осим до сад штампанога целокупнога материјала употребио многу неиздану грађу из дубровачке архиве, у којој је дане преко три месеца радио, и у којој ће како чујемо, своје истраживање и овога лета наставити.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 31. У Новом Саду 5. августа, 1879.

ЕНОХ АРДЕН.

ОД АЛФРЕДА ТЕНИСНА.*)

Далеко туда пружају се стене,
А где су пукле, ту је кланац ост'о;
У њему пена поврх песка жута
А тамо уздуж по уском баиру
Читаво јато црвених кровова,
Међ њима се диже трошне цркве кула.
Стрмене стазе воде на висину
И на тој висини високоме млину.
А доле са стране лескови шумарци,
Зелене се мило у сивој долини;
Целога лета ћуте сред долине сиве
У јесен оживе;
Весела се чељад онда кроз њих вере
И лешњике бере.

У тојзи доли — пре стотинак лета
Играла се чило три мала детета,
Три детета мала из три разна дома,—
Милина је била погледати њих.
Једно је била Анија Ли,
Најмилији пупољ ове целе луке;
Други уз' њу дечко беше Филип Рај,
Синак јединац богата млинара;
Трећи Енох Арден мрнарев син,
— Оца му је бурно прогутало море,—
Играла се деца овде на пржини.
Уз подрте чамце уз мреже рибарске,
Покрај оних гужва дебелих пајвана,
Крај сломљених котва лица захрђана;
Од песка су зграде дизали високе
Ту играчку себи и валима морским.
Вијали су слеку, бежали од плиме
Која долазаше сваког божјег дана
Да трагове нежне малених им ногу
Избрише по песку.

У стенама беше удубица мала,
Њу су они својим милим домом звали,
Ту домаћин данас Енох, сутра Филип,
Ал Анија беше домаћица увек.
Само кадкад Енох одупре се туде
Да повише дана он домаћин буде.
„Моја ј' кућа, моја ј' ова жена мала!“
А Филип ће рећи: „Ред је сада на ме!“
Па кад Енох (јачи) одржа се мушки
Бризнуо би тада поток горких суза
Из очију плавих Филипа му друга.
А Анија онда кроз плач их мољаше
Да се добра браћа ради ње не кавже
— Вељаше им с тугом
Да ће она радо мала жена бити
И једном и другом.

Али кад већ мину ружичасто доба
Њихова детињства
И одскочи топло сунашце живота:
Обадва срдашца обадва младића
Изабраше једну.
Енох говораше о љубавном жару,
Филип само ћута.
А Анија мирна Филипа је глала
Милоснијим оком, — тако бар изгледа.

---

*) Наш омиљени и уважени песник Змај-Јован Јовановић превео је цели овај спев Алфреда Тенисна и издаће га скорим у српскоме преводу у засебној књизи. Нама је уступио одломак овај за „Јавор“ и већ из почетка овога моћи ће наши читаоци судити и о спеву самом и о дивном преводу змајевом. **Уред.**

Но срце је њено Енохово било.
А да ј' ко запит'о, рекла би да није,
Јер то још ни сама није веровала;
А Енох је сада све то већма прег'о:
Да штедом и радом стече кораб мали,
Станак и огњиште себи и свом цвету;
И не прође много а Енох беше
Рибар тако сретан и мудар и смео
Да му не би равна у тој околини,
У приморју, томе моробурном крају.
Он је пуно лето на трговном броду
Служећ неуморно
Сад постао већем и мрнарем правим.
Од највећих страва он се није жас'о,—
Три је већ живота из таласа спас'о.
Свакон беше мио. И пре нег наврши
Двaестпрво лето млађана живота
Он је трудом стек'о један кораб мали,
Подиг'о је кућу голубици својој,
Гњез'до у слободи
На присојном путу који к млину води.

Једнога златног јесењега дана
Изиђе село ко на славу неку
У лесков шумарак,
Да бере с грања слатке, зреле даре,
Да њима пуни вреће и кошаре.
Сви су већ тамо, још Филипа нема
(Отац му болан, дворити га мора) —
У неко доба ево ти и њега.
Ходећи самац оте му се око, —
И гле! У џбуну на брежуљку неком
Њих двоје седе, — Анија и Енох.
Енохове очи загасита сјаја,
Његово сунцем огорело лице,
Све то горијаше пламом неким жарним,
Жаром олтарним.
Филип га глед'о, гледао је и њу,
Мотрио им лица и на лицу боју,
Из њих је чит'о судбину своју.
А кад већ образ уз образ приону,
Филип уздахну и душом клону.
Поништен се врну кроз долину црну
(Све му је црно) — у срцу носећи
Боле најљуће и терет највећи.

Време је свадби и венчању дошло.
За тим је седам годиница прошло;
Седам годин' дана здравља, љубовања,
Седам годин' дана скромнога имања
И часнога рада, поуздана нада.
И деца: прво једна мала ћерка;
На први плачак првенчета мила
Зажеле Енох дићи се до стана
Да може чедо одгојити боље
Но што је њега одгојио бабо.
А та се жеља griffe заносила силно
Кад се с другим летом друго чедо нађе,
Мајчина радост у самоћи њеној
Кад отац послом риболова свога
Даде се ветру и ветровој ћуди
Носећи рибу близо и далеко,
Где га је знало велико и мало.

Ал човек не зна шта га суђа чека,
Та ни једна срећа не траје до века.
Десет миља даље од нашега села
Беше већа лука куд је Енох ваљан
Одлазио често.
Ту се једном пењ'о на танку катарку,
Омаче се паде а кад су га дигли —
Нога му скрхана.
Док видаше оца овде у туђини
На дому се нађе и треће детенце
Слабахно и болно;
А рибари други купце му отеше,
Отеше му хлеб;
У душу му крепку и богобојазну
Увуче се сумња са пратњом суморном.
На постељи лежи а пред собом види
Како му детенце савлађује глад.
Чини му с' да види своју жену бледу
Како децу носи и по свету проси
Тај га терет кињи као камен сињи.
„Ох сачувај боже,
Сачувај их тога, ма ја како страд'о,
— Ја ћу трпет' радо!“
Тако се мољаше баш онда кад уђе
Господар од брода на коме је страд'о;
Дош'о ј' да га види, јер га ценит' уме.
Напокон му рече да му с' лађа спрема
На далеки пут;
Ићи ће у Хину, — па му треба људи,
Бродара ваљани, људи поуздани, —
Па би л' и он хтео?
Не може се поћи пре четрьест дана,
Док не буде готов онај стражњи део,
Па би л' и он хтео?
Енох га је слуш'о, —

Он на жену, децу помисли у себи,
Брзо се одлучи: „Хоћу како не би!“

И од сад му се сенка коби горке
И не чињаше ни већа ни гора
Него облачак који на час застре
Сунашце јарко, или к'о острвце
На пучини морској
Кад заклони собом лучу у даљини.
Ал' кад се крене у далеки свет
— Анија шта ће? — шта л' ће деца мала?
Дуго је мисли превртао разне, —
Кораб да прода? — Ох кораб је њему
Тако мио драг;
Он га је прон'о кроз толике буре,
Јест он га љуби баш ко јахач смели
Парипа свог.
Па ипак мора растати се шњиме,
Да опрему купи и робу и хлеба,
Све што мрнару и љуби му треба.
Па док он буде у далеком свету
Анија може тржарећи хранит'
И себе и децу.
А зар не би и сам бродећ' у даљину
И два и три пута и робе понео,
И сам трговао! — па се онда вратит'
С тековином лепом;
Тад по доброј срећи кораб купит' већи,
Па да може децу, зеницу му ока,
Одгојити лепо по жељи му давној.
И по дугој патњи и по дугом путу
Да се мирно скраси у домаћем куту.
— — — — — — —

З.-Ј. Ј.

ЖЕНИДБА НА СИЛУ.

МОЛИЈЕРОВА КОМЕДИЈА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

С француског превео Ђ. М. Ст.

(Свршетак)

Појав десети.

Станарело, Две циганке.

долазе са својим даирима певајући и играјући.

Сганарело. Оне су веселе. Чујете хеј Ви тамо, знате ли да врачате?

Прва циганка. Знамо лепи господине, знамо обадве.

Друга циганка. Ти треба само да ми пружиш твоју руку сас белу белегу (бели новац) и ми ћемо ти добро све погодити.

Сганарело. Ето у обема то што тражите.

Прва циганка. Ти имаш добру физиономију мој добри господине, добру физиономију.

Друга циганка. Јес, јес, добру физиономију; имаш физиономију као такав човек, који ће тек да буде нешто.

Прва циганка. Ти ћеш се скоро оженити мој лепи господине, скоро ћеш се оженити.

Друга циганка. И узећеш врло племениту жену, врло племениту жену.

Прва циганка. Јес, јес, жену коју ће љубити цео свет.

Друга циганка. Жену која ће ти стећи много пријатеља много пријатеља.

Прва циганка. Жену која ће ти донети раскош и изобиље у кући.

Друга циганка. Жену која ће ти стећи добар глас.

Прва циганка И тебе ће уважавати због ње, уважаваће те због ње.

Сганарело. То је све добро али кажите ми сад, да ли ми непрете од ње рогови.

Друга циганка. Рогови?

Сганарело. Јест.

Прва циганка. Рогови?

Сганарело. Јест. Да ли ми она неће насадити рогове? (обе циганке полазе играјући, и певајући) Који ђаво зар ми тако одговарате. Одите само. Ја Вас опет обе питам оћу ли добити рогове?

Друга циганка. Рогове? Ви?

Сганарело. Јест, јест, Да ли ћу добити од ње рогове?

Прва циганка. Ви? Рогове?

Сганарело. Јест, Оћу ли их добити или нећу? (обе циганке оду играјући и певајући).

*

Појав једанајести.

Сганарело. (сам) Проклете да су те вештице што ме остављају тако у неизвесности. Ја морам дознати судбу моје женидбе, а то ћу да идем код оног старог врачара о коме цео свет толико говори и који ће ми својом чудноватом вештином казати, све што желим. Вере ми, ја мислим да још треба отићи томе врачару, али ево ови ће ми показати све што би ја хтео.

Појав дванајести.

Доримена, Ликаст, Сганарело

се повуче у један ћошак позорнице, тако да га ови не виде.

Ликаст. Шта драга Доримено, говорите ли збиља?

Доримена. Збиља Вам кажем.

Ликаст. Ви ћете се зар дојиста удати?

Доримена. Зајиста.

Ликаст. И свадба ће још вечерас бити. Јел'те?

Доримена. Још вечерас.

Ликаст. И зар Ви можете свирепа заборавити ону љубав, коју имам спрам Вас и обећање које сте ми дали?

Доримена. Ја? Боже сачувај. Ви остајете за мене онај исти који сте и били, и ова Вас удаја несме узнемирити; ја не полазим за тог човека из љубави већ због његовог богатства. Ја немам новаца, а п Ви их немате и Ви знате да се без њих зло пролази по свету, и да треба за њих дати све што је могуће. Ја сам улучила ову прилику да поправим своје стање, и учинила сам то надајући се да ћу се скоро отрести овога седоње. Он ће скоро умрети, и неће живети дуже од шест месеци, за то Вам ја стојим добра, а онда нећу морати дуго молити Бога као удовица. (Сганарелу опазив га) А ми баш о Вама говоримо, и то све само добро, што може бити боље.

Ликаст. Јел' то тај господин. . . .

Доримена. Јест, тај ће ме господин узети за жену.

Ликаст. Дозволите ми господине да пожелим срећу вашој женидби и да Вам у исто доба понудим своје најпонизније услуге. Ја Вас уверавам да ћете у њој узети врло часну девојку; а Вама госпођице, радујем се заједно с Вама, Вашем срећном избору. Ви зајиста нисте могли боље наћи а овај господин како ми изгледа биће врло добар муж. Да, да господине, ја ћу се с Вама опријатељити, е да би могли један другога чешће похађати и забављати.

Доримена. Ви нам господине обојима сувише част указујете. Него сад ајдемо јер имам посла а имаћемо доцније доста слободна времена да разговарамо.

Појав тринајести.

Сганарело. (Сам) Сад ми је сва вожља за женидбу прошла, и ја мислим да нећу рђаво учинити ако одем да узмем реч натраг. Истина кошта ме мало новаца, али је опет боље и то изгубити, него се излагати још већим опасностима. Дед да се у своје време извучемо из те замке. Хеј! (куца на врата Алканторове куће).

Појав четрнајести.

Алкантор, Сганарело.

Алкантор. А, мој зет добро ми дошли.

Сганарело. Слуга господине.

Алкантор. Ви сте дошли сигурно да свршимо женидбу?

Сганарело. Опростите.

Алкантор. Бога ми кажем Вам, исто сам тако нестрпељив и ја као и Ви.

Станарело. Ја сам дошао ради другог посла.

Алкантор. Ја сам наредио све што је нужно за весеље.

Сганарело. Није говор о томе.

Алкантор. Свирачи су погођени, гозба је зготовљена а моја је ћи спремна да Вас прими.

Сганарело. Али нисам ја тога ради дошао.

Алкантор. У осталом Ви ћете бити потпуно задовољни, и ништа неће стајати на путу Ваше среће.

Сганарело. Та за бога, у другоме је ствар.

Алкантор Изволʼте уђите зете мој.

Сганарело. Имао би нешто да Вам кажем.

Алкантор. А Боже сачувај, нема ту никаквих церемонија. Изволте уђи само.

Сганарело. Не не, кажем Вам, оћу најпре с Вама да говорим.

Алкантор. Оћете ми штогод казати?

Сганарело. Јест.

Алкантор. А шта?

Сганарело. Господине Алканторе, ја сам искао Вашу кћер за жену и Ви ми је обећасте, али сад видим да сам доста стар према њој и мислим да нисам ја за њу.

Алкантор. Опростите, Ви се мојој кћери са свим допадате, и ја сам уверен да ће сасвим задовољно с Вама живети.

Сганарело. Баш на против. Ја имам по кад што особитих ћуди, па ће морати много да пати од те моје зле навике.

Алкантор. Моја је кћи врло кротка и Ви ће те видети како ће Вам се сасвим прилагодити.

Сганарело. Ја имам још неких телесних слабости, које се њој неће допасти.

Алкантор. То не чини ништа. Поштеној жени неће никад бити муж одвратан.

Сганарело. Једном речи, ја вам саветујем да ми је не дате.

Алкантор. Ви се шалите. Ја би пре умро но што би своју реч погазио.

Сганарело. Па Боже мој, па ја Вам враћам реч натраг и ја. . . .

Алкантор. Махните се тога. Ја сам Вам је обећао и Ви ћете је добити и ако су је други толико искали.

Сганарело. До сто ђавола.

Алкантор. Видите, ја вас особито уважавам и поштујем, и ја би принцу једном своју кћер одрекао, само да је Вама дам.

Сганарело. Господине Алканторе ја Вам благодарим на толикој части што ми указујете; али Вам у кратко кажем да нећу да се женим.

Алкантор. Ко? Ви?

Сганарело. Јест, ја.

Алкантор. А, зашто?

Сганарело. Зашто? За то што видим да нисам за женидбу и што оћу да радим као и мој отац а и остали моји преци који се нису хтели женити.

Алкантор. Слушајте. Сваки има своју вољу, и ја нисам од оних људи, који ће кога да примора. Ви сте обећали да ћете се оженити мојом ћерком и све је за то спремно; али пошто Ви оћете да одустанете то ћу да видим шта би требало још учинити и Ви ћете сад чути моје решење.

Појав петнајести.

Сганарело. (сам) Овај је још паметнији но што сам ја и мислио, и ја сам се надао да ћу више имати муке док успем. Вере ми кад се само помислим учинио сам добро што сам се повукао натраг, јер би мож'да учинио такав корак, ради којега би се доцније дуго кајао. Него ево њиховога сина, који ми већ носи одговор.

Појав шеснајести.

Алсид, Сганарело.

Алсид (благим тоном) Слуга сам понизан, драги господине.

Сганарело. Свим срцем сам Вам господине.

Алсид. (истим тоном) Отац ми рече господине да сте дошли да узмете натраг дату реч.

Сганарело. Јест господине, жао ми је, али. . . .

Алсид. О господине, не вреди то ништа.

Сганарело. Ја Вас уверавам жао ми је, али би желео. . —

Алсид. Не вреди то ништа господине кажем Вам. (пружи му два мача) Потрудите се и узмите један од ова два мача који Ви оћете.

Сганарело. Од ова два мача?

Алсид. Јест, јест, изволте.

Сганарело. Али за што?

Алсид. Господине, кад нећете да узмете моју сестру и ако сте своју реч дали, мислим да нећете примити за зло овај мали комплименат, који сам вам рад учинити.

Сганарело. Како то?

Алсид. Други би људи дигли ларму и љутили би се на Вас; али ми смо такви људи који оћемо да свршимо ту ствар мирним путем; с тога сам и дошао да Вам учтиво кажем да треба ако се само Вама свиди, да се бијемо.

Сганарело. Па то је рђав комплименат.

Алсид. Дела господине бирајте!

Сганарело. Ја сам Ваш понизан слуга, али немам две главе већ само једну, (за се) какви су то сад разговори?

Алсид. Молим Вас господине то мора бити.

Сганарело. Е господине вратите натраг тај комплименат, молим Вас.

Алсид. Дед брзо господине, јер ја имам и друга посла.

Сганарело. Али ја нећу кажем Вам.

Алсид. И Ви нећете да се бијемо?

Сганарело. Бога ми нећу.

Алсид. Збиља велите?

Сганарело. Збиља, збиља.

Алсид. (опали га неколико пута штапом) У осталом господине немате места да се жалите, јер ја радим оно што је у реду Ви повлачите своју реч и ја оћу да се са Вама бијем. Ви не пристајете на бој, ја Вас бијем штапом; то је све у реду, и Ви сте врло поштен човек што нисте мој поступак одобрили.

Сганарело. (за се) Иди до сто ђавола!

Алсид. (пружи му опет оба мача) Дакле господине учините поштеним начином што треба и немојте чекати да Вас још нудим.

Сганарело. Зар опет?

Алсид. Господине ја не приморавам никога, али треба ми да се бијете или да узмете моју сестру.

Сганарело. Али господине, ја нећу ни једно ни друго кажем Вам.

Алсид. Јел истина?

Сганарело. Истина. Онда с Вашим дозволењем . . . . . (опет га удари штапом).

Сганарело. Јао! јао! јао!

Алсид. Господине врло ми је жао што морам тако с Вама да поступам; али сам принуђен дотле тако да радим, док непристанете или да се бијемо, или да узмете моју сестру (подигне штап).

Сганарело. Е добро, добро, узећу је, узећу је.

Алсид. Ха господине веома ми је мило што сте опет к себи дошли и што се ствар мирно свршила. Јер, заклињем Вам се, ја Вас здраво поштујем и уважавам и био сам мало пре у очајању кад сте ме принудили да Вас онако злостављам. А сад ћу да зовем оца и да му кажем да је све у своме реду (куца на врата Алканторова).

Појав седамнајести.

Алкантор, Доримена, Алсид. Сганарело

Алсид. Оче, овај се господин сасвим опаметио. С њим је ствар свршена и сад му можете дати моју сестру.

Алкантор. Господине, ево њене руке; само још треба да пружите Ви своју. Хвала милостивом Богу! Сад сам скинуо са себе терет, а у будуће Ви ћете се бринути о њој. Ајдемо сад да се провеселимо и прославимо ову срећну женидбу.

ЛАЖНА ЉУБАВ.

Новела Рудолфа Линдауа.

(Наставак.)

Двапут сам дневно виђао Берту: у вече у кругу обичног њеног друштва, у коме сам се мирно забављао и брижљиво чувајући свачег, чиме бих своју срећу могао издати и свако поподне од два сата па до пет, када сам шњоме бејах и њој све могах говорити, што ми на срцу лежаше. Како ли ме је пажљиво, усрдно и задовољно слушала, кад јој говорах о ватреној мојој љубави. Не знађах ни о чем

другом говорити, а и она канда не беше вољна, друго шта слушати. — Често ковасмо планове за будућност. Лето хтедосмо на добрима у Инглеској код мог оца а једно време у Лондону; зиму проживети у Паризу ил' у којој од јужнијих вароши; у Флоренцији, Риму или Напољу. Тамо не познавасмо никога, али с тим беше боље, бесмо бар сигурни, да нас нико неће узнемиривати. Ја сам могао бити сасвим њен, а она моја. То беше све, за чим чезнусмо. Лавал је и у још једном погледу имао право: Берта беше сувише добра, сувише мудра, а да не претпостави мир и срећу на своме огњишту расејаном, тегобном животу, који би могао свет дати. Лавал се усудио, да то код ње покуди, да рекне, да је она сувише мала, а да буде славољубива. Заслепљеник један! Она беше сувише добра, а да жели друго што, до да усрећи оне, које љуби.

Док тако од прилике размишљах, сећао сам се и нехотице свега што ми је лечник о Берти казао. Беше ми сасвим јасно, да је Лавал погрешно, ако не и злобно судио о мојој драгани. Ипак ме је нешто од онога, што ми је причао био, узнемиривало; како се могла Берта одлучити, да пође за старог човека, кога никако није могла волети, и који ништа не имађаше него одлично име и велико богатство? Нисам могао а да не увредим јако племенит карактер моје невесте, да је она ли новца ради пошла за барона Белвоара и да му се, као што је Лавал пакосно рекао продала — али ми ствар не беше чиста. Станем за тим, да што пре о Берти будем на чисто и што пре тим боље.

Већ првог дана навео сам био говор на ту гадну ствар. Усудио сам се само да неколико плашљиви примедаба наведем, али Берта ме одма разуме. — Она ми дође више снуждена него збуњена. Те ми рече са тужним смешкањем:

„Ти већ почињеш о мени сумњати? Не томе се нисам надала; то је жалосно.“

Замолим за опроштење, рекав јој, да ме је криво разумела, замолим је, већ нек ме пусти, да јој слепо верујем. Она климну главом тужно и рече:

„Ви сте мужеви сви једнаки! Ви не знате, а не можете никад ни разумети, шта се збива у срцу женскиња. Ја сам у један мах тако ожалошћена и збуњена, да не могу приповедати историју моје младости; али ти ћеш ју чути — сутра, кад ми буде боље. Рекао ти сад шта хоћеш, тек си се о мени сумњао. Казна ће ти бити, доћи до уверења, каку си ми неправду учинио.

Она ме отпусти пре него обично, под изговором, да мора још нешто покуповати и ја одох невесео и снужден својим путем.

Сутра дан ујутру, кад ју оно синоћ здраву и веселу оставих, добијем малу цедуљицу од ње, којом ме мољаше, да јој не дођем по подне. Нешто јој није добро — писаше ми — те није рада да ми покаже невесело бледо лице и с тога би ме молила, да јој тек други дан дођем, а такође и у вече изузетно, неће примати посете.

Да богме, ја сам одмах њој похитао, ал ми се није допустило пред њу да изађем. Слуга ми рече, да милостивој госпоји није сасвим добро и да сада баш спава, а добио је налог да ју не узнемирује.

Одох кући ожалошћен и читаве ноћи не имадох сна — У јутру зазвоним двапут на њеним вратима. Овај пут не беше слузи заповеђено да ме одбије, те ме одма уведе управо у собу, где ме Берта обично дочекиваше.

Наслонила се била на диван, и кад сам ја ступио унутра, мету на страну дебелу књигу, из које је по свој прилици баш онога часа читала била. На маломе столу, поред ње лежаху у највећем нереду отворена писма, рачуни, посетне карте, новине, брошуре, књиге, кључеви итд. Она ми је казала, једном у шали да је овај мали намештај, који се састојаше из свакојаких ствари, соба, где ради.

Свако писмо које примам, рече, свака књига и сваке новине, које ми долазе и које хоћу да читам, леже на столу донде док не одговорим на писмо или књигу не прочитам. Слугама је строго забрањено, да овде ствари у ред намештају. Не бојим се проневерења. Немам тајана. Твоја

писма са једина, која сакривам. За њих имам сигурно место. По који пут, кад ме спопадне лењост, на овоме столу буде читав калабалук. — Неодговорена писма, непрочитане књиге и новине, послати рачуни нагомилају се јако, док се најпосле једва једаред не наканем и уредим Тада напишем по читаво туце писама и билета, сложим књиге, тако, да оне само остану, које хоћу да читам и тада се тек смирим, кад видим, да је на столу све у реду. Тако задовољна тешко да ћу скоро бити, али на то се не тужим, јер имам у овај пар пречега посла, него мислити на писање и читање.

И заиста на столу беше све у највећем нереду од како ми беше дозвољено дању госпођу похађати. Различити етажи беху пуни књига и новина, а на најгорњој етажи беше гомила писама, папирића. посетних карата, и рачуна. Више пута звао сам Берту, да једно поподне заједно порадимо и овај дармар уредимо, но она ми свагда одговараше с осмејком, да то није ништа хитно, и да ћемо мислити на то онда, кад не будемо имали шта једно другом више казати. То се досад још није догодило.

Берта ме једном дочека са божанственим смешкањем и пружи ми малу руку, коју обаспем пољупцима. Она хтеде говорити, али чим приметим, да је намерна говорити ми о првој удадби не дадох јој, да дође до речи и рекох јој, да ћу онда моћи тек веровати, да ми је опростила, ако ову ствар бар за време остави на миру. Она ми најпосле попусти и почесмо говорити о разним стварима. Али ипак осећах неку зебњу, коју пређе нисам познавао. Небо наше љубави не изгледаше ми онако чисто више без облака, као пре онога несрећнога разговора, када сам се усудио Берти у очи речи да сумњам. Бејах сигуран, да се још на ме љути и да ће ми тек онда опростити, ако ми испадне за руком, да јој дадем нове доказе моје љубави и мог поверења, за то окренем разговор на нашу будућу свадбу. Отац ми је писао био, да ће пре него што пође у Италију доћи на неколико дана у Париз. Звао ме је, да одем шњиме на југ и тамо осталу зиму проведемо. Ја пак мишљах, да га одмах, чим дође у Париз својој вереници представим и одобрење заиштем, да се могу шњоме венчати. Док сам то говорио држао сам њену руку и играо се њеним прстима.

Берта је као многе женске јако волела наките и имала је велико благо скупоцених јувела. Ја сам се више пута дивио лепом прстењу, које обично украшаваше њену белу нежну руку. Док сам у говору без намере посматрао, упаде им у очи један прстен, који до онда нисам видео. То је био прост, не драгоцен, мали прстен, који је у очи упадао, јер је био од својих суседа на истом прсту од два бриљантна прстена сасвим другојачији; прости плави, емаљирани прстен, на коме беше златни слови написана реч „Souvenir“ и који је пре могао бити прстен каквог детета, какве младе невине девојчице, него ли елегантне лепе госпође. Када сам лагано окренуо бертину руку и када сам спазио „Souvenir“ опазим, да је прстен привезан уз дијамантни прстен, који је поред њега стајао, малим златним финим ланчићем.

„Шта значи то? упитам зачуђено.

„Шта то? одговори Берта мирно.

„Овај прстен са речју „Souvenir“?“

„Зар си га тек данас приметио, рече Берта смејући се, то показује, да ниси пажљиво гледао на моју руку. Прстен је увек на моме прсту. Нисам га скидала већ осам година. Тек ћу га онда скинути, када будем смела носити наш венчани прстен“.

Уверавах Берту, да се она вара, јер ја знам зацело да прстен нисам никад на њеном прсту видио, бар не ово последњих дана, од како ми је дозволила, да јој руку љубим.

„Имаш право, прихвати сасвим равнодушно. Случајно нисам овај прстен баш ове недеље носила и то први пут откако га имам. Ланчић се био прекинуо; страх ми беше, да ћу га изгубити, па сам морала наручити нов ланчић, златар ми га је тек прекјуче опет донео. Он га је лепо очистио тако, да је сад као нов. Пре се нису тако сјала златна слова, па с тога биће ниси приметио тај незнатан прстен,

који је готово покривен био осталим прстењем.

Скиде прстен са прста и гледаше га нежно и тужно:

„Тешко ће ми бити, да се шњиме раставим, рече, ја сам се научила већ на њ, али ја ћу га још данас скинути, ако ти желиш.

Узмем прстен, који ми радо даде и посмотрих га пажљиво. На унутрашњој страни изгравиран је био фина натпис, који сам једва могао рашчитати.

„Е. К“. прочитам на глас „15 Јуна 1847. Крст — то ће ваљда да значи умрьо — 2 Септембра 1847“.

„Да, крст значи умрьо“ : рече она тихо и спусти очи доле.

„Али шта значи све то? упитам је ја.

(Свршиће се.)

ЈЕДНА СТУДИЈА О НАРОДНОЈ ПЕСМИ:

„МАРКО КРАЉЕВИЋ И МУСА КЕСЕЏИЈА.“

Владимир Глазовић VII Цриквеница

(Свршетак.)

Ја овде не замерам народним певачима, нити их оћу да учим у њиовом занату, пошто они сигурно још боље него ја осећају, да је пластично, радње пуно описивање великих битака скоро немогуће; — као што и у омировом тројанском рату видимо, — шта више ја им се јошт дивим, да су кадри са таким ограниченим средствима, тако сјајне резултате постићи, које се има само њиовој даровитости приписати; — ја сам дакле само хтео казати како ствар стоји и из тога извести тврдњу, — као што сам и пре казао, — да народни појета, не само да се радије бави са описивањем двобоја, неже ли сликањем великих битака; него и саму велику битку, дели на појединe групе мејданџија, да би се при њиовим двобојима или тробојима, живље и силније изразити могао; а чим ово постоји, онда се разјашњава и његова тежња за персонифицирањем народа, јер их само тако може при њиовом политичном или физичном сукобу као праве мејданџије представити! . .

Но сад да пређемо опет на нашу песму: о Марку Краљевићу и Муси Кесеџији:

Од добрије коња одскочише
Шчепаше се у кости јуначке
И погнаше по зеленој трави.
Намјери се јунак на јунака,
Дели Муса на Краљића Марка
Нити може да обори Марка,
Нит' се даде Муса оборити.

Као што је у опште тешко, једном народу, други, њему скоро раван народ покорити.

Носише се летњи дан до подне;
Мусу б'јела пена попанула,
Краљевића б'јела и крвава.
Проговара Муса кесеџија:
„Мани, Марко, ја ли да оманем.“
Омахује Краљевићу Марко,
Ал' неможе ништа да учини,
Тад' оману Муса кесеџија,
Уд'ри Марка у зелену траву,
Пак му сједе на прси јуначке.
Ал' процвиље Краљевићу Марко:
„Ђе си данас, посестримо вило?
„Ђе си данас? пиће те не било!
„Еда си се криво заклињала,
„Ђе год мене до невоље буде,
„Да ћеш мене бити у невољи?“
Јави му се из облака вила:
„Зашто, брате, Краљевићу Марко?!
„Јесам ли ти, болан, говорила,
„Да не чиниш у недељу кавге?
„Срамота је двома на једнога;
„Ђе су тебе гује из потаје?“

По описивању овога мејдана излази: да су тежаци јачи од господе, али, — као што ћемо доцније видити -- нису кадри своју снагу на своју корист употребити. Даље се види, да један свестан народ ако и пострада, то јоште са свим не очајава, него се узда у свога генија, т. ј. у свога анђела хранитеља, који га неће напустити, да са свим пропадне, него ће му — ако је честит — у последњем тренутку помоћи.

Геније му онаком притиснутом набраја погрешке, због којих је пао, и чита му буквицу, да није пристојно на мејдану туђе помоћи тражити; али најпосле — ма да није лепо опет га подсећа да се сме лукавством од очевидне погибије избавити; јер, к'о вели: „Према глави и оца по глави!“

Гледну Муса брду и облаку,
Од куд оно вила проговара;
Маче Марко ноже из потаје,
Те распори Мусу Кесеџију
Од учкура до бијела грла;
Мртав Муса притиснуо Марка,
И једва се ископао Марко.
А кад стане Марко прεметати,
Ал' у Муси три срца јуначка,
Троја ребра једно по другијем;
Једно му се срце уморило,
А друго се јако разиграло,
На трећему љута гуја спава;
Када се је гуја пробудила,
Мртав Муса по ледини скаче.
Још је Марку гуја говорила:
„Моли Бога, Краљевићу Марко!
„Ђе се нисам пробудила била
„Док је Муса у животу био,
„Од тебе би триста јада било."

Три срца у Мусе Кесеџије, најјасније доказују, да је он по песми: права оличена народност; јер она ако и пострада, јоште увек има у народу срдаца, која ће наставити посао ослобођења. Троја ребра једно по другијем и то не изражава ништа друго, него изванредну снагу и дурашност једнога народа, по овој пословици: „Врби можеш све гране посећи, а она ће опет на пролеће истерати", Гуја, што на срцу спава, то толико значи: да у време Скендербега, јоште није био цео арнаутски народ будан, него је већина племена спавала, те тако је само један део Албанеза са својим владарем, целу идеу ослобођења на својим леђима носио; па тек кад је Кастриота умръо, онда се гуја, т. ј. општа народна свест пробудила и увидила да је зло, али, да је за онај мах већ доцкан, пошто је народно тело без главе остало!

Кад то виђе Краљевићу Марко,
Проли сузе низ бијело лице:
„Јаох мене до Бога милога!
„Ђе погубих од себе бољега."

Последња четир стиха, служе на похвалу правичности српскога народа; који је кадар туђу врлину и онда упознати, кад је то са његовим понижењем скопчано. Признавајући и ја да нисам дорастао цео дух ове песме достојно схватити и разјаснити, ништа ми друго не остаје, него се тешити, што сам повода снажнијима од себе дао, да се на ово богато и благодарно поље баце и нашу читалачку публику у том погледу подпуније него ја задовоље.

Н.

ШАШКА.

(**Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.**)

(Наставак).

Шашка чим се излеже одмах се почне ранити рашћем, особито нашим стрмним усевима. У почетку се још ова штета тако лако не може приметити, али кад строго почне човек свој усев испитивати, онда тек види на најмлађим деловима нешто мало штете, и на њој опази кошуљице првог пресвлачења младе шашке. Чим је прошло прво пресвлачење, онда се већ опажа много већа штета коју починише и непрестано све већма чине младе шашке. Из почетка се опажа горе где ће влат да изиђе, а је ли рана већ влатала, онда се почиње примећавати на самоме влату. После првог и пред друго пресвлачење све већма постају прождрљиве, тако, да се већ стабљике лаћају, и то обично захвате се чврсто ногама испод влата, тако о стабљици висе и ждеру је. Из почетка ждеру једну страну стабљике, починући испод влата, па иду правцем доле, и најпосле прегризу сламку сасвим тако, да влат доле на земљу одпадне. Нека се шашка тек са тиме задовољи, што најтањи део сламке под влатом прегризе, па онда иде даље на другу стабљику. Оваку штету чини шашка онда кад има по њивама сувише ране, те таким начином учини само једна шашка повећу штету за кратко време, а камо ли кад их је стотинама, хиљадама, па и милијунима. Најрадије иде она на зимац усев и ту много већу штету учини него на јарику. Неки писци веле, да на таким местима шашка не ждере дању, него ноћу, а зором се сиђе с влата те на земљи предани. Али се нашло много случајева, да је она и дању ждерала, а то се догађа само онда, ако су ноћи хладне или кишовите биле, те она

није могла ноћу да се насити. Осим ових случајева нађе се поједина шашка која и дању ждере. То вам важи само за топлије пределе, али налазило се и у умереним пределима да је шашка ждерала, а сунце је после подне још високо сијало. Што је шашка одраснија тим је већма прождрљивија, и та прождрљивост гони је на ону страну, на којој више хране има. Увек се тако догађа, да је нагон заједничког живота домами на онака места, на којима доста хране за њу има, и ту се саставе у један чопор од много милијуна глава. Место на ком се та силесија шашке састала и ујединила за час буде жртва, њиховог неситог ждерања. Кад је нестало стрмних усева, онда ударе у кртолин усев и остало поврће; па је ли и тога нестало, онда непоштеде руковеди на стрњици па и саме крстине, све шашка поједере. Кад је свега нестало у околини, онда се често догађа, да се та страшна заједница раскида у грдне велике чопорове, пође на све стране да тражи себи хране, и што год нађе све упропасти; а догоди се, да се велика заједница и не кида, него пође све заједно ветром и где год што зеленила нађе, све то за час поједере, а земља од њих сва поцрни. Кад се овака страхота догоди онда у првој половини, или баш у половини месеца Јуна може се лако приметити на коју страну шашка нагиње и то кад човек два три јутра у поље изиђе, свако јутро видеће све већи простор хране на којој је сламка до полак прегрижена, те изгледа као врло висока стрњика, али сасвим потрвена; одмах друго јутро приметити се може, који је правац шашка себи узела. Дакле, може бити њино путовање подпомаже тежња за заједничким животом, па чим један део пође, онда подигне и друге, а може бити и што друго се може наћи за узрок, али то је већ давно доказано да њен нагон путовању глад највећма подпомаже, јер се зна да шашка неиде даље са једног места док није на њему све утаманила. Може бити да ће когод помислити да она не путује ради хране, јер иначе она не би тек прогризала сламку под влатом, па је онда оставила, које кад-кад бива, него би је сву изела. Али то су само нагађања, јер само млада шашка прегриза сламку, или је нешто мало оглође, и то зато, што су јој глодалице још младе, а још је већи узрок, што је зрелија сламка тврђа, те због тога не може да се свари у стомаку младе шашке, и за то неће да је једе. Али кад је шашка свој узраст достигла и старија постала, онда не само да зрела слама сва до земље не остане на миру, него се она потруди па и само зрно глође. Што се тиче заједничког живота ово важи тек само дотле док шашка није свој подпун узраст достигла. У овоме нешто се налази истине да није баш једино мањкање хране узрок њиховом путовању, јер је још из старина познато, да више пута шашка није све усеве ни потрла, а већ се подиже на путовање; прелеће храном оплођене њиве и за собом их оставља, те због тога би могли помислити, да њиховом путовању није узрок оскудица у храни. Тако исто нагон оплођењу и брига где ће женке своја јаја оставити, нагони их путовању, јер тога има готово на сваком земљишту; а и врло се често опажало, да са најбољег земљишта своје путовање одпочињу. Из свега се овог видети може, да од наведеног баш ни једно није главан узрок њиховом путовању. Многи су и стари и нови испитаоци путовање шашке посматрали и испитивали и разно о томе мислили, али у новије доба сви се сложише и придружише уверењу да путовању шашке ништа друго није узрок, него прост природан нагон. Почетак овако бива: Кад шашка, која је сасвим свој узраст достигла, мирно на земљи или на ком другом рашћу стоји, догоди се да је ма шта поплаши, јер је врло јако осетљива, ма да јој се још може бити крила нису сасвим ни развила нити оснажила. Потрчи ли које животно, или прне ли једна птичица, или ма и само једна шашка, одма их тај метеж тако уплаши, да све на ноге поскоче и полете. Ова осетљивост је на њима много већа, што је већа топлота, а особито на сунчаној припеци. Кад је овим начином један чопор полетио, онда које од шуштања крила полетеле шашке, које пак од притиска ваздуха, цела околина шашке поплаши се, полети и придружи се летећем чопору. Сад већ летећа шашка наличи једном грдном роју, који још није узео правац своме летењу, него лете обично као пчеле у изишавшем роју. То неправилно ле-

тење шашке већи метеж учини, него кад је већ узела правац своме лету, и целу околину налазеће се шашке побуни. У томе она већ почне узимати правац на коју ће страну, па је ли већ у своме правцу, онда се већ неће више ни једна на земљи задржати, само ако поуздана крила има, него свуд из целе околине, целим путем, свака ће слепо прнути и придружити се чопору летеће шашке. Што даље чопор лети, тим све већи бива, док најпосле непорасти као какав грдан облак. Јест, као грдан облак, ово није претерано, јер се то много пута догађало, да је силесија летеће шашке тако нагомилана била, да је сасвим заклонила сунце од земље и као какав густ и црн облак таму направила. Ово нису ретки случајеви у оним пределима, где се које године ово зло појави Ово је заиста страхота видети, јер црни облак шашке несамо да заклони сунце, него час чујемо из њега шум, као пламтеће ватре, час опет као падајућег леда, које много страшније изгледа него ма како велика бура.

Шашка кад путује не лети увек једнако високо; где-кад више а где-кад ниже. Више пута је тек 5 до 8 метара, више пута 15 до 20 метара, а више пута подигне се и преко 50 метара у висину; али што ниже лети, тим је страшнији изглед. Обично на облачном времену шашка ниско лети, на тијом сунчаном високо, а што је већа прижега сунчана и тишије време, шашка све више лети и даље путује. Осим тога шашка се подиже на пут само на лепом сунчаном времену, без разлике дневног доба, али кад се већ подигла на пут, онда лако не пада доле. Често путује до пред ноћ шта више и до поноћи, само ако је ноћ топла и месечином обасјана. Да ли шашка и после поноћи путује, испитаоци још нису могли дознати, због тога се држи, да шашка од поноћи до јутра, докле год сунце росу са ње неосуши, не лети, нити путује. Као год што висина летења зависи највише од каквоће дана, тако исто од тога зависи и брзина летења, па онда на сваки начин има ту уплива и ветар, јер испитаоци тврде, да шашка ретко са ветром лети, мало обично полуветром, т. ј. ако ветар дува истоку или западу, онда шашка путује југу или северу; а ако ветар југу или северу дува, онда она путује истоку или западу Из овога би се само по себи могло знати, да ако шашка правцем ветра лети онда брже путује, а ако правцем полуветра лети, онда много спорије путује. Полуветром обично 1/8 миље за један сахат, а ако је јака прижега, а време тијо, онда много више. Правцем ветра пропутује читаву миљу за сахат, а ако је врло угодно време, онда много више. Дарвин вели, да у јужној Америци има шашка која је са свим као и Европска, али кад је на путовању, онда за један сахат препутује 15 до 20 енглезких миља. Кад се овако густи и велики облак шашке ради одмора, или ради хране на усеве спусти, онда се по себи зна, да учини ужасну штету. јер иза њих остане пуста њива, гола као опаљена. Та страхота летеће шашке није свуд једнака, много је ужаснија у тропским пределима, него код нас у умереним. У тропским пределима је шашка много окретнија, много гладнија, јер дуже путује, па кад где падне, онда шећерна трска, усеви пиринџа, па и сами трсчани ритови не за један сахат, него за неколико минута нестану тако, да им се ни трага не зна. Али морамо и то напоменути, поред све ове страхоте, куд-камо је мања штета од летеће шашке, него што је од младе, која још није кадра летењем са својим старијим крилатим другама путовати. Летећа шашка пустоши местимице и то најчешће на који усев наиђе јер је гладна, па где је стигне глад, тамо слеће па ма усред тршчаног рита било; али млада шашка, која још није полетела, много је ужаснија. Она расте заједно са јесењим усевом, живи о њему, докле му год влат није изишао, а кад овај израсте, онда сламку баш под њиме прегризе, а влат одпадне. Није доста што је усев два три месеца таманила, све док није влатао, него и оно мало што је влатало, влаће је поодгризала! Ово није местимице као што је код маторе шашке, него се ова штета повлачи читавим пределима, читавим државама. Она напред иде и пустоши све докле год своја пресвлачења не доврши, док крила недобије и неполети, али друга, трећа и за њима силне генерације младе шашке пустошења продуже, које траје целога лета. У свом пустошењу не штеде ни које рашће, али се приметило како на одраслој, тако и недораслој

шашци да најрадије напада на стрнине јесење усеве, као што је шеница, раж, јечам, па онда јарик свакојаки, кукуруз, шеђерна трска, пиринџе и т. д. Осим тога, на све ливадске траве, па и на све ритско рашће нападне тако, да у риту сасвим гола вода остане; незна се да ли је била трска, рогоз, сита или шевар у води. Али ако је шашка тако многобројна а у храни оскудна, онда она непоштеди ни поврђе, као кртолу, грашак, пасуљ, купус, репу, краставце и врежу, па онда и елду; а најпосле у нужди нападне и на саме винограде и воћњаке.

Онај који није видео ову страхоту, заиста не може је представити. Много се приповедало, много се писало о страшном призору, кад шашка облаком нагрне. Кад је оно године 1748 у Пруској у свој огромности појавила се, један допис у новинама гласио је овако: „Дочекасмо страхоту коју невидосмо од свога рођења, коју не памте ни наши стари. Та страхота не само да је ужасна, него је и сувише гадна. Изглед је као да је цео свет, цела земља и ваздух нагомилана шашком, која је из пољске амо дошла. Није ми првина пером писати, али овако гадну страхоту не само сад да описати не могу, него никад ни представити себи не би могао, овако ужасан и гадан појав. Данас се показало врло пријатно време, ни листак није ветром узнемирен. Небо је ведро без облачка, плаветнило тако јасно, у које око човечије не може дуго да гледи. У један мах указа се у даљини преко једне миље, где се неки густ дим подиже, као да каква шума горе. Ово се појавило баш у полак дана. Дим се све већма у висину пењао, а из даљине се чуло врло јако шуштање. Што је облак ближе долазио, све је више простора заузимао и нама се ближио као велика бура са ужасном олујином и тутњавом. Почетком мишљасмо да бура долази, те се нешто и зарадовасмо, јер давно нам није киша земљу оросила, те се почесмо склањати и у куће затварати. Та страхота све нам ближе долазаше, кад у један мах, сунце тако помрачи, да не могосмо ни десет корачаји пред нама предмета видети. Тек сад разпознасмо шта је и какво је чудо! Небројено милијуна шашке летеше и крили шушташе по ваздуху. Још нисмо доживили, да зими снег по ваздуху летети и на земљу падати може у толикој множини! Летење им је ишло уредно, готово као да су једном месту путовале. У нашу околину спустише се и у тренутку је прождераше тако да је пустош остао. Не задржаше се дуго на земљи, кад нестаде зеленила, узлетеше у ваздух и пођоше даље, али већ је трећи сахат после подне, а тама још на земљи траје. Силесија шашке у ширину није врло велика, може се оком крај догледати, али у дужини немогосмо дуго краја дочекати. Облак шашке је врло високо летео, али толико је дебљина силесије нагомилана била, да доњи слој летеће шашке до кровова кућа допираше. Тешко оном народу, на чије је усеве он пао; бог нека му је милостив!“ — Ето како очевидац описује ту страхоту! Варош Бретислава дала је споменицу сковати у спомен те несреће. Споменица је велика као наша четир новчића. На једној је страни једна шашка, која стоји на земљи, а око ње је надпис: „Ein ungebetener Gast aus fremden Landen“. На другој страни споменице преко дрвећа лети читав рој шашке, са надписом: „Kommt Feld und Wald zur Last 1748“.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Морална историја жена, написао Ернест Легуве члан франц. академије, превео М. Ђ. Милићевић уредник „Школе.““ —

(Свршетак.)

За тим се излажу врло практични савети и упути како ће се девојка сачувати од оних опасности, који настају у овоме добу. За заљубљеност вели се: „Ми коримо статују да је ледена; а она је така била свакад, само је наше срце било буктиња: ми је разбијамо за то што је од мрамора; а она је то била јуче, као и данас што је, само је наша рука врела. И тако се душа излечи, али и истрезни, оставивши део саме себе у лечењу, она изгуби најчистију радост у нежности, изгуби веру у своју вечитост“.

Од свега што се о овоме даље говори, да наведемо ову слику, коју нам даје сама при-

рода: . . . . „Мрави док су мали, сви имају крила. Кад дође време њиховом волењу, они узлећу у ваздух. све два и два, и тако се у том лету састају; а кад буде свршен посао оплођења, они падају на земљу, и ту својим предњим ножицама, откидају своја криланца, та лагана оруђа њихове ваздушне љубави. Нема више лећења по ваздуху, нити има нежнога зујања, него је за њих настао већ озбиљан живот, они су већ родитељи.“

У четвртој глави говори се о пристанку, или боље рећи насилном удавању девојке. Ту се наводе силни примери, како су девојке удаване на силу за онога, за кога отац (или брат) хоће. „Сваки спахија може заповедити својој чипчики да пође за кога он хоће момка, почем она наврши 12 година.“! После дугачкога причања и говора изводи се о овоме овако; „родитељи помажу, а ћи избира“.

Између пристанка и венчања долази прошевина и мираз....... Девојка је најпре плаћала да се може удати, плаћала је да остане девојка, плаћала је да може изабрати мужа, плаћала је да може наследити имање, плаћала је да не служи господару. . . . . Од свих тих окова оста само једно. . . . . .

„Између девојке и невесте, или боље рећи, уза њих обе, диже се једна личност, пуна поезије и интереса. Слободнија од прве, а везанија од друге, она личи и на девојку, пошто не носи никакав туђ јарам нити туђе презиме, а на жену почем се њен живот меша у живот неког другог. . . . . Та је личност оно што се у српским народним песмама зове Драго или Дра̂га̂“. Она је само хранитељ милоште. и тим нам показује ону божанску цељ брачне заједнице осем рађања. које долази тек на друго место.“

За тим се наставља причање, прави роман, пун сласти и милине, о томе: како је где и кад драга сматрана, милована и певана, љубљена и обожавана; идеал њен и улога њена. И тај се одељак свршава овако: „Брак је једина светионица, у којој има места за оба обожавања (обе љубави: драга и милосница); он очишћава једно а оживљава друго, он стапа и драгу и милосницу у једно чељаде, а то је супруга“.

„Кад се ко дигне да говори о ослобођењу девојака, онда такав човек може да рачуна на све оцеве као на савезнике, а кад ко почне да говори о поправци судбине жена̂, онда тај има против себе све мужеве. . . . . Али кад се у име разума све опште теорије господарства ставе под контролу чињеница, кад се, позвавши своју савест, упитамо шта треба да је брак, и кад упоредимо тај идеални тип, урезани у срце сваком поштеном човеку, с оним што виђамо у свету; када сишавши у само кућење, видимо све муке, које узвиру из мужевље свемоћне власти и женина незнања у пословима који се ње највише тичу, њезино искључење из управе њених самих добара̂, празнину и чаму њенога живота, њену неспособност бранити своју децу ако обудови, њену немоћ заклонити их ако јој је муж каишар, или трошаџија или распустник; кад се, најзад, види, да се и сам муж квари овом великом влашћу, и с тога губи осећање спроћу женскога достојанства: онда пред таким чањеницама човек почиње сумњати, да је баш законито то мужевље старешинство, и осећати потребу да разгледа начела, на којима се мисли да је оно утемељено.“ — Тако се вели о томе, и сада се то разгледа:

. . . . . Држава сам ја, говорио је Луј XIV. За што је краљ био господар? За то што је краљ. За што је муж господар? За то што је муж. Нова цивилизација почива на другом једном правилу. Власт није више за онога ко је врши, но за онога који је трпи. Она није право, него је дужност. . . . . Генерал се може дегредовати; министар се може оптужити, чак се и сам краљ може збацити с престола: само муж, који управља имањем, непроменит је и необорив док је год жив животом. . . . .
. . . За срце, истински образовано, праведно, подићи оне који га окружују, толико је колико и уздићи се само собом, и помисао да око себе имамо створења слободна као и сами што смо, уверење, да идемо напоредо с другарицом својега живота, храни у себи хиљаду чистих радости̂, које никад ни сазнати неће јалова заповедничка охолост.“

За тим се говори о мужевљој власти над жениним имањем и личношћу, а после тога о томе: кад прељубу чини муж, и кад прељубу чини жена.

За овим у „стварању идејала за брак“ вели се: . . . „њему Бог шаље ову млађану душу, да се он усавршава љубављу коју сам удахњује, као год и она љубав коју она осећа. Тако рећи, чистећи се чистотом своје сапутнице у животу, човек ваља њу да води, да је васпитава, донде, докле она, с годинама и добродетељима не постане сама његов вођ: тада му она сама враћа свој спасовни утицај поукама, срећом, свим оним што је он умео очувати јој од рођених њених добрих својстава. . . . . Брачна соба ваља да је место за надметање части и знање; сабирај са сваке стране за своју жену онако као чела, доносећи јој собом и у себи све што је добро Разговарај се и претресај с њом, и познај је с најбољим књигама . . . . јер си јој тада и отац и мајка. . . . . . .“

После дугога причања и претресања ево идеала брачнога:

„Међу таким супрузима нема заповедања. Нема старијега ни млађега, нарочито пред очима мужевљим! јер је његова једина жеља да своју жену научи слободи, и да јој да̂, да јој оснажи вољу. У тој светој заједници својства се узајмице измењују; жена постаје снажнија

ловека, а човек бива бољи уза жену; неж-
г, ово божанско осећање које свачем при-
бујност страсти и пробијајући благост сим-
ије, нежност, велим, поткрадајући се у њи-
а срца, стапа их оба у једно. Истина они
ју и других предмета за милошту, који су
веома драги, имају деце, могу имати мајку,
се ништа не може мерити с оним што осе-
оии једно спроћу другога; једне исте ми-
падају с њихових усана у један исти мах,
ова лица навиком сличних осећања, поста-
у неку руку налик једно на друго, те тако:
о да их човек гледа, било да их слуша, опа-
свакад међу њима неко сродство јаче од крвно-
сродства, осећа сродство душевно. Така се за-
ница не боји ни господина, ни ничега“......

.... Зар је то брак, где девојка полази
једно, непознато х. Зар је то брак где је
на личност неограничени господар, а друга
? Зар је брак она заједница, која божем
алише, али у којој се прељуба једнога су-
жника казни животом, а другога се по за-
у не каштигује? Јели брак она заједница,
а је склопљена за васпитање, а где мајка
а никаквог законитог права над онима које
родила? Зар је то брак, где се невеста ра-
на као цифра? Зар је брак оно састављање
итине и таштине, где се продаје дете од 16
ина за каку титулу или какав савез? Не,
по што; ту има уговор о имању и о телу
нема спајања мислй и душâ.......

Према данашњем стању, одобравајући раз-
брака и тражећи распуст, вели се: „Закон
ђански и закон цркве имају своје поље
ки за се; и сваки је сам господар на своме
у, сваки може радити у свом кругу по са-
своjим начелима, а да не вређа други: на
лику, ти законе црквени, нећеш да благо-
виш оно што одобравам ја, то јест брак из-
ђу католика и јеврејке; могу ли се ја с тога
ити на те? Не могу, то је твоје право, а
независиш од мене, колико год ни ја од тебе:
је је венчање, а мој је уговор, ти си вла-
н казати да је венчање неразлучно, нерас-
но, а ја могу наредити да се уговор може
штити. Ја, без насиља, не могу тебе намо-
ти да одобриш распуст, а ти без неправде
можеш мени закратити, да га одржим. Јер
не области нису једне исте: ти имаш верне,
а грађане. Мени се чини да црква нема баш
шта против овога одговора.“ ....

„....... Шта ствара у народу толика
шина ама истинска двоженства? Ствара их
разлучност. Шта чини да од осам радника
јица држе по две куће? Чини неразлучност.
та је узрок те године 1830 пред комисију
награде удовицама оних који су пали у Јул-
м устанку, долажаху на сваког погинулог
две или три удовице? Неразлучност. Шта
ожи ванбрачну децу? Неразлучност. Шта
подрађује мржњу међу супрузима? Неразлуч-
ност. Шта износи саблажњиве тајне које су-
дови стављају пред очи свету? Неразлучност.
Шта зачиње мисао о убиству, и некад о таком
убиству, које је читава сеча? Неразлучност...“

.... Злочинства не бивају баш сва-
кад од злих страстй, него су она често крваве
сведоџбе неке законите побуне, и као вика неке
потребе. Ако ви не учините женама оно што
је право, оне ће вама оно што је криво; не-
праведно одбијање квари, скраћа с поштена
пута.....“

„.....Они који се љубе муж и
жена су вели се. Треба додати: Они који
се не љубе нису више муж и жена...“

.... Природа вели два су, а ми велимо
једно су. Треба рећи онако као и природа.“

Сад долази четврти одељак: мајка; ређа-
ју се све милоште и тегобе материнске, причају
се глупости некадање и садање, па се вели: ...
„Има народа у којих не само да муж кога
жена начини оцем узима печења с вином, да
накнади снагу коју је истрошила његова жена,
него још чим наступи порађање он се извали
у постељу и пије пића која олакшавају и једе
лагану храну. .....“!!!

Даље се говори о материнству у физичком
смислу, шта вреди за жену да је мајка о пра-
ву на управу деце, о васпитању јавном и за-
себном, о тугама и злочинима материнства, о
мајкама сиротама и мајкама-девојкама, о мајка-
ма које убијају своју децу, о удовиштву: о
жени с мужем, у породичком животу, у раз-
ним радњама, и најпосле, женама у држави.

Ето то је садржај ове књиге, и ето тако
се мисли износе у њој.

Уопште, у њој се расправљају питања која
су у нас данас још скоро и истакнута, а која
тако дубоко засецају у живот породички и друш-
твени, шта више, која су бламажа за данашњи
„просвећени“ век, век „цивилизације“, век „сло-
боде“ „једнакости“ и „братства“.

Садржина је изврсна. Излагање је просто
и генетично, причање занимљиво и пријатно.
Језик је диван. Једном речи: ово је прави
роман пун животности, размишљања и поуке.

Кад сам гледао пре ову књигу међу оста-
лим књигама, ја сам мислио да има пречих
ствари од „моралне историје женâ,“ па сам
је гуркао на страну, у крај, нека чека „тенан“
и „дуго време“. Но кад сам је прочитао, ја
сам видео, да је она међу најпречима.

Цела је истина, да су досадање револуције
и реформе ослободиле само једну половину
човечанства — мушки пол, а цела једна поло-
вина стоји у ропству и чами, и за њу треба
друга револуција — револуција умна, револу-
ција морална.

Ова књига хоће да изнесе историју овога
ропства, потчињености, и да нагласи, зажели

и спреми ново време, општи прогрес, и ослобођење свих.

Сад нам падају на памет речи преводиочеве у предговору, где вели: „нека би ова дивна књига славнога Е. Легуве-а била нека видљива отплата великога дуга,“ који имамо спрам оних, којима тако млого дугујемо.

И заиста, нека сваки нађе у њој онолико интереса колико сам ја нашао; нека сваки мисли о ономе у њој, онолико колико сам ја мислио; нека свакоме овако разбуди оволико и оваке мисли, и нека му обрати пажњу да гледа на сам живот и чињенице у животу, па је учинила млого.

Књига је велика 28 штампаних табака на четвртини. Стаје 1. динар. Она је штампана и у „Школи“, цела, па је отштампана, те тако, ко је примао „Школу“ он је већ има.

Све сам ово рекао досада и учинио за то, што је у нас уопште критика врло слабо заступљена, те ми управо и не знамо шта имамо у нашој књижевности, а шта немамо. Па кад је тако, онда, мислим, да бар појединци кад што при читању опазе и нађу ваљаније, да не оћуте, но кажу и осталима.

И моја је намера била, просто да кажем свима оно што сам знао; да препоручим свима оно што ми се допало; да допринесем оним идејама, које се тамо тако дивно излажу.

J. M.

ПРОСВЕТА.

(Професорске катедре у Београду). Рок пријавама кандидата за упражњене катедре опште историје и народне економије са финанцијом на великој школи, продужен је до краја месеца августа ове године.

Исто тако оглашује се стечај у истом року за непопуњене катедре за психологију и логику и геодезију.

Користи и законски услови, везани за ова места у државној служби, означени су у објави штампаној у 112 броју Српских новина.

Осим тога, министар просвете и цркв. дела у сагласности са изјављеним мишљењем савета велике школе одлучио је, да се статистика, као наука по друштвени и државни живот народа веома важна, одвоји од катедре народне економије и финансије, па за њу на великој школи установи нарочита катедра, по што се законодавним путем за ово добије нужно буџетско одобрење. У истом смислу одлучено је, да се још ове године поднесе Народној скупштини предлог за потребан кредит за ниже оз[начене] нове катедре:

I. у техничком факултету

Катедра науке о мостовима и тунелима [с] грађевинском механиком.

II. У философском факултету

у природно-математичком одсек[у]

Катедра минералогије и геологије са пале[он]тологијом

у историјско-филолошком одсек[у]

Још једна (друга) катедра Опште истор[ије] Катедра археологије, која ће се спојити са [у]правом археолошког (и народног) музеја.

III. У правном факултету

Катедра словенских права.

За ове нове катедре на великој школи ов[им] се објављује стечај до краја месеца Септемб[ра] ове године, а пријаве кандидата који буду п[ри]мљени предаће се академијском савету вел[ике] школе на оцену, пошто се дотични кредит б[у]џетским законом одобри.

Од стране министарства просвете и цр[квених] дела, Бр. 2966.

НОВЕ КЊИГЕ.

Уредништву су послане ове нове књиге:

Пољубац, весела игра у 4 радње, написао Љу[де]вит Доци, превео Мита Поповић. Издао Лука Јо[цић] У Новоме Саду, штампарија А. Пајевића 1879. Стр. 1[..] Цена 50 новч.

Историја босанско-херцеговачке буне, у с[вези] са српско-и руско-турским ратом. (Студија за народ[не] државнике). Написао Васа Пелагић. Будим-Пе[шта] Штампарија Виктора Хорњанскога 1879. Цена 50 н[овч].

Пут сретнијем животу или нова наука и м[...] људи. Написао Васа Пелагић. Дјело ово посвећу[је] писац пријатељима слободе и једнакости, истине и п[ра]вичности. Будим-Пешта. 1879. Цена 30 новч.

Узорите бесједе и пјесме. Одабране умотвор[ине] разних писаца. Приредио Васа Пелагић. Будим-[Пе]шти 1879. Цена 20 новч.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., [на] по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 [н.] За стране земље: на читаву годину 6 фор. [..]

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

JАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 32. **У Новом Саду 19. августа,** **1879.**

Садржај: Дуна-Сечуј од П. Ј. Марковића. — Наживио се. Од Косте Ристића. — Морска биљка, од М. П. Ш. — Лажна љубав. Новела Рудолфа Линдауа (свршетак). — Из Високог у Вареш и Очевље. — Плашка (наставак). — Листак.

2095 / feny. 1879. szám.

Ő Felsége a király nevében!

Az ujvidéki e. f. feny. törvényszék sajtóvétséggel vádolt Dr. Ognyanovits Illés elleni bünügyben alólírt napon és helyen a kir. ügyészség meghallgatása és nyilvános végtárgyalás befejezés után következő

ítéletet hozott:

Vádlott **Dr. Ognyanovits Illés**, 34 éves, g. k. nőtlen, orvos, lapszerkesztő, vagyontalan, ujvidéki lakós, az 1848-ik évi XVIII. t. cz. 30. és 33. §§-ban ütköző közintézkedések elleni kihágásban vétkesnek kimondatván, emiatt nyolcz (8) napi fogság elszenvedésére, és 40 frtnyi bírság megfizetésére, valamint 10 frt. bünvádi eljárási és a rabtartási költségek megtérítésére elítéltetik, tartozván ezen ítéletet lapjának legközelebbi számában 25 frt. bírság terhe alatt közleni s azt a kir. törvényszéknek bemutatni.

Indokok:

Hogy vádlottnak az 1879-ik évi 24-ik számu „Javor“ czímü szépirodalmi lapjában megjelent czikk tiszta politikai tartalmu, kétséget nem szenved, mert „a szerbek magyarországon“ (les serbes de hongrie) czímü könyv szerzője, a melyből ezen czikk vétetett, maga ugyan azt politikainak nevezi, és mert a magyarok és magyarországban levő más nemzetiségek közti politikai harczokat tárgyalván, a magyar állam megsemmisüléséről is beszél; e szerint tehát és miután vádlott maga beismeri, hogy ő ezen lapnak szerkesztője, hogy a lap hetenként egyszer jelenik meg, hogy minden közlésért a mely lapjában megjelenik kizárólag magát állította felelősnek, és hogy ő az előírt óvadékot le nem tette, világos az, hogy vádlott Dr. Ognyanovits Illés az 1848-ik évi XVIII-ik t. cz. 30. 31. és 33. §§-ban ütköző közintézkedések elleni kihágásban tette magát vétkessé.

A büntetés kiszabásával tekintetbe vétetett vádlottnak töredelmes beismerése és rovatlan előélete mint enyhítő körülmények s így kellett őt az ítéletben kiszabott nyolcz (8) napi fogság elszenvedésére és negyven (40) forintnyi bírság megfizetésére, valamint ennek következtében a bünvádi eljárási és a felmerülendő rabtartási költségek megtérítésére elítélni.

Az ítéletnek a vádlott szerkesztősége alatt álló „Javor“ czímü lapbani legközelebbi számában történendő közlésének elrendelése az idézett t cz. 85-ik §-ában leli igazolását.

Kelt Ujvidéken a kir. törvényszéknek 1879. évi Augusztus hó 21-én tartott üléséből.

(P. H.)

Lobmayer István
kir trvsz. elnök.

Ertl Ignácz
kir. trvsz. jegyző.

Dr. Ognyanovits Illés-nek

HELYBEN.

2095 бр.
крив.

У име Његовог Величанства краља!

Новосадски првостепени крал. кривични судбени стол донео је у кривичној ствари Др. Илије Огњановића туженога ради пресkога преступа, ниже означеног дана и на ниже означеном месту по саслушању кр. одветништва и довршеној јавној расправи следећу

Пресуду:

Тужени др. Илија Огњановић, 34 год. стар, грч. ист. вере, нежењен, лекар, уредник, без иметка, наречен је крив у преступу против установа у §§. 30 и 33-њем 18 зак. чл. од 1848, с тога се осуђује да претрпи затвор од 8 дана, да плати 40 фор. глобе, 10 фор. трошкова крив. поступка и апсеничкога издржавања, и дужан је донети ову пресуду у доидућем броју свога листа под теретом глобе од 25 фор. и то приказати овом крал. судбеном столу.

Разлози:

Нема сумње да је у 24-ом бр. 1879 год књижевнога листа „Јавора“ изишавши чланак туженога чисто политичнога садржаја, јер писац књиге: „Срби у Мађарској“ (Les Serbes de Hongrie) из које је овај чланак извађен и сам је политичном назива, и пошто расправља међусобне политичке борбе Мађара и других народности у Мађарској говори и о уништењу мађарске државе; по томе дакле, пошто и тужени признаје да је он уредник овоме листу, да лист излази недељно једанпут, да је себе приказао искључиво одговорна за сваки састав који угледа света у листу му, и да он прописану каућију положио није, то је јасно, да је тужени др. Илија Огњановић учинио преступ против установа које се дотичу §§. 30, 31 и 33-њег 18-ог закон. чл. од год. 1848.

У одмеравању казне узето је у призрење опширно признање и неприкоран преджвот туженога као олакшавајуће околности и према томе требало га је осудити да држи у пресуди одмерени затвор од 8 дана, на плаћање глобе од 40 фор. а усљед тога и на плаћање трошкова кривич. поступка и могућих трошкова апсеничког издржавања.

Саопштавање пресуде у доидућем броју листа „Јавора“ који уређује тужени има основа у наведеном §. 35-ом.

Дано у Н. Саду из седнице кр. судбенога стола држане 21. авг. 1879.

(М. П.)

Стеван Лобмајер с. р.
председник крал. судбенога стола.

Ертл Игњат с. р.
бележник. кр. судб. стола.

Дру Илији Огњановићу
у Месту.

ДУНА-СЕЧУЈ.

Између Мохача и Баје наслонило се на брег са барањске стране, па гледи у Дунаво велико место. И то је паробродска станица, а зове се *Дуна-Сечуј* или *Сечуј*, (мађарски Szekcső).

Млоги од штов. читалаца, путујући Дунавом, задржавао се с лађом на тој станици; ал осим оне лепе велике господске куће, што се с лађе види, ништа му друго није могло упасти у очи. Положај Сечују јесте прилично убав; но ко је пропутовао поред дивне Фрушке горе, те дакле и поред Каменице до Черевића, неће се млого позабавити на крову, да разсматра овај предео.

Ал што Србин треба да зна, то је, да је Дуна-Сечуј била прва столица првом српском патријарху, који преведе хиљаду

српских породица у крајеве данашње угарске краљевине.

Год. 1690 год. патријарх војвода Арсеније Черноједић преведе, по уговору с аустријским монархом, а римским императором, 40.000 српских породица из земље Рашке у пределе око Дунава, Тисе и Мориша, удари своју столицу у Дуна-Сечују; и доби у спајилук Мартинце и Муњику. Ту је седио три године дана. Одатле оде у Сент-Андрију, више Пеште, јер му одузеше сечујски спајилук. А кад доби у накнаду за то Даљ, Бело брдо и Борово, пресели се у Крушедо, те у Сремске Карловце, где и данас живе српски патријарси и митрополите.

У Сечују има још сенокос и виногради, што оста од спајилука, који припадаше Арсенију III., да их данас ужива будимски владика, у чију дијецезу и Дуна-Сечуј спада.

Једини сведок, да је ту седио некада српски патријарх, јесте још успомена која живи у тамошњем српском становништву, и скромна, боље рећи већ трошна и опала кућа, што беше резиденција Арсенију III., патријарху-војводи, а сада је парохијални дом.

Испред парохијалног дома јесте сечујска српска црква. Но ово није црква, коју је подигао Черноједић. Она је црква била мања, па кад је Сечуј 1740. год. страшно горио, изгори и српска богомоља; и била је одмах до патријархове резиденције, што сведочи надгробна једна плоча, која данас лежи изван цркве (између ње и парохијалног дома,) а за коју кажу, да је лежала у старој цркви.

Данашња црква дакле подигнута је после оног пожара. Темпло у њој биће врло старо, бар старије него што је она; а донесено је из оближњег манастира Грабовца, када је у овоме стара црква порушена, те нова подигнута, па у њој и нов иконостас.

У сечујској цркви има јеванђеље штампано у Москви 1701., а на првој корици изнутра писано ово:

Вь лето Господнѣ ἀ҃ψмӑа (1741) сретно пошадшимь намь кь Вѣнни, слꙋчи се генвара (јануара) д҃і (14.) ѡвноҵевати намъ ꙋ богомъ снавдеваемой Сечꙋю где (любезно честнѣйши Єξархъ Симеѡнь и Господарь виров съ остали господари Христїѩни) насъ прїеме. Богь имъ всаблаги желаемаѧ испьлниѡ и даровао им по скрьби радость и веселіе. Занким (?) ѐѣше немало цела варош и цркви погореле. Се же писахъ ген. е҃і (15.), 1741.

Б. Мй. Архїепископь Пекски, всемь же Срьбо-Славѣномь, Бльгаромь, Далмацїи, Босны, Шлавонїи, ѡбои (?) поль Дꙋнаѧ и целаго Іллирїка Патрїархь

Арсенїи чтверти
рꙋкою.

Има у истој цркви с л у ж е б н и к штампан ҂афӣд (1514.) **Оу Млéцїехь**, а штампао га познати:

Бóжидáрь Вꙋковикь ѿ гюрикь, подгоричанинь; написао га Јеромонах Пахомије: **Трꙋдих се ѡсем азь ѡкаанне йшй ймьйшй вь йноцех їермонахь пахомїе ѿ црьнїе гори ѿ реке. Емꙋже ѿчество гробь земмлй же мати**

Осим тога Д у х ѡ в н и р е г л а м е н т преписан ҂аψка (1721.), фебруара д҃ї (14). Остраг на истом другом руком писано:

Преѡсщеннѣйшїй й высокословеснѣйшїй Гднъ Гд Епипъ Арсенїй Θеѡфановичъ: Грабовачкїй й Сей Регламентъ дꙋховнїй, С: Л: Г: М: й кой би се нашло да би однеселъ, Анатема и проклетъ.

Свештеник тамошњи стари г. Бољарић показао ми је и неку књигу, песмарицу, писану на пергаменту врло чисто и читко, за коју рече, да је писана још пре него што је Чарнојевић дошао амо.

Показао ми је још и неку (он рече) рипиду из времена патријарха Чарнојевића. Рипида та није велика, а од плеха је, овалног и звездастог облика.

Поред цркве је одмах и школска нова зграда. У тој су скамије новог кова, врло удесне за децу. На зиду висе две старе иконе; ал нисам могао прочитати, јер су слова црвоточином јако нагрђена.

(Свршиће се.)

НАЖИВИО СЕ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.)*

Од Косте Ристића.

ОСОБЕ:

Војновић.
Наталија, његова жена.
Марија, наталијина сестра.
Светозар Бановац.
Слуга.

Збива се у Новоме Саду.

БАШТА.
Сто, клупа, столице.

ПРВА ПОЈАВА.

Наталија чита у Базару. **Марија** држи у руци посао.

Наталија. За дивно чудо, што ти неће измислити мудра глава!

Марија. Па још кад нема друга посла.

Наталија. Гледај само опет струк, па рукаве! Па да не будемо смешне.

Марија. Е, то је самоуправа моде. Колико сам се пута једила на извештаје и на препоруке у тим помодним листовима Седи ти тамо беспослена госпа, те измишљава различне облике, различне кројеве, па нам их после намеће, додајући важну реч: „То се сад носи.“ Ко је то, што се *тако* носи? Ко је то, што нам прописује ношњу? Она једна, те једна. Ми просто читамо и владамо се слепо по њеним упутствима и не пазећи, има ли смисла.

Наталија. У једну руку имаш право. Али кад помислиш, у каквом смо правцу васпитане, шта нам беху први утисци од ране младости; кад помислиш, да се чисто избегавало, да нам се даје озбиљна и снажна душевна храна, онда се немој чудити, што нам мишљење и рад ударају странпутицом.

Марија. На жалост, тако је. Али код нас то не важи.

Наталија. Ми смо биле тако сретне, да нам је удес уделио ваљане родитеље, који по мудрим начелима васпитаваху кћери своје. Њиховим упутствима можемо захвалити, што нисмо остале у тесном душевном оквиру, али имамо да им захвалимо и то, што нисмо пале у противност, нисмо постале научне фантаскиње које хоће да се одрекну, чега се не могу — своје женске природе.

Марија. Тако је, драга сестро!

Наталија. Ја разумевам еманципацију нашу, и душом и срцем сам за изображење женског рода, али увек тако, да нас свагда управља чиста свест и здрав разум.

ДРУГА ПОЈАВА.

Војновић. Наталија. Марија.

Војновић. (с визит-картом у руци). Погодите, децо, ко нам долази!

Марија. Ваљда наша мати.

Војновић. А не, није мати.

Наталија. Па ко то може бити?

Војновић. На овој је карти написано. Шта мислите, ко је!

Наталија. А од куд да знамо!

Војновић. Светозар, мој стари Светозар.

Наталија. Е да! А кад дође?

Војновић. По свој прилици данас, јер синоћ још нису знали у гостионици.

Марија. А од куд долази.

Војновић. Не знам. Али ће нам причати већ сам.

Наталија. Је ли променио своје назоре? Оно пре три године дана, кад сам последњи пут говорила с њиме, назори му беху доста чудновати.

Војновић. Писао ми није ништа о њима.

Марија. Писма му и беху врло кратка и чудна.

Војновић. Није ни ово боље. Слушајте! „Докторе мој! Чуо сам мало пре, да имаш у кући и женскога света, па нисам рад, да га изненадим. Или дођи или пошљи по мене, кад буде дамама угодно. Твој Светозар Бановац.“

Марија. Бар је галантан.

Наталија. А шта си поручио његовоме посланику?

---

*) Приказана први пут у Новоме Саду 24. марта (5. априла) о. г.

Војновић. Да ћу доћи по њега.

Марија. А где се бавио у последње доба?

Војновић. Чуо сам, да је био на балканском полуотоку и да се борио за ослобођење своје рођене браће.

Марија. Мора да је ваљан.

Војновић. И јесте; само не знам, шта је то овладало њиме. Чуо сам од многих, да је омрзнуо на цео свет.

Наталија. Наш гост има бурну младост за својим леђима.

Марија. Ја га се не сећам са свим добро. Само знам да је врло ретко долазио кући.

Војновић. Мало интересантан јесте. Али му сад идем. Разуме се, да ће нам бити гост.

Наталија. Баш сам радознала, да га опет видим.

Марија. (за себе.) Боме и ја.

Војновић. Ево ме с њиме за који час. С богом.

ТРЕЋА ПОЈАВА.

Наталија. Марија

Наталија. Тај ће нам гост донети мало промене у свакидашњем раду нашем.

Марија. Ја налазим забаве и тако. Радим, читам, премишљам.

Наталија. Да ти се читање не попне сувише у главу!

Марија. Тога се не бојим, ма да ме кад и кад и угреје гдекоја појава, ма да ми даје повода, да размишљам о њојзи више, него што би можда захтевао и сâм предмет.

Наталија. Зашто не идеш у друштва?

Марија. А шта имам тамо да видим. Ја себи стварам у мислима лепши свет, него што бих га склопила из речи, што их чујем тамо.

Наталија. Још ћеш ми се разболети.

Марија. Не осећам ни најмање, да ми што фали.

Наталија. Ја мислим душевно боловање.

Марија. Храна моје душе здрава је и чиста.

Наталија. Али твоји додатци, твој наставак у размишљању!

Марија, Ако ми је размишљање кад и кад мало чудновато, ипак се држи нашег света; машта не отима маха нада мном.

Наталија. Мало ти не дајем ја, а мало домаћи послови.

Марија. Ви сте за цело задовољни са мном.

Наталија. И јесте сестро, јер видимо, да се држиш посла, кога се лаћаш. Пре подне си газдарица а после подне девојка. Али сад идем, крајње је време, да мало разгледам, шта да спремим за вечеру том господину, који је већ омрзнуо на цео свет.

Марија. Биће мало тешко, угодити му.

Наталија. На против. Ако се не варам, није ни пре обраћао велику пажњу на јело.

Марија. А могу ли ти помоћи и ја?

Наталија. У свако доба. (оде.)

Марија. (сама.) Не знам управо ни сама, шта да мислим о госту нашем. Мислим, да ће бити занимљив, али опет. . . (замисли се.) Најбоље ће бити, да и не мислим у напред, већ да дочекам догађаје. Не ваља прерано судити и осудити. (оде за Наталијом.)

ЧЕТВРТА ПОЈАВА.

Војновић и **Светозар** долазе у разговору.

Војновић. Не могу ти доста понављати уверење своје, како си ме изненадио и обрадовао.

Светозар. (блазирано). Верујем ти. А зашто да ти не верујем.

Војновић. То је лепо, што си ме се одмах сетио.

Светозар. Са свим случајно. Кад сам дошао јутрос лађом и одсео у гостионици, паде ми на ум, где сам, у којој вароши, и тако ми, помоћу здружења идеја, паднеш на ум и ти. Да, брате, са свим је тако!

Војновић. Е па нека буде, као што хоћеш. А где се бавиш сад постојано.

Светозар. Постојано? Ту ми реч немој више спомињати. Избрисао сам је из свога речника.

Војновић. Како то?

Светозар. Постојан! Хм! Постојан може бити само онај, који је везан, а везан бити, то је за мене ужас и помислити.

Војновић. Није то тако страшно! А женидба?

Светозар. Паперлапап! Ту сам реч избрисао такође из свог речника. Шта избрисао! Утаманио, уништио!

Војновић. Како ти онда гледиш на ожењене људе?

Светозар. Ја? Као и на нежењене. Шта ме се тиче, ако се ко оженио! Сваки нека ради по свом убеђењу; он ће имати од тог хасне или штете, уживања или једа. Којешта!

Војновић. Ја сам, на пример, ожењен.

Светозар. Добро!

Војновић. И то тек од скора.

Светозар. Добро.

Војновић. И то, врло сретно.

Светозар. Добро.

Војновић. Ти познајеш моју жену, говорио си с њоме.

Светозар. Сећам се; да. Била је лепа.

Војновић. А сећаш ли се моје свастике?

Светозар. Као кроз сан. Та била је још дете — не марим за швигарице.

Војновић. Али је израсла. Сад је и она лепа.

Светозар. Па добро. У осталом, шта ми говориш о твојим породичним стварима. Ти знаш по најбоље, како ти је; другог се то не тиче ништа.

Војновић. А зар ми ниси пријатељ?

Светозар. Нисам се никад одрицао тога.

Војновић. (гледи га тужно.) Тебе или мори каква боља или — не знам ни сâм, шта да кажем.

Светозар. Мене да мори боља?! Не фали ми ништа.

Војновић. Ваљда си омрзнуо на свет?

Светозар. Ја? Ни најмање. А шта ме се и тиче. Само нека не дира у мене.

Војновић. Или ти је ваљда додијао живот?

Светозар. Мени? А зашто? Са свим ми је свеједно, или живио или умрьо овог часа.

Војновић. Ја ћу ти рећи, шта је узрок твојој зловољи.

Светозар. (седне.) Ако те занима, говори, али немој захтевати, да слушам пажљиво на твоје речи.

Војновић. Ти си се наживио, ти си блазиран.

Светозар. Може бити!

Војновић. Ти си пробао све на свету.

Светозар. Тако је, имаш прâво. Доста сам претурио преко главе.

Војновић. Треба да се смириш.

Светозар. Ја никог не дирам.

Војновић. Ја мислим друкче — треба да се жениш.

Светозар. (Не одговара му; фићука.)

Војновић. Слушао сам од старијих, искусних жена, да су људи твоје багре, најугоднији мужеви.

Светозар. Не поричем — али не ја.

Војновић. Излечићу ја већ тебе.

Светозар. Ти си лечник, и ако си у мени приметио ману, спада ти у дужност, да ме лечиш — ма да не увиђам. —

(Наставиће се.)

МОРСКА БИЉКА...

(По Хервегу).

Морска биљка жалила се Богу:
На дну мора живети не могу!
Избави ме из понора клета
Да се сита науживам света, —
Благог ветра што с планина веје
И сунашца што са неба греје.

„Кад ти с' чини тамо срећа боља,
Бог јој рече, — „чини што ти воља!"
Кад чу биљка, она горе оде.
Ал' кад лишће помоли из воде
Јарко сунце врелим зраком сијну,
Она клону — за навек премину.

Пустој жељи свакад краја има.
Хоћеш даље — бију по прстима.
Дражит' судбу покушај је дрзак
Као жеља поравнити гору:
Никад оне не кушајмо силе
Које бесне на широком мору!

М. П. Ш.

ЛАЖНА ЉУБАВ.

Новела Рудолфа Линдауа.

(Свршетак)

„Е то је жаслосна историја, одговори, зашто хоћеш да ју чујеш?“

„Причај ми је молим те.“

„Ти си ми мало пре забранио приповедати.

„Не разумем.“

„Ниси ли ми забранио приповедати, како је до тог дошло, да сам за барона Белвоара пошла ? “

„Ствар ми је била све већма загонетна. Наваљивах на Берту, да ми искаже причу тог прстена, но тек после многог молења приволи се она, да ми учини по вољи.

Приповедаше ми простим, дирљивим речима, које су на себи носиле неприметан печат праве просте истине, како се она заљубила била још сасвим млада девојка, тако рећи дете још са целим младићким жаром у некаквог Едуарда Кергуеца. Овај се заклео, да ће јој веран вечито остати. Он јој је овај мали прстен као заветни прстен о дану растанка купио, кад ју је једном оставио, јер је као поморски официр морао на море ићи. После неколико месеци добила је вест о његовој напрасној смрти. Туга би је ваљда убила, да јој није сила младости живот сачувала. Она је — тако вељаше — више месеци била као утучена, беше невесела, нити што мишљаше, нити жељаше, нити се чему надаше, ни чега бојаше, све јој је било свеједно. У то доба запроси је барон Белвоар — вељаше — стари пријатељ породице им, кога је из детинства као оца поштовала.

„Мати моја жељаше да пођем. Она се све још бринула о мом младом животу. Надала се да ће моја жалост престати, кад се нађем у богатству, којим ће ме г. Белвоар обасути. Мени је било све једно, изгубила сам моје, што ми је најмилије и све је за мене без дражи. Мило ми је било, што сам се могла склонити на жељу моје сироте, забринуте мајке. Учинила сам то без жртве; ја не имађах шта више изгубити. Барон Белвоар као стар човек неговао ме је са очинском непрестаном бригом као мало дете. Њему благодарим, што се страшна рана, коју ми зададе смрт првога љубавника брзо угасила и зарасла. — Када се он, врли спаситељ живота мога одма затим разболео, покушала сам, да му вратим све, што је он мени био учинио. Дворила сам га као кћи на његовој самртној постељи и са великим болом видела сам, да се угасила светлост очију, које нису престајале бдити, докле су год живе биле. Ето историје малог прстена, који у руци држим и моје прве удадбе, коју си хтео чути. Ти си једини човек, коме сам то приповедала. Мати моја не зна то сасвим. Страни људи нека мисле да сам само зато за барона Белвоара пошла, што је био богат. Нека их нека говоре и мисле шта хоће. Ја сам мирна и сигурна, а осећам, да у истини немам шта пребацивати, када си чуо ову жалосну историју. — Ево узми прстен, који ми је Едуард поклонио. Ја се могу с овим скупоценим каменом моје младости растати, јер тек од како тебе познајем, знам тек, шта значи љубити.

Глава јој паде на моје груди, и она стаде тихо јецати. Бејах тако дирнут од онога, што сам чуо, да ми је требало доста времена, да нађем речи, којима ћу изразити моја осећања. Готов бејах, да јој паднем пред ноге и наново замолим, да ми опрости што сам и један часак њој посумњао. Она ме усправи, смејући се умиљато и рече:

„Што је прошло, прошло. На те се срдити не могу. Ја те љубим из свег срца.“

То беше најлепши час најлепшег дана у мом животу. Срце ми је било пуно радости и поноса. Најбоља, најплеменитија и најлепша жена беше моја невеста.

Када сам пошао кући узе Берта књигу, коју је читала била, када сам ја у собу ушао и рече:

„Ево нашла сам Шекспира у мојој књижници. Он је твој љубимац. Ти си ми казао, да га свако вече читаш. И ја бих желела, да се тада и мене сећаш. Узми књигу.“

Врло је лепо и ретко издање, али за читање врло неугодно било, тешко и одвећ ситно штампано, дивот-дело, које се само у библиотеци чува, а не употребљује. Пређашњи власник, чини ми се, да је истог мишљења био, јер је књига како сам приметио само местимице исечена била, и ако је стара. Ја ју узех са захвалношћу јер је од Берте била и оставим је на мој сто, у намери, да Шекспира само још из ове књиге ушчитам.

Вече од 10 — 12 часова провео сам као обично у салону бароничином; оданде одох право кући, па да на миру премишљам о мојој великој срећи. Све у мојој соби звало ме је, да читам или сањам. Соба је била довољно топла и мирна. Ја се бацих на столицу поред камина онако раскомотивши се и гледао сам дуго мислећи прстен са надписом „Souvenir,“ који ми је Берта дала, као јасан доказ, да је њенâ љубав убила према мени све старе сличне осећаје, и узех Шекспира, који на столу поред мене лежаше. — Прочитав наслов отворим на мојну срећу баш у сред књиге. Некако ми сê отвори и сама тамо. Неко писмо беше између два листа. Прочитам адресу: госпођи баронници Белвоаровој. Прост, банални јасан рукопис трговачки, рукопис неког перовође. На левом ћошку куверте жиг: Ј. Барети и другови, јувелари, златарска улица бр. 83. Као да је хтела госпођа Белвоарова да се послужи тврдом хартијом, да књигу исече, јер писмо беше између два неисечена листа. Узех писмо без икаквог љубопитства у руку. Отворено је било и као што се могло видети управ није ни било затворено. Мора, да је какав штампани проспект рекох сам себи. Људи знају, да Берта воле куповати лепе јувеле и то ће ваљда бити каква објава распродаје или штогод тако. А можда ћу наћи у њему, чиме бих могао Берту обрадовати. Помисао, да ћу је проневерити, ако ма што прочитам, што је од мене хтела сакрити и што нема сваки човек права да чита, била је далеко од мене. Али случај, што ми је куверта отворена предана, није ми дао, ни да издалека помислим, да има може бити у писму што, што се само госпође Белвоарове тиче. Извадим лагано просто савијену танку хартију из куверте и опазим пре него што сам је развио, да то није писмо, пошто се виде штампана слова — проспект, рекох у себи још једанпут, развијем хартију и читам неколико редака на брзу руку, не разумевајући, па онда с више пажње и најпосле упињући се из све снаге да схватим. За неколико тренутака омрче ми пред очима. Груди ми се надимаху; престадох дисати. Било ми је, као да ће нешто, да препукне онај час у мени, што се више не може излечити. . . . . ! !

Бенет устаде, приђе ближе свом писаћем столу, отвори чекмеџе у њему тражаше неко време и дође најпосле са једном запечаћеном ковертом. Њу ми пружи. Ја прочитах његовом руком написано: „Souvenir“ 13 Децембра 1855.

„Отвори писмо, рече, и читај“

Учиних, као што рече. У куверти беше друго мало писамце са натписом: госпођи баронници Белвоаровој,“ а у овој опет хартија ево овог садржаја:

Париз 13 Децем. 1855.

Рачун

Госпођи баронници Белвоаровој од Ј. Барета и другова, дворских јувелира, златарска улица бр. 83.

1. прстен са плавом смаљом . . .	25 ф.
1. златан ланчић	12 ф.
за гравирање двеју линија	6 ф.
Свега	43 ф.

Наплаћено 13 Дец. 1855.

Ј. Барети и другови.

Погледах Бенета, који ме је гледао са полу-тужним, полу-комичним смешкањем.

„Све је било лаж, драги пријатељу, рече он. Она је, дан пре, кад ће да ми га да, прстен купила, а баш онога дана примила и исплатила. Рачун је пак бацила на сто. Мислећи, да је сасвим сигурна, није ни помислила, да сакрије хартију, која је може издати. Када је чула, да одлазим, отворила је била Шекспира и дохватила ма какву хартију, да исече неколико страна. Случајно је то рачун био, који јој је скинуо личину. Красна прича о адиђару

у младости, о несретном Едварду, брижљивом Белвоару, тузи младе деве, њеном лечењу, љубави, оним сузама на мојим прсима. Све је то лаж, пука лаж. А ја јој верових свакој речи, као у еванђеље.

Предузео сам испрва у туги, да се због ове бруке било како осветим. Али брзо се умирих, брже него што сам држао, да може бити. Мали стих, паде ми на ум, који је врло мудро склопљен:

То будале обичај имаду:
Удри вичи, плачи, па се дери,
Кад ухвате драгу на невери —
Друго ништ' не знаду.
Праве луде опет тако исто:
Целог века чупај косу, тужи —
Није шала, боли их у души,
Та преварен, куд је сада присто?
— Свет му није леп.
Мудар човек није тако слеп:
Драга њега, он остави њу —
За што плакат' ту? . . .

Наскоро ми је дошао и отац. Кренем се шњиме у Италију. Пре мога одласка из Париза добих писмо од лепе удовице, у коме ме лепо пита, зашто јој не долазим више. Ја јој саопштим у неколико речи праву истину и вратим јој прстен, ма да сам имао право да га задржим. Она одговори, брзо на то, мољаше ме, да јој одем, она ће ми моћи све разјаснити. Не имадох снаге одазвати се позиву. Њене очи учиниле би ме слабим. Беше доста, да сам био преварен.

Париз је за ме изгубио сваку драж. Никад се више не повратих. Године су прошле, а ја не чух ништа о лукавој удовици. Она ме није више занимала. Случајно се нађем после неколико година са неким познатим пријатељем мојим из њене куће. Он ми приповеди, да се госпођа Белвоарова у пролеће 1856, дакле на скоро по мом одласку венчала са доктором Лавалом и живи са овим, као што се види врло добро. Још је једнако лепа, изображена жена; њен салон је најпријатнији у Паризу; доктор кога држе, да је првак у наукама и који је изврсне научне послове радио, дошао је до сјајне среће и красних дана. То ми је мило. Њој не желим хрђаво, а њему, који је покушао, да ми очи отвори, свако добро. Да ме није она преварила, да ми одузме веру према човечанству, то би ма ко други место ње раније или доцније учинио. Писано је, да човек што је даље у животу, све више бриге има, а мање него ли у почетку илузија.

Превео Милан Алексић.

ИЗ ВИСОКОГ У ВАРЕШ И ОЧЕВЉЕ.

Четир дана у босанским брдима.

Једног вечера, почетком октобра, седимо нас неколико мобилизованих на лепој трави пред неким турским чардачићем у Високом, кад ево нам једног момка где носи заповест од мајора, да се наша компанија преправи, како ће сутра зором у Вареш, да тамо а и у околици покупи оружје, и похвата неке Турке.

Ниједном од друштва није било право, што ћемо сутра на пут; понајмање мени, јер прошле ноћи нисам могао ни тренути патролирајући по вароши, а сад ето опет нове забаве!

Прође нас одмах говор и лакрдисање, те се то сваки стаде журити, како би се за пут што боље спремио. Једни прегледају оружје и одећу; оружје ће морати очистити, а одећу већ незнаш по који пут окрпити, да још до Вареша а и натраг дотраје Неки отишли до оближње пекарнице да напуне торбу босанском лепињом, а сви редом налили чутурице ракијом.

Оправим и ја своје ствари, па онда узмем карту од Босне, да потражим на њој Вареш. Од Високога до Вареша далеко, пут донде све вијуга кроз сама брда, а око Вареша све се „црни“ на карти. Знађах да тамо где је тако на карти понајцрње, да ће и нашим ногама бити најцрње и најгоре.

Нисам дуго могао проучавати карту, јер ми се ваљало испавати од прошле службе, како би могао што одморније устати у зору.

Спавао сам све дотле тврдо, док ме није пробудио звук од наше трубе „да се морамо купити." Сви који бесмо у чардачићу, скочимо на ноге, те се станемо оправљати. Непрође дуго, а наша сва компанија стоји приправна на пољани пред конаком, и чека само на капетана.

У Високом јошт све мирно, тек петлови почели да оглашавају зору. По свима кућама мрачно, само је у конаку једна соба осветљена — тамо чува наша једна стража ухваћене Турке. Око Високог тавне се брда, а под једним од њих под „градом", светле се ватре од наших предстража.

Несмо баш морали на томе месту дуго чекати, јер ево већ и капетана иза конака на своме коњицу.

Сви се водови саставише брзо у ред већ и наредник као најстарији „јавља покорно да смо на броју сто и један момак".

Босна дотле није била пацификована, те зато пре но што ћемо се кренути, испредњачише пред нама пут Вареша неколико војника као предпатрола, а после неколико минута кренусмо се и ми остали.

Као обично у Босни беше јутро магловито и хладно, све смо зуби цвокотали дотле, док се не разгрејасмо од оштра хода. Пут је водио преко ћуприје кроз долину од Босне, у правцу према Сарајеву, и тек после сахат и по хода савијао је лево у брда.

Са нашом предпатролом ишао је један височки заптија, а као што сам чуо већ пре поласка, стићи ће нас на по пута на коњу, главни височки кајмакам, да с нами заједно у Вареш уђе.

Док смо долином ходили, било је добро; пут раван, те нам баш није пало тешко по њему корачати, но кад загазисмо у брда, осетисмо одмах грдну разлику.

Магла се још није била разишла, те зато нисам ни могао видити, шта нам се то капетан нешто ужурбао напред код предпатроле Предњаци веле, да кроз шипраг тражи што бољу стазу за нас. Нема ни по сахата како се пењемо, и већ се сваки од нас задувао, па се пуши као каква хрђава босанска пећ. Није нам било могуће двојица један поред другог корачати, но један за другим као босанске козе. Шала и певуцање престаде, сваки од нас оборио главу, и само пази да неизостане за својим предњаком.

Стаза се провлачила и тамо и амо; више пута се заклапао над њом густ шипраг, да није могуће усправљено ићи, но сваки погурен пушком крчи себи пута за пролазак.

Пужасмо се читав сахат, па тек онда зачусмо из магле „стој" и „одмор". Где се који нашао, тамо је и сео. Нисам могао себи дуго бирати места, него се посадим на неки камен поред стазе. Издувам се мало, па се онда око себе осврнем, да посмотрим околицу. Колико могах видити од магле, свуда у около почетци од брда што се нуз Босну пружају обрасли шипрагом и кржљави друви, а кроз њих провирује маховином обрасло камење. На једној страни у даљини забелише се чардаци неког турског аге, око њих неколико њива, а по њима пасу говеда.

Баш ја хтео боље да се намештам на свом тврдом седишту, но недаде ми се јер ено се већ чује и „напред".

Дигосмо се пак хајде опет даље, на дуго је трајало, док се нисмо попели на врх брда. Ту ударише неком ливадом, што се по њему пружила. Милина је била по њој корачати, а свима нам се оте из груди радостан узвик када опазисмо пред собом шљивова дрва, где се под родом до земље превила. Да није било војничког запта, незнам били се који од нас даље кретао, но онако у брзини ипак натрпасмо у торбе шљива, колико је могло стати.

Од прошли киша беху многа места на ливади под водом; нисмо их могли обилазити, него смо више чланака газили воду, а дубља места прескакали. То нам није баш тако страшно било, јер смо бивали и у горим приликама. Пређемо и то парче пута, па се почнемо спуштати нуз брдо. Незна човек кад му је горе, или кад са тешком муком пење уз њега, или кад се доле спушта, и мора да се придржава за грање, а подпетицама се одупире о земљу, само да не поклизне нуз стрму стазу.

Излазећи из неког шумарка, опазимо неколико була, где на неком потоку перу рубље. Чим угледаше наше предњаке, покупише скуте и рукаве па их нестаде у шипрагу.

Тумарајући тамо и амо, како нас је зап-

тија по стази напред водио, прогурасмо се једном и кроз те почетке од брда, те се дохватисмо друма што води управо у Вареш. Ту код речице добијемо и други одмор. Сваки то одмах навали на воду, да се њом разхлади.

Да ваљана пута помислих, када се по царском друму кренусмо даље. Неверујем да га је ко од његовог постанка оправљао, него га оставише непогодама, а ове урадише од њега свашта. Посред друма лежало је камење разне величине; јамурине пуне воде и блата недају нам лако проћи, а ћуприје што сваки час преко каквог потока воде, тек што се нису срушиле. Као да су предвидили „мудри“ турски званичници, да ће нашим пионерима пасти у део да оправљају босанске друмове — тако су се мало о њима старали. То је био једини пут што у Вареш води, зато опет врло мало путника. Тек би видили по гдекојег Турчина на коњу где нам у сусрет језди, но и тај је обично гледао, да замакне ма где на страну, само да немора уз нас проћи. Па каткад би чули издалека неко цврчање, шкрипање, и подвикивање. Одмах смо знали шта је: Босанац упрегао у мала кола сва од дрвета, ниједног парчета гвожђа на њима, осам волова, и вуче само неколико џакова брашна да их прода у Сарајеву. Око кола поређао сву своју породицу, да опомињу вочиће дугачки прутеви, како је још далеко Сарајево, те се ваља пожурити.

Већ смо почели улазити у прави кланац кроз који је јурила Ставња. Станем боље да посматрам околицу, јер је бивала све занимљивија. Ставња мала брза вода, као све по брди, беше јако опала, но могао сам јој познати по току, да кад нарасте ваља дрвље и камење. Вода у њој чудо бистра; сасвим сам лепо видио, како по дну плове малене пастрмке. Корито јој пуно камења, на више места огромне стене, преко којих прелазе с хуком, што се надалеко чује, а човечији глас поред ње се губи. А' ко ће набрајати у брзини оне све водопаде, што сам их опазио у њезином искривуданом току. Незнађах куд пре да окренем главу, тако ми свака од тих стена по њој изгледаше једна дивнија од друге.

Гледајући у Ставњу нисам био ни приметио да смо већ дубоко загазили у кланац. Свуда около нас и над нами грдосија од брда по њима само кржљава дрва и шипрази, кроз које се забели стење. Толико пута смо поред таки места пролазили, где ми се све чинило, е ће се оне стене што се над нама тако страхотно надвисиле, сурвати на наше главе, и учинити краја том излету у босанска брда. Свака стена могла би се употребити као градић, да у њему човек са неколико друга а доста фишека дочека велику силу, и' да јој неда проћи тим правцем у Вареш. Помислим шта би све од нас могло бити, да нешто иза оне најближе стене преко Ставње на нас запуцају, а ми посустали, сумњам да би били кадри дуго се бранити. Хтео сам се и даље онако у мислима и за правац побринути, куда би се у том случају могли натраг повући, но наша труба разгони ми те страховне мисли са умилним „стој“ и подужи „одмор“.

Наш капетан ваљан војник а притом и добар човек, знао је добро да му момци нису од гвожђа, него људи које снага брзо изда; знао је добро како нам је Бачванима, кад ломимо по Босни своје кости. Чешће је допуштао да се одмарамо, јер је и по нама, као и по свом риђи могао видити, да нам је та ванредна гимнастика додијала. Половица од нас већ посустала, чему је доста крива и наша обућа, која није ни мало удесна за таке путеве.

Сваки то себи изабрао камен да не седи на голој земљи, па вади из торбе оно мало јела, да се њиме подкрепи. Ја се обазрех да себи што бољег места нађем. Недалеко усред Ставње опазим један комад стене, а до ње од природе начињен пут од омањих комађа. Брзо узмем пушку у руку, те скакући с једног камена на други доспем и до оног највећег у сред воде, а на њему се опружим. Око мог седишта пенуши се вода, прска на далеко, као да се упиње да ми седиште одваља.

(Наставиће се.)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Наставак).

Не можемо пропустити а да неспоменемо, да осим ове наше јевропске врсте шашке, има још нека много већа врста али је много и опаснија, због ужасне проождрљивости, која живи у Мисиру и у суседним земљама. Једна се зове; Acridium tataricum Lin. а друга: Acridium peregrinum Oliv. Особито ова друга држе да је најопаснија, има је све до Сенегамбије и најчешће Мисир од ње страда Могуће је да су то они скакавци којима се Јован крститељ хранио. Ово не би ништа чудно било, јер у време шашчине поплаве, догађало се, да људи у великој оскудици хране, хватају шашку, па кад је добро осуше, мељу је и од тога брашна хлеб месе, те се израњују.

Заиста је чудно, да по више година неможемо по многим пределима једне шашке наћи, па после много година, једне се године, на ком месту тако милијунима појаве, да многи предели постану им жртва; одкуд тај појав у један : ах? — Ово питање много десетина година није могло одговора наћи. Све до скора било је оно забатаљено и напоследку већ почесмо веровати, да нам шашка са истока долази. То је била мана наших старих, из себичности држаше за немогуће, да може из њихове земље то зло поникi, него свагда бацаше на суседне земље, особито пак за исток тврдише, да им је тамо легло и да увек оданде овамо долети и њиве нам опусти. Истина је да често путујућа шашка оданде нама долети, али за то се никако не може рећи и тврдити, да она баш мора са истока доћи, особито из Русије или пак Азије, као што је то у стара времена уверење владало. Ово уверење не само да је у самом народу овладало, него су и сами научењаци то тврдили, ма да је оно уверење са свим на предрасудама основано било. Шта више немачки природњак Фриш у свом делу „Beschreibung von allerlei Insecten“ у књизи IX. стр. 6 говори да је „њена отаџбина источна татарска пустиња и простране са травом запарложене равнице, где имају најугодније место за лежење својих јаја. Са тих татарских пустиња гони шашку глад, подижу се у ваздух и ветар их однесе на зелена поља Пољске а из Пољске овамо нама.“ Не само да овај научењак то вели, него и сам Линеј исто тврди, да шашка са истока долази, само што овај у својим списима нешто несигурно вели да је татарска њена отаџбина. (Gryllus migratorius: „Habitat in Oriente. — Habitat in Tartaria, inde Europam variis annis adiit, exedit omne vegetans.“)

Данашња наука сасвим је побила мњење ових наведених и многих других, особито пак поповских научењака, јер са очигледним посматрањем доказано је, да је много пута шашка из суседних земаља, баш са противних страна нама долазила, а не са истока. Много се пута догодило, да она није нама дошла са далеког истока, из Татарске, нити из Азије, него баш из суседних земаља. Ови појави не само да су се у новија времена догађали, него се догодило и у 1475, 1693 и 1747 па све до 1749 године. У свима наведеним случајевима шашка се излегла у пограничним земљама и нама дошла. Немачки научењак Хотингер у своме делу Historiae ecclesiasticae“ вели, да је 1541 године велики део Европе шашка поплавила, која је била млада, без крила и скакутала од њиве до њиве. Тако исто 1753 и 1826 год. у Немачкој појавила се поплава шашке, која је млада и сићушна била. Из ови се догађаја свако уверити може да шашка тако ситна, не само да из удаљеног истока, него ни из пограничних земаља није могла доскакутати, него се баш у Немачкој из јаја излегла. Е тако испитаоци и новијег времена осведочише се и много пута, да шашка не мора доћи из удаљеног истока нити из суседних земаља, него се лако може и у нашој домовини излећи и у великом простору појавити. Што се оне не појављују сваке године, то није никакво чудо, та често се ни гнде непојаве, где им је поднебије и све околности угодне, као што је у Мисиру. Једне године догоди се да нам мишеви и хрчкови све њиве опустоше, а више пута 8, 10 и више година прође, а једва ког миша или хрчка можемо на њиви и у пољу видити. Па куд је нестао тај гад толики? Још је много

чудноватије код шашке. Прође више пута много десетина година, те не можемо једну шашку видити, ма је колко по њивама тражили, а једне године можемо је лопатом са њиве гртати, све нам њиве и сво зеленило утамани; па одкуд то? — Ево одкуд:

На множење ових непријатеља нашега пољског усева има време велика уплива. Ретко које године буде тако повољно време за обилато множење мишева, хрчкова и т. д. Падне ли у јесен само једна јака киша, све их је подавила; једва остане по где који сретан пар за приплод, да се баш са свим неизкорене. Али живот шашке је још куд-камо, у много већој опасности. Прође много година кад-кад у неким пределима преко сто, двеста и више година, да се због неповољног времена не могу, да намноже у толиком броју да могу бити од штете пољским усевима. Тешко је и изрећи какво је време њиховом умножењу најповољније. Осим осталога, најглавнији су томе услови сасвим сува и топла цела година, и то не само једна, него бар две, три а поред тога равница и нешто мало песковито земљиште. Узмимо да је једна година њином умножењу повољна била, и нека су те године у нашој околини само 500 женки се одржале и своја јаја изнеле. Идућа зима нека је сува, топла и повољна им била, а кад знамо да је свака женка по 150 јаја снела онда 150╳500=75.000 ситне шашке ће се у пролеће излећи. Првог лета готово се неће познати, да је ова шашка на усевима какву штету учинила. Много више од половине овога броја саме су женке, које свака већ речени број јаја у земљу снесе. Буде ли јесен а особито зима њиховим јајма повољна, онда узмимо да су само половина од 75 хиљада шашке, женке биле и своја јаја у земљу снеле, онда 37.500╳150=5,625.000 комада у пролеће се младе шашке излегло. Оволики број шашке може већ доста штете учинити. Мисмо узели да је прве године пет стотина женки изнело се, али овај број где кад је десетостручан, па онда тешко и суседним пределима, ако их мочарна зима ни је утаманила! — Нека нас дакле све ово увери, да шашка у нашим пределима, није стран зарезник.

Мисмо изнели све ћуди овога зарезника које знамо; изнели смо колико је ужасно опасан по нашу пољску привреду, и баш та страхота даје нам узрока, да се против његове напасти обезбеђујемо.

Стара наука држала је, као што смо већ навели, да је шашка дошљак у нашим пределима, да Бог наказује онај народ у који она наиђе и најпосле, да је немогуће стати на пут томе злу, јер је са божије стране, и због тога толико су ограничени били, да се нису ни који срестава други лаћали да уклоне поплаву од шашке, него су једино чинили само богомоље и изнашали литије, молећи Бога да уклони зло са њих. То су лепе врлине наших старих, али морамо признати, да нема случаја, да је ово срество, оне усеве спасло од шашке, на којима се она појавила, или које је она напала. Ваљада ни у којој ствари није било толико предрасуда и злоупотреба, колико је у старо доба било у оним годинама, у којима се шашка појављивала. Старо, особито римско свећенство претњом шашке утврђивало је народе у вери; чинило је чуда се појавом шашке и тако варајући подчињавало је себи народе. По библији и сам вођа изабраног народа, једним махом палице своје, био је у стању шашку домамити на фараунову државу. Осим многих највећег је варања било у време папе Бенедикта XIII године 1725. Али најсмешније је што чувени правник Вартлемије Касанова пише у свом правном спису „Consilia juris“, да је шеснајстог столећа у францеској појав шашке тако већ омиљен био, да је под Фрањом I председник парламента изнео питање; да ли може шашка позвана бити на суд, морали предстати лично, или може имати заступника; пред какав суд, свецки или духовни, и може ли бити са казни прогонства осуђена? Ето лудорија, које изнесосмо само с тога, да покажемо како је крива мишљења било о шашки, па и о самој природи.

Нова наука сасвим је противна старој, јер је уверена да „зло не долази од Бога, него од хрђави људи“, и због тога се оно даје и уклонити снагом и памећу човечијом. Ми видимо да је много што шта човек данас у ред довео, што кад год ни замислити није могао. И баш на основу тога напредка тврдимо да шашка није дошљак у нашим пределима, да

Бог није њу послао хрђавим људима да их накаже, и да њу може човечија снага и памет уклонити са својих пољских усева, само ако је опрезан и марљив. (Наставиће се.)

ЛИСТАК.

ЦРНОГОРЦИ У ХЕРЦЕГОВИНИ.

I.

ХЕРЦЕГОВАЧКИ ПОП.*)

Кад се сада на тешке часе сетим, које сам у црногорском табору провео, изгледа ми све као нешто немогуће као сан неки. Описао сам своје путовање до табора, али несам имао воље, да опис даљег живота дадем. Сваку помисао, која ме небројних јада сећала, гонио сам као своју непријатељицу. Свагда сам се стресао и чинило ми се, да поново осећам мучну глад и још мучнију жеђ, да опет главу на тврди кам полажем или на влажну земљу, да ме киша бије, да баруштине и реке газим, да ме дању сунце жеже а ноћу хладноћа мучи, да поново на земљу падам уморен утрудним ходом, или да се на голим стенама херцеговачким заустављам да мало оданем. А сад ми је сасвим друкчије. Заборавио сам на јаде и бриге и сећам се живота у табору црногорском као какве величанствене светковине, при којој сам истина бог стајао, да су ми се ноге одрвениле, али ћу некад с радошћу о њој причати својим унуцима и праунуцима, —

Црногорци ме обмануше. Кад једног топлог дана у Јулију са Црног Кука пођосмо на пут, питао сам, докле тог дана још доћи морамо. „Докле?“ — гласио је одговор — „далеко не, до Убла: за сахат и по или највише за два на месту смо. А у Ублима биће нам добро. На меку траву лежаћемо и пићемо добру воду.“

То ме је одважило. Трава и вода у кршевитој Херцеговини су таке реткости, као оазе у Сахари пустињи. И идемо, идемо, скачемо по камењу, знојимо се а своје мете не постигосмо. Већ се сумрак хватао, кад смо у широку долину дошли, у којој је трава до паса велика била. Беху то Црквицки Убли. Кнез и дружина му са коња сјахаше, ватру наложише и шаторе разапеше — колико их имађаху. Напослетку ми зазвони празна чутура ударајући о дугмад, а мене при том звуку туга снађе. Чинило ми се, као да је то сретним и задовољним часима одзвонило.

*)Ово је одломак из II. књиге дела J. Холечека „Za svobodu“. — Упознавајући наш свет и са II. књигом тог врло занимљивог дела, примећујем да је II. књига тек пред Ускрс у Прагу свет угледала, и да ћу ако издавача за I. књигу нађем пожурити се да што пре довршим и II. књигу тога дела, за које критичар у 126. бр. „Epoche“ вели, . . . „*Dieses Werk bleibt ein Kulturbild von dauerndem Werthe.*“ Прев.

У крају долине, са оне стране од које смо дошли, налазио се мали извор, где је обећана „добра вода“ била. Та вода која се овде још од последње мајске кише накупила и устојала, ударала је на неколико хвати. А ипак би ми у том тренутку милија била него чаша шампањера! Али не беше могуће до ње доћи. Око ње су стотина јунака, који су исто тако као и ја жедни били и као домаћи имали већег права на воду него ли ја, који ни красно шарног народног одела не имађах, а ни светла ханџара, па ни пушке разговорне, с којом Црногорци Турке из даљине поздрављају.

Седнем на близу извора уморан, у глупој резигнацији. Несам помислити могао, да бих као рођени Црногорац силним раменима другог брата Црногорца одгурнуо и насилно до воде дошао. Морао сам трпељиво очекивати шта ће се догодити и гледао сам да бар међутим пљувачке доста имам.

Код извора настала је вика, која је небеса продирала. Насип његов беше нешто повисок а преко неколико првих Црногораца, који хтедоше воде зајитити с краја насипа па се сагнуше, други стрмоглав у воду падоше. Да отуд изађу, не беше могуће. Они дакле из нужде створише врлину и стојећи до паса у каљавој, блатној води, пунили су тикве и чутуре онима, што на насипу стојаху. За мало време добијали су новог друга, који не мога издржати гурање множине, која му за леђи стајаше, те мораде у каљ скочити. После сваког таког скока подигао се муљ и пењао се као жут облак. Несам седео дуго, кад и другара добих. Непозват посади се поред мене силан, чили муж са црном брадом — пуна брада значи попа. Као стари познаник сео је са десне ми стране и чудо дивно да се неје приљубио к мени као мирно јагње. Почео сам веровати у Промисао. Ја сам у беди — тако сам премишљао — небо се сажалило и послало ми свога слугу, да ми помогне до каља — или боље речено: до добре гутљаје из тог каља, који је лежао под мојим ногама као божије милосрђе, које је тако близу а ипак се постићи не да.

Поп поче по црногорско-херцеговачком обичају без околишења са мном испит држати.

„А чујеш! који си ти?“ питао ме оштро, показав беле зубе и руке на колена стави.

„Ја сам из Златног Прага и дођох, да буде сведоком, како ћете убијати Турке; о том ћу писати и брзојављати својим земљацима, који ће се радовати.“

Попу се учини моје разјашњење сувише педагогичним.

„Разумем, разумем — рече нестрпељиво — ти пишеш у новине. А мислиш, да не знам шта су новине? Та и на Цетињу чине новине!"

„Наравно, а да бих ти доказао, да цетињске новине знадем, погледај ево на последњи број „Глас Црногорца."

„А видиш ли видиш. Бога ми, „Глас Црногорца!" А шта пише, молим те?"

„На првом месту је прокламација господарева Црногорцима и Херцеговцима. Је си ли читао?"

„Не, ја не!"

„Ех, то морам одма прочитати!"

Мили поп узе од мене новине са слабом вољом. Поче полугласно срицати па ми их врати река: „Знаш шта? Читај сам, да видим, умеш ли *нашки* да читаш!" Уверио сам се да оних православних попова, што минеје наопако окрећу и које је владика Петар II. у знаменитом „Горском вјенцу" добро нападао, у Црној Гори данас нема, али их довољно у посестрими Херцеговини има, чему само турском господству благодарити ваља. Прочитам попу кнежеву прокламацију и пламен-речи господареве ужегоше одушевљење у очима херцеговачког попа. Са поштовањем капу подиже: „Е, бога ми, умеш кнеже Николо, наша златна перјаницо, наша дико и надо! Јел господару — говорио је смејући се и на кнежев шатор погледајући — јели, погонићемо их, скот проклети и платићемо им стоструко дуг за себе и дедове наше!"

Сигурно је поп видео, да сам приметио да је у читању слаб, те с тога ми хтеде дати ваљане доказе свога знања

„Ти мислиш, рече, да незнам где лежи Златан Праг?"

„О, ако то знаш, онда бога ми много знаш, јер Златан Праг врло далеко лежи."

„Није ли истина: прво дође Загреб и одма за Загребом долази Златан Праг."

Познао сам, да и земљопис није поље мога попа, али несам му дао познати, шта више одобрио сам му, а он окрену лист и поче своје стратегично знање излагати. Дознао сам, да су Арбанаси најбољи стрелци, Бошњаци најбољи коњаници а Црногорци су истина добри на пушци и ханџару, али немају *„артерије"* — сигурно је *артиљерије* рећи хтео. Али тако учени и важни разговори не беху попу мили, зато окрете разговор на други предмет.

„Је си ли гладан?" упита ме изненада.

„Још како! Хоћеш ваљда да се жртвујеш?"

Поп се насмеја и саже се до шпага." За то брате ни бриге није а гле шта је ово!'

„Мој боже! са —"

„Да, да! *Салон*. Хоћеш ли, ја ти дам тај салон" Несам имао смелости, да га поправим и речем, да он саламу има а не салон. Побожно и уздрхтаном руком маших се спасоносна предмета. Глад сам у неколико утишао, али жеђ све већа биваше. Краљевство за гутљај воде!

Данчин.

КЊИЖЕВНОСТ.

Топлота и живот. Написао Др. Луј Бихнер, превео Св. В. Гавриловић. Београд, штампарија Н. Стефановића и Друга, 1879. На 8-ни 66 стр. (Цена 60 пара дин.)

Договор кућу кући.

Лепо је рекао старина др. Ј. Панчић: „да је добар део наше новије књижевности потекао из пера врло младих људи." А каква је општа карактеристика радова тих млађаних снага? — Појезија и преводи. Па, шта знамо! Појезија је друга младости, а о преводима Доситије мисли: „као што корисне плодове преносимо из туђих земаља у своју, тако треба и ваљане књиге на свој језик да преводимо."

А шта преводе младе снаге? — На реци белетристичких превода, што тече кроз пољану нове књижевности наше, могу се опазити и две особите матице. У једној се врти неколицина туђих природњачких радова; а у другој туђе мисли о друштвеној реорганизацији — већином у лаком руху.

Дакле смо, у опште, оскудни са преводима природњачке врсте.

Са ове оскудице беше ми драго кад видех горњи нов превод „топлота и живот." Прочитах га, па мислим да неће бити од штете ако реферишем о њему.

Бихнер се лепо карактерише вештом узгредицом мисли о друштву, у својим природњачким студијама, те оне нису монотоне и слатко се читају. Такав је и овде. Преводилац се није преварио у избору. Свима онима, који су познати са елементима природних наука, особито ђацима, књига ће лепо пристати. Монографије се у опште радо и корисно читају, а особито оне, које нас упознају са општом домовином светском — природом — и појавама њеним, обичајима њеним. Природне су науке нека етнографија природних сила и стихија.

Препоручујући ову књигу дотичном делу публике, и желећи преводиоцу да и даље истраје на реалном и корисном раду природњачке врсте, приметићемо му и неке недоскудице.

Превод је разумљив, само је местимице необрађен. Ево једног таковог места (стр. 27). „На основу оваких посматрања (о корисном утицају топлоте на гладне) може бита да ћемо се мање чудити но до сада, што смо прегрејаним ћумезима пролетарским, у којима је на малом простору млого душа збијено око зажарене пећи и замераћемо мање сиротом раденику са његове наклоности ка пићу ракије, помоћу

које тражи да сродство своје крви са кисеоником смањи, а с тиме и лучење угљене киселине, те и брзину целокупног мењања материја, и на тај начи(н) гледа један врло природан нагон да задовољи што ограничава потребу своју за раном — негледећи на то, што ракија сама по себи може још и да доприносе подржању процеса згарања" (ни овде тачке нема али ми би смо по смислу рекли, да јој је ту место, па престајемо, кривећи штампарску погрешку). Зар се није могао избећи овај немачки периjод што мори? Зар се ово није могло српски лакше исказати?

И иначе са језиком не стоји најбоље. Преводилац греши против правила о претварању и избацивању слова, и у опште се не држи нашег красног органичког правописа. Пише: „изчезне", „предци", „метаморфозске", „разсветлила", „Кравфорд," „екзистирају", „разширење", „разжиђујуће", „изнојимо", „одклонити", и т. д. — После, са х није на чисто. Њим не карактерише генитив множине где треба, а на стр. 32 има чак „местах". Већином пише: „рана" а има и „хранење", и обратно: „храна" и „ранење". — Именице постале од II глаголског придева пише неправилно: „једињење", „умалење", разгалење", „протављење" — место: „једињење и т. д. — Речицу не код глагола не одваја већ пише: „неможе", „неразумева" и т. д. — Речју „част" и „частица" означава део (негде има и „чест" и „честица"). — Код именица женског рода на га не претвара у седмом падежу г у з већ пише: „снаги" „улоги" и т. д. Неправилно пише: „усљед" и „сљедовање", „сво" и т. д. — Код речи мушког рода на лац измењену основу узима за први падеж једнине па пише н. пр. „обитаоц". — Враћа се у прошлост па пише: „спроводитељ", „сравнителни", „решителни". — Пише „наш" место „свој" у случају кад „свој" за сва три лица служи. — У опште варира и колеба се, па пише: „сресство", „средство" и „луцки" „њемачки" и „Немци", „хемички" и хемијски" и т. д. Но ово му је колебање корисно; јер је већ друга пола књижице поисправнија од прве.

Казујући ово преводиоцу „ради знања и управљања", и нехотице се сећамо речи искуснога Доситија, који, манишући свој књижевни почетак, вели: „Свашта с временом сазире, и боље и совершение постае. Итња и скороћа много кваре. . . . . . . Елини и Латини нису имали штампе, сва су своја сочињенија рукописно издавали. За дуго су и при себи содержавали и поправљали; и тако су и к зрелости доводили. За то ова колико се више читају, толико се удивителнија и краснија чине и показују. . . . . . . Ми сад кад што за штампу, или с другога језика преводимо, или сами списуемо, таки то на штампу издаемо; и за то ствар на многи мјести мора недостаточна бити. . . . . . То чини итња, која недае времена на сваку реч, и на сваки начин састављенија и мјестоположенија речи, позор дати. Може ми рећи ко: Ко те је терао да иташ?" . . . . . И даље на другом месту: „А ако ко што и осуди и охуди и то није без ползе: го ваља тако да бива, да ствари боље напредују. Не излазе искре, док оцило кремен не удара (Собранія Вещей.)

Користимо се Доситијем, којим се и Вук користио! Користимо се Вуком и Даничићем, којима се Доситије није могао користити!

Вл. М. Јов

Изјава.

Како је уредник овога листа — као што се из напред донесене пресуде види — због чланка у 24. броју о књизи „Les Serbes de Hongrie" морао да одседи 8 дана у затвору то није било могуће, а и није му било слободно под својим именом да изда број „Јавора", који је у прошлу недељу требао изићи, те с тога излази лист истом данас, а пропуштени број надокнадићемо ми нашим пошт. претплатницима. —

Овом приликом не могу, а да не одам овако јавно моју срдачну захвалу државноме одветнику г. Аврелију Поповићу и надзорнику апсане г. Ст. Жигмонду на лепоме човечанскоме поступању и на олакшицама, што су ми их, док сам у затвору био, свесрдно чинили. Тако исто лепа хвала и мојему заступнику. адвокату Пају Гостовићу, који ме је онако вештачким говором бранио, те свео каштигу на што мању меру. А нека приме и сви моји добри пријатељи, који ме у затвору ревносно похађаху и свакојаке понуде шиљаху и доношаху, моју лепу братску захвалност.

Др. Илија Огњановић
уредник „Јавора."

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 33. У Новом Саду 26. августа, 1879.

ПРИВИЂЕЊЕ.

И сада Бегеј та мутна река
Тихано тече сред Бечкерека.

Можда се Бега сеоце звало,
Које је реци то име дало;
А по њој после назвало с' место,
Где беху тешки бојеви често.
Па и сад тече та Бешка река
Посред тог места, сред Бечкерека. —

А онде, где је „вармеђа" сада
Види се брдо од старог града,
Ту је и црква сада голема
Какве и колке далеко нема.
А трећа важна велика зграда,
На овом месту старога града,
То вам је „мункач" кућа проклета.
Тамница љута злодеоног света.
И све је ово на десном брегу
Кад гледаш доле низ мутну Бегу.
А она друга, лијева страна
Има остатке од мостобрана.
И ту имаде свега и свашта,
Ту је и она „планкова башта",
Куда имућни и бесни ходе,
Да празно време празно проводе.

Ту има шуме, и има стазе
Којима људи једнако газе
Газе их Немци, газе Евреји,
Газе пилати и фарисеји,
Газе Мађари и газе Раци
Газе имућни, газе жебраци.
А нико не зна, нити ко хаје,
Да је та земља, на коју стаје,
Топљена крвљу, — ох крвљу рацком,
Крвљу витешком, крвљу јуначком!

И ја сам био у парку томе,
И ја сам шетао по месту томе,
Па ме је сетна мисао занела
И у минуле дане однела;
Те сам у хладу сената бреста,
Овога тихог, свећеног места,
На клупу сео, у мисли с' дао,
У прошлост давну унило пао.

Месец је пунан и небом ходи,
Блистава јата од звезда води;
А лисна шума и хладовина
Дремежним бајем душу обима.

Часова девет већем избише,
У башти света више и више,
Ја видех лица и видех слике —
Анђелска лица, вилинске слике —
Између грана и месечине
И измеђ јаве и дремежине

Ваљда очаран том јавом милом,
Или обајан незнаном силом —
Учини ми се: задрхта земља,
И затресе се шума зелена,
И задрма се грање вијено,
И зашуштало лишће хитлено.

Весели месец крвљу се поли
И кроза шуму спусти се доли;
А сјајне звезде трепетат' сташе
К'о да с' и оне нечега плаше.
Облака нема, холује нема,
И опет нешто ко да се спрема.

Можда од плахе ове студене
Која ми срце стеже у мене,
Ја видех лица и видех слике —
Чудовна лица, тајанске слике.

Око се следи, дисај ми заста,
И око мене тишина наста.

Од оне јаве миле, шарене,
Створи се војска свуд око мене
На сваком видим опрему бојну,
На сваком оштру ту сабљу ковну;
На неком мача и пушке мале,
На неком палу и јатагане;
У једног калпак и копље вито,
У другог лобуд, оружје хитро;
Један у злату па и дорамку,
Други у сукну па и опанку.

Милина нека свег ме обузе
Кад видех војску, светло оруже.
Војска ми свакад мила и драга,
Те и сад тајна дође ми снага
Обузе душу тиха милина,
Обузе срце блага топлина;
С језика лед се на мах окрави
И нехотице реч се оправи:

Јунаци добри, који сте, да сте,
Кажите мени ко сте, и шта сте.
Или сте људи, или сте сени
Јунаци добри, кажите мени.
Ја имам срце, које осећа
Моја је душа од снаге већа,
Да дели тугу, ако имате,
Да дели радост, ако је знате.
Јунаци добри, ил сени гњиле
Кажите, ко сте и шта сте биле.

И опет наста тишина глува —
Ни листак шушти, ни ветрић дува;
А кроза тмину, кроз месечину
Поче да хуји, поче да бруји,
Па кроза жубор глас се заори
Мојојзи души да проговори;
Били смо људи, — то ти је дости,
А у тој земљи наше су кости!

Срце се стеже, душа застане,
Тело ми клоне, хоће да па'не —
О дивне слике, што бесте људи,
О свете кости, што газе људи,
Газе вас Немци, газе Евреји,
Газе пилати и фарисеји,
Газе Мађари и газе Раци,
Газе имућни, газе жебраци! . . .
И ви сте некад ка живи људи,
Имали срца, имали груди;
И ви сте некад за негу знали,
Пунога срца мајку имали;
И ви сте некад ка момци чили
Понос и дика сестрици били;
И ви сте некад за љубав знали
Верену љубу, драгу имали;
И ви сте некад славили Бога,
Што благослова даде ви свога;
И ви сте некад — челични Раци
Пролили крвцу као јунаци;
И ви сте некад —
Сад месец рну,
За ладну шуму у земљу црну,
Тамнина наста; а из тамнине,
Загрме гласи пуни силине:
Незнанче стани, ми те познасмо,
Реч ти казује сродници да смо.
И ти с' огранак славних Бакића.
И ти с' познаник дичних Јакшића,
И ти си чуо за Орашковиће,
И ти си слушао за Рашковиће,
И ти познајеш Утјешениће,
Врлога Петка и Петровиће,
И ти се сећаш славнога кнеза
Бранковић' Павла дивна витеза —
Све су то били, све Србљи Раци,
Племићи наши, славни јунаци,
И ми смо Раци —

Загрцну сенка; а уздах љути
Свеколик ваздух тугом замути;
На шуму паде росица лака,
Ваљда од сузе ових сенака. . . .

И ми смо Раци; али су Раци
Некада били бољи јунаци.
Своју су веру и језик главно
Чували били храбро и славно
Своје су име бранили строго
Нико им није преврнут' мог'о,
Свог се живота и обичаја
Држали чврсто и све до краја.
Пред туђом речи клањали нису
За туђом ласком трчали нису.
Клонили с' јачег, слушали власти,

Ал нису с' дали у одрод пасти.
У својој кући били су своји —
А како данас са овим стоји?
Сад има Нане (— дивне лепоте)
Има Мадике (— дивне милоте)
Ал нема Миле ни Видосаве,
Нема Љубице ни Лепосаве!
И има Шандор (— част и поштење)
Емануела, Штеве и Гене,
Ал нема Предраг' ни Боривоја
Нема Милана ни Миливоја!
Та зар је Волфганг бољи од Жарка,
Та зар је Арпад лепши од Славка,
Или је Бети дража од Милке,
Ил наша Љуба грубља од Илке?
Зар је Едуард већега чара
Од Велибора и Светозара,
А Куникунда топлије воле
Од наше Зорке или Драгојле?
Лујиза нек је најлепша дева
Тек није мила као Милева,
А Хуго нек је узор од мира
Опет је ништа спрам Градимира.
Па шта је Ержа према Ружици,
Шта ли Гертруда према Душици?!

Али мајн брудер — едеш тештверем —
Их данке инен — кишасоњ керем —
То вам је језик са којим Раци
Зборе у кући и по сокаци!

Па да ли гдегод у свету има
Да се ко туђег имена прима,
Да ли се где год у свету види,
Да се ко свога језика стиди?!

Рац неће да је, Срб' несме да је —
Па шта му онда друго остаје,
Него за љубав бајаги мира,
Да се одроди и ренегира!

Србине тужни, ал ти је грозна
Утеха ова; — плачевно грозна!

Суседи твоји: Немци, Маџари.
Онамо Власи, тамо Бугари,
На југу Грци и Арбанаси,
Па Талијани — западни Власи —
Сви су ти бољи, и сви су јачи
Сваки те лако заопкорачи.
Њихов ти језик бољи од твога,
Пред свакојим се стидиш од свога,
Свакоме дајеш у срцу места
Док у твом дому твога ти неста!
Детету мајка српски незбори,
Матери дете туђе говори,
И унук незна за деда свога
Потомак незна предака свога
Па од Бакића Бакачи поста
Од Петровића Петерфи оста!
И оно благо, што су имали,
Све су га радо туђину дали.
Ма како Србин ваљатан да је,
Богат му отац ћерку не даје
Него је празној титули даде
А с њоме благо, што га имаде
Те тако знојну сву тековину
У руке спусти голом туђину —
Тако су Раци јаки пропали
И тек сељаци вама остали. . . .
Ми бесмо људи — је л ти сад дости?
А у тој земљи наше су кости! —

Ја се сав стресох, немогах више
Слушати сенку како уздише.
Хтедох јој прићи, и кренем с места
И пођем сенки, али — ње неста.

Никоја жива нечују с' уста,
Планкова башта била је пуста,
Светило свуд се улицом гаси,
На кули бију поноћни часи, —
О дивне слике, што бесте људи,
О свете кости, што газе људи
Газе туђини и газе своји
А нико жалан да вас опоји.
Ох ја ћу, прије него отићи,
На вашем праху спомен вам дићи.

Драгаш.

НАЖИВИО СЕ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ

Од Косте Ристића.

(Наставак.)

ПЕТА ПОЈАВА.

Марија. Војновић. Светозар.

Марија. Драги шуре!

Војновић. А, ти си! (Светозару, који се ни окренуо није) Допусти, брате. . . .

Светозар. (окрене се, спази Марију и устане ћутећки)

Војновић. Мој друг, Светозар Бановац — знаш га —

Марија. Драго ми је — како не бих знала.

Светозар. Добар дан, госпођице! (за себе.) Заиста, није ружна.

Марија. (лагано Војновићу) Да уђеш мало, хоће Наталија да ти каже нешто.

Војновић. А што?

Марија. Не знам.

Војновић. (Светозару) Брате Светозаре, извинићеш на који тренутак, жена ме зове, у осталом те остављам у добром и лепом друштву. (оде.)

Светозар. (клима ћутећки главом.)

Марија. (седне) Знате ли, господине, да сте ми шура јако обрадовали вашим доласком.

Светозар. (стоји) Ми смо стари другови: добро смо се пазили.

Марија. Знам ја то.

Светозар. Драго ми је, ако вас је иоле занимала прошлост моја.

Марија. Занима ме и садашњост ваша.

Светозар. Веома ми ласка. (за себе.) Како је безазлена! чисто ми је смешно.

Марија. А путујете ли куда?

Светозар. Без икакве мете; идем само да нисам код куће.

Марија. А како бисте бегали од куће?

Светозар. Тражим промене — забаве.

Марија. На чим се бавите сад?

Светозар. Ни чим. Али, госпођице, то вас неће занимати.

Марија. А зашто не. У осталом, шта да говоримо.

Светозар. Тако! (за себе) Баш није са свим безазлена. (гласно.) Е, па могу вам, на послетку, и причати коју приповетку — да се чини говор.

ШЕСТА ПОЈАВА.

Војновић. Наталија. Марија. Светозар.

Војновић. Брате Светозаре, ево ме са женом.

Светозар. Госпођо! (за себе) Лепа је.

Наталија. Мени је заиста мило — што се после више година опет видимо.

Светозар. Ма и с малом променом.

Наталија. Да, ја сам удата и то врло сретно.

Светозар. Честитам што дођосте и ви до среће, за којом теже многи људи.

Војновић. Требало би да учине сви то.

Светозар. То је ствар укуса.

Наталија. Али племенитог укуса, господине! (понуди да седну.)

Светозар. Одвело би нас сувише на далеко, кад бих вам хтео разлагати своје назоре. А пошто не марим за препирање, које не дражи, то волим одобрити ваше гледиште о нашем предмету.

Наталија. Нас би пак занимао разговор с вама.

Светозар. Врло ми ласка, што држите, да ћу вас, ма и на тренутак моћи занимати. Изволите питати!

СЕДМА ПОЈАВА.

Слуга. Пређашњи.

Слуга. Господин докторе, зову вас к Петровићевима, разболело се дете.

Војновић. Одмах ћу доћи. (слуга оде.)

Светозар. Ето ти с твојом праксом, немаш мира ни кад би га хтео. Мени, брате, не смета нико, а боме не бих му ни ишао.

Војновић. Да си лечник, говорио би другче. До скора виђења. (оде.)

ОСМА ПОЈАВА.

Наталија. Марија Светозар.

Наталија. И ви бисте били тако тврда срца, да не бисте ишли у помоћ, кад би вас требали и кад бисте могли помоћи?

Светозар. То управо не знам ни сâм. Још нисам био у таквој прилици. Можда бих ишао а можда и не бих

Марија. То није лепо од вас.

Светозар. Шта ћу му! (Почивка) Али госпођо, сад сте ми дали неку идеју; да, заиста. И тако немам никаква посла. па бих могао покушати самог себе.

Наталија. Како то?

Светозар. Идем да учим медицину, па ћу вам онда, после шест, седам година дати извесна одговора, бих ли похитао коме у помоћ.

Наталија. Шта вам паде опет на памет!

Марија. Заиста смешно.

Светозар. А зашто да је смешно? Ја сам кадар учинити и то. Шта ми смета! А времена имам и сувише, на дан двадесет и четири сата.

Марија. До душе, више се и не може имати.

Светозар. Та идеја хоће да ме угреје! Хвала богу, што ми паде на ум!

Марија. Али знамо ми, да сте ипак ишли у помоћ где треба.

Светозар. Шта ћу сад опет чути!

Наталија. Ништа ружног. Шта више, хитали сте.

Светозар. Ја? Хитао? То никако није могуће.

Наталија. Зар нисте ступили у редове бораца српских?

Светозар. (тргне се) Ех, то је шта друго . . то. . .

Наталија. Зар нисте принели на жртву и мало дражи предмет, него што је удобност?

Марија. Зар није тако?

Светозар. Не поричем — али не марим да говорим о себи. То беху тако крупни догађаји, да су потресли и мене од мог дремежа — баш сам премишљао, да ли да се оженим, или убијем. У осталом, чинио сам своју дужност као човек и Србин.

Наталија. Да је бар сваки тако мислио!

Светозар. Но држим, да сте и ви вршиле вашу дужност; да су ваше нежне руке. . . .

Марија. То јесмо. Многи завој, што смо га радиле саме, отишао је на своје опредељење.

Светозар. (насмеши се.) Можда је баш завој од ваше руке покривао и моју рâну.

Марија. Зар сте били рâњени?

Светозар. Мало, у десно раме

Наталија. А мој муж није нам рекао ништа.

Светозар. Кад ни сâм није знао.

Марија. Па јесте ли дуго боловали?

Светозар. Лежао сам неколико недеља у болници.

Марија. Ал' ми вас је жао!

Светозар. (за себе.) Још ћу постати интересантна личност! (гласно) Немојте ме жалити госпођице.

Марија. А зашто?

Светозар. Страшно ми смета, кад ме ко жали.

Наталија. Али кад се то десило с вама!

Марија. Нисам хтела, да вас дирнем. Али још једно питање.

Светозар. Само ако није о мени.

Марија. А јесте ли водили дневник?

Светозар. Ја? Ха, ха, ха!

Марија. Зар је то тако смешно?

Светозар. Опростите! Насмејао сам се и нехотице. Знате ли, госпођице, да нисам већ од више година написао педесет речи узастопце!

Марија. Сад знам.

ДЕВЕТА ПОЈАВА.

Слуга. Пређашњи

Слуга. Да изиђе мало госпођица Марија.

Марија. Одмах. (Слуга оде.) Извинићете! (оде.)

ДЕСЕТА ПОЈАВА.

Наталија. Светозар.

Светозар. Нисам ни најмањи помислио, да ћу увредити госпођицу мојим смехом

Наталија. Беше у неприлици.

Светозар. Жао ми је, врло ми је жао. Потрудићу се, да изгладим свој поступак (за себе) Бар ће ме мало разонодити тај ванредан догађај.

Наталија. У осталом, не држим да се заиста срди. Можда вам одбија то на — чудновату нарав вашу.

Светозар. Чудновата нарав! А шта је на мени тако чудновато? Та ја се понашам са свим природно.

Наталија. Можда ипак не са свим.

Светозар. Моје понашање не вређа никог. Баш ако и не марим, да се разговарам са сваком особом с којом се случајно упознам, ипак нисам зато неотесан, нисам суров.

Наталија. Али ћете ми допустити, да вам се ваше понашање доста разликује од понашања осталих људи!

Светозар. Како то?

Наталија. Већ само одело вам је особено.

Светозар. Све практично, ништа излишнога,

Наталија. Да да. Али опет. . . .

Светозар. Ја угађам себи, као год што сам увек и чинио.

Наталија. Зар сте постали тако саможиви? Тога пре није било. А и мој муж је другче мислио о вама.

Светозар. Он имађаше од вајкада слабост да је превиђао моје мане.

Наталија. То није увек, јер као што вам већ рекох, он ми је причао и по гдекоји — лак догађај из вашег живота.

Светозар. А, он је онда спомињао моје разуздано ђаковање.

Наталија (клима главом да је тако)

Светозар. Ту има са свим право. Да госпођо, био сам прилична бекрија.

Наталија. Та ваљда није баш тако?

Светозар. О јесте, јесте. И још горе.

Наталија. Па шта сте могли радити?

Светозар. (за себе). Ха, ха! Ала пита наивно! (гласно) Шта сам радио? Прво, и прво, много сам пио. Али немојте захтевати, да вам изрекнем број чаша што сам их испио. То нисам у стању. По најбоље би било, да вам одмах кажем какав огроман број. Али нећу вам рећи ни то. Доста, кад вам кажем, да сам неко време жалио за даном или за ноћи, кад нисам дошао пред зору кући. (Наставиће се.)

ЛИСТ.

(Арнал.)

(De la tige détachés)

„Од гранчице одкинути
Куд ћеш, суви листку жути?“
— „Холуј сломи духа мога
Заштитника јединога,
Па сада сам његов плен
И ћуди му изложен.
Час на крили зефирови
Час на крили вијорови
Преко леса и долина
Преко гора и висина
Смело летим путем својим,
Нит' се јадам, нит' се бојим.
Идем, куда свако мора
Када једном дође ора,
И руже и љиљанови,
Па и венци лаворови. —

Мита Поповић.

СТОЈ! . . . КО ИДЕ!

ИЗ РАТНОГ БЕЛЕЖНИКА ЈЕДНОГ ВОЈНИКА, У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ.

. . . . . Ал како то, да Србија не доврши своје започето дело? . . . Србин је дужан . . . . . Србин мора . . . . . готово се само то говораше после првог Српско-Турског рата по целој Србији. И у вароши, и у селу, и у кући и на пољу, а највише у кафани само се о другом рату говораше. . . Е брате да је да свршимо па да се зна

шта је чије, ал како наста зима тек с пролећа ако Бог да......

Кад већ наста зима овако се по неки тешио.......

1. Децембар 1877 год. прекиде сва размишљања, јер се објави други рат големој Турској царевини.

Оде војска противу душмана, и за мало па се чу, паде Пирот, паде Ак-Паланка, и то беху прве победе српске војске.

И код једне и код друге био сам и ја као неки тобож командант.... Е славно је, е слатко је, кад ниси код топова, кад ниси на коњу, кад негледаш на двоглед да догледаш борећи се ланац војника, но кад си међ њима са пушком у руци, па кад се стане трчати за бежећим непријатељем!....

Кад смо заузели Пирот одемо у село С. као предстража....

Једног дана, дође код мене у село један старац као путник.

Одзвав му Бога, запитам га, одакле ти старина, које те добро дотера овамо.

Мука, господине, благодари Богу што још отац ниси, ал да си неби ме питао, одговори ми чича; а затим пошто га ја понудих одосмо у собу где он седе на рогожи поред мене, баци торбу и штап испод ногу, скиде капу па ме добро погледа у очи. Кад се је мало одморио, окрете се према мени уздахну, па ми рече: Е, господине сад да ми ти будеш сунце, молим те кажи ми гди ћу ја да нађем мога сина; ево како пођох из Београда ово је 20. дан, како, бога ми, ни људски једох ни људски спавах, још да ми не беше ове наше листике, те ми помало растури муку: Бога ми се кући жив вратио неби; тражио сам га и уз пут а и враћао се, ама свет је брате ка свет нико ми нехте право да каже. један ми вели да се је тај батаљон вратио у ком је мој син, а ја хајд натраг, док у путу други ми каже отишао у Ниш, трећи вели на Лесковац, те ја хајд тамо хајд овамо и нигде га баш не нађох.........

Хеј синко!..... Господине! млогу сте земљу и прешли брате....... Каже мени моја баба Станојка не иди Милутине у туђ свет, Бог ће њега да чува.... Ал господине немогу!... јединац.... Да ми покојни Андреја не умре пре месец дана неби бога ми ни марио, па ме господине остави самог са бабом, жена ка жена, стара за рад неможе, а и мене издале године, а наишла туга па немогу!.... Остави Станојку нека се мало помучи, а ја пођо да нађем Тодора, само да га видим па чини ми се све би ме прошло.....

Сад молим те господине немој да ме остављаш, но кажи ми упути ме баш тамо гди ћу да га нађем.

Није ми требао да исказује више његова осећања, ја сам га подпуно разумео па га запитам:

Кажи ти мени чича Милутине изког си села, и у ком је батаљону твој син?

Бога ми господине заборави уз овај пут и како ми је име.......... ја сам из села К. округа Б. а син ми је у једном батаљону знаш она војска што беше на брду т....ском код Б....е у ту је војску он, а име му је Тодор Јовановић ваљда га сад знаш?.... а ....

Можда би ми још хтео што рећи, али га прекиде дечко који унесе свећу у собу.

Добро ти вече господине, са десном руком држећи светњак, а с левом капу пригњечену уз трбух, рече тај дечко кад уђе.

Бог ти помогао одговоримо му ми и кад остави између нас свећу, запитах га ја:

Ама Бога ти Стојане знате ли ви да је сутра Божић?

Како да незнамо господине?

Па како? цело вам село изгледа мртво као да ни једног човека у њему нема.

Па убивени смо господине. Ево толико од кад не дизасмо главе ни да се погледамо честито, а ви каш да се веселимо.....

Зар се ви никад не провеселите кад вам дође овако велики који дан?

Па веселимо се, ама ето какво је при нас весеље.

Хеј мој брајко! тако ми жалимо; него хајде ти зови твога оца нека дође да се мало проразговарамо.

Чим овај изађе, окретох се чича Милутину па му рекох: Е чича Милутине ти ћеш сутра да се видиш са твојим сином, он је у истој овој бригади, па чим сване дан ја ћу те упутити гди ћеш га наћи......

Да те Бог поживи господине, благосиљаше ме чича Милутин вазда.....

У том уђоше Стојан и његов отац; ја се и чича Милутин макосмо те им направисмо места.

Седи побратиме, седи, давајући им једну малу троножну столицу, нуђаше их чича Милутин.

Газда Нинко, Стојанов отац; небеше баш од старих људи, још снажног изгледа имао је од прилике 35—40 год. прекрсти ноге и баш онако по Турски седе код наших ногу.

Неби човек веровао каква разлика постоји између сељака и сељака. Газда Нинко био је прилично имућан човек, ал спољашност га издаваше као просјака.

Пошто ја преставим чича Милутина, запита ће га Нинко.

А Бога ти, ти ли дође сад?

Ја... Ја, побратиме.

А од дањно ли путујеш?

Одавно брате, оно неби било одавна да сам знао пута, ал.......

Сина ли имаш у војску?

Имам брате, и сина и брата и синовца, сви се они сад бију за књаза и слободу нашу; ама ево сад скоро умре ми један син толики, а и мало јачи, као и тај твој, а чух да ми је и Тодор погинуо, син мој једини, ... па .... чтеде срце да ми пукне, никога нигди .... те оставим бабу, а ја узмем ево овај штап и торбу па пођо да му бар гроб нађем. Но хвала Господу Богу, и овоме господину, што ме обрадова да ми је син жив..... Сутрашњи празник нека буде на помоћ свакоме.

.... Бог и душа нија сте срећни људи, фала богу те дођосте ви, да дигнеме и нија мало главе, живи се ево покопасмо, ако је по село да одиш не смеш и ако имаш добре дреје, да ги облечеш, а по град све ка слепци одимо и што одлегнем до град да продам по нешто, продавам гу ка туђе, па по млого пут и пари неземем...... Тија пустајија Турци поједоше ни, са тешким уздисајима изговори ово газда Нинко.

Вала, бога ми тужио би га књазу, и кад му он неби судио ја би судио свакоме, који би зној мој тако затирао. Турчин... Турчин, Србин-Србин, ал кад га мрзи да ради он нека ми плаћа ја ћу да радим видиш овако стар, а ко се стиди рада, нека се стиди и хлеба ... јел тако Господине, изговоривши ово окрете се к' мени чича Милутин.

Тако је чича Милутине ко хоће да једе, нека и ради, ко хоће боље да једе нека боље и више ради.

Тако је господине, тако!

Тако је господине тако, и чича Милутин и Нинко одобраваху.

Но чујеш ти газда Нинко сутра је Божић, хајде да ми продаш једно прасе кад имаш троје па ће мо сутра сви овако весело да дочекамо наш празник са печеним прасетом, те ће мо мало дати и чича Милутину да му се нађе уз пут док до сина дође.

Е, господине за тој ниси требаја да ме питаш, јер ево да ти кажем: једној чувам за владику у град, другој за нашега попа, а једно чувам за гојење, него могу, ћу ти најдем једно, ту по село код нас.

Шта! мој брајко, узвикну чича Милутин, зар ти да немаш код твоје толике куће, прасе за сутрашњи дан, него да га мораш да даш другом; то се даје брате, кад имаш и да даш, и теби да остане, намири ти твоју кућу па се старај за туђу; хвала богу за нашега књаза да нам га бог поживи, још пиком ништа под морање дао нисам. Дође кмет дам му порезу, па целе године ни ба ни бу..... Јел тако господине....

Па за тој кукамо ми за вас, знамо нија како си ви живите, тија злоковници изедеше ни.

Таман се одпоче говор између ова два побратима, кад лупи на врата један коњаник са једним писмом. — То беше наредба за мене, у којој је стајало ово: „У 5 сати изјутра, будите спремни са вашим батаљоном код моста испред села, на путу за Т.“

Подпишем и вратим катану, одакле је и дошао.

Па сад реко газда Нинку да ми не тражи прасе, јер сутра пре зоре одлазим из овог села.

Па са здравље господине, ви нелисте за такво пошли, вама је све једно, ви ће си идете, само ни ослободите од тија поганци!

Бога ти господине а шта ћу ја да радим? запита ме чича Милутин.

(Наставиће се.)

СИВА МАГЛО.

(По немачком.)

Сива магло ти увијаш,
Дољу, реку, све у мрак —
Дивне горе, и шумице,
И сунчани мио зрак!

Не увијај сива магло,
Овај мио шарни свет,
Увиј' велом, прошлост моју —
Ту најцрњу моју сет.

Владимира.

ИЗ ВИСОКОГ У ВАРЕШ И ОЧЕВЉЕ.

ЧЕТИР ДАНА У БОСАНСКИМ БРДИМА.

(Наставак.)

Предамном на неколико хвати састадоше се две стене, и хтеле би да задрже Ставњу, но она јури бесно двоструком брзином кроз мален простор, што јој оставише та два дива између себе, а таласима запљускује чак до мога непомичнога седишта. Дуго сам ту лежао уживајући у тој босанској романтици, тек кад сам видио да су се они на обали ужурбали, дигнем се и ја да се са осталима даље кренем.

Већ нам ни једноме није било до тога, да као пређе прескачемо оно силно камење по путу, полагано се то милило напред. Није ми била карта при руци да дознам, имамо ли дуго још до Вареша, но помишљао сам да смо од прилике на по пута. Тамо негде око Попов-хана. И заиста нисам се био преварио. Таман ми сависмо за неку стену, а пред нама се указа повелика кућа, и пред њом мали чардачић. По диму што је из чардачића куљао, држао сам да ће бити каква кавана.

Пред врати од хана дочека нас један калуђер Грк, родом из Сирије, поздрави се с нашим капетаном, па га одведе у своје одаје, а ми се одмах улогоримо око хана по зеленој трави. Није прошло ни четврт часа, а кафеџији нестало и ракије и шећера, те сад само точи праву турску каву. Ја на своје задовољство добијем од неког Турчина калуђеровог слуге пун крчаг свеже киселе воде са оближњег кисељака, с њиме се сподобим у хлад под неку букву да се тамо одмарам. Из свију прозора провирује радознала чељад; неки наши момци сретни те се сместа упознали са служавкама, а ове их служе козјим сиром, из једне повелике чиније. Двојица тројица од оних вечитих пуњала обилазе све око куће, траже небили гдегод нашли живине на продају. Млоги опет од умора заспали на зеленој трави, и заборавили на Вареш. Доста дуго смо се одмарала, но нама је после толиког пешачења било и то мало. Ја већ попио сву киселу воду, те се баш по вољи наместио да продремам, но немогох, настаде неки жагор у кући, а звекет од сабље по басамаци био је знак, да се наш капетан уз њих силази. Ено га где се од калуђера опрашта, и издаје заповест да се прикупимо. Кренемо се даље, а за четврт часа нестаде нам и хана испред очију.

Успут ево нам у сусрет неколико људи, што се упутили у Сарајево, но кад чуше да ћемо у Вареш, окрену и они с нама. Упу-

стим се одмах с једним у разговор, и дознам да је „католик од Рима“ а по занату онај што копа и лије гвоздене руде. Мој католик од Рима корачао је тако лако поред мене, као да није већ прешао по пута, те кад виде да сам уморан, прими ми пушку и телећак, те обеси о своја широка плећа, неби ли ми олакшао. Беше то неки ћеретало, па ми је испричао о Варешу све што је знао. Од њега дознадох да је Вареш касаба, са нешто више од две хиљаде душа, сами Турци и католици а Срба не више него неколико кућа. У брдима око Вареша копају људи руде од гвожђа, чисте их, топе, и праве од њих лопате. ашове, а највише потковице, те све то носе у околна места на пазар. Осим гвожђа налази се сребра и олова, но то се не исплаћује да га човек у брди копа.

Још у Високом сам слушао од своји познати. да је неки врло богат Србин височанин уложио био сво своје имање у копање сребра по варешким брдима, довео раденике из Аустрије, што ваљано разуму посао, но пакосници Турци подплатише их, те су тако сиромаха Србина варали, да се за кратко време упропастио.

У разговору са Босанцем пролазило ми је време брже путем, а и много лакше сам пешачио, јер ми није висила пушка и телећак о рамени.

Око пет сахата после подне угледамо у даљини и Вареш, где га претиснула брда уз Ставњу, те му недају друкче, него у дужину. На самом улазку у Вареш искупило се млоштво људи, а с обе стране пута понамештало се женскадија и деца, да чекају на нас. Ја заостах у разговору са Босанцем далеко од капије, због тога нисам могао чути, како је гласила беседа којом је поздравио патер францисканац нашега капетана и његову компанију! знам само да је завршио овако! „да живи храбра ћесарска војска!“ Поред говорника је стајао један млађи фратар, около њи отменији католици и Турци; католици нас посматрају љубопитљиво, а Турци погнули главе и метанишу, а све нас мере вучијим погледом испод големих турбана.

Наш старешина се у кратко захвалио на поздраву, и заповеди да у варош улазимо. За нама нагрну светина у варешке улице. При првом кораку по варошкој калдрми, осетио сам да није нимало утекла од оне у Високом; шиљасто камење, вратоломне јаруге, недају ни погледати около, него само пред ноге. Прави дар мар настаде путем, куда пролажасмо. Кроз прозоре провиривала је женскадија и деца, да нас што боље виде, но чим би до њих дошли, уклањала би се дечурлија с виком у собе. Пролазећи поред турских кућа, нисмо могли ни живе душе пред њима опазити, све се то у неком страховању скрило у вајате. Било ми је сасвим појмљиво, што је сваки живи осим турских була у Варешу похитао да нас види. — Та то беше прва аустријска трупа, што им у походе дође!

Гурајући се тако кроз млоге искривудане сокачиће доспемо напоследку и до чаршије, и у њој се зауставимо пред конаком. Капетан поче да уговара с варешким меџлисом због наших станова и огрева. Настаде наједанпут тишина; ми посматрасмо варешане, а ови нас ал све ћутећки. У том ће нам се над главама зачути неки потмуо глас, незнађах да ли је из човечијег грла, или га даје од Ибе каква животиња. Испрва поче тихо̀, па онда све јаче и јаче, час отегне и завија овамо и онамо, на мах прекине у највишем тону, затим удеси опет поново из дубљине. Подигнемо сви главе да видимо где је тај „соло“ певац. На минарету од оближње џамије што је од кућа нисмо дотле били ни приметили, наслонио се на ограду што је око минарета млад неки мујезин, како ми се учини запушио уши прстима главу диго небу, те тако из свег грла пева. Знао сам добро да то није никакав поздрав са турске стране; то само чита он обичну своју акшам (вечерњу) молитву, и зове правоверне Мусломане у џамију. Ми се већ кренули даље, а он јошт непрестаје.

Дођосмо и до католичке цркве, но и ту се не задржасмо дуго јер већ заптије чекају да нас воде у станове. Наш капетан удеси да не будемо раздалеко један од другога; почем неможемо у тако маленом броју бити сигурни у једноме страноме месту. Сместимо се у неколико кућа близу цркве а све по десет до петнајст момака у једну. Мени паде у део да се настаним у комшилуку баш поред српског свештеника.

Кад сам се мало одморио, и од праха о-

чистио, пођем католичкој цркви где нам кувари већ наложили ватре, да кувају ручак за вечеру; месо смо били понели собом из Високог, а дрва нам довукоше варошке заптије. Пролазећи сокаком опазим српског свештеника где стоји пред кућом са својим синчићем и посматра како смо се ужурбали. Јавим му се а он ме заустави и запита за име и, одкуда сам. Требало је само да изустим да сам Србин, па да ме свесрдно прими, и одведе у своју кућу. Већ по лепо уређеном дворишту могао сам приметити, да не шета по њему никаква рахатна Туркиња, већ вредна српска домаћица. Кроз куњска врата засија ми у сусрет лепа ватра, око које опазих домаћицу са још двоје своје деце. Кад јој рече свештеник: „ево водим ти једнога Србина што је дошао у Босну као војник, а рад је да се упозна са варешким Србима", прихвати одмах: „драги господине, знам да вам је тешко што се верете по нашим брдима! Та ето вам је одело подерано, гле само како вам је лице а и руке изгребено од трња, како сте ослабили. — Шта хоћете? Реците само! Да ли је по вољи каве, или би се хтели јелом прихватити а дотле уђите у собу, ја ћу већ дати наложити у пећ, да вам тако знојавном не буде зима!

Није ми много требало, а ја се већ огрејао не толико услед топлоте код огњишта, колико услед топлог дочека од стране мојих нових познаника. Уведу ме у собу и понуде да седнем на меке миндерлуке. Замолим их да ми толико неугађају; као војник у Босни одучио сам се давно од сваког бољег живота. Но госпа свештениковица неће о том да зна, већ шаље најстаријег синчића са бабином ћурдијом, да се у њу што боље увијем, јер могу знојаван лако озебсти, те тако пропасти. Каква разлика! помислих; како ти беше у гори, кад си морао окупан у зноју газити ову хладну воду, а сада си се тако увио у ћурдију, да те неби могао нико познати.

Док је домаћица пекла у кујњи каву за ме, седио сам сам у соби, јер свештеник беше отишао по свог кума, да га зовне у друштво. Соба лепо намештена; у њој око дуварова миндерлуци, над њима иконе и слике, а у једном углу виси крива сабља и поред ње два самокреса. Лепа бела пећка пушта већ јару; та како неби, кад неко чељаде гура непрестано дрва у њу,ваљда се боји да се тај „Швабо" гост и у ћурдији не смрзне!

У том ево већ и свештеника са кумом на врата, а госпа унаша каву да нас послужи. Почнемо разговор наравно прво о окупацији. На моју молбу причаше ми затим, како им је било под турским господством, те да боме немогоше се ничим похвалити. Запитам их да ли држе какве новине, почем одавно неимадох никакви у рукама. Рекоше ми да „Заставу" добијају кадкад из Сарајева, а сад ако хоћу могу прочитати један број „Обзора". Прочитајте само рече ми свештеник пружајући Обзор „ово овде на трећој страни, и реците ми шта мислите о томе". Погледах тамо, да видим шта ће то бити. Беше то неки допис из Босне, под знаком Н. Н. наперен својим садржајем на „православне" у Босни. Сада немогу да се сетим којим је речима уверавао врли дописник обзорове читаоце, да су се и православни противили окупацији, но само сам добро упамтио како вели о битци код Сарајева: „Жао нам је што се православни бориште у Сарајеву очајније од самих Турака прот ћесарске војске". Од чуда сам се и насмејао такој оригиналности и истинитости, те манем те гадне потворе на страну, и окренем са својим друштвом други разговор. Преповедаше ми како на томе месту, где је сада Вареш, беше само неколико колеба, у којима су живили раденици што копају руде по брдима, но мало по мало створи се варошица; данас је чувено по свој Босни варешко гвожђе. Срби немају своје цркве, но им свештеник сваке недеље и светца служи службу у једној кући, а свет се из околице скупља те слуша. За околицу ми рекоше да је врло брдовита, и ако тамо пођем, да ћу се још горе намучити него до Вареша.

Нисам се баш дуго могао позабавити под свештениковим кровом, јер ме већ тражи један момак: зове мене и остале подчастнике пред капетана, да чујемо заповести за ову ноћ.

Опростим се за часак од својих нових познаника, и пушком у руци упутим се католичкој порти.

Тамо већ одавно гору ватре наши кувари стоје око малих котлова варјачама у руци, што их на брзу руку отесаше, па добро паве

да непрекипи чорба. Порта пуна женскадије и деце, прате сваки покрет наших вештих кувара, а све се гласно чуде како баш збиљски кувају вечеру у котловима, што су их донели на своји леђи.

У једноме куту од порте начинимо ми подчастници мали круг око нашег капетана, да чујемо шта ће нам рећи Он нам поче озбиљно разлагати у каквом смо положају; да смо далеко од Сарајева у брдима, нема нас више од стотине, зато дакле морамо бити увек на опрезу, а ако би дошло до каквог сукоба, треба сложним држањем да удвостручимо своју снагу. У случају нужде нека се сваки брани у својој кући кроз прозоре, но свакако онда било би најбоље да се дочепамо порте, те би се могли сви укупно тамо и боље одупрети. Сваки командант од куће да у дворишту постави стражу, а нека је обилази чешће ноћу, да неби од умора заспала. Рече нам да остане у Варешу да покупи оружје, а три чете морају ићи у околицу, једна у Вијаку, друга у Очевље а трећа опет у неко босанско село.

(Наставиће се.)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Наставак.)

Два научењака у Доњоземској*) у седамнајстом столећу посматрањем и испитивањем нижих животиња, како већих тако исто и мањих, које се не могу слободним оком видити, постадоше не само реформатори, него тако рећи, творци нове природне науке. Од то доба непрестано се та наука унапређује, и унапредила се толико, да је она давно већ раздерала копрену са лица свеколиком чуду које је човечији дух мутило. Од то доба дело науке влада, а свако је чудо пропало за свагда.

Руке држати у џепови и чекати на помоћ каквог чуда, заиста би у овом столећу била луда ствар, јер чудо никад ником нити је помогло, нити ће помоћи, па куд-камо је то луђе очекивати у опасности шашкине поплаве. Ако нигде, овде човек мора из све снаге прегнути, сва средства употребити, не толико да је у онај мах уклони, колико да се у будућности осигура.

Ми смо већ једном у првим листовима ове књиге напоменули, да у целој природи вечита борба влада, једно друго непрестано тамани ради одржања свога живота, једно је другом крвни душманин, непрестано му о глави ради, јер је једно другом за храну одређено. Тако исто и шашка, као и остали шкодљиви зарезници има силесију своји природни непријатеља. И ово је један од главних узрока што шашка не може лако да се толико умножи, па да шкоди нашим пољским усевима и осталоме корисноме рашћу.

Међу сисавцима највећи су јој непријатељи лисица, јазавац, свинче, пас и мачка, али још куд-камо су крвнији њени непријатељи кртина и миш-кепец. Први су јој непријатељи на земљи кад је излежена и кад је почела штету правити, али други су јој непријатељи у земљи, који непрестано земљу рију и траже њена јаја. Тешко ће која грудица јаја од шашке у земљи остати, а да је ове корисне животињице не нађу и у сласт не поједу. Због тога препоручујемо чување ови животињица које су крвни непријатељи свима зарезницима јер се искључиво са њима хране. Таманити кртину не само у пољу него и по најскупоценијим вртовима, бијо би атентат против свога одржања.

Међу свима животињама птица је највећи непријатељ свима зарезницима, ал' особито шашци. Посматрањем посведочило се да чворак највећма од свију животиња тамани шашку! кога је посматрао у овом његовом раду, тај ће обеђен бити да он готово од саме шашке, а у оскудици од других зарезника живи, и због тога мора му на руку ићи свако, ако иоле жели напредка пољској привреди, и гледаће да га одомаћи неби ли се што већма намножио. Наши људи у место да га маме, они га гоне као каквог харамију, јер им неколико зрна воћа и грожђа оштети. Да чиме се чворак храни пре дозревања воћа ? Та то

*) Anton Leeuwenhoek и Johann Swammerdam.

је баш оно време кад он своје младе одхрањује. Кад му читава силесија хране треба. На ово питање многи не би знао одговора наћи. Сви зарезници а особито шашка, то је његова главна храна, са којом и себе и своје птичиће одхрањује, а воће, то су му тек зачини као нама шећер. Тешко би њему било, кад би он о самом воћу живео! — Шашци није мањи непријатељ ни козара ни ласта, па онда гачић, сива врана, рода, сви сврачци, сви ситни соколови и сва домаћа живина, али особито вране и шеве зими јаја од шашке из земље копају и њима се хране. Из овога узрока треба ове птице манити, да се у што већем броју умноже, а не гонити их као душмане своје. Осим тога треба сваки дан домаћу живину, особито патке, кокошке са пилићи, ћуриће и т д. на празно земљиште истерати, које силни овај гад потамане.

И међу водоземцима има шашка велике непријатеље. Све жабе и гуштерови хране се зарезницима, не може се ни од прилике изрећи, колику силесију оне шашке потроше. Из овог узрока жабу и гуштера нетреба гонити ни из најлепшег и најскупоценијег врта, као што се то обично код нас чини, а камо ли са њиве и винограда.

У најновије време доказује се да шашка има и међу зарезницима јаке непријатеље. Веле да их црни пољски попац (Grillus campestris Lin.) врло тамани, али особито зелени скакавац (Locusta viridissima Lin.) који се храни не само младим него и крилатим, која је потпуно израсла: тек у оскудици шашке задовољи се осталим меканим зарезницима. Али осим свију зарезника најужаснији јој је непријатељ богомољка. (Gottesanbeterin oder grüne Landheuschreke. Mantis religiosa Lin.) само штета што се она налази само сасвим у јужном делу Европе. — Најпосле има још један црвић који ужасно тамани шашку, спада у род Vermes. Он се умножи у телу шашке, и догодил' се кишовито време, то онда не само да влага смета шашци, него и ти црвићи оживе у телу шашке, прогризу је и напоље провире. Шашка постане црвљива и та је болест поред мочарног времена врло тамани.

(Наставиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Hrvatske gramatike I. dio. Oblici. Napisao za srednje i nalik im škole Mirko Divković profesor na kr. gimnaziju zagrebačkom. Zagreb. Tiskom dioničke Tiskare. 1879 god

Нама је веома мило да можемо у овом листу казати лијепу ријеч о овој књизи, с којом је скопчан љепши напредак српскога и хрватскога језика у нашој домовини, вријеме је већ да је угледала свијета ова књига, која стоји на здравој основи садашње науке о језицима и ми се овоме радујемо, јер знамо из искуства учитељујући како се морало у хрватским ђимназијама са веберовом „словницом“ натезати, која није одговарала нити одговара ономе како се ваља данас изучавати српски и хрватски језик. Крајње је вријеме већ било да добијемо оваку граматику као што је Мирка Дивковића, којом ће се показати за кратко вријеме напредак у српском језику у ђимнасијама хрватским, и поред које ће веберова граматика морати ишчезнути ма какве јој препоне стајале на путу. С тога држимо да је вриједно о овој књизи коју ријеч рећи, те би погријешили кад не би је у овом листу споменули. Ма да г. Дивковић не каже у предговору, ипак се види да његова граматика стоји на темељу Миклошићеву и Даничићеву, а то ће рећи на темељу здравом. Он је погодио прави пут, којим ваља ићи у овој ствари. Гдје је пак случајно за часак с пута овога сврнуо, ми ћемо гледати да то овдје по своме схваћању обиљежимо.

Г. Дивковић на стр. 7. своје граматике вели: „Основом се зове скуп гласова у ријечи, који се не мијења, а онај дио ријечи, који се мијења зове се наставком н. пр у облику **рибах** јест **риба** основа, а **х** наставак; у облику **рибам** је **риба** основа а **м** наставак“. Као што се одавде види г. Дивковић стоји у овој ствари на вишем знанственом становишту кад му је основа **риба** од ријечи **риба**, којој је њекад био у ном. једн. наставак s, па је у словенским језицима нестао. Ово је становиште истина знанствено, али није практично за ђимнасије. Али што му драго нека је ово становиште, на којем стоји г. Дивковић и практично за ђимнасије, ипак га се г. Дивковић не држи конзеквентно, јер одма за овијем на истој страни вели: „Имена ове деклинације или не имају падежнога наставка за ном. син. н. пр. **град** или имаду падежни наставак и то **о** или **е** н. п

Марко, Благоје, ћаћко и т. д.“ Као што се из овога види овдје се г. Дивковић сишао са првога знанственога становишта на становиште практично, јер иначе неби могао казати да је у Марко наставак за ном. једн. о а основа Марк, него би ваљало конзеквентно и овдје узети за ријеч Марко да је основа Марко а по томе о неби било онда наставак за први падеж једнине. Овдје се ваљао ријешити г. Дивковић или за једно или за друго, јер овако као што је у граматици ова ствар изложена мора збуњивати ученике. Ја пак држим да је овај други начин практичнији као што га г. Ђ. Даничић разлаже у својој граматици. Даље називи именитељни, родитељни, дательни могли су изостати, јер заиста нијесу српски него руски. А на што оваке ствари преводити?

На стр. 9. стоји: „Има међутим имена, која самоглас а, уметнут међу два сугласна и у осталих падежих придржавају, то су: дан, лав, лан, мач, пањ, затим такове ријечи, које пред уметнутим а имаду јоште два сугласна а то нису зд, шт, жд, шт, н. пр. мртвац ген. синг. мртваца, мудрац: мудраца и т. д.“ Ово правило није потпуно, јер мудрац може имати ген. једн. мудраца и мударца, а ном. једн. може гласити и мударац. Према овоме ваља да је правило подробније изведено. На истој страни стоји да књижевна „хрваштина“ пише сокол, вол, сол, стол, а народ говори соко, сто и т.д. Међу тијем г. Дивковић не каже чега се ваља држати.

На стр. 11 стоји: „Изузимају риечи на дак, так, чак, ћак, т. ј. које испред наставка ак имаду гласове: д, т, ч, ћ, ове наиме примају у вокативу наставак у, испред кога се гутурали не претварају у палатале дакле вокатив: редак, редку, патак, патку ит.д.“ За оваке ријечи Даничић у својим „Облицима“ не вели ништа, а Миклошић у својој упоредној граматици свијех словенских језика спомиње ово правило, одакле га је и г. Дивковић извео. Миклошић је ово правило узео из вукове граматике од г. 1818, која је уз рјечник српски наштампана. Миклошић је овом правилу случајно њешто изоставио ш о у Вуку има и по томе је оно правило у Вука опрезније изведено, јер на крају правила стоји још и ово: „Али која се често говоре, она (имена) имају као што треба, н. пр. тетак, тêче.“ Ја мислим да је ово пошљедње што Вук каже значајно и да је ваљало то споменути уз горње правило.

Правило на стр. 18. гласи: Ако пред гутурали г, х, к стоје палатали ч, ћ, ж, ш или дентал т или сибилант с, онда остају обично гутурали н. пр. жижка дат. и лок. жижки, крушка: крушки.“ Ја држим да ово правило нема мјеста у граматици, јер све оваке ријечи по законима гласовним правилно мијењају пред наставком *и* грлена у пискава.

Што се пак говори и крушки, мачки то иде на други лист, али не у граматику, којој је задаћа да одреди стална правила, по којима се ученици имају равнати при писању. Кад би се гледало како се све којегдје говори, онда би нашли да и рука има у дат. руки, нога: ноги, јер и овако се говори. Ако се дакле што овако и онако говори у нашем народу, онда има ту да пресуди стари словенски језик и његови закони гласовни.

За именице женскога рода с наставком а вели г. Дивковић о вокативу ово: „вокатив сингулара завршује се на о или на е. Тро и вишесловчане риечи на ца примају е, н. пр. банице, краљице, Милице и т. д. Многе од тих примају о н. пр. заручницо, кукавицо и т. д.“ Ово правило за вокатив није са свијем исцрпено, јер има и такових имена ове врсте, којима је вокатив једнак номинативу и то су она nomina prorpia, која су од два слога и на првом слогу немају сасвијем дугога акцента или која имају више од два слога, н. пр. Мȁра, Сȃва, Јелена.

На стр. 56. наваћа г. Дивковић и облике: пеках, туках. Ја не знам да ли оваки облици данас у српском језику постоје. То би морао г. Дивковић доказати.

На стр. 62. стоји: Глаголи III. разреда, којима се основа свршује на двоглас је (ѣ), претварају је пошто се је л претворило у о, у и у мушком роду сингулара н. пр. умио (од умје-л — уми-о), видио (од видје-л — видио) и т. д.“ Против овога правила гријеши често г. Дивковић, јер одма у првој линији послије овога правила има срео мјесто правилнога срио, има сјео мјесто сио и уопће при писању не држи се чврсто онога правила, које је сам у граматици својој изрекао. Тако н. пр. пише лијепо дио, а на другом мјесту опет раздјел мјесто раздио, биел мјесто био и т. д. У овој тачци су браћа Хрвати при писању врло неконзеквентни.

На стр. 78.: „Потом је датив плур. у старије доба хрватскога језика гласио н. пр. јунаком, дјелом, људем, (касније људим, костим, гдје је *и* истиснуло старије *е*)“.

Г. Дивковић радо и добро тумачи како је њекад био и како је доцније који облик постао у српском језику, па и овдје мислим да би боље било да је казао да се доцније датив изједначио са инструменталом, него што вели да је *и* истиснуло старије е.

На стр. 81. стоји: „Акузатив плурала гласио је у старословјенском језику ны, вы, а Хрв. не, ве (пошто мјесто старословен. ы у хрв. језику буде е)“. Овдје гријеши г. Дивковић кад каже да старо славенско ы буде срп-

ско е. То није истина. Ово е у не, ве ваља друкчије протумачити, као што је н. пр. Даничић у „историји облика“: „Што данас има н е, в е, то ће бити у најновије вријеме изједначено с акузативом множ. других ријечи“. У осталом кад би се хтјело из старога слов. н ы вы тумачити наше н е, в е, онда би се морало узети да је њекад у ст. слов. језику н ы, вы, гласило н а, в а и да се из овијех облика доцније развили н ы, в ы, те би онда онијем замишљеним ст. слав облицима одговарали наши н е, в е. Заиста н а, в а били би старији облици као што се држи да су старији облици к о н і а од р а б ы, в о л і а од р ы б ы.

На стр. 53. стоји да глагол д а в а т и иде у пету врсту четврти раздио. И ово не ће бити добро, јер судећи по императиву д а ј и иде овај глагол у пету врсту други раздио, јер глаголи четвртога раздјела имају императив: к а ј, б р ь ј, с и ј, л а ј и т. д. Тако исто и на стр. 37. што вели г. Дивковић да с т а ј а т и по инфинитивној основи иде у трећу врсту, јер с т а ј а стоји мјесто с т а ј ѣ, а по законима гласовним послије палаталних не може стајати ѣ него се мијења на *а*, дакле с т а ј а т и је са свијем правилан глагол, који иде у трећу врсту другога раздјела.

Г. Дивковић пише г р м љ е т и, ж и в љ е т и мјесто г р м ј е т и, ж и в ј е т и. Г р м љ е т и и ж и в љ е т и је по црногорском диалекту и ко пише г р м љ е т и, тај ваља да пише и ђ е в о ј к а мјесто д ј е в о ј к а, в и ђ е о мјесто в и д и о. За књижевни пак диалекат примљен као најбољи југозападни као што је на пошљетку писао Вук и као што пише данас наш дични Даничић. Ваља дакле бити конзеквентан при писању.

Ми би могли још можда гдје гдје што навести као н. пр. да с р е ћ а не одговара првобитно ст. слов. срѣшта, него с ъ р ѧ ш т а и по томе нема тој ријечи мјеста међу онијем ријечима, у којима долази у ст. слов ѣ. и т. д.

На пошљетку морамо казати да не можемо схватити како је могло ући у „облике“ „када треба писати ћ? и које се ријечи пишу са и е, а које са ј е? Мени се чини да овај рјечник не стоји лијепо граматици, него је шта више ружи и изнаша на видјело да се врло мало учи старо словенски језик у хрватским ђимназијама.

У осталом ово су све маленкости што смо о овој граматици опазили, које са свијем ишчезава према добрим странама њезиним, за то је искрено поздрављамо и препоручујемо желећи да што скорије у свијем ђимнасијама хрватским замијени веберову.

У Карловцима.

Јован Живановић.

СТАТИСТИКА.

У 22-ом броју „Јавора“ приказана је нова књига Рат Србије са Турском за ослобођење и независност 1877—78 године. У тој књизи налази се доста статистичког материјала, одакле и вадимо неке податке, које могу бити од интереса за читаоце овога листа. Напред већ морамо овде споменути, што је г. референат казао у наведеном горе броју „Јавора“ да је највећи недостатак ове књиге, што у њој неналазимо бројно стање српске војске, која је учествовала у рату 1877—78 године. Јер знати губитке у погинулима, рањенима и умрлима од рана и разне болести а не бројно стање ратујуће војске, то је толико, као да ти губитци и нису познати. Доста презиме име у списковима нарочито мртвачким из неких болница. Тако у списковима болница тимочког кора није означено од чега су умрли болесници, да ли од рана или од унутрашњих болести. То исто налазимо и код II. пољске болнице јаворског кора. Велика је несагласност и у бројевима, тако да се управо не зна, који су од њих истинити, н. пр. по именим списковима погинулих, рањених несталих и умрлих по болницама, излази, да је износио број

погинулих	735
рањених	2996
несталих	149
умрлих по болницама	1528

По „прегледима бојева у рату 1877—78 године“ (стр. 426—447) износи број

погинулих	670
рањених	2991
несталих	150 а у

„Бројном прегледу губитака српске војске у рату 1877 и 1878 год. по коровима“ (страна 448.) налазимо

погинулих . . .	708	војника
рањених	2999	„
несталих	159	„
умрлих по болницама	1534	„

Из овога види се, да изради овог дела књиге није поклоњена она пажња коју сам предмет изискује. Међутим добро је што су штампана имена спискова погинулих и рањених, те се бар из њих може извести величина губитака и жртава. које је поднео народ српски за своје ослобођење и независност. Ми држимо, да су ови спискови лични и потпуни, и то по томе што се у самој књизи (стр. 199.) вели: да се имена војника излажу овде, на знање родбини и садањем Српству а за спомен будућим нараштајима српског народа.

По прегледу бојева, српска војска имала је с Турцима свега 27 бојева изузимајући опсаду и бојеве око Ниша. Ти бојеви трајали су 120½ сахата, дакле у средњу руку сваки по 4½ са-

хата. У овим тим бојевима (опет без Ниша) погинуло и нестало је 745 војника
рањено је 2205 „
Свега . 2950 „

Према томе долази у средњу руку

	погинулих	рањених	свега
на једну битку	27	82	109
на 1 сах. трајања битке	6	18	24

Кад цело ратовање поделимо у два периода, рачунајући у прво време од 1 до 31 децембра 1877 а у друго време од 1 до 22 јануара 1878 кад је наступило примирије, онда налазимо да је у борбама

	пог.	нест.	рањено	см. број
	б	о	р а	ц а
I. периода	324	26	1609	1959
II. периода	411	104	1387	1902
Свега	735	130*	2996	3861

После оглашеног рата прва борба била је 7 децембра око утврђења код св. Николе, а последња на Самокову 22. јануара. Има дакле за први период 24 а за други 22 дана, и по томе долази у средњу руку на један дан

	пог.	нестало	рањених	свега
I. периода	14	1	67	82
II. периода	19	5	63	87
целог војевања	16	3	65	84

Из овога види се да је борба у другом периоду била интензивнија, јер докле у првом периоду један погинули (и нестали) долази на 4, 5 рањеника, дотле у другом периоду има један погинули већ на 3,3 рањеника

Од целог губитка долазило је.

	н	а	
	погинуле	нестале	рањене
у I. периоду	16,54	1,33	82,13%
„ II. периоду	21,61	5,47	72,92%
у опште	19,04	3,36	77,60%

Ове губитке треба разумети само у односу на саму војску, јер за војску сваки је рањеник такав исти губитак, као и да је погинуо; он више нема саучешћа у продужавајућој се борби. Другче ваља узимати губитке у рату односно самог народа и његове привреде. За народ изгубљен је само онај рањеник, који је тако осакаћен, да сам више ништа привредити не може. Што више оваки рањеници од штете су зато што троше још и зараду других. Колико је остало тако неспособљених за сваки рад после рата, то још није констатовано, па за то ћемо овде узети у рачун као изгубљен за народну привреду и као праве крвне жртве: погинуле, нестале и умрле од рана и болести по болницама.

	Б р о ј		
	погинулих[1]	умрлих	свега
у I. периоду .	350	220	570
у II. „ .	515	130	1823
свега .	865	1528	2393

Од 100 погинулих и умрлих долазе:

	погинула	умрла
у I. периоду . .	61,40	38,60
у II. „ . .	28,25	71,75
у опште . .	36,15	63,85

Ови губитци поређени броју становника, показују да је долазило на 1000 становника уопште 1,61 погинулих и мртвих а на 1000 само мушких становника 3,13 погинулих и мртвих. При овом поређењу одузели смо добровољце, од којих је 163 погинуло и нестало а 56 умрло по болницама. Код наших војника долази од 100 погинулих и умрлих 32.29 на погинуле а 67,70 на умрле од рана и болести код добровољаца пак долази од 100 погинулих и умрлих 74,43 на погинуле а само 25,57 на умрле. На 100 погинулих српских војника долази погинулих добровољаца 231 а на 100 рањених српских војника само 38 рањених добровољаца. Из овога види се да су добровољци далеко већи задатак имали.

(Свршиће се)

*) По списковима било је рањених војника 149, но ми овде одузимамо њих 19 који се вратише из ропства 7. маја 1878 г. Види примедбу у књизи стр. 172.

НОВЕ КЊИГЕ.

Програм српске православне велике гимназије карловачке за школску годину 187⁸/₉. Уређује управитељство гимназије. Година XXVII. Књига XX. У Новоме Саду, штампарија А. Пајевића 1879. Стр. 72. — Пред обичним садржајем ови су чланци: „Пабирци по хрватској словници“ од проф. Јов. Живановића: Животописне црте: Јосиф Шевић, парох крчедински и Стака Малобабић од В. К. катихете. Уписаних ученика било је у овој гимназији прошле школске године 220, од којих до краја године осташе 215. По народности било је 189 Срба, 8 Хрвата, 1 Бугарин, 1 Румун, 1 Словак и 5 Немаца.

[1]) Свуда, где нам дође да говоримо о погинулима, ту узимамо свагда и нестало уједно с погинулима.

Чланак „Дуна-Сечуј“ није могао због оскудице у простору да стане у овај број, те ћемо га завршити у идућем.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 34. У Новом Саду 2. септембра, 1879.

НАЖИВИО СЕ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Рад Косте Ристића.

(Наставак.)

Наталија. А здравље ваше?

Светозар. Никад болести, осим мало мамурлука.

Наталија. А како стојите сад с пићем?

Светозар. Сад? Никако. Досадило ми се, а чим омрзнем на што, одмах то и не радим.

Наталија. А јесте ли кад год били заљубљени?

Светозар. Јесам, и то врло често. Чим сам видио какво лепо женско лице одмах сам га заволео.

Наталија. Ја мислим, да ли сте љубили девојку, право љубили?

Светозар. Ја? — — Нисам.

Наталија. А је ли вас која љубила?

Светозар. Мене . . . није . . . није никад. А како и да ме љуби, кад је морала приметити, да у мојим речима није било праве збиље!

Наталија. Чисто вам не верујем.

Светозар. Како вам је воља, госпођо.

Наталија. А каквих сте сад начела?

Светозар. Разноврсних, што се тиче уживања.

Наталија. Чим се занимате?

Светозар. Идем горе-доле по свету. Пре неки дан сам дошао са паришке изложбе.

Наталија. А јесте ли кадгод помислили на женидбу?

Светозар. Пре једно по сата рекао сам Војновићу, да те речи немам у свом приватном речнику.

Наталија. Како то?

Светозар. Госпођо! Јесте ли кад упоређивали птицу на грани и птицу у кавезу?

Наталија. Јесам, и то често.

Светозар. Хоћете ли, да вам још разлажем?

Наталија. Молила бих вас. Ма да вас разумем.

Светозар. Ја сам мало ћудљив, радо чиним оно, што ми падне на ум, и не тражећи, да ли је у реду или не, да ли ће ми хаснити или шкодити.

Наталија. Па тако можете покушати и са женидбом.

Светозар. То је свршена ствар. То ће ми зацело шкодити. А ван тога је још и препона и у мишљењу и у делању мом.

Наталија. Зар би вам жена била таква сметња?

Светозар. Олово, госпођо, олово у мојим лаким крилима. Не, не, да се оканемо тог разговора.

Наталија. Још ћете се ви заљубити.

Светозар. Ја? Ха, ха! Могуће је, али не верујем. Врло сам много размишљао о љубави. Позната ми је у свима фазама, са свих страна. Па знате шта госпођо?

Наталија. Шта?

Светозар. Жао ми је што сам толико промишљао о љубави — није било вредно; штета за то време, могао сам чинити другу какву будалаштину.

Наталија. И опет вам кажем да ћете се заљубити.

Светозар. Још ћете ми задати страха. Ха, ха!

Наталија. Ја вам кажем.

Светозар Ван ако у вас, госпођо!

Наталија. Ја сам удата, господине!

Светозар. О, немојте се одмах жестити! Ја сам то рекао само онако, примера ради, јер сте ми најближи.

Наталија. Ви умете бити врло — искрен.

Светозар. То сте желили. У осталом за што се не бих могао заљубити у вас? Лепи сте, умни сте, млади сте, особине, које се врло ретко налазе заједно, у једној групи.

Наталија. Господине!

Светозар. А уз то, да будем интересантнији, могао бих вам рећи, да сам вас потајно љубио, кад сте били неудати, још девојка. Знате, госпођо, љубав би моја имала и неке чаролије.

Наталија. Ви сте човек опасан.

Светозар. Ласкате ми, хе, хе, још ћу држати нешто на себе.

Наталија. Да прекинемо тај разговор.

Светозар. А зашто? Мене јако занима. Да, госпођо, шта бисте рекли, кад бих вам збиљски рекао, да вас љубим?

Наталија. Држала бих вас или за махнита или за — врло смелог човека. (Марија се укаже, скрива се за џбун.)

Светозар. Ха, ха, ха! Заиста, та идеја вреди новаца! Али, не бојте се ништа, нећу *вама* рећи ту реч. То ћу рећи вашој сестри, лепој Марији.

Наталија. Господине! (устане)

Светозар. Та ваљда ми не ћете замерити, ако тражим мало забаве?

Наталија. Али на тај начин не. Ја ћу сестри забранити, да дође овамо.

Светозар. Наћи ћу ја њу већ. (устане)

Наталија. Али зашто, да је залуђујете?

Светозар. Ако је само у пола тако умна, као ви госпођо, она ће се знати наћи.

Наталија. Ја ћу казати свом мужу.

Светозар. Слободно.

Наталија. Опоменућу и Марију.

Светозар. Шта више, још вам дозвољавам, да је опоменете на опасност, која јој прети од мене. Али сад идем, госпођо, да променем горњи капут. У овом лаком капутићу изгледају ми и речи лаке, хитлене, несталне. До виђења, драга госпођо! То је божаствена замисао, није ми давно тако шта паметно пало на памет. Па још је и пикантно! до виђења! (оде.)

ЈЕДАНАЕСТА ПОЈАВА.

Наталија. Одмах и **Марија.**

Наталија. То је ужасно! То је крајња смелост! Казаћу мужу, да уклонимо девојку.

Марија. (уђе.) Немој се жестити, драга сестро, ја сам све чула.

Наталија. Тако! А где си била?

Марија. Иза оног џбуна тамо. Хтедох доћи, али ме задржа радозналост. Тако сам бар дознала за личну намеру господина Бановца.

Наталија. Ти се мораш уклонити!

Марија. Никако. Хоћу да поделим мејдан с њиме.

Наталија. С њиме није лако шалити се.

Марија. Нисам ни ја дете.

Наталија Опасна је игра са срцима.

Марија. Не бојим га се. А зар не заслужује ваљану лекцију?

Наталија. То заслужује. Али чедо моје, тебе је дирнула судба његова, његова рана

Марија. Не тајим, да ме је задобио у први мах својом приповетком. Али последње му речи, што сам их чула скривена, његова смелост, да се самном игра — то треба да осети. Баш нећу да му идем с пута.

Наталија. Ја те молим, драга сестро, не тражи опасности.

Марија. За сад ми остави на вољу. Зар немаш поверења у мени?

Наталија. Имам, сестро, јер те знам.

Марија. Дозвољаваш ми дакле?

Наталија. Нерадо, али ипак дозвољавам. (за себе) Ја ћу бити близу.

Марија. Војновићу немој рећи ништа.

Наталија. Нећу. Али ево га.

ДВАНАЕСТА ПОЈАВА.

Војиновић. Наталија. Марија

Војновић. А где је Светозар?

Наталија. Оде кући, по горњи капут.

Војновић. Ваљда му је већ хладно!

Наталија. Може бити. Али хајдмо горе, имам нешто да ти кажем.

Војновић. Е да! (за себе) За цело је већ смислила, да венча Светозара и Марију — ох жене, жене! (гласно.) Па хајдемо. А је ли баш таква тајна?

Наталија. (лагано Војновићу.) Јесте. Да не чује само Марија.

Војновић. (за себе.) Погодио сам, не фали. (гласно) А оно хајдмо; (Наталија и Војновић оду).

ТРИНАЕСТА ПОЈАВА.

Марија (сама).

Марија. Не тајим, да ме је јако узрујала смелост тога господина, а уједно и зебња, како ће се довршити борба наша. С каквим се правом сме он са мном титрати, мене омаловажавати? А таква је већином та наша омладина. По горњим местима троше новац и здравље, провађају се с олошем друштвеним, долазе куће са искусним лицима, бајаги, познају све врсте људи, па смо им онда ми непознатне, доста неизображене, јер смо ваљане и на свом месту. Ох жалостан је то правац, који ће се пре или после горко осветити. Па шта науче? Од изображења страних народа приме само оно, што је лако и чим се они не диче. Права изображења не. Ох, да смемо рећи и ми коју! Али се надам, да ће доћи и томе време. (Почивка.) У први мах ме је чисто задобио, али сад — а гле ево га. Мене ће наћи спремну. (Седне).

(Наставиће се.)

ЉУБАВНА ПЕСМА.

На небу је звезда сјала,
У језеро плаво пала.

У твом оку суза сјала,
Па на рујну ружу пала.

Небеска се звезда мила
Међ бисерје дробно скрила.

Твоја суза, душо мила,
На ружи је затрептила.

Светла звезда, чедо моје,
И бисерје нек је твоје.

Дај ми ону рујну ружу,
А ја ћу ти верну душу!

Мита Поповић.

СТОЈ! . . . КО ИДЕ!

ИЗ РАТНОГ БЕЛЕЖНИКА ЈЕДНОГ ВОЈНИКА, У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ.

(Наставак.)

Пре но што се с војском кренем, ја ћу ти показати село и пут гди ћеш сина наћи.

Газда Нинко и Стојан чим чуше да ће се сутра даље, усташе па без говора полако један за другим измакоше напоље.

Пошто је скоро десети час ноћи био, то наредим да нам се донесе што за вечеру, после које полегасмо, те смо се од данашњег марша прилично одморили.

Било је већ 3 сата из јутра кад се ја пробудих, а сирома газда Нинко ваљда ни спавао није, јер га чух где напољу нешто мумла и кашље.

Па и чича Милутин као да није заспао ноћас, јер чим се ја пробудих, а он ме запита:

Па оћеш ли ти господине мене да упутиш код сина?

Е, хајде спреми се па да ти покажем.

*

Таман се зора беше појављивала, кад ја изведох и показах чича Милутину пут за село у коме је његов син.

Све могуће благодарности исказа ми овај чили старац па са највећом радошћу окрете се и оде.

Чим сам испратио био старца наставих ја моје спремање, и тачно у 5 сати бејах са трупом на означено ми место, одакле се после неколико минута кренем за село Т.

Планинске распутице, дубина снега е велики степен хладноће учинише те смо врло тешко корачали — ал опет се ишло. Велика брда и планине, покривени овим широким природним белим платном а испресецане по где где малим долиницама беху се све више и више протезале пред очима нашим, да нам чисто изгледаше е је до краја света тако.

С једне стране велика густа зимња магла, а с друге ладноћа и већ дужи марш учинише, те ја и неосетих кад прође дан, кад прође подне, само тек видих да се је ноћ приближила, а ми још на одређено место стигли нисмо.

Па зар се у рату гледа дан ил ноћ, продужавасмо ми марш, па тек око 12. часова ноћи стигнемо.

Село Т. лежи као скоро у каквом котлу. Стрмина пута и залеђеност којим се у Т. силазило, чинило је те се је или седало па пужајући се до дна долазило, или на древету или сикири доле тоцињало, којом нам тешкоћом беше запечаћен овај од 18—20 сати издржани марш.

У свима нашим овуда наступашима нисмо нигди наилазили на Турке, јер по готову све је отишло било на Софију према Русима. Поред омањи бораба ни смо велике и тешке маршеве издржавали.

Еле дошав у Т. задржимо се ту мало дуже; а док смо се ми туда врпољили, да видимо, шта је урадио чича Милутин, да ли је он могао да нађе свога сина, свога јединца Тодора.

Ја сам га тако упутио био, да је баш на подне стигао у село где је био батаљон у коме је његов син, ал на несрећу његову он не нађе сина ту, јер је чета у којој је он био отишла 3 сата напред но нашав своје сељаке, он се задржи код њи мало да се одмори

.... Тавна ноћ већ беше распрострла своју прему, и густи у црно умотани облаци вијају се изнад села Р. а у њему као да нигда живе душе нема, само се гди гди по која мала ватрица засија па је нестане, протрчи по која сен, провије се поред кућа па је негди нестане, заурла по који пас па и он ућути; а на 5 - 6000 корака испред села види се нека црна сен како се лаганим корацима креће ал се далеко не одмиче.

Рп. . . . Рп . . . Рп. . . — . . такви беху одјеци који од те сени долажаху, ... то је био шиљбок први на предстражној линији. . . . .

— — — Стој! ко иде!? осече се из густе тмине глас шиљбока. . . . . плану ватра, груну пушка, а широка пуста ноћна бездна проламаше се одјеком све даље и даље.

Шиљбок је опет напунио пушку и тек што је на рамену мету, наиђе патрола из села, дође ближе к шиљбоку, одоше до на 50 корака напред вратише се и одоше у село.

У извешћу ове патроле донешено казалнику страже било је ово:

„Шиљбок №2 Тодор Јовановић убио је човека који није хтео да се и на трећи његов позив заустави. Убијени лежи пред њим на 60—80 корака“. Одма је наређено те се још по ноћи донесе убијени код начелника страже; Тодор који је пуцао са још тројицом страже одоше и донеше га, сваки једва очекиваше да види каквог Турчина или Черкеза у убијеном, и сваки хваљаше Тодора као доброг нишанџију.

Како га донеше ближе ватри где се је могао да распозна, од свију најпре зајечи из гласа Тодор. . . . . А ој ојађени!... гди ја уби свога оца. . . .

Сирома чича Милутин, чим се је мало одморио, није могао да чека но се упутио, да нађе чак и чету где му син беше; ал га зли пути наведоше, јер га ухвати мрак те пође странпутицом, па тек око 10—11 сати ноћи наиђе на шиљбока некакве страже. Пошто га овај првим по-

зивом заустави, он позна у гласу шиљбока, глас његовог Тодора, па и немислећи млого корачаше напред изговарајући неке речи.

Лепо га је дочекао шиљбок у поноћи баш ка у по дана, ваљда за то што му то син бијаше. . . . .

Лепа је пратња била сутра дан чича Милутину, све га сами војници испратише; а више главе укопаше му од лепог липовог дрвета велики истесани крст, са надписом: овде лежи отац који само виде сина па умре 1878 год.

(Свршиће се)

КАЖИПУТ.

(По Хеблу.)

Знадеш ли пут, што лебу води,
Без којег нема овде живота? —
Рано са зором ори и копај,
Докле незађе сунца дивота.

Кад сунце сјаје, нетражи лада;
Одмора нема на белом дану. —
Јер много труда и зноја треба
Да скрпиш жени и деци рану.

Хоћеш да имаш дукат у кеси —
То скупљај брајко пару по пару:
Јер осим блудних и распикућа,
Мила је она и самом цару.

Како ћеш стићи недељи светлој
За радним даном дед само ходи;
Јер он те сада поред заната,
Сад поред плуга недељи води.

А суботом је већ сасма близу —
Свакоме ће она по нешто дати:
Гладноме меса а жедном винца,
Јер она вредном ништа некрати.

А пут ка беди да ли га знадеш?
Ено механе, тамо те зове,
Немој обићи, винце је красно
Крчмарка лепа и карте нове.

У крајној оној у курта крчми
Наћи ћеш торбу, о врат је мичи,
Битанго једна, како те лепо
Пртена торба просјачка дичи!

Који пут води старости частној
Слави и миру, животу лаком?
Правде се држи, дужност поштивај,
Умерен буди у делу сваком.

Када залуташ на путу своме,
Па незнаш куд' ћеш, десно ил лево:
Запитај савест, — она зна српски —
Извешће тебе на пут зацело.

А пут ка гробљу да ли га знадеш?
Непитај брате за гробак ладан.
Ил' иш'о право, лево ил' десно,
Умрети мораш ил' сит ил' гладан.

Само се држи закона Божјег
И бој се Бога, никако људи:
Па ћеш умрети тијо и лако;
Јер с душом твојом само Бог суди.

Арон Тапавица свештеник.

ДУНА-СЕЧУЈ.

(Свршетак.)

Школа је вероисповедна. Честити тамошњи учитељ, г. Ђорђе Крагујевић труди се савесно око школе, па је недавно набавио и српских књига за школску и народну књижницу.

Данас има у Сечују до 1000 домова. Становници су: Срби, Маџари и Немци. Маџари су у већини, понда долазе по броју Немци, па Срби. Срба има још до 700 душа. Но нема сумње, (а види се и отуд,

што имају ту два гробља,) да их је некад морало бити много више. Рекоше ми, да су се млоги Сечујци иселили усљед оног грдног пожара 1840. па населили Нови Вуковар; а биће да су млоги оставили Сечуј још за злосретног куручшага.

Барања је тужна слика наше прошлости, садашњости и будућности. Немилице пропада тамо наш народ. Г. парох Бољарић, старац од преко 70 година, приповедаше ми, да је он још као млад свештеник био најпре у некој православној парохији, где је својим благочестивим хришћанима морао да предикује маџарским језиком.

Сечуј је иста слика велике Барање у малом. Немци обузимају маха, па потискују и Србе и Маџаре. Заиста, свуда се обистињава, да су Немци као год и зубача: где се укорене, ту по друге цвеће не ниче.

Срби у Сечују мешају у говору мало јужног наречја; а чуо сам неких речи, каквих још не чух нигде, нити их нађох у Вуковом речнику, н. пр. рȍштиљ — гитер на прозору, ȍштȏрје = оштрѝца (у вуковом рјечнику), чѝстӣк = чистѝна [1]) (у Вук. рјеч.), побата́лити се (запита г. учитељ неког косача, шта ради, а он седи, па покива косу, те одговори: „Ето пobaталила ми се коса, па је покивам.")

Питао сам неке, да ли знају, зашто се Сечуј зове Сечујем? Један се ратар нађе, па с пуним уверењем одговори: „За то, што је на овом мјесту била некад велика сјеча између Срба и Турака."

Брег, што се види десно идући од паробродске станице, зове се и данас градом; а био је то можда још за турског времена. Исти брег је подкопан на више страна некаквим ходницима; има један таки ходник врло дугачак, ал се још није нико усудио, да уђе у њега, те види, куд и докле води; на уласку је поширок, а што дубље унутра, све је ужи, тако да се најпосле може једва човек провући, но свуда може рахат да иде, а да се не сагиба. Сад је тај град засађен виноградима, но разазнају се још и данас опкопи, што су можда били у време оно шанчеви.

Испод града има једна мала капелица; сад је католичка, ал рекоше ми, беше то некад православни манастир, одакле је доцније постао манастир Грабовац.

Код нас се увидила потреба, да треба описивати места, у којима живи српски народ, па се и почело радити на томе. Но на то треба прионути што марљивије. Бојим се неће потрајати још ни 50 година, а друмови по Барањи пожелиће Срба, али Срба више бити неће.

Августа, 1879.

П. Ј. Марковић.

ИЗ ВИСОКОГ У ВАРЕШ И ОЧЕВЉЕ.

ЧЕТИР ДАНА У БОСАНСКИМ БРДИМА.

(Наставак.)

Већ се порадовах да ћу остати у Варешу, и одморити своје ноге, но брзо ме прође та радост. Слушам својим сопственим ушима како капетан броји ко ће све у Очевље, чујем добро да сам и ја ту, па гледим у своје танке ђонове на широким чизмама, и у напред стрепим е ће им сутра у варешким брдима приспети конац, а ја ћу се бос вратити натраг у Вареш. А зар је ко мени крив што сам Србин, а наредник што у Очевље иде, незна другог језика осим мађарског, те неко мора бити тумач! И ко ће други кад нећу ја! — Тако ја мислим и умствујем, но ништа не помаже. Бар да буде окршаја тамо у брду, те да дође једном крај том „лепом" војничком животу у Босни!

Капетан нас распусти са последњим налогом да се у јутру наредник и ја са тринајест момака нађемо у порти, где ће нас дочекати Босанац вођа, са једним заптијом. Предамном и наредником на само налажи ово: Покупите у Очевљу и још једном турском селу сво оружје, ако је могуће ухватите Командића турског усташа, доведите кнеза и муктара к мени —'у осталом владајте се по околностима. Наредник је вођа чете, а ви сте му заменик и тумач.

Већ се беше сасвим смркло док сам ја по заповести удесио све у своме стану. Обиђох сваки буџак по кући да се као прави командант уверим како ми изгледа то место где ћу преноћити са двадесет момака. У дворишту код капије поставим стражу, и наложим јој да у кућу никог од страних не пушта; остале момке разредим по собама тако, да је бар на свака два прозора долазио по један момак

Затим, као што сам обећао одем опет србском свећенику. Они се тамо закључали, но на мој глас пусте ме одмах унутра, и уведу у собу. Ту сам се наново провео у веселом разговору. На молбу домаћинову одпевах и неколико наших песама, а кад започе из свег грла и неку босанску, што сам је дотле био научио, онда им беше срце сасвим на мери. А ја се нешто развеселио, заборавио на своје провидне ђонове, вратоломне путеве око Вареша, заборавио на своје слабе ноге, а поред тога на јошт слабију војничку плату. — Па ми се нешто не дрема. Кад ја престанем од песме онда прехвати мали Богољуб да декламује „Краљевића Марка и Мусу Кесеџију.“ или коју другу народну песму.

Била је већ поноћ када се дигох са миндерлука да идем своме стану.

„Нећу да вас задржавам да седите дуже, рече ми свећеник јер знадем какав вас мучан посао сутра чека, а као што велите није вам слободно код нас спавати — дакле лака вам ноћ!“ Допрате ме лучеви од боровине до врата, а ја се створим у два три скока пред својим станом.

Стражар ме већ осетио па громко виче „стој“ но кад ми глас по одговору познаде, отвори капију и пусти ме унутра. Лучем у руци, што сам га био собом понео, попнем се уз степене, и дођем до своје собице где ме је чекала свежа слама на поду. Моји сапутници већ одавна спавају, сневају зацело о кући, а сваки то обгрлио пушку, те је ни у сну не пушта из руку. Наместим се и сам како сам боље могао; нисам дуго ни слушао како она тројица на стражи пред капијом сањиви зевају чекајући одмену него брзо заспим.

———

Још беше мрачно, када се искуписмо у порти, где нас је чекао заптија са вођом. Пре полазка прихватимо се мало јелом, и баш кад је свануло, скочимо на ноге, и упутимо се са водом. После четврт часа хода доспемо до на крај Вареша, и тамо се стоваримо под једним брдом.

„Зар ћемо одмах уз брдо?“ запитам заптију „нема ли ту каквог равнијег путу?“

„Богме нема! Све ћемо по камену, и кроз шуму!“ беше одговор.

Једна једина стаза водила је тамо амо кривудајући кроз стење. Њом посласмо напред два момка са вођом, а на тридесет корачаја за њима, упутимо се и ми остали са заптијом Ибром.

Нисмо се ни по сахата пењали и провлачили кроз стење, а већ се сваки од нас задувао. Срце куца, мислиш развалиће прса, зној нас облио, а ноге клецају те нас једва могу на оном оштром камену да задрже, а да не-поклизнемо. Морали смо за часак стати да мало оданемо. Узпужам се на једну стену, што ми је изгледу сметала, и с ње могох лепо видити како под нама лежи Вареш, а поред њега Ставња, где се преко камења са шумом ломи. Чух тутњаву од точкова по радионицама, где лију и кују гвожђе, и опазих како се кров пукотине од дебелих дасака светли пламен у пећима за претапање гвожђа, а густ дим куља из дугачких димњака.

Би богме и заборавили да нам ваља у Очевље и натраг до вечера, да нас заптија не трже с примедбом, како је још дуг а и тежак пут пред нама те нам се треба добро пожурити.

Сунце већ одскочило те пече, а нама и тако топло да погоремо; зној цури с лица, а ми раздрљили одеће само да нам лакше буде. Што више уз брдо, све стаза гора. Та није могуће даље, помислих више пута, преко ове стене нећеш моћи прећи. Но вођа нам брзо показа како и куда ваља ићи. Он и Ибро прескакаху у својим лаким опанцима од стене на стену, као од шале, чисто нас погледом изсмевајући како ми за њима милимо; а ми синови равне Бачке сваки час застајемо, и осврћемо се да видимо колико смо од пута прошли, а од тешког пужања смркло нам се пред очима, те посрћемо.

Час један а час други на камену поклизне. те се за неколико корачаји одкотрља унатраг Морадосмо пушке испразнити, само да један

другог при падању не рани. Заптија Ибро стаде се чудити, што нам аскер посустаде; вели: Шта би болан радио да си у Херцеговини, на оном камену, где нема свуде чесме и извора као овђе у Босни!“

„Мани се Ибро! Доста ми је и ово вратоломље босанско.“

Незнам колико смо се пута одмарали, док се нисмо на врх брда попели, а тамо на нашу радост наиђемо на извор, те се напијемо лађане водице. На близу код извора зијала је нека провала, над којом им се прохте нешто покушати. Сложим се са три момка, те доваљамо један прилично велики камен до ње, и наједанпут по договору сурвамо га доле. Легнем а половицом тела нагнем се над провалом, да посмотрим последице нашег хитца. Да грдне тутњаве од тог јединог камена! Пратио сам га очима док сам год могао. Видех га, где час о какву младу букву удари, па је сломије, а затим наиђе на какво повеће парче стене, и отскочи од ње као каква лопта. Напоследку нестаде ми га пред очим у дубљини, а дуго сам још могао чути тутњаву по стенама. Заптија ме је посматрао и смешио се; није знао да је то за мене нешто ново. Пођемо даље, и после сахат хода загазимо у почетак боровиx и јеловиx шума. Испрва ретка дрва, по гдекоји грм међу њима, а после све чешћа и чешћа. Како нам је пријало, кад нас после јаке сунчане препеке прихвати густ лад. Око нас је свуде владала тишина, нигде никаква гласка да чујемо; а дрва све једно од другог лепше, једва могу да допру кроз густиж од лишћа до нас сунчеви зраци.

Око стазе свуде лепе црне јагоде, које нам после дужег пењања добро оквасише грло. Мој Ибро да би ми се услужан показао, ишао је увек у напред својим лаганим кораком, да ме дочека с пуном марамом лепих јагода, што их за мене набра.

Стаза беше донекле лепа, све нам се милило по њој ходити; не задуго па постаде опет гора. Грдно камење, и поваљани борови и букве сметаху нам маршу, те више пута застадосмо незнајући да ли се можемо даље усудити у ту босанску прашуму.

Тако смо се све до подне провлачили, па онда опет застанемо да се мало одморимо. Од правог ручка наравно ни спомена, јер у торби и немамо ништа друго, до ли мало босанске лепиње што смо је купили у Варешу. Баш нам добро дође, кад у сред шуме наиђосмо на неко окрчено место обрасло лепом травом и јагодама. Ту се сви пружимо осим једног, који на неколико корачаја иза грдног бора заузе бусију да стражари. Погледам на ону страну куд ми допусти окрчена шума, а очима ми се указа диван призор: густе шуме изшаране њивама, ливадама и чардацима, покривају читав низ брда, а све се укупно зелени и прелива у сунчаној светлости те ми изгледа као да је све то турило на се неко свечано руво, ваљда да удиви сиротана војника.

Ибро легао поред мене на траву да ми протумачи како се које брдо зове; оно тамо је Вареш брдо друго до њега је Чемерница, а за она што се у даљини плаве, а надкрилили сарајевска брда, вели да су брда око Мостара. Тек би по кад кад прекинуо говор са заптијом да погледим у вис, како ми над главом шестаре грдне орлушине и кликћу гласно, да се све по гори разлеже.

Турчин ми даље прича, да се планина којом сад ходимо у народу зове „Звезда,“ а руком ми показа на неки врхунац, где се и данас налазе развалине од старог градића. Хтедох наредику предложити да онуда ударимо, но вођа ми рече да се тога оканемо, почем би морали здраво околишити

Одмарасмо се читав сахат, а неби се даље још кретали, но вођа нас опомену да се журимо; и онако смо одоцнили, а то све због тога, што неумесмо по брдима ходити.

Кренемо се даље стазом кроз поваљане борове и букве. „Видиш!“ причаше ми даље Турчин „на томе месту видио сам пролетос међеда, ђе се усправио на стази, па неда проћи, а толико пута кад сам пролазио, чуо би и гроктање дивљег вепра, што по шуми мути. Све ми је за чудо како данас ништа невидисмо!“ Богме ја баш не жалим што се са том вашом живином не нађосмо, помислим, а Ибрахиму ништа не казујем.

Доцније станемо се научно препирати о својим пушкама; он хваљаше своју Снидерку што му је висила о рамену, а ја наравно своју верндлпушку нисам могао кудити. Да је од нас свију бољи нишанџија, то сам био уверен.

Тако ја разговарам с Ибрахом, кад уједанпут нешто више главе зашушта, а пред очима нам се замагли. Ми сви зачуђено застанемо, незнајући каква је то сад нова појава. Ибрахим ми вели, да смо се нашли сад у сред облака, што туда пролазе. Шуштање у шумском лишћу трајало је неколико минути, и онда сам могао видити, како нам тих истих облака нестаде у правцу према Сарајеву.

Ми сви редом малаксали од трудног пута, и једва чекамо да угледамо Очевље. Запитам вођу, хоћемо ли се скоро дочепати села. и мило ми беше кад сам чуо, да нам ваља прећи још само једно брдо, па смо онда таки тамо. Ми се баш попели на главицу брда, што нас од Очевља раставља, а оно се на небу натуштало те тек што није киша ударила. —

Под нама као у неком котлу угледасмо Очевље; једно двадесет кућа, више налик на какве салашеве но на село, што има свој конак, кнеза Муктара и кметове.

(Наставиће се.)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Наставак).

Овим смо изређали све природне непријатеље шашке, које смо знали, али осим тих наведених силесију има она још од мање важности, особито пак међу птицама које овде нисмо навели. Мећемо дакле на срце свакоме пријатељу напретка, да ове непријатеље шашке, а своје пријатеље чува и мами на своје њиве, ливаде, воћњаке виноградe и вртове, јер само са њиховом помоћу, наш рад успевати може.

Али морамо истину признати, да у неким несретним годинама кад овај намет у великоме појави се на нашим усевима, нису у стању ни ови природни шашчини гониоци да на пут стану њеном пустошењу. Често се она у толиком броју појави, да је није у стању никоја сила утаманити, или јој бар пута препречити даљем пустошењу наших усева. онда мора и човек сва могућа срества да употреби, не толико за спасење своје богато обрађене њиве, колико да будућу годину од те несреће обезбеди. Ако ли се она местимице појавила, онда има изгледа, само ако се човек за времена свим могућим срествима лати да јој може бар толико на пут стати, да је на једном месту задржи; али и сами признајемо да су ово ретки случајеви. Главно је, као што рекосмо, постарати се, да се идуће године непојави. И само је ово узрок што су измишљали и данас још измишљају и траже срества како ће поред природних непријатеља шашке и човечијом снагом и вештином овај намет уклонити од своје имовине.

Човек своју помоћ против шашке у свако време ако употреби, често се ни мало помоћи неће. Је ли приметио шашку тек онда, кад је она већ у подпуној снази, кад је она тако већ савршена, да са једне на другу њиву полетати може, онда је свака мука узалудна, онда се само треба побринути за идућу годину, ова је већ пропала. Не треба чекати да до тога дође. Ми смо навели напред целу природу и цео живот њен, и ако све особине њене добро проучимо и испитамо, онда ћемо се уверити, да против одрасле шашке, за онај мах не може се никоје срество са успехом употребити, против нејаке шашке може се доста помоћи, али ако се још у јесен за идућу годину постарамо, те непожалимо ни труда ни трошка, него се својски латимо у земљи скривена јој јаја купити и таманити, онда смо погодили срество које је сигурно.

Скупљање јаја после појаве шашке није нова ствар, још Плиније у своме делу „Natur. histor. Lib. XI. cap. 29“ наводи, да је било законом наложено скупљање јаја од шашке. Па онда и у новије време Немачка је више пута од себе налог ради тога издавала. Још у новије време, ено нам живи пример, Русија, која је неколико година у застопце, као 1748, 1749, 1802, 1823, 1824, 1827 и 1840 у XIII делу свога законика строго налагала купљење јаја, тога шкодљива зарезника. Било је примера да се народ уклањао од тога посла, али је влада исте строго казнила законом, у ком изрично стоји: „да се за сваку извесну коли-

чину јаја скупљачу плати одређена сума новаца, а онај који толико неби скупијо двогубо има уплатити државној благајници". — Ово је узрок те је на неки мести врло огроман резултат испао. Тако у Бесарабији 1860 године на једном простору земље од 7700 јутара скупљено је 221.250 к. гр. јаја од шашке. У јужној француској 1832 год. скупише 1979 клгр. а 1833 год 3808 кгр. Један немачки научењак израчунао је да у 50 кгр. иду 1,256,727 комада јаја. која су у пролеће скупљена и од земље и песка добро очишћена. Споредимо дакле горње бројеве од тежине скупљених, са бројем самих јаја, па ћемо се уверити да је са купљењем много милијуна шашке потамањено. Даље треба да знамо, да кад нађемо једну грудицу јаја и утаманимо је. да смо с тим у један мах до стотине шашке утаманили;реколико би нас труда и времена стати морало док би једну стотину излежене и одрасле шашке ухватили? Заиста врло много! — Осим ових примера које наводимо из немачких извора могли би читаву гомилу навести, који би очевидни сведоци били. да је најсигурније средство утамањивање шашке, скупљање њених јаја.

Долази питање: на каквом се земљишту јаја могу наћи? — Ово је заиста најтежи посао, али ми смо већ навели какво земљиште најрадије шашка изабере за ношење јаја, па и опет ево наводимо, да она најрадије снесе јаја у ону земљу која је од плуга у миру, која је запарложена, јако обрасла зубачом, шипражјем и другим рашћем, као што су складови, друмови и поред путова. Али често ћемо тражити баш на таким местима па нећемо наћи и баш то је доказ да и овака места нису сигурна. Због тога треба јако мотрити још у оно време на шашку, кад она почне јаја носити, па и кад се изнела, јер је сигурно, да у оном земљишту мора бити јаја на ком се нађе доста мртве шашке, која је природном смрћу угинула. Овака места треба или одмах од јаја требити, или их забележити за касније време.

Скупљање јаја треба почети одмах на крају лета, јер је већ овде наведено, да врло често женка угине на оној истој јами у коју је јаја своја снела, а тим је раденик сигурнији, да ће у таком земљишту и у околини јаја у великом броју наћи, и труд му неће залудан бити. Ако не би у то време скупљање почео, онда је много боље у јесен него у пролеће почети, из узрока што би ради сигурности у пролеће још једанпут тај посао предузети могао, јер само са једним није у стању сва јаја покупити.

Јаја се траже копањем земљишта и овде је најбоље срество ашовити, само што је врло спор посао. За овим долази орањем, које је много брже, али није тако сигурно. Једни раденици ору, а други иду за плугови, па по узораном земљишту траже јаја. Раденици морају бити вешти у том послу, добро, оштро и увеџбано око морају имати, врло пажљиво и стрпељиво радити. Али поред све пажње и вештине раденика, често ће иза њих доста јаја непокупљених остати, јер или често превиде или груде од јаја и недођу на површину изкопане земље и тако остану непокупљена. Због тога, неколико дана, на тако копано земљиште треба дотеривати чопорове свиња, патака, кокошака и гушчића, који ће како на површини, тако исто и у трошној земљи заостала јаја покупити и појести. Ово истеривање свиња и друге живади, није саветно да се сваки дан узастопце чини, него највише сваки четврти дан, јер би први и други дан тако радо и несито јели, да би се већ трећи дан шашчиних јаја заситили тако, да би их остављали недодирнута. Често се и поболу од многих јаја, јер им стомаци нису научени на таку храну. Због тога треба им увек сачувати добар прохтев на шашчина јаја. Сва јаја која данас раденици накупе, морају се потаманити пред вече кад се посао остави, и то тамањење најмање трошка и рада потребује: треба их разастрети на танко по даскама и са маљевима добро утући. Ово је најсигурније и најјефтиније срество, које се за час без муке извршити може; сва су пак остала средства које скупа, које несигурна, која пак више труда требају.

Скупљање јаја могло би се у пролеће Марта или Априла месеца на ново предузимати, на том истом земљишту, а и на другом на које сумњамо да у њему јаја има. Оваким поступком не само да смо јаја од шашке и многих других шкодљивих зарезника већином потаманили, него смо у једно копањем и ора-

њем земљу јако очистили и приправили ма за који усев. Али поред тога, што смо целе јесени па и пролећа непрестано најпажљивије скупљали, не треба да помислимо, да смо свако јаје скупили, јер то није могуће учинити. Даље, мож'да нам се које земљиште и није сумњиво учинило, па нисмо у њему ни тражили, а баш нас оно лако може у пролеће младом шашком изненадити. Због тога сваки газда треба у пролеће да је врло на опрезу, и да сваки своју њиву, особито последњих дана, или баш у другој половини месеца Априла и у првој половини Маја, сваки дан добро прогледи и промотри, да ли се на њој млада шашка, појављује. Укаже ли се по њивама по гдекоја тек излежена црнкаста млада шашка, то онда не треба да нас одмах увери да је то млада шашка, и да ће је за који дан много више бити, јер тек скоро излежена шашка много наличи на остале скоро излежене безопасне скакавце, а најпосле док је она тако ситна и раштркана, не могу се никоја срества употребити за утамањивање, него треба одмах јавити местној власти, а местна власт треба да изашаље стручњаке, или бар изкусне људе да виде, да ли се баш заиста шашка појавила. Нађули изасланици особито на топлом дану око подне, пре првог њеног пресвлачења, да се скупила у веће гомилице на земљи па мирно стоји, то је већ један знак да излежени скакавци нису ни који други род, него шашка. Чим се тај појав опази, онда одмах мора се почети на утамањивању младе шашке, јер је то сад најлакше учинити док је још млада и не може врло скакати. Ако није земљиште песковито онда могу раденици са доле широки маљеви гомиле скупљене младе шашке једним ударцем све потући; ако ли је пак земљиште песковито, онда већ с маљем неће моћи то учинити, јер је земљиште врло трошно. У таком случају два радина морају заједнички радити, један ће чим наиђе гомилицу младе шашке са обадвема шакама у један мах скупити са земље и у џак бацити који ће му други радин отворен поднети. Кад је овако једна добра множина шашке накупљена, онда ће један раденик ногама добро изгазити је, да ни једна у животу неостане. Овај рад нуждан је да се више пута на једном истом земљишту не само једанпут, двапут уради него више пута, јер ће генерације шашке једна за другом лећи се и појављивати. Овако купљење и утамањивање шашке препоручује се и кад је она прешла прво, па и друго пресвлачење особито на облачном, хладном и мочарном времену, јер се шашка онда доле на земљу у гомиле скупи и чека на суво, топло и сунчано време

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

ЛИСТАК.

ГАЛЕБОВИ.

1.

Колико и колико пута гледао сам вас, лепи галебови моји, како кружите с танахни крили около крме мојега брода, мотрећи опрезно са висине, хоће ли пенушни бродосек морски примамити коју рибицу на површје да њоме нахраните вас и ваше тиће, што вас тамо, далеко на стрмној обали жељно изгледају. Толико пута, колико вас гледах око ми је засенуло од ваше белоте, срце ми је разиграло у вашој веселости, душа ми је зажуђела вашу слободу. Од куда год долетали, тице доброслутнице, ви ми донесосте мирис цветнога краја, а за мало зеленило лепе земље, и тада би се вазда мој усклик придружио с вашим и ја бих пожелео, да полетим с вама брзо, онамо крају, у дебели хлад, да прислушкујем безграничну мелодију морских таласића, кад из далека долећу да поздраве „мајку“ земљу, и да се опијам нежним гласовима тице из густога луга.

Од куда долећете, беле тице моје? Куда одлећете, пошто ме одпратите далеко, далеко у море? Ко је то кадар да сазна?! Морао бих имати ваша крила па да сазнам, ваше око па да догледам скривену тишину ваше обители. Колико и колико пута сам уздахнуо што не могу за вама, кад бих вас у магловитој даљини видео праштати се од мене. — — Пловио сам све даље и даље, и дуго вас нисам видео, док једном ево вас опет где доле-

ћете, али у другоме руху. Под ваши крили плави се морски азур, а с лабудовим перјем измешано је по гдекоје црно — Или је ваљда то ваше свечано рухо? Али на што црног? Та ви бар немате црних дана у ведрини ваше слободе! Пратили сте ме за један кратки дан па сте ме изнова напустили, и ја остах опет сам на крми од брода, а уздисај мој праћаше вас, док није вас застр'о влажни зреник. И ја остах опет дуго, дуго без вас. — Брод је секао дневи ноћи своју дубоку бразду на површини неизмерене утробе оцеанове, примичући се све ближе и ближе сунцу и сунце га сваки дан раније поздрављаше. — Али вас не беше ту; место вас дођоше ваше друге, све у црноме руху; али сам ја и њих радо дочекао, јер ме подсећаху на своје беле посестриме у мојој домовини. И њихов сам клик разумео, и њихову сам веселост делио, али ни од њих не могах сазнати од куда долећу и куда одлећу —

Није ли с њима, госпођо, са овим разнобојним галебовима, као са нашим мислима? Оне долећу, не знамо од куда: одлећу незнамо куда; долећу да разбукте осећаје у нашој души, одлећу да оставе у њојзи тиху веселост или дубоку сету. И мисли су као галебови, час беле, час црне, и оне су као ови што су, тајанствена крилата суштаства, што нас занимају и душеве према бистрини ока и душе, којима их мотримо. Јели које чудо, што сам, мислећи свакојаке мисли по недогледном мору, сетио се својих сапутника галебова. Та и ове долећу к вама, па опет исчезну те их дуго, дуго не видите — —.

— — — — — — — — — — — —

Године су већ протекле да их нисте видели — ове моје редке, да нисте слушали глас, који негда бесте вични чути из близа. Ја сам тада дисао ваздух, што га и ви дишете, и кад год бих се враћао с крај вас, ћутио бих се вас потрешен од ведрих, веледушних мисли ваших, осећао бих полазећи од вас, да сам бољи но што бејах кад сам долазио. И сад, након година, још чујем нежни звук вашега гласа, а душа ми се још потреса одјеком ваших лепих мисли, те морам да признам, да сам и сад у даљини. пишући ове листиће, под упливом ваших мисли, ваших осећаја; и ако је што лепога, што људскога у овим редцима мојима, то само утврђује веру вајкадањих мислилаца: да лепо и добро у души мушкој не може проклијати, а да га најпре не ороси чиста узвишена душа женска.

— — — — — — — — — — — —

Да имате кћер, госпођо, без сумње би јој дали у наследство ваше истоветне мисли о слађеноме стању заручнице, о тајанственим дужностима супруге, о освећеноме позиву матере; научили би је за рана, да осећа с поносом своју моћ у друштву, а да је врши с благим поуздањем а с тврдом вером у неодоливост те моћи. Али вама провиђење не даде кћери, ваљда за то, што знађаше да у вашим прсима има љубави материнске за с в е српске кћери, које су вољне да буду заручнице, супруге, матере, као ви што бесте, као ви што сте госпођо! Зарад те безграничне љубави ваше према вашем полу и зваху се моја писма на вас љ у б а в н а п и с м а."*) Сад их назва „Галебови" за то, што вам долећу из далека. И ова, као она, потицаху из истога врела, из в а ш е љубави према српским другама вашим, и иђаху истој цели: дати женским осећајима правац, какав ваља да буде ако ће у породици да се стално одомаћи мир и задовољство, или као што их други зову: срећа.

Онда као и сад понудио сам вас, да будете тумач мојих мисли — ваших мисли према млађим сестрама вашим, да не би, као други што морају лутајући по тами несреће, да разпознају ведрину тихе домаће среће, и то гдешто само за то, да тим дубље уздахну за минулим лепшим временом, а ваљда и за изгубљеним рајом. — — Ваљаше ли ми за такав рад приклињати вас госпођо? Та ви га вршите и без мене, вршите га и нехотице јер веледушје обично мисли да не даје ништа, и онда кад највише даје — —

Примите моје мисли, моје „Галебове" под ваше окриље госпођо; не одреците им стана у вашој лепој души, кад већ знате, да се оне само из даљине враћају своме првобитноме гњезду — па ако се и нађе по гдекоји црн међу њима, немојте га лучити од другова његових и црне мисли могу бити чисте и јасне као најјаснији дан — — Та један је жар,

*) Види „Јавора" год. 1874.

што згрева те мисли, као што је сунце једно што у разним земљама бојадише моје галебове тако различитим бојама.

Да би вас здраву и веселу облетале, госпођо! (Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Угљенокисели натрон или угљенокисели натриум?

Под овим насловом изволео ми је одговорити у 30. броју „Јавора“ г. А. М. Матић на моју приметбу о хемичкој номенклатури у 21. бр. „Јавора“. Одговор ме је тај још више задивио него све, што је о том предмету штампано у овом поштованом листу и ја бих можда урадио боље, да превидим тако слабу аргументацију, као што сам превидео сличан одговор г. Пецића, преводиоца „Науке о ископима“. Али призната наученост г. Матића и нада, да ћемо се ми још сложити, позивају ме, да се још једном латим полемичног писања, које тако мало одговара и мојим наклоностима и можда и мом положају.

Г. Матић труди се да докаже, да је и стара и нова номенклатура једнако добра. Он вели, „да дуалистичан систем није тако на слабом темељу, него да се доста снажно држи, и да још није на последњем издисају, па да га можемо саранити.“ Г. Матић се сумња, „да је дуалистична номенклатура сасвим забачена“ и тврди „да дуалистична теорија стоји на чврстом темељу.“ Ове сумње и ове тврдње издају, да је г. Матић тако слабо опријатељен са модерном хемијом, да би то био узалудан бој, кад бих се ја упустио озбиљно, да оборим те сумње и те тврдње. Дуалистична теорија је сасвим сарањена, она је своју задаћу за своје време испунила и уступила је место бољим и тачнијим назорима; ни једнога хемичара нема данас, који би то порицао и ако излазе још и данас школске књиге, које се држе ње (а знадем баш неколико новијих аустријских, које то чине) онда то показује само, да има свуд фабриканата књига, који уму да прокријумчаре своје застареле продукте, али нипошто, да савремена теорија није још извојевала победу.

Г. Матић се позива на Роскоа, Либига, Кука (а тај баш изрично вели: auf Grund der alten Thatsachen), да поткрепи своју тврдњу, али не каже, од које су године ти списи. Већ последњих десет година значе овде врло много. Овде на путу немам при руци ни роскоеве ни уопште никакве хемије, да контролишем цитате г. Матића, али тврдим смело, да ако је Роское рекао, да је со оно тело, које постаје, када киселина са алкалном (базом) чине неутрално једињење,“ да је то и по старијој теорији не тачно, јер нити је свака база алкална, нити је израз „неутрално“ на овом месту потпуно опредељен. Таки аргументи мене не убеђују. Г. Матић вели до душе иронишући: „Роское има јевропског гласа, а г. М. Петровић?“ Г. Матић ставља мене дакле у паралелу с Роскоем. Таке претензије стране су мојој скромности. Друго упоређење беше ближе. Ја сам и у страној, у светској књижевности јављао се не једанпут с научним расправама, па и самосталним радом баш у хемији. А г. Андрија М. Матић?

Г. Матић прибегава и методичким разлозима. Он тврди „да је дуалистична номенклатура згоднија за почетнике“, да оно што сам ја спомињао о новој теорији „важи за оне тамо краіеве, где Горуп-Бесанец живи“ (већ је сиромах умрьо!), а овде се код нас уопште „почиње тек штрбецати о кисеонику и т. д.“ „ми учимо тек кемијске елементе и уз то главније спојеве,“ нижи разреди средњих школа нису за то „да се у њима теорише“, „па ни виши разреди средњих школа нису за то, да се у њима сувише теоријски ради. Сваке речи из пера г. Матића пуне ме истинским жалењем. Зар нема сваки ученик право, да му се оно проповеда као истина, што као такова важи у целом свету? Зар не мора наша тежња бити управљена на то, да наш гимназиста дође са истом спремом на свеучилиште као и онај из Берлина и Париза? Зар ми увек да се ограничимо на „штрбецање“ и на главније спојеве? Па оно малоуважавање теорије! Хемија није природопис, па и тај је већ давно оставио просто набрајање факата, заиста на корист науке! Ми тражимо узроке појавама. Багателисање теорије долази обично од оних, који исто тако мало познају праксис као и теорију, а изрично спомињем, да г. Матића не тражим у тим редовима. Ко прогледа листове хемичке индустрије, тај ће видети, да су баш теорије допринеле највише њеном огромном напредовању. Износимо факта, али се старајмо да не остану мртва, него их оживимо теоријом. Баш на основу вишегодишњег практичког занимања са хемијом тврдим, да за практичке цељи познавање хемичке формуле више важи него сав остали опис.

Да излажем, у којој би се мери имало уступити место теорији у средњим школама и колико је то могуће, то не могу овде да чиним, јер то би сувише морило стрпељивост уваженог г. уредника и поштованих читалаца овога листа. Али то није ни нужно. Ја сам из педагошких разлога, да уклоним увек штетно бележење, баш ових дана написао основе хемије у најкраћем изводу и штампаћу их о свом трошку за своје ученике. Ако ће то и бити само скица мојих предавања (биће све на једном табаку), то ће се ипак јасно видети, колико ме-

ста дајем „млеку теорије." Ма да штампам то као манускрипт, то ћу бити ипак тако слободан, да пошљем у своје време г. А. М. Матићу један примерак на преглед, а надам се, да ће га он благонаклоно примити

У Панчеву 3. авг.

М. Петровић.

СТАТИСТИКА.

(СВРШЕТАК.)

Кад поредимо становнике појединих округа бројевима изгинулих и помрлих војника из тих округа, онда имамо овај преглед.

округ	Број војника погин.	умрл.	свега.	На 1000 станови. у опште мушких долази погин. и умрлих војника	
Чачански	130	140	270	4,32	8,27
Рудначки	47	161	208	3,94	7,76
Смедеревски	68	86	154	2,21	4,30
Београдски	40	120	160	2,22	4,29
Крушевачки	102	68	170	2,20	4,28
Јагодински	60	82	142	2,01	3,92
Крајински	21	125	146	1,92	3,75
Крагујевачки	50	155	205	1,90	3,68
Алексиначки	62	27	89	1,57	3,08
Ваљевачки	17	119	136	1,55	3,01
Ћупријски	3	73	76	1,20	2,31
Пожаревачки	46	117	163	1,03	1,98
Црноречки	12	44	56	0,96	1,86
Књажевачки	20	33	53	0,85	1,66
Шабачки	6	43	49	0,63	1,20
Ужички	12	50	62	0,54	1,08
Варош Београд[1])	5	9	14	0,51	0,90
Подрински	1	20	21	0,40	0.80
Свега	702	1472	2174	1,61	3,13

Ови губитци у погинулим и умрлим много су већи од губитака, што их је имала немачка војска у рату 1870—71. год. У том рату од губитака у погинулима и умрлима у војсци:

	На 1000 стан. уопште мушких долази погинулих и умрлих војника	
Пруској	1,34	2,71
Хесенској	1,29	2,60
Саксонској	1,15	2,36
Баварској	1,15	2,25
Баденској	0,75	1,54
Виртембершкој	0,69	1,44
Свега	1,27	2,51

Према овоме наши губитци односе се према губитцима немачке војске и то с погледом на број становника, као 100 : 79

Значајно је, што је у нашем ратовању погинуо врло незнатан број официра. По списковима погинулих изгубила је српска војска на бојишту само 8 официра, а то је према броју од 652 официра *) само 1,23%. У немачко-француском рату погинуло је 1015 официра од 20.876 дакле 4,86. Кад погинулима додамо и умрле од рана и разних болести онда је износио губитак официра

српске војске	1,53%
немачке војске	8,70%

Ако узмемо да је у нашем рату с Турском 1877—78 г. учествовало 100.000 војника то према показаном горе броју погинулих и несталих, долази на сваку 1000 војника 8,65 погинулих, а у немачкој војсци 21,88. Та сразмера најбоље показује колико је био крвавији онај рат од нашег рата!

Кад погинуле и умрле заједно узмемо, онда је губитак на сваку 1000 војника

у српској војсци	23,93
у немачкој војсци	50,14

У немачкој војсци долазило је од 100 погинулих и умрлих по болницама:

у војсци	н погинуле	а умрле
Пруској	50,22	49,78
Саксонској	46,94	53,06
Хесенској	29,60	70,40
Баварској	45,35	54,65
Виртембершкој	46,35	53.65
Баденској	42,11	57,89
У опште	48,58	51,42

Код српске војске имамо за поједине округе ове размере:

Округ	Од 1000 погинулих и умрлих војн. долази на погинуле	умрле
алексиначки	69,66	30,34
крушевачки	60,00	40,00
чачански	48,15	51,85
смедеревски	44,16	55,84
јагодински	42,25	57,75
књажевачки	37,74	62,26
варош Београд	35,71	64,29
пожаревачки	28,22	71,78
београдски	25,00	75,00
крагујевачки	24,39	75,61
руднички	22,60	77,40
црноречки	21,43	78,57
ужички	19,35	80,65
крајински	14.39	85,61
ваљевски	12,50	87,50
шабачки	12,25	87,75
подрински	4,76	95,24
ћупријски	3,95	96,05
Србија	32,29	67,71
добровољци	74,43	25,57

---

[1]) За варош Београд биле би размере много мање, да нисмо узели у број погинулих и официре, за које се у списковима некаже одакле су.

*) По ранглисти свију официра српске војске за 1878 годину.

Напред навели смо да је број рањених војника износио 2996, од којих долази 165 на добровољце. Кад све рањене разделимо на округе и поредимо их погинулим, онда има овај преглед.

Округ	Број рањен.	Од 1000 погинул. и рањених долази на погинуле	рањене	На једног погин. има рањених
подрински . .	10	9,09	90,91	10,00
руднички . .	372	11,22	88,78	7,91
крагујевачки .	363	12,11	87,89	7,26
београдски .	255	13,56	86,44	6,37
крајински . .	119	15,00	85,00	5,67
књажевачки .	95	17,39	82,61	4,75
смедеревски .	321	17,48	82,52	4,72
црноречки .	52	18,75	81,25	4,33
ћупријски . .	14	17,65	82,35	4,67
пожаревачки .	189	19,57	80,43	4,11
алексиначки .	250	19,87	80,13	4,03
јагодински .	225	21,05	78,95	3,75
варош Београд	18[1])	21,74	78,26	3,60
крушевачки .	275	27,06	72,94	2,70
шабачки . .	11	35,30	64,70	1,83
чачански . .	237	35 42	64,58	1,82
ужички . .	17	41,39	58,61	1,42
ваљевски . .	8	68,00	32,00	0,41
Србија . . .	2831	19,87	80,13	4,03
добровољци .	165	49,70	50,30	1,01
цела војска .	2996	22,40	77,60	3,46

Само округ ваљевачки имао је мање рањених но погинулих војника, а сви остали окрузи показују више рањеника.

У немачко-француском рату долазило је

у војсци	од 100 погинулих и рањених на погинуле	рањене	На 1 погинулог рањених
баденској	15,00	85,00	5,66
хесенској	15,56	84,44	5,43
пруској	18,29	81,71	4,47
баварској	19,43	80,57	4,15
саксонској	21,78	78,22	3,59
виртенбершкој . .	23,53	76,47	3,25
у целој војсци . .	15,88	81,42	4,38

У главној средини нема дакле велике разлике у овом погледу између српске и немачке војске.

Кад број војника поредимо броју рањеника, онда налазимо, да је у овом рату рањено од 100,000 војника 2,996, дакле од 1000 њих 30. У немачкој војсци рањено је 86,106 подофицира и редова, дакле од 1000 скоро 100 или сваки десети војник.

Од наших официра допало је рана у прошлом рату њих 20. Кад овај број поредимо броју официра (652) онда излази да је од сто официра рањено на 3,07. У немачко-француском рату рањено је свега 3561 официр, дакле 17.06 %!

[1]) Овде су уврштени и ови официри, за које није означено место рођења.

У споменутој књизи налазимо бројни преглед декорованих бораца. Из њега види се да је одликовано:

	руским орд.	так. крст.	медаљонима за храброст	за ревн. службу	свега
генерала . .	3	6	1	2	12
виших официра	25	60	17	41	143
нижих „	44	136	185	109	474
подофицира	23	—	367	15	405
команд. нар. в.	19	9	251	12	291
ниж. чин. „ „	46	—	1319	7	1572
редова . .	62	—	3252	7	3321
свега .	222	211	5392	193	6018
санитет. особ.	—	19	4	34	57
админист. „	—	15	13	105	133
цивил. чиновника и грађана	—	55	10	113	178
свега .	—	89	27	252	368
Обе суме .	222	300	5419	445	6386

Напослетку нека стоји овде још ова примедба. По бројном прегледу губитака (стр. 448) износи цео губитак српске војске у рату 1877—78. год. 5400 војника. Ово је погрешно, за то, што се у губитак рачунају рањени и умрли, а међу овима има доста рањених, као што се види из имених спискова. Један војник показује се међу рањеним и умрлима, дакле два пут, а то није коректно, јер се тако увећава сам губитак. Оперативна канцеларија јавља, да се спрема материјал за специјално дело о рату за ослобођење и независност. Ми бисмо желили и молили, да се израђивању партије, која се односи на крвне жртве народа, што већа пажња поклони, а поред тога да се изнесу и остале материјалне жртве, које је овај рат стао, јер то тек може да престави снагу народа у правој боји, докле план боја и опис овога само су споредне ствари.

* * *

РАЗНО.

(Паук и жена). Господар Пера ће рећи своjем пријатељу: „Мој ми је доктор забранио да пијем каву, те се морам од ње да одучим, јер ми шкоди здрављу. Реците ми, драги пријатељу, како ћу се одвикнути од каве, кад је тако радо пијем!“ — „Е, видите, драги мој, и мени је некад лекар забранио пити каве, те сам се морао да одучим. Ја сам то овако чинио: ја се страшно гадим од паука, те с тога сам дао на дну моје шоље измоловати паука; од тога доба мрзим и на каву.“ — „Ха, браво, драги господару, сад сте ме упутили на сретну мисао: ја ћу на дну моје шоље да дадем измоловати моју жену!“

(Рђав војник). Питали малога Јову шта ће он бити.

— Војник одговори он.
— А какав војник?
— Ја ћу бити хусар!
— То је лепо; а зашто баш хусар?
— Јер он је на коњу, па може најлакше побећи из битке!

(Из физике). Професор учио ђаке, како нека стакла увеличавају, тако — вели — и сочиво увеличава предмете. „Цела истина, рећи ће један ђак своме комшији, и мој трбу јако нарасте, кад се набокам сочива."

НОВИ КАЛЕНДАРИ.

Сад баш изађе из штампе „**ОРАО**" велики илустровани календар за год. 1880. Овај најбољи, најлепши и по томе и најјефтинији српски календар распрострт је за ово пет година дана у 70,000 комада у свима крајевима где год има Срба. Календарски део „Орла" уредио је проф. А. Сандић. Овај део доноси знамените године српске и опште, годишња времена, помрачења сунца и месеца, црквено рачунање времена, пасхалију, небесне знакове, сунце и планете, планету владара, земље и владаре. У сваком појединим новим и лепим знацима урешеном месецу има стари и нови, турско-арапски и јеврејски календар, мене месеца, гатање о времену, предзнаци од године, радње месечне на дому и у пољу народне и земаљске светковине и занимљиве белешке. „Орао" доноси уз то у овоме своме шестом лету за г. 1880 и најодабранији забавни и поучни садржај урешен уметнички израђеним сликама. Забавно-поучни садржај „Орла" за год. 1880 грана се на ове одељке: 1. Народни добротвори: Илија Миросављевић-Коларац. 2. Приповетке из српскога живота: 1. Поћерка. Прича из Шумадије од М. Ђ. Милићевића. 2. Мој кума-Паја. Слике из српскога живота од С. В. Поповића. 3. Домаћи живот: 1. Стубови напредне куће I. од Смотре. 2. О нашим становима II. од дра Л. Станојевића. 4. Светковине: Педесетогодошњица епископа Арсенија Стојковића. 5. Спомени: Ђури Јакшићу и Стевану М. Љубиши књижевницима и сарадницима „Орла". 6. Историја наших дана: 1. Чивути свн и свуда од Н. М. 2. Бугарска и нови јој кнез Асен I. 7. Народна читуља: 1. Генерал Петар Бига од Х. 2. Мато Мрша, учитељ мореплова од Томе Кретова Поповића. 8. Земљопис; Из наших крајева, опис Сарајева, Мостара, Бањалуке, Травника, Зворника: Плевна. 9. Књижевници и уметници: 1. Богобој Атанацковић списатељ српски од С. В. П. 2. Лаза Телечки народни глумац од А. Хаџића. 10. Народописне слике. Цртице о животу женскиња у Црној Гори, од А. П—вића, 11. Народна привреда: 1. Нешто о рационалном пчеларству од проф. Ј. Живановића. 2. Како се гаји свилена буба од А. Хенгела. 12. Народно здравље: 1. Прођите се белила и руменила од др. М. Јовановића Батута. 2. О алкохолизму од др. Ђ. Натошевића. 13. Песме; Несретник, песма Змај-Јована Јовановића. 14. Са угарског сабора: Животопис и рад Срба посланика: Милоша Димитријевића. др. М. Полита, др. Н. Максимовића, Михајла Сабовљевића и А. Хаџића. 15. Напомене и предлози: 1. Оснујмо друштво „св. Саве". 16. Вашари и огласи. Илустрације за „Орла" израђене су у првим уметничким заводима у Бечу, Липиској и т. д. „Орао" за год. 1880 доноси ових **29** слика наимо; I. Насловну слику: Срби посланици на угарском сабору, група из ликова: Милоша Димитријевића, др. М. Полита, др. Н. Максимовића, М. Сабовљевића и А. Хаџића. Ликове 1. Илије Коларца, 2. Арсенија Стојковића 3. Ђуре Јакшића, 4. Стевана Љубише, 5. Петра Биге, 6. Мате Мрше. 7. кнеза Асена I. 8. Лазе Телечкога. 9. Богобоја Атанацковића. III. Слике из народног живота: 1. Херцеговци се враћају на своја згаришта, од Јарослава Чермака. 2. Добар шићар босанског устаща од проф. Ф. Жвјержине. 3. Црногорка на путу са Цетиња у Котор. 4. Црногорка као мати на дому своме. 5. Црногорско девојче. 6. Црногорски дечак. 7. Црногорац у заседи од проф. Ф. Жвјержине. 8. Покајнице тужбалице у Црној Гори. 9. Несретник. IV. Слике из наших крајева: Слике из Сарајева; 1. Српска православна црква, 2. Чаршија, 3. Градић, 4. Парна купка, 5. Конак земаљске владе у Сарајеву. 6. Мостар. 7. Бањалука. 8. Травник, 9. Зворник, 10. Плевље. „Орао" за год. 1880 штампан је на врло финој белој артији а

стоји само 50 новч., за Србију 1 динар.

Наруџбине из Србије прима главни комисионар књижара В. Валожића у Београду, која и рабате 20—30% према наруџбини дају, наруџбине из осталих крајева упућују се на потписану штампарију. Растуривачима према количини наруџбине дајемо књижарски рабат, а који поруче за готов новац и на више, тима дајемо још већи рабат. **Штампарија А Пајевића у Н. Саду** издавалац „Орла" и „Царића".

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 35. У Новом Саду 8. септембра, 1879.

МИТРОПОЛИТ МОЈСИЈЕ ПУТНИК.

БИОГРАФСКА СЛИКА.

Од Ђорђа Рајковића.

Посвећено Господину владици бачком Герману Анђелићу.

Мојсије Путник води своје порекло од старе српске племићске породице. Још године 1621 дао је цар Фердинанд II. угарско племство *Стефану Путнику*, који је тада служио у војсци као коњички капетан потиске крајине, те у 30-годишњем рату г. 1622 млад погинуо у боју код Вимпфена као мајор и ађутант тадашњег главног заповедника војске грофа Кефенхилера.

Име Мојсије добио је Путник у калуђерству — крштено му је име било *Василије*. Његов отац *Албул* (Алекса), и стриц му *Јања* (Јован), као нежењени али имућни људи дошли су из Ердеља у негдашњи Варадински шанац, данашњи Нови Сад. Албул се ту ожени *Милом*, кћерју протопопа Максима и изроди с њом четири сина: *Стефана, Тому, Мојсија* и *Аврама*. Стефан у цвету своји година умре без деце као лајтнант потиске крајине; Тома се ода на трговину, те је живио најпре у Будиму, а за тим у Новом Саду; Мојсије, отишав у калуђере, постане после митрополит; Аврам, ступив у војничку службу, постане доцније ђенерал. Албул је био економ, односно ортак барона Николе Пеачевића у трговини с целепима, и то на закупљеној пустари, званој „Стуб,“ која је припадала коморском селу Куцури.*) Пеачевић је тада такођер живио у Новом Саду. И Албул и Јања, кад су дошли амо, говорили су боље влашки него српски. Кад је Албул 1748 умрьо, било му је преко 70 година. Брат му Јања, занатом ћурчија, пресели се доцније из Новога Сада у Вршац. Јања је имао троје деце: сина *Арсена*, такођер ћурчију, који је после иселио у Срем, у село Нештин, и две кћери: Ану, удату за Лазара Милетића Сарајлију, и Анђу, која је била за Антонијем Томићем, обе у Но-

*) То потврђују списи новосадске архиве од године 1778, где у исказима сведока приликом испита о племству путникове породице читамо ово: „Albul seu Alexius, Fraterque ejus Janya, seu Joannes, ambo Putnik, qua caelibes ex Transylvania in Civitatem hanc, eotum Fossatum Petrovaradiense venerunt sat pecuniosi, Albulque duxit filiam Protho-Presbyteri Maximi, Nomine Milam, cum qua filios Stephanum Putnik confiniariae olim Tybiscanae militiae absque successoribus demortuum Locumtenentem, item Thomam, mercatorem, nec non Illustrissimum Dominum Moysem, modernum Episcopum Temesvariensem, qui in saeculo Vaszilie vocabatur, ac praeterea Abrahamum, Inclyti Regiminis Petro-Varadiensis supremum Vigiliarum Praefectum progenuit. Albul Putnik longiori tempore defuncti Domini Baronis Nicolai Peacsevics aeque hic Neoplantae degentis, in exarendato Praedio, Camerali Possessioni Kutzura adjacente Stub dicto, Oeconomum et respective Consocium Quaestus Boum egit.“

воме Саду. Албулов најстарији син Тома умре 13. јула 1758 у 46-ој години живота. Имао је од прве жене двоје деце: сина *Димитрија* (оца владике Јосифа Путника) и једну кћер, која је била за коњаничким капетаном грофом Николом Бранковићем. Друга је томина жена била Јулијана Варсањи из Српске Кањиже, која је у другом месецу по смрти му родила сина, такођер *Тому*.

Мојсије Путник рођен је у Новоме Саду 25. марта, дакле на саме Благовести, 1728 године. У месту сврши ниже основне српске, а по том више граматикалне (латинске) школе, за које је тадашњи владика бачки Висарион Павловић учитеље из Русије добавио и сам ји плаћао. Одма после свршени наука, у своје веома младо доба, по савету владичину прими Мојсије монашки чин, тако да је већ крајем 1744, дакле у својој 17-ој години постао протођакон у двору патријара Арсенија IV. у Карловцима, а 1746 архиђакон. Митрополит Ненадовић произведе га 1749 за протосинђела, а 1752 за архимандрита намастира Раковца. У то време појави се у великоварадској јепархији унија, која ласкавим обећањем поче просте људе отрзати од наше православне вере. Кад то чу митрополит, а он посла у Алмађ на царску депутацију младог, лепоречког а смерног архимандрита Мојсија Путника, коме је било истом 25 година, те он све оне, који почеше отпадати од православља (православних је било тамо више од 20,000) живом својом беседом врати у крило наше цркве, и народ умири.

По смрти Висариона би Мојсије г. 1757 изабран за бачког владику.

Чим седе на престо владичански, поче се бринути о бољој дотацији учитеља и о већој просвети свештенства. Заведе у Новоме Саду прву богословску школу, у којој беше учитељ *Јован Раић*, потоњи архимандрит ковиљски, чувени српски историк.

Да је било на вољу народа, Путник би још по смрти Ненадовића постао митрополит; али плетке туђинаца учинише, да он за таковог на сабору 1769 па ни 1774 не би изабран. Путник замоли премештај на темишварску јепархију, и царица Марија Терезија под 10-им нов. 1774 тај премештај одобри. Инсталацију путникову обавише у Темишвару мес. фебруара 1775 краљевски комесар Покач, саветник администрације банатске, и митрополитски мандатар Вићентије Поповић владика вршачки.

Мојсије Путник беше први од наши владика, коме царица г. 1776 подели наслов ексцеленције и тајнога саветника. До онда се тај наслов давао само митрополитима.

Новосађани тешко могоше прегорети губитак свога земљака-владике. На дан одласка му обуче се старо и младо у свечано руво, те поврви улицама — већина одлични грађана, који на колима, који јездећи на добрим коњима отпратише га до Српскога Бечеја, где се, љубећи га у скут и у руку, са сузама опростише од свог доброг владике, који је 18 година поживио с њима у лепој слози и љубави.*)

По смрти митрополита Вићентија Јовановића Видака би Мојсије Путник на сабору од године 1781 *акламацијом* за митрополита изабран.**)

---

*) Путник у свом писменом опроштају с магистратом новосадским под 23-им јануаром 1775 између осталога вели: „Quo majorem Amplissimi Magistratus per octodecim Episcopatus mei Annos, continuo in gremio hujus Liberae Regiaeque Civitatis residens, erga me experiebar cultus observantiam, eo magis me in conscientia obligatum comperio, ut, per Summum Caesareo-Regium Beneplacitum, ab hocce Bacsiensi ad Temesvariensem Episcopatum translatus, et jam proxime abhinc separandus, Amplissimo Magistratui pro tantis testatae aestimationis documentis distinctissimas referens gratias, insimul devotissimum Vale dicam. Doloris quidem insensibilem me haud esse fateri debeo, quod ab illis avellar Amicis, cum quibus me Locus Natalis junxerat, et quibus cum in bona harmonia, laudataque cointelligentia, ac nunquam interrupto vinculo amoris vixeram.“ (Списи аркиве вароши новосадске.)

) Ово му је била заклетва приликом инсталације: „А низу подписавшійся Моѵсей Путникъ заклинаюся Богомъ Вседержителемъ, Пресвятою, и нераздѣлною Троицею и Святымъ Еѵангеліемъ, да Вѣру святыя Православно-Восточныя Іерусалімскія и апостолскія Церкве, законъ же и догмати ея, святыхъ Апостѡлъ тако, якоже ѿ седмыхъ все-**

Године 1783 искао је у двора јурисдикцију in spiritualibus за Буковину и Ердељ, те је и доби под 6-им нов. и. г. преко мацарске канцеларије, а под 3-им март. 1784 преко војног савета. Ово су и путникови претходници толико пута потраживали, али тек њему суђено беше да то получи.

До митрополита Мојсија Путника није било никакви народни српски школа у Горњој крајини. По царској наредби младеж српска у вараждинској и горњокарловачкој генералији морала је поодити *немачке* нормалне школе, иначе се није примала у војничке заводе. Кад би народ молио да му се допусти имати своји школа, власти би тада одговарале, да је то слаба љубав према младежи, кад се траже српске школе, које јој неби биле ни од какве користи и у којима би она истом време губила, дочим су немачке школе први корак за живот.*) Једном речју: Србима у крајини не би тада допуштено, имати своји школа. Само је у личкој регементи село *Медак* имало год. 1779 српску школу, али се говорило, да ју је регемента мимо знање и вољу генерал-команде допустила, те ова заповедаше, да се и та школа укине. Свештенство је искало, да сме ту школу издржавати о свом трошку, а генерал-команда на то доскочи, да би се тим учинило криво познатој либералности и великодушности светле царице, која не трпи да се коме намећу приватни терети, већ сматра за своју највећу славу, сама се старати о срећи своји поданика; те као што држава плаћа римокатоличке школе, тако нека се и српске издржавају из исти извора. Најпосле је молило свештенство

ленскихъ Соборѡвъ изложено, непоколебимо, цѣло и неизмѣнно, ниже что прибавлѧ ниже убавлѧ, во всѧ дни жизни моеѧ, до послѣднѧго издыханія моего содержати и сохранити хощу. Установленія при томъ и заключенія седмыхъ вселенскихъ и девѧтъ помѣстныхъ Соборѡвъ касающаѧсѧ мене, како и Епіскоповъ и всего духовенства нашеѧ въ сей Цесаро-Кралевской державѣ обрѣтающіѧсѧ Церкве, ниже самъ ниже другому преступити допустити; а Тупиконъ Церкве нашеѧ въ цѣлости и по тому церковнаѧ службы непремѣнно правити буду. Аще бы что мнѣ и благолѣпно видѣлосѧ, обаче то безъ Собора Архіереевъ и Клера Церковнаго и согласіѧ общенароднаго въ Церковь не вводити. Аще ли бы нѣкоимъ діаволскимъ наважденіемъ ѿ свѧтыѧ нашеѧ Православно-Восточныѧ Іерусалімскіѧ Церкве исповѣданіѧ вѣры ѿступилъ, или противъ предреченныхъ соборныхъ установленій поступилъ, и неисполнилъ быхъ должностей Пастырѧ духовнаго Евангелскаго, то не токмо мнѣ въ семъ и въ будущемъ вѣцѣ Богъ да судитъ и дражайшаѧ кровь Христова во осужденіе да будетъ; но и Архі-Епіскопства и Мітрополитства, власти же и всѧкаго церковнаго правителства ѿ клера и народа, безъ всѧкаго моего извѣта и хитрости лишенъ и ѿ Архі Епископіи сеѧ ѿлученъ да буду, а другій вмѣсто мене ѿ тогожде клера и народа по всемилостивѣйшимъ Привилегіамъ избранъ и поставленъ да будетъ. Тако мнѣ Богъ, имже заклинаюсѧ, и ѧкоже правo кленусѧ, да поможетъ, Аминь.

Сицевое мое обѣщаніе (каковое и прочіи послѣ мене будущіи Архі-Епіскопи и Мітрополити творити имѣютъ) собственноручнымъ имене моего подписаніемъ и печатію подтверждаю. Въ Карловцѣ 2. Іюніѧ 1781 Года.
Моѵсей Путникъ."

„И сіе къ сему Юраменту придато было ѿ Господина Архі-Епіскопа, но за благое не обрѣлосѧ ѿнато:

„При чемъ въ таинствахъ церковныхъ, ѧкоже въ послѣдованіи Божественныѧ Літургіи; тако и въ прочихъ службахъ, Ектеніѧхъ, никаковіѧ новоумышленіѧ рѣчи и обрѧды ѿступниковъ не вносити, по чему всѧкаго и всѧ ѿ исповѣданіѧ Церкве нашеѧ ѿступники, и имъ волею или молчаніемъ, или небреженіемъ соизволѧющіѧ проклинаю. Архі-Епіскопію же по милости Божіей и царской и изъ любви клера и народа мнѣ вѣрно съ именемъ вручаемую до издыханіѧ моего не преносити на иное мѣсто, но содержати идѣже до селѣ была и нынѣ есть."

*) „Ein allerhöchsten Orten angenommener Grundsatz schlüsst alle Knaben von der Aufnahme in die Stiftungen aus, welche nicht die deutsche normal Schule besuchet haben, es ist also von der Nation, und besonders von denen Ansehnlicheren nicht zu vermuthen, dass sie für ihre Nachkömmlinge so wenige Liebe haben sollten, um ihnen in den illyrischen Schulen, die ihnen zu nichts nützen, die Zeit fruchtlos verliehren zu machen, und sie auf der andern Seiten auch aller Gelegenheit zu berauben, den ersten Schritt zu ihrem Unterkommen zu machen." (Тако генерал-команда пише под 12. нов. 1779 тадашњем горњо-карловачком владици Петру Петровићу.)

преко регементе, да се српска младеж сме збирати ради слушања веронауке, те да зато збиралиште остави село Медак, па и то не би одобрено.

Мојсије Путник одма прве године свога митрополитовања прегну свом снагом, да ове љуте ране на телу народа залечи. Почетком г. 1782 оде у Беч, те преда цару Јосифу молбеницу, у којој иште, да се у свакој регементи вараждинске и горњо-карловачке генералије о трошку Срба краишника заведу бар по две оделите народне школе, где ће се младеж на свом матерњем језику у првим основима знања и вере настављати.*) Молба се митрополитова прими, и цар дозволи, да милитарске власти споразумно с нашим владикама назначе најзгоднија места, у којима ће се српске народне школе уз омањи принос краишника издржавати.

Године 1790 13 маја, оде Путник у Беч, и то с владикама: темишварским Петром Петровићем, вршачким Јосифом Јовановићем Шакабендом и бачким Јованом Јовановићем, да поздрави Леополду II. ступање на престо, а место себе остави у конзисторији Јевтимија Котуровића архимандрита шишатовачког. Сабор српски би за 15. август и. г. у Темишвару урочен, али га Путник жив не дочека.

*) У споменутој молбеници вели митрополит: „Die Gränitzer Inwohner haben gründliche Ursache zu befürchten, dass da ihnen eigene Schulen zu halten und in denselben ihre Jugend in der Muttersprache im Lesen und Schreiben unterrichten zu können nicht zugelassen wird, der Endzweck dahin gehet, sie in den Stand zu versetzen, dass sie nach Absterben der gegenwärtig fungirenden Pfarrgeistlichen keine Individua überkommen sollen, die zu dem geistlichen Amte könnten angestellt werden. Dann es ist die natürliche Folge dass wo keine Schule ist, allda auch kein Unterricht seyn kan, mithin in Ermanglung des Lesens und Schreibens kündiger Männern die Gränitzer Inwohner ihrer Seelsorgern entbehren müssen. Um also diese Furcht und den Argwohn denen Gränitzern zu benehmen, geruhen Euer Majestät allergnädigst zu resolviren, dass sie in jedem Regiment der Varasdiner und Carlstädter Generalaten wenigstens zweye eigene Schulen unterhalten dürfen, um in denselben die Jugend in der Länder- und Mutter-Sprache im Lesen und Schreiben, dann in der Känntnüss des Christenthums unterrichten zu lassen."

Споменута три владике штафетом из Беча под 28. јун. 1790 јављају консисторији карловачкој да је митрополит Мојсије Путник 26. јуна у 4 сата по подне почео патити од љутог наступа, сутра дан био у грозници, а 28 јуна у полак три сата рано издануо. Мртво тело спустише Дунавом у Сентандрију и ту га у успенској цркви саранише. Мојсије Путник беше први између наши митрополита, чије је груди окром архиепископског крста красио још и комендаторски крст ордена св. Стефана краља маџарског, а уједно и први, који је почетком 1790 од цара Леополда II. добио позив на угарски сабор земаљски. Узањ бише позване и остале владике, али ни он ни они не одоше тада на сабор.

* * *

Мојсије Путник био је човек доброћуд, тих, правдољубив; помагао је сироте; марљиво је вршио правила и обреде црквене; био је изврстан појац и чатац. Умилним својим гласом појући велики канон, занео би слушаоце; а појући опело христово мамио би им сузу из ока. Сам тачно вршећи црквене дужности, био је строг, кад би ји његови подручни занемарили. Тако приповедају да је некакога Арона, јеромонаха фенечког, који је био одређен на „духовију“, т. ј. да свакога поста преко године путује у Бежанију, Батањицу, Бановце, Белегиш, Угриновце, Војку, Попинце и Пећинце, те да народ исповеда, причешћује и на добро поучава, дао обријати и протерати из намастира, за то што се на чешће опомене није тео поправити, него је истом овлаш села пролазио и дужност којекако и тек као од беде вршио. Да је Путник имао срца за сироте и да је био правдољубив, види се из овог примера: Неки карловчанин, Мијаило Поповић, одседио је био г. 1758 због дуга неколико месеци у затвору у граду Варадину, а кад се заклео да је сирома те га пустише из затвора, даде он реч да ће платити дуговање, чим мало дође до имања. За тим се настани у Футогу на земљи спаије Чарнојевића и почне еконо-

мисати, а новосадски протопоп Андрија Николић, ком је такођер био 30 фор. дужан, дође те му насилице отера оно мало ситне марве и узе му што је имао од покућства. Путник је тада био владика новосадски, и сиромашак му дође на тужбу. Владика дозове онај час проту, укори га на дужникове очи, да није лепо од њега, као од свештеника, онако се наплаћивати, него нека врати одма и марву и покућанство. За тим се маши руком у џепове, нружи проти 30 фор. с речма: „Ево ти, па одлази.“ Сиромашка пак отпусти, говорећи: „Пођи с Богом! Од данас му ниси више дужник.“ Приликом грдне дунавске поплаве, какова се једва памти, помагао је пострадалим новосађанима кровом, раном и оделом. Од мес. октобра 1769 доњи део територије према Варадину целу је јесен и зиму стајао у води. Од 2. маја 1770 надолазио је Дунав из дана у дан, тако да је не само сву варош опколио и од сваке је комуникације са суседима пресекао, него најпосле, проваливши насипе, у саму варош јурнуо. У оној невољи, кад вода час с једног а час с другог краја у варош нагрну, те улице, авлије и баште поплави, ниси могао ништа чути, до вриску деце и јаук мајака. У то су доба владичини момци притицали с чамцима, те избављали утопљенике. Вода је порушила тада у Н. Саду преко 600 кућа. Неки, који су били људи сиромашни, потегну после поплаве у друга места, а владика ји задржи и помогне им подићи нова станишта. И Чивутима новосадским даде том приликом 400 фор. припомоћи.

Злоупотребе и иначе зле и шкодљиве обичаје гонио је Мојсије Путник из свог народа, па и својски код владе настојавао, да ји она строгим својим наредбама посве искорени. Код Срба је у оно доба била у пуном јеку *моба,* то ће рећи обичај, да имућније газде у вароши или ти селу, имајући млого усева, у одређени дан позову већином сиромашне момке, девојке и младе, да им жито жању или увозе, да им ливаду косе и т. д. и то без икакве плате, само за јело и за пиће. Том приликом мобари и мобарице у весељу, у игри и витлању пређу границу, тако да ји ту буде и мртви.*) За љубав части и пијанке напуштао је народ своју економију, те се тим уназађивао и пропадао Такођер је био обичај, да се болесници о служби доносе у цркву, где им се чита молитва. Путник је поучавао да се с том злоупотребом престане. Он наиме није држао молитву за злоупотребу, него је наређивао, нека је свештеници болесницима у кући читају, само нека ји не доносе у цркву, како зарад сами болесника, тако и зарад остали, којима би претила опасност услед какве заразе.

Мојсије Путник био је такођер човек веома прикладан и наочит: лепо развијена, здрава, снажна састава, висока раста, пуни, чисти, жаркасти образа. Кад је Мојсије 1781 заједно с архимандритом Јованом Раићем био у Бечу, боравио је тада као гост у двору цара Јосифа и царевић руски, Павао Петровић, заједно са својом женом кнегињом Маријом Феодоровном. Једном је имао Мојсије аудијенцију код цара, а по свршетку исте цар га запита: би л' желио видити великога кнеза и кнегињу своје вере? Па и не дочекав одговора, ували га за руку, те га одведе и прикаже светлим гостима. Царевић Павао, који донде није може бити видио онаке главе и плећа, онаке браде и веђа, црних као крило од гаврана, изненађен примети му на први поглед: „Ви воистину велик человјек!“ А затим га запита које је вере, православне или сједињене? Митрополит поклонив се одговори: „Православне, источне несаједињене“. Тада му кнез и кнегиња целиваше десницу и проведоше с њим више од једнога сата у пријатном разговору.

*) У једном старом „протоколу умирајушчих“ цркве митровачке читамо ово: „В е с е л а (крштено име женско), удова Петра Н., изъ села Рогачева отъ Мораве, с л о м и л а в р а т ъ н а м о б и К у з м и н ч е в о ј, юлія 2. 1781.“

РАКА И РУЖА.

(Виктор Иго.)

(La tombe et la rose.)

Рака рече ружи:
„Шта ти градиш, цвете бајни,
Од зориних суза сјајни'?"
Ружа рече раци:
„Шта градиш од жртве јадне
Што у понор теби падне?"

Ружа рече: „тужна рако,
Ја у хладу гмизе нижем,
Па ко амбра замиришем". —
Рече рака: „ружа бедна,
Док се с тобом разговарам,
Ја анђеле светле стварам!"

Мита Поповић.

НАЖИВИО СЕ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Од Косте Ристића.

(Наставак.)

ЧЕТРНАЕСТА ПОЈАВА.

Светозар. Марија.

Светозар. (долазећи, за себе.) Баш добро, што је сама. Почиње ме заиста занимати цео догађај. (гласно) Добар дан, госпођице!

Марија. А, добар дан.

Светозар. Зар тако усамљени, госпођице?

Марија. Сестра и шур су у кући. А зар нисте и ви с њима?

Светозар. Као што видите, госпођице, нисам. А право да вам кажем, за овај мах и не тежим, да су нам и они у друштву.

Марија. А како то?

Светозар. Искусио сам, госпођице, да се људи проваћају по најбоље онда, кад их има што мање.

Марија. Зар сте ради да се проваћате?

Светозар. То јест, моја је искрена жеља, да вас занима . . . у колико ми лежи у слабим силама.

Марија. Морам вам признати, да је мене врло тешко занимати

Светозар. Тим је већа моја заслуга, ако се заиста добро проведете.

Марија. Нарав ми је врло чудна.

Светозар. (за себе) Тим пикантније за мене (гласно) Ха, ха! девојка и чудна нарав!

Марија. Зар држите, да се то не слаже!

Светозар. Опростите, али, ако је афектација, или лош правац у васпитању, онда мислим, да је могуће.

Марија. А зар је ваша нарав тако прикладна, тако природна?

Светозар. Ех, госпођице, није реч о мени. У осталом, шта сам ја све претурио преко главе.

Марија. А зашто?

Светозар. Ја сам мушко.

Марија. Другим речима, ви можете радити, што год хоћете, а ми —

Светозар. Што хоћемо! (за себе) Баш ми се допада, кад се мало жести.

Марија. То је и сувише!

Светозар. Немојте се жестити, госпођице, — или боље — жестите се баш, врло вам доликује. То можда не знате ни сами.

Марија. Немам ни најмање намере, да вам се допаднем.

Светозар. Али ја имам намере, да се вама допаднем.

Марија. То вам неће испасти за руком.

Светозар. Видећемо.

Марија. (за себе) Баш је безобзиран! (гласно) Зар мислите, да се девојка заљубљује одмах на прву реч.

Светозар. Госпођице! Не треба оне да знају, да их ми љубимо; нека само слуте, — па смо већ онда ми господари.

Марија. Варате се.

Светозар. Ни најмање! Уверавам вас, да ви нисте прва госпођица, девојка, женска у опште, с којом се разговарам. Једна као и друга, само с неким варијацијама. Ослоните се на мене, имам у томе искуства.

Марија. Зар и мене упоређујете са великим бројем вашег познанства?

Светозар. То никако не. А, то не! Али хоћу на свој начин, да изучим нарав вашу, којом се тако хвалите!

Марија. (за себе.) Још ми се смеје. (гласно.) А зар се не могу претварати?

Светозар. Можете, али ја сам спреман за све. (за себе.) Овако, пола срдита, пола у неприлици — баш је лепа!

Марија. (за себе.) Чисто га се бојим. (гласно,) Пре него што ћу допустити, да се шалите са мном, волим се и уклонити. (Хоће да устане.)

Светозар. (задржава је) Шалити!? А по чему судите, да се шалим?

Марија. По вашим речима.

Светозар. То вас је обмануло девојачко оштроумље ваше. Ја говорим са свим озбиљно, само што су ми речи можда чудне.

Марија. Врло чудне.

Светозар. Али бих вас молио, да им се не чудити!

Марија. А зашто не баш ја?

Светозар. Зато, што се вас тичу. —

Марија. Мене?

Светозар. Да, вас, госпођице! (долази привидно постепено у ватру.) Негда, кад бејах момче младо, пуно жара и осећаја, пуно племените намере и тежње, кад ми пред очима стајаше свет у ружичастој боји — сањао сам чедне снове, и у сну и на јави. Онда ми је лебдила пред душевним очима тајанствена и бајна слика, која ме тихо к себи зваше, обричући ми и на земљи блаженства. Беху то за мене сретни снови, сретни дани! Невиност мојих мисли накитила их је најлепшим сјајем — био сам песник, јер сам слутио раја, искру божанства! Ох, госпођице!

Марија. (гледи га са саучешћем.)

Светозар. Да — али сад више нема тих слика, ма да сам их тражио и жељно очекивао! Све беше заман — све!

Марија. (уздахне.)

Светозар. Али опет — од куд се нисам падао, заруди ми зора дивна — моја слике стаде добијати сталне облике, долазим до уверења, да ће ми се можда остварити лепи снови . . . ја познах, госпођице, у вашим цртама, црте мога идеала, у вашим речма тајанствене звуке давно минулог сретног доба младих сањарија мојих — ја сам и сретан и несретан у исти мах! (обори главу)

Марија. (узбуђена, заборавља да је игра.) Господине!

Светозар. (нагло) Ох, говорите, госпођице, говорите! Та речи ваше мелем су мом измученом срцу.

Марија. (у саучешћу.) Да ли вам могу помоћи.

Светозар. Још питате! — Та ја тражим само да ме чујете!

Марија. Ја вас слушам.

Светозар. А оно ме чујте, госпођице! Марија! Ја вас љубим, као што осуђеник може љубити последњи час живота свога . . . као . . . . (ухвати је за руку.)

Марија. (тргне, дође к себи, устане.) Господине! Ха, ха ха! А што се мучите кад вам не доликује! (Наталија се укаже, иза џбуна.)

Светозар. Госпођице, ви се варате.

Марија. А зар човек ваше нарави може заиста љубити?

Светозар. (за себе.) До сто ђавола! (гласно.) А зар немам крви у себи?

Марија. Окајте се такве шале! Тражите девојке, које приличе вама, и које ће одмах веровати вашим речма. С богом! Кад се опет видимо, држим, да ћете се чинити и невешти, јер не бисте се имали чиме похвалити. Ха, ха, ха! (оде, нестане и Наталије.)

ПЕТНАЕСТА ПОЈАВА.

Светозар са̂м.

Светозар. (срдит, што је осрамоћен.) Шта! Девојче, што је текономад добило дугачку хаљину, да *мене* вуче за нос! *Мени* да се руга, са мном да се титра! — То је први пут, што сам тако наишао. Испао

сам из флегме! Могао бих пркосити и вечитим законима наше природе! Могао бих . . . . ох, ужасно! (Почивка.) Али је опет зато лепа, врло лепа! А што је куд камо више — мудра је и смишљена. Почиње ме занимати . . . ја осећам неки немир . . . обузима ме неко чудно осећање — она је погодили начин, како треба поступати са мном. Ох! та не смем јој више погледати у очи, у те дивне очи! А срце ми бије, врло чудно бије! тако није било већ давно, врло давно, кад сам још невиним очима гледао свет! (почивка.) Ох! кад би дао бог, да се заиста заљубим!! (Хоће да иде, долази Наталија.)

(Свршиће се.)

ЈЕДНОМ ПРИЈАТЕЉУ.

Многи су ти замерили
— Али тајно, иза леђа —
Што у вину тражиш сласти.
Зар то, друже, тебе вређа?

Зар је онај пијаница,
Кој' у бујној својој снази
Није свагда на шаблонској
Филистарској, тромој стази?

Зар да само оно чине
Срца смела, дуси чили,
Што су глупе Абдерите
За „умесно" увидили?

Зар у ђору веће једном
Лежи пропаст свег морала?
Ил' генију зар је свaком
Од вајкада таква хвала? —

Ој! не слушај, што те трују
Ти мамлази, ти извесни. . . .
Та и пијан више вредиш
Него они кад су трезни!

К. Р.

СТОЈ! . . . КО ИДЕ!

ИЗ РАТНОГ БЕЛЕЖНИКА ЈЕДНОГ ВОЈНИКА, У СРПСКО-ТУРСКОМ РАТУ.

(Свршетак.)

Србија заврши и други рат са Турском; нека се војска већ распушташе кућама, ал млога оста још по границама.

И Н. батаљон променио је већ млога места, док га примирје у селу Р. не затече, гди се по дуже заустави.

Једног дана, кад је већ прави командант тога батаљона дошао, а ја опет постао само резерва, позове командант војника редова Тодора Јовановића па му рече: ти си ислужио твој рок, и одпушташ се из војске, спреми се, ево ти отпустне књишке па иди. . . . . .

Разумем . . . . Оћу.

Само се се тима двема речма опрости Тодор са својим командантом, окрете се и оде као стрела.

Кад је до стана дошао био је сасвим весео, скакутао је, свиркао је, узео је пушку, гледао је, заглеђивао, реко би човек да му већа туга што се од ње растављa, но што се је од оца раставио. Најпосле наслони пушку уза зид и стаде се свлачити.

Другови, који су га гледали, млого му завиђаху што се он одпушта, а њима време још дошло није.

Пошто се Тодор свуче, узе пушку, скине бајонет с пушке, па пре но што наслони главу на цев узвикне: „благо отцу који тражи свога сина". . . . .

Док су му другови притрчали и прихватили га, он босом ногом окине ороз и сасвим мртав падне у наручја другова својих. . . . . .

Исти му другови, који и отцу његовом,

отесаше и подигоше велики крст са натписом: овде лежи син кога је отац нашао. . . . . . .

. . . . Сваки грађанин сваки Србин у Србији уживаше већ у велико благодетан мир, и само гди гди чује се тек сећање или по која причица по који случај из прошлог рата; а за сво то време ја бејах код мог батаљона на позицији, гди сем грдних планина посејаним са по где где арнаутском пустом кућом, и дивљег растиња овог планинског ланца, ништа друго видити се не могаше.

Али и усред овакове дивљачне природе појави се по кад што и по која оаза, када се иза свих градова планина сунце рађа или седа, кад се по који бели облак издигне па изгледа као круна неком издигнутом чвору ових планина и т. д. све то буђаше ми фантазију, ал туге, не радости, јер дуго одведен од свога и својих сит се наужива ових природних творина, па можда би још онемио ал не у Арнаутлуку него. . . . . Као што се узбуркани таласи дуго све са мањим и мањим таласићима појављују, док у мирни ток свој не дођу, тако се и ратно стање неможе лако да стиша.

. . . . . . Батаљон у ком сам ја био премештао се час овамо час тамо, док најпосле не одосмо чак тамо негди у Арнаутлук гди је и Бог заборавио своју земљу. . . . . . .

Преко села К. пролази сад граница Србије и Турске, у селу том живљаху две фамилије српске, које по њиховом обичају подизаху велике крстове на гробовима својих мртваца.

У то село дођем ја са једном четом као стража, у коме, сем 15 људи, 5. жена и 8 деце небејаше никога више.

Прошла је већ била једна недеља дана од како ја уживам околину овог села. Једног дана око заласка сунца кренем се изван села у намери да се мало прођем. Кад се први мрак спусти ја сам био већ код гробља, и још из далека приметим да се нешто испод једног високог крста црни, који је стајао баш поред пута. Приближавајући се ближе, приметим да је то некаква жена која ту лежи, примакнем се крсту и кад опазих да је тај створ жив, запитам, ко је сахрањен испод тог крста?

Старо и збрчкано лице ове бабе окрете се к мени као из сна па са дубоким уздахом поче ми говорити.

Синко и брате мој! Имала сам сина јединца Тодора у војсци, па је у рату погинуо, отац му пође да нађе гроб па се ни он неврати, а ја јадна оста сама у селу ка кукавица. Мука и несрећа дојади ми па остави кућу и пођох у свет да их тражим, или њих или гробове њихове, јер ми казаше да су обојица изгинули. . Ој . Ој. . . . . .

Од кад сам пошла и сама незнам потуцам се од немила до недрага за кору хлеба; јуче ми рекоше да је у овом селу његов батаљон а ту је он и сарањен испод једног великог крста. . . Јаој. . . . овде лежи он . . . . Једва изговарајући ове последње речи окрете се крсту наслони главу у дно крста.

До дна душе потрешен речма ове бабе сагох се да је подигнем, па да јој све кажем, да јој кажем гди јој је јединац Тодор, а гди старац Милутин лежи, ... Ал и баба Станојка беше већ мртва.

Свет

ИЗ ВИСОКОГ У ВАРЕШ И ОЧЕВЉЕ.

ЧЕТИР ДАНА У БОСАНСКИМ БРДИМА.

(Наставак.)

Прикупимо и последњу своју снагу, те се журним кораком спустимо до првих шљивика, и тамо застанемо. Са тог места где стајасмо, оправимо заптију са два момка у село, да оданде кнеза и муктара пред нас доведу, јер нам строго беше наложено од капетана, да

неуђемо сви наједанпут у село, но тек онда кад измамимо кнеза на поље.

Док су се они тамо читав сахат забавили, склонимо се ми у шљивик с тога, што киша започе падати, а и неки хладан ветар задува. Ја сваки час погледам нестрпељиво на свој сахат све ми се чини да су се у селу дуго задржали. Наредник се забринуо, те ме пита шта ја о томе мислим; он од своје стране држи да им се што морало десити. Једва једном ево их све тројице натраг. Наши момци зловољни, што су се толико дуго задржали, а нису притом никог нашли. За муктара веле да је отишао у неко турско село у госте, а кнез бере шљиве далеко у брдима. Ми се немогосмо тим задовољити, него пошљемо поново заптију с друга два момка, а оштро овима последњима наложимо, да се за по сахата морају пред нами створити, заједно са кметовима.

Није дуго потрајало, а ево их натраг где воде три кмета у својој средини. Чим дођоше до нас ми поустајемо. Наредник, нека грдосија Мађар, с грдни бркови, импонирајућа особа, окрене се мени већ по договору, па ми громким гласом изговори налог нашег капетана. Док је он говорио, стајали су кметови католици сва тројица с фесови у руци, и са страхопоштовањем слушали, како се тај швапски аскер размеће. Чим је он свршио, окренем се ја, те кметовима у кратко разложим, шта ми је сада рекао мој предпостављени, што незна српскога језика. Рекнем им, како смо послани из Високог да купимо оружје; ми нећемо ићи по кућама да га сами тражимо већ га сваки мора нами на ноге донети у конак, а ко ма један ножић претаји, тога ће мо везана отерати у Сарајево, а тамо га неће за цело олако проћи.

Кметови ми одговорише на то, да у њих врло мало оружја има; што је све боље било, то су им Турци давно одузели. На моје питање даље, да ли има много у селу Турака, чух из њиних уста да их има само две куће, а оно остало све су католици. Кад смо то тако са кметови свршили, узмемо их у среду, натакнемо бајонете на пушке, и пред њима их напунимо, те се у село упутимо. Таман ми доирли до конака, неке изкривљене чађаве куће насред села, а киша се спусти, као да се облак провалио.

Док је један кмет са заптијом по селу заређао, да наш налог Очевљанима понови, дотле смо се ми уморни посадили пред оџаклијом да се одгрејемо. Није дуго потрајало, а Очевљани већ улазе у конак пред нас, и носе своје оружје да нам га предаду. Ту ти беше дугих шишана, ханџара, јатагана, малих ножева, кубура, и двоцевих пиштоља што све укупно није баш много вредило. Знао сам врло добро да је сваки оно оружје што је боље склонио, да му при руци буде, кад до невоље дође.

Сећам се и сад добро како сам се забављао са неким чичом, који такође беше дошао да по заповести учини.

Пред нама већ велика хрпа оружја, а на врата улази неки човечуљак сав увијен у суру кабаницу, под којом нешто скрива. Уђе унутра па се стаде обзирати на све стране; ваљда тражи између нас, ко је најстарији.

„Ходи старче ближе, рекнем му. Да чујем шта хоћеш, кажи само мени, овај најстарији незна с тобом беседити!“

Старчић јошт непрестано ћути, а никако да изађе с оним на среду што је под кабаницом.

„Но старче“ привиках му поново „ти бива зацело какав лијеп нож под кабаницом носиш, кад га тако од кише чуваш!“

„Вере ми господин башчауше (поднаредниче), донесох вам своје последње оружје, једну ваљану кубуру, што ми од ђеда остаде.“ Стаде је хвалити како је то изврсно оружје, а жао му је што га од себе дати мора, но несме да је задржи јер ето ћесар друкче хоће.

Узмем то добро оружје да га при ватри боље загледам. Стара нека пиштољина, и то на кремен, а тако захрђала да једва могох ороза запети. Чича непрестано јадикује за својом кубуром, немогу никако да га утешим. Још при одласку чуо сам га где рече: „Та прежалио би је али чим ћу одсад да плашим вуке, кад из горе на стоку ми нагрну!“

Неке пушке и пиштољи, што баш не беху тако захрђали, изпразнисмо пред конаком у ветар, да се неби путем догодила каква несрећа.

Свршив тај први део свога налога, договарасмо се ја и наредник како ћемо ухватити командића. О томе нису наши момци ништа

знали; ми им неказасмо путем о том, да се неби како год пред кметови одали.

Мој наредник беше ухватио неко добро место под оџаклијом, па кува на ватри силесија кокошији јаја, што му их неки кмет на дар донео, с левом руком обгрлио боцу с ракијом, а десном вади свеже шљиве из неке корпе — познадох му по лицу да се не мисли с места кретати. Зато му беше мило, кад из мојих уста чу, где му се својевољно нудим, нек ме пусти, да потражим командића.

Узмем једног момка, у кога сам се могао поуздати да ме неће тако лако оставити, и с њиме се упутим да потражимо кућу тога усташа. Једна нас жена упути, куда ићи ваља, да до ње дођемо. Дошав донде, чусмо од комшије католика да код куће никог нема, сви баш јутрос одоше у госте. Хтео сам да се уверим да ли је тако, те уђем у двориште а из дворишта у собе. Пошто се већ сутон ухватио, то наложим комшији му да нам упаљеним лучем свугде унапред светли.

Уђосмо у прву собу, а из те у оне остале, и по свима наиђосмо на највећи неред. По разбацаним хаљинама могао сам видити, да је не дуго пре мене делија командић покупио што је боље и собом понео, и нашао за добро да недочека таку посету као што смо ми у својој кући. Зацело ће бити да га је ко из Вареша известио о нашем доласку. Ниједан буџак нехтедох обићи, а да га не преметнем, све у нади, да ћу можда наћи лепог командићевог оружја.

Поглед ми прво паде на неколико изшараних сандука од дрвета дуж дувара. Отворим их да видим шта је у њима. Беху пуни лепог рубља и одела, свако парче златом извезено. Истоварим све, но од оружја ни трага ни гласа. У једној омањој собици закрчила нам гомила перина и јастука сасвим пут, а мој момак не предомишљава се млого, но их бајонетом пребацује преко главе као некад снопље код своје куће. Напоследку дођемо и до неког малог вајата. Ту ти беше прави дар мар: У једном буџаку кошари пуни сувих шљива, у другоме ораси и лешњици, а до њих у качицама сир, масло, и мед; две три грдне каце, и неколико корита, једно седло, а преко свега тога висило је о клинови неколико лисичији и козији кожа.

Момак дао се у потеру за турским дуваном, све вели да му од некуд мирише. Говорим му да се окане узалудна посла, — јер Турчин га зацело неће заборавити. Но он се на то неосврће, већ се увуко под неку кацу, да и тамо потражи. Таман хтедох да се медом осладим, кад зачух испод каце радостан узвик осврнем се и смотрим га где се са земље диже, а у руци му завежљај лепог дувана.

Пре но што ћу се опростити командићевог двора оштетим га и ја, али само толико, што напуних торбу сувим шљивама и орасима — та то са собом ратно право доноси!

(Свршиће се.)

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Наставак).

Где се занемари скупљање и таманење јаја, или се занемари прегледање усева у пролеће, кад се почне шашка лећи, или се појавила на ком земљишту које није сумњиво било, и тек се приметила у трећем, ил' четвртом пресвлачењу, онда ту нетреба пожалити ни трошка, ни труда па ни само земљиште, ма на њему какав усев био, него треба шашку ограничити, да на истом земљишту угине, само да и на друго не пређе. Пре свега треба цело то земљиште сувом сламом, или ситним грањем оградити, петролеумом попрскати и запалити. Чим је почела ограда горети сва у наоколо, одмах треба цело земљиште оптерећеним бранама од трња повлачити и тешким ваљцима ваљати, да се сва шашка угњечи. Ради сигурности, треба најпосле по целом земљишту сувом сламом посути, мало петролеумом попрскати и запалити.

У случају мањкања сламе и петролеума, или у случају ако која сиромашна општина не би могла толики трошак поднети, онда је

довољно да се цело земљиште пола са јако оптерећеним браздама, а пола са тешким ваљцима у којима су коњи упрегнути ограде и у наокруг повлаче и поваљају тако, да врло полагано све мањи круг праве, док се најпосле цео круг не направи правцем замотаним као пужева љуска. Овако треба два-трипут једно за другим учинити, па онда ће бити цело земљиште, тако јако бранама повучено и ваљцима поваљано, да ни једна шашка не може у животу остати. Нужда је људе и овој невољи довила, те су разне справе за тамањење шашке изумели. Тако у јужној Русији где се често овај намет појављује, са успехом се помажу са ваљаном справом Домолеја, у којој је брана спојена са ваљком и ове се справе повлаче по њиви у округ, од границе земљишта до средишта. Повлачењем ове справе, брана чисти шашку под ваљак, а овај је сву пригњечи. -- Другу је справу изумео Ведел, која има особину, да и на неравном земљишту сву шашку пригњечи. Разуме се по себи, да ту није помоћено са четир пет оваки справа него на малом земљишту бар двадесет. А ако тако мало справа имамо на расположењу, онда морамо почети утамањивање што пре, док шашка није ојачала, бар до другог пресвлачења. Ако је земљиште песковито, онда треба истерати на исто земљиште све овце у месту, свиње, говеда и коње, те их гонити у чопору пред справама да шашку газе.

Поред овога врло је успешно шашку хватати. Кад је она већ нешто одрасла, после другог и трећег пресвлачења у мочарном времену, или из јутра док још сунце сијало није да је од росе осуши, обично се она похвата на стабљике наше пољске хране и у миру очекује сунчано време. Баш то је најбоље време за хватање. Справа са којом се шашка хвата зове се врећа. Врећа је зготовљена од једног појаког обруча гвозденог, који је пет дециметара у пречнику велик, и на ком је са једне стране јако утврђен држак од два дециметра дужине. Обруч је опшивен устима од вреће која је толико широка као и обруч. Врећа мора бити један метар дугачка, од танке јаке и честе али врло лаке робе, да може човек лако са једном руком њом владати: Са овом врећом шашка се хвата као год оно што деца мрежом лепирове хватају, или још боље као год кад ко са шаком муве хвата. Јели шашка многобројна онда само једним махом вреће упадне у њу стотинама, а за кратко време хиљада их је у врећи. Вешт раденик са десном руком к левој врећу заука, у том је већ зграбио у леву руку па је заука на десну страну, те онда опет десном, па левом, а међу тим не престано корача и избира места на којима је највише шашке. Оваким радом врећа се врло брзо толико шашке напуни да раденик није у стању њоме владати. Обично је доста, кад се врећа једну четвртину или највише једну трећину напуни, онда већ неможе лако са њом владати. За тим треба да заврне врећу да шашка не искаче, па онда да је добро сву угази, изгњечи и из вреће изстресе. Поред оваког рада сва шашка не дође у врећу, него падне доста и на земљу, али се брзо она опет попне на стабљике рашћа, јер бежи са сувише влажне земље. Онда треба раденици да се натраг поврате и још једном врећама земљиште пређу.

Често се догоди да баш у то доба, кад би требало шашку тамањити ноћи немају росе а дани су непрестано суви, топли и сунчани, те на утамањивање шашке не могу се вреће употребити. Више се пута догађа да није био довољан број раденика, а при том је и у великом се шашка појавила, те је због ових узрока или због нехатости самих власти, или којим другим узроком шашка тако порастила, да већ добрим скакати може, онда се морају поред свију ових срестава, још и јаркови копати у које ће се шашка натеривати и тући.

У време кад осетимо да шашка почиње путовати на друго земљиште, онда одма морамо почети са копањем јаркова и то на ону страну, на коју је шашка узела пут свој. Раденика на копању треба толико да има, да сав јарак буде готов кад шашка близу њега приспе. Пред путујућом шашком треба да изгледа јарак у виду положене линије која је уздуж пред њу стављена, а крајеви њени да се повлаче у виду пуних углова. Дубљина и ширина јарка зависи од старости шашке, ако је шашка млађа, мање скочити може, а за таку шашку треба и плићи и ужи јарак копати; а ако је шашка старија, у трећем или четвртом пресвлачењу, онда она може много већма и у дужину и висину скочити, такој

шашци треба јарак много дубљи и шири. Ако смо приморани шашку у јаркове гонити кад је она тек у другом пресвлачењу, онда треба да је јарак нешто више од 5 дециметара широк а 3 дециметра дубок, за треће пресвлачење треба већ да је преко 6 дециметара широк и до 5 дециметара дубок. а за четврто пресвлачење треба много више, јер у том добу скочи шашка готово читав метар у дужину и због тога треба им јарак од више него један метар ширине а преко 6 дециметара дубок. Земља која се из јаркова избаци намести се на противну страну јарка, у виду стрмог бедема, да она шашка коју стану у јарак гонити никако не може умаћи преко јарка. Осим овога треба на сваки шест метара, особито ако је шашка многобројна, да се у јарку ископају јаме, па касније кад се шашка потуче, у те јаме треба је счистити и земљом загрнути, а јарак остаје поново чист, ако буде још од потребе. Пре гоњења шашке треба храну пред јарком на 6 до 8 метара у ширину покосити да земљиште чистије буде.

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

ГАЛЕБОВИ.

(НАСТАВАК.)

II.

Преставите себи, госпођо, зелену, скромно ограђану пољану, у средини које лежи црква опасана древним борјем; а у једноме куту те пољане, у дебелом хладу од два бреста, једно шарено коло, како се вије около свирца. Цео свечани круг мирише од ђулића и босиока, — ђулића са шарених ивица девојачких прсника, а босиока из руку остарелих бака, што тамо с крај дебла сетно погледају, како се таласа несташно коло, како се у њему преплећу једри краци веселе младости. Једно момче, младо и чило игра као да хоће сваки час да узлети; ноге му тешто дотичу земљу, а очи му плану час пут неба, а час опет као оно у орла, тихо круже по колу, и када су за један часак тако кружиле, као да се позадрже на једноме лику девојачком. — И тада би му обично задрхтала десна рука, пустила пас суседне му моме у колу, и силовито замлатала по ваздуху, као да хоће нешто да ухвати. — Коло се је вило све то живље, гласови су се све то јаче сливали уза свирку гајдашеву, очи су све то јаче севале у младића, а све то дубље падале у оне девојчице тамо на другом крају од кола што су јој образчићи сваки час мењали свој румен са скрлетним црвенилом њезина прсника. Опет је око младићево застало на те образчиће, опет се је рука вијнула из кола. али овај пут вијнула се из ње и јабука, вијнула се да падне на прса у стиду обамрлој девојци. — Ено је с прсију где паде пред ноге, а девојка је укочена стајала пред њоме, јер је коло, са замуклим гајдашем стало укочено. Нема је тишина завладала за један часак; свако је погледао на изменце девојку и јабуку, али из свачијег погледа вејала је на место пређашње веселости нека свечана збиља. А кад се девојка саже и узе јабуку, брзо, брзо, као крадимице, и сакри је иза оне ките од ђулића у недрима, сво коло је одјекнуло **једним** веселим усклико*м*, и одпочело из нова да везе своју веселу бразду.

Шта је то било, госпођо? каква је то игра? упитаће вас многа девојка наша. Реците јој тада, да то беше врло значајна, врло озбиљна игра у народу њеном. **Момак је себи изабрао заручницу!** Изабрао је на очиглед целога друштва свога, а девојка је, узев његову јабуку, пред целим светом рекла: **хоћу** да будем твоја заручница.

И та свеза духова, која је у читавоме друштву тражила потврду, не разлучује се више; и те јабуком спојена срца, која су се на очиглед целоме свету саставила, не деле се више! За свакога је момка та девојка од сад недомашљива светиња, а да би се десило двојице, који би у исти мах пожелели исту девојку: једноме ће јабука одлетети натраг, и тада ваља или да се покори избору њезину или у лавовском такмачењу да погине. Такав је, госпођо, озбиљан оквир ове веселе народне игре!

Од отога дана, па до венчања, — трајало то, колико му драго — момак би често у ве-

црвеном сутону раднога дана потражио своју заручницу, и на загради од куће весело торокао с њоме, а у празничне дане играо би крај ње у колу, и иза игре свакад би је повео за руку на њезино место.

Питајте, госпођо, наше варошке девице, нашу млађану „елиту“ женску: није ли ово заручница у најтешњем смислу речи? Није ли то избор слободне воље момачке и девојчине? — — Јест — рећи ће оне — „али“ „татица,“ али „мамица“ — али свет? —

Свет поштује слободну вољу човечију, а отац и мати, гледају као свуда стварну страну, овога чисто идеалног млађаног завета. Само што је та реалност у селу посве другачија но што је по градовима; у простоме свету по све различита, но што је у нашем „васпитаном“ колу.

На селу од сто случајева таквих један ће можда донети тешкоће собом у породици; по градовима од стотине, један ће ваљда наћи одобрења у породици. И те противности, (ако се нађу) на селу се обично с малим поравнају, по градовима никад, или веома ретко. —

А за што?

Ех, госпођо, сеоска мома не носи мужу мираза — она сама, хоће рећи њен рад и њезина деца су стварни капитал, који доноси, а за то ваља пре, да заручник њезин одштети њезину породицу — да он њојзи даде мираз, пре но што је поведе у свој дом. За то се на селу противности лако поравнају, јер ако је губитак за девојчину кућу, што је, с поласком њезиним једно мање на раду; добитак је, што девојка, по своме позиву, иде на своје огњиште, те тиме умаљава кућевни трошак, — и што ће ваљда у истој кући, брат јој, кад уведе своју мому, за мало накнадити тај радни губитак.

По варошима, — у нас да речем госпођо је другачије. — Наше девојке (као да оне тамо нису наше!) по правилу доносе мужу мираз. Ох ,госпођо, у срцу ме заболи, кад морам да речем, купују својега мужа.*) —

Од куда ова чудновата обратност у једноме истом народу? Од куда ова разлика погледа на домаћи живот, на његове услове и потребе? Шта се је десило, да су се та начела толико раз макла, да се данас могу сматрати као противности?

И ви сте госпођо, без сумње тако питали, пре но што сте нашли одговор на ову одиста чудновату појаву. — Помереним успитањем девојка варошанка по све другачије мисли о браку, него њена друга на селу. — Код ове је брак само срество, да се сједини с оним, којега је изабрала; — а изабрала га је без сумње за то што га љуби, и ако би том јединству кому драге ставио препреке на пут, то би она, у заједници с њиме обарала једну за другом, хоће рећи чинила би то, што је заручница дужна да чини. Код оне напротив, брак је сам по себи цел. Она хоће, (а ругла ради где што и мора,) да се уда, па било најзад за кога му драго, само да „повеже главу“, да не би „плела се́де.“ Да богме тада није од потребе верити се, нити бити годинама заручница, и чекати да је вереник поведе пред олтар, још и борити се против свакојаких препрека. Да богме тада и не може бити верења, ни заручника, јер заручник је један, као муж што је један, и само се може разлучити врло замашним околностима, а обично разлучује се смрћу. —

А нашто тај ризик, упитаће наше младе варошке девојке, кад се може (а и лакше се може) без тога!

Нема сумње да се лакше може без тога, али друго је питање, је ли то лакше и боље.

Ваља помислити, да заручничко или вереничко стање није без цели. Ево како!

Најтврђа основа будуће среће породичке је међусобна вера и оданост у љубав једнога према другоме; без овога ослонца брачни дом ће да се сруши као кућица од карата, испред првога даха какве му драго сумње; без њега брак није брак, хоће рећи неразлучна свеза срца и душе; већ прости састанак двају непознатих, као оно кад се из два краја света мушко и женско састану гдегод за трпези какве гостионичке кафане.

А може ли бити поузданије потврде међусобне оданости, сталнијег доказа у међусобну љубав, но што је заручништво? Оно време, што се зове „вереничко“ за то, што ваља да покаже, да су момак и девојка међусобно ухватили тврду веру, како су мили једно дру-

*) У градовима кнежевине Србије није ретко чути: „колико да ти дам да ми узмеш кћер.“

гоме, и како су кадри један за љубав другоме све прегорети. Па кад се једном утврди та вера у срцу вереничкоме, кад се увери девојка да је уза све обмаме младић остао веран својој вереници, а момак, да га је девојка верно дочекала предпостављајућ га свима осталима, које је могла бирати још не венчана, — тада се иде олтару с поуздањем, да ће се таки живот, живот љубави садружне наставити у дому, и да ће донети слаткога плода свога.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор на „Реферат“ г. Добросл. Ружића,* кога је он намјенио на књигу *„Стварни домаћи учитељ“

Од г. Васе Пелагића добисмо одговор г. Д. М. Ружићу на оцену књиге „*Стварни домаћи учитељ*“, и изоставив из тога одговора све што не иде на ствар и што је личне природе доносимо из одговора тога само разлоге г. Пелагића, којима се брани и који говоре к ствари:

1. Није истина да у књизи мојој стоји да су само они учитељи и попови честити који моја дјела препоручују свијету на куповање. То је подметање од г. Ружића, јер у књизи (страна 143) стоји „да су честити и вриједни они учитељи и свећеници који сваком приликом казују народу препоруке ове књиге и осталих списа који оволико или још више поуке народу указују.“ И нигђе нема ријечи о куповању књига.

2. Неистина је да сам ја рекао у књизи „да попуним празнину у лекарској струци“, него стоји: „нека специјалисте попуне празнину народних потреба у својој струци, па нико се тад у њихову струку пачати неће, него ће им сваки благодаран бити.“

3. Није истина да моја књига трпа људе у кревет и да их млитави и разњежава. Ко је са чистом памећу прочитао „здравствена правила“ увидиће да се свуда о томе говори како ће се људи још од дјетинства навикнути на све промене времена, па тиме се и од многих мањих и већих болести сачувати. А и мазањем са лојем или свињским салом, и трљањем ни мало се људи неразњежавају и немлитаве, него напротив јачају и оправљају. То ће признати сви људи, који бар штогод из науке и народног живота знају. За чудо је како г. Ружић том приликом изртања и подметања светогорски и као траписте закtјева да људи науче трпити, мучити се и све сносити, па да тако буду „способни за барикаде.“ Сад говори да ја људе у кревет трпам сам се љути што ја свуда упућујем људе у чист ваздух, у купатило и гимнастику. Зар онај млитави људе и гони у кревет, који их упућује у природу чистога ваздуха, у воду ди се купају и на мјесто гимнастисања, и показује начин како то све чинити могу, поред нужног пословања око израђивања друштвених намирница.

4. Смешно је и жалостно што г. Ружић ставља „као куриозум“ лијек од хрчања. Њему није познато да су многи научари помоћу науке и опита увјерили се да се могу тужне мисли растјерати са звиждањем; неспавање, бесаница са помислом да се спава или да се шета по некој китњастој ливади а хрчање са помишљу да те ноћи хркати нећеш. О првоме говори научни Кленке а у последњем нек се обрати г. Ружић Др. Ј. Јовановићу „Змају“, па ће му он моћи дати књигу једног научног доктора, који основно тврди да се реченим начином поменуте болести лијечити могу. Што Ружић вели да не вриједи говорити о кијавици, хркању ћелавости и т. д. тим показује своју плиткост, јер то све троје често може и опасност донијети. То ће му и сваки увиђаван доктор потврдити.

5. Г. Ружић је лажно рекао гди вели: „од свега најглупљи је у књизи први одјељак, гди писац даје морална „поученија“. Овде или г. реферат говори у бунилу или баш заиста незна шта је морал. Први одјељак састављају здравствена правила и брани дјелимице педагошка упутства. Ту се говори о ваздуху и његовом упливу на живот и здравље; о великој важности воде и средствима да сви људи добијају чисту воду; о храни и ваљансм избору хране; о начину рада и одмора; о домаћој и тјелесној чистоћи и њеном упливу на тјелесно и умно здравље, о великој важности гимнастике и купања; о дужностима родитеља и учитеља око дјетињег тјелесног, умног и моралног здравља и т. д. и т. д. Код свију здравомислећих људи неспада у морал така поука; него Г. Ружићу, знај, ако ниси знао, да се даду морална поучења тамо гди се говори: о поштењу, о правичности, о лажи, крађи, подметању, шпијунисању, издајству, супрушкој вјерности и т. д. Уз то г. референту тај сав одјељак није ни мало глуп, него он се оснива на темељу научног испитивања, које су свијетли умови кроз сво историско доба до данашњег дана развијали и усавршавали.

6. Лажно је рекао г. референат да сам ја „Руски семинариста.“ Бавећи се око 2 год. у Русији слушао сам. лекције на Московском университету као „вољнослушатељ“, а не у некаквој семинарији Руској, о којој се Г. Ружићу праснило ваљда“.

7. Неистина је да су оваке књиге више од

штете но од користи. У њој нема ништа шта је од штете. Свака поука може бити од големе користи само ако је читалац небуде разумјевао као Г. Ружић (то јест, он је ни је ни разумио, или је није прочитао чим онако говори о њој). Научен и поштен човек може наћи коју ману и рећи да би требало још то и то додати или избрисати, да би требало чланке проширити и у бољи систем довести, али никако неће бити тако безобразан да таку књигу у штетне упише. А у осталом ја сам готов да и таку књигу некорисном прогласим чим Г. Ружић бољу сам и кориснију напише и у руке народа преда.

8. Што је ушла у књигу једна мађарска ријеч и неколико научних термина, ни томе ја нисам крив. Ту је ријеч ставио по својој вољи један Ружићев коншколарис, коме сам ја предао спис да држи коректуру, јер мени није слободно у Новоме Саду боравити. Што се у њој налазе имена у медецини само тако позната као creozotoel, carbolsäure и т. д. то није никаква погрешка. То чине и употребљавају и остављају и остали писци популарних и научних књига. То нечини само Г. Ружић, али он још ништа ни написао није. Он као да незна да се таке ријечи немогу тачно на српски језик превести, и као да незна да човек садањег друштва, мора много што шта у дућану куповати, а апатека је такођер дућан, где се купује и продаје роба разних имена, па макар та и небила повољи г. Ружићу.

9. Мало ме се тиче љутња г. референта на то што сам посветио књигу „буржуазији" како то он назива. Ја поштујем свакога који чини прилоге да се просвета и ваљана књига по народу шири, па био буржуа или бирократ. По памети Ружићевој Чупића и Коларца нетреба поштовати, јер је први био бирократа а други буржуа. Зар не зна Ружић, да је и Роберт Овен, као милионар био буржуа а Сентсимон, као гроф, бирократа, па ипак њихова имена историја с похвалом спомиње, за то, што су увидели потребе народа и потпомагали га умно и материјално.

В. Пелагић.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Изишла је из штампе и може се у свима књижарама добити књига:

Die Felsengen des Kazan und die Donau- und Theissregulirung. Eine Studie von Johann Ritter Stefanović von Vilovo, k. k. Major a. D. Mit Zeichnungen und Original-Aufnahmeplänen, Wien, Pest, Leipzig. A. Hartlebens Verlag 1879. Preis 2 fl. ö. W. Inhalt: Vorrede. — Der Donau-Engpass Bazias. — Turn-Severin. — Der Kazan. — Der Einfluss der Felsengen des Kazan bei Hochwasser auf den Donau-Wasserspiegel oberhalb Bazias bis Semlin und Slankamen aufwärts. — Theissregulirung. — Die Theiss von ihren linken Nebenflüssen gedrängt. — Abhilfe: Erweiterung der Felsengen des Kazan. — Der Kanal Szatmar-Arad-Pa'anka zur Entlastung der Theiss von ihren gefährlichen linken Nebenflüssen. — Budapest und die Donauregulirung. — Meine Voraussage der Katastrophe von Szegedin.

НОВЕ КЊИГЕ.

Уредништву је послао писац ову књигу:

Историја српског војног санитета написао Др. Владан Ђорђевић. Књига прва 1835—1875. Историја српског војног санитета за првих 40 година његовог развитка, са приступом у коме је историја војног санитета у главним европским државама, једном хромолитофрафијом и више планова српских касарна и војних болница. У Београду у државној штампарији 1879. 8°. стр. XXV, и 816.— Огромно дело ово изићи ће у три књиге и биће сведок неуморног рада Владановог. Заиста је голем труд морао бити за тако кратко време, поред свију послова, што их има Владан као начелник санитета у Србији, па још за време два рата српска, проучити 20.000 докумената из разних архива и простудирати ову ствар код других европских држава, па написати овако важну, изредну и велику књигу. Писац јавља да је већ и трећу књигу спремио за штампу, а сада без сумње ради на другој. Евала Владане, нека ти бог даде здравља и живота, да као ово — до сада твоје најважније дело,— тако и још многу добру књигу на корист српству, а те би на дику довршиш и напишеш! Књига је посвећена срп. кнезу М. М. Обреновићу IV.

ОДГОВОРИ.

Дру М. Ј. у Трњесту. — Срдачна хвала на лепоме сећању на „Јавор", чији сте и Ви покретач били. Ваши ће нам прилози увек бити мили и драги. Због дужег одсуства издавачевог не могосмо Вам одмах листа послати, од сада ће ићи редовно.

Г. Св. Љ. Гаврил. у Зајечару. — Роман „Сеоски гурмани" сувише је велики за наш лист, с тога Вам лепа хвала на доброј вољи и молићемо обећане мање прилоге. Роман вам шаљемо натраг.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 36. У Новом Саду 14. септембра, 1879.

ЦВЕТИЋИ НА СЕСТРИН ГРОБ.

I.

Мојим ружама.

Ви цветате, руже миле,
Румена вас дичи боја, —
Али румен с лика мога
Давно збриса туга моја.

Миришете дахом неба
И ваш мирис свежи, лепи
Усхићује ведре душе,
Моју свелу — не окрепи.

На листку вам роса трепти
Па с' у свеже недро слива, —
Измучену душу моју
Живот-роса не полива.

На огранку и заходу
Нов вам живот лахор даје,
Мене ветар не потреса,
У мом срцу — тишина је.

Не тишина блага, слатка
После дана тешких, лоши',
Већ мир онај у природи
Кад је бура опустоши.

II.

На извору.

Пролетњи је лахор дув'о.
Небо плаво к'о њен вео.
Грејало ме сунце жарко,
А из срца пламен врео.

На извору хладном, бистром
Стајао сам један часак;
С далека се песма чула,
К'о покојни њезин гласак.

Поточић је ромонио
Тајним гласом што ми годи,
Око њега зелен-трава,
А по којзи цвеће роди.

Али ја сам тужан био:
Нит' сам хладну воду пио,
Нит' мирисно цвеће брао,
Ни песмицу запевао.

„А што си се усамио
„Срца тужна, срца мека“? —
Питала ме тица мала
Из шумице, из далека.

Не кори ме, тицо мала;
Све вас љубим ка' и прије,
Ал' у вашем лепом колу
Један цветак — о н а није.

III.

На заход сунца.

И ти већ слазиш, уморно сунце,
Крају се клони твој дневни пир, —
И мојој борби задњи су часи,
У болним грудма свечани мир.

У творним моћ'ма почива умор,
Машта' и мисли клонуо лет,
Слушајућ' звуке вечерњих звона
Тако бих жељно на онај свет.

Тамо, где светле ружични зраци,
Анђели поју, међ' њима Он, —

Којему служе јутарњи часи
И заход сунца и позни звон.

Кроз златне мреже последњих зрака
Санци се тихо краду на свет,
Ето на листку и капље трепте,
Ал' камо росе за згажен цвет?

IV.

Вихорић.

Већ одавна сунца није,
Из облака киша лије.

Тужно време срца с' косне,
Сузице се нижу росне.

Благ вихорић окна бије,
Пита самца, како ми је.

Како ми је, желиш знати?
Не можеш ми лека дати.

Ти протутњиш, ветре холи,
Али никад — моји боли.

М. П. Ш.

НАЖИВИО СЕ.

ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

Од Косте Ристића.

(Свршетак)

ШЕСНАЕСТА ПОЈАВА.

Наталија. Светозар.

Наталија. А, господине, зар тако усамљени?

Светозар. Као што видите, госпођо.

Наталија. А где је Марија?

Светозар. Госпођица? Не знам.

Наталија. А мени се чини, да сам је оставила овде.

Светозар. (за себе.) Она можда не зна ништа. Да претајим призор. (гласно.) Може бити, да сте је оставили ту, али — ја је нисам видио.

Наталија. (за себе.) Како се претвара! (гласно.) Не знате збиља?

Светозар. (за себе.) Шта ме тако пита? (гласно.) Не знам! У осталом, хоћу да се препоручим,

Наталија. А зашто? Зар се нисте удварали сестри мојој, као што хтедосте?

Светозар. (за себе.) Мора да зна. (гласно.) Па кад би тако било!

Наталија. Врло сам радознала, да дознам, како извршисте намеру вашу.

Светозар. Успех тог рада мог не ћете чути из мојих уста.

Наталија. Ха, ха! Зар не увиђате, да сте ми сад више одали, него да сте ми разлагали цео ток вашег разговора.

Светозар. И ви, госпођо, заиста не знате, шта се збило на овом месту?

Наталија. Можда и знам.

Светозар. Да будемо искрени!

Наталија. Ви се умотавате у лажно одело.

Светозар. Али од сад, да будемо искрени.

Наталија. У свако доба.

Светозар. Реците ми дакле ваше мнење.

Наталија. Зар сте могли и помислити, да ће ваше обичне, глатке речи имати утиска на здраву душу њену?

Светозар. (ћути.)

Наталија. Зар сте држали, да ће јој се допасти, кад јој говорите удварачке речи, без зреле језгре, без пријатељског саучешћа?

Светозар. Госпођо!

Наталија. Ваш поступак не беше српски.

Светозар. Госпођица ме је увредила!

Наталија. Ваша је казна врло блага. О увреди не може ту бити ни разговора.

Светозар. Доста, госпођо! И ако мишљах за тренутак, да имате право, што ме корете, опет се нисам научио, да слушам прекоре, па ма. . . .

Наталија. Шта ма?

Светозар. Ви сте мудра жена, госпођо, ви ћете замисао моју домислити до краја.

Наталија. Мислим, да је знам.

Светозар. А оно немојте ми је изус-

тити. Можда нећу бити у стању, да саслушам — истину.

Наталија. А Марија?

Светозар. Ох! Та она је поступала са мном, као што се поступа са дечурлијом, која се усуђују, да први пут изусте реч: љубав.

Наталија. А како хтедосте ви поступати с њоме?!

Светозар. Ви и не знате, госпођо, како ме ја потресао догађај с госпођицом.

Наталија. Могу ли дознати, шта осећате?

Светозар. Можете. У вама имам поверења. Ја сам други човек — мене је госпођица — али ево. . .

СЕДАМНАЕСТА ПОЈАВА.

Војновић води Марију. Наталија. Светозар.

Војновић. (Марији, на којој се види, да је плакала.) Ходи само, ходи!

Наталија. Шта је с тобом?

Марија. Није ништа; била сам код ватре.

Војновић. Мени се чини, да то беше баш пожар.

Светозар. (за себе.) Она је плакала; она је дакле ипак примила к срцу. Ох! Да јој смем рећи само!

Војновић. Брате Светозаре! Не знаш ли ти за повод Маријиних суза?

Светозар. Ја? Од куд ја да то знам?

Војновић. Та чудно ми је. Она обично не плаче.

Наталија. (лагано Светозару.) Господине, ви видите, камо нас одведе смела игра ваша.

Светозар. (за себе.) Мени је најгоре. И отишао бих и остао бих.

Војновић. Буди искрена, Марија, реци нам, шта се десило.

Марија. Можда би тиме учинила коме на жао.

Светозар. (за себе.) Племенита душо! Али ја се једва држим. (гласно) Госпођица неће да спомене неки чудновати призор.

Војновић. Какав призор?

Светозар. Што га имадох пре четврт сата с госпођицом.

Војновић. С Маријом?

Светозар. Да, госпођица мисли још и сад, да сам ја говорио у шали.

Наталија. Како то?

Светозар. (говори лагано и одморено) А ја се кунем, да ми је свака реч била истинита.

Војновић. Шта си опет урадио?

Светозар. Или сам погодио праву стазу к рају, или сам на свагда удаљен од њега.

Наталија. (лагано Војновићу.) Да их оставимо саме.

Војновић. (тако исто) Право велиш.

Светозар. (приближује се Марији.) Госпођице! (Војновић и Наталија се уклоне.)

Марија. (гледи га ћутећки.)

Светозар. Ја . . . ја сам био онда луд, махнит. Ја осећам, да сам прешао сваку међу. Да вас молим, да ми опростите, било би такође смело од мене, јер не бих онда држао, да ми је преступ замашан.

Марија. Ја вам не пребацујем ништа.

Светозар. Та то је баш оно, што ме тамани!

Марија. А од кад влада над вама девојачко мнење? Од кад подлежете женскоме утицају?

Светозар. Немојте се чудити томе. Нарав, као што је моја, сломије се на мах или никако. Ви знате, да се противности додирују.

Марија. Није ни најмање лепо, што имате онаква мнења о женскоме свету!

Светозар. Понављам вам, госпођице, да су оне речи, што сам их вама рекао у смелом поуздању, да су те речи истините, да долазе од срца.

Марија. А ко ми јемчи, да не понављате игру вашу?

Светозар. Моја поштена реч, коју никад нисам прегазио.

Марија. Једно вам верујем: да се кајете.

Светозар. Заиста?

Марија. Заиста.

Светозар. То ме храбри, да ступим корак ближе. Госпођице! Хоћете ли ми опростити?

Марија. Ја се не срдим на вас.

Светозар. Ма да су то речи крупна

*

садржаја — ипак ја не остајем на пô пута.

Марија. Не разумем вас.

Светозар. О, разумете ме ви, само не ћете, да олако прођем. И заслужио сам то. Ох, ви сте још добри.

Марија. Зар вам није доста, што вам рекох?

Светозар. Није! Ја хоћу да ми опростите.

Марија. Већ сам вам опростила.

Светозар. Збиља? А оно само још једно, још једно само?

Марија. Шта?

Светозар. Положите руку вашу у моју, у знак опроштаја и помирења!

Марија. (гледи га.) Ево је — јесте ли задовољни? (положи руку своју у његову.)

Светозар. (држи руку) Сад је имам, сад је моја, сад је не пуштам ни под коју цену.

Марија. (у неприлици) Господине!

Светозар. Нема ту господине — та је рука сад моја — јер то је оно, што хоћу.

Марија. (ћутећки оборн главу).

Светозар. Јесте Марија — то је мета животу мом. Јер те љубим од оног тренутка, од кад си ме научила памети.

Марија. А оно је задрж'те — ваша је.

Светозар. Сад сам први пут заиста срећан! (Наталија и Војновић се укажу.)

Наталија. Заиста?

Светозар. Да, госпођо — ја сам срећан, што сам нашао чедо ово и —

Војновић. И?

Светозар. И поред ње и себе самог.

Завеса падне.

ЗА ДРАГИМ . . .

И сад гуде у мом срцу
Оне речи саме,
Што ми рече при растанку —
Свеђ сећај се на ме.

Још и сада око моје
Све за тобом сузи,
Само не знам, да л и твоје
Срце за мном тужи.

Ја те љубим и сад жарко,
Срце м' за те бије,
Љубићу те и од сада,
Док ми крвца лије.

Прошлости се радо сећам,
Желим твоја бити,
Ако судба друкче хоће,
У гробу ћу снити.

Ал ће једном доћи зора
И свануть данак
Љубав наша јава ћ' бити,
А не само санак.

У Суботици 11 Авг. 1879. **Кристинка.**

КРАЉ ГАВРАНОВА.

(Од Драгутина Берција.*)

Преслушав сложни савет мојих лекара, рекао сам једног лепог јутра месеца јуна будапештанским зидовима, који ми за леђи остадоше „збогом остајте“, у тој намери, да променем варошку прашину и испаравање са еластичним горским ваздухом. Одавна ми беше жеља да изближе упознам карпатске горе, и сад ме је пештсперјешки брзовоз возио онамо, где ће ми се давнашње жеље испунити.

Не ишчекујте, а и небојте се од тога, драги моји читаоци, да ћу вам на дугачко и несносно описивати пријатности путовања на брзовозу и друштва на њему,

*) Превели Урош Топонарски и Светозар Грубић.

или да ћу вам описивати пером и црним мастилом израђен нацрт карпатског предела.

Описивање пријатности путовања беше већ пожњевени, свежени и измлаћени предмет силних добрих и рђавих фрешкосдика; а карпатски предео ваља видети у природи онако, како га је стварајућа и разоравајућа сила свемоћном руком створила при последњој револуцији елемената. Али у осталом толико зна свако о њему, да између ових цинских гора, у којима се таласа море од класа, има од прилике толико разлике, колико има између нежна и питома лица какве плавокосе и плавооке лепојке и између чупавог лица каквог харамије.

Из Еперјеша сам отишао у Бартфу, оданде сам пак на најмањим колима продужио пут свој у Сепешиг и Татра-Фиред; и често се догађало, кад сам могао пртљаг сигурно пред-а-мном послати, да сам и пешке из пасније ишетао до подножја, ил у лепше пределе горског ланца.

При такој једној шетњи изненади ме у долини, која беше јелама обрасла, вече и непогода, која се приближиваже. Стабла високих и витких дрва су већ дрхтала од весника буре. А између њиховог вечито зеленог лишћа покреташе ветар лаки мирис. Убрзао сам кораке по пустој стази; село С. . . ., у ком сам мислио да преноћим, по добивеном упутству није већ могло бити далеко. Поред свег тога сам се већ почео да бојим, да ћу залутати, те ћу у шуми морати дочекати ноћ и буру; — но у тај мах прекиде тишину други одјек избачене пушке. У првом тренутку сам помислио, да је та пуцњава дошла из нагомиланих облака; али кад се пре ње није видило севање, а после ње није се чула грмљавина, слутио сам, да је то глас избачене пушке.

О истини моје слутње наскоро ме увери глас од корака, који с брега према стази све ближе и ближе долажаше. Међу мрким јелама се указа лик једног ловца, ког сам ја на први поглед држао за плавокоса младића, но у ком сам после, кад је на два корака даљине био од мене, увознао старца са белом косом и брадом. У дугу му белу браду уплео се беше на чудноват начин најцрњи дебео брк, који је необичан израз давао му лицу, и тај би лик са својим устршеним обрвама и са збораним челом страх 'улио у сваког, ко би га год видео. Те боре на челу нису биле тренутне, са њих си могао читати тугу силних година, са које су сталним постале. Његово изношено одело, које је некад морало бити мрко зелене боје, добило је од силних непогода времена дерешасту боју. На левом му рамену висила је на широком кајишу у накрст пушка, а на гајтан од торбе беше обешен гавран са сјајним црним перјем, који беше по свој прилици жртва малочас избаченог метка.

Тако се чинио, као да ме и не види, и тек је онда застао, кад сам гаословио.

— Води ли овај пут у село С. . ? запитах га, кад сам га већ са „добро вече“ поздравио. Стари ловац ми даде знак, са главом, да јесте, ал реч му није прешла преко усана.

— Шта мислите, могу ли стићи онамо још пре кише? продужим ја, у жељи да отпочнем дијалог с том нимродском сликом, али у залуд, јер он нехте отворити уста, која су се губила међу црним брцима и седом брадом. Погледао је натуштено небо, што ме је уверило, да ме је разумео, и онда ми даде знак, да пођем за њим.

Морам признати да нисам ишао за њим без икакве зебње у тој усамљености, не познавајући ни предела ни вође, који беше човек сумњиве спољашности, а зебњу ми је оправдала и та околност, што је напустио утрвене стазе, па је пошао неутрвеним шумским путањама. Још сам га неколико путаословио, али он, као да беше члан картаушког реда, нити ме је слушао, нити ми је одговарао.

На послетку смо стигли на отвореније поље, где сам у сутону угледао голе развалине изгорелог дворца. Мрки зидови тужно су стајали међу јелама, које их окруживаху, на отули прозора нађикала беше

трава, а чађ, која се при горењу створила, размазала је киша по целим зидовима. Судећ' по високим прозорима, капији и укусном зидању тог дворца, дошао сам до тог уверења, да је он рукотвор новијег времена, и све и сва на њему показиваше, да га није одавна разорио тај обарајући елеменат.

Каквој тужној појави беше позорница тај спахијски стан? да ли је случај, или хотимична освета држала овде свој ђаволски пир? Ко су му били становници, и куд се дели? Да ли су још живи, или им се живот угасио у овом згаришту?

Како би радо чуо одговор на та питања, која сам у себи ставио, ал нисам имао више прилике, да искусим, дал ми је вођа нем, јер је овај, кад ми је руком означио пут, којим поћи морам, ушао кроз капију међу развалине, и тамо га нестаде.

Неколико капи кише, које сам осетио на лицу, потсетише ме, да потражим крова, под којим ћу се склонити, и кад сам се пробудио из заноса, пожурио сам се преко означеног ми пута, који ме је једним савијутком, који не беше даље него двадесет корачаји од дворца, одвео у долину, која је врло ниско лежала, и из које си могао видети светлост, која светлуцаше кроз мале прозоре паорских кућа села С. . . То ме је умирило; ближе сам био жељном крову, но што сам се надао.

После брзог хода, који је трајао пет до шест минута, куцао сам већ на прозору једне од најближих кућица, и упитао сам се за гостијоницу. Гостијонице нема у селу, беше одговор, али господин попа с драгом душом даје стана путницима, који се тако задоцне. За премишљање не беше времена, јер је киша све већма падала, и ја по кратком времену ступим у духовникову просту собицу.

Духовник је седио баш при вечери, и морам рећи, да ме је врло гостољубиво дочекао, може се рећи онако, као што би човека дочекао онај, који је прогнан из човечанског друштва, те се радује, кад може ухватити кога, с киме би се поразговорио. Одмах је дао поставити и за мене, и ја сам морао сести уз њега. Сад сам тек осетио, како сам ужасно уморан, и како ли добро пада одмор, кад сам попио чашу свежа пића, и кад сам се по сахата одмарао, очи ми се почеше својевољно заклапати. Домаћин ме одведе смешећи се у оближњу собицу до прилично угодног кревета. На пољу је све пљуштала киша, и ја сам врло брзо заспао у њеном монотоном шуму.

Кад сам се у јутру пробудио, а сунце је већ одавна припекло у моју собу. Скочим с кревета и премишљао сам о јучерањим догађајима. Постепено сам се почео сећати свега па и онога, да сам се ноћас на два страшна пуцња пробудио, да сам видио, како су честе муње осветљивале ноћ, да је за њима сљедовала грмљавина, да је киша све пљуштала и да сам опет лепо заспао.

Кад сам се обукао, изишао сам у двориште, и тамо сам нашао мога домаћина, који је већ дошао из шетње. Лице му беше озбиљније но синоћ при вечери.

Заиста је после те кобне ноћи лепо јутро освануло! ословим га ја.

— Али је у ноћној бури делала божија рука, одговри ми он, јесте ли чули она два ужасна пуцња?

— Ваљда је у близини ударио куда гром?

— У ону развалину од градића, поред које сте ви синоћ прошли, и потражио је у њој и онај једини човечији живот.

— Како? ваљда је старог ловца....

— Он је мртав, гром га је ударио. Одунда долазим. У седењу га је нашао смртоносни удар, тело му је поцрнило. Ужасан призор.

— — Али још је ужаснији за онога ко познаје садржај ових списа додаде показујући ми списе, које је у руци држао.

— И тај садржај није тајна? упитам га мало устежући се.

— Није. Нико од оних није више жив о којима се у њима говори. Ови списи су нађени код мртваца, и мени су предати, као духовнику овог села. Ја сам их сад тек прогледао, и сасвим ме је потресло

оно, што сам у њима читао. Како се често чудновато укрштају замршени путеви судбине! Ако вам је по вољи, можемо их још једанпут пажљиво прочитати.

Драговољно сам пристао на понуду, и после доручка, од кога је духовник једва шта окусио, пођосмо на жељу моју међу развалине дворца.

У ходу ми у кратко приповеди духовник, да се лане, кад су горске кланце од руских нападаја затворили, нађе неки човек, који је непроходним путевима увео козаке у државу, и кад су ови напали дворац, који је још онда красан био, да ухвате са неких преступа оптуженог му господара, коме се имело Ото Мандори, који је вишег официра, што је најпре у нутра ступио, убио. На то озлојеђен непријатељ запали са више страна дворац, а поседника његовог пак, — — — та и тако ће те, прекиде приповедач свој говор, из овог рукописа све дознати.

Међутим смо стигли на брежуљак, са којега си могао видети село, кад смо прошли савијутак, паде ми у очи један цински раст, који је усамљен стајао у крај пута; стогодишње му дебло беше расцепљено муњом, али му муња није могла запалити стабло, у ком беше још доста животне влаге. Застао сам код њега један тренутак, да га прегледим.

— Похитајмо одавде, рече немирно духовник, то дрво оличава погибију и коб, није чудо, што га је свезнајући сломио гњевном руком својом.

Пођосмо даље међу развалине и дођосмо онамо, где је други гром ударио. То беше мала собица на партеру. Њена четир чађава зида беху још доста добра зато, да их ветар не просвира. На једном од њених прозора беше више прилепљеног папира него стакла, а кров јој је био од дасака, растојање између дасака попуњаваху снопови ражане сламе и тулеја, који су киши стајали на путу, те немогаше падати у собу. Прво што ми је у очи пало у собици, беху силни испуњени гавранови, који су били поређани на под и сачињаваху цело непомично јато.

(Наставиће се.)

ИЗ ПОВЕСНИЦЕ ОБРАЗОВАНОСТИ.

ОД

СВЕТОЗАРА САВКОВИЋА.

РАЗВИТАК ДРЖАВНОГ УСТАВА У ЈЕЛИНА.*)

Мало који народ да није имао државних уредаба, — ако и не писаних, а оно уобичајених — мало који да није имао свога државног устава и у најстарије доба, за које повесница знаде.

Као што и они дивљаци, који живе по шуми и пустињи, себи какву-такву колебицу сагради, да би у њој нашли заклона противу зла времена и непогоде: тако и најдивљија

*) Читаоцима, који су имали прилике, да прате, шта је све излазило у „Гласу Народа“ и у „Задрузи“, биће познато, да су у првоме листу од истога писца излазили чланци под насловом „Црте из историје“, и „Слике из повеснице“, а у другоме „Из повеснице света“. Писац је у тим чланцима понајвише износио повесницу Јелина, али је није довршио. То мисли сада да учини у „Јавору“. Он ће дакле по своме најбољем знању и умењу — а и по најпризнатијим писцима повеснице образованости — писати још о верозакону, о науци и филозофији, о уметности, душевном животу и радености у Јелина.

Писац ће трудити се, да што једноставнијим, што популарнијим начином предмет свој обделава. Популарисање науке треба да постане лозинком свију наших писаца. Само ако наука буде даље продирала од професорских катедара (столица) и од књижничких полица, само ако она буде улазила у масу народа, биће од ње користи по цео народ, а иначе ће се и у нас — који сретним случајем немамо сталежа — образовати научна каста (сталеж), па ова може огрезнути у изобиљу знања и учености, а народ ће морити недоскудица знања и образованости, те може у многом обзиру назадан бити! Најбољи доказ за ову тврдњу дају нам Немци, који имају толико учењака, као ваља да ни који други народ, али им је и пак многа страна живота далеконазаднија него ли у Француза, Енглеза и Американаца, који су пуно практичнији, те-што само пре могу — у живот уводе истине, до којих је наука дошла. . . .

племена, и најнеобразованији народи имају каквих-таквих јавних уредаба, који им дају колико-толико сигурности за живот и за њихово — ма и најзлехудније — имање.

Што важи скоро за све народе, о којима повесница света знаде, то важи особито за најдаровитији народ старога века, за — Јелине.

Од како повесница знаде за старе Јелине, свагда су они имали својих државних уредаба и старешина.

Како је земља, у којој племена и народи у своје првобитно доба живе, дивља и пуна зверова, како су и у околини сами дивљи, непријатељски народи: то овака племена и народи непрестано време своје проводе у борби. У овој се борби одликују појединци својом ванредном снагом, својом издржљивошћу и одважношћу, они предњаче целоме племену, с тога их ово и призна за своје предњаке, за своје вође.

Сталожи ли се пак за неко време љути бојак, настане ли време отпочивања, мировања, ко ће се и сада признавати за првака и старешину свију?

А ко ће други, ако неће онај одважни борац, који је највише заслуге стекао у обрани свога рода и племена!

Како су ова племена сурова, како су им страсти необуздане, то би међу самим присталицама једног истог племена непрестаног крвавог сукоба бивало, они би се међусобно уништавали, да се старешини им не уступи власт и право, да најљућом строгошћу поступи према ономе, који би у друге самовољно дирао.

С тога је у старешина ових првобитних народа власт велика, неограничена била. Држава им је била апсолутна монархија.

Но као што свашта на свету своју светлу и тавну, своју добру и рђаву страну имаде, тако је имају и неограничени владаоци или самодршци.

Самодржац или апсолутан владалац, као и сваки други човек, нема само врлина него и мана.

Превлађују ли му врлине, је ли му стало до напретка државе, којом управља, то ће настајавати, да држављани му буду што сигурнији животом, имањем и свима материјалним и моралним добрима, којима их је природа одарила.

Има ли пак у самодршца више мана, је ли он саможив, себичан човек, то ће само за се бринути се, а корист државе биће му последња брига.

Дође ли код таког владаоца његова лична угодност у опреку са јавним редом, са срећом и благостањем народа, он ће све ово жртвовати својој приватној користи и ћуди.

Даровити, генијални Јелини брзо проуче човечију природу. Они се увере, да не води добру, на дуго време једном човеку неограничену власт у руке дати. С тога ни у најстарија времена, за која повесница знаде, не налазимо у њих таких неограничених самодржаца, каквих је било у азијатских и африканских народа.

У Јелина и у најстарије доба налазимо поред краља још и савет, којега чланови узимају се из старешина племенитих породица; налазимо још и скупштину, која се састаје, да саслуша закључке саветника, да бира ове и званичнике. Сви ови, од најмањег званичника па до краља, не поступају неограничено, но су везани законом и обичајима народним.

Али не треба мислити, да у Јелина није било самовољних владалаца, да је у њих све увек ишло по реду и закону.

И Јелини су морали много патити од злоупотреба својих, — ма и ограничених — државних старешина.

С тога почну домишљати се, како да у клици угуше то зло, ту опасност по јаван ред и по благостање земље и државе.

Па као иначе, тако су и при постизавању ове узвишене цељи показали своју необичну даровитост, показали су дивну стваралачку снагу свога великог умља.

Азијатски народи, када им додијају насиља својих необузданих самодржаца, лаћају се ножа или конопца, те се тако мисле ослободити својих силеџија. Али чим падне глава једнога насилника, заузме место његово други и наставља она иста недела, која је и претходник му чинио.

Јелини пак нису тражили лека самовољи владалачкој само у промени личности владаоца. Они су добро знали, да у једној личности, ма ова најдаровитија и најморалнија била,

нема поузданог јемства за јаван ред и за законитост у држави и друштву.

С тога се они домисле, да промене сам начин, сам сустав владања.

Више очију више виде, више умова боље размисле сваки, па и државни посао.

С тога Јелини науме, да владавину једнога човека замене владавином више људи.

Још у најстарије време поред првог вођа и старешине, и други су појединци излазили на глас као одважни браниоци земље. Пошто су ови били заиста бољи и племенитији од других, то они постадоше оснивачи сталежа племића или аристокрације.

Овоме сталежу ни како није у рачун ишла велика власт државне поглавице. Он дакле сваку прилику употребљаваше, да краљу што више власти одузме, па да је себи приграби.

Како му краљеви својим самовољним поступањем па руку идоше, то он самртни ударац зада монархијском, самовладарском облику државе. Тако се у место монархије заведе република

Како су сада племићи у својим рукама највишу власт имали, то се ова република може назвати аристократском или племићком републиком.

Побуде властеле при обарању монархије нису дакле најчистије биле. Она је хтела да се само она осили, па је у томе и успела, али је већ то био добитак, што је скрхана власт самовладарска, па је у тадањем државном друштву корена ухватило уверење, да на врху државе не мора стајати један човек, да овом може и више људи, може бити, још боље и савесније управљати.

Тако и из земљишта калом себичности загнојена може да изникне племенита биљка напретка људског!

Јелински се устав у овом правцу развијао скоро у свима државама, изузимајући једину Шпарту, државу, у којој је дорско племе господовало. Ова је задржала краљеве на своме врху. Али су ови само по имену владали. У истини је власт државна и овде прешла у руке властеле.

Како се државни устав поступно развијао и у државама јонскога племена, које је од свију јелинских племена имало понајвише свести за слободу и за напредак људски, најбоље доказује повесница Атине, најнапредније јелинске државе.

После краљева дођу у Атини на врх државе архони (владаоци) и то из дотадање краљевске породице.

Из прва био је само један архон и владао је докле год живи. Но и овакав владалац, ма да је одговоран за своје поступке, може да буде самовољан, кад зна, да ће му само смрт владању краја учинити. С тога Атињани скрате архону рок владања му, те је сада владао десет година дана.

Али и ово се Атињанима дуго учини, те одреде, да само годину дана траје владање архона. У једно у место једног наместе деветорицу њих и овима поделе права и власти, које су до сада у особи једног архона спојене биле, а и направе их одговорним за сва дела, која учине као управници државе.

Тако је облик атинске државе све више бивао републикански.

Но да је развитак атинског устава лаганим ходом ишао, најбоље се и отуда види, што је прошло скоро четири стотине година од времена, када је укинуто краљевство, па до завађања деветорице архона.

Али у колико је племство с једне стране држави добра учинило, што је оборило монархију, што је и наче жртве у имању и крви приносило, бранећи земљу од спољашњих непријатеља јој: у толико је с друге стране једино свој сталешки интерес пред очима имало. Као самодршци, тако је и властела државу за своју властитост сматрала. Она је сама себи одмеравала права и дужности, па да богме да није било ни какве сразмерности између једних и других, да богме да је она себи доделила више права него ли дужности.

(Свршиће се.)

ИЗ ВИСОКОГ У ВАРЕШ И ОЧЕВЉЕ.

ЧЕТИР ДАНА У БОСАНСКИМ БРДИМА.

(Свршетак.)

Затим се повратим у конак, где ме је дружина нестрпељиво очекивала. Посаветујем се са наредником шта да се даље чини. Капетан нам беше наложио, да и у оном турском селу тако исто оружје покупимо, и свакојако да се до ноћи у Вареш повратимо. Не беше нам могуће извршити све на длаку, пошто је ноћ већ наступила, а као што ми заптија рече, до истог турског села, има најмање три сахата хода, те би по томе била права лудост и даље се у брда упуштати. Тако исто дођосмо до закључка, да није уз то још савесно враћати се у Вареш по киши и јаком ветру. Изберемо себи највећу кућу, где ћемо те ноћи преноћити. У кући је била само једна повелика соба, и јошт већа кујна. У кујни наредимо шест момака да стражаре, а ми остали сместимо се у собу да се одморимо, заиштем од домаћина, кмета сеоског, да нам унесе свеже сламе, како би од ње постељу начинили. Задивисмо се кад нам домаћица у место очекиване сламе неколико лепих ћебета унесе, и осим тога нареднику и мени још по три јастука.

Како ми је годило када се опружих први пут у Босни на меканој постељи.

Ја баш почео да показујем нареднику шта сам све од Командића присвојио, кад наједанпут неколико жена унесоше на грдним тепсијама резноврсна босанска јела, што нам село Очевље својевољно за вечеру зготови. Момци који од умора беху полегали, окануше се лежања, те се купе око јестива као гладни вуци. У том нам се и кнез јавља да је из шљивика дошао, и у обе руке држи боце са медљаном ракијом, те нам је нуди добродошлицом.

Док смо ми кусали ту босанску вечеру, нагура се пуна кујна Очевљана. Ћутећки су нас само посматрали; мушки упрли своје погледе у наше оружје, те га мотре како је замашно, а женске издалека пазе љубопитљиво дали нам прија вечера, а деца као свугде незнају ни за какво устезање, примакла нам се сасвим близу, те нам гледе наше шарене хаљине.

Ми готови с ракијом, домаћин нас служи црном кавом, а радознала публика никако се још не разилази.

Позовем домаћина у страну, те му рекнем да смо сви уморни од тешка хода, и хтели би да се што више одморимо, и добро испавамо, те нек гледи како ће се гледаоци што пре разићи. Он ме послуша и за тили часак сви се од нас удалише, са „лаку ноћ.“

Она шесторица тамо у кујни наложили ватру, да поред ње одседе до поноћи, док их они други из собе не одмену.

На пољу права бура; дува јак ветар, те све тера хладну кишу у прозоре, а нама мило што нисмо у гори, већ под сувим кровом.

Тек што свануло, а ми већ на ногама. Дозовемо к себи кнеза и кметове, да нам набаве што више коња за пренос оружја, а и за нас да појахамо, те да неидемо пешке до Вареша. Морали смо чекати пуна два сахата, док су нам нешто коња прикупили; веле да немају више, сви су у пољу. Не оста нам дакле ништа друго, но да се сами за коње побринемо.

Упутим се и ја да себи каквог хата за јахање набавим. Тумарајући по селу прођем некако поред Командићеве куће; ја баш на врата, и вирим унутра, а у дворишту узјахао неки дечко на лепог вранчића, и упутио се капији. Зауставим га, и запитам га ко је, и одкуда он у командићевој кући; шта ту ради и куда се спрема. Кроз плач стаде ми одговарати, да је Командићев син, и да га је бабо оставио код куће, да је чува, а сад баш хоће да иде за бабом. Рекнем му да се сиђе доле, јер сам се тражећи му баба баш уморио, те хоћу да одјашим до Вареша на вранчићу, а ако га бабо запита ко му је коња одвео, нека зна да је ту био Н. Н. ћесарски војник, и хтео да се упозна с тим делијом Командићем, што сече рањеним „Швабама“ нос и уши, а овамо несме да остане код куће, кад га ми тражимо. Напослетку нека му рекне да ћемо га још једном потражити, и онда се с њим по војнички разрачунати. За коња нек се ни-

шта не брине, по кнезу ћу му га послати натраг из Вареша.

Ободем коња кроз капију, а мало туре сузним оком гледи, како му бабиног вранца из дворишта нестаде.

Пред конаком чекају сви на коњи, само да се што раније на пут кренемо. Мој наредник разрогачи очи кад ме виде где јездим на лепом вранчићу у изшараном турском седлу, а у рукама ми узде све црвенимројтама искићене.

Опростимо се са домаћином, узмемо кнеза у среду те се упутимо пут Вареша.

Нешто ми је тугаљиво изгледало, када смо почели узаном стазом ходити, преко јела и камења; све ми се коса на глави дизала, спуштајући се одма при почетку нуз брдо. Већ сам хтео сјахати да идем као пре пешице, но заптија Ибро храбрио ме је да у седлу останем, почем то није вранчићу првина што том стазом ходи. И заиста је и ишао право. Дивио сам се том малом коњицу с каквом ме сигурношћу по тим врлетима носи. Стражњим ногама се укопавао у земљу, а предњима тако рећи пипао, где ће стати само да не оклизне. Видио сам да се тако у седлу немам чега бојати, те обратим пажњу на околицу, да је поново и боље посмотрим.

Где год пут равнији беше, погонисмо коње боље; ја и наредник испредњачили на наши коњи, а за нама се држе наши тринајст момака, обесили о седла живину што у Очевљу покуповаше, те изгледају као какви башибозуци.

Баш подне превалило, а ми се спуштамо нуз последње брдо у Вареш. Сишав доле упутимо се управо цркви, где нас је већ чекао капетан с' нестрпљењем а и у бризи, да чује зашто смо се толико задржали. Предамо одма оружје и кнеза, у кратко поднесемо извештај шта смо све свршили.

Не за дуго после нашег доласка ево и оне друге две чете са искупљеним оружјем, а једна од њих води и неког усташа — Турчина.

Чим сам се мало одморио, похитам свећенику да му се испричам, како ми је било ходајући по планини Звезди.

Сутра, баш четврти дан, од како смо из Високог зором оставимо Вареш. Опростим се од својих нових познаника, и обећам им при растанку ако ми се даде прилика кадгод да у Вареш дођем, управо ћу к њима као својој родбини.

Варешани нас свечано испрате до краја Вареша и ту се с нами опросте.

Пешачили смо све до мркла мрака; тек једва онда доспемо сасвим клонули у Високо, и уђемо у наше старе станове, да се одморимо од те мучне шетње по босанским брдима.

Светислав Стефанчић.

ШАШКА.

(Oedipoda migratoria Lin. — Die Wanderheuschrecke.)

(Свршетак).

Сад треба доста раденика, много мањи део стојаће за јарком са метлама у руци и чуваће, да ни једна шашка преко јарка не умакне, и кад већ многа шашка буде у јарку чуваће да из јарка не измиле. Много већи део раденика са метлама у руци, које су зеленим гранчицама окићене ићиће полако за шашком и врло је лагано напред потискивати и гонити, али врло лагано јер ће шашка иначе узети други правац. Накићене су метле од помоћи јер са њима ако која шашка натраг пође, или који други противан правац узме, упуте се на правац ископаног јарка. Дође ли већ главна гомила шашке близу јарка и хоће на све стране да бежи, онда су раденици принуђени их чистити у јарак. Овде је нужно доста раденика, да ни једна шашка не остане. Кад је већ сва шашка, или бар главни део у јарак почишћен, онда тек они раденици који чувају да шашка како-год из јарка неизмили, имају посла, те чим примете да се која почела пењати горе одмах ће је у јарак счистити. Шашка ће у јарку овамо онако скакати, али неће ни једна моћи из јарка изкочити, него ће већи део у изкопане у јарку јаме попадати. Оне у јамама треба са маљеви добро утући, а заоставше у јарку неколико пути повањати са каменитим ваљковима који су за овај посао удешени. Живу шашку закопати и на њој земљу сабити, није успешно, јер је ис-

куством осведочено, да шашка тако закопана по осам дана живи, а кад се ископа да је за ђубрење употребе, она је привидно мртва, али за кратко време сва оживи. Ако смо дочекали да је шашка већ у четвртом пресвлачењу, а нисмо никаква срества против ње употребљавали, онда их је врло тешко у јаркове гонити, јер врло лако прне на све стране; једино се још помоћи може, ако нам је која врста хране сасвим близу зрења, па је одмах покосимо, и тек онда да употребљујемо наведена срества.

Напослетку може да се код нас шашка и неизлеже, него нам крилата долети из даљних земаља. Падне ли тако један облак на усеве наше, онда треба да смо уверени, да ће иза њих пусто земљиште остати. Наши стари тражили су одбране од овог често сасвим изненадног опустошења. Они употребљаваху разна срества, покушавали су да са великим лупањем одбију шашку која је преко њиховог земљишта у великом облаку летела: махаху са дугачким моткама на којима су привезане отворене боје велике мараме, чегртаљкама правише таку грају, да се ништа друго чути није могло, метали су из пушака и топова, палили су влажну сламу, катран и смолу, те се дим подизао као густи облаци. Али само тек онда ова срества, особито ово последње имало је нешто успеха, кад је шашка не у великој снази навалила. Треба да знамо, да на чула свију зарезника слабо овака срества упливишу, па тако је то и код шашке, и због тога, пане ли огроман облак гладне шашке, пашће посред вике и дреке људске, посред лупања звона, клепетуша и чегртаљака, па и сам дим неће му сметати. Ми смо већ једном овде навели, да ако би шашка у пуној својој одраслој снази на усеве нам напала, онда ту мало, готово ако смемо рећи, ни мало нема помоћи, та је летина већ пропала. Нетреба је ни жалити и у тој жалости скрстити руке па чекати па коју год помоћ, него треба се побринути да идућу годину обезбедимо. Због тога у случају, ако се крилата шашка појави у суседној околини, најпробитачније је, да се сва храна покоси, ма она и не била подпуно зрела, јер „боље ишта, него ништа.“ Шашка у летењу кад примети да је усев покошен, ретко кад га неће прелетити и на миру оставити, а она шашка, која се већ нашла на покошеном усеву и та ће даље одпутовати и потражити стојеће хране. Поред овога нетреба да пропустимо а да је свима горе наведеним среcтвима гонимо, и да идућу годину својој судбини оставимо, него је треба свима среcтвима гонити и таманити, особито у кишовитом времену хватати са врећом коју смо горе назначили. У оним пределима, где се шашка чешће појављује изнађоше, да једно дете на влажном дану, или сваки дан зором док је роса на рашћу, за само један сахат рада, у стању је најмање 80 комада шашке руком ухватити, од те шашке најмање је 45 комада женки, ако стотину деце шашку хватају, онда ће они за један сахат нахватати 4500 комада женки; а ако ова деца 10 сахата на једном влажном дану раде, онда ће ухватити 45000 женака, свака би женка снела 150 јаја, то би онда стотина деце за један дан 6,750.000 комада шашке, која би се на пролеће излегла пре времена потаманила; а ово је број који би могао већ доста велику штету нанети. Зар не би било вредно, да се и жене па и сами људи, ради помоћи, на један десетак дана са овим послом прозабаве?

Ни један зарезник није у стању да оваку штету на нашим пољским усевима учини као шашка. Она је у стању да највећу глад у земљу донесе. У стању је да одузме не само човеку храну него и пићу наше стоке и друге живади, која се са рашћем и зрном храни. Због тога треба да буду на опрезу не само наши економи, него и саме владе па онда све жупанијске, окружне, среске и местне власти.*)

*) Из рукописа „Непријатељи пољске привреде“ од М. Д. Дејановића“.

ЛИСТАК.

ГАЛЕВОВИ.

(наставак.)

Иде ли наша варошка мома с тим поуздањем олтару? И она, која се удаје без вереништва, само зарад тога да се уда? Не госпођо! Она иде тамо са страхом и у томе страху скривено је гујино гњездо сумње да тај младић, којега је тешто познала, који је за њу по све стран, можда и није ни вољан ни кадар прегорети коју бољу „партију", да је било; који можда и не узима њу зарад ње, већ зарад њезине прћије, који се не венчава с њоме него с правом да може управљати њезином имаовином; који ..... али, простите ми госпођо што нећу даље да чепркам по овом гујином гњезду, јер знам колико ће вас ожалостити свака даља речца, а ја не бих, да мој први галеб буде — црна тица.

Доста сам и рекао, да бих, удружен с вама убедио наше младе варошанке, да им друге на селу улазе у своју кућу вођене за руку од свога опробанога пријатеља, улази с веселим срцем и с тврдим поверењем; а да оне уза свој начин удавања улазе са озеблим срцем у туђу кућу, вођене од човека, који се где што исчаури са свим другојачији но што се је испрва показао — — И то је по све наравно, ко се не упозна пре брачне свезе, вала иза ње да се учи познавати — али јад лежи у томе, што је у првоме случају и „слатка моћ навике" — удружила младе веренике, те се већ осећају своји пре но што девојка закрочи у мужевљеву кућу; а у овоме другоме ваља тек почети с познавањем једно другога, дакле почети с оним, што по природи ваља да је свршено, пре но што девојка прекрачи праг својега мужа.

А јесам ли и рекао доста да убедим све наше девојке по градовима? Неће ли се можда, госпођо, наћи која међу њима да рече: ви хоћете да нас вратите „паорским" обичајима, од којих нас је васпитање одмакло; хоћете да нас изравните са „сељаком".

Не госпођице, то нећу: на против, ја бих, да могу, узвисио сељанку до вас. Али овде и нема речи о лицима, већ о стварима: на селу је један обичај народни ближи човечијој природи и за то бољи: није ли дужност просвећенијега да се зарад бољега одрече онога што је лоше? А лош је обичај (по души је лош!) куповати мужа за новац!!

Али шта ће мо ми, кукавне девојке, кад наши образовани младићи по варошима неће другачије да се жене? Хоћете ли да останемо неудате?

Боже сачувај; драга читалице моја! Али за што неће другачије наши варошки младићи? Ви сте збуњени што не знате на то да одговорите?

Уштедите им госпо, даљу забуну, па им реците, да нити су томе криве јадне девојке ни младићи, већ цигло једно зло у породици нашој, зло које подрива породичну срећу у заметку, и које прети утаманити не само красне обичаје наше него и нас свеколике, ако томе за времена не нађемо лека.

Томе злу не могу дати имена али ћу га истумачити овако: Жудња да смо што више, но што јесмо.

У вишем ступњу је ова жудња болест, и то душевна; у мањем се виђа у већини нашега народа. Сваки ту тежи да се чини што више, но што је у ствари. Од научњака по градовима што навијају осећања и начела својих суграђана, па до најскромнијега радника: сваки ће вам се представити у бољем стању (било душевном или материјалном) но што јесте у истини.

Последице оваке заблуде, да богме су замашније но што нам се чине на први поглед, и ко није пожалио труда, јамачно је већ опазио погдекоју од њих: ја ћу овде само ту једну да дотакнем, која стоји у свези са нашом јадном девојком по градовима.

Овој треба пре свега дати неко васпитање; па да би се могла такмачити с осталим Немкињама или Мађарицама, ваља да је бар у душевној нези „фрајле" — рецимо Амелије ако не у каквоме пештанском или бечком институту. На срећу већина наших варошких девојака нису тако несрећне да оду у такве велике институте, а да се одонуд врате — као све друге само не оно за што се држе — и тако ће дакле већина остати уза своју „фрај-

лу“ и штедрим настојавањем њезиним научити најпре, како се ваља „укусно“ накитити и ако је могуће и другима на дому дати „тон“ — даље како ваља у свакој прилици мушкога се клонити, за то што у опће „добар тон“ тако захтева, а у случају да се нађе где год на њиховом путу, понашати се према њему као са својим неравним „противником“, и сузбијати га „духом“, који наравно ваља да се најпре за тај судар изоштри код „фрајле“ рецимо — Амелије.

Да оставимо, госпођо, гомилу других ситница, зарад којих би вредно било повести реч на другоме месту, то су ове две ситнице, што их тако равнодушно оцењују родитељи наших девојака, већ по себи довољне, да униште сваку клицу будуће среће породичне. Ево како.

Одевати се са укусом, хоће рећи одевати се онако, како то прописује журнал од моде. У тој тежњи одмах леже две мале непогоде једна за родитеље, јер то кошта више, кад се одећа често мења, а ретко пере — а друга за девојку, што се тако одвикава од прве и најглавније врлине женске—од чистоте. Навика је друга природа, а скуп добрих навика зове се добро успитање. Међу добрим навикама најбоља је пак чистота, јер њоме, само њоме успеће женско, да буде драга својој околини, а најдража своме заручнику, своме мужу, и тако да га стално одржи у својој близини. Место што се уче наше девојчице, да виде само у кројача чисте (нове) одеће, ваљало би их учити да носе онаке, које у кући под руком њезиних родитеља и старатеља постају чисте; место науке да је оно и лепо, што је ново, ваља научити да је најлепше оно што је чисто, па ма то и не било ново, а да је у очима вереника, мужа, најчистије оно, што је бдијењем његове жене, веренице постало чисто, јер он у чистоти њезиних ствари тражи јемства за чистоту саме ње. — Да саме ње рекох, госпођо, јер моћ добре навике таква је силна, да са ствари прелази на лица, са тела на душу, и чиста девојка у пуном смислу и чедна је девојка, јер чедност је чистота душе. —

Реците им, госпођо, да ове речи, колико се и чине необичне нису потицале из младићке жудње за идеалисањем, већ да су поникле у стварноме свету, а провреле из искуства човека на прагу старости, и то човека који је по своме позиву већ, на разна места подизао застор и за којега се скривају тајне породична живота. — Опет велим, чистота је тела основа чистота душе, а ова је темељ породичној срећи, — и ко васпитањем утире природну клицу у женској нарави, да буде чиста, врши (да богме у таштом незнању) злочин, који ће да кају кад-тад млађане девојке, што су успитане под њиховим надзором.

Ипак наши родитељи мисле да им се тако деца најбоље успитавају; плаћају за то успитање добре новце, а најзад поносе се, ако им се девојка толико надојила добрим навикама, да може осталим другарицама дати „тон“.

Али те навике коштају много, можда више но што би имало бити према иметку родитеља — — Не мари ништа! тако ће бар свет помислити да је бољи у имању, но што је, те ће девојка лакше примамити просиоце“ (јадна је то реч, госпођо!), а најзад за коју годину је удата, па онда нека гледа „њен муж“, како ће с њоме изаћи на крај.

(Свршиће се)

КЊИЖЕВНОСТ.

Певанија Змај-Јована Јовановића, издаје српска књижара браће М. Поповића у Н. Саду. Штампа срб. нар. задружна штампарија 1879. Свеска четврта стр. 193—256.

И у овој четвртој свесци настављене су хумористичке песме песникове које су повремено излазиле у „Змају“, „Жижи“ „Прикљапалу“, „Жижану“ и „Стармалом“ које су као пламене муње шибале мане у нашем друштвеном и политичком животу. У низу ових песама има и преведених и посрбљених али карактеристично је у тих превода и прерада то, што туђа песма коју преноси песник у нашу књижевност увек шиба оштром сатиром и коју нашу ману. У томе избору и лежи велика заслуга преводиоца. Све су те песме мимо песничке им вредности још и стална обележја разних струја у нашем животу. Не верујемо да је овом свеском још завршен циклус тих песама у којима је лира Змајева и силна и обилна. На корицама ове свеске штампан је карактеристични приказ којим је „Обзор“ попра-

зио и оценио ово издање песама Змај-Јов. Јовановића.

Још ћемо да приметимо накладној књижари, да је у добро схваћеноме интересу и њезином и књижевности, да поједине свеске брже излазе једна за другом, јер мимо то што продирање у све слојеве наших читалаца бива отуд много живље, и интерес је већи, јер је уживање у целини много интензивније.

— ОО —

Царев Гласник. Роман у две књиге. Написао Јулије Верн, превео Сава Петровић. I књига 8, 278 стр. цена 90 новч. II књига 264 стр. цена 90 новч. Издање српске књижаре браће М Поповића у Н. Саду. 1879.

Роман овај изишао је у подлистку „Заставе“ од куда је одштампан у посебним свескама. У кратком али прегледном предговору приказао је неуморни преводилац Сава Петровић карактеристику романа гласовитога Жила Вернеа.

О овоме пак роману изражава се преводилац овако:

„У роману „Царев Гласник“ што га предајемо у преводу српском читалачком свету, намера је писцу, да нас проведе кроз Сибирију за време пасртаја татарског па да нас с том хладном и незнаном земљом подробно упозна у географском, топографском и етнографском погледу. Он нам представља јасно све одношаје сибирске, а причајући нам патње царевог гласника износи нам с историчком верношћу пред очи татарске и друге азијатске народе и њихове обичаје. Читаоци ће у овоме роману наћи и пријатне забаве и лепе поуке, те се неће кајати што ће га набавити и прочитати“.

Ову кратку карактеристику потписујемо и ми од речи до речи. У „Царевом гласнику“ има више глава у којима су поједини призори из приче изведени класичним начином, те су грандиозне слике епскога цртања (н. пр. Бура на Уралу, Мило за драго, Обазри се па гледај.) Цео пак роман заинтересује читаоца тако јако, да је немогуће прекидати читање до свршетка. Да како да би превод овога романа неоцењено много добио, да је наклада му издала га са сликама, те илустровала му бар најлепша места. Данас то неспада у немогуће ствари а ко плати већ ову цену, не би извесно жалио још који десетак новчића више, те да има овај роман онако као што га имају Французи у оригиналу и сви бољи преводи.

Заслуга је преводиоца што је и овога пута као свакад подесио у избору и што му лакоћи стила и чистоти језика нема замерке.

— ОО —

ДРУШТВА.

(**„Матица српска“**) Књижевно оделење „Матице Српске“ држало је 7 (19) септ. пре и после подне своје седнице. Из рада тога саопштавамо овде што може интересовати и шире књижевничке кругове.

Не расписане награде стигла су дела:

1. „Последња воља“ шаљива игра од Косте Ристића 2. „Мицање река по ребарке; уплив шума на изворе, реке и на питомину, моје предсказивање поплаве у Сегедину“ од Јована Стефановића Виловског. Оба дела су још на оцени.

По дужој интересантној дискусији предложиће се скупштини друштва да за идућу годину распише ове награде из Накиног фонда: I-во дела: 1. Роман, драма или шаљива игра или новела из српског живота — награда од 50—300 фор; 2. Срем и Фрушка Гора са историјског, географског и народописног гледишта, популарно написано, награда 200—300 фор. по вредности и величини дела. 3. Животи и задужбине народних добротвора у нашим крајевима, књига за народ у величини од 10 штам. табака. Награда од 100—200 фор. 4. Књига за народ о породичном и наслеђном праву у Угарској и у тројединој краљевини. Награда 200 —300 фор. Рок је рукописима Петрово 1880. II. Чланци за Летопис“: 1. Естетична, научна или историска расправа из српске књижевности. Награда 100 - 300 фор. 2. Путописне слике из српских крајева. Награда 200 фор. Рок обојима Петрово 1880. — Осим тога примаће се и награђиваће се дела и чланци што мимо овога расписа стигну „Матици“ по снази свота које преостану од награда. Из фонда пак Јована и Терезије Остојић — Зозукове расписане су поново награде 1. Популарно написана књига за српске матере о васпитању деце, награда 50 дуката, рок рукопису 1 фебр. 1880 2. Расправа о Буњевцима. Награда 100 дуката, рок 31 дец. 1880 год. —

По наредби лањске скупштине разаслано је до 70 позива на чланове књижевнога оделења и познате српске књижевнике да се до 15 августа изјасне: еда ли ће и којим списом забавнога или поучнога садржаја бити сарадници „Поучне и забавне библиотеке „Матице Српске“ коју је ваљало покренути да о св. Сави сваке године изиђе по 6 свезака у 45 табака а ценом од 4 фор.

Од 60 чланова књижевнога оделења одазвали су њих 8 чланова и то Иларион Руварац да није вичан такоме раду, А. Хаџић Миша Димитријевић. Др. М. Савић, Мита Поповић, Стеван В. Поповић Сава Петровић и Алимпије Васиљевић да ће бити сарадници; од осталих пак књи-

жевника нечланова обећали су своју сарадњу: **Милан Костић** прота, **Др. Милан Јовановић Батут**, професор **Мита Петровић**, **Пера Радуловић** и **Милан А. Јовановић**. — Према томе одзиву држало је књиж. оделење, да не ће моћи бити успеха, те је решило, да предложи скупштини да се одустане од издавања те библиотеке, но решило је уједно на предлог члана **Стевана В. Поповића** да се у место тога рашири програм „Летопису", те да у њега улазе и чланци забавног и поучног садржаја, да се свака три месеца издаје по једна свеска у величини од 6—7 табака и да од тако преиначеног „Летописа" изађе прва свеска јануара 1880 а остале првог месеца сваког тромесечја.

Књижевни одбор поднео је 120-ту свеску „Летописа" који је ово дана довршен; пошто ће исти од сада чешће излазити, решило је књиж. оделење, да се књижевни одбор има од сада састајати сваког месеца у прву среду по подне. Предложиће се даље скупштини да се „Летопис", од свеске 120 почевши, даје сваком члану који је исплатио целу чланарину бесплатно али уз његову поштарину.

Одобрена је даље награда од 80 фор. из фонда матичног спису **Ђорђа Глибоњског**: „**Ђимнастичке игре**", и предложиће се скупштини, да се од сада дају хонорари и рецензентима списа, а рецензије њихове да се штампају у „Летопису".

Од осталога књижевнога рада споменућемо још и то, да се о матичином трошку а на предлог заслужног председника јужнославенске академије у Загребу **Фрање Рачкога** преписује рукопис пуковника **Маретића**, који се чува у академијиној библиотеци, о устанку српском под Кара-Ђорђем, писан врло критички и под утиском самих догађаја а симпатично по народ српски. Дело ће то изнети 10—12 штампаних табака. Историк Рачки написаће му увод а побринуће се и за добар превод. —

За члана књижевном оделењу предложиће се др. **Ђорђе Дера** професор новосадске гимназије. —

Осим тога обавило је књижевно оделење и све предлоге што ће их поднети скупштини о стипендистима фондова којима управља „Матица српска". —

— OO —

РАЗНО.

(Ромео и Јулија). У једном малом месту давало неко путујуће друштво Ромеа и Јулију. У последњој радњи лежи, као што је познато, Јулија у сандуку, а Ромео је тужно гледи и говори своју улогу. Сад долази ред на Јулију да говори. Публика је љубопитљиво очекивала. Настане почивка. Јулија ћути и не миче се. Ромео дође у забуну, напослетку дође сасвим близу сандука и полугласно рече: „Госпо, сад је на вас ред, говорите!" Али госпа ћути. Кукавац глумац да падне у несвест. Публика гледи на позорницу и чека. Напослетку се чује неки шушањ. Шта је то? **Јулија у сандуку заспала, те поче сад и хркати!** Ромео ју продрма, она протре очи и једва погоди своју улогу.

(Страшно!) Бекман глумац овако је приповедао својим друговима: ви сте познавали славнога глумца Н.; знате како је био снажан и здрав. Помислите само, јуче је као здрав читав јео и пио самном заједно, био је при добром апетиту, сасвим при свести весео и шалио се, а данас сасвим изненада — као што чујем — **жени се**.

(Питагора). Славни Питагора, када је пронашао оно његово математично правило, принео је богу сто волова на жртву. За то сад волови зазиру од рачуна и математике.

(Вечита робија). Ономад ишао један Сремац преко новосадске ћуприје на таљигама, за леђи му седела у таљигама жена његова. Кад дође до она два бунара на ћуприји, где варадински ариштанци воду вуку, заустави таљиге и запита једног ариштанца: „Бога ти момче, на колико си ти осуђен, колико још имаш робије?" — „Још три године", одговори овај. — „Благо теби!" рече Сремац машући главом. „А зашто да ми је благо?" — „Ти си осуђен на три године, ал' ја сам **на вечито**!" рече и показа палцем преко рамена на своју жену, што је у таљига седела.

НОВЕ КЊИГЕ.

Зоологија за учитељске и више девојачке школе. Израдио **Владан Арсенијевић**, професор српске учитељске школе у Карловцу. Нови Сад. Издање штампарије А. Пајевића 1879. Цена 80 новч.

Мађарска граматика и читанка. по С. Бак... К. Фривирту, и Ј. Груберу и Л. Пошу. Други део: 4 разред народних школа. Прерадио Стеван Коњовић сомборски учитељ. Својина и издање књижаре Милеве Каракашевића у Сомбору 1879. Цена 30 новчића.

„Јавор" излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора" у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а...

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 37. У Новом Саду 22. септембра, 1879.

МОЈ ЖИВОТ.

Ој!
Па шта је дакле живот мој
Толико пута горко оплакан?
Да л' увео лист? да ли варљив сан?
Ни једно није, већ је океан.
По њем' се мамне муње витлају
И огњеним га бичем шибају.
У среди мора голема стена,
Ал' није пород дугих времена
Већ та је стена од грдних јада
Мученичкога срца ми млада.
К'о голубове што ј' негда Ноје,
Питоме наде кад пустим своје,
Кад се у чунак вере посадим,
Да морној души пристана градим,
Или кад венце љубавне вијем
Па траком дуге их обавијем:
Ко благо јање курјаци горски
Раскидају их вихари морски,
Ил из милости према свом пљену
Разбију све их о ону стену!

Мита Поповић.

БОСАНКА.

— ПРИПОВЕТКА —

На Босну је ваљада најтежа клетва пала.

Њој је суђено, да до краја откаје прастари грех српске неслоге.

Ваљада за то, што је Босна — поносна. Јер док је кршна Гора црна кадра била све до данас сачувати златну слободу своју; док је Србија извојевати је знала; док је дична земља Херцегова са мачеви кидала тешке облаке ропства, те ју је сунце слободе бар по часак угрејавало, — дотле је Босна непрестанце стењала у тешким оковима турским, и све до данас је остала ропкиња бесних зулумћара.

Дивотна, али јадна земљо српска, — на тебе је најтежа клетва пала. Ал' добар је бог; — и тебе ће још обасјати сунце опште слободе српске. Та за то се цео народ српски богу моли; за то браћа твоја живот свој на жртву приносе. А бог је милостив. Саслушаће молбу старога паћеника свог, — саслушаће ваје народа српскога.

I.

Године 1852. беснило турско и тешки јади раје босанске успалише још са свим неисцеђену крвцу српску у Босни поносној. Узаврела крвца подиже мишице угњетених робова, у којима још тињаше пламен јунаштва, а те мишице латише се прикривеног, зарђаног мача, да раскидају са себе ланце ропске, да поишту рачуна од угњетача својих за толика црна недела њихова, — да извојују себи право слободнога човека.

Ој, ти рачуни су грдни, велики! — До пет пуних векова их је турчин на своју руку водио. Ти рачуни се не дају ни

којим благом исплатити. Силна турска крв ваља да потече, док се ти рачуни збришу! И кад већ ни једног турчина више не буде жива на земљи Босне поносне, — онда ће ти рачуни бити свршени.

Што је било мушка срца у Босни, у коме се одважност пробудити могла, то се све речене године одбило у кршевите горе, да се отуд као јато соколова слети на своје крвопије, да им врати жао за срамоту. А немоћни старци, јадне старице, слабе жене са ситном нејачи, којима не беше на дому живима останка, — пребегоше у ћесаревину, да спасу цигло благо, убоги живот свој.

Рајин живот, — рајино благо? . . .

Та и живот босанске раје — турска је својина.

Тако се пише у алкорану.

Од почетка устанка, па све док је трајао, с дана на дан прелазила је јадна раја преко Саве, док није покрила сву границу ћесареву, и сав кићени Срем. Ту ни коме не беше на терету. Склонила се под кров своје рођене браће.

Прећутаћемо јаде, што их је претрпила раја босанска за тога устанка, — та ни тако нису жељеним родом уродили.

Босни је суђено, да са свим откаје стари грех косовске неслоге, а тај грдни грех до овога устанка — још не беше откајан. —

Место крвавих разбојишта, сагорелих села и непобусених гробова, — пођимо боље онамо где су јади раје само у толико мањи, у колико их је кадра топла братска љубав да ублажи, и у колико се онде крв не пролева.

Пођимо у китњасти Срем.

Та и овде је сад пуно босанске сиротиње, што је побегла испред ватре и гвожђа турскога. . . . .

. . . . Још није летње сунце отскочило, кад је једне недеље јасно звоно са скромне црквице у Ч . . . . , у убавом селу кићенога Срема, православни народ српски на јутарњу молитву сазивало. Али је порта већ и пре звона дупком пуна била.

Ту беше ромих стараца са прћијом на леђи; изнемоглих старица; жена са одојчадима у бешици; преплашене нејачи; — а све је то голо, босо, јадно, да би се и камен над њима заплакао.

На голих колени пузаху око светог храма божијег, и целивајући ладне зидове, мољаху се, — „Исусе слатки, помози нам. Свети Никола и Јоване, помози нам. Мајко божија помози нам. Свети Петре и Василије, помози нам! . . .“

Јадници ти беху нови бегунци, који ту ноћ стигоше у Ч.

Јутрења се већ отпочела беше, кад је стари учитељ ч . . . . . ски кроз пузећу светину протурао се у цркву, а у певници је већ затекао неумољеног заменика, погурелога старца једног, где са склопљеним рукама на изуст говори, — „Благослови душе моја господа. . . .“

Беше то човек висока, али повијена стаса, широких плећа, сувоњава, дугуљаста, опаљена лица, упалих очију, из којих — чинити се, да су некада муње севале. Израз му на лицу беше озбиљан, и опет нешто светитељски благ. Овештало одело његово каже ти, да је и он босански бегунац, и ма да нема на њему црне мантије, по дугој седој бради му зна се, да је слуга божији.

Кад је учитељ отпочео песму: — „Хвалите имја господње,“ — стари гост би уз њега припевао; а кад га је онајословио не би ли и он појао, — онда му се очи засузише, и само је главом климнуо у знак, да прима понуду.

Старом босанцу је дрхтао глас, као затргнута струна на гуслама. Радост га је савладала, што је у сред толике беде, из све душе слободно могао запојати богу свом.

После јутрење позове учитељ старога босанца к себи, и ту га понуди ракијом.

— Ма нећу ти је пити, док не одстојим службу божију, и док не примим свету тајну.

— Па како је преко у Босни?

— Зло да не мож' горе бити! Што турска сабља не посијече, то ватра сажеже. Ил' се турчи, ил' у гору бјежи!

— А имаш ли ту још кога од својих?

— Унуку једну само. Тамо је код цркве, гдје и она друга сиротиња.

— Па иди је зови овамо. Наше је село већ и тако пуно бегунаца, па ко зна, куда ће вас наша власт сместити. А ти можеш са унуком твојом остати ето код мене, док се у Босни на боље не окрене. Немамо до душе, више од ове једне собе, али ми ћемо вас склонити у школу. . . . Је ли, жено, и ти пристајеш на то?

— Та како не би? И туђину би човек учинио, а где не би своме.

Стари босанац се од срца захваљиваше на тој усрдности, па онда заједно са учитељем пође у порту, где је она невољна раја једнако кукала и лелекала, те нађоше и одведоше у стан учитељев и унуку старчеву.

Сво имање им беше савезано у једну мараму, што је унука старчева на глави донела, и то сместише у један закутак у школи.

— Тако, рано моја; па сад ходи овамо у собу. А кажи ми, како ти је име?

- Мара, — одговори девојка стидљиво.

— Мара, сунце моје. И ја сам имала ћерку Мару, ал ми је бог узе, кад је била већ четрнајест година. И она је исто тако лепа била, као и ти што си, чедо моје.

Учитељка беше веома милостива срца, па јој спомен кћерин извара сузе на очи, а девојка се још већма застиди.

-- Па немаш више ђеце? — питао је стари босанац.

— Имамо још једног сина, — одговори учитељ. — Сад ће кроз две недеље свршити богословију.

--- И ја ти имадох јединца сина, ал ми га турци прије петнајест година на вјери убише, а снаха ми се за тим на скоро од туге разболе и умри. Тако ти ја остадох сам са тијем сирочетом, којем тада још ни пуно три године не бијеше. . . . Жену сам још прије синовље смрти изгубио. Ал опет би се покорио вољи божијој, — само да није крволока турчина у земљи. . . . Еј, Босно, кукавна Босно!. . .

Старац за овим речима горко уздане. Обе руке му клону на колена. Глава му падне на прса, и у малој собици учитељевој настане мртва тишина, коју у неке чак наруши учитељка са безазленим питањем:

Па зар су тако страшни ти турци, да и од своје куће морате бегати?

— Бјежати, бог ме, и дрвљу и камену! А шта зна да чини слаба жена са нејачи и остарјелом чељади?

— Да, да, богме, — махаше главом одобравајући учитељка, па ће онда још безазленије да запита:

– Па каква су теби зла починили турци?

— Какова само турци могу, снахо моја.

– Та прођи се, бога ти, Јуло, тога разговора, — упаде у реч учитељ, као укоравајући своју жену са такових питања, ма да је и сам сушта зналичност постао — Каква зла? Зар ти нисам читао у новина свакојаких турских зала?

— Еј, мој брате, ни свако десето чудо не допре до ваших новина!

— А ко би то све описао? — прихвати учитељка.

— Право збориш, снахо. Али требало би све описати, нека чати и нек зна вас цијели свијет за недјела турска, не би ли се застиђели они, који подржавају бијесну самовласт турску над крстом. Ваљада би им бар од стида и срама поникло у срцу чуство човјечности, те би запријетили варварину, мучити и срамотити толики миран народ.

— Јест богме. Знам да су и тебе таквог старог већ доста намучили — упадне опет тужним гласом, а љубопитним погледом учитељка.

Доста сам им мука и глобе сносио, ал срамоте не могох поднијети. . . .

За тим се старац окрене унуци својој:

— Маро, синко, тебе је страх и умор од дуга пута савладао. Иди у школу, па ондје мало отпочини.

Девојци је врло добро пала ова понуда дедина, а кад се удаљила, старац настави своје јадовање:

— Видиш, брате, ја сам ти поп. У

*

мом селу нема православне цркве, већ на три уре хода стоји у планинама црквица од некадањег манастира једног. Онамо сам полазио ја сваког свеца и неђеље послужити богу. Већ ми отештало бијеше јутром подранити, већ увијек још у очи благ дана сједи на кљусе, па хајд' у име божје. У развалинама манастирским склоним се преко ноћ, док се не искупи свијет на јутрењу. Код куће ми је за то вријеме увијек ко год од добријех људи са мојом Маром преноћио, ал' сам те ноћи вазда проводио у грдноме страховању за њом. . Јуче прође томе двије недеље, како сам баш почео спремати се, да пођем у цркву, ал' ето ти комшије мог, турчина, до душе, који са мном ипак добро живљаше. И међу њима се нађе по некад зрно шенице.

„Куд си наумио, попе?" — запита ме. „Та знаш, комшија, сутра ми је недеља, па се спремам ето у цркву." — „Окај се цркве, болан; не полази данас ни куд." — „А за што?" — „За што? Јусо се синоћ зарече са још два друга, да ће доћи ноћас, кад ти не будеш на дому, па ће ти обљубити унуку." — „Куку мени, — рђа га појела! Та зар му није доста крвнику, што ми сина уби, већ и ту срамоту да нанесе мојој старој глави?" — „Ја ти рекох, а ти мучи, море, јер ће се угурсуз и на ме опизмити." — „Хвала ти брате!" — рекох му, и пођох размишљати, шта ћу и како ћу? — Ако ћу је са собом повести, турчин ће ме опазити, па ће ми је на путу отети, а на дому је оставит' не могу. На пошљетку смислим, — та боље ми је прије изгубити главу, него ту срамоту преживјети. Кажем мојој Мари, да ћу ја поћи, ал' ћу се по сутону повратити. Тако је и било. Кад се смркло, докрадем се кући, да ме ни ко није смотрио. Домашим прикривене кубуре и ханџар, па тако ти чеках те силеџије турске. — Кад је било око по ноћи, — ето ти их. Залупкаше на врати. „Маро, устај, — вели — твој попа нас је послао, да нам даш књигу, коју је на дому заборавио." Мара ми је, сирота, сва претрнула од страха, а они и по други нут закуцаше. „Отвори, Маро, да не обијамо врата, јер попа неће моћи чатити молитве." У мени крв узаврела, а у грло ме не што стегао, мишљах, — свиснићу од муке. Ја стадох на врата. Узмем у обе руке по кубуру, па онда пришапнем Мари, да отвори, ал' она, сирота, не имађаше снаге за то. Силеџије и не тражише више, да им се отвори, већ притискоше раменом, а врата искочише с мјеста.

„Боже, помози!" — узданем, и у који мах врата падоше, ја опалим из обеју кубура. Двојица од силеџија јаукнуше, па се више не дигоше, а трећи повика, — „немој, попе, ако бога знаш!" — и наже бјегати. „Та ти ли си то, Јусо, крвниче мој!" — У мени се још жешће распали гњев. Постадох бржи од јелена, у три скока га сустигох, а у четвртом пројурих ханџар кроз њега.

— Бог да прости! — повика учитељка радосно.

— Хвала му буди на вијеки! — уздану стари попа, и уздиже капицу са главе. — Хвала му, што ми уклони срамоту од куће, и што ми даде, да осветим сина! . . .

И учитељ сад одану душом, па запита старца:

— А шта си онда чинио?

— А шта сам знао чинити? Турци се побунише у селу, мишљаху, да их какова усташка чета напала. А ја узми, што можеш, па бјежи с Маром, куд нас очи воде. Ноћ нам поможе, те послије по уре бијасмо већ добријем узмакли у гору изнад села Турци нас не опазише, да нам пођу у потјеру. Кад смо се још једном обазрели, виђесмо пламен у селу, што сагоријеваше моје сиромаштво. — Зором се већ затекосмо у гору, ђе и ова друга сиротиња бијеше. Од тад пребијај се од камена до камена, док на пошљедак јуче ето пријеђосмо Саву. . . Бог зна, шта ће још бити од бијeдне раје! . . .

Стари босанац заврши казивање, а звоно зазвони на службу божију, те их одазва у цркву.

(Наставиће се.)

СНОВИ МОЈИ....

Снови моји, тапте сенке,
Што сам некад будан снио,
Редом сам вас, несазреле,
Већ одавна изгубио.

Што сте некад мојој души
Узвишени полет дали —
Снови моји, таште сенке,
Некадашњи идеали!

Ја вам жељно химне појим
Из дубине мојих груди,
Не би л' који од вас хтео
Бар за часак да с' пробуди,

Ви сте и сад, као негда,
Тако дивни, тако чисти. . . .
А и ја сам — ма старији —
Ипак ост'о онај исти!

К. Р.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ферција.

(Наставак.)

— Ове су тице, тумачио ми је мој оћа, пале од кугле несретног Воловца. Он је био овде спахински ловац, али од ако је дворац разорен, од то доба га ржи овдашњи народ за сулуда, јер нико га није од то доба ословио, никоме није одоворио и сву је осталу дивљач напуштао е је само гавранове гонио. Са куглом је уцао на њих и никад није фалио. Поупио је после свој плен, па га је испуно; са те особењачке страсти назваше а *краљем гавранова.*

Пао ми је на ум јучерањи мој сусрет њим, који је оправдао духовникове речи.

— Па зар се незна шта га је привоело на тај опасни лов? упитам духовика.

— Узрок беше још до сад непознат, а и ја сам га тек сад из дневника његоог дознао, беше одговор, ал' пре но што е упустимо у питање истога, не били иали вољу видити лешину тог несретника? с тим приђе неком покровцу, који је а земљи прострт био и подиже га. Пред ама је лежала воловчева лешина, лешина раља гавранова.

Никад нећу заборавити ту појаву те ревгнуте очи, које није заклопила мила ука, те стиснуте зубе, те боре на челу, оје су имале на том поцрнелом лицу ужасан израз, као да их је страшна мука резала на исто. С ужасом сам се откренуо од те лешине, ваздух ми постаде у тој соби несносним и истрчао сам на поље.

Башта, која је дворцу припадала, беше запуштена и обрасла травом, једва смо могли прокрчити себи пута кроз коров до три кестена, под којима је стајала једна каменита клупа и сто.

— Овај рукопис се састоји, рече духовник, кад смо заузели места на клупи, из спојеног дневника два разна човека. Овај лепо писани дневник потекао је из пера Отона Мандорија а ужасним догађајем је дошао у руке краљу гавранова, који га је прикључио своме дневнику. Прочитајте најпре мандоријев дневник, па онда воловчев, тако ће разумљивији бити садржај.

Узео сам од духовника густо исписане табаке, овде ћу само она места навести из њих, која су неопходно нужна, да се ова приповетка разуме. Изостављени делови не садржавају ништа више, до ли путописне црте, које је писац овог дневника у своме вишегодишњем путовању скицирао, али ово што ћу мало ниже прибележити, то је већ код куће, у пустињачким данима свог усамљеног живота ставио на папир, и сваки ред тог доцнијег дневника покрива она тамна магла густе невољности, с каквом може да покрије границу бића само касно кајање пофаљеног начина живота.

Белешке из дневника Отона Мандорија.

Мај 1849.

Пре дванаест година био сам младић од двадесет година.

Често сам чуо од старијих људи, да друго двадесет година човечијег живота млого брже прође од првих двадесет година. Код мене је баш противно. Од како ми је прошло двадесет година, од то доба ми је сваки дан једно тужно столеће и са таких дана оплетена стоји ми за леђа вечност од дванаест година.

Не могу баш рећи, да ми досадањи мој живот не беше променљив. Видио сам џински створ природе, видио сам узоре човечанског ума, прошао сам два цивилизована дела света, ходао сам по пустињама Сенегамбије и Мисира, Тибета и Арабије, провео сам силне ноћи под пирамидама, говорио сам са мемноновом штатуом, посетио сам свети гроб, био сам на оној највишој тачци Давалацири брега, који се у небо пење, на коју се смртан човек попети може.

Свугде ме је пратио један ужасан лик, и није ми допустио, да се радујем ономе, чему се радују други, тај лик ми је одагнао из душе мир, из срца жељу за љубављу, са очију сан, са усана осмеј.

Већ дванајест година се нисам смејао, или ако и јесам, срце ми није знало за тај смеј ништа. Од како ми се жеља испунила нисам имао сретна или бар мирна тренутка. О богатству и путовању сам већ сневао у мојој раној младости, па кад се обоје остварило, нестаде са њих оних славолука, које сам у сну видео над њима, ох јер је оруђе, с којим сам то стекао, крвљу захрђало.

Где да потражим, где да нађем оног човека, ког сам ја лакомисленим нитковством гурнуо у пакао несреће, и који би требало, да ми је најдрагоценији, најмилији по светој речи и свези природе?

Несносан ми је овај тешки живот и опет се бојим — бојим од смрти.

Бојим се, јер ми још и сад у ушима вони кобно пророштво, душа ми се лепи а њ фанатизмом лажне вере, не могу га се отрести другчије, доли ако си своје ручно задам. . . .

Та помисао ме је већ хиљаду пута искушавала и ја сам се хиљаду пута уплашио од ње. — Јесам ли кукавица? Да да, али не бојим се од смрти, него се бојим на другом свету пред престолом божијим наћи се с човеком, кога сам ја унесрећио, који је приморан измолити за ме вечну клетву, који ми не може опростити, поред свег тог што ми је — — отац!

* * *

Сан моје ране младости беше новац и необорива жеља за лутањем по далеком свету.

Може бити, да сам за првим као оруђем чезнуо, да могу постићи ово друго, али то је истина, да сам дрхтао, кад сам новац угледао, и да сам халапљивим очима ждерао драги метал, кад сам га угледао.

Ако сам ма кадгод могао да заштедим коју форинту, одмах сам избегао без икакве речи и дозволе из очинске куће, те сам лаким и веселим грудима ишао у свет, који ми отворен беше, и ако ме је сунце нашао на врху каквог брега, са ког сам могао видети далеке пределе, онда сам радосно говорио у себи; сутра на вече ћу бити овде или онде. Није ме могла задржати у таком путу мом ни глад, ни оскудица ни умор.

Мој отац или боље рећи онај добри и болешљиви човек, кога сам оцем звао, није могао доста да пази на моје васпитање. Ја сам се научио картати у оној варошици, у којој сам се школовао, наклоност моја за хазардне игре, ма да сам исте још онда само на новчиће играо, за кратко време се претвори код мене у страст, која се није могла више изкоренити. Та страст ме је непрестано занимала и дању и ноћу.

За време школских часова поред све строге забране и опетовања казне увек сам читао путописне књиге, — осим карата су још само оне могле пружити храну мојој похотној души. У мојој шеснајстој го

дини сам познавао све путописне црте, почам од Робинзона, које сам год могао набавити на немачком и мађарском језику.

Кад сам свршио више науке онда сам отишао у главну варош за практиканта права и ту сам се за месец дана окућио у картарницама. Срећа, која ми је дотле ласкала, из небуха ме остави и ја сам се за кратко време, кад сам изгубио све и сва, па и последњу потуру, усамљеним и остављеним осећао, међу кличућим народом главне вароши.

Млађана ми се душа напунила горком мржњом против света, мени се учинило, као да се на лицу сваког човека огледа срећа и у један мах сам им завидио и мрзио их, као да су они узрок мог бедног стања.

С таким узбуђењем шетао сам се једног лепог јесењег дана по подне без икаквог циља по маргаретином острву. Раздраженост и банчење су још веће бледило позајмили мом већ по природи бледом лицу; тако ми се чини, да си могао читати шњега тугу и патњу, јер је једна женскиња, којој сам вратио у шетњи изгубљене рукавице, дуго гледала тужне ми црте, које ју заинтероваше. Главни део женског карактера је сажалење патника, а ја сам јој сажалење још већма увеличао лажним али добро одиграним говором, по коме је овом мом убитачном болу узрок неверност једног бића, које сам љубио. Млада жена ми је све веровала, што сам год рекао, и да су те речи биле исто тако осетљиве, као и њено срце, уверише ме оне сузе, кроз које ме је погледала. Она ме је хтела да утеши. Толико сам већ познавао људе, да сам могао погодити, да се и она не осећа сретном.

Нисам се преварио. Муж јој је трговао с вином. Њу су натерали, да пође за њега, и он, који је већину године проводио изван главне вароши, у своме трговачком послу, није се могао млого занимати са срцем своје жене, које је за љубав створено. Та љубав је досад успавана била, но кад је мене угледала, онда јој се љубав чисто запали са симпатичне муњевите варнице, пробуди се, те спопаде са џиновским мишицама њену нежну душу.

Кад смо се четврти пут састали, већ смо си узајмно љубав исповедили. Њена је љубав долазила из срца и била је чиста, ватрена и искрена, а моја беше лажна, или најдаље излив моменталне насладе. Најјачији узрок, да с том женском ступим у одношај беше помисао: да је она богата, те ми може дати или узајмити онолико новца, колико ми треба, да мој изгубљени новац повратим, па још и добијем.

Ох то је више него клета лакомисленост карактера, који је навалио у пропаст и који се, кад му је егоистична страст у питању не колеба ни за један тренутак, да жртвује тој својој страсти мир и блаженство једног бића.

*
* *

Крв ми се у жилама комешала и ја узбуђен истрчим једног новемберског вечера из картарнице, где сам осим готовине изгубио још и једну обвезницу, коју сам онде оставио и коју је сутра ујутру требало исплатити. Онај, што је добио беше човек, који ме беше у стању на јавном месту осрамотити, ако му не платим.

Без икакве мисли, без икаквог плана јурио сам очајно кроз улице, кроз које је кад и кад заједљиво просвирао ветар касне јесени. Допро сам до једног пустог предграђа. По широком путу су звекетала лака кола киријаша, који су се враћали из вароши, и ја сам без да сам се дуго премишљао, за мале новце сео на једна од тих кола.

Већ смо доста далеко били од вароши кад сам се сетио мога положаја и тога, да сам се вечерас у десет сахата требао да састанем с лепом женом. Но пошто сам добро знао, да ми је још пре неколико дана дала све своје новце и украсе које сам ја у несретној игри до последње потуре изгубио, и да све, што би од ње од сад ишчекивати могао, неби било ништа друго, до пребацивање и последња

молба, да се оставим картања: нисам осећао ни најмање жеље у себи, да се у уговореном часу састанем шњоме. Осим тога су ми претили и више кредитора, па сам за то за најбоље држао, да излажем од оца онолику своту новаца, с коликом би се могао натраг вратити у главну варош.

(Наставиће се.)

ИЗ ПОВЕСНИЦЕ ОБРАЗОВАНОСТИ.

од

СВЕТОЗАРА САВКОВИЋА.

РАЗВИТАК ДРЖАВНОГ УСТАВА У ЈЕЛИНА.

(Свршетак)

Када уза то у неплемићкоме сталежу поче да веће бива имање и свест о своме достојанству и својим људским и политичким правима: доби држава јелинска опет други облик.

Имање постаде услов за уживање политичких права. По величини прихода разделе се чланови државе на класе или редове. Ко је имао више прихода, томе су дана већа политичка права, тога су у вишу класу уврстили.

И по овоме уставу је опет властела највише права уживала, јер је она највише имања имала. Али је бар и неплемићима отворен пут био, да учествују у управи државе. Овим новим уставом је шта више сваки подстицан био, да се труди, те да што заради, како би и он постао учесником политичких права Ко је дакле већ имао имања, тај је гледао да га и даље задржи, ко пак није имао, тај се свом снагом упео, да што пре до њега дође.

Овај облик државног устава, по коме је политично право од имања зависило, звао се код Јелина т и м о к р а ц и ј а.

Али се ни с овим обликом свога државног устава за увек не задовољише Јелини, којима беше урођена тежња за једнакошћу и за слободнијим државним установама.

У јелинском друштву поче да овлађује уверење, да не треба само да онај буде одликован, те да учествује у управи државе, који је племићкога порекла или који има прописану количину имања, но и онај, који је штован у друштву, који је виђен на честитоме збору и дивану. „Шта вреди бити племенита рода, кад немаш дара речитости и мудра савета“ рекао је Фокилид из Милета и тим својим речима дао је израза уверењу онога дела јелинског друштва, који је за напретком тежио.

Тако у јелинском грађанству биваше све већа жеља за изједначењем са племићима. Требало је још само да се нађу вођи, па да се отпочне љути бојак за слободу и за једнако право свију.

Таки се вођи нађоше. Из средине саме властеле приступише по гдекоји чланови јој уз грађанство, бајаги да му буду на помоћи при извојевању равноправности му, али они у грудима својим гајише тежњу за господством, хотећи да народ употребе као средство, помоћу кога ће старој краљевској власти ново име дати, помоћу кога ће стару краљевску владавину у новом облику опет завести.

Грађанство, не имајући у своме колу довољно способних људи, а и следујући ласкавим речима племићких властољубаца, поверова им, те тако ови у многој јелинској држави по ново подигоше самовладарске престоле.

Владаоци, који су оваким, начином владе се докопали, названи су т и р а н и, облик владе им т и р а н и ј а.

Најчувенији тирани беху: Пизистрат у Атини, Перијандар у Коринту, Клистен у Сикијону, Теаген у Мегари и Тразивул у Милету.

Гдекоји од ових тирана нису рђаво владали. Они су подизали образованост и благостање државља им. Али се влада самодршца обично изметне у насиље и неправду, те тако и Јелинима брзо додијају њихове тираније. По целој Јелади по ново завеје свеж дух слободе и равноправности људске.

„Но постајање тираније било је лако спречити, али је тешко оборити је, када се једанпут угњезди.“ Ове речи мудрога Солона на брзо Јелинима у памет дођу.

Општом лозинком постаде дакле: борба противу тираније. Од уста до уста ишле су речи Иродота, оца повеснице: „Самодржац гамани обичаје народне, бешчасти жене, убија мужеве не саслушавши их.“

Тако се тиранија нигде дуго не одржа. У Коринту трајаше седамдесет и четири, у Атини тридесет и четири године, по других местн пак ни тако дуго.

Тимократија, које развитак беше спречила тиранија, разви се сада до потпуности своје. Али је и пре тираније и за време њезино у грађанскоме сталежу силна већ била тежња за изједначењем са властелом, те и тимокрација поче опадати, и место њено заузе **демокрација** или влада дема. Јелини су под демом разумевали народ. Осим дема био је још нижи сталеж, који не само да није имао политичних него ни људских права. То је био сталеж робова. С овима располаже господар и по својој драгој вољи, и није никоме одговоран, јер роб је то исто, што и ствар. Он није особа

Демокрација је у Јелина у истини била дакле влада грађанскога сталежа.

Но по државу је већ био неизмеран добитак, што је овај сталеж постао учесником политичких права, те се сада живо интересовао за јавне послове. Сваки члан тога сталежа прегао је дакле, да снагу своју окуша на јавноме пољу.

Тако се за кратко време појавише генијални државници, одушевљени говорници, темељни научењаци, узорити песници и уметници, појавише се родољуби челична карактера, те постадоше узори људске врлине за тадање друштво.

Имена једног Перикла, Епаминонде и Тразивула, Сократа, Платона и Аристотела, Тукидида и Ксенофона, Јеврипида, Софокла и Есхила, Димостена и Аристофана, Фидије и других тадањих узоритих мужева још се и данас спомињу, још и данас дивљење заслужују.

Тако слободније јелинске установе дивно развише способности и у грађанскоме сталежу. Знање и наука, појезија и уметност бујно процветаше. Јелада постаде средсреда образованости и узор-земља за тадање народе Јевропе Азије и Африке.

А када би настало доба спољашње опасности, када оно навалише силни азијатски варвари, да огњу и мачу предаду класичну јелинску земљу: тада слободни грађани малене Јеладе показаше пример јунаштва, какво свет још није видео. Малене јелинске војске у млево сатираху небројно веће перзијске војске.

Што не могаху учинити Лидија и Мисир, силне монархијске државе, то учини малена републиканска Јелада. Она скрха голему перзијску силу, те тако постаде спаситељка јевропске и светске образованости

Јер да је Перзија над Јеладом победу одржала, за цело би у корену затрла њезину образованост, а тада би — може бити — за увек усахнуо извор, из којег је потекла потоња образованост Јевропе и света.

СРПСКИ РЈЕЧНИК ЗА КОВАНЦИЈЕ.

(ДОПУНА)

САСТАВИО ЈОВАН ЖИВАНОВИЋ.

Нейма трудолюбивіегъ на свету созданія отъ пчела, оне су у дѣланію свимъ народомъ примѣръ.

Аврам Максимовић.

Залет. Ковалук ваља да је отворен од не стране куд су лета окренута, те од куда пчеле излијећу на пашу, да им ништа не смета при лећењу тако да се могу одма из лета залетјети, за то се и каже за кованлук, који з тако удешен: Овај кованлук има лијеп залет. Ову ријеч има и Вук у својем рјечнику, али је није доста јасно протумачио, те би се могло и што друго мислити да значи, него што ја овде је кажем. Од кованције зависи хоће ли пчеле имати залет, јер ако је кованлук са свијех страна ограђен плотом, такав кованлук не може ни имати залета. Лета од кошнице ваља да су окренута истоку, за то

треба да је и кованлук с истока отворен, да имају тамо и залет. Напредовање у пчеларењу много зависи од кованлука. Кованлук ваља да је у низини, а не на висини, гдје би вјетровима био изложен. Кошнице могу бити и сјеверу окренуте и те су пуније меда, а које су окренуте истоку, те су већма наклоњенеројењу. Кованлук ваља да је ограђен плотом или дрветима од оне стране од куда јаки вјетрови духају, особито од запада и југа. Од југа за то, јер с те стране јака жега и припека несносна је пчели и кошници. А залет оставити пчелама најбоље ће бити на исток.

Запала. Die Brunst. Ову сам ријеч чуо више пута да је народ говори. Запала долази код пчела самој матици, јер њени су органи за оплођивање развијени, а пчелама не долази ма да су и оне женке будући су им органи за оплођивање неразвијени. Запалу добија матица само један пут у животу и то одма кад угледа свијет и може трајати до шест недјеља, ако се не би случајно прије тога времена оплодила. Не оплодили се за шест недјеља, онда јој престане запала, те не ће више никад ни излијетати из кошнице ради спаривања. Оплодили се срећно за тијех шест недјеља, онда јој запала више не ће никад доћи за цијела живота њезина, те наравно да онда више не ће ни излијетати из кошнице ради спаривања. Ако је добро спарена, сјеме трутовско у њезином receptaculum-у seminis може три до четир године и више трајати. Кад јој нестане сјемена у receptaculum-у seminis, онда јој је обично и крај животу њеном.

Запечатити (ђорђ). Запечаћен нов народ, запечаћене младе пчеле, запечаћено легло — каже се за оно саће, гдје је матица залегла, а пчеле поклопцем чаурице запушила. из којих ће младе пчеле изаћи. Не ће бити згорег да овдје коју ријеч више кажемо о пчели. Кад матица снесе јаје у мању чаурицу, које је оплођено сјеменом трутовским онда из овога јајета развије се пчела за двадесет дана. Послије три дана развије се из јајета црв. Овога црва хране пчеле шест дана и то докле црв лежи у чаурици савијен, те док се не почне усправљати хране га млијечем, а кад се почне усправљати, онда га почну хранити медом и рђом, док на пошљетку не запечате чаурице, из којих послије једанаест дана излазе пчеле, које су женке са неразвијеним органом за оплођивање. За то им никад и не долази запала нити се могу спаривати, јер су им органи за оплођивање неразвијени. Receptaculum seminis тако им је кржљав, да није могуће да у њега што стане сјемена трутовског, а орган за спаривање тако је неразвијен, да се не може ни помислити на спаривање с трутом. Такође је и јајињак пчелин неразвијен да се скоро не може ни испоредити са јајињаком матичиним. Овдје морамо споменути да при свем том пчела може снијети јаје без спаривања с трутом, из кога се развије живи створ и то само трут. Ово је један од најважнијих доказа за партеногенезис. Кад се деси кошници да јој нестане матица, а таке су прилике да не могу пчеле себи другу матицу излећи, онда се нађе једна између пчела осталих у кошници, којој је јајињак нешто више развијен од осталих пчела (а то ће бити по свој прилици што је мало више храњена млијечем, него што би требало), те почне лећи јаја и то само трутовска и у трутовско саће. Такву пчелу зове Кучењак трутовњача. Али с оваком пчелом није ништа помождено кошници, јер народ у њој сваким даном све већма и већма нестаје окружен на паши разноврсним непријатељима, а она није кадра народ надокнадити ношењем јаја, јер из онијех јаја, која она носи у чаурице трутовске. излазе сами трутови, који сав мед у кошници поједу и тијем кошницу са свијем упропасте. Овако што може се десити само кошници, која нема матице. У кошници пак, која има оплођену матицу, не ће се никад наћи никаква пчела са нешто већма развијеним јајињаком која би легла јаја трутовска, него у таквој је кошници једина плодна матица мати која расплођава друштво, а пчеле су само дојиље и дадиље, које се брину око храњења уљева и око набављања хране. Матици је једини посао у кошници да носи јаја у чаурице, да умножава дакле друштво не бринући се ни најмање ко ће њезину дјецу хранити и неговати. А пчелама опет одредио је премудри творац да су дојиље и дадиље у кошници. Пчеле дакле купе храну по цвјетовима мед.

рђу, чине млијеч. те тијем хране уљеве, а лежењем дају им топлину, граде саће за ношење јаја и меда, чисте младе пчеле, које су скоро из чаурице изашле, хране и негују саму матицу. Оне су чуварице саме кошнице, коју држе у највећој чистоти и реду. Сваку рупицу и пукотину замажу оне лемом, да осигурају тијем своју кућу од зиме и од свакога непријатеља. Пчеле су дакле главни фактор у кошници. Њих је Бог наоружао жаоком, којом могу бранити своју кућу. а трутове мужаке поставио је голе ненаоружане и подвргао их је вољи пчелиној који у кошници ни какве друге задаће немају, него једино да оплођавају матице.

Избацивати. Пчеле избацују црв — каже се кад матица залеже црв, па наступи неколико дана хладно вријеме, онда пчеле, ако хране немају доста, црв напоље избацују.

Зврндарати. (Ћурч.) Кад се хоће кошница да роји, онда скоро са свијем престању из ње пчеле излијетати, па тек по гдје која зврндара пред кошницом. Ово је знак да ће серојити за који часак.

Курјук. Врх од просте наше кошнице, који изгледа као курјук, а и од каптара врх зове се курјук, јер је тако оплетен и обавијен на врх од каптара, као курјук око главе.

Клупчати. (Ћурч.) Пчеле се клупчају кад се хватају у рој.

Кљук. Мед са воском заједно кад се измуља зове се кљук.

Крајњак (Ђорђ.). Крајно саће у кошници, вид. крајник.

Ластар. ген. ластра (Стојан.*]) значи саће.

Лет. (Ћурч.) Кошнице ваља једну од друге мало даље удалити да пчеле имају пространији лет.

Млад мед је онај, који су пчеле на скоро у чаурице унијеле а још није ни запечаћен и тај скорашњи мед је водњикаст.

Наличник (Макс.) Die Leiste. Максимовић каже да ваља с једне и с друге стране лета приковати наличнике, који су тако ижљебљени да се у њих лепо може утурити дашчица с малим летом.

Паљив (Макс.) Не ваља мед циједити крај ватре, јер ватра извлачи онај најљепши мирис и даје меду паљив укус.

Пелут (Стојан.). Der Blüthenstaub. Вид. рђа.

Понављати саће. Кад пчеле почну на старом саћу ново саће изводити, онда се каже: пчеле понављају саће.

Пријечњак (Ђорђ.) Пријечњаци су од прута, којима се у простој кошници утврђује саће, кад треба.

Погој. (Ћурч.) У прољеће је добра врба за пчеле, на послије различите воћке, багрена, липа, а у јесен је пољски босиљчић кошници погој.

Рогозница (Макс.). По свој прилици значи што и асура. Максимовић каже како ваља кошницама при пренашању засторцима уста обавити, а ако нема у приправности доста засторака, може их обавити и поњавама или рогозницом.

Рòја̂к ген.ројака (Стојан.) значи трут, а чуо сам да значи по гдјекојим мјестима и првенац. вид. рòјак ген. ројка-мали рој.

Ружа Овако зову по гдјекојим мјестима саће.

Сок цвјетни. Течност слатка, коју сисају пчеле по цвјетовима и коју кад је у своjем стомаку дистилују као мед у чаурице остављају.

Стадо (Макс.) Максимовић кад кад у мјесто ријечи народ употребљује ријеч **стадо.** Не знам да ли је та ријеч заиста пчеларска.

Тег. Кад рој почне саће да изводи зове се цио крај около саћа, што изгледа као сјеченица, тег, за то се и каже: ово саће има добар тег. Пчеле су лијеп тег извеле.

Трине. Кад пчеле раде на саћу, или кад отварају саће с медом, онда падају трине од воска на земљу.

Туталци (Ђорђ.) Кад се мед циједи, метне се заједно са саћем у буре, у дно бурета удари се чеп, који изнутра мора бити раван са дном у бурету, а преко њега начине се од метле туталци и прекују, да мед не истјера на поље чеп. Са овом ријечју ваља испоредити народну рибарску ријеч која значи што и ријеч **пловци** код рибара У Вука нема **тутало**, а има **пловци.**

Тушити пчеле. Ко туши пчеле, тај и прсте лиже — каже наш народ. Вид. туђи или убити кошницу.

Труталь. (Стојан.) вид. трут.

*) Вид. Пчеларство саставио и описао Др. Л. Ј. Мелихор, превео Мијат Стојановић. Беч 1870.

Улишке Овај облик долази код Ћурчина у ак. плурала, те не знам је ли ном. сингурала улишак или улишка. Значи по Ћурчину чашица у цвијету, одакле пчеле цвјетни сок сисају.

Улећи (ћурч.) Матица је црв улегла.

Уста. Доњи отворени дио од просте кошнице, који стоји на земљи зове се уста од кошнице.

ЛИСТАК.

ГАЛЕБОВИ.

(СВРШЕТАК.)

Али тај будући муж з н а, (а тешко његовој кући ако не зна) колико стаје ова ташта шала родитељска, он види, да његови приходи, његова скромна привреда не стиже, да понесе тај трошак, који се с породом још увећава, — те с тога пита нај пре: к о л и к о т а д е в о ј к а и м а п р и х о д а. — Ваља да пита, јер без тога додатка нема му кућа живота; ваља па све и да је прва реч о томе и први трн у срцу његове љубавнице, његове потоње жене. — И гле тај изметак девојчин, тај приход њезин о б и ч н о ј е м а њ и, но што то показиваше њезино успитање, њезин живот и трошкови с њима скопчани. Шта је природна последица тога? „Просилац“ се одмакне јер и не мисли постати заручником, а девојка, пошто се ово повтори, навикне се гледати с једнаким осећајима свакога просиоца, и не мислећи, да она сама тиме постаје обична с т в а р којом се тргује на особити начин.

Ето за што госпођо, не може по градовима бити заручника; ето за што тамо нема праве брачне среће!

А родитељи? Можда и знају то што рекох, али је сад касно да поправе већ учињене погрешке. Ваља по што по то гледати, да девојка „изађе из куће“. У другоме свету родитељи добро рачунају, како ће се одпочети брачни живот њихове деце, и ако томе што не достаје, пазе се отворено и искрено да га утемеље; у нашем родитељ слабо пита, хоће ли његово дете за годину имати су чим да живи; — као да његово родитељство, дакле и дужност истога престаје с оним даном, кад уда девојку — —. Је ли чудо, питам вас, госпођо, што у нас младенци после брака обично стоје у запетости, ако не у завади, са онима, који су им по природи најближи? Није одиста кад муж, не види на томе оцу своје жене ништа, што би могао љубити — а таштина и притворство не љубе се госпођо!

По што смо мало дубље завирили у прво начело „фрајлиног“ успитања, погледајмо поизближе друго, које учи, да девојка од „бон тона“ ваља у сваком младићу да сматра свога п р и р о д н о г а п р о т и в н и к а.

Може ли у паметноме свету бити грозније заблуде госпођо?!

П р о т и в н и к онај, који је по природи позванда буде заштитник, бранилац слабој девојци! Није ли то грозна заблуда?

И гле чудноватих, да не речем смешних а на крају обично жалосних последица о в а к в о г успитања. На место чисте девојачке скромности, која тако силно привлачи младића, исписало је овако успитање неко мал не дрско самопоуздање на челу девојчину тако јасно, да младић, све да се је и кретао у чисто образованим круговим стоји у први мах збуњен, са својом оценом — Место да се девојчин поглед стидљиво крије од смелога соколовог ока младићевог који се упиње да узре до у дно душе девојчине, он налази на још смелији, по готову изазивајући поглед, који, као да хоће да му рече: „Ну оди мало ближе да се огледамо! Не бојим се ја твоје обмане; ја сам девојка спремна да с у з б и ј е м д у х о м сваки твој покушај освојења?“ . . . .

Имамо дакле пред собом девојку, госпођо, која се не даје освојити, као да и није њезин позив, да буде освојена од онога, који је љуби, — већ која би да сама освоји, и то. . . . јачега!

Из овакога почетка може се излећи какав призор, каква сцена подобна на позорници, да занима девојку или друштво; може се отпочети душевни удвој двају противника, из којега ће обично један (или правије рећи једна) рањен поћи са бојишта; — најзад може се из оваквога почетка излећи с в е само не

постоље за веренишство, не темељ за брачни живот! Овај клија у оној тајанственој тишини скровитога ока девојчина, које не опажено тражи онога, кога радо гледа, а онај час се скрива, како паде око младићево на њ, као да се боји да га сукоби — у тој девичној уздржљивости младић ће да потражи, колика је дубина у томе мору девојачке душе, и ако опази да му је површје чисто као зрцало а у њему види своју властиту слику где се огледа — тада госпођо, тада ће младић смело да заједри по томе пространом мору женске душе, право пут поверењу, и кад доплови до тога храма, (а доплoвиће одиста, почем му љубав служи за пилота) свеза ће млађаних душа добити први освештај а њоме вереништо своју основу.

Не знам госпођо, шта су чинили негда моји млађани другови: ја сам испрва бјежао а касније ругао се нашим салонским амазонкама, које виде противника где га нема, и, саме оруђа мира, траже борбу онде, где је не може, где је не сме бити, — а кад сам нашао чисто, заблудним начелима непомућено око, а у њему чисту веру у чистину нрави младићке, ја сам тај бисер сахранио у своја недра и храним га данас у пуно мушким годинама својим са истим жаром, с којим сам га негда као младић ту положио. — Ја мислим госпођо, да су и други младићи тако чинили, а јамачно они, који су задахнути истином Доситијевих речи тражили у девојци оно, зарад чега је створена: „да буде жена, мати, васпитателница“ . . . .

Из овога што вам рекох види се, госпођо, да о миразу не може бити разговора; — ја бих из свег срца, да га наш народ и није усвојио са осталом туђинштином, те се бар овде не бих имао борити против њега, радећи о томе, да будем од користи нашој породици —

Нека се наше успитане девојке навикну презирати, и обртати се од оних, који иду да их понизе до ствари, тражећи да у жени добије сретства за живот па ће у добро образованоме младићкоме колу наћи свакад савезника; место што иду да се боре са надмоћнијим младићем, нека се удруже с њиме за борбу против једне заблуде, која ће, док је буде међу нама, тровати срца људска и разоравати породичну срећу.

Али да би стекли то право, да уђу сиромашне, као њихове друге на селу, у мужевљеву кућу, нека се потруде да буду саме, као оне што су тамо, капитал своме будућем домаћину, а то ће бити, ако се зарана науче чувати што овај привређује, и одреку стотину таштих потреба, без којих се може живети срећно, а место тога обгрле домаћи рад, — прави и стварни капитал породични, — с уверењем, да је у њему скривена она тиха срећа у женској души, коју рађа цигла једна мисао: да је жена позвата из градива мужевљеве привреде да зида сталан стуб дому људскоме, стуб који траје вековима.

Такву девојку тражи младић а дочекује муж у својој кући оберучке, па и да јој не рече, то ће осећати, што је осећао Абдел-Кадер, кад је дочекао своју заручницу, која му као мираз носаше камилу, робињу и зрцало, — с речма: Добро ми дошла жено, која носиш сва богатства, у моју кућу.

Нисам све рекао, што не хтедох све да речем госпођо —. За вас и оволико било би излишно, јер ви све ово и тако знате: за ваше млађе сестре биће и оволико доста ако им само ове моје мисли потеку разгрејане у вашем срцу, госпођо!

Нека вам мој галеб из даљине понесе још и једно топло поздравље.

КЊИЖЕВНОСТ.

Мађарски буквар за српске школе у Угарској I део. Панчево. Наклада књижаре Браће Јовановића 1880. Мала 8⁰ 48 стр.

Упутство за предавање мађарског језика I. Панчево 1880. Накладом књижаре Браће Јовановића. Мала 8⁰ 48 стр.

Под горњим насловима изашле су ове наступајуће школске године две школске књиге, које ваља прегледати и оценити већ и с тога, што имају да послуже за школске књиге у првим разредима наших школа, дакле баш тамо, где се темељ полаже.

До скора нисмо имали у нашој школској књижевности методички написане књиге, по којој би се мађарски језик основао и успешно предавати могао. Тек лане изађе „Мађарски буквар“ по Бако-у и друговима прерађен од Ст. Коњовића, за који се може рећи, да је изузевши неке незнатне мане, врло добар. Тај

је буквар био у своје време достојно оцењен и нико се до данас ненађе да докаже да неваља. С тога тешко да се ко и надао, да ћемо још који мађ. буквар добити, јер се није осећала никаква потреба, такове књиге. Кад ал' наједанпут ево новог мађарског буквара под горњим насловом, уз који иде и „Упутство“. Обе је књиге написао г. Какујан за немачке школе, а за српске школе прерадио их је г. Јован Поповић управитељ више девојачке школе у Панчеву. Признати се мора, да се немачка и мацарска критика о обема овим књигама врло повољно изразила. И кад се човек стави на оно гледиште, са које га су ове књиге за немачке школе писане и оцењиване, онда се мора признати, да су књиге одиста ваљане. Али узев са нашег гледишта, не може се то рећи, особито за буквар не. А ево зашто:

1. По овом „Упутству“ ваља читаво по године дана т. ј. првих 5 месеци, провести учећи децу мацарским језику без писања и читања, отприлике онако, као што се ради наука гледања. За то се време навикну деца изговору мацарских речи. Па тек пошто се ступи у 6. месец отпочиње учење писања и читања и улази се у буквар. Све ово дабогме важи за онај разред, у коме се предавање мацарског језика почиње. Ако се дакле ово учење почиње у I. р. онда се ради тамо, ако ли у II. онда важи за њега. Ја сам већ једном приликом казао, да је то по све непедагошки учити ма какав стран језик у I. и II. р. где се имају савлађивати тешкоће у матерњем језику, ако смо ради, да се основно ради. Па то исто и овде понављам. Али ако је до морања, онда нам ваља ударити оним путем, који је природнији. Ако се дакле мора у I. р. почети, онда ту нека се ради само говор онако као што се то у овом „Упутству“ и каже, а писање и читање нека се раде у II. р. почев од 6. месеца, пошто се добро понови и попуни оно, што је у I. р. рађено У I. р. би произвело мађарско писање и читање забуну, јер се првог течаја уче мала, а другога велика писмена матерњег језика те се онда не би знало као што треба ни ово ни оно. У II. р. опет се не може почети мац. писање, јер се ту мора најпре учити црквено словенско читање, те би и ту било забуне. И тако би се дакле тек друге половине године у II. р. могло почети мац. писање и читање са изгледом на успех. Не стоји то, што се у „Упутству“ на једном месту каже „да ту нема оних тешкоћа, које налазимо при настави у читању и писању у матерњем језику због тога, што се мора претпоставити да су деца у матерњем језику већ научила читати и писати пре, него што је учитељ могао отпочети, да их настаља у мац. писању и читању“. Не стоји то с тога, што мало писменâ има у мац. језику, која се исто тако пишу као у српском језику, а која се исто тако пишу, не читају се исто тако, а баш то је оно што јако буни. Уз то ваља знати, да се у нашим школама не може сваки дан узети по један сат за мацарски језик, јер онда би са оскудице у времену патио не само матерњи језик, него и остали предмети. Сведели се пак учење мац. језика на мању меру, онда ће и тешкоће бити за њега веће, особито тамо, где деца немају прилике чути мацарски говор нигде осим у школи. Има дакле тешкоће у почетку учења те какве још, па ма како добро била утврђена деца у своме, а камо ли што читање и писање и у матерњем језику има доста натеге и у III р. а не у I. и II.

2. Одмах у почетку буквара овог под I. наређани су сви 15 мацарских самоглâса, и даље су све по два и три сугласа стављена заједно да се у једно време уче (изузев последње џ, које засебно стоји). Ја никако не могу да схватим, зашто се по више слова једно поред другога стављају, да се у једно време уче? Још мање пак могу да схватим, зашто да се сви самогласи најпре уче кад се из самих самогласа неда ни једна реч написати? Већ сам горе навео, да је погрешно схватање, ако се претпостави да неће бити тешкоће у мац. учењу писања и читања. Овде ће те тешкоће бити у толико веће, што се више писмена у једанпут уче. И с тога гледишта овај буквар никако неодговара нашим приликама, зато је г. прерадилац погрешно учинио, што је сав распоред овога буквара задржао онако, као што је у немачком. За немачке школе допуштам да може бити добро, јер кад немачка деца знају писати и читати своју латиницу, онда овде врло мало новога налазе, али у нашим школама није то случај. Код нас се морају учити писмена једно по једно исто онако, као што се и српски ради. Сад ако деца брже схватају, оно ће се брже напредовати, у противном случају ићи ће се лакше. Радећи овако, као што је у овом буквару изложено, налазиће се на сметње, које свако иоле педагошко око већ у напред може предвидети. Не може се правдати тврдња као да сваком учитељу стоји на вољу, да предузима само по једно слово. То се не може оправдати с тога, што упознав се само са једним словом, неможе се одмах дотично градиво читати пошто ће се сваки час наћи на реч са словом које још није учено. Научити пак једно слово а не моћи одмах и читати, значи одузети учитељу могућност, да своју децу утврди у познатом слову, а јасна је ствар да се сталније и тачније учи и познаје појединост, него ли скуп.

3. Од стр 12 до 15 и опет од 41. до 48. стављен је речник по азбучном реду. Оба та речника обухватају дакле равно 6 листова. Но

и у буквару ни у упутству његовом не вели о на што су ови речници. А ја им ни мало е увиђам потребе, јер где се узради буквар о оваком упутству, ту је по све излишан оај речник, пошто ће деца у сваком комаду, оји се предузимао буде, већ у напред знати ечи. Ово је морао на уму имати и сам г. Кајан, с тога и нема у немачком оригиналу вих речника. А г. прерадилац боље би урао био, да је тај простор употребио на проширење градива за читање под појединим писмеима, и тако је тамо то градиво тако мало, да ће а сва деца на намет знати. А из тога, што деа на намет знају хрђаво се учи читати. И о је дакле једна слаба страна овога букара.

4. На странама 38 39. и 40. налазе се 4 аџарске песме. Шта се с њима смерало, не нам, јер се ни о том у упутству ништа не гоори, не верујем да су намењене напаметном чењу, пошто их није тако лако разумевати научити, јер у њима има реченица, које нису аш тако просте а да и не спомињем, колико и времена учитељ пропустити морао, док би еченицу по реченицу и строфу по строфу деци у главу улио. Домаћем напаметном учењу или читању нису могле бити ове песме намењене, јер домаће напаметно учење још у овом добу нема смисла ни у матерњем језику, а у овом случају у толико мање, што ова комађа ученици не би могли ни читати, јер је гу пуно великих почетних слова, а у овом буквару велика слова нису учена. Па кад би овде и била сама она велика слова која се пишу и штампају као мала, онда хајде де, али овде су све такова, која на мала ни налик нису, као н. пр. A, M, B, N, H, R, T, E, L, G, и т. д. Ако се хтело, да се стави градиво за читање и са ситним словима, онда се то могло учинити и тако, да су свагде место великих стављена мала слова. То би било доследно, а сама ствар неби ништа изгубила од своје вредности.

Још ми је споменути да „Упутство“ уз овај буквар поред све доброте своје има своју праву вредност у руци само онога учитеља, који је маџарском језику добро вичан. Оно даје само упутство за добру радњу, а сâм учитељ, који још маџарски незна, из њега неможе научити.

Што се тиче спољашње израде, за „Упутство“ се може рећи, да је и добра и лепа, а „Буквар“ би могао бити и на бољој хартији и боље везан. Овакав као што је, много ће дете и 4—5 подерати за годину дана, а то је онда 4—5 пута 16 нов. Боље да је скупљи, па да је јачи. Конкуренција је лепа ствар али кад се на боље конкурише, иначе незначи народу услугу чинити, него једино своме интересу, овај је дакле буквар оваки као што је за 16 н. скупа књига..

И тако из свега горе реченог излази:

1. Да г. Јов. Поповић као прерадилац ма да је школски човек, ипак није имао ни мало педагошка погледа, кад је задржао у буквару онај исти распоред при учењу писања и читања, који је у оригиналу а који ни мало не одговара нашим приликама. И то у овом случају и незначи прерада, него просто прештампавање С тога овај Маџ. буквар није за наше школе, и то у толико мање, што имамо бољи.

2. Да „Упутство“ нуз овај буквар може добро послужити за успешан рад и уз други који буквар, али у руци само оног учитеља, који је маџарском језику добро вичан.

Вл.

ДРУШТВА.

Дижимо друштво св. Саве. Ми имамо свега два друштва и два фонда која су позвана да шире у нашем народу просвету књижевним радом. Друштва су та „Матица Српска“ у Н. Саду, „Српско учено друштво“ у Београду; фондови су пак „Фонд Илије Коларца“ и „Чупићева задужбина“.

Није нам цел, да се овде упуштамо у претрес питања: колико су та друштва, ти фондови до сада урадили за напредак просвете у нашем народу? Ми ћемо само то да речемо, да смо уверени, да начин којим та друштва и фондови раде није удесан, да се њиме може ширити знање и умење по маси народа. Књиге које се пишу и издају настојавањем тих друштава и фондова богате већином науку о нашој народности, историју и језик наш, мањи је број тих књига намењен да распростире корисна знања а и тај мањи број израђен је обимом и обликом тако, да се њиме користи само онај део нашега народа, који је учио више школе, тако звана интелигенција у народу а уз њу још омладина која се учи по вишим школама. Док тим начином поменути књижевни производи користе једном те једном слоју нашега друштва, који је по себи већ просвећен по школској науци својој — остаје далеко већи слој српског народа а то су трговци, занатлије и тежаци упућен готово искључиво на календарску књижевност и повремене листове, јер оно што су појединци написали у том правцу тако је мало — да један Доситије својим списима може да задене за појас радове целога млађег поколења на томе пољу.

Држимо да је крајње време да се доскочи тој незгоди у нас, да се књижевности даде природнији ток, те да она постане река

која ће натапати сва поља која требају и могу да уроде плодом.

А да се то постигне, и то скорим и без великога труда постигне, држимо да је доста ако се угледамо на сличне радове сродних нам народа, који су мање више у истим околностима с нами.

Доста нам је за овај мах да се позовемо на браћу Чехе, Словенце и Хрвате. У њих постоје посебна друштва која са великим успехом раде на популарисању науке, пишући и издавајући омање, лако и разумљиво писане списе о појединим животним питањима а све то угођено јефтином ценом, на ти списи продиру у хиљадама примерака у масу народа. То ради у Чеха друштво што му је име „Matica lidu“, у Словенаца „друштво св. Јеронима“. Сва та друштва гледе да придобију себи чланова малим своtама које се плаћају за чланарину — а ко је год члан тих друштава, тај добије сваке године бесплатно или уз врло малу доплату све списе што их друштво те године изда. Отуда броји свако то друштво на више хиљада чланова — на се може рећи да сваки спис, кога изда друштво, дође до хиљада руку, просвети хиљадама умова, облагороди хиљадама срдаца.

Зар то не би могло бити и у нас? Могло би, требало би да буде, и то што пре да буде. Кад би ми прегли, те добром вољом и лепом слогом основали „друштво Св. Саве“ и истакли му за једину цел: да шири просвету Срба — зар би било честита Србина, који не би похитао у коло тога друштва? Маленим прилогом рецимо н. пр. од 2 фор. годишње бројило би то друштво на две три године дана на хиљаде чланова у нашем народу — а средствима која би давали сами чланови годишње, написао би и издао би се сваке године леп број популарних списа за чланове тога друштва.

Према овоме што рекосмо, цел би била друштву томе: да шири просвету а у то име требало би друштво:

а) да издаје и припомаже издавање списа који шире просвету у српскоме народу;

б) да потпомаже сиромашне народне школе учевним средствима и школским библиотекама;

в) да изображава и разашиље по народу путујуће учитеље који би побуђивали и упућивали народ у корисним домаћим и економским радовима, да се материјални напретком створи сигуран осно[в] моралноме напредовању.

То би по нашем скромном мнењу био [т]олико леп толико и користан задатак таком друштву у нас.

Износимо ову ствар пред све читаоце „Орла“, да прокрчимо пута онима родољубима, који би можда били вољни да покрену подизање овакога друштва у нас Срба. „Орао“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишле су из штампе ове нове књиге:

Сиромаштво у Европи од С. Н. Ово је прештампано из подлиска „Народнога гласника“ и стаје 30 новч., а може се добити за сада само у слагаоници штампарије „Народн. гласника“ у Темишвару.

Рад првог епархијског учитељског збора темишварске и вршачке епархије, држаног у Темишвару 23., 24. и 25. јуна 1879. Цена 16 новч. и може се добити у штампарији „Народн. гласника“ у Темишвару.

Збирка судских решења и чланака о праву. Написао и извео Ст. Максимовић. Књига трећа. Београд штампарија Н. Стефановића и Друга 1879 Цена 1 динар.

Основи хемије у кратком изводу. Својим ученицима проф. М. Петровић. Продаје се у књижари Миливоја Каракашевића у Сомбору по 3[.] новч.

Летопис Матице српске, уређује А. Хаџић. Књига 120. (За коју годину?) У Новом Саду, српска народна задружна штампарија. 1879. Садржај: I. Аутобиографија Саве Текелије (свршетак. II. О стогодишњици Лукијана Мушицког 14. јануара 1877. спевао J. Јовановић. III. Лукијан Мушицки и његов књижевни рад, од Ђорђа Рајковића. IV. Леђан град и Пољаци у српској народној појезији од Стојана Новаковића. V. Срби у Русији саопштио Сава Петровић. VI. Библиографија (Допуне и поправке.). VII. Човек у друштву од М. VIII. Податци за животопис архимандрита Јована Рајића, од дра Ђорђа Мушицког. IX. Матица Српска (записници и имeник чланова). - Књига је у великој 8-ини, има 344 страна, а стаје 1 фор. а вр.

ИСПРАВАК.

У прошлом броју „Јавора“, у чланку „Из повеснице образованости“ поткрале се ове погрешке: У примедби под звездицом, у 10. реду одоздо, треба да стоји друштвеном у место душевном животу. А на стр. 1136. у 23. и 24. реду одозго треба да стоји: ма да не бира ове и званичнике.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., за по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 [н.]
За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. в[р].

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Д. Илија Огњановић.

Бр. 38. У Новом Саду 28. септембра, 1879.

НА ПРЕЛУ.

ПРВИ ЛИСТАК ИЗ СПОМЕНИЦЕ: — „НАПОМЕНКА“

од С. Тешића.

I.

Сумрак се већ хватао а ми се журисмо, да по нашем нешто траљавом путу, до ноћи још стигнемо у Чокешину.... Ал' таки су то „преки“ путови, човек ваља подобро да се озноји, за оно неколико минута, што је пута прекратио. — Зато и ми гоњасмо кроз урвине, преко суварака и потока, што сада због кравећег се снега са Видојевица и околни брда не беху то само и по имену.

Ма и ми смо их познали са лапавице, којом нас ваљано точкови од кола частише. — Мали добри коњићи нашега коморџије из Мачве, на честу опомену натмуреног госе, коме беше неправо, што нас вози по приватном послу, напрезаше се и журише сада уз брдо.... Запалио лушу па димани а ћути ни да би једне. — Само по који пут швићне бичем ил' подвикну коњићима с лушом у зубима, па опет ућути и неосврће се на нас, ко да нисмо ни живи.....

Нас тројица ћутасмо сваки забављен својим мислима. — У логору пред мрским душманином први пут се видесмо и упознасмо. Њи двојица били су учитељи, сада писари у народној војсци. Становасмо у логору у једној колиби, заједно ручавасмо а и дужност нам је једна била. Није млого требало, па да се познамо. Ратне тешкоће брзо срца везују — каква мала услуга — и пријатељство готово. Непознат ти, непознати они — дужност вас је упознала....

— Ма зачин му јел' далеко? — започе први, од како се из Лешњице кренусмо, наш натмурени коморџија, пошто извади симсију из зуба и пошто најпре опљуну.

— Ето још уз то брдо — тешио га уча Војислав из Чокешине и који нас је и позвао калуђерима у госте, — препув' се из мисли, које га јако беху обрвале, судећ по његовом сада трзању.

— Ај-ај! — ма и то је близу!... Читав черек петљамо само уз ову косу, а коњи јадни већ поскапаше од умора, — уздисо нам је и кочијаш — несу ни власи данас окусили...

— Па што их ниси наранио кад смо јутрос баш делили зоби сено — на то ћу ја.

— Прèродно, ма немору ни ђавоље окусити!... Попадала је кљусад од умора мој господине! — За примирија ви сте с' одмарали ма ми преносисмо џебану у Косовац а свуда у магацене рану — па потље трагуше из Биограда... А ти путова, тог чагрља... да бог сачува! — блато до кољена! — Земља некаква смољава — пријања густо за точке — неморе коњи да макну! А мо, а се — власт оће!..... Ниси се ни одморио: ајде

уз батаљун да пртљаг вучеш! Тек си у логор стигао: — носи дрва, носи месо, носи лебац, носи рану на позицију — ма то ни државни ајгири не би поднели. . . . Баш смо ти ми коморџије на муци!

— Ма ја добри чоче! — смејао се Перо други учитељ, велики шаљивко — тек ви богатији сви бежите у „калаверију“ и коморџије. Да — ал' олово незна за шалу кад поред ушију посвира а после ваљда знаш и ону стару: — „на муци се познају јунаци!“

— Вала би сада пристао и на пушку пре, но за коморџију млад сам, снажан, — шта ми вали . . . а баш и непогађа свако! . . . кочоперио се наш Јово.

— Боме ја би овде напослетку и коловођа био . . . . ма тамо — немирише најбоље! А гди је вина и цура — умем се ваљано размећати! — опет ће му Перо загонетнут.

— Незнам — тебе непознајем настави Јово — ма овај виш овде — показује на Воју — видио сам овим мојим очима — да уме бити и јунак . . . . Кад је оно било љетос — ћа тамо на Алексинцу окршаја — неједе се по два-три дана, но се само пуца. Грло ти се стегло од жеђи — а ти фишек грискаш, да барутом жеђ загасиш. Дим и ватра око тебе. Лубарде треште а пушке цикћу дању ноћу — да ти уши заглуну. Сваки ти то прињегао за заклон па пуца и притрчава за згодније место, ма овај господин виш — стао на пољани — пада куршум као да га сејеш, а он натенани пуни и гађа, ваљда ни сада није мирнији но што онда беше. Ма да ни сам ни ја баба, када се већ гине, ал' верс ми паметније је заклонит' се но у луду погинути — а он — ко да је помахнито! — ногу пред ногу, па нишани ко да је на свадби. . . За цело му се није милило живити.

— Био сам само Србин и војник и онда, ко што ћу и увек бити, где то устреба — и ништа више! — Ма напослетку, шта и вреди овај живот?. . . . Неизлажемо ли га ми у иљаду прилика опасностима и при помислу којих само пак тан човек ваља да стрепи? — А дужно — а част, љубав к' домовини — зар с то само голе речи?! — гледао је Вој да окрене разговор, који ко да га је н пријатно дирнуо. — Де да сиђемо, ов је мало стрмије да коњима буде лакш

И ми сиђосмо да опружимо и онак мало ноге, да нам домари прораде — б смо се смрзли у колима од зиме.

— Је си л' приметио, како му је Јов у жицу погодио, — шаптао ми је Пер када корачаше пред мене. — Баш је н какав особењак — сада је натмурени но обично, а што смо ближе Чокешин све му се више гомилају облаци на чело. . .

Њега мори нека тајна туга — немо же фалити — одговорих му ја исто тако.

Дотле је Војислав корачао пред нам а Јово пребацив' камџију преко рамена ухватио се за левчу, иде и звиждуће, загледа шине, чивије, лотре, намести те гди гди ам, па онда одпоче пунити лулу.

II.

Около свуда брегови из групе Видојевице и Грабовца, који су све мањи, што истоку даље иду, а на једном од најмањи и у котлу што га овај са осталим прави наслања се благо — селанце Чокешина. — Прави карактер брдског села у средини Шумадије и човеку необично доће, који се у Мачви, Поцерју и Јадру научио на лепо ушорена села, када сгледа ове неправилне и раштркане групице, спретни, црепом и даскама покривени кућица, што свуда провирују кроз воћке и дрвље, које лети својим зеленилом, мора да чини врло пријатан утисак, а овако својим голим, ињем посутим гранама, увећаваше упечатак што га зловољи путниковој изваjаше сумор околине, рђаво време и доба године, ладноћа, рђав, излокан водом пут и трускање кола. . .

— Окша — а — а! — заустави је Јово на захтев Војинов коње, — ал' не ко досад натмурено и зловољно, већ чисто пријатно, пред једном авлијом са лепом чистом кућицом и неколико спретни стајица. . . Сад, да ли што је једва је-

дном био близу конака и одмора, ил' што је се са врата сијало пријазно лице једне деклице, која нам је на добродошницу изашла с ракијом и после поздрава нуткала нас њоме и смешећи се наше здравице богорадала. . . .?

— Ваљана мученица, ма имате видим и добри воћњака и нешто винограда. . . Ал' право селе да ти речем, ако сте све тако лепе — већ да сте вредне сведоче чисте и спретне кућице - ако сте велим и све тако лепе, да кад човеку ракију служите а оно и недере она кроз прса толико, ко поглед ваши враголица — онда бога ми не био Јово, ако се неоженим из ове вратоломне Чокешине.

Шта више почео Јово с таком галантеријом каваљерском шалити се. Девојка стидљиво оборив' главу смешила се а из вајата почеше се кикотати неколико цура и снашица, што би овда онда страшљиво и љубопитно своју главицу кроз врата ил' прозорче промаљали.

— Чујеш учо — говорила је Воји једна осредња жена, што је из вајата изашла за ћером сад опет са стаклетом јабуковаче, које овде више има него вина, због нешто оскудни винограда — немој чујеш довече да недођеш на прело. Знам да неволеш гди је млого галаме, ал' ваљада за мојy љубав нећеш пропустити.

И докле смо се ми обрећивали ко ракијом ко јабуковачом а наш коморџија обојима подједнако, ваљда што му онако лепа цура служи, те јој немога' ни једном „корпу“ дати . . . дотле је Војо пропитао за здравље у кућана, пријатеља и познаника и делио поздраве из Љешнице — браће очева и рођака.

Нисмо честито ни одмакли, истрчаше пред нас из друге куће с добродошлицом и наваљиваше на нас да одседнемо и да мало шта је бог дао да поужинамо. — Једва ја и Војо свим својим упливом и речитости могосмо одбити с благодарношћу ту понуду, ал' ипак морасмо неколико чашица сркнути и нешто онако — „с' ногу“ мезетисати.

Перо и Јова ваљано су одговарали гостољубивости дочекаоца, те су ћутећи чашицу за чашицом испијали, ма и да су хтели говорити, неби могли, забављени у мљацкању пастрме.

Кад се и отале већ кренусмо, ова двојица на дугачко и на широко прекореваше нас што тако немилостиво онаку братску понуду одбацујемо и Пера није мого пропустити, а да са својим обичним хумором неизјави плашњу да св. оци небуду како цицније, па да — кошто је њему негда пасирало ћа тамо у Туману — неизнесу само сува качамака, да после крче црева. . . .

И тако је то заустављање од сељана с добродошлицом и наше извињавање и опет пијење — по неколико чашица за љубав — трајало је докле год возисмо кроз село. . . . Једва једном пребродимо преко Чокешине — речице, која је по свој прилици дала име и селу и манастиру — и потерамо путем за манастир поред неколико цигански черги. — Госе нас њиове дочекаше ако не понудама, а оно пријатељским поздравима и гледаше бар да љубав и поштовање наспрам нас — чрез Воје — улију ударом ноге ил' тољаге по својим псима, што нас лајањем окупише. — Неколико циганчића, што се код Воје књиги уче, непропустише да прво учитеља, па после све редом у руку пољубе.

Сви волеше уопште и уважаваше учу, приметисмо узпут и деца немаху страха наспрам њега, већ правог поверења и наклоности. Нарочито нас је дирнуо онаки дочек Цигана, који беше учи благодарни, што и њиове презрене и одбачене потомке равном љубављу и вољом поучаваше књизи и осветљаваше им путе к' науци и истини — као и осталој деци. Што је на добро учење и владање без призрења на шта друго, гледао. — И ако је чинио, кошто се он одговараше и у томе само своју дужност, опет је његово понашање похвале заслуживало у садање време, гди ти сваки за најмању „жртву“ (ма да је то само захтев дужности) особитог признања тражи.

Но Воји све те изјаве љубави и поштовања само су нагониле још тавније

облаке на чело и киселу зловољу — и ни на кога не толико, колико на самог себе. И кад ја и Пера хтедосмо на то говор навести — гледао је приповедањем о свом методу предавања и о околини погледе наше и бригу са себе да одклони. . .

Пут води сад благо навише и наскоро прођосмо кроз вратнице, што одељују манастир од села, оставив' недалеко у десно речицу, а за леђима село. Лепи забрани, бољи од остали околни – причају ти одма о брижљивијој нези и обазривијој сечи. . . . Мало тако и он се почиње благо спуштати

Уз сами пут жуборка вијугава речица поред омањег брдашца с поређим дрвљем а на истом једна дрвењара пречи слободан изглед на даље. — Лево су манастирске орнице. Над вама се и око вас444 наднело ињем и снегом посуто дрвље. . . Пређемо ту још и ћуприју преко речице, пут обилази нешто у лево дрвењару и пред нама се указа осветљен месецом манастир са својим зградама и оградом авлијском, и светлуцајући својим нешто незграпним крстовима на сва три кубета и звонари а кристали снежни са њега преливаше у свима бојама дијамантским. Црква сама у групи кућа са својим кубетима вири мора да има врло бајан изглед, када брежуљак, што га речица орошава, која његове леве стране озго из брда протиче — пролеће својим зеленилом уреси. Овак сада: — ноћ, околна тишина и алем блистање снегом покривени кубета смерно самостана, доприносише још већма неко побожном и чудноватом осећању, што на мисли и неотице преносе у давна — у минула времена — па да нам се посл јава и садашњост, наши војни неуспеси мисо на пострадале и сиротињу, још теж уздах из груди отргну. . .

Авлија економска преграђена је о порте — тамо су обори и наслони з стоку. Доле имаду и штала за краве и коње.

У порти је кућа за млађе и уједн кујна двокатна — горе ко чардак, с поља је наставак ограде и на дирецима ј горњи део нешто изнет као доксат. С северне источне и југоисточне стране служи као ограда доста одржани зид негдашњег утврђења око манастира, кроз кој су овде онде одржане за одбрану удешен мазгале.

(Наставиће се.)

ЈА САМ ЖЕЉАН . . .

Ја сам жељан чедних снова
Ја сам жељан бујне страсти,
Ма да љубав често дели
Више бола него сласти.

Ма да нисам, ни к'о млађи,
Никад право сретан био . . . .
Бар да видим, јесам ли се
Од љубави одучио!

К. Р.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ђерција.

(Наставак.)

У таким мислима сам стигао на прву штацију. Ветар се беше утишао и ситна кишица поче промицати. Ушао сам у гостијоницу, па сам сео у један ћошак опште гошћанске собе са мојим мисантропским мислима.

У општој гошћанској дворани вечерао је поред постављеног стола један путник. Јаки човек у најбољим годинама, висок узраста. Он је често скидао свој живахни поглед са печења, које се пушило пред њим на тањиру, те га је бацао час на слике, које су у дворани висиле, час и на друге предмете, а час на мене.

— Дал ћете у Пешту или одавде долазите? упитаће ме он напослетку.

— Последње стоји, одговори му ја озиљном кратноћом.

— Па куд сте намерни, ако вас смем итати?

— Што пречим путем — у пакао! ромумлам срдито запиткивачу.

— Као што ми се чини, ви нисте баш најбољом вољом оставили варош; проужио је он и трошио је јело са врло обрим прохтевом, не би ли ми помогли? югу вам из искуства рећи, да човек поле печеног пилета и неколико чаша добра ина у сасвим друкчијој боји гледи свет, иего пре тога. Хоћете ли?

— Захваљујем, нећу; одговорим му нерасположено.

— Ако нећете јести, а ви бар пијте! мем се заклети, да ће вас ово середњејско вино развеселити, није оно крчмарево умче, него је баш из мог рођеног подруа, па осим тога је плод тридесет четврте, сâм собом сам купио о берби триста кова од њега.

После тих речи сам брзо погледао нукача, ког досад право још ни видео нисам, ер сам окренут био од њега, и приметио ам, да му лице, на ком не беше ни бркова ни браде, изванредно личи једном юнрсју ког сам видео у одаји лепе трговкиње.

— Пијте, млади пријатељу, нудио ме он точећи вино у чаше, вино је највећма стању излечити ране, које је љубав урезала у срце. Нисам вољан продирати у ваше тајне, опет за то не сумњам, да вам е љубав проузроковала ту тугу. Јел' тако?

— Не марим! речем му ја и зграбим едну пуну чашу, живиле све неверне жене — — све, осим једне! и после тога сам у са дивјом халапљивошћу испио.

Странац није пио. — То беше особита здравица, поче он после мале почивке, зашто ви наздрављате неверним женама, и зашто баш једну изузимате?

— Јер та једна је богиња среће, која у њеним клетим ћудима од неко доба са мном нитковски поступа. А што се осталих тиче, уз-а-ме је сав нежењени свет.

— Добро, добро, ал то су хрђава начела, рече мало невољно путник, и ако ћете сретни да будете, то се морате оставити тих начела. Ожените се скорије, ако можете, па ћете другчије мислити.

— Баш зато што тако мислим, нисам вољан носити рогове.

— По томе ви дакле не верујете у женску верност?

— Ама баш ни мало. Моје је уверење: да је свака жена дотле верна, док је судбина њена не доведе у додир с оним, који на њу чаробном силом упливише, кога љубити мора, ком се не може одупрети. Свако женско срце има негде у свету такав један кључ. А сад узмите, колико се женскиња може удати по својој вољи и жељи за онога, кога воле. Сретна је после она, којој се не приближи то чаробно биће, и ако исто биће, које се негде по океану воза, или које у Индији живи, или се међу Черкезима бори никад није имала прилике упознати, онда ће верна бити, и онда се зове поштеном женом; а ако се пак срете с тим бићем, које јој је судбина одредила, онда јој се поштење распе, као што се распе лака шајка, кад наиђе на стену.. Па тако, ко ће ми стајати добар, да оно девојче, коме сам ја одређен судбином, не уздише гдегод у Бразилији или на северном леденом врху? или да није већ жена ког другог човека?

— Твоја вера спасајет тја, рече слежући раменима странац, и опет вам не желим да вам тако буде, као што верујете, јер би онда на веки били лишени највеће среће живота; породичног круга. На пример: ваше расположење неби заиста било тако горко, да вас на мети вашега пута чека у загрљај свој мила женица, која вас љуби, као што чека мене.

Погодио је, да сам горко расположен, јер сам већ у том истом трепутку са пакленом злурадношћу ковао план, како ћу тог човека, о ком сам држао, да сам га упознао, свући са неба, о ком је сневао.

Пошто је код тих својих последњих речи плаћао келнеру, угледао сам у његовој кеси с новци тма божпја банака, и завист, која ме обузе кад сам новце смо-

трио, још ме већма побуди на ту подлу намеру.

Кад је келнер изишао из собе загледао сам се у очи мога странца и упитао сам га са подсмехом: — И ви сте, господине Белмане, уверени, да вас ваша мила женица жељно ишчекује?

Белман (јер се у сличности попрснице заиста нисам преварио, и он је био оригинал) ме је уплахирено погледао.

- Зар ви познајете мене? Јесмо ли се кадгод срели? питаше ме оштро.

— Нисмо, сад смо се срели први, а по свој прилици и последњи пут; одговорио сам му хладно.

— Будите тако добри, те ми кажите бар како се зовете, кад већ знате, како се ја зовем.

— Махните се тога, по вас је све једно или се зовем херцег Аргир или, луди Вујо; ви нити ће те с мојим именом добити, нити ће те изгубити што.

— Име је ваша својина, није ми у власти извући га из вас, али рад би био знати, шта вам је дало повода, да ставите на ме оно поругљиво питање? продужи овај све већом ватром.

— Питати је слободно; та и ви сте мене запитали, дал' идем у Пешту или дал' одонуд долазим? Ја сам вам рекао, да одонуд долазим, а то вам могу и доказати, јер ћу одмах да продужим пут мој. — И с отим сам пошао к вратима.

— Нећете се ни маћи одавде, док ми на питања моја не одговорите! повика Белман, ђипи и ухвати кључаницу од врата. — У првом тренутку кад ми је пут препречио, свака ме је кап крви дражила и за цело би до свађе дошло између нас, да неки изненадни случај није обрнуо ствар. Кад је Белман у своме једу скочио од стола, ишчистио је њега своју кесу с новци, која је, без да је Белман приметио, пала под столицу. У следећем тренутку сам већ променуо план и намислио сам, да му љубомору до крајности доведем, а то сам био рад учинити у тој нади, да ће он у своме нерасположењу заборавити на губитак свој.

Тај план, који ми је испао за руком беше клета стена, о коју се мир мога живота сатр'о у млево.

— Познајете ли ви моју жену? продерао се на ме Белман, непрестано држећи у руци кључаоницу.

— Може бити, одговорим му ја хладнокрвно, јер се човеку у Пешти даде прилика да силне женскиње упозна.

— Али ви мора бити да њу познајете, ви знате моје име, познајете мене, а из ваших мало час изговорених речи само слепац или будала неби разумео на ме управљено пецкање. Говорите, шта знате о њој?

— Боже мој, знам о њој, да је лепа, а то је познато свакоме, да лепим, младим женама баш не годи, кад су им мужеви по више месеца отсутни, јер их нема ко одбранити, ако се случајно сретну с оним, ко чаробном силом упливише на њих, кога љубити морају, коме нису у стању ништа одрећи —

— Не мучите ме вашим ђаволским примедбама, реците ми у кратко, шта знате о мојој жени?

— Хоћете ли ви то баш збиља да сазнате?

— Хоћу.

— Добро, нек буде. Сад је девет сахата, ако се добро пожурите у пола једанаест можете стићи у Пешту. Ако сте ради спавати, а ви отидите у ваш стан, али ако сте ради вашу жену одмах видети, а ви посети е у „мађарском краљу" собу под бројем 3; куцните дваред на врата, први пут гласно, а други пут тихо, и врата ће вам се отворити, и тада ће спасти раширене руке лепе жене, која је свога љубазника ишчекивале, кад угледа свога неишчекиваног мужа. . . .

— Гром и пакао! говорите ли ви истину?

— Ако се пожурите увериће те се, да ми је свака реч истинита.

— А ко је тај, кога жена место мене ишчекује, ваљда сте ви?

— Био ја или ко други, зар то није вама све једно? Али пустите ме већ г. Белмане, сад доста знате.

— Не, још не знам доста, дотле не-

ћете поћи, док ми не кажете, ко је су-грешник жене моје?

— Не знам; а и све да знам, не бих вама казао. Ви ме тако погледате, као да ме одмах хоћете да убијете; добро, учините то, али онда ће вас као убицу задржати; ако се не пожурите и ако промашите час састанка, наћи ћете своју милу неверницу међу меким душецима у слатком дремежу, те ће вас вечито мучити та сумња: дал' су истините или лажне биле речи моје?

— Са лица вам читам, да сте ви тај нитков, који ми је жену премамио, али неверница је грешнија; ако се обистини, што сте ми рекли, нек она прва искија свој грех, а вас ћу још наћи на овој земљи! — рече Белман на највишем ступњу страсти, па онда отворив врата појури на поље, те се баци у своја кола, која су спремна била за одлазак, и заповеди своме кочијашу, да у највећем скоку тера у Пешту.

Кола су одјурила, а ја с грчевитом руком шчепам испод столице пуну кесу с новци, и кад сам истрчао на поље, скрнуо сам са друма, па сам трчао са мојим пленом преко стрњика и кукурузишта, док су ми год ноге поднеле. — Киша је непрестано сипила, на небу не беше ни једне звезде, у мраку као тесто нисам могао прегледати садржину кесе, ма да ми је то најтоплија жеља била. Толико сам слутио, да у њој мора бити велика свота, јер сам му од жене дознао, да јој је муж уз велик добит продао више хиљада акова вина, и да сад путује за то, да покупи новце, које је добио за вино.

Сумњиву светлост зоре употребио сам на то, да пребројим банке; доконав бројање дошао сам до тог резултата, да у подло освојеној кеси има тридесет и шест хиљада сребра.

* * *

После тог случаја на два месеца био сам већ упознат са паришким знаменитостима, и са свим сам се окућио код „rougeetnoir“ и „quinze“ столова. За оне прве сам употребио дан, а уз ове друге сам се ноћу бесно играо.

Срећа ми је послужила; банкири су дрхтали од мога метка, а други су играчи завидљиво погледали на увучене своте, звали су ме: „l'heureux hongrois.“ За неколико недеља сам добио на карти двеста педесет хиљада франака.

Тај нови живот са својим непрекидним забавама учини, те сам заборавио на ону ноћ у крчми, која ако ми је кад-и-кад и пала на ум, то ми је помисао на њу као камен од хиљаду цената притискивао срце. Но Париз је у осталом варош створена за уживање, па за то је у стању и да даде, ако и не за увек, а оно бар за неко кратко време уточишта против гриже савести.

Али има тренутака, у којима грешна душа не може, да се себе отресе, кад избегава људе, вику и расејање и тражи самоћу. Онда су ме таки тренутци ређе посећивали, — али после тога, ево већ двадесет година часи живота мога су из самих таких тренутака састављени.

У таком једном часу лежао сам преспт живота на једном дивану мог дивног стана, који беше у риволској улици, преда мном је пуцкала ватра у камину, који је био грађен по инглеском укусу, а до мене допираше живахно вика и непрекидни тутањ каруца.

(Наставиће се.)

НЕКОМЕ.

Питаш ме за што певам,
Зашт' мислим. за што сневам —
Да су ми песме рај?

Ја за то певам песме
Што никад остат' не сме
Угушен осећај.

Андр. Г Ристић

СТАРА ПЕРУАНСКА.

ОД МОСТА.

На западној страни јужне Америке има један предео, који је, како у климатском односу на пó се, тако и по природној плодовитости земљишта у опште, врло сличан са Хималајским земљама јужне Азије. И тамо као и овде, далеко се у облаке уздижу џиновски планински врхови, који су за неколико тисућа стопа још изнад европских краљева — Алпа. И тамо као и овде. са снежних, у небо упирућих стена, силази се у бліске, степенасто поређане долине. И тамо као и овде, братски се грле тропи са снежним регионима, те тиме дају маха најразноструčнијим природним силама, којих има на нашој планети, да своју моћ развију, на сразмерно врло малом, земском простору Па је ли онда чудо, што су се на та два тако удаљена места — Инђији и Перуанској — развиле људске установе, које су у многоме једне с другима једнаке? Отуда се и налази доста тврђења, као да су некада поједини Инђијанци прешли велики океан, и јужним Американима предњачили у њихном стварању државе и културе. А обично упућују на једанаjести век, као на време када је се — обзирући се на перуанску причу о Инкасима — то могло десити. Но за таку претпоставку нема никакве потребе. Оно истина још није утврђено, да ли су се амерички урођеници самостално развијали, т. ј. да ли су се независно и без угледања на оне у „старом свету“ ослободили свога, животињскога бића; или су им у томе помогли некада — можда у разна времена и са разних страна — људи из других делова света. Шта више, може бити да је било о б о ј е г а; али се тек у с и г у р н о не може за сад још ништа казати. Међутим има знакова који показују, да је перуанска цивилизација — ма да је у многоме слична са источно-инђијском — имала у битним, различним појавима свој изворни, оријинални карактер, као што ће се то мало час видети. У осталом ја се нећу овде упуштати у дуге дедукције о пореклу перуанске културе, јер сам намеран да у овом чланку изнесем само нацрт перуанског стања, пре но што су се тамо појавили шпански „великани“, који су учинили, да се место некадање цветне перу анске државе, сада може само о развалинам причати. Оставићу на страну сва она ра бојништва која се обично називлу, „освоје њем Перуанске.“

Кордиљерске висине, које просецају зем перуанску, не само да су згодне за обла рођавање, или боље да речем, за природ цивилизовање својих становника због већ спо менутих својстава: близости разних клима та, природног богатства, плодног земљишт разгранатог наводњења и резултата свега о вог. т. ј. обилног и разноструčног растињ — већ и због тога, што су окони планинск ланци, као природна утврђења пречили стра цима улазак, те тиме — више или мање - мир осигуравали. Остатци зграда, што с још и данас налазе, показују нам да су пе руански урођеници без сумње врло дуго искључиво у планинама живели, и тек до није, не могавши се ту даље ширити, сп стише се на морску обалу.

У време проналаска Перуанске, дакле почетку 16 века, владаху над том земљом а солутни деспоти, И н к а с и. Они се зва „синови сунца“ и себи приписиваху сву п руанску културу. На овоме се у главном оснива оно тврђење: да су некада у П анску дошли инђијски свештеници, јер што се зна, ови су се лукавим начином умели за господаре натурити. Али деспот није специфички азијска биљка, ма да тамо, под сарадњом многих прилика, ко не могу сад овде наводити, врло добро у ва. Непобитна је истина да деспотизам, у ком извесном културном ступњу, тако сâм од себе ниче, и шта више за неко ме може да буде потребни покретач цив зације. Но доцније постаје непотребан, тури противан, и с тога на један или д начин, али тек увек, побеђен. Другчи бар не може растумачити то, што с в лукултурни народи имађаху и имају на — деспоте. И ти деспоти свију време свију народа, вазда су хтели да буду „вишег“ порекла. Ово лежи у самом де тизму, у високо уздигнутом, личном ау

тету. Често се вели: сваки је народ сам по себи лењог карактера, и мора се силом на рад и ред навикнути. И појединa „интелигентна“ лица, схватив то, сама су по себи позвана да предузму улогу „надзиратеља.“ Али у самој ствари деспотизам не постаје тако. Напротив он има да за свој постанак и биће, у првом реду благодари племенитијој црти човековој. Супротно теолозима и апсолутистама, који веле да су људи — рђави, ми кажемо: људи сами по себи имају једну махну, а та је што су и сувише добри. А последица те урођене човекове доброћудности је та, да светина, маса, постаје врло благодарна и врло поверљива према ономе, који — често само привидно — чини што „добродјетелно“ или има на себи начела што га одликује. Другим речма: светина је склона личном обожавању. И могуће је да је ово обожавање — култус — једини извор деспотизму; па зашто би онда ово друкчије било код Перуанаца? И у Перуанској су, као и на осталим местима, најпре људи „општег поверења“ постављани на врх, на крму самога друштва; бирани дакле за поглаваре. Велико поверење давало је све више маха њиховој власти, која је најпре била везана лично за њих, а после је се продужила и иза гроба, прешла на потомке им. Јако се, при повољностима, утврди буди који властнички ред, и стално стоји на врху државне зграде. И Инкаси, као и сви остали земаљски богови имају за свој постанак благодарити — суверено глупости народној. А ко би хтео да истражује како је то могуће, да народ у опште верује у њихно божанско порекло, тај нека само узме у обзир, каквих има поведа који и дан — дани, у веку штампе, жељезнице, телеграфа и опште школске обавезе, гњече народе и рече им напредак.

Накратко: Инкаси су били власничко племе, сматрали су их као створове вишег реда и обожавали их. Престо је наслеђиван у правој линији (син — оца), а цело племе имало је у својим рукама власт војничку, свештеничку и чиновничку. Је нисам никакав поклоник овом патријархализму, али ћу овде да приметим да је без сваке сумње, тадашњим Перуанцима било боље било него ли под доцнијом шпанском владом. То показује не само околност, што и данас, — дакле после $3^1/_2$ века, — Инђијанци *) са чежњом и жудњом премишљају о прошлим временима и са одушевљењем говоре о својим Инкасима, него и саме неке оновремене установе. Ми ћемо видети да су Инкаси у многоме чему имали нечувена преимућства, али ћемо још видети и то, да они нису своју моћ до тог ступња злоупотребљавали да маси сам живот учине досадним.

У држави Инкаса, земља је сматрана као државна својина, која се није могла отуђити. Један део припадаше Инкасима, реду који је и владао. Од остале земље даван је свакој, новообразованој породици, одређени део, који је временом и увећаван, сразмерно умножавању деце. А по угинућу породице и земља је натраг држави допадала. Сви државни данци састојали су се у личном раду. Сваки за рад способни становник, морао је према потреби, за неко извесно време у години, ставити своју радну снагу на „расположење“ држави. И та радна снага подизала је тада земаљска утврђења, обделавала земљу Инкаса, спремала им разне потребе, зидала државне зграде — почев од Инкасових палата и сунчевих храмова па све до земаљских друмова — спремала што треба немоћнима и радом изнуренима, укратко, радила све, што је требало за друштво израдити. По овоме дакле, сваки Перуанац био је ратар, но коме је поред земљораддње и вртарства — а обоје је било из раније јако развијено — још био посао да у добром стању одржава своју чисту од цигаља сазидану кућицу; да сâм опреде разна вунена и памучна предива, да отуд изатка и изради себи одело (и људи и жене ношаху неку врсту „тунике“); даље да сам себи справи потребно посуђе, па поврх свега тога још да буде и „државни вештак.“ Јер као што ћу мало ниже споменути, ти исти сељаци за дивно чудо одликовали су се и као ликоресци, златари, вешти вртари, дрводеље и т. д., те тим начином показали да вршење разноструччних радова не искључује уметност у појединој органи. Још и данас се диве путници безбројним терасама**) које,

*) Тако се обично назвиље староседилачка раса америчка.

**) То су у виду степеница (терасе) подигнути вртови, поља и т. д.

разуме се у наше време, благодарећи разрушљивим околностима које стварају тамо шпански свештеници, почињу пропадати, али које међутим јасно сведоче како је стари перуански ратар умео не само свако парче своје земље добро обрадити, него му још којом вештачком способношћу дати и за око пријатни изглед. (свршиће се.)

ЗАШТИТНА СЛИЧНОСТ У ЖИВОТИЊА.

Подражавање је врло интересантна и важна форма прилагођавања. Оно је заштита прилагођавањем боје и облика. То је најпре увидео Бетс а много је допринео Уелес својим епохалним делом.*) Из истога дела саопштавамо следећи извод.

I. Популарна теорија о животињским бојама.

Давно је већ познато прилагођавање спољне животињске боје уз њихове животињске делове и приписивано је или прврашној створеној специфичној особини или непосредном утицају климе, земљишта и хране. Прво објашнеће подпуно је уништило свако истраживање, јер се даље није могло ићи од факта самог прилагођавања. Више ничег није било за науку у тој ствари. Наскоро се је увидило, да је и друго објашнење сасвим неподпуно за разне фазе појава и брзо се је показало у супротности према многим добро познатим фактима. Тако су нпр. дивљи зечићи увек сиве или мрке боје, која је кадра да их скрије у трави и папратима. Но кад се ти зечеви гаје без икакве измене у клими или храни, онда они варирају на бело или црно, а ти се варијетети могу по вољи размножити и онда постају беле или црне расе. То исто бива и у голубова, а у пацова и мишева показала се је бела боја сасвим независна од измене климе, хране или ма каквог другог спољнег животног услова. У многим случајевима крила у инсеката неузимљу па се само тачну боју коре или листа на коме обично одпочивају, но и облик и судове лисне или ес стално копира храпавост коре, и те појединe измене немогу се никако приписати клими или храни, јер се у многим случајевима фела нехрани материјалом коме је слична, па и баш кад би тако било, опет се неможе доказати одношај између предпостављеног узрока и ефекта. Теорији природне пасме остало је да реши сва та и друга питања, која изгледају на први поглед као да нестоје непосредно у свези. Ради бољег разумевања овог последњег нуждан је опис целог низа појава, које се могу схватити под називом „корисна и заштитна сличност“.

II. Вожност прикривања у односу на боју.

Мање или више подпуно скривање за многе је животиње од користи а за неке је сасвим битно. У скривању налазе сигурности оне, које имају многобројне непријатеље и немогу да одбегну својом брзином. Оне животиње које лове друге морају такође бити тако скројене, да необраћају пажњу својим присуством или приближавањем јер би иначе на скоро поскапале од глади. Јако пада у очи у колико је случајева учинила природа услугу животињама бојадишући их онаквим бојама, које су им најзгодније да умакну непријатељу или да счепају свој плен. Пустарске су животиње боје пустаре. За то је најбољи пример лав, који мора да је готово невидљив кад прилегне на песак или између пустарског стења и камења. Све су антигоне мање или више пешчане боје. Камила је још у већој мери такве боје. Египатске и Пампаске мачке земљане су и или пешчане боје. Аустралски кенгури исте су боје а права боја дивљега коња као да је била пешчана или блатаста.

Пустарске су тице још више заштићене својим сличним бојама. Шеве, препелице, лештарке и т. д. којих има врло много у североафричким и азиским пустарама, тако су пегаве и бојадисане, да су за чудо сличне општој боји и изгледу земљишта оне области у којој станују. Х. Тристрем у своме извештају о североафричкој орнитологији (у I свесци „Ибиса“) вели: у пустари, где ни дрво ни џбун, па ни таласаста површина земље ни

*) Ауториз. нем. издање: Beiträge zur Theorie der natürlichen Zuchtwahl. Von Alfred Russel Wallace. 1870.

најмање не заштићује од непријатеља, веома је нужна измена боје, која је слична околној земљи. С тога је без изузећа једнообразна изабела или пешчане боје горње перје у сваке тице, било то шеве, силвије или пешчарке (кокоши), или кожа свију мањих сисара и свију змија и гуштерова "

Тако су исто значајни примери у белих аркпилних животиња, јер их та боја најбоље скрива по снежним пољима и леденим бреговима. Поларни је медвед једини бели медвед и он једини живи између леда и снега. Поларна лисица, хермелин и алпски зец само су зими беле боје, јер бела боја лети пада више у очи но ма која друга, и зато би била пре опасна но заштитна. Амерички поларни зец станује у пределима вечитога снега и зато је бео целе године. Друге животиње, које станују у истим северним пределима немењају своју боју. Најбољи је пример самур, јер он за цело време строге сибирске зиме немења своју богату мрку опаклију. Но његове су навике такве, де му нетреба те заштите у боји, јер се зими храни плодовима и зрнима а тако је хитар на дрвима да лако хвата мање тице између грана. Тако исто канадски мрмљавац има затворено мрку опаклију, но он живи у јамама а долази на речне обале где лови рибу и ситне животиње, које живе у води и около ње.

Међ тицама је снежна кокош пример заштитне боје. Њено летње перје тако се подпуно слаже са камењем маховинасте боје, испод кога се она тако радо крије, да се може проћи кроз цело јато тих тица а невидети ни једне. Зими је њено бело перје готово таква иста заштита. Снежни врабац (Plectrophanus nivalis,) северни јастреб и снежна сова такође су беле тице поларних предела и без сваке сумње њихова је боја донекле заштитна.

Ноћне животиње такође су добар пример. Мишеви, пацови и слепи мишеви и кртице боје су која не пада јако у очи, и морају бити са свим невидљиви у оно време у које би се видела ма каква јасна боја. Сове и евр. ноћне ласте (Caprimulgus punctatus) имају оне мрко пегаве боје, које их чине сличнима кори и маховинама, дакле их дању заштићују а у исто време у мраку непадају у очи.

Само у тропима међ вечно зеленим шумама налазимо на целе групе тица у којих је главна боја зелена. Папагаји су најјаснији пример, али имамо такођер једну групу зелених голубова на истоку, а пчелождере, белооке, турако и више мањих група имају толико зеленила у своме перју, да их оно врло добро скрива у зеленом лишћу.

III. Специјална измена боје.

Једнакост у боји има прилично општи карактер и она постоји, као што смо видели, између животиња и њиховог места пребивања, а сад ћемо посматрати случајеве више специјалног прилагођавања. Кад је лав у стању, да се својом пешчаном бојом прикрива прилежући уз пустарску земљу, онда се може упитати: како се онда с том теоријом слажу елегантне шаре у тигра, јагуара и других великих мачака? Ми одговарамо да су то случајеви више или мање специјалног прилагођавања. Тигар је џбунска животиња и скрива се у џбуну од траве и бамбуса и у том положају морају одвесне пруге, које га ките, тако сличне бити одвесним бамбуским стаблима, да му много помажу прикривању од наилазећег плена. Значајно је што сем лава и тигра готово све велике мачке пребивају на дрвима и готово су све коже снабдевене оцкима и пегама а то их оспособљава, да се измешају са лишћем и једини изузетак, Пума, има пепељасто-мрку једнаку опаклију и у исто време навику, да се вребајући мимопролазни плен тако приљуби уз грану каквог дрвета, да се од коре једва може распознати.

Међу тицама је снежна кокош значајан пример специјалног прилагођавања. Други је пример јужно-амерички Caprimulgus rupestris, који живи при јасној сунчаној светлости на малим стеновитим острвима горњега Рио-Негра, и његове су необично светле боје тако сличне боји стења и песка, да се једва може пре опазити док се готово ненагази на њ.

Разних мрких, жутих и бледопепељастих боја, као што су у опалог лишћа, има у перју шумских шљука и зато је готово немогуће опазити је кад по својој навици стоји на земљи испод каквог дрвета. У шљуке су боје тако измењене да се такође слажу са претежнијим бојама барске вегетације. Голуб гри-

ваш једва се види кад је међ јеловим грањем, а кад би био међ јаснијим лишћем, онда би га пре издала плава и црвенкаста боја његова перја. Такође би се рекло и за црвендаћа, да више пада у очи својим црвеним прсима, али у самој ствари то му несмета ништа, јер се у опште задржава међ мрко-црвеним и жутим увелим лишћем, где се црвене пеге врло добро слажу са јесењим бојама а угаситост осталога тела са голим грањем.

У рептила има много сличних примера. Већина дрвских гуштерова, игуана, исто су тако зелени као лишће на којему живе, а вите бичасте змије готово се невиде кад пузе међ лишћем. Често је врло тешко пронаћи зелене жабице на листу какве мале биљке, која је под стаклом у зоолошкој башти, а колико још морају бити боље скривене под свежим, зеленим, влажним лишћем какве баровите шуме. Једна северо-америчка жаба пребива обично на зидовима и на стенама покривеним маховином и својом бојом тако је слична том стењу, да се заиста кад је у миру неможе спазити. Неколико Гекоса, који непомично леже на гранама у тропима, имају тако пегаве боје да се обично промену са кором на којој су.*)

У свима тропским пределима има дрвских змија које пузе између грања и џбунова или укотурене леже на гомили лишћа. Оне припадају многим разним групама и отровним и неотровним родовима, али све су лепе зелене боје, често украшене белим и мрким цртама и пегама. Без сваке сумње та им је боја од двојне користи, јер их оспособљава да се скрију од непријатеља а с друге их стране дозвољава да им се плен приближи и несањајући о каквој опасности. Др. Гинтер вели, да има један род правих дрвских змија (Dipsas) и њихова је боја ретко зелена но на црно, мрко али маслинасто зелена, и тако нема сумње, да се дању скривају по јамама у којима би им заштитна боја била бескорисна. Оне дакле задржавају обичнију рептилску боју.

У риба има такође подобних случајева. Многе пљоштe рибе (нпр. Platessa flesius) сасвим су боје шљунка и песка између којих се обично баве међу морским баштама коралских гребена источних тропа имају све рибе разноличност дивних боја, а речне рибе и у самим тропама немају никад светлих и јасних боја. Врло значајан пример такога вида прилагођавања има у аустралског морског коњића (Hippocampus), од којих неки имају дугачке, листолике прирасте, који су врло слични морској трави и бојадисани су сјајно црвено, а зна се, да живе међ травом исте боје и тако се не могу опазити кад су у миру. У аквариуму зоолошког друштва (у Лондону) има неколико витих зелених Fistularia, које се својим квакастим репићем хватају за земљу, пливају са струјом и тачно изгледају као цилиндрични окреци.

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

*) Циновски саламандер покривен је ситним брадавичицама, које су бојом и формом сасвим сличне пешчаним зрнима између који он покривен вреба свој плен.

ЛИСТАК.

ДРУШТВА.

Главна скупштина „Матице Српске“ 12. (24.) септембра 1879. Извештај подпредседника књиж. одељења Мише Димитријевића о радњи књижевног оделења и књижевног одбора „Матице Српске“ у г. 1878/9 поднесен гл. скупштини „Матице Српске“, држаној 12. (24.) септембра 1879.

Славна скупштино!

Одвећ ми је жао кад подносим извештај о књижевној радњи „Матице Српске“, што и ове као и прошле две скупштине не могу пред скупљену гг. чланове да изнесем на среду резултате каквог обилатог књижевног рада. Прошле две године био сам у погрешној мисли, да су спољашње политичне прилике оне, које су спречавале књижевну радњу матичину у поменутим годинама. Но ма да су се сада већ политичне околности променуле, ма да је она грозничава запетост, у којој се наш народ за ових последњих година налазио, престала, у књижевној радњи матичиној је — морам на жалост признати — још она стара тишина, иста она тромост, исти онај нерад. Уместо младачке бујне снаге, коју млади народи треба да развијају, књижевна радња „Матице Српске“

једва се вуче на старачком штапу, она је — може се слободно рећи — једва толика, тек да се о њој може рећи да је има, да животари. Па шта су управо узроци томе злу, кад оно и даље уз промењене политичне околности постоји? То је тема, о којој би требало сви родољуби у овим крајевима, а поглавито сви чланови „Матице српске“ и сви књижевници да размишљају. Поглавити је узрок слабом раду „Матице“ свакојако та околност, што се поред сиромаштва наше интелигенције с једне и маленог броја наше књижевне публике с друге стране није још до данас могао да развије самосталан књижевнички сталеж у нашем народу. Књижевност је наша — нека ми се не замери драстичном сравњењу — још мршава крава, која газду свога ни млеком, а камо ли месом ранити није кадра. Може се, до душе, приговорити, да су те околности и пре, ако не у већој а оно у истој мери постојале, и да се поред свега тога „Матица“ у књижевности брже мицала него данас. Но такви приговарачи не би смели ни то из вида испустити, да су онда друга времена била, где јавни рад није као данас сваку поједину снагу у своје коло увлачио, и да је скоро рећи књижевност била једино поље, на коме су се просвећенији духови истицати и за свој народ, за општу ствар нешто приредити могли. Данас су се времена променула. Дух слободе и уставности и данашњи век удруживања отворили су свакоме члану народа на све стране богата поља рада; сваки појединн обузет је данас небројним јавним пословима, тако да књижевност наша, поред горе изложених других неповољних услова за њу, мора услед силне конкуренције, која јој се на пољу јавнога рада ствара; управо да чами и вегетује. То су моје мисли и моји назори о нашем књижевном нераду. Ја их нисам изнео овде у намери да тај нерад правдам, него сам их изнео, да га само колико толико протумачим, а поглавито да покренем колико толико духове, да о томе злу размишљавају, и да се у услед тога потруде и постарају, како да га отклоне, јер ја држим и уверен сам тврдо поред свега, што сам горе изложио, да би по оној изреци бесмртнога Доситија, који вели, да би „на свету више добра било, кад би сваки чинио онолико, колико може,“ и у нашој књижевности било јача и обилнија рада, кад би у наше интелигенције било више добре воље, више самопрегоревања, више патриотизма, кад би они, од којих се с правом очекивати може да примогну књижевност, мало мање можда разишљавали о угодностима живота, а мало више распитивали и мислили о потребама народним. Народ наш на овој страни броји данас у редовима својим велики број синова својих, који су се народном муком изучили, и већина од тих били су питомци оних заклада, којима „Матица Српска“ рукује. Па колико су се од тих до данас своме народу одужили, колико су њих одговорили оним надама и очекивањима, што су у њих меценати сами, што су руковатељи, што је народ полагао? Колико их имаде, који ни мрвом једном нису припомогли књижевном раду матичином и унапредили га, а сваки је од њих без сумње критиковао радњу или нерадњу матичину. Истина је и то, да се од свакога не може књижевничка способност изискивати, јер и за књижевност се захтева нарочита способност; али колико се њих од тих питомаца уписало у број чланова матичиних, да бар својим материјалним прилогом потпомогну онај фонд, који служи за књижевне цели? Врло их је мало. А сви ти облетали су некада око врата матичиних и интересовали се за „Матицу“ док је год одатле изгледа за њихови личну корист било, а сад једва да знају, да „Матица“ и постоји. Заиста је ово грдна брука и срамота за наше доба и за наш нараштај, срамота, коју нам нико са чела збрисати не ће моћи!

Не допушта ми време, да још дуже општим погледом расматрам траљаве околности нашег књижевнога рада, морам још једном препоручити онима, којих се тиче, да о овоме, што сам напоменуо, озбиљно размишљавају.

А сада прелазим на особено разгледање радње матичине.

Слаба књижевна радња, што се у „Матици“ развијала, побудила је нашег члана С. В. Поповића, да поднесе предлог о издавању забавно-поучне библиотеке за народ. Прошла главна скупштина усвојила је тај предлог и овластила је књижевно оделење и књижевни одбор, да у тој ствари боље поради. Књижевни одбор имао је да изведе две ствари у овом погледу: на име, имао је да прибави писце, па онда претплатнике овој библиотеци, Но већ на првом кораку у својој радњи, запео је. На позив књижевнога одбора одазвала се само неколицина писаца, којих ћемо имена овде спомена ради да забележимо, а ти су: Петар Радуловић, др. Милан Јовановић Батут, др. Милан Савић, Мита Поповић, Алимпије Васиљевић, Милан А. Јовановић, Милан Костић, Миша Димитријевић, С. В. Поповић, А. Хаџић и Сава Петровић. Па и ови, који су се одазвали, нису сви могли опредељено рећи, шта ће радити, нити су сви могли одмах своју сарадњу обећати. Поред овако слаба одзива од стране књижевника, ко би се бољем одзиву у самој публици надати могао, и тако је књижевно одељење од читаве ове лепе намере одустати морало.

Услед тог одустанка као и услед тога, што се ево догодило, да је у две године дана једна, и то закашњена свеска „Летописа“ једва у очи скупштине изашла, решило је књижевно одељење, да се издавање „Летописа“ преиначи и

ваш једва се види кад је међ јеловим грањем, а кад би био међ јаснијим лишћем, онда би га пре издала плава и црвенкаста боја његова перја. Такође би се рекло и за црвендаћа, да више пада у очи својим црвеним прсима, али у самој ствари то му несмета ништа, јер се у опште задржава међ мрко-црвеним и жутим увелим лишћем, где се црвене пеге врло добро слажу са јесењим бојама а угаситост осталога тела са голим грањем.

У рептила има много сличних примера. Већина дрвских гуштерова, игуана, исто су тако зелени као лишће на којему живе, а вите бичасте змије готово се невиде кад пузе међ лишћем. Често је врло тешко пронаћи зелене жабице на листу какве мале биљке, која је под стаклом у зоолошкој башти, а колико још морају бити боље скривене под свежим, зеленим, влажним лишћем какве баровите шуме. Једна северо-америчка жаба пребива обично на зидовима и на стенама покривеним маховином и својом бојом тако је слична том стењу, да се заиста кад је у миру неможе спазити. Неколико Гекоса, који непомично леже на гранама у тропима, имају тако пегаве боје да се обично промену са кором на којој су.*)

У свима тропским пределима има дрвских змија које пузе између грања и џбунова или укотурене леже на гомили лишћа. Оне припадају многим разним групама и отровним и неотровним родовима, али све су лепе зелене боје, често украшене белим и мрким цртама и пегама. Без сваке сумње та им је боја од двојне користи, јер их оспособљава да се скрију од непријатеља а с друге им стране дозвољава да им се плен приближи и несањајући о каквој опасности. Др. Гинтер вели, да има један род правих дрвских змија (Dipsas) и њихова је боја ретко зелена но на црно, мрко али маслинасто зелена, и тако нема сумње, да се дању скривају по јамама у којима би им заштитна боја била бескорисна. Оне дакле задржавају обичнију рептилску боју.

У риба има такође подобних случајева. Многе пљоштe рибе (нпр. Platessa flesius) сасвим су боје шљунка и песка између којих се обично баве међу морским баштама коралских гребена источних тропа имају све рибе разноличност дивних боја, а речне рибе и у самим тропама немају никад светлих и јасних боја. Врло значајан пример такога вида прилагођавања има у аустралског морског коњића (Hippocampus), од којих неки имају дугачке, листолике прирасте, који су врло слични морској трави и бојадисани су сјајно црвено, а зна се, да живе међ травом исте боје и тако се не могу опазити кад су у миру. У аквариуму зоолошког друштва (у Лондону) има неколико витих зелених Fistularia, које се својим квакастим репићем хватају за земљу, пливају са струјом и тачно изгледају као цилиндрични окреци.

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

*) Циновски саламандер покривен је ситним брадавичицама, које су бојом и формом сасвим сличне пешчаним зрнима између који он покривен вреба свој плен.

ЛИСТАК.

ДРУШТВА.

Главна скупштина „Матице Српске“ 12. (24.) септембра 1879. Извештај подпредседника књиж. одељења Мише Димитријевића о радњи књижевног оделења и књижевног одбора „Матице Српске“ у г. 1878/9 поднесен гл. скупштини „Матице Српске“, држаној 12. (24.) септембра 1879.

Славна скупштино!

Одвећ ми је жао кад подносим извештај о књижевној радњи „Матице Српске“, што и ове као и прошле две скупштине не могу пред скупљену гг. чланове да изнесем на среду резултате каквог обилатог књижевног рада. Прошле две године био сам у погрешној мисли, да су спољашње политичне прилике оне, које су спречавале књижевну радњу матичину у поменутим годинама. Но ма да су се сада већ политичне околности променуле, ма да је она грозничава запетост, у којој се наш народ за ових последњих година налазио, престала, у књижевној радњи матичиној је — морам на жалост признати — још она стара тишина, иста она тромост, исти онај нерад. Уместо младачке бујне снаге, коју млади народи треба да развијају, књижевна радња „Матице Српске“

једва се вуче на старачком штапу, она је — може се слободно рећи — једва толика, тек да се о њој може рећи да је има, да животари. Па шта су управо узроци томе злу, кад оно и даље уз промењене политичне околности постоји? То је тема, о којој би требало сви родољуби у овим крајевима, а поглавито сви чланови „Матице српске“ и сви књижевници да размишљају. Поглавити је узрок слабом раду „Матице“ свакојако та околност, што се поред сиромаштва наше интелигенције с једне и маленог броја наше књижевне публике с друге стране није још до данас могао да развије самосталан књижевнички сталеж у нашем народу. Књижевност је наша — нека ми се не замери драстичном сравњењу — још мршава крава, која газду свога ни млеком, а камо ли месом ранити није кадра. Може се, до душе, приговорити, да су те околности и пре, ако не у већој а оно у истој мери постојале, и да се поред свега тога „Матица“ у књижевности брже мицала него данас. Но такви приговарачи не би смели ни то из вида испустити, да су онда друга времена била, где јавни рад није као данас сваку поједину снагу у своје коло увлачио, и да је скоро рећи књижевност била једино поље, на коме су се просвећенији духови истицати и за свој народ, за општу ствар нешто приредити могли. Данас су се времена променула. Дух слободе и уставности и данашњи век удруживања отворили су свакоме члану народа на све стране богата поља рада; сваки појединп обузет је данас небројним јавним пословима, тако да књижевност наша, поред горе изложених других неповољних услова за њу, мора услед силне конкуренције, која јој се на пољу јавнога рада ствара; управо да чами и вегетује. То су моје мисли и моји назори о нашем књижевном нераду. Ја их нисам изнео овде у намери да тај нерад правдам, него сам их изнео, да га само колико толико протумачим, а поглавито да покренем колико толико духове, да о томе злу размишљавају, и да се услед тога потруде и постарају, како да га отклоне, јер ја држим и уверен сам тврдо поред свега, што сам горе изложио, да би по оној изреци бесмртнога Доситија, који вели, да би „на свету више добра било, кад би сваки чинио онолико, колико може,“ и у нашој књижевности било јача и обилнија рада, кад би у наше интелигенције било више добре воље, више самопрегоревања, више патриотизма, кад би они, од којих се с правом очекивати може да примогну књижевност, мало мање можда размишљавали о угодностима живота, а мало више распитивали и мислили о потребама народним. Народ наш на овој страни броји данас у редовима својим велики број синова својих, који су се народном муком изучили, и већина од тих били су питомци оних заклада, којима „Матица Српска“ рукује. Па колико су се од тих до данас своме народу одужили, колико су њих одговорили оним надама и очекивањима, што су у њих меценати сами, што су руковатељи, што је народ полагао? Колико их имаде, који ни мрвом једном нису припомогли књижевном раду матичином и унапредили га, а сваки је од њих без сумње критиковао радњу или нерадњу матичину. Истина је и то, да се од свакога не може књижевничка способност изискивати, јер и за књижевност се захтева нарочита способност; али колико се њих од отих питомаца уписало у број чланова матичиних, да бар својим материјалним прилогом потпомогну онај фонд, који служи за књижевне цели? Врло их је мало. А сви ти облетали су некада око врата матичиних и интересовали се за „Матицу“ док је год одатле изгледа за њихови личну корист било, а сад једва да знају, да „Матица“ и постоји. Заиста је ово грдна брука и срамота за наше доба и за наш нараштај, срамота, коју нам нико са чела збрисати не ће моћи!

Не допушта ми време, да још дуже општим погледом расматрам траљаве околности нашег књижевнога рада, морам још једном препоручити онима, којих се тиче, да о овоме, што сам напоменуо, озбиљно размишљавају.

А сада прелазим на особено разгледање радње матичине.

Слаба књижевна радња, што се у „Матици“ развијала, побудила је нашег члана С. В. Поповића, да поднесе предлог о издавању забавно-поучне библиотеке за народ. Прошла главна скупштина усвојила је тај предлог и овластила је књижевно оделење и књижевни одбор, да у тој ствари боље поради. Књижевни одбор имао је да изведе две ствари у овом погледу: на име, имао је да прибави писце, па онда претплатнике овој библиотеци, Но већ на првом кораку у својој радњи, запео је. На позив књижевнога одбора одазвала се само неколицина писаца, којих ћемо имена овде спомена ради да забележимо, а ти су: Петар Радуловић, др. Милан Јовановић Батут, др. Милан Савић, Мита Поповић, Алимпије Васиљевић, Милан А. Јовановић, Милан Костић, Миша Димитријевић, С. В. Поповић, А. Хаџић и Сава Петровић. Па и ови, који су се одазвали, нису сви могли опредељено рећи, шта ће радити, нити су сви могли одмах своју сарадњу обећати. Поред овако слаба одзива од стране књижевника, ко би се бољем одзиву у самој публици надати могао, и тако је књижевно оделење од читаве ове лепе намере одустати морало.

Услед тог одустанка као и услед тога, што се ево догодило, да је у две године дана једна, и то закашњена свеска „Летописа“ једва у очи скупштине изашла, решило је књижевно одељење, да се издавање „Летописа“ преиначи и

сам „Летопис“ преустроји, решило је на име, да „Летопис“ напусти свој дојакошњи чисто научни програм, те да своје листове од сада и белестрици — наравно само оригиналној — отвори, и тако преустројен да у мањим свескама од 6—7 табака четири пута у години, и то редовно у почетку сваког тромесечја излази. Чешћим овим излажењем мисли се, да ће се у књижевну радњу више живота унети, а са проширењем програма нада се што већи број сарадника за њега задобити. Овај предлог изнеће се пред скупштину, и ја га сл. скупштини само топло препоручити могу.

Осим тога предлаже још књижевно одељење, да се „Летопис“ свима члановима „Матице“ бесплатно, но о њиховом трошку шиље. Овим предлогом мисли се двоје постићи. Прво и прво, да би се од сада магазе матичине силним нераспачаним књигама пуниле, него да се књиге по народу растурују и читају, што би морална корист била, друго пак заинтересовали би се чланови за „Матицу“ и побуђивали би се и други наши сународници, да се у чланове уписују, кад одатле неку своју корист угледају.

Још једном новом установом, која ће се као предлог пред сл. скупштину изнети, мислило је књижевно одељење, да пробуди и отвори вољу на књижевни рад, а то је награђивањем оцена и реферата, које умољени оценитељи о делима, што „Матици“ ради награде стижу, књижевном одељењу и одбору подносили буду.

Ако сл. скупштина све ово усвојила буде, нада је, да ће се књижевне околности у „Матици“ поправити.

О 120. свесци „Летописа“ нећу много говорити, јер она се налази већ у рукама поштованих чланова, и ови могу о њој слободно судити. Хоћу овде само да напоменем, које је чланке у њима „Матица“ наградила. Награђени су ови чланци: 1. Песма о стогодишњици Лукијана Мушицког од З. Ј Јовановића.. — 2. Лукијан Мушицки и његов књижевни рад, од Ђ. Рајковића. — 3. Леђан град, од Ст. Новаковића. — 4. Срби у Русији, од С Петровића. — 5. Библиографија од Влад. Красића и Ђ. Рајковића. — 6. Човек у друштву, од М. По овоме су скоро сви чланци награђени и писци у овоме погледу не могу се баш ни мало на „Матицу“ потужити.

На расписане награде из фонда Јов. пл. Наке стигла су ова дела:

1. „Последња воља,“ шаљива игра у 3 радње од К. Ристића, коју су оцењивали Св. Савковић, и А. Хаџић, и која се сада на оцени код М. Димитријевића налази.

2. „Мицање река“ од ц. кр. мајора Јов. Стефановића Виловског, што се налази на оцени код мерника Ахила Дуке и Стевана Костића.

3. „Основи лепоте српских народних песама“ од дра Лазе Костића на оцени код А. Хаџића и Милана Ђорђевића.

Књижевно оделење моли скупштину, да га овласти да овима делима може без одлагања издати награду, ако би се пронашло да су награде вредна.

Награде, што их књижевно оделење из накиног и матичиног фонда за распис предлаже, поднеће се особеним предлогом сл. скупштини. Овде ћу само слободан бити напоменути, како је и овде књижевно оделење у интересу живљег рада неку малу измену учинило. Приметило се и искусило се до сада то, да су на расписане специјалне, строго ограничене теме дела за награду врло слабо или ни мало стизала. С тога се књижевно оделење латило сада другог начина, расписујући опште, простране теме и отварајући тако пространо поље књижевним радницима. Овим се уједно постизава и та цел, да се писци не могу лако код једнога посла сусрести, што иначе никако не би било од хасне овако сиромашној књижевности, као што је наша.

На расписане две награде из фонда пок. Терезије Остојићеве Зозукове стигло је за сваку награду по једно дело. На прву награду стигла су „Писма о васпитању“ од непознатога писца, која су издата на оцену Н. Ђ. Вукићевићу, дру Милану Јовановићу Батуту и Мити Петровићу. На другу награду поднео је било Л. Кнежевић расправу о Буњевцима, која је била издата на оцену Ђ. Рајковићу и Милану Андрићу, али ју је писац пре изречене оцене натраг повукао. Услед тога, што о првоме делу није још суд донесен, и што је друго дело натраг повучено, решило је књиж. оделење, да се обе награде још једном распишу, и то за друго дело са двоструком наградом.

Мимо расписаних награда стизала су још ова дела:

1. „Ђимнастика“ од Ђ. Глибоњског. Ово је практична допуна лане већ награђеном делу И. В. Поповића, и на основу оцене дра Ђ. Натошевића и Ф. Оберкнежевића, издата му је награда од 80 фор а. вр

2. „Расток и како се њиме бојадише коса“, чланак од Мите Петровића. Исти се налази још на оцени код проф. А. М. Матића и Ст. Милованова.

3. „Десет новела“ (поднесених још у прошлој години) и „Породични живот“ од Душана Кнежевића Ови рукописи били су издани на оцену дру Милану Савићу и Илији Округлићу — Сремцу, но су због пресије, коју је писац на једног од оценитеља употребио, и због неучтивог писма на саму „Матицу“ управљеног, којим је силом награду изнудити хтео, пре изречене оцене писцу враћени.

4. Прва књига „српских народних песама старијег и новијег времена", скупљених од Владимира Красића. Пошто је ово огромна збирка, то се „Матица" због оскудице својих новчаних средстава није могла у издавање овога дела, што је прибирач управо и тражио, упустити.

5. „Книва", историјска новела од Мите Калића (приспела још лане). Иста није по оцени Илије Округлића Сремца, дра Милана Савића и Ф. Обркнежевића могла бити награђена.

6. „Првенац, апотека за разгон брига", песме Васе Богића. Ове песме нису се такођер наградити могле.

7. „Ко и кад сљеди за Кулином баном", историјска расправа са хронолошког гледишта од Крсте Кулишића. Налази се на оцени код Илариона Руварца.

Књига „Гимнастика као установа за развијање телесне и моралне снаге човека и народа", од Ивана В. Поповића, коју је „Матица" лане са 150 фор. наградила, угледала је ове године света.

Сама „Матица" издала је осим „Летописа" још и „Животопис Лукијана Мушицког" од дра Ђ. Мушицког, који је лане наградила. Ова књижица, која је са лепим ликом владике — песника, израђеним од познатог бечког ксилографа Пара, украшена, изилази баш сада из штампе.

На извештај југословенског академика Фрање Рачкога, да се у библиотеци југословенске академије знаности и уметности налази на немачком језику рукопис пуковника Маретића о устанку српском под Карађорђем, писан веома критички и под утиском самих догађаја, а симпатично за српски народ, решила је „Матица" да се ово дело под надзором Фр. Рачкога на српски преведе, и овај посао ради се већ у велико. За случај да би га „Матица" путем штампе издати хтела (дело би изнело 10—12 табака), обећао је Фр. Рачки написати предговор.

На молбу Фр. М. Кухача, који је своје огромно глазбено дело „Јужно-словјенске народне попјевке" и ћирилицом издавати почео, да „Матица" ово издање по својим силама потпомогне, одредио је књижевни одбор 400 фор. у помоћ, за сваку књигу по 100 фор. Но издање са ћирилицом је међутим због слабог одзива српске публике обустављено.

Осим свечане седнице, коју књижевно одељење сваке године редовно на дан св. Саве држи, и у којој је Ст. В. Поповић у спомен покојницима прошле године, а наиме И. Милосављевић Коларцу, Ђ. Јакшићу, С. М. Љубиши и Ст. Недељковићу говорио, била је позвана „Матица" од једног добровољног одбора, који се у В. Кикинди склопио, да узме на себе прославу 25-годишњег дана смрти бившег матичиног секретара и уредника „Летописа," пок. српског новинара Тодора Павловића на дан 13. (25.) августа о. г. и то у Карлову, где би му се на гробу од дуже времена набављени споменик подићи имао, али новчане и друге околности матичине нису допустиле, да се ова тога приређења прими, него је изјавила, да ће на тој светковини учествовати и изаслала је и своје изасланике, но на ово писмо није никад никаква одговора више добила.

Ово је извештај о раду матичином, који се на књижевну страну односи. Осим тога имало је књижевно одељење и књижевни одбор бригу и надзор над питомцима „Матици" поверених заклада. О питомцима се подносе посебни предлози сл. скупштини, и тако овде могу само напоменути, да је владање питомаца и успех њихов у наукама уопште добар био.

Овај свој извештај не могу друкчије завршити, а да књижевни рад „Матице српске" не препоручим бризи и старању оних, којих се тиче.

РАЗНО.

(Малајски језик) служи за саобраћај како у Сингапуру тако и у свима приморским местима Океjаније. Језик тај сам по себи је сиромашан са речима, личи на дечији говор, кад деца граде своје реченице, и представља људски говор на ниском ступњу развића, али звучношћу својом прелази чак италијански и шпански језик. Карактерно је код малајског језика лак изговор, а и речи се не мењају. У опште, без икаквих свеза речи се поређају у реченице, а публика их кад што и нака ади ради своје удобности. Чудно је што језик тако сиромашан може да подмири све потребе онако великог трговачког живља. (1874 било је у Сингапуру 1329 Јевропљана и Американаца, 54 098 Кинеза и око 19000 Малајаца осим других). Из следеће збирке речи, које су од чести узете из Јагоровог дела, може да се упозна и језик малајски и „начин измишљења" народа, који се њиме служи.

mata око, ayer вода } mata-ayer сузе, ayer-mata извор, („водно око")

batu камен, ayer-batu лед („водени камен")

mata-mata полиција („очно око")

hari дан, mata-hari сунце (око дана)

mati мртав, mata-hari-mati запад, заод сунца (сунце мртво)

hidop жив, mata-hari-hidop Исток, излаз сунца (сунце живо)

besi гвожђе, brani храбар } besi-brani магнет.

anak дете, anak-ayer поток (детињска вода)
duit новац, (од холандске речи deut) anak-duit рента (дете новца).

Тако је и притока дете реке, кључ је дете бравино, теле дете кравино, прасе дете крмачино, а у црквеном говору малајским хришћанима кажу за пасху да је: anak-kambing-wolanda дете холандске козе.

obad лекарија, bedil пушка } obad-bedil барут

isi садржај, trada није } badil-trada-isi пушка није пуна.

suda већ, или abis готов, свршио служи за прошло време; nanti чекати, или mau хтети за будуће време, а di изражава трпни вид
makan јести, di-makan бити поједен
tuwan-suda-makan господин је јео (господин већ јести)
tuwan-nanti-makan господин ће јести.
suda биће! одзива се слуга, кад му се што заповеди; suda! дречи и слушче кад добије батине, на би радо било да их више није.
nassi пиринач, makan-nassi ручак.
api ватра, api-makan-ruma ватра једе кућу, то значи: кућа горе. Тако исто (код Малајаца) ветар једе једрила, кад их надува нож једе дрво кад сече; 100 једе 5 т. ј. 5% интереса; упијајућа артија једе мастило, слуга плату а брига срце а orang-puti-makan-angin бели људи једу ветар т. ј. иду у шетњу, јер је то забава за коју Малајци нису знали, већ су морали да изнађу „нов израз“. вт.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изашао је: **Шаљиви астроном.** Црта М. Мауковић. III. број за јули 1879. — До сада је овај илустровани часопис излазио са брошираним корицама, сада пак без њих, но са лепом насловном вињетом, те је с тога цена спуштена и свеска стаје сада 25 н. а. вр. Претплата се шиље у Шид цртачу листа М. Мауковићу.

У Земуну су изишле књижице:

Ђура Јакшић као песник и књижевник, јавно предавање Николе Јоксимовића, држано на земунској беседи 23. априла 1879. Издање Србина — Милоша Грабовачког. У Земуну Штампарија Милоша Грабовачког. 1879.

Беседа на парастосу српским мученицима и борцима, што су пали 1848, бранећи право и народност своју, говорио на усекновање 1871. у Земуну † Б. С. В. Издање Србина — Милоша Грабовачког. У Земуну. Милоша Грабовачког штампарија. Цена 3 новч. или 20 пара.

Из Београда добисмо књиге:

Српска граматика за ниже гимназије и реалке у књежевини Србији. Први део. Наука о гласовима. Саставио Стојан Новаковић. У Београду, издање и штампа државне штампарије 1879. Цена 40 пара дин.

четврти део: Наука о реченицама (синтакса). Саставио Стојан Новаковић. Четврто поправљено издање. У Београду издање и штампа државне штампарије 1879. Цена 1 динар и 20 пара. (У идућем броју долази рецензија).

Врђани, историјска приповетка Еркман-Шатријана с француског превео Милован Ђ. Глишић. Издала књижара Велимира Валожића. У Београду, у државној штампарији 1879. Цена $1^1/_2$ динар или 75 новч.

ПОШТ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са овим бројем свршује се трећа овогодишња четврт „Јавору“ и излази претплата свима оним претплатницима, који су нам до сада 3 фор. 75 нов. у име претплате послали, те их умољавамо да претплату своју изволе обновити.

Цена је до краја ове године за Аустро-Угарску 1 фор. 25 новч., а за остале крајеве и стране земље 1 фор. 50 новчића

☞ Бројевима од почетка године можемо још послужити. У администрацији „Јавора“ могу се добити књиге: „Бачванске песме“, скупио Стеван Бошковић и „Пољубац“ весела игра, превео Мита Поповић, по 50 нов. комад (за претплатнике „Јавора“ по 30 нов.).

Администрација „Јавора“.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 39. У Новом Саду 5. октобра, 1879.

У НОЋИ.

Звезде сјају на небеси.
— Остај, сунце, тамо где си,
Не срамоти своју моћ!

Светлост твоја богодана
Не мож' створит' лепша дана
Него што је — ова ноћ.

(1863.)

З-Ј. Ј.

БОСАНКА.

— ПРИПОВЕТКА —

(Наставак.)

II.

„Трећољетни“ богослов карловачки, — ко је тај, што би се с њиме могао мерити?

Прва и друга година богословије, то у оно доба беше робовање; ал у трећој години, ту већ и „калуђери“ богослова „домином“ титулисаше.

Треће године богослов већ није певао песме о строгој дисциплини калуђерској. Њега је и на дому и у друштву више занимало „церковно пјеније.“ — Место домишљања, како ће се доскочити клерикалном запту, више је премишљао о женидби, о ступању у чин свештенички, о парохији, једном речи — о својој будућности.

И у породичним круговима карловачким треће године богослови су најрадије примани, што је сасвим природно, јер ови најближе стојаху цељи, коју је једна ил друга породица пред очима имала. И редак је карловачки богослов, који је после трогодишњег испита пошао из Карловаца, а да није понео какву залогу својственог значаја.

Од тих ретких богослова био је један и Стеван Урошев, син учитеља ч . . . . . ског.

Примерно владање, неуморивост у учењу, разборитост у друштвеном понашању, тачност у сваком погледу, — то беху карактеристичне црте Стеванове. А нада све, био је — што но веле — „изрјадан“ певац. Не једној старици потекоше сузе милине из очију, кад је Стеван у цркви појао; а није било за његово доба части у двору патријарховом, на којој он није певао „многаја љета“, кад се наздрављало. Седи патријарх се дичио са славујским гласом свога „клерика“.

Свети Илија, — то је дан опраштања карловачких богослава. Колико ли се тешких уздаха извије тога дана из нежних груди девојачких! . . . .

За Стеваном није ни једна узданула, али зато мало којој у памети није остао. Он није ни од једне залоге понео, ма да би му је млоге радосно дале. А зашто не би? Та и „калуђери“ сами кажу, да је Стеван Урошев најваљанији богослов.

А Његова Светост се и сама изразила да ће Стеван још те јесени бити зађакоњен.

И од богослова су се млоги тешким срцем растављали од Карловаца, а Стеван је напротив једва чекао, да добије „свидјетелство“, па да се жури кући, да обрадује њоме и своје родитеље.

Тако је и чинио.

О светом Илији по подне нађе му се прилика, да са једним калуђером ковеждинским оде кући.

Код куће га тога дана сад отац, сад мати сваки час изгледаше.

Мати једва чека, да покаже сина свог старом босанцу и Мари, а отац не стрпељив да види школску сведочбу синовљеву. Учитељка је у својој памети изређала већ све девојке по Срему а учитељ је размишљао, — која ће парохија у архидијецези моћи најпре упразњена бити. А обоје се њих радоваху, што им син, као свршен богослов долази.

Стари босанац, — и он се радовао том доласку учитељева сина, а ни сам не знађаше, за што? Ваљада за то, што је видио, да тај долазак учитељу и учитељици, тим добрим душама толику радост чини.

И Мара је са учитељком сваки час извиривала на друм, жељно изгледајући Стевана, а кад би се вратила у кућу, некаква слутња би јој уздрхтала и срце и душу, па би јој се у том тренутку поткрала жеља, — бар да и не дође дотле док се она са оцем не врати у Босну.

Кад је већ пред вече било, — ал стадоше кола пред школом, а са кола сиђе нестрпељиво исчекивани Стеван са ковеждинским калуђером.

Сви им пођоше на сусрет са добродошлицом, ал Мара кад спази Стевана, и нехотице застаде на кујнском прагу. У срцу је нешто текну. Крв јој полети у образе. Подиђе је некакво чудновато осећање, за какво њена душа до овог тренутка још није знала.

Још пред кућом се поздрави и изљуби учитељ и учитељка, па и стари босанац са гостима, те сви заједно пођоше у собу.

Мара је остала стојећи у кујни крај врата, па је са обореним очима смерно поклонила се улазећима. Њу нико није представио гостима, па тако и Стеван и калуђер прођоше крај ње, као да је нису ни приметили.

Кад ови уђоше, — Мара оде лагано у школу, па одреши свој завежљај; преметала је и опет слагала своје прњице. све, док не дође учитељка, да је зове на вечеру.

Мара се захваљиваше и устезаше, ал' учитељка јој не даде мира. Морала је доћи на вечеру, да и она буде учесник домаће радости.

— Стеване, синко, ово је попина унука, — а девојка застиђена пође све редом, па и Стевана у руку да љуби.

— Мани се, цуро, ја још нисам попа — нашали се Стеван, а девојка се још већма застиди.

Кад су били за вечером, онда смотри истом Стеван дивно лице младе босанке. Велике црне очи јој као два драга камена сијаху. Свеже лице јој сунцем преплануло, ал' се на њему ипак нежност прелева. Кад макне руменим уснама, онда јој се на лицу сав бол укаже, што је притискивао безазлену душу њену. Кад ју је Стеван у том тренутку погледао, онда се и у његовој души појавише некаква тешка, неодољива чуства, која није знао растумачити, да ли долазе од саучешћа према бедној сиротици, или их је што друго породило. Толико је знао само, да му такова чуства нису никада душу похађала.

Учитељу је за вечером све коса расла, а учитељка није скидала очију са Стевана, кад је калуђер приповедао, како Стевана у Карловци у опште, па још и у двору похвално спомињу.

После вечере Мара устане од стола, па оде у школу, да спреми постељу деди свом, а други још дуго остадоше у разговору при чаши вина. Највише је морао стари босанац да приповеда о јадима и мукама, што их је бесна турадија босанској раји наносила. Сви га слушаху пажљиво, ал' је приповедање старчево у младом срцу стевановом највише саучешћа пробудило. Згрчио би се чисто кад кад

(нечовечности турске, што је старац .ко горко спомињао, па би онда гњевно :као :

— Еј, деда, деда, та ако има још ис-)е правде на свету, — мораће турчин) све горко платити!

— Тако би требало да буде, синко; і' су рају грдне муке савладале, па јој : тешко чекати!

— Који је народ толико векова знао мукама издувати, тај ће знати себи и юбоду извојевати. Ето сваки дан чујемо, а се нове и нове чете дижу. Ваља да е им поћи за руком, да сломију врага вог.

— Бог из тебе проговорио синко!..

Око неко доба ноћи устаде калуђер, а се креће кући. По његовом одласку, и омаћи полегаше.

Стеван дуго није мотао заспати. Старево казивање једнако му је узнемиривало ушу; а и мати и отац, кад већ свећу гасише, још га дуго запиткиваху сад ово ад оно, на што им је Стеван драговољно дговарао до душе, ал' би ипак волео био, а су га оставили на миру у његовом роољубивом размишљању, у које се увек ајанствено прикрадала тужна слика убоге осанке.

III.

С дана на дан су стизали гласови са Саве о новим биткама, у којима се крвила потиштена раја са бесним угњетаима својим. Бегунци босански непрестано олише се богу за срећу српског оружја. Іо где који пут би стала вриска у порти, у том конаку јадне сиротиње, а изазвали би је зли гласи, што их нови бегунци доносише.

Ти тужни гласови су увек и до старог попе допирали, а он би онда одлазио међу гоњено стаде своје, тешећи га добротом и правдом божијом, ма да је и њему самом срце од туге пуцало.

Мару је добра душа учитељкина од првог дана као своје рођено дете обгрлила, а ова се са свом оданости приљубила к њој. Учитељка је покројила на сиротицу сво рубље што је била својој ћерци у дарове прикупљала. Учила је у свакoм женском раду и домазлуку, а је ли преостало што времена од учитељкине поуке, то је провела у школи, дивећи се и чудећи шареним штицама на зидови.

Од како је Стеван код куће, Мара је и другог посла добила. — Стеван је почне учити читати и писати, и она је то са толиком вољом чинила, да је за кратко време стари попа босански заплакао се од милине кад је чуо, да му је унука вешта књизи и писмену.

То учење је зближило Стевана и Мару једно другом.

Стеван би био готов Мару од јутра до мрака учити. Ваља да за то, што је нашао у њој необичнога природног дара, па му се милило њеним учитељем бити?

И Мара је контена била науку Стевану по вас дан слушати. Ваља да из благодарности, што јој је он душевне очи отворио?

(Наставиће се.)

ОПРОСТИ МИ . . .

Опрости ми, мати мила,
Ја те ноћас нисам снила,
Можда зато, што се синоћ
Нисам богу помолила.

Ох како су бурни снови
Без прекрста кад заспимо, —
А како смо крепки, јаки
Кад се богу помолимо!

Ох како је нужна мајка
Да над ноћи нашом бдије, —
А како су грешни снови
Кад у њима мајке није!

Зашт' те, мајко, нисам снила,
Кад те снивам сваке ноћи?
Зашто си ме оставила,
Зашт' ми ноћас не хте доћи?

*

Можда ј' терет на твом гробу,
Можда ј' плоча отежала
Од тих суза што сам јуче
На твом гробу исплакала.

Идем, идем гробу твоме,
Моме врту, моме цвећу, —
Љубићу ти само плочу
Ал плакати над њом нећу.

Велинка.

НА ПРЕЛУ.

ПРВИ ЛИСТАК ИЗ СПОМЕНИЦЕ: — „НАПОМЕНКА“

ОД С. ЋЕШИЋА.

(Наставак.)

Друга опет кућа — конак, двокатна је, на зиданим стубовима и на западној страни одељује порту од авлије. Под њом су калуђерски подруми, фронта јој је цркви окренута обдашчена и по целој је дужини као доксат а горе попев' се преко неколико степена има пет — шес' лепи видни и пристојно намештени соба за калуђере и госте.

Црква је врло проста с јужне стране. Северна страна украшена је још на нешто испуштеној и млого већој мушкој препрати сликама богородице и архангела, у дувару више врата. Над улазним вратима која имају — сигурно доцније — дозидани кров, врло просте фреске у малтеру каког уметног самоука неимара.

Унутрашњост слабо осветљена, загушљива и баш не најлепша, као и спољашност. Иконостас мали и низак ко и сама црква. На стварима и старинама није баш богат: — неколико руски, кнез Александрови и кнез Милошеви подарака — то је све.

Оно да смо то све прегледали тек сутра дан и на брзу руку истина је, а сада чим с кола поћипасмо, побринусмо се наћи оца Теофана намесника. Млад црномањаст погурав човек, блага, бледа лица, смерна изгледа — пријатно нас дочека и ваљано удоми, тим пре што смо учини пријатељи. Вечера и вино немож боље бити — допринеше да разговор буде веселији и занимљивији, да смо два—три пут и Воју у шалу из његове замишљености увукли. Наравно заслуга у том погледу да је Перина, који је доказо да је весељак.

Отац Теофан причо нам је што — шт о манастиру. На првом реду, дошло ј наравно сиромаштво манастира — но шт доцније Воја побрајањем добара манас тирски и богатством прихода њиови у су мњу доведе.

Причају да га је Милош Обилић зи дао, који је овде имао добара, стоке и пашњака, — што су сад манастирска — и која по косовској битки и гласу да и је господар погинуо, носе врло тужна и мена: — Јадовница, Пусто поље и т. д — Турци су га после тога више пута пре лазећи преко Дрине у богату Мачву ради пљачке, палили и последњи га је пут поправио — ако се неварамо — кнез Александер.

Име веле да је добио од турске речи „Чок,“ коју је изустио Обилић, кад је по обичају као оснивач сам собом први камен за темељ докотрљао — што тамо веле да значи „тежак“. Други опет веле да је некаква девојка — са чега незна се — ту живила у самоћи и подигла тај манастир погледећ га с једног брежуљка ближњег узвикнула, „ох ала је чок!“ (диван). — Тек тако веле да је постала Чокешина — храм рождества Богородице.

Близу Чокешине су пала у првом устанку два храбра брата Недића устављајућ' пуцњавом продирање Турака, који беху са силом навалили на Јакова и његову дружинцу. . .

III.

Подигосмо се да идемо на прело кошто обећасмо. — Оцу Теофану, који нам објашњаваше да је „прело“ то, што и по

ıрошки „посело“, гди се рали, преде, ıете, или свако себи или домаћици, ал’ : више часте, веселе, шале и играју — эше врло жао, што нас немогаше пратити, јер моро је сутра ранити ћа у неако тамо село на крштење, зато се с ама опрости, пошто нам одреди собу за оћиште.

На прелу већ накупило се чељади. На ред куће наложили ватру около поседала ладеж и понека жена, која се још неда — још је мораш ословити „снашо“ а не тето“ ил’ „стрино.“ Снаше и девојке ту у са својим радом.

Прела све више губе карактер чисто кенски и радни, сада се све више и више окрада младића, који у мотању калема ı клупчета више одмажу; својом нерадьом дају прелу карактер забаве и млого оприносе да наскоро лепојке побацају радове, па окупе играт’ — лети уз фрулу зими фоте, прстена и остали зимски игара.

Старији опет у оближњој комори ил’ ајату уз чашу винца и уз разговоре о беричету, о новостима селским и околним, ада нарочито о патњама у прошлом рату, посматрају забављање младежи. . .

Доста доцкан беше кад ступисмо међу младе „прење“ и „прељаше“ (Перино речосоклепање), што се беху раскокали од кикота и шала у игри „јастучета.“ — Ал’ мртва тишина завлада када прага преступисмо и стадосмо се здравит’ са домаћима. Секице страшљиво нас погледају и оборилe би главицу, кад би се кога од нас поглед усудио да им потражи плаве, граор ил црне очи. По коме од мушки прелети кисело преко усана зловољни осмејак, ко када нас ко у милој забави узнемири.

Но наше речи, да се „неженирају“, учинише своје и прекинута забава одпоче изнајпре с шаптањем и угушивањем смеја, па све гласније, живље и веселије. Напослетку да кад и ми свршисмо код старца подворење и пијуцнусмо с њима покоју и пробистрисмо мало политику — па се умешасмо у игру. Пера својим шалама, доскочицама и веселошћу одкрави са свију срца за нас ко странце, нагомилани лед и забава је текла својим током.

Наместив’ се повољно на једној столичици у општем турању, метежу, шали, игри и смеју, имадох прилике, да промотрим околину мало изближе. — Девојке беху лепе здраве и снажне, истина са „сељачким лицем“, „што се црвене ко слепачке тикве“, наравно без икаквог — нобледила наши отмени варошког зрака госпођица, ал’ њиове аљине и украси поред вредноће млоге казиваше и о укусу и уметном избору.

Ал’ једна опет је била најлепша! — Није вајде: — благе плаве реко б’ ко свила меке очи, бледо лице, с тужним осмејком, цртом горчине око уста, богата црна ко ноћ коса — контраст плави очију, заслуживаше име „лепо“. Сразмерни и гибки удови, леп правилан стас — све тако дивно — и опет оне очи, оно лице, тако тужни! — Како јој лепо стоје они осмејци, чисто неби човек пожелио да игда престану на лицу јој играти, и опет су тако ретки, тако тужни, у највећем смеју осталих неизгледају другче, но лаки дрхат усница и лица! . . . . И нехотице ме њен осмех подсети на Војина — лице, туга, израз очију, осмех тако слични — тако тужни!

Један младић што је близу мене седио, није скоро нигда ока с ње скидао. А из тог живог црног ока, сијо је на њу поглед, што много о љубави прича, озбиљно лице, милокрвно се и нежно смешило, а он цео небеше ништа друго до скромност, оданост, роб — да роб краљице! — Ал’ чудне промене! — то исто око поносно је, у тријумфу околпо гледало, осмеј је презриво усне развлачио, а лице понашање, цело његово „ја“ — изражавало гордост, величање, сујету!

Да неједнаке ове слике, да различна два карактера! — и то су опет били вереник и вереница.

Воја опет седио је немо ко мрамор, само његове црне жарке очи, тешки уздах и нагао дах, казиваше да је то бледо — смртно бледо лице, тај на једно једино месташце укочени поглед, то некретно тело — жив створ. — Да он је гледо нетренимице, тужно, с изразом и горчином о-

чајања, порушени снова и нада, „туђу вереницу“ — Јулку Чо.ићеву! За остали свет ко да је изумрьо, њено лице, њено око, њен осмеј, били су за њега отворена књига јада и туге, и опет блаженства, болови оштри стрела рањавом срцу и опет благ мелем душе. . . .

Сад као да Војо и Јулка измењаше један поглед ал' како тужан — тужнији од сузе очајања! Ал' не — можда ми је се то само причинило, јер сада и сами, ваљда заузети расположајем друштва и занимљивошћу игре, с већом вољом и готовошћу прионуше уз нашу забаву. . .

Пера се дотле развеселио на сву меру, свима омилио и са свима се опријатељио, предводилац ти је у свакој игри и шали.. и сви му се драге воље и неотице покоравају. . . .

Незнам боме колико је то тако трајало, тек мени од један пут поста околни зрак непријатан и загушљив, жестока запара, па очи ми се навлачио мрак, глава да изгори, мисли као гасећи се фитиљ претише да ме оставе — близу сам несвестице, ако непоитам напоље.

Да ведра неба, да ђаволасти звездица, да тужна месеца, да ладна, да пријатна зрака, да сладке ладовине, ал' посљедица нагле промене температуре — ваљда с тога ми се је и све тумбе пред очима вртило — из стаје напоље, — учинила је своје. — Неби било галантно да то спомињем, штованим читачицама, јер то им вређа и око и слух и чапкунасти носић — одма би с напућеним устима — осећам још унапред — помислиле да сам песник ма колико се ја заклињао, да нисам могo онда попити више вина — него што нетреба! . . .

(Наставиће се.)

ЈУТРО НА СЕЛУ.

Подигло је сунце из постеље главу
Да види, јел скоро свитат' почо дан?
Ал зорица већем оросила траву
Па намешта косу на зрцалу плаву
Месец јој је чешаљ, сребром окован.

А пре још од сунца и зорице ране
У селу је давно поустајо свет;
Девојке су редом већем очешљане
Па ил краве музу ил живину ране
А за косу свака приденула цвет.

На раскршћу селском говедар дудуче
Набубрени усти у вољуски рог,
А везана телад из кошаре муче,
Ко канда би хтели њему да поруче:
Да потера и њи крај чопора свог.

Свињар пуца бичем, па оцилом креше
Да запали лулу, док изађе брав,
А бравац се о дуд гроцкајући чеше
Те просипа мирис чудноватe смеше
У јутарњи ваздух, бајно, мирисав.

Ковачки је шегрт отворио врата
Али га је страшни напопао зев;
Од дремежа немож покупит' алата
„Куртала ти било и така заната“
Гунђајући огњу распирује сев.

Бирташица Јела чистећи пред врати
Комшиници оде мало на диван
Прича: „Како домин с попом се инати,
Како ј' млого дужан — а неће да плати“
Па то тако бива скоро сваки дан.

у новом селу 1877.

Мита Калић.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ђерција.

(Наставак.)

Мени беше пуста прошло.т, садашњост и будућност, те сам се осећао остављеним и несретним. Душа ми је жељу тражила, и није нашла ни једну тачку, на којој би се зауставила.

Баш сам се вратио из „Saint Antoine“-ског предграђа, из куће неке загонетне жене. О прорицању те жене је говорио тада цео Париз, и коју под именом Ленормаиова позиаваше цела Јевропа. Један од мојих нових пријатеља ме је одвео к њој као некој паришкој знаменитости.

Смело, и више шале ради сам ушао к пророковици, али сам се озбиљан и утучен вратио од ње. Њено пророштво је гласило овако:

„Твоје непоштено стечено имање непоштено ће и нестати, и светлост живота твога онај ће угасити, ко ју је запалио.“

И сад сам дошао у собу премишљајући о том кобном ставу, који ми се као „daguerrotyp“-ска слика урезао у душу. Од куда је знала та жена, да ми је имање на непоштеном и грешном основу стечено? и како ће га непоштено нестати? у игри? у том магновењу сам се заклео, да се нећу више играти и ту сам заклетву одржао до данашњег дана. И напослетку, ко ми је запалио светлост живота, не може бити други, дол’ отац ми, ал како да очекујем смрт од руке тако нежног и доброг човека, који целог свог века ни црву нахудио није?

Мисли ми одлетеше на прошлост и домовину моју и с ужасом се сетих човека, кога сам ја двоструко уништио.

И смер, о коме сам одавно премишљао: да поправим своју погрешку, закључком је сазрео у мени, и тако ми се лепим учини план, да се вратим, да белманову штету до последњег новчића накнадим, да му се закунем, да је све оно, што сам о жени његовој говорио, подла лаж и обмана, да му покушам повратити украдени мир, па онда ћу, мишљах, отићи оцу моме, те ћу га неговати у старим данима и противићу се пророштву.

О Угарској нисам ништа чуо, одкако сам из ње дошао, и сад ме је жеља морила, да сазнам штагод о ондашњим околностима. Одмах сам сео у кабриолет и овај ме за четврт сахата довезе пред једну гостионицу у предграђу, где Мађари одседају и за чију љубав гостионичар држи и мађарске листове.

У соби за читање први ми је поглед пао на листове, које тражим, и ма да су већ пре неколико недеља изишли, опет сам их халапљиво почео да читам. У очи су ми пали први редови једног чланка у рубрици за дневне новости, и што сам дуже читао тај чланак, тим ми је крв већма скакала у главу, па кад сам педесети пут га до краја прочитао, тада ми са лица тецијаше зној, а жиле ми на челу и слепим очима набубрише, да пукну. Чланак је гласио овако:

„Ужасан случај занима публику главне вароши! Белман, трговац, о коме се до сада само добро говорило, убио је своју жену у једној соби у гостионици код „мађарског краља“, као што се говори због неког љубавног односаја. Он је ухваћен и признаје своје дело, и у једно се прогласио за банкрота, јер је изгубио пуну кесу новаца.

Против тога несретника ће ових дана две парнице упочети, једну због убијства а другу због банкротства. То је ваљда опет један од оних случајева, кад и т. д.“

Лице ми се зажарило, а руке су ми клонуле, соба се окретала око мене. Узалуд сам се трудио, да присилим пажњу на други предмет, узалуд сам читао остале рубрике листа, мисли моје непрестано остадоше на редовима, што се Белмана тичу, и ништа нисам знао о ономе, што ми очи механично читаху. Ваљда би до сутра остао у том положају, да ми опет неко друго име не упаде у очи, које кад сам прочитао, ђипио сам са седишта мога, као плашљиви грешник. То име беше моје, и у првом тренутку нисам нимало сумњао, да је исто у свези с Белмановом ствари дошло у лист. Ал сам се преварио, међу огласима беше оно штампано, и то овако:

„Елек Мандори, поседник из ш—ске жупаније умро је 3-ћег т. м., па зато се овим позива јединац му син и насљедник Ото Мандори, за кога се сад незна, где се налази, да се поврати за тутора добра и малолетнога дотле се и т. д.“

Као што би с гнушањем одгурнуо отровну змију, тако сам с гнушањем бацио лист који беше препун ужасних вести за

мене. Јурнув из гостионице стигао сам кући, где сам се испрекиданим дисањем бацио на под, те сам се од више година први пут молио богу, да пошље на ме несвест лудила.

* * *

Моји планови, с којима сам се хтео да покајем и у којима ми је душа пре неки вид мира уживала у тој нади, да ћу свој грех изравнати, порушише се, и преда-мном је и у сну и на јави зјапила мрачна провалија, у којој ми се указиваше час крвава сенка оне жене, која ме је онако врело и с пожртвовањем љубила; час белманов бедни лик, који се у тавници пати; а час опет нежно-тужни и пребацивајући поглед оца ми. — Мртве не могу подићи из гроба, а Белману ако и вратим новце, дал' ћу му моћи шњима повратити душевни мир, блаженство?

Мучила ме је осим тога и неизвесност, да ли се знаде, да сам ја непосредни творац те жалосне игре? — писао сам старатељу моме и наследства мога, да се овде налазим и јавио сам му, да сам о смрти оца мога у новинама извештен, а уједно сам га умолио, да ми пише и о белмановој ствари, која ми је пажњу на се обратила.

После неколико недеља сам добио извештај, који ме је умирио. По томе извештају је Белман, вратив се са дужег пута, изненадио жену своју у соби неке гостионице, где је требао да буде састанак, те ју је у првом беснилу заклао, а највише за то, што му није никако хтела да каже љубазниково име, кога ту исчекиваше. Ко јој је био љубазник, то се и дан данас не зна, ма да женоубица сумња на неког младића, кога би, као што вели, кад би га пред њега довели, познао, и на кога уједно и то сумња да му је он украо кесу с новци. Али свет па и сам суд цео његов исказ држи за просту измишљотину, јер Белман није у стању ни с најмањим фактом да поткрепи своју тврдњу, и т. д.

По примку тога писма закључио сам, да се вратим и то тим пре, што је очина смрт јасно побила пророштво Ленормандове и сâм сам се чудио себи, како сам и за тренутак ока могао веровати у превару, или у најбољем случају бауку болане душе.

Упутио сам се преко Швајцарске и Италије, те сам у лепим пределима и варошима тих држава провео пролетње дане марта и априла, драговољно тражећи свугде узрока, усљед кога би што доцније стигао у домовину своју. То беше 1838 кобне године по Будим-Пешту.

Вест, да је Дунав излио и поплавио Будим-Пешту чуо сам почетком априла у Фијоренцији и крајем тог истог месеца сам стигао у пострадалу близаначку варош Угарске, да одонуд пођем у очинску кућу.

У Пешти ми први посао беше кришом распитати се и за Белмана. Брзо сам чуо на моју неописану радост, да му је испало за руком утећи, кад су робови због поплаве из тавница својих горе донешени, и да га од оно доба поред свију сила наћи не могоше. — После тога сам хтео да се ослободим од новца, који ми као сињи камен притискиваше савест. Написао сам безимено писмо варошком савету и приључио сам му 36 хиљада форината сребра, које сам нашао у белмановој кеси с новци, па сам исто сам послао у веће, само да што сигурније будем о успеху.

Сутра дан су све новине биле пуне неишчекиваним случајем, а ја сам се пак у неколико умиренијом душом пожурио на гроб оца мога у горњи део ш—ске жупаније.

Одмах први дан ми је старатељ мој осим других ствари предао и једно брижно запечаћено писмо а на увојку истог беше у подвученим редовима прибележено, да га само ја и то својеручно могу отворити. То је писмо писао онај, кога сам ја до тога тренутка за оца свога држао, — као аманет чувам и дан данас ситне комадиће тога писма, које се подерало од силног читања, превртања и суза мојих; али баш усљед тога силног читања тако сам га запамтио, да га сад верно на овај листак прибележити могу:

„Мили сине! Последњи те пут тако

азивам, јер осећам, да ће ми ледена рука коре смрти затворити уста, па ако ова е узмогну пре последњег ми тренутка ечима да искажу исповест, коју и теи и себи дугујем, а ти ју прочитај из вих редака“.

„Пре двадесет и две године живео сам врло сиромашном стању у Пешти на ајгорњем спрату, проводећи време у учењу. То разјашњава, зашто се нисам одао на пустоловине, као моји богатији вршњаци и што нисам у двадесет седмој својој години бар толико пута био заљубљен. Али ту душевну нужду осећао сам у самоћи мојој, док се на послетку не разви нетражено одношење, о коме више можеш читати међу мојим списима.“

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

СТАРА ПЕРУАНСКА.

ОД МОСТА.

(Свршетак)

Неке од тих тераса живо нас одсећају на Семирамидине „вртове ни на небу ни на земљи“. А још више но та, вештачки зидана поља и вртови, задивљују нас монументалне диновске зграде из времена Инкаса, чије нас развалине данас само подсећају на вандализам шпанске освајачке руље. И ма да остатци, који се још налазе, не могу да нам представе те дивовске створове људскога рада, у потпуној њиној некадањој красоти, то опет, развалине удружене са описима којих има о старим перуанским зградама, могу да нам даду ма и слабу слику, која увек изазивље наше дивљење. Али да бисмо могли довољно ценити вештину, која се у тим споменицима огледа, нужно је да им разгледамо сам склоп њихов. Тако се налази зграда, у којима је камење на камен, без икаквог лепка, малтера, туран, па су опет међу собом тако слубљени, да се једва може распознати спојно место. Гранитне и друге чврсте стене, најразличније величине и облика, налазе се тако тачно међу собом спојене као најфиније столарске израђевине. Па тако су биле направљене не само многобројне равне зграде, него и многа утврђења, која се морадоше у доцније доба подићи, када се држава Инкаса раширила, па услед тога и чешћим странским нападима била изложена. А ваља узети у обзир и то, да Перуанци нису знали за гвожђе. Њихови алати били су од бакра, који су они умели прекалити.

Рударство је било јако развијено, и ако са малим помоћним средствима. Осем бакра, који Перуанцима беше најважнији метал вадили су доста сребра. А добијало се и много драгог камена и злата. Међутим што пада у очи то је да нису имали никаквих новаца и све племените метале употребљавали су за наките, луксузно посуђе, и разне украсе, — а све то највише за Инкасе или за храмове, подигнуте у славу сунца и месеца које су и обожавали. Сјај ових храмова описују као нешто баснословно; спомиње се да су чак и капије биле обложене златним плочицама. Све што је било од племенитих метала, све је било угледно израђено. Али на жалост од свега тога једва да је што остало. Нешто је шпанска грабљивост уништила, а нешто су брижљиви Перуанци сами у неналазна скровишта сакрили.

Поред златарства, исто су се тако одликовали Перуанци и у осталим рађевинама. Њино метално, камено и земљано посуђе израђено је са пуно укуса, а обично им је дават облик људи и разни животиња. Свакојака ткања, која су у главном жене израђивале, из предива које су такође оне саме справљале, умеле су лепо и бојадисати, а често су и разне слике упреплетане. За Инкасе су справљале дивно одело, златом и бисером извезено. Па и у сликарству су такође далеко дотерали.

У обделавању земље, ваљало је Перуанцима равне тражити. Они обделаваху кукуруз, пиринац, кртолу и још неке хранљиве биљке, а међу овима и „коку“, неко шибље, у чијем се лишћу налази материја што храни. Лишће су жватали и тако храну вадили. — Још су у великој количини обделавали памук

силно воће и цвеће. Од кукуруза су пекли пиво. А знали су и за лековите биљке. Тако на прилику чувени „хинин“ (кора од хине) — перуанског је порекла. Сточарство је било тамошњег порекла, јер у целој Америци није се знало за коња, говече, у опште за нашу домаћу стоку, пре доласка Јевропаца; а замењивале су им — ма да недовољно — викуне, алпаке и ламе, а то су ситније врсте домаће стоке, које су им више вределе са своје добре вуне, него ли са употребе за тегљење. Па ако још овоме додамо и то, да они нису имали гвоздених справа, то ће мо се морати дивити како је земљорадња могла до тако високог ступња доћи. Где је оскудевало са водом, ту се држава побринула за вештачко а практично наводњавање. Обично на каквом омањем брду сагради резервоар*), у који потоци, са оближњих виших планина, доносе воду; из резервоара се после вода каналима разведе у долине. Место ђубрета животињског, кога не беше у довољној мери, употребљаваху Перуанци, за гнојење земље, гуано А то је ђубре од неке врсте голубова, којих неизбројно много беше на оближњим острвима перуанске обале; тако много, да се од њиховог ђубрета уздизаху читава брда. У време парења тица, беше строго забрањено ићи на острва, да се не би тице плашиле, те је тако гуана увек довољно било. У данашње га време силно односе и приближује се тренутак, када ће и последње гомилице нестати.

Уређење старих перуанских општина беше по војнички. Сваких 10, 100, 1000 становника имађаху своје старешине, своју управу; поред тога сваким округом управљао је по један начелник, а над свима био је владајући Инкас, коме одаваху божанстко поштовање.

Закони им беху прости и ретко су преступљивани. Казнени закон имао је само пет параграфа чији садрж беше од прилике овакав.

1) не беспосличи! 2.) не лажи! 3). не кради! 4.) не „прељубосотвори“? 5.) не уби!

Судије су били виши државни чиновници који су, разуме се, судили по својој савести, тј. како су они налазили да је право. Ако је ко био осуђен на смртну казну, онда су га гурнули у какву провалију. Иначе су на рад приморавали.

Перуанци нису имали писане азбуке. Но опет умели су знацима изражавати речи и бројеве и то беше скроз оригинално. Узимали су конце, и чворови на њима беху им слова, азбука. Справа на којој је то рађено, — тј. из које је читано — звала се квипус, и састојаше се: из прилично дебелог канапа од 1—20 стопа дужине, за који беху као зупци на чешљу утврђени јачи и слабији конци, разне боје и дужине, стоструко изавезивани у чворове. И дан данас још постоје неки од тих чудноватих споменика, који очевидно показују да је та вештина „читања и писања чворова“ много тежа, него ли данашње наше читање и писање.

Па опет за то имали су Перуанци не баш незнатну књижевност. Не само да беше — тако написаних — лепописа, него и доста песничких производа. Познаваоци њихног језика, званог квихва — који се одликује својим звучним, звонким гласовима — особито им хвале баладе и драме. тако да и многим данашњим не уступају. Још су Перуанци имали, од свирака, неку врсту гитара, или како су га они звали „тиња,“ даље флауте, добош и кастањете (врста флаута.) У опште цео је народ волео свирку и песму. Још и данас ћете моћи чути Перуанске Инђијанце, где при раду или путовању пева, само што су сад те песме више сетне, јер у њима туже за сјајнијом прошлошћу.

Време су рачунали у главном као и ми. Година се делила у 12 месеци а почињала је 9 Децембра, када сунце почиње да им се приближава и лето им настаје. Сви народи јужно од екватора имају годишња времена са свим супротно нашима, тј. кад је нама лето, њима је зима, и обратно. Имена месеца одговарала су природним појавама, који су се у њима догађали, као што је то било код Француза у време прве републике. Или као што је то код наше браће Хрвата: листопад травањ, липањ итд. Седмичног празновања и одмарања (наше недеље), као да није било; али су у разно доба године приређиване по-

*) Место где се скупља вода.

једине светковине, које су имале скоро искључиво религијозни карактер, и којом је приликом цео народ учествовао. Исто су тако били одређени дани у години, за почињање важних послова и предузећа. Тако су на прилику све женидбе биле једног дана у години. Пред скупљеним народом, начелник је примао све „женике“ и оглашивао их за „супружнике.“ Као што се види, постојала је нека врста грађанског брака.

Највећи број светковина свечано су прослављали у својој главној вароши, званој „свето Куцко“, којом су се приликом у грдним количинама скупљали са свију крајева Перуанске.

О перуанској вери немамо шта много казати. Она се у главном састојала у обожавању сунца, које су сматрали као штедрог даваоца свих блага земаљских.

Куцко лежи скоро у средини земље — као да и тиме хоће да покаже да је средсреда држави — а на „дражесној“ висини, ако 11 тисућа стопа изнад морске површине. И ако је близу екватора, клима му је врло пријатна, што чини та узвишеност над морем. Од Куцка су ишли путови на све стране — као оно спице у точку — до самих државних граница. Сјај и лепоту његових силних палата, храмова и других државних зграда описују као нешто скоро непојмљиво. У средсреди вароши почињаху све улице са кућама сразмерно зиданим и правилно поређаним. Колико је било провинција толико је било варошких делова, квартова; тако да је свакој провинцији одговарао по један део у вароши; и за време светковине провинцијалци, паланчани становали су у оном делу вароши који је њиној области одговарао. Како су се пак паланчани разликовали међу собом оделом то је Куцко у маломе представљао целу државу. А то је шаренило још давало самој свечаности особито живописни изглед.

Друштвене прилике које тада вдадаху у Перуанској, доиста су у многоме боље, но што су у многим данашњим земљама.

Шта се пак данас у Перуанској зове поредак? — Најгаднија поповска влада, са републиканским обликом, која је без сумње изостала иза старог перуанског уређења. Становништво се умалило, јер ропство и насиље редовно утиру Инђијанце. Многи су одбегли у шуме, где јадно и чемерно живе; а мали заостали део, само нам још показује како су били интелигентни ти црвенокожи. И ма да је њихова нада: да ће се повратити с т а р о, златно доба — само гола нада, опет ће зато доћи дан када ће и у Перуанској сретним људима сунце сјати, дан, када ће се раскинути сви ланци свију робовања. St.

ЗАШТИТНА СЛИЧНОСТ У ЖИВОТИЊА.

(Наставак).

У инсеката је најсавршеније и најбоље развијено начело животињског прилагођавања уз њихову околину. Рад разумевања у колико је општи тај случај, нужно је упустити се у подробности, јер смо само тако у стању оценити значај још значајних појава о којима ће мо сад да говоримо. Заштитне боје у инсеката као да стоје у односу према њиховим лаганим покретима или у односу према оскудици других срестава за одбрану. У тропима има хиљадама фела инсеката, које дању мирно одпочивају на кори изумрлих или оборених стабала, и већина је снабдевена нежним сивим или мрким пегама, које су симетрично уређене и бескрајне варирају, али су опет зато тако сличне обичној боји кора, да се из 2—3 стопе даљине немогу никако разликовати од коре. У неколико случајева има фела, које живе само на ј е д н о ј фели дрва Такав је случај у обичне јужно-америчке д у г о р о г е б у б е (Onychoceros scorpio,) која се, по Бетсу, на храпавој кори дрвета Тапирабе на амазонској реци налази. Она је врло многобројна али је тако слична кори бојом и храпавошћу и тако се приљуби уз грање, да се никако неопажа док се не крене. Слична фела (O. concentricus) налази се само у П а р и на другој фели дрвета и слична је сасвим његовој кори. Оба су инсекта врло многобројна и ми смемо закључити, да заштита коју им пружа

по особено прикривање, бар је један од узрока, који оспособљава расу да тамо успева.

Много Цициндела-феле (пешчаре) и тигар бубе објашњују по начело заштите. Наша обична пољска пешчара (Cicindela campestris) живи на травним обалама и лепе је зелене боје, а C. maritima, која живи само на пешчаним морским обалама. бледе је бронзасто-жуте боје и готово се невиди. Истим начином заштићене су многе феле, које сам нашао на малајском архиплу. Лепа Cicindela gloriosa са њеном кадифастом зеленом бојом налази се само на влажном маховином покривеном камењу планинских потока и врло је тешко изнаћи је. Једна велика мрка фела (C. heros) налази се обично на опалом лишћу по шумским путовима, а друга је нађена на влажном блату солних бара и има сјајно маслинасто-зелену боју, која тамо одговара боји блата, а само се при сунчаној светлости може на сенци разликовати. Где је пешчана обала црвенкаста али готово бела ту сам нашао једну врло бледу Цицинделу, а где је вулканска или црна ту се сигурно може рачунати на какву фелу истога рода.

На истоку има много малих буба из фамилије Buprestidae које обично стоје на глатком чистом суду и збирач се често устеже да их скине, јер су јако сличне тичијем ђубрету. Кирбој и Спене веле о малој бубици Ontophilus sulcatus да изгледа као сенка какве умбелифере, а друга бубица, коју лове грабљивице из рода Harpalus, има подпуно боју глиноваче и има је много у глинским јамама. Бете спомиње једну малу бубу (chlamys pilula), која се оком неможе разликовати од гусеничког ђубрета, а неке касиде својом полаокруглом формом и својом бисерно-зеленом бојом сличне су блиставим росним капљицама на лишћу.

Много наших малих мрких и пегавих куркулионила (Тетрамере) скупе се кад им се што приближи и падну с листа на коме су, а у исто време увуку своје ноле и сежњаке у јаме, које су подпуно скројене за њих. Тако тај инсект изгледа као мрко овално зрно, које се узалуд тражи међ сличним каменићима и грудвицама земље међ којима бубица лети непомично.

С тога гледишта врло је поучљива подела боје у дневних и ноћних лептирова. Сви први имају, своје сјајне боје на горњој површини сва четири крила а друга је страна увек проста и често бојадисана врло мрко. На против ноћњаци имају обично главне боје на задњим крилима а горња крила имају мрке просте и често подражавајуће боје, и обично покривају задња крила, кад је инсект у миру. Тај распоред боја нарочито је с тога заштитан што лептири дневњаци стоје увек са усправљеним крилима у вис, и тако је скривена опасна сјајност горње стране. Кад би тачно посматрали њихове навике, онда би на сву прилику нашли, да доње стране лептирских крила врло често подражава и заштићује. Т. Вуд показао је, да мали оранжасто пегави лептирић стоји често у вече на зеленим и белим цветовима какве умбелифере и да се у томе положају подпуно слаже са цветовима лепо зелена, и бело пегава доња страна и тешко лептире распознати. На сву прилику истој цељи одговара богато мрка боја доња страна нашег дневног пауновог ока и адмирала.

Два јужноамеричка лептира. који се спуштају увек на стабла (Synaecia dirce i Callizona acesta), имају са стране особене пруге и пеге и потпуно изгледају као истуцана кора многих фела дрва. Но најчуднији и најочевиднији случај заштитне сличности види се у обичног индиског лептира. Kallima paralekta. Јако пада у очи горња страна тога инсекта, јер је велика и украшена једном пругом оранжасте боје на затворено-плавичастој основи. Доња је страна бојом врло различна и међ педесет екземплара једва се могу наћи два подпуно једнака, али сви имају пепељасту или мрку боју, као што је и у мртвог, сухог и опалог лишћа. Предња су крила оштра и зашиљена, као што је обично у тропских џбунова и дрвља, а задња крила продужују се у кратки узани реп. Између те две тачке пролази једна мрка савијена линија која тачно преставља средњи лисни суд а од ње полазе на сваку страну неколико косих линија: споредни лисни судови. Те пруге јасно се виде на спољнем делу крилне основице, и на унутарњој страни према средини и врху, и врло је значајно како се обичне пруге са стране и попречне овде (у тој групи) тако измењују и ујачавају, да су се прилаго-

диле подражавању сасудној лисној мрежи. Сад долазимо једном још ванреднијем делу тога подражавања, јер налазимо преставлено лишће у сваком степену трунења, разнолико пегаво и плесниво, избушено рупицама, и у многим случајевима неправилно посуто прашним црним пегама, које тако стоје у гомилицама, да су сасвим сличне разним фелама мајушних гљива, које расту на изумрлом лишћу, и при првом погледу немогуће је отрести се помисли, да саме лептирове није спопала права гљива.

Али ма колико тачна била та сличност, опет би била од мале користи, кад се навика тог инсекта неби слагала с тиме. Кад би лептир стајао на лишћу или цвећу, или би раширио крила и погледу изложио горњу стрáну или би покретао главу и сежњаке, као што чине многи други лептирови, онда би му врло мало користило његово преодевање. Али ми можемо уверени бити аналогијом многих других случајева, да су навике тог инсекта такве, да му је одиста од користи његова варљива одећа, и у овом случају несмо принуђени да нагађамо, јер сам ја сам видео стотине Kallima paralekta на Суматри и много од тих ухватио, дакле могу и јамчити за тачност следећих подробности. Ти се лептирови баве по сухим шумама и лете веома брзо. Никад се невиђа да падну ма на какав цвет или зелен листак, али се врло брзо изгубе из вида у каквом џбуну или древету са изумрлим лишћем; тад их је узалуд тражити и кад баш се врло пажљиво мотри на место где је излегао прне он изненадно и опет га затим нестане на 20—50 корачаји даље. Једно десет пута нашао сам га случајно у миру и тад се је могло видети, како је подпуно сличан околном лишћу. Он стоји готово на усправној грани, крила су приљубљена једно уз друго, сежњаци и глава увучена и невиде се. Мали израсти задњих крила додирују грану и тако стварају подпуну лисну дршку, која се тврдо ослања на папке врло витког и једва видљивог средњег пара ногу. Неправилна шара на крилима тачно је слична смежураном листу. Тако налазимо уједно: величину, боју, облик, шаре и навику, и то све рад претварања, које је сасвим подпуно а заштита тога претварања јасно се види у мноштву особа, које имају ту преодеву.

(Свршиће се)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Српска Граматика за н. гимн. и реалке у кнежев. Србији. Први део: *Наука о гласовима.* Саставио Стојан Новаковић.

Откад је Вујићева граматика избачена из српских средњих школа, па све до сада, није било целокупне граматике, израђене и удешене за потребу наших средњих школа. Даничићеви облици, поред тога што нису удешени за ниже разреде средњих школа, не намирују потребу ни за то, што су облици само један део граматике или науке о језику. Остале делове граматике: науку о гласовима и науку о постању речи, наставници су сами израђивали, како је који знао и умео, те тако попуњавали празнину згодне ручне књиге за поменуте делове граматике. Имајући на уму то, а знајући од колике је помоћи добра школска књига и наставнику и ђаку, ми можемо само с радошћу поздравити појаву целокупне српске граматике, рађене и удешене за нарочиту потребу нижих разреда средњих школа. А име писца и његов досадањи научни рад око српског језика и књижевности, дају довољно јамства за ваљаност самога дела.

За сад је из штампе изишао само први део; наука о гласовима, а како писац јавља, скоро ће угледати света и II и III део (IV део: наука о реченицама или синтакса, само ће се прештампати).

Овај први део подељен је на приступ, где је писац укратко изложио: шта је граматика, саставне делове језика, врсте речи и поделу граматике као науке, и на поуку о гласовима, где је писац такође кратко, али јасно претресао: постанак и поделу гласова, самогласнике некадашњега језика: ѫ, ѧ, ъ и ь, особине самогласника, акценте и поделу и особине сугласника. Тиме се књижица завршује.

Не улазећи у опширнији претрес књижице ове, ми ћемо опет додирнути нека места у њој, где се писац дотиче питања о правопису и промени неких гласова.

У предговору писац вели, како је, између осталога, као новина у овој књижици и то, што је изоставио ь, које се је досад употребљавало,

кад се тело да се обележи, да је глас р самогласник (н пр. у речи умрьо), па је место њега за исти писао увео ' (апостроф). Тиме мисли писац, да је укинута и последња недосљедност из системе нашега садашњега правописа. Ми бисмо рекли, да је г. Новаковић превидео неке недосљедности нашега правописа, и да се преварио кад је рекао, да је заменом ь са ' (апострофом) укинута и последња недосљедност у нашем правопису. Ми ту његову новину примамо радо, јер смо са њом један корак ближе цељи, али питамо: да ли је и после тога наш правопис доследан и без замерке? Да ли и после тога одговара фонетичком начелу?

Овде мислимо на глас х, и на ону напомену, која се налази у свима нашим граматикама, па и у овој г. Новаковића, — на напомену, да се гласови д и с, кад дођу један до другог, против правила, не мењају даље по обичним гласовним законима, већ остају непромењени.

Да глас х нема чврсте основе у данашњем нашем језику доказ је једно то, што га народ у многим крајевима никако и не изговара (што и г. Новаковић признаје), и што га у оним крајевима, где га изговара, не изговара увек чисто и правилно (У Чачанском округу н пр. чује се и глас г место х, н пр. место скочих кажу скочиг), а друго и то, што и они, који хоће да задрже х у књижевном језику оно исто место и важност, коју је некада имало, не пишу га доследно свуда, где би требало већ негде пишу, а негде не. Н пр. г. Милићевић пише: нaије паиски [1]), Сватити (м. схватити), са̑т [2]). и Спахије, дахнути, махнути и т. д. На послетку неки га не пишу ни у другом падежу множине, н пр. г. Ђ Рајковић у чланку: Мојсије Путник у „Јавору" пише: своји школа, место својих школа и. т. д.

Да је глас х прилично стран нашем језику, види се и из овога: Деца и људи, који нису провели по толико година у школама, читају речи у којима је х са свим наопако: стреха читају стрека (а у говору веле: стреја), јахати, јакати, махнути, макнути. [3]) Ми смо били сведок у једној прилици, кад су деца у школи читајући наишла на глагол кихати, па прочитала кикати. На питање учитељево, знају ли шта значи та реч, деца су одговорила да не знају; а кад је учитељ одговорио кијати, и питао их, знају ли сад шта значи то, сва су одговорила да знају.

Ову сметњу у нашем правопису, који долази од гласа х, требало би уклонити тим пре, што се небележење гласа сматра за погрешно. Тако г. Вуловић рецензирајући превод г. В. Антића: Војнички друм од Београда до Цариграда, налази да је погрешно, што је г. преводилац место „одмах" написао одмя. —

При говору о сажимању самогласника, које бива преко гласа х, као н пр. у речи снаха = сна̑ и т. д., г. Новаковић вели, да тога сажимања истина има у народном говору, али да се оно у књижевном небележи. За што, то г. Новаковић није казао. Држимо да је ово требало објаснити тим пре, што и г. Новаковић вели, да су сажимања ове врсте у народном говору врло честа због не изговарања гласа х. Г. Милићевић пише са̑т место сахат, и ми мислимо да он у том има пуно право, јер тако и народ говори.

Друга једна недосљедност нашега правописа је та, што се гласови д и с кад дођу један до другог остављају непромењени. Н пр. градски, брдски, господство и т. д. Као разлог, што се у тим случајевима гласови д и с остављају непромењени, наводи се то, што се гласови тс (после промене гласа д у т) не трпе један до другог. Али ми питамо за што мењање не би ишло даље, т. ј. за што се неби то, са свим правилно претворило у ц, па онда би имали: грацки, брцки, господцки? Или би мењање могло да иде и овим путем: д пред с може, опет са свим правилно, отпасти, а онда би имали од речи господство, госпоство, од братство, брaство, као што су ово последње мењање многи почели и да извршују (види Милићевића, Ракића и т. д.)

Тек са извршењем ове две исправке биле би укинуте све недосљедности нашега правописа, и г. Новаковић би добро учинио, да и ове мане нашега правописа исправи.

На послетку имамо да кажемо, да назив високо дуг за акценат ⌒ није згодан, и да би за тај акценат прикладније име било: обал, јер мислимо, да назив обал одговара самој природи гласа, који акценат ⌒ бележи.

С. М. П.

ЈУРМУСА И ФАТИМА или *турска сила сама себе једе* — прича о ослобођењу шест округа 1832—1834 — написао *М. Ђ. Милићевић.* У Београду у државној штампарији 1879, на 16-ни, стр. VI и 104 Цена 1 динар.

(РЕФЕРАТ У ФОРМИ ПИСМА.)

---

1) Годишњица. год. II. стр. 186.

2) Живот и дела вел. људи. II. Чл. Ћирило и Методије.

3) Употребљавање х у случајевима, као што су ови: духнути, махнути, прхнути и т. д. не само да је без икаква смисла, већ је и противно основном начелу фонетике, јер се глас х ту просто никако не чује.

Поштовани Господине!

Ја сам вам врло обавезан на пажњи коју сте имали према мени кад сте ми послали најновије дело г. Милићевића „Ј у р м у с у и Ф а т и м у.“

Хвала Вам, Господине, много пута што ме се сећате у мојој самоћи, и кад Вам је већ стало за мојим мњењем, ја ћу ево покушати да, на брзу руку, обележим утисак који је ово дело оставило у мени.

Али пре свега, ја Вас молим, да ово све сматрате као моје лично мњење, а никако као оцену самога дела, јер ја радо признајем да их за тај посао има далеко позванијих од мене.

На првом реду, сасвим је излишно да између нас двојице говоримо о чистоти језика, о лепоти израза, и о гипкости слога, којима ово дело светли. То су особине, на које су нас довољно навикли ранији списи г. Милићевића Бар што се мене тиче, ја већ одавна гледам у њему писца јасних посматрања, савесних изучавања, правилних мисли и — у својој природности — елегантног језика српског. По мом немеродавном схватању, он је за сад једини, који је пронашао тајну да пише чистим језиком и лепим слогом народним, а да се не спотакне на тривијалности и на ачења. Све баш, кад списи Г. Милићевића и не би имали других врлина, ове саме биле би кадре да их подигну у прве редове наших најбољих књижевних продукција.

Али, Господине, било би врло грешно помислити да нам је г. Милићевић само лепо испричао — једну лепу причу.

Под смерним обликом мале приче, ова нас књига учи, моралише, буди, и позивље да не малакшемо, да не сумњамо, да не очајавамо. И заиста, кад погледамо шта је прошла генерација чинила за општу ствар; са каквим се разноликим тешкоћама борила; како су јој средства била скучена; — па после кад запазимо с каквом је вољом, каквим убеђењем, и каквом усрдношћу рађено; — како је све чињено верно, скромно и поштено — без сујете, без мржње, без себичних рачуна: онда, Господине, увиђамо разлику између наших предака и нас, између њихових радова и наших; онда се ојачава наше поштовање према њима, и разгрева нам вољу да им наличимо. Једном речју, ова прича у којој нас мери забавља, у много већој нас учи и чини бољима.

Али овакви списи, Господине, осим што најбрже и најдубље продиру у средину народа, и осим што су кадри да уздигну народни понос на врло високи ступањ, они још моћно доприносе томе да се учврсти вера у трајашност народа и, што је најглавније, опомињу нас да са суревњивом бригом чувамо нашу Србију — ову свету тековину предака наших која је стала тако огромних напора и тако племенитих жртава, и за коју је истрошена толика енергија, толико поштење, и толика љубав.

Ето вам, Господине, укратко какав је утисак оставило у мени ово дело Г. Милићевића. Такав утисак остављају у мени само они списи, који су потекли из савесних и озбиљних студија, који су писани без мржње и јеткости, који „не замећу свађу међу браћом,“ и кроз које непрестано провејава помирљивост и чисти патриотизам.

Има у нас још приповедача. Ми читамо и њихове приче, али јалова уобразиља није кадра да нас плени; сокачком простачењу не дамо да се протура као народни језик; произвољно извртање прошлих дела и догађаја нема историске важности; а подмукла наговештавања и срачуната дражења не могу да успеју да нас обрадују. Те приче редом читамо и редом заборављамо, јер су у њима погледи на народ српски само с београдских теразија и с калимегданског парка.

Али Г. Милићевић је ишао дубље. Он је потражио народ српски онде где је народ у својој битности чист. Потражио га је, и нашао га је. То је много теже, али је далеко верније; и за то се његове приче траже, читају и памте.

Ви сте, Господине, у чешћем додиру од мене с Г. Милићевићем. Не бисте ли га могли покренути да нас ускоро опет каквом причом обрадује? Нека се не обазире много на то да ли ће га сматрати као р е а л и с т у или као и д е ј а л и с т у. Више се допадају и боље разумеју верне „фотографије,“ него оне слике, које тобоже нису копије, али испод којих се мора крупним словима да напише шта је у ствари насликано. Ја мислим да то није ствар, самог мог укуса.

Сад, Господине, доста. Од мене — некадашњег тобџије, а садашњег воденичара — ја мислим да је баш доста. Ви добро знате да су моји алати топовско „правило“ и воденичарска наспаљача. Њима се прилично служим — редом, како је кад потреба. Али перо, то је за мене туђ алат, кога се лаћам по врло ретком изузетку, и то само онда, кад имам да одговорим тако уваженом и пријатељском позиву као што је ваш.

Поздрављајући Вас љубазно, јесам ваш увек искрени

М. Гарашанин.

ДРУШТВА.

Распис награде. „Матица српска“ расписује из фонда **Јована Наке Велико-Сент-Миклошког** ове награде, тражећи да се за њих напишу:

I. Ова дела.

1. Роман, драма или шаљива игра, приповетка или новела из српског живота. — Награда од 50—500 фор — Рок Петров дан 1880.

2. Срем и Фрушка Гора са историјског, географског и народописног гледишта, популарно написано. — Награда од 200 до 300 фор. према вредности и величини дела. — Рок Петров-дан 1880.

3. Живот и задужбина народних добротвора у нашим крајевима. Књига за народ, у величини од 10 штампаних табака. — Награда од 100 до 200 фор. — Рок Петровдан 1880.

4. Књига за народ о породичном и наследном праву у Угарској и у тројединој краљевини. — Награда од 200 до 300 фор. — Рок Петров дан 1880.

5. Књига за народ о ма којој грани пољске привреде. Награда од 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1880.

6. Књига за народ о заражљивим болестима. — Награда од 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1880.

II. За „Летопис“ ови чланци:

1. Естетична, научна или историјска расправа из српске књижевности. — Награда 100 до 300 фор. — Рок Петров-дан 1880.

2. Путописне слике из српских крајева. Награда до 200 фор. — Рок Петров-дан 1880.

Дела чисто и разговетна написана могу се поднети или под именом пишчевим или безимено по уобичајеном начину. — Рукописи се не враћају. — Награда се издаје тек онда, кад писац дело наштампано поднесе, осим ако с „Матицом“ о том што друго не уговори. — Награда се губи, ако писац своје дело за годину дана не изда, а није што друго уговорио.

Чланци за „Летопис“, као и награђене новеле или приповетке, штампају се најпре „Летопису“, а после писцу и „Матици“ ост[...] је право, да их могу прештампати посебице.

„Матица“ је вољна примити и по вредно[...]сти наградити, према количини преосталог новца, и друга научна популарно-научна и з[...]бавна дела, саставе и чланке, остављајући, д[...] писци могу изабрати предмет по својој вољ[...]

Нарочито се напомиње, да је главна скуп[...]штина овластила књижевно оделење, да мож[...] издати из накиног фонда награде и за оне члан[...]ке и дела, која дођу мимо расписане наград[...] и то у течају године и пре главне скуп[...]штине, ако се пронађе, да та дела заслужују награде.

Из главне скупштине „Матице српске“, у Нов. Саду 12. (24.) септембра 1879.

А. Хаџић с. р. секретар. **Ст. Врановачки** с. р. Председник „Матице српске“.

НОВЕ КЊИГЕ.

Изишла је из штампе: Књига за школу и народ. Почет[...]нице природних наука, свеска седма, **Ботаника**, нап[...]сао А. де Бари професор ботанике у Стразбургу. пр[...]вео Владан Арсенијевић, професор српске учитељ[...]ске школе у Карловцу. Са 43 слике. Нови Сад. издањ[...] штампарије А. Пајевића. Цена 50 новчића.

У Сомбору у наклади М. Каракашевића изаш[...]

Мађарска граматика и читанка по С. Баку[...] К. Фривирту, J. Груберу и Л. Пошу. Други део: за [...] разред народни школа. Прерадио Стеван Коњовић, со[...]борски учитељ. Својина и издање књижере Миливој[...] Каракашевићи у Сомбору 1879 Цена 30 новч.

ПОШТ. ПРЕТПЛАТНИЦИМА.

Са овим бројем почиње четврта овогодишња четврт „ЈАВОРУ“ и и[...]лази претплата свима оним претплатницима, који су нам до сада 3 фор. 7[...] нов. у име претплате послали, те их умољавамо да претплату своју изво[...] обновити.

Цена је до краја ове године за Аустро-Угарску 1 фор. 25 новч[...] а за остале крајеве и стране земље 1 фор. 50 новчића.

☞ Бројевима од почетка године можемо још послужити. У адми[...]нистрацији „Јавора“ могу се добити књиге: „Бачванске песме“, скупио Сте[...]ван Бошковић и „Пољубац“ весела игра, превео Мита Поповић, по 5[...] нов. комад (за претплатнике „Јавора“ по 30 нов.).

Администрација „Јавора“.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., [...] по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 [...] За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. [...]

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 40. У Новом Саду 12. октобра, 1879.

БОСАНКА.

— ПРИПОВЕТКА —

(Наставак.)

Ал' је Мара крај стевапове школе мало по мало заостајала у пословима, што јој је учитељка давала; а и Стеван би је по чешће у сред каквог женског рада одазвао:

— Ходи, Маро, да учимо књигу.

Било је не један пут, да у сред читања застану, заћуте, па се једно другом у очи загледају, као да би оданде и једно и друго нешто прочитати хтело.

Није чудо. Око је књига душе човечије, - а они би узајамно тако ради докучити, шта се у тој тајанственој књизи пише.

Дани за данима пролажаху, а они све већма осећаху, да их нешто једно другом привлачи, али узрок томе не знадоше растумачити. Ако је Стеван само у цркву отишао, Мара је нестрпељиво исчекивала крај службе божије. А кад је Мара отишла међу чељад у порту, и Стеван је с места отишао за њом, па ју је из прикрајка каквог очима пратио.

Ако се Мара са босанским сиротама заплакала, и Стевану је некакав терет пао на срце, па би јој онда довикнуо — „ено, Маро, деда те кући зове“, — а и сам би се од маха окренуо из порте.

С тим осећајима их је и јесен затекла.

Од Карловаца до Ч . . . . поче се разносити глас, како се у патријаршији поговара нешто о ђаконењу стевановом; а неки се већ почеше и чудити, што му родитељи не гледе за женидбом његовом. Девојака у сваком селу на избор, а они ни да се макну куда, да пропитају за коју, као да им није ни стало до среће синовљеве.

Та размишљала је о том учитељка и дању и ноћу, па је већ и наводила то свом Урошу толико пута, ал овај би је увек ућуткао речима — „није ни мене мој отац женио, док ја сам нисам тебе изабрао; па шта би и ми Стевана гонили, да се жени, док он себи не изабере девојку. А он, хвала богу, и сам зна, да се дотле не може зађаконити, док се не ожени“.

Учитељ, до душе није тајио, да му је највећа жеља, — јединца свог што пре удомљена видити; ал је за то опет то питање оставио Стевану, да га он сам по својој вољи реши. А ваљаном Србину, као Стеван што је, зар је у то бурно доба и могло бити до женидбе. — Свашта има своје време, само га треба дочекати.

У том очекивању стевановах родитеља једног јесењег јутра пуче глас по селу, како је ћесарска влада наредила, да се сви бегунци босански на зимниште из Срема у Бачку имају преселити, јер устанак у Босни ни како да се уталожи. Шта више и Црна Гора се диже на оружје, а та силна сиротиња не може у граници и Срему презимити.

Тај глас је босанске бегунце као гром

поразио. Само не преко Дунава! — Та отуда ни видити не могу планине босанске, а како ли ће се онда моћи надати, да ће се још једаред повратити у њих.

Стари попа босански је из те наредбе прорицао најљућу несрећу свога народа, а Стеван је доказивао да влада ту неправо чини, јер кад се у Срему нико не тужи, да му је пребегла босанска раја на терету, шта се онда владе тиче, како ће бегунци зимовати.

Сирота Мара, — она није разумела, каква несрећа лежи по пребегли народ српски у тој кобној наредби, само је осећала, да би јој врло тешко било растати се од куће учитељеве, а тај терет јој је још већма постао, кад је чула, да се даље морају селити од милог завичаја, до Босне поносне.

Тужна вест о ћесарској наредби брзо се испунила.

Не прође два три дана, ал стиже у Ч . . . . владин комесар, па сакупи сву сиротињу босанску пред сеоском кућом, те им објави, да се на зимовање, или по случају до краја побуне у босанске у Бачку имају преселити; а да им се сеоба олакша, ћесар му је — вели — послао и пара, што ће их сваком уделити.

Лелек и јаук настаде између бегунаца по објави тој, као да их Турци нападоше И жене и старци попадаше ничице, те љубећи земљу, преклињаше комесара ћесарева, да их остави у сремска брда, где ће радије од глади помријети, него Дунав прелазити.

Бадава је било све усиљавање владиног часника, да их приволе на сеобу. Речи му нико није могао ни разабрати од силне вриске и јаука. Напослетку им мораде попретити, да ће их с војницима дати отпратити, ако се неће повиновати вољи ћесаревој.

У сред те вреве домили до комесара стари босанац, седе косе и дуге браде, грчевито стискајући капицу своју обема рукама. Пољуби га у скут, па га по дуго немо гледаше. Од тешке туге стојао је као окамењен. Једва му се одби реч од грла, ал та је реч за часак утишала л лекање невољника.

— Господару! — проговори изнемоглим гласом старац — Поздрави честитог ћесара, да му се сиротиња ова по сто пута захваљује на очинском старању његовом, — ал не гони нас преко Дунава. у бачку равницу. Не може ти овај народ онђе живјети. А ако баш морамо одавде, а ти нас пусти онамо ђе се Авала плави; — пусти нас прijеко у Србију. Ил ако и то не може бити, а ви нас гоните натраг преко Саве, нека нас Турчин исијече, да бар умремо у свом завичају, кад нам није у њему живјети.

— Пусти нас у Србију, или нас гони натраг у Босну, господару! — орило се стотинама очајних гласова и владин часник опет их стаде убеђивати, да од тог ни једно не може бити, а ни у Срему не могу остати. Ал заман беше све убеђивање. Раја се не могаше растати од сремских б да, од куд јој ма и крвава, ал опет за то тако драга Босна на погледу беше.

То приволевање на сеобу више дана је покушавано, ал увек без успеха остаде. Напослетку се изјавило, да се ћесарова паредба само на оне односи, што се под ведрим небом пребијају, јер милостиво срце ћесарово не може допустити, да толики народ од зиме помре. Ал голотиња босанска рече, да ће и најгрознију смрт радије поднети, него ли од свог завичаја на толико удаљити се.

Једног хладног јесењег јутра стиже опет ћесарев комесар у Ч . . . . па пошто се бегунци искупише пред сеоском кућом, јави им, да ће их превести у Србију. Ко хоће дакле онамо да иде, нека се до сутра спрема, а онда ће доћи војничка пратња, која ће их превести у Београд.

Млоги се почеше од маха спремати, да иду, па већ и стари попа рече унуци својој, да савеже пртљаг, кад дође пратња да буду готови.

Мара бризну плакати, кад чу, да ће даље полазити. Кад већ не могу натраг у Босну, онда би најволела код учитељевих остати. А за што — то ни сама није знала.

И Стевану се растужало, кад је чуо намеру старога попе. Он би волео, кад би овај са својом унуком на век остао у њиховој кући, ма се Босна и очистила од Турака.

Кад у вече седаше за вечеру, ни једном се не хтеде, да једе. Мара је суморно погледала на учитељку, а ова на замишљеног сина свог. Стари попа је са учитељем разговарао се о патњи бедне раје. Ко зна, како ће им и у Србији бити.

— Ко зна, хоће л' вас и превести у Србију! — упаде на један пут Стеван. — Мож' да је то само домишљај госп. комесара, како ће вас на леп начин заварати, и одвести онамо, куд је влада наумила. Не идите ви ни куда.

Сви се почеше мислити о томе а Мари се лице разведрило, па се радосно загледала у Стевана.

— Право ти и кажеш, Стеване, — проговори прво учитељка — а нисте ли и сами рекли, да само они морају селити се, који немају где главе склонити. Вас двоје ево, хвала богу, нико не тера одавде. Па што би се ви, кад не морате, потуцали од немила до недрага.

— Та и јесте, попо, — прихвати учитељ — остани ти ту лепо код нас, док не узможеш прећи у свој завичај. Ето видиш, и Јула моја каже, да нам ниси на терету.

Старцу потекоше сузе из очњу.

— Бог нек ти плати, брате, за то твоје дјело милости.

— Ал и они други бегунци треба да ишту најпре од комесара уверење, да ће их баш у Србију превести, јер то није шала, толики свет преселити, куд је њима воља, — настави Стеван ватрено, — а ко зна, хоће ли их кад год и пустити натраг у њихову домовину. Босна тим путем мора један пут пожелити Србаља, јер што турска сабља не посече, то нека ћесаревина у своје крајеве насели, па ето ти онда, да се Српство у Босни поносној за десетак две године са свим искорени.

— А шта ћемо, синовче, кад имамо мало пријатеља.

— Па за то велим, да и са господином комесаром ваља на чисто доћи, да се зна је ли и он пријатељ Српства.

— Мани се тога, Стеване, — прекиде га учитељ, — да још већу невољу не навучеш на ту јадну браћу нашу. Господину комесару је власт у рукама; а и по ту сиротињу ће боље бити, ако се покоре власти. Попа ће остати с Маром код нас, а за оне, које наше село већ нема куда од зиме да склони, и право је да се виша власт постара.

Стевану се овај разлог није чинио довољан, али против очинога мнења није хтео устајати.

Сутра дан дигоше се сви они бегунци, који су у порти становали, те уз војничку пратњу одоше, без да су познавали друма, пут — *Илока.*

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

С ПУТА СВАКОГ . . .

(А. ЦИНК.)

С пута сваког, по којим идемо,
Прашинице мало понесемо —
Све што путем твог живота мине
Ма најмање срце ти уштине.

И ти трази били топли, зрачни,
Ил' к'о поноћ тамни и облачни,
Или хладни к'о зраци северни —
Пратиоци остају ти верни.

Нек' се крију ма кол'ко у груди
Време ће их из сна да пробуди,
К'о прах ситан што се горе вијне
Кад у собу зрак сунчани сијне,

За то пази чему ћеш да следиш
Да сам себе како не позледиш,
Бива, стрела што на друге оде,
Поврати се, па тебе убоде.

Траг за тобом нек' се вазда блиста,
Куд год ходиш бацај зрна чиста:
Дође л' време да се вратиш туда,
Богат усев да застанеш свуда.

1878. М. П. Ш.

НА ПРЕЛУ.

ПРВИ ЛИСТАК ИЗ СПОМЕНИЦЕ: — „НАПОМЕНКА"

од С. Јешића.

(Наставак.)

— Љубим те, колико њега мрзим и колко се оца бојим. За то ћу све поднети све и сва учинити. Оца љубим ко себе, њему имам благодарити за све, ал' реци само — и ја ћу и њега заборавити и живити само за тебе, само за твоју срећу, за твоју радост.

„Шта је то? — да лепа девојачка гласа! — када у клавир свирају нежни прстићи какву пијану увертиру што успављује, ил' ко да анђели поје!" — промишљо сам из своје заседе по изливу своји са „извора" песнички одушевљаја напојени осећаја — зијајући на све стране, док неугледах ... ма шта?!

Трљам очи и трљам — да л' несањам ил' да нисам ко и мало-пре баш не сасвим трезан, па да сам изгубио сва чувства — ајак! — но је баш цела целцата истина — Јулка и Воја у загрљају!

— Ал' све то није ништа друго, већ дечије зановетање, зановетање срца које љуби, правдања невине душе — с горчином је Воја говорио — и ништа друго невреде, но да ми твоју неизмерну и доказану љубав у слатком шапату и по иљадити пут повторе. — Све је бадава — морамо се покорити судбини, ја те љубим ал' част ми је света, за тебе би све поднео — ал' дужност је неумитна. . . .

— Да, ти ме љубиш — скоро с прекором прекиде га Јулка — и имаш за себе још чега светијег од моје и своје среће. За мене би све жртвовао — и живот — а неколико речи што би људи за нама просули и чиме би ти повредили оно што се „част" зове, повлаче те да нас обоје унесрећиш. . . .

— То ти праштам, јер те силно љубим, ал' обвеза наспрам људи, наспрам света, а задату реч што је даде веренику . . . . . ??

— Могу кад оћу и погазити, дала сам је присиљена без воље, без срца и осећаја — Ох па и сама помисао грозна, да ћу проводити своје дане уз створење, које ме не разуме, које незна говор очију ми, које нема кључа осећаја а за срце, снове и за тежње моје; које љубав, верност тражи и ако срце срца неразуме — и сама та помисао треба да те склони, да се са мном нерастајеш. — Бежимо драги далеко — далеко, где нема пецкави језика, где нема туге, несреће и беде . . . далеко је завичај љубави и среће...

— Да, праћени клетвом оца твога и грижом савести што смо дужност презрели, част и реч погазили. — Ах не — не — несмемо бити грешници! Зар и загрљаји и пољубци ови нису грех — зар ћемо и даље грешити?! А због чега — са уништења нашег мира, нашег задовољства, порушити срећу још двају створења! — Би ли и ми сами после били срећни! — не би л' у сваком загрљају нашем растављо нас прекорни лик Мирков? . . Не, то није срећа права — за нас више нема среће. — Растанимо се, трпимо, тужимо, док нас животна лађа недовезе у пристаниште мира, среће задовољстава горе . . . . где све престаје. . .

— За нас нема више среће на земљи — шаптала је Јулка погружена тужним мислима, које човека обрвају, што стрмоглав у мрачну, неизмерну бездну тоне. — И пригрли чвршће свог драгана, ко да би хтела за навек га себи задржати, ко да би га приклањати хтела, да је уздржи да се у понор несурва. . .

— И то још да доживим? — уједи

ла закрештa глас једног старчића, који читавом руљом из стаје беше излетио кога досад у заносу ни једно од нас рога није усмотрило и стаде пред оно двоје у први ма престрављени. На лицу му се огледаше јогунство и живот мрачан и буран, а овако у једу као што је сада, с избуљеним очима, набреклим жилама, подигнутом руком — био је страшан. Глас му је испрекидан а дах загушљив, с ломљавом у грудма — Моја кћи туђа вереница, па се грли с другим о грмите небеса, отвори се земљо да пропаднем од бруке! — Ма томе си ти нитковe крив — окренув' се учи, што је опет присуство духа задобио и спокојно саучесне и љубопитне гледаоце редом посматрао — ти, који под видом мирноће и безазлености — лупешког варалицу кријеш под примамљивом љубазношћу, гујин отров за невиност тајиш. — Је л' поштено, што си и после мог одбића твоје просидбе и забране да ми прага прекорачиш, јадно моје дете довде дотерао? Јели часно да туђу вереницу грлиш?...

А Мирко је дотле комешао се у гњеву и тумачећ' онога мирноћу за подсмев и презрење, јуришио је на Воју, ал' га момци уздржаваше силом, да је све зубима шкргутао....

Јулка није могла више издржати, занија се, смрче јој се пред очима и паде на руке своји другарица у несвест....
— Немаш Чолићу право — говорио је мирно, полагано и са свом љупкошћу своје речитости Воја, још блеђи но игда — изгледо је ко створ из виши светова — немаш право када у нашој невиној жудњи за последњим састанком пре вечног растанка, толког подозрења гајиш. Љубим твоју Јулку, страсно, силно, кошто се само љуби, кад се једини — први и последњи пут љуби. Ал' сва та страст, сва сладост љубави неће нигда моћи надвладати границе што их разум и савест ко дужност и част стављају... Тебе сам Мирко увредио, што се коснух руком твоје веренице, ал' како сам часно, како сам невино мислио, нек' ти је то доказ, што и ако ону тајну па с њоме и тебе имам у рукама; тајну, која би за ме, кад би подал хтео бити, од важности била; тајну, која би ми можда одкрићем својим срећу, радост, живот повратила — да, ја ти ево сада ону увреду и гајену сумњу заклетвом враћам, да се тајном оном нигда користоват' нећу? — Љубим Јулку, удес несрећни што нас раставља, груди ми болом стеже, и то да би доказао свима, да сам је искрено, поштено љубио, жртвоваћу и љубав њену и сладки само умишљај бедној ми души, да и ако моја несме бити, да ме љуби, да ме се бар сећа — да и то ћу све за њен брачни мир жртвовати — и онда погледа свуда наоколо, те кад се уверио да је скоро сва женскадија око Јулке забављена, додаде тишим гласом. — Да ћу вам пута, да ме омрзне: — реците јој да је ни љубио нисам — и то је једва изговорио и неколико тренутака паузира да би ваздуха удихао — а ја — ја ћу вам ту лаж и пред њом самом увек потврдити, не само речима, већ лицем и делом!... Збогом!.... ајдмо сада!

Последње се на нас двоје односило и ми дубоко погружени корачасмо за замишљеним Војиславом, што у посртању, тешко и оборене главе корачаше.... За нама су заостали бленули.

IV.

„.... Сад сам се довољно прибрао, да вам могу приповедати и растумачити што-шта из мога живота и последњи ови за ме тешки часова“ — одпоче Војислав озбиљно и доста мирно након дуге паузе, на наша мољакања да нам срце одкрије те ће и њему лакше бити „Гледаћу да што краћи будем. Нетребам млого речи: — лице моје изваjано тугом, радом и болом, млого ће вам моћи чега испричати, ако ја и заборавим.... Родом сам из Баната, све школе и скоро целу препарандију довршио сам „преко“-у Сомбору. Била је 68. год. кад сам због једног јавног говора, нарицања за великим кнезом Михаилом — морао за навек оставити свој завичај, да се потуцам ко „политички бегунац“, јер иначе ме тамница чека, —

само зато, што сам тужним осећајима излива дао. — Кад сам реко „потуцо се“ — нисам бадава реко. Знате ваљда како на вас ко бегунца гледе — с неповерењем, сумњом и осудом. Ма да вам држава у коју прибегнете заштите даје, опет сваки у вама гледа рушећи плам, који може у својој околини пожар изродити. Патио сам се, трпио — као човек. Једва сам добио парче службице — као практикант. Знате и то ко је, да је то онај, који свуда највећма издире, коме се најмање плаћа и коме најмање заслуга припадају за дело његови руку; а опет мора бити сваком подчињен и покоран — и словом и делом, погледом, целим понашањем. Тешка је служба зависна свуда. — Био сам самац, нисам имо рад кога жртве подносити, те се нисам баш толико ни обзиро на све што од мене захтеваше, хтео сам и у својој подчињености бити колко толико одрешити руку. У једном чланку претресо канцеларијску машинерију српску и зато сам две године морао одлежати у Пожаревцу ко свака — „усијана глава“. — Кад сам и ту нову пробу своје издржљивости положио, заклео сам се у државну службу нигда више да нееступим. . .

„Дуго сам још горчина моро окусити, докле случајно не наиђо овде у Чокешини на упражњено учитељско место — кога општина плаћа. Немам ни пуни сто талира годишње, бесплатан стан, огрев и послугу — но ја сам с отим задовољан. Како сам успео у својој струци, нећу говорити, ваља сами да оцените, тек ја сам љубављу и поштовањем моје деце и мојих златаца, довољно награђен за сав труд. . .“

(Свршиће се)

ЈА САМ БИО . . . .

Ја сам био некад сретан —
Ој, ала сам сретан био!
У бескрајном радовању
Цео свет сам обгрлио.

Па ако су и наишли
На ме часи кад год мутни,
Брзо сам их заборављ'о,
Јер су били сви тренутни.

Сад је друкче; сад су часи
Ти тренутни стали дуги,
А ја себи сам изгледам
Као да сам пост'о други.

Па опет је такав часак
Тако тужан мени мио —
Бар ме сећа, да сам ипак
И ја негда сретан био.

К. Р.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ђерција.

(Наставак.)

„Ох то су били сјајни дани живота мога, којих се још сад и са болом и слашћу сећам. Ја сам љубио први пут ватрено, страсно и мислио сам, да ми се љубав враћа. Емилија Мајерова беше рођака неке прилично имућне грађанске породице, која ју је тако рећи из милости држала код себе. Емилија беше и лепа и добра и имала је сва својства, која би могла мужа усрећити; али у њеном карактеру беше помешано са жељом: да се свакоме допадне и нешто кокетерије, тог мучилишта за љубоморно срце.“

„А ја сам био љубоморан и то не без узрока, јер Фридерих, јединац те породице се под видом сродства врло слободно забављао с девојком. Да њу избавим од ласкавих речи лакомисленог младића, а себе од мука љубоморе, запросим јој руку. Прошњу ми одбише за то, што сам

обоје сироти били. Са болним срцем сам се повукао ишчекивајући и надајући се у боља времена. У непрекидном послу, да си осигурам самосталност, прођоше ноћи и дани неколико месеци.“

„Једног ми јутра стиже писмо, у коме ме позиваше неки мој стари ујак, који не имађаше никога свога, да га негујем до смрти, па ће све своје имања мени оставити у насљедство. Одмах сам отишао к њему и морам признати у тој нади, да ће ми то наследство припомоћи, да постигнем жељену цељ. Десет месеци сам провео крај кревета му, а после десет месеци, кад сам до гроба отпратио земне му остатке, као поседник са сигурним приходом, полетио сам у Пешту к Емилији.“

„У грађанској кући срео сам ироничиа и хладна лица — но Емилије не беше ту. Фридриха су послали родитељи да путује за то, што је претерао одношај свој са сирочетом; а оно је пак одбегло из куће, — по свој прилици зато, што није могло више да сноси пребацивања и псовку“.

„Са пораженим срцем сам оставио негда сретно место, но с тим тврдим смером, да ћу Емилију ма где било наћи. После шестодневног мучења нашао сам ју. Ужасан састанак беше то! Нашао сам је где лежи усамљена, бедна на болној постељи у некој комори једног предграђа, а кад ме је смотрила, мало ју није удавило јецање. Без икаквог питања метуо сам је на кола и однео у ову кућу, што сам од ујака наследио“.

„Признала ми је грех свој, а ја се нисам ни за тренутак предомишљао, дали да је избавим од срамоте и будуће дете јој од жига безимености. — Узео сам је за жену, и после три месеца је умрла, баш у оном тренутку, кад је теби живот даровала.“

„Тајна је шњоме сахрањена; тебе сам признао пред целим светом за сина, у записнику крштених ја сам ти за оца уведен, али поред свега тога за дужност своју сматрам, открити тајну и на знање ти дати, да је име твога правог оца и родитеља — — Фридерих Белман. — —“

Кад сам то име прочитао смркло ми се пред очима, — срце ми је лакше, али силније лупало и распињало груди — занео сам се — и стропоштао. . . . .

* *
*

Силне су године, готово читава вечност је прошла од тога тренутка, али онај бол, који је од свију мука ужаснији, који се милијоном кивних ноката ухватио ми у унутрашњост, још је увек онај стари.

У оном несретном тренутку, кад ми се смркло пред очима, једна се слика указа пред заклопљеним трепавицама, једна слика, која ме је свугде пратила и није ми дала да се радујем ономе, чему се други радоваху, која ми је изгнала из душе мир, из срца жељу за љубави, из очију сан, са усана осмејак, ... слика оца мога.

Од тога тренутка зуји ми у ушима глас пророштва Ленормандова: „светлост живота твога онај ће угасити, ко ју је запалио.“

Ох шта ће ми дати прибежиште од те слике, од тога гласа! Гроб!.

* *
*

Све сам употребио, да нађем оног човека, кога сам ја лакомисленим неваљалством бацио у понор несреће, и који ваља да ми је по светој речи природе најмилији, да нађем — оца, да нађем Белмана. — Али узалуд.

Одмах сам отпутовао у Пешту и пријавио сам се суду, да сам ја белманкин љубазник и да сам ја украо њеног мужа кесу с новци, и неуморно сам радио, док против Белмана парницу нису обуставили и док га нису званично позвали, да се врати, јер му неће ништа бити.

Истакао сам у новинама велику награду ономе, ко ми што о њему јави.

Од месеца јуна 1838 године почевши за две године дана сам прошао сваку варош, село, салаш, само да му у траг уђем.

Узалуд ми беше труд! Црна клетва несреће беше на мени. . . . ! 1840. године нисам се већ могао више скрасити у отаџбини. Половину од оних двеста пе-

десет хиљада, што сам у Паризу добио предао сам моме старатељу, да купи за њих земље; а са другом половином сам пошао у бели свет. Обишао сам и она места, преко којих пре мене није човечија нога корачила. Обишао сам већи део земље и после осмогодишњег тумарања донео сам натраг што сам и понео тајну мог рођења, на хиљаду комадића раскомадану душу и у овима по једну клету муку.

Не, не донео сам собом и слабу наду, да се за време мога отсуства дознало, где се налази Белман — отац мој. . . .

И те ми је наде нестало, па сад немам мира ни на земљи, рад бих био попети се међу звезде, јер се од смрти, од гроба бојим. — —

Већ је скоро томе две године од како живим овде у подножју карпатских гора удаљен од цивилизације. Овај угодни двор, овај дивни инглески врт и зелене њиве, то је све моје, па у томе свему не налазим толико радости, као дете од четири године у свом новом коњу од трске.

Тражио сам забаве, ал' ју нигде ни у чему не нађох. Забављам се газдинством, вртом, сликама, књигама, ловом али ме ни једно не увесељава, лишће тужно шушти око мене, а цвеће баца на ме погледе пребацивања, па морам да бежим испред њега, у свакој слици налазим неке сличности са цртама оца мога, које сам једаред само видио, а ако одем у књижницу, то ми се чита само гетеов Фауст или бајронов Манфред, а овамо им знам сваку реч на изуст — — тако су сродни са душом мојом. . . .

Госта имам само тако, ако ко залута, па ми нехотице дође; зашто ме избегавају људи? да, и ја избегавам њи.

Једног јутра сам се пробудио с том несретном мисли, да поделим, да ублажим моје болове са љубљеном женом, те сам посетио неку сироту породицу, у којој је живило и једно младо, мило девојче. Родитељи јој, којима сам открио моју намеру, саветоваху се у врту, а ја сам заклоњен једним џбуном и нехотице прислушкивао шта говоре.

— То је онај проглашени Мандори, рече отац жени својој, који је у Пешти преварио жену, и онда ју је одао мужу њеном; који је даље украо од истога кесу с новци, те га је тиме довео до конкурза и несреће, и кад је на тај и бог те знао још на који начин умножио свој иметак, онда је купио то добро у суседству.

— Боже сачувај! таком човеку не можемо дати руку наше ћери, рече мати, а ја сам крадом отишао иза џбуна, те се више нисам ни враћао у кућу и на веки сам се одрекао женидбе.

Жигосан сам, сâм сам се жигосао, свугде ме познају!

Познају ме и гнушају се од мене не само људи, него и дрва, цвеће, слике и животиње. Хтео сам да поделим усамљеност са верним псом, али та слика верности уједе ме за руку, па онда побеже.

Хтео сам једно сељаче да одхраним, да га учиним сретним, насљедником својим, и оно је шест месеци плакало код мене и једног вечера га извукоше мртва из најдубљег бунара.

Слуге и бироши се боје од мене, као од злог духа, а никад ни једног ни с речима нисам дирнуо; кад им истече година а они оду у другу службу, само ме ловац Воловец не оставља, тај мрки и ћутљиви човек, који једва изговори десет речи кроз више недеља. И ја сам опет наклоњен том особењаку, и знао би поверљив бити према њему, јер тако ми се чини, да је и он несретан и да је и он дошао у опреку са светом и самим собом, као и његов госа. Али и овоме се не може прићи.

Ја сам осуђен на усамљеност, осуђен сам већ на овом свету на — пак'о.

* * *

Најбоље се осећам међу карпатским висовима над заношљивим провалијама. Неки тајни нагон ме гони, да скочим у њих. По неколико дана лутам по домовини вечитог снега и дивокоза и ни три речи не проговорим са јединим ми пратиоцем — Воловцем, не чујем никаквог гласа, осим строструког одјека наших пушака. Са дивном радошћу гледим дивокозу, када

а брзином као мисао скаче с једне стене а другу, али кад је тане обори, а у крвавим устима још држи струк траве, који последњи пут закинула, онда бих могао плакати, кад бих још имао суза.....

Увек ми на ум падне Белмановица, та бијена жртва мога греха.

Таком једном приликом нисам могао, а да ту мисао не саопштим моме ловцу. Стајали смо преко пута један другом на две стене; међу нама беше простор од својих четрдесет корачаја, а доле у дубљини лежала је оборена дивокоза издишући.

(Наставиће се.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

Врло смо много пута имали прилике а собито у последње доба, читати и спомињати ме Петроград, а то смо га спомињали већином као средиште политичких чињеница.

Престоница ова заузима данас једно од рви места, не само у Европи, него и у цеом познатом образованом свету, ма' ју са ког гледишта посматрали.

Зато ћу слободан бити и у хатар изблиег познавања околице, постанка и положаја ног, по предавању горереченог данас најбоег мађ. познаваоца географ. света, коју опширније навести, о чему нам исти чувени роф. из свог много годишњег искуства, штуирања и читања, а највише као очевидац у овије доба, доста говораше.

Да би до Петрограда допрли, то можемо сувим путем и морем постићи. Но пошто е лакше, удесније и што са мора величанственији изглед даје Петроград путницима, ато ћемо и ми из атланског оцеана доплоити северним морем у фински велики залив; ер готово на источном закутку овога залива лежи Петроград.

Пролазећи кроз овај широки и пространи залив балтичког мора, оставићемо са обе стране више мањи већи ненасељених острва која су већином голим стењем покривена.

А кад поглед свој бацимо на обале заливске, који се зарио у правцу од запада к истоку, таки ће нам упасти у очи та јасна разлика између обале северне, или што нам с леве руке остаје, и обале јужне; она је висока и голим каменом покривена, ова пак нижа, обрасла биљкама на многим местима питомим луговима, воћкама а по гдегде још и виновом лозом, које ће мо на противној страни узалуд тражити. Пловећи дубље к истоку наићи ћемо на једно мало острвце. Ово лепо и узвишено острво врло пријатна утиска чини на гледаоца, једно због природног свог положаја а друго, што нисмо досад видели: ово је насељено, а становништво се пољорадњом занима чиме га је доста унапредило и јако улепшало, зове се Хохланд нележи далеко од северне (финске) обале. У даљем пловљењу видећемо с те исте стране јако утврђену варош Хелзингфорс, која се простире на закутку побочног и малог залива истога имена.

Славни стратег Напијер, енглески адмирао, задао је своју реч приликом рата 1854 да ће, не само Хелз. освојити, него ће у Кронштату доручковати, а вели у гордом Петрограду обедовати. Но га тамо невидесмо! јер утврђени бедеми хелзингфоршки сломише му крила намере његове и осујетише све.

Што дубље пловимо к истоку, тим се бољма приближујемо мети својој, приметићемо, како се ивице обеју обала сужавају и на послетку ће да исчезну на ушћу више красне и плаховите Неве, на којој раскомадано простире се, на близо ушћа њени рукава, и горди Петроград, но од кога смо још за сад прилично удаљени.

У заливском углу има много, доста раштркани ал' утврђени острва, по где која су снабдевена са подземним батеријама. Између сви ти многобројни острва, упада нам у очи једно дугуљасто понајвеће, које се пружа у том правцу којим и ми идемо т. ј. од запада к истоку. Ово острво има два пристаништа

а то на источном кљуну, једно је ратно а друго трговачко. Ово је острво Кронштат, на коме је озидана и утврђена чувена и светског гласа тврђава К р о н ш т а т. Снажни преобран, чувар и кључ Петрограда.

Цело ово укрепљено острво опасано је полувенцем омањих тврђавица, подигнутим са северне стране на ситним острвима, која од прилике с те стране тако су поређана као пола периферије једне елипсе почетком од источнога и тако рећи везујући га са западним кљуном острвским, бране га са целе стране северне.

Значајно је а по Русе врло повољно и то, што је непосредна околица Кронштата подоста плитка и то у доста пространом обзиру, којим је за обрану удеснија.

Са ове друге или јужне стране, дуж целе дужине има такође тврђавица, које несу раштркане изван острва на води као онај венац на северу; већ су ове непосредно на обалама кронштатским једна за другом смештене, као што су, почевши од куда идемо са западног угла: јака тврђавица К а т а р и н а, готово на врху кљуна, даље С в. М и х а ј и л а, од ове даље П е т р о в а, за овом А д м и р а л с к и с т а н, на близу овога на омањем острвцету је к о н с т а н т и н о в а тврђавица за овоме грдна Ц и т а д е л а. Између ове стране Кронштата и јужне сувоземске (Естландске) обале, пружа се дубоки канал и једини пут ка Петрограду; за непријатељске лађе извесна пропаст, зато што је близу Естландске обале, такође на плиткој води, назидано јако утврђење К р о н ш л о т, а које, од ње преко лежеће Цитаделе раставља тај канал за пловљење галија.

Из овога видимо да и сами Кронштат има сијасет начичкани омањи утврђења, које га са свију страна окружавајући бране. А само један дубоки прелаз за лађе има, који води Петрограду, коме пролазу грози смртна опасност са обе стране.

Држим да смо овим описом мало у опширнијем обиму разјаснили појам о положају и околици чувенога К р о н ш т а т а.

Ваљада неће бити излишно ако мало дубље завиримо у унутрашњост његову.

К р о н ш т а т је повећа и жива трговачка варош, на острву истога имена, броји лети преко 50.000 а зими једва 30.000 душа јер се тада разилазе осим многих странаца трговци, силни раденици а и приличан број војске враћа се у Петроград.

На први поглед упашће нам у очи правилни, чисти и лепи сокаци, на многим местима подигнуте су врло лепе баште које јако занимају путнике, а особито на се пажњу странца обраћају царски летњиковци.

Најзнаменитије светске творнице за грађење и оправљање морски галија и ратни бродова, овде се налазе ту је и техн. академија; а у опште приметићемо, да се у К р о н ш т а т у голема делателност развија за унапређењем марине и њених струка, једном речи човек посматрајући све ово, мора да се диви и чуди руци и умотворини човечијој.

Ретка је та смелост непријатељска, која би се усудила проћи каналом, о коме смо мало пре говорили, продирући Петрограду; јер унапред мора мислити да би ју (— т. ј. лађу н. пр.) — ма какве снаге и величине била распрштала, и да би морала пасти жртвом у унакрсној ватри цитаделних и кроншлотских топова. А шта би пак тада било, кад би употребили Руси и најновије измишљене справе и средства помоћу динамита и т. д.!?

Развићу снаге и течевини светскога гласа овоме граду, највише је допринео Петар велики.

Са мора посматрајући тврдињу ову на путника не чини баш најпријатнији утисак, пре би га потресли неки сурови и застрашавајући осећаји, гледајући намрштени изглед његов и грозна средства, смештена на бедемима његовим, за одбрану своју а уједно за таманење рода људског.

Далеко пријатнији или боље рећи људски призор даје путнику од њега на јужној естландској обали простирући се и т. зв. о р а н и ј е н б а у м.

С почетка ће мо моћи видити само поједине редове дрвећа, лепо уређено тамо амо по питомој обали, а штогод се већма будемо истом врту приближивали, тим нам лепши и пријатнији постаје.

(Наставиће се.)

ЗАШТИТНА СЛИЧНОСТ У ЖИВОТИЊА.

(Свршетак)

J. Грин изнео је јасну хармонију између оних британских мољаца, који леге с јесени и зими и главном бојом природе у то доба године. С јесени владају разне боје жутога и мркога и Грин је показао, да од 52 феле, које лете у то време, 42 имају одговарајуће боје. Orgyia antiqua, O. gonostigria, и родови, Xanthia, Glaca i Ennomos примери су за то. Зими владају сиве и сребрнасте боје, и род Chematobia и више фела Hybernia које лете у то доба године имају одговарајуће боје. Кад би тачније посматрали навике мољаца под природним условима, онда би без сумње нашли многе случајеве специјалне заштитне сличности. Неколико их је већ забележено. Agriopis aprilina, Aeronycta psi и многи други мољци, који дању одпочивају на северној страни дрвских стабала, врло се тешко могу разликовати од сивих и зелених лишајева на стаблима. Gastropesha quercus и по облику и по боји слична је мртвом сухом лишћу, а познати жућкасто пегави мољац изгледа у миру као заломљен крај какве лишајем покривене гране. Има неколико малих мољаца, који су потпуно слични тичијем ђубрету на лишћу и о овоме је А. Сидвик читао у једној расправи у Rugby School Natural History Society следеће оригинално посматрање: често сам Calix compressa, једног малог белог и сивог мољца, држао за парче тичијег ђубрета, на листу, и противно, т. ј. ђубре за мољца Bryophila Glandifera и Perla прави су прегледи видова од малтера на коме обично пребивају, а овога лета посматрао сам у Швајцарског једнога мољца, на сву прилику Larentia tripunctaria, који се крај мене лепршао и затим се спустио на један камен, кога има у ономе пределу и тако је био сличан камену, да се није могао никако видети из неколико корачаји даљине". На сву прилику има много таквих сличности, које још нису посматране рад тешкоће затећи многе феле на њиховом пребивалишту. Гусенице су заштићене истим начином. Многе су бојом подпуно сличне лишћу којим се хране, друге изгледају као мале мрке гранчице, и неке су тако чудно ишаране и чворовите, да се једва могу сматрати за живе тварке кад су у миру. А. Мјуреј приметио је како је тачно слична ларва малог ноћног пауновог ока (Saturnia pavonia minor) својом главном бојом младим пупољцима пољскога зеља од кога се рани, и да црвене пеге, којима је ишарана, подпуно одговарају лишћу и цветним пупољцима исте биљке.

Цео ред Ортоптера, скакаваца, цврчкова и т. д. заштићује њихова боја, која се слаже са вегетацијом или земљиштем на коме живе, и у ни једне групе више немамо тако добрих примера специфичне сличности. Многе тропске Mantidae и Locustidae подпуно су боје лишћа на коме обично одпочивају и у многих мрежа на крилима тако измењена, да су сасвим сличне листу. Овако је колико је само могуће у чудноме роду Phyllium, путујућем листу, једноме инсекту у кога су не само крила потпуно подражавање лишћа у свима појединостима, но је и торакс и ноге пљоснате и тако сличне листу, да кад жив инсекат одпочива измеђ лишћа од кога се храни, онда и најтачније посматрање често није у стању разликовати животињу од биљке.

Мање и више подражава цела фамилија Phasmidae, или хавет-скакавца, којој припада овај инсект, и многе феле зову се и путујући бокор-инсекти, због њихове чудне сличности са грањем и изданцима. Неки су од њих стопу дугачки и дебели с палца и њихова сва боја, облик, храпавост, строј главе, ногу и сежњака такви су, да су животиње абсолутно једнаке са изумрлим грањем. Они овлаш висе на шумским џбуновима а имају навику да несиметрично опруже своје ноге, а тиме је још потпуније варање. Једнога од њих добио сам на Борнеу (Ceroxylus laceratus) и тај је био покривен листоликим израштајима јасно маслинасто-зелене боје и тако је био сличан изданку покривеном пузећом маховином. Дајак који га је донео, уверавао ме је да је доиста обрасто маховином и ако живи, а тек после касног испитивања могао сам се уверити да није тако.

Није нам потребно више примера ради доказа колико су важне појединости облика и боје у животиња, јер се тиме прикривају од њихових непријатеља. Тог вида заштите има у свију класа и редова и она је посматрана где год је било приближно познавања појединости историје животињског живота. По степену мења се она од просте оскудице сјајних боја или опште хармоније са претежнијим бојама природе па до врло тачне сличности са анорганским или биљним облицима, и она обистињава талисман оне баснице, који имаоцу даје силе, да се сам начини невидљивим.

Теорија заштитних боја.

Сад ће мо покушати да докажемо, како су на сву прилику постале те чудне сличности. Да се вратимо вишим животињама и да осмотримо факт реткости белих боја у сисара и тица умереног појаса и тропа Нема ни једне беле пољске тице или беле четвороножне животиње, сем арктичких и алпских фела, којима би бело било заштитна боја, и у многих тих животиња као да није урођена тенденција избегавања белог, јер кад се гаје одмах постају бели варијетети и успевају исто тако дабро као и други. Ми имамо белих мишева и паукова, белих мачака, коња, паса и белих говеда, белу пернату животињу, беле голубове, ћурке, патке и беле зечеве. Неке су од тих животиња давно гајене, неке тек од неколико столећа, али готово у сваком случају где је животиња много гајена, постали су и сталним остали од чести бојадисани или бели варијетети.

Такође добро је познато, да животиње у природном стању производе приликом беле варијетете. Црни дроздови, чворак и вране приликом су бели, а и слонови, јелени, тигрови, зечеви, кртице и многе друге животиње, али ни у једном случају неостаје стално бела раса. Нема статистичких података који доказују, да родитељи нормалне боје у време гајења производе чешће беле потомке но у природном стању, и ми немамо права подметати тако што, кад се факта могу објаснити и без тога. Кад животињске боје у разним наведеним примерима служе или за заштиту и одржање, онда мора да је шкодна бела или ма која друга јасна боја и у већини случајева прекраћује живот животиње. Бео зец извесније би био плен соколова и кобаца, беле кртице и бео пољски миш зацело не би дуго избегли пажљивом оку какве буљине. Такође би ма какво одступање од оних боја, које су најкадрије да скрију какву месождеру животињу, много отешчале гоњењу њена плена, и она би стајала рђаво према друговима и у време кад је храна оскуднија, на сву би прилику проузроковала смрт од глади те животиње. С друге се стране мењају услови кад се животиња распрострe из умереног појаса у поларни. Већим делом године и управо кад је најжешћа борба са опстанком, онда је бело надмоћнија боја природина а мрке боје падају тад највише у очи. Тад су бели варијетети у добиту, они ће одбећи непријатељу и осигурати храну, а њени ће мрки другови изгинути или поскапати од глади, а почем „слично производи слично“, као што вели стално природно правило, онда ће бела раса бити стална а црни варијетети, кад се покажу приликом, изумреће наскоро, јер се немогу прилагодити њиховој околини. У сваком случају згодније ће преживети и услед тога произаћи ће раса, која је прилагођена спољним околностима у којима живи.

Др. Рад. Лазаревић.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Српска граматика за ниже гимназије и реалке у кнежевини Србији. Четврти део Наука о реченицама саставио *Стојан Новаковић*. Четврто поправљено издање. У Београду. Издање и штампа државне штампарије 1879.

За сваки су народ од врло велике важности добре школске књиге. Добар напредак у школи зависи врло много од добрих за школу удешених књига. Нијемци имају на избор школ-

ских књига. Не зна се ни броја колико имају за сваку струку, па се још и дан данашњи брину и пишу какве школске књиге треба да су и још нијесу задовољни поред толиких добрих школских књига, него говоре да још немају добрих школских књига. А шта ћемо ми на то да развијемо? Ми се морамо радовати и лошој школској књизи само кад једном угледа свијета, јер тако што небива код нас често нити може бивати. Зарад неудесних наших прилика критика мора и лошију књигу да пушта у школу. А кад се деси да каква ваљана школска књига угледа свијета, како се мора критичар и сваки пријатељ народњем напретку обрадовати таквом појаву. Имајући пред собом горе објављену књигу радујемо јој се искрено, јер у њој видимо бољи напредак наших школа, а ове су мјерило напретку цијелога нашега народа. Кад знамо од каквог су значаја добре школске књиге за напредак цијелога нашега народа, онда морамо особито похвалити рад овај г. Ст. Новаковића, који се тиче школе и школскога напретка тијем прије што је главни дјелокруг радње г. Ст. Нов. чисто научан и то историјски, као: „Земљиште радње Немањине“, и „Српске области X и XII века пре владе Немањине“, све дјела изврсна, која служе српској књижевности на дику и понос. Ми би јако погријешили кад не би споменули српску синтаксу г. Ст. Новаковића у „Јавору“ који одузима себи времена од својих научних послова, па га употребљује и жртвује и за школу и школски напредак. Почем тежимо и сами да нам школа, која је главни стуб свакога народа, напредује, а напредовати може само, ако уз добре учитеље и добре школске књиге узима, за то не можемо а да небацимо летимичкога погледа на српску синтаксу г. Ст. Новаковића увјерени будући, да овијем не траћимо времена, него да се бринемо озбиљно за напредак наше школе.

На стр. 8. зову се атрибути и апозиције додаци подмету. Ово мислим да је погрјешно, јер атрибути и апозиције неморају бити само подмету додаци, него могу бити додаци супстантиву ма у којем падежу стајао, као што доказује пример из саме синтаксе, о којој говоримо: Најгоре прасе н а ј б о љ у к р у ш к у добије. Даље примјери где који, што се наводе под апозицијом нијесу добри, јер у њима нема онога што се у правилу каже, као: Уранила косовка девојка. Коњ зеленко росну траву пасе. Књигу пише Жура Вукашине. У овијем примјерима нема апозиције, него овде су к о с о в к а, з е л е н к о, Ж у р а, атрибути Такође држим да су погрјешно названи атрибути и апозиције српски простим и подметним додацима. Ко зна шта је атрибут и апозиција, тај мора признати да у Даничићевијем називима „с п о ј е н и д о д а т а к“ и и з ј е д н а ч е н и д о д а т а к, уједно је исказана и дефиниција овијех додатака, те по томе су добри и није их нужно замјењивати другијем.

На стр. 9 гдје се говори о приручним додацима, није добар примјер: Ј е р с а м ј а д а н т е ш к о о б о л и о, јер овдје ј а д а н није приречни додатак, него апозиција.

На стр. 20. вели Новаковић у напомени: Бројеве Миклошић (Syntax 53.) сматра као збирне именице и т. д. Овдје држим да се нисам огрјешио о педагогију, јер његова је синтакса написана „за ниже гимназије и реалке“ и по томе оваким напоменама у оваковој синтакси нема мјеста.

Правило 48 на стр. 22. и 23. са свијем је излишно, јер не говори о ономе што би спадало у науку о реченицама, него припада науци о облицима

Правило 30. на страни 13. каже: „Реченице у којима има само један подмет и прирок зову се просте“. И ово не стоји, јер реченица може имати више субјеката и предиката, па је опет проста. А кад се више простих реченица споје у једну, онда се таква реченица зове сложена.

На стр. 33 спомиње се глагол л е г а т и да иде у V. 1, што ми мислимо да иде у V. 2.

На стр. 35. правиле 65 гласи: „кад су реченице без подмета или се подмет прећуткује и т д.“ Ми се са овијем изразом „подмет се прећуткује“ не можемо опријатељити, јер реченице или имају подмета или немају, а о прећуткивању не може бити говора.

На стр. 37. правило 71. које говори о генитиву, ваљало је назвати тај генитив генитив за одређени дио, под који спада и правило 72. јер оно што каже г. Ст. Новаковић у овом правилу није генитив за неодређени дио, него за одређени као што је и правило 71. н, п. Он с оно с в о ј е в о ј с к е, што је могао извести из шанчева, изиђе пред Турке. Овдје је с в о ј е в о ј с к е ген. за одређени дио, јер ријеч о н о показује колики је дио, дакле је одређени дио. Сви примјери што су у 72 правилу исте су нарави као и примјери у 71, као: Имам д о с т а вина и ракије. За што дакле од једног правила градити два?

У правилу 92. на стр. 44. нијесу добри примјери: Ј е д н о ј у т р о к а д о г р и ј а с у н ц е и о н а ј д а н и з и ш а в ш и И с у с и з к у ћ е, јер и овијем примјерима не показују ј е д н о ј у т р о и о н а ј д а н мјеру времена, него баш вријеме кад што бива. Дакле осим акузатива, који показује количину има и акузатива, који показује вријеме. Осим овога нашао би се још који чланак, који по педагогији нема мјеста у граматици за ниже гимназије, као што је она напомена на стр. 80 и на стр. 41. где се каже како је Даничић одредио значење трећега падежа. У граматици за ниже гимназије

имају се готови резултати изнијети без икаквих позивања на овога или онога. На послетку имамо примјетити да је писац пореметио ред код иструментала, те почиње са инструменталом за оруђе, мјесто да је почео са инструменталом за мјесто, из којега се дају остала значења инструментала једно из другога развијати. О овоме нас учи локална теорија, које се држи Миклошић у својој упоредној синтакси свијех словенских језика, и кому је Даничић претеча у овој ствари. *) А осим овога ова локална теорија годи јако практичном изучавању синтаксе у нижим резредима. Према овоме ваљало је задржати и главно значење трећега падежа по Даничићу.

Све ово што смо навели, не обара цијену овој књизи ни најмање. Књига је врло добра и једина за сад у овој струци, те је добро дошла свијем гимназијама српским. Учитељи ваља да су захвални г. Ст. Новаковићу, што он поред својих научних послова с великом љубављу и жртвом не штеди труда ни рада за напредак школски, јер његово бадро око врло је добро увидјело шта значи школа за напредак једнога народа.

У Карловцима.

Јован Живановић.

*) Види о овоме програм: велике гимназије карловачке за годину 1876.

ИСТОРИЈА АУСТРО-УГАРСКЕ. Handbuch der Geschichte Österreichs von der ältesten bis zur neuesten Zeit. Mit besonderer Rücksicht auf Länder-, Völkerkunde und Culturgeschichte, bearbeitet von *Dr. Franz Krones,* o. ö. Professor der österreichischen Geschichte an der Universität zu Graz, corresp. Mitglied der k. k. Akademie der Wissenschaften zu Wien. Fünf Bände. Berlin, Verlag (zuerst) von Theobald Grieben, (dann) von Theodor Hoffmann. Цена 46 мар. 50 фен. (27 фор. 90 нов.)

Пред нама лежи огромно дело, производ велика духа чисте увиђавности, строге правичности, грдна знања и голема труда.

У аустро-угарској историјској књижевности нема дела, које би се с овим могло сравнити. Ово није само прва верна историја Аустрије, него и ремек, којем се не да ни један рад на том пољу сравнити. У том се делу изнаша слика државничког и културног развитка оних земаља и народа, који су у току времена припадали к Аустрији и који су јој дан данас чињеници. Наравно, да је немштина узета за темељ целоме раду али с тога није писац заборавио на остале народности, шта више, узео их је, како су и кад утицале, са истога гледишта, одавајући им важност, до које су дошле саме. Дело има у толико још веће вредности, што су писцу познати сви језици у Аустро-Угарској, те је могао на основу самих извора изрећи самосталну и правичну пресуду. Историјска је критика у том делу тако важна а наредба материјала тако згодна, да с наше стране немамо никакве друге, до похвалне примедбе.

Цело је дело подељено у двадесет и једну књигу. У првој је књизи преглед ауст. историјографије; у другој је у обзир узето садашње географско и етнографско стање а у једно и одношаји према суседству; у трећој се описује праисторија, преримско и римско доба; у четвртој сеоба народа; у петој почетци средњовечнога државног живота; у шестој је историјско земљиште Аустрије; у седмој спољашњи историјски живот од 976—1308; у осмој од 1308—1382; у деветој од 1382—1437; у десетој од 1437—1493; у једанаестој је прелаз у новије доба до 1526; у дванаестој је унутрашњи, културни живот од десетог века па до 1526; у тринаестој спољашњи, историјски живот од 1526—1576; у четрнаестој од 1576—1618; у петнаестој од 1618—1648; у шеснаестој од 1648—1700; у седамнаестој од 1700—1740; у осамнаестој од 1740 1780; у деветнаестој је унутрашње стање за доба Марије Терезије; у двадесетој спољашње стање од 1780—1792; у двадесет првој је најновије доба, од 1792—1870. (Та, последња књига је према осталима врло збијена и кратка а садржава важан одељак, у ком се развијало данашње стање*).) У петој су свесци неки додатци и регистар.

Поједине књиге су тако удешене, да је пред сваком стављена најпре литература историјска о томе добу, од најдревнијих, до најновијих дела, не само латинских или немачких, већ и мађарских и свих словенских. Ту се тек види, шта је писац све морао да прочита и да прекуха, док је написао вако дело. За литературом долази обично хронолошки преглед важнијих догађаја у том добу свих осталих европских држава.

Разуме се, да и Србе с похвалом спомиње, од њихове сеобе у балканско полуострово, до најновијег доба, у колико су, у разним периодима и на разан начин утицали у развитак Аустро-Угарске било сад унутрашњи и спољашњи. Писац узима у обзир њихове одношаја у старо доба према овој држави, њиов развитак на интелектуалном, религиозном, етнографском и милитарном пољу до данас и при сваком спомињању изриче достојну и праведну

*) Од истог писца излази међу тим историја новог доба Аустрије. (Geschichte der Neuzeit Österreichs vom achtzehnten Jahrhundert bis auf die Gegenwart. Von Dr. Franz Krones. Berlin. Th. Hoffmann.)

суду о њима не имајући пред собом ника обзира, до ти таквсг, какав се изискивати же од поштена и свесна човека.

Нека цена не поплаши никог, који је у њу набавити себи то дело, које му само блиотеци на украс а интелигенцији на дику ужити може; заводи пак, који се с науком ве, дужни су имати ту историју.

У Новоме Саду, октобра 1879.

Милан Савић.

ПРОСВЕТА.

Овогодишње светосавке теме у Великој коли у Београду. Београд; 1 Октобра 879. У прошлој години известио сам Вас о мама, које су биле постављене за награду . В. Кнеза. С тога се журим, да Вас и о оводишњим темама известим. Ево их:

I. Тема правног факултета: „О пороти опште као установи. Развој њен с поледом на пороту у Словена, Инглиза, Француза, Немаца а особито у Срба. Да ли пороту, ко установу, треба подржавати или не треба, који су за једно, а који за друго разлози; имено, које су добре, а које су слабе стране е установе? Да ли се добре стране поротине ају обичњим другим судовима заменити, а особито с погледом на теорију доказивања — позитивну и негативну? Која питања расправа и треба да расправи порота као порота? а ли се поротом, и којом, тежи за што тељитијим доказивањем кривице, или само за то лакшим доказивањем — и како је с нашом том погледу? За која дела треба порота да уди, а нарочито да ли треба или не треба да политичке кривице суди, и из којих основа едно или друго? И. на послетку, означити у лавним потезима с погледом на њену задаћу аква треба да буде, како да је удешена орота?

II. Тема техничког факултета. У окружној вароши има да се подигне града за полугимназију са 4 разреда, са станом за директора и за школског послужитеља. Размери у коима треба нацртати пројект, као и други блии услови могу се видити код декана.

III. Тема историјско филолошког одсека. Тврко I краљ босански, његова унутрашња спољна дела; његова радња, да васпостави рпско краљевство.

IV. Тема природно-математичног одсека. О тицају ветра на брзину звука. 1. ата је, у једној равнини, права AB=a, и пра а AX, које су нагнуте једна спрам друге под глом α. На праву AX креће се од A према тачка m једнаком брзином c_1. У исти мах реће се на правој, коју везује M са средиштем B и правцем MB једна тачка M једнаком брзином c_2. Да се нађе геометријско место тачке m; једначина исте у полним координатама, кад је A или B пол, а AB полна осовина; да се претресе та једначина и испита особени случај $\alpha=90^\circ$ и $C_1=C_2$. На послетку, да се у општем случају одреди време, за које ће тачка m стићи у B.

2. Познато је одстојање а двеју тачака A и B. У истим тачкама налази се по један топ и по један посматрач. Кад је топ опаљен у тачки A, посматрач код B забележио је време t_1, које је протекло, од кад је видео светлац (или дим), па док је чуо звук. Исто тако опаљен је топ у тачки B, па је посматрач код A забележио време t_2, које је протекло, од кад је видео светлац па док је чуо пуцањ. Ветар дува под углом α према правцу AB, а брзина му је непозната. Тражи се из података AB—a, α, t_1, t_2 да се израчуна брзина звука у ваздуху и на температури, на којој се опит вршио.

3. Позната је брзина звука C_1 за температуру, на којој се опажа; познато је време t_1, које је протекло од кад је посматрач у тачки B видео дим опаљеног топа у A, па док је чуо пуцањ. Осим тога познат је правац ветра a, и брзина му C_2. Да се нађе одстојање тачке B од A; да се нађе, под којим углом ваља да дува ветар познате брзине, па да посматрач у B чује звук од A у истом времену као кад ветар не би дувао.

РАЗНО.

(Важна окаменотина). По дарвиновој теорији тице и рептилије*) су постали из једног заједничког претка. Али је и Дарвин то постављао само као предпоставку, као научну нужду.

Септембра године 1877 дођоше вести из Ајхштета у Баварској, да се је тамо нашао други примерак једне животињске феле, на коме се понајјасније може да види сродство између тица и рептилија, те је по томе та фела посредни члан између двеју поменутих класа. Та животиња (окаменотина) — научењаци је крстише Archaeoptrix lithografica — јесте тица, велика као кокош, са репом дугачким и као у гуштера. Први примерак оваког значајног створења, нађен је био године 1861 у Солнхофену, онда се је још сумњало да је у ње био заиста реп као у рептилија, али је анатом Р. Овен ипак потврдио, да је доиста члан из старе, праве класе тица. Као и 1861 год. сад је реч о једној окаменотини, коју је срећно нашао неки господин Хеберлин, само што се је ова много боље одржала, и као слика те

*) Од рептилија живе данас четири реда: гуштери, змије, крокодили и корњаче.

праживотиње много је јаснија и боља од пређашњег паласка, у кога су крила била развучена, врата и главе није ни било а многе су кости биле расуте по каменој плочи. О новој окаменотини пише г. Хеберлин једноме пријатељу ово.

„Читав овај примерак то је слика за чудо лепа и јасна! Крила су јако раширена, па се јасно могу да прегледе са стране, у свима ситницама, па и сам облик пера. Кичма и ребра су у нормалном положају, врат и глава су повијени на страну, те се може бројати обртањ по обртањ. Глава лежи једном страном а у вилицама има зуба. Најзад не само што су се одржале канџе на задњим ногама, већ има и оних што су на горњим деловима крила“.

Тако је славни испитач поново доживео радост, да види како се чињеницама потврђује један став из његове научне зграде, генијално створене. Па као год што је историчару неизмерно драгоцен какав надпис, урезан у камену, тако ће, за ново испитивање природе, бити моћан доказ она ајхштетска окаменотина, у коју је сама природа својом писаљком урезала доказ за науку о развијању фела и десцендентну теорију. Желети је само, да се што пре сними тај важни паллазак, те да слике дођу до руку оних који се за то интересују.

вт.

ЗАГОНЕТКА У БРОЈЕВИМА.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 је јака тврђава, и с тога је 6, 4, 2, 10, 12, 5, узети 1, 2, 4, 5, и 10 11, 6, 11, 3 у руку, та о њему писати. С њега се 6, 11, 10, 11 каћски 4, 11, 3, и с њега изгледа човек као 10, 2, 3, 2, Кад је 6, 2, 10, 8, 5 време и нема 6, 2, 3, 4, 7 онда је врло пријатно с њега на све стране погледати. Виши је него ма који 3, 7, 6, 7, 12. Кад би се њега бацио 1, 2, 7, 8, разбио би се, Многи, који је помогао одатле 5, 3, 2, 4, 7, 3, 11 непријатеља, добио је 5, 4, 10, 2, 12. Дојчин 1, 2, 3, 7, 4, је онде 1, 11, 5, много 6, 11, 12, 7 и о томе се сада 1, 2, 6, 9.

НОВИ КАЛЕНДАРИ.

Изишао је из штампе и разашиље се:

„Српски Соко“ велики илустровани календар за годину 1880. Први календарски део (црвен табак) с нова је прегледан и тачно прерађен. Исто су тако и вашари поправљени и допуњени према извештајима, који су нам са више страна стигли.

Други део тога **омиљеног и толико растрањеног** календара уређен је тако, да буде у смислу речи „књига за народ“, где имаде и ист поуке и здраве забаве. Читаоци ће наћи у томе расправа и чланака, који смерају на пробуђи учвршћење српских и човечанских врлина, на поње природе и човека у природи, на неговање свега што је кадро да унапреди и усаврши народ на то пак писано је лаким народним језиком, да сва зо разумети и схватити може. Читаоци ће даље у тој књизи красних слика из савременог живота и ђаја, чисто и лепо израђених, како се то досад да излази испод руке прве и најбоље уређене нар. парије српске у овим нашим крајевима.

Така књига заслужује, да се нађе у **свакој** ср **кући,** где се мисли и ради на напретку и бољитку и свога народа.

Садржај је овај: Чланци за народ: „**...мо прави Срби**“! од Светозара Савковића. За „**Прича оца Алексија**“ од Ивана Тургењева, ...вео Сава Петровић. Песме: „**Породични кру**... Арањ) превео Мита Поповић. „**Смрт војводе** ...це“ песма народна. Из повеснице. „**Вит**... **Текија 1716 год.**“ од Бранков-а. Из науке ...ши: „**Човечији живот**“, на основу Ердманов... сама од уредника. Путописна црта: „**Ада**... од дра Милана Савића. За домаћи живот; ... **начин грејања**“, од Андрије М. Матића. Ш... збиља: „**Испрекрштане мисли о српско**... **тољубљу**“, од Ст. Ј. Јефтића. „**Надметање (к**...**ренција)**“, од Новака Радонића. Из индус... „**Шећер од куда се вади**“, од дра Ђорђа В... вића. Из животописа: „**Иван Сергијеви**... **саков**“, претставник народне Русије. **Јунак од** ... Ђорђе Михалџић.

Слике су у „Српском Соколу“ ове: 1... Сергијевић Аксаков. 2. Александар I. Батенбер... бугарски. 3. Бугари из околице града Софије. 4... рал Александар Дондуков-Корсаков. 5. Козаци ...ду. 6. Кључ у Босни. 8. Етна како ватру сипа. 8... дук у Босни. 9. Турски цигани. 10. Београд. 11... ва. 12. Ригер, вођа чешког народа. 13. Ђорђе Ми... јунак од Стоца. 14. Мост преко реке Миљац... Сарајева. 15. Ђура Јакшић, песник српски. 16. ... је Ружић, српски глумац. 17. Малоруска ... Дунавско ушће Сулина. 19. Лица из Босне. 20. ...ва Сегедина. (Помоћ у последњем тренутку.)

Наручбине се на овај календар упућују ад...страцији „**Заставе**“, а за Србију књижари В... **ложића** у Београду. Комад стоји 50 новч. ... нар. Ко наручи на више у комисију добија 25 ... готово 30%.

„**Јавор**“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5... по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 ф... За стране земље: на читаву годину 6 ф...

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. С...

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 41. У Новом Саду 20. октобра, 1879.

НА ПРЕЛУ.

ПРВИ ЛИСТАК ИЗ СПОМЕНИЦЕ: — „НАПОМЕНКА“

од С. Тешића.

(Свршетак)

„Није давно било кад сам видио први пут Јулку Чолићеву. — Што да тајим да је одма учинила моћан утисак на мене. Да, ја сам је љубио — колико блаженства, сласти и опет горчина иваја у једној тој само речци! — тајно сам од првог часа пратио њене кораке и поступке. И у свему томе, у осећајима, у мислима, у тежњама овог природног чеда, нашо сам другог себе — нашао сам толико сагласија, сличности! — Моро сам је љубити — она ми се љубављу одазва и ја сам сањао о срећи. — Ако је истина да је хармонија најтрајнији услов везе двају срдаца, а често виђање и заједнички снови заноса, то што и заливање за цвет љубави — то ће љубав наша бити вечна, трајаће и преко гроба, ал' са њоме и вај за живота.“

„Ми смо били срећни, уживали смо у зидању планова, снивали смо, осећали, мислили заједно! Ал отац — ваљда нема ни једног човека на свету, који би више антипатије осећао на спрам свију они што носе име „чиновник“, и можда је каквог мрачног, тајног узрока имао — доста то — одбио је моју просидбу и забранио ми више ћерке и видети. — И на томе је нагло радио. — На неколико дана после оглашеног рата од стране Србије — били су Мирко и Јулка заручени. . . Хтели су ме у канцеларији задржати, сељаци моји сви су наваљивали да на то пристанем — ал' ја сам ко разљућен лав жмурке се отргао и у бојни метеж јурнуо. — С пушком у руци ступио сам у бојну линију. Нећу тврдити да сам јунаштва каква починио, ал' ја сам презирао живот!. . . .“

Неколико тренутака кад и последње речи на уснама изумреше и кад се уморен и исцрпљен опет у кревет завали, протекоше у тешкој паузи, коју се нико неусуди прекидати, обрван дубљином туге и сажалења за патничке јаде.

— А шта је с тајном Мирковом? — једва напослетку несигурним гласом запитах.

— Био сам при регрутној комисији, кад су Мирка неправедно, за добар новац његовог стрица ослободили од војне дужности и ставили онаког делију у коморџије. Глас мој био је неважећ онда, да то поништи доказима пред комисијом, ал' сада је у мојој власти да Мирко у бојни ред ступи. Коштало би ме само неколико речи усмено ил' писмено — но то би било подло сада урадити, кад ми је супарник . . . говорио је Воја манув руком преко чела, као човек, који оће да се отараси мисли. . .

Целу ноћ нисам заспао у премишља-

њу о чувеном и виђеном но само се немирно превртао с једне стране на другу, тражећи мекшег места да санак увардам, ал' он је далеко одбего са моји очију.

Воја незнам дал је спавао ал' сутра дан кад се дигосмо, очи му беху мутне и неиспаване. Обични свој израз и боју лица опет је добио. Мирноћа и самопуздање добоко се огледаше у његовим цртама:

„. . .Немо ми је спољно лице
Ал' у грудма срце страда!“

Пера богме испавао се ваљано, ркао је целу ноћ, ко да чутуре струже и сутра дан чим је устао — т. ј. пошто сам га једва пробудио — ударио у шалу.

— Је л' Војо, ти знаш. Шта значи терминус техникус — амор? — пито је ђаволасто Воју, што се замишљен трже на ово његово питање и наравно климну главом у одобравању.

— Видиш — браца баћа паор изирска, знао је само три стране речи: — дација, порција екзекуција, па по читаве ноћи није могао спавати, а ти знаш само једну: — амор и опет о њој толико премишљаш и у неспавању се са ње преврћеш. . . . дакле си у превази!

И испало му је за руком да нас насмеје.

V.

Оставили смо већ за леђима Чокешину и јурисмо сада другим путем преко ливада и њива, праћени блатом и лапавицом, к Новом селу за Лешницу. Воја је замишљен седио, ал' му се црте све више и више бистрише као у човека, који је све ближе скупу своји мисли на једну једину тачку, на једну једину још заосталу наду.

Пера опет таман је довршио некакву шалу, која нас је доста суза и бректања трбуха са смеја коштала. Ја сам равнодушно разгледао монотону околину: — снег, блато и вечни сумор.

Јово мислио је да нас забавља својим приповедањем како су га заједно с његовим коњићима брижљиво угостили у манастиру и тек по који пут швићне бичем преко сапи то једног то другог коњића ил' размрси са дизгена умршени реп с[...] чилова, па онда стаде да пљуцка и [...] пуши џарајући прстом своју лулу.

— Што је господин учо кисео, ка[...] је оскоруше јео ил' царство изгубио?[...] од један ма се окрену у сред нашег ћ[...]ња Јово к нама.

— Ћути море заљубљен је па је[...] чека борбе да се мало пролупа — о[...]вори му Перо пригнув' се к његовом [...]вету и поверљиво као какву тајну да [...] саопштава.

Онај ману главом па ће тек:

— Ма и ја знам шта ће рећи за[...]бљен, па да боме оће сваки млад чо[...] мало да баци око за каквом гиздуљо[...] Неразумем, ко зна — можда је у госп[...]де таки адет, тек кад се заљубе — [...] маре ти ни за живот ни за главу — [...] ја боме тек онда волем да живим и р[...] би да се вратим и са ови сијасета а [...] ми ни длака у глави нефали — и оп[...] швићну бичем по коњићима.

— Шта зар си се и ти већ заблену[...] у коју? — поче Перо ђаволасто пропитивање као саучесник тијо, више за [...] двојицу.

— Е још питаш — церио се онај [...] извади лулу из зуба ко да би хтео да м[...] речи округлије буду — већ у неколи[...] досад — па зато и јесам момак! — [...] сад што сам се зацопо у једну — и Јово пуцакну прстима више главе и глас више спусти, лице му доби неки сањиви израз а очи нежност — пхи! — ка махнит — снивам је у сваком сну, лице њено видим у свакој девојци. . . .

— Или на сваком дну чаше — шалио се Пера — па зато ваљда из те силне љубавне привржености, што у свакој цури видиш лице те твоје драгане и облећеш толико око њи.

— Баш си ђаво! . . . ма природно — настави Јово — кад су све красне, очи враголасте, косе дуге, стас витак, руке, груди пуне. . . ма батали човече ко да ти наприча божију лепоту . . . ал' моја Селена — бог и душа — нема јој лака пара. Нема лепше девојке у целом Јадру, Мачви и Поцерију! . . . Цео би јој дан ле-

као код ногу и гледао у њено благо и опет ђаволасто граор-око — ма веруј ми ваљан сам ти делибента, око мома сам облето ко лептир око цвећа, ал' кад ме она погледа — ту — ту се у грудима стегне, дах се приталожи срце узаркти, а глава покорно приклони, па да после сва крв у образе појури и да груди дубоко од даха одскачу .... Ал' нема ти љубави нигда без бола! — и ту глас Јовин поста скоро сетан.

— Што, висока јој тараба око куће? — ђаволасто упита Пера кад виде како се онај покуњио.

— Ха, ха — није бог те видио. Ал' да је знаш каква је каћиперка, знам да ме воле — та кад је ја оволико волем, мора и она мене волети — ал' и опет неће да призна, оће само да ме мучи, да ме кињи и куша...

— Ба, нигде нема написано, да ако си се ти у њу заљубио да мора и она у тебе — опет га прекиде Перо — то је ка оно: „Девојка лепа, допада ми се, већ сам се у њу заљубио, још она у мене — па готов посо. — Већ ти лепо брале мој кад те цура неће окрени јој леђа и реци јој: „од сада престаје љубав међу нама" — ако ни то нећеш, зажмури, па јурни међ душмане, да учиниш крај твоме љубавничком пуном суза и уздаха животу — бар ће ти по смрти рећи е си био јунак.

Јова га зачуђен погледа климну дватри пут главом, опали ваљано кљусад, што се беше олењила и мрмљао је више за себе:

— Ма она ме мора волети. — Човек несме тако тек малодушно малаксати ко има воље имаће и успеха...

— То је нешто најпаметније од целог досадањег нам говора — узе реч Војислав, први пут, од како се из Чокешине кренусмо — „Човек несме тек тако малодушно малаксати" — имамо ми сада и пречи и светлији позива и дужности, но што нам их наш егоизам налаже. Уложимо наш поштен, искрен рад за ослобођење Српства и Славенства, за ускрснуће сарањене слободе народа и тај ће нам рад бити душевна наслада, мелем за уцвељено срце....

Београд Мај 1877 год.

ЈОГУНСТВО.

Зарикно би к'о лавица љута
Кад лавића нађе растргнута,
Те од бола и од беса риче,
За освету да лава дoвиче.
Зарикно би да се небо тресе,
Нека клинци с њега одкаче се,
Грмећ' небо у пропаст се вргне
Да из мисли своји Бог се тргне
Да из раја на мене погледи
Небил краја било мојој беди.
Шта ја скривих да се тако патим?
Што се руши чега год се латим?
Што ме судбе џелат, мучи, клети
Што ми неда живит' ил' умрети?
Та нека се урнебеса зближе,
Нек се звезда до звезде наниже,
Звезда пљусак нек на мене пада,
Нек ми зада, још већега јада,
Ја од бола зашкрипићу зуби.
Писнут' нећу под ударцем врућим
Само ћу те ој џелату груби,
Да погледам оком презирућим.

У Грацу 1879.

Мита Калић.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ђерција.

(Наставак.)

— Воловче! повиках му, није ли то свирепост од нас што тако убијамо ту лепу, витку животињу? Погледај само ту диво-козу што издише, која је још пре неко-

лико тренутака уживала у своме невином животу, да ли не личи млађаној жени, у које је прса сумња љубоморног мужа у-бола смртоносни нож?

Видио сам из далека, како су севнуле старчеве очи, па онда је метнуо пушку на десни образ те ју је наперио на мене, али без да је опалио спусти исту па се упути по дивокозу у провалу. Упитах га, куд је нишанио, дал' је мене узео на око! али ми по своме обичају није одговорио.

То воловчево понашање је још и данас за ме неразрешена загонетка, и не могу је другчије тумачити, него да ми је иза леђа смотрио дивокозу, или другу какву дивјач, али због велике даљине није хтео барута да троши.

А ако је мене узео на око? ох зашто, зашто ми није пустио у главу сигурно му тане, па би сад већ свему био крај.

* * *

Али мене тане негађа.

Вођа сам својевољачке чете, коју сам сâм скупио. Иста је у стању да врши гверилске дужности ако треба и ако се може. Више сам пута већ повео у бој одважне младиће, и они су падали поред мене с десна и слева, а мени не беше ништа. Држе, да ме не гађа тане.

А ја се са ужасом сећам речи Ленормандове; па зато ваљда не могу ни да погинем брзо и славно на бојном пољу, само да се оне испуне.

Приближује се последњи тренутак, који ће да реши народну судбину, наскоро ће се бити одсудне и последње битке. О руској интервенцији нема више сумње, јер руска војска је већ улогорена на границама Галиције, а код нас је наређен народни устанак и сви су кланци затворени. Кроз ове продрети није можно, и ми ћемо се упадању одупрети ма до последње капи крви, док нам не стигне у помоћ редовна војска.

У ратном животу кад и кад заборавим на се, и сваког јутра с том надом устајем, да ми неће требати више легати, и да ће ми смрт за отаџбину опрати грех.

Час ме опет мучи сумња и страх од онога света. Имали онога света! па ако има, дал'ћу моћи чист ступит уњ, да ли ћу се састати онде с оцем мојим, и какав ће бити тај састанак?

Прелазим из једног екстрема у други, те док у једном тренутку слепо верујем у сваку речицу веронауке, дотле у другом оповрчем све што је свето, опоричем промисао вишег бића, бесмртност душе, вечито блаженство и вечите муке — па са таком унутрашњом буром осване ми нов дан немира.

* * *

Воловца који је такође знатну улогу играо у народном устанку, већ од неколико дана нестало беше из двора, и нико ми не зна казати где је. По свој прилици је отишао на другу страну гора да уводи руски положај, што нико не може тако лако учинити као он, јер бавећи се овде од више година, врло је добро упознао горске путеве. Та то је већ обично, да ко мало говори, тај много твори

Да нам нису затворени горски кланци то би већ по свој прилици било поплављени руском војском, јер јој се стражарске ватре виде са врхова виших брегова.

Страх становника неда се описати, читаве се породице селе у места, која за сигурнија држе.

Ово је последња ноћ, коју ћу провести у своме стану, може бити, да је за на веки последња . . Сутра ће мо концентрирати усташе, те ће следовати бој на живот. . . .

Овај лист већ није могао да заврши писац му, а ја горећи од љубопитства, какав ће бити одломак продужен одмах започех читати

Воловчеве белешке,

које су биле писане на хартији разне боје и величине а дрхћућом руком писана слова сведочише, да му је ретко било у руци перо и да је само згодном приликом и после важнијих догађаја списао на хартију мисли своје. Осим тога је

мастило кроз више година пожутело а листови су на савијутцима прилично подерани, и већина је нечитка.

* * *

20 марта 1838.

Танки висок узраст, бледо лице са црним очима из којих вири гордост и завист, танка развучена уста, узано, бледо чело, упале слепе очи под светло-смеђом косом, мало скврчен нос, подужа брада, а на лицу длаке, меке ко свила; то је слика једног лица, које је у банчењу и блуду пре времена сазрело, које носи на себи жиг нитковства, које морам видети на вешалима, ако није освета, којом једини праведни бог грех казни, само приповетка за простака.

Прво време, листак и перо употребио сам на то, да опишем спољашњост тога човека, тога ђавола, јер се говори да је човек заборавап премда сам сада о томе уверен, да би и после једног столећа познао тај мефистовски лик.

Име његово, име! живот би дао за име му! та и тако сам већ жртвовао један, да га сазнам, живот моје сироте Габријеле! да сам јој могао прочитати из очију само једну искрицу покајања, да је само издала име тог клетника, био бих јој опростио, она би сад живила а варалица не.

Али унутарњи осећај ми каже, да ћу га још једном наћи, па онда допусти свемогући боже, да ти ја будем оруђе!

* * *

14 априла 1838.

Већ сам месец дана слободан. Нестало је са ногу ми трага од окова. Навикао сам пешачити.

Морам се крити од људи, да не попознаду у мени умаклог роба, кога су досад ваљда и курентирали, ма да може бити, не би ни некадањи најбољи пријатељи у одрпаном, брадатом, бркатом и мршавом путнику познали некадашњег Белмана.

Нема никога, ко би ме љубазноословио, нема никога коме би поверљиво приступити могао, од кише и холује скривам се у штале, данас једем први пут кувања, већ од више дана код чивутина арендаша, где и ове редове пишем.

Има тренутака, кад ми дође воља, да се вратим у тавницу, и у којима бих смрт држао за милост, и не би млого муке требало, па бих скочио у таласе прве реке да ми није пред очима у светлим бојама једна мета: наћи се с човеком, који ме је унесрећно.

Ох ала ће сладак бити тај тренутак, тренутак, који ће да исплати хиљаду годишње муке!

* * *

1. маја 1838.

Како сам сретно проводио више година данашњи дан!

Данас је три године томе, како ми је Габријела постала женом, те смо се одселили у будимске брегове у неки мајур; дрва су се обукла у нову лиснату одећу, поред мене на зеленој ледини седила је дивна и млађана ми женица, а ја сам јој метуо главу у крило, и на успама мојим сам осетио њене вреле усне, срце ми је прелио осећај блаженства — — ко би онда био веровао!

Даље испред мене ви слике, успомене убијеног блаженста! је немам садањости, ја имам само будућности, и сва нада будућности моје скупљена је у један тренутак!

Целу сам ноћ провео у прљавој колебици неког убогог Словака, а кад сам у јутру прошао кроз улицу варошице, ослови ме сеоски кнез, да му прочитам на глас ако знам, једну окружницу, јер сеоски бележник није код куће. Ја сам већ и из љубопитства готов био одазвати му се позиву и читао сам га мирно све до оне тачке, где јеређан опис моје личности. Ту сам тачку изоставио, и незнам, да ли је кнез приметио моју забуну и да ме је језа прошла; кад сам прочитао окружницу одмах сам одјурио и после дужег пешачења сео сам код реке Попрада, да се одморим.

Вода, која је усљед отопљења снега

нарасла, јурила је дивљом брзином из свога корита кроз неки шанац, што је водио к воденици те је вредно окретала три воденична точка, који су монотоно клепетали. Светли зраци пролетње сунца ломили су се у милијону капљица, које испрекидано спадаху са точкова и изгледаху као алем-камен. Дуго сам гледао ту вилинску игру. Над-а-мном је цвркутала у висини шева, а раденици су по пољани врвили. Све је око мене изгледало, да је сретно, само је моја душа била препуна очајањем. . .

Већ сам стајао на шанцу што је к воденици водио и већ сам хтео да се бацим у њега, да ме вода однесе међу точкове, који би ме смрвили, и може бити, да ме је само један тренутак делио од смрти, кад ме је једна помисао задржала, те нисам скочио, а та помисао беше: уживање би било за ме, видети да ми непријатељ тако погине.

Ишао сам даље и касно у вече стигао сам уморан, и гладан и жедан до последњи кућерака неке мале варошице, где сам у име божије добио куваних кромпира и конака. Тако сам провео ове године први мај.

* * *

30 Јула 1838.

Нисам већ више светска протува. Нашао сам кров под којим ћу главу да склоним и где ћу у сигурности да поједем залогај црна хлеба, каквог никад небих био дао ни последњем слузи моме.

На јужној страни карпатских гора ближе облацима него земљи стоји ми од камена сложена колебица. Пукотине исте морам често са маховином да запушим, да их оштар ветар не просвира. Цео ми се намештај састоји из стола и столице, који су из јеловине истесани, кревет ми је умка маховине, покривена са козијим кожама, огњиште ми је на сред собе, са кога се дим диже кроз тршчани кров, који је у виду левка састављен, и тај дим често потисне холујина натраг, добро продрмав и слаби кров.

Ала бих некад пожалио несретника, кога би стање присилило да у такој јами живи, а сад ми се и самом та јама палатом чини.

Па и ту јаму сам наследио. Предак ми беше ловац дивокоза, који је заборавио овде број својих година, а ја сам га нашао овде болна преболна на смртној постељи. Неговао сам га како се могло, па зато ми је оставио у наследство своју колебицу, пушку и ловачку торбу. То ми је сав иметак, но дал' ми и треба више, да живим од дана до дана. Ја сам био увек страстан ловац, и тане ми је силне награде заслужило у пештанском стрелишту, а да и дивокозу добро згађа о томе сам се имао прилике уверити. Овде ме нико не тражи, нико не гони. Удаљен сам од света а близу сам природи и при осећању те слободе груди ми лакше дишу.

Од северних брда ме заклања висока стрма стена, а пред колебом мојом на неколико стотина корачаја простире се у полукругу зеленкасто језеро преко кога јој се само на чуну може доћи.

Скривенијег и романтичнијег места не може створити ни уображење.

Воловац, од кога сам са наследством и име наследио, морао је мрзити људе, јер кога веже за човечанство и најмања љубав а за свет интерес, тај не може доћи овамо, да се жив сахрани. И он је овде умро, као што је и живио без родбине, пријатеља и без сажалења; гроб му само ја знам, на који сам метуо, кад сам га сахранио, прекрштено дрво.

Да ли ће бити и моја судбина така? ко ће мене сахранити?

(Наставиће се.)

КАД ЈА УМРЕМ . . .

Кад ја умрем — биће скоро —
Уреж'те ми на гроб ово:

„Не верујте, сестре, момку,
Ко би њему још веров'о!

Њему ј' чаша што и драга, —
Кад је жедан за њом лети;
Док му једна на уснама
Већ му друга на памети.

Драга му је што и чаша. —
Лакомо се за њу маша:

Мила су му уста њена
Док је пуна и румена;
Њом се хвали међ јунаци
Док му годе њени зраци —
Кад испије — тад је баци."

Велинка.

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

Беше ли вавек као сад? —
Немогу да појмим ово колено,
Старост је млада облика,
А младост, на жалост, стара је!

Шилер.

На челу овога списа стављамо озбиљне речи великог песника. То чинимо ради доказа, да жалба о непрестаном смањивању телесног здравља човечанског рода није нова, није данашња, но да се пребацивање, — које се мора подићи противу садашњег начина одгајивања деце што се тиче њихова тела и здравља — нетиче само нас, но се простире и на прошла времена.

Кад је већ Шилер имао узрока, да се потужи на телесно здравље његових савременика, онда његова изрека још много више приличи нашем данашњем поколењу. Ту истину опазићемо одмах како бацимо један летимични поглед на таблицу оболевања и смрти нашег доба, кад лекарским оком посматрамо децу нашег поколења. Ужасно се гомила мекост костију (енглеска болест,) и она дубоко зарива у нормално напредовање и развијање тела; у нашој породици све се више и више шире скрофуле, она нагрдна, тврдоглава и за многе важне телесне делове опасна болест, којој најзад подлеже много деца после дуготрајних мука. Сува болест коси једнако безбројне жртве и у детињском свету. Оскудица крви шири се једнако и постала је готово главним злом нашег поколења. Болести живаца у њиховим разним блицима одавна већ несу модна болест отмених госпа, но су већ обухватиле и детињство, и много новорођене деце пропада још у првом добу због нецелисходног, недовољног или извесно рђавог начина одхране — али нећу даље да сликам жалосну слику, јер ми довољно видимо, да се с дана на дан смањује телесни одпор човечијег рода а јачају се наклоности боловању нашег дечијег света, и да је у неким породицама непостижно потпуно телесно здравље.

Кад сравнимо слику телесног развића и здравља из прошлих столећа са сликом данашњег поколења — онда се опажа необориви факт, да човек што је даље отишао у култури, и што је дубље продро у душевни живот и рад тиме је више изгубио телесне снаге и здравља, и да су душевне и друштвене добити нашег доба произвеле толико исто телесне штете и створили безброј телесних слабости и махна. Од телесно снажног и здравог природног човека постали су слабуњави и болешљиви културни људи.

Неможе се захтевати, да човек ради повратка његове пређашње телесне снаге и здравља — остави стазу душевног живота и рада и да се поврати простом природном животу, али се с друге стране мора захтевати, да се културни човек по најпре побрине за што боље здравље за себе и своје родбине ако хоће да успешно стане на пут телесном пропадању, и да његове душевне тежње небуду отров телу његовом.

Само здрави родитељи имају здраву децу. — То је реченица искуства, којој не треба доказа, само ваља још додати, да је у све-

сном или ненамерном пренебрегавању тога искуства при женидби један врло важан основ, зашто у нашем дечијем свету долазе тако много урођене болести и слабости. Даље је довољно познато, да извесне болести и наклоности врло радо прелазе с родитеља на децу, и зато би с те тачке понајпре ваљало одпочети старање за здраво и снажно поколење. При женидбама ваљало би и лекар да каже своје одобравање или неодобравање.

Знамо врло добро, да би се таквим неодобравањем дубоко засекло у срце човечанског друштва да би се декоја нежна веза разлабавила и прекинула, али је боље претпоставити мањи бол већем и дужем. Такође знамо, да ћемо са овим шпартанским саветима погодити много глуво уво, али нас то опет неуздржава, да се бар недотакнемо тога предмета, који је по здравље тако важан, а можда ће когод и мало промислити о томе.

Наша је намера да говоримо о срествима и путовима у физичном одгајивању деце, да им се прибави што више и што бољег здравља, да се забаце декоје заблуде, које се ево више и више шире и грозе нашем и онако нежном и слабуњавом поколењу.

Три тачке поглавито су од велике важности у физичном одгајивању деце и о којима ће се овде горорити. Те су три тачке: в а з д у х, о д х р а њ и в а њ е и н е г а.

I. Ваздух.

Ваздух је прва храна новорођеном детету и доиста није све једно у којој му се каквоћи и температури даје. Многима је болестима плућа и ваздушних путова у новорођене деце — што се погрешно приписује назебу — прави узрок у рђавом поквареном ваздуху. Недовољно промахиване и препуне куће за наочад довољно нам показују жалосни утицај окуженог ваздуха на здравље и живот дечијег организма. Ц. Клерк прича, да је у Америци дим од зелених дрва у колебама без оџака врло често узрок грчевитости негарске новорођене деце, а на Исланду, где се за осветљене колеба употребљују запаљене тице, пропадају многа деца услед тог ваздуха у колеби. Новијим студијама доказало се је колико опасних болести производи сталожавање праха од угљена, метала и дувања у плућа. Сем тога морамо признати, да такав прашни ваздух врло неповољно утиче на в а р е њ е, и да су то — особито у лето — узроци извесним болестима желудца у новорођене деце.

Није нужно да анализом доказујемо какав ваља да је чист и свеж ваздух. Разлика између доброг и рђавог ваздуха показује се свакоме по себи. Сваки је искусио оно притискујуће осећање, које онерасположава дух и тело кад се са села и из шумског ваздуха пуног озона вратимо у варош и удишемо ваздух пун разних мешавина и сваки без анализе уме да оцени ту разлику и да је уважава.

Кад је дакле в а р о ш к и в а з д у х гори од п о љ с к о г, онда је с о б њ и в а з д у х још гори, јер покрај махна варошког ваздуха има још у себи врло шкодљивих састојака и с тим више што је стан ограниченији, што је непотпунија измена ваздуха. Под таквим условима губи се чистота ваздуха за дисање, јер су му придати други састојци: дим, угљена пара, прах, дим од дувана, испарења кујне и рубља — и тако можемо лако појмити да нужна и благодатна п л у ћ н а х р а н а — постаје отровна, који, и ако не непосредно, опет сигурно развија свој рад, а особито на дечијем, још неразвијеном организму. Гајгел приписује рђавом ваздуху развијање шкрофулозе, туберкулозе, скорбута.

За оснивање и подпомагање доброг здравља прва је и најважнија дужност, да наша деца од првог дана живота добијају колико је могуће свеж и чист ваздух за дисање. На жалост, баш се противу тога греши много и тешко. Још пре сто година Унцер је покудио и описао то зло, ди вели: деца су рођена да се задржававају у чистом зраку, но ми их што дуже чувамо од додира с тиме и држимо за ствар савести изнети их каквог лепог дана из смрдљиве собе на слободан ваздух, да не би само сувише рано удисали бољи ваздух но што је онај помешани са димом, испарењима какве дадиље, мирисом пелена, јела, угљена и других ствари. Да се не би ништа изгубило од тог дивног мириса, то лепимо прозоре и дебелим покровцима застиремо врата дечијих соба. Загревамо собу разним начинима па још покривамо колевку марамама;

да деца само не би дисала други ваздух сем онога, који је напуњен бар њиховим сопственим испарењем".

Што је Унцер писао пре сто година, на жалост, приличи још доста данашњим нашим дечијим собама, и у томе правцу има да се оборе још многе застареле предрасуде док једном можемо рећи: хвала богу — боље је!

Ако хоћемо да имамо добар и чист ваздух у дечијим собама, онда несмемо изабрати најмању и најмрачнију собу, која гледа у авлију или је поред кујне. Дечија соба ваља да је пространа, светла, да се добро и лако ложи. Највише ваља избегавати собе које су најближе кујни, а тим се још хвале неке мајке, јер мисле: само да је соба што топлија, али притоме непомишљају на рђаве последице и зла, која проистичу отуда. Често се можемо уверити, да отуда бивају деца шкрофулозна, да нарочито трајне болести очију, оспе по кожи, беху сљества кујнског испарења и испаравања од рубља.

Можда ће нам се приметити, да су деца сиротних људи, који махом спавају, кувају и перу у једној соби, много здравија и снажнија од деце имућних, која имају простране станове. На то одговарамо, да је дечија соба сиротних људи авлија, улица и друм, дакле на сваки начин имају бољи ваздух но у дечијим собама, да та деца већину дана и у свако доба године проводе у слободи, и тако се бар дању чувају од злих сљестава рђавог и затвореног собњег ваздуха.

Довољно, по неколико пута дневно предузимано промахивање (вентилација) наших станова а особито дечијих соба и соба за спавање без обзира на време и доба године — оно је чаробно сресво, којим се доиста може помоћи здрављу наше деце. Из истих узрока нужно је промахивање школа, пензионата и других завода. Промахивање соба врло се мало цени, јер публика сама врло мало промахује своје станове, она држи да је бескорисно. Код нас (Срба) има још по варошима станова, који се целе зиме пажљиво држе затворени, а да не би чист ваздух доспео ни кроз прозоре то се исти облепљују хартијом. У таквим је собама прави пакао. Још само ваља додати, да се у таквим — често преко мере преграјаним — собама суше још и детиње пелене, и онда је потпуна слика руге свему што се зове брига о здрављу.

У наших приватних станова нема справа за вентилацију, и да би се иста надокнадила ваља на најгорњем окну начинити један отвор, који би био за непрестано обнављање ваздуха. Покрај тога морају се прозори отварати било то лети или зими, да би се добавила нужна количина ваздуха за наше станове. Камин посредује и битно потпомаже вентилацију наших станова. Камину се пребацује, да нема спроводну топлоту и да много троши горива, али је та штета мала према користи камина као вентилатора. Најзад можемо препоручити реченицу: боље је мрзнути се но дисати рђав ваздух!

(Наставиће се.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

(Наставак.)

Царски овај врт, који приличан простор заузима, красе и полепшавају вештачки уређена шеталишта и цветњаци, какови се у тамошњој пространој и широкој околини немогу видети.

Лепоти овога чувеног парка доприноси понајвише пријатни географски положај, а друго на среди подигнути Царски дворац, на коме незнате шта ће те пре да погледате, и у опште; цела ова мила појава чисто вас дирне, а путници и посматрачи потпуно задовољени крећу се даље пут Петрограда.

Оранијенбаум је такође племенито дело Петра великог а за њиме и царице Катарине II. која је силне новце жртвовала на што обилатији и богатији украс овога врта где је најрадије провађала и чаробношћу овога блажила летње дане живота свога.

сном или ненамерном пренебрегавању тога искуства при женидби један врло важан основ, зашто у нашем дечијем свету долазе тако много урођене болести и слабости. Даље је довољно познато, да извесне болести и наклоности врло радо прелазе с родитеља на децу, и зато би с те тачке понајпре ваљало одпочети старање за здраво и снажно поколење. При женидбама ваљало би и лекар да каже своје одобравање или неодобравање.

Знамо врло добро, да би се таквим неодобравањем дубоко засекло у срце човечанског друштва да би се декоја нежна веза разлабавила и прекинула, али је боље претпоставити мањи бол већем и дужем. Такође знамо, да ћемо са овим шпартанским саветима погодити много глуво уво, али нас то опет неуздржава, да се бар недотакнемо тога предмета, који је по здравље тако важан, а можда ће когод и мало промислити о томе.

Наша је намера да говоримо о срествима и путовима у физичном одгајивању деце, да им се прибави што више и што бољег здравља, да се забаце декоје заблуде, које се ево више и више шире и грозе нашем и онако нежном и слабуњавом поколењу.

Три тачке поглавито су од велике важности у физичном одгајивању деце и о којима ће се овде горорити. Те су три тачке: в а з д у х, о д х р а њ и в а њ е и н е г а.

I. Ваздух.

Ваздух је прва храна новорођеном детету и доиста није све једно у којој му се каквоћи и температури даје. Многима је болестима плућа и ваздушних путова у новорођене деце — што се погрешно приписује назебу — прави узрок у рђавом поквареном ваздуху. Недовољно промахиване и препуне куће за наочад довољно нам показују жалосни утицај окуженог ваздуха на здравље и живот дечијег организма. Ц. Клерк прича, да је у Америци дим од зелених дрва у колебама без оџака врло често узрок грчевитости негарске новорођене деце, а на Исланду, где се за осветљене колеба употребљују запаљене тице, пропадају многа деца услед тог ваздуха у колеби. Новијим студијама доказало се је колико опасних болести производи сталожавање праха од угљена, метала и дувања у плућа. Сем тога морамо признати, да такав прашни ваздух врло неповољно утиче на варење, и да су то — особито у лето — узроци извесним болестима желудца у новорођене деце.

Није нужно да анализом доказујемо какав ваља да је чист и свеж ваздух. Разлика између доброг и рђавог ваздуха показује се свакоме по себи. Сваки је искусио оно притискујуће осећање, које онерасположава дух и тело кад се са села и из шумског ваздуха пуног озона вратимо у варош и удишемо ваздух пун разних мешавина и сваки без анализе уме да оцени ту разлику и да је уважава.

Кад је дакле в а р о ш к и в а з д у х гори од п о љ с к о г, онда је с о б њ и в а з д у х још гори, јер покрај махна варошког ваздуха има још у себи врло шкодљивих састојака и с тим више што је стан ограниченији, што је непотпунија измена ваздуха. Под таквим условима губи се чистота ваздуха за дисање, јер су му придати други састојци: дим, угљена пара, прах, дим од дувана, испарења куј-не и рубља — и тако можемо лако појмити да нужна и благодатна п л у ћ н а х р а н а — постаје отровна, који, и ако не непосредно, опет сигурно развија свој рад, а особито на дечијем, још неразвијеном организму. Гајгел приписује рђавом ваздуху развијање шкрофулозе, туберкулозе, скорбута.

За оснивање и подпомагање доброг здравља прва је и најважнија дужност, да наша деца од првог дана живота добијају колико је могуће свеж и чист ваздух за дисање. На жалост, баш се противу тога греши много и тешко. Још пре сто година Унцер је покудио и описао то зло, ди вели: деца су рођена да се задржававају у чистом зраку, но ми их што дуже чувамо од додира с тиме и држимо за ствар савести изнети их каквог лепог дана из смрдљиве собе на слободан ваздух, да не би само сувише рано удисали бољи ваздух но што је онај помешани са димом, испарењима какве дадиље, мирисом пелена, јела, угљена и других ствари. Да се не би ништа изгубило од тог дивног мириса, то лепимо прозоре и дебелим покровцима застиремо врата дечијих соба. Загревамо собу разним начинима па још покривамо колевку марамама;

да деца само не би дисала други ваздух сем онога, који је напуњен бар њиховим сопственим испарењем“.

Што је Унцер писао пре сто година, на жалост, приличи још доста данашњим нашим дечијим собама, и у томе правцу има да се оборе још многе застареле предрасуде док једном можемо рећи: хвала богу — боље је!

Ако хоћемо да имамо добар и чист ваздух у дечијим собама, онда несмемо изабрати најмању и најмрачнију собу, која гледа у авлију или је поред кујне. Дечија соба ваља да је пространа, светла, да се добро и лако ложи. Највише ваља избегавати собе које су најближе кујни, а тим се још хвале неке мајке, јер мисле: само да је соба што топлија, али притоме непомишљају на рђаве последице и зла, која проистичу отуда. Често се можемо уверити, да отуда бивају деца шкрофулозна, да нарочито трајне болести очију, оспе по кожи, беху сљества кујнског испарења и испаравања од рубља.

Можда ће нам се приметити, да су деца сиротних људи, који махом спавају, кувају и перу у једној соби, много здравија и снажнија од деце имућних, која имају простране станове. На то одговарамо, да је дечија соба сиротних људи авлија, улица и друм, дакле на сваки начин имају бољи ваздух но у дечијим собама, да та деца већину дана и у свако доба године проводе у слободи, и тако се бар дању чувају од злих сљестава рђавог и затвореног собњег ваздуха.

Довољно, по неколико пута дневно предузимано промахивање (вентилација) наших станова а особито дечијих соба и соба за спавање без обзира на време и доба године — оно је чаробно сресгво, којим се доиста може помоћи здрављу наше деце. Из истих узрока нужно је промахивање школа, пензионата и других завода. Промахивање соба врло се мало цени, јер публика сама врло мало промахује своје станове, она држи да је бескорисно. Код нас (Срба) има још по варошима станова, који се целе зиме пажљиво држе затворени, а да не би чист ваздух доспео ни кроз прозоре то се исти облепљују хартијом. У таквим је собама прави пакао. Још само ваља додати, да се у таквим — често преко мере преграјаним — собама суше још и детиње пелене, и онда је потпуна слика руге свему што се зове брига о здрављу.

У наших приватних станова нема справа за вентилацију, и да би се иста надокнадила ваља на најгорњем окну начинити један отвор, који би био за непрестано обнављање ваздуха. Покрај тога морају се прозори отварати било то лети или зими, да би се добавила нужна количина ваздуха за наше станове. Камин посредује и битно потпомаже вентилацију наших станова. Камину се пребацује, да нема спроводну топлоту и да много троши горива, али је та штета мала према користи камина као вентилатора. Најзад можемо препоручити реченицу: боље је мрзнути се но дисати рђав ваздух!

(Наставиће се.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

(Наставак.)

Царски овај врт, који приличан простор заузима, красе и полепшавају вештачки уређена шеталишта и цветњаци, какови се у тамошњој пространој и широкој околини немогу видети.

Лепоти овога чувенога парка доприноси понајвише пријатни географски положај, а друго на среди подигнути Царски дворац, на коме незнате шта ће те пре да погледате, и у опште; цела ова мила појава чисто вас дирне, а путници и посматрачи потпуно задовољени крећу се даље пут Петрограда.

Оранијенбаум је такође племенито дело Петра великог а за њиме и царице Катарине II. која је силне новце жртвовала на што обилатији и богатији украс овога врта где је најрадије провађала и чаробношћу овога блажила летње дане живота свога.

сном или ненамерном пренебрегавању тога искуства при женидби један врло важан основ, зашто у нашем дечијем свету долазе тако много урођене болести и слабости. Даље је довољно познато, да извесне болести и наклоности врло радо прелазе с родитеља на децу, и зато би с те тачке попајпре ваљало одпочети старање за здраво и снажно поколење. При женидбама ваљало би и лекар да каже своје одобравање или неодобравање.

Знамо врло добро, да би се таквим неодобравањем дубоко засекло у срце човечанског друштва да би се декоја нежна веза разлабавила и прекинула, али је боље претпоставити мањи бол већем и дужем. Такође знамо, да ћемо са овим шпартанским саветима погодити много глуво уво, али нас то опет неуздржава, да се бар недотакнемо тога предмета, који је по здравље тако важан, а можда ће когод и мало промислити о томе.

Наша је намера да говоримо о среcтвима и путовима у физичном одгајивању деце, да им се прибави што више и што бољег здравља, да се забаце декоје заблуде, које се ево више и више шире и грозе нашем и онако нежном и слабуњавом поколењу.

Три тачке поглавито су од велике важности у физичном одгајивању деце и о којима ће се овде горорити. Те су три тачке: ваздух, одхрањивање и нега.

I. Ваздух.

Ваздух је прва храна новорођеном детету и доиста није све једно у којој му се каквоћи и температури даје. Многима је болестима плућа и ваздушних путова у новорођене деце — што се погрешно приписује назебу — прави узрок у рђавом поквареном ваздуху. Недовољно промахиване и препуне куће за наочад довољно нам показују жалосни утицај окуженог ваздуха на здравље и живот дечијег организма. Ц. Клерк прича, да је у Америци дим од зелених дрва у колебама без оџака врло често узрок грчевитости негарске новорођене деце, а на Исланду, где се за осветљене колеба употребљују запаљене тице, пропадају многа деца услед тог ваздуха у колеби. Новијим студијама доказало се је колико опасних болести производи сталожавање праха од угљена, метала и дувања у плућа. Сем тога морамо признати, да такав прашни ваздух врло неповољно утиче на варење, и да су то — особито у лето — узроци извесним болестима желудца у новорођене деце.

Није нужно да анализом доказујемо какав ваља да је чист и свеж ваздух. Разлика између доброг и рђавог ваздуха показује се свакоме по себи. Сваки је искусио оно притискујуће осећање. које онерасположава дух и тело кад се са села и из шумског ваздуха пуног озона вратимо у варош и удишемо ваздух пун разних мешавина и сваки без анализе уме да оцени ту разлику и да је уважава.

Кад је дакле варошки ваздух гори од пољског, онда је собњи ваздух још гори, јер покрај махна варошког ваздуха има још у себи врло шкодљивих састојака и с тим више што је стан ограниченији, што је непотпунија измена ваздуха. Под таквим условима губи се чистота ваздуха за дисање, јер су му придати други састојци: дим, угљена пара, прах, дим од дувана, испарења кујне и рубља — и тако можемо лако појмити да нужна и благодатна плућна храна — постаје отровна, који, и ако не непосредно, опет сигурно развија свој рад, а особито на дечијем, још неразвијеном организму. Гајгел приписује рђавом ваздуху развијање шкрофулозе, туберкулозе, скорбута.

За оснивање и подпомагање доброг здравља прва је и најважнија дужност, да наша деца од првог дана живота добијају колико је могуће свеж и чист ваздух за дисање. На жалост, баш се противу тога греши много и тешко. Још пре сто година Унцер је покудио и описао то зло, ди вели: деца су рођена да се задржававају у чистом зраку, но ми их што дуже чувамо од додира с тиме и држимо за ствар савести изнети их каквог лепог дана из смрдљиве собе на слободан ваздух, да не би само сувише рано удисали бољи ваздух но што је онај помешани са димом, испарењима какве дадиље, мирисом пелена, јела, угљена и других ствари. Да се не би ништа изгубило од тог дивног мириса, то лепимо прозоре и дебелим покровцима застиремо врата дечијих соба. Загревамо собу разним начинима па још покривамо колевку марамама;

да деца само не би дисала други ваздух сем онога, који је напуњен бар њиховим сопственим испарењем“.

Што је Унцер писао пре сто година, на жалост, приличи још доста данашњим нашим дечијим собама, и у томе правцу има да се оборе још многе застареле предрасуде док једном можемо рећи: хвала богу — боље је!

Ако хоћемо да имамо добар и чист ваздух у дечијим собама, онда несмемо изабрати најмању и најмрачнију собу, која гледа у авлију или је поред кујне. Дечија соба ваља да је пространа, светла, да се добро и лако ложи. Највише ваља избегавати собе које су најближе кујни, а тим се још хвале неке мајке, јер мисле: само да је соба што топлија, али притоме непомишљају на рђаве последице и зла, која проистичу отуда. Често се можемо уверити, да отуда бивају деца шкрофулозна, да нарочито трајне болести очију, оспе по кожи, беху сљества кујинског испарења и испаравања од рубља.

Можда ће нам се приметити, да су деца сиротних људи, који махом спавају, кувају и перу у једној соби, много здравија и снажнија од деце имућних, која имају простране станове. На то одговарамо, да је дечија соба сиротних људи авлија, улица и друм, дакле на сваки начин имају бољи ваздух но у дечијим собама, да та деца већину дана и у свако доба године проводе у слободи, и тако се бар дању чувају од злих сљестава рђавог и затвореног собњег ваздуха.

Довољно, по неколико пута дневно предузимано промахивање (вентилација) наших станова а особито дечијих соба и соба за спавање без обзира на време и доба године — оно је чаробно сресво, којим се доиста може помоћи здрављу наше деце. Из истих узрока нужно је промахивање школа, пензионата и других завода. Промахивање соба врло се мало цени, јер публика сама врло мало промахује своје станове, она држи да је бескорисно. Код нас (Срба) има још по варошима станова, који се целе зиме пажљиво држе затворени, а да не би чист ваздух доспео ни кроз прозоре то се исти облепљују хартијом. У таквим је собама прави пакао. Још само ваља додати, да се у таквим — често преко мере преграјаним — собама суше још и детиње пелене, и онда је потпуна слика руге свему што се зове брига о здрављу.

У наших приватних станова нема справа за вентилацију, и да би се иста надокнадила ваља на најгорњем окну начинити један отвор, који би био за непрестано обнављање ваздуха. Покрај тога морају се прозори отварати било то лети или зими, да би се добавила нужна количина ваздуха за наше станове. Камин посредује и битно потпомаже вентилацију наших станова. Камину се пребацује, да нема спроводну топлоту и да много троши горива, али је та штета мала према користи камина као вентилатора. Најзад можемо препоручити реченицу: боље је мрзнути се но дисати рђав ваздух!

(Наставиће се.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

(Наставак.)

Царски овај врт, који приличан простор заузима, красе и полепшавају вештачки уређена шеталишта и цветњаци, какови се у тамошњој пространој и широкој околини немогу видети.

Лепоти овога чувенога парка доприноси понајвише пријатни географски положај, а друго на среди подигнути Царски дворац, на коме незнате шта ће те пре да погледате, и уопште; цела ова мила појава чисто вас дирне, а путници и посматрачи потпуно задовољени крећу се даље пут Петрограда.

Оранијенбаум је такође племенито дело Петра великог а за њиме и царице Катарине II. која је силне новце жртвовала на што обилатији и богатији украс овога врта где је најрадије проваћала и чаробношћу овога блажила летње дане живота свога.

сном или ненамерном пренебрегавању тога искуства при женидби један врло важан основ, зашто у нашем дечијем свету долазе тако много урођене болести и слабости. Даље је довољно познато, да извесне болести и наклоности врло радо прелазе с родитеља на децу, и зато би с те тачке понајпре ваљало одпочети старање за здраво и снажно поколење. При женидбама ваљало би и лекар да каже своје одобравање или неодобравање.

Знамо врло добро, да би се таквим неодобравањем дубоко засекло у срце човечанског друштва да би се декоја нежна веза разлабавила и прекинула, али је боље претпоставити мањи бол већем и дужем. Такође знамо, да ћемо са овим шпартанским саветима погодити много глуво уво, али нас то опет неуздржава, да се бар недотакнемо тога предмета, који је по здравље тако важан, а можда ће когод и мало промислити о томе.

Наша је намера да говоримо о среставима и путовима у физичном одгајивању деце, да им се прибави што више и што бољег здравља, да се забаце декоје заблуде, које се ево више и више шире и грозе нашем и онако нежном и слабуњавом поколењу.

Три тачке поглавито су од велике важности у физичном одгајивању деце и о којима ће се овде горорити. Те су три тачке: ваздух, одхрањивање и нега.

I. Ваздух.

Ваздух је прва храна новорођеном детету и доиста није све једно у којој му се каквоћи и температури даје. Многима је болестима плућа и ваздушних путова у новорођене деце — што се погрешно приписује назебу — прави узрок у рђавом поквареном ваздуху. Недовољно промахиване и препуне куће за наочад довољно нам показују жалосни утицај окуженог ваздуха на здравље и живот дечијег организма. Ц. Клерк прича, да је у Америци дим од зелених дрва у колебама без оџака врло често узрок грчевитости негарске новорођене деце, а на Исланду, где се за осветљене колеба употребљују запаљене тице, пропадају многа деца услед тог ваздуха у колеби. Новијим студијама доказало се је колико опасних болести производи сталожавање праха од угљена, метала и дувања у плућа. Сем тога морамо признати, да такав прашни ваздух врло неповољно утиче на варење, и да су то — особито у лето — узроци извесним болестима желудца у новорођене деце.

Није нужно да анализом доказујемо какав ваља да је чист и свеж ваздух. Разлика између доброг и рђавог ваздуха показује се свакоме по себи. Сваки је искусио оно притискујуће осећање, које онерасположава дух и тело кад се са села и из шумског ваздуха пуног озона вратимо у варош и удишемо ваздух пун разних мешавина и сваки без анализе уме да оцени ту разлику и да је уважава.

Кад је даклеварошки ваздух гори од пољског, онда је собњи ваздух још гори, јер покрај махна варошког ваздуха има још у себи врло шкодљивих састојака и с тим више што је стан ограниченији, што је непотпунија измена ваздуха. Под таквим условима губи се чистота ваздуха за дисање, јер су му придати други састојци: дим, угљена пара, прах, дим од дувана, испарења кујне и рубља — и тако можемо лако појмити да нужна и благодатна плућна храна — постаје отровна, који, и ако не непосредно, опет сигурно развија свој рад, а особито на дечијем, још неразвијеном организму. Гајгел приписује рђавом ваздуху развијање шкрофулозе, туберкулозе, скорбута.

За оснивање и подпомагање доброг здравља прва је и најважнија дужност, да наша деца од првог дана живота добијају колико је могуће свеж и чист ваздух за дисање. На жалост, баш се противу тога греши много и тешко. Још пре сто година Унцер је покудио и описао то зло, ди вели: деца су рођена да се задржававају у чистом зраку, но ми их што дуже чувамо од додира с тиме и држимо за ствар савести изнети их каквог лепог дана из смрдљиве собе на слободан ваздух, да не би само сувише рано удисали бољи ваздух но што је онај помешани са димом, испарењима какве дадиље, мирисом пелена, јела, угљена и других ствари. Да се не би ништа изгубило од тог дивног мириса, то лепимо прозоре и дебелим покровцима застиремо врата дечијих соба. Загревамо собу разним начинима па још покривамо колевку марамама;

да деца само не би дисала други ваздух сем онога, који је напуњен бар њиховим сопственим испарењем".

Што је Унцер писао пре сто година, на жалост, приличи још доста данашњим нашим дечијим собама, и у томе правцу има да се оборе још многе застареле предрасуде док једном можемо рећи: хвала богу — боље је!

Ако хоћемо да имамо добар и чист ваздух у дечијим собама, онда несмемо изабрати најмању и најмрачнију собу, која гледа у авлију или је поред кујне. Дечија соба ваља да је пространа, светла, да се добро и лако ложи. Највише ваља избегавати собе које су најближе кујни, а тим се још хвале неке мајке, јер мисле: само да је соба што топлија, али притоме непомишљају на рђаве последице и зла, која проистичу отуда. Често се можемо уверити, да отуда бивају деца шкрофулозна, да нарочито трајне болести очију, оспе по кожи, беху сљества кујнског испарења и испаравања од рубља.

Можда ће нам се приметити, да су деца сиротних људи, који махом спавају, кувају и перу у једној соби, много здравија и снажнија од деце имућних, која имају простране станове. На то одговарамо, да је дечија соба сиротних људи авлија, улица и друм, дакле на сваки начин имају бољи ваздух но у дечијим собама, да та деца већину дана и у свако доба године проводе у слободи, и тако се бар дању чувају од злих сљестава рђавог и затвореног собњег ваздуха.

Довољно, по неколико пута дневно предузимано промахивање (вентилација) наших станова а особито дечијих соба и соба за спавање без обзира на време и доба године — оно је чаробно средство, којим се доиста може помоћи здрављу наше деце. Из истих узрока нужно је промахивање школа, пензионата и других завода. Промахивање соба врло се мало цени, јер публика сама врло мало промахује своје станове, она држи да је бескорисно. Код нас (Срба) има још по варошима станова, који се целе зиме пажљиво држе затворени, а да не би чист ваздух доспео ни кроз прозоре то се исти облепљују хартијом. У таквим је собама прави пакао. Још само ваља додати, да се у таквим — често преко мере преграјаним — собама суше још и детиње пелене, и онда је потпуна слика руге свему што се зове брига о здрављу.

У наших приватних станова нема справа за вентилацију, и да би се иста надокнадила ваља на најгорњем окну начинити један отвор, који би био за непрестано обнављање ваздуха. Покрај тога морају се прозори отварати било то лети или зими, да би се добавила нужна количина ваздуха за наше станове. Камин посредује и битно потпомаже вентилацију наших станова. Камину се пребацује, да нема спроводну топлоту и да много троши горива, али је та штета мала према користи камина као вентилатора. Најзад можемо препоручити реченицу: боље је мрзнути се но дисати рђав ваздух!

(Наставиће се.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

(Наставак.)

Царски овај врт, који приличан простор заузима, красе и полепшавају вештачки уређена шеталишта и цветњаци, какови се у тамошњој пространој и широкој околини немогу видети.

Лепоти овога чувенога парка доприноси понајвише пријатни географски положај, а друго на среди подигнути Царски дворац, на коме незнате шта ће те пре да погледате, и у опште; цела ова мила појава чисто вас дирне, а путници и посматрачи потпуно задовољени крећу се даље пут Петрограда.

Оранијенбаум је такође племенито дело Петра великог а за њиме и царице Катарине II. која је силне новце жртвовала на што обилатији и богатији украс овога врта где је најрадије провађала и чаробношћу овога блажила летње дане живота свога.

Од Оранијенбаума кренимо се старим, дакле источним, правцем и то истом сувоземском обалом, пак ће мо у растојању једно 6—7 врсти, од прилике толико к. метара, наићи на другу ремек-башту, летњиковац данас владајућег царског дома. управо царевића престолонаследника, који се, док ово пишемо тамо са високом породицом својом бави.

Овај се летњиковац зове: Петерхоф (Петров двор) такође близу обале заливске, која је са лепим каменом утврђена и украшена у ширини догод се Петерхов уз обалу простире. По самом имену судећи видимо да је нову узор башту Петар I. заосновао од кога је и безсмртно име добила, вазда носећи на себи тип великога и стварајућег духа Петровог.

Но и наследници му непропустише прилику да рукосад његов у духу савремене и модерне баштованске и ботаничке вештине тим лепше унапреде и на такав ступањ пластичке вештине подигну, да су му данас свецко име извојевали; и достојним правом се данас међу прве свецке баште уврстити може.

Штогод смо мало пре рекли о Оранијенбауму, то исто и још у већем степену постоји и важи и за Петерхоф. Тек овај положајем, изгледом и околицом својом далеко надмашује Оранијенбаум. Овај се т. ј. Петерхов с правом назива Царском баштом Силног Цара моћне Русије.

Чаробни брежуљци и долине, обрасле љупким и ведрим зеленилом, подижу важност врта овога а весели жубор чили поточића и вештачки водопади, присвајају пажњу и осећаје посматрача.

Географи и испитивачи сравњујући Петерхоф са чувеним Верзаљским, Лаксенбуршким и Шенбрунским баштама и шеталиштима причају да их је од свију Петерхоф највећма задовољио. А како не!? Величанствен изглед и положај његов неком милином и задовољством обилато напаја душу гледаочеву, који се у њему налазећи, чисто лако осећа, па још кад га вечером електричном светлошћу и разним грчким огњевима обасјају! у таком пријатном стању и милом заносу, чисто се сама мисао намеће: особито странцу, о некадашњем рају.

Спољашњост царског дворца тако је исто богато украшена и примамљива као и унутрашњост његова.

Између свију соба одаја и дворана, упашће нам јако у очи једна, врло интересантна и занимљива соба Царице Катарине.

Кад помислимо у себи какав призор даје и може дати једна соба као што је ова, којој зидове унутрашње, 300 женски бојадисани прсолика за време Царице Катарине II. живећих најлепших руских девојака краси; намалане су — по оригиналу већином у разном занимању и позицији, тако н. пр. једна црномањаста, друга плавуша, трећа смеђа и т. д. једна показује весело, друга забринуто, љутито намрштено лице и т. д. трећој читаш љубав из очију како нестрпељиво чека драгана свог, друга опет расплела косу, трећа везе, чита и т. д. и т. д. само свака има нешто на себи што на другој којој приметити не можемо и све су другом и другом бојом и са вештачком кичицом намалане. Стапе човеку памет гледајући свецку реткост и — разнолике појаве ове и дивећи се тадањој високој вештини и уметности сликарској!

Слике су тако укусно смештене и поређане*) да се путницима и странцима чисто жао удалити из Петерхофа; у опште гледе где се пластичка вештина хоће са природом да надмеће, жао му је и стога удалити се, што су од красоте и милине, које је овде за бављења свога уживао, и душу и срце напајале.

Од Петерхофа до Петрограда има још више општих и приватних паркова, башта, и других увесељавајућих шеталишта и добара разних великаша и велможа руских као што су: Павловск, Страсна, Гачина и т. д. али ови немају тог значаја, нити као такови могу таког пријатног утиска и лепе успомене чинити као што је ово кадро учинити шеталиште Оранијенбаум, а још већма Петерхоф.

---

*) Да нас неби пошт. читаоци криво разумели, ову примедбицу мећемо стога, да непомисле, е су те слике на папиру или на кожи сликане и у раму смештене и тако да би се исте проносити дале, то не! него су горе речене хетерогене слике на дувару сликане и тамо ће оригинали ових слика дотле бити, догод се површина зидова не истроши са њима заједно а које је до сада очувано неповредимо.

Прошавши сва ова шеталишта и баште, које се све, као што рекосмо, на питомим брежуљцима и долинама јужне естландске обале простиру допрећемо да под сами поносни Петроград, кога горде црквене куле а наиме чувену кулу Цркве Св. Исака из далека чак од Петерхофа, лепо видети можемо.

На једно 6—7 врсти од престонице руске од прилике једну миљу подитнуто је једно грдно и дугачко здање, за махните, памећу помеле — Лудница!

С тога одомаћила се пословица код Руса: Немој да доспеш на 7 врста! (Од прилике толико би значила иста по оригиналу.)

И тако нас ево сад и пред самим Петроградом, о коме смо већ толико наспоменули, да је сазидан на обе стране реке Неве и њених рукава.

Петар велики вазда је жеднео за тим, како би се мора дочепати могао, и пошто је цео овај предео од Швеђана освојио, пре но што ће мир с њима углавити г. 1703 науми на широкој мочарној низини нову варош а себи нову Престоницу сазидати. На том земљишту су тада само рибари и пастири разапињали колебице своје. Па покрај свег тога што су му тадашњи стручњаци и научењаци саветовали да па том земљишту незида варош, јер је нездраво и нецелисходно, ипак није се дао наговорити, нити од намере своје хтеде одустати; него веран оста давно истакнутој жељи и намери својој да начини себи прозор кроз који би Европу гледати могао, а то је мислио са овим постићи.

Веран и одан своме задатку почне насипати и поравњивати пљоштаре и крчити прастаре шуме, које му тешка и мучна посла зададе, и као што кажу, да је Петар сам својом сопственом руком земљу копао и вукао а и дрва, кресајући, правио нужне алате, те је тиме полагао заосновани темељ будућој престоници својој, коју је Петроградом назвао.

Пре свега је себи, један кућерак начинио из кога је посматрао ток посла и зидања.

С почетка је врло споро ишло, покрај свег тога што је на овоме послу силна раденичка снага употребљена била; јер је дуго времена требало док се земљиште насуло и узвисило толико, да би за зидање удесно и способно било.

За прве раденике је Петар употребио оних 20 хиљ. војника, што их је у ратовима са Швеђанима заробио и као такове на тешки посао овај приморао; затим је из свију крајева тада прилично проширене државе своје до 60.000 раденика прикупио, који су толико успеха показали да се је год. 1708 из Москве око 100.000 приморани грађана у ову нову варош населити могло.

Прве куће и стаје су наравно од дрвета биле саграђене па и сама Петрова; једино је тада тврдињу од камена озидао. Год. 1714 почеше богатији грађани и дошљаци, којих је број јако растао, камените и од постајанијег материјала зграде и куће зидати шта више наскоро за овим се већ и поједине палате и дворци почеше указивати а год. 1721 тако је бујно напредовало полепшање и подизање Петрограда да је број становника тада надмашио би› цифру од 200.000

Велике зграде и светли дворци тек се за владе Катарине II. множити почеше, а од тога доба па све до данас напрасно се развија модерна архитектурна уметност.

Сад ће мо да покушамо изближе упознати се како, и којим правцем продиру краци Неве кроз Петроград а тиме ћемо, ако постигнемо јасније појма прибавити о положају његовом.

Довезли смо се били до угла заливског пред ушће невино.

Бацимо поглед наш сада сасвим на противну страну т. ј на ону страну — од нас источну — Петрограда, где Нева *) изворним коритом својим јури у варош, пак ће мо приметити како Нева вијугајући се мења правац тока свог; час нагне северу, час се опет окрене главном правцу на запад, у ком улази у Петроград. Не далеко од уласка свога почне се раздвајати; главним коритом тече право к мору, а један побочни рукав десну обалу провали и чинећи пут у виду полукруга северо-западно улива се у море, овај се рукав зове Вел. Невка, али пре утока свога пу-

*) Нева истиче из великога језера Ладоге и у свом кратком путу од истока ваљајући се к западу спаја га јурећи кроз Петрогад са финским заливом.

шта из леве обале своје и свој побочни рукав и јужније од ушћа Вел. Невка улива се у море; овај се пак рукав зове Мала Невка; док се Вел. Невка раздваја, и гл. неутиче једноставно, од прилике у центруму вароши на гл. Неви, која се сада великом назива — има мало острво на ком је град подигнут, па не далеко испред овога дели се на двоје II. десни побочни крак гл. корита зове се Мала Нева а најнижи т. ј. најјужнији рукав од сва четир — јесте главна река која се Великом Невом назива. И утоком Невиних рукава у фин. залив смо на оно место дошли, са кога смо се тренутно вргнули на противну страну Петрограда с том намером да се упознамо са током Неве и њених рукава.

(наставиће се.)

ЛИСТАК.

О ТЕМПЕРАМЕНТИМА.

ПИСАО СВОЈОЈ СЕСТРИ

К. КОСТИЋ.

При нашем растанку ја ти обећа да ћу ти као старији, теби, која сада ступаш у живот писати о свету, који ти је тако мио и за којим тако тежиш да га познаш. Ти знаш да је мене већ минуло доба да сањам снове и да могу да говорим и да пишем о предмету, који знам да би те јако занимао, да ти пишем о — љубави; ја то нећу а и не уздам се у себе и држим да је лудо писати о томе, јер ко није сам осетио шта је љубав томе је залуд о њој и писати, а ко је зна, тај би рекао да нисам казао ни хиљадити део онога што значи љубав. С тога сам изабрао ову тему и држим да ће ти бар у неколико донети користи када дођеш у додир са светом, ја ћу да ти пишем о људским темпераментима.

Није ми овде места а и бојим се да би те занимало да ти почнем са историјом, како су стари филозофи судили о темпераментима само ћу у толико да ти поменем да су још они за њих знали и по њима делили људе на: меланхоличаре — флегматичаре — холерике — и сангвинике. Истина они се нису држали овог реда, али су са погледом на човекову физиономију, боју лица и косе, на покрете тела и ока у опште на развитак и радњу појединих органа као и читавог организма, држали се те четири класе или одељка, по којима се људе делили.

Рекао сам ти да се стари нису држали оног реда, но што сам их ја онако узео то долази отуд што држим да би по важности њиовој овај ред био много природнији, него баш преокренуто, као што су их они узимали.

Остаје ми још да ти кажем шта је темпераменат (удес), па онда да пређем на опис појединце.

Дати јасну дефиницију шта је темпераменат врло је тешко, и има их врло много, ја држим да би било најбоље казати „Темпераменти постајући од разног састава крви допуњују потпуну слику човека и према већем развитку и раду појединих органа дају и разнолики тип читавом организму.“

По што си видела шта је темпераменат пре но што почнем да их појединце по свом искуству описујем, вредно је да споменем коме су их стари сравњивали.

Као што је све што нам је од њих остало завијено у неку мистику и бајку тако је и ово. Замишљајући човека као најсавршенији створ управо као неки мали свет, у ком има све оно што и у целој васелени, они су, приписујући му све то, врло лепо упоредили оне четири главне стихије из којих је свет, са четири темперамента, и по том представљао је меланхолични темпераменат: земљу као најтежи елемент пун таме и мрачних дубина — флегматични: воду, која се лако враћа првобитном облику и показује увек на горе равну површину — холеричан: ватру, која загрева и оживљава али и руши и уништава — сангвинички: ваздух, који се непрестано креће и за час постане бура, која испочетка све руши а одмах за тим и престаје.

По томе је код меланхоличара крв помешана са тешким земљаним деловима, код флегматичара има више водених делова, и док у холерика гори тајна ватра у жилама дотле

се код сангвиника развијају бегљиви газови, који му крв непрестано комешају.

Сад да пређем на сваког појединце:

Меланхоличар има мање више сличности са бојом земље што долази од крви која му је тамна и боја лица му је обично и без да је болестан тамна т. ј. он је скоро увек више тамне боје и блед. Иста боја му је и у оку, које му је увек земљи спуштено као да нешто тражи и никад не гледа отворено и весело него је увек нешто мутно и тужно и са неким болом гледа на овај свет и његове појаве, душа му као да се више занима сама собом и са унутрашношћу но са светским појавама, радо се спушта у дубине и таме из којих се више пута тешко и једва себи поврати и то у толико теже у колико тај темпераменат једино превлађује и није смешан са осталима. Ход му је лаган и као да бира где ће да стане. Ако у путу наиђе на какав камен он ће застати, тужно га погледати па се запитати, зар је тај камен морао баш њему на путу да лежи и пун тужних осећаја обићи ће га, или ће се вратити натраг те можда другим путем поћи, и још дуго ће о њему размишљати.

(Свршиће се)

ЦРНОГОРЦИ У ХЕРЦЕГОВИНИ.

XXVIII.*)

Дошавши на крај табора питалисмо људе, којим путем да пођемо Апатовцу. Наиђосмо баш на праве. Ми им сасвим не познати бесмо. Место да нам пут покажу, почеше нас испитивати, ко смо и са каквом намером идемо у турско село.

„Биће то какви доктори" рече један од главара који је испит почео са сгом строгошћу и скрстив ноге седе доле па поче сукати брке.

„Даћу ја докторима!" осече се главар. „Шта ће овде доктори? Ко их је звао? Дођоше да што добију кад Турчин рапе зада. Жалосна им мајка! Хеј, доктори! Виде бестидници, да немамо поверења према њима, да су нам наши Иличковићи милији па ипак нам досађују. Кад би нас љубили као што се хвале, напустили би нас одавна, да нас не гњаве. Но, кад бих ја рањен био па би се такав доктор приближио: тако ми бога и светог Петра, скупио бих последње силе и удавио бих га као штене! Доктори! Знаш какви су то доктори. Дошли су к нама да им овде трбу порасте, то је све!"

„А шта вичеш", поче осорно на њ Кикерац; „код вас да ко одебља! А што сам неси дебео већ изгледаш као седам гладних година?"

Главар се намршти и са презрењем мерио ми пријатеља.

„Ко си, ти мали да тако са мном говориш? Не видиш на чепици мојој капетанска грба? Имаш ли ти такови грб? Имаш ли ти такови грб? Немаш, даклем поштовање! Погледај ми на прса, где се светли сребрна колајна за храброст, коју ми покојни кнез Данило својом руком обесио. Где је теби такове колајне? Можеш се самном мерити? Зато штовање, опет ти велим!"

Ко хоће са Црногорцем да што мирно сврши, мора угађати његовом народном и личном поносу, ако би овај и у сујету прелазио. То је просто правило и увек се осведочава. Да спор не распирујем, почех утишавати главара. Свађати се било би излишно. Од свог мишљења одустао не би а ми би само узалуд траћили време.

„Господине капетане." почнем мирно, „по нас је права несрећа, да несмо рођени Црногорци те немамо прилике да добијемо капетански грб и колајну за храброст. Несмо, хвала богу, никакви доктори."

„Срећа ваша", одговори капетан мало мирније, али још непрестано распаљен. „Кад несте доктори ми ћемо се већ постарати, да добијете код нас ваљаног црногорског хлеба Можда ће се наћи за вас како занимање. Но први је услов, да сте покорни, послушни и учтиви према вишима и старијима. Ако умете читати и писати, можемо вас после рата где у селу за учитеља наместити. Добићете 60 талира годишње."

„Бога ми", почех се дивити „леп новац. Али ми несмо дошли да код вас занимања тражимо, већ одма после рата напуштамо вашу Црну Гору."

„Та ви ћете примити", поче капетан опет мало мирније. „Лепо је у Црној Гори. И ја сам био по свету, знам да расудим. Посетио сам Далмацију, Хрвацку, Србију, Цариград Одесу, али свуда је некако немило, срце се стеже. Само је у Црној Гори слободно, спокојно. Свуда другде је човеку као птици на земљи, али у Црној Гори му је као сивом соколу, кад се на лаки крили уздигне до јаснога неба. Не бих говорио, да несам искусио. Ако идеш на пр. до Котора како си под Ловћеном на Крстац дошао, где је црногорска граница туга те нека обузме, сва чувства отупе, нити прија јело нити пиће, не ти је до певања, и тако је непрестано, док год опет на црногорску земљу не ступим. Еј, драгане, чародејка

*) Из II. књиге „Za slobodu" од Јос. Холечека.

је Црна Гора! коме она једаред чине учини, мора је љубити до смрти! Непрестано за њом срце жуди. Наравно у другим земљама има плодних поља и богатих вртова. Па ипак ти људи не цветају, слаби су, бледи и нагињу свима болестима. Видео сам велику господу, возили се у златним кочијама и имаху у свему изобиља што год зажелише. И ипак не беху задовољни. Исто тако и ја не. Али кад човек после неког времена опет у Црну Гору дође — то је разлика, одма подскочи, главу смело високо диже, чепицу весело намести. весело попеве и прија камен с пута, и вода кишна, са песком и пијавицама. Зато — чинио се сада капетан врло разумним и важним — зато је са свим природно, да напуштате своје домове и долазите к нама."

Занимаху ме речи главарове. Беше то љубав према отаџбини, која је из њега говорила, а коју је он тако мило и наивно изразити знао. Већ сам приметио, да ћемо се у лепом смирити. Али узалуд сам тражио речи с којима бих тон Црногорчев у хармонију довео. Он се замислио; сигурно се сећао на убогу, негостољубиву туђину, која је поред свог богатства сиротија него сирота Црна Гора. Затим настави говор.

„Знам, да ће вам се допасти у Црној Гори и нећете срца отрћи од ње, а кад би и хтели ране би му задали. Овде је блаженост. Више издаје овде једно кукуружно зрне него у вас пуна врећа. Па и ту одличну својину има Црна Гора, да се овде увек с киме борити имамо. Ви верујете само на људско поколење. Шта је то! То човека не весели, срце иште више. Никакве радости, никакве праве забаве немате. Што немате бојева, множите се као плева. Толико вас је, да код куће немате места па морате се по свету потуцати „трбухом за лебом". О, ви се више нећете иселити! Али добро дошли, само кад несте доктори. Шта сте дакле?"

„Ми смо ваши обожаватељи. Ја сам дошао, да ваша дела прибележим и опишем, да моји земљаци пример од вас узети могу. А мој пријатељ дође, да најзнаменитије јунаке међу вами бојом „намолује" и у свет пошаље, да се овај диви њиховом јуначком челу."

Сад нас поче поштовати Црногорац.

„Ти дакле умеш да пишеш!" окрену се к мени. „Сретна мајка, која те родила! Дивна је то вештина! Ја не умем писати, на жалост, али уме мој син. А наша млада Црногорчад скоро сва уме, хвала милом господару што се за нас као прави отац стара и у свима нахијама подиже школе. Али како се пише то знадем. (Ове речи говорио је јасније и свечаније, да га сви околни чути могу.) Узме се гушчије или друго које перо и зареже се. Затим се умочи у мастило и шара се на папиру потези, тањи и дебљи, тачке и окрузи и т. д. Рекли би, тај се човек игра. Смешно је гледати кад ко пише. Перо зврчи и за собом црне стопе оставља. Али кад је то готово — брате, зачудиш се! Тај убрљан папир говори као човек човеку, и можеш га девет дана за морем послати па ће још говорити. Кажем ти, чудо божије."

Међутим разастре Кикерец своју мапу. Пред очима капетановим показа се читав низ највише карактеристичних црногорских слика. Капетан од чуда заста и не мога проговорити. Поклече, надви се над сликама и гледаше их мислио бих да ће их очима појести.

„Та ја их знам!" узвикне наједаред и поче се смејати. Затим је сваког именовао и рекао о свакоме да ли „ваља" или „неваља".

„Такови су у маломе", рече „а ја их ипак добро знам."

Затим упре поглед на Кикерца. Лице му је пламтило а очи се светлиле. Беше у њима јасна жудња, да и он „набојадисан" буде, да га цео свет позна и њему се диви.

Кикерац ћути и поче га рисати. Капетан са чуђењем гледи сваки покрет оловке: таково писмо још видео није. Али наједаред позна у цртама своју слику. Поскочи.

„Не, не, немој чоче, ако бога знадеш!"

„Буди миран, да ти слику довршим."

„Не, не, нећу!"

„А зашто?"

„Срам ми је."

„Не буди дете."

„Не могу помоћи, срам ми је. Чекај, док се у боју одликујем. Онда ћу сам доћи и замолићу те да ме „набојадишеш. Али ме великог намоловати мораш, јер ћу се јако одликовати."

Устали смо, да даље пођемо. Капетан скинувши чепицу пратио нас је.

„Како ти је име, господине капетане?" упита га на растанку.

„Нећу ти га рећи."

„Кад нећеш да га кажеш, не могу ништа о теби свету писати"

„Кад бих рекао, стидио бих се сам од себе и пребацивао бих, да се хвастам. Чекај до после боја. Тада ћеш ако бог да чути за моје име а да ти не морам сам саопштити."

Ја сам већ тако сретан, да име капетаново знам, али читаоци ће га тек онда чути, кад будем говорио о опсади Невесиња. —

Данчин.

КЊИЖЕВНОСТ.

Књиге за школу и народ. Свеска седма. Почетнице природних наука. БОТАНИКА, написао А. де Бари, професор ботанике у Страсбургу. Превео Владан Арсенијевић, професор српске

учитељске школе у Карловцу. Са 43 слике. Нови Сад. издање штампарије А. Пајевића 1879. 8-о с. 111 и 6 додатак.

Кад човек загледа у наше обичне ботанике, у којима су поређане поједине биљке са њиховим шаблонским описима једна иза друге као какви солдати, онда не може а да не уздане над методом, која је сваког заплашила и од самог проучавања тако красних и лепих створова, као што је већина биљака, тај китњасти, увек се обнављајући ћилим земље наше. Колико њих има, који су као ђаци (с муком и болом) морали да изуче дебелу таку ботанику од корица до корица, па су им ипак, кад су оставили школу, изгледале све биљке једнаке, а заиста их има многих од те господе, којима ни данас није јасно, шта је то управо на биљкама, што би вредно било, да се проучава. Многи понесоше од целе ботанике у живот ли неколико ботаничких имена, а многе је (сам Хајне се хвали, да је био један од тих) цела тортура са ботаником у школи једино то научила, да кажу, кад имају какву биљку у руци, да ли мирише или не.

Таки резултати не изгледају нам данас ни мало чудновати. Цео начин, којим је већина ботаника писана и којим тај предмет већина учитеља предаје, пре је подобан, да одбије од ботанике, него да улије у ученике љубав и интерес за предмет, шта треба да буде један од првих задаћа сваког предавача.

Ботаника, која се овим приказује српској публици, нема ништа заједничког са том методом, коју напоменусмо. Професор де Бари, који је ту Ботанику написао, колико је славан са својих научних испитивања, толико је исто омиљен међу ђацима у Немачкој са свог начина предавања, којим уме (као што право примећује г. преводилац у предговору) „и заплетеније појаве тако јасно да представља, да ће их и сваки почетник моћи да разуме.“ Потписани приказивач био је тако сретан, да као ђак на халском свеучилишту (где је тада де Бари био професором) слуша његова предавања из ботанике и не може да затаји, како се радовао, кад је видео у српском руву ово делце свог високо уваженог учитеља и то у тако красном преводу као што нам га ево даде г. Владан Арсенијевић, тај отмени зналац и језика и природних наука.

Није систематика, којом нас уводи ово дело у познавање биљнога света, него оно износи одмах пред нас живу биљку, те упућујући нас како да ју посматрамо казује нам одмах све, шта можемо на њој да научимо, те као у каквој забави без икаквог умора докучујемо све, што је важно да знамо. Тако се изводе најкарактеристичније представнице наше флоре, око њих се ређају њихове ближе и даље сроднице, а свака нас научи нешто ново и приноси по који камен, да се састави укупна слика о биљкама, каква нам се даје на последњим странама ове интересантне књижице.

Де Бари нам не описује биљку као какву штатуу, мртву и хладну, већ он загледа у њен живот, сљеди њено развијање и њену промену. Он прати биљку од доба, кад се стави као семе у земљу, па до доба, кад се у умноженом броју као семе опет врати на површину земље. Па шта већ не може да нас научи посматрање самога семена? Уверен сам, да ће и онакав читалац, који ботанику ни мало не познаје, са великим интересом прочитати баш те партије, које нам откривају тако рећи путеве, којима стварајућа моћ корача, да произведе тако дивне и разнолике облике. Кога да не интересује познавање тих сталних закона, по којима се биљка развија? Растење стабла и корена, облик и положај лишћа, све је то подложно правилима и има ли човека, који мисли а да не би био рад, да то све сазна, особито кад се то све може научити на тако лак и леп начин као из ове књиге.

Али не само за почетнике, него и за оне, који су учили кад год ботанику у школи, биће читање ове књиге корисно. Има у ботаници партија, које су нам тек новијим истраживањима како треба осветљене. То важи особито за оделење криптогама. Де Бари, ком су баш криптогаме прокрчиле пут слави његовој, посветио је тим својим љубимцима и у овој малој књижици читавих 18 страна и баш напреднији читаоци биће му зато веома благодарни. Многи ће имати ту прилике, да тим одсеком попуни и исправи своје досадање познавање ботанике.

Ваљана ова књига, коју 43 лепе и коректне слике красе, свршује се прегледом биљног царства, и преводилац додао је још на крају српска и латинска имена биљака, које се у књизи спомињу. И овај додатак заслужује признање.

По приказу овом види читалац, да приказивач не спада међу оне учитеље, који овако популарно написане књиге до душе хвале, али их због тобожне ненаучности не маре у школу да заводе. Његова је жеља баш, да се тим начином пишу и школске књиге, али би само тада захтевао од њих већу потпуност. Тако је ето велика незгода и код те красне књижице професора де Бари, да се у њој никако неспомињу ни ранункулацеје, ни силенеје, ни умбелиферe, све велике биљне фамилије, које су у нас многобројно заступљене и које су у школској настави прећи не могу. Али ако српска публика прихвати ову књигу онако као што она заслужује, онда ће се зацело и учени г. преводилац и вредни г. накладник доста-

рати, да се испуне и те празнине у другом према школском програму попуњеном издању. Тада ће и школска литература, уверени смо, да се обогати једном ваљаном књигом.

Занимање с природом оплемењава свакког, ко му се ода. А ни једна природна наука није тако лака, ни једна нам не пружа толико обилног материјала за посматрање као ботаника. Приказивач има да захвали занимању с ботаником многе лепе часове свог живота. Па и данас му је после каквог трудног рада најмилији одмор, кад може далеко од градских зидова шећући преко њива и ливада или гредећ' кроз шуме да оживљава и попуњава своје познавање природе. Свакком младом Србину и Српкињи желео бих много така лепа и чиста весеља! И особито женскињу препоручује се занимање с ботаником. Оружана лупом и малим ножем нека улази она у своју башту, у којој ће мал' не све важније биљке наћи, о којима је реч у приказаној ботаници и нека их посматра, како ју књига учи; тада ће наскоро научити, да није само опојни мирис и красна боја цвећа, што заслужује да се за биљке интересујемо, него да је још далеко интересантније оно, што се на први поглед не види, унутарњи живот биљке, који је пун дивота и чари.

У Сомбору. **М. Петровић.**

БЕЛЕШКЕ.

(Честимично помрачење месеца 16. (28.) Децембра 1879). 16. (28.) Децембра ове године, догодиће се честимично помрачење месеца, које ће се и код нас видети. Честимично значи, да ће се само један део помрачити, јер и кад највише буде месец дошао у сен земљин, покривен ће бити само 0·167 део његовог пречника, а то ће рећи, да ће покривена бити два дела (цола) од пречника, кад се узме и раздели пречник на дванајст једнаких делова, који се „цолима“ називају. Рачуном се пак дознало, да ће овако бити у Берлину:

1. Месец ће ући у полусен земљин (после подне) у . . . . 2 с. 46 м.
2. Почеће се помрачавати у . . 4 с. 30 м.
3. Среда помрачењу биће у . . 5 с. 20 м.
4. Крај помрачењу биће у . . 6 с. 8 м.
5. Месец ће изаћи из полусена земљиног у . . . . 7 с. 53 м.

За Нови Сад оне сате и минуте треба предругојачити у толико, што ће све бити, отприлике за 26 минута доцније, јер Н. Сад лежи источније од Берлина, а правило је, да помрачење доцније почиње у оним местима, која су источнија, а пре у оним, која су западнија и то овако: сва места, која су западно од Берлина 15°, 30°, 45°, и т. д. географске дужине видеће помрачење 1, 2, 3, и т. д. сата пре, а која су опет за толико исто степена источно, видеће за толико сати опет доцније, него што ће се видети у Берлину.

Ово ће се помрачење видети у Јевропи, Азији, Африци, Аустралији и од чести у северо-западном делу Северне Америке.

О самом појаву, т. ј. о узроку његовом, н. читалице могу наћи у 6. бр. „Јавора“ од године 1877. **А. М. М.**

НОВЕ КЊИГЕ.

* Као допуну к библиографији од прошле године јављамо, да је изашла **Српска читанка** за ниже гимназије и реалке. Књига прва. Саставио Стојан Новаковић. Прегледала и одобрила школска комесија. У Београду, штампа и издавање државне штампарије, 1878. На 8-ни I. л VI и 293 стр. На већом делу екземплара стоји још: „Друго без промене прештампано издање“. Од ове књига изашло је прво издање године 1870. Ово друго издање штампано је поводом неке „званичне“ погрешке, без знања пишчева, који сигурно ову књигу у 1878 или не би пустио у другом издању на свет, или би је према захтевима и могућности времена још боље удесно, ма да она и по првом издању добро може не послужити задатку коме је намењена.

Уредништво је добило ове нове књиге:

Скупљене песме Ст. Владислава Каћанског. У Новом Саду, штампарија А. Пајевића 1879. — Књига ова доноси и слику песникову. Да се не би скромноме песнику приписивала нека сујета, то бележимо овде — што је требало и у књизи да је назначено — да песме ове није издао сам песник, него једна српска књижара и да је ова без знања песникова слику његову придодала. Цена је књизи 80 н., а у збирци је овој и дивни спев Каћансков „Граов-лаз“ сасвим довршен.

Приповетке Милорада П. Шапчанина. Друга књига. У Панчеву 1879. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 1 фор. У овој су књизи ове приповетке: Туђа крв, Хомољска лепотица, Катанска буна, Владичина сестра, Свирачица и Предбрејници. Од ових красних приповедака донели смо ми три (Туђа крв, Хомољска лепотица и Свирачица) у „Јавору“, те ће наша публика умети ценити вредност њихову. Ми би само желили, да пошт. публика и делом покаже, како уме уважавати ваљани рад Милорада П. Шапчанина.

Дечко на острву Хелголанду, приповетка за младеж од Ф. Хофмана. Панчево 1879. Наклада књижаре браће Јовановића. Цена 35 нов.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

у Старој Србији — и свуда патње, саме патње. У очима мог оца видех сузу. . . .

Још су се после неко време разговарали па учитељ и оде. Отац ми је још мало остао седећи за столом, пуштајући густе димове из своје мале луле а погледом управљеним на једно место на дувару. Још једном дубоко уздахну, устаде, погледа на слику распећа пред којом је у једном углу мало кандиоце светлуцало и рече: „докле ће већ на крсту бити овај јадни народ српски. За тим оде у своју собу. . . .

Дуго нисам могао заспати. Нешто ми је било тешко око срца. Чини ми се да сам тада више осећао, но што сам саму ствар разумевао. . .

* *
*

Сутра дан се пробудим као обично, врло доцкан.

Од синоћне моје туге готово не оста ништа. Пошто се добро наједох пођох као и досад, неспреман у школу. Имали смо чини ми се глаголе за лекцију, а ја не знађах ни првога слова. Време беше веведро и топло, сунце већ доста високо одскочило а тице певаху на све стране. Баш ми се не иђаше у школу. Но опет стегнух срце и упутих се школским сокаком.

Из далека се могла чути школска ларма. Учитељ још не бејаше у школи. Неколицина ђака начичкали се на прозоре, одваљујући лепак са зида и гађају њиме оне који тек сада испод школских прозора у школу долажаху. Једни се јуре преко скамија, други ухватили врапца па га концем везали и сад пуштају да по школи лети. Неки опет — који су највреднији — запушили прстима уши да не чују дреку својих другова, па високим танким гласом прочитавају лекцију, сваки час зажмирујући да би се „преслишали“ и погледајући у књигу да ли што нису „прескочили.“ На учитељевом столу и сад лежаше велики, страшни лењир, којим је он час по час о сто лупао вичући: „мир, децо“. — И ја се полако увучем у школу, прекорачим клупу и заузмем своје место — у последњој скамији Ту сам некако најрадије седео. Никад нисам волео да седим у првим скамијама, јер знам да учитељ оне из прве скамије сваки час запиткује кад који од прозваних не зна да одговори а ја се нисам око тога грабио да их ја поправљам После у предњим се клупама не може да спава, јер учитељ види и лењиром буди; овако у последњој, заклоњен леђима својих другова ја сам најрадије — спавао или бар дремао. . . .

Међутим ако нисам учио, нисам био ни немиран. Никад нисам по школи скакао или се јурио. Најрадије сам седео на свом месту, подбочив браду на оба длана а лактове на скамију и тако пред собом гледао шта други раде.

Овог дана нам се беше учитељ мало више задржао и дуго не долазаше. Ђаци продужаваше сваки свој посао, једни учећи, други скакућући, а ја се пустих у мисли о синоћњем говору мог оца и учитеља. Поче ме опет обузимати синоћна туга, ја спустим главу на скамију и. . . .

* *
*

На један пут уђе учитељ. Ни кад ми није изгледао озбиљнији ни тужнији но данас Меким, благим и важним гласом рече: „Децо моја, ово је мој *последни час* с вама. Дошла је наредба, из Пеште да се од данас у нашим школама учи мађарски. Нови учитељ доћи ће вам сутра. Ово вам је последња лекција на нашем српском језику. Пазите дакле.“

Ове ме речи упрепастише. *Последњи час* на српском језику. А ја не знам људски ни да читам ни да пишем српски. Нећу моћи више ни научити. Ох, како ми је тек сад било жао оних изгубљених часова што сам их провео ван школе, тражећи гњезда или тоциљајући се по замрзнутим барама. Моје књиге, моја српска граматика, моја српска историја, које су ми досад тако досадне биле, тако тешке да их чисто нисам могао да носим, сад ми се на једанпут учинише као моји најбољи другови и пријатељи. Па мој учитељ. Кад се сетих да ћемо се растати, беше ми тако тешко, тешко. Заборавих и опростих му све лењирске ударце које сам од њега добио.

Тако премишљајући на један пут зачух своје име. Учитељ ме прозва да говорим граматику. Ох шта не бих тада дао, да сам умео да му на дугачко и на широко кажем сва правила о глаголима, јасно и без погрешке. Али ја не бејах учио и не знађах ни да отпочнем. Остадох стојећи у скамији са обореном главом, чупкајући дугме на капуту и по оном општем правилу ђака кад не знају, по мало љуљајући се. Учитељ поче да говори: „Нећу те псовати, мали мој Марко; нити ћу те казнити; ти ћеш већ сам бити довољно кажњен. Али хоћу и теби и свима сад ово да кажем. Ви обично мислите и у себи говорите: „Ех, има времена, научићу сутра.“ Ето сад шта дође а ви не научисте. Сад ће нам Мађари с правом рећи: „какви сте ви то Срби, кад не знате ни да читате ни пишете српски; боље ће ићи с мађарским.“ Али ни ви нисте децо сами томе криви. Има у томе велики део и наше кривице. Ни ваши се родитељи нису колико треба бринули, да вас поуче и упуте. Они више воле да им чувате свиње и говеда, но да вас дају у школу. Па и ја, и ја сам доста крив. Зар вас нисам толико пута терао да ми баштy заливате, кад је време школском раду? Или зар вас нисам толико пута пустио кући, тек што сте дошли у школу — само кад ми је требало у рибу ићи!“ ....

Па нам за тим поче говорити о српском језику, како је то најлепши језик на свету, како треба да га чувамо и не заборављамо, и како народ, докле год чува свој језик не може пропасти, па макар за време и робовао, јер је језик кључ који ће га из тавнице извести. Па за тим узе једну граматику, поче је читати и тумачити нам је, и ја се зачудих како сам све разумео. Све што год је говорио, изгледало ми је лако, врло лако. После нам поче причати о српкој историји. Причаше нам о српским јунацима, о борбама, о страдању српског народа — и ја га чисто недишући слушах. Тек тада осетих како ми је драга моја мала српска историја. За тим почесмо писање. Учитељ нам даде нове прегледалице, на којима је лепим, округлим српским словима било н[а]писано: „Србија, Црна-Гора, Босна, Хе[р]цеговина, Стара Србија, Банат, Бач[ка], Срем, Славонија, Далмација.“ Па како с[у] сви марљиво писали.Ниси могао ни д[и]хање чути; само су пера по артији шкр[и]пала. Кроз отворене прозоре улети по ко[ји] бумбар те својим зујањем поремети шко[л]ску тишину, али сада нико ни главе [н]њега не окреташе. Па ни они малићи [и]з првог разреда не погледаше га, већ паж[]љиво вуцијаху по артији праве црте — или како их они обично зову *батине* — кривећи главу и плазећи језичић то н[а] једну то на другу страну — упињући се да и те *црте* буду баш чисто *српске*.

На крову школском чух где гучу неколико голубова; и сам себи рекох: „да ли не ће и њих натерати да гучу мађарски.“

Кад се и писање сврши почесмо рачун. И док смо ми из старијег разреда сви у глас, свом вољом и снагом учили таблицу множења, тужно развлачући оно: 5 пута 5 јесу 25 и т. д. дотле су они малићи са упртим погледом у букварић јасно певуцали: о, око, н, нож, со, ос, нос. . . .

На један пут сахат на црквеном торњу поче избијати дванајест. Учитељ се блед подиже са своје столице. Никад ми се не учини тако велики.

„Децо . . . рече, децо . . . ја . . . И сузе га загушише.

За тим се окрете табли, узе комад креде и притискујући свом снагом, крупним словима написа на табли: „живио српски народ.“ Па се подупре на зид и неговорећи ништа, махну руком, као да хоће да каже: „свршено је . . . . идите“. . .

* *
*

Ђаци се почеше спремати. Ја се тргох и — устадох. Покупих и ја своје књиге и пођох. Учини ми се као да се учитељев поглед задржа баш на мени, као да ме хтеде питати: шта ли ће с тобом бити?“ Оборих главу и изиђох брзо из школе.

Када ме дохвати свежи, спољни ваздух, ја се разведрих. Почех се сам питати: Је-

сам ли ја све ово *сањао?* Или је доиста учитељ све оно говорио? . . . . .

Сутра дан сам зором устао; научио лекцију, исписао пропис и рано одох у школу. Отац и мати гледаху за мном, чудећи се мојој промени и вредноћи. У школи на моју велику радост, нађох мог старог, доброг учитеља. Одмах га замолим да ми дозволи да седим у првој скамији. Он ми допусти, погладив ме својом меком руком по образу, и погледав ме доста зачуђено али ми ништа не рече. . . .

После месец дана ја сам био међу мојим првим друговима. А у српској граматици и српској историји, каже учитељ, да сам баш први. Мађарски не учимо. . .

ЈА САМ НОЋАС . . .

Ја сам ноћас тебе снио —
Ој, ала си била лепа!
Само сам се уплашио;
Као да си била слепа?!

Ал ми одмах на ум паде,
Е си и ти мене снила,
Кад си, душо, у мом санку
Дивне очи заклопила.

К. Р.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ђерција.

(Наставак.)

* * *

10 јуна 1841.

На пушку ми навикнута рука једва је у стању да води лако перо, које сам ишчупао из крила једног орла и зарезао са ловачким ножем. Уместо мастила употребљујем растопљен барут, који таван траг оставља за собом на овом грубом папиру, али ја се и томе радујем, јер кад и кад се зажелим животних потреба цивилизованог света, писања и читања.

У оближњој вароши, где дивјач продајем, купио сам неколико књига јефтино, на фунту, неколико немачких романа из витешког доба и једну мађарску књижицу са насловом: „Једна зима у главној вароши“, те их читам са таким уживањем, с каквим сам уживањем читао таке књиге у детињству моме.

Ако странци дођу у овај предео, то их ја пратим као путевођа кроз брегове и са највећом пажњом слушам говор њихов; свака ми се идеја новом чини и занима ме. У гдекојим тренутцима ме спопадне воља да се вратим у човечанско друштво, али на брзо увидим лудост таке жеље.

Шта да тражим ја у живахној шали, у светском комешању, у користољубивом свету, ја, просјак, пропалица, убица, бегунац, обешчашћени? Не верујем никоме или у што, не надам се ни чему од будућности, не волем никога, ја само мрзити знам, мрзити у једном човеку цео свет.

И опет се свагог јутра и вечера молим богу за живот тога човека, да га дотле не угаси, док га ја не позовем да ми даде рачуна, зашто ме је учинио душевном развалином!

* * *

12. новембра 1843.

Данас је баш шест година од како сам постао убицом, убицом своје жене.

На пољу у јеловој шуми гони ветар облаке, а ја седим замотан у тужни вео душе моје и гледим у ватру, која тиња на огњишту. Тај дан прослављам мислећи на прошлост. Пушка ми тугује, а једини верни друг мој, псето, жалосно ми се смотало пред ноге.

Пре шест година на тај дан мислио сам, да је положен темељ моме блажен-

ству. Вера, љубав и надежда! о ви ломне лутке, с којима вечна промисао горко исмева *слободну вољу* смртних људи.

Слободна воља! човек никад није тако достојан сажалења у ништавилу своме, као кад на сва уста ту реч спомиње. Има ли човека, који је могао рећи: идућег тренутка ћу ово или оно радити? и опет се на том меурићу од сапуна подиже оно, што је у стању у друштву људском да те уздигне или обори: врлина и грех.

Уображена наша срећа дотле траје, док нам траје обмана. *Обмана* је оно маћично огледало, које нам у онакој светлости приказује жеље, како их желимо, — отри му са леђа амалгам и од маћичног огледала постаће тричаво стакло, кроз које ћеш угледати живот и јаву у свој својој наготи. После узабраног *забрањеног плода* претвори се рај, о ком си дотле сневао у пустињу.

Зашто сам се ја морао срести пре шест година, на данашњи дан с тим ужасним човеком? И сад се грозим, кад помислим, да бих, не сазнав габријелино неверство, веровао слатким јој речима, а овамо би свака реч вероломство било; кад се сетим, да бих и после уживао у пољупцима њеним, да бих дете, које бих можда у овом тренутку као своје грлио, било копиле непоштеног прељубника — — и сад се грозим од тих слика, и опет не бих ли био сретнији у вилинском велу обмане?

Проклет био, ко га је подерао, проклет. . . . .

* * *

16 маја 1845.

Осећам да је душа бесмртна, јер су јој следства уображење, жеља, патња, освета и још сада тако живахне, тако млађане у мени, као што беху пре осам година, кад сам се ослободио затвора; а како је опало то ништаво тело, како се прерушило од то доба!

Данас сам први пут, од више година, видео лик свој у зеленкастој површини језера. Под-амном се таласало безгранично море магле, из кога је провиривало неколико врхунаца од брегова, а над-амном је са најведријег плавог неба сјало сунце. Ја сам седио у моме чуну. Весло сам пустио да се одмара и без да сам ишта мислио загледао сам се у пролетње јутро. Нехотице сам се нагнуо напред и смотрио сам где ме са дна језера с непомичним погледом гледи једно лице, које беше обрасло густом седом брадом, у коју се помешао беше дебео црн брк, а на збораном челу му беше навађена капа од медвеђе коже. Ту капу од медвеђе коже ја сам носио, тај брк и брада су за осам година нарасли, а брада је за то време и оседила, тај непомични поглед беше одсјај мог погледа. Нисам се познао — — неће ме нико познати! беше ми прва помисао. Слободно могу поћи међу гониоце моје, који ме већ ваљда и за мртва држе, да га потражим, и ма да му још ни имена незнам, опет ћу га између хиљаде на први поглед познати по кајинском шкиљању очију му, и по гадном и опором гласу.

Идем, идем, па ма просити морао свакидашњи хлеб!

* * *

20. априла 1847.

Двогодишње путовање није било безуспешно: сазнао сам му име и знам где га ваља потражити кад се врати; умирен полажући наду у будућност, мењам просјачки штап са ловачком пушком.

Он је признао грех свој и вратио је украдену своту; он ме свуда тражи — ваљда да се измири са мном и тиме да утиша немирну савест. Да ли је тако слеп, да се нада, да ћу се ја шњим измирити и да ћу му опростити? Ни сво благо Индије не може ми накнадити губитак, који сам претрпио у Габријели, у изгубљеном блаженству, у прошлости.

Да ступи пред-а-ме, па да с раздрљеним прсима рекне: унесрећио сам те, убиј ме, заслужио сам! без и најмањег премишљања бих му могао нож забости у прса, јер ме на то опуномоћава и пред богом и пред људима толика патња. Моје патње су доста дубоко притисле једну страну мерила, крв његова треба да дође на другу, да се успостави равнотежа.

Знам му име; ваљда је рођак оном Мандорију, што ми је супарник био код Емилије.

Кад год то име споменем, а ја претрнем — да ли ту не дела вечна рука судбине, да патим од греха, какви сам и сам учинио? Али дал' сам толико заслужио? Морао сам попустити заповести мојих родитеља, а кад сам се после неколико година вратио, нико ми није знао рећи куд се дела несретница.

Ја сам патио због мога греха, нек пати и он за његов. Емилија није била још ничија, ал Габријела је била моја жена и половина проливене крви пада на онога, ко ју је преварио.

* * *

2. априла 1848.

Он је био овде. Овде сам га видео у мојој колеби. Говорио сам шњиме, ноћ је на моме кревету провео — — и опет га нисам заклао.

Нисам за то, што хоћу да се наслађујем у патњи његовој, хоћу да га видим тако несретна као што сам био и као што сам још и сад ја, па кад већ сазре за моју освету, онда ћу му викнути у ухо, ко сам и чему да се нада од мене.

Залутао је у лову и тако се срео са мном. Мање се променуо од мене. Одмах сам га познао, а он ни сневао није с ким се разговара. Лице му је намрштеније, а глас несноснији, него пре што беше. Није приметио на мени грозничаво дрхтање онда, кад сам га водио на конак у моју колебу. Разговарали смо се о свакидањим стварима: о дивокозама, медведима и другом којечему — ал' да је могао видети мисли моје! — Доцкан је заспао, али ја сам још доцније. Видео сам где спава, па кад је месец засјао у колебицу, онда сам си преставио, како ће хладан изгледати, кад дође већ од десет година жељени тренутак. . . .

У јутру сам га пренео на чамцу и упутио сам га. Врло сам му се морао допасти, јер ме је врло топлим речима позвао да будем ловац код њега; али и дотле хтеде да ме награди за конак и за труд мој, те извуче из шпага кесу с новци.

Кад сам угледао ту кесу, сва ми се крв узбудила, и морао сам сву душевну снагу употребити, да га с места не убијем, јер то беше она иста кеса, коју је оне ноћи у биртији украо од мене. Габријела ју је израдила за мој имендан.

Али сам ипак примио банку и лепо сам му се захвалио на њој, морао сам још и то обећати, да ћу га посетити у С—у, и да ћемо се онда поразговарати и о уговору гледе ловачког звања.

Добро, отићи ћу му, али највећи услов моје плате остаће пред њим тајна до смрти његове.

* * *

С . . . . . 13. августа 1848.

Пет месеци већ како сам у служби његовој, име ми је Воловец, спахински ловац.

Лакше дишем од како сам уз њега и од како знам, да неће умаћи испред осветничке ми руке. Тако се од прилике осећа тигар, кад, готов да скочи, упре очи у своју жртву, или дете, кад добије какву посластицу, коју одавна жели, па ју једе, полагано, само да дуже траје.

Све сам начине смрти промислио за њега, али ми се сви учинише лакима и благима, а осим тога живот ми само дотле има цели, док је он жив — морам га штедити.

Да видим, да је сретан, одавна би већ лежао у каквој провалији, или би му паклени отров растргао црева, те неби живио више; али слутим, да му душу муче паклене муке и да не налази ни у чему насладе, радости и задовољства, — дакле нек живи и нек се пати.

* * *

1. октобра 1848.

Овај дивни парак, дворац и добро од хиљаду јутара то је све мојом муком стечено без тога би он био просијак, као што сам сад ја.

Као што расте његова љубав према мени, тако исто расте у мени мржња и жеља за осветом према њему. Али ја му одбијам љубав од себе, да шњоме не задобије и не успава превртљиво срце. Често је

рад, да се упусти са мном у разговор, али ја му само онда одговарам, кад се питање тиче ствари, која у мој делокруг спада.

Љубоморан сам и на тренутну радост, која га по кад и кад обузме, и ма да ми ум овако говори „пусти га и потпомози, да се довида највеће среће, и онда ступи на среду и поквари за један тренутак све, што је он годинама зидао“, — али моје огрезло срце радује се, кад може да зграби испред њега и најслабију зраку наде.

Striking Ономад ми је нешто говорио, из чега сам слутио, да је вољан да се жени. Испало ми је за руком, да испитам његов план и већ га је следећег дана као црног ђавола преставило извесној породици једно безимено писмо. Он ништа не слутећи иде да запроси руку девојчину — али је писмо морало учинити утисак на породицу, јер је страховито нерасположен дошао кући и десет дана се мучио затворив се у собу.

Ово дело сам покајао. Не били зар боље било, да сам га младеначке ноћи потсетио на габријелину проливену крв?

Имао је милог пса, кога сам ја дотле држао, и шибао, док није подивјао. Једном приликом, кад му је госа хлеба пружио, уједе га за руку. По томе сам сиротог Цезара жива закопао, а госа и дан данас мисли, да је Цезар утекао, па се горко тужи, да га већ ни животиње не трпе.

Људи га се боје. Слугама његовим и сељацима сам уселио у главу, да шурује око по ноћи са сатаном и нечистим духовима. Најамници му једва чекају да истече уговорена година, па онда побегну из проклете куће. То га страховито боле.

Сиротану Јосифу нисам желио таку судбину. Он је уживао у том сељачету и већ га је почео као своје рођено дете да сматра. Јесам ли могао поднети ту радост? Дете од девет година поверовало је мојим лажним речима, да га је за то узео к себи те га тако лепо негује, да се добро угоји, па онда да га испече на ражњу, као што је већ и силне његове претке испекао, те да га поједе. Дете је више месеци плакало, док му није страх прешао у манију, и синоћ у очајању своме скочио у бунар. Душа ми се стресла на ту вест, и може бити да би ме мучила савест, да нисам видио, како ми крвни непријатељ усне гриска, а очи скоро да му искоче кад је видио из бунара извучено и надувено тело свога љубимчета. Бол га је скоро довео до лудила, а ја сам у томе болу уживао.

(Свршиће се)

ОЧИ, ОЧИ! . . .

Очи, плаве очи,
Зашто тако сјате?
Мене туга мине
Кад ме погледате.
Срце ми се стеже
Кад вас гледам тако
А још већа боља
Што вас нема јако.

Очи, плаве очи,
Погледајте мило
У вами се моје
Срце утопило;

Утопи се живот
Са срећицом целом
Сам остадох тужан
На том свету белом

Очи, плаве очи,
Ви сте добро знале:
Како сте ми грдно
Груди похарале,
Те без вас не могу!
Ох па када знате;
Очи, плаве очи,
Што ме не гледате?. .

Дороженко.

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Наставак.)

Овде долази још питање спавања при отвореном прозору. Енглез Макс Корварт још 1855 год. препоручио је спавање код прозора као врло добро сресто за здравље, па шта више тврди, да је по управи специфично сресто противу сухе болести. У новије доба Роден и П. Нимајер одушевљено хвале спавање код отвореног прозора. Последњи у својима штудијама вели да је то прва заповест катехизма за здравље, преставља наше затворене собе за спавање као праве лагуме у којима се збијено друштво пола ноћи ваља у својим и туђим истурањима. Зајиста се неможе порећи, да је ваздух — особито у узаним и пуним собама за спавање, као што је у многих породица, а нарочито у заводима — у јутру врло рђавог мириса, и да томе ваља помоћи, али би ми при свем том ограничили спавање код отворених прозора, а особито за нежно детиње доба и свели бих само на летње месеце, кад ноћна ваздушна температура није тако ниска. Изоставили би пак у хладније јесење и зимске месеце, јер се деца врло лако и често ноћу одкривају, леже дуже времена тако одкривена, те се тако може десити да навуку какву мању или баш озбиљнију болест, а нарочито деца која су наклоњена знојењу, као што је то у деце са енглеском болешћу (Rachitis).

Корист довољне и прилежне вентилације наших станова неограничава се само на дане здравља, но је и у болестима неоцењене вредности. На жалост још влада општа предрасуда — њу бране и подпомажу многи лекари т. ј. да се у време дечијих болести шарлаха, богиња и т. д. за време целог боловања, па ма то било и месецима, — несме отворити ни један прозор, јер се разхлађивањем може погорчати ток болести или се изазвати накнадне болести. Сваки лепо може преставити каква је атмосфера у тим собама, и зацело је несносна. О чему нас учи искуство? Оно нам казује, да од како се разумно вентилишу болестничке собе од тог доба су и резултати бољи, а зацело бар не гори но при методи затварања соба. Сами пак болесници под утицајима вентилације и нормалне собне температуре мање се туже и јаучу.

Према томе нужно је, да се болеснима собе прилично вентилишу не само лети но и зими — наравно под условом, да вентилација не бива при јакој промаји и напрасној измени температуре.

Ваља нам споменути још нешто што се тиче намештаја у дечијим собама и собама за спавање. Нетреба нам готово ни доказивати, да су извесни намештаји — теписи, ћилими, јастуци и т. д. — поглавито магацини за прашину. Наше домаћице признаће нам то и ако не баш са радосним лицем. Ти дакле намештаји неизцрпљиви су извор механичног кварења ваздуха.

Дакле за дечије собе несу такви намештаји но од дрвета или сламом исплетени, а у место вунених простирача боље је кончано платно.

Да вентилација наших станова доиста испуни своју цељ нуждан је још један услов — а то је: колико је могуће чист спољни, дакле варошки ваздух. То по варошима, на жалост, није могуће. Најбољи је варошки ваздух кад између кућа има зелених дрва, јер се тиме једнако одржава придолазак кисеоника. Сем тога мора и канализација да је добра. (На жалост ми — ни у Београду! — неможемо говорити о овоме тако важном услову за здравље.)

Прилежно и обилато промахивање наших станова још није довољно да деци прибави нужни свежи и чист ваздух за њихово напредовање, — оно је само један важан услов у низу санитарних мера, јер деца, ако хоћемо да се телесно снажно развију и остану здрава, — морају бити изнашана у слободу и водити се у шетњу. Тиме немислимо, да она само на лепом дану ил само у лето излазе у слободу да иду и враћају се из куће у школу, но да шетња, уживање свежег слободног ваздуха, мора бити један дневни од-

дигнутим лепим бстаничким баштама, врло пријатно острво, које се Апотекарско острво, зове. Осим ових наведених има и више, која нису од тако велике важности, као што су положајем својим горенаведена острва и која укупно сачињавају северну — островску — половину Петрограда, а друга суvоземна половина — јужна — лежи на левој страни гл. корита Неве и зове се: Велика Варош, а она друга: Град.

Поједини делови а особито три најглавнија земљишна комада петроградцка — као Острва Васиљевско и Апотекарско с једне стране, и главном ил' великом суvоземном вароши с друге стране, — скопчана су мостовима, између који најглавнија су четир.

Најближе мору подигнут је велики мост, који веже Васиљев острво са великом вароши. Огромни стубови сазидани су од грдне количине камења, горњи део моста је од бронза и због тога, што му је лук врло слабо испупчен, немогу велике лађе испод њега пролазити, него су принуђене испред њега искрцавати се, овај мост зове се Николајевски.

Други иза овога је Дворски мост лежи пред Царским двором, од чега је и име добио.

За овим долази Св. Тројички који је као и Дворски од лађица, наравно мало лепше и вештачкије него наш између Н. Сада и Варадина. Очевидци веле да је св. Тројички мост 3—4 пута дужи од Ланчаног моста између Будапеште, зато што је овде Нева најшира.

И још један овде међу највеће уврстити се може, а то је онај што је утврђен и намештен баш пред раздвајањем Неве, врло леп и угледан мост зове се Лителној, осим ова четир највећа и најглавнија укупни делови Петрограда везани су још са 60 разни мостова, међу којима има врло лепи—наравно мањи — особито пак они, који су у новије доба подигнути. Због велике ширине Невине, поједине велике и грдне зграде са противне стране гледаоцу се сасвим мале и незнатне чине, а овамо су тако големе и простране да им се човек дивити мора.

Земљиште на ком је Петроград подигнут обухвата простор од 50 □ врсти или близу 10 □ миља.

Пошто смо покушали у главним потезима описати географски положај усудићемо се још коју речи и о унутрашњости Петрограда.

Што су нам врло мало еврсп. места кадра показати, то ће нас зацело задовољити Петроград у погледу својих дугих, правилних и пространих улица, у којима се у потпуној мери огледа изванредна чистота и поредак. Ови сокаци чине некакав особени утисак на гледаоца или странца.

Од свију тих многобројних улица које се одликују правилношћу и чистотом својом, заслужни су да их и ми овде споменемо и срп· свету прикажемо, као: Невски проспект: Васкресенски проспект обе ове велику варош на два места собом пресецају, даље важне су улице као: Адмиралитетска, Морскаја, Милијонаја и т. д. Све ове, и још доста других улица, врло су широке и простране, украшене са неколико реди дрвећа између којих су путеви, обично 2 за кола, и 3 –4 за пешаке и шетњу; за украс ови путева употребљују Руси што лепши и дурашнији камен, као што је фински гранит.

Приметило се то, да засађена дрва по улицама немогу бити дуговечна, ма каквог природног својства били; јер, као што наспоменусмо, на првобитном мочарном земљишту дрва немају опстанка, брзо гину, и због тога их често морају вадити и са млађима замењивати и попуњавати.

Живи промет и трговина као и чили дух рускога друштвеног живота најбољма се огледа у часима после подне; овим особеним обичајем се јако одудара од обичаја у другим евр. местима; поједини проспекти и улице се тада силном светином напуне, а поједина улица кадра је хиљадама грађана у себе да прими.

Куће су протегласте, темељне и одвећ чисте. Карактеристично је то, код руски кућа у Петрограду, што већином уз целу дужину своју, имају наслоњене настрешнице, које се ослањају на гвоздене ступце а на вешто израђеним крововима ових, стоје обично натписи. Ово су врло лепи и уметнички израђени наслони, под којима налазе заклона у време

препеке лети, бујне кише или иначе од хрђавог времена.

Здања су по већој части од гранита или од мрамора зидана, којих лепоти и примамљивости још више причињавају цифрасто изрезани стубови и ликорези од различита облика и величине, које обично за спољни украс здања служи не само у Петрограду, већ и по другим руским местима.

У Петрограду наћићемо толико млого шеталишта и тргова (Platz) какови се ретко где дају видети; а исто тако велики здања и цркава; дакле опет нека реткост и необичност. Један од најзнатнији тргова је трг Царске зимње Палате, где је ове год. други дан Ускрса око 9 сах. из јутра покушан смртни атентат на Цара Александра, овај се простире испред Дворског Моста али је на земљишту „вел. вароши.“

Адмиралитетски трг; Петрово поље, на ком је највише споменика подигнуто из времена Петра и Катарине II. царице.

Не далеко од обале невине у „вел. вар.“ пружа се и чувено Марсово поље или Царичин Луг, овде се обично велика војничка вежбања и смотре обдржавају, а тако је простран и широк царичин Луг да се на њему 60.000 војника комотно кретати могу.

Не далеко од обале подигнут је споменик славном војсковођи Суворову.

Тргови ови, почињући од оног испред зимне палате, па све до Марсовог поља дакле све к истоку даље и даље леже у горе наведеном реду поред Неве у „великој вароши.“ А најлепши и најпријатнији изглед дају Петрограду силне и огромне зграде подигнуте на обали са те исте стране, као што су: Зимња палата, која се међу прве свецке дворове уврстити може; зидана је за владавине Катарине II. царице која је силан новац жртвовала на што лепше украшење палате ове; употребљујући тадашње прве свецке вештаке. Још за доба њено на крову исте палате растијаху зелене биљке и цветаше мирисно цвеће, које је (тада реткост) вештачка стаклена башта и усред зиме кадра била покасти.

Ова је палата 1837 год. баш у зимње доба изгорела, за владе Цара Николе. Кажу какву је великодушност показао том приликом Цар Никола, који је лично заповедао војницима и ватрогасцима при гашењу; Цар чувајући војнике своје уздржавао их је од слепог јурења у горуће одаје и дворане, да неби какогод пали невином жртвом прождрљиве ватре, него им наложи Цар да спасавају само слике из т. зв. „Беле дворане“, остале силне драгоцености нека пропадну. Но пошто је пламен страшно лизао то су неодољиви војници врло мало могли спасти, а изгорели свод и кров поста набрзо тужном и грозном надгробном плочом многим поданицима Цара Николе.

Док је Цар са осталима гледао страшан призор овај, стигне му још жалоснија вест, да се на преко лежећем Острву, велики пожар појавио; на овај тужни глас, заборављајући на све што се овде догађа, појури да јадним становницима, ако ничим другим, оно новцем и очинском утехом у помоћ притече велећи при хитном поласку сину своме; „да (син) овде остане, а ја хитам беднима да помогнем“!

Своју сагорелу палату је Цар Никола на брзо подигао и дивно је украсио. До ове налази се још једна мања у којој, је Кат. II. дане одмора провађала, и у коју су смели улазити само њени најближи познаници и пријатељице, којима ни за живу главу није било слободно ником исповедати се, шта су овде видили, чули или радили. Сада су овде смештени ремеци вештина, особито сликарски производи се овде чувају, а уређени су и смештени са таким укусом, да се достојно Царским именом поносити може.

На близу ове је још једна Царска зграда која се зове: Мраморском палатом, у овој је Вел. књаз Константин становао и на којој се згради неопажају баш тако јасно трагови каквог високог уметничког дара.

(Свршаће се.)

ЛИСТАК.

О ТЕМПЕРАМЕНТИМА.

ПИСАО СВОЈОЈ СЕСТРИ

К. КОСТИЋ.

(СВРШЕТАК.)

Флегматичар, то је најсретније створење, (по његовим појмовима) у његовој крви највише је воде, за то се ова ретко кад и узмути. Лице му је обично округласто, очи плаве и водене, боја косе отворена, по свом изгледу одмах се даје познати да ту не станује ђеније, но у место тога добра је душа и ваљан грађанин, који се безпрекорно повинује законима. Ход му је немаран, не пази куд стаје и што је око њега он може пропутовати најдивније пределе, а кад га запиташ шта је видео, он ће ти приповедати како у гостионицама не ваљају кревети и како је гди добро вино или пиво. Наиђе ли на камен он му ништа не смета, па чак ако се о њ' и удари, он на брзо све заборави.

Холеричар већ по боји лица да је се познати да у њему горе унутарња ватра и то не она „ватра варалица“ но она што горећ сама себе сажиже па и све око себе. Боја лица му је увек црна, у оку му одсјајава она ватра, која у њему горе. Он је најчвршћи карактер, но овај је као и ватра која ако се на добро употреби она је од користи, тако и он ако пође добрим путем постаје за остале узор, ђеније, а пође ли злим он је и у злу велики. — Има тврду вољу која не трпи ни чију поред себе; и у један мах предузеће најтеже послове да их после љутито од себе баци ако не буде у стању да их изврши. Ход му је сигуран ако у путу наиђе камен он ће га дигнути да га затим удари о земљу и размрска и уживаће у том, замишљајући да исти то осећа и да га боле.

Сангвиничар, у овом одмах видимо ваздух, боја лица му сећа нас на ведре дане, образи су му задахнути неким руменилом, ређе је смеђ, очи му се светле и увек гледају весело у свет но међу тим поглед му је несталан као и све на њему што је. Његова крв лако се узбурка но исто тако брзо и оладни. Он се прво одушеви за неку идеју ма каква она била а и први је међу онима, који ће је напустити. Све ће започети, но већина његових радова остаће почетци, ретко да који доврши а и садржина им је таква, почиње са врло јаким полетом и вољом па тек га видиш где одједаред малаксава, или је изгубио вољу за тај рад па је отпочео други. Ход му је лак скоро скакуће, ако наиђе на камен па се о њега удари или сатре, он ће одскочити, насмејати се и радовати што није пао и горе се осакатио.

Сад сам ти описао сва четир темперамента држећи се свога искуства и посматрајући и судећи људе по изгледу, боји, оку, делу и по неким општим одређенијим спољним знацима, али немој мислити да ти темпераменти долазе само тако као што сам ти их ја описао, ретко да је који човек само сангвиничар ил' друго што, темпераменти долазе врло ретко чисто само један, него обично смешани по два једно с другим и та је смеса кад кад врло целисходна.

Тако има људи код којих превлађује холеричан темпераменат али ипак није само он него има и неки део сангвиника у њему и та је смеса најприроднија. Холерик који гори када му дође још сангвиник (ваздух) онда ће тек моћи да се развија, и доисто то су најбољи људи јер као сангвиник он осећа и одушевљава се за све али то би по њему брзо и прошло, но сада долази холерик који ради и ствара и доиста такови људи кадри су највише учинити.

Смеса сангвиника са флегматиком неће дати никакова радина, овај ће да осети, започне и напусти а онај ће да поврати све у стари ток као да није ништа ни било. Такова човека радо ће трпети у друштву, он ће бити пријатан за свакога а неће сметати ником, женске ће га радо гледати но не верујем да ће се која у њега заљубити. Ако се случајно ожени са женом ће живити добро, но кад умре она ће га жалити одређено време, па ће онда гледати коме ће опет да поклони срце и руку а њега ће се сећати као „мој добри покојни“.

Још је врло много смеса могуће, но оне нису никад једнаке „колико људи онолико ћуди“ што долази отуд да ли и који темпераменат више превлађује, те се о њима и

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 43. У Новом Саду 3. новембра, 1879.

КАНАДСКИ АХИЛ.

Новела од Вербера.

Млого сам пута у сну снио канадске шуме, које сам као одрастао човек пролазио, и после осамнајест година растанка зажелим се опет да видим Виљзена. Ја и Виљзен нисмо били баш управо пријатељи. Ми смо се упознали једног дана, и тај дан нећу никад заборавити. За њим је ускочила једна млада богата девојка, али он није одвео собом богату девојку, јер он није ништа друго хтео до Леонору, а Леонора није ништа друго хтела, него само Виљзена.

Било је у Охији, где сам их обоје нашао на подножју једног брежуљка, девојка је била у несвестици, а Виљзен рањен. Они су побегли на коњима; а не далеко од тог места где сам их нашао, напали су их ноћу пустолови и отели им коње. Виљзен мал није главом платио, док им је отео Леонору. Имао је рану на глави и на мишици, и рече ми, да није могао да нађе воде, а млога му је крв одишла па је малаксао.

„Али“ рече он „оставите ме да умрем, јер је Леонора већ мртва“. После тих речи падне у несвест. Обоје су били млади и лепи; она је била црномањаста, а он плав. Сваком од њих видила се на лицу искреност, а на уснама била је исписана љубав и смрт.

Ја се нагнем над девојком, и осетим да још дише. Да је она умрла, ја би био оставио Виљзена па нека изгуби сву крв; јер сам видио, да сам ту наишао на ону велику љубав, после које на земљи више ништа нема.

Пошто сам их са ракијом мало окрепио, дигнем их обоје на мога коња и однесем их у оближњу насеобину, где су живили добри и поуздани људи, на које сам се могао ослонити. Виљзен је мислио да одбегне у Канаду, те да тамо са ловом и трговином себе и жену издржава. Сав новац што је имао код себе, узели су нападачи, и ја му понудим припомоћ. „Али ако вам ја то неузмогу вратити?“ рече он устежући се.

„А ви ми вратите млого племенитије него у злату, вратите ми вашим пријатељством!“ одговорим му ја.

„Док сам жив, увек ћу вас волети“ рече ми он, и пружи ми руку.

А лепа Леонора рече слатким гласом: „Док сам жива, увек ћу се за вас молити.“

Но она се није могла дуго за мене молити, јер после године дана умре, пошто је оставила за собом Виљзену малу девојчицу и рекла:

„Нека се зове Леонора“

Виљзен је иза Монтреала сазидао себи у шуми малу кућицу, и живио је у слози и пријатељству са околним индијанским племенима, а особито са племеном Крик. Он је с њима заједно ловио и водио трговину са канадском компанијом. После

петнајест година изсели се он из шуме, и сазида себи на пољани лепу јаку кућу, али се опет бавио ловом. Кад год сам добио писмо од Виљзена, увек ми је тако било као путнику, кад из варошке прашине и ларме дође у усамљену шуму.

Он ми није тако често писао, сваке две године по једанпут; у његовим писмима нашао сам кадкад погрешку у стилу, али никад у расположењу.

Виљзен је постао човек. После осамнајст година хтео сам да га опет видим.

На осам миља пред његовом кућом водио ме је пут кроз једну густу шуму. Ја пођем кроз то мрачно зеленило. На гдекојим местима продирао је сунчани зрак у ову тавнину, тако танак, као жица од злата, а тако је трептао као кончић од паучине. Кадкад сам чуо бесни жубор потока, а надамном дреку орлова. Ту је куцало срце природе, ту је провејавао дах вечности. — Ја сам ишао поред мог коња у оном расположају, у ком осећамо, да сваки корак који нас удаљује од природе, удаљује нас од истине. Све што радимо све је наопако. Наш је живот заплетен у лажи, где се мора слободно срце угушити. Крв коју нам је природа дала, претвара се у воду или отров. Ми заборављамо да нам је природа мати, и да ће нас она опет примити, кад се после трудног и уморног живота преваримо у нашим идеалима. Ми смо природу заборавили. Само кад нам проговори у муњама и громовима, кад заспе човечију ништавост са бреговима и морима, онда је се сетимо, и — дрхћемо.

Ја сам се морао у таким мислима сасвим забунити, јер наједанпут опазим, да сам заишао. Стајао сам пред провалом из које је вода бесно у вис скакала. Ја потражим стазу по којој сам дошао, али сам западао све у гушћу таму. Црно јелово грање испрекрштало се предамном до земље, ја упаднем до чланака у влажну маховину, а мој коњ почне уплашено хрзати, и није се хтео с места макнути. Ја се сетим да имам код себе једну звиждољку, коју сам добио пре неки дан од једног човека из насеобине.

„Индијанац ће ту звиждољку на далеко чути, ако кадгод заиђете. Крикци су питоми људи, и Виљзенови добри пријатељи“ рече ми тај човек. Ја зазвиждим. После неколико тренутака зачујем исти глас из далека, као да је био одјек моје звиждољке. Можда је одјек, помислим ја, и после неког времена зазвиждим поново, и опет зачујем исти глас, само много јаче и ближе. Пошто сам више пута зазвиждао, и добио одговора, зачујем издалека неки таван шум, па онда се обазрем, и чујем како се крња грање. Хтео сам викнути али ме глас издаде — између две јелове гране, баш предамном, смотрим два црна ока, која су поглед у мене упрла. Ја сам стајао укочен, скамењен, али само за неколико тренутака. Нисам се уплашио, јер сам видио, да предамном стоји јаки, али поштен човек. Дуго смо се тако гледали.

Лице му је било мрке црвене боје, младо и дугуљасто. Никад нисам видио лице, на ком би била исписана така одважност и озбиљност. Његове очи као да су ми говориле: незнамо шта је опасност и стра. Испод узане црвене траке падала је црна густа коса на чело. Савијен орловски нос изражавао је строгост, а на уснама била му је исписана одважност, али и доброта. То је лице било идејал индијанског типа.

Напослетку ступи младић пред мене и запита ме мирним, пријатним гласом, покварено енглески:

„Куда ће те?“

„Виљзену.“

„Познајете л' Виљзена?“

„Познајем га већ од осамнајст година.“

„Волете ли Виљзена?“

„Виљзен је мој пријатељ.“

После овог испитивања окрене се он од мене, узме мога коња за узде, и рече:

„Ходите!“

Мој коњ га послуша, и пође за њим као какво јагње. Ја пођем за њим. Он извади иза појаса нож, и стане сећи грање које су моме коњу сметале. Кад смо дошли на ону стазу, са које сам ја заишао, преда ми он узде и рече опет: „ходите!“ и пође ћутећки. Био је средње величине,

сув, али јаког састава; имао је малу главу, и кратак врат, јаке и дебеле вратне жиле губиле су се у широким плећима.

Држање му је било поносито, а ход миран, лак, тако да се чинило да не стаје на земљу.

На ногама је имао танке индијанске ципеле; осим појаса, где му је нож стајао, и коже преко рамена, није ништа друго имао. Пушка му је висила о рамену.

„Како се зовете?“ запитам га ја.

„Крик.“

„Немислим из кога сте племена, него како се ви зовете?“

„Крик“, понови он.

„Где је вам стан?“

Он се окрене, покаже главом на запад, и опише руком један полукруг.

„Иде ли Виљзен с вама у лов?“

Он потврди главом. Ја сам видио, да он волије ћутати него говорити, зато га више ни сам ни питао. На мене је та грдна шума и Индијанац величанствен утисак учинио. Наједанпут овај стане, додирне ме руком и мете прст на уста. Ја одма зауставим коња. На лицу тога младића није се ништа променуло, само му се ноздрве рашириле, он је нагло дисао; нешто је осетио. Ја се осврнем на десно и опазим у једној стени велику, тавну провалу. После неколико тренутака рече ми Индијанац:

„Иде медвед. Стојте — Крик ће све свршити!“

И заиста угледим из провале грдног медведа, који је тромо ишао, час по час стане њушкати, па онда опет пође. Сад одреши Индијанац свој огртач, и овај му падне на земљу, а он лагано спусти пушку доле. Крај себе је сад имао само нож, а ишао је на сусрет медведу тако мирно, као да иде на договор. Кад га медвед опази, стане и почне подмуло мумлати. Крик је ишао мирно даље. Ма да сам имао велико поверење у снагу и одважност тога младића, ипак извадим нож иза појаса, да му будем у помоћи, ако устреба.

Медвед сад устане на две ноге, и почне режати, па онда се затрчи на Индијанца. Сад овај стане да га дочека. Кад су били на једно шест корачаји једно од другог удаљени, дигне се медвед поново. Мене стра спопадне кад сам видио, како је Индијанац у два скока дошао до медведа, и ножем га у чељуст ударио. Ја потрчим, али медвед се већ ваљао у својој крви, онда га Крик још убоде у ребра и стане га вући у провалу. Ја сам му хтео помоћи, али он рече:

„Ман'те се! Крик ће већ то сам урадити.“

Онда оде потоку, и опере руку и нож па онда приђе мени, као да се није ништа догодило. Ја му пружим руку и рекнем:

„Ви сте јунак“.

Он ме није разумео. Пошто је свој огртач преко рамена бацио, рече опет: „ходите!“ и пође напред. Кад смо прошли поред провале, баци он поглед тамо, и насмеши се. То је био једини осмејак, кога сам на његовом лицу видио.

Дуго смо ишли тако, и нисмо ништа говорили, онда наиђемо на једну дрвену кућу; Крик извади звиждаљку, која му је на црвеном гајтану висила, и зазвижди. Један висок човек изађе и преда Индијанцу завежљај, он га мете за појас. Обојица се рукују, без да су речи проговорили, и ми пођемо даље.

„Ко је био тај човек?“ запитам га ја.

„Бели ловац“, одговори он.

„А шта вам је предао?“

„Писма“.

„За кога?“

„За компанију.“

С тим речима извади он иза појаса други скривени завежљај, и покаже ми. Изненађен запитам га:

„Како се смете са медведом борити, кад носите важна писма.“

„Крик има нож“ одговори он мирно.

„Али медвед вас је могао стровалити“.

Он махаше главом.

„Крик је јачи од медведа.“

Он је имао право; био је јачи од медведа. — На путу зачујемо тужно крештање, па онда опазимо орла са сломијени крили, Индијанац га узе, и стисне га за

гушу са три прста. Кад је видио да је тица мртва, баци је у шипраг и рече.

„Сирота тица неможе да лети.“

„Ви сте добра срца“ рекнем му ја.

Он пође даље, без да ми је шта одговорио. Прави јунаци нису сујетни.

Једва смо дошли на крај шуме. Дрва су била све ређа и ми изађемо на чистину. Кад смо дошли на пољану, која је с три стране била шумом опкољена, стане он покаже ми руком једну белу кућу, и рекне.

„Тамо где је оно дрво, тамо седи Виљзен.“

Ја му пружим руку, и захвалим му. Он опет оштро погледа и запита ме:

„Волете ли ви Виљзена?“

„Волем га.“

„Млоги бели људи лажу. Ако Виљзена дирнете, узећу вам скалп.“

(Наставиће се.)

ПРИЈАТЕЉУ.

Велиш, јако притисак те тишти, —
Верујем ти и сад и одавно.
Али немој ти духом да клонеш.
Јер би било и штетно и — срамно. —

У животу вечита је борба,
Две се силе пру о своју снагу:
Слабија је оној јачој храна —
Јача снује над слабијом владу. —

Свуд је борба: на води и суву,
Доле, горе, и десно, и лево;
Ал та борба управо и јесте
Оно, што ми животом зовемо:

Борба, — то је функција живота,
А функције у живот се слажу;
Борба, живот, — две су речи само
Ал обадве једно исто кажу. —

Ал кад знамо с ким посла имамо
Онда зашто да му се предамо?
Зашто лошег признат' да је бољи?
Та он воли, кад зна да нас боли!

Удри у нос, ко те мрко гледа,
Избиј зубе, који те уједа —
Ништа друго, само то помаже,
Кад чинимо, к'о што Дарвин каже...

Seneca.

КРАЉ ГАВРАНОВА.

Од Драгутина Ферција.

(Свршетак.)

* * *

10. новембра 1848.

Данас смо се вратили испод Швехата где смо битку изгубили, и куда сам га као анђ'о хранитељ пратио. Стрепио сам за њим, као за видом очњим, да га испред моје освете не зграби какво злобно тане. Љубазница неби могла већма стрепити за својим љубазником, него што сам ја стрепио за њим.

Ја сам му и живот спасао. По нагону сам га одвукао с једног места, куда је после два минута пала киша од картача. Није ми се захвалио, него ми је пребацио, што нисам пустио, да онде погине.

Ваљда му је слутња шапутала, за што га штедим. — — —

Сад скупљамо овде гверила-чете, којима ће он да заповеда.

Пред дворцем мало на десно стоји стогодишњи брест, са кога спада и последње жуто лишће, а пред њим је пукла лепа велика равница — овде се вежбамо. Он као заповедник стоји пред четом, а по највише под брестом, — а ја га представљам себи на којој грани истога. — — —

Та ме је слика већ и у сну посетила те је се немогу отрести, и дању-ноћу премишљам, како да је остварим.

Он да виси са стегнутим ужетом око

врата, а ја да угодно легнем под њега, па да му причам моје патње, почамши од оног часа, кога ми је он, заједно са целим веком, његовим састанком у биртији отровао. — — —

Ох, та је идеја много лепша, млого милија, а да је се одречем.

* * *

9. априла 1849.

Кобна је зима прошла, дани протичу, а он још непрестано живи.

Али живи и у мени одлука, да га висећа видим, и само чекам на згодан тренутак. У њему је млађана снага, а моја је већ опала, сâм га не би могао свладати.

За једну длаку, — па би му данас угасио био нитковски живот. Мало ме незанесе освета. — —

Ловили смо у Карпатима; — тане, које је вешто избацио, строваллло је у провалу једну животињу.

„— Воловче! повика из мале даљине, да ли не личи та издишућа жртва млађаној жени, у чија је прса љубоморни муж забо смртоносни нож?

Као такав нож螺 прострелише ме те речи. Мислио сам да хотимично на ме нишани с тим речима, те занешен од узбуђености управих на њега сигурну ми цев — још један тренутак само, и ја бих кукавички замазао светлу идејалну слику моје намере, али ми је на ум пала суха грана на бресту, па сам спустио руку, а шњоме и цев. Кад сам донео дивокозу, онда ме је запитао, куд сам мало час нишанио? — Нисам знао шта да одговорим, али у осталом није се сад први пут догодило, да сам му на питање остао одговором дужан.

Ако се у њему са тог случаја пробудила сумња, нећу допустити да сазре у њему.

* * *

8. јуна 1849.

На посао матори грешниче! Приспело је време делања. Ако се још дуго премишљао будеш, умаћи ће ти из руке небесна рибица, или ће ју ко други упецати.

Са *Козихрба* већ се виде у вече стражарске ватре руске војске, као какве по земљи посуте звезде. . , .

Он љуби отаџбину своју, или је бар рад са узвишеним идејама да уљуљка заједљиву савест своју — — Нек види како пропада ствар, коју је као светињу уселио себи у главу и нек се сруши и тај једини наслон душе, која је сама собом у опреку дошла.

Кад и кад је уживао у врту, видећ, да му дрва расту и плод носе, завидљиво сам га гледао, кад му је поглед застао на усевима, са којима му је благодарна природа награђивала труд, често се забављао у књижници, међу сликама и угодно намештеним собама, мене је дотле по пољу гонио немир и невоља.

Нек види сада, како му разривају баштy, како му руше укусно зидани пустињачки дом, како му газе усеве, како му бацају слике, како му над главом пале спахински двор. — — —

Та само ћу на своје да доведем уништавајући елеменат, ово овде све је моје, а са својим могу да располажем.

А отаџбина! А, ја немам отаџбине, ја имам само освету, коју иште габријелина крв и изгубљено блаженство.

Тешко теби лопове, варалицо, убицо! — брест ће скоро уродити плодом.

Идем, да ближе доведем руске стражарске ватре. — —

* * *

17. јуна 1849.

Свршено је.

Сад могу и ја под земљу, на њојзи немам ништа тражити.

Везув се избеснио и настаде за душу моју хладна и мирна пустош изгореле лаве. . . .

Али ћу да опишем, шта се догодило ваљда ћу у успомени наћи колико толико насладе.

По дивним и усамљеним путовима прешао сам горе и дошао у руски стан. Мало ме нису као уводу обесили. Али кад сам им рекао, да ћу их да одведем, поред свег тога, што су кланци затворени, у обећану земљу, онда су ми истина сумњајући веровали речима, и послали су ме са једном јаком козачком четом напред.

У име награде истакао сам себи само

живот једнога човека, који им и онако као заповедник гверилских чета може бити опасан. —

Мали козачки коњ је навикао стење, те је као дивокоза прескакао места, за који би човек мислио, да су непроходна.

Тавна ноћ беше кад смо стигли. За неколико тренутака беше дворац без икакве ларме опкољен.

Већ од више година није ми тако лупало срце, као кад сам уз пратњу једног козачког официра и мање једне четице упао у дворац и отворио врата књижнице.

Он је седео спреман за пут код свога писаћег стола, низ рамена му је висила путничка торба, сабља му беше наслоњена уз њега а пред њим лежаху мале пушке. — Као што сам после дознао зором је хтео да се крене у стан, а ову је ноћ намеравао да проведе бележећи, — баш смо добро стигли.

Глас, ког сам дванајест година у себи скривао, изби из мене, кад сам му ово довикнуо:

— Отоне Мондори! време је да ме познаш ко сам и — —

— Воловче! подла издајицо, упаде ми у реч и скочив с места, опали на ме пушку малу.

Козачки официр паде мртав поред мене; место мене њега згоди тане. У следећем тренутку свалише га остали козаци на земљу и свезаше му обе руке. Није прошло ни шест минута, а дворац је био у пламену из освете за официром; — пламен је лизао кроз прозоре.

Пресуда је одмах следила. У прса мог човека наперише козаци кратке карабинере. Али му је живот био по уговору мој и ја сам га осудио на уже. Руси су се грозили од џелатске улоге, али ја сам је се примио, сетив се Габријеле и моје дванајестогодишње прошлости.

Поред свег тога ме је обузела нека унутрашња зебња и осетих, да ми слаби освета, воља и мишица. — Зар си кукавицом постао у једва ишчеканом тренутку делања? упитах се и — зграбим уже. Ноћ беше ужасна — пламени језици страшно осветљиваху дивја лица војника, стабла тужно шуштећих дрва и ново лишће стогодишњег бреста, на чијој грани сам у идејалним сновима мојим тако често видео висити човека, наспрам кога ми се у унутрашњости сада загонетно сажаљење пробудило. Још једном сам пребацио кукавичлук и у нади, да ћу се оснажити, премерио сам бледе и тавне црте жртве моје, али ове су биле мирне, као обично што су у човека, који се преда судбини својој. Преко затворених усана није му реч прешла.

Та мирноћа ме је разјарила. Ја бих га волео био видети како плаче, како јеца.

Латио сам се грозног посла и кад му је уже већ на врату, приближив се поплављеном лицу са ђаволском сатисфикацијом освете рекох му ово:

— Ниткове, ти си преварио Габријелу! Крадљивче мог иметка и блаженства сећашли се догађаја у гостионици, кад сам ти рекао, да ћу те још наћи на овој земљи? И нашао сам те; онда си ме познавао и знао си ми име, а сад сам ја приморан да ти кажем, да Воловац није нико други, него твој смртни непријатељ, коме је име: *Фридерих Белман;* — хајд, погледај на ме са висине, па ме можеш познати код таког сјајног осветлења!

После тога сам само једаред тргнуо уже, и он је висио на грани.

— О — че! о — ч — — мунцаше, даље није могао, јер га је уже стегло.

Што је хтео да рече с отим опетованим усклником? ваљда му је отац предсказао као неваљалом сину, да ће на вешала доћи, па се ваљда сад сетио тога

Још је више минута живио, докле? то извесно не знам, јер ма како да сам се усиљавао, да нађем насладе у испуњеној освети, опет ме је неки ужас гонио са места, где сам обавио то грозно дело — — — мучећи се стењао је, кад сам га оставио.

Узео сам торбицу, која му је о рамену висила, — скоро је сâм папир био у њојзи, а новац што сам међу папирима нашао изделио сам.

И сад, кад је свему крај, није ми измучена душа ни мало лакша него пре, шта

више, млого је празнија и болнија. Зар је дакле и освета, таке природе као и наслада; зар јој је узор, нада и идеализовање лепше и слађе, него и сама постигнута цељ? — — не, не, разлика је између освете и насладе, што је успомена на ову тихо, мирно небо, а на ону убитачни пакао — —

Много сам сретнији био, кад сам био ловац дивокоза у карпатским горама, него што сад — —

Могу већ и ја под земљу, јер на њој немам ништа више да тражим — —

* * *

Јула 1849.

Казнећа руко свевишњег бога! — он ми је син био, емилијно дете, — последње је речи мени рекао — познао ме је —

Несретно дете, ал још милион пута је несретнији отац, који је осуђен на то, да преживи сопственом руком удављено своје дете!

Све је разјашњено из хартије, што сам у торбици нашао, које сам из љубопитства прочитао.

Јурнуо сам, као да сам се надао, да ћу га услед каквог чуда у животу наћи — и нашао сам га где виси. Главу су му два гаврана кљувала.

Смрт гнусним тичуринама, црнима као што ми је душа црна, а заједљивима, као што ми је очајање заједљиво — ви сте ми изеле јединца сина — —

Ја, ја отац, рођени отац, ја сам га обесио, ја сам га убио и на последњем часу сам му рекао: знаш ли да сам ти ја отац?

Ужасна је морала бити мука тог последњег тренутка — није млого мања била од ове, што ми сад чупа маторо срце.

Зашто касниш, зашто се на скоро не свалиш на ме ти муњевито небо. — —

* * *

Ово беше последњи листак воловчевих записника, и овај лист тумачи, зашто је он неуморно гонио гавранове. Он је хтео тиме да освети сина свога а сељаци су га прозвали: *краљем гавранова.*

Кад смо се вратили у село опет смо морали проћи поред џинског бреста, кога је гром расцепио, под који је, по духовниковим речима, мандоријеву лешину стари ловац сам сахранио. Та два грома што су ноћас пукла заиста су по промислу делала.

За време ручка смо и ја и духовник ћутали, после подне је он сахранио Воловец-Белмана, а ја сам из два дневника исписао ово, што сам овде саопштио.

Сутра дан сам даље одпутовао.

ОДГОНЕТКА.

Ој кад видим како ли је бајна,
Овај урес целог рода свог,
Онда јасна постане ми тајна:
Зашто жену створио је Бог?

У средини овог грешног света,
Што се бори за опстанак свој
Јер себичност једног, другом смета
Те се зато вечит бије бој.

Бог је посло жене међу људе
Да лепотом кроте дивљу ћуд,
Племенитост у нас да разбуде
Да врлини отворимо груд.

Ко крстилац сред воде Јордана
Од кога је био крштен Спас
Са пољупцен с медени усана
Од грехова жене чисте нас.

Па ако је анђо који пао
Са врлине у порока ад —
У грех га је човек стропоштао
Ласком њему проузрочи пад.

Ој кад видим како ли је бајна
Овај урес целог рода свог,
Онда јасна постане ми тајна:
Зашто жену створио је Бог?

У новом селу 1878.

Мита Калић.

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Наставак.)

У ваздуху смо нашли плућну храну и видели смо како је нужно уживање свежег и чистог ваздуха за телесно напредовање деце. Сад је на реду одхрана као други важан фактор у низу санитарних мера за одгајивање.

Шта је одхрана? Шта ваља она да чини? Каква мора бити, ако хоће да испуни своју цел?

Ова општа питања, мислимо, да је било нужно напред поменути пре но што пређемо на специјални део.

Одговор на њих остављамо онима који су на људима и животињама правили опите о хемичном саставу хране, њеној употреби и растварању у телу. Да чујемо шта веле Фоигт и Петенкофер у томе питању.

Појам одхране може се разделити на храну, средства хране, материју хране и средства за уживање.

Материја хране свако је хемично јединење, које је у стању да надокнади ма који битни материјални састојак нашег тела. Материје су хране: чиста беланчевина, маст, шећер, и т. д.

Средство хране је природна смеса више материја хране. Леб је средство хране. Он се састоји из беланчевине, скроба, соли и воде, али он још није храна, јер од самог леба неможе човек да живи.

Средства уживања су материје, које не дају потребни материјал за подизање нашег тела, али чине битну услугу процесу одхране и другим органским радовима. Ту припада кафа и теј.

Храна је најзад сума свију материја хране у средствима хране заједно са средствима за уживање. Цел је хране прибављањем извесног материја дати телу одређени нормални састав, и покренути и одржати све његове разне функције.

Кад наведена искуства применимо на наш предмет, онда се најпре види, да начин одхрањивања деце мора бити различан према добу њиховом. Коме ће н пр. пасти на памет, да ново рођеном детету понуди зеље, или детету без зуба печење са салатом?

Која је најбоља храна за новорођено дете?

Сама је природа у мајчином сопственом млеку показала пут којим ваља поћи при првом одхрањивању деце. јер у мајчином млеку има свију оних састојака, који су потребни дечијем организму за његово подизање и развијање. Млеко је у правом смислу речи храна за новорођене, и с тога је света дужност сваке мајке, да сама храни своје дете. На жалост, ми се неможемо при одхрањивању увек послужити тим путем, јер има мајака, и њихов број расте с дана на дан, које због својих телесних махна немогу или несмеју да хране, а има их које се рад сујете, угодности, уживања и моде одричу тог лепог обичаја испуњавања те свете дужности, т. ј. неће да хране своју децу. Таквим женама могли би са Жаном Полом казати: За љубавнике дајете крв и благо, а зашто не за немоћног љубљеника пол сахата? Али и сем тог природног закона, коме подлежу и саме животиње, искуство је показало, да најбрже расту она деца коју доје сопствене мајке, да се најбоље развијају и да највећег одпора дају рђавим спољним утицајима.

Дојење самих мајака од велике је важности и за напредовање какве државе и од великог је утицаја на становништво каквог народа. Статистички је доказано, да ју у државама, у којима је општи обичај дојење самих мајака и становништво брже расте но у оним где није тај обичај. Да најзад право душевно и морално благостање индивидуа као и целог народа има јаку и битну потпору у дојењу самих мајака — у самом је хармоничном односу између духа и тела.

О поступању при дојењу најбоље ће учинити младе и неискусне мајке ако запитају свога лекара за савет. Ми би напоменули само нешто, а то је од велике вредности како за напредовање детета тако и за благостање мајке — а то је, да се од првога

дана држи и одржава ред и правилност. Невели се узалуд: да је човек навична животиња, и ми можемо уверити, да дете може и мора се од првога дана живота навикавати реду, само ако родитељи а нарочито мати, умеју то да цене.

Ако неможе, несме или неће сопствена мајка да храни своје дете, онда је најбоља накнада мајчиног млека — млеко друге какве жене, **дакле дојиље.** Одкако се је завело **дојиљство**, много је говорено и писано за и против тога. То долази отуда, да ли се при оцени те ствари стављамо на чисто идеалну тачку хуманитета или на тачку више практичног самоодржавања. Многи називају дојиљство ужасним скрнављењем природе, и у исто време страховитом неправдом противу дојкињине деце. Ј. Х. Шмит означује дојиљство као недостојно трговање са људима, крађа, коју богато дете чини сиромашном, јер му од уста одкида богом одређену храну. Дојиљством се такође потпомаже и потстиче неморалност у служеће класе, особито изгледом на бољу и лакшу зараду.

Проф. Керер вели:* Теорија сматра a priori сваку породиљу за дужну да доји, као што закон сматра 20 годишњаке за способне за војску. Но као што има међу уписанима способних, привремено и навек неспособних, тако их има и међу породиљама. У ових последњих може се саветовати ово или оно али нема сигурних срестава противу бегунаца. Лако ће се поверавати савету оне, којима се светује да недоје, али оне које неће да доје показаће врло тврдоглавни пасивни одпор. — — Може им се казивати, да је дојење деце релативна предохрана противу некојих после порођаја заосталих болести полних органа. — — — Даље им се може напоменути, да млеко у жене, зато што је сварљивије од крављег млека, чува од многих болести дечијих органе за варење, подстиче брже и јаче растење, и најзад мање деце умире но при свим другим вештачким одхранама. Као доказ за ово последње могу послужити следећи бројеви: Мајер (Journal-Kinderkrankh. 1871 II 153) пребројао је између 8329 умрле деце у првој години живота (у Минхену) 1868—1870 год. 1231=14,7 % дојење и 7078= 84,9 % вештачки одхрањене. Ти бројеви јасније говоре но много речи."

*) Sammlung klinischer Vorträge, herausgegeben von Richard Volkmann. Nr. 70. Die erste Kindernahrung von F. A. Kehrer.

Али ми морамо прећи на морална сумњичења, јер је дојиљство тесно срасло са нашим одношајима, а за многе породице постало је неодољивом потребом. Ми морамо гледати, да од једног зла неначинимо два или више, и при избору дојиље — где је нужна — изнаћи оно што је најбоље.

Ако је још с почетка осигурана немогућност самодојења, онда је добро још заранije осигурати се каквом способном дојиљом. У целоме мора се рећи, да је само малом делу становништва приступачна употреба дојиље. Узрок је томе с једне стране тешкоћа наћи увек добру дојиљу, с друге стране непријатна особина тих лица, која својим захтевима и несносним понашањем врло много задиру у породични живот и најзад — и то није мали узрок —скупоћа њихова, која се пење сваким даном. С тога се многе породице често дуго боре пре но што узму дојкињу, али на жалост често већ доцкан за детињи живот.

Избор дојиље за лекара је врло непријатан и неблагодаран посао, а при томе још везан је са великом одговорношћу. Ту ваља добро пазити, да би се сачувало од бесавестности дојиљских посредница. Право има Ливије Фирст што захтева, да се дојиљство подвргне строго медицинско-полицајној контроли која би само способним особама дозволила, да се приме дојења. Често се дешава, да дојиља неприличи према одојчету и није за његов састав — па колика је тек опасност и зле последице какве рђаве, болесне дојиље! Она је неизмерна за здравље и живот дечији. Нетреба узети ни једну дојиљу која није тачно и пажљиво лекарски прегледана. Сваку дојиљу, како дође, ваља лекар да прегледа, а не тек онда кад се појаве знаци какве болести на детету, но пре но што први пут подоји дете.

Несме се веровати нити казивањима дојиља нити њихових посредница, но најбоље је лично се уверити вероватним доказима или њихову децу осмотрити, да би се стало на пут могућним преварама, особито у односу

на старост млека, што није све једно за дете и ради немењања дојиље.

Има мајака које захтевају, да је добра дојиља у исто време лепа и идеал моралности. Врло је појамно да је милија дојиља са пријатним, симпатичним лицем и благим карактером но се гадним лицем и ћудљива па зато би световали да се узима као прва, само ако има и других добрих својстава. Црте и облик тела дојиљиног немају уплива на дете. Још мање је основано мњење, да дојиљиним млеком прелазе на дете дојиљине моралне својине и махне. Једна госпа, у које је била крадљива дојиља, била је јако забринута, јер се је бојала да јој дете непостане лоповом.

Рашел вели: „На овој земљи влада бар једна правилност што су сва лица као душе“. Она има у опште право, али мора бити, да је мало имала посла са дојиљама.

У свакидањем животу има случајева где и покрај оскудице мајчина млека и добре дојиље — пропадају сви покушаји вештачког одхрањивања и дете са сата на сат вене очевидно. Како се може ту помоћи? Ваља пронаћи какву здраву жену, која такође доји у то време и она треба 2—3 пута дневно да подоји такво одојче, а остало време ваља надокнадити другом споредном храном. Употреба такве жене доиста је несносна и за дуже времена скопчана са непријатностима и тешкоћама, али за поједине нужне случајеве, где је опасност на близу — добар је тај систем, бар док се нenaђе добра дојиља.

Колико ваља дојити дете?

Ово се питање неможе одговорити једним бројем, које би било вредно за све случајеве. С једне стране ваља узети у обзир развиће и напредак детета а с друге стране стање здравља мајчиног и обилатност млека. У опште дете ваља дојити донде док неизбију први зуби или се заврши друга група зуба. То време пада обично у периоди између 6—10 месеца. Неваља одбијати на један мах, т. ј. кад деца несу пре неколико недеља или месеци привикавана другој храни; даље не у време које периоде избијања зуба и ако је можно никако дубоко у лето, јер деца у тим околностима врло лако оболу од опасне дечије колере.

Кад каква мајка ма из којих наведених узрока неможе сама да доји и нема дојиље, онда се мора прићи у место природној — вештачком одхрањивању.

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

ЈЕДАН ПОГЛЕД С МОРА НА РУСКУ ПРЕСТОНИЦУ.

ГЕОГРАФСКИ И ЕТНОГРАФСКИ ОПИС.

ПО ПРЕДАВАЊУ УНИВ. ПРОФ. Ј. ХУНФАЛВИЈЕ.

(Свршетак)

Вредна је спомена Адмиралитетска палата, на тргу истог имена, даље од ове је Курија (највиши суд) уз коју лежи велико здање за Св. Синод и Митрополита. Са овим смо дошли опет у облизину Марсовог поља, о коме је већ била реч, само заборависмо споменути красни парк кога Руси летњим шеталиштем зову, једно од најлепших паркова Петроградских, а важност и цену му подиже прекрасна и чувена ограда која се пружа од стране Неве, дакле ограничава Марсово поље са северне стране. Неки љубопитљиви Енглез читајући опис исте ограде дође у Петроград само је ову посматрао, пак затим неосврћући се ни на што друго врати се потпуно задовољан кући својој у Енглеску. Цео парк сачињава источну страну Марсовог поља, од кога се даље пружају друге баште и шеталишта.

Пређимо на противну обалу Неве, те ће нам на први поглед на Васиљевском острву у очи упасти грдно и големо здање, које споља краси 60 стубова дориjског штила, између којих 2 ће нас понајвећма занимати, која су на чело здања стављена, ове су страшно високи и дебели стубови, ал' нису равни нити глатки, него се на њима виде разне извијотине и вијугасти облици, а из васцеле површине његове вире хиљадама кљунова различити птица, наравно, у различитим позицијама; ништа друго није, помисли човек у себи, него ремек каменореске вешти-

не. Неки особити ефект чини ова појава на посматрача. Зграда ова то је Берза. На Васиљ. острву такође као и берза не далеко од Неве има више спомена достојни кућерина као: Кадетско вел. здање, „Палата лепи вештина,“ Универзитет, Академија и др. Све је то такове природе да се човек дивити и чудити мора руко- и умотвору човечијем.

Кад год се окренеш час те ово љубопитним начини а час те оно опет изненади. Па то ћемо приметити и на осталим деловима Петрограда особито красне и лепе каменом постављене обале каналића и др. вод. пролаза.

Од споменика и кипореза, којих у Петрограду врло много има, највеличанственији је колосални монуменат вел. Цару Петру, којим је представљен Петар како се са коњем гордељиво јашући га попео на стену једну, коњ му је у највећој раздражености, који са неком охолом поносљивошћу носи господара свога, само са двема стражњим ногама приpашћена и спојена је камена маса коња са големим подложним каменом, предње ноге су узнете и висе у ваздуху; а да цео тај једноставни апарат неби равнотежу изгубио (управо само коњ) испод ногу коњских уплетена је грдна змијурина, на коју се устремио коњ да је згази, а ова се уздигла иза стражњи ногу где се коњ репом на њу ослања. Цео овај апарат је од једноставног финског гранита изрезан. Слика Петрова је (у природном формату) од бронза саливена, где снажном десницом својом показује на Неву а левом држи за узде раздраганог и плаховитог хата свог.

Врло је горостасан и диван споменик: Александрова обелиска, која је до 84′ висока опет од једног каменитог комада, на врху ове стоји такође од камена изрезани анђео и то у врло великом формату тако да цео споменик у висину надмашује 150′.

Осим споменика Суваровљевог, Румјанцовљевог, има у Петрограду много монумената, које је благодарни руски народ у знак сећања и поштовања подигао одличним мужевима својим, који уједно украшавају поједине улице и тргове.

У Петрограду има 5 великих и 8 мањих позоришта, рачунајући овде и опере, где се искључиво представе дају на руском језику и још других. Даље налази се овде још кијамет разни завода, училишта и друштава. Једно колосално здање несмемо прећутати а то је Гостиној Двор (Kaufhof) базар, изванредно дугачко и пространо здање и таки пажњу странца уме да на се привеже, у њему има 2 галерије једна над другом и преко 170 „кшефтова“. Ту ћемо видити разних раса и племена људских, из свију крајева света; прави људски базар! Странца таки уоче, упознају га, и гледе да га у своју радњу увуку, где ако је непажљив и несмотрен, може са наметутом робом врло лако да наседне. Зато сваком странцу се најстрожија опрезност и пажљивост препоручује кад овуда пролази!

Један прича, како је једном унишао у једну од тих већином источњачки трговина, где му се случајно допадне један ишарани „шлофрок“ за који трговац зацени 200 рубаља но овај већ опробани, знао се понашати и овом приликом, те крај погодбе беше, да га је за 25 рубаља купијо.

Приближујући се крају нашег описа несмемо пропустити а да коју не рекнемо о Црквама петроградским, од којих на првом месту стоји катедрална или казанска црква у којој се чува св. икона чудотворне Мајке Божије. Црква ова је копија цркве Св. Петра у Риму. Даље, Саборна или цркв. Св. Исака која је не само у васцелој Русији, него може се рећи у Европи једна од највелељепнији и најугледнији; ово је с раскошном богаштином обилато украшена Богомоља. Само озидање ове рачунају на 12 мил. рубаља. Зидана је 1822 год., сва је од чистог мармора и гранита, кула јој је тако висока да се издалека, а с' мора, као што горе рекосмо, испред Петерхофа лепо видети даје. Око целе цркве су велики ходници озидани и наслоњени на високе и прекрасне камените стубце, који тим величанственији изглед дају. Стубови вештачком руком резани, високи су с' фронта 56′ = 9° 2′ а пречник дебљине је 5′ 10″ готово 1 хват.

Ова се богомоља може сматрати и упоредити међу први ремек — дела модерне архитектуре.

Не мање је пажње обраћено и на унутрашње украшење цркве ове где је за камене

ствари употребљен само скупоцени малахит, лапис лазурис, јаспис и ахат. Драгоцености много доприносе и у унутрашњости цркве подигнута 4 стуба који токорсе свод држе. Ово су вештачки углађени стубови отесани из једног комада драгоценог лапис лазур камена.

Шта ту мил. новаца лежи, кад се зна да се од сићушни комадића овог скупог камена праве драгоцени накити у прстење, дугмад и т. д.!?

Са оваком реткости зацело да се ниједна богомоља мерити не може Зидови су од чисто белог мрамора а среда зидова је са дивним мозајиком искићена.

И сама порта око цркве не стиди се баш сваке баште, на коју доста бриге и пажње поклањају побожни Руси.

Између млогих других цркава разне величине и вероисповести несмемо заборавити наспоменути Манастир Св. Алекс. Невског који је подигнут пред капијама Петрограда са јужне стране. У овом се видети може чувена гробница истога Светитеља, сачињена од масивнога сребра, и други разни драгоцености, какве ће мо на другом месту у заман тражити.

У опште речи: кроз Петроград ићи па верно и подробно описати све шта смо видели није лак посао а требало би читава књига, па да се читалац диви и чуди реткој богаштини, невиђеним све новим и новим умо- и рукотворима човечијим светскога гласа, са којима се грађани петроградски а и цео руски народ са престоницом својом дичити и поносити може.

Кад смо се већ дотакли грађана рецимо коју и о њима.

Истина, Петроград је престоница руске царевине, ал' се у њему неможе тако јасно огледати дух, друштвени живот и обичаји руског народа, као у другим чистијим руским местима н. пр. У Москви, Казану, Кијеву и т. д. и то с' тога, што је становништво већином у новије доба насељено међу којима је велики део странаца, неруса, и међу којима се лако даје промашити очување оригиналног и правог типа једне или друге народности.

Највећа живост се зими показује, јер се лети нижи раденички сталежи разиђу на по слове а виши богаташи и велможе на летњиковце и добра своја, којих има силесија око Петрограда.

Велику бригу петрограђанима задаје Нева, која настаје сваке године с пролећа надолажењем воде, и када је цела варош изложена највећој опасности, а страх грађане највећма обузме тада, кад се лед кретати и бујним током њеним гомилати почне, која појава ако игде, ал' овде на Неви где лед бива дебљи од 1 хвата, ужасан и страшан призор даје. Једна од најстрашнији опасности претила је год. 1873 у толико већма, што је баш тада противан, са мора ветар дувао, од кога се боје, као од живе ватре, јер им овај највише штете уме да начини.

Кад се лед кретати почне строго се пази и стражари, да неби какогод опасност наступила. Од старијега доба уобичајило се код Руса у Петрограду, да, кад се Нева од леда очисти градски заповедник сâм зајити први са једним пехаром воде из Неве и однесе ју цару, који кад воду, уз неке церемоније, испије, исту чашу с' дукатима напуни, и преда заповеднику; наравна је ствар, да су сваке годкне све већу и већу чашу узимали, којој најивној шпекулацији Цар Никола доскочи тиме, што им годишње сталну суму од 200 ком. дуката одреди.

Лепа награда водоноше!

Руси као и ми Срби имају доста празника и народни светковина само с' том големом разликом, што их Руси с крепком побожношћу и врло строго обдржавају од најнижег па до највижег сталежа свеједно подједнако испуњују св. обичаје своје; побожност им је једна од карактеристични црта, а врло се строго придржавају поста; као опћу нар. светковину славе „белу недељу“. Приликом таки и други прослава и светковина слегне се силна светина на „Марсово поље“ (Царичин луг) или пред Адмиралитетску палату, где се народне игре приређују скопчане са одушевљеним и бујним весељем.

Осим свију Господњи празника са највећом торжанственошћу прослављају Богојављење, када се држи на Неви чувено „водоосвјашченије“, а особито Ускрс којом приликом поздрављају се, без разлике ста-

лежа и достојанства, са већ познатим и код нас уобичајеним: "Христос васкресе!" а по одпоздраву приступе поздрављачи један к другом и пољубе се, како је то мило и пријатно погледати странцу, прича један очевидац, и како је то племенито и узвишено, кад поједан имућан капуташ пољупцем потврђује побожне хриш. осећаје и с' искреним пољупцем одпоздравља се каквом сиромашку у суровом гуњцу!?

Тада се обично, по богослужењу, иде и самом Цару почасни и званични поздрав одавати, који се такође са вишим политичким и војничким великодостојницима изљуби одпоздрављући им се са: „Воистину васкресе"!

Кажу да је Цар Никола једном приликом о Ускрсу поздравио једног од дворски своји стражара са речима: „Хрис. Воск..! на које му поздрављени војник одлучно одговори: „није истина"! Наравно строгу казну је само тако избегао, што је овај случајно био — чивут!

У Сомбору о Петрову дне. 1879. прибележио

П. К. студ. фил.

ЛИСТАК.

Владимир Ђ. Лазовић VII — црногорац

МУХАМЕД.

ЈЕДНА СЛИКА ИЗ ИСТОРИЈЕ.

Како из дана у дан видимо, мухамеданство у Јевропи клони се све више својој пропасти. Једва ће још десетак година потребовати, па ће та османска сила, која је толиким моћним народима страха задавала, нестати са нашега континента..... Бар нам за то јамчи Русија, која се је за Турке особито побринула.

Свакојако ће бити занимљиво, да на овоме месту речемо коју о постанку вере мухамеданске, која је онако силно заносила правоверне и храбрила их на освојачке ратове.

Оснивалац мухамеданске вере, Мухамед (што значи: Велецењени, Месија) рођен је месеца Априла 571. г. у племену Курешита. Отац му је умро у време његова рођења, а у својој шестој години изгубио је и мајку. На васпитање мухамедово није ни најмања пажња обраћана; има изгледа да није ни писати знао. Као дете чувао је овце, а када је мало поодрастао постао је камилар. У својој 25 г. ступио је у службу код некакве богате удовице Хадице, па се је после неког времена њоме и оженио У почетку је био приличног стања но у несрећним трговачким шпекулацијама изгуби сво имање.

Ово јако Мухамеда потресе; међу тим он је и иначе био јако невољан, јер је патио од падајуће болести. У почетку он стане а са њим и други, тумачити ову болест као дело злих духова; а доцније опет изнесу, да је то дело анђела. Еле, ваљда у таким мислима стане се Мухамеду привиђати архангел Гаврил као од Бога послат. Прво овако привиђење јави му се на дан његова рођења у 40. години његовој. Мухамед одмах почне о овоме причати. У први мах поверују му само неколицина његових рођака и познаника у Меки. Доцније, као обично што бива, стану у то веровати неки из народа. који су наравно као несвесни и сујеверни. примали лако свака „откровења."

Тек после једанајест година од „посланства божијег", када је Мухамед навршио своју 51 годину, некакве хаџије дошав у Меку, приме нову науку и донесу је по повратку у домовину. Одмах идућих година беше већ умножен број хаџија, који иђаху из Медине у Меку

Но становници Меке, где живљаше Мухамед, не верујући у причања његова, омрзну са тога на-њ, па га почну и гонити, и он утече у Медину. Ово његово бегање зове се Хиџра и од овога времена Мухамеданци рачунају своје године. То је било по нашем рачуну у месецу Септембру 622. године.

Дошав у Медину, Мухамед сада започне силом ширити своју науку. Он објави рат околним народима, покори Меку 8. године Хиџре (Јануара 630.) и почев одавде његова се моћ стаде ширити особитом брзином: Све племе за племеном подпадало је под његову власт. Није прошло много времена, па цела

Арапска приклони главу пророку и прими његову веру.

Овако оснажени Мухамед поручи краљу од Абисиније и шаху од Персије, па и самом цару у Византији, да приме „праву веру“ пророкову — што у ствари ништа друго неби значило до да му се подчине. У овој цели водио је и ратове; у три пута дизао је војну противу источних Римљана, али га у томе снађе смрт и он умре у 61. години а 11 године Хиџре (8 Јула 632).

Мухамед је просто живео; а за се је говорио, да је само човек, као и други, велећи својој околини: „Ја сам слуга божији као и ви, једем и пијем као и ви, па и ходим као и други људи“. —

Тако је постала најмлађа религија, која се веома брзо ширила преко толиких земаља и кроз толике народе. Броји се, да данас има на 80 - 100. милијона Мухамеданаца, који су настањени по најлепшим пределима Азије готово по свима крајевима Африке, па чак и у Јевропи, одакле их Хришћани још не могу да истерају.

Дојиста, чудна је појава та: да су све три религије данашњих културних народа (израјилизам, хришћанство и ислам) поникле у западној Азији и у семитској раси.......

Све што је Мухамед за живота говорио, као и све оно што је за времена његова било записано на кожи, палмовом листу, кости, камену или каквом другом подобном ондашњем писаћем материјалу, скупљено је доцније у једну књигу, названу коран, која је подељена на суре (главе). Величина је корана као у пола наше свето писмо.

(Наставиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

***ИСТИНСКЕ ПРИЧЕ И ПОУКЕ ЗА ДЕЦУ** (написала г.ђа Марија Карпантијеровица управитељка женских малих школа) превео с францускога М. Ђ. Милићевић.*

Прочитао сам с пажњом ову књигу, која је још пре девет година изишла на свет, и коју је многи, можда, већ и неколико пута прочитао. Она је дакле већ позната читалачком свету и о њој је сваки у себи изрекао свој суд. Но ја хоћу опет да рекнем неколико речи о њој, не да је претресем до ситница (критикујем), не с намером да је васкршавам и хвалим, но да овом приликом споменем само неке главне ствари, и изнесем неке мисли о ономе што је предмет овој књизи — о причама за децу уопште.

У књизи овој има 31. прича разнога моралног, поучног и религиозног садржаја. Свуда се хоће, да се занимљиво у причању да неко знање, да се из тога изведе шта ваља да се ради а шта не, а из свега, да се види премудрост творчева и милост и доброта Божија. И материјал је прилично пробран, уређен и изнесен са прилично вештине, а још елегантније и лепше попричан, особито овај у српском преводу, о ком ми није потребно да говорим. Ово се зову приче, а израда им је у форми предавања, у дијалогу, у разговору, али више по догматичној но по хајристичној методи.

Кад се узме у обзир сиромаштво наше целокупне књижевности, нарочито кад се обрати пажња на малену дечију књижевност онда је ова књига добро дошла. Све што би се имало рећи о њој, ишло би у похвалу њену. Она подмирује (а још више је онда подмиривала) велику потребу и попуњује велику празнину у сиротој дечијој књижевности. Које дете хоће забаве и поуке, који отац хоће да му син или кћи нађе пријатне и корисне забаве, овде је може наћи. Ко жели чиста и лепа причања, ево му га.

Но при свем том ја ћу бити слободан да изнесем неколико својих примедаба, и да кажем том приликом неколико речи у опште о дечијој књижевности и причама за децу.

Прва је моја замерка: што се данас уопште мало уме да угоди и подеси прича за децу. И ако се изабере ваљана садржина, оно се не подеси облик у коме се садржина износи. Ми рекнемо „за децу“, и почнемо да причамо деци, па се од неко доба заборавимо, и окренемо да причамо о таким стварима и с таким изразима, који су за људе. Тако се у овој књизи спомињу речи „нагон“, „карактер,“ „својства“, „задовољства“, „предмет“, „механичар“, „пергаменат“, „обрађивање срца и ума,“ „користити“ се (магарчевом) услугом“, „скотска суровост“, „природни“ дар, и многи други изрази, које деца савршено не разумеју, и који јако сметају разумевању целе ствари, убијају интерес за садржином причином, одузимају укус приче, и умањују сласт у читању. И што их је год више, то и цела ствар буде за децу сувопарнија, хладнија, даља, и без интереса. Ако је још и сама садржина даља и сувопарнија (као нпр. у овој књизи „Исакова женидба)“, или мало позната па се прича о њој кратко као познатој: онда је са свим залуд китити то голим именом „за децу“, То није за децу.

Друга је моја замерка: што се сувише ор алише. Намешта се тако, да баш свако эте изгледа анђео небесни, а не створ земаљ- ка. Све се износе светле и пресветле стране эчије без имало мана̄. Дете жали; оно плачэ д жалости, што се тај и тај мучи што је ркла нека тица, што је увела ружа, што магарац удављен пословима људским; оно рчи и даје свој добош ономе што нема а но само остаје без добоша, а не само да није жалио, но је још осећао двојну радост", т. д. А то баш не стоји. Само нешто мало стине може бити међу браћом и сестрама, зобито сестре да жале брата, али уопште међ ецом тога нема. Ко је год имао посла с децом нарочито у школи, тај је могао видети, а су деца, неко више неко мање, у опште грамљива као свака животиња, и да у правди теају мак на конац. Нема тога детега, који ће а опрашта увреде од срца истински. Деца заорављају увреде а не праштају. Мало их ма која ће да чине милостињу по своме срцу. њиховом свету више се завиди и грамзи за уђим и лепим, но што се радује туђем добру дели. Све што се чини, то је детињски, из гре, без рачуна и без срца. Идеали и анђели е могу само желети; и образовање их може ултивисати и приближавати их идеалима и нђелима. Но како? Да ли оваким причама и гледањем? Ја тврдим: не, но знањем стинским, животом и радом. Нетачно, ли доста приближно могао бих рећи: навиком. И деци су заиста и немиле оваке приче; на сумњају у истинитост њихову, и просто х неверују, јер се неслажу с њином природом, не разумеју их. Она их тек само чују, ли ће за њих бити интересантније да размедају машта, да цртају нешто, да јашу коња играју лутака итд. но да слушају вашу — лаж.

Трећа је моја замерка: што се обична људска и природна дела приписују эдма и веома често вишњој некој вољи и свемоћи — Богу. Засадила мајка Милици ситну проју. Проја је нарасла, цветала и узрела. Милица је обрала па лепо захвалила мајци што је научила, и „благодарише Богу, који је све тако мудро уредио". (стр 17.) Милева извела квочку и пилиће на њиву. Кобац удари: квочка крекне, пилићи прсну куд које. Милева се чуди како пилићи знају, шта им вели мајка, и како они умеју да побегну, а отац, чизмар, објашњива јој: ћери моја! Бог се постарао напред за свашта; он је добар и праведан; он зна шта треба свакој тварци, коју је он сам саздао, и даје свакој све што јој је корисно и потребно". (Стр. 26.) Сунце зашло, ладолежу се затворили цветићи; дете се сневеселило. Сунце изгрејало: ладолежу се отворили цветићи; дете се разрадовало. Мајка га узима на крило па вели: „Сунце је чедо моје, видљива слика божија. Некад се удали од нас, али нам се увек врати, и никад неће да нас остави са свим. И као год што је истина да ће сунце, после сваке ноћи, довести дан, исто је тако истина да ће нам Бог дати награду после муке". (стр. 29.) Дете ухватило лептира па му сломило крило и отресло лепу боју. Мајка га учи овако: „Сине мој, научи се од сада да се задовољаваш милином коју ти Бог да. . . . . . ." „Колеоптер" буба мара чини добро. Један се чуди: „толицна бубица да је од толике вајде! Други одговара: „Него зар ти мислиш да је Бог само јакима дао да чине добро? . . . . ." Говори се о псима. Павле вели да је мучнији псећи посао који им је од Бога, но да псето научи да игра и слуша свога господара. Мајка разјашњава: „Е, мој синко! шта мари што су тешке неке и неке муке, само кад је бог нама наменио тај рад. Да се покоре нагону, који им је дао Бог, животиње се небоје никакве опасности, ни тегобе; као год што и просвећен човек, кадваља да изврши своју дужност поштено и уљудно прима радо и весело и све тегобе, које су често везане за ту дужност! . . . ." Један Мартин (магарац) пропао. Удавио га посао немилостивног човека, и он мањкао. Сад треба да се изведе да животињу не треба мучити, а мајка проповеда: „. . . ако би сви људи док су тако деца, као што сте ви, навикли да воле Бога и друге људе, ако би научили да понмају све своје дужности, да им је тешко, кад је ко други у муци, мислите ли ви да би против суровости спроћу животиње, још била потреба постављати законе?" . . . .

Све су ово за децу праве шупље фразе без икаква смисла и вредности. И ми се можемо млатити с овим колико хоћемо, али вајде никакве нећемо видети. Из ове велике тежње за религиозношћу ваљда су и ушле оне две приче са свим библиског садржаја: „Ноје и потоп", и „Исакова женидба", које би иначе у „истинским причама" имале мало места.

Сваки говор и проповедање не само што је сувопаран и неразумљив за децу, но је и штетан, јер их подржава и потпомаже у празноверицама, којих су и иначе деца, као и сваки човек на ниском ступњу образовања, пуна. Оно их заглупљује и плаши, и место да их образује и развија, оно их оназађује и убија. Ко је год имао посла с децом и више им је причао о свачему, он је могао ово на њима приметити, само ако је обраћао пажњу и правио оваке штудије. И ја сам уверен: кад би се једно дете васпитало или образовало тако да само разгледа природне појаве, и да само изводи из њих природне законе, те тако прибира реално знање, па макар никад нечуло религиозну реч Бог, творац „вседержитељ". . . .

да би то дете било далеко светлијега ума, чистијега срца и у истини религиозније од онога коме би сваки дан та реч пробијала уши, па макар у којој и каквој настави. Бог је најапстрактнији појам и за философе, а камо ли за децу. И када им ми рекнемо ову реч ми им тиме нисмо дали никакво знање, но смо рекли једну шупљу фразу, и метули више њих једно страшило, свемоћнога баука, који пали и жари како он хоће.

(Свршиће се.)

ЗАГОНЕТКА У БРОЈЕВИМА.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 је мило место за 1, 6, 5, 2, 1, је 1, 6, 7. 6, српска. 2, 1 је не-7. 6, 3. 1, 2 изгорео 5, 6, 3, али је 5, 6, 7 подигнут 1, 6, 1, 2, 3, 2, те је дакле заиста 1, 2, 3. Ко га је год 3, 4, 7, 4, 2 допао му се. У њему има доста 1, 2, 3, 4 1, 6'. Он је 7, 6, 2, српству многог ваљаног 5, 4, 1, 6 Срем му шаље 7, 4, 3, 1, 2 бело и црно 3, 4, 1, 2. Покрај њега се Дунав 5, 6, 3, 4, 2.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ У БРОЈЕВИМА. У бр. 40.

Петроварадин је јака тврђава и с тога је вредно узети перо и дивит у руке, те о њему писати. С њега се види каћески рит и с њега изгледа човек као дете. Кад је ведро време и нема ветра, онда је врло пријатно с њега на све стране погледати. Виши је него ма који таван. Кад би с њега бацио пеар разбио би се. Многи, који је помогао одатле отерати непријатеља, добио је орден. Дојчин Петар је онде пио много вина и о томе се сада пева.

Решили: Госпођице Даница Младеновићева у Руми · Милица Новаковићева у Београду; Јелена у Новом Саду; Милева Јовановићева у Перлезу; Тина Ђорђевићева у Вршцу; Мара П. у Чакову; Матилда Тошићева у Вел. Ст. Миклошу; Видосава Аргировићева у Трпињи; г. г; Мих. Калтнер у НСаду: Правдољуб Неумитни у Плашком; Коста Драгосавац, Мих. Рајин и Младен А. Поповић, приправници у Сомбору и Јов. Марковић, гимн, у Н Саду.

НОВЕ КЊИГЕ.

Вјерозаконско учење Талмуда, или Огледало чивутског поштења. По немачком израдио Васа Пелагић. Н. Сад, штампарија А. Пајевића 1879. Цена 10 нов.

Мађарски буквар за српске основне школе у Угарској, I. део. (По Какујају израдио за српске школе Јов. Поповић, управитељ више дев. школе у Панчеву). Панчево, наклада књижаре браће Јовановића.

Буквар за српске основне школе. Састави Стево Чутурило, школски надзорник. Панчево, накладом књижаре браће Јовановића. Цена 13 новч.

Путовање по новој Србији, пише Сретен Л. П. Издање Српске књижаре браће М. Поповића у Новоме Саду. Н. Сад, штампарија А. Пајевића. 1879. Свеска прва. Цена 20 новчића.

О Енглеској од Х. Хајна, с немачког превео Мита Ракић, Београд државна штампарија 1879. Цена 1 динар или 50 новч.

Збирке судских решења и чланака о праву написао и извео Ст. Максимовић адвокат, књига трећа, Београд штампарија Н. Стефановића и друга 1879 Цена 1 динар.

Дечији јади, написао Др. Ник. J. Петровић, у Београду, накладом књижаре Валожића 1879. Цена 75 нов. наручује се у свима књижарама.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Из Београда добисмо овај позив на претплату на књигу:

Швајцарска њен устав, влада и њена самоуправа. Једва је протекло десетину година од кад је и наша отачбина ступила у ред модерних-уставних држава, па је се већ увелико увидела непотпуност у нашем уставу. И народно представништво као тумач општих жеља у више је маха до сада истицало своју готовост, да се ти недостатци поправе и усаврше, тако како ће најбоље одговорити духу времена и садањим нашим потребама.

Под утиском ових мисли ја сам превео горњу књигу, која треба да буде од двојаке користи: с једне стране она ће упознати нашу публику са целокупним устројством те хваљене државице, почев од устава као извора закона свима осталим законима, па до најмањег правила, по коме се н. пр. ова или она дружиница управља. С друге стране она ће народном претставништву приликом дотеривања нашег устава бити оно, што је божја кап воде. А то време, мислим, да није далеко од нас.

После овога мени није нужде ни речце трошити у корист препоруке саме књиге; само бих молио моје и све пријатеље српске књижевности, да се заузму око скупљања претплате и да новац заједно са бројем уписника што пре пошљу, како бих према томе умео одмерити, колики ћу број књига штампати.

Књига је велика 8 штампаних табака, а цена је 1 динар. За Аустро-Угарску кошта 50 новч. и може се слати штампару Арси Пајевићу у Н. Саду. Новац из Србије ваља слати непосредно мени. Скупљачима десета књига. У Београду, концем октобра. 1879. К. С. Таушановић.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата Администрацији „Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 44. У Новом Саду 10. новембра, **1879.**

МОРСКА ВИЛА.

(шведска балада).

Плавог мора бела вила
Драго момче опчинила
Што из чуна рујне боје
Златне рибе ловило је.

Баш онда га опчинила
Месечина кад је била,
А по мору звезде мале
Љубазно су трепетале.

Младо момче жеља гони,
Од љубави пламом гори,
Па на море навезе се
Где вилински беху двори.

Весло бије, чунак лети,
Златне рибе вијају се,
А с лабудом морепловца
Жубор-вали сиграју се.

Кад до беле стене дође,
А на њојзи вила седи,
Око виле нимфе дивне
Међ валови скачу седи.

Дивна ли је она вила!
Вито тело, дуге власи,
А свиону белу ризу
И алем и бисер краси.

Опчињиво, лаким скоком
Скачу виле доле, горе
А од дивне песме њине
Широко се топи море.

У дивотном сјајном руву
Вила је међ нимфе стала,
Као златна месечина
Кроз нојцу јој круна сјала.

Кад вила у море скочи,
А то море до дна врије,
Море врије, вила плива
Па оваку песму вије:

„Лепо момче, ја те љубим!
Хајд' амо у дворе моје:
Белогриви, лаки хати,
Бисер, злато — — све је твоје!

Са тебе сам све са неба
Ја скинула звезде доле:
Хај, ти не знаш, како силно
Морска вила тебе воле!

Ходи амо, ја ћу, момче,
Верна теби љуба бити,
А богатом, вечном мору
Владарем те поставити!

Даћу теби светлу сабљу,
Од звезданих зрака хата,
И лабуда за јахање
Кристал-дворе пуне злата.

Ја те љубим! Глени само
Златне звезде како сјају — —
У мом двору на дну мора
Таки сјаји не престају!"

Вила рече, момче узе,
Па се с њим у море спусти,
Те сад снове тамо снује
На вилини шећер-усти.

Ал о дивном прамалећу
Кад је лепши одсјај звезди,
По мору ће сваке ноћи
На свом хату да пројезди.

Па куд иде, стане, глене
Ил од срца пусти гласа:
Свуда глазба, складна глазба
Прати њега од таласа.

Ал игалу када дође,
Те кроз златну месечину
Изновице види славу
И дивоту природину:

Из груди му уздај лети,
А рука му сузе брише,
Е из мора већ не може
Природи на груди више.

И вали се запенуше,
И цвећем се оспе море,
А камење огњен-ока
Недра би му да прогоре.

Ал кад кратка нојца прође,
Тад и краља срећа мине:
Па и опет назад мора
У валове и дубине.

1875.

Мита Поповић.

БЛУДНИ СИН.

КАЛИФОРНИЈСКА ПРИЧА

ОД БРЕТА ХАРТА.

Сви смо знали, да господин Томсон тражи свог сина, ал таког сина, да жали боже тог труда. Да је сâм, сасвим сâм тога ради дошао у Калифорнију, није то била тајна ни за једног његових сапутника. За физичне особине и моралне слабости изгубљеног сина дознали смо набрзо сви исто тако добро, ко што их је познавао и његов отац; јер овај није био лењ, да нам их опише најискреније.

„Ви баш говорите о неком младићу, ког су увребали у Црвеном Псету, што је покрао неке златне рўде,“ рећи ће једанпут свом једном сапутнику. „Не опомињете л' се, какве су му боје очи?“

„Црне.“

„Ах,“ рече господин Томсон, као да сравњује у духу неки нацрт из своје бележнице, „у Карла су црне очи.“

Па се удали.

Било с тог несимпатичног начина тражења, ил с тог, што западњаци свако осећање и принцип, ако им се често о њима бенста, радо схватају с хумористичне стране — тек доста то, да су радо збијали шалу с господином Томсоном. Међу нама циркулирала је потајно нека новинарска анонса, у којој се позивају тавничари, надзорници над робијашима, и т. д. да објаве штогод о изгубљеном Карлу, и сваки је од нас знао по коју трогателну да приповеда, као бајаги да је видио блудног сина. Ал не могу остати дужан мојим земљацима; морам и ово рећи: Кад се дознало, да је Томсон спремио доста знатну суму, како би заиста постигао своју химеричну намеру, допирало му је од то доба до ушију врло мало таких спрдња, нити се пред њим ишта говорило, што би могло увредити очинско срце, или због чега би сатиричар изгубио награду, којој се надао. Па шта више: Господин Бреси Тибитс предложи једаред, ал и то само из шале, да се оснује акционо друштво, које да тражи изгубљеног младића; и, да видите, говорило се о том неко време ама сасвим озбиљно.

Кад га човек тек олако посматрâ, тог господина Томсна, мислио би можда е није баш ничега, што би било занимљиво или љубазно у карактеру му. Приповедао нам је једном за столом свој живот и показао је, да је и у својим настраностима умео покаткад да буде практичан. У својим младим па и зрелијим годинама био је суров, те, кад је своју жену у гроб отерао, а остарио, постао је наједанпут побожан.

„Снашло ме је у Новом Орлеану године 1859.,“ вели господин Томсон, као да је говорио о каквој епидемичној болести. „Приступите уской порти — молим, пружите ми већ једанпут пасуљ.“

Можда баш с те своје наклоности, да све у животи узима с практичне стране, није ни клонуо духом, да ће му узалудан бити труд, а узалудан је свакако изгледао. Ничега, баш ничега не беше, што би га могло упутити трагом бегунчевим — па слаба је ту било доказа, да је Карло бар и у животу. Упамтио га је, ал и тог једва да се сећа, какав је изгледао као деран од дванајест година, па сад да га позна као човека, који већ беше загазио у двадесетпету.

Доцније се пронело, да је успео. Ал како? О том је и он сам најрадије ћутао. Но било је две „каже.“ По једној познао је господар Томсон свог сина, посетив неку бо̂ницу и чув неку особиту побожну песму, коју би обично болесник певао, кад би му грозница распалила фантазију, те се сећао свог детињства. Та је верзија постала врло популарна, јер је изазивала из срца најлепше осећаје, па, кад се пречасни господин Гешингтн вратио с немог пута у Калифорнију, те приповедао о томе, увек би слушаоцима дирнуо у најтање жице.

Друга прича је много друкчија, па, како ја њој дајем првенство, заслужује, да је опширније објаснимо.

Господин Томсон се био већ и окануо, да тражи сина међу живима, те се напротив одлучио, да пропутује гробља, не би л' под „здје почивајет раб божији“ нашао и свог Карла. Међу осталим марљиво је походио „Усамљено Брдо“ — неки го, меланхоличан брежуљак, већ суморан доста и са своје усамљености, а још суморнији са белих мраморних плоча, којима Сан Франциско притискује своје умрле грађане под песак, јер се овај устручава, да их покрије, а бране их још и од ветра, што бесно и тврдоглаво понеки пут дува из све снаге, да им гроб открије. Том се ветру одупре старац исто тако тврдоглавом вољом; — висок, црном траком омотан шешир навуче јако на главу, па ће провести ваздуги божији дан, читајући гласно надгробне натписе. Радовао се, кад би наишао на многе ставове из светог писма и мило му било, кад би се уверио о њиховој ваљаности, загледав у своју библију, коју је увек носио собом у џепу.

„То је из псалама,“ рећи ће једанпут гробару, који се нашао близу њега, у неком послу.

Овај не одговори ништа.

Но то Томсна никако не одврати, да се поред њега сиђе у неки отворен гроб, те ту настави, да распитује,

„Јесте ли ви кадгод у свом послу нашли на каквог Карла Томсона?“

„Ђаво однео вашег Томсона!“ Одговори сасвим искрено гробар.

„Можда га је и однео, ако је умро без вере,“ примети старац и испужа се из гроба.

Можете мислити, да се Томсон том приликом дуже задржао на гробљу него обично. Кад пође опет к вароши, светлуцаху издалека већ свеће, а силан ветар, котурајући магловите облаке једног преко другог, час га потера напред, час га дочека иза каквог рогља у ком густом предграђу, па га заошине натраг. Баш на таком једном рогљу, није ветар, ал боме неко исто тако суров, ко и овај, скочи ће на њега с пиштољем и псовком, тражећи одмах, да му да и своје новце. Ал зликовац наиђе боме овај пут на гвоздену вољу и челичну песницу. Обојица се смомитлаше на земљу. Но за тили час па је старац опет на ногу — у једној руци држи упљењен пиштољ, другом стиснуо за гушу неког подивљалог младића.

„Како се зовеш, деране?“ Питаше господин Томсон, загризнув своје танке усне.

„Томсон!“

Старчева се рука сроза с гркљана на заробљениково раме, ал још грчевито држи.

„Карло Томсоне, ајде за мном,“ рече стари Томсон, те поведе свог роба собом у гостионицу.

Шта су тамо међу собом диванили, није се дознало; ал сутра дан је знала цела варош, да је Томсон нашао свог сина.

*

* * *

Морам рећи, да младић тај, као што је изгледао и како се понашао, није имао на себи ничега, чиме би се та прича могла потврдити.

Озбиљан, тих и за чудо лепушкат — ни налик на оца. У свом новом положају показивао се озбиљан и миран а то је било сасвим штогод необично у сан-франциcканском друштву. Млоги су и презирали то својство, као нагиње „псалмовању“; други су опет нашли, да је ту нечега очевог, и прорицаху, да ће и син бити исто тако окоран, док остари. Но сви су се у том сложили, е обојица имају дара, да стичу силан новац, са чега су и оца и сина сви уважавали.

Па и опет старац као да није био сретан. Ваљда за то, што практичан дух, као што је у њега, не имађаше више циља, како је ето постигао своје жеље; а можда, па то ће канда бити, слабо осећаше и љубави према свом нађеном сину.

Уживао је послушност, какву је само могао пожелити; синовљево кајање било је, само тако може бити; па опет. чини ми се, све га то није задовољило. Како је довео свог сина у очинску кућу, чинио је све, што су му доприносиле његове религиозне дужности, ал — не беше рекао бих, правог освећења У свом немиру читао је опет параболу о блудном сину, коју је био узео себи још пре толико година за правац, те увиде, е је пропустио, да светкује светковину у славу помирења. Ту светковину сматрао је он за свету тајну, па као наручену, да га зближи са сином; те тако одлучи, некако на годину дана како се Карло повратио, да њему у почаст надокнади славу.

„Позови све, Карло“, рећи ће му суво. „Све, који знају, да сам те избавио из јазбина неправичности и блуди . . . Позови их све, да с нама једу, пију и провеселе се.“

(Свршиће се.)

ЧУО САМ ТЕ!

Чуо сам те жељо моја,
Де те туга, мори, кида!
А душа ми успламтела;
Па би сетну да те вида.

Жудно ми ти мелем носи,
Чак из мога душо краја,
Не од биља лековита:
Већ од мојих уздисаја!

Под њиме ће да утину,
Тешки јади срца т' млада;
Буди само постојано,
Изневерит' неће нада.

И моји су јади тешки,
Сета хоће да м' умори!
Један спомен на те душо:
Па ми сету у рај створи!

Једно имам да ти рекнем
Да се сећаш сваког дана:
До гроба ћеш мене лане,
Наћи увек постојана!

У СЕНТОМАШУ. **Гурко.**

КАНАДСКИ АХИЛ.

Новела од Вербера.

(Наставак.)

Ја се згрозим. У његовим речма није било никакве претње! он је те рéчи сасвим мирно изговорио. Али баш та мирноћа ме је устрашила. Да сам ишао са каквом злом намером Виљзену, морао би се од тог погледа одати.

„Крик“ рекнем му ја „ја имам поверења у вами, имајте и ви у мени! Идете ли кад кад Виљзену?“

„Крик иде кадкад Виљзену.“

„Јел' његова кћи још код њега?“

„То питајте Виљзена!“ одговори он,

а пође поносито натраг у шуму. Ја сам гледао за њим, до год га није нестало за дрвећем. Онда седнем на један камен, и непрестано сам гледао у шуму, куда су сад златни сунчани зраци продирали.

Чисто сам се стидио, кад сам се сравнио с тим Индијанцем. Он је био неотесана величина, а ја учтива маленкост, он је био стасита слика, а ја само шаблона, он је био чврст карактер, а ја промењив. Па опет је он био само Индијанац, а ја изображен човек, који млого зна, који се тиме поноси, и који поступа с Индијанцима као с псима, који уме вешто везати своју свилену мараму на врат, а руке покрити рукавицама, који се зна са елеганцијом кретати у салонима, који пије шампања, оснива учена друштва, а са ракијом треби Индијанце.

Ја покријем лице рукама. Зачујем гукање дивљих голубова. Таки ме бол нападне у срцу, да нисам знао шта да радим. Ја узмем коња за узду, и похитам преко ливаде, управо оној белој кућици, која је стајала у крај шуме.

„Седи ли овде Јонатан Виљзен?“ запитам ја једног крупног човека са опаљеним лицем и проседом брадом, који је пред кућом седио.

„Ја сам тај“ одговори он пошто устане с клупе „ко сте Ви?“

„Ко ће бити онај човек, који путује из Охије у Канаду, да види Јонатана Виљзена?“ запитам ја.

Он се загледи неко време у мене, па повиче: „Из Охије? Онда сте Ви онај човек, коме ја све имам да захвалим; о, добри господине, изволите унутра!“ Ја му пружим руку, а он ме погледа жалостиво, и рекне: „за толико пријатељства, морам вам друкчије благодарити“ па ме загрли. Ћутећки ме доведе у једну пространу собу при земљи, у којој је седила млада девојка и радила кујнски посао.

Она устане тек, кад је Виљзен рекао: „Леоноро, то је онај човек који је спасао живот мени и твојој матери“.

Она брзо приђе мени, и рекне: „Господине, ја нисам изображена девојка, ја сам одрасла у шуми, и незнам млого говорити, али имам благодарно срце“.

При том јој је био поглед бистар; стаса је била мала, али поносита израза.

„Сасвим је на матер“ рекнем ја „само је боја очина: плаву косу и плаве очи.“

„Није“ рекне Виљзен „она има материне очи.“

„Мислим да јој је мати имала граорасте очи.“

„Јест, за друге, ал за мене не. Кад је мене погледала, биле су јој очи као две љубичице. О, господине, та љубавна чуда —“

Леонора се уклонила. Пред вече заладе; Виљзен баци две велике цепанице у пећ и запали их са горећом буктињом.

Ватра је горела у пећи и осветљавала је целу собу, пошто смо се мало окрепили са дивјачи, затвори Виљзен прозоре, и ми седнемо украј пећи.

„Виљзне“ рекнем му ја „ви сте врло рано оседили“.

„Млого раније, нег што ви мислите, драги пријатељу“ одговори он, и загледа се у пламен. Леонора је врло волела плаву косу, па кад је умрла, понела ју је собом“.

„Верујете ли Виљзене, да одкад сам ове канадске шуме видио, да сам од то доба омразио на вароши, и на тако звану цивилизацију?“

Виљзен се насмеши. „Да, да, ја вас подпуно разумем, и дајем вам сасвим за право. Тај варошки живот разбистри јако крв; па се човек поболе и телесно и душевно.“

„Да сам само још млађи, ја би остао код вас“.

„Па покушајте! Али ја се бојим, да сте се ви на варошки живот тако научили, да га неби могли оставити. Ова самоћа је величанствена, и ја се небојим да би вам од ње било дуго време, али ви би се устрашили“.

„Устрашили?“

„Да, драги пријатељу. Кад сам ја овамо дошао: било је дана, кад сам мислио, да ћу полудети. Никад се нисам страшио од шумских зверова, али сам се страшно од

шуме. Те јеле и борови, ти разгранати неми колоси, покрети и шуштање дрва, светлуцање у трави, жубор потока и водопада, крештање тица, и оно тужно гукање дивљих голубова, та страховита самоћа — то ме је тако страшило. У -аким часовима била је природа за мене оракл, а ја сам био свештеник који на престолу седи, коме срце дрхће, а коса му се у вис диже".

„Јели истина, Виљзне, да човек у шуми опет верује у Бога?"

„Да верује у Бога?" рече он замишљено; „а шта ми управо мислимо, кад рекнемо „Бог?" Држим да Индијанци имају најбољи израз, јер они га називају „великим духом" а у својој наивности и непомишљају колико су млого рекли. Док сам био у вароши читао сам млого научни дела, али ми је од тог памет све слабија била, а вера и нада све се већма губила. Овде у канадској самоћи, научио сам познати „великог духа". Ви, драги пријатељу, који млого више мислите него ја, ви би морали у овој самоћи полудети. Њу може човек поднети само онда, кад се радом и ловом расеје. Мора човек бити мало и Индијанац."

„Индијанац! Ја сам на једног наишао који баш није незнатан. Он вас познаје, и допратио ме је до шуме. Он је натрчао голим ножем на медведа, као на какво теле."

„То је био мој пријатељ Крик" повиче Виљзен.

„Да, тако је казао да се зове. Али ја држим, да се тако зове његово племе, али не он."

„Тако му се и племе зове, али и он се зове тако. Који год Американац познаје Крика, тај га са његовог чврстог карактера поштује, и диви се његовој јачини и смелости. Он је понос свога племена, а страшило својих непријатеља."

„А мени изгледа да је тако млад."

„Има двадесет и једну годину".

„Признајем, Виљзне, да ме је очарао, и ја себе са њиме немогу ни сравнити".

Виљзен се насмеје. „Он може да буде страховит, па после опет питом. Кад мени дође, онда ћути и страшљив је као мало дете".

Ја га запитам, како је то да он носи писма американски ловаца компанији, а Виљзен одговори:

„Племе Крик стоји у свези са компанијом; они дају коже и добијају новаца за то. Али пошто их подузимачи варају, то су они сад у непосредној свези са компанијом, и изабрали су Крика за представника, као најразборитијег и најодважнијег. Он је врло снажан и одважан. Кад иде у лов на биволе, он се тако исто нечува, као и кад иде на медведе. Он јаши на коњу и има покрај себе само нож и копље, и кад наиђе на биволе, он одјаши међу њих, па онда га биволи собом носе, а он тако скаче са једног бивола на другог и баца на њих копље, док несвали толико колико је намислио. Ја сам га једанпут видио, кад је одлетио на коњу од куда се чуло мумлање бивола. Ја сам пошао за њим, али га нисам могао стићи. Још мало па сам видио само његове мамузе како се блистају, а кад сам дошао до њега, биволи су се већ разбегли, а он је стајао међу седам мртвих бивола, и мирно је гледао како његов коњ пасе. Кад смо се враћали, дигне се бура, холуј је носио црне облаке, муње су севале испред нас, а туча је падала као камење. Крик није ништа огрнуо, као и увек кад лови, и из гласа се смејао кад га је туча лупала. Наједанпут севне и пуче, да је сва земља задрхтала, а ја викнем: „Крик данас ће мо рђаво проћи," а он сасвим мирно одговори: „Велики дух има леп глас."

Ја сам слушао Виљзна са таким осећајима, као дете кад му се о старим јунацима приповеда.

Леонора, која је баш дошла, приправљала је чај. Ја сам је непрестано гледао како поносито стоји, и како је лепо израсла. Она нам пружи чај са шумским медом заслађен, па онда седне у ћошак и загледа се замишљено у ватру.

„Пре неколико месеци" настави Виљзен „било је племе Крик у расправи са је-

дним непријатељским племеном, које је млогобројније било. Мој млади пријатељ био је међу они педесет људи, који су вођи најближе стајали. Кад је овај пред непријатељским шаторима почео убојну вику, истрчи Крик на свом коњу напред протрчи кроз цео непријатељски логор, и нападне непријатеља са јаком ватром с леђа, док су сви други с преда нападали. Така јуначка дела почини он у свакОм боју; ја сам вам казао да је он страшило непријатељских племена."

„А зашто и он нема имена тако као и други? Зашто се само он зове „Крик?" запитам ја.

(Наставиће се.)

БОРБА ЗА ОПСТАНАК.

ЧИТАНО НА СКУПУ ТЕКЕЛИЈИНИХ ПИТОМАЦА.

Наше насловне речи спадају у омиљене изразе доба. Од како их је *Дарвин* први пут употребио, раширише се оне као ветар брзо преко цела света. Али на жалост, познавање ствари коју оне означују, не могаше корака држати са брзином том. Врло мало њих, који чуше о „борби за опстанак", имадоше јасна појма о њој. То је у осталом сасвим природно, а појављује се и на другим пољима (науке), но у овоме случају је то двоструко жалосно, јер се тиче врло важнога познавања. Па и школа, колико је нами познато, која би за наставну методу отуда највеће користи могла имати, и она је науку о „борби за опстанак" сасвим занемарила.

Ми се надамо дакле, да ћемо бити на услузи многоме читаоцу. ако покушамо, да нацртамо само скицу оне велике слике, оне велике борбе, коју је *Дарвин* свету открио.

Израз „борба за опстанак" је превод инглескога „Struggle for life". Он је, као што се скоро по себи разуме, слаб, узак за сам појам, за саму ствар. *Дарвин,* творац му, сам вели то. Он вели, да га је узео у најширем смислу, тако, да се појам „борба" протегнути може на свако делање, које служи на одржане индивидума (рана) и врсте (расплођавање). *Хекел,* заступник дарвинов у Немачкој описао га је овако: *натицање о најнужније животне потребе.*

То је свакако само по себи јасније, али ћемо ипак за то задржати израз дарвинов. Он је кратак и снажан, а у неку руку и поетичан, што се за хеклов не може рећи.

Општи је закон, да животиње и биљке више младета семења производе, него што би то нужно било, а да им се врста одржи. То свако зна из искуства. Један једини пар лептирова, однегује за живота свога читаву гомилу младета, па ипак се неувећа број лептирова на једном и истом месту. Храст даје у повољним приликама кроз читаво столеће, годишње до две хиљаде сѣмена, а овамо би му *један* жир могао бити одмена. Исто тако је код свију животиња, а код биља обично још у већој мери. Но при свем томе је број клица врло незнатан. У опште може се рећи, да, што је ствар савршенија, то је број младета и семења му мањи; а што је нижи, то је тај број већи. Тако је умножавање биља у опште веће, него животиња. Орангутанг има годишње једно младо, пар мишева коти 3—4 пута у години 6—8 младети, а шаран носи 300,000 јаја. Код биља сравнимо само богатство у семењу код храста, са милијонима семених прашника млогих гљива.

Па на супрот том силном умножавању видимо ипак, да број живих створења не расте ни у целоме, ни у појединим створењима исте врсте. Већина се клица дакле производи узалуд. Та колике би бројеве добили, кад би само од једне животиње или једне биљке сви могући потомци заиста у животу остали, и кад би се одржао нормалан век. Још *Лине* је изнашао у прошлом столећу, да би број свих могућих потомака једне биљке, која (годишње) само два семена даје, за двадесет година нарасли на један милијун. По Дарвину би се морало човечанство, при средњем броју рађања, сваки двадесетпет година удвостручити, а сваки сто година уш есна естоструч ити, кад би сви, који се роде, остали у животу.

Но то су још незнатни резултати, јер ни једна биљка не носи само два семена, а само мало животиња се умножава спорије од човека. На против, млоге животиње и биљке имају милијоне заметака. Но то је свима познато, па и у школским читанкама можемо наићи на посматрања и прорачунавања „о умножавању некојих животиња и биља“, само што су та посматрања већином врло не потпуна, шта више и доста глупа. У осталом то није могло друкчије ни бити. Та старија наука и није могла према чињсницама и појавама у природи друго шта радити, него констатовати их као такове и чудити им се као таковима Новија природна наука, од како је *Дарвин* на позорницу ступио, којој није више цел срочити што потпунији каталог оногa што већ постоји, већ иде даље и пита:

Шта следи из тог раскошног произвођења заметака?

Пошто се зна, да земља за развиће толиких милијарда ни ране ни простора нема то се могу само они заметци развити, који непрестано могу својим такмацима рану и простор одузимати, — т. ј. *слество прекомерног произвођења заметака је „борба за опстанак“*.

Усљед те борбе пропада тај непојмљиво силан створ, тако, да се број заосталих према томе са свим губи. Сваки живи створ је у извесном смислу изузетак

Посмотримо ствар из ближе.

Као што се по себи разуме, борба биља је више дефензивне, а животиња обично офензивне природе.

Најбоље видимо то, ако их обоје пропратимо у њиховој борби.

У шуми је бура, ватра или човек направио чистину. Ово је прво пролеће после пропасти великих дрва. Пошто смо у почетку пролећа, то се земља тек слабо зазеленила.

Узећемо комад земље три стопе дуг и две широк. Тај комад земље је на често покривен семењем од храста, букве, бора и других шумскмх дрва. Но пре но што би пошли на њихово испитивање, узмимо шаку земље, и разгледајмо шта има у њој. Ту је читава гомила трулога семена. Видимо да им је један део још на дрвету иструнуо, на другом делу љусака видимо, да су га зарезници утаманили, док се по земљи потезао, остало је иструло. При томе не треба сметути с ума, да много семе фали, што је на ово место пало, а које су прождрли мишеви, веверице, дивљи свињи итд. А колико је пропало *пре* него што се заметуло! А сад о заметцима. Наћи ћемо их на томе комадићу до четири стотине. Сироте биљчице, та то место није довољно ни за *једно* дрво! Од те четири стотине које су се сад баш заметуле, преко три стотине њих су већ гусенице, бубе или мишеви тако изеле да им можемо на сигурно прорећи скору смрт. А сада преставимо себи шта ће бити од остале стотине. Из почетка расту мирно даље не сметајући једна другој. За тим неке од њих падоше — жртва зарезника и пужева, силне потаманише зечеви и срне, а преостале још се нису толико развиле, да могу одолети својим непријатељима из животињског царства. Исто тако им шкоди, када им срна или гусеница који пар грана утамани а инсекти дрво-ждери долазе тек доцније, кад је стабло довољно одебљало, да их од дрводеље (тице) чувати може. Али место тога почиње борба са вршњацима. Сви би хтели да се развију у висину и ширину, али је простор врло мален. Ту онда одлучује право јачега. Она биљка, којој је семе без препреке сазрело, које се влази, мразу, најлакше могло одупрети које је имало најсунчаније место, којој је семе највише остало поштећено од инсеката, пужева итд. та ће биљка најбрже нарасти и слабије друге надвисити. Две три године ће још можда покушавати ове да избију поред ил' између развијенијих, али ће после морати борбу напустити. Па и ове које су мегдан одржале, нису још осигурале свој даљи живот. Оне се морају бранити од оних што су удаљеније — опет борбом. А кад већ нарасле и семе доносиле буду, ту су нови непријатељи, бубе, црви, бура, мраз. Ако ма једним од ових подлегне, то мора млађима место уступити, које су већином исте судбине.

Исто то можемо посматрати на пољани, где се после сваке жетве борба наново отпочиње: на пустари, у мочару и т. д.

Па ни онде није друкчије, где човек ступа у борбу као заштитник. Представимо себи само ону силесију непријатеља, оне силне буре којима је семе изложено, од прве тице која

сљеди сејачу, па до последње, која с гувна краде!

Узмимо један пример из царства животиња.

Украј рибњака је сместио штакар своју ложницу. Мужака ухвати лисица, те тако је женка упућена да одхрањује младета. Лисица дође у рупу и прождере све до једног па богме и утече. Маторка тражи себи новог мужака. Испадне јој за руком, те се још једанпут оштени, Али кад се младета упутише напоље из рупе, остаде их после осам наскоро само двоје. Остали падоше шака лисици мачки, сови или гаврану. Они беху слаби ил непажљиви. Свима овим непријатељима придружује се још суша, влага и зима. Лако је дакле увидети, да ће само најјачи, најздравији и најобазривији остати у животу.

Тим начином можемо читав низ живота биљских и животињских извести. Ствар је нешто замршенија ако хоћемо да испитамо читаве групе животиња и биља, које се у њиховој борби сударају. *Дарвин* наводи два врло поучна примера.

Детелина, која је позната као једна од најважнијих биљака за рану кутњих животиња, не може без помоћи бумбарева заплодити, јер осим те животиње не уме ни која друга доћи до меда који је у цвету детелине, нити овај у згодној прилици на тучак метути.

Највећи непријатељ бумбарева је пољски миш, који вреба како би се меда његова дочепао. Познат је положај између мачке и миша. Овде би имали дакле уплив мачке на плодовитост детелине. *Хексли* и *Фогт* још и даље извађају овај пример. Један ће умешати ту љубав уседелици према мачкама, а други велику културу Инглеза, пошто њихов мозак добија више ране од меса оних животиња, које једу детелину, него мозак ма ког другог народа. (Свршиће се.)

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Наставак.)

Сасвим је јасно, да је вештачко одхрањивање скопчано са мањим или већим тешкоћама, и да за успех није тако сигурно као природно. Но морамо признати жалосни факт, да — због све више ширећи се слабости и нежности наших младих госпа — с дана на дан све више узима маха вештачко одхрањивање и подигло се је до неодољивог помоћног срества и прибежишта, а на жалост не у корист саме деце. Још раније смо напоменули, да је главни узрок умирања у првој години поглавито у махнама одхрањивања. Овде морамо још једном поновити и рећи, да се понајпре и најтеже тиче вештачке одхране безпланог и неуредног начина исте. Ако хоћемо, да је вештачка одхрана корисна, онда морамо тачно одговарати не само на шта већ и на како. Вршење исте мора се поверити или самој мајци или каквом искреном и сигурном лицу. Готовлење и давање хране — па ма каква била — мора се вршити брижљиво, тачно и чисто.

Који је начин вештачке одхране по искуству најбољи?

Пре но што одговорим на ово питање нужно ће бити најпре упознати материје, које највише раде при одхрани тела. Ј. Либиг вели о томе: у млеку има двојаке материје, које служе разним функцијама у организму. Од сирика у млеку постаје главни састојак крви, а од овога главни састојак меса. Масло и млечни шећер служи другим целима у телу и употребљују се у последњем облику за порађање животињске топлоте. За нормално одржавање животног процеса није без значаја у животињској храни одношај оних материја које стварају крв и топлоту. Ради тежања тела или растења потреба је свакоме не само умножавање хране но и разни одношај оних састојака који стварају крв и топлоту.

Ако хоћемо да одговоримо тим захтевима, онда морамо изабрати такву храну, која је најсличнија женском млеку — а то је животинско млеко. У хемичном саставу жен-

ском је млеку најсличније млеко магарице, затим козије и најзад крављe. Млеко од првих животиња немамо увек при руци, а сем тога козије млеко, због свога мириса и куса, неподноси се увек добро, то је због опште употребе и јевтиноће крављe млеко већ давно у обичају као накнада женског млека. У женином млеку односе се материје које крв справљају према онима, које образују топлоту као 1: 38, а у свежем крављем млеку као 1: 30, 0. У крављем млеку има мање воде, масла, шећера и побочног алкалија, више сирика и соли, а за варење је важно напоменути, да се сирик крављег млека згрудва у детињем желудцу и с тога је теже варљив. Ако хоћемо дакле да крављe млеко дотерамо колико је могуће слично женином млеку, онда морамо, одговарајући детињем добу, разблажити крављe млеко и додати му мало шећера, најбоље млечног шећера. Границе су разблажавања ово: у првим недељама ваља узети $^1/_3$ млека и $^2/_3$ воде, од 2 до 3 месеца $^1/_2$ млека $^1/_2$ воде, од 4 месеца $^3/_4$ млека и $^1/_4$ воде а од 5 месеца може се давати неразблажено млеко.

Разблаживати се може или просто скуваном водом или каквим благим тејем (нпр. од липе), али то није од битног утицаја, и може се употребити једно или друго.

Усљег тешко варљивог сирика крављег млека догађају се у деце сметње у варењу, и то се познаје по већим или мањим белим или жућкасто белим грудвама у избљуваноме или истуреноме. Противу тога препоручује Флајшман чорбу од јечма, зоби, пиринца и кукуруза. Он вели, да је то често употребљавао са најбољим успесима.

Најважнији је захтев од крављег млека, да је свеже и неквaрено. На жалост неможе се увек добити такво млеко, јер је и у нас почело узимати маха кварење млека, т. ј. доливање водом. Најзад може се и то донекле трпети и праштати, само да се немеће у млеко друго што, што би могло нашкодити детињском организму. У европским великим варошима готово и нема чиста млека. Др. Хосамер писао је о фабрикованом млеку у северoамеричким великим варошима. Од природе већ обилатије водом а оскудније маслом, бледи производ какве јадне заробљене краве, — то је млеко (тако звано Swill milk) још једним вештачким доливањем воде тако танко и плаво, да га продавац мора још даље „поправљати" да би га само могао продати. С тога меша с њим магнезију, креду, гипс или скроб дотле, док та течност неизгуби своју плаву боју и недобије довољну конзистенцију. Сад нема само још жуте боје скорупа. То се лако постиже, само ваља додати млеку непречишћеног сирупа (melasses). Тако је млеко сад готово. Млекар га натовари на кола, на којима великим писменима пише: Only pure country milk — па хајд муштеријама. Израчуњено је да се у три вароши Њу-Јорку, Бруклину, Церсију издаје годишње 4 милиона долара за млеко, и 1 милион долара за воду, магнезију креду, гипс, скроб и сируп. Тако је у Америци и ми наводимо ово само као рђав пример.

Како се ваља чувати те преваре?

Најбоља је предохрана: поштење и савест млекара и продаваца.

Нетреба нам готово ни спомињати, да је боље млеко са села но варошко. У осталом какво млеко и може давати крава, која је целе године затворена у ниској ограниченој штали, која никад неизлази у слободу или пашу, а сем тога добија шашу и комину у место здраве ароматичне траве. Још је засведочено да многе варошке краве болују и Болингер чак тврди да многе форме дечије скрофулозе долазе од болесних музара.

Уживање искуваног млека од крава, које болују од шапа, проузрокује по Гудингу сметње у варењу, грозницу а сем тога мехурове и ранице по усној слузокожи. Из тих узрока нужна је тачна пажња и најбоље је узимати непосредно из штала, јер тад се има и прилике лично уверити о стању музара.

Ми смо још напред поменули, да све ређе доје саме мајке своју децу, да у народу само један сразмерно мали део употребљује дојиље; даље смо видели, да је крављe млеко, као најбоља замена жениног млека, врло је хрђава храна за одојчад, особито у већим варошима. Па како би се могло помоћи свим тим незгодама?

Наука и индустрија — увиђајући потребу истините помоћи — предузеле су то питање

и дали су нам производе, који ваља да замену и надокнаде женино млеко. Ти се производи зову обично сурогати (замењеници) млека, и ми ћемо навести најважније.

Но пре но што пређемо томе навешћемо са подпуним убеђењем једну реченицу, која се мање или више може применити на све сурогате-а то је, да до данас, крај све поштене тежње и научног истраживања, није пронађен ниједан сурогат, који би се могао сматрати за подпун и обележити за све случајеве као довољна надокнада жениног млека; она се сва односе према женином млеку као копија према оригиналу, као сухо цвеће према цветном мирисном! — Овим нећемо да смањимо вредност сурогата млека — особито појединих — но хоћемо да их сведемо на праву меру, и расветлимо разне противне оцене, које се често чују у публици о једном или другом сурогату. Видићемо доцније, да сваки од тих сурогата, има својих поштено стечених успеха, али и да сваки има својих неуспеха.

Либигова супа за децу најлепши је плод тежње на научном темељу основати накнаду жениног млека.

По Либиговом опису овако се ствара та супа: измери се један лот пшенична брашна, 1 лот слада (малца), дода се 30 капи калираствора или 7 ½ грана дупло угљено-киселог калија, меша се најпре за себе па онда при додатку 2 лота воде и најзад 10 лоти млека, и све се то греје једнако мешајући при тијој ватри, док мешавина непочне гушћа да бива, и у то се време удали лонац од ватре а меша се још 5 минута, па се онда мешавина загреје с нова и опет се подигне кад се наново сгушћа па се најзад цело кува. Супа мора бити житка и слатка пре но што се сме кувати. Кад се кроз фино сито одвоје мекиње од млека онда је супа готова.

Декојој госпи биће то заносна ствар, али после извесног упражнења није тешка, а сем тога има екстракта те супе, којих је справлање простије. Могу се нарочито препоручити Либигов екстракт супе, од Лефлунда у Штутгарту и од Видермана у Минхену.

О Либиговој супи има разних мнења. Неки је дижу у небо, цене је као нешто ванредно и најбоље, а други опет сумњају о томе или у својој оцени иду још дубље.

Либигова је супа доиста за многе случајеве успешна и целисходна замена жениног млека, али није замена која важи у опште. Она се може корисно употребити као додатак уз женино млеко.

Друга је замена женином млеку кондензирано (сгуснуто) швајцарско млеко.

Ово млеко заузима добро место међу сурогатима млека. Оно је најпре произашло од једног америчког друштва — Anglo-Swiss-Condensed-Milk-Company — у Хаму у Швајцарској и од још једног друштва у Кемптену у Баварској. Тај се препарат добија кад се добро, свеже кравље млеко пажљиво укува у безваздушном апарату до конзистенције меда. Од њега се за сваки ручак раствори по једна мала кашика у толико топле воде колико дете обично пије. Готовлење је врло просто, јер само треба воде, укус је добар само мало више сладак, а какво је дејство? успех? Успех је као у свију сурогата. У многим случајевима подносе деца тај препарат добро и лако, напредују сјајно — али у многим опет подносе га тешко или никакво, и у целоме можемо искрено рећи, да и кондензирано швајцарско млеко није исклучна храна за одојчад.

У последње време много се спомиње и много употребљује Х. Нестлово брашно за децу. (Наставиће се)

ЛИСТАК.

СТАНКОВИЋЕВО „СРЕМСКО КОЛО“ У ПАРИСКОМ „ФИГАРУ.“

Париски лист „Фигаро“ донео је у свом броју од 14. Августа о. г. музикалију, која није ништа друго, до дослован (ил овде би рекли „донотан“) препис Станковићевог „сремског кола,“ које је још за живота Станковићевог изишло у Бечу код Густава Албрехта под насловом: *Serbischer Nationaltanz, Syrmier Kolo,* für das Pianoforte componirt und dem Herrn

Stephan M. Georgievič achtungsvoll gewidmet von *Cornelius Stankovič*. У „Фигару“ је то коло деградовано (или тек ваљда није авансовало?!) до марша, за гласовир га је ставио (!) неки Анри Ковалски а посвећено је кнезу Карађорђевићу, који је новом Станковићу (да л' по цену облигатне дедикације?) ишао на руку тиме, што му је скупио више народних мелодија за песме и игре. Тај марш који своју транскрипцију за гласовир има да захвали ли (!) г. Ковалском има овај наслов: Marche Serbe, (inédite) (ту немамо доста удивителних, а да би смо могли достојно означити своје дивлење таквом шарлатанизму), transcrite par H. Kowalski. Dediée à son ami le prince Karageorgevitsch. Могао би ко помислити, да су оба та пријатеља невина у тој књижевној крађи (тај поступак смемо тако назвати), а то би и били, да су је у незнању учинили, наиме да ни један ни други нису знали, е би тај њихов „неиздани“ марш за коју годину већ могао славити двадесетгодишњицу свога опстанка. Али како би онда тај Карађорђевић-Ковалсков марш са Станковићевим колом саглашавао се и у шкали и у свакој ноти, да, чак и у најмањој паузи? Коментовања томе многог не треба, доста је, да се само констатује, да тај поступак није остао непримећен.

Интересантно је, како је Ковалски до тог марша дошао; шта га је управо нагонило (!) да се обрати на свог пријатеља Карађорђевића с молбом, да му овај пошље српских мелодија народних. Шиљући тај свој (!) марш уреднику „Фигара“ пише му Ковалски писмо, које је саопштено на првој страни истог броја „Фигара,“ у коме је и сам марш обнародован. Писмо то гласи овако:

Париз 11. Августа 1879

Господине уредниче!

Последњи ратни догађаји привукоше пажњу публике на народе, којих су обичаји и карактер још мало познати. Они ме доведоше на ту мисао, да напишем дело, кога би предмет био извађен из легенда земаља српских и бугарских.

Један од мојих пријатеља кнез Карађорђевић, пошље ми на моју молбу опомадне из Србије неколико популарних песама и игара написаних врло примитивно (е ђаволства!!), но ипак тако, да се дају рашчланити и размрсити.

Усред мелодија, које је створио врло бујан оријентални осећај и које се непромењиво свршују на доминанту тона, наишао сам на игре по страном ритму, па и на овај марш, који ми се допао са своје оригиналности, ма да је мрачно (rendue nuageuse) и неразумљиво написан, (и опет: е ђаволства!!), јер нема нотације школастички одређене (а што си је онда задржао, женијални транскрипторе?!)

Овај марш свирају српске музике — као што Цигани свирају чардаш — по традицији, по томе како су га слушале.

Навести име композиторово, у опште каква дата фиксирати, била би ствар немогућна (по нашем мнењу за честита човека свакако могућнија, него преписати од речи до речи, од ноте до ноте, од паузе до паузе туђу транскрипцију, па је под својим именом издати као досад неиздану).

Минерва је закуцала на земљу, а на њој се створише војске; опасност народна иззвала је патриотизам, појавише се у разних народа химне и ратни маршеви, где се чини, као да је сваки донео био своју ноту. Заједничке су мисли, заједничка је радња, а музичар је био само несавестан тумач истих; та заједница у мислима и радњи биће да је била неодољива снага, која је у њему уништила себично уверење, да је он једини творац свом делу.

Изволите примити, господине, израз мога особитог штовања. *Анри Ковалски.*

То је Ковалсково писмо, на које би смо приметили, да се истински дивимо Ковалсковој рафинерији, која му је улила ту идеју, да своју књижевну крађу изведе у врло згодно доба, у коме ће уједно наћи врло згодне излике за побуду томе послу, бајаги интересовање за народе, који се ослобађали испод ига душманскога.

Но неће остати на самом отиску у „Фигару“. Уредник са своје стране вели ово: La marche serbe, transcrite par M. Kowalski. va paraître chez l' éditeur Hiélard, grâce à l' obligeance duquel nous pouvons aujourd' hui en offrir la primeur à nos lecteurs. (Српски марш, што га је за гласовир транскрибовао г. Ковалски, изаћи ће код издаваоца Ијелара;

хвала услужности истога, те тај марш можемо данас донети нашим читаоцима, да га они први просвирају).

То беше још месеца Августа ове године. Данас се већ у велико у Паризу продаје и свира Станковићево сремско коло, додуше у лепој оној одећи, у коју га је неумрли Корнилије обукао био, али му главу не реси више мило име заслужног транскриптора му, него је преко истог као неки ладан облог метнуло име лажног транскриптора. Лепо си. лепо сремско коло, и као париски марш, само те тај облог око главе издаје, да си болесно. Не зато, што си у туђини, јер отац ти и не хтеде друго, но да у туђину разносиш лепоту душе онога народа, у коме је и он а и ти поникло, да покажеш туђем свету, да је Србин у песми првак. Боли тебе глава зато, што су ти с ње незвани скинули дично име оца твога — не, велиш, не, — а да шта? — ха знам, за петнајест година се твоји рођени тога не сетише, да те из прашине извуку, те да те у нов сјај заодену, не замерам дакле туђину, што твоју диботу употреби за швиндлерску шпекулацију. Еј Корнилије, Корнилије, да устанеш, па да видиш, на кога би ти анатему бацио, да л' на онога, који из туђе незатворене ризнице вади благо, ил на онога, који не налази за вредно, да на ту своју ризницу локот метне. Г.

МУХАМЕД.

ЈЕДНА СЛИКА ИЗ ИСТОРИЈЕ.

(НАСТАВАК.)

По исламским традицијама оригинал се корана налази у седмоме небу; а оне благословене ноћи Ал-каде у Месецу Рамазану послао је Бог ову књигу по анђелу Гаврилу доле на земљу, те ју је овај прочитао пророку, али и то не целу у један-пут, већ суру по суру. Број ових сура износи на 114. и оне су врло неједнаке, понека је врло дугачка, а понека од неколико редака. — Коран је писан арапским дакле народним језиком. Поједине главе—суре—стоје без икакве везе. У опште цело дело показује, да му писац није имао вишег знања, али се мора похвалити, да је био особитог природног, појетског дара, речитости и живе фантазије. Често је пун појезије, показује искуства стечена у животу и одушевљава се за веру, истину и правду.

Него човека уморе она бескрајна понављања. Више пута се могу наћи и противусловља. Тако се на једном месту вели: „Они који такође верују у Бога, Јевреји и Хришћани, и који то буду чинили до последњег дана а добра дела извршивали, нека се не боје ничега"; а на другом месту: „Ко не верује у ислам, већ у другу какву веру тај неће бити примљен код Бога, него ће доћи у пакао".

Коран у осталом није само религијозна књига; у њему има прописа и за грађанско и казнено право, опредељења за државно право, наредбе и забране санитетске и полицајне.

У исламу се проповеда један Бог и бесмртност душе човекове. Јединство у једном Богу, Мухамед је истакао на супрот хришћанској науци (која вели: Бог отац, Бог син и Бог дух свети) и објавио је правовернима, да је хришћанство будалаштина и нознабожство. Међу тим, за свој коран он је узео више лица из библије; и покрај себе, огласио их богом послате пророке: као Адама, Ноја, Аврама, Лота, Јону, Илију, Мојсија и Христа. Ко ове пророке не поштује тај је неверник. О Мојсију и Христу Мухамед говори са највећим поштовањем. За Христа вели, да је рођен од девојке, али није умро на крсту, нити је убијен, него његовим непријатељима предат је у тој цели некакво друго лице, које је по спољности јако њему наличило Христос се, вели, није никад називао, да је син већ слуга божији и није био ништа више до као и други божији посланик; мати му је била обична жена.— Мухамед не верује, да су се Христос и његова мати изнели као богородица и божији син, већ су, вели, то после измислили безбожни попови.

Што се тиче Јевреја, Мухамед је најпре гледао да их придобије за се и ласкао им је; али када је доцније видео, да они никако неће да се оставе свога Месије из племена Давидова, стао их је гонити.

Што се тиче женскога положаја, Мухамед га је у многоме поправио према ономе, како је раније било. Полигамија (многоженство) је већ била постојала; он ју није ни могао а ни хтео укидати, само је ограничио човеку број жена на највише четири, и то за оне,

који су у стању пристојно их издржавати, Муж је изван свога харема морао бити сушта верност; а у харему ни једну од својих жена није смео претпоставити другој — све су му морале бити равне. Када умре муж, његови сродници наслеђују харем, као и остало покућанство.

Што се тиче робова — за њих се је Мухамед јако заузимао, али према ондашњим појмовима и обичајима, није могао никако, да ту установу сасвим сбрише. Кад ко ослободи роба — вели он — чини тиме богу угодно дело и служи му то као кајање за почињене грехе. Ослобађање робова нарочито је у корану препоручено. Робињице, које са својим господарем децу изроде, чим овај умре, постају слободне. Овако рођена деца одмах по своm рођењу слободна су. — Док је римско и ђерманско право гледало у робу просту ствар, дотле је арапско законодавство било човечније и блажије, признавајући робу човеково достојанство, које треба заштите и домаће неге. — Нит' је законом било дозвољено, нити је у практику уведено било, да се са несрећним робовима онако свирепо поступа, као што је то тада било у хришћанских народа. . . .

Први поборници мухамедове науке били су из најниже класе народа, па и из робова, није л' онда природно то, што се је пророк борио против аристократских предрасуда, огласивши једнакост међу правовернима као религијозно начело. Код Мухамеданаца нема племства ни каста, и није један случај био, да је јучерањи, ослобођени, роб или иначе човек из најнижег сталежа, заузимао једно од највиших државних места. Јуче роб — данас калифа. . . . .

Приметно је, да је прва сура из корана, која има сличности са нашим: „оче наш“, и која се при свакој свечаности у џамији чита, врло рацијонално написана. Она гласи: „У име Бога преблагога и премилостивога. Нека буде хваљен Бог Господар светова. Слава преблагоме, премилостивоме судији вечнога суда. Теби се молимо и од тебе помоћи просимо. Прати нас на правоме путу — на путу оних, којима си милостив а не на путу оних, на које се срдиш и који се у заблуди налазе“. —

(Свршиће се.)

КЊИЖЕВНОСТ.

***ИСТИНСКЕ ПРИЧЕ И ПОУКЕ ЗА ДЕЦУ** (написала гђа Марија Карпантијеровица управитељка женских малих школа) превео с француског М. Ђ. Милићевић.*

(СВРШЕТАК.)

Дете је већ по себи, по своме добу, по своме незнању и невиности религиозно. Зар ово није и Христос признао кад је рекао:

„Пустите дечицу нека дођу к мени, јер вам истину кажем да јењино царство небесно!“ — „Блажени су они који су чистога срца, јер је њихово царство небесно!“ . . . .

Дете не зна за толике и толике узроке појавама. Оно за све мисли: Бог, то Бога ради, тако је рекао Бог. . . . . Говорити му о томе, и казивати му то, то вреди толико, колико кад би ко хтео да учи и „просвећује“ народ, па би му говорио овако: Моли се Богу! А он се већ моли, и моли се истинскије од свога учитеља. — Ради и штеди! А он то већ зна и чини боље од свога учитеља. — Немој да радиш на светку, освечанићеш се! А он и сам трећину дана у години не сме да „грехује“. — Ори и сеј кад окопни снег, бери кад узри! и т. д.

Стварна настава, реално знање, истинско васпитање, и природно развијање, најмоћнији су да постигну и оно што би овакве фразе хтеле. И мени, мислим, неће бити потребно да ова начела, ове аксиоме реалне педагогије доказујем.

Да не изгледам нападало неко, да се хрђаво не разумем, да би јасније показао сво ово троје чему сам замерно: да би се боље видело како ваља причати деци, како се ваља клонити израза, који су деци неразумљиви, да би изнео и показао колико се може моралисати и допустити реч Бог у стварној и истинској настави, ја мислим да ћу најбоље учинити ако узмем један пример, па га обрадим и удесим за децу, онако како мислим, па ће се на њему видети оно што хоћу да кажем. Да не идем далеко, да не бирам дуго: да узмем један комад баш из ове књиге. Узимам IV причу: „тиче пало с гњизда.“ Ево како би је ја удесио:

Био снег, па окопнео. Трава једва дочека да отпдне снег, па одма поче да ниче и да се зелени. Онда дођу и ласте к нама. Одакле? Где су биле? . . . . . . Кад су отишле? . . . Што? . . . .

Једна ласта дође једној кући; уђе у оџак, изабра једно место, и ту направи гњездо. Од чега? . . . . . . Да јој не буде тврдо, она оде те донесе од некуд мало вуне и перја те простре, да јој је меко и топло. Онда леже у њега и снесе једно мало јаје. Ко је видео од ласте јаје? . . . . Како је? . . . . Колико је? . . .

ра дан она снесе још једно, трећег дана једно, четвртог још једно, и петог једно. іико је јаја снела? . . . . . .

Кад их снесе она неће да их остави. Она воли. Она легне на њих и лежи по ваз-, да им је топло. Кад огладни, она излети те нађе нешто те поједе, па се брже врати :егне на њих да јој не озебу. И ноћу спава њима. Сутра дан опет иде те нешто једе, се опет врати те легне на њих. И тако, ю дана. Ко зна колико? . . . . . .

Један пут дође ласта и леже у гњездо. о је нешто убоде. Она се зачуди: шта то! гаде, погледа у гњездо, у јаја, кад оно изио некако шиљак из једног јајета. Она поглед-шта је. Шта је, ко зна? — Кљун од малога ›тавичета. Оно је порасло па хоће да изи-па прокљувало љуску. Мајка се обрадо-ıа, па кљуном кљуцну оно јаје и начини ıику рупу, те ластавиче изиђе. Ох, мене ɥости! Ко зна како је мало ластавиче? . . . ıста мисли: Кад је ово моје дете порасло, ɥа су и ови други; па не могу да изиђу. ıјде да им помогнем! Па кљуном кљуцну у ɥно јаје, а из њега изиђе мало тиче; кљуу друго, оно се из њега помоли мала ножи-; кљуцну у треће, оно провире кљунић, кад ›уцну у четврто, оно појури нека чорба, расу по гњездету и засмрде. Ко зна шта је то? › је кварно јаје, зове се мућак. Као што ıа неваљале деце и неваљалих људи, тако се по неко јаје поквари, па не ваља. — — И ко ласта све поразби'а, и из свакога изиђе једно тиче, ластавиче, само из једнога не. ıста покупи кљуном све оне љуске и побаца гњездета, и очисти гњездо и од оне чорбе онога поквареногa јајета. Колико је било ставчића сад? . . . . .

Ласта их мало помилује, и легне на њих се угреју. Онда се сети да су јој гладни, прну уз оџак, изиђе на поље, а они оста-з. Она каза оцу те он дође к њима. Она по-ча по на пољу, лет овамо, лет онамо, свуд навата пуно бубица, па дође кући, а отац е. Она учини: куји! Каже: децо, ко је гла-н? А они сви зину и дигну главу па веле: , ја, ја, ја! А она каже: стојте, даћу сви-! Па онда спусти једном нешто у уста, па те другом, па трећем па четвртом, свима дом. Они прогутају и хоће још. Она вели: дам, немам! Па легне на њих те их покрије загреје, да не озебу. Мало постоји, ето га ац, носи нешто и он виче: куј, куји! Који ıадан? Мајка прне и оде, а отац стане на ьездо, те и он сваком спусти по коју бубицу уста и нахрани их. Таман отац легне на их, загреје их, одмори се мало, и ластави-поспе, ето ти мајке; налетела се, нахва-ıа бубица и носи храну својој деци. Отац , мајка остане. И тако увек сваки дан: мајка отидне, отац дође, отац отидне, мајка дође, па тако једнако. А ноћу спавају сви заједно у гњезду.

Један пут кад су већ тичићи порасли велики да су скоро могли летети, пође мајка од куће па рече: „децо, мирујте, немојте да излећете никуд, још сте мали; можете пасти на земљу; казаћу вам ја кад ћете да изиђете, један пут ћемо сви заједно ја ћу с вама, па ћемо сви некуд летећемо куд буде најбоље!“ Па оде. Сви тичићи послушаше. Но једно, по највеће, ћута, ћута, па вели: а, Бога ти и та ми мајка! Да ја не смем изићи из гњезда никако: Како она и тата? Ја сам већ велики: ето колики сам! Ја могу да излетим уз оџак да се нигде не одморим. Ја ћу да излетим па ћу опет да се вратим док мајка дође, а ви ћутите ту! . . . Једно му ластавиче рече: кад је казала мајка да не излећемо, онда немој! Друго му рече; немој не можеш пашћеш! А треће, најмање, само ћути, па га страх, што ово збори овако, и гледа хоће ли истина. Највеће рече: Ко? Зар ја не могу?! Гледајте! . . . .

Један пут се играла нека деца ту у кући. Наштo се зачује како струже у оџаку и чини фррррру, фррррру, фрру! Деца погледаше горе, имали шта видети: оно ластавиче излетело из гњездета па полетело, па није могло да излети горе, но се препело уз оџак па гребе низ оџак крилима, хоће да падне. Они сви други из гњезда гледају и поплашили се, али не могу да му помогну. Што? . . . . . Деца гледају, и једно вели: ах, што неће да падне, ала би га ја волео! Таман оно то рече, а ластавиче бупну доле. Но где? Усред огња, у ватру, и изгоре!. . . Мали ластавичићи погледају из гњезда доле земљи, и видоше шта би од њега. Сви се престравише, и свима би жао. Једно рече: куку шта ли ће радити мајка док дође! Друго рече: еј, грдан наш брат! Више га никад нећемо видети! . . . . . .

Квивик, квивик! Нешто улети у оџак. То је мајка њина, и ено паде на гњездо. Тичићи се нешто ућутали. Куј куји! рече мајка. Они зинуше, но гле! Троја уста, а четвртих нема! Шта је ово?! Разгледа. Нема! Још се она није уплашила. Она мисли: излетело је, па је негде на пољу, на кући, па се сакрило од нас. Мали тичићи јој попричаше све шта је и како је било; она и сама виде да га нема: свуд га тражи па га нема; њој би жао па плака, а најпосле рече: драго му, и ако је, што је тражио то је нашао. Ко што тражи оно и нађе. Неће он да слуша! Ласта запита мале:

— Јесам ли вам казала да не идете никуд?
— Јеси, мама, одговорише тичићи.
— Што сам вам то казала?
— За то да не паднемо, јер смо мали.

— Хоћете ли и ви тако?

— Нећемо! одговорише сви ластавичићи.

*

И ето свршена је моја прича о ласти и ластавичићима.

Кад сам ово причао деци (I р.) овако, могла се мува чути како лети по тавану школском И онај највећи „папенхајм“ претворио се био, што но веле, у око и уво. И она тишина и она заниљивост и живот ухвати и онога „немирцију“ и разбуди и оног мртвога, онога што гледа а не види, слуша а не чује. На лицу су им се преливале све појединости причине. Свако је дете замишљало себе и своју мајку, и већ зна за што сам им ја ово причао. И још ја питам:

— За што сам вам ја ово причао?

— За то да знамо па и ми да слушамо своју мајку, одговара ми свако, које год запитам.

— А уме ли ласта истина да говори?

— Не уме, но само онако.

— Како онако?

— Тако, она им казује друкчије, а није као ово ми.

— Јест. Кад оно чини: квивик, квивик, и кујкуј, кујкуј! она им онда нешто казује и они знају шта им она вели. Тако је њин говор. Тако им је рекао Бог. . . . . . .

Београд, Окт. 1879 г. Ј. Миодраговић.

РАЗНО.

(Кад је која опера постала). При прелазу дирекције над „великом опером“ у Паризу у руке Вокорбејеве саставио је Nuiter, заслужни и вредни архивар исте, листу целог репертоара париске опере од године 1816 до године 1853 и то: 1.) саме опере, 2.) композисте, 3.) време кад, и 4.) место, где се која опера први пут певала. Како су ове четир тачке од велике важности по општу историју опера, дакле музикалне културе у Европи у опште, то вадимо из те Nuiter'ове листе ово, што је најинтересантније. Главне опере, по горе наведене четир тачке означене, од године 1816 до године 1853 ово су:

1. „Берберин из Севиље“ Росини 1816, Рим.
2. „Отело,“ Росини, 1816, Напуљ.
3. „Стрелац вилењак“ (Freischütz), Вебер, 1823, Берлин.
4. „Семирамида,“ Росини, 1823, Млеци.
5. „Оберон,“ Вебер, 1826, Лондон.
6. „Мојсије,“ Росини, 1827, Напуљ.
7. „Португалска немакиња,“ Обе, 1828, Пар[из]
8. „La Straniera“ (туђинка), Белини, 18[29], Милан.
9. „Виљем Тел,“ Росини, 1829, Париз.
10. „Весталинка,“ Спонтини, 1830, Пијачен[ца]
11. „Ана Болена“, Доницети, 1831, Милан.
12. „Somnambula“ (месечарка), Белини, 183[1] Милан.
13. „Норма,“ Белини, 1831; Милан.
14. „Chiara,“ Ричи. 1831, Милан.
15. „Роберто ђаво,“ Мајербер, 1831, Париз.
16. „Beatrice di Tenda,“ Белини, 1832, Мил[ан]
17. „Elisir d' amour“ (љубавни напитак). Доницети, 1832, Напуљ.
18. „Torquato Tasso,“ Доницети, 1833, Рим.
19. „Lucrezia Borgia,“ Доницети, 1833, Р[им]
20. „Puritani,“ Белини, 1834, Париз.
21. „Чивуткиња,“ Халеви, 1835, Париз.
22. „Марино Фалијеро,“ Доницети, 1835, Пар[из]
23. „Lucia di Lamermoor,“ Доницети, 18[35] Напуљ.
24. „Хугеноте,“ Мајербер, 1836, Париз.
25. „Велизар,“ Доницети, 1836, Млеци.
26. „Il giuramento“ (заклетва), Меркадант[е] 1838, Напуљ.
27. „Der Templer,“ Николај, 1840, Турин.
28. „Regimentstochter,“ Доницети, 1840, Пар[из]
29. „Линда,“ Доницети, 1841, Беч.
30. „Don Pasquale,“ Доницети, 1843, Париз.
31. „Ернани,“ Верди, 1844, Млеци.
32. „I due foscari,“ Верди, 1844, Рим.
33. „Страдела,“ Флотов, 1844, Хамбург.
34. „Марта,“ Флотов, 1847, Беч.
35. „Macbeth,“ Верди, 1847, Фијоренција.
36. „Пророк,“ Мајербер, 1849, Париз.
37. „Lucia Miller.“ Верди. 1849, Напуљ.
38. „Риголето,“ Верди, 1851, Млеци.
39. „Il Trovatore,“ Верди, 1853, Рим.
40. „La Traviata,“ Верди, 1853, Млеци.

НОВЕ КЊИГЕ.

Народни људи од Дона Емилија Кастел[ара] с шпањолскога превео Мита Ракић. **Беог[рад]** [држа]вна штампарија 1879. Цена 12 нов.

Права историја свак на своје место од Викто[ра] Ига, с француског превео Мита Ракић државна [штам]парија 1879. Цена 15 новч.

Dubrovačka omladina zagrebačkom „V[ien]cu“. Štamparija braće Jovanovića u Pančevu.

Леђан град и Пољаци у српској наро[дној] поезији од Стојана Новаковића. Напо[ш]тампано из 120 свеске „Летописа Матице Српске“. У Н. [Саду] у српској народној штампарији 1879.)

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата Администрацији „Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор. по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. За стране земље: на читаву годину 6 фор.

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад[у]

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 45. **У Новом Саду 17. новембра,** **1879.**

ДРУГУ ИЗ БОСНЕ.

Habeas animi nuncia verba mei!

Сад ти жао, што си био смеран,
Кад си могао да говориш збиљу,
Те си с тога коре хлеба жељан
А безочни топе с' у обиљу. —

Јесте смерност сиротиња пука
А бестидност већином богата;
Ал је смерност пратилица духа
А бесрамност другарица блата!

Дух силази са светле висине
Да животно човеком начини,
Злато иде из тамне дубине
Да човека спусти животињи. —

Некад беше поносита вера
Имат' части, имат' карактера,
А данас је најмилија борба
Празној глави да је пуна торба . . .

Има људи различних у свету,
И много их и од сваке врсте:
Који пасу, преживљу и једу,
Који гризу, који лишће бросте. —

Многом слатко кад желудцу годи,
Али то је посао стоке грубе;
Многом мило када се погорди,
Ал ти немој, то је тек за глупе.

Смеран буди, ал се непонизи,
Право ходи, ал се непонеси,
Туђе лоше ка да видео ниси,
Твоје добро на трг неизнеси.

Ето то је правило старинско,
Што гајило витезове старе;
Али сада имаде туђинско
Које даје другачије даре:

Пред јаког се у прашину баци,
И кажи му да је раван Богу,
Да његови велесјајни зраци
Све на свету учинити могу.

Да он један добро је највеће
Што је земља добила од неба,
Да без њега свету нема среће
Нити има славе мимо њега.

Па нек чини што му срце жели,
Све је свето што од њега дође,
Нека буде што хоће и вели —
Нек му ћеиф кроз храмове прође . . .

Част и образ нек ногама гази
На поштење нек се блатом хита,
На карактер нека језик плази —
Врлина је — сиротињска рита. —

А ти пред-а-њ на колена падај,
И кити му Осирске рогове,
Сваком згодом за скут му се хватај —
Па ћеш достат' милости његове.

Ако воли гњилу хладовину
А ти сунце с хоризонта руши,
Ако мрзи кишу ђурђевину
Зови самум да земљу осуши! — —

Пред слабијег гордо се испречи
И назри га текер преко ока,
Па му недај прословит' ни речи
Јер — шта има да говори стока!

Недај мраву да ти лице гледа;
Види ли га, нек одмах застрепи.
Који дрзне да те право гледа
Песницом га за дувар залепи.

Ти си моћан, — закон ти је дао
Бич и кнуту (што ти срце воле),
А Бог те је изабрати знао —
Па камџијај до сите ти воље.

Слабим' дости среће и милости,
Што су тебе добили од неба;
Њима ј' дости, што ти имаш дости,
Макар они не имали хлеба. —

Ето то су правила модерна
Што укусу данашњему годе,
Том укусу сва су браћа верна
Јер и они људи су од моде. —

Шта да радиш? — немој питат' мене,
Јербо ја се живим по старински;
Е мода је поникла за жене —
Па ја мрзим тај адет туђински.

Ако хоћеш истину да кажеш,
Мораш бити приправан на свашта;
Јер свет овај хоће да га лажеш
Па истину никад ти непрашта.

Ако нећеш ни једно ни друго
А ти с' онда уклони од људи;
Ал се човек свег опростит' може
Само никад неможе од људи! —

Што год кажеш нека је истина,
Но све, што је истина, некажи —
То би била некака средина,
Па се њоме служи и помажи.

Ја ти незнам бољи наук дати
Јер и мени самом много треба;
Али то ти прво ваља знати
Да наука недолази с неба.

Ако ниси до сад проучио
Какве имаш око себе људе —
Ти се ниси доста намучио
И патићеш докле год те буде.

А лако је, — неби било тешко
Да се владаш к'о што желе људи,
Само када неби било нешто
Што неможеш истиснут' из груди.

А то нешто, то је срце наше,
Које куца и које осећа,
Ког авети свакојаке плаше
А међ свима савест је највећа.

Кад се неби у нашојзи души
Налазило те савести круте,
Онда свак би наперио уши
Па у руке дограбио — кнуте.

А властнику ка суђено да је
Да насилник и тиранин буде,
Макар исти прије тога да је
И сам много патио од кнуте!

Чудновато! На свету овоме
Човек радо за патњу се свети;
Ал обично не крвнику своме,
Већ — који су и 'нако проклети! —

Међу људма различне су тежње,
Сваки тежи, где му боље годи:
Овај столу, тај на груди нежне —
Жена моди, а човек слободи.

Ал све тежње кад с' у једно споје,
Онда видиш шта то друштво значи:
Скуп зракова различите боје
Какве видиш кад се разоблачи.

Друштво није као што су људи;
Свак начела има друга нека.
Да с' о друштву ко што треба суди
Мораш најпре познават' човека.

Али људи различни су свуди:
Овде благи, а тамо опаки,
Негде врли, негде опет худи —
Свуда таки, где закони каки.

Где је правда и умна слобода,
Туна људи као браћа сви су;
А где кривда, ту је и неслога,
Ту ни браћа као људи нису.

Где је ласка у највећој цени,
Допадљивост врлину прогања,
Ту не цвате смерни и поштени,
Ту јавнога нема поштовања.

А у земљи, где наклоност влада,
Опасно је и имат' штовања;
Тирану се никад не допада
Да с' кром њега јоште коме клања

Сваки човек мора прије свега
У свом послу да се њега сети,
Који пева мора певат' њега
Који сеје мора њему жњети.

Па и ко се са звездама бави
Мора звезди њег'во име дати;
Сваки мора тек њега да слави,
Друге славе несме се имати.

У тој земљи звезде и не сјају, —
Властник све је — сви остали ништа;
У њој само фаворити знају
Себи стећи станка и склоништа.

Ал да себе а месту одрже,
Шта ће друго но сплетке ковати,
Те обарат' кога они мрзе
И присилит' *ћеиф* поштовати.

Они знају шта тиранин воли
Па од тога земљи закон граде,
Они знају шта тирана боли
Па бајкама санове му сладе.

Они знају а част и поштење
Њиховојзи удило би души,
Па на врлост бацају камење
Да њихову срећу не поруши.

Кога мрзе, ил кога се боје,
Подмећу му на сваком кораку
Да је човек противничке боје
И да има намеру опаку.

Они знају интересе своје
С властниковим ћеифом да споје;
Они знају своју душу црну
Да законским плаштом заогрну.—

Гибак бити и кокетовати,
Том се може привикнути свако;
Ал се поштен и духовит звати
То се боме непостиже лако.

Е па онда ја би теби шан'о:
Неспотичи с' о ситно камење;
Та ја б' моро врат сломит' одавно
Кој' на путу имам цело стење!

Врлина је неимати страсти —
(Памтим некад казао ми неко),
Ал већа је имат' их у власти
Јер бо тада победу си стек'о.

Заслуга је од зла се клонити
(Ово памтим јоште из буквара),
Ал већа је с њиме се борити,
Јер то више духу одговара.

Дух се ретко може да затаји,
(Ваљда зато и пати за рана!);
Ал, и кад се по нужди притаји
Засветлиће опет једног дана.

Ал та светлост светлост је истинска,
Која греје, која оживљава,
Док на против сјајност палатинска
Само очи људма заслепљава.

Слепац бити па милост просити
Није тешко, — слепац стида нема,
Али слепом очи отворити
Заслуга је до неба голема. —

Ком са звањем, што му „милост' даде,
И почиње с' и свршава цена,
Шта с' од њега надати имаде
Земља која и будућност њена?

Истина је, (а зна се и зашто):
Кад ко седне на столицу чега,
Одмах мисли да је сео зато
Што бољега небеше од њега!

Краљ истина може коме дати
И одличја, и почаст, и блага;
Али части и духа имати —
И царска је за то мала снага.

Да си бистар — треба да се родиш,
Да си учен — начини те школа,
Да си питом — с људма се опходиш —
Ал' да с' поштен — заслуга је твоја.

Ко у души благодаран није,
То положај неможе му дати;
Ко у срцу љуту гују крије,
Тај ма када мора се издати.

Карактер се мора да искаже,
Ил у патњи, или у весељу;
Неваљалац своју ћуд покаже
Још на оцу, или учитељу. —

Свако време свој појам имаде,
Сваки нараштај зна начело своје;
Стара кривда сад је појам правде,
Што пре порок, сада морал то је.

Некад људи, кажу, бољи беху;
Сад — ко виђен, он ти је и штован;
Ал сва људска милост је по греху —
Тако вели Евангелист Јован. . .

Seneca.

БЛУДНИ СИН.

КАЛИФОРНИЈСКА ПРИЧА

од Брета Харта.

(Свршетак)

Можда је имао старац и још какав узрок, па га ни сâм себи није хтео да призна. Лепа кућа, што је подигао на песковитим брежуљцима, дође му по који пут пуста; понекад би се изненадио, кад би покушао, да по карловим цртама представи себи малог дерана, каквог га се још врло слабо сећао, а тим му се у последње доба забављаху често мисли — знак блиске старачке слабости, као што он мишљаше. . . Кад једанпут уђе у своју намештену собу, затече у њој дете свог једног послужитеља, које је случајно тамо забасало, и радо би га био загрлио на своје груди, да се дечко не уплаши од његовог мрког, брадатог лица, те не умаче. С тога је држао, да ће тиме врло паметно штогод урадити, ако сазове у своју кућу неколико младих људи, па да из кола санфрансисканских лепотица изабере себи снајку. Па онда дете — дечко, кога би он однеговао и — могао љубити — као што Карла *није* љубио. . .

* * *

Сви смо били ту. И Слистови и Џонови и Браунови и Робинзонови су дошли — сви задахнути најбољим надама, е ћемо се добро забављати, сви орни, да се и не мишљасмо дати обуздати икаквим околишењем пред домаћином; и та добра воља имађаше за нас већину нечега чаровитог. Дакако да би ту било мало и раскалашности, ал за глумце беше ово друштво некако тесно.

Господин Бреси Тибитс, рођен за шаљивчину, који је знао да ухвати хумор, гдегод би га нашао, понашао се, распаљен ватреним очима госпођице Џонове, тако отворено, да се господин Карло Томсон збиља нашао у неприлици, те му пришао, па мирним смешењем рекао:

„Вама ваљда није најбоље, господине Тибитсе; допустите ми, да вас отпратим до ваши кола. — Ни речи, псето, или ћу те изјурити кроз прозор. — Овуда на поље, ако смем замолити; заиста, ужасна запара у овој соби.“

Не треба ни да напоменем, да је само неки део тог разговора дошао до ушију осталим гос има, и да оно остало господин Тибитс није ником ни саопштио, само се доцније жалио, да му је наједаред позлило, те морао прекинути један врло занимљив догађај, у који је била уплетена најјовиалнија међу Џоновим госпођицама, названа „бисером светковине;“ а тај догађај ево хоћу брзо да вам саопштим.

Сели смо за вечеру. Било је на своме месту, да је господин Томсон зажмурио на млоге недаће, које су нанели млађи гости, па се дао за тим, да се спрема за оно, што ће да дође. Кад се поскидало све са стола, устаће и оштро закуцати на столу. Кикот, који се заметнуо међу млађим госпођицама, пређе и на друге, што су седили на оној страни стола.

Карло Томсон, који је седио у зачељу, погледа свог оца нежно, забринуто.

„Хоће да пева какав псалам.“

„Хоће да се моли богу.“

„Мир? Чујмо!“ Чуло се са свију страна.

„Данас је година дана, мила браћо и сестре по богу,“ започеће господин Томсон лагано и с нагласком, „данас је година дана, да се мој син вратио у дом оца својега, пошто је утишавао глад своју свињским чварцима, а наследство распу-

ło с којекаквим пентурилама.“ (Кикот ıједаред престаде.) „Погледајте га саде. арло Томсоне, устани.“ (Карло Томсон стаде.) „Данас је година дана — па поледајте га саде.“

Ваистину, леп блудни син, као што э ту у господском руву; па поред тога покајателан“ блудан син — судећи по мученом, понизном погледу, што га је прьо у окоре, ладне очеве очи. Најмлађа оспођица Слистова, додирнута у најтању сицу свог будаластог срца, привуче му се и нехотице нешто ближе.

„Петнаест је година сад, како је, као битанга, као протува оставио моју кућу,“ настави господин Томсон. „И сâм сам био грешник, Хришћани моји, — злоклетник и осветник“ — („Амин,“ уплете најстарија госпођица Слистова) — „ал, богу квала, ја сам надвладао гњев. Пет ће година сад да се наврши, да сам се премирио, да уживам мир, каквог не познаје свет. Знате ли ви тај мир, пријатељи моји?“

„Не знамо, не знамо!“ Повика млађа женскадија у кору, а кад морнарски кадет Кук додаде: „Ја молим рецепт од тога,“ наставиће господин Томсон:

„Куцајте, и отвориће вам се. . . Кад промерих, колике су ми заблуде и кад осетих неизмерну милост, намислим да делим и благодат са својим сином. Неуморно сам га тражио и морем и сувим. Нисам чекао, да он мени дође — што сам могао, да сам хтео, па опет да сам праведан човек, као што се каже у књизи над књигама — него сам ја њега тражио по ђубриштима његовим и усред. . .“

Ту сад зашушташе свилене аљине у госпа, које почеше да устају, те се у том жубору изгуби крај.

„Дела, Хришћани моји, дела! Моје је начело: Познаћеш их по њиховим делима. . . А моје дело — ево га!“

Богоугодно дело, на које је господин Томсон у овом случају мислио, пребледи као крпа, те гледаше укоченим погледом на отворена врата, што су водила у ходник, где баш сад беху забленути послужитељи, у тај пар се зачу нејасан жагор. Кад бука постаде већа, отрже се некакав адраповац, и очевидно пијан човек, из руку оних, који га задржаваху, те се забатрга у дворану. Како је нагло ушао из магле и мрака с поља у светлост и сјај у собу, засенуше му очи. Скине прорешетан свој шешир с главе, те их протре њим, а заман се трудио, да управо стоји, наслањајући се на једну столицу. Наједанпут му стаде немиран поглед на бледо лице Карла Томсона; па са неким слабим одсјајем детињске радости и гласним смејом полети њему, сјури се на сто и ту се једва задржи, построваљива чаше, те паде изгубљеном сину у наручје.

Карло, лоло стара, ка-а-ако је?“

„Ћути! Ћути!“ Рече Карло Томсон, покушавајући, да се нагло отргне загрљају незваног госта.

„Та шта ту?“ Настави странац и не хајећи на опомену, него мерећи несретног Карла нежним и непритворним дивљењем у његовом свечаном руву. „Гле ти њега! Баш си ванцага! . . . Карло ја се поносим тобом!“

„На поље!“ Повикнуће господар Томсон, устајући и претећи својим ладним старим очима. „Карло, како се можеш упустити. . .!“

„Језик за зубе, матори! . . . Карло, то је та матора хуља? А-а-а?“

„Ћути, Карло! . . . Ево ти . . . . на пи!“

Уздрхталим рукама наспе Карло Томсон једну чашу рума.

„На, пи то, па одлази . . . до сутра. до . . . кадгод ти хоћеш . . . само сад, сад иди!“

Пре него што је несретник и могао пити, шчепао га старац за јаку, а сав позеленио од једа. Већ га довукао, скоро донео на својим снажним мишицама кроз сред уплашених гостију до широм отворених врата, па, таман да га избаци на поље, ал му Карло Томсон, пренув се ко из какве несвестице, повика:

„Не!“

Старац стаде. Кроз отворена врата куљао је свеж ветар и магла у собу.

„Шта значи то?“ Пита старац страшним погледом претећи Карлу.

„Ништа . . . ал стан'те! . . . за име божије, станите! . . . Чекајте до сутра . . . Немојте . . . Ја вас преклињем . . . немојте бар вечерас!“

Ил је нешто било у гласу младог човека или у додиру с несретником, који се бранио, ал он га још чврсто држао — тек неки тајанствен, неизвесан страх стеже се старцу око срца.

„Ко,“ шапуташе тупим гласом, „ко је овај човек?“

Карло ћуташе.

„Одлаз'те одавде!“ Загрми господин Томсон својим гостима, који се гураху око њега. „Карло . . . овамо оди! Ја заповедам . . . Ја . . . ја . . . ја . . . те молим! . . . Реци, ко је овај младић?“

Само је њих двојица чуло одговор, који се превали као из мртвих преко усана Карла Томсона:

„*Ваш син!*“

* * *

Кад ће на бледим пешчаним брежуљцима да ослави дан, не беше у светковинским дворанама господина Томсона ни једног госта. По пустим одајама тињају свеће кад га издишу. Ал опет нису сасвим пусте: У једном куту ладне собе згурило се њих троје, као да хоће један од другог да се угреје. Један лежи на дивану и спава у дубоком сну, какав пада само на пијаног човека; до његових ногу седи онај, кога су познавали под именом Карла Томсона, а поред овога као окамењен сав скрушен господин Томсон — упрьо старе очи преда-се, лактове подупрьо на колена, а рукама поклопио уши, као да неће да чује гласа, који га моли, а тужни звуци тог гласа продиру му по целој одаји.

„Бог ми је сведок,“ говорио је тај глас, „да вас нисам хотимице преварао. Име, које сам вам оног вечера рекао, било је прво, што ми је дошло на језик — име човека, кога су бројали међу покојне, несретног садруга моје срамоте. Па, кад ме испитивасте, употребио сам све, што сам знао о њему, не бих ли вам разнежио срца, надајући се, да ћу добите своју слободу — цигло с тога, кунем вам се, цигло с тога! ко кад ми рекосте, ко сте били, па ми онда отвористе очи на оно, што ме чека у новом животу . . . онда . . . о онда . . . Господине, као што сам био изгладнио, без крова и домовине, без игде икакве наде, кад вам хтедох да поробим новце — живот ми беше догрдио, бејах несрећан, очајник, кад вам украх вашу љубав,“

Старац ни да се помакне

На раскошном дивану рче на тенани нађени блудни син.

„*Ја* нисам имао оца, да га нађем. Нисам знао за други завичај до ли за овај. Беше страшно искушење за мене. Бејах сретан — неизмерно сретан.“

Устаде и пређе старцу.

„Не бојте се, да ћу икад стати међу вашег сина и његових наследника. Данас идем одавде, да се никад више не вратим овамо. Свет је широк, господине, и, хвала вашој доброти, сад знам, како се поштеним начином заслужује лебац. Остајте збогом! . . . Не ћете да ми примите руке? . . . Па добро! Збогом!“

Окрену се да пође Ал, кад дође до врата, врати се наједаред натраг, узе седу главу у обе руке и пољуби је.

„Карло!“

Нема одговора.

„Карло!“

Уплашен скочи старац и доњија се до врата. Ова беху отворена. Ништа не допираше до њега до ли потмуле гунгуле из грдне вароши, што се почела да буди, и у тој се гунгули изгубише занавек кораци блудног сина. **м.**

Ζωή μοῦ, σᾶς ἀγαπῶ!)*

(БАЈРН.)

Дивна момо, при растанку
Дај ми назад срце моје,

Ил кад више нема мира,
Задржи га, нек је твоје!

---

*) Читај: „Зое му, сас агапо.“ Српски: „Животе мој, волим те.“ —

Тек уздисај чуј ми, о:
Ζωή μοῦ, ςὰς ἀγαπῶ!

Кунем ти се трепавицом,
Кунем ти се чарном косом,
И руменом твога лица
И очију чистом росом
И снежаним челом, о:
Ζωή μοῦ, ςὰς ἀγαπῶ!

Кунем ти се рујни усти,
Кунем ти се танким струком,
Што би мени раја дао
Да га грлит' могу руком,
Кунем ти се срцем, о:
Ζωή μοῦ, ςας ἀγαπῶ!

Ој Гркињо, збогом, збогом!
Сети ме се у самоћи!
Твој милостник ове ноћи
У Стамбул ће златни поћи,
Ал срце му шапће, о:
Ζωή μοῦ, ςας ἀγαπῶ!

1875. **Мита Поповић.**

КАНАДСКИ АХИЛ.

Новела од Вервера.

(Наставак.)

„Његове родитеље није нико познавао. Крикци су га нашли на путу још као дете од две године, он није из њиховог племена. Сигурно су га изгубили. Крикци су га узели себи и дали су му своје име.“

„Оће ли скоро опет доћи овамо?“

„Држим, да ће сутра доћи. Наишао сам данас у шуми на њега, и он ми рече да је врло лепог орла убио, и обрекао ми је да ће ми га донети, јер сам ја од њега искао, да га испуним“.

Леонора при овим речма испусти кашику, с којом је пила чај, устане и оде из собе.

„Леонора је врло мирна девојка“ приметим ја.

„Леонора је као и шума“ рече Виљзен „мирна, али пуна тајанственог живота.“

„Излазил' она кудгод?“

„Дабогме“ одговори он смешећи се, „излази у башту, где има једну питому срну, козе и голубова, а друштво сам јој ја и она стара жена, која је код нас још одкад ми је жена умрла.“

„Девојка дакле ништа незна о животу?“

„Ништа осим тога, што јој ја приповедим.“

„Али, Виљзне, ми смо људи смртни. Кад вас више небуде, онда је Леонора сасвим остављена, без искуства и одбране.“

Он махаше главом. „Она неће да се удаје, али ја њену реч ни неузимам тако озбиљно. Она ће већ другчије говорити, кад кога заволе. Јер није могуће, да моје и Леонорино дете неће волети.“

Он пружи прст на ватру и рече тужно: „Таки смо били ја и Леонора.“

* * *

У јутру рано кад сам отворио прозор, осетим свеж ваздух и мирис од шуме и ливаде.

„Нећу се никад више вратити из овог рајског места“ повикнем ја, и погледим на ливаду, где је Леонора белила платно.

Мило дете моје“ рекнем ја „допустите ми да вам помогнем! И ја би хтео да будем замало сретан.“

Она ме зачуђено погледи. „Зар сте ви несрећни?“ запита ме она.

„Јесте Леонора, врло сам несрећан“ одговорим ја, и узмем из корпе један комад платна и прострем га по трави. „Помислите, Леонора, ја сам мислио, да већ од четрдесет пет година живим, а јуче сам наједанпут увидио да досад нисам живио, него сам то само себи уобразио — па зато сам несрећан.“

„Али како се може то уобразити?“ рече она.

„О, ви и незнате, шта може себи човек по варошима уобразити! Тамо човек живи у уображењу.“

„Па ви сте то тек после четрдесет и пет година увидили? Тако доцне?“

„Драго дете моје, ја сам ретка изнимка. Понајвише од нас умрьу, без да су икад приметили, да нису никад ни живили.

„То је жалосно, али се може човек и смејати“ рече Леонора. „Али зашто би ви хтели да будете замало сретни, зашто не за увек?“

„За увек! Да ви, ви имате потпуне осећаје, потпуне жеље, ви знате шта оћете, и нећете мање него што иштете. Али ми! Ми се задовољавамо и са мањим. Ако немогу добити оно што оћу, ја ћу се задовољити и чим другим, ми нисмо јогунасти, ми смо попустљиви. Ми попуштамо животним околностима толико, да на послетку од нас ништа неостаје. Али ми се и *на то* навикнемо.“

„Кад би ја така била, ја би се сама себе стидила“ рече девојка.

„Ви нисте никад видили варош“ запитам је ја.

„Јесам, видила сам Монтреал. Али ми се није допала, шума је лепша него варош.“

„И ви би зар увек седили у шуми Леонора?“

„Увек“ одговори она, и погледи на шуму, баш на оно место, где сам ја синоћ седио. Па онда смо даље простирали платно а кад смо били готови рече Леонора:

„Ви данас још ништа нисте јели, идите у ону велику собу, тамо ће те наћи мога оца, па пијте чај.“

„А ви Леонора?“

У том тренутку повиче Виљзен на прагу од куће: „Одите, да се мало подкрепите! Та ви сте данас баш млого радили.“

Сви троје седнемо за сто. Виљзен је приповедио по гдекоју црту из свог ловачког живота, Леонора је ћутала и врло мало јела, а после јела узме шав, и задуби се у посао.

Наједанпут прође нешто као сен поред прозора, и одма затим уђе — Крик, али другчије него иначе. На њему су биле изшаране индијанске чакшире од жуте коже, бела кошуља исечена, тако, да су му прса и руке биле голе, на глави је имао ону исту црвену траку, а о врату су му висили о једној везици медвеђи нокти и звиждољка.

„Ево орла“ рече он, и скине с плећа грдну орлушину и мете га на сто.

„Крик“ рече Виљзен, и пружи му руку „фала ти, што си мога пријатеља овамо довео. Видиш, тај човек је мени спасао живот, пре осамнајст година.“

При тим речима постане лице у Индијанца ведрије и он ми пружи руку.

„Седи, Крик!“ рече Виљзен.

Мислио сам да ће у Виљзеновој кући бити разговорнији него у шуми, ал он је седио и ћутао, и говорио је само онда, кад је морао на питање да одговара.

Чинио се као да није приметио Леонору, а кад је она устала, и кад га је понудила чашицом ракије, рекне он благо, без да је горе погледао:

„Крик непије ватрене воде.“

Она остави чашицу на сто, и настави свој посао.

„Кад ћеш ићи у компанију?“ запита га Виљзен.

„Данас.“

„Имам једно писмо — ево ти га на.“

Крик мете писмо за појас.

„А где ћеш ове недеље ловити Крик?“

„Крик лови преко воде.“

„Он разуме под тим реку“ рече Виљзен мени, и стане га даље питати: „Шта ћеш ловити?“

„Јелене. Крику требају коже.“

Ја га запитам да ли је онај медвед што га је јуче убио још у пећини.

„Није, Крик га је однео кући.“

Ја га зачуђен запитам, колико има од пећине до његове куће.

„Један сат.“

„Па ви сте га сами однели?“

„Крик је то више пута учинио.“

Виљзен се насмеје. „Кад Крик иде у доње пределе да лови“ рече он, „онда он веже кание*) и весло кајишем на плећа, узме торбицу испржене ражи, и то му је једина рāна за то време. Тако он иде неколико миља далеко до реке, па онда не-

*) Каное значи шиљаст чун који Индијанци сами праве. Прев.

колко миља плови по реци, и напослетку иде кроз шуму опет са каноем на леђи.“

„То је невероватно, то је немогуће“ повикнем ја. Крику је то било сасвим свеједно, веровао ја или неверовао, те није ни речи казао.

„Зашто ниси данас изшарао руке и прса?“ запита га Виљзен.

„Крик нема више боје“ одговори он гнјо.

Ја сам имао код себе боје, те одем у собу по њих. Кад сам отворио пред њим онај орманчић, па кад је видио оне шарене боје, онда сам видио како се оно озбиљно лице наједанпут подетило. Из очију му се видило љубопитство и радост. Чисто није смео прстима да додирне боје, и кад сам га запитао, да ли му се допадају, рече он машући главом: „Лепе боје.“

„Узмите које вам се најбоље допадају.“

Он ме погледи љубазно и рекне: „Крик је благодаран.“

Хтео сам да видим, како он уме да шара, и замолим Леонору, да донесе чашу воде. Кад је метла чашу на сто стане она између мене и Крика, и наслони руку на столицу где је Крик седио. Крик није био леђима наслоњен на столицу. Он умочи једно парче боје у воду, кад сам видио да незна, ја му покажем како се ради кичицом, које он врло брзо свати. Са танким потезима нацрта он плаво сунце са зрацима на леву мишицу, а полумесец на руку. Простор између тог испуни он са шареним, танким и овалним цртама, које је доста лепо изгледало. Онда с левом руком нацрта на десну мишицу нешто, што је изгледало као цвеће. На прса нацрта дугу са испрекиданим цртама. Ја му покажем на чело и образ, а он рече: „Крик не шара лице.“

Кадкад сам погледао Леонору, она је брзо дисала, а гдекоји пут је и поцрвенила.

„Леонора, шта вам се најбоље допада од Криковог цртања?“ запитам је ја. Она пружи прст на десну мишицу.

Она је имала кратке, широке рукаве, и ја рекнем Крику: „Нацртајте такав исти цвет и на Леонорину мишицу.

(Наставиће се.)

БОРБА ЗА ОПСТАНАК.

ЧИТАНО НА СКУПУ ТЕКЕЛИЈИНИХ ПИТОМАЦА.

(Свршетак.)

Други пример даје јужна Америка. У Парагвају наиме нису до сада задивљали коњи, марва и пси и ако у пограничним земљама све кипте животиње те врсте. Природњаци *Азара* и *Ренгер* разјашњују нам ову појаву. По њима живи у Парагвају једна мува, која смешта своја јаја у тричицу од пупка новорођених већих сисаваца. Од црва који се излежу загноји се пупак, услед чега животиње угину. Узмимо сада случај, да се уведе једна врста тица или зарезника која би успешно таманила ову шкодљиву муву. Одмах би горепоменути сисавци подивљали и тако изазвали велику промену у фауни и флори те земље.

Ако потражимо у нашој отацбини примера таке узајмности, то ће нас чисто изненадити важност, коју имају по изгледу индиферентни створови један према другом. Тако су омање грабљивице животиње и тице нужне пољском биљу, истребљујући мишеве, хрчкове и пацове, а баштеном и шумском биљу шкодљиве истребљујући тице певачице. — Лако је појмити, да на томе пољу има још много загонетака, које ваља решити, јер различност одношаја је безконачна.

За сваки поједини створ можемо три групе непријатеља разликовати: упливи безживотне природе (земља, време, светлост,) истоврсни и разноврсни створови. Ове су групе наравно најразличније измешане и не стоје код једног и истог индивидуума за сва годишња времена или живота му у истом одношају. Тако је с пролећа борба са временом претежнија за биљку а зими за многе животиње. У опште: што ближе половима, то све већма расте уплив безживотне природе. Што који створ ниже стоји, то су упливи рећи али штет-

нији, а што више, то су непријатељи млогобројнији, али тим мање опасни. С овим стоји у тесној свези расплођивање, које је као што је већ речено, код нижи створова најаче.

А сада посмотримо посљедице борбе. Узмимо опет један пример из наше околине.

Комад земље, који је до сада довољно влажан био, сад се — каквим год случајем — засушио. Биљке што су на њему или морају угинути или научити сушу сносити. Али то неће моћи све подједнако. Оне које су маљаве моћи ће боље него оне које нису, јер имају већу површину, а што већа површина, тим се више влаге из ваздуха исисати може. Тако ће дакле на брзо маљаве биљке бити у већини. Међу овима имаде, па и у једној истој врсти, врло различних степена, што се маља тиче. Али ће се увек индивидуа, која су најгушће маљама обрасла најугодније развити и највише семена донети. Она остављају то својство у насљество и то опет у разноме степену. Пошто ће дакле увек слабије маљава иза јаче маљавих заостајати,. то се лако може увидети, да ће у току времена код свију биља маље учестати, п. по томе ојачати и особина, да могу на сувоме земљишту живети. — Код биља је увек претежнија пасивна моћ отпора.

Код животиња ће изгледати цела ствар млого шаренија.

Преставимо себи, да су морнари оставили на једно острво пар куна. На острву нема иначе никаквих сисаваца, па ни тица грабљивица. Куне ће се врло брзо умножавати, те пошто немају гонилаца, а ране имају изобиља, то ће постати лење, непажљивије и глупље, него што су у нас дивије куне, које се од свег света чувају.

Узмимо даље да се пусти пар мачака на острво, кад су се куне већ на све стране распрострле. Њихова главна рана биће куне, а најлење и најглупље од ових биће прве жртве. Сад се умножавају мачке и то врло јако пошто им младета без опасности могу одрастити. Сваким махом је опасност за куне већа. Најглупље су се већ одавно опростиле јада и чемера овога света, а остатак је постао млого окретнији и пажљивији и одхрањује своја младета у бојазни од мачке. То се потенцује сваком генерацијом, пошто умножавањем мачака расте опасност. Неће дуго потрајати, а куна тога острва постаће окретна пажљива и изоштрених чула, као што је наша дивија.

До сада су се у борби само куне промениуле. Сада долази ред и на мачке. Док год је било доста ране, а мало „пајташа“, није се морала (мачка) ради насушног леба прекомерно напрезати, могла је по цео дан скоро лежати на сунцу, па је опет била сита. Али ево конкурената, а рана постаде оскуднија и пажљивија. Мачци иде све горе; слабима и болеснима већ ни не испадне увек за руком да се довољно наране. Па колико су свеколике сада окретније, него у почетку. Сада се тек почиње права борба. На једној страни исто толико предострожности, хитрине и оштрине чула, као и на другој. Ту одлучује и најмање душевно] или телесно преимућство. Кроз неколико генерација па нема већ ни глупе куне ни лење мачке.

До сада је долазила само оштрина чула и хитрина у обзир. Свако је могло оба преимућства набавити. Али сада придолази нешто треће, што је од врло велике важности.

Куне на острву беху шарене, као што су обично кутње куне. Исто то можемо рећи и за мачке.

Младета обојих беху различити, час угаситe час шарене, час једноставне боје.

Сад видимо, да је и боја од значаја.

Куни јасне боје се најлакше прикрасти, а мачка угасите боје се најлакше прикраде. На обе стране је дакле угасита боја у преимућству.

Сад ће светлих куни на брзо нестати, пошто се увек прве дају ухватити. Исто тако пропадају јасне мачке, јер се куне од њих умеју чувати. На послетку ће се и куне и мачке сасвим прилагодити околини, као што свугде видимо код гонећих и гоњених животиња. Велико и мало, све се морало томе покорити. Ту ћемо често наићи на велику наличност између гониоца и гоњеног. Сравни лава са газелом, курјака са зецом итд. Једно се сакрива помоћу своје боје, друго се, истом штићено, лакше привлачи своме плену, или се боље скрива, као наша дивља мачка, која је исте боје као и храстова кора, а при том су јој се по кожи осуле црне пруге, подражавајући браздама на кори храстовој.

Ови ће примери сигурно бити довољни, да оре појам о последицама борбе. Врло би о још неколико примера навели, али се эамо претрпети, јер нисмо намерни дугу справу писати о изложеној теми.

Ако саберемо дакле укратко последице борбе опстанак, то ћемо доћи до овог резултата:

1., одржање свију наслеђених, повољних ојстава;

2. развијање ових где буде могуће и нужно;

3. набављање најзгоднијих срестава за станак при промени спољних прилика.

Замислимо да у природи махом престане борба за опстанак, — то би махом цео живи свет пошао у назад

При завршетку би још свима нар. учитељима на срце метули, да новије испитивање природе опширније студирају. То не само да ће њима велика уживања прибавити, него ће их оспособити, да створе нову методу при предавању природних наука, које ће и њих и децу просвећавати.

(по немачком.) М. В.

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Наставак.)

X. Нестл, хемичар у Вевеју, при спраравању свога брашна мислио је, да пшеником брашну да лако варљиву форму за децу, а га споји с млеком и тако да начини јену храну, која би била у стању да надокнади ;енино млеко.

Нестлово брашно боље је од осталих сурогата и зато, што му нетреба крављег млека, о се готови само водом. Оно се употребљује а два начина, или као пиће т. ј. 1. кашика рашна у 10 кашика воде кува се неколико инута, или се употребљује житко, 1 кашика брашна на 5—6 кашика воде. Од нестловог брашна зготовљено млеко пријатно је и укусно пиће, добро се подноси и зацело ће добро послужити где нема добра кравља млека. А колико је овај препарат добар опет није без махна осталих сурогата. Има случајева где недејствује никако; има деце, која га неподносе добро, и деца добијају катаре у желудцу, дакле догађа се управо противно ономе што би хтели да постигнемо.

Нестловом брашну сродно је — хемички и по начину готовлења — дечије брашно (млечно брашно) од Фауста и Шустера у Гетингену. За готовлење житке масе узме се једна велика кашика брашна, 6 вел. кашика хладне воде и та се мешавина загреје неколико минута до лаког кувања. За пиће из сисаљке разблажи се па житка маса са равним деловима воде. Ово је брашно добро, али у појединим случајевима неодговара његовим хваљеним својинама. Оно је јефтиније од нестловог брашна, и зато је приступније сиротнијем становништву.

Споменућемо још Бибертов скоруп За готовлење те мешавине узме $^1/_8$ литре слатка скорупа, $^3/_8$ литре угрејане воде и 15 грама млечна шећера.

Као замена женина и кравља млека јако је распрострањен, особито у неким земљама и пределима, Аро-Рут. По Фирсту и другим најбољи је западно индиски Маранта-аро-рут. На жалост индустрија и превара начиниле су од тог сурогата лажну смесу од кромпирског скроба, гипса и креде. Да би се подигла вредност храњења, може се Аро-Руту додати млеко у место воде. Ми ценимо високо његову вредност у одхрани одојчади.

Ми смо по реду упознали најважнија средства хране, која морамо употребити при одрани новорођених и одојчади, још нам ваља набројати неколико, која се употребљују као споредна покрај женина или животињска млека или као самостална храна по одбијању деце. Истина је да декоја деца — особито на селу — напредују и развијају се покрај свег оскудног начина одхрањивања и при оскудици сваке неге, али држимо, да наше младе госпе неће само ради изузетка одбацити богатим

искуством основане и утврђене законе у дечијој дијететици.

„Кад се сме одојчету покрај млека давати и друге хране?“

Пре четвртог месеца нити је паметно нити нужно — ако је женино млеко или кравље довољно и добро — давати друге хране сем млека. На крају 4 или у почетку 5 месеца може се то чинити без страха, и то је за мајку често врло добро дошло, кад нпр. напрасно оболе мајка или дојиља па се дете мора пре одбити но што је мишљено, кад дете подноси и друго јело, које му се спокојно може дати. Давање другог јела нетреба почети доцкан као што се често дешава у 9—10 месецу.

Најупотребљивија су помоћна срества разне к а ш е и ч о р б е о д м е с а.

Што се тиче каша узимље се за њихово готовљење с т а р о г д в о п е к а (добар је нирнбершки дечији двопек од Вафрера), земичке, фини грис, брашно од пшенице или пиринџа, а те се материје с млеком или чорбом тако искувају, да даду житку кашу. Каша несме бити густа. Она се мора готовити за сваки ручак, и несме се справљати више да остане и за други пут, јер таква каша може нашкодити деци и лекару је онда тешко да изнађе извор погрешке.

Сувише раном и чистом употребом разних каша изазива се у одојчади оно стање, које зовемо п р е х р а њ е н о с т. На таквој деци упада у очи дебљина, којој се родитељи тако огромно радују, јер им деца тако дивно напредују. На жалост то је само обмана — и та предхрањеност нема се никако узети као знак здравог снажног развића. Боја коже у такве деце обично је бледа, подкожна маст није једра и стална но је лабава и мека, доње је тело несразмерно надуто, варење је врло тромо, столице често задржане и у целом понашању такве деце опажа се извесна лабавост и неприродни мир. Сем сметња у одхрани има та прехрањеност још и других злих последица, а нарочито се у те деце лако и често развија Rachitis и скрофуле. Тако после недеља и месеци долазе родитељи најзад до убеђења, да је та дебљина, то необично напредовање њихове деце, само варљива слика најжалоснијег вида. С тога је погрешно дебелу децу држати за врло здраву. Кад се примети на каковом детету слества сувишног храњења, онда треба одмах изменити начин одхране, а нарочито избегавати сву храну која подпомаже стварање масти, или је давати само мало а ретко. За такву је децу најбоља чорба (супа) а кад већ избију неколико зуба онда и само месо.

Међу помоћним срествима за вештачку одхрану споменули смо и ч о р б у (супу) о д м е с а. За готовлење исте употребљује се пилеће или говеђе месо, само чорба несме бити сувише јака и — не с у в и ш е м а с н а. Енглеском методом може се добити чорба без масти. По њој се очисти месо од костију и масти, исече се на мале коцке, полије се хладном водом (на 1 кашику има 8—10 вел. кашика воде) и онда се кува 3—5 минута, па се за тим чорба процеди кроз какво платно. У чорбу се дода још неколико зрнаца соли, или ако деца неће со, онда се додаје мало шећера, а може се помешати и с млеком особито код деце, која пате од затвора. При сметњама у варењу са бљувањем и наклоности честим проливима додаје се чорби слуз од јечма, пиринџа или саго. За кување у чорби добар је за одојчад фини, пшенични грис, утуцан пиринач, пређе напомenуте сорте двопека и фино раскуване земичке.

У чорби нема свију они материја, које су потребне дечијем организму за његово нормално подизање, и јако би се грешило, кад би се какво дете хтело чорбом одхранити од првог дана његова живота. Чорбу у опште не треба давати пре свршетка трећег месеца.

Најзад још на крају да споменемо такозване с о р т е к а ф е, које се у неким пределима јако употребљују при одхранивању деце. Кад одбијемо млеко, које им се додаје, њихова је вредност храњења врло мала, али њихов крепећи и лако раздражни утицај утиче више често врло добро на канал за варење. Управо у деце са тромим и слабим варењем или са наклоношћу честим и житким иступењима, која никако не подносе животињско млеко — врло су добре те сорте кафа. Најобичније су ове сорте: 1. Лешнерова дечија кафа, 2. жирова кафа, 3. јечмена кафа и 4. какао (чорба од какао зрна, која су ослобођена од уља.)

Неможемо препоручити, особито за децу од 1 и 2. године, обичну Мока или Јава кафу.

У осталом ма како хранили — природно или вештачки — какво дете, његово је напредовање најбољи и једини доказ целисходности хране. Кад видимо да какво дете храњено по наведеним методама одхране с дана на дан напредује, да мирно спава, у будном стању подпуно је без бола, а варење иде обичним путем, при чему се гледа више на каквоћу но на количину истурања — онда можемо рећи: дете успева и остаћемо при тој одхрани. Нађемо ли пак, да је тежина тела стална или се још смањује, да децу море болови, спавају врло мало и немирно и т. д. — онда ваља изабрати други, па и трећи начин одхране.

Кантаром можемо бројевима изближе упознати те одношаје.

За ослонац при мерењу стављамо овде Бушодов закон растења.

МЕСЕЦ	ДНЕВНО ТЕЖАЊЕ	МЕСЕЧНО ТЕЖАЊЕ	ЦЕЛОКУПНА ТЕЖИНА
1	25 грама	750 грама	4000 грама
2	23 „	700 „	4700 „
3	22 „	650 „	5350 „
4	20 „	600 „	5950 „
5	18 „	550 „	6500 „
6	17 „	500 „	7000 „
7	15 „	450 „	7450 „
8	13 „	400 „	7840 „
9	12 „	350 „	8200 „
10	10 „	300 „	8500 „
11	8 „	250 „	8750 „
12	6 „	200 „	8950 „

Нетврдимо, да је ова таблица опште вредности, али она нам даје извесне ослонце и законе, који се могу корисно применити при одхрани деце. Тако је нпр. телесна тежина детета при порођају врло променљива, и према томе мењају се и бројеви. Колико је пространа та граница види се из следећих факта. Ритер је видео једно слабуњаво новорођено дете у коме није било више од 717 грама, а Врајт описује друго новорођено које је било тешко 6223 грама, дакле од прилике као дете од 5 месеци.

Шта ваља мислити о месу код деце и, кад се сме одпочети да им се даје?

Неки лекари тврде, да деци нетреба у опште давати меса и позивају се на вегетаријанце, који су и без меса здрави и остаре. Та изрека толико исто вреди у опште као и изрека оних апостола новог доба, који децу хоће да хране само месом и почињу што раније с том храном. При одговору на то питање ваља узети у обзир одношаје и услове у којима живи човек, климу и станове у којима се задржава, његов рад и индивидуалност.

Тако нпр. деца на селу живе готово само од млека, леба, јаја, сира, воћа и кромпира а месо неупотребљују никако или највише 3—4 пута у години — па и опет деца та дивно напредују, развијају се добро, и из тога би могли извести, да је горња храна подпуно довољна за здравље и нормално развиће. Али кад исту децу са истом раном преместимо у незгодније варошке одношаје, шта ће онда бити с њиме? Деца ће изгубити своју светлу боју лица, њихова телесна тежина неће се мењати у оној размери као пређе, они ће почети да обољевају и вену, једном речи њима треба снажна — месна — храна, ако хоће у вароши да остану тако крепка и здрава као на селу.

Масо се сразмерно најлакше набавља по варошима а и наш је организам скројен за мешовиту храну, па се онда сме и мора дати деци месо, а особито нежној, слабокрвној и болешљивој.

Кад дете има већ 12 или више зуба онда се без плашње може деци дати дневно по једанпут мала порција меса и то најбоље у фино одмереној, исецканој форми. Деца га узимају радо и подносе га добро, а ако га неподносе, онда ваља причекати неколико недеља или месеци.

(наставиће се.)

ЛИСТАК.

МУХАМЕД.

ЈЕДНА СЛИКА ИЗ ИСТОРИЈЕ.

(СВРШЕТАК.)

По науци корана, Бог је свакоме човеку одредио по једнога анђела чувара. Еблис, анђео, који је са кривице своје истеран из раја, игра улогу ђавола. Њему је Бог уважио молбу, да до дана општега васкресења новоди људе на зло. — Вели се даље, велики и страховити земљотрес наићи ће на земљу. Тада ће мајке напуштати своју одојчад, скотне животиње одбациваће своје младе, а људи ће се љуљати као пијани. Небо ће се сијати као растопљено гвожђе, а брегови ће разлетати као облаци ветром гоњени. — На први знак трубе небесне све живо умртвиће се и пасти на земљу, изузев само оне, који су „изабрани.“ На други трубни звук, мртваци ће поустајати, земља ће се засијати светлошћу свога Господа, божија ће се књига отворити, пророци и мученици биће позвани као сведоци и свима људма изрећи ће се пресуда господња.

У корану има такође извесних прописа моралних, који имају јаке сличности са онима хришћанским. Ширењем мухамеданизма побољшани су социјални односи у освојеним земљама, јер се правовернима и наспрам самих непријатеља у више пута строго препоручује: верност, поштење, истина, умереност и благост. . . . . „Не испитујте тако често о раду других; о ономе који није у вашем присуству, неговорите никада зло Да ли би когод између вас хтео да пије крв брата свога? За цело, кожа вам се јежи од тога. — Бојте се Бога, јер је миролубив и милостив. — О! ви људи, који сте постали од једнога човека и једне жене — па сте се разгранали у племена и народе — љубите један другог. И дојиста — најдостојнији међу вама биће онај, који има највише добрих дела“. . . . .

Па и према самим не правоверними (немухамеданцима налаже се, да се одржи задата реч, нигди нема казано, да се невернику дата реч не мора одржати) — „Ако неправоверник затражи заштите код тебе, не одреци му је, јер ће то бити прилика да чује од тебе речи божије, па ако он остане и не убеђен о истинитости вере твоје, чувај га, и дај му при поласку сигурну пратњу до његове домовине.“ —

Религиозних церемонија има у корану врло млого, него оне су опет све сама понављања. Церемоније су просте. Главни су им основи: дубоко поштовања *Алаха* (Бога), пет пута дневно молити се. Петком дозвољено је и свршавати обичне послове, само на дан празника *великог* и *малог барјама* сваки се посао мора напустити. Церемонија у џамији обавља се тихом молитвом и читањем корана, што обично чини *оџа;* али нарочито освештених лица нема, а још мање „светога оца“ подобног ономе у Риму. Деца се у 8—10 године обрезују. На сажалење према сиротињи млого се полаже. Има и дана када се пости. Тако за време месеца *Рамазана* (када је коран објављен) не сме се ни пошто дању него само ноћу јести. Тек путници и болесници могу одступити од овога правила. Путовање на хаџилук у Меку није нарочито наређено али се препоручује

Као и друге релиђијозне књиге тако и коран има извесних полицајних прописа ради одржања здравља правоверних. Тако се на прилику наређује, да се сваки мухамеданац мора пре сваке молитве прати, да не сме јести свињско месо нити пити вино. Осим тога као дела ђаволова, Мухамед је забранио: играње на срећу, лутрије, иконе и живописе, и све оно што би ишло у дубље испитивање и сазнавање ствари.

Што се тиче казненога закона, ту владају они исти појмови, који и у старом завету: око за око, зуб за зуб. Допушта се и крвна освета само са ограничењем: да се у освети ничија друга до само крв убијце сме пролити.

У корану се помиње *напредак* и *развитак* човеково. Човек, коме је Бог дао разум, треба да се њиме користи. Мухамед препоручује *поезију*, која памет буди, мудрост краси и подстиче на јуначке добродетељи; препоручује науке, које су бедем заблудама и греховима, и које служе према пријатељима као понос а према непријатељима као штит — и разсветљују пут у рај. — Тек доцније су мухаме-

анске традиције, или боље рећи њихове оце, ве појмове изменили. — За доказ томе може лужити то, што су се у Мухамеданаца јављали песници особитих, најслободнијих, погледа на веру и друштво. Ево да покажемо овде извесне редове из песама чувенога песника *Абдула-Але,* који вели:

Чудим се хришћанима, који верују, да је Бог могао бити и посрамљен и мучен, а сам себи да не помогне. — Чудим се Јеврејима, који верију, да се Богу допада проливена крв и печена животиња (на жртви). — Чудим се Мухамеданцима, који долазе из удаљених крајева у Меку, да ту бацe каменчић и пољубе стену. — Све су те вере чудновате и истини противне. — Причате ми, да ћу, пошто дуго време у гробу лежао будем, опет оживити, да ћу седити тада у башти (рају) јести ту красна јела, пити шербет, окружен најдивнијим црнооким девојкама. . . . Али, кажи ми мој глупаче, шта се учини са твојом памећу када ми толико будалаштина наприча. . . . Људи се деле на двоје: једни имају памет, али немају вере; други имају веру али баш никакве памети. . . . . .

По Колбу Таса Ј. М.

КЊИЖЕВНОСТ.

Практичан поступак при настави у рачуну за трећи разред основних школа написао Светозар Милетић земун. учитељ. Панчево, 1880. Наклада књижаре браће Јовановића.

Мој колега г. Светозар Милетић добро је појмио потребу и празнину у школској књижевности, кад је већи део свога труда уложио око тога, да изради практичне поступке при настави рачунској у поједиnим разредима српско-народних школа. Ако је за који наставни предмет нужно добро упутство учитељима, то је за цело за рачун нужно. Ми знамо врло добро како се до јако-што-но реч — предавао рачун у народним школама. А знамо и то, ако се деца у рачуну по рацијоналном методу настављају, да је рачун моћно средство да им развије лођично мишљење. Књига под горњим насловом такођер је један такови практичан поступак намењен трећем разреду основних (?) школа.. У истом поступку израдио је г. Милетић практички бројни простор од 100 до 1000, што је и законом школ. прописано за 3. разред народних српских школа. Према цељи, зарад које се рачун и ставља-тако рећи-на прво место међу наставне предмете народних школа, тешко да ће овај практичан поступак постављену цељ постићи моћи. А ево зашто. Исти поступак је врло непотпун, што ћу се потрудити да и докажем. Од више година радећи у 3. разр. српско-народних школа, придржавао сам се при настави рачунској упутства опште познатога изврсног методичара Ернста Хенчла. Исти је аутор у расправљању појединих бројних простора тако очигледан и постепен, да сам увек с успехом израђивао бројни простор од 100 до 1000. Особито се у његовом упутсву може похвалити то, што он јако пази на формалну цељ рачунске наставе. Да пређем дакле на ствар.

Г. Милетић одмах у почетку рада у овом бројном простору предузима с децом бројање чистих стотина до 1000 и написивање истих. Само не спомиње, да ли то бројање бива очигледно т. ј. на рачунаљци, коју за ту цељ сваки учитељ треба да има зготовљену. Г. Милетић је дакле бројање до 1000 врло површно предузимао и као што закључујем, без рачунаљке. После бројања чистих стотина требао је предузети бројање стотина и десетица као н. пр. 1 стотина и 1 десетица или 110; 1 стот. и 2 дес. или 120 и т. д. до 1 с. и 10 д. или 200. За тим 2 с. и 1 д. или 210; 2 с. и. д. Напослетку бројање стотина десетица и јединица н. пр. 1 с. и 1 ј. или 101; 1 с. и 2 ј. или 102 и т. д. па онда 1 с. 1 д. 1 ј. 111 и т д. све ово се броји до хиљаде а помоћу рачунаљке. После овога предузимају се разноврсна вежбања из сврешеног градива. На пр. колико десетица има у 3, 4, 5 и т д. стотина? Колико стотина дају 20, 50, 40, 90. 110 десетица? Из колико се стотина, и десетица састоји број 490? Који се број састоји из 5 с. 7 д.? Колико ће десетица бити свега у 7 с. 5 д.? Колико стотина, десетица и јединица има у броју 576? Који се број састоји из 8 с. 7 д. 2 ј.? Број редом чисте стотине од 100 до 1000; тако исто и обратно од 1000 до 100! Број од 200 до 500, од 300 до 700; од 800 до 300, од 1000 до 400! По што су се деца у овом добро извежбала, онда се тек предузима написивање бројева и то помоћу схеме, коју учитељ има сам да напише на школ. табли. Он прво мора сам и написивати бројеве и именовати их, па тек касније деца написују и то прво помоћу схеме па онда и без ње. За све ово имаде ваљана упутства, но ја га не ћу овде излагати већ само тврдим, да се овако мора предузимати написивање бројева. У поступку г. Милетића не можемо ни помена наћи о такој схеми, већ само мало упутства за написивање чистих стотина и то без исте. Пошто су се деца у написивању бројева добро извежбала онда се тек прелази на писмено растварање бројева, и онда се могу за

саморадњу у школи или код кућe (ја сам противан кућевним задаћама из основних разлога) предузети она вежбања, која г. Милетић излаже на 7. страни свог поступка. После свега овог прелази се на рачунске радње у сва 4 вида. Ма да се тек у 3. разр. народних школа отпочиње право писмено рачунање, то ипак мислим и држим да се несме ни напаметно занемарити. Ово увек претходи писменом рачунању. Тога налазимо и у поступку г. Милетића. Он препоручује, да се свака задаћа прво на памет изради, па одма то исто и писмено. Ја се не слажем с њиме у томе, и то у толико не, што држим да би боље било да се прво сви степени напаметног сабирања пређу и увежбају, па тек онда да се пређе на писмено сабирање. Још и то напомињем, да Хенчл препоручује, да прво безименим (голим) бројевима ради, па после да дођу примењене задаће. Код напаметног сабирања бројева препоручује он следеће степене. На **првом** степену додају се прво чисте јединице, за тим десетице, напослетку стотине на чисте стотине н. пр. 100+7; 200+6; 400+8; 700+10; 200+30; 200+500; 100+600; после овога додају се јединице за тим десетице напослетку стотине на стотине и десетице н. пр. 640+7; 720+5; 460+30; 580+10; 340+200; 230+700 напослетку додају се сваки бројеви; 632+5; 200+43; 701+43; 302+175; 666+322; као што се из примера види, нигде се не прелази из јединица нижих редова у јединице виших редова. О начину како се ово ради, није ми намера овде говорити. На **другом** степену предузимају се овака вежбања: 94+8; 85+7; 207+8; 309+7; 953+9; 90+40; 70+80; 150+70; 380+30; 60+72: 90+87; 32+90; 30+40+50; 80+20+60 ;30 +90+37; 40+60+58. На **трећем** степену препоручују се овака вежбања: 52+68; 79+88; 214+48 64+219; 660+340; 366+166. Може ли бити поступнијег рада од овог? У поступку г. Милетића не налазимо тога. Почети напаметно сабирање на првом степену одмах са оваком задаћом: „Неки човек уложи у штедионицу једне године 455 фор. а друге 300 фор; колико је свега уложио?“ — значило би не обзирати се на постепеност у рачунској настави а која при сваком, па и овом наставном предмету мора бити најстрожија. Први пример другог степена, који овако гласи: „Неки земљеделац добије са своје њиве 125 хектолитара шенице, 213 хектолитара јечма и 351 хектолитар зоби; колико је хектолитара жита свега добио?“ — тешко да ће и најбоље дете запамтити моћи, јер није примерен умној сна[зи] дечијој. Са начином, који се код писменог са[] бирања у поступку излаже, слажем се потпу[но]. Код напаметног одузимања препоручује Хен[чл] постепеност, која се лако из примера увиде[ти] може: 800—200; 340—120 509—203; 218—[] 154—20; 416—31; 596—454; 200—10; 904—44; 304—8; 602—5; 444—64; 300—[]; 214—139. Оваких постепености у задаћа[ма] код одузимања не налази се у поступку г. Милетића. Зато се у њему код писменог одузимања налази оно, што је хвале вредно. А т[о] је начин одузимања додавањем, који се та[мо] тако разумљиво пред децу износи. Над одсеком, који множење расправља стоји: „Множење са једним бројем“. Назив овај држи[м], да је погрешан и да би правилније било: „Множитељ је једноставан број.“ Тако исто и ко[д] дељења боље је рећи: „Делитељ је једноставан број“. У поступку г. Милетића и код множења је изостављена постепеност у задаћам[а]. Задаће би могле оваке бити: 4×20; 2×40; 3×300; 5×200; 2×100; 2×430; 2×231; 4×211; 5×90; 9×80; 7×140; 8×120; 9×8[] 4×72. Овде је сад место да се ствара и увежба велико „један пут један“, које касни[је] јако олакшава посао код дељења. О томе г. Милетић такођер ни помена нема у свом поступку.

Код дељења је такођер широко поље з[а] разноврсне задаће од постепености. Ја их нећ[у] набројати, јер бих тиме и сувише много простора заузео у овом цењеном листу. Још ћ[у] само нешто да споменем о закључним рач[у]нима, који су стављени на свршетку прак[т.] поступка. О њима је г. Милетић мало, али д[о]брога рекао, а заслужују, да се о њима ви[ше] каже, по што су они као неко понавља[ње] свега до сада наученог. Тек пошто учите[љ] сваке врсте задаће почне напаметним закљу[ч]цима решавати, онда ће он увидети, да је р[а]чун збиља моћно средство за умно развиј[ање] дечије. Ја сам се дакле потрудио да навед[ем] махне, које се у књизи горњег назива нал[азе] и држим, да је тиме моја предпоставка о н[е]потпуности практ. поступка и доказана. По[]штовани читаоци нека сада пресуде: Хоће л[и] иста књига потпуно одговорити цељи за[] које је и написана, или не. **А. В.**

НОВЕ КЊИГЕ.

Шарени свет. За малу децу. Панчево. На[к]браће Јовановића. У овој су књизи поред лепих []смица и причица бојадисане слике за малу децу. Цена []

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата Администрацији „Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. [] За стране земље: на читаву годину 6 фор. []

Издавалац Лука Јоцић. Штампарија А. Пајевића у Н. Сад[у].

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 46. У Новом Саду 24. новембра, 1879.

СВЕТОЗАРУ МИЛЕТИЋУ*)

КАД ЈЕ ПУШТЕН НА СЛОБОДУ.

„Светога ми богојава.
Не учини ншшта криво!“ . .
Али демон ниске страсти
Сатану је зла целив'о,
Сбратили се кив и злоба
И клевета и потвора,
А да нема свога листа
Буроломна српска гора.

* * *

Од то доба већ је млого
Прохујало бурних дана.
Умукнула грмљавина
И тутњава са Балкана,
У грешној се крви ваља
Мухамедов дивљи слуга,
А Србу се мало ведри
Са истока и са југа.

Па како је нама било
У страшноме искушењу,
Кад се сваки посумњао
О српскоме о поштењу,
Кад гракнуше кивне вране
И утине непоштене,
А *видела* не имасмо
Не имасмо тебе, *стене!*

Крвава се бура стиша:
Гробни мир је. . . . Истрајасмо. .
Силне жртве оплакасмо.
А грехове покајасмо.
Дигни барјак, наш Мојсије.
Па нас лучем правде води
Просветноме светом храму,
И истини и слободи!

Заборави што је било,
Прости свакомко ти скриви —
Па у вис се духом вини,
Та твој народ јоште живи, —
Усклицима поздравља те
Ко пророка прославља те;
Род ти живи, а *ти,* знамо.
Да за њега живиш само!

Мита Поповић.

ЈАДНА МАЈКА.

Беше то јесења, блага, пријатна ноћ. Месец је у потпуном сјају расветљавао и најутајенији кутић огромног света.

По стрњика на далеко, видео си пастира и овце, де на богатим, покошеним њивама пландују.

Кроз тишину ноћну, чуо се лавеж паса.

Ја сам седео у закошку на кола, те се приближивах селу. На лево видела се већ велика шума као знак близке цели, јер та се шума баш уз село пружа.

У руци ми беше запаљена смотка, а

*) Песму ову отправили су сомборски родољуби дру Милетићу, чим им је стигао радосни глас о ослобођењу његовом. Уредн.

очи ми се загледале беху у прозрачност далеку, те ме обухватише разнолике мисли.

Свет и свецки догађаји беху занимање мојих мисли. Ја сам желео да смислим, како би се дала та разноликост, и те супротне тежње у склад довести.

Наједаред ме из мојих великих и значајних мисли трже мој слуга, повикав и прекрстив се: „Боже спаси и избави нас беде!“ —

Испред коња видех једну жену, са распуштеним власима, сва у белом руву, де као котрљан погоњен ветром, управо шуми јури, и гроктајући зајауче: „Дечији брежуљак.“ —

Слуга је у страху зауставио коње.

Ја сам гледао за женом, док је није заклонила шума.

„Буди бог с нами господару, рече слуга упрепаштен, ето, па кажу, да нема вештица. Хо, само да нам штогод не буде.“ —

— Терај! повиках зловољан, и често сам се осврнуо на ону страну шумску.

Забадава, може човек бити како хоће паметан, озбиљан и научен. Али кад дође ноћ, и кад му се тако штогод појави, одмах осети у себи обичну човечију слабост; и вољан је да верује у сујеверице. Тек када смо дошли у село, насмејао сам се сам себи, те да се поправим рекох своме слузи:

— И ти Марко верујеш, да је то била вештица? —

Он се прекрсти и одговори: „Тако нисте питали док бесмо ван села, ал нека им је далеко лепа кућа, само да неморам мислити о њима. Но сад нећу до зоре заспати; а боме, намазаћу се сав белим луком.“

— А зашто то? упитах га смејући се.

„Вештице не трпе бели лук, беже од њега, као ђаво од крста,“ одговори он.

— Ја ћу те Марко већ уверити, да то није била вештица, рекох своме слузи.

„Захваљујем господару, ја се не желим уверавати, нећу ни да оне знају да сам ја жив.“

Међутим стигосмо дома: али мој Марко неможе ништа да једе. Понудим га чашом вина; али му ни то не прија. Он је отишао у коњушару, да свој лучни ок метне на себе.

Напротив ја сам добро вечерао и добро се поднапио; али и мени не силаза са ума то ноћно виђење.

Премишљао сам свакојаке мисли; тим ми чудноватије долажаху чувене речи „Дечији брежуљак!“

Чудно се то сударало, са народни причањем, да вештице ваде деци срце, т га једу.

Шта ће то да значи: „дечији брежуљак!“

Дуго нисам могао заспати: али ме н послетку умор надвлада и те нездраве мисли и ја заспим.

Сутрадан, са светлошћу и видношћу прођоше и моја чудна виђења, чудне мисли. Ја сам се смејао сам себи, што сам се узбудио. Предузмем себи да више о тој појави немислим.

Напротив мој слуга Марко, предузе је себи да непрестано о томе мисли, али да никоме ни речи о том не проговори, бојећи се да се не разгласи. Те ако вештице дознаду, да је он то испричао, по његовом уверењу, на сигурно је рачунао, да ће му оне главе доћи.

Месец дана је прошло од тога доба, ја сам дакле већ сасвим заборавио то виђење.

Једне ноћи, беше пун месец, враћа сам се из поља, оним истим путем на колима.

Опет нам претрчи пут она иста жена, само много даље, и ми смо једва чул оне исте речи.

Мој слуга Марко, беше се одиста, тако уплашио, да га је у маху спопала жута тресавица, те испусти уздице из руку.

Овога пута, потресла је та појава и мене већма; но толико се одржах у присебности, да сам одмах прихватио уздице, те у брзом касу, дођемо дома.

Марко је легао у кола, он не беше стању доле сићи, морали смо га скинут

Шест недеља дана кавио је он т страх.

Ја сам почео озбиљно о тој поја размишљати.

У свом животу читао сам и слушао ноге приче о вилама и вештицама; о ампирским и ђаволским пословима; али с је школа убедила, да ванприродних гвари нема; и да су таке приче, просте атке, и да се тако што никада збило ије, нити ће се кадгод збити; и да је а мисао веома луда, која их верује. —

Ја намислим дакле, да испитам ту неилу појаву.

И већ, када сам се одлучио, да идем а стражу, и да тој појави у траг уђем, ада ме прође нека језа. Забадава, сам ез испомоћи кога другог, без разговора договора — неиде. —

Био сам принуђен, да саопштим целу вар моме пријатељу, поповом сину Милну Марковићу. Он беше писар код секог натароша, желео је положити нарошки испит; а свршио је у Карловима осам гимназијских разреда.

Милан беше дечак врло одважан, и шао би без страха у борбу на душмана; али када му приповедих овај слуј, врло се немило осећао и као да је ровао у таке појаве.

ђаци као ђаци, пуни су таких гатака, он поче мени једну за другом, страшију од страшније приповедати.

„Па шта ти хоћеш с тим, зар да ме плашиш, рекох му, баш сад и за то ћу да се уверим, а ти када си кукавиь, седи с миром!“

Те су речи увределе мога пријана, јер он није дао никада и нипошто кукачлуком жигосати.

— Добро, добро јуначе, видећемо кога сто грозница спопасти. Ја пристајем кле да идемо на стражу — ма у врно коло, одговори Милан жестоко.

„Тако јуначе, тако,“ наставим ја, спуив своју руку на његово раме. „Дођи вечерас, па ће мо поседети, док се сец не јави и неосветли пут.“

Милан Марковић беше човек од речи, је по мојој жељи дошао.

Сада смо вечерали, тада начинисмо ан по ком ће мо се владати.

Ја се наоружам револвером; а Милан јом ловачком пушком.

У мојој соби на разапетој чохи беше на два клина постављен леп и згодан ханџар, ког је мој отац 1848 год. за успомену од познатога Србијанца Марка добио.

Милан приђе вратима, де је на довратку висио дуг од српског платна пешкир, он га скине и вешто се опаше њиме, те ухвати ханџар, па га сасвим згодно задене за пас.

— Но сад смо поштено наоружани, као добри хајдуци, сад управо па на Турке, рече Милан весело и осмејкујући се.

Када се месец појавио, упутимо се ван села управо оној страни шуме, куд је жена са расплетеним власима јурила. Ми нађемо врло згодну заседу, спустимо се у заклон, пушисмо а ни речи неговорисмо; обојица грозничаво прислушкивасмо. Више нас пута беше пристрашила сова ил друга ноћна крешталица.

Ми чекасмо и чекасмо, поноћ прође, па и сат по поноћи, жене нема.

Сада ме Милан поче заругивати; пошто смо се морали вратити, не видив и не свршив ништа. Он рече: — Ти си брате врло плашљив, па си превидио као онај свој сен.

Ја сам се љутио на те поругљиве речи, и позовем Марка за сведока — таман — Марко не признаваше, да је ишта видео. А кад сам га после укорио; а он рече:

„Бог с вама господару, а што би ја сам себи беду навлачно!.“

Милан ме је могао сад по вољи изругивати, и све привиђено мојој машти у рачун уписати.

Наравно да сам се озбиљно озлоједио. Али би опет брзо целу ту комедију заборавио, да нисам морао од Милана, по коју досетљиву поуку због тог случаја осетити.

Пођем да премишљам, небил како у траг ушао. Када сам први пут, а када сам други пут жену видео? . . .

Да, тада беше пун месец.

Нестрпељиво сам очекивао да буде пун месец.

Нисам рекао своје мотиве зашто, но позовем Милана да ме то вече, када је наступио пун месец прати у шуму.

*

Прилично је хладно било, јер се зима ближила, пријатељ ме је одвраћао од намере, али сам ја са неком поузданошћу тврдио, да ће мо ту ноћ одиста чудноватy жену видети.

Милан саизволи напослетку.

Ми се наоружамо као и пређе, заогрнусмо топло одело, и одосмо у заседу.

Време је било суво, небо ведро, пуно звездица.

Месец је у потпуној светлости био.

Око 10. сахати, чујемо из далека, неки чудан глас. Што се већма нама ближио, тим је разговетнији постајао — човечији је. Ја сам га познао јер сам га већ двапут чуо.

Милан се немирно покрене, и прихвати пушку. И ја брзо извадим из кесе револвер, па онда подигох главу иза заседе, те пустих очи преко пољане.

— Ено је, прошапнух Милану.

„Шта!“ замуца он, и спусти пушку на колена.

— Ено је, рекох тихо, де се као хо... луја пустила пољем и ближи се нама. Не... бој се Милан, храбрио сам свога друг... а срце се следило у грудима, мој рево... вер чека, ако на нас наиђе.

Милан, као да се толико освестио ... сетио да се кукавички влада, те прих... вати пушку и рече гласно: „Ја је чекам.“ —

Жена projури на неколико корача... мимо нас хукајући, лелекајући и по нека... изусти: „Дечији брежуљак!“

Ни једном, непаде нам на ум, да жену... задржимо или да пуцамо.

Ње нестаде брзо у шуми; али се ње... глас из далека непрестано чуо.

— Шта је то Милане? упитах свог... храброг пријатеља.

„Вере ми, ја почињем зепсти,“ одго... вори он.

— Тако, проговорих ја охрабрен, за... да ти вратим сад име кукавичко на... траг.!

(Наставиће се.)

КАД ПЕВАМ?

Кад цвеће проспе мирисни дај,
И кад се лишћем одене гај,

Кад чујем песму што славље поје
— Тад' и ја певам песмице моје!

У Карловцима

Д. П. Ђурђ...

КАНАДСКИ АХИЛ.

Новела од Вервера.

(Наставак.)

Он одговори уплашено: „Крик не уме.“

„Ја ћу сасвим мирно држати руку“ рекне Леонора са оним слатким у полу уздржаним гласом, од кога и најјачи људи дрхћу. Крик погледи на другу страну, и рекне: „Крик не шара девојке.“

Леонора спусти руку и оде своме послу. После неког времена устане Крик: „Крик мора сад ићи“ рече он, а кад сам му пружио завешљај боја, рекне он: „Крик је благодаран.“

Виљзен, који је међу тим отишао из собе, врати се и запита Индијанца: „Шта оћеш да ти дам за орла?“

„Крик неће ништа за то; Виљзен ј... добар пријатељ“ одговори он благо и о... из собе.

„Чекај!“ повикне Виљзен. „Један м... је ловац рекао, да су се Саугеји, бр... чији си ти логор при последњем рату и... смрт пројахао — заверили, да неће до... мировати, док недобију твој скалп.“*)

Крик климне главом и рекне: „Са... геја има млого, али Крик може ви... млого скалпова узети, пре него што о... Криков скалп добију.“

*) У боју скидају Индијанци погинулим неприј... љима кожу с главе, и то зову скалп. Прев.

Ја га отпратим до потока, с оне стране е почињала шума, ја га при растанку апитам: „Крик, оћемо ли вас скоро випти?“

„Кад буде месец округао, онда ће Крик пет доћи,“ рече он, и прескочи поок. — — — —

Прошле су три недеље. Ја сам с Виљеном био млого пута у шуми, а једанпут ам одјахао и до шатора, где је живило леме Крик.

Виљзенов млади пријатељ се још није ио вратио из лова; а Виљзен ми је о њему лого приповедао, па тим сам некако мање сећао, да он није ту.

Дознао сам, да Крик има само једну траст: опасност. Он иде најрадије сам у ов, па кад убије какву опасну звер, па а питају како је то учинио, он увек аже: врло лако.

„У рату је“ приповедио ми је један оћа „као муња и као змија. Једанпут, ад је све своје кугле испуцао, скочи с оња, и стане се провлачити испод други оња, те је купио непријатељске кугле и опља. Па онда је опет јуришио папред страшан као смрт.“ Кад није рат, и кад у лову, онда је тако благ и миран; икад се са другима не свађа. Често трчи опкладу са најбржима. „Индијанци су рло брзи“ рече ми вођа „али Крик трчи о земљи, као птица у ваздуху.“

Ја га запитам, има ли Крик више жена, ли једну, али вођа махаше главом и одвори смешећи се: „Крик не води бригу женама.“

Је ли Крик мислио да мала Леонора белим рукама и плавом косом води о ему бригу?

Сваке је ноћи гледала на месец који врло лагано бивао све округлији.

Кад је био сасвим округао, дође и Крик.

Једног јутра дође Виљзен мени у собу рекне: „Крик је на пољу, он полази д у компанију, ако је по вољи, да га гпратимо.“ Кад сам се сишао доле у собу, дио је тамо на столици Крик, и гладио Виљзеново црно псето. „Крик“ рекнем „ви сте врло дуго изостали, и ми смо с се зажелили.“

„Је ли Крик требао што да помогне;“ запита он.

„О, није; али ми би вас радо чешће виђали. Ми вас врло волемо, Виљзен, Леонора и ја.“

„Крик је благодаран“ рече он тијо.

Виљзен и Леонора дођу унутра. Девојка је била врло бледа, она приђе Крику, пружи му руку, и рекне са својим умиљатим гласом „добро јутро, Криче!“

Млади Индијанац је погледи плашљиво, ували је за руку, и рекне: „добро јутро, девојко.“

Онда седнемо да доручкујемо. Крик није хтео да пије ни чаја ни рума, нити да једе меса, он је јео само укувана јечма, парче посољена леба, и попио је чашу воде, које му је Леонора са дркћућом руком пружила. Она није ништа јела, само је сркала шољу чаја. Кадгод је Крик проговорио одма је поцрвенила, а очи јој запламте.

„Шта раде Саугеји?“ запита га Виљзен „чуо сам да сте их опет осетили?“

„Јесте“ одговори крик „Саугеји се верају око нас.“

„Ту може бити опет окршаја“ рече Виљзен. Крику се очи заблистају, као муња усред ноћи. „А ти знаш“ настави Виљзен даље „да Саугеја има млого као шашке.“

„Крикци ће шашку појести“ одговори Индијанац.

„Сад сам се сетио једног одговора, како је Крик одговорио једном саугејском вођи, кад су га њему послали приликом једног рата;“ рече Виљзен. „Зашто нас дирате“ запитао га је Крик. Вођа одговори: „Ми имамо река, и шума, али немамо ливада, где живе биволи. Дајте нам ваше ливаде, или ће мо вам узети. Ми оћемо да имамо бивола.“ — „Храбри ловче“ рече му Крик „ми ћемо ловити биволе све до ваших шатора, па ако један дође читав без копља у ребрима, онда га узмите!“ — „Јели Крик да си тако одговорио?“

„Да, и Саугеји нису добили ни једног бивола.“

Виљзенов слуга нам изведе два оседлана коња, и ми устанемо. Хектор, неко

црно псето, скочи при растанку, и раздере Крику кошуљу, Леонора узме иглу, и рекне:

„Кричe, ја ћу то зашити!“

Он није ништа одговорио, али је стао; она је шила, руке су јој дрхтале, а дисала је дубоко. Криково лице је постајало све тавније. Њега прође језа кад је погледао ружичасте прстиће, и он је час по час од милине заклапао очи.

„Одма ће бити готово“ прошапће Леонора и додирне косом његово лице. Он се тргне и увати се за столицу. Са полу угашеним погледом је гледао Леонорину злаћану косу.

„Сад је готово, Криче“ рекне она и погледа га.

„Крик је благодаран“ одговори он усиљено и пође.

„Твој томахавк*), Криче!“ повиче она лагано, и пружи му га.

Она је држала у среди, али он га узме за крај, само да јој недодирне руку.

„Кад ћеш опет доћи, Криче? Кад?“ запита Леонора, и њене очи су још нежније питале него глас.

Он је погледи, на њеном лицу су тада били исписани најтајнији и најсветији осећаји — па онда спусти очи и дубоко уздане. Док је тако ћутао, запита га она још једанпут:

„Када, Крик? Кад?“

Он одговори тијо и усиљено: „Девојко, Крик ће скоро доћи“ и изађе из собе.

Кад сам ја са Виљзеном изашао после тога на поље, а Крик се наслонио на зид, — и дрхтао је као уплашено дете. На Виљзенов глас дође опет себи; он пође лагано према шуми, а ми за њим. Пре но што смо савили, ја се осврнем, а Леонора је стајала на прагу, и пратила нас очима, њена се хаљина лепршала у јутарњем поветарцу. „Када?“ питала је она. Када? Та реч означује чежњу; али дуго одјекује у души онога који пати.

„Виљзне“ рекнем ја „та осврни се, гле Леонора гледи за нама.“

Виљзен махаше руком. Она дотрчи до нас као срна, па нам пружи руку. Она пружи руку и Крику, који је стајао ка[illegible] укован.

„Крик, немој заборавити, дођи скоро!“ мољаше она.

„Крик неће заборавити“ рече он — и отргне се од ње.

Ја и Виљзен смо јахали а Крик је ишао. Јутро је било свеже, дувао је лаки ветрић. У шуми се чуло јако шуштање, ветар је бивао све јачи, младе стабљике се савијале, лишће се пред нама котрљало.

Ја и Виљзен смо били уморни од ветра и пута, те се сиђемо доле, и легнемо на траву, да причекамо, док ветар не стане. Крик се попне на дрво и седне на једну грану, и љуљање то му се тако допадало, као малом детету. Бура се све већма дизала, грање се крьало, дрва су падала, а ветар је беснио, — па онда је опет било све мирно, као да се и земља и шу[illegible] уморила.

Виљзен и ја једва се дигнемо; Крик скочи с гране и приђе нама.

„Крик“ рекнем му ја „то је било врло опасно што сте радили, ветар вас је могао свалити с дрвета, или заједно с дрветом оборити на земљу.“

„Е“ одговори он „Крик познаје дрва која ветар неможе искинути, и Крик седи на дрвету тако чврсто, као зуб у медвеђијој вилици.“

Ми смо имали млого муке док с[illegible] ишли кроз шуму, ту мислим мене, Ви[illegible]зена и коње, јер Крик је тако вешто с[illegible] као преко грања као срна, а кад се [illegible] коњ почео заустезати, онда је Крик ус[illegible] на њега, и овај је онда као помаман лет[illegible].

Кад смо ја и Виљзен напослетку [illegible]шли из шуме, стајао је Крик испод једног дебелог раста, он се сиђе с коња и преда ми узде:

„Ваш је коњ добар, ал је врло питом. Ви му морате кадкад давати ватре да једе.“ Па онда пођемо даље.

Било је подне кад смо стигли у компанију, званичници су одма почели исплаћивати. Крик седне на клупу, и преброји добивене новце, па онда их мете за појас. Кад смо посао свршили, седнемо опет за

*) Томахавк, Индијанска сикира за бој.

доручак, Крик није ништа јео. Он седне на клупу, и почне се полагано свлачити. Ја сам се чудио његовој окрстности. Оп савије своје хаљине, увеже их у кајше, и мете на раме. Он је сад имао на себи само перјем искићен појас и индијанске ципеле. На клупи је била његова пушка и томахавк.

После тога је седио неко време на клупи, па онда устане, приђе Виљзену, метне му руку на раме и рекне: „Крик сада мора ићи.“

„Зашто се журиш тако?“ запита га Виљзен.

„Крик мора ићи. Саугеји се верају: Крик мора бити код куће кад дођу Саугеји.“

„Зар ти мислиш, да ће вас те шашке још данас напасти?“

„Крик незна, али Крик неће да седи на клупи, и да слуша шта бели људи говоре, кад тамо код куће црвени људи оштре стреле за саугејска срца, и ножеве за саугејске скалпе. Крик оће да иде.“

Виљзен се мало предомишљао, па онда рекне: „Добро, Крик! И ми ћемо ићи. Сад је два сата после подне, а ја морам бити код куће, кад људи донесу траву.“

(Свршиће се.)

ШТАТУЕ.

(по немачком.)

Паја жели да у башти
Штатуа имаде.
Што не метне своје ћерке
Уздуж променаде?

$^{25}/_{4}$ 1879

Д. П. Б.

НАРОДНОСТ И КОЗМОПОЛИТИЗАМ.

Ако икада, а оно баш у ово доба, доба општег умног покрета људског и друштвене вреве, не може бити поучније ни занимљивије теме, а нарочито за нас Србе, него ова, што је горе истакосмо. Ову тему покренуо је у своме занимљивом чланку фељтонском даровити писац немачки Карло Емилије Францоз.*) *Народност* и *козмополитизам,* та два велика и важна питања у животу народâ, то су она два пола, међу којима се креће културни развитак појединих народа, те с тога и опажамо, да у разним фазама тога развитка час оће да надвлада један пол, час опет други; или другим речима: неки мисле, да људи треба да се развијају искључиво на основу и у границама своје народности, а други опет држе, да се идеја народности већ преживела, те је с тога треба забацити а пригрлити начело општег човечанства, козмополитизма.

И доиста је врло занимљиво и важно посматрати културни развитак каквог народа, јер само тако можемо наићи на праве узроке, зашто који народ напредује или пропада. А да у таким приликама ваља говорити отворено и искрено, то ће увидети сваки паметан и разуман човек, и неће му никад бити криво, ако се отворено изнесе на видик истина. Јер сакривати истините и праве узроке, па из разних побуда заваравати самога себе и друге, није паметно, није корисно, није поштено. Као што оно лекар мора отворено и без околишења рећи све своме болеснику, и као што се овај мора искрено исповедити своме лекару, ако је рад да се доиста излечи, тако исто мора чинити сваки онај, који посматра културни развитак каквог народа, па треба да без обзира изнесе и строго осуди све, што шкоди друштву и што га најпосле може упропастити. Онај нам је најбољи пријатељ, који опажа и посматра разне мане и рђаве стране било поје-

*) Немачки лист „Über Land und Meer“ од ове године донео је од истога писца чланке под насловом: „Streitfragen und Historien;“ а под овим општим насловом изишло је више чланака са посебним насловима. Нашу горњу тему расправља писац у чланку под насловом: „Kulturbestrebungen im Osten Europas“. Ф. О.

диног човека, било читавог друштва, целог народа, па наводећи узроке томе злу, искрено жели, да друштво пође божим путем и тиме се спасе Погледајмо само, како се баштовани и бостанџије труде око својих расада, како негују своје биљке, како их чувају и од припеке и од ладноће, у кратко, од свачега, што би биљци нанело квара ма у коме погледу. Па кад се тако ради са биљкама, или са животињама, у колико се више морамо старати за поједина човека, за читаво друштво, за цео народ!

Та борба дакле између оне две противности, народности и космополитизма, навела је реченог писца Француза, да се у своме популарном чланку дотакне тога питања, и да-га својим начином расветли и објасни, наравно у уским границама фељтонским. Зато сам наумио, да и нашим читаоцима саопштим највећи део тога врло занимљивог чланка, који је пун поуке за све, а особито за нас, јер се овај чланак тиче управо оних народа, који станују на европском југоистоку, што га писац назива „Полу-Азијом," па где се међу осталим народима налазимо — и ми Срби.

Тешки и стрменити су путеви, вели писац, који воде висини оптшег и племенитог човечанства; људи наилазе у тој својој тежњи и борби на големе препоне, а кадшто застане све, тако да се некима чини, е нема видна напретка у општој култури човечанства, други опет мисле противно, и тако то траје до века. Али било како му драго, био ти оптимиста или песимиста, веровао ти у по неком плану удешени развитак рода људског или не, ипак се *мораш* трудити да око тебе буде светлије и боље, јер си *човек*.

Борба је вечита, заједничка. Али баш у сред таких тежња истичу се опет друге неке противности, од којих зависи срећа или несрећа читавих народа. И најважнија од тих противности показује се у различитом решавању ових питања: да ли свака народност треба за себе да се труди и мучи на ономе тешкоме путу, или све скупа? Треба ли да је ток образовања у појединих народа *народностан* или *космополитски?*

Извађајући даље те две противности народности и космополитизма, долази писац до тога, да се те противности само у теорији тако јако истичу, али никако у пракси, те се у овом последњем погледу може само питати: „Треба ли ток образовања једног народа да је *што више* народностан или *што више* космополитски?" Као што је дакле напред већ речено, од решења тих питања зависи срећа или несрећа читавих народа, а то се, вели писац, не тиче Шпањолаца, Немаца, Француза и Енглеза, већ ли Словена, Румуна, Мађара и Новогрка, дакле народа у оним земљама, које он једним укупним именом назива „Полу-Азијом," а то с тога, што оне земље и географски и културно леже између Европе и Азије, и што се најпре овде позиције морају освојити, ако хоћемо, да досадашња назови-култура на истоку постане правом и ваљаном и да као такова завлада. Пошто је писац изјавио своју радост, што је тамо за културу већ толико земљишта освојено, и што још треба освајати, прелази критички не на оно, што је у том погледу већ свршено, већ на оно, што још треба извршити Није, вели, о томе реч, како су народи европског истока прешли тај пут, који води горе културној образованости, већ како треба да га пређу. А да треба, да се мора ићи за тим, у томе су сложни сви образовани људи оних покрајина. Али — на жалост! — само у *томе!* Јер док с једне стране нужда и потреба непрестано опомињу, да се не пропушта узалуд скупоцено време, док прави пријатељ човечанства жали за сваким часом, који је прохујао у нераду — троше они народи — а изузетци потврђују само правило — своју снагу у теоретичким препиркама, које се врзу поглавито око оних питања о народносном или космополитском образовању. Они, који су за начело искључиво народносно, сасвим смело говоре: култура сваког народа треба да је скроз народносна, скроз оригинална, скроз нова; да сваком народу може бити само на штету, ако оће да се користи умним производима сарађених народа или својих живих суседа; да у свима умним стварима ваља подићи грдан зид око сваке народности, јер тако се само може развити из себе и у себи она образовна форма, која јој је својствена. А они други опет, који бране космополитско начело, ни мало се не стиде рећи: да је љубав према својој народности

не само „швиндл," него и злочин према човечанству; да је народносно образовање сасвим смешно и бесмислено; да сваки народ треба да подели плодове свога труда са суседима, али тако исто да ужива и плодове од туђег земљишта; најпосле, да се с њима у напред у томе споразуму, које плодове треба сејати, како би се већ једном достигао онај идеал, да цело људство сеје исте плодове по истој системи. — Ето, тако се често говори, па богме и пише; то су те вечите противности, које се нарочито у данашње време све јаче и јаче истичу.

Али — пита писац — је ли то *нужно?* Није! за цело није, вели даље, и у самој теорији има једно гледиште, што лепо држи средину између оба та екстрема, те противности. Ниједан народ није никад достигао врхунац свога културнога живота баш само својом снагом, он је увек позајмио средства од својих предходника и суседа, али је онда на сваки начин и сам изумео нова оруђа. А с друге опет стране није никоји народ никада створио што корисно за себе и за друге, ако није на свој начин прерадио и претопио оно, што је попримао од другога. То су основна правила, која су забележена на сваком листу културне историје човечанства. Па ко је то схватио, мораће само жалити, кад види, како „народносно" и „козмополитско" образовање бескорисно једно друго побија. Будите — вели — народносни, признајте истину, да народ никад не може доћи до културе без свога рођенога и озбиљнога рада; будите козмополите, увидите, да ни један народ за себе није довољно снажан и одарен, да може сам својом снагом толико учинити, колико сви остали заједно!

(Свршиће се)

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. Ј. СТАЈНЕРУ.

СРПСКИ ОД
ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Наставак.)

За децу у које су потпуно развијени зуби боља су сочна печења но кувана говеђина. У извесним околностима, а особито у деце са рђавим, слабим варењем, врло је доброг успеха сирова, фино исецкана говеђина са неколико капи вина, рума или ракије. Од тога се даје 1—3 пута дневно по $^1/_2$ — 1 мале кашике.

Ако су деца иначе здрава и снажна онда није добро давати им и свако вече порцију меса, но је довољно дневно или још ређе, а за обично довољна је добра чорба, каша, воће или лако какво јело од брашна или млека.

Деца, која су већ прешла 2 или 3 годину смеју сести за општи сто, али их ваља ограничити, особито што се тиче јако зачињених и тешко варљивих јела. У физиологији организма основан је факт, да сваки одсек у животу има својих особина односно разних апетита и способности варења, и да нпр. деца радије једу слатка јела, која одрастао човек или старац никако неволе. И о овоме факту морамо при одхрани водити рачуна.

Нећемо навести цео списак јела и да их аналишемо по њиховој вредности храњења, и лакшег и тежег варења, и да поједина од њих особито препоручујемо. Домаћице које се држе напред поменутих општих правила, умеће за своју децу изабрати оно што је најбоље.

Морамо се још вратити на две важне тачке а то су:

1. Јели исправна реченица: деца морају учити да једу све, и ако неће, смеју ли се и ваља л' их на то нагонити?

Истина је, да у томе често главну улогу игра дечија ћудљивост, и у тим околностима не само да је на месту но је и дужност употребити силу. Кад нпр. видимо, да је какво дете већ више пута јело шаргарепе и није се отимало или му било зло, а сад на један мах каже: нећу и немогу да их једем, и куша све само да протури своју вољу, онда му ваља строго заповедити: ти их мораш јести!

Другојаче је у случајевима где постоји извесна индивидуална, у огранизму основана одвратност према извесним јелима (такозвана идиосинкразија.) Покрај све добре воље деца несу у стању да послушају, и ако учине из покорности према родитељима, онда неизостаје несварљивост, гађење, бљување, катар у желудцу и т. д. Има нпр. деце, која велику парчад сланине једу са најбољим апетитом, а другој опет само принешена близу уста изазива гађење и бљување. За такве случајеве неопростима је суровост приморавати децу. Задаћа је родитеља, учитеља или кућног лекара да кажу шта је ћудљивост а шта одвратност (идиосинкразија).

2. При одређивању ручка и вечере ваља пазити на најстрожију тачност и између њих недавати деци слаткиша и другу храну. Колико се пута може видети, да деца у 12 сахата брљају по кујни и „добре мајке“ туткају им пред сами ручак у маст умакани леб или тако што. Одкуд ће дакле бити апетита? и како је дакле у таквим околностима могуће нормално варење? Тачност у ручковима половина је здравља, и родитељи у томе погледу нетреба никад да попуштају својој деци. Добро васпитана и на ред навикнута деца лако ће се одупрети искушењу, и само размажена и ћудљива деца једу — али никад уредно — од јутра до мрака.

За пиће најбоље је за децу у свима околностима чиста изворска вода где је има, а где је нема, онда ваља упитати лекара за савет.

III. Нега.

Приспели смо до трећег одсека нашег програма, до неге дечијег огранизма, и смемо рећи, да по својој важности и утицају на добро или рђаво телесно развиће деце, нестоји нимало ниже од оба прва одсека, но напротив уверићемо се, да тачним и савесним вршењем разумне неге можемо спречити декоје зло или махну за цела живота, и сачувати или бар ограничити, а с друге стране постићи и одржати снажно здравље.

Мудри смо наставом, добри васпитањем — здрави негом вели Е. Рајх.

Важна је тачка у одгајивању дечијег тела неговање коже и тој ће мо понајпре наклонити нашу пажњу.

Кожа није тако прост орган као што се чини при површном посматрању; њене су функције разнолике и од велике важности за целокупну економију тела, за подизање истог. У њој има више од три и по милиона отвора за зној, безбројних других жљездица; у њеним крвним судовима кружи око две трећине све крви, дисање кроз кожу за тело је један од најважнијих путова истурања, и њени многобројни живчани сплетови стоје у живом и тесном додиру са средсредним деловима сасудног и живчаног система. Та само факта довољна су да нас увере, како важну улогу има кожа у економији телесног организма, а да није све једно како се поступа с њом, т. ј. како се негује.

Битни део у нези коже понајпре су купатила, и како се она употребљују још од првог дана, то је нужно знати како ваља поступати. Топла купатила чисте кожу, хладна купатила снаже и свеже тело, а што је особито важно за дечији организам, она јачају телесни отпор према спољним утицајима, она челиче.

Да би купатило испунило своју цељ, морају се придржавати извесни прописи односно температуре, трајања, времена и честоће. Новорођена деца морају се купати свакога дана у води од 29 — 28° Р. Трајање купања ваља да буде 6 8 минута, а најбоље је време пре подне кад се дете пробуди и пре његовог доручка. Декоји родитељи мисле у својој претераности, да морају своју децу још у прве дане очеличити и једва чекају да могу употребити купатила са разхлађеном или баш хладном водом. Ми одвраћамо од те погрешке. Природа у деце врши све полагано и постепено и зато нетрпи такве скокове но им се свети, и много је дете пало као жртва тако неупутном мишљењу.

Даље светујемо мајкама, да при првим купатилима — ако немају потпуно вере у савестност бабице, које обично у прве дане купају децу — саме се лично увере о температури термометром, а где нема њега, онда гњурањем лакта али не руке, јер ова по некад вара. Врло врела купатила као и врло хладна јако су опасна за новорођену децу и

често је посљедица у коченица. За пример навешћемо случајеве у Елбингу у Прајској. Од год. 1867 до 1868 од 380 новорођене деце умрло је 99 од укоченице, која је у целоме ретка болест.

Власт је најзад тражила узрока тој особитој појави и нашла је да је сву ту децу (99) купала и неговала једна иста бабица, и да је та бабица изгубила у својим рукама осећање за температуру воде, и тако су сва та деца купана у сувише врелој води.

У деце са сухом кожом, која се лако љушти, добро је дневном купатилу додати мало млека, мекиња од пшенице или бадема, да би кожа одмекшала. Сви остали обични додатци не само да су бескорисни но су често и шкодљиви и несмеју се употребити без лекарског наређења. Раздражљива деца и са немирним сном могу се у место пре подне купати у вече, или двапут дневно.

За првих 8—9 месеца ваља децу купати свакога дана, само ваља од 6. месеца свести температуру воде на 26—25° Р. и полагано је све више спуштати тако да се при крају прве године може купати дете у води са температуром од 24—23°. После прве године није више нужно посведневно купање, но је довољно купати децу 3—4 пута недељно. Кад је дете још старије онда је довољно једно купатило — ради чистоће — недељно и то од 26—28° Р.

Плашљиви родитељи често изоставе купатила кад дете добије кијавицу, кашаљ или му мало позли, јер мисле, да му може шкодити. Тај страх није оправдан и купатила се могу даље употребљавати при тако незнатним сметњама у здрављу. У лакој грозници може се на кратко време употребити купатило од 24—25 Р. и оно ће пре помоћи но шкодити, а често се дете још врло лепо сгиша.

Неговању коже припада још нешто, које и до данас не само родитељи и бабице но и многи лекари рђаво схваћају — а то је тако звана краста. То су тање или дебље, жућкасте или жућкасто мрке коре на предњем делу главе и састоје се из истурања жљезде, перута, прашине и друге прљавштине. Непојмљиво је али се још сматрају за заштиту главе, особито предњих фонтанела — које су отворене још и у другој години, — и тешко руци, која се усуди, да ту красту скине водом и сапуном. Та краста нема никаквог утицаја на брже или лакше окоштавање главе, неможе бити заштита за фонтанелу, али се обично дешава, да покрај гадног изгледа и смрада стварају се испод тих краста мехури и гнојанице, које досађују деци свраболи и горењем и сметају јако дечијем сну.

Сем свег тога могу те красте бити и легло гада.

Дакле ваља уклонити ту нечистоту, оборити старинску распрострањену предрасуду, да се краста од деце мора чувати и неговати па ма то трајало годинама. Да се красте скину довољно је деци пре спавања у вече добро намазати дотична места са уљем од бадема или обичним, а у јутру најбоље у купатилу, испрати главу са сапуном (особито глицеринским) и затим красте брзо олабаве и одпадну за кратко време.

Кад је деци већ 5—6 година онда могу врло корисно употребљавати речна или морска купања, само у трајању, особито код последњих, ваља бити обазрив. Ако у опште вреди правило, да се у купатилу, (сем лекарском наредбом) несме више пробавити од 15—20 минута, онда то особито вреди за морска купања.

Пливање. Оно везује са коришћу хладног купања и користи гимнастике, и може се одпочети кад је деци 5—6 година, али неваља са тиме претеривати као што чине многи родитељи са својом децом и пуштају децу да по два три пута дневно остану сахатима у води. Несме се заборавити да дечије тело потребује своју снагу и за развијање.

Прања. Покрај купатила долазе и она у обзир при разумној нези коже. Прања се ограничавају или само на поједине делове тела као нпр. лице, руке, уши и т. д. — или се распростиру на цело тело као тако звана општа прања. Декоје сујетне мајке недопуштају, да њихова деца перу лице, јер мисле, да ће тиме боја бити финија и чистија. То је сасвим неосновано мишљење и ми видимо, да деца која сваки дан перу своја лица имају свеже и цветније лице. После прања лица ваља само пазити да се добро обрише, јер иначе лако постају лишајеви на кожи,

особито ако се деца непосредно после прања изложе спољњем ваздуху.

Од велике су користи по здравље општа прања и с њиме се може одпочети, кад се сврши посведневно купање.

За хладна прања узимље се спочетка вода од 22—23 Р. доцније од 18—20 Р. па и испод тога, а најбоље је предузимати их у јутру али не одмах како деца устану из кревета но 15—20 минута касније. Прање треба свршити што брже а зими у добро подложеној соби. Овако се поступа при прању: сасвим голо дете мете се у какав шафољ или корито, умочи се повећи сунђер у хладну воду и тиме се брзо протру прса, врат, леђа, доње тело, мишице, бутине, па се затим кожа обрише и брзо истрља.

Деца, која морају после прања да изиђу, нпр. у школу, ваља још код куће мало да се движу, да би избегли сувише наглу измену температуре.

Добро је после хладних прања туширати се, јер то доприноси челичењу тела.

Ако хоћемо да су хладна прања од користи, онда не ваља стално продужити целе године. За мање слабости није нужно прекидати их, па и најхладнији зимски дани немају бити никаква сметња. Не у самим прањима — но такође у њиховом правилном повраћају тајна је њиховог изврсног дејства.

(Свршаће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

***Постанак фела** помоћу природног одабирања или одржање поњегованих раса у борби за живот, написао **Чарлс Дарвин** са инглескога шестога, допуњенога и поправљенога издања превео **Милан М. Радовановић**. Београд издање и штампа државне штампарије 1879 стр. 431. Цена 2½ динара.*

У овом мучном и кобном добу, у коме је слободна реч и мисао под кључем параграфа, кад је готово сваки литерарни покушај заогрнут мање више плаштом званичности, и кад је сва журналистика слободне и независне Србије спала на два три које званична које полузванична листа; — мора зајиста обрадовати сваког пријатеља наше малене литературе, кад угледа пред собом ово епохално и класично дело, преведено на све европске језике, које је овековечило аутора свог, изменуло појмове и назоре људске о свету, подстакло науку у напред, и изазвало читаву литературу о питањима, која је иста књига расправила и наговестила и које поред свега тога наше Учено Друштво није нашло за вредно да публикује, као да је вредност дела Дарвинова мања од дивног дела Дреперова.

Дело које овде износимо пред читаоце превео је наш вредни и даровити — а на жалост пок: — Милан М. Радовановић, коме медицинска и природњачка књижевност наша има млого да благодари, на лепим и одабраним преводима његовим. Нека нико немисли е ћу ја овде писати критику на ово слављено дело, које је направило револуцију у науци и мишљењу, и које је резултатом својим одгоненуло и расправило најзаплетније питање о постанку разноликости органске, и о узроцима који су дејствовали на калејдоскопну разноликост. Превод је чист и леп, жалити је само што није довршено, и што ће се можда испунити бојазн Дарвинова, који у писму управљеном на оца преводиочевог (кад му је овај послао српски превод његовог дела) вели: „Искрено сажаљевам ваш велики губитак. — Смрт једнога човека од способности у цвету његовог живота, зајиста је губитак страшан за све његове пријатеље. — Ја сам родитељ, па знам шта је то изгубити доброг сина. Много вам хвала што сте ми послали екземплар српског превода моје књиге *(The Origin)*, које ћу радо чувати као неку реткост. — Бојим се да се не ће никад довршити“ и т. д. Покушаји које је наше слободоумно министарство просвете чинило, (и коме поштоваоци и читаоци Дарвиновог дела имају да захвале што је овај красни превод угледао света,) да се ово дело доврши били су узаман, и између осталих нуђених, један наш вредни али и биготни хисторик, одбио је превођење овог — као што сам признаје — „славног“ дела, једино. из бојазни да не развратити омладину, која ће га зло разумети, као да научне истине и тврдње могу развратити ма кога а особито онога који их не разуме. Или као да „Путовање поклониково са овог света на овај други“, заслужује више пажње, и више допринося користи науци и човечанству од Дарвиновог дела.

Има већ 20 година како је у Инглеској ово дело први пут угледало света (1859 год:), и од тада преведено је — колико је мени познато — на немачки (прештампано 4 пута), на француски и руски (прештампано 3 пута,) на талијански, холандски шпањски, и у Америци изишла су два издања. Дарвин је рођен 12 фебруара 1809 год. у *Shrewsbury*, а 1825 год. отишао је на Универзитет Единбуршки, затим у Христов колеџ у Кембрицу, и одатле 1831, год. зими пође на научну експедицију око света, и врати се тек после

5 година (22 Октобра 1836 год.) Пут овај описао је Дарвин у књизи: „Пут једног природњака око света." После овога изашло му је дело. „О постанку феля" и то 1859 год. 1868 год. „Разлика између биља и животиња у доместикацијоном стању. 1870 год: „О пореклу човека", 1872 год. „О изразу душевних потреса код човека и животиња". 1873 год.: „О биљкама које се инсектима хране." 1876 год.: „Ефекти укрштања и самооплођења у биљном царству." А 1877. год. Различни облици цвећа код биља једне исте специје". То су му главнија дела његова.

Али запитаће ваљда млоги читалац, у чему је та велика заслуга тога слављеника Дарвина, — ја ћу покушати да то у неколико речи кажем: он је потврдио оно што је његов предтеча Ламарк доказивао, да су се сви ови разнолики облици органски развили из једне опште основне форме (коју Хекел назива Монером, и за коју вели да је *Radix communis organisorum*), и да је то развиће бивало (не као што је Ламарк тврдио искључиво услед навике и обичаја, него) у борби за опстанак, услед природног одабирања, прилагођавајући се ка околини у којој живи, и наслеђујући све оне особине које су нужне за одржање индивидуе или феле. Да се докаже е су се организми зајиста развили (а то је акма Дарвинова), нужно је прво доказати промењљивост феля, како оних које расту у питомини, тако и оних које расту у дивљини, да феле а потоме и типови нису константни т. ј. непромењљиви, како је Кивије учио, већ да се мењају и трансформирају; нужно је објаснити још и то да ако је има, то се она „неда определити." А то је Дарвин млогим примерима најеклатантније доказао, и то говорећи прво о променама које се дешавају у питомини, под упливом вештачког одабирања, затим о променама у дивљини, и т. д. и т. д. Организми дакле овакви какви су данас, нису створени, већ развијени, и развиће — по томе — јесте највећи и најважнији закон природни и човечански. Све што је у природи развило је се и усавршило, и томе усавршавању на супрот Ди-боаљевог игнорабимуса, нема границе. И ову заставу развића коју је Дарвин после 50 год. развио, од како ју је Ламарк први пут изнео, а Кивијев ауторитет оборио, — високо је уздигао професор Јенског Универзитета Ернст Хајнрик Хекел „дарвиниста већи и од самог Дарвина", „смели и женијални реформатор" како га зове Л. Ноаре, „Ласал природне науке. Академичар и агитатор у једном лицу," како га карактерише Ото Захаријус. И данас под том научном заставом сакупљени су најодабранији и најзнатнији научењаци светски. И то дело у коме је Дарвин засновао ту своју мисаону теорију, које је тако силно узбудило сав научни свет, и заинтересовало ширу публику, находи се и у српском преводу којег ми читаоцима најтоплије препоручујемо, са жељом да што скорије дочекамо и свршетак његов. Читаоци који нису индиферентни спрам озбиљних и научних питања, и којима теорије које гоне предрасуде и сујеверице нису „коштуњаве" и „окореле" — као што се један од наших млађих књижевника изразио —, који су у стању да на овај свет гледе без библијских наочара, тима нека је ово дело препоручено, јер ће оно — као што сам Дарвин вели: „у сваком погледу бити успешно." Надати се да ће ово дело — како Дарвин вели „припомоћи да се привуче пажња младих људи природним наукама у земљи, за коју многи у Инглеској мисли, да ће скоро заузети одлично место међу европским народима."

Али пре свега „мало више светлости", мало више слободе. Треба дати маха мислима ван званичних новина. Наука и књижевност не подиже се цензуром и полицијом. Ко се неће сетити — прочитав прошлогодишњу дебату скупштинску о слободној штампи — речи Бернеових: „Нема човека који не воли слободу. Само правични траже је за све, а неправични искључиво за себе."

Ужице, на Митровдан. *Доброслав М. Ружић.*

РАЗНО.

(Кинеска цивилизација) се својим особинама, које се опажају на сваком кораку, разликује од наше, али је ипак по свом начину савршена. Па због тога би и било тешко изменити је реформаторским среством. Врло шарену збирку противности, које опажа странац у Кини, саопштава Р. Вернер у своме делу „Пруска експедиција у Кину, Јапан и Сијам 1860 до 1862." По њему, један путник овако је нацртао први свој долазак у Кину:

„Кад запитах крманоша, у коме је правцу Макао, он одговори: у „западо северном" а ветар је „истоко-јужни." Ја сам помислио да ми у Јевропи тако не кажемо, али сам се још више чудио, кад ми он код компаса објасни, да магнетска игла показује југ. Да променим предмет разговора, приметићу му онда, он зацело иде на какву велику свечаност, кад се обукао све у бело. Он ми са презривим погледом одговори, да му је брат умр'о пре осам дана, те је он сад дубоко ожалошћен. Кад сам се искрцавао запазих добро једног војничког мандарина, који је имао везену сукњу, бисерну гривну и лепезу, али оружја не носи а на коња се пење с десне стране. Око себе сам видео урођенике са обријаним главама, а лице опет било је пуно длака. Идући кући, где сам хтео да се сместим, сретнем два дечка Кинеза, који се озбиљно свађаху о једну поморанџу. Дебата је била бурна, али се они најпосле мирно посадише, те поделише воће по пола. Мало после тога видех неколико старих Кинеза са грдним наочарима. Старци су пуштали змајеве, а гомила деце је врло пажљиво гледала ту њиову невину забаву.....

Намислио сам да се тврдо држим своје одлуке, те одма сутра дан добих кинеског учитеља, који је, на срећу, разумевао енглески. Ја сам знао, да почињем учити језик без азбуке, али се нисам надао да ће мој учитељ почети да чита одостраг, кад књигу отвори. Он започе са даном кад је књига изишла „пета година, десети месец, двадесет-трећи дан." Пошто приметим да

ми дан бележимо на други начин, замолићу га, да ми штогод прича о кинеском церемонијалу. Он рече: „Кад у Кини дочекујете каквог високог госта, не заборавите да га метнете на леву страну, јер то је почасно место. Тако исто пазите, да не скинете капу, јер би то значило неприличну поверљивост“. У току нашег разговора поведе се реч о кинеској философији, а мој учитељ, узимајући изнова књигу у руке, поче да чита врло озбиљно: „Најученији људи тврде врло одлучно да је желудац седиште човечијег разума.“ То ми је било сувише, очајно дочепам књигу па изјурим на поље.“

Ма да су ове чињенице намерно овако поређане, ипак није ништа претерано, само је приповедач онде погрешио, где вели да је Кинезима желудац седиште за разум, јер Кинези баш на против веле да је срце љуска а у њој разум. Али синови небеског царства имају још обичаја, који су противни нашим. Кинеска гозба почиње оним чиме ми свршујемо, а свршава се пиринцем куваним у води. Млади људи не носе бркова, већ само старци; и то они који су срећни те имају унучад; почасне титуле не прелазе у наслеђество, али имају вредности за претке; кад се тврди онда се тресе главом, а клима се кад се одриче; посетнице и позивнице су црвене. Великим људима не дижу споменике већ удовицама и девојкама, које се не удаду. Често бива, те се каква девојка не уда, зато што оће да непрекидно негује своје родитеље, или се удовица не ће да преуда из велепоштовања према покојном мужу. Таквим женскињама после смрти дижу споменике, а трошкове плаћају познаници и пријатељи, кад што помогне и цела општина. Те споменике у част удовица и уседелица обично граде од камена или од дрвета, а по кадкад има по њима скупоцених резотина, басновитих животиња, цвећа и тица. На предњем врху урезане су похвалне изреке у положеним редовима, а по странама врлине оне женскиње коју славе. Веле да је једна улица у Нангпу састављена од самих таковых споменика, па лепо изгледа. Прича се да су Енглези 1842. г. намеравали да пренесу у Лондон оне на којима има много резотина. А занимљиво је после свега овога да се зна, како Кинези мисле да женскиње немају душе. У Кини се из богатих класа не образују добротворна друштва, али има просијачких дружина, које живе по комунским начелима а о трошку имућних. Код нас се омиљене глумице удају за високе личности, а у Кини је венчање са глумицом забрањено најстрожијим казнама. Велике уши су тамо знак особите мудрости и т. д.

Ове противности, које изгледају тако загонетне, могле би да се објасне само дуговременим блиским сношајем са народом, и познањем са његовим мишљењем и осећањем.

вт.

(Казнени заводи у Кини) Енглези су вешти полицајци, те је у Хон Конгу, који је од год 1842 енглеска населбина, казнени завод савршен, да може служити за углед, а одликује се строгим кућевним редом, који тако утишава робијаше, да им никад не падне на ум, да други пут у госте дођу. Завод је подељен у два одељена, једно за Јевропљане а друго за Кинезе и друге расе; опет свако оделење има два одељка за оба пола. Кривац осуђен судом на робију. Кад дође у затвор измери се, после се окупа, па онда навуче робијашко одело, које је направљено из небељеног платна дрилиха а има на себи крупно нацртано „Гаол“, што значи колико и робијаш. Капе не добију. Кинезима перчин до главе одсеку. Робијаши тамо раде сваког дана једно исто; нема ни најмање промене. У јутру пошто почисте собе, скупе се на рад, који је увек не променљив и овакав: За Кинезе: вежбање са 24 фунтовним топовским ђуладима *(shot-drill)*; за Јевропљане: туцање камена *(stone-breaking)*; жене ситне и цепкају бамбус (за пуњење душека.) То се без прекида ради од 9—12 и 3—6 у вече. Казна за поправку то је бич и једна машина, заведена врло скоро. Онај кога казне мора 10.000 до 30.000 пута да окрене један точак, на коме има окретаљка; број обртања види се на бројаљци. Док та казна траје, осуђеник не добија ране, те се мора да жури и пре готов буде. Подинтендант каменог завода врло је хвалио изванредне резултате, који се добију том простом справом. Кад се мање погреши онда се измени дневно занимање: пошто се зна да се Кинези радије вежбају са куглама но што туцају камење, то их неколико дана узму да туцају камење; напротив Јевропљанима дају вежбање са куглама. Ово је врло необична забава. Замислите 30 осуђеника поређани у кругу, раздалеко један од другога 3 корака. Свакоме пред ногама лежи на пањићу 24 фунтовно ђуле, које је сасвим глатко и светло од многог дизања. Људи стоје у строгом војничком положају, а један робијаш командује *„one“* (један) сви се сагну, те обухвате ђуле пред собом; на *„two“* (два) исправе се и држи ђуле пред прсима: на *„three“* (три) свака иступи два корака напред, па на *„four„* (четир) спусти ђуле на пањић! — У таком пријатном и променљивом занимању проведе се по 6 часова дневно! То може да издржи само стрпељиви Кинез. Темпо у команди је такво, да у једној минути дигну ђуле пет пута, дакле робијаш дигне дневно 1800 пута а годишње 658000 пута! — Главни је оброк у 6 часова у вече: у јутру добију Кинези кувани пиринац, а Јевропљани чај; значајно је да чај не дају Кинезима, који га пију ванредно радо. У главном рана се у два главна одељења разликује тим још, што Јевропљани добијају меса (пет пута преко недеље) и леба, а Кинези пиринца и рибе (три пута недељно.)

Ради чистоће дају Јевропљанима недељно дварец сапуна (28 грама) а Кинези и Малајци не добију.

Да се затвор не препуни са робијашима, Енглези су увели у свима источно азиским колонијама жигосање, кад кинески осуђеник издржи половину казне, онда га на врату испод ува жигошу прстеностим знаком, за тим га пусте у слободу, али он више не сме да ступи на енглеско земљиште. Жигосање то употребљују за злочинце, који су осуђени на пет и више

ина а драговољно пристану на то. Велике злочинце љу у Лабуан (Борнео) или на Андаманен. Од њих е, ни један није вратио.

вт.

(Врло кратак тестамент). Умре неки Париздија, кога се мислило, да је богат, јер је много трошио. ко деце није имао, то се нађе читаво јато рођака и мишљаху, е ће све наследити. Заискаше, да се тамент отвори и прочита. Дуго су га тражили; најле га нађоше; беше брижљиво умотан и запечаћен. д га отворише, прочиташе ове речи: ја немам ника, много сам дужан, а остатак остављам сиротињи.

(Савестан кирајџија). У новина неких у Бордову ла је једног дана ова објава: Кирајџија у кући бр. , улица Н. Н., коме је газда отказао стан, обвезао уговором, да ће кућу повратити у оном стању, у оме је нашао. Но за то му треба пет стотина пацоа, а за ове ће платити лепу крајцару ономе, који му х жели продати. Али пацови треба да су велики и рањени.

(Срамота). Неки човек, видивши из далека свог екара, уклони се. Питали су га за разлог томе. „Та“, ели „срамота ме је, да пред-а-њ изађем; давно већ исам био болестан.

(Сиромност). Славни Дивал, библиотекар цара Фрање , кад би га питали за разне знанствене предмете, есто је одговарао: „не знам.“ „Како је то,“ рече му едног дана неки незналица, „та цар Вас плаћа да нате.“ — „Он ме плаћа за оно, што знам,“ одврати кромно наученњак; кад би ме плаћао и за оно, што е знам, не би му достало благо целог царства.“

(Како човек на путу често суди). Американац неки оји је, као многи његови земљаци, путовао по Јевроп, јер није имао никаквог паметнијег посла, дође једно вече у неку малу француску варошицу. У гостионици, у којој је одсео, служила га је баш сама газдарица „с мисли и персоном.“ Жена та имала је црену косу — то се Американцу отњуд није допало – а и муцала је — то се њему још мање допало. е две околности ражљуте Американца тако, да се није аш најуљудније понашао спрам своје газдарице, а ва му опет није остала дужна. Сутрадан рано у зору де Американац из те негостољубиве варошице, но не пропусти да забележи у свој дневник: становници ове арошице имају црвену косу, муцају и ужасно су робијани.

(Вредне слуге). Неки глупак обогати се изненада асљедством неким. Слушао је био, да човек, који је оле од бонтона, мора имати бар две слуге. Како су у средства то допуштала, погоди одмах двојицу, који е врло добро осећаху у новом стању, у коме су били обро плаћени, да ништа не раде. Једно јутро виче осподар кроз врата свог предсобља: „Јесил’ ти ту, етре?“ — „Јесам, господине.“ — „А шта радиш?“ — Ништа, господине.“ — „А ти, Јоване, јеси л’ ти ту?“ – „Јесам, господине.“ — „Шта ти радиш?„ — Ја помажем Петру, господине.“ — „Кад будете готови, доећете ми моје чизме.“

(Операција бамбадава). Официра неког згоди тане у бутину. Однесу га кући, па дозову лекаре. Дуго су ови шушкали и тражили. Официр је донекле сносио болове, па најпосле их запита, шта то они траже. „Тражимо тане, које Вас је ранило,“ одвратише му. „До сто врага,“ продере се официр, „требали сте ми то раније рећи: ево га у мом џепу.“

(Двобој). Два глумца, од којих је један био ванредно дебео а други опет ситан и танак, намерили, да се туку на сабље. Баш кад хтедоше да узму сабље у руке, овај последњи, који је био управо и изазвао, рекне: „Драги колега, ја осећам, да би ме савест гризла, кад бих се с Вама борио. Ви ми дајете ужасно велику површину за гађање, а ја сам и сувише танак. Ја имам велики бене. Дед да ја то изравнам.“ То рече, извади парче креде из џепа и начини на трбуху противниковом један круг. „Гледајте, пришко,“ рече, „сви ударци, што вам их будем нанео ван овог круга, неће вредити.“ Сви који се ту десили, прснуше у смеј, ни сам дебељко не мога даље сачувати своју озбиљност, измирише оба противника а двобој би замењен добрим доручком.

(Гасконада). Хвалио се неки Гасконац да је у потери једној победио пет војника, од којих је двојицу убио, а осталу тројицу обезоружао и заробио. Питали га, како је био у стању, да такво што уради. — „Чим сам их спазио,“ рече, „насрнуо сам на њих, па сам их опколио.“

(Радознао веровник). Веле, да кнез Талеран није баш био најтачнији у исплаћивању својих дугова. Једаред, баш су га упрегнуте кочије пред капијом чекале, да га одвезу у тилерије, а један од његових веровника без многога „кец мец“ нападне га, у истом тренутку, кад се пењао на кочије. Већ десети пут одбије га кнез праз’ним обећањима; но веровник, изгубивши најпосле стрпљење, повиче, „Ја бих баш волео знати, кад ћете ми дуг платити“. — „Ви сте заиста врло радознали“, одврати Талеран сасвим мирно; затим, ослањајући се на руку свог слуге, попне се на кочије, оставивши веровника, да премишља о том одговору.

(Добар доказ) Познато је, да се у позоришним комадима „за себе“ каже за оне речи, које глумац говори тако, да публика може чути, али да их не могу чути остали глумци који су на позорници. Једаред су вечерали заједно Молијер, Боало и Лафонтен, па се разведе о томе разговор, да ли је то згодно, што се то „за себе“ употребљује. Лафонтен је говорио да то „за себе“ нема смисла, да је апсурдно претпоставити, да речи, које чује сва дворана и које су обично мање или више увредљива рефлексија на оног, с киме се говори, да те речи не могу допрети до ушију људи, који су само на два три корака удаљени од онога, који те речи изушћује. Боало напротив доказивао је, да има околности, које ту претпоставку могу сасвим оправдати, да може човек услед страсти, услед ватре у говору и услед тога, што се чиме сасвим забавио, и пречути, да се говори тик уз њега. Како се између

та два књижевника распалио дишпут, то Молијер, који је мирно слушао, наједаред са свим да глас повиче, окренувши се на другу страну: Лафонтен је лола, затим видивши, да се Лафонтен сав занео уверавајући Боало-а, те да не чује, понови тих неколико речи три четир пута, све гласније и гласније. Кад је Молијер то трећи пут рекао, Боало се био насмешио; али се Лафонтен тако збунио у своје доказивање, да га је Молијер морао повући за капут, како би га учинио пажљивим на то, што већ пет минута виче. Славни фабулиста морао је признати да је имао неправо.

КОЊИЧКИ СКОК БР. 7.

Од гђице Катинке Адамовићеве у Вел. Бечкереку.

шта	на-	бо-	за-	ки-	ња	сто-	на
ље ј'	слу-	ти!?	бит'	ту	што	је	ја-
гра-	је	го-	те	без	јан	лај-	до-
ге	жи-	зак	се-	ти	све-	сто-	шта
кад	да	а	лем	ни-	ли!?	ал'	ко-
вет'	вр-	би	ма-	сам	би-	ли!?	до-
нег'	те	ра-	при-	жи-	род	штај'	ња,
сна	без	у-	на-	да.	зна	вет'	фа-

РАЗРЕШЕЊЕ КОЊИЧКОГ СКОКА БР 6.

Многи тражећ пусту славу,
У срамни су амбиз пали,
Тебе слава сама тражи,
Црногорче, царе мали!
Ти слободу тамо штитиш
На врлетниками вали',
Ко ти за то име не зна
Ко те овде још не хвали!
Народи се журе мети,
А ти летиш да притечеш,
Кад слобода зајаукне
Мачем бијеш, мачем сечеш,
Сретна мајка што те роди,
Сретан народ што те има
Мачем себи, ал' не себи —
Благо течеш нама свим.

РЕШЕЊЕ ЗАГОНЕТКЕ У БРОЈЕВИМА.

У бр. 43.

Нови Сад је мило место за нас. Он је нада српска. Он је не-давно изгорео сав, али је сад подигнут изнова, те је дакле заиста нов. Ко га је год видио допао му се. У њему има доста новина. Он је до српству многог ваљаног сина. Срем му шаље диван бело и црно вино. Покрај њега се Дунав савио.

Разрешили: Гђице Даница Младеновићева у Руми; Јелена у Н. Саду; Катинка Адамовићева у В. Бечкереку; Мара у Чакову; Е. Андрејевићева у Чакову; Матилда Тошићева у Срп. Вел. Ст. Миклошу; Милева Јовановићева и Катица Радосављевићева у Перлесу; Јелена Бугарскова у Београду; гђа В. у Н. Саду; Марија В. Поповићева у Мошорину. Емилија Геренчевићева у Вуковару, Тина Ђорђевићева у Вршцу, Катица Ж. Видаковићева у Шапцу; Ридосава Миладиновићева и гђа Јулка Поштића у Боботи; Катица Исаковићева у Фаркаждину; Анка Кирковићева и Евица Падежанинова приправнице у Карловцу; гђа Марија Николића рођ. Никифоровића у Вел. Бечкереку; Пава Павловићева у Јосифови; Мара Витас у Д. Лапцу; — г. г. Панта Михајловић, механичар, Јов. Марковић, гимн. Тапавица у Новом Саду; Андрија Камбер; Јов. Вејновић у Петрињи; Светозар Михајловић у Вуковару; Велимир Радак у Ледињцима; Душан Драгосавац ученик у Карловцу; К. Крчадинац у Фаркаждину; Петар Тешић у Земуну и Д. Мандић у Србу.

НОВЕ КЊИГЕ.

Панчевац, календар за народ, за преступну годину 1880. Година IX. Са више слика. У Панчеву. штампарија браће Јовановића. Цена 30 новч. — Садржај: I. Календарски део. II. Књига за народ Јоцина мати, од Ђанина; Звони звоно, песма од М—а; Да те ђаво носи! Руска прича, од Р. Ј. П.; Најпробитачнији занат, од Р. Ј. Н.; Српско четовање, од Артемијева; Из немачких минесенгера, од Р. Ј. П.; Мостар у Херцеговини; Ужице у Србији; Зворник на Дрини; Натписи, од М.; Спасоносност брака, од А—х; Домаћа лекарница (По Кленку); За домаћице и газдарице; Кућа и кућанство; Мудре речи; Нарадало; Мешавина: Пословице данашњих Грка; Пошта; Телеграми; Сајмови и вашари.

Изабране приче, дарак доброј деци, приредио Владимир Красић. Панчево, 1879. Наклада браће Јовановића. Цена 20 новч.

Дечија забава у слици и речи, Панчево. Наклада браће Јовановића. — Са лепим бојадисаним сликама за децу. Цена 24 н.

Прва читанка, написао Стеван Чутурило. Панчево 1880. Накладом књижаре браће Јовановића. Цена 12 нов.

„Јавор“ излази сваке недеље на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата Администрацији „Јавора“ у Н. Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 ф. 50 н., на три месеца 1 фор. 25 н. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић.

Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 47. У Новом Саду 1. децембра, 1879.

ДУГО САМ СЕ НАД'О . . .

(од Прешерна).

Дуго сам се над'о
И страхов'о млад;
— Изгуби се страва,
Изгуби се над.

Срце ј' мирно — али
Није срећно сад;
Натраг жели страву,
Натраг жели над.

З—Ј. Ј.

ЈАДНА МАЈКА.

(Наставак).

„Чудан си ми ти човек, одговори он, та ко ће са духовима да се бори! дај ми човека пред мене па ћу те уверити, да ли сам кукавица.

„Та ово је море само жена била, а не човек, па што ти се тресу зуби“, наставим подсмешљиво.

„Бога ми, прихвати он љутито ме пресекав, ти се храбриш на моме страху, али добро, када се ти тако бодриш, а ти ходи у шуму, па да потражим врзино коло.

„Хоћу, одговорим ја, нешто тишије.

Милан искочи из заседе, и пође управо тамо де видесмо да жене нестаде; ја морадох за њим.

Полагано смо ишли, под ногама је шуштало попадано жуто лишће, по нека животињица стругнула је из заседе. Слепи мишеви, по чешће су изнад наших глава цикнули.

Што смо дубље у шуму ишли, учинило нам се, као да чујемо неки јецајући глас.

Мало по мало постадосмо храбрији, и већ поверено почнемо једно другог саопштавати своје жеље, ако би нас ког невоља снашла.

Један другог желесмо охрабрити и у храбрости надмашити.

Само напред прошапутах ја. —

Међутим често се обрнух десно и лево; а често мотрих кроз јако проређено грање.

У један мах учинило се обојици, као да неки глас близу чујемо.

Стадосмо. Прислушкивасмо . . . Свуд беше тишина.

Опет се кренемо напред, и пролазисмо крај неког великог џбуна. Ја осетих да се нешто у близини нашој креће. Необично чуство обузимаше ме. Ми се вијнусмо за џбун, но у исти мах искочи пред нас речена жена и цикну.

„„Шта ће те ту убице, зар да ми моју децу покрадете““.

Обојица заборависмо на своје оружије, те посрнусмо на траг. — Месечева

светлост, пала је кроз проређено грање, на бледо лице несретне жене.

Милан се наједаред удивљен пљесну: „Па зар си ти Милице то!“.

Ја се чисто скамених на те речи свога пријатеља.

Жена пак беше одскочила два корака у страну те поче јадати: „„Јао моја деца . . . Мајка вам је ето начинила брежуљак . . . мајка вас је ту сакрила . . . начинила вам је кућу да вас неваљали људи не украду . . . па ево их опет дођоше, да вас однесу!““

Она је непрестано обилазила један брежуљак, на ком беше гомила нападала лишћа навучено. Она је непрестано јадала. Местимице подвикивала је гласом радости и тада је подскакивала, подвикивала и пљескала, те би опет прелазила у врисак а неваљале људе клела.

Заман је Милан покушавао, да је освести и да говори с њоме; она се није дала у свом послу ни су чим збунити.

Наједаред се трже, па као холуја отпусти се од дечијег брежуљка управо селу.

Ја и мој пријатељ погледасмо се, па онда прснемо у смех.

Шта велиш сад Милане о вештицама? упитах га у смеху.

„Махни ме, одговори он невољно; рад би знати, шта значи овај брежуљак овде.“

„Ту су јој ваљда деца закопана; зар ти невидиш да је та жена полудела.

„Како би полудела, та ја ју врло добро познајем, неки дан прала је у мојој кући кошуље,“ одговори Милан.

Мени се навероватне учинише речи мога пријатеља. Ја га замолим да ми приповеда штогод више о тој жени.

Милан ми рече, да му је мати једаред са великим сажалењем говорила о прављи Милици; да је то несретна жена; а добро је одхрањена. —

Ми се окренусмо дома, и ја у путу замолих Милана, да ми што о реченој жени приповеди.

Он поче без устезања овако причати.

„Милица је ћер неког сиротог званичника у вароши Б. Он беше врло вредан човек; и ма да је имао млого дечице, опет их је сву лепо изображавати почео. Но прерана смрт његова све почини инако. Мати, сирота удовица остаде да се пати са толиком дечицом.“

„Истина, да је она знала врло лепо и вештачки шити, те је томе послу научила и своју најстарију ћер Милицу; но њих обе, крај све муке и трудољубивости, једва су могле толико заслужити, колико је потребно да се та велика породица хлебом зарани и просто заодене.“

„Но ван свега, Милица беше девојче пуно духа, те је тежила за нечим вишим, с тога је била веома незадовољна, па наравно тужна.“

„Она би може бити пробала своју срећу у свету; али не беше тако лепа, да ју је та страна препоручивала; а не беше ни те среће, или несреће, да јој је когод ласкао и сујету подраживао.“

„У жељама дакле и остаде, које су се само са оскудицом и невољом погоршавале. Мати и она морале су и дању и ноћу радити. Наравно да ју је тај положај на разне мисли доводио. Једном је сама себи почела говорити: Кад већ морам радити, онда ћу радити за одлакшање себи у својој кући. Ту ју је први пут али јасно воља за удајом одала. Сестра је већ прирасла била, али зато није од њих нико замену добио јер што деца беху старија тим и потребе веће.“

„Десило се пре тога, да је из нашег села у варош за шегрта отишао Радован Спасић, да изучи кројачки занат.“

„Ти си познавао деду Спасића, он беше имућан човек, а имао је само два сина.“

„Радован је изучио добро занат, прошао је доста света, па као мајстор настанио се у вароши Б. и отворио је ту радионицу. Био је вредан раденик па му је занат врло добро пошао.“

„На скоро за тим умре деда Спасић и Радован насљеди неки 6—7000 ф.“

„Радован је био бистар и штедљив момак, он је желео напредовати. Њему се допадне Милица, видећи да је вредна и разборита, те ју запроси.“

„Милица није имала на избор проси-

лаца, ова јој је прилика добро дошла и она се уда за Радована Спасића."

„Сада је била госпоја у својој кући Њен муж беше наслеђедио очевину. Милица је видела себе у стању, које није мислила достићи. У њој се пробуди сад тежња, да у свету игра улогу. Она је хтела прво да буде богата. Ту своју жељу саопштила је она своме мужу, који је баш и сам то мислио. Обоје су у радости те сродне жеље пливали, Радован отвори велику радионицу донесе млого еспапа на веру и за готово. Узме многе раденике; он и жена седили су у дућану и послуживали муштерије, момци су пак меру узимали, кројили и шили." —

„Господар Радован и његова љуба Милица, почеше осећати у себи већ неку црву сујете, и што им је радња боље напредовати почела, тиме су они све јаче тудили за господством. С тога су без рачуна кредитирали господи, јер су на тај начин мислили господу прво обвезати, како и могли у друштво се њихово помешати; касније би они тај кредит већ ограничили. ад би се једном само дочепали положаја ог су тражили." —

„Но да се тај кредит распростирао само на давање одела; још би се Радован како тако одржати могао; али је он отписивао сваком менице, те је већином морао плаћати; а тиме је учинио, да му је орњи кредит подрман постао." —

„Но и друга му се несрећа десила. Он је мислио да се његова радња може без икаквих књига водити те је онако од ока дао, како стоји. Слабо се пак разумевао в векслама обходити, те место, да је за сигурност горњим трговцима оставио неозначен датум, он је оставио неозначену своту, и тако га на једаред спопаде беда р му неки већи, непознати дугови стигоше, да их плати. Већ при крају друге године, беше му дућан затворен и запечаћен." —

„Наравно, да је така неуредност донинела, да буде затворен: али пошто је ако рећи цео свет знао страданија Радованова, поштедили су га за сад од те срамоте.

„Радован беше веома частољубив; несрећа та довела га је на самоубијствене мисли; но његова жена Милица, која није могла веровати да су сасвим пропали, ма да је дућан запечаћен био, знала га је умирити и утешити. Он сад немогаше више људима слободно у очи погледати, нити се хтео у прво стање повратити, да мери и шије одело онима, које је он себи равнима држао, а боме можда и за мање од себе. Он се врати амо у село натраг, де му је малена кућица остала."

„У колико је пређе, у њиховој кући раскош владао, у толико се сада већма осећала крајна сиротиња."

„Његов брат Станко помогао му је у први крај са храном: али је после рекао: „Имам и ја деце, морам се за њих и за себе старати. Немогу ти више помагати, радите па се храните."

„Радован нехтеде више иглу у руке да узме; а госпођа Милица са двоје малене деце, није знала, шта пре да почне. Њу је само подржавала нада да ће се роба продати, и да ће њима остати још прилична свота, са којом ће напово занат одпочети; али паметније:"

„Тако је пролазио дан за даном, сваки је бивао гори, јаднији и тежи."

„Дође им до знања, да је дућан продат, и да дуг није ни близу прикупљен новац залегао, те да је узета у секвестар и кућица, која ће се продати, а Радован да ће морати у затвор."

„Сада их је све поразило страшно очајање."

„Радован се после те несретне вести отровао."

„Милица остаде са нејаком дечицом. Моја мати смиловала се на бедну сиротицу, и припомагала јој је, колико њој на расположењу стојаше; но она није хтела, милост примати, већ је увек оно одрадила што јој је мати као милостињу поделила."

„Долазила је често у нашу кућу, отуда ју познам; но да ли су јој деца жива, и шта ова појава значи, то немогу да растумачим," заврши Милан.

Ми бејасмо већ под селом. Ја упитам Милана, да ли он зна стан Миличин.

*

Он ми показа одмах другу кућицу од краја, па рече: „То је кућерак Радованов, који је мој отац на добошу купио и ту станује Милица, те станарину одрађује.“

„Ми треба да ту жену потражимо, и да видимо, како би јој се помоћи могло, рекох Милану.

„Да како, прихвати он. Њена ноћашња појава, веома је чудновата. Она мора пропасти, па шта ће бити са невином дечицом? — Веруј да ми је све што сам видео врло загонетљиво, особито кад помислим на твоју приповест пређе два месеца. Та неки дан видео сам је у нашој кући де мирно и обозриво ради.“

У селу се растадосмо и ја дођем дома у тврдој намери, да сиротицу сутра одмах посетим.

Врло сам злосретно спавао.

У јутру дозовем Марка и кажем му да смо ухватили вештицу.

Он се прекрсти: „Буди бог с нама,“ а да знате господару, како сам се ово време стр근ашио, ја би од тога страха одиста умрети морао; нисам ни за главу смео ноћу напоље изаћи. Мазао сам се толико белим луком, та сва ми је кожа на телу попуцала.“

У то уђе Милан у моју собу и поче говорити, како је приповедио својој матери о Милици и нашој ноћашној страшњи и чудној забуни.

Мати му је одговорила, да је она одиста приметила, доста давно, на Милици неку велику забуну и сумор: а особито када јој је што о деци споменула, гледала ју је неким укоченим, сумњивим погледом; и као да се није могла разабрати на то питање. Наравно да је Миланова мајка, тај понопај приписивала великој беди сироте Милице.

Ми се договорисмо, да одемо у кућу несретне жене и да видимо како јој је.

Упути смо се улицом, но морадосмо понети добре батине, да се од сеоских вашака одбранимо.

Дођосмо до куће. —

Ограда беше трошна, врата од дворишта отворена.

Уђосмо унутра, у двориште.

Врата кухињска беху отворена.

Ми застадосмо и слушасмо; али се нико неодзиваше. Приступисмо собњим вратима и отворисмо их.

На дрвеном креветцу опазисмо сироту жену, привукла колена готово под браду, наслонила руке на колена и гледа немо пред себе.

„Помоз бог снаш Милице, рече Милан.

Она подиже мирно главу, гледаше нас неколико тренутака, па онда проговори:

„Зар већ опет треба прати, па добро, дођи ћу ја, кажите мамици, да ћу ја сутра рано доћи.“ —

„А што сте се снаш Милице, тако скупили на тај креветац“, упита Милан.

„Зима ми је“, одговори она.

— Па што не затворите тај прозор крај вас, када вам је зима, упитам је ја, та дани су већ млого хладнији.“

Она се окрене на ону страну, па тад зачуђено рече: А ко га је отворио? То није чист посао“

— А можда сте гладни снаш Милице, упитах ју ја.

„А ко је бога вам тај момак, што проговори, упита она Милана, гледећи оштро у мене.“

„Мој добар пријатељ, који радо чини људима добро. Он је чуо, да сте ви у невољи, па вас пита ако вам може бити на помоћи.“

„Ја нетребам ништа,“ одговори она хладно.

— Али ваша деца снаш Милице, упитах је ја.

„Каква деца, шта ће ми деца. Нетребају мени ни каква деца, немогу ни сама себе да захраним, а камо ли децу“, одговори она оштро, па онда опет спусти поглед у земљу.

Ја и мој пријатељ погледасмо се, па онда упита Милан.

„Зар ви снаш Милице нисте имали никада деце?“.

„Нисам,“ беше њен кратак одговор.

— Зар ви нисте имали никада мужа? упитах ју ја.

(Свршиће се.)

МОЈОЈ ВИЛИ.

Занесем се ил' те глед'о
Или слуш'о твоје зборе,
Занесем се ил' видио
Ил' те снио дивни створе.

Занесем се твојим чаром:
Твојим оком, твојим стасом
Занесем се твојим даром:
Твојим збором, твојим гласом.

Занесем се па у мисли
Већ уживам цвете вити,
Јер све твоје чари врле
И моје ће негда бити.

Загреб **Малешев**

КАНАДСКИ АХИЛ.

Новела од Вервера.

(Свршетак.)

Ми се на брзо опростимо са званичницима, и пођемо кући. Официр и војници што су били у звању поздраве Крика с поштовањем, кад је покрај њих прошао. Он прође и одпоздрави поносито.

Кад смо били на једно двеста корачаја пред шумом, застане Крик и рекне; „Крик сад неће с вама ићи, Крик иде другим путем."

„Којим путем?" запита га Виљзен.

Индијанац покаже руком на лево.

„Крик! Тамо? Та то је непријатељско земљиште, та то су Саугеји!" повикне Виљзен.

„Крик не мари ништа. Онај пут је краћи, Крик ће доћи пре кући."

„Немој то чинити;" рекне Виљзен забринуто. „Шта то чини, ако ти сат пре а после стигнеш кући?"

„Крик ће чути целог сата де код куће црвени људи говоре: „Кад би био овде Крик! зар још неиде Крик!""

„Ти оћеш да прођеш кроз непријатење? Размисли се само!"

„Крик има брзе ноге, има пушку и томахавк."

И тим нагне бегати.

„Крик", викне за њим Виљзен „немој ићи близу шатора! Помисли на мене!"

Индијанац се осврне и рекне: „Крик ће помислити на Виљзена!"

Он претрчи ливаду, кад кад му се заблистао томахавк.

„Какав диван човек!" рекне Виљзен, и погледи за њим, па онда окрене коња у шуму.

Индијанац савије иза шуме, и кад га је нестало, мене обузме нека туга.

„Ако Крик у овом боју —" проговорим ја.

Виљзен ме погледи уплашено и одговори: „Ја бих га оплакивао као свог рођеног сина. — Али" настави он „Крик је сачуван од сваке опасности, нема стреле, ни кугле, ни ножа, нема ноката, ни зуба, који је њега ранио."

„Ја незнам Виљзне како је то, али ја сам нешто здраво тужан од оног тренутка, кад је савијо иза шуме."

Виљзен не одговори на то ништа, и ми смо јахали једно по сата, без да смо говорили. Наједанпут заустави он свога коња.

„Ходите!" рече он „ми ћемо се вратити, јахаћемо брзо, да стигнемо Крика. И мене је спопала нека туга. Саугеји нису моји непријатељи, ми се дакле немамо ничег бојати, а можда можемо Крика сачувати."

Ми ободемо коње, и вратимо се натраг. Мој коњ је летио као никад. Ми пређемо ливаду, и уђемо у шуму, где је била Саугејска област, и где сам видио

Крика савити. Шума је била врло честа, грање испреплетано, а из земље се дизало камење, па је шума изгледала дивља, страшна. „Саугејски шатори су далеко, ја држим да је Крик отишао овим путем, којим иначе иду бели ловци,“ рече Виљзен.

Брзо смо јахали, врло смо мало говорили, непрестано смо гледали, не бил' угледали Крика. Била је страовита тишина у шуми, нешто ми се предсказивало, да неће бити добро. — На једном дрвету угледам грдну совуљагу, и чисто ме језа прође, ја се осврнем да је још једанпут видим — пуче пушка, пуче и друга и још више — и онда зачујемо кратак, али ужасан јаук, после тога урлање више гласова. Ми ободемо коње и видимо — о! што смо морали то видити — угледамо Крика где стоји у киши од танади и стрела, где баца пушку, узима у обе руке свој томахавк, замане, где се вата за један грдан камен, посрне, — заљуља се и — падне.

Ми опалимо револвере на ону страну одкуда су стреле долазиле. Једна гомила Индијанаца искочи иза стене, а предњи, кад опази Виљзена, викне:

„Стојте! — Виљзне, предајте оружје!“

„Проклети да сте убице!“ викао је Виљзен. Индијанац му отме револвер, а други опет мени.

„Пустите ме да видим, је ли мртав?“ повиче Виљзен, и нагне се над Криком.

О, и како би још могао бити човек жив који има седамнајст кугала и стрела у прсима и слабини? И ја му приђем. Ни један дах није више излетио са његови бледи усана; оне су биле укочене; а из рана му је лопила крв.

„Дивни човече, зар те нема више?“ викао је Виљзен, он устане и тргне свој ловачки нож.

Један Индијанац му га отме. „Виљзне“ рече он „Саугеји су се заклели, да неће дотле мировати, док недобију Криков скалп, и добићемо га, а ви ће те бити сведоци, јер тај скалп је наша слава.“

„Ја сведок?“ повикне Виљзен.

Индијанци нас увате, и свежу сваког од нас за дрво па онда — о грозно, о срамоте! — онда скину са тог племе[...] тог тела, у свечаном ћутању, кожу с [...] ве. Виљзен и ја зажмуримо — ја сам [...] беснила плакао. — Затим се подигне [...] вља убојна вика, у знак да је сврше[...]

Један Индијанац испуца наше ре[...] вере, па нам их онда преда, просече у[...] са којим смо били везани, и рекне:

„Виљзне и ви, страни човече, кажи[...] свуда и свакоме, да сте видили, како [...] Саугеји скинули Криков скалп!“ онда с[...] отрче кроз честу према шаторима.

Виљзен и ја клекнемо поред мрт[...] тела. Криче — два су човека плакала н[...] твојим телом.

„Устанимо!“ рекне Виљзен. Он у[...] мртваца за плећа, а ја за ноге, и тако [...] однесемо до прве чистине, где је била [...] дна ловачка колеба.

„Дајте ми коња!“ молио је Виљзе[...] Он га уседне и одјаши, да Крикцима ја[...] ту ужасну вест. Ловчев син и ја испра[...] смо мртваца, и положили га на јело[...] грање, а изсакаћену главу покријемо б[...] лом марамом. Онда га однесемо пред к[...] лебу, и ја седнем крај његових ногу. С[...] тоњ се брзо ватао, и напослетку се смрк[...]

Запалимо две сваљене јеле, ватра [...] осветљавала шуму и мртвога Крика. Ч[...] по час сам устајао и опипао му руке [...] ал' су биле ладне! На све стране је вл[...] дала дубока тишина. Око поноћи се ука[...] у даљини, високо на небу северна свет[...] лост, црвена као крв.

Тек што је зора засвитила, дође Ви[...] зен још са двадесет Индијанаца, који с[...] понамештају око мртваца; вођа скине бел[...] мараму са Крикове главе, сви зајече о[...] бола, а вођа почне говорити:

„Најхрабрији између храбри! Крич[...] неустрашими, ћутљиви, хитри, јаки, до[...] бросрдачни, поносу нашег племена, а стра[...] шило наших непријатеља, пред твојим ли[...] цем се заклињемо: да ћемо те осветит[...] као што још никог вину осветили. Коли[...] је капи крви из твојих рана истекло, то[...] лико кугала и стрела нека одлете у не[...] пријатељске шаторе; колко косе има н[...] твоме отетом скалпу, толико Саугеја не[...] својим проклетим животом плате, а [...]

сваки дан твоје убијене младости, нека ти се жртвује по један Саугејски скалп. Онда, Криче, погледај доле на нашу освету, и лови весело биволе и медведе у шумама великога духа!“

Они однесу мртваца; јутрењи злаћани зраци се просули на овај тужни спровод. Ја и Виљзен одјахасмо доцније кући Кад смо угледали његову кућицу, рече Виљзен;

„Леонора ће га врло жалити, она га је здраво поштовала, што је тако храбар и добар.“

Ја сам ћутао. Леонора није била код куће.

„Сигурно је отишла тамо где косе траву“ рекне Виљзен „кад се мало одморим, отићу њој.“ Али Леоноре није било ни тамо.

„Виљзне“ рекнем му ја „у Леонори је био потајни пламен — Леонора је волела Крика.“

Он ми погледи у очи — па онда отрчи кући, оседла два коња, и ми похитамо према шаторима где су седили Крикци.

Било је доцне у вече, кад смо тамо стигли, било је мрачно, буктиње су светлиле око шатора. У шаторима су били само старци, жена и деца.

„Људи су отишли, они свете Крика, и бела девојка је отишла с њима; бела девојка је пољубила Крика, и заклела се, да ће осветити Крика“ рекоше они.

Виљзен се није могао утешити. Пошто је така помрчина била, да се није ништа могло видити, решимо се ми да причекамо док не сване. У шатору је лежао Крик мртав, њега су дванајст људи чували, а две хиљаде су отишли да га освете.

Виљзен је спавао, сунце је у велико одскочило, ја га нисам хтео будити, јер сам видио да је уморан. Око десет сати устане он, и ми се оправисмо. Али сад није ни било више нужно; на црном коњу јахао је полагано један Индијанац, на рукама је носио белу девојку, која је на левој страни била сва крвава — Виљзен падне у несвест.

„Бела девојка била је храбра девојка“ рече Индијанац. „Бела девојка је седила напред на коњу једног вође, он је двадесет пута папунио, двадесет пута је она пукла из пушке, а сваки пут је викнула бела девојка: „Крик!“ а глас јој је био тако тужан, као да јој хоће срце да пукне.“

Жене сперу крв са мртвог тела Леонориног, и завију је у беле и плаве чаршаве; па онда је метну покрај Крика. Виљзен није дао женама, да над њом наричу. Он седне крај свога детета и плакаше тијо.

Пред вече се врате јунаци, и донесу до пет стотина скалпа. Од Крикаца су пали више од две стотине, али и седам стотина Саугеја. Крикци су запалили Саугејске шаторе и претерали су их преко реке. Млоги су се Саугеји подавили, а што је остало то се расуло.

Сутра дан смо саранили Крика и Леонору. Пратили су их хиљаду Индијанаца и педесет индијански девојка. На једној ливади која је обрасла шумом, уздиже се стена, а преко ње шуште бели кедри и дивљи ораси. У тој стени почивају канадски јунак и бела девојка Они су се волели — и умрли су без пољупца.

Виљзен није преживио дуго своје дете. Племе Крик све је мање, све га већма нестаје, па ће га скоро сасвим нестати.

Шуштите тијо, кедри и ораси на канадској стени!

Прев. **Григоријев.**

НАРОДНОСТ И КОЗМОПОЛИТИЗАМ.

(Свршетак.)

Још се мање може појмити, кад се људи придржавају те противности у пракси! *Култура* — доиста лепа реч, лако се даје изговорити, лако се даје замислити, али је остварити, то је тешко, и за то треба мучна, трезвена рада. Из милијона и милијона поједи-

них, малих, сићушних, дугих и досадних послова и дела̂, пошто су многе генерације уложиле своју најбољу снагу, састоји се онај општи резултат, што се зове „култура.“ Култура постаје *радом* и то далеко више *телесним* него ли *умним* радом; истина, да се не може бити без овога последњега, али без онога првога остаје култура празна реч и — „швиндл.“ С тога би била будалаштина, разбијати главу о томе, који је рад нужнији, а тако исто би било лудо, културне тежње класификовати по њиховој важности. Важно је оно, што је нужно, а много је штошта нужно, кад човек хоће да пређе из варварског стања у стање образованости. Песник, што загрева и уздиже срца својих сународника, законодавац, што за столећа даје правац животу читаве једне државе, који штити добре људе од рђавих, изналазач, који шири поље људске радиности, сеоски учитељ, који целога свога века само учи читати и писати, ратар, који своје парче земље боље ради него што је пређе било у његовој општини, чизмар, који прави боље и јефтиније чизме него што је обично било у његовом месту — све су то борци за културу, и још се много незнатнији људи могу подичити тим именом. Из свега овога види се, да, осим у неким вишим културним правцима, свугде одсуђује практична потреба Ратар неће зато презрети напредак на економском пољу, што су га учинили синови другога народа, а неће га опет из истога узрока ни слепо усвојити, већ само онда, ако се тај напредак и на његовом земљишту покаже добар и успешан. Па и у оним вишим правцима је важна практична потреба. Законодавац, који из најчистијег уверења припада козмополитској странци, никако неће смети усвојити какав стран закон, који не одговара приликама његове земље, а други опет, који је скроз проникнут о потреби што народносније образованости, неће зато баш одбацити какву корисну установу, што се ова најпре на туђем земљишту показала благодетном.

Па тако треба да буде, тако би могло, и морало бити! Али, на жалост, није тако у покрајинама Полу-Азије. Највеће зло у њиховом културном развитку јесте то, што не уму да се крећу у средини између оног народносног и козмополитског гледишта, и што се једни држе ове, а други оне противности. А то обоје бива, ма да је чудно рећи, из истих побуда. Источно-европски народи имају природне интелигенције — за цело, ма да им то неки лудо и неправедно одричу! — они су пуни добре воље, пуни радне снаге али само немају праве увиђавности. да и народносна самосвест има своје границе, ван којих је неоправдана и смешна.

У потврду ових својих речи наводи писац два примера, један, у ком се огледају екстремне народносне тежње, а други са екстремним козмополитским смеровима. У првом примеру као вођу екстремног народносног правца у Русији спомиње писац *Аксакова,* који са својом великом странком иде за тим, да се у Русији избрише сваки траг „труле западне цивилизације,“ и да се створи нека особена култура, како би се помоћу ове остала словенска племена избавила од несретног утицаја западноевропске цивилизације. Ма да писац узрок овоме појаву налази у томе, што је Русију јако поплавила западноевропска, а нарочито француска култура, и пошто је похвалио Руса, као човека ваљана, даровита, вредна и непокварена, који пун наде може ићи на сусрет својој будућности — ипак замера Аксакову називајући то неоправданим разметањем и прецењивањем, ако мисли, да је његов народ бољи и образљивији (bildungsfähiger) него што су Немци, Французи и Енглези.

За овим изнаша писац други екстрем: козмополитски, који се нигде не показује јасније него ли у *Румунији,* где се налазе верне копије од свију западњачких установа. Румунска војска, вели, увеџбана је по пруском начину, одело јој је по француском крoју, а план гимназија и универзитета узет је из Париза. Code Napoléon то им је законик, а у криминалним процесима суди порота из народа. Устав им је врло либералан, посланичке коморе и њихове расправе не разликују се по спољашњем баш ни у чему од парламената западних земаља. Политична управа, општинска аутономија удешене су по најбољим страним узорима. Укратко — ко гледа само на законе, а не како се ови извршују, ко мотри само на форму, а не на

ьихову садржину, тај ће у Румунији бити ютпуно задовољан свугде и у *свима* струка-ıа, и мораће повикнути: „Та то је узор-држава, какву је тешко наћи равне на свету!“ Али други људи, који познају ту земљу из вог рођеног посматрања, или који тамо проводе цео свој век, наравно да друкчије мисле. А међу овим последњима је најчувенији и ајдуховитији румунски научењак, некадашњи инистар просвете, Титус Мајореску. Чујмо, пта вели овај одушевљени патријота, овај ајкомпетентнији румунски културни испиивач, у свом делу *Critice* (Букурешт 1874): Ми смо Румуни са *унутрашњом неистином спољашњим разметањем* попримали све форме одерне културе и ове смо изопачили. Још не мадосмо ни сеоских учитеља, а већ заведомо сеоске школе; док у нас још не беше и трага од способних професора, а ми већ творисмо гимназије и универзитете и тако зопачисмо јавну наставу. Пре него што се нас указао и најмањи зрачак самосталног научног рада, а ми већ основасмо румунку академију знаности*) и т. д. По изгледу, а и по статистичким рубрикама спољашње форме има данас Румунија скоро целокупан парат западњачке цивилизације. Имамо политику и науку, имамо новина и академија, мамо школа и књижевност, музеја и конзерваторија, има ту и неколико позоришта, па мамо шта више и конституцију, уставност. Али у истини, то су продукти без своје душе, еоправдани захтеви, авети без тела, варљиве слике без истине, и тако је култура виших лојева румунског друштва ништава и никакa, и још горе од тога! Једини реални стањеж у нашем друштву то је земљеделац, а ьегов реалитет састоји се у невољи и поезном притиску, који га обара, а то све због ујетних маштанија виших слојева.“

*) Тако хтедоше некад и у нас Срба с ово стране да оснују српску „правну академију“ и то поред само једне мале приватне гимназије у Новоме Саду, и једне приватне велике гимназије у Карловци; а нису помишљали, да би било много нужније допунити ону малу гимназију, или отворити више ваљаних потпуних средњих завода са правом јавности. Па се и онда пита, јесмо ли ми Срби у ових крајеви у опште у стању отворити и издржавати правну академију. Не би ли то и у нас било „унутрашња неистина и спољашње разметање“?! Ф.О.

Ово нека је доста, вели писац, па онда наставља: Запитамо ли пак, шта је навело Румуне, да се држе екстремног козмополитског образовања, то ћемо наћи оне исте узроке, који и ону московску (Аксаковљеву) странку у Русији одводе баш противноме. Само зато, што румунски државници не познаваху праву вредност и суштину културе, могли су мислити, да је то већ доста, ако без велика труда и савесна рада само просто заведу западњачке форме, па ће се онда њихова земља моћи барабарити са изображеном Европом*). Само зато, што су прецењивали снагу и даровитост свога народа, могли су помишљати, да ће овај оне западњачке форме сасвим лако моћи испунити својим духом и садржином, да ће дакле за неколико година или неколико десетина година моћи извршити онај посао, за који су Французи и Немци требали стотинама, ако не и хиљадама година! Видимо дакле, да су она оба екстрема у својим мотивима сасвим сродна, а тако исто штетна по садашњост, као што су опасна и по будућност.

На жалост је у свим људским стварма лакше забасати странпутицом, него ли отуд изићи на прави пут. Па покрај свега тога било би неправедно посумњати у здрави културни развитак „Полу-Азије“ с тога, што су ти народи у почетку свог корачања пошли кривим путем, или што, пошавши правим путем, нису га се држали са довољном стрпљивошћу и дурашношћу. У осталом Errare humanum — важи како за појединe, тако и за читаве народе. А гвоздена нужда већ се зато стара, да увидимо погрешку. Но она се с друге стране и за то стара, да ниједна погрешка не остане некажњена, и што дуже грешимо, тим јаче морамо после за то страдати. С тога, опомиње писац, треба сви, сви да желимо, да се они народи што пре ману странпутице и да пођу правим путем. Но то не треба да желимо зар само из великодушно-

*) И нехотице падају ми овом приликом на ум Турци, који мисле да су се цивилизовали и у култури напредовали, што су добили „модерни“ устав са парламентом. Зато који би паметан и трезвен човек и смео помислити, да су Турци, онакви какви су, поред свог модерног устава и парламента доиста напреднији од Руса, који још немају ни устава ни парламента?! Ф. О.

сти; солидарност целокупног човечанства у свима културним питањима чврста је и почива на много реалнијој основи, него што тесногруда себичност може и у сну помислити.

За тим препоручује писац овим народима, да морају научити ово двоје: *вредноћу* и *стрпљивост*, па онда вели о томе даље: красна та својства народног карактера све су слабија у правцу од запада према истоку. Немац у Немачкој може се похвалити, да су у њега оба та својства, Аустријанац пак има само вредноће — али нема стрпљења. Чекати, да ствар тече својим природним путем, од сваког зрна, што је посејао, тек онда изгледати плода, док сазре, то је њему немогуће. „Али за бога, господо, та пустите нека дрва најпре нарасту!“ довикнуо је, вели, једном најпопуларнији бечки градоначеоник, др Зелинка, у комичном очајању неким варошким општинарима, кад су се ови тужили, да има тако мало лада у бечком варошком парку, који је тек пре пет месеци био отворен. Те би речи, каже писац, биле најзгоднији мото за какву културну историју Аустрије. А ко пође преко аустријских граница чак према истоку, тај неће моћи констатовати ни вредноће ни стрпељивости. На то дакле пре свега треба научити оне народе, јер њима предстоји тежак посао.

У коме правцу треба то дело започети, види се из онога, што напред рекосмо. Треба се окан ти екстрема, пак поћи правом срединoм. Страну биљку треба људски усадити у своју земљу, да се добро прими и учврсти, а ако не иде, треба је опет ишчупати; а своју рођену биљку треба чувати и неговати према искуству других баштована. Особито треба пазити код народносног екстрема, где су политични и друштвени одношаји један с другим срасли.

Обожавати форме, а не пазити на садржину, — то је главна несрећа у највишим земљама Полу-Азије. Подражавају се западњачке установе, а не пази се, да ли су оне згодне или не, да ли је становништво оних покрајина већ довољно сазрело, да се њима може како ваља користити или не. А то је опасно и жалосно; јер иста установа, која се код западњачких народа полагано и пр... родно развијала и сазрела, па нам баш т... сведочи, до какве су се висине попели ... народи — иста та установа на истоку д... се често изопачи па постаје накарадом и ... вором гадних злоупотреба. које оне зе... срамно жигошу.

Најпосле пита писац, како да се укин... та погрешка? Да ли тако, ако се у опе фо... улије нужна садржина? За то би требао р... од више столећа и тада би се баш наопач... поступало Најпре мора ту бити садржи... па онда ће се већ наћи форма. Али ако ј... ту форма пре, него ли садржина, онда с... форма мора уништити, јер доноси само ште... И у томе ће погледу сваки разуман и у... ђаван човек усвојити ове речи Тита Ма... реска: „Форма без садржине, привидност б... суштине не само да не доносе никакве к... ристи, већ су управо шкодљиве, јер свак... *уништују* моћно културно средство. Боље н... каква велика школа него рђава, боље ник... ква академија него академија без научн... рада, боље никакав устав него устав на ... пиру. Ко друкчије ради, производа читав н... форама, које су на дуже или краће вре... осуђене, да животаре без унутарње садржи... Но у времену, у коме је академија примор... на, да постоји без научног рада, а вел... школа без наставе, у таком времену гу... оне форме своју вредност пред јавним мњење... и тиме постају оне опасне по праву садрж... ну, која би се, од њих независна, после м... гла развити па онда остати напуштена б... сваке потпоре, јер се не може заоденути ... дећом која је изложена презирању. Али су... штини је форма преко потребна, па с то... је тако кобно, кад привидност постоји б... суштине. Без културе може народ и да... живети, јер му остаје нада у будућност. А... са лажном културом не може живети ник... кав народ, а ако се ипак ње придржава, о... ће бити само један пример више за неуми... закон светске историје, *да у борби изм... праве цивилизације и једног народа свак... пропада народ, али истина никад.*“ —

Ф. О.

О ТЕЛЕСНОМ ОДГАЈИВАЊУ ДЕЦЕ.

ПО ПРОФ. Др. J. СТАЈНЕРУ.

српски од

ДРА РАДМИЛА ЛАЗАРЕВИЋА.

(Свршетак)

Нега мишићног система. — Турновање. — Гимнастика.

Систематична нега и упражњавање мишића била је још у најраније доба у Грка. Шпартанаца и т. д. један од најважнијих делова у физичком одгајивању, и доиста је радосна појава што се у данашње време обраћа пажња томе предмету у кући и школи. Рајх вели: цељ је систематичном упражњавању мишића, да мишиће хармонично развије и снажи, да нормално изведе дисање, крвоток, измену материје, испаравање, и да одржи повољно стање здравља. Такође видимо, да нега мишићног система засеца у целу економију тела и у многим се тачкама додирује са благотворним дејствима неге коже: Ако хоћемо да се уверимо о томе, то нам ваља само погледати неколико од оних људи, који много седе, и сравнити их са онима, који већим делом времена проводе у движењу у слободи.

Наћиће мо велику разлику у телесним одношајима у једних и других.

Но у колико су благотворна дејства тог упражњавања и у колико се желети мора, да су користи од тога приступне свој деци, опет морамо учинити пажљивим на неке околности, које, кад би се пренебегле, знатно би умалиле корист упражњавања мишића.

Најпре неваља сувише рано одпочети са правилним мишићним упражнењима. Пре 7—8 година нетреба децу терати на то, и ваљало би претходно почети са лаким гимнастичним упражнењима и то више у виду игре. Такође то упражнење нетреба предузимати у јесење и зимње месеце, јер често нису целисходна и згодна места, где се врше та упражнења.

Такође је при томе нужно индивидуалисати, т. ј. узети у обзир састав и телесно стање снаге сваког појединог детета, јер што је за неко дете лакост, то може бити за друго тешко и неизвршно.

Са телесним наклоностима исто је тако као и са душевним и моралним, и ко само површно проучи дечије природе увериће се брзо, да свако дете има своју самосталну особину, индивидуалност, и на те урођене особине мора се пазити, ако хоћемо да одгајивање одговори својој цељи.

Најбоље је слободно упражњавање без мотака и без тако званих вештачких упражњавања.

За упражњавања је најбоље време после подне или у вече! јутро неваља с тога што је са гимнастичким упражнењима скопчан мањи или већи телесни умор, који смета другим душевним радовима. Ако мора бити баш пре подне, као што је н. пр. у школама, онда треба да су та упражнења последњег сата.

Корисним — ако су с мером — мишићним упражнењима припада играње и тоциљање по леду. Игра мора бити умерена, да нетраје дуго а да има одмора, јер иначе шкодиће здрављу, уместо да подпомогне добро и слободно држање тело и весело расположење.

Колико купатила, прање и телесна вечбања, толико је за негу коже и здравља важно

Рубље и одело.

Овом темом додирујемо за декоје мајке осетљиву и не баш ласкаву тему, али где се морају зла одклонити ту се морају најпре одкрити. Свакому је лекару познато да под декојом хаљином од свиле и кадифе крије се кожа и кошуља, које су давно изгубиле право на чистоћу. Није срамно носити грубу и искрпљену кошуљу кад је чиста али фина, издрпана, и сем тога прљава кошуља на детету, казује одмах колико је развијено чуство чистоте и реда у матере. Неузимљући у обзир естетично гледиште чистоће, чешће је мењање рубља такође за здравље а по најпре за негу коже од огромног утицаја, и декоји сравњују промену рубља са купатилом. Кад изглед рубља на телу није онакав како се може предпостављати у уредних људи, онда

је са постељним рубљем зацело још много горе, и ми ће мо само напоменути, да постељно рубље није без утицаја на кожу и на здравље у опште, и да је и у том правцу нужна највећа чистота.

Што се тиче *одела*, то можемо за децу сваког доба поставити следеће: *децу ваља одевати увек са обзиром на годишње доба и време; одело нека је просто, угодно и тако скројено, да су прси, доњи део тела и ноге топли, а глава хладнија.*

Врат ваља да је у соби и кад је топло време у слободи увек *непокривен*, а за зиму довољна је каква лака марама.

На *развиће грудног коша* ваља се такође обзирати при кроју и форми одела. За развиће и функције плућа врло је важно — док је још у развићу —, да се неносе оне хаљине, које притисњују ребра и сметају њиховом лаком и слободном покретању. Одбацити ваља сваку хаљину која спречава природно ширење грудног коша. Ово вреди нарочито за „мидере“ у које трпају мајке сасвим младе девојчице, само да истера што виткији стас. Мајке би заиста избациле ту „моду“ кад би знале колико ужасно шкоде деци својој тим стезањем, како је штетан утицај при дугом ношењу мидера на организам, који је још у развићу, како пате плућа и јетра. Мислимо, да је вредно жртвовати ćујету здрављу дечијем, а добро је и неучити децу на ташту сујету и кићење.

Нега костију.

У дечијем добу има три периоде у којима су кости у опасности оболевања, јер се могу *савити или искривити*.

Прва је периода од 10—15 недеља, кад деца почињу да се усправљају, да дижу главу — и кад се обично почињу усправно носити. Ми светујемо родитељима, да у томе погледу непренагле и да се неистичу прерано, пред природним законима.

Нама је природа најбоља учитељка, и ако пазимо на све њене милоте, онда нећемо никад погрешити. Кад дете осећа довољно снаге, да издигне главу и за неко време исправи своја леђа, оно ће онда зацело скоро показати, и кад је приспео прави тренут кад се деца могу без опасности — *али с почетка само кратко време* (15—20 минута), доцније ће дуже и дуже усправно носити. Децу не треба носити само на једној мишици, као што то саме дадиље, слушкиње па и саме мајке раде, но се мишица мора мењати, јер се иначе може кичма искривити на страну.

То вреди за децу са нормално развијеним костима а с тим пре још за децу, са нежним костима и мишићима или меким костима (енглеска болест). Из тих узрока несмеју се усправно носити деца са енглеском болешћу кад им је 10—15 недеља, но тек кад им је 6—8 месеци па некад и доцније.

Друга периода, у којој лако бива савијање костију, оно је време, кад деца *почињу да се усправљају и да иду*.

Није опредељено време кад деца почињу да иду, јер је то у разне деце различно

Тако н. пр. од 200 деце проходило је:

42	детета	пре прве године,	
88	„	између	14—15. месеца,
32	„	„	16—18 „
28	„	„ у	2 године.
8	„	„	2—3 године
2	„	тек у	4 године.

Каспом проходању највише је узрок енглеска болест, која се на жалост све више шири.

Интересантно јо што Маутнер вели о дечијем ходу: као што се по ходу разликује човек од жене, шта више може се упознати стање, темпераменат и характер каквог човека, тако се из начина, како се дете понаша при учењу ходања може закључити на његов будући характер. Има деце која дуго немогу да нађу равнотежу њихова тела, а друга добију наскоро ту сигурност. Нека пузе ногама и рукама, друга се љуљају и веслају напред, нека су размишљива и рачунају, друга опет прехитра и непажљива. Нека су у то време пажљива и страшљива, друга су куражна и поверљива.

Неки родитељи једва могу дочекати да им деца пођу ногом, и постају готово несретни кад већ прва година прође, а дете још неиде. Стрплења само ваља, и дете ће зацело поћи, сем ако има какве урођене и придобивене махне у органима за кретање.

Да би се деци олакшао ход, измишљене

разне справе и машине, али то је све не-
›лисходно. Прво неприносе ништа ранијем
›оходању, друго многе од њих рђаво утичу
ı развиће грудних органа а треће, деца се
ı њима могу лако повредити. Најбољи је
'бањ (четвороуголник) Гелисов. Зидови се
стоје из 4 даске, које су на угловима ве-
не гвозденим алкама, а изнутра су постав-
ене. Дно је обложено каквом меком подло-
м. Висина мора бити толика да усправљено
те може да гледа напоље.

Са дечијим ходом исто је тако као и са
ізањем главе, јер кад деца осете довољно
ишићне снаге, онда ће се она усправљати
без тих справа, хватајући својим ручицама
олне предмете, а кад им то пође неколико
та за руком онда се она доцпије одваже и
на први корак.

Ако су мишићи и кости на ногама још
ко слаби да немогу држати горње тело, а
ца се при свем томе присиљавају на ход,
да се могу искривити ноге и још више
ичма.

Школско доба је трећа периода и она
а жалост често производи и подпомаже са-
ијање кичме. Та су савијања најчешће
девојака, и зато ваља на то пазити па ма
адиле оне женске послове, шивење, плетење и
. д. Често изненађене мајке салете лекара тек
нда кад је кичма савијена увелико, и уверa-
ају га, да су то тек сад приметиле. То
е не би дешавало кад би мајке сваких осам
ана — најбоље у купатилу тачно прегледа-
а своју децу, особито у наведеним опасним
ериодама, и како би приметиле најмању кри-
ину одмах тражиле помоћи.

Нега чулних органа

Међу чулним органима око заузима нај-
ећу нашу пажњу и бригу. Сваки опажа да
е болести очију, а особито кратковид-
ост све на више и више шири, а да је ве
ма нужна дијететика очију у кући и школи.
Очни лекари Јелеркон и Кризман бројевима
у доказали како је у школске деце честа
ратко-и слабовидост. Тако је Криз-
ман у Петрограду нашао међ 4358 ученика и ученица 1255 кратковидих.

Три узрока подпомажу и развијају кратковидост у деце.

1. Пре свега рђава навика држати главу сувише близу артији, књизи и т. д. при читању, писању, цртању и занимању са ситним предметима.

2. Други је узрок кратковидости нецелисходност наших школских клупа.

3. Трећи је, рђаво осветлење школских локала.

Ако хоћемо да станемо на пут свим тим злима, онда се морају сложити учитељи, родитељи и школски надзорници и по могућству спречавати поменуто зло у кући и школи.

Нега уста.

Чистота уста од велике је важности како за новорођену тако и за старију децу. Њоме се стаје на пут многим устним болестима, а важна је и за варење, јер храна нетруне још одмах у почетку.

После и пре сваког дојења или храњења, ваља детету испрати уста хладном бунарском водом. Особито је ово нужно за првих 6 недеља.

Најбоље се чисте уста са крпицама, које су за то удешене. Оне ваља да буду од меког ланеног платна, и само се могу употребити највише два пута. Кад је деци 3 — 4 месеца онда је довољно испирати им уста само јутром и вечером.

Несме се никако пренебрегнути нега млечних зуба, јер је њихово одржање важно, како за развиће вилице тако и за друге зубе.

Млечни зуби несмеју се вадити кад се клате јер раним вађењем лако узимљу стални зуби погрешни правац, и само кад су стални зуби већ пробили и млечни их спречавају, онда ваља ове последње вадити па ма се и неклатили.*)

*) Dr. And. von Hüttenbrenner. Lehrbuch der Kinderheilkunde. c. 81. Wien 1876.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Pčelarstvo za obću i školsku porabu priredio J. E. Tomić (sa 57 slika). U Zagrebu. Nakladom dalm. hrv. slav. zemaljske vlade. 1879.

У предговору ове књиге каже г. Ј. Е. Томић којих се књига држао при састављању својега пчелара, па спомиње *kurze Anleitung zum Betriebe der vernunftgemässen Bienenzucht* од др. Фрање Живанскога, Датеов *Lehrbuch der Bienenzucht* и барона *Rothschütz*-а *„Illustrirter Bienenzuchts-Betrieb,“* прем да наш „пчелогојац“ г. Томић не зове барона *Rothschütz*-а *Rothschütz*-ем, него Р о ч и ћ е м.Ваља да је хтео наш „пчелогојац“ барона *Rothschütz*-а да похрвати, или да ту реч *Rothschütz* преведе на хрватски као што је много шта преводио без смисла у својем пчелару. или је можда хтео да заблуделу овцу *Rothschütz*-а изведе на прави пут Р о ч и ћ а. Ја сам доста кошница и справа пчеларских од барона *Rothschütz*-а купио и куповао. али нисам знао да је он Р о ч и ћ, тек сам се о том известио кад сам прочитао *„Pčelarstvo“* г. Томића. а то заиста није знао ни сам г. *Rothschütz* да се не зове *Rothschütz*, него Р о ч и ћ.

У пчелару овом усрећио нас је г. Томић са „ново скованим“ речима као што он сам у предговору вели. а те „ново сковане“ речи и у опће лош језик долази отуда. што г. Томић није при састављању ове књиге само „рабио“ споменута дела. него их је од речи до речи преводио. А да је по читаве чланке преводио и то реченицу по реченицу. видеће се из овога прекрасно преведенога места: „Тко пчелари само покуса ради, начинит ће си предходну покусну основу. јер неумије просудити уплива одношаја“. (стр. 149.) Ко хоће ову гад-реченицу да разуме. мора отворити Дадеов *Lehrbuch der Bienenzucht* од год. 1876. и на страни 122. наћи ће ради својега „у т ѣ ш е н и я“ ово: *Wer nur versuchsweise die Bienenzucht beginnt, wird sich nur einen vorläufigen oder Versuchsplan machen, weil er den Einfluss der Verhältnisse noch nicht zu beurtheilen weiss.* Ко би се хтео подробно уверити о овој ствари, нека испореди Датеов пчелар са пчеларем нашега „пчелогојца“, па ће се уједно и научити како се ваља писати пчелар за „о б ћ у и ш к о л с к у п о р а б у“. Али на жалост ми не можемо се дуго забављати са оваким стварима, него би на послетку препоручили г. Веберу писцу хрватске словнице да једним чланком препоручи техничке изразе из пчелара нашега „пчелогојца“ за југославенски речник. Зар нам не пружа реченица што ћемо навести много чега што не знамо: „Ако медовњаком прије престанка ношње. ради ограничења плодитбе. уграби матице, тад направи с њиме мале раскладе. да му граде фришко саће“. (стр. 86.) У овој ће реченици сваком бити све непознато, па зар несу онда достојне препоруке овако накарадне речи, које сачињавају реченицу без смисла. Оваких реченица у овом делу можеш наћи колико хоћеш и даље се не ћемо на њих освртати. него ћемо још неколико [illegible]них техничких пчеларских израза навести „ко је чудан нек се чуду чуди“. као: с е о б н а и л и п у т о в н а г о ј и т б а *Wanderbienenzucht,* р о ј н а г о ј и т б а *Schwarmzucht,* Р е з а т б е н а г о ј и т б а *Zeidezucht,* с к л а д и ш н а г о ј и т б а *Magazinzucht,* о п л о д н и и з л е т *Befruchtungsausflug,* ц р в а ч к и м е д *Blattlauhonig,* д в о с е л а ц *Zwitter,* г р б а в и ц а, г р б а в о л е г л о *Buckelbrut,* л и с т о в и м е д *Blatthonig,* н о ш њ а *die Tracht,* п р о ч и с т н и и з л е т *Reinigungsausflug,* р а з т р е ј б а *Dreitheilung* и т. д. Оваким наказним речима нема краја. за то би их препоручио Стармалом. да их по своме начину протумачи.

Из свега овога ми држимо да књига ова ма да у између других и по Датеју најпрактичнијем кова-цији код Немаца написана или боље да кажем преведена, ипак нема за нашу књижевност српску и хрватску вредности, јер литерарни историк. који узбуди доцније попуњавао нашу историју књижевности. кад дође на ову књигу мора казати „заиста ти кажем: не познајем те“.

Српски пчелар.

Гласник српског ученог друштва. *Друго одељење. Књига XI. Београд 1879. Други наслов:* ***Морава, њено садање стање и могућност пловидбе.*** *Од А. А л е к с и ћ а, инжинирског официра у оставци, редовног члана Српског ученог друштва. Са 61 сликом. У Београду, штампано у државној штампарији 1879. На 8-ни 4 л. 115 стр.*

Скоро није изашла књига тако интересантна као ова. У њојзи је у текст и у слике уложен труд толиких година. проматрање вођено с очевидном љубављу према напретку и бољим данима народнога живота. Ако ко замишља Моравску долину са паробродским станицама уз обале моравске поред свију знатнијих места, и ако ко мисли да ће настати време кад ће се лепе околне горе моравске долине моћи гледати с парброда — тај ову књигу треба да поздрави као ласту тога времена. Она је то барем у нашој књижевности.

Препоручујући је стручњацима, који би требали да је како ваља оцене — наводимо њезин садржај: Предговор — I. Западна или српска Морава. II. Река Бинча или јужна Морава.. III. Велика — сједињена — Морава. IV. Да л' је по нашу трговину пробитачно, да се Морава пловном учини, V. Како би се Морава регулисати могла? VI. Препоне које би се при регулисању Мораве појавиле. VII. Површан преглед целе радње и свију трошкова, који су потребни за регулисање Мораве. VIII. Водомер IX. Брзина воде. X. Клас

спрудови. XI. Воденице. XII. Дрозге. XIII. Камењари. .V. Како леже слојеви Моравске обале. XV. Елеменрне непогоде. XVI. Покушаји пловидбе Мораве. XVII ıкког кроја треба да буду лађе, којима би се Мовом пловило. XVIII. Обрт у Србији.

Међу сликама су карте, статистички нацрти. слиположаја, а напред је слика једног пароброда „Мове“, којим је дунавско аустријско друштво пловидбу Морави покушало.

Р А З Н О.

(Немац Српкињи). Пре 25 година пошље наша пок. лица Стојадиновићева, „Српкиња,“ немачме песнику Јов. Г. Сајдлу у Бечу прву свеску оје књиге: „У Фрушкој гори,“ на чему јој се сник захвали овим стиховима, од којих нам је оринал доставио један наш пријатељ из Загреба:

Ob Sitt' und Sag' und Licht und Luft der Serben
Mit ernstren Tinten deine Lieder färben,
Indess mein deutsches Herz mir mildre lieh' —
Wer wollte rechten ist's nur Poësie.
Drum wie zwei Flüss' in einem Meere münden,
Mag Deutsch und Serbisch sich im Lied verbünden.
ien, am 25. November 1854. Johann Gabriel Seidl m. p.

(Нула). Нема те земље, која неби имала свог ванцног рачунџију. Има га Немачка тако исто, као и анцуска и Инглеска. У Француској био је то Анри нде, пастир, родом из Масона, кога никад нико није навао, а овамо је најнаученије математичаре покавао. Али то чедо природино не беше само ванре рачунџија; беше то такођер човек пун духа. Ево ме примера. Неком несланом шаљивчини паде на , да га у једној седници сасвим озбиљно запита: олико је 3 пут 4?“ — „Господине.“ одврати пастир оклевања, „кад Вашу особу на крај дометнем, онда даје 120.

В Е Л Е Ш К Е.

(Предавање Ђ. Рајковића). На трећој вечерњој зави у Н. Саду од 24 нов. (6. дец.) о. г. држао је наш лужни књижевник Ђорђе Рајковић друго своје едавање (прво је печатано у 1. и 2. бр. овогодиш- г „Јавора“) у дворани српске читаонице *„Из проости Новога Сада“.* Предавач је већином изнео на цик моменте, који допиру од године 1748 до 1763, ворио је о духу споменутога доба, као о духу пијезма и светињичења, о духу таме, духу феуде и уетања. Развио је неке културне слике: живот црени и школски, тадашње иконе, одело мушко и нско и т. д. Навео је примере, како је моћан и усан био уплив калуђера и попова, како је духовни девојке и удовице, које би поклизнуле, давао у адичину двору чрез цигане шибати, у јарам преи, — како су манастири за неполажење цркве даки људе батинати и т. д. Споменувши још, како је гистрат новосадски у оно доба упражњавао тортуру пеленгир. како су спахије исисавале тежаке. превач је завршио овим срце уздижућим речма: „Хвалимо бога, честити зборе, што живимо у добу свете просвете, у добу жељезница и телеграфа! Ни једна власт не гони ме данас, како да бога мога себи замишљам. За неполажење цркве данас свети оци не деле батине. Нема данас бијења у владичину двору ни по намастирима, нема јарма, нема пеленгира, нема жигосања. Нема више глобе од спахија! Од тридесет и једне године амо ужива и српски тежак у Угарској слободу. Опанак се више не презире. Рад није више на срамоту човеку, рад једино временом начини од слуге господара, рад даје народу моралну снагу, рад је полуга образовања и истинске слободе. Ми Срби можемо се истина с тугом и болом у срцу на новију прошлост обазрети, али ми можемо такођер с мушким поуздањем и лепом надом у будућност гледати!“

Предавање је саслушано са запетом пажњом — мушицу би чуо да је у дворани прозујала. Сакупљен је био цвет интелигенције и грађанства. Дичне наше новосаткиње и овога се пута јако одазваше.

Уредништво је „Јавора“ сретно било, да и ово друго Рајковићево предавање добије, које ће у 1. броју за идућу годину изаћи наштампано. — ш.

(Милан Ђ. Милићевић.) На свечаном годишњем збору Југословенске Академије знаности и умјетности у Загребу, који је држан 13 ов. м. — изабран је и проглашен за дописнога члана Југословенске Академије познати наш књижевник г. Милан Ђ. Милићевић писац „Кнежевине Србије“, „Зимњих вечери“, и толиких других дела. Живео на многа љета на корист и славу књижевности нашој!

(Споменик Сими Милетићу.) Познато је српском свету, да је нашега Светозара Милетића постигнуо тежак губитак, да је смрћу изгубио свога остарелог родитеља. Змај-Јован Јовановић је предложио у „Стармаломе“ да се покојнику о народном трошку подигне достојан споменик и народ се одушевљено одазва томе позиву, те са свију страна стижу „Застави“ и „Стармалом“ лепи прилози на поменуту цељ. Евала!

НОВЕ КЊИГЕ.

Годишњак велики срп. народни илустровани календар за годину преступну 1880. уређује А. Сандић. Издање браће М. Поповића у НСаду. Цена 33 н. Штампан у срп. народ. задружној штампарији. — Осим обичног календарског садржаја има знамените године у опште, знамените године српске, знаменити дани српски, земље и владари, срп. црквени великодостојници, срп. богословска школа у Карловци, срп. гимназије у Новом Саду и Карловцима, срп. виша девој. школа у Новом Саду; срп. народ. позориште, срп. новосадска читаоница, срп. новосадско коло, срп. задруга Срба занатлија новосађана, срп. задруга за међусобно помагање и штедњу, срп. народ. задружна штампарија и срп. занатлијска вел. бечкеречка задруга у 1879. — Књига за народ: У спомен 25. годишње брачне славе Њ. Њ. В. В. цара краља и царице краљице Фрање Јосифа I. и Јелисавете. Ми наш народ слабо познајемо и мало се за-њ старамо, од А. Сандића. Аговање. Игра

је убила. од Паје Марковића; Две честите јетрве, срп. народ. песма. Учите економију: дижите воћке: домаћи и пољски гад. и лекови против њега. Мали Јова (слике из дечијег живота). Нове загонетке. Опис слика, што су у овој књизи и годишњи вашари.

„Од књига југославенске академије у Загребу изашле су ове:

1. Rad jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga. XLIX На 8-ни 2 л. 236 стр. Садржина је те књиге ово: Нацрт наше метрике народне обзиром на стихове других народа а особито Славена. од Л. Зиме — Повјестник Иван Лучић, Трогиранин. На успомену 200-годишњице смрти његове. од дра Фра Рачкога; — Путовања по балканском полуотоку XVI вијека; од дра П. Матковића: I. Феликс Петанчић и његов опис путова у Турску: — Отпор и буна ради десетине у бискупији загребачкој у XIV вијеку од И. Ткалчића. Изводи из записника југославенске академије знаности и умјетности.

2. Starine. Na sviet izdaje jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. Knjiga XI. На 8-ни 2 л. 208 стр. Садржина је те књиге ово: Попис продаја дубровачких из XIV столећа, од проф. С. Љубића: — Исправе XV вијека из „црвене књиге“ загребачкога каптола, од Ивана Ткалчића; — Дописи између крајишких турских и хрватских частника; од Фр. Рачкога — Теодосија Миниха Хиландарца похвала светоме Симеуну и Сави од Стојана Новаковићаа; — *Phisiologus* Слово о вештех ходештих и летештих, од Стојана Новаковића; — Два црногорска писма. Прилог к познању правних народних обичаја. од Стојана Новаковића; — Влашко Бугарски литургијар од год. 1507 у библиографији до сад непознат. од Стојана Новаковића.

У штампарији и издању А. Пајевића у Новом Саду изишле су ове нове књиге:

Енох Арден од Алфреда Тенисна. Превео Змај-Јован Јовановић. Ово је дело наградила „Мати[ца] Српска.“ у Новоме Саду, 1880. Цена 50 новч.

Чика стевине књиге. *Бадњак*, дарак доброј [де]ци. Св. прва. Са 14 слика. Цена 25 новч. или [...] пара.

О телесном одгајивању деце, по проф. др. Ј. С[...]неру, Српски од Дра. Радмила Лазаревића. У Н. С[аду] 1880. Цена 20 новч.

Српске народне здравице о славама, крсно[м] имену и другим приликама, како се назд[рав]љају у Боци которској, у Херцеговини, у Босни, [у] Србији и у Црној гори. Издање за народ. У Н. Са[ду] 1880. Цена 20 новч.

Завјет ивањској градини, босанка приповјетка [од] П. Деспотовића. Издање за народ. У Н. Саду 18[80]. Цена 20 новч.

Књиге за школу и народ. Свеска VIII. Поч[ет]нице природних наука. *Астрономија* од Н. Л[о]киера. С немачког превео Др. Ђ. Натошевић. С[а] 47 слика. Нови Сад. 1880. Цена 50 новч.

Књиге за школу и народ. Свеска IX. *Ђимна[]стичне игре за српске народне школе.* Први део. Пр[о]сте и редне игре, игре са испомоћи и сметњама и сл[о]бодне игре у пољу и на игралишту. По најнови[јим] немачким изворима написао Ђорђе Глибоњск[и] учитељ на срп. виш. дев. школи у Н. Саду. Са [...] слике. Нови Сад. 1880. Цена 1 фор. или 12 гроша [...]

У накладни књижаре браће Јовановића у Па[н]чеву изашле су књиге:

Пропаст царства српског на Косову. у народни[м] песмама, са сликама „Бој на Косову“. Панчево. 18[80]. Цена 15 н.

Цар Лазар у народним песмама, са сликом његов[ом]. Панчево, 1880. Цена 15 новч.

Милош Обилић у народним песмама. са сликом његовом. Панчево. 1880. Цена 15 новч.

„ЈАВОР“ излази сваке *недеље* на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 фор. 50 новч., на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 48. У Новом Саду 9. децембра, 1879.

Л И Л И.

Већ на небу мога жића
Нема више светлих звезда,
Излетиле тице миле
Из надиног чедног гњезда,
Убав цветак шарних снова
Увенуо, па се суши,
А зликовац, стара туга
И дах би ми да угуши. . .
Хај, шта би од мене било,
Да те немам, лепа вило?!

Убилачка, грешна рука
Камењем се хита на ме,
Жута злоба живога би
Да у раку закопа ме;
Бесомучна, мамна обест
По блату ми име вуче.
А гвоздени чекић руга
Срце би ми да утуче.
Хај, шта би од мене било,
Да те немам, верна вило?

Погледаш ме, а надине
Већ певају опет тице,
И укажу изнова се
Благе звезде трепталице,
Место једног вела цветка,
Стотинама ничу нови,
А од снова анђелака
Дивнији су моји снови. . . .
Хај, шта би од мене било,
Да те немам, лепа вило? .

Прозбориш ми: а ја незнам
Да на свету јада има;
Већ се грлим у мислима
С голубови и јањцима;
Пољубиш ме: а душа ми
Свет и опет жарко воли,
А потвора, а погрда
Срцу више ништ' не боли. . .
Хај, шта би од мене било,
Да те немам, верна вило?

1875.

Мита Поповић.

МЛОГО СТРАДАО . . . . . .

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

Дојиста, све вам у овом нашем мучном животу пролази као сан. Зато се, ваља, и каже: живот је сан. Прохује вам олике године, а када погледате за собом — врло мало радосних дана. Срце прано, тек по кад када буде за успомене пуне миља и топлине, а иначе? Иначе ве патње и муке. Шта ни сте сањали, а како сте се надали. . . . . . Гете је рекао, да је нада друга душа паћенику, а Бајрон додаје: да нема већих мука за човека него сећати се сретних дана. . . . . Ви ће те ми одговорити, да није тако. Е па добро. Онда, молим вас покажите ми, колики је број оних, који су се срећно до краја провезли на веселом чуну живота

кроз бурне таласе овога света а ни једном не ударили на храпаво стење и кршеве. . . . .

Но, хајд' да вам причам. . . . .

Беше недеља. Сад немојте ишчекивати, да вам описујем, како је на пољу било време, да ли је беснио јак ветар или киша; да ли су сунчеви зраци падали косо и јесу ли позлаћивали свилене, девојачке витице; или су сребрне капљице летње кишице освежавале преплануло цвеће; како је, на прилику, овај или онај заљубљеник седео са овом или оном крај прозора, како су гледали у сунце на заходу, како су уздисали, и тако даље. . . . .

Доста је, кад вам кажем, да је недеља и то после подне. У кући г. Николића, великога судије, било је одабрано друштво. Није шала, данас је рођени дан госпођици Мили, ћерци домаћиновој.

Ту вам је био г. Красић, професор, са својом госпођом и ћерком Драгињом; ту вам је дошао г. Митић, судија, са својом госпођом и ћерком Милевом; па после г. Насковић, контролни чиновник, удовац са својом јединицом Даницом, па за њим је дошла и позната тетка Маца, која вам одма, после пола сахата знаде шта се је догодило у вароши, а како и да не мора знати, када је и она у женском друштву. Баш да вам их побројим све редом. Ту је најзад била и госпођа Стана, дошла је сама без мужа; муж јој знате у суду, па она вам, вели, напред мора да зна како ће се сутра и чија парница судити и пресудити. . . . .

Друштво је расположено, весело. Домаћин и домаћица нуде госте ђаконијама и добрим вином. Гости ћеретају, смеју се, певају. Мушки најпре сели за се, жене за се, а лепе девојке уза свирку и песму. Свако је почињао говор својом темом, а тема и полазних тачака у човекову животу има небројених.

Не треба да вам кажем, то се разуме: тетка Маца говори, да не можете реда добити.

— Је си ли видела јутрос, прија Стано — рећи ће она — Драгу Марковићку. Дошла баш са новом, свиленом хаљином у цркву. Па није да се понела, мисли г[...] јој муж добио класу, па неће никог Бо[...] да назове. Ја и сека Перса баш се с[...] менисмо од чуда. Износи се света та[...] из олтара, а она се завела у разговор[...] њеном Соком, па јој прича, како јој м[...] ономад купио хаљину, како је платио [...] форинти за њу, како је пренео без [...] мрука, али лако је њој — овамо муж [...] онамо зет. Јест, бога ми, све о том пр[...] целе свете службе божије, а баш се н[...] ни прекрстила. Ја и сека Перса баш с[...] за све време мотрили на њу, али та не[...] ни један пут да даже руку. . . . .

— Е баш се и ја данас на руч[...] разговарам са мојим мужем — одгов[...] гђа Стана. Дошла сам јутрос да се Б[...] молим а тетка Настина Спаса окуп[...] баш се свето евангелије чита, па пр[...] како јој је ноћас утекла слушкиња. В[...] њен муж не мари да плати и четири [...] лира месечно, али, ево нема их да сл[...] као што ваља; а и како ће да служ[...] полиција место да их затвара и нате[...] у службу, пушта их те се луњају по [...] кацима. Баш ономад питам г. члена [...] он знате долази по чешће код мога м[...] те се договарају — а он вели: так[...] закон, не можемо их силом натерат[...] службу . . . . . Гле, молим те, вел[...] може од закона! Какав закон? Ка[...] ти њој, па ће ти служити, као што [...] пре неких година служиле за пет [...] цика. . . . .

— А је си л' видла, бога ти, [...] нову дијаманску иглу у Јуце Шобић[...] Онаređа игле, а не гледа, што јој је [...] банкротирао; па ено, каже ми мој М[...] да у новинама стоји, како ће му се [...] дући петак јеспап на добош продава[...] Тако ти је то — само хоће да [...] па макар после два дана немала ле[...]

— Такав вам је данас свет, [...] Мацо. Мој муж, знате у суду је, па [...] дана а да ми не прича, како је овог [...] оног, знате, ставио под суд. . . , [...] прикрио своје стање, али, знате ва[...] је то прикрио своје стање. . . . . [...] пријо, банкротирао. . . . .

— Ама, бога вам, јесте ли чули, да удаје Нинковићева девојка?

— Јесам — одговори тетка Маца — л' за оног професора? Увек сам вам ворила, да је стари Нинковић препреен лисац. Лепо узео момка у кућу, баги да му децу учи, па удри у част дас, па сутра, дај вечере, дај сéла, докле у лепо девојку привезаше. Та бар да је евојка, него плава, жута, сува, болешива. . . . .

— А добија л' што мираза?

— Јадан ти мираз! Какав мираз? Када мре „преко" Нинковићевог оца брат, доиће неки мали тал. . . .

— Ето, пријо, тако вам просто свет ме да обрлати и лепо пролази. А гледам оју Лепосаву, та није да је лепа румеа, млада, тек јој је двадесета, то јест, ад је тек ступила у шеснајсту годину; а вам зна да везе, није да вам је милина видети, три године плаћала сам, те е учила код Орештајнове. Па после, она ам не зна шта је то забава, па ти балови, беседе, већ једнако седи код куће. ест, ја не дам да изађе куда, јер, знае, чудан је свет. Али данашњи младићи о неће да знају. Они хоће балове, бееде, хоће, веле, да се упознају, хоће да оворе са девојком, а ја, бога ми то едам. . . . .

— Е то право велиш, прија Мацо. Баш је наступило чудно време. Прошле едеље била сам у парку, када је банда вирала, па гледам ти ону Терзићеву Софију; ухватила се лепо девојка са некаквим младићем испод руке, ни род ни омози бог, па лепо шетају све напред, мајка јој, сирота Настасија, иде за њима, једва их стиже. Они јој се окрену, па се лепо церекају. . Е, мислим се нешто, да је то моја девојка, та онде бих јој одмах кике ишчупала. . . . Де данас мало, де сутра мало. Девојци млого не реба — па јој се лепо мозак заврти. После, ти њој нуди кога хоћеш, а она само њега једног па једног. . . . И сви веле, о је љубав. Каква љубав? . . . . .

— Каква, бога вам, љубав? Којешта! Знам ја, када сам се удавала — додаће тетка Маца — за мог покојног мужа, бог да га прости, није било ту ни речи: хоћу ли или нећу. — Зар је онда било као сада, по цео дан девојке на сокаку, на пенџеру. . . . . Не бога ми. . . . . Све смо се онда девојке криле иза капије. Ту нам је био састанак и разговор. Зар онда да прођу младићи, па да нам се јаве! Јо Боже мој! Чим их угледамо још из далека а ми беж' па иза капије; а ако за срећу има каква рупа на вратима, ми виримо кроз њу. . . . . . Тако сам ти видела ја мога младожењу. Једнога дана, баш беше свети Илија, седимо ти ја и моја покојна Нана, бог да јој душу опрости, пред капијом, када се на један мах указа иза ћошка од нашег сокака младић у црвеним чакширама, око појаса алеви трамболос, ћурче са лисичином постављено, оздо ћемадан, на глави фес са кићанком, а на ногама плитке ципеле и плаветне чарапе. . . . Боже мој! ала сам се тада била уплашила. Тек што га угледах, а моја ми нана рече: ето, то је газда Штерије, за кога нам је ономад говорио ћир Спира. . . . . Ја чим чух то — беж' па иза капије. То је свега, што сам га видла. Сутра дан, пред вече, био је прстен, а одмах идуће недеље била сам венчана са њим. . . . . Јест, тако ти је то било. Али, данашњи свет хоће да бира, хоће најпре да разговара, да се шета, хе, хе, хе, зато сад и јест хрђаво време!

— Бога ми, прија Мацо, и нема више оно старо време. Сад је, видите, свет покварен. . . . . .

— Јест, право велиш, зло је време, свет пропада. . . . . .

У том се зачу глас из друге собе, где беху мушки гости:

Ја сам, господо, за еманципацију женскиња. И ма колико да ме ви о противном уверавате, ја сам овог тврдог убеђења. Истина у најновије доба појавио се и професор *Рошер,* који вели: Еманципација жене подкопава основ државни. Код народа, који иду у пропаст, опажа се често да најпре социјалне а после и умне разлике између оба пола не стају; Није, вели, то добар знак, што има то-

лико исто списатељица колико и списатеља; то је пропаст. — Али, господо, ја нисам тога мнења. Жене праве зграду човековог друштва. Оне држе будућност народа у својим рукама. Мајка може врло млого учинити од сина, читајте историју знаменитих људи; мајке су у њима подстакле врлине, племените осећаје и дела. Учио син ма које школе, био он ма којих начела, оно, што му је мајка дала, не може се изгладити, а срце, које је она једном надахнула врлином, неће се никада дотаћи онога, што би било неморално. Зато сам, господо, свакада мнења, да требамо више пажње на наше жене обраћати, да их требамо васпитати и еманциписати. . . . . . .

Разговори се сада стишаше, а из салона где беху оне лепе госпођице, зачуше се дивни звуци на гласовиру. Госпођица Мила свираше, а другарице је песмом пратише: „сунце јарко не сијаш једнако, ил' једнако ил' немој никако. . . . .

Но, мало потраја, па се међу мушкима опет започе разговор. Треба да знате, да г. Митић никада не може да пропусти прилику, кад је говор о политици; редовно чита новине, чак од санитетских претписа о говеђој куги, на челу листа, па до онога „приватнога огласа“ на крају, у којем нека Миленија, из незнам којега села, јавља целом српском народу, да је своме мужу Степану дала 360. гроша на „шпекулативну радњу“ . . . .

— Шта мислите, мој господине — рећи ће г. Митић — Јесте ли читали, шта раде Немци. Аустријски се цар састао са немачким а Бизмарк са Андрашијем; све нешто уговарају, све нешто мисле и спремају. Бога ми су се Немци осилили. Јесте ли читали у „Истоку“ рат и ништа друго. . . . Бога ми, ја се бојим. А после шта радимо ми Славени? Ништа. . . . Ено, Русија окупила баш сада, па ратује са некаквим дивљацима по пустарама. Па док тако расипа своју снагу у Азији на некакве Туркмене, дотле се у Јевропи, у својим варошима, не може да курталише оних несретних комунаца. . . . Еле, тако нико од Славена не ради ништа, па ни ми Срби. Пропали смо. . . . . . . (Наставиће се.)

НА ГРОБУ СЕСТРИНОМ.

Чудио се сваки живи
Мирисавом моме цвету, —
И није га лепшег било
На овоме белом свету.

Ал' ја сам га и негов'о
К'о рођене очи своје, —
Па при свем том тај ми цветак
У пупољку увен'о је. — — —

Ал' не тугуј, срце моје,
Ово ј' само форма била
Којом га је вишња рука
У вечитост пресадила.

А и теби часак иде —
Й далеко неће бити —
Кад ћеш своје мило цвеће
Опет moћи пригрлити.

30/1. 1879.

Д. Прерадовић — Б.

ЈАДНА МАЈКА.

(Свршетак.)

Она се мало замислила, па тада рече одлучно: „Нисам!“

— А од чега живите? упитам је даље.

„Једем хлеб и што ми људи даду, кад радим па заслужим,“ одговори она.

— А зар данас нећете да радите? упитах ју ја.

„Није ме нико позвао,“ одговори она оштро.

Забадава беху наша питања, она се

није бунила, нити је сумануто одговарала. — Ми се осврнусмо по соби, едали ће мо наћи, какав знак спомена на децу; али не нађосмо ни чега.

Један другом дадосмо знак, да се удалимо.

— Збогом снаш Милице? рекосмо обојица уједанпут.

„Кажите мамици, да ћу ја већ сутра рано доћи: али само незнам када сте се брже запрљали,“ рече она и први пут се мало насмешила.

Ми се удалисмо.

На пољу рекох своме пријатељу:

— Она неизгледа, да је луда. Беда и невоља јако утиснуше на њу.

„Сасвим луда није,“ одговори Милан, али њој долазе канда тренутци лудила. Зар ти не невидиш како је она измождена, попијена. .

— Чудим се да у том јадном стању неће никакву помоћ да прими. Није понос, већ је канда јогунство, приметих Милану.

„Мени се чини, да она избегава сваки одношај са људима и неће ни у какву обвезу према другоме да стане. Заиста кад се човек промисли мора веровати, да се ту ма каква тајна скрива“, одговори Милан.

— Мени паде нешто на ум, упадох ја у реч Милану. Будимо вечерас на опрезу око ове куће, можда ће се загонетка сама решити.

Милан пристане на тај предлог. —

Када се тај дан сумрачило, обојица бесмо на опредељењу. По договору један стаде код кухињских врата; а други крај прозора, јер се нама при многом премишљању могућним учинило, да је она кроз прозор изаћи морала, када је прозор без њеног знања отворен био. —

Ноћ је била тиха, лепа, но похладна, свуда је тишина владала, каква се само на селу замислити може, де се често и непали с вечера жижак, већ када се мрак спусти, а људи у легало пођу.

Пси, они беху будни и тек де где, чуо си им лавеж; ваљда их је пристрашила која ноћна тица.

У тој тишини морао си чути, ма какав, најмањи покрет.

Ја сам се поставио и мотрио на врата, а Милан близу прозора. Он је имао бољи положај него ја; па је с тога могао свако кретање у соби одмах дознати И заиста, Милан се оштро диже и даде ми знак да пазим. Он је чуо из собе јаук са познатим тужним рефреном: „Дечији брежуљак“.

Већ у исти мах, када је Милан дао мени знак, прозор се отворио и кроз њега, као вила са расплетеном косом, готово летећи појави се јадна мајка, прихвати за прошће и у часу беше горе на огради.

Симо брже амо! чуо се глас мога пријатеља. Ја сам са неколико скокова био тамо: али какав призор измеђ мог пријатеља и бедне жене. Они се ухватише у коштац и боре се. Она се отима и виче: „Пуштај ме зликовче! Пуштај матер деци“ те је заглибила своје оштре нокте у месо његових руку. Милан пак, беше ју баш тада ухватио, када је на врхунцу ограде била, па ју је скинуо доле и непушта је, ма да бол од њених заглибелих ноктију у његове руке беше тако велики, да би га једва даље издржао. Ја сам у часу ухватио њене обе руке: а она се поче сад тек, као љута вучица са зубима бранити, и отимати и врискати. Наравно да двојици није могла одољети, већ малаксала паде као мртва.

Ми ју унесемо унутра у собу, у жежемо свећу, заклонимо прозоре од месечеве светлости, јер већ почесмо сумњати, да пун месец има на њу велики уплив.

Она пак, како се осетила, да је одморена од напрезања у борби, пановo се поче отимати иштући своју децу.

— П., ди су ти деца, снаш Милице! упита је Милан благо.

„Ха, пси једни, то хоћете да знате, да их украдете, па да их водите у солдате. Али нећете, начинила сам ја њима кућу под земљом, дубоко сам их сакрила, па сам брег подигла, па их неће нико наћи, нико их неће однети. Недам ја моју децу никоме. Сада ћу ја њи још боље претрпати, пустите ме, пустите ме, да идем, да правим дечији брежуљак.

Она се свом силом отимала од нас дво-

јице, но када је поново савладасмо, тада је плакала и најгнусније нас ружила; а на послетку почела претити.

Часи су пролазили у тој борби, и ми се доста уморисмо. Нисмо хтели да је вежемо, доста је несрећна, а није крива што се та беда с њоме збива.

Видећи она напослетку, да јој отимање непомаже, поче нас веома тужно молити, да је пустимо, обећав да ће бити мирна.

Ми јој молбу саслушасмо. Она се одиста по час умирила, а по час је почела зверати да утекне.

Милан је употребио ту прилику да је испитује.

— Снаш Милице, па када си ти твоју децу сакрила тамо, де кажеш?

„То желиш да знаш мој мучениче; мој злобниче. Однела сам их и сакрила сам их, када им нисам имала више да дадем јести, па су ми обојица плакала, па сам се бојала да ће њихов плач чути злобни људи, па ће подказати цару, да имадем два сина, па ће ми их царе одвести у солдате; па сам тад крадом једног по једног однела, па сам ископала дубоку кућу, па сам их тамо сакрила, па сам им казала, да ћутс, а ја ћу већ њима доћи; па да не пометем њину кућу, подигла сам дечији брежуљак. Ал ти их нећеш ни зато знаћи, ма да си тако суров па ме ту држиш. Та пусти ме, повиче она најјачим вриском, гурну Милана у страну и потеже прозору. Ми јој испречисмо пут и задржасмо је. —

Ја и мој пријан погледасмо се, а хладна језа прође нам тело. Помислисмо, ваљда није јадница живу децу покопала. —

Милан разумев тај поглед упита јадну мајку: „А зар су се деца дала вољно закопати?“ —

Она је јечала под нашим притиском и нехтеде најпре ништа одговорити. Тек када се умирила, сети се наједаред Милановог питања, па са грозним осмејком рече: „Да и та моја деца беху прави неваљалци. Нису они хтели да знаду за мој страх и за моју велику бригу. Ја их однела да их од неваљалих људи сакријем; а они сс дераху страшно, страшно. Ја сам и силом присилила, па сам их заронила, па су сад мирни, сасвим мирни постали. — — О знам ја врло добро, да су они сад заото тако врло мирни, да их само пустим; а они неваљалци одмах би побегли у свет, па би их тамо ухватили и у солдате однели. Па заото ја све већи брег нароњавам на њих, само да неизађу, да их неукраду, да их неоднесу; о ја би тад одмах умрла од туге. Али ја морам ићи својој деци, морам их тешити, умирити, та пуштајте ме!“

Она се отимаше свим могућим силама, да оде, куд јој сво биће тежи; али ми је чврсто државасмо. После сваког 10—15 минута понављала је она покушај да се отме и побегне. — Тако се ми борисмо више од 3 сахата с њом.

На једаред опазимо, да долази у неко друго стање. Она је јецала правим болним гласом, пође по соби тражећи своју децу. Љубила је зидове и сва места куд је пролазила; а када дође до своје постеље, спусти се на њу, прекрсти се и леже. После неколико тренутака заспала је као мртва.

Остависмо је тако умирену, и одемо дома да сутра опет дођемо.

Но како сам се сутра дан изненадио, кад Милан дође и рече: „Можеш ли веровати, да је Милица јутрос дошла к нама, и моја јој мати даде неки посао, те сада мирно и марљиво ради.“

Наравно, да чисто немогох томе гласу веровати.

Милан ме позове к себи, да упитамо јадну мученицу, нећели се чега сетити од ноћас.

Ми ју затекосмо при радњи. Изгледаше веома бледа, изможђена и слаба. Она је гледала позорно у свој рад.

Ми приступисмо ближе, и Милан упита, да ли се она сећа да смо нас двојица ноћас у њеној одаји били.

Она диже своје упале гасеће се очи, погледа нас, па онда махне главом, у знак да незна и да се несећа тога.

— Зар ви снаш Милице незнате, настави Милан, да сте ви ноћас хтели бежа-

и, тражећи неку своју децу; и да смо ас нас двојица код прозора задржали. —

Она диже трепавице, бледе образе поли ој лака румен чело јој се намршти, а са ста слетише опоре речи: „Не збијајте амном спрдњу! .

Зар се ви одиста не сећате ни чега? питах је зачуђено.

Бедна жена погледа ме чисто сажаље-вајућ па онда рече: „Лако је вама зби-ати шалу, кад незнате како се горко за-лужује хљеб. Махните ме, да радим, да ıе дангубим.“ -

Ја и мој пријан удалисмо се после те строге и озбиљне опомене.

Ништа нам друго није остало, већ се оговорисмо, да после подне одемо у шуму, и да се уверимо, дали под брежуљком одиста леже деца.

Одем дома и одмах наредим, да Марко ю подне упрегне. У три сахата кренем се са Миланом у шуму. —

Марко је терао коње, а ја сам упра-вљао правац.

„Ово је господару она линија“, рече Марко и заустави коње.

— Само ти терај, па се не брини ништа! Он ошину коње и ми уђосмо дубоко у шуму. Ваљало нам је сврнути у шипраг; али се то није могло на колма учинити! с тога испрегосмо коње, и пођемо сва тројица пешице оним трагом, ког нас двојица добро упамтисмо.

Марко је ишао за нама и љубопитно је слушао наш разговор, као да је предосећао да ће се нешто ванредно збити.

Милан на једаред застаде погледав десно у страну па рече: Овде ће бити то место невидиш ли онај густ шипраг. Ја се сећам да смо ми туд били већ прошли; па онда нас заустави и сврати њен глас.

Стадосмо, ја опазим једно криво дрво на које сам наишао, те и сам сада познам да смо већ на месту. Свренемо ближе том шипрагу, ту је био у заклону „дечији брежуљак“, ког човечије око никад неби уочило, ма да на њему беше много лишћа нагомилано. Ми смо га познавали и ја се окренем Марку, те заиштем ашов. —

Марко се укипио видећи брежуљак, па онда кроз зубе прошапута: „Ваљда су новци!“ —

Ја му на то рекох: дед ти ћеш боље владати ашовом, али пази да смотрено и лагано радиш

Марко поче са највећом пажњом свој посао радити. Већ је прилично земљу разбацио

Милан и ја ажљиво мотрисмо на сваки удар ашовом у земљу.

На једаред опазим ја, де иза ашова остаде неко парче крпе.

— Пази Марко, повичем копачу, то је хаљиница.

Марко, није од тих речи презнуо, он је полагано опкопавао ту крпу, која се брзо показа, да је рукав; јер већ и малена једна ручица беше на углед дошла.

Сада се Марко уплашио, те му руке задрхташе и он није могао даље копати; али ужаснуто гласно, повика: „Шта је ово!“

— Дете, одговори Милан, и прихвати од Марка ашов, покрене прво руку, па онда скиде земљу са главе, груди и ногу детињи. Малено дете, тек од године старо, лежало је у своме оделу ту. Одмах до овог детета, вирило је одело и другог детета. Ископасмо и то. Ово беше много старије. Деца беху унакажена, јер је трулеж по њима рила.

Одмах замотамо децу у поњаву и покријемо их сламом, те их метнемо на кола и Марко их однесе у село.

Ја и Милан ударимо пешице преким путем, до њега, и ту приповедимо попадији што смо до сад знали. Она није могла да верује, те дозове попу да и он каже своју.

Кад је он чуо, беше пребледио па повиче. — „Вештица, децо! ја вам кажем та се повештичила, те својој рођеној деци срца појела. Него ти драга жено уклањај њу из моје куће.“ —

Ја и Милан смејасмо се попиној бојазни, али нас он за тај смех поштено изгрди.

Међутим је бедна жена марљиво радила свој посао.

Попадија хтеде да види децу, па онда рече, да би их ваљало по обреду свете матере цркве сахранити.

Попа се био замислио, па онда сетив се наших речи изусти: „Ви мени децо рекосте, да она сад незна или бар таји, да је имала децу. Па добро, водите ви њу нек она види ту децу, па ће мо онда знати на чему смо.“ —

— Добра мисао, прихватим ја. Само што она неће хтети ићи с нама, већ кад би ви госпођо попиница, хтели, да је позовете, каквог посла ради, онда би је незнано на место одвели

Гђа попадија прими мој предлог; ми одосмо напред, а после четврт сахата, спазисмо кроз прозор де долази попадија са јадном измученом женом.

Кола стајаху одмах код капије, а деца су тако намештена била, да их одмах спазити мора чим се поњава уклони.

Ми бесмо у заклону, али смо могли опазити сваки покрет њихов.

Марко је стајао код кола.

Попадија чим је ушла у двориште, упита Марка: „Шта имаш ту у колима?“ —

„Нека сирота деца“, одговори он, и подиже поњаву.

Оба детета лежаху унакажена и Милица их је одмах спазила. Она јадни беше се задрхтала, подиже изнад гла обе руке, те пљесну, ноге као да јој скаменише, она се пружи рукама, и наг телом да покрије своју децу, а цикну жасним гласом: „Јао моја сирота децо Но не могаше доспети до кола; у ис мах, паде сломљена на земљу, а тек са покрет руке, показао је, да је још јед минут живила.

Јадна мајка . . . дошла је за трену до свести, да се за навек онесвести.

У селу се брзо прочуло за тај случај, и људи долажаху небројено да виде, д се чуде и да гатају.

Марко пак није се никако хтео ра зуверити о вештицама.

Ја и Милан уверисмо се да је вештичлук гатка; али напротив и то увидесмо, да пун месец има на неке људе велики уплив; а са сиротом Милицом овладао је сасвим.

Можда би нам ово лекари и научењици могли растумачити.

У Сомбору. **Ника Грујић Огња**

О ОДНОШАЈУ ШУМА СПРАМ ВОДЕ И ВАЖНОСТИ КОЈУ ОНЕ ИМАЈУ НА ПИТОМИНУ.

од

ДОБРОСЛАВА М. РУЖИЋА.

Још и данас је обичај у нашем народу да се за време суше носе литије, да играју додоле певајући да „удари ситна киша“. Тај додолски*) обичај мислим да је заостатак још из старог вајкадањег доба кад смо били идолопоклоници, а и тај исти додолски обичај находио се и код других народа, тако код Немаца владао је тај обичај до 12 века, а код Влаха и Грка постоји још и сад. Исти такав обичај постоји у Далмацији под именом *прпоруше**) али који је обичај млого доцније

*) Вук Стеф. Караџић описује додоле у своме Речнику овако: „Неколико девојака кад је суша, иду по селу од куће до куће па певају и слуте да удари киша. Једна се девојка свуче са свим, па се онако гола увеже и обложи различном травом и цвећем тако да се нигде невиди нимало, и то се зове додола. . . па онда зађу од куће до куће. Кад дођу пред кућу онда додола игра сама а оне друге девојке стану у ред и певају различне песме. По том домаћица или друго какво чељаде пун котао или чабар воде излије на додолу, а она једнако игра и окреће се“ и т. д.

**) „Неколико нежењених момака — вели Вук у своме Речнику — иду по Далмацији и Котору кад је суша (од Ђурђева до Петрова-дне) од куће до куће зеленијем гранама и цвећем окићени те играју и пјевају да би ударила киша. Старешина или коловођа од прпоруша зове се прпац, и њега увију павитином и драчем. У певању и игрању жене их пред сваком кућом поливају водом, гледајући да би највећма полили прпца; а пошто певање и игру сврше, домаћица ваља да их дарује вином, сољу, сиром, скорупом, маслом, јајима, и т. д. па овако што скупе они се часте, а што претече а они поделе“.

постао од додола. За време идолопоклонства ми Славени имали смо особитог бога за кишу који се звао *Дажбог* (сунце) — а он је био син *Сварога* који је био највећи бог — и отуда е сигурно постао припев: „ој додоле мој боколе“, од Дажбог, дод-бог, и напослетку додоле**). Литије су држим такође из доба идолопоклоничког, и стоје у свези са принашањем жртава.

Хинези имају још и данас особитог бога за кишу, којег они кад је велика суша моле, а кад им се молба не уважи они га по гдекад и псују. Тако једаред поред све њихове молбе није им падала киша неколико месеци, с тога се њихов цар расрди и баци тог кишњег бога преко границе у татарску пустињу. Поданици његови поплаше се да услед тога неће бити никако кише, и „коленоприклоно“ замоле цара да им помилује бога што ведри и облачи; цар им се одазове тој молби, а они га с помпом и парадом врате натраг.

Па и код нас некад је лепо време а понекад особито кад идемо без кишобрана пада киша, а међутим млоги незнају узрока како и зашто то бива. Ако узмемо у обзир да се две трећине наше земне кугле састоји из саме воде, онда према томе неби требало никад да буде суша. Млоги бацају кривицу на бога као да он причињава суше и поплаве не знајући да смо баш ми сами криви што се некад сашуши сва храна, а понекад вода поплави све, и да противу тога не помажу никакве „литије“ нити „молебствија“. Све несреће које се поводом тим дешавају нису ништа друго до казна наше глупости. Јер као год што имамо за муње громовођу исто тако имамо и вођу за воду и облаке, само што ми те вође који би нам донели воду за усеве наше варварски запуштамо незнањем нашим.

Један знаменити научењак немачки *Александер Хумболт* био је први који је научно доказао свезу која постоји између шуме и воде. Утамањивање шуме по брдима и висинама није ништа друго до утамањивање канала који воду спроводе. Јер дрва непрестано испаравају воду кроз лишће које је на њима и оно је (т. ј. лишће) чувар воде, оно снабдева земљу са водом, одржава у снази потоке и реке, те усред лета на највећој припеци, теку потоци кроз њиве и ливаде, и тако дају прилике да се усеви могу заљевати. Утицај који вода у опште има врло је велики, у виду кише она смањује брда и висове, а долине пуни шљамом који се спира с брда: животиње и биље без ње неби могле опстати, и према томе она је као и ваздух прва и најпреча потреба за организме. Управо важност коју вода има у домазлуку природном очигледна је, а важност њена по шуме, и свеза која постоји између шуме и воде доказана је понајвише практичним примерима. Да вода заиста велику улогу игра у целом органском царству, како код животиња тако и код биља, то је питање колико јасно толико и старо. Још стари грчки философ *Талес* (око 640 год: пре Христа) тврдио је да је вода „све и свја“, да је из ње постао и да се помоћу ње одржава цео свет. И ми ма колико смањили ово Талесово тврђење ипак остаје то, да је вода једна од првих и најнужнијих потреба по организам. Н. пр: у биљци једној имаде ⁷/₈ воде, а само ¹/₈ угљеника и других минералних честица. *А. Хумболт* прича да он у жарком појасу усред густих шума није могао ватру да наложи, јер су била пуна воде. Код животиња знатан део у телу њиховом састоји се цигло из воде (а особито ниже животиње). А у човечијем телу имаде више 76% воде од његове тежине.

Али у колико је вода један од најглавнији услова за живот и одржање биља, у толико је и са друге стране и биље неопходан услов за одржање животиња. Биљу је за њено одржање нужна вода, а њу добија она из земље, што је нужно задржава, а остало избацује у ваздух у виду паре, и то испаравање је код гдекојих биља врло велико, тако н. пр: три стопе велики сунцокрет испарава дневно 20 унција воде; жирни листови за 12 часова 29½ делова њихове важине, просеком сваки 1000 листова избацују до 5,35 грама. Једно крушково дрво испари за 10 часова 6⅔ оке водене паре; једна ливада од 1600 квадратних хвати потребује за дан 800 акова воде, јер толико се испари које из траве које из земље. Но највише испарава воде (а према

**) Види Viеnac бр: 34 1873 чланак В. Клајића: „Dodole“.

томе и извлачи из земље) сунцокрет, зато га треба садити по мочарним пределима.

Још јасније ће нам показати овај пример. Узмимо једно дрво које имаде почев од лишћа 20' у висину, и то ће дрво имати у округлој суми 700000 листова. И оно ће испаравати воде кроз лишће од 16 Маја до 24 Октобра толико да би на површини, која би била равна величини обима што га дрво са лишћем заузима, — било толико воде да би изнело 5,39 метра, готово $7^1/_2$ пута више но што износи годишња величина атмосферског талога*). Ако сад овај пример применимо на целу једну шуму, онда ћемо моћи појмити колико водене паре одлази у атмосферу из ње, и колико извлачи из земље. Ово се најбоље може опазити на *Канарским островима,* а особито на острову *Феро,* гди је шумско дрвеће увек са тако густом воденом паром омотано, да та пара као млаз цури низ стабло, и тако становницима служи место чесама и бунара јер они ту воду, скупљају и пију је.

Међутим вода у природи прави читав коловрат у путу одлазећи и долазећи из ваздуха. У море се спушта као течна, из мора излази као пара и одлази у ваздух, одакле силази на земљу у виду магле, кише, снега, туча, и т. д. Испаравање воде лети је веће но зими, веће на тропима, но на северу, јаче на мору но на копну. Утицајем топлоте изједначује се и допуњује оскудица воде у пределима хладним и на северу где је испаравање воде — као што смо напоменули — врло слабо. Јер топлота као што знамо шири сва тела а особито ваздух и водену пару и због тога су они лаки. Кад дођу у додир хладан ваздух са пола и онај тропски онда се у ваздуху производи покретање. У екваторској зони ваздух се непрестано пење и иде ка полима, одакле опет долази хладан и тежи ваздух. Екваторски ваздух усљед окретања земљиног око своје осовине идући к полима све више се западно покреће, и тако излива своју водену пару преко суве и безводне земље, образује у хладнијим регијонима облаке и кишу која се скупља у изворе и потоке. Са воденом паром ваздух узима знатну количину топлоте из топле зоне, претвара водену пару у течно или чврсто стање, која да би се могла претворити у пару нужна је велика топлота. И због тога је топлота у сувој Африци тако велика, а зима тако ледна у Сибиру чије је небо тако оскудно са воденом паром.

И тако ми видимо воду у непрестаном покрету и обрту; час се појављује течна; час чврста; а час као пара; час се појављује у виду грдног таласа морског; час као облак који прети поплавом; час као јутарња роса која је пала по мирисном цвећу и трави; час као снег на сувим гранама; час жубори у ливади у виду каквог поточића; час се опет пење усисана кореном у стабло, лишће и цвет какве руже или камелије; час опет у виду лимунаде разхлађује зајапурене образчиће какве девојке; или се појављује као зној покупљен свионом марамицом усљед валцера или полке. Ни један њен делић није у миру, нити пропада, као што ни делић друге какве материје непропада. Овај коловрат само је минијатура васионског коловрата материје, јер све што је у природи у непрестаној је мени и преображају. Промена и ток њен ван земље и у земљи зове се *физички,* а ток њен кроз организме назива се *хемијски.*

Готово се може рећи да ваздух нигде и никад није тако сув да у њему нема баш ни мало влаге, од које зависи и температура наша. Ако се у ваздуху нагомила много влаге и ако се екваторијалне и поларне струје смешају онда праве *облаке* и *ветар,* и тада пада у виду кише или снега. Што је већа висина с које пада то ће и капље њене бити веће. Количина кише или снега зависи од више услова, на тропима је н. пр: киша највећа, а к полусу је мања, — али и то зависи између осталог и од морских струја и брегова. „Кишно време — вели *Дрепер* у својој „Историји умног развића“ (превод М. Ракића) — зависи од количине влаге у ваздуху, и с тога је оно чешће па атланском приморју него унутра у земљи где је ветар сувљи, а сувљи је зато што му горе одузимљу већину влаге које је вижу у вис. Тако на источном приморју *Ирске* има 206 кишних дана у години; у *Инглеској* око 150; у Казану 90: а у Сибирији само 60 дана“. „Има шест тачака — вели он даље — где киша највише, где

*) Der Kreislauf des Wassers auf der Oberfläche der Erde von H. W. Dril, Berlin 1866.

ростире максимум свој — Норвешка, Шоцка, уго-западна Ирска и Инглеска, Португалска, северо-источна Шпанија, Ломбардија. Оне стоје релативној свези с бреговима. У опште количина кише све је мања пошав од екватора полима; али она зависи веома млого од исоких ритова који ремете упливом својим који у млогим случајима више него накнађују ефекте степенима ширине. Алпи утичу на метереологију свеколике „Европе“. *Пфаф* (у својој књизи „Das Wasser“ и т. д.) у кратко дефинише: *у колико је ближе море и екватор у толико је више кише.* Међутим и разлика температуре ноћи на мору и континенту врло је велика.

(Наставиће се.)

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕЈИ.

— по немачком —

Кад је Галилео Галилеји 23 Јула 1663 пред купштином католичкијех попова, који тада заступаху цркву, на кољенима клечао и порицао да се земља окреће, вели се, да је устајући тихо за себе рекао: и ипак се окреће!

Онај што је ову анекдоту изнашао вјешто је знао да нацрта сву тежину конфликта, који се није догодио међу Галилејем и католичком црквом, којој репрезентираше недостојни трибунал, него међу католиком Галилејем и природњаком Галилејем.

Галилео Галилеји се родио у Пизи 18 фебруара 1564. Отац му, Винченције Галилеји, Флорентијиски племић, стекао је себи знатне славе својим списима о теорији музике. Мати му је била пореклом из старога племена Аманати. Пошто су му родитељи доста сиромашни били, хтео је млади Галилеји најпре ткалац бити. Већ при првој настави показао се његов необичан дар. Он се учио старим језицима. око којих је приљежно и успјешно радио, даље сликарству, музици, а доцније и логици. Цртање му је било за целог му живота мило занимање, а и старе класике није доцније напустио. Брзи и чудни успеси, које је он у наукама чинио, даду повода оцу му, да га даде на медицину, да би се као лекар могао за своју браћу старати.

У 17 години посјећавао је Галилеји универзитет у свом родном мјесту Пизи као штудент медицине. Овде је учио филозофију платонову и аристотелову, али се ипак не могаше спријатељити са шоластичном дијалектиком и са филозофијом која тада владаше, па како је у свакој прилици сумњао о филозофским догмама, које држаху за непогрешне, назову га „сумњалом“. Учитељ физике бејаше му Мазони. Галилеји је имао способности, природу право посматрати, у посматрања се потанко упустити и за то кључа тражити, па онда сам питања о природи стављати и одговор на то опитима произвести. И тако је Галилеји један од оснивача нове експерименталне физике.

Једаннут, веле, опази он у цркви пизанској, како једно кандило што висаше, час веће час мање осцилације прави. То шетање попут шеталице опазио је сваки прије а не тек за времена галилејева. Па ипак је он био први, што је бројањем ударања човечијег била опазио, да трајање појединијех осцилација зависи од малијех промена даљине осцилирања. Он се опитима увјерио — да и тежина и материја тијела што осцилира упливишу на трајање осцилације, па кад је опазио да дуже шеталице спорије осцилирају, него краће објесио је шеталицу на болесников кревет, е да би тачно одредио брзину ударања болесниковог била. То је био узрок доцније галилејевим разматрањима о законима шеталице и слободном паду тешкијех тјелеса. Први галилејев учитељ математике био је Остилио Ричи. Галилејев отац, који је не радо допустио своме сину да учи ову науку, кад је хтео дозволу тргнути, било је доцкан. Није ништа знао, до дозволити му, да може медицинске науке оставити па се математици и физици посветити.

Галилеји се много занимао са Архимедом ког је разматрања о равнотежи чврстијех и течнијех тјелеса он опет објаснио и даље наставио.

Први плодови ове штудије беше конструкција хидростатичне ваге и рад на науци о

тежишту. Пошљедње је по пресуди једног његовог пријатеља Маркиза дел Монта тако добро испало, да је на препоруку овога године 1589 добио упражњено професорско мјесто математике на универзитету пизанском, ако и не на дуго, као што тада обичај беше, а оно на три године.

Око ово доба падају његова расматрања о паду тешких тјелеса. Галилеји са срећним пошљедицама пође по пре њега непознатом путу опита. У присуству професора и ученика, који опит са дивљењем и невероватношћу гледаху, докаже Галилеју, да аристотелова догма, по којој тјелеса разне тежине или разне густине, требају разна времена, да кроз исти простор падају — да та аристотелова догма ствари неодговара. Он се при овом опиту послужио косим торњем, који је при светковању његовог 300-ег рођен-дана 18 фебруара 1864 сјајно осветљен био. Доцније открије Галилеј закон о слободном паду и паду тешкијех тјелеса на палије, дозна да је она линија бацања парабола, и постави правило, да сва тијела с исте висине ма на ком путу пала, с истом брзином приспевају.

Његово доказивање, да тијела у простору празном од ваздуха падају једнако брзо „прамен вуне тако исто брзо као и комадић олова“ и само напон ваздуха модификује ову појаву при падању у ваздух, — навуче му мржњу свијех онијех, који свакој новој мисли противни, једини спас свијета виде у неповређеном доказивању старијех.

Полубрат великог тошканског Херцега даде по начину галилејевом саградити једну машину за чишћење канала на коју много потроши а Галилеји из механичних закона рекне да се неможе употребити, због чега не може на пизанском универзитету опстати него се врати у Флоренцију.

Његов га пријатељ дел Монте не остави него га препоручи сенату мљетачке републике за учитеља математике у Падуји које место Галилеји 1592 и добије. У Падуји се скупљаху око њега велики број ученика и поштовача, које због јасне форме и новости многих тачака у садржају његових предавања, које због обичног достојанства и приступачности галилејеве и гостољубља куће му. — У ово доба пронађе Галилеји пропорционални шестар, који он сам метематичном и[...] лом зове.

Године 1604 појави се у шкорпији но[...] звезда и за 18 мјесеци опет зађе. Галиле[...] држаше о њој предавања па опет нађе [...] врло жесток отпор, јер обараше аристотел[...] науку о непромењивости неба и гледаше [...] докаже, да је звијезда заиста нова, да [...] могла опазити и да је је нестало. После [...] година чује он, да је неки холандски слаг[...] брилијанта зготовио неку справу за таке оп[...] и кроз коју се удаљени предмети могу видит[...] као да су близу; Галилеју су опити помоћ[...] ње тако срећно испадали, да је за крат[...] вријеме имао справу што је 60 пута увећ[...] вала: њу назове он *тјелескоп*.

С тијем отпочиње вријеме његовијех а[...] трономских откривења јер он бијаше он[...] што тјелескоп, који прије њега није употре[...] бљаван за научне цјели, први на небо упр[...] ви и човјечијем оку нове, неслућене чуд[...] вате светове, духу невидљиве даљине от[...] ри. Дужде од Мљетака намјестио га је [...] професора математике у Падуји док је [...] жив с годишњом платом од 1000 златниј[...] форинти, сума која је онда много вриј[...] дила, и Галилеји посвети сад скоро све с[...] је вријеме од њега ново пронађеном тје[...] лескопу. Он је проучавао мјесец и дозн[...] да нам је увек с исте стране окренут, да св[...] тли са свјетлошћу у виду српа, да му је по[...] вршина неравна и да те неравнине имају с[...] размјерно далеко веће димензије него о[...] земљине, учио је да висину истога из н[...] гове сјенке одреди, шта више ни вибрациј[...] мјесеца није се његовим доцнијим испити[...] њима измакла. Он разрјеши један магле[...] дио у поједине му звијезде и докаже, да ј[...] и мљечна улица исто тако нагомилана гру[...] небројено многијех звијезда.

Од важнијех пошљедица бијаше пронал[...] зак четири мале звијезде у близини Ју[...] тера, које стајаху са свијем близу у једн[...] линији. Кад је сазнао за покретање двиј[...] истих, није се устезао казати, да су то Ју[...] питрови мјесеци. У почаст своме пријатељ[...] и заштитнику назове он јупитров свијет *м[...] дична звијезда*, назив који се исто тако сл[...] држи као и хершлов *sidus Georgium.*

(Свршиће се.)

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор моме критичару г. А. В.

У 45. броју цењеног овог листа од о. г. изашла је тика на моје дело „Практичан поступак при навн у рачуну за трећи разред основних школа“ од А. В.

Г. критичар се је потрудио да изнесе мане дела. урно у тој цели, како би они којима дело до рудође, те мане у делу поправили, а оно што је у ку добро задржали.

Ја поштујем свачије мнење — ако је основано — кило ми је кад видим, да неко изриче суд о делу ој цели, да би се могуће мане могле даном прином исправити.

Мњење мога г. критичара није ни најмање по дело юљно. Он вели да је дело *врло* непотпуно и осља штованим читаоцима да пресуде: да ли ће то потпуно одговорити цељи зарад које и написано или не. Пресуда је код г. критира готова, јер пошто је дело врло непотпуно, то ће ни цели моћи потпуно да одговара. А дело које ли потпуно не одговара има се изоставити и боље ети.

Лако је мој г. критичару своје мњење о неком делу писати, а још лакше је то написано мњење у више љада можда примерака штампати и међу читаоце раурити, но питање је да ли је то мњење оправдано, и ако је, не би ли исто и потпуније било, да је критичар покушао у свом III. разр. што то по реном делу радити, па би тек онда могао свој суд потно изрећи: да ли је исто дело са свим или врло потпуно.. Па тек кад би доказао. да је у делу заупљена метода природи дечијој противна, онда би огао казати да не ваља. А при таком оцењивању ља увек у обзир узети степен душевног развијтка чијег и предходну спрему.

Но да видимо у чему се састоји та непотпуност ла. Ја сам цело дело поделио на троје. Прво: упоавање са бројним простором до хиљаде; друго: Наметна и писмена радња у сва четир вида у бројном ростору до хиљаде; треће: решавање закључних ачуна.

Г. критичар нема ништа да приговара, или бар је приговорио ништа овом распореду. На даље се аже и фали поступак код писмене радње, као и оно то је речено о закључним рачунима. Напослетку и ачину решавања напаметних задаћа ништа не приовара. Он дакле једино приговора томе: што је први цек површно израђен, и што се несам у свему држао оног поретка, кога препоручује практичар Ернст енчл. Ја ево овде отворено изјављујем, да се и даас у мом. III. разр. у ком сам случајно и ове годне, придржавам оне постепености, коју сам у књизи авео и то са успехом. Јер сам и ја а и друге моје колеге, који децу од мене у старији разред приме, баш са успехом у рачуну задовољни.

Дакле, из ова два приговора извести, да је цело дело *врло* неотпуно те по томе и неупотребљиво, држим да је сувише строг суд. Па чисто мораш да посумњаш, да је мој из школе друг и пријатељ г. А. В. другу намеру својом критиком имао, него што ја од сваке савесне и безпристрасне критике очекујем, и да је иста можда из других побуда потекла а не из тежње за поправком наше и онако доста оскудне књижевности.

Било сад ма што дало повода критици г. А. В. мени остаје да објасним зашто сам ја моје дело написао тако, какво је.

У I. и II. разреду морају се деца потпуно извежбати у бројном простору до 100. Ту морају они ваљано научити да се стотина састоји из 10 десетица а десетица из 10 јединица. Јер од овога зависи разумљиво решавање задаћа. У тим разредима морају научити сваки могући број ваљано и са разумевањем написати, наиме: морају знати да се јединице пишу на првом, десетице на другом а стотине на трећем месту. Јер од овога зависи после даље написивање бројева у већем бројном простору.

Пошто дакле ово добра деца знају, онда им у III. разр. ваља дати појам о хиљади и то набрајањем чистих стотина, јер то је ново. Ја сам тако радио, што и г. критичар одобрава. Оно што г. критичар даље наводи није ништа ново, него све старо, понављање онога што су деца већ научила. Тим предугим набројавањем губи се време и деца се море, а може се без тога успех постићи. — Одлучно не сам ни ја против тога, та она вежбања на стр. 7. поменуте књиге, не су ништа друго до то што г. критичар жели, наиме разноврсно вежбање у бројном простору до хиљаде како би деца што бољи појам добила о хиљади с том разликом, што ја нећу да радим то почев од 101 па бројањем до хиљаде. Јер и тим начином неће деца добити потпуна појма о количини броја хиљаде пошто је то просто механично набројавање, а очигледних срестава се овде већ лишавају деца. Ево како *Grube* мисли о томе, и на ком степену препоручује он такав поступак: „*Da der Zahlenraum, welcher der Anschauung unmittelbar offen liegt und zugänglich ist, und alles Rechnen mit grösseren Zahlen nur mit Beziehung derselben auf das erste Hundert bewerkstelligt wird, so muss in diesem Raume jede Zahl nach ihren verschiedenen Bestandtheilen klar vor der Seele des Schülers stehen.*“ . . .

Ја дакле нећу да губим време механичним бројањем, по што су деца свестрано упозната са бројним простором до 100. Него растварам сваки задани број у бројном простору до хиљаде, пошто их прво упутим показаним начином — да се једна хиљаде састоји из 10 свестрано познати им стотина.

Да је пак оно набрајање са свим лака и никако нова ствар за децу, ако су наравно у II. разр. научила добро до 100 бројева, врло се је лако уверити. Треба само таком детету показаним начинем дати да појми хиљаду, па му онда задати да набраја све оно што г. критичар оће, па ће се јасно видити, како то детету лако иде.

Ја и опет велим да је оно вежбање у растварању и написивању бројева у бројном простору до хиљаде главна ствар, а оно бројање је само понављање већ ученог, које не може код деце пробудити баш јако интересовање за ствар.

Упућивати ваља децу да изналазе сама ново и ново, ако оћемо да им придобијемо интересовање за ствар и одржимо у пажњи, а не једну и исту ствар непрестано понављати.

Г. критичар ми замера, што сам ја упутио, да се сваки изговорени број одма напише. Он оће, да се то тек онда ради, кад све оно бројање и набрајање сврши. Ту оће г. критичар да прво учитељ написује и изговара бројеве па онда деца. Ја оћу да учитељ децу упућује, па да деца сама изналазе зашто се који број овако или онако написати мора. Па које је од тога боље? Кад се још и схема препоручује, онда то није рационално написивање бројева. Јер на самој схеми већ стоји написано где треба да дођу јединице, десетице и т. д. Па и то неће дете разумети нити ако учитељ прво написује, нити ако оно написује, ако се дотични број пре свега тога не раствори. Упућивањем деце, да сама написују поједине бројеве и да знају зашто се који број тако пише, много је већа корист по децу, него радити то по схеми. Схема је сушти механизам, од које је још и та рђава последица, да се деца на њу навикну, па после без ње опет тешко написују бројеве. Г. критичар оће, да „тек после доброг написивања бројева долази писмено (?) растварање бројева". А ја тврдим, да без предходног растварања бројева и неће дете знати свесно написати један број. То растварање мора предходити написивању бројева, јер пре но што би дете ваљано број написати могло, мора га раствориги на саставне делове, те упуством учитељевим усмено означити на ком се месту који део пише. Искуство сведочи, да где се растварање бројева у довољној мери не предузима, ту је траљав успех у рачуну. Ту ћемо бадава тражити вештог напаметног и писменог рачунџију. —

Г. критичар ми замера што ја тражим, да се свака рачунска задаћа после непаметног решења одма и писмено реши. Он оће да се прво сви степени сабирања пређу и увежбају напаметно, па онда тек то исто и писмено. Ја за ово незнам друга разлога, ван ако не тај да се деца не збуњују, јер се при напаметном решавању додају прво јединице највише врсте, а код писменог баш обратно. — На против пак ако се одма ради и писмено сваки рачунски пример добивено је у томе, што се та два рада спајају, те се дете увери да је заиста напаметно добро израдило. Друго, тиме добију она деца прилику да све задаће израђују, која су мало спорија у мишљењу, те не могу тако брзо задатке напамет без видљивих знакова, да реше. — Напослетку као што при давању појма о хиљади написивање бројева замењује некако очигледна средства, јер нити је рачунаљка од 1000 куглица, нити је други очигледни средстава толико на гомили, тако исто и овде рачун са видљивим знацима замењује очигледна средства. Истина да су бројке апстрактне, али у III. разр. већ има дете добар појам о свакоm броју и стотине. Те кад види написану бројку, у стању је и себи представи толику количину познатих му ствари о којима је пре слушао и које је видио. У толико дакле замењује овде писмена радња очигледна средства. И сам Дистервег препоручује да се непосредно после вежбања напаметног одма са бројкама ради. Прво усмено без видљивих знакова, па онда са видљивим знацима. Јер и једно и друго је напаметан рачун.

Цео поступак што га г. критичар препоручује наиме да се све прво вежба напамет, па кад известно градиво преради, онда то исто писмено, изгледа ми тако исто неупутно, као и препоручивање, да се у I. разреду прво растварају реченице на речи, слогове и гласове, па тек после тога им се очигледно показује шта је глас. Овакав рад није ни од какве користи за душевни развитак дечији. То је баш од штете, јер деци се пуни шест недеља говори о нечем што деца не поњају, па истом онда им се изнесе слика тога ради очигледног познавања. Је ли то уместно?

Ја дакле остајем при томе што сам написао.

Г. критичар ми замера, што се несам држао постепености при напаметном рачуну. А овамо моја три наведена степена рачуна са свим су са захтевом г. критичара једни и исти. Г. критичар оће на првом степену да додаје на чисте стотине прво јединице, па десетице а за тим стотине. За тим оће на стотине и десетице да додаје опет јединице, десетице па стотине. На послетку оће на мешовит број да додаје мешовит број али без пренашања. Па то исто оћу и ја, само што ја додајем прво стотине, па десетице и онда тек јединице. После овога оће г. критичар да додаје бројеве са пренашањем. Па то и ја оћу.

Но каква је разлика између нас. Ево ја оћу да се прво увежба са децом оно што је ново, наиме, да се увежбају додавањем чистих стотина. Кад се ово добро научи, онда на другом степену спајам то новонаучено са оним што је већ деци познато, дакле са додавањем десетица и јединица. Јер ова ствар сад већ није нова, пошто збир нигде не прелази у јединице вишег степена. А друго и при решавању таких задаћа се извађа постепеност, пошто дете раствори задани број на саставне делове, па то једно по једно додаје. Па зар то није постепеност? Јесте, само што ја несам хтео да правим сто степени, него само оно што је већ научено спојио са оним сада наученим. Овим се начином много уштеди у времену, а цел се потпуно постигне.

Резултат таке опширне постепености, коју г. кри-

ичар препоручује био би тај, да дете по свршеном ежбању у сабирању буде у стању збир сваке задаће дједаред изнаћи. Ја сумњам да ће се то моћи постиі. али да ће се сувише много времена на то потроити, то је јасно.

Г. критичар вели да се овако неће формална ел постићи. А зар не ради дух детињ боље, кад ора само дете да раствара задани број на саставне елове, па сличне изналази и спаја, него кад му се е сличности постепено готове задају, па механично аучи да их скупи.

Ја дакле остајем при томе, да се у III. разр. ова ри степена рачуна предузимају:

1. Додавање или одузимање чисте стотине или стоине и десетица, на или од чистих стотина и десеица, или од стотина десетица и јединица.

2. Додавање или одузимање смешаног броја на или д смешаног броја, али без пренашања.

3. Додавање или одузимање са пренашањем.

При напаметном решавању свију ових задаћа пази се на постепеност. Ја дакле препоручујем да дете само изваћа ту постепеност, а г. критичар оће да учитељ готову пред децу изнесе. Кад би се деца увежбала по постепености г. критачара, н. пр. у сабирању, онда би напослетку све једно било, да ли би дете сабирање почело са десетицама или јединицама или стотинама. А ја држим да ово није све једно. Ја оћу да се напаметно сабирање увек одпочне са јединицама највишег реда, па по томе постепено ниже и ниже.

Г. критичар замера првом примеру другог степена код сабирања. Да ли пак с правом то ће мо видити.

Рачун има и ту цељ, да се тиме и памтење вежба. Зато се и тражи, да дете сваку задаћу по изради понови. А за вежбање памтења су и примери који се мало теже памте добри.

Имао сам ја на уму то, да су таке задаће мало теже, зато сам и од девет наведених задаћа, тек једну трећину оваких навео, да се види, да и таких задаћа ваља решавати, али саразмерно мање, од оних лакших. А тај сам пример само због тога ставио на прво место, да на њему покажем, како се таки примери решавају.

И тако сам сад готов са својим одговором. Но морам још две ствари дотаћи, наиме: што се тиче назива код множења и делења и великог „један пут један.“ —

Ја држим да је за сваког, па дакле и за децу појмљивије кад се каже: Множење са једним бројем него множитељ је једноставан. А да како би називали детету множитеља 10?

О захтеву, да се у III. разр. и велико „један пут један“ увежба, имао би много што шта казати, али томе није овде место. Но само ћу толико да кажем, да сам противан сваком великом „један пут један“ у основној школи. Јер се тиме никаква цељ не постиже, а више шкоди него што користи „олакшавањем посла код делења“.

Завршујући свој одговор, остављам поштованим читаоцима, а особито браћи учитељима, нека свој суд изреку: Да ли је збиља моје дело *врло* непотпуно те по томе и неупотребљиво.

Земун, на ваведење 1879.

Светозар Милетић,
учитељ.

РАЗНО.

(Патријар Рајачић о позоришту). Покојни Рајачић писао је једној дилетантској позоришној дружини, која је чисте приходе наменила пострадалима у г. 1848-9 ово писмо: Ч. П. 359.

Любезна децо моя! Двогубу сам радост у души моіой почувствовао, кад сам прочитавши ваше намене под 16. овогъ управлѣно писмо разумео, како се млади срдца ваши бѣдна она судбина, у коіой се мили наши Бачвани и Банаћани данас наоде, коснула, и какосте ви мислећи о начину и способу, како би им у неволи њіовой од помоћи били, на ту благородну мисл пали, да представлянѣм избрани наши позорищни игра страдалцима помоћ набавите вашим согражданима, тамошнѣм публикуму невину забаву и увеселеніје, а вама самима усовершенствованѣ и ту радост причините, дасте као хрістіани и као членови Народа Српскогъ дужности вашой по могућству сила ваши задоста учинили.

Похваљујући ту вашу ревност и охоту, коју према човечеству показуете, желим и отеческі препоручуем вам, да ту народнѣгъ изображенія веома важну струку, којаје код нас тек у првом свом полету, упражненіем усовершенствовати и одсадь трудити се, а ползе оне, кое ће те отуда имати, самићете временом своим сведоци бити.

Ви сте децо моя знатним даром вашим кои сте пострадавшой Браћи вашой наменули, и мени, кои се непрестанно старамъ, да им неволю ньіову сносніом учиним, у великой бриги притрчали, на чему вам благодарећи, являм вам, даћу одма Наредбу учинити, да принесак ваш оно опредѣленіје добије, коесте му ви сами предозначили.

У осталом за свако ваше благо намѣреніје мой Архіпастирскі благослов шиљући вам с благоволеніјем јесам, вама

У Карлов: $^{18}/_{30}$ благожелателнѣйший
Јосифъ с. р.

(Један фински народни обичај). У Петрограду се доста пута могу видети по две женске, где иду од куће до куће, пак певају неке песме и купе копејке што им се бацају. Обично је једна од ових женских стара жена, а друга млада девојка, обе су пристојно и чисто обучене и не изгледају као просјакиње. Девојка је сиромашна, па не може да се уда. С тога по финскоме обичају иде са старијом женом од села до села, да скупи малу своту новаца као мираз да би се могла удати. У песмама се описује сиротиња младе девојке, која јој стоји на путу, да не може да пође за свога драгог. Овај обичај постоји свуда у Финлан-

дији, где се по свима местима могу срести по такве две женске. —

(Париз пре рођења Христовог). — Француска престоница, пре но ма која друга варош у свету, има права да се назове умном престоницом целог света. Садашње стање Париза подпуно одговара значају његовом, што је имао пре скоро 2000 година. Још онда кад је највећи Римљанин у историји, Јулије Цезар покорио под римско господарство целу Галију, данашњу Француску, на месту данашњег париског *Cite-a* (језеро вароши, које постоји од старина) стајала је главна варош келтиског племена, које су Римљани звали *parisier*. Ту варош звали су Келти *Lutuhezi*, а Римљани *Leucotetia* или *Lutetia parisorum*: блатава варош паризаца. Године 54 пре Хр. Цезар је сазвао збор посланика из галских племена у Лутецију, коју је изнова подигао и утврдио, јер је била порушена у једном рату. Доцније су у исту варош свраћали многи римски цареви, међу њима и Јулијан Одпадник, кога су ту год. 360 његови војници прогласили за цара. У то време, име Лутеција уступа место другоме: *Civitas parisorum*, а ово се скрати у *Parisia*. Најзад Франци, кад је освојише 486 год. назваше ту варош Париз. Клодовик, француски краљ, узео је себи за престоницу 508 г. три године пре смрти своје. Од тога доба, дакле 1370 година на овамо, Париз је непрестано средиште, срце Француске, брзо се повећавао, вештине и занати процветаше а становници се богатили трговином по реци Сени. У половини 7. века установљена је чувена велика болница *Hôtel Dieu*, а при крају 8. века Карло Велики је у Паризу основао једну основну школу, која се поступно развила у универзитет, што је утицао на умни живот целе Јевропе. У 9. веку нападали су на Париз Нормани, који су пљачкали целу северну страну Француске, бродећи по Сени. Не зна се сигурно колика је варош тада била, само из 13. и 15. века има поузданих података, по којима је број становника до онда нарастао на 150.000 а у 15. веку већ на 300.000.

вт.

(Трговина са косом у Француској). Месеца Априла и Маја, париски бербери изађу на све вашаре, који се нарочито држе у Бретањи, Оверну и Нормандији. Тамо се преко године скупи преко 100.000 килограма косе, коју они плаћају 10 франака килограм. Те косе, што по тој цени преставља капитал од једног милијона плаћају се у Паризу и другим великим варошима 20 франака килограм, докле им се цена већ у стоваришту удвојила. Пошто их очисте, дођу у руке „фризерима“, који плаћају 80 фр. кгр; капитал се дигао на 8 милијона. Кад се узме на ум, да се од ових коса праве власуље, да се од њих изради један милијон комада и да комад стаје средњом ценом 25 фр. онда излази сума од 25 милијуна франака. Много се косе међутим употреби и за скупље израде те је донос од те трговине зaи́ста огроман.

вт

(Марсељеза). У Штрасбургу је спевана и први пут декламована та песма, најчувенија и најјача својим утиском међу свима другим песмама. У тамошњем гарнизону, француски, инжињерски официр Руже де Лил (*Rouget de Lisle*) хтео је да једном убојном песмом распали француске војнике на бој са сједињеним Прусима и Аустријанцима, али је успео више, но што је сањати могао — песма његова, сем тога што је после мало времена постала убојна песма рајнске војске, продрла је кроз војску и народ француски. Са марсељским револуционарским војницима ушла је та песма свечано у Париз год. 1792. те да одушеви француски народ до крајних напора снаге његове и пламтеће, неугасне страсти.

вт.

Б Е Л Е Ш К Е.

(Школа за раденице). Управа женског друштва у Београду тежи да поступно приводи у дејство установе, које има да се оснују услед чл. 1. и 19. правила женског друштва, па ће сад да отвори *школу за раденице*, у којој ће девојке од 13 до 17 година за сад учити, да шију руком и на машини, да плету на машини да кроје и конфекционишу женске хаљине, осим тога читати писати и рачунати. (Правила школе за раденице биће штампана у 6 броју „Домаћице“, у чланку „Радња женског друштва“).

У овој школи биће за сад три учитељице, и то:

1. Једна учитељица за кројење и шивење белог рубља руком и на машини и плетења на машини.

2. Једна учитељица за кројење и конфекционисање женских хаљина.

3. Једна учитељица за читање, писање и рачунање.

Учитељице за бели шав, плетење и конфекционе радове, треба сведоџбама и иначе да покажу да потпуно и изврсно знају све, у чему ће да обучавају ученице, да су образоване женскиње и да знају српски.

Које мисле да су способне за та учитељска места нека своје оферте. с приложеним сведоџбама и с тачним означењем где станују, — до краја новембра о. г. у затвореном коверту пошљу под адресом: Госпођи *Председници женског друштва* у Београду.

За тим ће управа женског друштва изабрати за учитељице најспособније између њих и погодити се с њима.

„ЈАВОР“ излази сваке *недеље* на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 фор. 50 новч., на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

Ј А В О Р

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 49. У Новом Саду 15. децембра, 1879.

МУЖИК.

Приповетка Ф. Лила.

Једног лепог дана у месецу Мају 1774. беше необична гунгула по свим путовима што воде к Оксенбургу, вароши на реци Уралу.

Бегунци са свију страна журише се да што пре стигну тамо под заштиту зидова градских. Кола, тарнице, таљиге, натоварене сваковрсним покућанством, стока, и људи све је то заједно у највећем нереду у град бегало. — *Емилијан Пугачев,* дивљи, храбри али и грозни бунтовник, који је прошле године узаман покушавао да отме Оксенбург, сада се крете опет нањ с великом бунтовничком војском. То беху већином донски и ојајчки козаци, Калмуци и Башкири. Дивље хорде те, већ су стотине села и засеока у Казанској и Оксенбуршкој губернији попалиле и неизбројна насиља починиле. По развалинама и гомилама лешева познавао се пут, куда су бунтовници пролазили с војском; он је мачем и ватром затирао и пустошио све што му је на пут стало, сваки је погинуо који га за цара неби признао! Јер он се беше прогласио за *Петра трећега* законитога цара руског.

Већ пре њега издавали су се још шесторица за Петра III. тога владаоца што изгуби престо 1762 године и мучки погибе. Најпре 1767 неки ципелар у провинцији Воронежу, али га одма ухватише и убише; затим 1770 један бегунац из војске по имену Черничев подиже буну на кримској граници; њега су калуђери потпомагали, но и њега на скоро уватише и осудише. Трећи беше неки лечник по имену Стефан; али тај се и не појави у Русији већ у Црној Гори где погибе 1771 године. Године 1772. појавише се њих троица. Један од ових беше мужик из Вороndовскога спајилука, други беше бегунац из Сибирије а трећи неки сељак са Урала. Прва двојица погинуше на шибама, а трећи сретно умаче.

Царица *Катарина,* смаче с престола мужа својега, и једно то а друго насиља почињења уз то, учинише да се незадовољство поче јављати, и велики део народа није баш марио, и није хтео да зна, за велика и славна дела ове мудре царице. — Њени љубимци гордим понашањем увредише млоге старе одличне Русе. Но попови су је највећма од свију по преко гледали, што је црквама неке приходе одузела. За све те незадовољнике беше најбоља прилика да се освете, и да им дођу боље године. Они су се највећма обрадовали кад се стало проносити и зуцати да је Петар III у животу, да је из ропства побегао, да се је негде сакрио, и да ће отету круну од царице себи повратити. Лаковеран народ одма у све поверова. Око сваког лажицара у часу се скупљала гомила присталица, ови су сад с њим у бој ишли и гинули с њим. Али све своје предходнике надмаши Емилијан Пугачев; он читаве победе над царичином војском одржа, тако да и сама слободна Катарина страховаше од њега.

Пугачев беше син некога Козака, и родио се у једном селу на Дону године 1726. За младости непрестано тумараше по широким равницама свога завичаја са другим младићима, те се зарана научи да сноси муке и опасности, ал и да пљачка отима и убија. За рана још познало се да је врло отресит, јогуница, срчан, и да никад не клоне духом. Чим је одрастао потпуно, већ се истаче за вођу једне дивље чорде, којој је главан посао био да ара и пљачка. Кад се ова чета растури, он оде из Русије, да побегне од казни, и војевао је у седмогодишњем рату. Кад се рат сврши, врати се и он кући, где злочинства као да беху заборављена. Године 1769 био је у козачкој војсци и ратовао с Турцима. Често је излазио у бој и постаде ваљан војник. Но он непрестано мишљаше о великим стварима, и кад се врати с војске у свој степски завичај, намисли да се лати једнога великога посла. Млоги његови пријатељи, који су Петра III за живота виђали спазише да Пугачев млого личи на тога несретног цара. Они опоменуше на то свогадруга, те овај намисли напосле да не пропусти згодну прилику. У завичају свом није се смео за цара издати, јер га је сваки знао ко је и шта је. И тако оде на Кавказ с још неколико другова, и стаде тамо народ бунити. Но наскоро га тамо увате и пошљу у Казан у тавницу, где су му спремали и пресуду. Али попови, који су ишли к њему у тавницу да га исповедају дотуриваху му кришом новаца; њима буна беше добродошла, јер је Катарина млого новачења у цркви увела те су је зато мрзели. Пугачев поткупи стражаре и сретно умаче. Другови с Кавказа брзо га нађоше опет. С њима се спусти он низ Волгу до утока Иргиша па се ту склони у степе. Овде не беше нигде власти, те је слободнији био. Његова чета с дана на дан беше све већа, на скоро поста он поглавар читаве мале војске. Сад се издаде јавно да је главом цар Петар III, да се чудом из убилачких руку спасао, и свима који му помогну да круну поврати обрицаше велике награде. Уједно објави да ће, чим одржи победу одма уништити сва новачења царичина. И без то у то доба беху гогова да се буне сва козачка племена поред реке Јајка. Ови су људи сматрали за највеће насиље, и мислили су да им се вера безчасти и каља кад је стигла наредба царичина да морају бријати своје дугачке браде. Пра том се десио један врло смешан случај, који је доста јада донео, али таман за Пугачева добро дошао. На крају 1771 године изда заповест влада да се од ових Козака скупе регрути за једну регементу. То се одма и учини. Командир јајчки заповеди да се сви регрути обрију. Козаци се успротиве, ђенерал, који не беше на тако што навикнут, не хтеде оклевати, но изведе на једну пољаницу регруте, опколи их регуларном војском, и доведе берберe да их брију. Регрути су ово сматрали за највеће насиље, али се морадоше покорити, и мироваху докле год беше око њих војска. Али народ што се беше онде слегао, на овакво насиље плану, лати се оружја устанак се рашири на све стране и војска не могаше заштитити своје официре од бесна народа. Генерал, који приреди ту берберску забаву погибе; а с њима и млоги официри. Други неки и виши официр који мало после тога дође тамо, умири народ. Но овај уместо да благо поступи, осуди на шербе више поглавара бунтовничких, те тако устанак под пепелом тињаше; а сваки Козак једва чекаше да се освети. — Пугачев се упути к овим незадовољним, нове га присталице одма признаше за цара; калуђери такође, они журно разносише глас да се Петар III спасао од смрти", да ће сад народ ослободити од свега насиља па и од бријања. Козаци пређоше на његову страну. Прво нападе на богате насеобине на реци Иргишу те набави коња и ране. Затим се окрете с војском од 14.000 на тврдињу Јајецк. Посада у граду беше јака и храбра за то се остави јуришања на град, већ га правилно опседе но и тога се остави, јер онима у граду помоћ стизаше. Одавде оде с војском у планине, а царичина војска непажљиво пођe за њим. Дође се до боја, руска војска готово сва изгибе, сам војвода ђене-

ю Черничев погибе. Пугачевљева војска ш већма порасте. Сви незадовољници потеше к њему; заман су били сви манифести које је Катарина издавала народу ротив њега. Главу му уцене на 100.000 гбаља али се не нађе нико ко ће да заужи ту награду. Срећа и њега самога юнесе, и он сад незнађаше више за меру ити за човечност; куд је прошао само палио, рушио и убијао. Најпосле се пути к Оксенбургу, да овај град опседне, р ту беше онда окружна војена команда главно трговиште за мењање руске и зијатске робе. То беше пред зиму, те јено због тога а друго због војске која је амо стигла мораде прекинути опсаду, али е на пролеће врати натраг сад се још 0.000 Калмука и Башкира придруже њему. ељаци бегаху у град с имањем својим. Оксенбургу су знали да Пугачев намеава да освоји град, да га разори, и да тановнике покоље. Истина су две војске од ђенералима Бибиковим и Голицином шле у помоћ, али опет је свак у највеој брнзи био, јер сви су знали добро ако лети пугачевова војска, а како споро узи петроградска висока милиција. —

Близу Оксенбурга на речици Сакмари што утиче у Урал, налази се у сред једног најлепшега гаја спајилук Тавански. То је био спајилук онда Козме Мињина, који је сасвим угодно живео од прихода који му је доносило то имање, плодне њиве и неколико иљада мужика.

Пре тога је био официр у царској војсци, ратовао је с Турцима рањен био у рату, те се склонио на ово добро пошто је отпуст добио. Имао је само једну ћер *Варинку,* жена му беше умрла. И тако лепа и млада госпођица беше једини наследник овога спајилука. У време наше приче таман беше навршила осамнајесту годину.

Варинка беше као поготову све младе рускиње од племићске крви необично лепа. Њен вити стас поносито уздигнута глава, ватрене очи, црна коврчаста коса, и нежно лице све је то створило у њој онаку лепојку, каква се налази само на далеку истоку или у јужној Европи. Млади официри из Оксенбурга кад говоре о њој као да су на жеравици; али нико од њих није био тако срећан да јој се допадне.

Једног дана баш пред што ће се кренути Пугачев на Оксенбург, слагаше она журно сребрно посуђе, златне наките и скупоцене аљине у сандуке. Готово све покућанство беше већ извежено у Оксенбург у палату гувернерову. Гувернер беше пријатељ Козмин па му је понудио једно оделење у својој кући да се тамо склони испред Пугачева. Кола са сандуцима и дењковима била су у авлији. Ово је био последњи товар.

При том послу помагаше јој један слуга мужик са спајулука. *Димитри* тако му беше име, беше леп младић, и једва да му је било двадесет година. Изгледало је да је одређен за нешто лепше и узвишеније а не за вечита роба и слугу. Господар га је врло добро и васпитао, и био је врло благ и добар према њему; Варинка тако исто. — Козмо Мињин се бринуо као мало који племић онога доба, о срећи својих мужика, зато су га његове „душе“ љубиле и и поштовале.

„Тако Димитри,“ рече Варинка, оданувши уморена, кад је све ствари сложила. Сад добро увежи сандуке, снеси их доле, и мети на она кола на којима ћу се ја возити у Оксенбург. Сад ћу и ја сићи да чујем шта има посла с оцем онај официр што сад из града стиже.

„Могу се сетити за што је дошао,“ одговори слуга, и узе конопце с патоса па оде на посао. „Оће да иде с мојим господарем Козмом да прегледа околину. Ниједан официр у Оксенбургу не зна како стоји овај предео тако добро као ваш племенити отац, госпођице, сигурно су се зато и обратили к њему. Али кад би смео госпођице, ја би вас молио да не дате оцу да иде на тако опасан пут. Јер Емилијан Пугачев јури као бујица овамо. Лако би могао племенити Козмо Мињин пасти у шаке каквој бунтовничкој чети ако подаље оде, па је онда пропао. Јер Пугачев би га грозно и крвожедно као тигар убио, особито ако је дознао да је ваш отац највише настојавао, да се за после-

дње две недеље Оксенбург онако добро утврди“.

„Врло паметно збориш, Димитри“ рече млада дама размисливши се мало. „Ал можда се вараш. Можда и није ствар око разгледања околине. Можда је официр донео какав глас од команданта, јавио нам да похитамо јер је близу опасност. Али ако буде тако како ти велиш, онда ћу молити оца да не меће главу у торбу. Задрхтим кад помислим шта би било кад би бунтовницима у руке пао“.

На то журно оде напоље, а мужик Димитри, оста сам у соби.

Он отвори један сандук и извади из њега једну лепу дијамантима окићену капицу, за коју је знао да је Варинка носи сваки дан пре подне. Он је ватрено притиште на уста своја и прозбори у себи тужно уздануши: „Ја, мужик Димитри, ох ја би погинуо за мојy госпођу Варинку.“

Доле у дворишту седео је за столом Козмо Мињин с поменутим официром. Козма беше човек у годинама, коса му беше сасвим проседа, у лицу беше достојанствен. На столу беше кредом извео један мали план, на који пажљиво гост гледаше. — Варинка ступи унутра.

„Дете моје“ рече Козма кћери својој „Оставићу те саму за један часак, да с господином Волконским на неколико миља пројашем поред Сакмере. Мој пријатељ командант молио ме је за то. Јуче су послали једну чету коњаника да поквари мост. Господину Волконском заповеђено је да изда овој чети нове заповести, и ја морам с њиме, да му покажем где се река може пребродити.

„Али, оцо мој помисли на опасно… изусти забринута Варинка. — „Лако м… бити да су бунтовници већ стигли та… Подај господину једнога слугу да га п… ти, а ти остани код куће.“

„Још нема опасности рече Козмо М… њин осменувши се и пољуби у чело к… своју. Ја морам сам с госп. Волконск… јер има да свршимо и друга војничка посла, која не могу без мене свршити.“

„А знал’ се колико је далеко бунтовничка војска?“

„Не зна се тачно,“ примети официр. „По гласовима што их је командант ју… добио изгледа да су бунтовници на 20 … више миља далеко од нас.“

„Али Пугачев јури тако брзо напред, да се тако лако не може прорачунати. Он лети као олуја. Како би грозно би… оцо, кад би пао њему у руке! Он сигурн… зна како си ти настојавао да се Оксе… бург утврђује. Он умире од жеђи за т… јом крвљу.“

„У свему је тако“ рече Козмо Мињ… мирно. Турци и Черкези кад би ме за… били не би ми главу одсекли, али Емил… јан Пугачев би ме једва дочекао да … смакне — небрини се дете моје. Ста… војник, који је ратовао с Турцима зна… се чувати од бунтовника. Чим ја одем, то ће сад одма бити, ти ћеш с посл… њим товаром и у друштву с Димитрије… у град отићи, где ћу ти и ја доћи ј… пре мрака.

На то доведоше два чила степска к… њица, и пошто се опростише с ле… Варинком, одјахаше обоје у поље.

(Наставиће се.)

ВАТРА.

(ПЕТЕФИ.)

Ја нећу да иструнем, ко
Врбље што у трухлој бари;
Већ у огњу да изгорем,
Ко раст кад га гром удари.

Ватре мени; — вода нека
Жаби и сличноме цвећу, —
И хрђавим појетама.
Као жабе што крекећу.

Ви сте моји ватро, пламе!...
У животу зебох доста; —
Зебох, зебох, тек у телу,
Јер душа ми топла оста. —

Хај, љубим те цуро, душо,
— Девојчету велим млогом —
Само ако ватрена си!
А друкчије — можеш збогом!

Хеј, крчмару, вина! али
Некрштена! — дан ти славу! —
Другче..моли с', ако т' бокал
О зид лупим, не о главу. —

Вино, цура огњевита!...
Мени с' бољa жића незна;
И — у мал' што заборавих —
Не сме остат' још' ни песма!

Дајте песме, ал' ватрене,
Заш' — отп'о му језик богда! —
Чија срца незажари,
Већ је млака као вода.

Ја нећу да иструнем ко
Врбље што у трухлој бари;
Већ у огњу да изгорем
К'о раст кад га гром удари!

Суботица.

† Обрад Велеслијн.

МЛОГО СТРАДАО ......

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

(Наставак),

Ја тако не мислим — одговориће г. расић — Не сада, но раније, можда на отину и више година да су се јавили ако уједињени немачки народи, све су али ову спрему, коју данас имају, па да не би нам се требало бојати, и ако о тада били раскомадани, под туђим сподарством, а без икакве моралне заднице. Али, данас господо, данас смем јмање од тога зазирати. Од онога дана да су руски легијони, победеносно прели Дунаво; од онога дана, када су српе кнежевине објавиле рат и извојевале би независност; од онога дана, када сва, па и најмања славенска плена, загрејала мисао о заједници, о славском братству, — од тада је наступило во, историјско, доба за Славене. Дошао дан и Славени почињу да живе, да ра. — До душе, морам признати, истоја славенских народа, чудна је. Славени народи били су — што је код друх редак случај — у току својега живота с на овом час на оном крају тлачени ом или оном туђинском силом. Њима су сподарили и Романи и Ђерманци и Азии. .... Ето, такве смо судбине би. — Но од сто година па на овамо у славенских племена поче се будити х. Прво се јавише Срби у два маха, једном клонуше, други пут код Такова добише. На Србе се стадоше угледати друга сродна племена, час на овом час на оном крају; устанци у Босни, Херцеговини и Бугарској не престајаху. . . Међу тим, као и сада тако и пређе, силна славенска Русија није пропустила, да овда или онда не пређе дунавску обалу у корист једноверне браће. — Све ово шта учини? Просто упропасти ђерманске народе. . . .

Ево нам непријатеља — повикаше они, јер се њима на очиглед стадоше обнављати и снажити славенска племена. — Што вам нарочито помињем, дух се у њих поче будити у средини њиховој, не каквом снагом с поља или удесом страним. Народи хтедоше да живе, — и отпочеше борбу. Та се борба, као што рекох, води од једно сто година све у већем размеру.

— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — —
— — — — —

— Имате право г. професоре, повикаше гости у глас. Хвала вам на вашим речима. . . . .

Ко зна докле би се оваки разговори продужили мећ' истима, да се није у собу

појавила госпођица Мила и позвала госте на вечеру.

У салону беше постављен дугачак сто. У зачељу наместише професора, јер, веле, он може добро да говори и наздравља, до њега г. Митић и с друге стране г. Насковић, па онда сви редом. . . .

Наравно, и тетка Маца није могла ни за вечером ћутати. У овој се вароши — говораше она — не зна шта се ради. Шта ће две пијаце — једна је доста. Није са тога, што је она доле мени ближа, него када је могла бити једна на ономе месту девет година, зашто да не буде и даље. Па после каква нам је та општина? Просто не знају шта раде. Јест, пред мојом кућом нема фењера, али пред саветниковом мора бити. Ехе, да ми је мој муж жив! Нема реда код нас, када је био пок. Николче, бог да га прости, онда је све било у реду; јест био љут, али на свом месту. .

После вечере разговор се у друштву опет настави. Између осталога запитаће неко из друштва:

— Ама, бога вам, г. Красићу, да ли се дознаде: зашто се убио онај сиромах младић Влајко Матић; дојиста је то био ваљан карактер, цела га варош жали.

— Како жали? одговориће тетка Маца. То је била једна скитница, јест био учен али једнако лумповао, па после знате био оптужен код суда; тако се бар говори по вароши. . . .

— Варате се госпођо, ако тако мислите — зачу се глас на уласку и у собу ступи млад човек г. Маленић управни чиновник. Пре свега настави он — честитам рођени дан госпођици Мили; а молим г. оца и гђу мајку да ме извине, што по позиву не дођох раније. Жеља ми је била постојана, али над њом стоји строга и прека дужност и природа моје службе — те ме лепо дуже задржаше. Али и опет нисам свршио све што је требало. Знате, Гете је још казао: ако би човек посвршавао све оно што се од њега тражи, он би онда морао бити нешто више него што је у ствари. А ја се придружујем свакада оним хиљадама поштовалаца Гетеових. . . .

При овим речма нови гост приђе и се поздрави и рукова са домаћином, до- маћицом и Милом.

— Веома бих се на вас љутила — рећи ће гђца Мила — да сте пропусти мој — рођени дан. . . .

— Хвала вам особита на тој пажњ насрам мене, рече г. Маленић и поно прiђе те се рукова са ћерком домаћи- новом. . . .

— Но извините ме, госпође и господо ја одмах при уласку и не поздравив се с вама отпочех борбу. Пала је овде једн ружна реч о једном од мојих пријатеља који се до душе данас не броји међу живи- ма, па у толико мање заслужује хрђав оцену. Као што знате, човеку је од вол да суди како хоће и како зна. Неки мо- жда, мисле да је пок. Матић био онак за каквог се износи; но има их, и то у већем броју, који га изближе знају ка ваљана и карактерна. Свако цени људ са свога гледишта. И слике на хартиј па нису свима једнаке; једнима се у- зују овако другима онако — Покојник ј био мој друг и пријатељ, па са тога хоћу да одбијем од њега клевете. Он је имао карактер, ретко знање, поштење и чисту савест. То му се мора признати. — Све- га, што бих му ја од моје стране има да замерим, то је, да је био сувише ос- тљив. . . . . Ја нисам био овде у варош када се је са њим тај случај десио, ал и за време мојега бављења по званични пословима ван престонице, он ми је до- писивао о свему. Баш случајно код себ имам његова писма, у којима је у кратк изложена историја његова живота. Ка други пут будете вољни, имате времен а покојник вас буде занимао, онда вам и могу причитати.

— Не други пут, него баш сада чи- тајте нам их, молимо вас лепо, нас ће за занимати, јер је покојник био учитељ гђи Драги — повикаше госпођице.

— Е када је жеља ваша онда вас мо- лим, да почнем:

ПРВО ПИСМО.

У Н...... Априла 187..

Драги пријатељу !

Свачији је живот књига — рекао је акшић — почетак јој је уздисај и крзица; свршетак јој је покров и издисај. ли међу колевком и гробом има и варицција, као лептир, цвеће, рузмарин, девоја, испаран оклоп, венац лаворов....

после? последњи је лист те жалостиве њиге тужан: на њему су нацртане виоке јеле, мрачни борови, храпаво стење, у подножју тога камења ., . . . гроб мртвачка глава .... Јест, драги пријатељу, живот је жалостан. И тешко оноје, који се усуди те тужне листове у гоемој књизи живота превртати: поглед на рошлост срце ти пара, садашњост са орком жучи душу потапа, а на будућност? . . . .

Ја сам рођен у вароши Н . . . . . Отац ми беше богат трговац. Но трговање е свуда, а нарочито код нас, опасан поао — шпекулација, којој не можеш краја огледати.

Једног дана и моји родитељи остадоше без њега. Са сиротињом дође и болест.

Једно зло, упамти добро, никада човека не посећује. Обично их је више.

Беше баш мутно и кишовито јутро једнога дана — тада изгубих оца, умре сиромах; а мало дана за тим и моја добра мајка са тугом и сузним очима издахну на рукама мојим.

О моја добра мајко, како тебе изгубих, не видех више никакво добро.

Плаках по читаве дане и ноћи за њом, свакога јутра ишао сам на гробље, те целивах земљу, која ју је покривала — али се материне очи више не отворише, ја више не нађох милости материнске. . . .

Ја остадох без родитеља — саморан на овом широком свету.

Нађе се један, само један пријатељ мојега оца, који се прими мене, доведе ме у престоницу да школу учим. . . .

Свом снагом латих се књиге, која ми сада постаде све моје уздање и радост. Чисто гутах мисли научне, а напајах се истином и врлинама.

Тако доврших ниже и више школе. У свима бејах одликован. А какве сам муке школујући се претрпио, то не можеш замислити. Само онај, који је био сиромах ђак може знати: шта нас кошта муке и зноја оно давање кондиција, лекција, за које се по какав ћифта, давајући ти можда своје јединче на васпитање, на длаку ценка и погађа с тобом.

Једног дана, беше празник, позваше ме у кућу г. Н . . . . У почетку се изненадих томе позиву. Бити позван у таку отмену кућу — то за нас, сиромашне ђаке, много значи.

Ја одох по позиву. . .

Г. Н . . . . . . прими ме врло љубазно, понуди ме одмах да седнем и после малога разговора рече ми:

Ја сам о вама г. Влајко млого добрих говора слушао, а нарочито ми вас хвале као добра учитеља. Са тога вас баш данас и позвах. Ја имам, као што вам је познато, ћерку Ј . . . . . и ма да је према данашњим изискавањима, довољно спремљена, опет бих рад био да ју усавршим у оним знањима, која јој кад тад могу бити од потребе. Знате, ми смо смртни, истина доброга сам стања, али нек је знање ту, па злу нетребало. Вас су особити препоручивали, па са тога вас молим, да се примите кондиције и у мојој кући, а цену за то узимам ону коју ви предложите.

— Ја рекох одма да хоћу и да се кондиције примам. Ко би се још усудио, да напусти овако лепо место.

На то г. Н . . . . . . даде дозвати одмах мојега новога ђака гђцу Ј . . . .

— Ј . . . . . . рече јој отац — ово је г. Влајко, о којем сам ти јуче говорио, а ево данас он се примио, на моју молбу, да ти буде учитељ.

Ја приђох и поздравих се са мојом приновљеном ученицом.

Одмах сутра-дан почео сам одлазити на кондицију у кућу г. Н . . . .

ДРУГО ПИСМО.

У Б....... Јуна 18....

У првом писму заборавих ти описати

моју ученицу. Но, ти је сигурно познајеш јер и ти си родом одавде, а ко неби њу познавао, ко неби познавао оно дивно девојче од 16. година са оним лепим, црним очима оним дивотним лицем, оним осмехом, који те заноси. . . . . . . Но доста. . . .

Има већ два месеца како идем к њој. Моја ученица добро напредује. Јуче смо читали моралну историју жена од Легувеа. Још се овог часа сећам; са каквим је осећајима и особитом пажњом пратила она места у овој књизи, која говоре о браку.

Међу супрузима нема заповедања — читаше она. Нема старијега ни млађега, нарочито пред очима мужевљевим, јер је његова једина жеља да своју жену научи слободи, и да јој да, да јој оснажи вољу. У тој светој заједници својства се узајмице измењују; жена постаје снажнија уз човека, а човек бива бољи уз жену; нежност, ово божанстко осећање, које свачем придаје бујност страсти и пробијајућу благост, симпатије, нежност, подкрадајући се у њихова срца, спаја их оба у једно. Истина они имају и других предмета за милошту, који су им веома драги, имају деце, могу имати мајку, али се ништа не може мерити с оним што осећ… они једно спроћу другога; једне исте … сли падају с њихових усана у један … мах, њихова лица навиком сличних о… ћања, постају у неку руку налик је… на друго, те тако: било да их човек г… да, било да их слуша, опажа свакад м… њима неко сродство јаче од крвнога ср… ства, осећа сродство душевво.

Зар је то брак, где девојка полази … непознато лице? Зар је то брак где ј… једна личност неограничени господар, … други роб? Зар је брак она заједниц… која божем моралише, али у којој се пре… љуба једнога супружника казни живото… а друга се по закону не каштигује. … ли брак она заједница, која је склопље… за васпитање, а где мајка нема никак… законитог права над онима, које је род… ла? Зар је то брак, где се невеста р… чуна као цифра? Зар је брак оно саст… вљање таштине и таштине, где се прод… дете од 16. година за каку титулу и… какав савез?

При растанку, моја ми ученица са ос… мехом напомену да ће имати веома мло… да мисли о ономе, што је овога да… читала.

(Свршиће се.)

ВЕЛИШ ДАКЛЕ . . .

(ПЛАТЕН.)

Велиш дакле, да се варам,
Ти ме и сад љубиш млада;
Ој верујем; љубила си,
Јеси некад, ал не сада. . .

Пламтело је око твоје,
Твоја љубав — ал некада;
Ти ме љубља, верујем ти,
Љубља некад, ал не сада. . .

Али нека, кад је тако,
Не љуби ме, као тада;
Реци само: љубила сам —
Не мораш ме љубит' сада. . .

У Новом Саду, 1/11. 879.

Блаженко.

О ОДНОШАЈУ ШУМА СПРАМ ВОДЕ И ВАЖНОСТИ КОЈУ ОНЕ ИМАЈУ НА ПИТОМИНУ.

од

ДОБРОСЛАВА М. РУЖИЋА.

(Наставак.)

Ми смо мало час напоменули о условима који праве климу топлијом или хладнијом, сад намваља само напоменути да клима з… виси од раз. их географских услова као о…

эографске дужине и ширине једнога предела, ц висине његове над морском површином, од агиба земљишта, од количине воде и шуме ц ветрова што дувају, и т. д. премда главни елов извесне климе јесте *сунце*, које шаље оплоту нашој земљи. Топлота коју сунце исушћа из себе пада већим делом на земљу, ремда мали део остаје у ваздуху. Мерења у доказала да при правом падању сунчаних ракова 20 до 30 процента топлоте остаје у аздуху, а остали 70 — 80 процената падају а земљу. Према овом јасно је зашто је темература ваздушна у опште и по бреговима юсебице хладна кад сунчани зраци директно адају, јер оних 20 — 30 процената топлоте юрају да прођу ваздушни стуб, који износи .0 географских миља. Што косије зраци падају то дужи пут морају да прођу кроз ваздух и то је више топлоте у ваздуху а мање падне на земљу. По мерењу француског физичара *Пујеа* топлота коју сунце издаје кад циректно падају зраци за један сахат, кад је ведро, и по одбитку онога дела што је у атмосфери остао и то што падне на површину од једнога хектара — била би у стању да 15 хектолитара воде од 0° угреје до 1000° и ца је после претвори у пару.*)

Узрок што је клима разнолика у пределима који леже у једној и истој географској ширини, и морској висини, лежи у томе што вода и земља није подједнако подељена, и што различне морске и ваздушне струје мешају екваторијалну топлоту са поларном хладноћом. Планински ланци на једном месту задржавају струју ваздушну, а на другом месту терају је у извесном правцу; — и то све даје клими извесни правац. Н. пр. Рејкијавик на Исланду лежи у 64° и 8 стопа северне ширине, Јакуцк у Сибирији у 62° и 2 стопе сев. ширине, дакле тако исто као што Милано и Мљетци леже јужно од Цириха. И при свем том прва варош имаде у Јануару средњу топлоту — $1^1/_2$°C, а последња — 42°C У Јулу пење се у Рејкијавику температура до 13° а у Јакуцку до 17°.**) Ова разноликост температуре лежи већином у томе што Исланд лежи на мору а Јакуцк је удаљен. Јер земља која се топлотом сунчевом лакше угреје, брже и лакше се охлади кад је близу воде, зато и јесте температура лети већа а зими мања на копну но на мору. Ваздушне пак струје чине једну врло велику и интересантну појаву, а та је: што су особито зими западне обале копна топлије од источних обала. Тако н. пр. западна Европа имаде већу температуру од источне северне Америке и Хинеског мора у истој ширини. Тако у 60° сев. ширине имају зими ову температуру: западна обала Европе 0°; источна обала Азије — 20°; западна обала Америке — 10°; и источна обала Америке — 20°.

*) Über das Klima verschiedener Länder und die dasselbe bedingene Ursachen von Prof. Dr. Weilmann (Neue Welt бр. 21 и 22 год. 1878.

**) Најнижа температура на целој земљи што је досад посматрана била је у Јакуцку 21. Јануара 1838 год. и то — 60°.

Из овога што смо досад рекли видели смо колико велики утицај имаде вода на климу у опште, остаје нам да речемо коју о својствима и особинама које вода има и да коју опширније речемо о свима оним разним облицима у којима нам се вода појављује. Једна од најглавнијих особина сваке течности јесте лако кретање њених делића пред сваком снагом која дејствује на њу. Честице воде као течности привлаче се међусобно, усљед привлачења земљиног, јер привлачна снага земљина привлачећи честице воде привлачи и целу масу грдног океана, као год што привлачи и честице ваздуха, и неда им да се растурају по закону одбојне снаге који постоји код гасова. Вода пак и по закону *теже* тежи к земљи, јер закон теже — као што га је *Њутн* доказао — дејствује на кретљива и некретљива тела. Покретање земље око своје осовине узрок је те није сва вода на једном месту скупљена, и није негде више а негде мање.

Рекли смо да вода не стоји на једном месту, већ да је у вечитом обрту, и да се креће. Кретање воде није једнако, оно може бити или кретање таласа морских, или кретање течне воде, или кретање честица водених; разлика између прва два кретања јесте — како *Дове* вели — као год разлика између звука и ветра. Вода се покреће напред и натраг, горе и доле, прво је лонгитудинално, а друго трансверзално таласање. Таласи и покретања воде нису производ ветра колико прилива које се дешава под упливом сунца и месеца. Покретање делова водених јесте

елиптично оно је једнако при приливу као и при ветру, само с том разликом што је у првом случају елипса дугачка, и осовина лежи хоризонтално, и према томе приливно таласање воде јесте — лонгитудинално.

Прилив воде а и таласање бива обично крај обала, практичан и јасан пример имамо у чаши воде коју дрмало, вода око крајева пењаће се уз дуварове чаше, а средина (ако је чаша довољно велика) остаће мирна, тако је исто и са приливом. Зна се, да прилив у Америци долази од истока, а у Африци и Европи од запада. Такви приливи могу се најбоље видети у заливу фундском у Америци, на западној граници Европе, Остенда и Скандинавије, а особито код Малштрема море у одливу свом пада као водопад с обале. Колико велика снага мора ту бити која ће при приливу да покреће огромне таласе морске који су тако снажни да на северу разбијају читаве брегове од леда*). Тако нпр. на екватору један приливни талас један метар висок, и који иде к полу, однесе из једног земног квадранта 200 кубичних миља воде за 6 сахати, а једна кубична стопа воде има до 30 ока.

И *испаравање* је покретање воде, оно бива помоћу сунца, јер сунчана топлота чини те се вода претвара у пару. А снага сунчеве топлоте тако је велика да би сунце отопило лед од преко 30 метара који би се обавио око наше земље. Испаравање воде веће је што је топлота и површина сама већа, зато је испаравање веће у топлој зони. Водена пара помешана са ваздухом пење се у вис, и према ступњу охлађења претвара се у атмосфери или у кишу или у снег. *Атмосфера* — као што се лепо *Дове* изразио — *није ништа друго до један велики парни апарат, море водени резервоар, а материјал за грејање, сунце, чији су кондензатори високе географске ширине:*

Још једна промена воде јесте *извирање*, оно бива или што вода услед кише пролази и нагомилава се кроз шупљине и пукотине земљине (као кроз какве цеви) из — *мор*
И онда је море у овом случају резервоар за вод
која се у олуцима проводи у чесме. Да је о
зајиста тако, доказ су нам бунари, а особи
артезијски.*) Наводњавање оаза по Саха
као да је још од најстаријих времена позна
било и то са артезијским бунарима. Ш
вели за неколико села у почетку Сахаре: о
села немају извора. Становници добијају вод
особитим начином. Копају бунаре по 200
400 метара дубоко, док под песком ненађу к
мен налик на „шифер“, под којим се: бах
тат елерд т. ј. вода под земљом находи. О
се камен лако пробуши, и тада вода на
данпут јурне тако јако да често онај који
находи на месту не може да се спасе и утон
Кад је године 1854 после битке код Мегари
генерал *Дево* (Desvaux) логоровао у оази Са
Рашед, приметио је да су на једној стра
палме слабе сићушне, а на другој на прот
јаке и здраве. Кад је дознао да је томе узр
вода, јер се главни бунар срушио, а они н
мају средстава други да копају; даде генер
те се донесу машине за бушење из франц
ске те направи бунар не само ту, него још
50 места. Више се пута десило да вода ју
са таком брзином да може да потопи сву о
лину, као што је био случај у Италији.

Мало час смо напоменули да извира
воде бива већином из мора, као што јо
још Аристотело тврдио. То бива што су
воде међу собом у свези помоћу тако зва
причесних цевчица, јер све реке нису ни
друго до причесне цевчице међу собом. Т
нпр. кад удари велика киша онда не с
што придођу реке него и вода по бунар
одма се уздигне.

Али извор да буде јачи и већи завис
од самог земљишта. т. ј. каквог су саста
каквог положаја слојеви његови. Тако
извори су најјачи по кречним бреговима.**)
каквоћи и температури извора мислим да
нужно упуштати се у разлагање, јер је ја
да вода пролазећи кроз разне слојеве пр
у се растворење разне минералне честиц

*) За лађе вели Хибнер — (Ein Spaziergang in die Welt. I. Band стр. 12 1874.) које иду у Америку 7 и 8 дан је најтежи. У то време се оне находе у широком спрам пола отвореном каналу између Изланда и приморја Лабрадорског т. ј. искључиво у региону непрестане магле, и на путу куда пролазе брегови леда“.

*) Названи по месту где су први пут прављ
графству Артоа 1126 год.

**) Такав је један извор у Vaucluse који кад је
шно време даје у минуту 3600 кубичних
воде.

[д]а долазећи из веће или мање дубине земне [и] њена температура мора бити већа или мања **). Али што је најглавније то је, да су [и]звори најчешћи по бреговима и шумама, исто [ј]е тако и са рекама које или саме воде по[р]екло своје од извора (стицајем више извора [п]остаје поточић, па онда река) као нпр. Ду[н]ав, Сава, Морава и т. д.; или постаје то[п]љењем снежних брегова као што је постала река Рона у Швајцарској. Апуримак рукав реке Амазонске у Пери постао је једино из језера које је постало из отопљеног снега. Таквих случајева има на Швајцарским Алпима где су нека језера постала од отопљеног снега нпр: у близини болнице Св. Бернхарда на висини од 8200 стопа имаде језеро једно.

(Свршиће се.)

**) Такав један топао извор најпознатији је Гајзер на острву Исланду.

ОЈ ДА МИ ЈЕ . . .

Ој да ми је знати
Када ћу умрети;
Када ће ме ладна
У гробље однети?

Ох! прије ће прије. .
Нег што видим рода —
Васколиког — да га
Загрли слобода!

Саво Ст. Рачета.

ГАЛИЛЕО ГАЛИЛЕЈИ.

— по немачком —

(Свршетак.)

Са Сатурном био је Галилеји несрећан. Изгледа, као да управо ни сам није знао шта је хтио с чудноватим обликом ове звезде. Пошто његов тјелескоп слабо увећане и мало оштре слике издаваше, те тако немогав јасно разазнати онај прстен около, мишљаше да су са Сатурном на двије стране двије масе скопчане. Ово своје мњење изнесе он у своjему дјелу: ***„Syderius nuntius“***, у којему тек 1610 своје тјелескопичне изналаске зачуђеном свијету саопћи, који су познати у форми анаграма, кога решење беше:

Altissimum planetam tergeminum observari.

Године 1692 обзнани Галилеји, да му је пошло за руком, да срачуни јупитрове путеве и времена тока, па пошто је вавјек практичне употрјебе пред очима имао, то он закључи, честа помрачења истога за опредјељење дужине на мору употребити.

Најважније од ових откривења било је, што су тијем потврђени коперникови назори о свијету, који земљу међу остале планете увршћују.

Јупитревим својством показано је, да земља није једина тачка окретања; то беше оно, што његовим завидницима непријатељима и присталицама, старе системе неисказани страх ули; јер овој системи они дадоше жесток отпор.

Од одлучног уплива за Галилеја беше његова одлука, да на жељу тошканског херцега, из привржености кнежевом дому и што се надаше да ће тако више материјала за своја испитивања скупити, — остави Падују и да се каопрви великохерцешки математичар и философ у Флоренцију премјести.

Овдје он открије фазе Венуса, Марса и Меркура и тиме острани најјаче нападаје на коперникову систему. Он посматраше сунчане пеге и пламенове па из њиховог покретања на сунчаном колуту, закључи ротацију сунца око своје осовине, примјети и нагиб ове осовине према равнини еклиптике.

Овим откривењима је Галилеји буквалну библијску науку напао био и његови противници сазнаду, како ће опасно бити то слободно испитивање основано на доказима, за њихову неизвојевану систему, на коју су се тако дуго лако позивали били.

Године 1613 мржње на Галилеја пренесу

противници на религиозно поље. Када се прво суђење о његовим откривењима смирило могло се примјетити, какву је борбу Галилеји изазвао, бранећи назоре, који стајаху у опреци са рјечима библијскијем. Галилеји је сам чешће у писмима о својим назорима односаја библије према научном испитивању природе изразио. Он међу осталим вели: „Пошто двије истине немогу да се неслажу, то се тумачи светог писма треба да сложе са природним истинама, о којима нам разумно расуђење и наука необорљиве доказе дају. Па пошто је извесно, да је свето писмо немогуће увијек у буквалном смислу узимати, и да тумачи истога нијесу увијек богом инспирисани, то би им требало забранити, да се при брањењу физикалних назора, чија се неистина очевидним и необорљивим законима може доказати, — неслуже библијом.“ *„Да је Бог, што нам је дао разум и памет, употребљавање њихово забранио, и други нам пут за изучавање природнијех истина показао, то ја, чини ми се, нисам обвезан вјеровати, поглавито у погледу таке науке, као што је астрономија, о којој се у св. писму тако мало говори, да о планетама ни спомена нема.“*

Ово се писмо на скоро рашири и противницима добро дође, да Галилеја у Риму оптуже и израде да се коперникова система анатемише. Али како Галилеји у Риму имађаше много пријатеља, то га овај пут у Рим послужи, само да, као што се он изражава сплетке, које му је *„незнање, злоба* и *пакост“* сплела, раскине.

Да је Галилеји слушао своје пријатеље, библију би са свим из игре пустио, своје астрономске назоре само као хипотезу оставио, у осталом ствар оставио на миру и више се не трудио, друге за своје мњење задобио, па тако можда и на даље неповређен остао.

Али Галилеји то не хтједе, он изјави у једном писму на секретара великог херцега, да он има да заступа и брани ствар свију онијех, што прије 80 година природној науци и астрономији нов облик даше, и да он хоће овој науци припознат и сигуран положај да извојује. Кад је у својој ревности ствар начинио обичном, увиди, да ће за тадашњу цркву прво животно питање бити, како би ауторитет цркве неповређен научним испитивањима сачувала. Он мишљаше да ће противнике моћи убедити те с тога не престане доказивати своје изналазке, али противници једнако гледаху да одрже ауторитет вјере неповрјеђен, и његове повредитеље казне.

Међу тим коперникову науку изнесу као вјероломну и библији противну а Галилеју буде забрањено, више је распростирати. Он послуша: али бијаше тако мало дипломатичан, да се с једним јежовитом Грагиом упустио у препирку о природи комета, и овога, и ако су му назори рђави били, из седла избио. Овај му постане сад најжешћи непријатељ. На скоро за тим изаберу за папу кардинала Марфеја Барберина као Урбана VIII. Галилеји му лично честита; папа га овом приликом обаспе тако великим доказима о својој оданости, да се Галилеји надаше е ће му се допустити, да своје астрономске назоре у умеренијој форми света на видик изнесе. Галилеји је своја мњења о коперниковим и птоломеовим назорима свијету у: *„диалозима о обема најважнијим свјетскијем системама.“* изложио. 1614 њему буде допуштено да дјело штампа и оно изиђе, с двоструком импириматуром Педра Мајестра и Флорентиског инквизитора, године 1632.

Коперникову систему заступао му је Салвајати а птоломејеву Симпличио; једна трећа личност сравнила је назоре обадвију и оставила одлуку неизвесну; Симпличио задржи шта више право, ма да дотле нико није тако сјајно коперникову систему бранио као што се то овде догодило.

Књига побуди велику позорност. Сад галилејеви противници улуче прилику, да даду свој мржњи одушке. Галилеји Симпличију рекне неке доказе, за које му је пре папа пребацио. То добро дође; папу обрну да вјерује да је Галилеји хтио његову личност у Симпличију исмејати.

Сад се сва кола на галилејеву главу скрхају. Дјело му буде забрањено, а он сам позван пред инквизициони трибунал, да се брани.

Галилеји стар близу 70 година морао је болестан, у сред зиме путовати у Рим да изиђе пред инквизициони трибунал.

20 Јуна године 1633 изречена буде пресуда; наука о кретању земље проглашена као лажна, апсурдна, вероломна и светом пи-

му противна, а дјело му проклето; писац по благоизвољењу" папином бачен у инквизиону тавницу.

Галилеји није увидио, да се научним познањем природе тадашња црква поткопава. У овој борби није подлегао неустрашими природњак, него ломни старац" он се није заштио, да буде вероломац. Баш у овом неспоразумљењу (Zwiespalt) лежи његова кривица, која му је судбу дотле довела." То је трагично у судби му. Галилеји не виђе више слободе. Ма да ослабљен тјелом и духом ипак овај испитивач није малаксао; слеп на једно око, размишљаше и опет о либрацији мјесеца и сврши своја *„разматрања о двема новијим наукама, што припадају механици."*

Његова обадва ученика: *Торичели* и *Вивани* помагаху изможденом старцу и саветом и дјелом до пошљедних му дана.

Најпослије, нијем, слијеп, изнемогао од старости, бриге и болести умре 8 јануара 1642. Тијело му сахранише у цркви свете Кроче у Флоренцији, где су му послије 100 година, 1737, сјајни споменик дигли. ς.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Књиге за школу и народ. Свеска осма. Почетнице природних наука, **Астрономија,** *од Н. Локиера, члана кр. друштва у Лондону, с немачког превео Др. Ђ. Натошевић. Са 47 слика и две таблице). Нови Сад. Издање штампарије А. Пајевића. 1880. 8-ни XV и 121. Цена 50 новчића.*

Популаризовање науке сад је у највећем јеку и тешко је рећи, у кога је воља за то већа, у писаца или у читалачке публике. И једно и друго је здрав знак, ком се мора радовати сваки пријатељ напредка. Помислимо само, каквом густом тајанственом копреном беху покривене пре сто, па још и пре педесет година извесне науке за непосвећене очи. Данас је та копрена скинута, нимб мистериозности је разтрган, а ипак зато не постаде уважавање наука мање, јер је сад велики део човештва свестан величине задатака, који су решени и које још треба решавати. Популаризовањем не обесвећује се дакле наука, као што пригају гдекоји загорели привилегијаши, него јој се тим баш слава шири и диже. Г. Пајевић, има велику заслугу, да је то код нас увидео. Хвала њему! данас може сваки обичан трговац, мајстор, раденик, могу њихове жене и деца да читају физику, хемију и т. д. и да о њима размишљају, па ево им даје сад у руке и — астрономију!

Обично мишљење сматра астрономију за најтежу науку, држи је за неприступну свакидањем умљу. Како је то мишљење неосновано, показаће међу осталим и књига, која до душе обилази теже путеве испитивања, али ипак спомиње најважније ствари великом темељитошћу. На небо звездама осуто управљали су од вајкада људи пуно љубопитства своје очи, интерес, што га има човек за ред, који влада у великом свету и ког многи слути, сувише је нараван, и тако мислимо, да је оправдана надежда, да ће ова астрономија, што нам је преведе наш велезаслужни школник, наћи и у нас Срба много читалаца. А то је желети већ и у интересу астрономије. Нека сваки десети читалац постане посматрач за ствари, које је разумео, па је већ много добивено. Баш историја астрономије, показује нам да не беху увек само строги стручњаци, који су је усавршавали. Ено славни Медлер попео се од обичног учитеља на научну висину. Па и Дистервег, та сјајна звезда на небу педагогике, ако и није самостално радио у астрономији, има ипак неизмерне заслуге за њено популаризовање. Толико што се тиче опште користи, а шта све добија појединиод иоле озбиљног занимања астрономијом, то треба питати оног, који се навикнуо, да по ноћном небу тражи своје знанце међу звездама и прати њихове стазе. Да речем, да човек постаје бољи, много је и ипак није све, јер она тиха и ипак узвишена радост, она свечаност чуства, што је осећа искусни посматрач неба, једва да се даде обичним језиком исказати.

Читајући правом душевном насладом ову астрономију приметисмо поред све лакоће излагања, да ће ипак многе ствари тешко разумети обични читалац. Узрок је лако наћи: за оријентовање на небу нужно је нешто мало математичког знања. Ми смо убеђени, да популаризовању астрономије мора нужно да предходи популаризовање геометрије. Са науком о кругу и о кугли, са познавањем елипсе и неким основним појмовима из аналитичке геометрије, појми се у астрономији све лакше и боље. Нека нам не замери велезаслужни г. преводилац, ако држимо за превелику ревност његову препоруку у предговору, да се основи астрономије уче баш у основној школи. Учимо ми ученике основних школа, да посматрају форме, чуство за те негујмо, па смо скоро све учинили, што могу основне школе да учине за природне науке, па и за астрономију. Зар нас не упућује на то и Фребел, који тим тако рећи наставу почиње, а његови назори стичу баш сваким даном све више признања. Настанимо озбиљније око геометрије, па и саме кристало-

графије*), као што у том изпредњачише пред друге народе Французи и Енглези, а не будимо Мацари, који геометрију због превелике тешкоће тог предмета исључише из женских препадандија.

Језик др-а Натошевића познат је са његове јасности и крепости и у том би погледу свака хвала са наше стране излишна била. Ми би шта више желели том језику мало мање крепости. јер речи као „телесина, лафетина“ и др. више естетично вређају него што појмове бистре. На неким местима је и јасност излишна. На с. 53. стоји „површина круга“ уместо: обим круга; а на с. 88. „обим сунца“ уместо: површина. На с. 54. се вели: „да астрономи држе целу земљу за круг“, а то неће бити тако. Најтавнија су места. где се говори о „густини“. Цела с. 56., в) на с. 57. и оно место на с. 117.. где се литра узима као мера за тежину. требају у том погледу темељите ревизије. Разуме се, да су све то омашке пера. али ће оне јако бунити неуког читаоца. желели би, да су елиминовани изрази као: опозиција, звезде 10. реда (већ на с. 71.. где о том не беше још речи), спектроскоп (на с. 88.) и др. И штампарских погрешака има у астрономији више него у свима осталим почетницама скупа.

Неугодна забуна десила се и у одељку 258. До тада беше „Стојна“ увек поларна звезда. а сада наједаред чујемо. да су то управо две различне звезде. У ствари самој нема праве поларне звезде. јер на месту где је пол. нема никакве звезде.

Кад споменусмо „Стојну“, онда се уједно сетимо и онога. што нас је највише у овој астрономији интересовало: лепи српски астрономски изрази и српска имена неких звезда. Тако чујемо, да је Вега српски Лазаркиња ил' Видовача. уз њу стоје три косовске војводе: Милош. Милан и Иван и још пуно других исто тако лепих имена. Г. др. Натошевић учинио би велику услугу нашој литератури. да монографски обради та српска имена у астрономији. Потписани мора признати, да никад ни помишљао није, да наш прости народ може познавати толике звезде. Па и гдекоје ствари, које су му познате биле, не слажу се са оним, што наводи велеучени г. преводилац. Тако је слушао (а тако вели и Вук), да су влашићи плејади; није то чуо само овде у Бачкој, него и у Србији, у Банату, Срему, Славонији, Хрватској, Барањи. Сад г. др. Натошевић вели, да су влашићи хиади и врло би интересантно било, да за то наведе своје разлоге. Како је прост народ невешт у познавању звезда и како је тешко на њега се ослонити. види се баш из Венере или Данице. за коју г. преводилац каже. да је зову и Зорњача и Вечерњача. Али мене уверава др. Ђ. Максимовић. сомборски физикус. који се мно бавио атсрономијом а (вечна је штета. што ништа не пише.) да прост народ оба та имена придева и Јупитеру. кад је исти у јутру или у вече сам без Венере на небу. Кад се тако може варати код ових сјајних планета. које и нехотице пажњу привлаче. шта тек мора онда бити код других звезда; свакако је велика заслуга г. дра Натошевића. да је обратио пажњу оних. који се баве астрономијом. на ова српска имена.

Са астрономијом свршио се уједно циклус „почетница природних наука.“ Особито ми је мило. што сам скоро о свима тим књигама могао да кажем толи лепе ствари у овом поштованом листу. Сад је на српској публици. да живим учешћем у овом заслужном подузећу окрепи вољу вреднога г. издаваоца. како би и на даље и што чешће могао поздрављати свој народ тако корисним књигама.

У Сомбору. **М. Петровић.**

---

*) Мој учитељ минералогије, славни професор Кенштет имао је обичај, да нам каже, кад нисмо што појмили из кристалографије: „Верујем господо, да не схваћате те просте и јасне ствари. Опкладићу се с вама, да ћу то научити ђаке у основној школи. Али вас су збунили сакати наставни планови садањих школа. Нису се паштили, да направе из вас паметне људе, него геније, loidor!“ Кенштет је већ давна умро, али не једаред сећах се његових истинитих речи.

„Певанија Змај-Јована Јовановића.** Изд. српска књижара браће М. Поповића у Н. Саду. Штампа српске народ. задружне штампарије 1879. **Свеска пета.

Казују који имају боље памтење да скоро нису имали овако лепу, праву зиму. Наравно да је у том главна заслуга наших свиколиких календарџија. који су за Децембар прорекли обилан снег. јаку зиму — а заборавили су да прореку и добар соник. а то се бар дало лако предвидити. На овакој зими сваки се то ушушка у својој кућици, па крај топле пећи ужива што је на пољу тако лепо. Но ко је рад да усред зиме чује како му дивно поје славуји у топлој одаји — тај нека похита да набави пету свеску Змајеве „Певаније“ — ове урес књиге наше књижевности, — нек преврне у њојзи лист до Кад дође до VII. одељка на коме пише „Источни бисер“ — тада ће Змајева вила дочарати пред њ дивну сунчану земљу где поје булбул птице, где бр гају несташни шедрвани, где кликоћу дивне лепоти где се пије и попева, љуби и благује у хиљаде и љада милина, где се осипа са усана дубока мудр и несташна шала. Овако смо могли уживати још са онда кад смо читали „Ђулиће“. У „Ђулићима“ и „Источном бисеру“ разливена је сва чаробност Змајеве поезије, која те узноси, опија милином што се не да описати но се даје само осетити.

У петој свесци „Певаније“ завршује се и цикл Змајевих хумористичких и сатиричких несама.

Не једном смо наглашавали. да су Змајеве пе од ове врсте од велике културне вредности наш народни и друштвени живот. Баш са тога гле дишта морамо и зажалити што песник није допу

уђе у збирку песама његових све што је он у овој ...сти публиковао у повременим листовима на којима ...радио. У овом низу песама видимо једну врсту коју ...тај негује у последње време са врло великом вољом ...хумором који је само њему дат. То су његове ...де". Тај мали циклус песама заслужио би био по...бно оделење. Кад читаш оде „Киселој чорби" „Чу...три", „Маковом краљу", „Шаљивом одацији", „Црве...ме носу", „Празној кеси", „Батини". „Берберину ...ши" и „Ћудљивом коњу" — не знаш чему ћеш пре ...се дивиш, да ли класичкој персифлажи достојан...веног крока наших старих „олимпијских ода". да ... финном хумору потплетеном сатиричким струнама.

Но да скратимо овај свој летимични приказ, јер је ...онако толико пута речено, да су Змајеве песме ре...ци наше уметничке поезије.

Не сумњамо да свака српска кућа с нестрпље...м очекује кад ће већ добити потпуно издање Пе...није.

Колико смо ми извештени знамо само толико ...ћи. да није на вредној књижари браће М. Поповића ...ивица, што поједине свеске не излазе онако брзо, ...о што би желила и књижара и наша читалачка пу...ика. У овакоме великом послу, најогромнијем што ... има наша књижевност у овој врсти, искрсне часом ... која техничка запрека. Но надајмо се, да ће сви ...ктори настати, да остале свеске излазе у што ма...ем размаку.

Но кад смо баш у тој речи — имали би по нешто ... пришапнемо и поштованој публици на уво. За на...редак књижевности треба свуда ово троје: прво ва...ани писци, друго добра читалачка публика, ...треће вредни издавачи књига. У нас има ре...х би и те врсте писаца и издавача али. али — и ...дни и други туже се баш често, да наша читалачка ...ублика некако не уме да истраје у потпори књи...евних особито већих подузећа.

Мисле ли ту и публику „Змајеве Певаније"? То вам ... сад не умем рећи. Конац дело краси — а ја ми...им, ко је узео прву свеску овога дела. тежиће да ... укине себи то уживање и до десете ил' која буде ...оследња. — свп —

ДРУШТВА.

(Одбора чупићеве задужбине XXVI састанак 16 ок...обра 1879). Били су: председник Ст. Новаковић: чла...ви: Свет. Вуловић, Ђ. Малетић. М. Ђ. Милићевић, ...рота Ј. Павловић, М. Ракић.

1. Председник Ст. Новаковић чита своју расправи...у: Бресква — Бреска; Прасква — Праск, на...мењену за Годишњицу. Одбор одлучи да се штампа ... Годишњици.

2. Председник чита биографију Јакова Дако...ића, војводе Граховског од Саве Мартиновића ...рногорца. Одбор одлучи да се ова биографија штампа ... Годишњици, а г. Мартиновићу да се за њу даде ...секом 60 динара.

3. Члан Свет. Вуловић чита своју студију: Појаве у најновијој српској литератури, намењена за Годишњицу. Одбор одлучи да се штампа у Годишњици.

4. Председник приказа да је Одбору послато на издање спис неименованог писца: Критика судског поступка у кривичним делима. Пошто овакви списи не иду у програм издања Задужбине Чупићеве, одбор одлући да се ова критика врати ономе који ју је поднео.

5. Председник саопшти да је г. Качановском, научнику руском који се бави историјом нашом XV и XVI века, дао по 1 егземплар Годишњице I и II. Одбор одобри овај издатак.

6. Председник саопшти како је г. Вуловић, који се по ранијој одлуци Одбора (састанак XXV од 4 јуна ове год.), примио да поправи превод дела Блунчлијевог Карактер и дух политичких партија, видео око тога посла толико труда и муке, да му је сувише мала награда која му је за тај посао одређена (84 динара), те с тога моли да му се награда повиси толико да буде бар по 1 дук од штампана табака. Пошто дело има у оригиналу 10½ штампаних табака. Одбор одлучи да се г. Вуловић даде још 42 динара за поправку овога превода.

7 Одбор с хвалом прима Словенски Алманах што га је издала и Одбору послала Словенска Дружина у Бечу.

8. Председник прочита писмо Бугарске народне библиотеке у Софији којим моли Одбор да јој шаље своја издања у замену за публикације њене. Одбор одлучи да се бугарској народној библиотеци у Софији шаље Годишњица, а од осталих издања што се год може.

деловођ — председник одбора
М. Ракић. — **Ст. Новаковић.**

Р А З Н О.

(Свадба у Кини.) И у Кини, као што свуда бива, уза свадбу иду разни обичаји. Појмљиво је. да су ти обичаји други код богаташа а други код сиромаха, те говорећи о свадбеној свечаности из вишега света, падам се, да ћу скоро проговорити коју реч и о свадби из доњих сталежа. И у Кини је женидба важно дело, те се за њу изодавна спремају важне припреме. Отац младожењин дужан је, да будућој снаји поклања знатне поклоне, који су сразмерни његовом имућству. Родитељи младини брину се за мираз, а то су: скупоцене аљине, лепо везене, златне гривне и др. Чешће се даје уз младу и по једна робиња. да је служи. Понекад се за младенце спрема нарочита кућа. За украсе са тапетама и простиркама брину се богати породични пријатељи. У тим простиркама има често вештачких извезених слика, а све су честитања са позлаћеним словима или од тавне кадифе. Јутром оног дана кад је свадба, скупе се сви гости у дому младожењином, те се не могу нагледати и начудити свима поклонима. Младу одводе кад се сви скупе. Напред иду сви-

рачи, те ужасном дреком јављају да се ближи младина црвена носиљка. Са куће у којој је свадба непрестано се бацају ракете и др., а вика је све већа, док млада не приспе до пријамне собе. Одатле па до младине собе прострте су скоро увек само црвене простирке. Најстарија госпа из друштва поздрави младу са честитањем, па ју онда слушкиње воде ка младожењи, који је чека у њезиној соби. Дотле се у соби за дочек све спреми за церемонију. Две велике црвене свеће гору на столу, а уз њих су поклони, на пример: пакет виљушака, огледало, мера теразије за новац, а увек морају бити два петлића, од белог шећера и две купице, везане црвеном узицом. Најпре уђе младожења и стане крај стола, за њим уведу младу, и она стане њему на десно. Онда обоје падају четир пута на колена, мењају места, па изнова клече четир пута. Затим младожења клекне пред младу, те по трећи пут клекну 4 пута. Смеса од вина и меда неколико се пута преручује из једне купе у другу, и приноси ка устима, час млади час младожењи, али они не пију. Тако им подносе и шећерне петлиће, а то исто чине са свима другим поклонима. Тиме је церемонија свршена, и младу воде у собу, носећи пред њом свеће, а младожења остаје у гостинској соби. Гошће сад одлазе ка млади, да разгледају и њу и њено одело, јер је све дотле она била замотана у црвени вео. Свака слободно куди све, што јој се на млади не допадне. Све на њој тачно разгедају, одело, гривне, нокте на рукама, па чак и ноге, те после то хвале или куде. Дотле младожења прима особите честитке гостију. У вече велика свечаност сједини све госте, и често весели сватови одлазе кући тек кад зора другог дана забели. вт.

(Изрека „Срећан као краљ“) не може да се примени у Француској, кад се сетимо каквом су смрћу свршили свој живот многи владаоци француски: Карло IV. умро у лудилу; Карло VI. од глади, бојећи се да га син његов не отрује; Луј XI. умре у свом самовољном затвору у Плеси-ле-тур, окружен жртвама његовим и измучен кајањем и савешћу; Карла VIII су отровали у двадесетој његовој години; Франсоа I умро је од блудничења; Хенрик II од ране, коју је добио од копља у једном турниру; Франсоа II-ог отрова мати његова; Карло XI умре у грозним мукама од тровања измучен кајањем што је био узрок познатој крвавој свадби; Хенрика III-ег убио је један доминиканац калуђер (Клемен) а Хенрика IV. убио језуита Раваљак; Луј XIV сарањен је уз мукло, прекорно ћутање народа а Луј XV праћен гласним народним клетвама. Луј XVI погинуо на губилишту: Луј XVIII после прогонства о двајестогодишњег и другог стодневног.

Наполеон I., Карло X., Луј Филип и Наполеон III умреше у изгнанству а Наполеон IV. претендент, гину жалосно у рату против Зулукафра у Африци.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Пријатељима дечијим. Обраћам пажњу на „Досе-ке и наивности из дечијег света“ које је „Ст- мали“ у последњим бројевима почео доносити.

Оне нису од драстичног ефекта, али пријатељ де- ји, познавалац душе дечије, читаће их са задовољст-

Ја имам до близу стотину оваких дечијих досе- и наивних приметаба, које сам или сам чуо из д- чијих уста, или су ми други приповедали, или с- их налазио прибележене у страној литератури. Вол- би их имати још и више.

Дечији свет заслужује и код нас више пажње, н- што му се поклања до сада. Благо народима где н- једини људи, (и ако нису учитељи по позиву св- могу свој цео живот посветити деци, проучавању пр- роде и душе њихове, друговању са децом у корист н- хову, бризи о напретку њиховом! то је врело неис- пиво најплеменитијем занимању.

Колико је најинтересатнијих дечијих приметаба пр- ујало ветром поред наших ушију, ми се и не ос- немо на њих, — јер то су „детињарије“. Али мало ви- пажње, и наћи ћемо да се са децом боље може пр- кратити време, него са многим људима.

Ми, који не знамо хоћемо-ли дочекати да вид- будуће духове у пуном сјају и развитку њиховом — зар да нам не буде милина посматрати их у клица- њиховим.

Нема тога дана кад пажљив посматралац неби ч- од деце тако што, што је вредно да се прибележи.

Ја сам рад да таквих бележака прикупим што више, и да их приберем у једну књижицу, која би- цело нешто допринела томе, да се омили дечији св- и онима, који су га до сада, рећи, презирали. Да п- прегледне користи, кад би се постићи могло!

Молим дакле очеве и матере, чике, ујаке, стри- тетке, учитеље и све друге, који би ме у томе хте- потпомоћи, да ми оваких бележака шаљу што ви-

Родитељи, којима је које дете умрло, радо при- ведају о досеткама својих покојних чеда. Њима ће б- сумње годити, да се тај спомен и кроз дуже вре- задржи. Књига ће га најдуже сачувати. Уз сваку д- сетку нека мету и име детета (или како су га те- јући му звали).

Многа деца, пре него што почну говорити матер- њим језиком, створе најпре неки свој језик. Па то н- бива увек случајно, него бива и по некој логици. И катkад веома интересантно. И таке белешке примаћ- радо, па и употребићу што нађем да је вредно.

Молим српске и хрватске листове да овај поз- прештампају.

Др. Јован Јовановић.

„ЈАВОР“ излази сваке *недеље* на читавом табаку. Рукописи шиљу се уреднику, а претплата „Администрацији Јавора“ у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., на по године 2 фор. 50 новч., на три месеца 1 фор. 25 нов. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

Издавалац Лука Јоцић. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду.*

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

р. 50. У Новом Саду 22. децембра, 1879.

С А Н.

Јоште зоре нигде није, —
Селим-паша поранио;
У шатору каву пије,
А од јада потамнио.

К себи зове Мемед-агу,
Старог оџу из Мостара,
До себе га он посади,
Па му онда проговара:

„Нечуди се хоџа стари
Што сам јутрос 'вако сетан;
Но кажи ми неке ствари,
Ти си мудар и паметан.

Та многе си књиге штио,
И мош' много погодити,
Ја сам чудан сан уснио,
И чудо ће неко бити:

Диже с' облак са Ловћена
Каквог ико до сад виде,
Па неоде Дурмитору
Куда сваки облак иде;

Већ окрете ка Мостару
Преко брда и литица,
Црн је облак као земља.
А пред њим је ор'о тица.

Па кад беше изнад мене
Млазови се отворише;
Нигда нисам ја видио
Плаховите таке кише.

Па почеше севат' муње,
Гром за громом udараше:

Потопи се цела војска,
Све пропаде што би наше.

Ор'о диже с' на крилима
У висину к небу плаву."
А вук један оде долом
И однесе моју главу."

Замисли се Мемед-ага
Стари хоџа из Мостара,
Замисли се, па он онда
Тихо паши одговара:

„А шта ћу ти казивати,
Када ти се само каже;
Изгинуће твоја војска
До последње твоје страже.

Црн је облак Црна гора, —
Удари ће ко бујица;
Пред њом биће кнез Никола
— То је она ор'о тица. —

Што су муње и громови,
— По свем свету то ће с чути —
У том боју несретноме,
Ти ћеш пашо погинути."

За тим оба замукнуше, —
Даљем збору места није.
Селим-паша тутун пуши,
Мемед ага каву пије,

А у зору глас допаде:
Кренуо се кнез Никола;
Ал' се незна куд је пош'о, —
Пут Мостара ил' Стамбола.

Сав пребледи Селим-Паша,
Страховити глас га уби;
Али хитро с војском пође
Он насусрет својој судби,

Иде војска дању, ноћу,
Нема часа да с' одмори;
Иде војска невесела,
Нико ништа неговори.

Пред њоме је Селим-паша,
А до њега Мемед-ага;
Сваки облак њима с' чини
Да је војска Карадага.

Освр̂ћу се на све стране,
Препадне их свака тица
Њима с' чине виде вука
Где год има долиница.

„Ну, певајте море који!
Још је царство наше јаче."
„— Како ћемо певат' пашо,
Кад у сваком срце плаче.

Остави смо лепу земљу,
Где живисмо сви у миру:
Остави смо децу своју
Преко мора у Мисиру.

Све је пашо тамо другче,
Нема кише, нема снега;
Равнице су као море,
Нема шуме нити брега,

А овуда поломисмо
Ове наше јадне ноге:
Веругајућ' тамо амо
Кроз планине ове многе.

Како ћемо певат' пашо,
Кад нас водиш у бој клети,
Где су сами Црногорци,
Којима је дика мрети.

Ми бранимо сада оно
Што с' неможе одбранити;
Срушиће се царство турско
И неможе другче бити."

Иде војска, даље иде,
Кроз врлети и камење;
Час низ брдо доле слази,
А час опет горе с' пење.

Селим-паша још три војске
И три паше с њима срете;
Па пођоше сви заједно, —
Црногорске траже чете.

Без судбине смрти нема,
То је душа њиној вери;
Иде војска плаховито,
Али сваки корак мери.

„Ну, каква је оно доља,
Што раставља крше ове?"
„— То је пашо чудно место;
Вучји-до' се оно зове.

Нигда оно само није,
— Познају га добро Турци, —
Ил' се каква чета вије,
Ил' урлају бесни вуци."

Иде војска као мрави,
Нема поља где ће стати,
Велика је турска сила,
Страхота је погледати.

Пуче једна танка пушка,
Пуче друга, — пуче трећа,
Закликташе Црногорци,
А заигра српска срећа.

Би рекао сваки камен
Претвори се у јунака,
Пада зрно као киша
Кад удари из облака.

Ал' се Турци непомичу,
Већ жестоко огњем бију.
Две се вере сукобиле,
Те јуначку крвцу лију.

Пролама се небо плаво,
Дубраве се пусте оре;
Црна Гора и Азија
Међу собом ту се боре,

На једанпут умукнуше
Црногорске пушке танке;
А затутњи сва долина,
Потекоше ноге лаке.

Опет кликћу Црногорци, —
Ножеви се само сјају.
Ни рођена браћа више
Од крви се не познају.

Беж'те јадни Турци беж'те!
Црногорске то су чете.
Ал' утећи неможете,
На крилима они лете

Цео летњи данак ту се
Страховити бојак био:
И све с' оно испунило
Што је Селим-паша снио.

А у глуво доба ноћи
Мемед-ага кров све страве,
Кријући се носи једно
Мртво тело, а без главе.

Љ. П. Ненадовић.

(Из „Заставе“).

МУЖИК.

Приповетка Ф. Лила.

(Наставак).

Сневесељена Варинка оде у своју собу је Димитри таман сва посла свршио. „Право си имао, Димитри“, рече она уздану. „Мој отац оде с оним официи на бродиште Сакмарино. Ја сам га пла и опомињала ал ме није хтео чу- Бог ће дати да се здраво врати!“

Одма се затим снесу последњи сандци доле, где их на кола натоваре. Кад и с тим били готови, седне Варинка у ја кола, и одвезе се са свим слугама у ад.

После два сата стиже пртљаг у Окбург. Гувернатор дочека сасвим срдао младу Варинку, сва се породица њева томе обрадовала.

Варинка беше у бризи за оцем немоше дочекати да јој се врати. И смрче већ, а нема стражара да дође са градога бедема, и да јави да је Козмо Мин у град приспео. Најпосле се забрину Губернатор и сва породица његова. Нико оде да спава, Варинка клече пред јеу икону да се помоли Богу.

Доцне, у сред ноћи тргну се сви преплављени, јер се с поља из далека зачу па, звека и топот коњски. — Одма поe тога дође пред Губернатора официр е коњаничке чете што је прошлога дана ишла да разруши мост на Сакмари. Офир беше блед, изнемогао, крвав и прањав.

„Но капетан Геблове шта нам доноте, добро или зло?“ Упита Губернатор.

„Зло!“ одговори капетан једва дишући од умора. „Пре неколико сати нисам мислио да ћу вас жив видити. Бунтовничке чете прегазише готово сву околину градску, а близу је и сам Пугачев, поглавица њиов. Двапут сам се чаркао с њима поред Сакмаре; у првом чаркању беше њих млого више, те ми пола чете изгибе; ми остали пробијемо кроз бунтовнике и сретно умакнемо, јер нам коњи нису били уморни као њнови. Одма затим наиђемо на једно десетину коњаника њиових. Ми их све потучемо, вођу жива уватисмо и са собом у град доведосмо. То је Сулаков, хетман козачки важан поглавица код Пугачева.

„Дакле бунтовници нам као вихор долетеше на врат“ рече озбиљно Губернатор. „Бог нека заштити од крволока и зверова оне јаднике што су напољу ван града. Ви, капетан Геблове, незнате ништа ó господину Козми Мињину, и другу његовом Волконском? Они одоше данас до вас, да вам донесу нове наредбе, па их никако нема да се врате.

„Свемогући Бог нека се на њих смилује!“ викну преплашени капетан. „Нисам ни једног од њих видео. Према ономе што знам и што сам видео они су пали у руке непријатељима.“

Варинка се беше приближила да дозна што год о оцу, па кад чу ове речи врисну и стаде на глас јецати.

„Јадно дете“ рече Губернатор. „Још

*

има мало наде. Ако вам је оца Пугачев заробио, ми ћемо га добити у замену за хетмана Сулакова који је у нашим рукама. Царица је истина заповедила да свакога бунтовничког официра шибама умртвимо, али у овом случају узимам ја на себе одговорност што ћемо и њену заповест прекршити.

„Ја ћу сама још ове ноћи с верним слугом Димитријем отићи у Пугачевов стан.“ Варинка прозбори тихим дрхтавим гласом. „Ја морам знати, да л ми је отац још жив или не.“

„То се не може ноћас Варинка“ одговори јој Губернатор. „Нико неће смети да вас води у бунтовнички стан, нико и не зна како су се сместили. Морамо чекати до сутра. Ја се надам да је Пугачев дознао већ шта је било са Сулаковом, па ће нам сутра рано послати парламентара да нам преко њега понуди Мињина за Сулакова. Ако је дознао да је Сулаков заробљен, онда вам насигурно неће оца погубити. Осим тога може врло лако бити да и није ваш отац с потпоручиком Волконским у ропство пао. Дакле лудо би било Варинка да мећете на коцку живот свој ноћас кад може бити сасвим друго у ствари.

Варинка виде да је тако, али то није могло ни најмање ублажити њену бригу и плашњу.

Губернатор оде, да види заробљена хетмана, и да нареди да га добро чувају. Мало после се врати па исприча како Сулаков ништа незна о Козми Мињину и потпоручику Волконском. Хетман је, рече, стар, брадат, намргођен човек и сасвим равнодушно рече да је готов умрети.

Целе ноћи Варинка није ока свела. Сву ноћ одаше по својој соби плачући и молећи се Богу. С прозора је погледала у поље и тамо је видела на све стране црвене облаке и ватру. То су горела села око Оксенбурга, што их је бунтовник попалио.

Сутра дан у јутру дође Димитри у њену собу и јави јој да је дошао неки човек с гласовима о њеном оцу. Она одма оде у губернаторову собу, где застаде једнога коњаника из оне чете који није у оној чарки погинуо, већ само лако рањ[ен] био те су га тако непријатељи зароби[ли].

Њега је сад Пугачев послао да пону[ди] Губернатора да пошље натраг Сулако[ва] иначе ће одма погубити Косму Мињи[на] који је сад у његовим рукама. Заробљ[е]нике је требало одма изменити.

Коњаник исприча још, на велику ту[гу] Варинки, да је Козмо Мињин млого ра[н]... добио и да је потпоручик Волконски п[о]гинуо бранећи се од бунтовника.

Губернатор одма заповеди, да се н[а]реди све што је нужно за то, и да се за[ро]бљени хетман изведе из тавнице.

Но кад војници одоше у Сулакову та[в]ницу, нађоше тога старца на патосу ог[р]...зла у крви.

Дочуо је да има изгледа да га пус[те] из ропства. Али како се чини, није хе[т]ман могао преживети ту срамоту што ј[е] у ропство пао. Стаклетом је жилу на руц[и] пресеко, те му је сва крв истекла. Не беше више на њему трага од живота.

Варинка паде у очајање кад виде д[а] нема више наде да јој се отац избав[и]. Заман се трудио Губернатор да је утеш[и], ни сам није знао, како ће и чим ће бес[ног] Пугачева утишати. Варинка хтеде о[в]ог часа к њему да га на коленима моли, д[а] прими ма колико велики откуп за њен[ог] оца. За дуго јој није хтео да допусти Губернатор. Он јој је говорио о грозној опа[сности] која би је снашла при том. Ал она не попушташе, и Губернатор најпосле мораде уступити. Но сад кад све готово беш[е] видеше да Димитрија с ким је хтела н... нигде нема. Другога нису могли задуго ди наћи, ни један слуга не смеде с Варинком у бунтовнички стан. Најпосле стар[и] кочијаш Губернаторов пристаде да иде с њом. Нарицање младе Варинке тако г[а] беше ражалило, да је драговољно за ву... младу бацио на коцку своју стару главу. Губернатор му рече да му „Сулаков“ буд[е] лозинка, те ће тако доћи пред самог Пугачева. Варинка брзо скочи у кола, још Губернатор изусти само „збогом пошли;“ па кола одјуриште низ улицу. —

III

На десној обали Сакмариној беше се гачев сместио и утврдио. Стан му беше једном стрменитом брежуљку, који је по себи згодан био за одбрану. На стране беше изаслао шпијуне да пазе опе две руске војске, што су Оксенргу ишле у помоћ. Хтео је да се прво њима потуче, па тек онда збиљски да коли Оксенбург. Покрадена звона препао је па топове лио, да бедеме градке руши.

Војска му беше велика на 50.000 војика, рачунајући ту и савезнике Башкире Калмуке. Пугачев је био на врху своје рваве славе. Према ономе што је сам видео у бојевим с регуларним руским ојскама, он је насигурно држао да ће Бибиковову и Голицинову војску од 35.000 уди потући. Он је предвидео да ће се премлога крв пролити, ал за њега то ништа није било.

Лажицар Пугачев беше права људина одвратан у лицу, крвавих очију; брада му беше дугачка, густа и црна. Он седаше сад под високим отвореним киргиским шатором, с бокалом у руци, до њега беше неки војвода његов и један поп; Један козак уђе и јави да је дошао неко из Оксенбурга с гласовима о Сулакову.

„Нек уђе!“ викну Пугачев.

Мужик Димитри, уђе, ступи пред лажицара, клече, и обори главу.

„Устај псето;“ проговори бунтовник доста благо.

„Јеси ли ти силни, најмоћнији, из мртвихускрснули цар кога је Бог послао, да ниске узвиси и високе понизи?“

„Ја сам тај цар о коме збориш. Ко си, шта ћеш ти?“

„Ја сам Димитри мужик племића Козме Мињина кога си ти заробио.“

„Рекоше ми да ти из Оксенбурга идеш да ми јавиш шта је са хетманом Сулаковим.“

„Јесте господару. Али ти добре гласове не доносим. Храбри хетман умре“.

„Ха!“

„У очајању што је заробљен, подиже сам на себе руку. Стаклетом је себи жилу пресекао.“

„Откуд знаш ти то?“

„Губерпатор је тако реко, и већ сав град зна за то.

„Тебе су слагали, ил ти оћеш мене да слажеш!“ продера се бесно и гњевно Пугачев. „Није истина човече! Добро знадем ја да је царица, неверна жена моја, којој ћу после победе поткратити перје, коју ћу у манастир какав затворити, знадем ја да је она заповедила да се свакоме мом официру кога заробе језик отсече, па онда да га дотле ишибају док душу не испусти.“

„Господару истину ти казујем. Казујем ти оно што су мени казивали!

„Не, лажеш човече, лагарије су теби казивали! Сулаков је погинуо по заповести царичиној у најгрознијим мукама. Ти си амо дошао. Је л тако?

„Великомоћни —“

„Не лажи човече! Не мој мислити да ћеш ме преварити. Сулаков је погинуо по заповести царичној. Крв за крв! Ја ћу довести амо, под шатор Козму Мињина, — овде ће му се глава одсећи. После се врати у Оксенбург па кажи губернатору све шта си видео.

„Великомоћни, чуј ме! Нисам ја такав за каквог ме ти држиш. Шта је мени до Козме Мињина, ја мрзим њега, ја сам роб његов. Нисам ја дошао да те молим зањ, нити да нудим откуп зањ'. — И тај глас о смрти храброга хетмана био ми је само изговор да допрем до тебе кроз војску твоју. Важније ствари имам да ти казујем.

„Но збори!“

„Господару, страх је обузео свакога, племићи стрепе пред силом твојом. Али сироти, јадни, погажени мужици они се надају свему од мудрости твоје. Јеси ли ти за иста онај велики цар, коме се невољници надају већ од толико векова да се појави, да мужике ослободи, да племиће казни? Јеси ли ти тај велики и силни, који ће речи светога писма испунити: високе понизити а ниске узвисити ... Јеси ли ти тај.

Попови што се ту десише запљескаше рукама на те речи.

„Ја сам тај кога посла Бог“ рече Пугачев величанствено „оди ближе младићу! Седи за сто и пи ракије. Ја ћу племиће искоренити мачем својим а њиве ћу раздати мужицима који ће слободни бити. Све је паметно, што си зборио Димитри. Ти си један од оних што знају писати и читати, је л?

„Јесте господару.“

„Из очију мудрост говори Димитри. Говори даље, јер видим да имаш још нешто да ми кажеш. Али сркни прво.“

На то му пружи један сребрн путир пун ракије који је украо у некој цркви. Младић испи без околишења у здравље свога страховитога господара и настави зборити:

„Господару научио сам читати и писати као што си познао и млого ме уважавају сви мужици у Казанској и Оксенбуршкој губернији. Они су склопили потајну дружину, потајно су се заверили да племиће оборе. Четрдесет хиљада храбрих и одважних људи готови су да се теби покоре, да се за тебе боре, ако им обећаш да ћеш племиће искоренити, мужике ослободити и да ћеш њима земље племићске дати.“

„Оћу Димитри. Сам сам мислио о томе што ми ти казујеш. Истина нисам још ништа чуо о завери мужичкој.“

„Великомоћни, морамо здраво чувати. Но сад кад си се ти близу нас појавио ево нас где ти откривамо тајну своју, јер смо уверени, да је приспео дан спасења и освете.

„Јесте, Димитри!“ викну Пугачев и очи му се засветлише. „Ја ћу тебе уздићи из беде и робовања. Ишти од мене шта оћеш!“

„Кад ствар буде готова, онда треба тражити награде. Слушај сад најважније шта ћу да ти кажем. У граду Оксенбургу има до 10.000 мужика који су спремни да дигну буну на први знак који им ја издам. Кад оне две војске потучем у пољу, ти ћеш онда на град јуришати, мислим..“

„Јесте“.

„Но добро! Кад се ти крепеш на јуриш, ми ћемо се мужици побунити, па ћеш ти врло лако у оној највећој гу-гули град освојити...“

„Шта велите ви на то?“ викну Пугачев својим друговима за столом. Зар н... то најлепши план што га је икада чо... измислио?“

Сви около замумлаше, те тиме пока... заше и Пугачеву да право има.

„Па да неби и нас твоји војници у оној гунули убијали, биће добро да уговоримо један знак, по коме ће нас распо... знати од осталих. Ако ти је по вољи заденућемо по једну гужвицу сламе за капе своје, по томе ће се лако распознати.

„Добро нека буде тако Димитри.“

Најпосле те молим, највеликомоћниј... да ми даш једно знамење с киме ћу слободно и дању и ноћу пролазити кроз твој... војску. Јер ја морам, сам носити гласове и договоре и одовуд и одонуд, а ту неби требало да буде препреке.

Бунтовнички поглавар пружи Димитрију парченце коже, на коме беху исписани тајни знаци.

„Прими ово на раме“, рече му при том „па ћеш с тим слободно пролазити свакад и дању и ноћу кроз моју војску. Тако исто свакад пред мене можеш изл... зити.“

Димитри се дубоко поклони, и пољуби скут бунтовнику. Беше се побојао да му не спази душманин на лицу да се је обрадовао што је тако красно план испао, те зато сакри лице за један часак на тај ...точњачки начин.

У том се на пољу зачу као да ко... стадоше пред шатром. И заиста одма у... један козак што је стражарио пред шатром, и јави да је напољу нека девојка и да оће да говори с Пугачевим“

„До врага шта ће то бити,“ запита Пугачев чудећи се томе.

Још му нико нато и не одговори, а врата се отворише и Варинка улете под шатор. Брзо промери очима пијанице око стола, па склопивши руке и плачући, у плачу клече пред бунтовничкога поглавицу кога је одма по природи само... познала.

Димитрије беше у највећем страху ка...

је угледа па се окрете на страну да га одма не примети. Он је засигурно држао да јој Губернатор неће дозволити да излази из града. Али се је љуто преварио. Сви планови његови пропадоше. Али овај младић беше тако досетљив, тако хитар, да је још истога часа нов план за спасење измислио. (свршиће се.)

ШТО НАМЕШТАШ ОКО?..

(ПЛАТЕН.)

Што намешташ око тако,
Што ме тако гледаш, што?
Лукаво је срце твоје
Права љубав није то!

К'о што ни пре нисам крио,
Ти да си ми била све:
И сад кажем: вол'о сам те...
Ал' за мало — сад већ не!

Требала си бити верна,
Дао бих ти живот свој —
Ти си само лепа, бајна —
Не ћу бити никад твој!

Очараћеш другог можда
У великом свету том;
У мене је око суво,
Не уздануx за тобом.

У Новом Саду, 1. нов. 1879.

Блаженко.

МЛОГО СТРАДАО ......

СЛИКА ИЗ СРПСКОГ ЖИВОТА.

(Свршетак.)

ТРЕЋЕ ПИСМО.

У Б...... Јула 18....

Она је тако красна, тако добра, а оно њено око колико ли је мило, колико силан израз у њему..... а онај осмејак колико невин колико диван......

Данас смо читали и говорили о песницима: Бранку, Његушу, па Јакшићу. Са каким је тужним осећајима пропраћала она места песникова, где се јада на овај свет:

Много је дана, много година,
Много је горких било истина,
Много ми пута дрхташе груди,
Много ми срца цепаше људи,
Много сам кај'о много грешио,
И с хладном смрћу себе тешио;
Многу сам горку чашу попио,
Многи сам комад сузом топио....
О мајко, мајко! о мила сени,
Од кад те мајко нисам видео
Никакво добро нисам видео......
Ил' можда мислиш: та добро му је
Međ људма си — међу ближњима —
Ал' зло је мајко бити међ њима!.....

Ја јој поменух и моје патње. Како их е слушала са великом пажњом. Опазих на свршетку сузе у њеним очима — како ме је то дирнуло, она, мишљах, дели учешће у мојим боловима. Мислио сам и надам се, а нада је друга душа ономе, који страда.......

Сећам се некакве приче, беше ли роман, новела, шта ли — тек знам, да се је говорило о срећи оних, који се воле....

Но, не то. Баш сад, претурајући књиге на мојем столу, наћох неке приче из Бернеа:

Срећко бејаше у памети саградио красне простране дворе и по вољи их окитио. Мишљаше ли унуке у њима љуљати, па му смрт отрже милога сина? Или хоћаше увести у њих љубу душе своје па га изневери пред олтаром? Или се мишљаше само у њима одмарати и веселити својом својином, а и га онда сиротиња порази? Како било да било — секира тесачева мироваше. — Многоструко је надање, преварене наде све су једнаке. Суха грађа не весело пуцка на огњишту, али није све изгубио несрећник, ако се нађу које друге груди, незакривене, и које срце, које уме да задркће — да се заједно греју на мутном дану......

ЧЕТВРТО ПИСМО.

У Б...... Августа 18....

Ја нађох срце, које осећа као и ја, ја нађох душу, која мисли као и ја. Ја волем и вољен сам. Моји осећаји нашли су одзива. О како ћу бити срећан! Је ли, да ми се и ти радујеш. А да знаш, како је моја ученица, моја Ј . . . . . радосна.

Али, помисли само колико сам сиротовао, како сам се патио без игди икога свога.

Сутра ћу целу ствар да кажем оцу, казаћу о мојој и њеној љубави, о нашим чистим осећајима, и онда ћу свечано запросити руку његове ћерке.

Истина, ја сам сиромах, али имам знања, колико толико прихода, при том добио сам и државну службу. Мислим, да ће родитељи хтети пристати, та они су ми бар сто пута у очи хвалили моје знање, поштење, усталост. . . . .

Опрости ми, што ти више не могу да пишем. Једнако мислим на њу. Она ми је све. Ево и сада када ти ово пишем играју ми писмена њенога имена по хартији. . . . . С богом и очекуј да ти јавим најрадосније тренутке мојега живота. . . . .

ПЕТО ПИСМО.

У Б........ Октобра 187.

Има томе по више дана како ти нисам писао. У последњем твом писму велиш да се чудиш — незнам томе узрока.

Ја сам ти велики пађеник.

Колико се — причаше Берне — несрећника роди на овај свет к'а бродари брода разбијена: свуд је око њих пусто без људи. Узаман погледи по обали знамења, невољни крик, крвљу њиховом записан — никаква брода нема да прође. Прођу месеци, године. — Једва једном укочено сухо око угледа платно на окрајку неба. Ама је врло далеко. Чују му клик, знамења не виде и прођу. Само смрт ослободи самца. После млого година баци бура другог на пусто острво; он нађе мртво тело свога предходника и чита причу његових мука, да кука, као што је и он. . .

Ја сам ти се млого променуо, јер ми је и срећа леђа окренула. Изгубио сам све, па сада блудим са тужним успоменама на минуле часове среће. Тумарам тражим што би ме утешило и свуда налазим саму тугу. Плакао бих али нема суза. Како оно вели Гете:

Eine Liebe hatt' ich, sie war mir lieber als alles!
Aber ich hab' sie nicht mehr! Schweig! und ertrag' den Verlust!

или оно још боље:

O Welt! wie schamlos und boshaft bist du —
Du nährst und erziehest und tödtest zugleich....

Ја сам ти пропао са мојим надама.

Чим је г. Н . . . . . . сазнао за моју љубав према његовој кћери одбио ме је, да не мислим и да се не надам. Што још горе изгубио сам и кондицију у његовој кући.

Но, и то је мало, требао је и карактер да ми се потресе. Пре неки дан оптужен сам због неких забрањених списа као кривац. Моји непријатељи дочепаше прилику да ми нашкоде — али ја им се у овом мом очајању, смејем. Шта ми могу одузети — ја ништа сада немам. Јест, имам још само патње, а њих дајем врло радо.

У овој ствари ја сам потпунце невин. На суду ће се видети моја невиност и тамо се надам спрати љагу, коју ми набацише. Пријатељи моји, људи од закона, уверавају ме да се не плашим. Но ја знам да сам невин, па се не бојим.

Дојиста, ти ћеш се чудити, читај, и ме сажаљевај.

Шта ли мисли сада она? Да ли ме је заборавила?

ШЕСТО ПИСМО.

У Б....................

Драги пријатељу,

Нисам ти могао одмах на твоје писмо одговорити. Пре две недеље пао сам у страховиту болест. . . . На несрећу оздравио сам — мој пријатељ др. М . . . . . . не даде ми својом вештином да *мирнијим путем* одем са овога света. Зато му не хвала. Лежао сам богиње — и не можеш себи замислити каква сам ти сада наказа.

Парница противу мене пред судом је

ıје савршена — али ја немам времена да ꝫкам на њу. Нека их, нека суде и осуђују. . . . .

Колико ли морамо, да се стужимо када огледамо на морално и материјално стање ашега друштва. . . . . . . Вели се, цело е човечанство условљено потребама. Оно ражи да се оне подмире. Ама зашто мора ај човек да живи, да подмирује своје потребе на штету другога. . . . . Хе . . . а ı сам заборавио, та то је борба за опстанак. . . . . Баш скоро читао сам нешто томе. Све се бори — вели се — једно другим и сваки има право. Све је у борби — сиромак, који зактева комунизам, богаташ, који га проклиње, научар, аристократа, свећеник, солдат, републиканац, конзервативац, монарх — сви ти имају право, јер се свако од њих бори за свој опстанак. Само је главно — ко ће од њих да победи. Међу тим, ма ко победио, мора прегазити преко мртвога тела побеђеног. . . . .

Видиш, моја је мисао немирна, као оно бурно море; моје је сирото срце веслар који је на сред мора испустио весло. . . . .

Јест, јест . . . . право рече: прошлост срце ти пара, садашњост са горком жучи душу потапа, а на будућност. . . . . . .

Ха, ха, ха . . . . будућност! Којешта! Јест, сутра — али шта ће сутра рећи беспослена ћифтарија. . . . Ха, ха, ала ће ме осуђивати ала ће ми се неки смејати. . . . . Ваљда ће ме когод и жалити. Сигурно моји пријатељи — па можда и она.

Ето, пријатељу, колико људи толико осећаја. Па да видиш тако ти је на свакоме кораку. Ко одреди шта је морал, а ко постави границе поштењу; ко измери карактер, а ко баци у понор срце, осећаје. . . . . Све је непоуздано. . . . . Сваки ти има мерило и како ти одмери. . . . Викну л' на невиног: зликовац — такав је. А поштен? Ха, поштен је сваки богаташ. Ту бар не смеш противно тврдити. А шта је знање, шта је памет? Ништа, јест, просто ништа. . . . . Је си ли син великаша — паметан си. Је си ли род великој господи — вредан си. . . . Је си ли „добар познаник њихов" — треба да заузмеш велико место. . . . . Шта је стало коме до тога што толики вреднији а сиромашнији пропадају? . . . . . . А је л најпосле њима ко крив — зашто су само сиромаси. . . .

Него, и опет има утехе. Оваке законе подижу људи, а како су праведни закони природе. . . . Па шта је тај цезар, тај владар, — пита В. Хиго. Аха, dојиста он је страшан, јер је цар, може да баца милијуне новаца, па и људских глава, на њему је лаворов венац, а из очију му муње севају. Ужас хвата народе. Па шта је најпосле крај свему томе? Дође смрт — и цела ова појава владарева изчезе. . . Шта му још остаје? Шест стопа мајке земље, па ти лепо затрпа сву ону славу и сјајност. . . . Бурни, онај царски живот сарани се у гроб — а народ на један мах заборави сву ону хуку и буку. Све то прође као сан. . . . . . .

Хе, пријатељу мој, и мој ће се живот кроз који час завршити као сан. . . . Ово ћеш писмо читати, када ме више не буде — сећај ме се по који пут. . . . . Ала сам градио срећне планове, да судба хтеде, данас би било друкчије. . . . . О моја мајко, да ли ми се надаш. Ноћас те једва једном сањах после толиких година. . .

Да ли ће ме се Ј . . . . . сећати? Жалиће ме. . . . . Ха, ха, ха . . . . . мал' не заборавих, ала ће се после моје смрти љутити они црни попови. . . . Неће ме опојати. . . . Ја сам паћеник — а небо је уточиште страдалницима. . . . .
Опрости пријатељу за све. . . . .
. . . .

В. Матић.

— — — — — — — — — — — — —

Читање се писама сврши. У друштву настаде озбиљна тишина. Ни сама тетка Маца није имала шта да примети. И она се је била замислила, па је онако у мислима додала:

— Е прија Стано, г. Н . . . . је погрешио што не даде девојку за тако красног младића. Е хе, он мисли, ваљда ће је удати за барона. . . . .

— Еј сиромах г. Влајко, ала нам је жао — рекоше госпођице.

— Ето видите и без воље своје, ја вас растужих — викну г. Маленић. Манимо се тужних мисли данас. Молимо вас лепо госпођице, продужите нам коју на гласовиру. . . . . .

У друштву се опет поврати пређашње весеље. Опет се је певало и свирало. Г. Митић је наздрављао, тетка Маца све редом „критиковала“, а прија Стана повлађивала . . . .

Једва се расположено друштво пред зору разиђе кућама.

— — — — — — — — — — — — —

Идуће недеље била је свечана игранка у корист „црвенога крста“. Било је света и одвише — али девојака на избор. Све саме познанице која од које лепша. Била вам је госпођица Мица, Драга, Ана, па онда Лепосава, Ленка, Милева, Јуца и тако даље. Све веселе, све умиљате. Ћеретају, смеју се и слушају недотупавне говоре г. Н . . . . . . који сматра за дужност, да на свима игранкама забавља м- пол. . . . .

— Не замерите ми, господине, што вас упитати, ја сам овде странац — р- ће војни капетан г. М . . . . . . али мо- вас чија је она лепа девојка у оној лој хаљини, што се онако умиљато пон- и непрестанце осмејкује? . . . . .

— То је госпођица Ј . . . . . ћер- богатога г. Н . . . . лепа девојк- што је за неке главно — доноси бо- мираз.

— Хвала.

— На мало.

. . . . Јест, она се осмејкуј- весела је — ваљда се више не сећа от- усамљеног гроба, онамо на брежуљку п- п . . . . цркве . . . .

Али тако вам је то. Сиромах Влајко в- ровао је, да на овоме свету има љубави. . . .

Т. Ј. М.

ОЛАДНЕЊЕ СУНЦА.

од

Др. К. ПРЕЛ-А.

Са гледишта универзалнога важења природних закона неда се поставити разлика измеђ обичне ватре и космичких ватрених жижа. Различно је само време њиховога трајања и процес њиховога постајања. Огромне количине топлоте, што их сунце и остале непокретнице зрачењем пуштају, немогу бити производ сагоревања; оне нису могле хемијским већ су морале механичким путем постати, јер су се сва та тела из неке првобитне веће запремине згушњавала, при чему је просторан покрет њихових атома преметнут, у молекуларно кретање, т. ј. у топлоту а ово настаје увек кад се неко тело механичким процесом на мању запремину сведе.

Материја сунчева, првобитно растројена у виду магле, сгуснула се силом своје тежине, а из великог удалења — дакле знамените падне висине — као и из огромне масе ове материје даје се разјаснити висока температура сунца, која на хемијском путу сагоревањем нити би до толиког степена нарасла, нити би се пак толико дуго одржати могла. Б- је сунце по небуларној хипотези до само- пута Нептуновог раширено било, то је н- гово згушњавање до садање величине по *Хелм- холцу* морало показати велику количину то- плоте, која је 454 пута већа од оне, коју ће сунце од сада имати да изда. Пошто тачн- познајемо онај при земним процесима влад- јући законити однос измеђ падне висине, бр- зине, животне снаге и произвођења топлоте, то се ласно даје увидети, да кад место земље ставимо 350.000 пута по маси веће сунце у место падне висине од неколико метара кос- мичке висине, да се онда мора појавити толика топлота, која превазилази све земаљ- ске мере. *Ретенбахер* израчунао је и по- четну топлоту сунца на 178. 075. 200 степен- Целзијусова.

О величини топлоте, коју сунце непре- таним зрачењем губи, добија се појам, кад се из прорачунавања *Хершелових* наведе, да бе- она топлота, која само до земље доспева,

ољна била, да сваке године растопи 100 топа дебелу кору леда на целој површини емље. А земља добија само 2300 милионити део од оне топлоте, коју сунце на све стране расипље. Такав губитак одговара сагорењу гљене коре дебеле 17 миља, која би покривала целу површину сунца. Већ одавде види се, да се топлота сунца сагоревањем неможе одржавати. Сер *Виљем Томсн* израчунао је да кад би се сунце из најбољег инглиског камеиог угља састојало, да би оно још за 8000 година могло развијати топлоту садањега интензитета, а затим би се морало угасити.

Из ранијих података о распростирању оних културних биљака, које су врло осетљиве према променама средњег стања температуре, као што су винова лоза и маслина и из оне чињенице да су им границе распростирања још увек исте, даје се извести да се температура земље од 4000 година приметно није променула, што неби могло бити, да је температура сунца за то време опадала.

Знатни губитци сунчеве топлоте мора дакле да се стално накнађују и при том је врло близу памети прво пасти на мисао о продужењу онога процеса, који је разбудио ону у силама материје успавану почетну топлоту. Кад се сунце још непрестано згушњава, то оно у томе налази сталну накнаду за своје знатне губитке у топлоти. Таково згушњавање мора се у толико више усвојити, у колико сунце непревазилази садашњу средњу густину воде. Али топлота, коју би производило даље згушњавање до четири пута веће средње густине земљине, била би по *Хелмолцу* довољна, да садање зрачење сунца за 17 милиона година покрије.

Смањивање сунчевога пречника није се свакојако проучавало за време историјских доба али како скраћивање пречника за 1-сто хиљадити део одговара ослобађању онолике количине топлоте, која је равна оној, што ју сунце за више од 2000 годиин ослободи, како се даље таково скраћивање није могло измерити ни са најбољим инструментима, то ипак неопажање тога смањивања још никако несведочи, да се оно баш заиста ни догодило није. Но на сваки начин, згушњавање сунца морало се необично лагано вршити јер да је сунце приметно веће но што је сада, то његово тотално помрачење месецом не би било могуће а пошто су тотална помрачења сунца од историских времена вавек опажана, то се ни оно није за то време могло приметно смањивати.

(Свршиће се.)

О ОДНОШАЈУ ШУМА СПРАМ ВОДЕ И ВАЖНОСТИ КОЈУ ОНЕ ИМАЈУ НА ПИТОМИНУ.

од

ДОБРОСЛАВА М. РУЖИЋА.

(Свршетак.)

До сада смо говорили о води, о коловрату што га она прави у природи, остаје нам сад да речемо коју о свези која постоји између шума и воде, и о важности коју шуме имају за лепе и плодне пределе. Важност воде и утицај њен на климу казат је, остаје да то исто речемо и за шуму.

Најбољи пример шта вреди кад нема шума, дају нам Северни Американци, који су све своје шуме утаманили, и тиме су утаманили мал не и будућност својих држава, јер су са шумама утамањена плодна поља и — здравље њихово; пустош, глад, и јектика то је што долази кад шуме нестане. Преко голих огољећених брда у лето дува сув и топал ветар, те ваздух постаје загушљив и несносан. *Зато Северни Американци имају просеком најкраћи живот од свију образованих народа.* И ако код њих то лудо пустошење шуме устраје подуже, они напослетку неће имати ништа друго до — *глад и жеђ.* Зато код њих највише умиру и највише имаде јектичавих. У Њујорку одавна превазилази умрлих број број новорођених.

Није довољно имати велика засађена поља са храном, јер да би та храна успевала, нужна је вода, а да би воде било нужне су шуме. Стање летине стоји у свези са шумом,

ако је који крај богатији шумом, летина ће ту бити боља од онога краја где шуме нема. Тако н. пр. Арагуанска долина у Сев. Америци даје нам најбољи пример како више или мање кише зависи од умножења шуме. Та је долина свуд около окружена читавим ланцем високих брежуљака, из којих долазе различне реке и потоци те образују у долини једно језеро. Језеро то неотиче никуд сем што се испарава. Између 1555 год:, кад га је Шпањолац *Овидео* (који је познат у Зоологији због тога, што је изнашао оне познате животиње: *лењивце),* описао; и 1800 год: кад га је *Хумболт* посетио, језеро је шест стопа опало, и устукнуло од обале за неколико часова. Хумболт је приписивао то усахнуће језера томе узроку што је шума по бреговима изсечена ради употребе у индустрији. А то се доцније најочигледније доказало. Грађански рат који је тада букнуо у тој околини уништио је био индустрију тако, да није било нужно да се шума сече и сатире. Усљед тога брегови и шуме покрише се шумом и 1820 год: језеро не само да се повратило у своје старо корито но је још и придошло. У Маринату једном рударском округу усред густих шума провинције Попајанске, почела је била вода да усахњује, која је била нужна за тамошње воденице. Узрок томе био је тај, што се почела шума да утамањује, и кад становници увидев то почеше поново да гаје и засађују шуме од тог доба воденице нису никад оскудевале са водом. Кад су на предгорју Вердских острова, посекли шуму сва вегетација беше опала усљед тога. Мадеира је променула своју климу од како је шума на њој сва погорела и главна река њена Сокорида, по којој су могли сплавовима да сносе дрва до у море, сад је постала поточић. Млого таквих примера даје нам *Богослав Шулек,* тако између осталих цитира он шумара Bodužki (стр: 21) који вели: „ходећ по свом послу по аустријским планинама осведочих се да олује траже више шуме, него друге голе макар и више планине, па кад се и заметне овде олуја, обично се даље вуче све до над какву шуму, где се онда као ухвати да је ни ветар неможе даље кренути, а напокон се спушта попут муње, кише и туче. То сам више пута
опазио на планини Рохави (Rohanalpe)*). Т
сам се осведочио, како шуме одређују п
олујама, и како чине да се у њих истовар
Пуно путах сам ту гледао, како су се обл
са више странах скупљали над гором
Рохавом лежећом „Штајерск“ званом, до 40
стопах високом и шумом окићеном. Онде
стали, да их нити исти онај вихор није
гао даље погнати, који их бјеше онамо д
терао. За кратко стану муње севати, а гр
тутњити; кадшто пуче гром у које дрво
разцијепи га, или пак се проспе туча из об
лака, и покле се овако већом страном изт
вариše и муњевине опростише, кренуше да
пут равнице, ди ју накваse благом кишо
— *Одкада су пак посјекли ону гору, нес*
иљају се више облаци над њом, него беже д
и тако се догађа, да се замеће олуја, и
више путах управо поврх родних пољанах,
својим ледом силну штету чини јадним се
ном, и у пољу по виноградах, па јоште гот
сваке године.

Коме то није доста нека се потруди да
на планину „Оксенкогел“ звану. Повједат
му стари сељаци који око ње станују, кол
им је одприје досађивала туча; а сада хва
богу имају мир од ње. Што је томе узро
— „Оксенкогел“ бијаше одприје сасвим
а сад је заодевен зеленом бориком“.

Стари класични извори у Грчкој о кој
се некада певало како у њима станују Бо
ње, Нимфе, и Дријаде, сад су у ствари иш
зли са свим, и служе само философима
„језикословна“ посластица, али данас нема
оних шума које су биле — тако рећи —
вор изворима[1]). Данас је готово половина Г
чке пустара, и дрва морају са стране да
влаче.

У Швајцарској ишчезле су и усахнуле р
у онолико, у колико су брегови из којих о
извиру оголићени, а придолазили су
кад је шума на њима била подизана. Одка
су засадили шумом окрајке француских А
од тог доба спасли су плодне долине од

*) У својој изврсној књизи: Koristi gojenja š
osobito u trojednoj kraljevini Zagreb. 1866.

[1]) Kulturpflanzen und Hausthiere in ihrem Überg
aus Asien nach Griechenland und Italien sowi
das übrige Europa. Historisch-linguistische Ski
von *Viktor Hehn.* Berlin, 1877. Стр. 3.

ѻпа, јер — као што је већ казато — шуме, ѻје су уједно и узрок киши чувају у исто ѻеме да вода силазећи с брегова не топи доли-ѐ. *Кантони* (у цитату код Богослава Шулека*]) ѕли за северну Италију: „Шуме чине да је ıма помање оштра, пролеће помање хладно променљиво, а јесен помање студена, и да астаје касније. Да нису шуме уништене аслина неби оставила Новарску околицу а еби остављала сада већ обале подалписких ѕзера. Кестен и мурва неби страдали оноико од честих мразева, виногради би боље ађали и у планинској Италији (Alta Italija). . сада пада снег у голетних планинах, и по ету и онда лежи целу годину не само у Алах него и у Апенинах, што се је иначе само рло ретко догађало“.

Овај а и други примери потврђују речи *Һумболтове* који вели: да реке кад је велика уша усахну, а чим падне киша по брдима ı ако брда нису шумовита, онда неке тако ıридолазе да топе околине, јер вода силазећи ѕа оголићеног брда нема где да се заустави, ıемајући маховине, шибља, лишћа' и дрва. Гако на острову Св: Јелене засадили су шуму ıре неких двајест година, и од тог доба пада ѕиша двапут више него кад је Наполеон I био у заточењу у Лонгворду. А у исто време ıема ни оних поплава које су пређе биле. Од 746 разних биља (где спада и шумско дрвеће) — по уверавању *Дарвина* који је то острово посетио 1836 год: (кад је путовао око света) само су 52 домаћа, а остало је све донешено и то већином из Инглеске. На острову Асцензији — које је близу острова Св: Јелене, — испод једног брда извирала је бистра вода и протицала кроз зелену цветну долину, али становници тамошњи случајно изсекоше шуму по брдима, и извор за кратко време усахну. Кад увидеше то одма засадише поново шуму и тако извор поче поново да жубори. А од како су Инглези на том острову засадили шуму плутом (Quercus suber), од тог доба постало је мочарно и нездраво острово тако здраво и дивно да га путници називају рајем. Исто тако од како је засађена шума у доњем Египту, растерана је суша која је вековима тамо владала, и туна сад пада киша редовно. Јужна Америка има велике шуме и велике кише. У Источној Индији на једном је крају суша и припека, кише никако нема а на другом крају опет лије киша тако силно, да од долина прави читава језера, а то је због тога што је на једном шуме у изобиљу, а на другом нема ни дрвета.

*) У већ поменутој књизи стр: 15.

Важност дакле коју шуме имају на климу, кишу, а према томе и на питомину, држим да је у овим ретцима доста јасно обележена, да може сваки увидети, како је затирање шуме посве штетно*). У пустим пределима где је свака травица ако је и била спржена великом топлотом сунчевом *ту нема никаквог живог организма то су пустиње у правом смислу, такве су Сахара, Гоби, један крај перуанског и мексиканског залива, и један део Мисира. У овима никад киша не пада.

На свршетку овога чланка напомињем читаоцима да предмет о коме сам ја овде расправљао није баш толико и у оној мери расправљен као што би — то сам увиђам — требало да је. Али како се о овој теми врло мало код нас говорило, и како је „Матица српска“ и награде расписивала за овакве расправе, то ја предајем овај чланак јавности и ради тога не би ли друге побудио да овом предмету — коме се важност неможе одрећи — посвете пажњу своју.

Ужица 15 Октобра 1879 год.

*) Остављам на страну ту околност што цена дрвима скаче са утамањавањем шуме, а то се најбоље може опазити по варошима где су дрва сваке пете године скупља, а то је зато што се стара шума сече, а нова не подиже. Тако је нпр: из Сингапоре 1844 год: извежено 200 центи гутаперке и за три године сасечено је 240 хиљада комада дрвећа, једино ради сока гута-перкиног, а не засадивши ни једно ново, и од тог доба гута-перка је десет пута скупља постала.

ЛИСТАК.

КЊИЖЕВНОСТ.

Одговор на одговор г. Светозару Милетићу учитељу.

Кад би човек узео да штудира „регистар“ своју одговора на разне критике, јамачно би нашао у многима на овакe и овима слично фразе: „критичар за цело није имао чистих побуда и намера; лако је написати пристрасну критику; и т. д. Са свим је наравно, да и одговор г. Милетића *„per analogiam“* није

могао друкчији ни да буде. Да ме је пак чиста побуда и поштена намера навела да напишем критику на „Практичан поступак“ г. Милетића, посведочиће ово неколико редака.

Познато је, да је утемељитељ данашњег рацијоналног метода у рачуну педагог Песталоцције. Његови последоваоци обрађивали су и дотеривали тај метод и на послетку су створили два разна становишта, којима је основ један и исти, што га је старац Песталоцције ударио, а само владају код тих становишта разни манири у погледу постигнућа цељи рачунске у народној школи. Поборници једног становишта хоће, да се бројеви у бројном простору један по један предузимају и свестрано обрађују; поборници другог становишта пак тврде, да деца треба најпре да добију појма о читавом бројном простору (н. пр. од 1—10), да као неку целину пред очима имају, па тек онда да се израђује у том простору сваки број за себе. Врли поборник првог становишта јесте методичар Грубе. На челу оних поборника, који заступају ово друго становиште стоји методичар Ернст Хенчл. Изгледа, а биће да је и у ствари тако, да је ово друго становиште одржало превагу над оним првим и данас је ствар већ на чисто изведена у томе, да је Ернст Хенчл збиља први рачунски методичар данашњег времена. Ово најбоље потврђује та околност што је његово „Упуство к настави у рачуну“ одомаћено у свој Јевропи, Америци па чак и у Аустралији. Г. Милетић заступа мнење првог становишта, ја пак овог другог. Сва побијања, која г. Милетић у одговору свом наваћа не тичу се мојих назора, већ методичара Хенчла. Ја се од своје стране само могу радовати, да у особи г. Милетића видим критичара Хенчловог. Да видимо, шта вели о методичару Грубе-у славни сувремени педагог Дитес: *„Was nun das Verfahren im elementaren Rechenunterrichte betrifft, so hat in den letzten Jahrzehnten die von Grube aufgestellte Manier vielen Beifall gefunden. Er sei jedem Elementarlehrer empfohlen, ohne dass damit eine ganz specielle Durchführung der Grube'schen Manier angerathen werden soll. Grube behandelt nämlich jede Zahl, zuerst die Eins, dann die Zwei, dann die Drei u. s. w. als einen besonderen Lehrgegenstand, als ein Zahlindividuum, indem er alle möglichen Operationen (Zerlegung, Addition, Subtraction u. s. w.) an sie anknüpft und nicht eher zu einer grösseren übergeht, als bis die ihr vorausgehende kleinere erschöpfend durchgearbeitet ist. Dieses Verfahren ist, wenn es nicht zur Schablone gemacht wird, für die Kinder sehr bildend, kann aber aussichtlich angewendet, leicht in Mechanismus ausarten, woron sich Jeder überzeugen kann, der den Grube'schen Plan genau studirt und einmal streng durchführt. Ich möchte daher vorschlagen, die Grube'sche Manier zwar zu erhalten, aber nur etliche Zahlen nach derselben zu erhalten, oder nur etliche Zahlen nach derselben zu behandeln..... dass den Kindern eine besondere Lection ganz allein über die Eins, dann über die Zwei gehalten werden soll, ohne jede Bezugnahme auf grössere Zahlen ist pedantisch, nicht bildend“.* На другом месту вели ово: *„Der Lehrer freilich braucht einen methodischen Wegweiser, und wird sich aus der reichen hierher gehörigen Literatur leicht einen wählen können; wer in dieser Beziehung eines Rathes bedarf, dem möchte ich das „Lehrbuch des Rechenunterrichtes“ von Hentschel empfehlen“.* Као што се из овога види, Дитес препоручује манир Грубеов али само за основну наставу у рачуну (од 1—10) и то само за првих пет бројева. Употреби истога у осталим разредима одлучно је противан и то из сопственог искуства свог.

Кад дакле то тако стоји, онда за што израђивати „Практичан поступак“ при настави у рачуну за III. разр. по признато назаднијем, а не по признато напреднијем аутору? Пишући критике имао сам на уму то, да Ернста Хенчла као признато бољег методичара прикажем оној браћи учитељима, који о њему и ваљаности његових манира у методу рачунском можда само по чувењу знају, а нису опробањем истих и потпуно уверени о томе. Ето, то је та намера г. Милетићу, која ме је побудила да напишем критику. По томе видите, да ме је једино тежња за поправком наше оскудне књижевности нагнала на то, ма да Ви у то сумњате. Мимогред овде спомињем, да сам израдио упуство Хенчлово у српском преводу и ако повољна околност наступи за исто, оно ће угледати света. Ако се кад ово збуде, па ако се браћа учитељи придржавали буду истога при настави у рачуну (за цело има учитеља који се већ придржавају Хенчла), онда ће и српски учитељи на чисто бити са собом у питању: Ко је бољи методичар Грубе или Хенчл? Они ће тада моћи и фактично пресудити, да ли је „Прак. поступак“ г. Милетића, који је по назорима Грубе-а израђен — збиља врло непотпун или не. А донде, док моју субјективно истиниту претпоставку о непотпуности истог дела и сама браћа учитељи не потврде или ју не одбаце, ја сам ипак слободан да сумњам да ће она постављеној цељи потпуно одговорити моћи.

Ја бих желео, да се мој друг и пријатељ г. Милетић не нађе повређен у својој амбицији, његов ће „Практ. поступак“ ипак за то наћи својих присталица, јер ће за цело хтети браћа учитељи да се упознају са назорима г. Милетића односно методичара Грубе-а. Наша школска књижевност и онако је врло сиромашна, па кад се у истој може трпети и онако рачунске „ишчеће“ као што је упуство г. Кршпогачина, онда нек је г. Милетић потпуно утешен, да је он напретку рачунске наставе у српској народној школи својим „Практ. поступком“ врло много допринео. **А. В.**

ДРУШТВА.

(Одбора Чупићеве задужбине XXV Састанак 15 новембра 1879 у Београду). Били председник Ст. Новаковић, чланови: Свет. Вуловић, М. Ђ. Милићевић, Светомир Николајевић, М. Ракић, С. Сретеновић.

1 Председник Ст. Новаковић чита своју студију за Годишњицу намењену „Ново Брдо и Врањско

ЈАВОР

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ.

Уређује Др. Илија Огњановић.

Бр. 51. У Новом Саду 30. децембра, 187?

МУЖИК.

Приповетка Ф. Лила.

(Свршетак.)

„Шта ће та девојка!" викну љутито Пугачев. „Избаците је напоље!"

„Господару, господару!" викну Варинка, и подиже склопљене руке. „Ја сам Варинка Мињинова, кћи Козмина, роба вашега. Преклињем вас мајком вашом да ми оца у животу оставите, иштите за откуп колико год имам новаца, све иштите, све ћу дати."

„Нећу ја твоје новце, девојко" рече пажицар оштро и опоро. „Ја оћу крв за проливену крв. Твој отац погинуће за Суракова! Ако оћеш и ти са њим да умреш, дозволићу ти, можеш.

„Хоћу, хоћу!" викну Варинка у највећем очајању.

„Доведите амо Козму Мињина!" заповеди Пугачев. „Па ми скините с врата ову девојку што ми неда мира да пијем. Избаците је напоље, па јој одрубите главу!"

Пијанице око стола гракнуше у смеј за ове страховите, озбиљне и заједљиве речи.

Димитрије устаде, дође до Варинке и учини се као да је стегну за мишицу. Варинка не могаше својим очима веровати кад виде верногa слугу свог оца како је у највећем пријатељству с бунтовником — памет јој се занесе, ноге јој задрхташе да хтеде пасти у несвестицу — она гледаше два верна најозбиљнија ока како је стрељају, и зачу као у сну тије лагане и безгласне речи: „Госпођо моја, пази на све моје шта ћу ја говорити, и ради како ја кажем! Ваља избавити оца вашега и вас! . . ."

„Најсилнији" рече он, па се окрете и Варинку бесно повуче за собом. Погледај ову девојку кћер Козме Мињина, тога крвника што ме је мучио и гњавио! — Оћеш да убијеш и њега и њу — то је мудро — али зар нема веће грозније казни за те бесне племиће? Смрт би била брза освета. Њих треба мучити и кињити. Дозволио си ми да могу од тебе заискати шта оћу. Зато те сада молим, допусти ми да се ја осветим! Ова је племкиња лепа; дај ми је за жену, нек ми буде робиња. Поклони ми имање мога некадашњега господара. И он сам, нек остане у животу, и нека ми буде роб, те да станем ја њему сад ногом за врат. . .! Како ће бити мужицима по овој околини кад чују како си великодушан господару! Како ли ће величати и хвалити тебе кад увиде да ти тако лепо испуњаваш оне речи светога писма „мале ћу узвисити а велике понизити."

Пугачев задовољно замумла а другови око стола тако исто стадоше одобравати Димитрију, што уме тако да се свети. У том часу донеше Козму Мињина, замотана у некакав чаршав, и метуше га у један кут у шатру. Рањени племић претрну од страха кад виде кћер своју у овом варварском друштву.

„Тако нека буде" викну бунтовнички поглавар „Где је поп Степан? Овамо попе!

ако се ни здраво опио, венчај ово двоје. Нек дођу играчи! Данас је свадба код мене.

Пурћући изађе поп Степан, и стаде међу Димитрија и Варинку. У лицу беше зајапурен буцмаст и осмешљив. Извади из џепа петрахиљ па поче читати кроз нос венчане молитве. Није био баш при чистој свести, али ипак није ништа заборавио нит је прескочио коју важнију церемонију! и тако после десет минута беше Варинка, кћи племићска по обредима грчке цркве „неразлучно“ венчана с мужиком Димитријем.

„Мало више ракије амо“ заповеди Пугачев.

Заповест му испунише, набрзо се заметну фантастична и бесна гунгула. Играчи дођоше и заиграше. Полупијане војводе и попови почеше коледати, дрекати и скакати. Димитри пак загрливши Варинку, тако је бесно летео кроз гунгулу тамо амо као да је најпијанији био.

Поглавар бунтовнички не помери се с места, он се задовољно смејаше и сркуташе ракију из украдена путира.

Козма Мињин гледаше из кута на ову вражију игру. Он помисли најпосле да је то све сан и занос, или да је памећу померио.

Наједанпут се зачу напољу труба. Неколико козака од главе до пете покривени прашином, долетеше под шатор, и јавише нешто Пугачеву. Овај скочи као опарен са столице и громко викну да буде мир. Музика се утиша.

„Није више време за играње“ викну „време је сад за бој. Бибиков и Голицин путовали и дању и ноћу, те дошли пре него што сам се надао. И тако неможемо ни до сутра чекати већ морамо одма полазити, да стигнемо пре њих у теснац, јер тамо ћемо се врло добро наместити.“

Војводе и играчи полетеше напоље Свуд се свираше на узбуну, у часу сва бунтовничка војска узаври.

„Димитри,“ рече Пугачев, опасујући мач, „ја одох да потучем непријатеља.. Пази ми на шатор као да је твој. Кад одржим победу вратићу се што могу брже, да се саветујем с тобом како ћемо Оксенбург освојити. Кад отмем тај град, одма ћу се кренути на Москву!“

„Димитрије се поклони, па испрати силнога до врата шаторских, где је наређивао да се коњаници уреде и да полазе. Ту му доведу једнога красног парипа, он уседе на њ, и у трку одјури са својим војницима, докле га и нестаде међу њима. Димитри оста под шатором још једно пола сата, пажљиво гледајући у мрачно небо, на коме су само ситне звезде светлуцале. Сва главна бунтовничка сила оде, само нешто мало козака и неколико иљада Башкира остаде да пазе на стан. Каруце Варинкине још беху не испрегнуте пред шатором, стари кочијаш коњима зоб даваше. Димитрије истрчи предањ, шапу му нешто на уво, па се врати под шатор.

Ту застаде Варинку код оца у једноме мрачном куту. Од отоичашњих пијаница беху под шатором само неколико попова, они су се живо трудили да се што пре сасвим натрескају.

„Господару мој“ рече тио Димитри „Све што се чинило овде, чинио сам само да спасем вас и госпођицу Варинку. Ја сам дошао да преварим Пугачева. И све је добро, ја добих знак с којим сам слободно могао проћи кроз његов стан, те сам вас хтео ноћас одвести у град. Кад на моју несрећу баш на то дође и госпођица Варинка, и све се сад наопако окрете. Да госпођицу од смрти и срамоте избавим ја се латим очајнога средства..“

„Знам Димитри!“ пришапну Козмо Мињин. „Ти си честит и веран био, и ја ти још овога часа поклањам слободу. Кад се спасемо од ових страхота, ићи ћемо у Петроград, да царица својом речју уништи по нужди учињен брак, јер моја кћи не може бити жена ослобођеном мужику.

Младић погледа тужно на Варинку која порумени и сакри лице.“

„Знам то господару“ рече он, а глас му задрхта. „Ако узвишена царица не може раскинути свезу свете цркве, ја ћу онда погинути за моју госпођу. Ја ћу се убити да она слободна буде.“

Варинка подиже очи, и дивећи се и

чудећи му се погледа па њ, ал не прозбори ни речице.

„Пугачев оде са главном силом. Под заштитом мога обележја провешћу вас и госпођицу у Оксенбург. Можете ли кораknути господару? Напољу су спремне каруце!“

Козмо имаде толико снаге. Варинка и Димитри помогоше му да оде до кола. Пијани и дремљиви попови нису их ни погледали.

Напољу седе Козмо Мињин с Варинком у кола. Димитри седне поред кочијаша и рече му да лагано вози кроз логор. Три четири пута искрснуше оружани стражари из помрчине и викаше „Стој!“ Но Димитрије свакој показиваше оно мало парче коже на рамену где су били неки тајанствени знаци насликани те, сви као пред неким чаровитим талисманом отступаху пред том маленом крпицом.

И тако сасвим слободно прођоше кола кроза све страже па онда као муња одјурише ка градској капији; таман беше свануло кад су тамо приспели, сви им се зачудише и веома обрадоваше. Испричаше и гувернатору укратко све што се је збило, који врло лепо похвали Димитрија.

„Ваша екселенција“ рече Димитри. Бунтовнички стан сад чувају само неколико стотина козака и неколико иљада Башкира. Изведите посаду из града. Ако се разоре ова утврђења и ако растерате то мало војске што оста, онда Пугачев кад га потуче царска војска са својом ваљаном артиљеријом бунтовника што ће насигурно и бити, неће се моћи заустављати овде кад стане бегати, те ће тако сасвим пропасти.“

„Послушаћемо твој савет Димитри!“ рече гувернатор. „Издаћу одма нужне заповести. Ти си мудар и разуман младић Сетићу се твојих заслуга и споменућу их у извештају што ћу га послати царици.“

IV.

Што је Димитри предвидео, то се и догодило. На обалама Сакмаре дође до крвава боја. Изредна царска артиљерија обараше као снопље грдне коњаничке чете у бунтовничкој војсци. Пугачев пуцаше од једа и беса, и мораде уступити боље рећи бегати! и кад стиже под Оксенбург не застаде више својих утврђења, све беше срушено, а војска растерана. Руска је војска непрестано гонила и протера га са оно мало присталица далеко у планинске крајеве. Чим је био слободан главни друм од бунтовника, спреми се и Козмо Мињин с Варинком и Димитријем да полазе у Петроград.

После неколико недеља био је тамо.

Измоли аудијенцију код царице, којој су одма и курири јавили да је дошао гувернатор Оксенбуршки.

Кад изађе с Варинком и Димитријем пред владарку, исприча тачно све што нам је већ познато, и замоли најпосле узвишену госпођу да речи својом уништи тај по нужди учињени брак.

Катарина погледа паметним својим оком на Варинку која погледа у земљу оштрим погледом.

„Брак, по обредима наше свете цркве закључен неразлучан је“ рече царица. „Не пита се ту дал је на венчању служио бунтовнички поп јер света је ствар света, па ма какав поп био. Ја ти дакле не могу молбу испунити Козмо. Но да чујемо и њих. Шта велиш ти Димитри?“

„Царско величанство“, рече младић поносито и тужно. „Ја сам увидео већ шта ће са мном бити, па сам и готов да учиним све. Ја ћу се још данас убити, те ће госпођица Варинка слободна од мене бити.

„Не Димитри!“ викну на глас Варинка, јецајући, па му падне на груди. „Нећеш ти умрети, јер ја те љубим, ти дична веро наша, ја ћу твоја жена бити као што и јесам већ пред богом. Ако си ти по рођењу низак, ти си по делима твојим узвишен, млого виши и узвишен него толики племићи!“

Царица се осмејкиваше.

„Дете моје!“ викну забуњени Козмо „Варинка! Прибери се дете моје! Освести се! помисли да си пред царицом својом!“

„Мирно, Козмо Мињине!“ рече озбиљно

царица. „Ја само могу овде помоћи, и помоћи ћу — Приђи ближе Димитри!“ —

Варинкин муж клече пред царицу на једно колено.

„Димитри, пређе мужик, сад слободан човек из спајилука Таванскога.“ Говораше царица свечано, и величанствено „признајући велике заслуге, које си мени, твојој царици, отачаству и моме честитом поданику учинио, узвишавам те силом која ми је у руци, за племића, дајем ти официрско звање, и једно државно добро са 500 сељака и 1000 ланаца земље, у губернији Оксенбуршкој! Дипломе за племство и те поклоне написаће се још данас у мојој канцеларији. Сад децо нема никакве препреке на путу. Сад можете срећни бити!“

Варинка клече пред царичине ноге плачући од радости, царица весело и задовољно гледаше на ове срећне људе што јој од срца благодарише.

Поносити племић Козмо Мињин диже се те радосно и весело загрли кћер и сина.

Неколико недеља пробави Козмо с младенцима у Петрограду за тим се врати с њима Оксенбург.

Пугачев је једнако лутао с оно мало војске по пустињама. Руски ђенерали обрекоше да ће помиловати онога друга његова који га изда. На несрећу своју тај бунтовник због зле среће своје поста сур ров и наспрам својих, стаде их кињити тиранити те ови најпосле кад им се то до сади, и кад видеше да узалуд лутају њиме по пустињама, нападоше нањ у Новембру 1774. Да би помиловани били предадоше га власти у руке; тамо га бацише у ланце, и у Москву одведоше. Тамо 2. Јануара 1775, а не 1774, као што неки историци веле — погибе тај предузимљиви псевдоцар на шафоту.

Н. В. Ђори...

ПЕТ БОЈЕВА.

(БЕРАНЖЕ.)

У диздара, баш при земљи
Ја се роди сиротица,
Па несташном јату слуга
Рано бејах милосница.
Да награди врлине ми
Господичић млађан дође;
Често машећ у џеп свој
Ето ме на први бој.

Позлаћени дувареви,
Мене светац сваки дан,
Румен лице, нежне руке,
Баш по жељи, „филигран“.
Прежустра му била љубав,
Е па за то кратак век;
Лепота ми бранич мој —
Ето ме на други бој.

Занела сам властелина,
Ком' синовца љубљах ја;
Овај љуби, онај плаћа,
Сваки своје мени да,
Нестанели госпоштине,
Ђупка играч весо лак;
А хвали се изглед мој —
Ето ме на трећи бој.

Гроф ми дође деб'о матор,
Господски ми ласка зор;
Па редитељ неке банке,
Па калуђер још озгор'
Ох, па ево и карташа,
Што превари вером клет! —
Седа коса, крај је мој —
Дођох на четврти бој.

Синовице лепе, младе
За времена тражи, дај;
Те тако се гради, крпи
Нов смиони завичај.
Ја још само видим кућу;
Стара, ружна. . . . ето гле
Неста пријатеља рој —
А ја ћу на пети бој.

Сува, јадна, гладна, жедна,
Зима шири ледна крила,

А ја чистим пусту кућу
Где сам негда вила била.
Од онога, што ја бејах,

Глете, добри људи, збира
Још трагове метла моја,
Дневно и са свакога бôја.

У Ср. Карловцима.

Јован Симеоновић Чокић.

ОЛАДНЕЊЕ СУНЦА.

од

Др. К. ПРЕЛ-А.

(Свршетак.)

Шјапарели доказао је, да су састојни делови комета постали од метеоритних ројева. Према томе, не може бити никакве сумње да с су се комете око сунца врзле, да су из пратећи ихројева огромне множине метеорита на сунце падале. Како је њихова космичка брзина голема то мора и она топлота, која се развија њиховим падом на сунце много већа бити, но ли она, што ју као гориво произвести могу. Јер топлота што се при удару развија расте са квадратом брзине и при двострукој тространој и четвоространој брзини она је четири — девет — и шеснајст пута. Један килограм угља, кад би са брзином од 0 миља према сунцу падао, произвео би 400 пута толику топлоту као кад би се сагорео. Падањем метеорита на сунце извесно се даље морају надокнађавати губитци у топлоти његовој, али да се при свем том ови губитци њиме не могу покрити види се отуда, што би нужна била метеоритна маса од 100.000 милиона килограма, па да произведе топлоту, коју сунце сваке минуте издаје, кад би се даље губитак овим путем накнађивао, то би се морала и маса и привлачна снага сунца тако знатно умножити, да би се земљина година при сваком обрту земље за ½ секунда скратила, што неби могло измаћи нашем опажању.

Кад дакле сунце своје губитке у топлоти може само згушњавањем да замени, то би претпоставка, да ће оно вечно светлити, одговарала претпоставци његовога вечног згушњавања; али такав процес даје се замислити само ограничен у времену. Свакако мораће дакле једном неизбежно настати дан кад се произвођење топлоте и топлотно зрачење сунца неће моћи више у равнотежи одржати као што је за време историјских доба бивало а затим и дан кад ће сунце свој последњи зрак низпослати.

Но тада ће се на местима локалнога опадања температуре на површини зажаренога тела почети образовати пеге и та ће места бити приметна својом релативном тамнином. Према томе, може се очекивати, да ће први знаци блиске фазе развића на сунцу морати готово приметни постати. Површина сунца изгледа, кад се кроз телескоп гледа, у ствари посута тамним тачкама, таго-званим порима, а како имаде пега повећег обима, које често по неколико месеци на сунцу стоје, то је највероватнија претпоставка, да су бар тавна језгра ових пега у чврстоме стању. А пошто спектар ових пега показује линије, којих у спектру осталих делова горње површине нема то нам се тиме каже, да је тамо тако низка температура која недопушта ни за најкраће време настајање хемијских једињења.

Истина да се сунчане пеге у тој општој зажареној маси увек опет растапају, али ипак често постану тако велике, да се и самим голим оком опазити могу. Пега од године 1848. била је 18 пута већа од површине земљине. Пречници од 9000 миља нису ретки шта више у години 1850. показала се на сунцу пега са 30.000 миља великим пречником, који је дакле 77 пута већи од површине земљине. По једном доста поузданом извешћу од *Абулфараџа* било је сунце године 535. читавих 14 дана тамно а године 626. појавила се половина сунца као црном копреном превучена. С обзиром на овакве појаве може се и непокретница наше планетне системе причислити променљивим звездама, које у безброју стоје на небу као прелазни облици измеђ равномерно светлећих и тамних сунаца. Ма да ове пеге сада само као острва по уси-

јано — течној сунчаној лопти пливају, ипак ће једном, срашћујући, образовати континенте, те ће најзад цело површје сунчево покрити.

Универзалност природних закона принуђава нас, да за свако зажарено тело усвојимо теорију охладнења. Па ипак теорија славнога астронома *Целнера*, који је сунчане пеге објашњавао као знаке сагоревања још није нашла општег признања. Шта више, још непрестано налази незаслуженога одзива фотосферна хипотеза, по којој је сунце тамно, — по *Арагу* можда чак и насељено, — светско тело, обмотано самосталном гасовитом копреном, која расипље светлост и топлоту а названа је фотосфером, кроз коју се по кад-кад проломе левьасти отвори, те се кроз њих као пеге виде делови тамнога површја сунчевог. Но у доказаној квантитативној сличности космичке материје нашла је универзалност природних закона тако чврст основ, да се космички процеси недају другојачије протумачити до по аналогији земаљских процеса. Али претпоставити тамно средсредно тело у сред фотосфере са тако јаком усијаном топлотом неслаже се ни са самим физичким законима, јер се зраци фотосфере морају расипати како с поља тако и изнутра а потоме морала би и сама сунчана кугла, која лежи као у жижи издубљенога огледала, — прећи у зажарено стање. Фотосферна хипотеза неможе се дакле усвојити са гледишта универзалности природних закона. Осим тога она је поста[...] из нужде, да се сунчане пеге протума[...] како су ове тек само споредна поја[...] сунцу и како је према томе ненаучно [...] чити споредне појаве на сунцу претпост[...] која главне појаве сунца, т. ј. необичн[...] вијање светлости и топлоте, неразјаш[...] или може да разјасни само оним путем, [...] физичким законима неодговара, то се ф[...] ферна хипотеза и из ових разлога не[...] усвојити.

Сунчане пеге могу се дакле сматрати [...] знаци започетог оладнења сунчевог.

Но развиће сунчево мора се сматрати [...] углед за све остале непокретнице. Па [...] само онда, кад би све непокретнице у је[...] исто време постале биле и кад би све [...] днаку запремину имале, могле би се све [...] налазити у истој фази развића; но како [...] ове претпоставке непостоје, то морају б[...] различне дужине времена, за које непокр[...] нице оладњавају и оне се морају на небу [...] лазити у исто време у различним стадија[...] развитка. Тако се тумачи доказима егзисте[...] ција тавних сунаца и таквих звезда, које [...] очитом промењљивошћу сјаја свога казују, [...] су им површине њихове већ у великом обим[...] покривене пегама, које нам се при обртању [...] ових звезда око осовине наизменце указују.

Београд Августа 1876 *превео*

П. В. Вујић.

ЛИСТАК.

ПОСТАНАК ЧОВЕКА.

(Написао Дарвин)

I.

Било је једног лепог летњег дана, године 9001 пре рођења Христова. Шуме Сенегамбијске беху одевене дивним зеленилом, а малене тичице цвркутаху, скачући са гранчице на гранчицу, своју јутарњу песму. На небесном своду не беше ни најмањег облачка, — у кратко сва васиона беше у свој својој величанствености, пливајући у изобиљу и задовољству. Цео свет беше задовољан и весео, изузимајући само госпођицу Аделизу од Шимпанзе. Она једина беше овога дана суморна и жалосна. Чистећи своја каљава рамена о палмово дрво уздисаше горко. Баш у исто време њена мати скочи на земљу са дрвета о чије се стабло госпођица чешала.

— Кћери моја питаше је стара грофица од Шимпанзе, шта значе твоји уздаси јутрос, зашто уздишеш?

— Ах мајко моја, погледај ме добро, рече госпођица Аделиза, зар не видиш ни какву промену на мени, ја сам сама наказа и гродило целе наше колоније, зар не видиш да сам сваки дан све дебља и бећа.

— Драга моја настави грофица, пошто се најпре добро наместила и села уз дрво, —

...иродном одећом. Певачки хор певао је ...и се мајмун Бабуновом сестром." Госпо- Аделиза и њени родитељи од велике ...и чешаху носеве. После свршене цере- ... младенци се кренуше на пут узјахав ...на, који имађаше само један реп.

IV.

...еме се мењало, лето је доносило јесен, ...је родила зиму а ова опет пролеће. Међу ...је било необично весеље, јер је госпођа ...за родила принцу насљедника. Ово беше сматрано као велика реткост. Било ...а репа, са равним табанима и имађаше кожу без длака. Сви научењаци тада- испитиваху га. Оно не беше ни Оран- ... нити пак Шимпанзе, беше неки са- ...нов створ. Књевни савет беше сазван, ...ко питаше. „Како да га назовемо." Стара ...ица од Шимпанзе баш тада месаше од ...а колаче и рече:

– Хајде да га назовемо — *човеком.*

Чикегу, у Америци. *Са инглеског*

М. А. Рашковић.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

...току наступајуће године излазиће у нашем из- ...тромесечне свеске под насловом:

...ародни лечник поука о животу и здра- ... Књижице ове пише познати и признати пи- ...пољу здравствене науке г. Др. Милан Јова- ...ћ, с намером и жељом да распростре у народу ...о животу и нези човека од рођења његова, па до крајне му старости. Све што је родитељима ... деце и старатељима народа нашег потребно зна... томе правцу, наћи ће се с временом наслагано у ...довима ових књижица.

Позивамо наш читалачки свет да пригрли ово ... дузеће материјалном помоћи својом. те да нам ... гући попунити у нашој кући једну празнину, за... које пропада многи драги живот нашега подмла... и гине многа снага у одрасломе народу нашем.

Свака књижица изнеће 64 стране. малог џепног формата. а стајаће годишње све 4 књиге само 1 фор... што ће им се по изласку свака књига о нашем трошку разашиљати. Иначе цена је појединој књи... 30 н.

Прва књига већ је ушла у штампу, те по том изаћи ће првих дана наступајуће нове године... донеће ове чланке: 1. Шта хоћемо са ... ми књи... цама? 2. Једна реч матерама. 3. Зашто нам гину ... (повој). 4. Сучим ваља да отпочнемо јестиво? 5. О... чаји што нас тару и море (I. Свадба). 6. Приме... дуга живота. 7. Зашто прозебу и промрзну на... удови?

Предплату за „Народни Лечник" прима у ... књижара В. Валожића. а из осталих крајева ... сапа штампарија. У Новоме Саду на Материце ...

Накладна штампарија А. Пајевића.

ОДГОВОРИ.

Гђци. Даници М. у Р. и многима, који нас питају, за што се приповетка „Босанка" не продужује. ... жени г. писац мора да је болешћу или великим ... слом предупређен, да приповетку своју наста... нам никаква одговора не шаље на наша писма ... леграме. Од сада ни од кога не ћемо прима... који нам се довршен не пошље, јер је то це... и по нас и по поштоване читаоце наше.

ПОЗИВ НА ПРЕТПЛАТУ.

За који дан, па се навршује већ и шеста година „Јавору" ...и уредништвом. Нека штовани читалац још једном прегледи садржај ... нека га доведе у склад са данашњим нашим књижевним приликама, ... метнув руку на срце, пресуди, еда ли је „Јавор" одговарао задаћи сво... и да ли има јемства, да ће се развијати и напредовати у прилог српској ...жевности, а у корист својим читаоцима и читалицама.

Цена остаје иста: за Аустро Угарску:
На четврт године 1 ф. 25 н.
На по године 2 ф. 50 н.
На читаву годину 5 ф. а. вр.
За остале земље долази 25 новчића више због веће поштарине.

Уредништво и наклада „Јавора".

„Јавор" излази сваке *недеље* на читавом та-... ...описи шиљу се уреднику, а претплата „Ад-...министрацији Јавора" у Нови Сад.

Цена је листу: на читаву годину 5 фор., па по го-дине 2 фор. 50 новч., на три месеца 1 фор. 25 новч. За стране земље: на читаву годину 6 фор. а. вр.

...на Јоцић. *Штампарија А. Пајевића у Н. Саду*